ئەزموونی خەبات

ئاورێک لە ژیان و خەباتی عەبدوڵڵا حەسەن زادە

وتووێژی هەیاس کاردۆ

ئەزموونی خەبات

ئاوڕێک لە ژیان و خەباتی عەبدوڵڵا حەسەنزادە

وتووێژی هەیاس کاردۆ

چاپی دووەم ٢٠١٢

ئەزموونی خەبات

- بابەت: ئاوڕێک لە ژیان و خەباتی عەبدوڵڵا حەسەنزادە
- ئامادەکردنی: هەیاس کاردۆ
- تایپ: هەیاس کاردۆ
- مۆنتاژ: مەسعوود ڕەوانلووست
- بەرگ: ئاگری باڵەکی
- چاپی دووەم: ٢٠١٢
- سوئێد چاپخانەی ئەرزان
- ISBN 91-974991-3-7

پێڕست

ئەوەی پێم‌خۆشە بیڵێم

خوێنەرە بەڕێزەکان!

ناتوانم خۆشحاڵیی خۆم لەوە بشارمەوە کە ناوم کەوتۆتە سەر بەرگی کتێبێک کە پێوەندیی بە ژیانو خەباتی مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادەوە هەیە. لێتان ناشارمەوە هەرچەند بۆ بەئاکام‌گەیاندنی ئەم بەرهەمە زەحمەتێکی زۆرم کێشاوە، بەڵام ئەگەر لوتفو نییەتی خێری مامۆستا نەبایە ئەو شانسەم بەنسیب نەدەبوو، لەو بارەیەوە خۆم بە کەسێکی بەختەوەر دەزانمو لەپێستی خۆمدا جێم نابێتەوە.

هێشتا "ابوبکر بنی احمد" بووم کە ناوی مامۆستا "عەبدوڵڵای حەسیاکی"م ـ ئەو کات بەو ناوە دەناسرا ـ وەک تێکۆشەرێکی وشیاری مەیدانی خەبات دەبیست. پاییزی ساڵی ١٣٥٨(دوای سەرکەوتنی شەڕی سێ مانگە) لە مێتینگێکی شاری مەهابادا دوورادوور چاوم پێی کەوت. بۆ یەکەم جار کە ڕاستەوخۆ لە دانیشتنێکی دوو قۆڵی‌دا بە خزمەتی گەیشتم کۆتایی هاوینی ساڵی ١٣٦٣ بوو کە جێگری سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو، ئەوکات ئەمن ببوومە "هەیاس" بەڵام لە "کاردۆ" هیچ خەبەر نەبوو. ساڵەکانی دواتر ئەو شانسەم بەنسیب بوو لە تەنیشت مامۆستاو کۆمەڵێک خەباتکاری دیکەدا بکەومە نێو بازنەی ڕاگەیاندنو دەستەی نووسەرانی ڕۆژنامەی کوردستان. لەو ساڵانەدا هەوڵم دا هەم لێی فێر بم هەم ئەوەندەی بتوانم باشتری بناسم. ڕەنگە زەرفییەتی ئەوەم تێدا نەبووبێ باشی لێ فێر بم، بەڵام وا بزانم توانیومە بیناسم.

پاییزی ساڵی ١٩٩٤ بە دڵی پڕو چاوی بە گریان کۆڕی هاوسەنگەرانم بەجێ هێشتو ڕەوانەی هەندەران بووم. لە هەموو بەڵگەیەکی حیزبی کە توانیم لەگەڵ خۆمی بەرم نامەیەکی دۆستانەی مامۆستا بوو کە ئێستاش وەک یادگاری ڕام گرتوە. لەو کاتیشەوە کە بە مەودا لێک دوورین بەخۆشییەوە بیرمان هەروا لێک نیزیکەو پێوەندیمان کەلێنی تێ‌نەکەوتوە.

دوای کۆنگرەی چاردەی حیزبی دێموکراتی کوردستان مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە هەرچەند شانسی یەکەمی هەبوو بۆ هەڵبژێرانی بە ئەندامی ڕێبەرایەتیو تەنانەت سکرتێری گشتییش، کەچی شوجاعانە خۆی کێشایەوەو ڕێگای بۆ نەسلی نوێتر هەموار کرد هەتا ڕیزەکانی پێشەوەی ڕێبەری پڕ بکەنەوە. دیارە وێڕای مامۆستا تێکۆشەرانی دیکەی وەک کاک جەلیل گادانی، کاک فەتاحی کاویانو کاک حوسێن مەدەنیش هەر ئەو ڕێگایەیان هەڵبژارد. ئەمن هەر ئەوکات لە وتارێکدا لە ژێر سەردێڕی "دیاردەیەک بە

ناری عەبدوڵڵا حەسەنزادە" نەزەری خۆم لەبارەی ئەو تێکۆشەرەوە دەربڕی‌و نووسیم " نموونەی حەسەنزادەو هاوڕێیانی ئەکرێ وەک نوورێک لە تاریکایی ئەنگوستەچاودا سەیر بکرێ‌و لە ڕاستی‌دا دیاردەیەکی تەواو نوێ لە خەباتی سیاسی‌و حیزبایەتی بە مانای کلاسیکی خۆیەتی". ئێستاش هەر پێموایە هەڵوێستی ئاوا ئازایانە دەبێ زیاتر بناسێندرێ‌و ڕێزی لێ بگیرێ.

زۆر دوای تەواو بوونی کۆنگرەی چاردەی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان نەبوو کە دۆستانە داوام لە مامۆستا کرد خەریکی نووسین‌و ئامادەکردنی بیرەوەرییەکانی بێ. زۆریشم پێ داگرت کە ئەو کارە دەتوانێ خزمەتێکی باش بە نەسلەکانی داهاتووی کۆمەڵەکەمان بێ هەتا ڕابردووی نەتەوەکەیان زیاتر بناسن. بە هێندێک بیانووی بۆخۆی قابیلی قەبووڵ‌و بۆ من سادە، قەولی دەستپێکردنی ئەو کارەی نەدا. ئەوەی لەبیرمە لانی‌کەم دوو(٢) جاری دیکەشم هەر ئەو داوایە لێ‌دەکردو تەنانەت وەبیرم دێنایەوە ئەگەر شتێکی وا نەکا بە کەمتەرخەم دەناسرێ. وا دیار بوو بڕیار هەر ئەوە بوو کە درابوو کە نەخێر نای‌کەم. هەر بۆیە ئەمن تاکتیکم گۆڕی‌و ڕێگایەکی دیکەم تاقی کردەوە. جاری ئاخر پێشنیارم بە مامۆستا کرد داخوا ئیمکانی هەیە ئەمن پرسیاران بکەم ئەویش وەڵامیان بداتەوە؟ پاش ماوەیەک بیرکردنەوە لوتفی کردو فەرمووی: "مادام نییەتت ئاوا پاکەو دڵسۆزی نیشان دەدەی قسەیەکم نیە". سەرەتا باوەڕم نەکردو پێم وابوو خەراپ حاڵی بووم. بۆیە لێم دووپات کردەوە: "مەبەستت ئەوەیە بەو کارە ڕازی؟". فەرمووی بەڵێ ئەتۆ خەریکی پرسیارسازکردن بە، دوایە لەسەر شێوەی مولاقاتەکە پێک دێین.

هەرچەند لەو کاتەدا هاوکات تووشی دوو کێشەی جەستەیی بووم‌و بەردەوام هاتوچۆی دوکتۆرانم دەکرد، بەڵام ئەوەم بە سەرکەوتنێک زانی‌و ئێش‌و ئازارم لەبیر چوونەوە، ئیدی کەوتمە چەورکردنی بیری ژەنگ-هەڵگرتووم بۆ ئەوەی وەگەڕی بخەمەوەو ئەوەی ساڵانێکە تێی‌دا زەخیرە کراوە لێی دەرکێشم. ئەوە بوو کە دەستم بە پرسیارسازکردن کرد. کارم کردو کارم کرد. بۆ وەڵاموەرگرتنەوە لەسەر مەسەلە جۆراوجۆرەکان شەوڕۆژ خەریکی پرسیاردروستکردن بووم. ڕاستی‌یەکەی ئەمن نەمدەویست پرسیارەکان یەک بوعدی‌و کلێشەیی بن. زۆرم حەز دەکرد حەساسترین ڕووداوەکان بێتە بەرباس‌و گرێ‌پووچکەکان بە هۆی مامۆستا بکەمەوە. بەو ناسیاوی‌یە کە لەسەر مامۆستا حەسەنزادەم هەبوو دەمزانی وەرگرتنەوەی هەموو وەڵامێک نامومکینە. بۆیە هەوڵم ئەوە بوو پرسیارەکان وا بگونجێنم کە قابیلی باس بن‌و جێگای وەڵامیشیان هەبێ. بەگشتی لەو ماوەیەدا زۆرم خۆ ماندوو کرد هەتا سەرئەنجام پاش پێنج، شەش مانگ سەرجەمی پرسیارەکانم داڕشت‌و بۆم ناردن.

ئەمن پێم‌خۆش بوو مامۆستا حەسەنزادە بە نووسین وەڵامی پرسیارەکان بداتەوە کە لانی‌کەم دوو قازانجی هەبوو: یەکیان ئەوە کە قەڵەمی مامۆستا قسەی تێدا نیەو ئەوەی ئەو دەی‌نووسێ پێداچوونەوەی ناوێ. یانی دەمزانی وەڵامی پڕبەپێستی پرسیارەکان دەداتەوەو لەبارەی ئەدەبیشەوە جوانکاریی پێویستیان تێدا پێک دێنێ.

قازانجەکەی دیکەی ئەوە بوو ڕێگای بیست و دووهەزار کیلۆمیتری ڕەبەر من ئەودەما هەتا لە گەرمای چڵەپۆپەی هاوینی کۆیەدا ڕووبەڕووی دانیشم و پرسیاری لێبکەم. بەڵام نیشانرەکەکان پێچەوانەی ئەوەیان پێ-دەگوتم. هەربۆیە دەبوو خۆم بۆ سەفەرێکی دوورودرێژ ساز کەم، هەرواشم کرد. ڕۆژی بیستویەکی مانگی مای(٢١/٥/٢٠١٠) لە قەڵای دێمۆکرات ئامادە بووم و ڕۆژی بیستوپێنجی مانگ دەستمان بە تۆمارکردنی دەنگ و ڕەنگی وتووێژەکە کرد. ئەوەی دەیخوێننەوە ئاکامی سی‌وشەش(٣٦) سەعات تۆماری دەنگی مەرد ماموستایە.

لەبارەی چۆنیەتیی وتووێژەکەو پرسیارو وەڵامەکان پێویستە باسی چەند شت بکەم کە ئەوانەن:

یەکەم: ئەمن وەک هەواڵنێری ڕۆژنامە یان دەزگایەکی خەبەری نەچووم تەنیا لە ماموستا وەرگێڕم و بازاڕی پێ گەرم بکەم، هەوڵی من ئەوە بوو بە هاوکاریی هەردووکمان هەم ئاوڕێک لە ژیان و خەباتی جەنابیان بدەینەوەو هەم لە ڕوانگەی ماموستاوە مێژووی کارو تێکۆشانی حیزبی دێموکرات هەڵسەنگێنین کە دیارە لەو بوارەدا باسی کەسایەتی و لایەنی دیکەش هاتۆتە گۆڕێ. بۆیە لە داڕشتنی پرسیارەکاندا هەوڵ دراوە دیقەتی زیاتر بکرێ و ئەوەندەی دەکرێ مەسەلەی لاوەکی نەیەتە گۆڕێ.

دووهەم: ئەمن دەزانم بە مەوقیعییەتی ماموستا ئەوە هەڵدەگرێ هەموو شتێک باس بکا و بە هەلومەرجی خەباتی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش ڕای لێهاتوە هەموو شاراوەکانی ئاشکرا بکرێن، هەر بۆیە چاوەڕوانی ئەوە نەبووم بێ‌پەردە پرسیار بخولقێنم و بێ‌سنووریش وەڵام وەرگرمەوە. بەو حاڵەش هەموو هەوڵی خۆم داوە هەم داوای ڕوونکردنەوەی زۆر قۆناغی جێگای پرسیار بکەم و هەم سەرنجی ماموستا بۆ گرینگیی ڕوون-کردنەوەی هێندێک شتی "حەساس" ڕاکێشم. هەڵبەت پێی لێ‌دەنێم نەمتوانیوە وەڵامی هەموو پرسیارێک بەو جۆرەی مەبەستی خۆم بووە وەربگرمەوە. بەڵام دەبێ بزانین ئەوە ماموستا حەسەنزادەیە وەڵام دەداتەوە نەک کەسێکی ئاسایی. ئاوبڕاو کە لە هەموو ژیانی سیاسیی خۆیدا بۆ تاقەجارێک لەسەر ئاشکراکردنی نهێنی-یەکی تەنانەت چووکی حیزبیش نەهاتۆتە ژێر پرسیار، زۆر ئاساییە کە نەکرێ وەڵامی هەموو پرسیارێکی لێ‌وەرگیرێ. ئەوەی لە وەڵامی پرسیارەکاندا بۆم ڕوون بۆوە ماموستا زۆر مەسئوولانە وەڵامی داوەتەوە، قازانجی گشتی و دواڕۆژی زۆر لەبەر چاو بووە بێ هۆ کەس یان لایەنێکی تاوانبار نەکردوە.

سێهەم: هەروەک باسم کرد مەبەستی ئەسڵی ڕوونکردنەوەی باسەکانی پێوەندیدار بە خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستان و خودی ماموستا بووە. ئاشکرایە حیزبی دێموکراتی کوردستان بە مێژووی دوورودرێژیەوە تووشی سەرکەوتن و تێشکانی زۆر هاتوە. لە پێوەندییەکانی دەگەڵ لایەنە کوردی و نا کوردی-یەکاندا کێشەی بۆ ساز بووە و تەنانەت شەڕی دوو لایەنە و چەند لایەنەی لێ پەیدا بووە. لەو بوارەدا دیارە پرسیاری زۆر هاتوونە گۆڕێ و باسی کەس و لایەنی جۆراوجۆر کراوە. لە باسی ئەو کەس و لایەنانەدا مەبەست

تەنیا ڕووناکبوونەوەی باری مێژوویی بووە مەبەستی دیکە بە هیچ‌جۆر لەبەر چاو نەگیراوە. سروشتی ڕووداوو باسەکان جاری وایە ئەوەی ویستوە کە پرسیارەکان بێ تێبینی بێنە گۆڕێ بۆ ئەوەی وەڵامی سەربەخۆیان بۆ بلرێتەوە. ئەو جۆرە پرسیارانە ئەگەر لە پێوەندیی دەگەڵ کەسو لایەنی دیکەدا ئاوا باس کراون بۆ خودی ماموستاو حیزبی دێموکراتیش هەروا بووە.

چوارەم لەمێژە ئاواتی ئەوەم خواستوە ئەوانەی خزمەتکاری گەلو وڵاتی خۆیانن هەتا ماون قەدری خزمەتەکانیان بگیرێ‌و لەبەر چاوی خۆیان باسی کارە باشەکانیان بکرێ. ئەوە ئەگەر بۆ خزمەتکاران کارێکی باشە پێچەوانەکەشی هەر ڕاستە. یانی خۆزگە ئەو دەسەڵاتبەدەستو ڕێبەرو سەرۆکانەی بە ئەنقەست یان نەزانانە دەبنە هۆی زیان‌گەیاندن بە قازانجی گشتی، بێ‌پەردە بەڵام بە مەنتیق لەقاو بدرێن‌و ڕەحمیان پێ نەکرێ. ئەمن دەگەڵ هەموو عەیبو کەموکوڕییەکانی، ماموستا عەبدوڵلای حەسەنزادە بە تێکۆشەرێکی سادقی ڕێگای ئازادی‌و بە دڵسۆزێکی خەلکو بە ئینسانێکی شێلگیر دەناسم، هەر بۆیە هیوادارم ئەو هەوڵەی من لانی‌کەم بچێتە خانەی سوپاسگوزاری لە زەحمەتەکانی. ئەوە بۆ من سەرکەوتنێکی گەورەیە.

پێنجەم دەبێ پڕبەدڵ سوپاسی لاوی بەهرەو کارجوان کاک "پێشەوا عەلی‌پوور" بکەم کە لە هەموو ئەو سی‌وشەش سەعاتەدا کە منو ماموستا خەریکی قسەوباس بووین فیلمی هەڵگرتووە ماندوو بوونی نەناسیوە. هیوای بەختەوەریی بۆ دەخوازم.

هەباس کاردۆ – ئوستڕالیا – ٢٧/٢/٢٠١١

دەروازەیەک بۆ چوونەژوور

عەباس کاردۆ: مامۆستا گیان پێش ئەوەی بچینە نێو پرسیارەکانو دەست بە گێڕانەوەی مێژووی ژیانو خەباتی جەنابت وەک کەسێکی دیار لە بواری جۆراوجۆردا بکەین، بە پێویستی دەزانم بە گەرمی سوپاست بکەم. سوپاس لەوە کە بەشی زۆری تەمەنو توانای فکریو فیزیکیی خۆت سەرفی خەبات لەرێی ئازادیی کورددا کردوەو لەو پێناوەدا کارنامەیەکی پڕلەسەروەریت هەیە. سوپاسی دیکەشم بۆ ئەوە کە داوای منت بۆ گێڕانەوەی مێژووی ژیانو خەباتت کە بێگومان بەشێکی گرینگ لە مێژووی خەباتی کوردە، قبووڵ کرد. دڵنیام سەرجەم ئەو زانیارییانەی لەم پێوەندییەدا دەخرێنە سەر لاپەڕەکانو بەبەرچاوی خوێنەران دەکەون جێگای سوودی زۆرنو لە ڕاستیدا کلیلی کردنەوەی زۆر دەرگای داخراون. بە ئاواتم تەمەنت درێژ بێو بتوانی ڕۆژی ڕزگاریی کورد ببینی کە خەباتێکی بێ وچانت لە پێناویدا کردوە. ئێستاش لەسەر ئیزنت هەوڵ دەدەم لەڕێگای هێنانەبەرباسی پرسیاری جۆراوجۆرەوە لەو پێنەگیی یەت پێتمە دەرو داوات لێ بکەم دەرگای جیهانی پڕلە ڕەمزوڕازی دەیان ساڵ تێکۆشانی خۆتان بەسەر ئۆگرانی زانینو ئاگاداربوون لە مێژوودا بکەنەوە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: زۆرت سوپاس دەکەم بۆ ئەو دەستپێشخەرییەتو دیارە هەروەک پێشتر باست کرد لەمێژە ئەو قسەیە لەبەینی منو جەنابتدا هەیە کە لەڕێگای وتووێژێکەوە ئێمە بتوانین ئەو شتانەی لەلای من هەنو دەتوانن بخرێنە سەر کاغەز جەنابت زەحمەتەکەی بکێشی لەجیاتی من بیانووسیەوەو بڵاویان بکەینەوە. پێمخۆشە ئەوەش بڵێم کە لەمێژە خەڵکێکی زۆر دەستیان داوەتە نووسینی بیرەوەرییەکانیان. ڕەنگە لەنێو کورددا زۆر لەمێژ نەبێ، بەڵام لە نێو میللەتانی دیکەدا هەر یەکجار زۆر لەمێژە شتی وا هەیە . ئەمن لە بارەی بیرەوەرییانەوە هێندێک بیروڕام هەن کە پێمخۆشە بەجۆرێک ئاماژەیان پێ بکەم. پێم وایە بیرەوەریی کەسەکان لە هەر بوارێکدا بێ لەڕاستیدا مێژوو نیە، بەڵام یەکێک لە باشترین سەرچاوەکانە بۆ ئەوانەی دەیانەوێ مێژووی وڵاتێک و میللەتێک بنووسن. دیارە ئەوە شەرتێکی تایبەتیی هەیە کە دەبێ بڵێم بەداخەوە ــ ئەمە دانتانە بە گوناحێکدا کە کردوومە ــ لەمنیدا ئەوە زۆر بەکەمی دەست دەکەوێ. شەرتەکە ئەوەیە کە ئەوانەی دەیانەوێ لە ئاییندەدا بیرەوەری بنووسن ، هەر لە ڕۆژەکانی ژیانیاندا ئەو بیرەوەرییانە بنووسن. ئەمن دیسان هەر بۆ دانانان بە گوناحێکدا، ئەوەی دەڵێم کە لە سەرەتاکانی ژیانی لاوەتیمدا بۆ ماوەی یەک دوو ساڵ کردبوومە عادەت کە هەموو بەهاران تەقویمێکم دەکڕی. تەقویمێک کە هەر لاپەڕەی تەنیا ڕۆژێکی تێدا

نووسرابوو. ئەو ڕۆژە هەرچی ڕووداوی پێم وابوو بۆ ڕاگرتن دەبێ دەمنووسین. بەشێکی لە باری ژیانی خۆمدا بوو: "ئەمڕۆ چوومە فلان جێ، ئەمڕۆ فلان کەسم میوان بوو، ئەمڕۆ ئەو کارەم کرد". بەشێکی مەربووت بوو بە دەوروبەری خۆم، بەشێکیشی مەربووت دەبوو بە دنیای دوورتر لە خۆم. وەک ئەوە کە لە کوردستان چی دەگوزەراو لە ئێران چی دەگوزەراو بە پێی ئەوەی ئەوکات پیاو تەعقلی پێی ڕادەگەیشت- چونکی دایرەی بیرکردنەوەمان زۆر بەرتەسک بوو-، ئەوەی لە دەوروبەرمانو دوورتریش یانی ئەوەی لە دنیایەدا ڕوویان دەدا دەم-نووسین. لەپاش دوو ساڵێک لەهیچ‌وخۆڕایی ئەمن وازم لەو کارە هێنا. ڕەنگە ئەگەر بڵێم بەتەواوی لەهیچ وخۆڕایی بوو وا نییە. تەماشام کرد هێندێک شتی وایان تێدایە کە بیرەوەریی شەخسیی خۆمن، ڕەنگە شتی واشیان تێدا بووبێ کە هەم بۆ خەڵکی دیکە قیمەتیان نییەو هەم هێندێکیان بۆ خۆشم پێم خۆش نییە خەڵک بیانبینێ. ئیدی وازم لێ هێناو پێم وایە کارێکی خراپم کرد. بەکورتی وا تێ‌دەگەم بیرەوەری ئەو وەختە زۆر قیمەتی هەیە کە کەسەکان – ئەوەی بۆیە دەڵێم بیێتە وەسیەتێک بۆ لاوانی ئەم بەرەیەی ئێستا هەمو هی دواتر – سەعی بکەن لە ڕۆژانی ژیانیاندا بیرەوەرییەکانیانو ڕووداوە گرینگەکانی دەوروبەریانو هی دنیای دوورتریش تۆمار بکەن بۆ ئەوەی کاتێک دەیانەوێ بیرەوەری بنووسن سەرچاوەی زۆر باوەڕپێکراویان لەبەر دەستدا هەبێ.

ئەمن زۆر کەس داوایان لێ کردووم بیرەوەرییەکانم بنووسم، بەڵام بە دوو دەلیل نەمنووسیون. یەکێکیان ئەوە بووە کە هەروەکی گوتم لە وەختی خۆیدا ئەو بیرەوەرییانەم نەنووسیون‌و هەمووم یادداشت نەکردوون هەتا بۆم ببنە سەرچاوەیەکی جێی باوەڕ. پیاو دەترسێ ئەوەی ئێستا لە بیریەتی – ڕاستە ئەوە دەگێڕێتەوە کە لەبیریەتی – ئەوە نەبووبێ کە کاتی خۆی ڕووی داوە، لەبەر ئەوە زۆرم دەخۆمڕا نەدیوە. ئەوی دیکەش ئەوەیە کە دەزانم ئەوەی دەژیانی منداڵ گوزەراوە بەشێکی هەر بۆخۆشم هیچ بایەخێکی نییە. بەڵام بەشی هەرە زۆری بۆ خەڵکی دیکە هیچ بایەخو قیمەتێکی نییە. ئەگەر بایەخێک لە بیرەوەریی من‌و لە ژیانی ڕابردووی منداڵ هەبێ ئەوەیە کە پێوەندیی بە ژیانو خەباتی میللەتەکەمو وڵاتەکەمەوە پەیدا دەکا. ئەوەش کە دەبێ دەی‌گێڕمەوە ئەگەر هەموو ئەو شتانەی لە ژیانی منداڵ ڕوویان داوە بەو جۆرەش کە ئەمن تێیان دەگەم ئەیانگێڕمەوە هەتا حەددێکی زۆر لە نرخو بایەخی کارەکە دێتە خوارێ. ئەگەریش هەموو شتەکان بەو جۆرە کە بووەو بەو جۆرە کە تێیان دەگەم باس بکەم ڕەنگە لە کۆمەڵی کوردەواری‌دا هێندێک گیروگرفت بخوڵقێنێ. گیروگرفت بۆ خۆم کە زۆر گرینگ نییە، بەڵام بۆ ئەو حیزبە کە پێوەندیم پێیەوە هەیە. لەبەر ئەوە خۆم پاراستوە. با ئەوەش بڵێین‌و قبووڵ بکەین -وەک دانەپێنان بە گوناحێکدا- کە ئەو کارەش وەختی دەوێ‌و توانینی دەوێ‌و خۆماندووکردنی دەوێ کە ڕەنگە کەمێکیش ئەوە هۆی ئەو خۆبواردنە بووبێ.

دوایە کە جەنابت ئەو داوایەت لە من کرد بە پێی ئەو تەجرەبەیەی کە لە قەڵەم نووسینی جەنابتم هەیەو بەپێی ڕاستگۆیی‌یەک - بەبێ ڕوودەربایستی، وەک فارس دەڵێ - کە تێیدا شک دەبەم پێم وا بوو کە یەکێک لە ئەمینترین کەسەکانی کە دەکرێ ئەو کاریان دەگەڵ بکرێ. لێت ناشارمەوە کە پاش تۆ زۆر کەسی دیکە لە دۆستانی نیزیکم، لە دۆستانی جێگای ڕێزم داوایان لێ کردووم کە ئەو کارە دەگەڵ ئەوان دەست بدەمێ. بەڵام هەموو جارێ داواکەیانم ڕەت کردۆتەوە هەر بەو دەلیلە کە گوتوومە ئەمن ئەو کارەی خۆمم بەخشیوە بە دۆستێکی دیکە. بۆ خۆشت دەزانی کە نیزیک بە ساڵێک دەبێ ئێمە ئەو بەڵێنەمان بە یەکتر داوە بەڵام ڕێ نەکەوتوە دەستی پێ بکەین هەتا ئەمڕۆ کە ئارەزوو دەکەم هەتا سەر بتوانین درێژەی پێ بدەین و کارەکەش بەکەڵک بێ.

لە بارەی ئەو شتانەوە کە لێرە بەولاوە دێن، ئەمن وەک ئینسانێکی ڕاستگۆ - با ئەو ناوەی لەسەر دابنێم - قبووڵ دەکەم کە ڕەنگە کارێکی زۆر دژوار بێ پیاو لەبارەی ژیانی خۆیەوە لەبارەی ژیانی حیزبی خۆیەوە، لەبارەی ژیانی نەتەوەی خۆیەوە بنووسێ و قسە بکا و بەتەواوی بێ‌لایەن بێ، یانی ئەگەر لایەنداریش نەبێ شتێکی زۆر سەیر و ناسروشتی‌یە. بەڵام ئەمن لێرەدا هەوڵ دەدەم ئەوەندەی لەتوانامدا هەیە تاقەتم پێ دەشکێ، بە تەواوی لە هەموو شتەکاندا بە بێ‌لایەنی قسە بکەم و بەناحەق هیچ شتێک بەلای نەتەوەی کورددا نەشکێنم یان خەڵکی دیکە، خەڵکی بەرابەری حیزبەکەم و نەتەوەکەم ئەگەر حەقێکیان هەیە لێیان نەستێنمەوە. لە پاشان زۆر وێ دەچێ لەو پرسیارانەدا کە دەکرێن و ئەمنیش جوابیان دەدەمەوە، وەڵامەکان بەتەواوی نەزانم، یان بۆچوونەکانم هەڵە بن. بەڵام بەڵێن بەخۆم و بەجەنابت و بەخوێنەرانی ئایندەی ئەم وتووێژە دەدەم کە ڕاستگۆ بم. مەرجی دەیڵێم ئەگەر شتێکی ناڕاستی تێدا هەبێ لەبەر ئەوەیە کە نەمزانیوە لەبەر ئەوەیە کە خراپم لەبیر ماوە. لەبەر ئەوەیە وەختێکی بیستوومە، ڕەنگە کەسێکی دیکە بۆی گێڕابمەوە نەی‌زانیبێ یان بەپێچەوانەی ڕاستی قسەی بۆ من کردبێ. ئەگینا ئەوەی دەی‌زانم - دەکرێ شتێک هەبێ ڕاستی‌یەکەی بزانم و نەیڵێم - بەڵام بەڵێن دەدەم ئەمن خیلافی ڕاستی‌یەکە نە بەجەنابت وەک ئەو کەسە کە زەحمەتەکە دەکێشی و نە بەوخوێنەرانە کە لە داهاتوودا کتێبەکەی دەستی تۆ دەخوێننەوە، بە هیچیان ئەمن پێچەوانەی ڕاستی نەڵێم - ئارەزوو دەکەم وتووێژێکی بەسوودمان هەبێ. بێجگە لەو کەڵک و کەڵەبەرەکانی ژیان و خەباتی نەتەوەی کورد و ئەوەندەی ئەمن تاقەتم پێی دەشکێ، تێی‌دا ژیاوم یان لە لاوە لە دۆستانی پیش خۆمم بیستووە بخەینە ڕوو تا بتوانین هەر وەک جەنابت باست کرد هێندێک کەلێن و قوژبنی کەمێک تاریک و کەمێک ناڕوون کە هەن ئیشکیان بخەینە سەر و ڕوونیان کەینەوە بۆ ئەوەی بەکەڵکی بەرەی داهاتووی نەتەوەکەمان بێ.

لەدایکبوونو پێگەیشتن

هێلی کاردۆ: زۆر سوپاس مامۆستا. دیارە ئەمن بۆ ئەوەی پرسیارەکان دیققەتی زیاتریان تێدا بەخەرج بدرێ‌و هەر لەخۆڕا پرسیاران نەهێنمە گۆڕێ، هەوڵم داوە دەپێشدا پرسیارەکان بنووسم دایان بڕێژم هەر بۆیە پێم‌خۆشە بیان‌خوێنمەوە بۆ ئەوەی هەر بەو زەرافەتە کە هەوڵم داوە هەیانبێ هەرئاواش لە جەنابتیان بکەم. یەکەم پرسیاریشم لەوێڕا دەست پێ دەکا کە دەڵێ: خاڵی جووڵەو تێکۆشانی مرۆڤ لەو کاتەڕا دەست پێ‌دەکا کە چاوی بە دنیای ڕوون دەکرێتەوە. لەدایکبوونتە سەرەتای ژیانی پڕکارەساتی تۆیەو هەربۆیە پێم‌خۆشە لەو سەرەتایەڕا دەست پێ‌بکەین. تکایە هەر زانیاری‌یەکی لەو بارەیەوە لە بیرتە بۆمان باس بکە. ئەوە کاتەو شوێنی لەدایک بوون ئەندامانی بنەماڵەو هەڵسوکەوتیان باری ژیانو گوزەران سروشتو باری جوغرافیایی ناوچەی شوێنی لەدایک بوونتو زۆر شتی دیکەش دەگرێتەوە. تکایە مامۆستا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پرسیارێکە پیاو زۆری لێ‌نازانێ (بەپێکەنینەوە). ئەمن نازانم چۆن لەدایک بووم چۆن وەزگی دایکی خۆم کەوتووم!! بەڵام بەو جۆرەی لە گەورەکانم بیستووە یان خۆم تێدا دیوەتەوە ئەمن ساڵی ١٣١٧یان ١٣١٨ی هەتاوی (١٩٣٨-١٩٣٩ی زایینی) لە یەکێک لەو دوو ساڵانەدا لە دێیەک بەناوی "سیبێژ" لە ناوچەی گەورکی سەردەشت لە دایک بووم. با لەپێشەوە باسی بنەماڵەکەمان بکەم. بنەماڵەی مە بریتی بووە لە دایکو بابێکو پێنج کوڕو کچێک. یانی ئەمن چوار براو خوشکێکم هەبوون ـ ئەمن ئاخر کەسی بنەماڵەم ـ. بابم ئەوەندەی ئەمن لەبیرمەو زانیومە خزمی دووری لە ئامۆزاو بن ئامۆزاو ئەوانە زۆر هەبوون. بەڵام وەکوو برا تەنیا برایەکی هەبوو. ئەو برایەشی دوو کوڕی لەپاش بەجێ ماون دەگەڵ سێ کچان. پێم‌خۆشە ئەوانە هەر بڵێم چونکی بەتایبەتی برای هەرە گەورەی بنەماڵەمان بۆ من لە ڕاستیدا لەجێی باب بووە. بابم لە تەمەنێکی زۆر کەمی مندا کۆچی دوایی کردوە. دەتوانم بڵێم هەر وەبیرم نایە، چونکە تەنیا تارمایی‌یەکی زۆر لێڵم لەو ڕۆژە لەبیرە کە بابمی پێ مرد. ئەمن بۆخۆم نەخۆش بووم کە بابم مرد خەڵک دەگریاو ئەمنیش هەروەک شتێک تارێک دەگەڵیان گریام بەڵام ئەوانی دیکەم لەبیر نیە. ئەو برایەم پێی خوێندم پێی گەیاندم سەرپەرستیی ماڵەکەمانی کرد ، سەرپەرستیی برایەکانی دیکەمانی کرد. ئەمن زۆر جار ئەوەم باس کردوە کە برای بە دوو سێ ساڵ لە خۆی چووکتری وەکوو من کە ئاخر منداڵی ماڵێ بووم نازی لەسەر دەکرد، بەڵام ئەو برایەم نازی ئەویشی هەر دەکێشاو باڵی بەسەردا کێشابێ وەکوو بابێک. ئەو برا گەورەیەم ناوی ڕەسووڵ بوو

کە پیاوێکی بەدینو موتتەقی بوو، پێیان دەگوت سۆفی ڕەسووڵ. جگە لەوە کەمێک قورئانی خوێندبوو، بۆیە هێندێک کەسیش بە فەقێ ڕەسووڵیان ناو دەبرد.

پاش ئێ براکانی دیکەم بریتی بوون لە: مەحموود، خدر، هەمزە کە ئەمنیش دەبمە ئاخرین کەس. خوشکەکەشمان کە لەدوای سۆفی ڕەسووڵ و کاک مەحموود لەدایک بووە ناوی فاتمە. ژیانی بنەماڵەییمان وەک بنەماڵە دەکرێ بڵێین لەخوار ناوەندییشەوە بوو. ماڵێک بووین کە هەم بابم هەم مامم ژیانیان لەسەر جۆلایی دەگوزەرا. بووزوو و جاجم و بەرماڵ و شتی ئاوایان دروست دەکرد. لەعەینی حاڵدا وەک هەموو خەڵکی لادێی چەند سەر حەیوانیشیان ڕادەگرت. چەند سەر مەڕو بزن و مانگا بۆ ژیانی خۆیان. ژیانێکی زۆر ڕێک‌وپێک نەبوو، بەوحاڵە شتێکی تێدابوو کە ژیانێکی موحتەرەمانە بێ‌و ئیحتیاجی بەوەش نەبێ بچێتە بەردەرگای ماڵان. بەڵام جارێ دیکەم گوتووە ئێستێ لە کتێبێک‌دا دەبێ، پێم‌خۆشە ئەوەی بڵێم کە لە کوردەواریدا دەڵێن: ڕزقی ئەو ماڵەی بە پێی فلان کەسەوە ڕزیی. وەکی دوایە بۆیان باس دەکردم دواتر بۆخۆشم کەمێکم درک دەکرد، وەختێک بابم مرد ئێمە لەباری ماڵییەوە بەتایبەتی لەباری حەیوانی ماڵی-یەوە وەزعمان باش بوو. یەک دوو مانگامان هەبوون. وەکی دەڵێن زەکاتە حەیوانێکمان هەبوو بزن و مەڕ. ساڵی دوای مردنی بابم بوو یان ساڵی دواتری بوو ئەو حەیوانەی بوومان قڕی تێ کەوت هەمووی مرد. لەبیرمە هەموویان نەخۆش بوون. ماڵان هەوارو هەواریان دەکرد. بە یەک ڕۆژ مەڕێک کە لە دێی بەجێ مابوو مرد. یەکێک بە مێو برایەکی لەخۆم گەورەتر بوو دەمان بردە کوێستانێ ئەویش لە ڕێیە مرد. یەکێکیش ئەمن لە ماڵێ بووم لە کوێستانێ مرد. وای لێ‌هات ئەو ساڵە ئێمە هیچمان نەما غەیری دوو بزن دەگەڵ کاوڕێک. کاوڕەکیان گۆڕییەوە بە ماڵێکی بە بزنێک بۆ ئەوەی ببنە سێ بزن بتوانین دۆیان لێ بخۆین. بەهەر حاڵ ژیانی ئێمە ژیانێکی خۆش نەبوو بەڵام واش نەبوو کە بە نانی شەو موحتاج بین.

هەلو مەرجی وڵاتەکە هەلو مەرجێکی ئاوا بوو. دەڵێن - دیارە ئەوە لەزۆر جێگا گوتراوە - کوردستان ناوچەیەکی دواکەوتوو لەنێو وڵاتێکی دواکەوتوودایە. دەکرێ بڵێم مەنتەقەی ئێمە کە مەنتەقەی سەردەشتە، ناوچەیەکی دواکەوتوو لەنێو کوردستانێکی دواکەوتووی نێو وڵاتێکی دواکەوتوودا بوو. ناوچەیەکی نێزیک سنوور بوو. خوێندەواریی زۆر بە کەمی تێدا هەبوو. ڕێگاوبان نەبوو. ئەو وەختێ ئەمن لەدایک بووم دواتریش ڕێگاوبان هەر نەبووە. کارەبا نەبووە. لە هەمووی گرینگتر مەدرەسە نەبووە. ڕەنگە ئەوە باعیسی خۆش‌شانسیی من بووبێ کە گوندەکەی ئێمە لەنێو ئەو ناوچەیەی تێیدا دەژیاین گوندێک بوو نازانم لە کەیەوە بەڵام ئۆگرییان بەوە هەبووە کە مەلاو فەقێیان هەبێ. ئەو گوندەی ئێمە هەر لەو کاتەوە کە ئەمن چاوم کراوەتەوە پێشتریش نازانم لە کەیەوە مەلای لێ بووە فەقێی لێ بوون. هەر بۆیە بەپێچەوانەی دێهاتی دەوروبەرمان کە ئەو وەختێ مەلایان نەبوو یان ئەگەر مەلایان بووبێ فەقێیان نەبووە، دێیەکەی ئێمە مەلاشی لێ‌بوو، فەقێشی

لێ‌بوون. تەنانەت زۆر چاک لەبیرمە ئەمن کە دەم‌خوێند لە نێو دێ‌دا، دەتاودەق ئەوەم لەبیرە کە بیستو یەک مندالّ بەیەکەوە دەمانخوێند. هێندێکیان وازیان لێ هێنا، بەلاّم زۆر لەوانە کە هاوتەمەنی من بوون یان کەمێک لەپێشتر یان لەدواتر بوون، خوێندنیان تەواو کرد و بوون بە مەلا. ئەو وەختی بوون‌بەمەلا شتێکی گەورە بوو، چونکە لەڕاستی‌دا تەنیا خوێندەواری لادێ هەر مەلاکان بوون. بۆیە دەکرێ بڵێین لە نێو دێهاتی ناوچەکەدا، ئەو گوندەی ئێمە بە مەرکەزێکی زیندووی خوێندەواری‌و فکری دینی‌و ئەو شتانە دەناسرا. یانی خەلک ڕووی تێ دەکرد.

با ئەوەش بڵێم ـ وەک لەبەر ئەوەی باسی خۆم کردبێ ـ ئەمن شانازی بەوە دەکەم کە لە بنەماڵەیەکی هەژاری لادێیی‌دا گەورە بووم‌و لەپاشان ڕێگایەکم گرتە بەر کە خەڵکەکە پێی باش بووە‌و دیارە بۆخۆشم هەر پێم باشە. بەلاّم باوک‌و بابم برای من دەگەڵ ئەوەی دەوڵەمەندی دێ نەبوون، جووتبەندە نەبوون، بەڵکوو هەروەک عەرزم کردی براکانیشم تەنانەت هەتا بیست، سی ساڵ پێش ئێستا ئەوانیش هەر جۆلایی‌یان دەکرد، کەچی یەکێک لە ماقووڵترین پیاوانی ئاوەدانی بوون. پیاوی بەئیعتیبار بوون، هەم پیاوی بەدین بوون‌و هەم با بڵێین وەک پیاوی ڕیش‌سپی قاپیلی ڕێز لە دێدا سەیریان دەکرا. ئەوەش بۆ من جێگای شانازی بووە. تەنانەت چونکی لەبەر ئەوەی ئەمن خوێندوومەو ئەوان نەیانخوێندوە ڕەنگە خەلک پێیان وا بووبێ کە ئەمن پیاوێکی زۆر زیرەک بووم. بەلاّم ئارەزووم هەبوو زیرەکیی براکانم ،بەتایبەتی ئەو برا گەورەمم هەبایە. چونکە زۆر جار ڕێ‌کەوتوە لە مەجلیسی مەلایاندا باسو موناقەشەیەک کراوە، ئەو پیاوە دەی‌زانی حەق بە کێیە، ئەوەندە زەکاوەتی هەبوو. یان مەلا بە عەرەبی حەدیسی دەخوێندەوە، پێش ئەوەی مەلا عەرەبی‌یەکەی بۆ خەلکی تەفسیر بکا ئەو بۆ پەنادەستی خۆی دەگێڕایەوە. دەتوانم پێت بڵێم لە ئەحکامی دینی‌دا ئەوەی پێوەندیی بە عیباداتەوە هەیە لە هیچ مەلایەکی دەوروبەری خۆی کەمتری نەدەزانی. ڕەنگە بوو هێندێک حوکمی گەورەتری وەک نیکاح‌و تەلاق‌و ئەوانە نەزانێ، بەلاّم ئەوەی مەربووت بوو بە نوێژو ڕۆژوو و تاعەت‌و حەج‌و زەکات‌و ئەو شتانە بە قەدەر مەلایەکی لێ دەزانی. لەو بارەیەوە پێم‌خۆشە ئەو حەقە ئەدا بکەم کە براکانی من شانسیان بۆ ڕێ نەکەوت دەنا هەموویان ،یان لانی کەم سێ‌یان زۆر لەمن زیرەکتر بوون. بۆیە ئەگەر ئەمن فەزلێکیشم هەبێ گەورەیی‌یەکەی دەگەڕێتەوە بۆ براکانم. بەکورتی دەمەوێ ئەوە بڵێم کە ئەمن تەمەنم گەیشتبووە بیستو پێنج ساڵ کە بۆ یەکەم جار قوتابخانە چووە دێ‌یەکەمانەوە. ئەویش ئەو دەورانە بوو کە "سپاه دانش" داکەوتبوو، سوپای دانیشی لێ‌بوو. بەلاّم بەهەر حاڵ لەچاو ئەو مەنتەقەیەو ئەو دەورانەی ئێمەی تێدا دەژیاین دێ‌یەکە زیندووتر بوو، هەر بۆیە لەباری سیاسیشەوە کە حەتمەن باسی دێتە پێش ئەو دێ‌یە نەخشی هەبوو.

عەباس کاروخ: کەی، چۆن لە کوێ دەرگای خوێندنت بەڕوودا کرایەوە؟ ئەو کەسانەی لە سەرەتاکانی خوێندندا یارمەتییان داوی و دەگەڵ ئەو دنیا پڕ لە نهێنییە ئاشنایان کردووی. تکایە بە وردەکارییەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر وەکی باسم کرد لە دێیەکەماندا قوتابخانەی دەوڵەتی نەبوو. هەر مەدرەسەی مەلاو فەقێیانی لێ بوو. لەبەر ئەوەش کە بابم برا گەورەکەم ئینسانی بەدین و موسوڵمان بوون پێیان خۆش بوو — بەتایبەت برایەکەم — پێی خۆش بوو ئەمن بخوێنم. نە بۆ ئەوەی ببمە سیاسی، نە بۆ ئەوەی ببمە موعەللیم بەڵکە بۆ ئەوەی ببمە مەلا خزمەتی دین بکەم. بۆیە هەر لە دێیەکەی خۆمان وەبەر خوێندنی نام، جارێکی دیکەم گێڕاوەتەوە، بەڵام پێمخۆشە دیسانەکەش ئەوەی بگێڕمەوە ئەمن خوێندم بووم بە مەلاو ماوەیەک مەلایەتیم کرد و پاشان لەسەر کاری سیاسی قاچاغ بووم. ماوەی یازدە ساڵێک لە کوردستانی گەرمێن و لە خودی بەغداو ئەوانە ژیام. پاشان ساڵی ١٣٥٧، وەختێک ڕاپەڕین لە ئێران دەستی پێ کردبوو بە نهێنی گەڕامەوە وڵات. پاشان کە شا ڕۆیشت و کۆماری ئیسلامی دامەزرا، ئاشکرا بووم. سەردانێکی دێیەکەی خۆمانم کرد. میوانی ماڵە براکانم بووم. ڕۆژێکیان لەماڵی ئەو براگەورەیەم دانیشتبووین. هەر بەخۆشی ئەمەوە میوانێکی زۆریشی داوەت کردبوون. لەوێ بە شاهیدی خەڵکەکە پێمخۆش بوو پێی بڵێم کە ئەمن شەرمەزاری تۆم. ئەتۆ زۆرت زەحمەت دەگەڵ من کێشا کە ڕێگایەک بگرم، کەچی ئەمن ئەو خوێندنەی کردبووم ئەوەی فێری ببووم بۆ ڕێگایەکی دیکە بەکارم هێنا. لەو بارەیەوە بەحوزووری ئەو خەڵکە داوای لێبووردنت لێ دەکەم. وەک ئینسانێکی بەڕاستی تێگەیشتوو فەرمووی ڕاست بەپێچەوانە، ئەمن ئێستا شانازیت پێوە دەکەم. چونکە ئەگەر ئەو ڕێگایەت گرتبایە کە ئەمن بۆم دانابووی خزمەتی دێیەکت دەکرد، بەڵام ئێستا خزمەتی میللەتێک دەکەی، خزمەتی وڵاتێک دەکەی.

بەڵێ هەرلەوێ دەبەر خوێندنی نام دەتوانم بڵێم کێ بوو کۆمەکی کردم. حەقی خۆیەتی بڵێم پێش هەموو کەس و بەقەت هەموو کەس و بگرە پتر لە هەموو کەس هەر ئەو برایەم بوو، تەنانەت دەگەڵ ئەوەی کە یەکجار زۆری خۆش دەویستم، ـ منداڵی چووکەڵەی ماڵێ لە هەموو ماڵێکدا وایە، خۆشەویستە ـ ، منی کە دەبەر خوێندنێ نابوو و دەیویست ببمە ئەو کەسە کە ئەو دەیویست خۆشەویستتریش بووم، ئەگەر چی لەسەر هیچ شتێک بێدڵیی نەکردووم لەسەر ئەوە لێشی داوم. ئەگەر ویستبام نەخوێنم مومکین نەبوو لێم قبووڵ بکا.

خوێندنەکەشم داستانی خۆی هەیە. خوێندنەکە لە هەوەڵەوە بریتی بوو لە سیپارە ـ نازانم بۆ پێشیان دەگوت سیپارە ـ چونکە ئەغلەب وا بوو ئەو شتە کە بە سیپارە ناو دەبرا بریتی بوو لە دوو بەرگی چەرم، هەمبانەیەک یان شتێکی ئاوا. دەگەڵ دوو پەڕە کاغەز کە ئەلفوبێیان لێ نووسرابۆوە جاروبار سوورەیەکی قورئانیشیان لێ نووسرابوو. ئەوە دەخوێندراو پاشان دەست دەکرا بە دەرسی دیکە. واتە بەرنامەیەکی ڕێک و پێکی دەرسی وا نەبوو وەک مەدرەسە کە بڵێی ئەوە پۆلی یەکەمە و ئەوە پۆلی دووهەمە و ئەوە ئەوەیە. هێندێک وردە کتێب

هەبوون کە کەمێک باری دینی‌یان هەبوو. ئەوانە دەخوێندران کە بەشی زۆریشیان هەر فارسی بوون. زۆر کەمیان کوردی بوون. مەسەلەن یەکێک لەو شتانەی دەخوێندرا‌و زامیرن بە کوردی بوو، "ئەحمەدی" بوو. لە نووسینی شێخ مارفی نۆدێیی ڕەحمەتی‌یە کە کەلیماتی عەرەبی بەکوردی مانا کردۆتەوە بۆ خوالێخۆشبوو کاکە‌ئەحمەدی شێخی دانەوە. جالیب ئەوەیە لە موقەددیمەکەشی دا بەفارسی دەڵێ:

در این رساله به کوردی زبان   کنم لسان عرب را بیان

تا که فرزندم احمد بی تعب   شود دانای لغــات عرب

عەباس کاروخ: یانی هەر لەسەرەتاکانی خوێندندا ئەوانەتان دەخوێند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە یەکێک بوو لەو کتێبانە کە دەمان‌خوێند. جا ئاوا دەست پێ دەکا کە دەڵێ:

ڕەئس سەرە عەین چاوە ، بەدەن قالیبە ئیسم ناوە.

ئەوەش شتێکی دیکە بوو کە دەمان خوێند ، دوایە ئامیلکەیەکی دیکە هەبوو کە پێیان دەگوت "ای شدە". ئەوی شودە کە ئاوای دەست پێ‌دەکرد:

ای شده مخلوق ز نور خدا   پس همه عالم ز تو گشته جدا

بەوتەرتیبە ئەو کتێبانەمان دەخوێندو پاشان دەچووینە سەر "گلستان"و "بوستان"و ئەوانە. ئەمن قەت مامۆستایەکم نەبوو. یانی دەتوانم بڵێم لە ژیانی خوێندنی سەرەتاییدا بەدەگمەن هەڵکەوتوە کە دوو مانگان یەک نەفەر دەرسم پێ بڵێ. فەقێی لێ بوون ئەمڕۆ یەکێک لێرە بوو، سبەینێ ئەو دەڕۆیی یەکی دیکە دەهاتە جێگای. هێندێک خوێندەوارمان لەدێی‌دا هەبوون بەشی زۆریان ئاغایەکان بوون. تاقە یەک نەفەریشیان تێدا بوو کە ئەو دوایی‌یانە ڕووحی شاد بێ ئەمری خودای کرد، ناوی "میرزا سمایل" بوو. خەڵکی دێی خۆمان بوو. برادەرێکمان هەبوو "عەبدوڵڵای ئیسماعیل زادە"، بابی ئەو عەبدوڵڵایە بوو. نەکسەرەن دەچووم دەرسم لەکن دەخوێند. هەتا ئەو دوایی‌یانە ، بیست‌وپێنج ساڵێک پێش ئێستا کە هەر پێم‌دەگوت مامۆستا. داوای لێ کردم گوتی بەخاتری خودای پێم مەڵێ مامۆستا. گوتم هەر بۆیەت لێ‌قبووڵ دەکەم چونکی مامۆستامی، بە حەقی ئەوەی کە مامۆستامی ئیتاعەتت دەکەم، دەنا ئێستاش هەر مامۆستامی. تەنانەت پێم‌خۆشە ئەوەی بڵێم – بێ ئەوەی بڵێم ئەو مامۆستایە وا بوو – ڕەنگە دەرسم لە کن زۆر مامۆستایان خوێندبێ کە دەرسەکەی خۆمیان وەکوو خۆم نەدەزانی. مەسەلەن گولستانی سەعدی ئەمن ئێستا تێدەیما ناکەم کە دەی‌زانم. بووستان ڕەنگە کەمێک سادەتر بێ، بەڵام بووستانیش هەر وا بوو. یان کتێبی دیکەی لەو بابەتە لەلای کەسی وامان دەخوێندن کە پێشتر بۆخۆیان نەیان‌خوێندبوون.

پاشان کە ئەو مەرحەلەیەمان بەجێ هێشت ئەوجار کەوتینە سەر خوێندنی ئەو شتانە کە پێیان دەڵێن زانستە ئایینی‌یەکان. وەکوو سەرف و نەحوو بەلاغەو بەیان و بەدیع و شتی دیکە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەو دەورانە چەند دەکێشێ هەتا دەچیە قۆناغێکی دیکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو دەورانە، ئەمن دەورانی سەرەتایی‌یەکەی لێ دەردەکەم کە هەروەک عەرزم کردی بە پەرشوبڵاوی کتێبی فارسیم لە کن ئەم‌و ئەو خوێندوە کتێبی کوردییش تەنیا ئەحمەدی‌یان تێدا بوو دەنا ئەوانی دیکە هیچیان کوردی نەبوون. بەڵام ئەوە کە دەست پێ دەکەن بە زانستەکان زانستی دینی یان بڵێین زانستە عەرەبی‌یەکانی کە ئەودەم دەخوێندران وا نەبوو بەرنامەی بۆ دانرابێ کە بڵێی ئەوە پۆلی یەکەو لەپۆلی دە تەواو دەبێ یان پۆلی دوازدە تەواو دەبێ. پێوەندیی بەوەوە هەبوو بۆخۆت چەندەت توانایی هەیە. ئەمن بە هەشت ساڵ تەواوم کرد. ڕەنگە هەبووبێ کە بە کەمتر تەواوی کردبێ. ڕەنگە بووبێ هەرچەند ئەمن کەسم نەدیوە. بەڵام دەتوانم بڵێم لەوانەی کە ئەمن بەدەورمەوە بوون ئەمن لە هەموو کەسم زووتر تەواو کرد. هەبووە بە دە ساڵان تەواوی کردوە، بە دوازدە ساڵان بە پازدە ساڵان بگرە بە بیست ساڵانیش. نێ وا هەبووە بیست ساڵانی ئەو دەرسانە خوێندوون. بۆ خۆم بە هەشت ساڵانم تەواو کرد. دیارە مانای ئەوە نەبووە کە ئەمن لەوانە زیرەکتر بووم، بەڵام بە هەرحاڵ کە خوێندم دوایە پێم وابوو بەسە. تەنانەت یەکێک لە براکانم کە ئەویش بەخۆشی‌یەوە ماوە زۆر قسە خۆشە. جارێکیان لێی پرسیم گوتی ئەدی چەندت ماوە تەواو بێ؟ گوتم ناتوانم بڵێم چەند، بەکەیفی خۆمە، دەتوانم بیست ساڵی دیکەش بخوێنم. ئەم کتێبە تا ئەو کتێبە دەتوانم وەری گرم بی‌خوێنم. دەش‌کرێ زوو لێی‌ببمەوە. کردیە گاڵتەو گوتی کوڕە بەشی کەرو دووقڕانەکەت خوێندوە. ئەوە چییە ڕۆژێک لێرەو ڕۆژێک لەوێ. دانیشەو بۆخۆت داسەکنێ. ئیدی پێموایە ساڵێک یان ساڵ و نیوێک دوای ئەوە بوو کە دیارە بۆخۆشم ئیحساسم کرد پێویستە وازی لێ بێنم هەتا کەنگێ. هەر بۆیە ساڵی ئێ-وەرسووڕا وازم لێ هێنا.

خوێندن و حیزبایەتی

عەباس کاردۆ: مامۆستا جەنابت یەک لەو خەباتکارو سیاسی یانەی کوردی کە لەحوجرەوە دەستت بە خوێندن کردووە دەگەڵ هەردوو فەرهەنگی دینی و نادینی (لائیک) ئاشنای. پێمخۆشە بۆخۆت ڕادەی شوێن- دانانی دەورانی خوێندنی حوجرە لەسەر داهاتووی ژیانی سیاسیت باس بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەومیان دەبێ کەمێک جیددیتر بگرین. لە کوردستان هەتا چل پەنجا ساڵ پێش ئێستا بیری نەتەوەیی ئەگەر لە چوارچێوەی شاران تێ دەپەڕی، لە حوجرەوە سەری هەڵدەدا. بێجگە لەوە ئەگەر تەماشا بکەی سەرهەڵدانی بیری نەتەوایەتی زۆر کۆنتر لەوەشە. ئەدی ئەودەم کێ بڵاوی کردۆتەوە؟ ئەحمەدی خانی بڵاوی کردۆتەوە. حاجی قادری کۆیی بڵاوی کردۆتەوە. مەلای گەورەی کۆیە بڵاوی کردۆتەوە.

عەباس کاردۆ: ئەدی جزیری؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جزیری نازانم ڕەنگە ئەو ئەخشەی نەبووبێ. ئەوانەی کە بڵاویان کردۆتەوە کە هەموویان ڕێبەری ئایینین. هەموویان مەلان. یانی ڕووناکبیری کورد لە دێهات و لەحوجرەی بووە. شەرت نیە هەر لە دێهاتی بووبێ ، لە شاریش بووە بەڵام لەحوجرەی فەقێیان بووە و لە مزگەوت بووە. جا نی من بەشێوەیەکی تایبەتیتر بوو. لە گوندەکەی مە لە زەمانی دێمۆکڕاتی دا. دیارە ئەوەی ئەمن وەبیری دێتەوە هەمووی بیستنە، زۆر کەمی دیتنە و زۆر کەمیم لە بیرە. لەبەر ئەوەی ئێمە لە دێیەکی چەپەک بووین و لەپاشان عومریشم زۆر کەم بووە. حەوت ساڵ شتێکی ئاوا تەمەنم بووە. بەڵام ئەو گوندەی ئێمە هەر لە زەمانی دێمۆکڕاتی دا یەکێک لە پێگەکانی پێشمەرگەو ئەندامانی حیزبی بووە. ئەمن دوایە بۆم دەرکەوت کە دوو برای گەورەم هەر دووکیان ئەو وەختی ئەندامی حیزب بوون. لە پاشان ئاغای دێیەکەمان کە ئاغاکان شەش برا بوون یەکێکیان بە ناوی ئەحمەدئاغا لە ئەفسەرانی دێمۆکڕات بوو. پلەی ئەفسەریی درابوویە. وەک شتێک بۆ دڵخۆشکردن دەیان دانێ. بەڵام بەڕاستی پیاوێکی ڕووناکبیرو خوێندەوار بوو. بە نیسبەت ئەودەمی زۆر زیرەک و زانا بوو. لە دێیەکەی مە حیزبایەتی دوای جمهوریش زۆر باو بوو. مەسەلەن لە بیرمە دەگەڵ ئەوەی ئەو ئاغایە زۆر دەوڵەمەند نەبوو بەڵام ڕادیۆی کڕیبوو تەنیا بۆ ئەوەی ڕادیۆی کوردیی باکۆیەی پێ بگرێ کە دیارە ئەو شتانە ئەمن دواتر

تووشیان گەیشتم. ئێوارانە کە نازانم سەعات چەند دەستی پێدەکرد، ئەو ڕادیۆیەی دەکردەوە بە دەنگێکی زۆر بەرز، تەواوی پیر و گەنجی دێ کۆ دەبوونەوە. دیوەخانی ماڵەکەی بەسەر سەربانی مزگەوتێدا دەڕوانی. هەر بۆیە خەڵکەکە لەسەربانی مزگەوتێ کۆ دەبوونەوە هەتا گوێیان لێ بێ کە بە ناوی حیزبی دێموکڕاتەوە قسەی دەکرد. ئێمە دواتر — کە دیارە ئەو دەمی زۆر منداڵ بووم — هەموو سروودەکانی زەمانی جمهوریمان لەبەر کردبوو. تەنانەت پێش ئەوەی دەرسی مەدرەسەی بخوێنین فێریان کردبووین بڵێین:

نیشتمانم ڕەنگینە، بەهەشتی سەرزەمینە خاکم وەکوو ئاڵاکەم ڕەنگ سوور و سپی و شینە.

یان مەسەلەن سروودی لاولە، سروودی لاواتمان دەخوێندەوە:

ئەجەل وا لە لوولەی تفەنگی مەدا ڕەها نابێ دوژمن لە چەنگی مەدا

پاشان "ئەی ڕەقیب" هاتە "خوایە وەتەن ئاوا کەی" بوو. یان ئەو شێعرە بەناوبانگەی فایق بێکەس کە دەڵێ:

ئەی وەتەن مەفتوونی تۆم و شێوەنم بۆ کردووە بەختی خێڵی و ئەسارەت پێ بە تۆ تۆز گرتووە

من لە زیکری فیکری تۆ غافڵ نەبووم تا زیندەگی حەسرەتی تێهەڵاتوو زیللەت تۆی لەبیر بردۆتەوە

تەنانەت یەکێک لە فەقێیەکانی دێ کە دوایە بوو بە مەلا و بە شاعیرێکی ناسراو، مەلا "کەریمی فیدایی" بۆخۆی شێعری نیشتیمانیی داتابوو:

وەتەن لەبەر دڵانە پڕ لە بۆنی گوڵانە دەرمانی دەردەداران دەفعی هەموو غەمانە

خولاسە هەر لەوێڕا بەوە گۆش کراین. ئەمن لەبیرمە لەو دێیەی مە کەس هەبوو کە ئەندامی حیزب نەبێ، بەڵام کەس نەبوو کە موخالیفی حیزب بێ. ئەوەش بۆخۆی جێی سەرنج بوو کە هەرچەند ئاغا و ڕەعیەتی یەکە بەو سووڕەتە نەبوو کە لە ناوچەکانی دیکەی کوردستان هەبوو، بەڵام بەهەرحاڵ ئاغا و ڕەعیەت هەبوون. ئاغایەکان بۆخۆیان لە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات بوون. تەنانەت ئەو ئەحمەدئاغایە کە باسم کرد برا گەورەی ئاغاکان بوو، بۆخۆی وەختێک ئەندامی کۆمیتەیەک بوو بە ناوی "گسب" واتە گەورک و سۆسنی و بانە. ئەو کۆمیتەیە سێ ئەندامی هەبوون، ئەوەی گەورکان ئەو بوو. ئەوەی سۆسنییان یەکێک بوو کە حەتمەن ناوت زۆر بیستوە بەناوی مەلا باقی، ئەوەی بانێ کە ئەویش هەر ئاغا بوو، مەجیدخان بوو لە ئەمەشیرێ دادەنیشت. یانی ئەوانە ئەخشیان لە تێکۆشانی حیزبیدا هەبوو. ئەمن هەر لە دێیەکەی خۆمان لەسەر دەستی ئەو میرزا سمایلەی باسم کرد دەعوەت کرام بۆ ڕیزی حیزبی دێموکڕاتو لەسەر دەستی وی و یەکێک لە ئاغایەکان — ناوی نادەم چونکی زیندووە — لەسەر دەستی ئەوانە ناوم لە دەفتەری حیزبدا نووسرا.

داستانی بوون بە حیزبییەکەشم وەک پێخۆش بوون پێمخۆشە بگێڕمەوە. ڕەفیقێکم هەبوو لە تەمەندا، ڕەنگە سێ یان چوار ساڵ لەخۆم گەورەتر بوو. ئێستاش هەرماوە. ئەمن زۆر منداڵ بووم بەڵام لەسەر پێ بووم.

ڕۆژێکیان لەسەر خواجەنشین – پێی دەڵێن خواجەنشین – لەبەر دەرگای مزگەوتی ڕاوەستابووین. گوتی داخڵ بووی؟ گوتم داخڵی چی؟ گوتی چۆن داخڵ نەبووی؟ گوتم باشە داخڵی چی؟ گوتی داخڵی حیزب. دێمۆکراتمان بیستبوو، بەڵام ناوی حیزب بۆ یەکەم جار بوو وەبەر گوێم دەکەوت. گوتم حیزبی چی؟ گوتی حیزبی خۆمان. گوتم ئاخر حیزبی خۆمان چیە؟ گوتی چۆن حیزبی کوردان. گوتم با پێم خۆشە، بەڵام نابێ بزانم چیە؟ گوتی ئەگەر پێت خۆش بێ دەتبەمە کن یەکێک لەخۆم پتر بزانێ. بردمیە لای ئەو کەسانە کە مەسئوولیەتی حیزبی‌یان لە دێ‌یەکەدا هەبوو کە یەکێکیان عەزیز کردی ئەو میرزا سمایلە بوو، یەکێکیشیان لە ئاغایەکان بوو. لەوێ قسەیان بۆ کردم. ئەوە حیزبی دێمۆکراتەو کۆماری کوردستانی دامەزراندووە لەو قسانە. لەوێ وەکوو ئەندامی حیزب ناویان نووسیمو پێم وایە مانگانەی حیزبیشیان لێ وەرگرتم.

هیوای کاروخ: مامۆستا ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی چەند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەویان سەیرە. ئەمن لە بیۆگرافیی حیزبی‌دا نووسیومە ساڵی سی‌ودوو بوومەتە حیزبی، بەڵام ئەوە زستانی ١٣٣٠ بوو. یانی عومرم لە باشترین حاڵەت دا سێزدە ساڵ بوو کە بوومە ئەندامی حیزب.

هیوای کاروخ: یانی لە ساڵیشیان نەدەپرسی، واتە تەمەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەخێر لەمەی‌دا ئەو وەختی لەو دەوروبەرەی شتی وا نەبوو. باوەڕم پێ بکە ئەمن پاش کۆنگرەی دووەم بۆ یەکەم جار بەرنامەو پێڕەوی نێو خۆی حیزبم دیوە ساڵی ١٣٤٣ ئەوکاتی ئەمن بۆ یەکەم جار شتێکم دیوە کە پێی بڵێن پێڕەوو پرۆگرامی حیزب. ئەو وەختی هیچ حیسابی ئەوانەیان نەدەکردو ئەمنیش منداڵێکی لەسەرپێ بووم، دەشم‌خوێندو درێژیش بووم، بەقەت ئێستا درێژ بووم، کردیانمە ئەندامی حیزب.

هیوای کاروخ: هەر لە دەورانی خوێندن لە دێ‌و لە خزمەت مامۆستایانی ئایینی دەمێنینەوە. لە حوجرە جگە لە دەرسی دینی‌و باسی ئەخلاق‌و چاکەو خراپە چی دیکە دەهاتە بەر باس؟ ئایا بە پێی کەسایەتیی مامۆستاو فەقێکان باسەکانیش دەگۆڕان یان وەک شتێکی جێ‌کەوتوو لە هەموو حوجرەیەک وەک یەک وا بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی لە قۆناغی یەکەمدا هەبوو ڕەنگە تەنیا فەرقی لە یەک شتدا کردبێ. مەلایەک مەلای چاکە. فەقییەک فەقێی چاکە، زیاتر دەزانێ‌و دەرسەکەی چاکتر ڕەوان کردوە. دەنا سیستمێک هەبوو، سیستمێکی بڵێین لەقالبدراو. هەموو وەک یەک بوون. مەسەلەن هەرکەس دەستی پێ‌دەکرد بە یەکێک لەو دووانە دەستی پێ دەکرد: یەکیان پێیان دەگوت تەسریفی زەنجانی، عیلمی سەرف بوو،

ئەوی دیکە پێیان دەگوت عەوامیلی جورجانی، عیلمی نەحو بوو. ئەمیان وەپێش دەخست یان ئەویان وەپێش دەخست فەرقی نەبوو. لە پاشان دەچووە کتێبێکی دیکەو یەکی دیکەو یەکی دیکە. بەو تەرتیبە دەی‌خوێندو بە دەگمەنیش هەڵ نەدەکەوت دوو کەس، دوو فوتایی یەک دەرسیان هەبێ. تەنانەت ئەگەر کتێبەکەی دەیان‌خوێند یەکیش بایە، هەر کەس بە تەنیا دەرسی خۆی دەخوێند. یەکێک لە پێشەوە بوو، یەکێک لە دوایە. چونکە دەرسی بە کۆمەڵ هەر نەبوو. بۆیە مەلایەک ئەگەر زۆری خۆ ماندوو کردبایە دەی‌توانی چوار فەقێیان ڕابگرێ. دەبوو ڕۆژێ دوو دەرسانیان پێ بڵێ. عادەتەن ڕۆژێ هەر دوو دەرسیش بوو. یەکیان بەیانی‌و یەکیان پاش نیوەڕۆیە. دەرسەکانیش بەپێی زیرەکی‌و ئازیرەکیی فەقێکان لەنێو سەعاتەوە دەی‌گرت هەتا سەعاتو نیوو دوو سەعات. جاری وا بوو مەلا بەدەستی فەقێیەکەوە شێت دەبوو. ئەمن دیومە مەلا لەداخی فەقێی بە دیواری هەڵ‌گەڕاوە. کەلیمەیەک هەبوو کە مانای گەورەی دەدا. فەقێ پرسی گەورە بە چ مانا؟ ئەویش گوتی گەورە بەو مانایەو بە دیواری هەڵ‌گەڕاو جنێونکیشی پێ‌دا. لەپاشان دیارە دوای ساڵەکانی سی‌و هەشتو سی‌و نۆو چل کە مەدرەسەیەکی علوومی دینی لە مەهاباد کرایەوە کە ئێمەش لەوێ بووین، مامۆستایان هێنابوو دەرسی ئەدەبیاتی فارسیی پێ دەگوتین. هێنابوویان ئینگلیسی پێ دەگوتین. تی وا هەبوو لە هێندێک مەدرەسە ڕیازیاتیان دەگوت. دەنا ئەوی دیکە کتێبەکە هەمووی یەک بوو.

بەڵام لە مەدرەسەکانی کوردستان پیاو حەق بڵێ مزگەوتەکانی کوردستانی ئێران زیندووتر بوون بە نیسبەت بەشەکانی دیکەی کوردستانەوە. لەوێ مەسایلی سیاسی دەکرێ بڵێین هەمیشە هەبوو. ڕەنگ‌بوو لە حوجرەیەک‌دا کە چەند کەسی لێ‌بوون هێندێکیان لە کارە سیاسی‌یەکە ئاگادار نەبووبن ، بەڵام حەتمەن تێیاندا هەبوو. ئەمن زۆر جارم ئەوە گێڕاوەتەوە لە زەمانی فەقێیەتیدا ئەمنو مەلا ئاوارە هەردووکمان حیزبی بووین هەرکەسە لە جێی خۆی. هەرچی ئەسراری ژیانم هەبوو هەموو شتێکم دەگەڵ باس دەکرد. بەڵام دە ساڵیش پێوە خوا کە ئاشکرا بوو هەر دووکمان حیزبیین، ئەوەندە حیزبایەتی‌و نهێنی‌کاری بەفەروەت بوو کە ئەوانەمان باس نەدەکرد. مەبەستم ئەوەیە بڵێم بیری نەتەوایەتی لە حوجرەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان قەت نادیار نەبووە هەمیشە هەر هەبووە. ڕەنگە بەشێکیشی لەبەر ئەوە بووبێ کە لەلادێ هەر ئەوان خوێندەوارو ڕووناکبیر بوون. لە لایەکیش لیباسی وان زۆری لێ‌نەدەپرسرا. دیارە دوایە لیباسی وانیش قاچاخ بوو. بەڵام پێشێ وا نەبوو. مەسەلەن سمایلی شەریفزادە وەختێکی لە ناوچەی بانێ بوو ناوی مەلا عەزیز بوو. بەڵام لە مەنتەقەی سەردەشت ناوی مەلا ڕەحمان بوو. کاک حەمەدەمینی سیراجی یادی بەخێر کە ئێستا دەڵێن ئەخۆشیشە ئەویش لە لای ئێمە بوو ناومان لێ نابوو مەلا حەسەن. هەر بە مەلامان ناو دەبرد. زۆر لە کادرە حیزبی‌یەکانی شاریش کە بە دێهاتی‌دا دەگەڕان مەندیلێکی سپی‌یان لەسەر دەنا وەک فەقێ دەگەڕان چونکی

خەڵک کەمتری لێ دەپرسین‌و حورمەتیشیان دەگیرا. بەکورتی، بەرنامە دەرسی‌یەکە یەک بوو بەڵام بیرو باوەڕە سیاسی‌و تەئەوایەتی‌یەکە لەزۆر مزگەوتەو حوجرانەدا هەبوو مەلاو فەقێ تێیا بوون. جاری وا بوو مەلا موخالیف بوو فەقێ هەبوون حیزبی‌و سیاسی بوون. جاری وا هەبوو فەقێ بێگانە بوون بەڵام خودی مەلاکە حیزبی بوو. ئەوانە هەمەرو هەبوون. لەسەر یەک شتەکە وا بوو کە بەزیرەکی‌و نازیرەکیی مەلاو فەقێیەکە فەرقی دەکرد بەڵام سیستەمە دەرسی‌یەکەی لە هەمەرو جێیەک وەک یەک بوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا بەراستی من هەم بە خوێندنەوە هەم بۆخۆشم دیتوومە زۆر فەقێ‌و تەنانەت مەلای دەرسەتەواوکردوویش شتی وایان گوتووە کردوە کە لە ڕادەی باوەڕمەندبوون بە ڕوشی خوێندن‌و پێگەیاندنی نێو مزگەوتی کەم کردۆتەوە. مەبەست ئەوەیە داخوا شێوەی خوێندن لە حوجرەو مزگەوتەو ئەو دابو شوێنەی کە دەبوایە پێڕەوی لێ بکرێ بە دڵی هەموان بوو یان هەر بە ناچاری درێژەیان دەدا؟ نموونەی خۆت چۆن بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێم خۆشە ئەوەی کە فەرمووت نموونەیەک لەوە بڵێی کە ئەوە دەگەڵ ئەوی ئەی‌دەخوێندەوە یانی چی، مەبەستم ئەوەیە بڵێم ئەتۆ چیت دیتوە؟

هەیاس کاردۆ: دەمەوێ ئەوەی بڵێم کە بۆخۆم مەلای وام دەناسی کە لە حوجرە دەرسی دەخوێند بەڵام لە دەرەوە دەگەڵ دین‌و باوەڕمەندبوون بێگانە بوو ز ئەوشی بەکردەوە نیشان دەدا.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: با قسەیەکی خۆشت بۆ بگێڕمەوە قسەی خۆش هەر خۆشە. ئەمن دەمخوێند لە دێیەک. ئەو برا گەورەیەم هات بۆ سەردانم. کە هات لەو وەختەدا چەند مەلاو فەقێی دەوروبەریش میوان بوون کە یەکیان ڕووحی شاد بێ پیاوێکی زۆر باش بوو بەڵام لەوەی موهیمتر پیاوێکی سەیر قسەخۆش بوو. کاکم کە هات بەرماڵێکی بۆ من بە دیاری هێنابوو. ئەو مامۆستا قسەخۆشە بەڕەحمەت بێ گوتی وەڵڵا بەرماڵ بۆ فەقێ بە دیاری بەری وەکوو زووڕنایە بۆ خەیاتی بە دیاری بەری وایە. ئاخر فەقێ‌و بەرماڵ؟ بۆ ئەوەی ڕاستگۆیانە جوابم دابێتەوە دەبێ بڵێم لەسەر یەک فەقێش ئینسان بوو. فەقێش گەنج بوو وەکوو خەڵکی دیکە. ڕاستە ڕیعایەتیان دەکرد. ڕاستە بیرو باوەڕی دینی‌یان تێدا بەقووەتتر بوو، بەڵام هەمەرو ئیحساساتێک کە دە لاوێکی دیکەدا هەبوو دەویشدا دەی‌توانی هەبێ. دیارە ئەو بیروباوەڕە دەبێتەدێک کەمەردا بەهێزو دە هێندێکی دیکەدا لاوازە. مەسەلەن ئەمن لە بیرمە ڕەفیقێکم هەبوو، کە بەینێکی مامۆستاشم بوو، دەی گوت: خودا حەقی خودایەتیی بەسەر منەوە نیە. لەوەتا خودا خودایە تەمێنێکی نەداوە بە من، منەتی چیم بەسەردا دەکا؟ پاشان تەمەنی لە خوارەوە بوو دیتم دەداتی کردوونەوە گوتم ئەوە چیە؟ گوتی ئەوە لە منەتی خودای چاکترە. قسەی ئاوای دەکردن. بەڵام لەسەریەک سیستمی خوێندنەکە کە ئەو وەختی شتێکی دیکەی لەبەرابەردا نەبوو، شتێکی دڵخواز بوو بۆ ئەو کەسانەی دەیانەویست بخوێنن. حێ واش هەبوو پێی

کەوتبوو. باوەڕم پێ بکە هەموو بیست ساڵانی خوێند، پاش بیست ساڵان خوێندەواریی پەیدا نەکرد. ئێ واش هەبوو زانایەکی لێ دەردەچوو. دیارە لە ئاخرو ئۆخرییەکاندا هێندێک شتی وا هەبوون کە پیاو حەزی لێ نەدەکردن. مەسەلەن ـ با هەر شتی خۆم بگێڕمەوە ـ ئەمن لە هەموو ژیانی خۆمدا یەک جارم کەوای درێژ دەبەر کرد. کە بووم بە مەلاش هەر کەواو پانتۆڵم دەبەر دەکردن. جارێکیش عەبایەکیان بەزۆری بەسەردا بڕیم. لە مەحرەسەی علومی دینیمان دەخوێند، دەگەڵ هەموو قوتابییەکانی دیکە کەوایان بۆ بە دروستکردن دابێن. دەنا ئەوەشم هەر دەبەر نەکرد.

یان مەسەلەن ئایندەی مەلایەتیم خراپ دەدیتە. لەبیرمە مامۆستای بەڕێز لە عەینی حاڵدا تێکۆشەری سیاسی، مامۆستا مەلا ئەحمەددیتی کەوکەبیڕاد کە لە خزمەتیم دەخوێندو دیارە هەر وەک دوو ڕەفیقی سەمیمی وا بووین. جارێکیان هات گوتی ئەتۆ بۆ ناخوێنی؟ بۆ سەعی ناکەی؟ جا ئەمن سەعیم نەدەکرد، چونکە بۆ ئەگبەتی کەمێک زیرەک بووم و دەرسەکەم هەر دوای خوێندنی جارێک دەخوێندەوەو تیدی کتێبم وێنک دەناو کارم بە خوێندنی نەبوو. گوتم بۆ ناخوێنم، ئەوە نیە دەخوێنم؟ گوتی نا ئەوە کەمە، ئەتۆ ئەگەر بخوێنی دەبی بە مەلایەکی چاک. گوتم باشە ئەگەر ببمە مەلای چاکیش دەبم بە تۆ. ئەتۆ بووی بەچی؟ چونکە بەڕاستی وەزعێکی زۆر خراپی گوزەرانی هەبوو. لەبیرمە ئاردی ڕۆژێ‌یان نەبوو کە بیکەنە هەویر. چەند جارم ئاگا لێ بوو کە خێزانی دەچوو لە ماڵێکی دوو سێیە (یەک سێیە، دوو کیلۆیە. هەیاس) ئاردی قەرز دەکرد، جا ئایندەکەی تاڕوون بوو. هەر بۆیە ڕەنگە زۆر کەسی وەک من بووبن کە ئوڵفەتیان پێیەوە نەمابوو. حەزیان لە ئیدامەدانی نەبوو. دەنا وەکوو فێربوون و شتی وا پێم وا نەبوو کەس پێی ناخۆش بووبێ. ئەمن ئیستاش شانازیی پێوە دەکەم چونکی بە چاک‌وخراپ ـ یەکێک پێی باشە یەکێک پێی خراپە ـ بەڵام ئەوەی فێری بووم لەوێ فێری بووم و لە هیچ زانکۆیەکم نەخوێندوە. کەوابوو چۆن دەتوانم پێی بڵێم شتێکی خراپە؟ بەتایبەت کە دەگەڵ سەلیقەی من باش دەهاتەوە. ئەو دەورانەش کە ئەمن دەمخوێند، ئەو دەورانە نەبوو کە بەجارێک لە مۆد کەوتبێ. مەلاو فەقێ حورمەتی زۆریان هەبوو. هەستی من ئەوە بوو کە لەلای خەڵکەکە ڕێزێکی زۆرم هەیە. ڕەنگە بەشێکی لەبەر ئەوە بووبێ کە دەیانزانی بیرو باوەڕی سیاسییشم هەیە، با ئەوەی نەشارمەوە ئەوەشی تێدا هەبوو. بەڵام هەروەکوو مەلاش پیاوماقووڵی دێ بووم. یانی لە هەموو کەس گەورەتر بووم.

عەباس کاردۆ: مامۆستا هەزار باسی شتی زۆر خۆش دەگێڕێتەوە لە دەورانی فەقێیەتی کە بۆخۆی تێی-دا بووە. بۆ وێنە فەقێی جوان لە دێی داری خەڵکیان دزیوە شتی زۆر خۆشی دیکەش. لە لای ئێوە شتی وا هەبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە زۆر مەشهوورە کە دەڵێن کابرا وشتری لێ ون ببوو. ئەویش زۆر نیگەران بوو. گوتیان بابە بۆ ئەوەندە نیگەرانی؟ سبەینێ دێتەوە نێودێ. وشتر دەعبایەکی هێندە زەعیف نیەو لەپاشانیش حەیواناتی دڕندە لەو مەنتەقەیە زۆر کەمە. کابرا گوتی لەوێ ناترسم بەڵام لەوێ دەترسم فەقێ بە زەفتی ڕەزا(ظن رضا) بچن بیخۆن. چونکە بە تەنیشت بێستانی هەر کەسدا ڕۆیشتبان نەک وەک دزی بەڵام دەیان گوت کاکە ڕەنگە ئەو کابرایە بۆ فەقێیان ڕازی بێ. هەر بۆیە پەلاماریان دەدەو دەیان خوارد. یان شتێکی دیکە کە کەیفی خۆتە بڵاوی دەکەیەوە یان نا، بەڵام ئەو مامۆستا مەلا موحەممەدی شەڵماشی برای کاک مستەفای شەڵماشی لە 'پێشاسپ'یان دەخوێند (گوندێکە لەناوچەی سەردەشت. هەیاس). ئەو مامۆستای من بوو. شەوێ وەختی نوستنی تازە ئەووەڵی هاوینێ بوو. خەیارو ترۆزی و تەرەکاری پێ نەگەیشتبوو. باسیان کرد گوتیان بێستانی ماڵی مستەفا چۆتەی لە شێوەسەڵێ — پیاوێک بوو 'مستەفا چۆتە'یان پێ دەگوت — چاک پێ گەیوە. هەستان چوون بەو شەوێ. ئەوە ماڵ نوستوون. خۆیان ڕووت کردبۆوە بە تونێ کراسەوە دەیڕۆیان چوون بۆ شێوەسەڵێ بۆ خەیاردزینێ. کە دەچن تەماشا دەکەن ئەو ماڵە حەیوانێکیان بە گیابڕ سەردوە خەریکی گرووێنتی و بەخەبەرن. ئەوە ئەوان خەریکی گاگرووێنتن ئەمانیش دەچنە نێو بێستانی بۆ خەیارخواردنێ. لەوێ دەڵێن بەخوا حەیف خوێمان پێ نیە. مامۆستا مەلا موحەممەد دەڵێ هیچ نیە، بە دەلاقەیدا دەست درێژ دەکاو دەڵێ دا هێندێکمان خوێ بدەنێ خوێ. ئەوانیش بە سەرسوڕمانەوە دەڵێن ئەوە چیە؟ دەڵێ بۆ وا حەبەساون خوێمان دەنێ خوێ. دەڵێن یانی چی ئێوە کێن و چیتان دەوێ؟ دەڵێ کوڕە بۆ حەبەساون؟ هاتووین خەیاران بخۆین خوێمان پێ نیە. ئەویش مستەفا چۆتە دەڵێ وەڵڵاهی وەمر تەکەوێن هەموو پشتتر بە بەردان دەشکێنم سەگباب، مامۆستا دەڵێ وەڵڵاهی قەحبەباب دەنگت لەبەر بێتە دەر هەرچی خەیاری ئەو بێستانەیە پێتدا دەدەم. لەپاشان کە دەردەکەوێ فەقێن، بانگیان دەکەن و چایان بۆ لێ دەنێن و خەیاریان بۆ دادەنێن.

هەیاس کاردۆ: وا بزانم تۆ گرێت بەشێعرو دنیای ئەدەب هەر لەو ساڵانەدا سەری هەڵدا. داخوا بۆ خۆشت شێعرت هەبوون یان هەر تۆ گرێت بە شێعری شاعیران هەبوو؟ لەوانە شێعری کێ زۆر کاری تێ دەکردی و بۆ لای ئەو دنیایەی ڕادەکێشای؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکی عەرزم کردی دەکرێ بڵێم جگە لە شێعری فۆلکلۆری و گۆرانی و ئەوانە، یەکەمین شێعرەکانی کە لەو دێیەی تێیدا کەوتنە سەر زارو زمانان و لەبەر کران شێعری نیشتیمانی بوون. بەدوای کۆماری کوردستاندا بوو. لەو بارەیەوە مامۆستاو ڕێبەری نەسلی هەر ئەو مامۆستا مەلا کەریمی فیدایی یە بوو کە هەم بۆخۆی شاعیر بوو، _ دوایە بوو بەشاعیرێکی مەشهوور_ هەم ئەو شێعرە نیشتیمانی- یانەی کۆ دەکردنەوەو هەم ئەندامی حیزبیو مەسئوولی حیزب بوو لە مەنتەقەدا. بەڵام پێویستە لەسەر دوو

بەشی شێعر قسەبکەم، یەکیان شێعری کوردی‌یە، یەکیان شێعری فارسی‌یە. ئەوەی ڕاست بێ ئێمە زیاتر دەگەڵ شێعری فارسی ئاشنا دەبووین، هەرچەند خۆ لە دێهاتی قەت کتێبێکی وات دەست نەدەکەوت کە بڵێی ئەوە کتێبی شێعری‌یە دەی خوێنمەوە. "بوستان"ت دەخوێند هەمووی شێعر بوو. کتێبێکی دیکەمان دەخوێند بە ناوی "پند نامە عطار" هەمووی شێعر بوو. "گلستان" دەخوێندرا بەشێکی شێعر تێدا بوو. یان کتێبی دیکە کە دەست دەکەوت شێعری فارسیی تێدا بوو. بۆ ئەوەی داخوا ئەمن شێعرم گوتوە یان نا، وا باوە دەڵێن "کورد هەمووی شاعیرە". دەی باشە ئەمنیش هەر کوردم کەوابوو ئەمنیش دەبێ شاعیر بم. ئەوەی بە شێوەی گشتی پێی دەڵێن شێعر، ئەمن زیاتر لە چوار هەزار شێعرم هەبووە. بە دەیان جار هەڵکەوتوە شێعرێکی درێژم نووسیوە بۆ دەورویەرم خوێندۆتەوە دەکووریم هاویشتوە. بۆ خۆم نەم دەویست ببمە شاعیر. چونکە دەمگوت شاعیری چاک نیم با شاعیری خراپیش نەبم. هەرچەند لەباری وەزن و قافیەوە نەوانەوە یەک شێعرم نەگوتوە کە لە شێعری شاعیران بچێتەوە. ئێستێش هەروام. زەوقی من بۆ شێعر وەک تەرازووی میلی وایە. با کەمێکیش خۆهەڵکێشانی تێدا بێ، بەڵام دەتوانم سابیتی بکەم. لە نێو هەزار شێعردا ئاقە یەک حەرف کەم و زیاد بێ زەوقی من قبوولی ناکا. یەکێک لە شاعیرەکان پێی دەگوتم ئەتۆ وەک کامپیۆتێر وای، زیهنت غەڵەت قبووڵ ناکا. مەسەلەن پیاوی وەک "خاڵەمین"ی شاعیرجارێکی دانیشتبووین شێعرێکی خوێندەوە. گوتم بابە ئەو نیوەیان لەنگە. دوایە هەر خوێندیەوە خوێندیەوە خوێندیەوە هەر لەنگ بوو. گوتم ماڵت خەرا ئەبێ ئەتۆ بۆخۆت خراپی دەخوێنیەوە. ئەو شێعرە نابێ لەو وەزنەدا بخوێندرێتەوە. گوتی با بۆت باس بکەم. ئەوە دۆستێکم ناردبووی کە کووپەی بۆ بنێرین بۆ ئەوەی ترشیاتی تێدا بنێتەوە. ئەمنیش بۆم ناردو شێعرێکیشم دەگەڵ نووسی. نووسیم:

ئەوا بۆم ناردی کووپەو نەی‌شکێنی ئەگەر بیشکێنی لێرە دەمشکێنن

گوتم مامۆستا شێعرەکە ڕاستە بەڵام ئەتۆ خراپی دەخوێنیەوە، ئەتۆ وات نەنووسیوە. گوتوویە:

ئەوا بۆم ناردی کووپەو نەی‌شکێنی ئەگەر بیشکێنی لێرە دەمشکێنن

گوتم وەزنەکەی ئەوەیە (بەداخەوە لە نووسیندا جیاوازی‌یەکە باش دەرناکەوێ) . گوتی یەکوو ماڵی بابت خرابێ. ئەمن چووزانم ئەتۆ بە تەرازووی میلی هەڵی‌دەکێشی. لەبانی من نیو سیەی ناخوێنێتەوە. یانی لەباری وەزن و قافیەوە شێعری مەوزوونم زۆر گوتوون بەڵام پێم وا بوو لەباری ماناوە شتی تازەم پێ نیە. شتی جوانم پێ نیە، بۆیە نەمدەهێشت بڵاو ببنەوە. دیارە هەمن لەملاو لەولا چاپیش بوون. دۆستێکم هەبە ڕەنگە وەشتێکی ڕاستیم لێ بڵێ. ئەوە خۆشە بۆت بگێڕمەوە. ڕەحمەتی "گیوی موکریانی"م بۆ یەکەم جار کە دیت هەم ئەو ناوی منی بیستبوو هەم ئەمن ناوی ویم بیستبوو. داوەتی کردم بۆ ماڵێ. لەوێ دیوانێکی دەستخەتی خۆی بۆ هێنام کە شێعری شاعیرانی تێدا کۆ کردبوونەوە. هەرلەو ماوەیەدا کە چاوەمان لێ دەکرد دوو غەزەلی

منی تێدابوون بە دوو ناوی جیاواز، بەڵام پێشەکەوت ئەوانە هی منن. دەمنووسی جارجار لێیان دەدزیم. هەر پارەکە دۆستێکم بۆی باس کردم گوتی فلانە کەس شێعرێکی تۆی چاپ کردوە دەفلان کتێبی دا. گوتم پێمخۆشە بیبینم. دوایە هەر بۆخۆی بۆی هێنام تەماشام کرد شێعرەکەی منی بەناقیسی چاپ کردوە کە بە فارسییش بوو. ئەوەی کە چاپیشی کردوە غەڵەتی تێدابوون. گوتم پێی بڵێن ئەوانی دیکەی پێ نالێم بەڵام ئەمانە ئەو غەڵەتانەیان تێدایە با ئیسلاحیان بکا. شێعرەکە بیستو چەند بەیتێک بوو، ئەو پێنج شەشێکی لەبیر مابوون چاپیان بکا. ئەمن شێعرەکانم ڕانەگرتووە خۆم لێ بەساحێب نەکردووە. هەرچەند ئێستا هەبوون پێشیان جوان بوون.

لەبارەی ئەوەوە کە شێعری کێیم پێ باش بووە. ئەمن وەکی لە سەرەتاوە عەرزم کردی دەگەڵ شێعری فارسی ئاشنا بووم. بێ زیادپێوەدان دەکرێ پێت بڵێم وەختێک هەموو دیوانی "حافز"م لەبەر بوو. شێعرەکانی "گلستان"م هەموو لەبەر بوون. ئی "بوستان"ی کە هەمووی پێک وەسڵ بوون، هەمووم لەبەر نەبوون. بەڵام هەرجارەی شێعرێک خوێندرابایەوە، ئەمن بەدوویدا پێنج شەشێکم دەخوێندنەوە. زۆر بەئاسانی دەکرێ بڵێم من چەند سەت هەزار شێعر(بەیت)م لەبەر بووە. ئەوەندەم زەوقی شێعری هەبوو. جا لەوانەدا دیارە ئینسان شێعری جۆراوجۆر دەخوێنێتەوە. دواتر کە دەگەڵ شێعری شاعیرە کوردەکان ئاشنا بووم ئی زۆربەیانم خوێندۆتەوە. بەڵام گۆشکرانم بەر شێعرە نیشتیمانییانەی شێعرەکانی مامۆستا مەلا کەریمی فیدایی بوو.

هەڵپاس کارەۆ: مامۆستا لە شێعری خۆت هیچت لەبیرن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرم لەبیرن.

هەڵپاس کارەۆ: ئێستا هیچت بۆ دەخوێندرێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەم وتووێژەدا هیچت بۆ ناخوێنمەوە بەڵام دوایە بۆت دەخوێنمەوە،چونکی ئامەوێ چاپ بن. تاکە یەک بەیت دەخوێنمەوە کە پێم وابوو شێعرە لەڕووی ئیحساسێکی واقیعییەوە هات. قەسیدە یان غەزەلێکم نووسیبوو. ئاوا دەست پێ دەکا:

ئەوەی ئەی شۆڕە سەروی کوردەواری   عەزیزم غونچە سووری نەوبەهاری

پاشان دەڵێ، دەڕوا کە دیارە ئەوە پێویست نەبوو هەتا لە نیوەبەیتێکی دا نووسیبووم:

دڵم دایم بەهاوارو گریانە

کە ئەوەم نووسی پەشیمان بوومەوە لە دڵی خۆمدا گوتم خۆ وەختێکی ئەوەم لە کنە هیچ غەمم نین. هەر بۆیە ئاوام تەواو کرد:

دڵم دایم بەهاوارو گریانە   مەگەر کانی لەپێش چاوم دیاری

ئەوەم پێ ئیحساسێکی واقیعیو شاعیرانە بوو. دەنا ئەو شێعرەی کە گوتم تازە چاپ کراوە قەسیدەیەکی درێژە دوایە دەتوانم هەمووت بۆ بخوێنمەوە. ئەمن زۆر لە شێعرەکانی خۆمم لەبیرن.

هێمن کاوێز: تۆ منداڵ بووی کە خەونی شیرینی کوردان وەدی هاتو یەکەم کۆماری کورد لە مێژوودا دامەزرا. زۆریشی نەبرد کە کۆمار ڕووخێندراو سەرکۆمار لە سێدارە دراو ڕۆژڕەشیی کورد دەستی پێ کردەوە. لەسەرجەمی ئەو هەستانو ئەوی‌بوونەوەیە چیت لە بیرو دەتەوێ چی بڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئەوە جێی داخ بێ کە پیاو باسی شتێک دەکا کە دەوروبەری وی‌دا ڕووی داوە بەڵام زۆر کەمی لێ‌دەزانێ. هەمووی ئێمە لەبەر ئەوەی ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستانینو کوردینو مەسەلەی کۆمار پێوەندیی بەخۆمانەوە هەیە ئێستا شتی لەسەر دەزانین. بەڵام مەبەستی جەنابت ئەوەیە کە ئەمن ڕاستەوخۆ ئاگام لێ بێ. وەکی پێشتر باسم کرد ئەمن ساڵی ١٣١٧یان ١٣١٨ لەدایک بووم ـ ١٩٣٨یان ٣٩ی زایینی ــ بەو حیسابە ئەوکاتەی کۆمار دامەزراوە ئەمن یەعنی حەوت هەتا هەشت ساڵ تەمەنم بووە، لەوەش زیاتر لە مەنتەقەیەکی دووروکەوتووی دێهاتی بووم. ئەو وەختی نە ڕادیۆ هەبوو، نە ڕێگاو جادە هەبوو، ئەو شتانەی ئێستێ هەن هیچیان نەبوون. لەبەر ئەوە زۆر کەمم شتی ڕاستەوخۆ لەبیرە. ئەوەی وەک شتی ڕاستەوخۆ دیتبێتم تەنیا یەک دیمەنم لەبیرە کە لە دێ‌یەکەی ئێمە ڕووی دا. پێشمەرگە هاتبوون کە ئەو وەختی خەڵک هەر دەیانگوت دێموکرات هاتوون، نەشیاندەگوت پێشمەرگە هاتوون کە مەعلووم بوو بەرپرسەکەیان ڕەحمەتی "حەمەدی مەولوودی"یە. گوتیان حەمەدی مەولوودی هاتوە، هێندێک سوارە بوون، هێندێک پیادە بوون بەسەر خەڵکیاندا دابەش کردبوون. شتێکی بۆ من جالیب بوو. ئەوانە کە هاتبوون بەسەر ماڵاندا دابەش ببوون، بەهیچ جۆر بۆ خەڵکەکەی سەربار نەبوون. ئەو وەختی ئەمن عەقڵم پێی نەدەشکا، بەڵام ئێستێ کە عەقڵم پێی دەشکێ پێم شتێکی زۆر جالیبە کە ئەمە نیشانەی ئەوە بوو کە هەم وەزعی کۆمار باش بووە هەم سیستەمێکی گەلی هەبوو. هاتن ئێستا لەبەر چاومە کە ئاردیان هێنا بۆ ماڵی مە، برنجیان هێنا، ڕۆنیان هێنا بۆ ئەوەی ئاردەکەیان بۆ بکرێ بەنانو برنجو ڕۆنەکەشیان بۆ لێ بنرێ بۆ ئەو کەسانەی لە ماڵی مە بوون بیخۆن. لەپاشان کە وەختی خواردنەکەی هات دەرکەوت شتەکە واش نیە، هاتن نانەکەیان برد، خواردنەکەشیان هەر برد، هەتا لە جێیەکی دیکە کە نازانم کوێ بوو بەسەر یەکەوە بیخۆن. ئەوەم لەبیرە دەنا شتەکانی دیکە هەمووی ئەوانە بوون کە دوایە فێریان بووم دوایە بیستوومن، ڕاستەوخۆ شتێکم لەبیر نیە.

بۆ ڕووخانەکەشی دیسان هەر ئەوەندەم لەبیرە کە گوتیان دێموکرات تێک چوو. لەبیرمە وەکوو دیمەنێک کە بۆ خەڵکەکەی زۆر تاڵ بوو، ڕەنگە عەقڵی منداڵیی من هێندەی بەلاوە موهیم نەبووبێ. بەڵام ئەوەی پێ-

یان دەگوتن "دەوڵەتخوا"، لایەنگرانی دەوڵەت هاتن بۆ گوندەکەی مە. هاتن ناونووسیی خەڵکیان کردو چەکی خەڵکیان کۆ کردەوە. ئەمن لە شتی ڕاستەوخۆ هەر ئەوەندەم لەبیرە ئەوی دیکە هەمووی شتی بیستراوە کە دواتر زانیومن. دیارە دواتر، ئەو کات کە قاسم کوژرابوو بۆ من زۆر ناخۆش بوو کە لە ژیانمدا حادیسەیەکی ئاوا گرینگم دیوە بەڵام تێیدا بەشدار نەبووم. یان بۆ ئەوەندە دەوامی نەکردوە یان ئەوە کە ئێستا چەند ساڵی بەسەردا تێپەڕیوە بۆ شتێکی ئاوام نەدیوە. بەخۆشییەوە دواتر وەک ئیدامەکاری هەم لە وڵاتی خۆمان ڕووی داو هەم لە کوردستانی عێراق ئەوەی پێی دەڵێن شۆڕشی ئەیلوولو دواتریش ڕاپەڕینی گەلانی ئێران هاتە پێشەوە ئەو وەزعانە کە هەموومان لێی ئاگادارین.

هەیاس کارەۆ: مامۆستا لەو دێیەی ئێوە کەس پێشمەرگە هەبوو ئەو وەختی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکی پێشتر عەرزم کردی یەکێک لە ئاغایەکانی دێی دەرجەی سەرهەنگیی هەبوو، خەڵکێکیش هەبوون کە وەک پێشمەرگە عەمەلیان دەکرد. یەکێک لەوانە کە ئێستاش بە خۆشییەوە لە ژیان-دا ماوە پوورزایەکی خۆم بوو. کوڕێکی زۆر ئازاو چوستوچالاک بوو، هەر لە ژیانی‌دا لە هەموو شتێک‌دا ئینسانێکی چوستوچالاک بوو. بەڵێ پێشمەرگە هەبوون. بەڵام خەڵکێکیان بۆ ماوە ماوە بۆ هێندێک شوێن دەبردن دوایە سەرەخەسیان دەکردەوە.

هەیاس کارەۆ: دوای تەواو کردنی دەرسی دینی ڕووت لە چی کردو ژیانت چۆن تێپەڕ کرد؟ ئایا هەر بە دەرسی دینی وەستای یان لە بواری خوێندنی دیکەشدا خۆت ماندوو کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە ڕاستی دا ئەگەر شتێک بووبێ لە خوێندندا هەر ئەو دەورانە بوو کە دەرسم خوێندەوە. ئەوەش شتێکی یەکجار کەمی تێدا هەبوو کە لە ساڵەکانی سی‌وهەشتو ئەوانەدا، ئەمن لە مەهاباد‌یم دەخوێند ئەوەی کە پێیان دەگوت مەدرەسەی علوومی دینی. لەوێ بۆ ماوەیەکی زۆر درێژیش نەبوو دەرسی ئەدەبیاتی فارسی‌یان پێ دەگوتین، دەرسی ئینگلیسییشیان پێ دەگوتین. کە ئەمن لە هەردووکیاندا زۆر کەم بەشدار بووم. پاشان شتێکی جالیب هەبوو، بۆ ئەوێ هەر دائەنیشینو هەر ئەخوێنین، وەرزشیشیان بۆ دانابووین. بەیانی‌یان ئەفسەرێکی ئەرتەشی دەهات کە دیارە ئەو وەختی تەقریبەن حکوومەتێکی نیزامی هەبوو. ڕەزمئاراو مەشهوور لەوێ فەرماندەی لەشکر بوو. ئەفسەرێک دەهات لەوێ بەرنامەی وەرزشی بۆ دادەنایین.

هەیاس کارەۆ: مامۆستا دەچمە سەر پرسیارێکی دیکە. دەورانی خوێندنو مەلّانی جەنابت، هەم لە ئێراندو هەم لە کوردستان ئێمە شاهیدی ڕیزە گۆڕانو جموجۆڵێکی بەرینی خەڵکیین. پرسیار ئەوەیە مەحەلی ئێوە کە

دەرسی دینیتان دەخوێند چۆن سەیری ئەو ئاڵوگۆڕانەتان دەکردو چەندە خۆتان پێوە ماندوو دەکرد؟ نەخشی مامۆستاکان لەو نێوەدا چی بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: هەر لەجوابی پێشتردا دەبوو ئەوەی بڵێم کە ئەمن هەر وەک لە بەشەکانی پێشتردا باسم کرد لە دەورانی فەقێیەتی‌دا دەگەڵ حیزبایەتی ئاشنا بووم لەپاشانیش کە خوێندنم تەواو کرد وەکوو سەرئەنجامی هەموو ئەو کەسانەی خوێندنی ئایینی‌یان تەواو دەکرد بووم بە مەلای دێ. مەلا لە دێ چەند وەزیفەیەکی لەسەر شانە ـ دیارە هەموو مەلایەک نا ـ بەڵام ئەمن لە لایەک پێشنوێژی جومعەو جەماعەت بووم لە لایەک وەک ئەرکی دینی ئەوەی پێی دەڵێن "وەعز" واتە خوێندنەوەی ئەحکامی دینیم لەسەر شان بوو و لە هەمووشیان مرەیمتر ئەمن دەرسم دەگوت. لە خاریجی مەسایلی دینی، ئەوجار دەگەڵ مەسایلی سیاسی بەربڵاوتر تێکەڵاو بووم. هەر لەو ماوەیەدا دەگەڵ تێکۆشەرانی دێمۆکرات لە نیزیکەوە پێوەندیم هەبوو. ئێستا نیوی بەشێوەیەکی زیندووترو چالاکتر کارم دەکرد. هەوڵی من زیاتر ئەوە بوو ئەوەندەی دەتوانم شەرتی ژیانو پێگەی کۆمەڵایەتیم یارمەتیم دەدا لە باری سیاسی‌یەوە زیاتر خۆم پێ‌بگەیەنم. دەتوانم بڵێم هەتا حەدودێکیش جێگای خۆم کردبۆوە، بەجۆرێک کە وەختێک ناچار بووم وڵات بەجێ بێڵم، بۆخۆم لە دڵەوە جگە لەوەی پێم ناخۆش بوو وڵاتو ژیانو تەنانەت بنەماڵەکەشم بەجێ دێڵم لەو بارەیەوە زیاترم پێ ناخۆش بوو چونکی پێم وابوو بوونم لەوێ دەتوانێ بەسوودتر بێ بۆ میللەتەکەم بۆ حیزبەکەم. دەکرێ بڵێم لە چواردەوری ئەو دێیەی ئەمن لێی دەژیام خەڵک ئەوەندەیان متمانە بەمن هەبوو کە لە زۆر کاری کۆمەڵایەتی‌و تەنانەت ژیانی تایبەتیی خۆشیاندا پرسیان پێ دەکردم‌و تەختم هەبوو. بۆیە ئەمن ئێستاش هەر وام کاتێک دەبینم کەسانێک بە هۆی کاری حیزبی قاچاغ دەبن‌و ناچار دەبن وڵات بەجێ بێڵن ئەمن بە خەسارێکی گەورەی دەزانم. چونکە ئەوانەی لە کاروباری حیزبی‌و تەشکیلاتی‌و ڕێکخراوەیی‌دا کارامە بوونو ئەزموونێکیان وەسەریەک ناوە دەتوانن لە ڕاکێشانی خەڵکی دیکە بۆ لای کاری سیاسی‌و خەباتگێڕانەدا ڕۆڵێکی گرنگ باری بکەن‌و هەمیشە پێگەیەکی جێی متمانە بۆ تێستای تێکۆشانو کاروباری حیزبی لە دوارۆژدا بن. پڕکردنەوەی جێی ئەو جۆرە کەسانە بۆ حیزب کارێکی ئاسان نیە.

عەباسی کاروز: دەورانی مێرمنداڵی‌و لاوەتی دەگەڵ ئەوەدا کە دەورانی هێرشی خەیاڵو ئاواتەکانە، لە هەمان‌کاتدا ماوەی جوڵەی فیزیکی‌و نەشەی فکری‌یە. ئەو دەورانە بۆ تۆ چۆن تێ‌پەڕی؟ زیاتر خۆت بە چییەوە خەریک دەکردو تامەزرۆیی خۆت بەچی دەشکاند؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەگەر پیاو ئێستا تەماشای دەورووبەری خۆی دەکاو لەپاشان بیر لە ڕابردووی خۆی دەکاتەوە عەجایب بەزمی بەخۆی‌دا دێ. جەنابت پرسیارت لە دەورانی مێرمنداڵی‌و لاوەتی کرد. ئەمن دەورانی

منداڵیشی لێ زیاد دەکەم، لە دەورانی منداڵیشدا شتێک نەبوو منداڵی شوێنی ژیانی من خۆی پێوە خەریک بکا. ئەمن لەبیرمە هەموو سەرگەرمیی منداڵێکی وەکوو من بریتی بوو لە چەند یارییی منداڵانە کە بە کۆمەڵ دەکران. وەکوو "قەرەقەرە"، وەکوو "کەرە سووری سەڵەوێنێ" و ئەو جۆرە شتانە. لەپاشان هێندێکیشیان هەبوون کە بەتەنیاش دەکران. مەسەلەن مەزرەقێکی فڕێ دەداو هەڵی دەسووڕاند. یان شێلاقەمان دەکرد. یان ئەگەر کرابا بە دووکەس ئەگەر نەکرابا بەتەنێ شتێک هەبوو پێمان دەگوت "هەڵووکێن" ئەومان دەکرد. یان تیرو کەوانمان ساز دەکرد کە زۆر جار لە سەری تووشی کێشە دەبووین. ڕەنگە زۆر پێ کەڵک بێ بەڵام باسیشی بکەین خراپ نیە، بۆخۆم تیروکەوانم ساز کردبوو. هێندەشم کار پێ کردبوو زۆر عەجایب ئەنگێوە بووم. بە هەرچیمەوە دەدا دەم ئەنگاوت. جارێکیان لەو بەری ئاوەدانی مریشکەو کەڵەبابی لێ بوون نیشانەم لە یەکێکیان گرتە تیر دەبەدەی مەڵچەقێ و چوون هێنابانەوە زانیبشیان کاری منە، چونکە دیتبوویانم. کەڵەبابیان هێنایە ماڵێ و کردیانە [illegible]وەهەنگامە. دوایە مەسڵەتیان کرد گوتیان بابە کەڵەبابێکتان دەدەینی با ئەو کەڵەبابە بۆ ئێمە بێ. لەسەر [illegible] لە دەستی دایکم خوارە، چونکی ژنان زۆریان پەرۆشی شتی ئاوایەو ئێمەش [illegible] یە [illegible] کەڵەبابیان دا بەواو ئەوی دیکەیان سەر بڕی کە بۆ ئێمە قازانج بوو چونکە گۆشت کەڵەبا[illegible]مان [illegible]وارد. [illegible] هەر شتی ئاوا بوون. پاشان کە چووینە دەورانی لاوەتی ئۆزێنک فەرقی هەبوو. مەسەلەن [illegible]یشمان دەکرد. ئەویش [illegible]یتی داری کە ئێیی عادی بووتر هەر لە بەوزیو و لە پەڕۆ شتی وا ساز دەکران. [illegible] ئەو شتان[illegible]یە هاتن یان هەر ئەو وەختی لە شاران هەبوون هیچیان لای ئێمە نەبوون.

هەر ئەو ڕۆژانە میوانمان هەبوون کە بۆیان باس کردم کە لە [illegible] هەر دێیەکەی دراوسێمانو دێ یەکەی ئەولاتریش لە خودی دێیەکە تیمی فووتباڵ هەیە. باوەڕ بکە باڵا بە باڵا پێی گەورە بووم کە پێشکەوتنێکی ئاوا لە کۆمەڵی مەدا پێکهاتوە کە لە دێیەکی پەنجا شێست ماڵیدا لاوەکان تیمی فووتباڵیان پێکهێناوە، تیمی والیباڵیان پێکهێناوە. یان چالاکیی دیکەیان هەیە.

ئەو وەختە ڕادیۆ نەبوو، تەلەفیزیۆن نەبوو. بێتین ئەو دەزگایانەی منداڵ کاتیان پێ دەکاو خۆیان پێ دەخافڵێنن هیچیان نەبوون. لە هەمووی موهیمتر کە ڕەنگە لە جێی دیکەش باسم کردبێ یان باسی بکەمەوە ئەمن کە دەمخوێند دەو دەورانەدا زۆرجار تەنانەت کتێبە دەرسییەکەی خۆشم نەبوو، ئەویشم بە ئەمانەت لە کەسێکی دیکە وەردەگرت. دەنا ئەگەر لە باشترین حاڵەتدا هەمبایە هەر ئەو تاقە کتێبەی دەمخوێند هەر ئەوەم دەکرێ بەسەر قیمەتێک بایە. لەوە زیاترهیچ کتێبێکی دیکە نەبوو لە خاریجی دەرسەکە پیاو بیخوێنێتەوەو خۆی پێ بێبگەیەنێ. ئەمن زۆر جارم ئەوە گوتوە ئەمەندم گەیبوە دەوری بیست ساڵ کە بۆ یەکەمجار ڕۆمانێکم خوێندەوە هەر لەبیرمە ئێستاش پێمخۆشە وەدەستم کەوێتەوە. ناوی "تحصیل کردەها" بوو بە قەڵەمی

"مشفق همدانی". ئەویش بە فارسی بوو نەک بە کوردی. دیارە شتێکی دیکە هەبوو کە زۆریش تێیدا بیووینە وەستا. ئەویش ئەو داستانە کۆنانە بوون وەک سەلیک بەحەمەن و ئەمیر ئەرسەلانی نامدارو ئەسکەندەرنامەو شتی دیکە. جا زۆریش بۆ خۆم خۆم پێوە ڕادەهاو ئاوا بۆ خەڵکیم دەخوێندەوەو خەڵکیش زۆریان پێ خۆش بوو. ئەسڵەن فارسییەکەم نەدەخوێندەوە هەتا ماناى لێ بدەمەوە، بەڵکوو هەر یەکسەر کوردی-یەکەم دەخوێندەوە، وەک ئەوەی هەر بە کوردی نووسرابێ. زۆر جار دەڵێم ڕەنگە شتێک باش بێ و هێندێک باری خراپی هەبێ، یان خراپ بێ و هێندێک باری باشی هەبێ. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم – خەڵکیش قبووڵیەتی بۆیە دەیڵێم – لەباری هۆش و زەکای فکرییەوە باش بووم. بۆیە دەرسەکەم زۆر زوو لەبەر دەکردو ئیدی ئەوجار بێکار بووم. بۆیە ژیان زۆر بەزەحمەت دەگوزەرا. چونکی هیچ ئەعمالییەتێکی موفید نەبوو کە بڵێی هەم ئینسانی پێ دەگەیەنێ و هەم کەلکێکیش بە کۆمەڵ دەگەیەنێ. مەحروومییەتەکە لەو پەڕی خۆیدا بوو.

عەباس کاروان: مامۆستا دەگەڵ جۆراییز و ئەو جۆرە یارییانە چۆن بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جۆراییز لە تەمەنێکی کەمێک هەورازتردا هەبوو. هەم جۆراییز هەبوو هەم پشکێلان هەبوو، چونکی جۆراییز بەدوو کەسانیش دەکرا، بە چوارانیش دەکراو بە زیاتریش دەکرا. دیارە ئەگەر زیاتر بایە ناخۆش دەبوو. بەڵام پشکێلان خەڵکی زۆری دەویست، لانی کەم دەبوو هەر لایەی حەوت، هەشت کەس بێ. دیارە بە منداڵی شتێکی دیکەمان دەکرد کە پێیان دەگوت "کڵاو مەستێنە" یان "کاڵە مەستێنە"، چونکە ئەوە بە کڵاوان دەکرا. عەرزم کردی هەموو شتێکی هەر سەرەتایی بوو. ئەمن ئێستێ بەداخم کە ئەوانە بفەوتێن وەک یاریی نەریتی و خۆماڵی. ئەوانە نابێ بفەوتێن، پێویستە بمێنن بەڵام دیارە ئەوانە لەچاو ئەو شتانەی لە دنیای تازەدا هەن و تەنانەت بە نیسبەت ئەو شتانەش کە ئەو وەختی لە شاری هەبوون زۆر سەرەتایین.

عەباس کاروان: شتێکی سروشتییە بێدەرەتانیی ماڵی و نەبوونی ئیمکاناتی پێویست بەربەست بۆ بەخێوکردن و پەروەردەی فکری و لەشی پێشی هەڵدانی ئیستیعدادەکان دەگرێ، بەو حاڵەش لە مێژوودا کەم نین ئەو ژنان و پیاوانە بلیمەتەی لەو پەڕی بێدەرەتانیدا ژیاون بەڵام بە باشترین شێوە خۆیان گەیاندۆتە لووتکە. تۆ ئەو پێوەندییە چۆن هەڵدەسەنگێنی و داخوا نموونەی خۆت دەکرێ چۆن لێک بدرێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بۆخۆم بە تەجرەبە بۆم دەرکەوتووە ژیان فێری کردووم کە ئەو قابلییەت و توانایانەی لە ئینساندا هەن بەپێی هەلومەرجی ژیانی ئەو ئینسانانە بەجۆرێک خۆیان هەر دەردەخەن. بەڵام لە عەینی کاتدا زۆر شت هەن کە پێشی پەرەگرتن و گەشەکردنی ئەو توانایانە دەگرن. زۆرجار ئەمن گوتوومە –

هەر لەسەر خۆم دەڵێم چونکی بۆخۆت پرسیارت لەوە کرد ـ ئەگەر ئەمنیش لە گوندی قاسملوو یان لە ماڵەکەی دوکتۆر قاسملووی لەدایک ببوبام و لە شارەکەی وی خوێندبام و پاشان چووبامە پایتەختو ئینجا لە ئورووپا درێژەم بە خوێندن دابایە، دەمتوانی ئەمنیش ببمە دوکتۆر قاسملوویەک. چونکە هەموو جاری دەڵێم بوون بە دوکتۆر قاسملوو نە مەحاڵە، نە گوناحە، بەڵکە ئەرکێو شتێکی موومکینیشە. بەڵام کە ئیمکانەکە ئەوەی هەڵناگرێ ئەوپەڕی دەبمە مەلایەکی زیرەک. ئیدی نابمە مورەتتیبێک، نابمە پزیشکێک، نابمە پسپۆڕێک لە بواری علوومی تازەدا. شتی ئاوا بۆ من دەرەتانی نیە. لەنێو ئێمەدا شتی زۆر سەیرم دیوە کە قابلییەتەکە، توانا کە خۆی نیشان داوە. مەسەلەن ئەمن هەر ئێستێ کتێبێکم هەیە عەرەبی‌یە بەڵام کوردێک نووسیویەتی خەڵکی شارەزوورێیە. حدوودی دووسەد ساڵێک پێش ئێستا ژیاوە نیشان دەدا ئەگەر ئەو کابرایە لە وڵاتێکی پێشکەوتوو بایە دەی‌توانی شتێکی سەیروسەمەرەی لێ دروست ببێ، قابلییەتی هەیە، توانای هەیە بەڵام هیچ مەجالێکی نیە. ئەو کتێبە ناوی "کنزاللسن"ە یانی خەزێنەی زمانان. ئیشەڵڵا رەحێکی بکەی هەر پێشانیشت دەدەم. کتێبەکە حدوودی شەست سانتی‌میتر درێژە یانی لاپەڕەکانی، مەتنەکە کە دەی-خوێنیەوە عەرەبی‌یەکی زۆر جوان ئەدەبی‌و مەتنێکی زۆرزۆر بەڕاستی عالیی هەیە. فیقهە، شەرعە. بەڵام ئەو کابرایە کردوویەتە یازدە ستوون. یازدە ستوونی جووکەڵەی تێدا کردۆتەوە لە نێوەڕاستیدا. ئەگەر ئەو کتێبەی ئاسۆیی دەخوێنیەوە ئەوە فیقهە. ئەگەر ستوونی دەیان‌خوێنیەوە واتە لە سەرەوە بۆ خواری لە ئەووەڵەوە هەتا ئاخیر هەر کامەیان باسی مەوزووعێکی دیکە دەکا. هەمووشی لە باشترین عیبارەتدا. لە ئەدەبیترین عیباراتدا باسی دەکا. مانایان دەگۆڕێ. ئاسۆیی دەی‌خوێنیەوە باسی شتێکە، ئەستوونی دەی‌خوێنیەوە شتێکی دیکەت بۆ باس دەکا. مەسەلەن ئەوەیان باسی عیلمی نەحو دەکا. ئەوی دیکە باسی سەرف دەکاو هەر ئاوا. لە هەموویشی سەیرتر لە ستوونەکانی ئاخری‌دا زمانەکە دەگۆڕێ. چەند شێعری کوردی‌و فارسی‌و تورکی‌و ڕووسی‌و فەڕانسەیی هێناوە. ئاسۆیی دەی‌خوێنیەوە عەرەبی‌یە. ئەستوونی دەی‌خوێنیەوە کوردی‌یە یان فەڕانسەیی یان تورکی یان فارسی یان ڕووسی‌یە. تەنیا شتێکی کە پیاو لەوێدا مەجبوورە بی‌گۆڕێ ئەوەیە کە هێندێک حەرف لە زمانی عەرەبی‌دا نین. وەک "پ" کە تێی‌دا نیە بەڵام لە فارسی‌دا هەیە. لەعەرەبی‌دا بە "ب" نووسراوە ئەتۆ مەجبووری بە "پ"ی بخوێنیەوە. یان "چ" کە لە عەرەبیدا نیە بە "ج" نووسراوە دەبێ بە "چ" بی‌خوێنیەوە. "ژ" هەیە دەبێ بە "ژ"ی بخوێنیەوە. دەنا تەواو تەواو شێعرەکە وەک خۆیەتی. مانای خۆی دەدا بە هەرکام لەو زمانانە کە باسیان کرا. لەو لاشەوە کە دیارە عەرەبی‌یە. یانی ئەوە توانایەکی عەجایبە، هەڵکەوتەیی‌یەکی سەیری تێدا هەیە. ئاخر لە شارەزوورێکی کە چوار دەوری تەنراوە چی پێی بکەیەنی. بەڵام ئەوە ئەگەر لە ئەمریکا بایە، لە ئورووپا بایە ئەدەبوو بە ئەنیشتینێک؟ ئەدەبوو بە ئەدیسۆنێک؟ جا لە نێو ئێمەدا ئاوا بوو.

لەسەر خۆشم هەروەک عەرزم کردی پێم وایە ئەگەر لە جێیەکی دیکە بامایە حەتمەن جۆرێکی دیکە دەبووم، ئەوە ناخۆشە کە پیاو بە زمانی خۆی بیڵێ، بەڵام خەڵک هەیە کە شاهیدیم بۆ بدا، ئەمن قابلییەتی سەیرم تێدا هەبوو، ئێستێش کەمێکم پێ ماوە بەڵام زۆری کەم کردوە. یەکێک دەهات مەسەلەن پێنج شێعری دەخوێندنەوە کە پێم جوان بوون، قەتم ئەو شێعرانە نەبیستبوون، قەڵەمێکم ئاو دەدایەو هەر پێنجم دەنووسینەوە. دەسبەجێ ئەو شێعرانە دەهاتنە بەرم. یان شێعری وا هەبووە زیاتر لە پێنج سەت شێعر(بەیت). "ئیبرو موکوریانی"ی هەزار پێنج سەتو شێستو هەشت شێعرە بە جارێک نووسینەوەو چوار جار خوێندنەوە تەماشام کرد هەمووم لەبەرە. ئەو توانایانەم تێدا هەبوون.

تەنانەت قسەیەکی خۆشە با بی گێڕمەوە. ئەمن دەگەڵ ڕەحمەتی مەلا ئاوارە زۆر ڕەفیق بووم. هەموو شتێکمان پێکەوە بوو، تەنانەت لێک توورە نەدەبووین. شەوێکی لێم توورە بوو. عەجایبیش توورە بوو. ئەویش چی بوو؟ چرایەکی ئەمریکاییمان هەبوو. لە دەوری چرایەکە کۆ ببووینەوە خەریکی موتالای دەرسی سبەینێ بووین. کتێبێکمان هەبوو هەردووکمان ئەومان دەخوێند. ڕەفیقێکی دیکەشمان هەر ئەوی دەخوێند. کتێبی "سیوطی" کە لە ئەحوداپە شێعرو شەرحی لێ کراوە. دەستم وەبن چەنەگەم دابوو موتالەعەم دەکردو لەبەر خۆشەوە ئاوەهار گۆرانیم دەگوت. بە نیو سەعاتی پێنج لاپەڕەو نیوی ئەو دەرسەی سبەینێم موتالەعە کرد. وێکم ناو هەستام. مەلا ئاوارە بۆ یەکەم جارو ئاخر جاری ژیانی لێم توورە بوو، گوتی ئەوێ ئەتۆ بۆخۆت ناخوێنی بۆ نایەڵی خەڵک بخوێنێ؟ ئەوە موتالەعەیە ئەتۆ دەی کەی؟ بۆ خەریک نابی؟ وەڵاهی هیچ ئیستیفادەیەکت لێ نەکردوە، گوتم لێم نەکردوە؟ گوتی نا. گوتم دا ئەو کتێبەم بۆ بگرە. کتێبەمم وەدەست دا. مەتنەکەی هەژدە شێعر بوو، هەر هەژدەم بۆ خوێندەوە بەو گۆرانی گوتنەشەوە بە نیو سەعاتی هەژدە شێعری کتێبەکەم هاتبووە بەر. کە ئەوەی دی مەلا ئاوارە بەسەری خۆیدا داو گوتی ئای قوڕم بەسەری. ئیدی دەستمان کرد بەپێکەنین و ناخۆشییەکەشمان تەواو بوو. مەبەستم ئەوەیە کە ئەگەر شوێنی ژیان ئاوا ئەبێ ڕەنگە قابلییەتەکان جۆرێکە بن کە شتی دیکەیان لێ پەیدا بێ. بەڵام لەو دێیەی ئەمنی لێ گەورە بووم هەر دەتترانی ئاوا بی. لە هەموو شوێنێک هەر وایە. ڕەنگ بوو ئەگەر ئەنیشتێنیش لە دێیەکەی مە ژیابایە، مەلایەتی خوێندبایەو ئەو پەڕی مەلایەکی وەکوو منی لێ دەرچووبایە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا لەو شێعرو شتانەی کە ئەوکات لەبەرت بوون ئێستا هیچت لەبیر ماون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وا هەیە جارو بار شتی سەیروسەمەرە ڕوو دەدا. هەر ئەو بێتانە، چەند ساڵێک لەوە پێش بوو لەخۆڕا باسی قسەیەکمان دەکرد باسی شێعرێکم کرد. کە ئاوا تەماشام کرد شەش حەوت شێعر بوون.

زۆرم پێ سەیر بوو کە خوێندمەوە تەماشام کرد هەمووییم لەبەرە. فارسییش بوون. لەبیریشم ئەماوە نی کێن، نازانم نی سەعدییە نی کێیە. مەسەلەن:

دیدم بە بصرە دخترکی اعجمی نسب   روشن نمودە شهـــر بە نور جمال خویش
می‌خواند درس ز قرآن پیش شیخ شهر   وز شیخ دل ربودە بـە غنج و دلال خویش
می داد شیخ درس "ضلال مبین" بە او   وآهنگ صاد رفتە بە اوج کمـــال خویش
دختر نداشت طاقت گفتار حرف صاد   با آن دهان کوچک غنچەمثــــال خویش
می‌داد شیخ را بە "دلال مبین" جواب   وآن شیخ می نمود مکـرر مقـــال خویش
گفتم بە شیخ راە ضلال اینقدر مپوی   کاین شوخ منصرف نشود از خیال خویش
بهتر همان بود کە بمانید هر دوان   او در دلال خویش و تو اندر ضلال خویش

هێندەم پێ سەیر بوو، بەڕاستی پاش چل ساڵ کە باسی ئەو شێعرە کرا تەماشام کرد هەمووییم لەبەرە. هەر وەکی ئێستاش هەر لەبەرمن. بەڵام وەختێک هەبوو هەر وەک پێشتر باسم کرد بە هاسانی دەمتوانی بڵێم سەدانهەزار شێعرم(بەیت) لەبەر بوون. دیارە پیاو کە لە عالەمی ئەدەبیاتو شێعرو شاعیری دوور کەوتەوە بەقینەن ئەوشتانەی لێ دەستێنەرێتەوە.

عەباس کاروان: مامۆستا یەکەم دڵەڕاوکێیەکانت بۆ کاری سیاسیو خەباتی کوردایەتی چۆنی دەست پێ-کردو لە چیڕا سەری هەڵدا. تکایە بە وردەکاریەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک عەباس ئەمن پێمخۆشە لەو شتانەدا واقیعبین بم. پێم وابێ لە پرسیارێکی دیکەی ڕۆژێکی دیکەدا باسمان کرد کە ئەمن چۆن بووم بە ئەندامی حیزب. وەک ئەوە کە لە کەسێکی دەپرسن ئەوە چۆن بوو دەستت بە گۆرانی کرد؟ داستانێک باس دەکا کە ئەمڕۆ دای‌دەنێ. بەڵێ ئەمڕۆ دای-دەنێ. پێم وایە هیچ گۆرانیبێژێک نازانێ بۆ بۆتە گۆرانیبێژ. گۆرانی هێمەو ئەویش پێی‌خۆشەو فێری دەبێو دەیڵێ. ئەو داستانانە دوایە ساز دەکرێن. جا ئەمن چونکە پێم خۆش نیە ئەو داستانەی ساز کەم وەکوو عەرزم کردی دەڵێم ئەو کەسەی منی دەعوەت کرد بۆ حیزب نەی‌دەزانی حیزب چیە. هەر دەی‌گوت داخڵ بووی؟ داخلی چی؟ چۆن داخڵ نەبووی؟ گوتم نی چی؟ گوتی نی حیزب. گوتم حیزب چیە؟ گوتی حیزبی خۆن. لە ئاخریدا گوتی وەرە بتبەمە کن کەسێکی بزانێ حیزب چیە. ئەویش دوایە هێندێک شتی پێ گوتم. مەسەلەن دڵخۆشیی ئەتیان دەدایەوە ئەگەر ئەتۆ ناوت بنووسی، ببی بە ئەندامی حیزب ناوت دەچێتە

تارانی. تەنانەت ئاوت دەچێتە مۆسکۆیەش، یان مەسکەوێش. چونکە ئێرانی دەیانگوت مەسکەو. چەند ساڵ دواتر بۆم دەرکەوت کە ئەوە ئەو دەورانەیە کە ئەوەی پێی دەڵێن یەکیەتی تەشکیلاتی بەینی حیزبی دێمۆکرات و حیزبی تودەی ئێران لەئارادا بووە. ئەوە پێوەندیی بەو وەختەوە هەبووە. بۆیە دەیانگوت ئاوتان دەچێتە مۆسکۆیە. ئیدی زوڵم و زۆری خەڵکم دیت و هەستم بە مەحرومییەتی میللەتی کورد و زوڵم و زۆری عەجەم ئەوانە کرد، داستانێکە کە پیاو دوایە فێری دەبێ. دەنا ئەو وەختی بەڕاستی ئەو شتانە نەبوون. دیارە مەسەلەی هەر ئەو وەختی لەبیرمە کە دوایە دەرکم دەکرد بابی چەندە. منداڵیان دەترساند. منداڵ دەلالەکیدا ژێر نەدەبۆوە دەیانگوت عەجەم هاتن. بەڵام ئەوە ئەو منداڵە نییە کە ئەو وەختی دەرک دەکا. منداڵەکە کە گەورە بوو دەرکی دەکا داخوا مەسەلەکە چییە. مولاحەزە دەفەرمووی؟ دەمەوێ بڵێم واقیعییانە ئەو وەختی کە بووم بە ئەندامی حیزبی شتێکی زۆر لێڵ و تاریکم لە زوڵم و زۆر دەزانی. بەڵام دەمزانی کە ئەوە شتێکی تازەیە و گەورەبوونێکە پیاو ئەوەی بکا. لەوەی زیاتر نەبووە. بۆیە ئەو شتانەی دوایە فێریان بووم پێم خۆش نییە بەسەر ئەو دەمیانەدا بیبڕم و عیبارەتێکی ئەدەبی و سیاسیی لێ ساز کەم کە بڵێی ئاوا بووم و ئەوانە مێشکیان هان دا.

عەباس کاروان: ئەوە سەداقەتی زۆر تێدایە و دەستت خۆش بێ. ئایا ئەو دەورانەی کە تۆ پێت نایە نێو مەیدانی کاری سیاسی و دەگەڵ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان پێوەندیت بەرقەرار کرد هیچ حیزب و لایەنێکی سیاسیی دیکە لە مەیداندا هەبوون کە تۆ بتوانی لە نێویاندا هەڵبژێری؟ ئەگەر نەبوو هۆی تەک‌حیزبی بوونی ئەو دەورانە بۆ چی دەگێڕیەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بە بڕوای من لەو دەورانە لە کوردستان وەک حیزبی سیاسیی کوردی جگە لە حیزبی دێمۆکرات هیچ حیزبێکی دیکە لەئارادا نەبوو. بەتایبەت حیزبی دێمۆکراتی کوردستانیش هەروەک پێشتر باسم کرد ئەو وەختی حیزبێکی بەتەواوی موستەقیللی کوردی نەبوو. چونکی ئەوەی پێی گوترا وەحدەتی تەشکیلاتی دەگەڵ حیزبی تودەی ئێران لەئارادا بوو. ئەمن لەبیرمە، ئەو وەختی دەرکم نەدەکرد کادری حیزبی دەهات قسەی بۆ دەکردین. بە فارسی قسەی بۆ دەکردین. باسی مەسایلێکیشی بۆ دەکردین وەک سۆسیالیسم و ئیمپریالیسم و زوڵم و زۆری ئیمپریالیسم و ئەوانە کە غیرەتمان نەبوو ـ هەر با باسی خۆم بکەم ـ غیرەتم نەبوو بڵێم بابە لێت حاڵی نابم. دەنا بەڕاستی لێی حاڵی نەدەبووم. لەعەینی حاڵدا پێم شانازییش بوو کە ئەو کابرایە لە تارانێڕا هاتوە کاری حیزبی دەگەڵ ئێمە دەکا. ئەوە کە بۆچی حیزبی دیکە نەبوو پێم وایە بێجگە لەوەی کۆمەڵی کوردستان ئازاد نەبوو هەر وەک ئێستێش ئازاد نییە، پێگەیشتنی فکریش لە نێو کۆمەڵی کوردەواریدا ئەوەندە زۆر نەبوو کە جۆراوجۆریی فکری و سیاسیی تێدا پەیدا ببێ هەتا ئەو فکرە جیاوازانە بکێشرێتە سەر دامەزرانی حیزبی جۆراوجۆریش. وەختی دیکەش ئەمن گوتوومە، ئەمن ماوەیەکی

زۆرە ئەندامی حیزبم، لە بەشێکی زۆری‌دا غەیری حیزبی دێمۆکرات هیچ حیزبێکی دیکە لە مەیدانی سیاسەتی کوردەواری‌دا نەبووە. ئەوە لە بەشەکەی دووهەمی‌دایە کە حیزبی سیاسیی جۆراوجۆر سەر هەڵدەدەن. ئەمن ئەو بەشەی دووهەمی بە دەورانێکی گەشاوەتر دەبینمەوە بۆ حیزبی دێمۆکراتی کوردستانیش پێم وایە بە شانازیی دەژمێردرێ. چونکی پێش ئەو دەورەیە ئەو کەسانەی ویستبایان سیاسەت بکەن بیانویستبا یان نەیان‌ویستبایە دەبوو هەر حیزبی دێمۆکرات هەڵبژێرن چونکە ڕێگایەکی دیکە نەبوو. بەڵام لە بەشی دووهەمی‌دا کابرا لەسەر ڕێگای خۆی چەند ڕێکخراوی دیکەی دەبینی با بەناوی حیزبیش نەبن. ئێستا ئەگەر کەسێک لە نێو ئەوانەدا حیزبی دێمۆکرات هەڵدەبژێرێ، ئەوە نیشان دەدا کە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان زیاتر توانیویەتی ئامانجەکانی خەڵکی لەبەرنامەی خۆی‌دا بگونجێنێ. ئێستا کارم بەوە نییە داخوا بۆرژوایی‌یە، کرێکاری‌یە، کۆمۆنیستی‌یە، پێشکەوتوویە یان پاشکەوتوویە. یانی لە ویستو داخوازو بیروباوەڕی خەڵکی کوردستان نیزیکترە، بۆیە خەڵک لە دەوری ئالاکەی‌و لەدەوری دروشمەکانی کۆ دەبنەوە.

عەباس کاردۆ: هەرچەند بەشێوەیەک باسی ئەو مەسەلەیەت کرد بەڵام پێمخۆشە بزانم جگە لەو کەسەی بۆ یەکەمجار بوو بە ئالقەی پێوەندیی تۆ دەگەڵ حیزب ئەگەر کەسانێکی دیکە لە دەوروبەر نەخشیان هەبوو، یان پێیەکەوە دە تەشکیلات یان هەستەی نهێنی‌دا بوون ئەگەر کەسانێکت لەبیرە ڕەنگە جێی خۆی بێ باسیان بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەوانە کە کاری حیزبیم دەگەڵ کردوون، لەو کەسانەی کە بۆم باس کردی ئەوانە هەبوون بەڵام دەکرێ بڵێم ئەوەی لە نیزیکەوەو لەهەمووان پتری تەئسیر لەسەر من هەبووە، کەسێک بوو کە لە ئاخری ساڵەکانی ژیانی‌دا لە حیزبی دێمۆکراتدا نەما. ئەویش مامۆستا مەلا "خدری عەبباسی" ناسراو بە مەلا خدری سارتکێ، یان "مەولاتی" بوو چونکە بە ناوی جۆراوجۆر دەناسرا. ئەو دەکرێ بڵێم لە دەوروبەری منیش‌دا وشیارترینو ئاگاترین ڕەفیقی من بوو. کە دیارە ئەمن قوتابیی وی بووم، لە خزمەت وی دەرسم دەخوێند. ئەو پتر تەئسیری هەبوو. پاشان ئەوکات کە حیزبایەتیمان لەنێوخۆی وڵاتدا کردوە، خەڵکێکی زۆر هەبوون کە جاری وا بووە ئەمن لەسەروەی وان بووم، مەسەلەن ئەگەر لەبیرت بێ مەرحوومی "کاکەسەن"ی دەشتی هەبوو. پیاوێکی زۆر ڕاستگۆ بوو. پاشان ئەوانەی کە لە دوورەوە زانیومانە حیزبینو ئیحساسمان کردوە پێمخۆشە یادی هێندێکیان بکەمەوە. لەوانە کاک "سەید حەسەنی هاشمی"، کە دیارە دە یەک حەوزەی حیزبی‌دا نەبووین بەڵام زۆر زوو دەگەڵ یەک ئاشنا بووین. زۆر لە یەکتر نیزیک بووین، زۆر پێیەکەوە دۆست بووین. دواتریش کە هاتووینەتە نێو ژیانی سیاسی‌و حیرفەیی، ئەوانەن کە دیارە بەشێکی زۆریان دەناسین،

بەشێکی زۆریان بەداخەوە لەنێوماندا نەماون، شەهید بوون. بەشێکیشیان بەخۆشییەوە هەر ماون و درێژە بە خەبات دەدەن.

پێکهێنانی ژیانی هاوبەش

عەباس کاروان: مامۆستا دێینە سەر ژیانی تایبەتیی خۆت ئەگەر پێت خۆش نەبێ جوابم بدەیەوە ئازادی. با ئاوا دەست پێ بکەم. کەی‌و چۆن ژیانی هاوبەشت هەڵ بژارد؟ بەگشتی پێم‌خۆشە کەمێک باسی دڵداری-یەکانت بکەی پێش هەڵبژاردنی شەریکی ژیان. دەزانم مەحفەلی فەقێیان بەزمی زۆر خۆشی تێدایە. ئایا لەو شتە خۆشانەدا بەشدار دەبووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر لە دوایەوە دەست پێ بکەم، ئەوە کە مەحفەلی فەقێیان وەکوو مەحفەل یان کۆڕی فەقێیان شتی خۆشی تێدایە تەبیعەتەن تێی‌دا بەشدار بووم. گاڵتەیە، گۆرانی‌گوتنە، مەلپەڕکێیە ئەو جۆرە شتانە. لەڕاستی‌دا حوجرەی فەقێیان مەکۆی کۆبوونەوەی لاوانی هەموو دێ‌یەک‌و هەموو گەڕەکێکی شاریش بوو. چونکی هیچ جێگایەکی دیکە نەبوو. شەوانی سێ شەممەو جومعە کە ئەو دوو ڕۆژە لە حەوتوودا تەعتیل بوون، حوجرەی فەقێیان جێی تێدا نەدەبۆوە جاری وا بوو لەبەر میوانی‌و لەبەر دەرکێش خەڵک هەر ڕادەوەستان. چونکی ئەو بەزمانەیان دەگێڕاو دەنگ‌خۆشیان تێدابوون. یان تەنانەت گۆرانی‌بێژی خەڵکی دیکەش دەهاتن لەوێ دەیان‌گوت‌و خەڵک لە دەوریان کۆ دەبوونەوە. مەعلوومە ئەمن تێی‌دا بەشدار دەبووم‌و دوور لە ئێستاو بەیادی ئەو وەختی بۆخۆشم دەنگم خۆش بوو و گۆرانیم دەگوت. وا دیار بوو خەڵک دەنگی منیان پێ‌خۆش بوو. بەتایبەت لە هەڵبژاردنی شێعرو کەلیماتدا کەمێک وەستایانە دەجووڵامەوە. لەبیرمە ئەو مامۆستا مەلا ئەحمەددینەی لە جێیەکی دیکەدا باسم کرد هەوڵجار کە چووبوومە پێوران لەوێ بخوێنم شەوێ میوان بووم‌و ئێستا باسی ئەوەم نەکردبوو کە دەمەوێ لێرە بخوێنم، ئەوەی پێی دەڵێن گەڕەلاوژە ئەوە بوو. کە نۆرەی من هات‌و دەستم پێ کرد گوتی فەقێ ڕاوەستە پرسیارێکم هەیە. تازە یەک دوو بەیتم گوتبوون. ئەمنیش ڕاوەستام گوتم فەرموو. گوتی یەکێکت ئاوا لە بەرابەر خۆت دانەناوە قسەی دەگەڵ دەکەی؟ گوتم ئەوە یەکەم کەسە تێم دەگا.

باسی دڵداریت کرد. جارێکی دیکە پرسیارێکی ئاوایان لە من کرد کە دڵداریت کردوە یان نا؟ گوتم ئەگەر بڵێم دڵداریم نەکردوە دەبێ بڵێم دڵم نیە. مەعلوومە کەسێک دڵی هەبێ دڵداریش دەکا. دڵداری ڕەنگە ماوەیەکی زۆری کێشابێ‌و حەتتا ڕەنگە جاروبار لە موردەی مەعقوولیش بترازێ. بەڵام ئێستێ هاتوو ڕابردوە ئەمن دوو بەشەدا دەتوانم بەهەمسوو باوەڕەوە ئیددیعا بکەم کە دڵداری‌یەکی زۆر خاوێنم هەبووە. یانی یەقینەن

ئەوەی ئینسانی وادار دەکا بە دڵداری پێش هەموو شتێک هەوەسە. مەسەلەن کەسێک ژنێ دێنێ بۆیەی نایەوێ خانەوادە تەشکیل بدا، بۆیە ژنێ نایەوێ منداڵی لێ ببێ ئەوەو بیانکاتە پێشمەرگە یان بیانکاتە ئۆممەتی موحەممەدی. ئەوانە هەموو شوعارن. هەوەس ئینسانی هان دەدا بۆ ئەوەی ژیانی هاوبەش پێک بێنن. چ پیاو چ ژن. بەڵام لە عەینی کاتدا دڵداریی من قەت هەوەسبازی نەبووە. تەنانەت جاروبار بیروبەشتێکی زۆر سەیرو خەیاڵپەروەرانەش. لەبیرمە ماوەیەکی زۆر دەگەڵ کچێکی بینمان هەبوو زۆرمان یەکتر خۆش دەویست. بەتایبەتی دەیانگوت کچەکە بۆ تۆ شێت بووە، هەر دووریەدوور دەتبینێ دەلەرزێ. بەڵام چەند جارمان یەکتر دی. جارێکی یان دوو جار هەروا بۆ پێ‌خۆشبوون دەستم هاویشتە سەرملی. جارێکی تەسبیحێکی دەملیدا بوو گوتم ناتدەیەی؟ گوتی با. گوتم لێم گەڕێ بۆخۆم دەی کەمەوە. بۆخۆم کردمەوە. دەنا حەتتا ماچم نەکرد. پاش ماوەیەکی ئەو کچە دۆستێکی دیکەی بۆخۆی گرت.

هێمای کاروخ: یانی ئەو لە تۆ کشایەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بەڵێ ئەو لە من کشایەوە. دیارە لێی دوور کەوتمەوە. ئەمن لەو دێیەی کە لێی بووم لەوێ نەمام بۆ ماوەی هەشت نۆ، دە مانگان کەسێکی دیکەی وەکوو دۆست هەڵبژاردە. جارێکی کۆ ببووینەوە جەمعێکی زۆر بووین. هەروا قسەمان دەکرد. خەڵکێکی زۆری لێ بوو ئەوە نەبوو بڵێی تەنیا ئێرانی کوڕو کیژێک. گوتی ئەتۆ قەت ناتوێرا تەماشای من بکەی. گوتم بۆ لە تۆ ترساوم؟ گوتی نا. گوتم نا ئەمن لە تۆ نەترساوم بەڵام ئەوەی ئەمن لێی دەترسام ئەتۆ لێی نەدەترسای. یانی بۆخۆم داهاتبوو ئەو کچە هاوسەری دواڕۆژی منە. لە عەینی حاڵیشدا بۆ من بێگانەیە. کەوابوو ئەگەر ئێستا ئەمن هەوەسبازی دەگەڵ بکەم وەکوو ئەوە وایە خەیانەتم بەخۆم کردبێ. بەو ئەندازەیە عیشقی ئەفسانەییم هەبوو.

پرسیارت کرد کەنگێ ژیانی هاوبەشت پێک‌هێناوە. ئەمن ژیانی هاوبەشم ساڵی ١٣٤٢ پێک هێناوە. ڕاستی‌یەکەشی ئەوەیە کە ئیعتیرافم کرد دڵداریم کردوە بەڵام ژیانی هاوبەشم بە دڵداری پێک نەهێناوە. پێم وایێ دوو مانگیش پێوە خراوە کە خێزانم خواستووە مارەم کردوە، بگرە زیاتر لە دوو مانگیشی پێ‌چووە ئێستێ قسەیەکم دەگەڵ نەکردوە، هەر نەشم دیوە. دیارە دووراودوورم دیوە بەڵام لە نێزیکەوە نەمدیبوو. ئەوەندە هەبوو دایکەو باپێکی بەڕێزی هەبوون. بەتایبەتی ئەمنیش دەبوو ژنێ بێنم هەر بۆیە داوامان کردو دایانو مارەمان کرد. پاش چەند جار دڵداری ڕاست بە مەبەستی ئەوەی ئەگەر بکرێ بۆ یەکتر بین. سەرئەنجامەکەی ئەوە بوو کە ئەوەی بۆخۆم هەڵمبژاردبوو بوو بە شەریکی ژیانم ئێستێ نێزیکەی پەنجا ساڵە پێکەوە دەژین. پاشان ئەو ژیانە شتی سەیری تێدابوو، با ئەوەش وەک مەراقێک بڵێم. جارێکی ئەمن و ڕەفیقێکم چووینە دێیەک کە خزمێکی منی لێ بوو. لەوێ کیژێکمان دیتە. کچەکە کچێکی جوان و ڕێکوپێک بوو. ئەو کوڕەی ڕەفیقم

دڵی چۆیە، گوتی دەکرێ وا بکەی ئەو خزمەت پێی بڵێ بۆ من؟ گوتم بۆ ناکرێ؟ بە خزمەکەمم گوت کە پێمخۆشە پێی بڵێی بۆ ئەو ڕەفیقەم. پاش دوو سێ ڕۆژان یان پێم وابە پاشی ڕۆژێکی هاتەوە گوتم چیت کرد؟ گوتی نازانم بڵێم چی. گوتم چۆن؟ گوتی ئەمن پێم گوتوە بەڵام ئەو مشتەریی تۆیە. گوتم برۆ پێی بڵێ ئەوە وەزعیەتی وایەو واچوو، هەر بەڕاستییش پیاوێکی بەڕێز بوو. دیارە ئێستێ نەماوە، ئەویش بوو بە مەلا داوایە جوانەمەرگ بوو. چۆرەو هاتەوە گوتی گوتوویەتی ئەمن هەر ئەوم دەوێ. ئیدی ئەمن دەگەڵ ڕەفیقەکەم باسم کرد، گوتم نازانم چۆنت بۆ باس بکەم بەڵام ئەو کچە وای گوتوە خاترجەمیش بە خەیانەتت پێ نەکراوە. گوتی جا "پارەو لە زاری بکەوێ بۆ گۆشتی چاکە". باشە با بۆ تۆ بێ. لە دوایە ئەو ئێوانەمان هەبوو بەیەک ئەوەی دیسان شتێکی هەوەسبازانەی تێدا بێ. دواتر هەر لەماڵی خۆیاندا پێوەندییەکمان لە ڕێگای ئامۆزایەکی خۆیەوە بوو کە ئەویش هەر کچ بوو، بەلی پێی زانیبوو، زانیبووی کە ئێوانی دەگەڵ من هەیە، هەر ئەوەندە فەقەتە. گرتبووی ئێرتێری لێدابوو. لەپاشانیش تەلاقی لێخواردبوو گوتبووی دنیاش خراپ بێ ناتدەم بەوی، هەر لەبەر ئەوەی خۆشی ویستووە هیچی دیکە. ئەوە لە کوردەواری‌دا هەبوو، مەبەستم ئەو میحنەتەیە کە کوڕ و کچی کوردەواری تووشی دەبن.

بەهەر حاڵ ئەمن ساڵی ١٣٤٢ ژنم هێناوە. لەو ژیانە هاوبەشە نۆ منداڵ کەوتوونەوە کە سێیان مردوون، شەشیان ماون. دوویان کچن کە یەکیان گەورەترین منداڵمە گەلاوێژی ناوە. ئێستێ ساحێبی ماڵ و مێردی خۆیەتی و سێ کوڕی هەن. مێردەکەی ناوی موحەممەدی کەسرایی‌یە خەڵکی مەنتەقەی سەردەشتە. کوڕەکانی بەتەرتیب ناویان "ئەدیب"، کە ساڵی ١٣٧٠ لەدایک بووە. پاشان "مەتین"، کە ئیستا ڕەنگە چاردە یان پازدە ساڵی تەواو کردبێ. پێم وایە ساڵی ١٣٧٥ لە دایک بووە. ئەوی دیکەیان ناوی "وەزین"ە. کچی دووهەمم کە دەبێتە سێهەم منداڵی زیندووم ناوی نەسرینە کە ئەویش مێردی کردووە کچێک و کوڕێکی هەن. کچەکەی دەوری نۆ یان دە ساڵە. کوڕەکەشی پێنج ساڵ عومریەتی. مێردەکەی مستەفای مەعرووفی خەڵکی مەنتەقەی پیرانشارە. کوڕەکانم موحەممەد، ئەویش دەگەڵ کچێکی فەڕانسەیی ئیزدیواجی کردووە ئێستێ لە فەڕانسە دەژی. دوو کوڕی هەن. یەکیان وا بزانم شازدە ساڵ عومری دەبێ. ئەوی دیکەیان چاردە ساڵ عومری دەبێ. بە ناوەکانی "ئاوات" و "هیوا". کوڕی لەوی چووکترم "ئاوارە"یە کە لە باری ئەقڵی‌یەوە ناقیسەو ژنی نەهێناوەو لە ڕاستی‌دا ژیانی عادیی نیە. ئەو لە سوێد دەژی، یانی بەسەر کۆمەڵی سوێدیێیمان‌دا بڕیوە. ئەو ساڵی ١٣٥٠ لە دایک بووە. کوڕی لەوی چووکترم "ئاکۆ"یە. ئەویش ساڵی ١٩٧٤ لە دایک بووە بە تاریخی مەسیحی کە دەبێتە ١٣٥٣ی ئێرانی. ئەو ژنی هێناوە. لە حەددادەکانی سەردەشتی، کچی کاک لەتیفە بە ناوی نیروان. ئەویش کوڕێکی هەیە کە ئێستا وا بزانم نۆ ساڵە. کچێکیشی هەیە چوار ساڵە. ئاخرین منداڵم "ئاسۆ"یە. ئەویش ساڵی ١٣٥٥ لەدایک بووە ئێستا لە فەڕانسە دەژی. خوێندنی لە حقووقی

ئێونەتەوەیی‌دا تەواو کردووە دوکتۆرای وەرگرتووە. چەند ساڵە ژنی هێناوە بەداوی نیشتمان بەڵام تائێستا منداڵیان نەبووە، ڕەنگە هەر بۆخۆیان حەزیان نەکردبێ جارێ خۆیان تووشی گیروگرفتی ژیانی منداڵداری بکەن، ئەوە وەزعییەتی بنەماڵەیمە.

عەباس کاردۆ: دەستت خۆش بێ مامۆستا. لە چوارچێوەی پرسیارەکەی پێشوودا، ئەوەی کە بڕیار بەدا ئینسان خۆشەویست هەڵبژێرێ‌و دڵداری بکا، بەشێکی زۆری هەوەسە یانی دەورانی جەوانی‌یە. پێی خۆشە بەڕاستی لەززەت لەو دەورانە ببا. ئێستا کە جەنابت بەجۆرێکی دیکەت کردوە پێت وایە جەنابت لە خەڵکی دیکە جیا بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا جیا نەبووم. دیارە ئەمن ئیدیعا ناکەم فریشتە بووم. مەبەستم ئەوەیە بڵێم لە دڵداری‌دا ئەو هەوەسبازی‌یەم نەبووە. بەڵام ئەگەر تەماشای ئەوش دەکەم دەبینم ئەو خەیاڵپەروەری‌یە هێندێک شانسی لەدەست من داوێ پێم ناخۆشە. هەر ئەو کچەی کە باسم کرد یەکەم عیشقم نەبوو بەڵکە پاش چەند کەسی دیکە بوو. بەڵام ئارەزووی قەلبیی من ئەوە بوو کە ئەو کچە بیتە هاوسەری من. ئێستا خۆ لە دەستم چووە بەڵام بەوحاڵە لەوەی کە ئەو وەختی دڵداریم کردوە دارێنێکی خارێتم هەبووە هیچ پەشیمان نیم کە ئەو فورسەتەم لە دەست چووە. چونکە ئەو قسەیەم زۆر پێ جوانە کە دەڵێ: **"یک لحظه هوسرانی یک عمر پشیمانی"**. هیچ چێژێکی درێژخایەنی تێدا نیە. ڕەنگە لەو لەحزەیەدا لەززەتی هەبێ، بەڵام دوایە هیچ ئیفتیخارێکی تێدا نیە. ئەمن پێم وایە یەکێک لەو زوڵمانەی لە کۆمەڵی کوردەواری‌دا لە ژنان دەکرێن، ئەوەیە کە عەیبی ژنان دەبینرێ بەڵام عەیبی پیاوان نابینرێ. مەسەلەن ژنێک کە سەروکاری دەگەڵ چەند پیاوان هەیە بە ژنێکی سووک ناو دەبرێ. بە باوەڕی من ئەو پیاوەش کە سەروکاری دەگەڵ زۆر ژنان هەیە وەک ژنەکەو پتر لە ژنەکەش سووکە. ئەوانە دیارە خۆیان بە ئازا ناو دەبەن بەڵام داخوا لە کۆمەڵدا ئەوانە سووک نین؟ پێموایە ئەوە غەدرێکە کە دەکرێ هەر وەک لە زۆر باری دیکەشەوە دەکرێ. دیارە بەخۆشی‌یەوە ئێستا وەزعەکە گۆڕاوە دەنا لە کوردەواری‌دا کابرا کچەکەی ڕەدوو کەوتبایە دەیەویست بیکوژێ. کەچی ئەگەر کوڕەکەی ژنی هەڵگرتبایە، سەروماڵی هەڕاج دەکرد هەتا مەسەلەکەی بۆ دەکرد. ئەوەش لەو زوڵمانەیە کە لە ژنان کراوە.

ئاوارەبوون

عەباس کاروخ: مامۆستا وا دیارە ئەو جار تۆزێ بەجێهێشتنی وڵات دێ. دەمەوێ لێت بپرسم بۆ ژیانی ئاساییت جێ هێشتو ڕووت لە باشووری کوردستان کرد؟ ئایا مەجالی مانەوەت نەمابوو یان لەسەر داوای حیزب ئەو کارەت کرد؟ چۆنیەتیی ڕۆیشتنتو بەسەرهاتەکانی ئەو ماوەیە چۆن بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەو وەختی‌دا کە ئەمن مەجبوور بووم وڵات بەجێ بێڵم، بە شێوەی تەشکیلاتی کاری حیزبیم نەدەکرد. بەڵام باوەڕپێکراوێکی زۆر نیزیکی هەموو ئەو کەسانە بووم کە لە بزووتنەوەی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ یان ٦٨-٦٧ی زایینی‌دا بەشدار بوون. لە هەمووشیان زیاتر مەلا ئاوارەی شەهید. هەروەها کاک سولەیمانی موعینی‌و ڕووحی شاد بێ شەهید سمایلی شەریفزادە بوو. کاکە حەمەدەمینی سیراجی بوو. مەرحوومی قادر شەریف بوو. خولاسە هەموویان جێگای باوەڕی من بوون‌و جێگای باوەڕی وان بووم. هەروەختێکی هاتبایەن بۆ خوارەوە یا یان بۆ مەشوەرەتو بیروڕا گۆڕینەوە بایە حەتمەن ئەمن دەمدیتن‌و دیاندیتم. دەشاخری‌دا لەبەر چاوی ئەو کەسانەی پیاوی ڕێژیمی پاشایەتی بوون‌و کاریان بۆ دەکرد، ئەمن وام لێ‌هات کە پێیان وا بێ حاکمی منتەقە ئەمنم. تەنانەت ڕاپۆرتێکیان لەمن دابوو کە ئەوانەی وەکوو پێشمەرگە دە وڵاتی‌دان ، حەوتووی جارێک موراجەعەی فلان کەسی دەکەن‌و دەستووروولعەمەل لەو وەدەگرن. وا بوو هاتن منیان گرت. ئەوە ساڵی ١٣٤٦ بوو، دروست دەجەرەیانی ڕاپەڕینی ٤٧-٤٦دا بوو. گرتیانم بە شێوەیەکی زۆر ناسەقییش. ڕەمەزان بوو، چلەی زستانێ بوو. ژاندارمەکان بۆخۆیان سوار بوون. دەیانەویست هەر بەپێیان وەپێش خۆیانم دەن. مەلا بووم، بەلیباسی مەلایەتی‌یەوە. سەرمایەکیش بوو بە ڕۆژیش سەرما لە دە دەرەجەی ژێر سیفر نەدەهاتە خوارێ. بەڵام ئەمن داوام لەجیرانێکمان کرد کە وڵاغێکم دەنێ بۆ ئەوەی ئاوا بە سووکایەتی وەپێشیان نەکەوم. دەگەڵیان سوار بووم‌و بردیانم بۆ سەردەشت. لەوێ بردیانمە ماڵێکی. نەیانبردمە هیچ شوێنێکی وەک نیدارە. بەڵام دوایە بۆم دەرکەوت ماڵەکە چیە. مەنزڵی نەفەرێکی دەرباری بوو. هاتبوو بۆ سەرکوتی ئەو جووڵانەوەیە. ئەو کەسە سێ دەفتەری کاری هەبوون. یەکیان لە پیرانشار بوو، یەکیان لە سەردەشت بوو، یەکیان لە ورمێ بوو. هەر سێکیان دەفتەری عەمەلیاتی بوون. ئەو وەختی بۆم دەرکەوتو ئێستاش پێم وایە بەهەڵە نەچووم چونکە خیلافی ئەوەم بۆ دەرنەکەوتوە کە فەرماندەیی عالیی هەموو ئەو عەمەلیاتانەی هەبوو کە لە دژی بزووتنەوەی چەکدارانەی ٤٧-٤٦ بەڕێوە دەچوون.

عەباس کاردۆ: ناوی نازانی مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناوی سەروان "محمد باقر بنی عامری" بوو. دواتر بۆم مەعلووم بوو کە لە باری دینییەوە یەهوودی‌یە هەرچەند ناوەکەی ناوێکی ئیسلامی بوو، بەڵام گوتیان جوولەکەیە. لەوێ بە شێوەیەکی سەیر بۆم هات. زۆر دۆستانە. ئەمن هەمیشە گوتوومە عەجەم کە دیارە مەبەست مەئموورینی دەوڵەتین عەجەم هەتا چاکتر بێ خراپترە. ئەگەر خراپە وەک هەیە خۆت نیشان دەدا، ئەگەر چاکە دەیەوێ فریوت دا. لێم هاتە پێشەوە گوتی ئەمن ئەتۆم بۆیە نەهێناوە ناڕەحەتت بکەم. هەر ناردوومە پێی مەشوەرەت بکەین. گوتم جا ئەوە بۆ مەشوەرەتە ئاوایان هێناوم، ئەگەر بۆ شتی دیکە با چۆن دەبوو؟ گوتی نا ئەوانە خراپیان ڕەفتار کردوە دەبێ سزا بدرێن لەو قسانە. گوتم بەهەر حاڵ. بەکورتی داوای هاوکاریی لەمن کرد. هاوکاری‌یەکی چۆنیش، کە داستانەکەی زۆر دوورودرێژە. هاوکاریی وا تا کە ئەمن جاسووسیی بۆ بکەم. زۆر زیرەکانە بۆم هات. گوتی ئەمن دەمەوێ مەلا ئاواری ببینم. بۆ من لەدەولەخستنی سولەیمانی موعینی هیچ کارێکی نیە. هەمیشە بەخۆی و دە پازدە بیست کەسەوە دەگەڕێ. لە هەموو جێیەکی کەشفە. هەر وەختێکی بمەوێ دەوری دەدەم. دەشێ گرم یان دەشێ کوژم، بەڵام پێمخۆشە مەلا ئاواری ببینم، مەلا ئاوارم بۆ نابینرێتەوە. مەلا ئاوارە شەوێ لە هەر جێیەک بێ بەیانی دەزانم. بەڵام نازانم شەوی داهاتوو دەچێتە کوێ. چونکی بەتەنێ دەگەڕێ. سەر لە کاری مەلا ئاواری دەرنایەم، پێمخۆشە مەلا ئاواری ببینم. ئەتۆ ئەمن بگەیێنە مەلا ئاواری. کارەکەت هەر ئەوەندەیە. دێم بەبێ چەک، بەبێ ڕەفیق. کوێم بۆ دادەنێی دێمە وێ. لەوێڕا دەمبەیە کوێ ببە. لەوێڕا دەمبەیە کوێی دیکە ببە. دوو جێ، سێ جێ، لە جێیەک دەگەڵ مەلا ئاواری دانێی. دەمەوێ قسەی دەگەڵ بکەم وا بکەین ئەو ئاڵۆزی‌یە لە بەین بچێ. بزانین داخوازی‌یان چیە. ئەمنیش لەپێشدا لێی پرسیبووم دەیناسی گوتم ڕەفیقمە. گوتی چەند جارت دیوە؟ گوتم نازانم. گوتی چۆن نازانی؟ گوتم هێندەم دیوە نازانم چەند جارە، چونکە ئیدی حاشا نەدەکرا. تێ ئەوانی دیکە حاشا دەکرا. مەسەلەن گوتی سولەیمانی موعینیت چەند جار دیوە؟ گوتم پێم وایە دوو جارم دیوە. دەحاڵێکدا کاک سولەیمانیشم بە دەیان جار دیبوو. ئێ دی دەکرا بەڵام ئێ ئاواری حاشاکردنی نەدەکرا. ئەمنیش گوتم باشە نازانم کەنگێم بۆ دەبینرێتەوە بەڵام هەوڵ دەدەم وەی‌بینم. گوتی ئاخر چۆن وا دەڵێی؟ گوتم ئاخر بابە گیان کابرا خۆ ئازاد نیە. شوێنی ئیقاریی نیە. پاشان ئازاد نیە بچێتە هەر جێیەک خەڵک بزانێ. کەوابێ دیتنەوەی وەختێک دەخایەنێ. مەجبوورە بەش-گەڕێ. خۆ ئەو ناتوانێ هەر لە جێیەک دابنیشێ. ئەتۆ نالێی لە هەر جێیەک دەبێ سبەینێ دەزانم؟ گوتی ئەو ڕەمەزانەی نەهاتۆتە دێیەکەی ئێوە؟ گوتم نازانم. گوتی دوو شەوان لەوێ بووە چۆن دەڵێی نەم-دیوە؟ گوتم ئەمن ناڵێم نەهاتوە دەڵێم نەمزانیوە. گوتی چۆن؟ گوتم خۆ ئەو نایە بۆ دیتنی من. ئەو بۆ کاری خۆی دێ. ڕاستیشی نەدەکرد. دوو شەو نەبوو، سێ شەو بوو. هەر سێ شەوانیش هەتا بەیانی پێکەوە بووین.

بەڵام ئەو قسەیەی ئەو دەی‌گوت ڕاست بوو. مەلا ئاوارە میتۆدێکی زۆر جالیبی هەبوو. شەوێ دەهات میوانی ماڵێک دەبوو. هەتا بەیانی لەوێ دەبوو. بەرێ بەیانی دەڕۆیی‌و هەموو کەس دەی‌زانی مەلا ئاوارە ڕۆیشتوە. پاش نیو سەعات بەرێ‌یەکی دیکەدا دەچۆوە ماڵێکی دیکە. بارگرانایشی نەبوو. عومدەتەن بەتەنێ بوو. لە سەدا نەوەدی حاڵەتەکان بە تاقی تەنیا بوو. دەنا کەسێکی دەگەڵ بوو. چوویایە هەر ماڵێکی دەحاوایەوە. سێ شەو لەوێ بوو، بەڵام ئەو (کابرای ئەفسەر) هەر ئەوەی زانیبوو کە ئەوشەو ڕۆیی. ئەوەی نەدەزانی کە دیتەوە. گوتم دەبێ وەختم پێ بەدی. وەختیشم بۆیە دەویست هەتا خۆم ئامادە بکەم بۆ خۆدەربازکردن. ڕەفیقێکمان هەبوو زۆر هاتوچۆی مەلا ئاوارەی دەکرد. تەتەر بوو لەبەینماندا. ڕووحی شادبێ موحەممەدی ڕەسووڵ مەڕی ئەگەر ئاوت بیستبێ، کە یەکێکە لە شەهیدەکان. ئەو هەمیشە دەی‌زانی لەکوێیە. ئەو ڕۆژەی چوومەوە بۆ سبەینێ‌ڕا دیتم پێم‌گوت بە مەلا ئاوارەی بڵێ حاڵ‌و قەزییەیەکی ئاوا پێش هاتوە. هەم دەمەوێ بی‌بینم هەم دەمەوێ بڕۆم. بەڵام پێش ئەوەی بڕۆم دەمەوێ بی‌بینم. چوو دیتی. لەو وەختیش‌دا حاجی دەڕۆیشتن بۆ حەجێ. ئەمن بەناوی ئەوەی کە دەچمە حەجێ دەگەڵ پیاوێکی دەوڵەمەندی دێ‌یەکەی خۆمان کردمە شۆخی کە بۆ منیش نابەی؟ ئەمن مەلام ڕێنوێنیت دەکەم. پووڵ لەسەر تۆ. ئەوی دیکە لەسەر من‌و ئەوانە. بەهەر حاڵ وام نیشان دا کە ئەمن دەمەوێ بچمە حەجێ. دەوەختی ڕۆیشتنی‌دا حاجی‌یەکی دیکەی دەگەڵ دەڕۆیی کە ئەویان ڕەفیقی حیزبیم بوو. پێم گوت ئەمن دەگەڵتان دێم بەناوی بەڕێکردن. ئەو وەختی بەعێراقی‌دا دەچوون بۆحەجێ. لەپشتەوەی ساڵان بڵێ بگەڕێوە، بەڵام ئەگەر نەگەڕامەوە گوتم هەتا فلان جێیان دەگەڵ دێم کێشەی مەکە چونکی ئەتیش دەگەڵ تۆ دێم. خۆشم ساز کردبوو، لیباسی ئەوانم تێکەوە پێچابوون. بەفریش لە عەرزێ بوو، بەفرێکی زۆر. سەرمایەکی سەخت بوو.

ئیدی ئەو ڕۆژەی ڕۆیشتین، چووینە ئاغەڵان (گوندێکی ناوچەی سەردەشتە لە نیزیک سنوور- هەیاس). دەگەڵ مەلا ئاوارەش پێشتر قەرارمان دانابوو کە شەوێ لە ئاغەڵان یەکتر ببینین. لەوێ کە یەکترمان دیت، دیارە ئەو ماڵە کە منی لێ‌بووم ئەو لەوێ نەبوو. بەڵام ئاگامان لێک بوو. لە ماڵێکی دیکە بوو، هەستام چوومە کنی. لەوێ زۆرمان قسە کرد. پێم گوت داستانی تۆ ئەوەیە. ئاوا بەدواتەوەن. وا دیارە زۆر چاک ئاگایان لەحاڵی تۆ هەیە. کەوابێ ئەتۆ دەبێ وا بکەی قەت دوو شەوان لەجێ‌یەک نەمێنیەوە. دیارە باشە ئەوەش بڵێم گوتی بۆ دەگەڵمان ناکەوی؟ گوتم ئەتۆ بۆخۆت باوەڕت بەو حەرەکەتە هەیە؟ ئەمەشم بۆیە لێ- پرسی چونکە نیزیکەی ساڵێک پێشتر نامەیەکی بۆ نووسیبووم لەویدا گوتبووی ڕەنگە ئاگادار بی کە ماوەیەکە مقۆمقۆیەک داکەوتوە کە گۆیا دەست دەکەن بە خەباتی چەکدارانە. خەباتی چەکدارانە بە بێ پشتی جەبهە، بەبێ ئەزموون بەبێ پشتیوان چۆن دەکرێ. تکات لێ‌دەکەم بەهەموو توانایەکەوە موخالەفەت دەگەڵ ئەو فکرە بکەو خەڵکی ڕوون بکەوە. جا دەمەوێ بڵێم مەلا ئاوارە لەڕاستی‌دا لەو ڕێگایەوە تەڵەی بۆ

داتراو گیرا. ئەوان (تێزاشی‌یەکان) کە ئەوەیان زانیبوو بە مۆزی هێندێک پیاوی خۆیانەوە داستانێکیان خولقاندبوو. دیارە داستانەکە هەبوو، ئیختیلافی دوو بنەماڵان لەسەر ملک. بەڵام هانیان دابوون کە مەلا ئاوارەی بانگ بکەن بۆ حەللی مەسەلەکە. ڕێکیش نەکەون هەتا درەنگ دەبێ. ئیدی ناتوانێ بڕوا هەتا بەیانی. خەبەریش بە کاربەدەستان بدەن کە لەوێ دەورەیان بدەن. ئیدی ئەوان لەوێ دەبن هەتا بەیانی ئەو دوو ماڵە ڕێک ناکەون. بەیانی کە دەیەوێ بڕوا، هەر ئەو خاوەنماڵەی دەستی دە پیلانەکەدا هەبوو دەڵێ بۆ کوێ دەڕۆی؟ نابینی هێلیکۆپتێر وەک ڕەوە کۆتران بە ئاسمانیدا دەگەڕێن؟ ئیدی مەلا ئاوارە بەو تەریقەیە گیرا. وایان کردوە ئەو شەوەی ئەوێ وا ئەو ڕۆژەش بزانن لە کوێیە. ئیدی هاتبوون دەوریان دابوو کە ئەوە داستانێکی دیکەیە.

مەسەلەکە ئەوەیە کە ئەمن بەدڵخوازی خۆم هەڵنەهاتم. هەر بۆیە هەڵاتنەکەم بۆ خەسارێکی گەورە بوو. بەڵام ئەمن بۆم سابیت ببوو کە ئەگەر بمێنمەوە دەگیرێم بە گیرانێکی زۆر خراپیش. وەک ئەوە کە درێژخایەن و پاشان دەگەڵ ئەشکەنجەو ئازاریش بێ. یان ئەگەر نەشگیرێم یان دەبێ هاوکاریان بکەم یان ڕیسوام دەکەن. بۆیە هیچ چارم نەبوو دەبوو هەڵێم. دەنا وەکی هێمن دەڵێ:

کوا بەخۆشیی خۆم بەجێ دێڵم وڵاتی خۆشەویستم   من لە ترسی زاڵمو باتووی داروو شەق هەڵاتم ئەمنیش قەت بەخۆشیی خۆم نەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا پێت وایە ئەگەر ئەو داستانە ساز نەکرابایەو ئەتۆ مابایەوە چارەنووست بەرەو مەسیرێکی دیکە دەڕۆیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر ئەو داستانە نەهاتبایەتە پێش و ئەمن مابامەوە، چارەنووسی من دەبوو بە یەکێک لەو دوو شتانە: یان دیسان لە مەرحەلەیەکی دیکەدا، چەند مانگ دواتر دەبوو هەڵێم یان دەکەوتمە داوو بە یەقین نەدەپارێزرام. چونکی خەڵکێکی زۆر گیران بەتایبەتی لە مەنتەقەی سەردەشت. بەڵام هونەری مەلا ئاوارە لەوەدا بوو کە لە باری تەشکیلاتی‌یەوە کەس وا ورد نەبوو. ئەوانەی گیران زۆریان حیزبی بوون. لەسەر هیچیان سابیت نەبوو کەحیزبین. ئەوەندە تەشکیلاتێکی ڕێکوپێکی هەبوو. ئەوەندە باشی خەڵکەکە پەروەردە کردبوو، یانی کاربەدەستان هیچیان وەک بەڵگە بەدەستەوە نەبوو. کابرا حیزبی بوو، مەسئوولی حیزبی بوو، بەڵام کە گرتیان هیچی لەسەر سابیت نەبوو. نە مەدرەکێکی هەیە، نە ناوێکی هەیە، نە ئالقەیەکی تەشکیلاتیی هەیە. هەموویان وەک ڕەشبگیر گیرابوون. دەنا خەڵکی حیزبیی زۆر گیران. جا لە حاڵێکی ئاوادا ئەمنیش چارەنووسم هەر ئەوە دەبوو. یان دەبوو وەکوو زۆر خەڵکی دیکە دەرباز بم. ئەگەر لەبیرت بێ بە شکانی بزووتنەوەکە لە هەموو مەنتەقەکان خەڵکێکی زۆر هەڵاتن. مەسەلەن "هێمن"ی ڕەحمەتی ئەو ساڵەی

مەلات، ئەمن ٤٦ەی مەلاتم ئەو ٧٤ەی مەلات. زۆر کەسی دیکەش مەلاتی بەشێکیان چوونەوە بەشێکیان مانەوە. ڕەحمەتی مامۆستا مەلا خدری سارتکێش ئەوی سالێ مەلات. ئەگەر عەقڵ‌ئەحتیاجمایە یەقینەن دەگیرام، چونکە موەکین نەبوو. عەرزم کردی وایان ئاسانیبووم کە هەروا بزانە فەرماندەی کوڵلی قوام لەو مەنتەقەیەدا، لە حاڵێک‌دا هیچ شتێکی وا نەبوو.

هێمن کاردۆ: مامۆستا فەرمووت هەر تێکۆشانی تەشکیلاتیت نەبوو لەو وەختی‌دا؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: نا، لەبەر ئەوەی وەزعییەتم زۆر خراپ بوو. ئەمن ئەگەر هەستەی تەشکیلاتی بایەم هەر زۆر زوو دەکەوتمە داوەوە. هەربۆیە تەنیا وەک تەرەف مەشوەرەتێک حیسابم لەسەر دەکرا. بەڵام هەروەک عەرزم کردی وەزعێکی وام بۆ خولقابوو کە تەواوی خەڵکەکە، نەک هەر لەدێی خۆمان بەڵکوو لە دەوروبەریش باوەڕیان پێم هەبوو. ئەگەر شتێکم گوتبایە حەتمەن جێبەجێ دەکرا. لەو بارەوە مەوقعییەتێکی زۆر تایبەتیم هەبوو.

هێمن کاردۆ: مامۆستا لەو تەجروبەیەی مەلا ئاوارەی، لەو شێوە ڕێکخستنەی هیچ کەڵک وەرنەگیرا دوایە؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: لەڕاستی‌دا کاری تەشکیلاتی لەپاش مەلا ئاوارەو پاش دەورانی خەباتی تەواو نهێنی قەت جێی خۆی نەگرتەوە. یانی ئەمن زۆریشم ئیسرار دەکرد، ئەمن کاری تەشکیلاتیم نەدەکرد ئەو وەختی بەڵکە لە مەجالەکانی دیکەدا کارم دەکرد، بەڵام دەمگوت با فریوی ئەوەی نەخۆین ئێستا مەنتەقەی ئازادمان بەدەستەوەیە. حیزب دەبێ تەشکیلاتی نهێنیی هەبێ. بەڵام ئەوکاتی کە ئیمکانێکی زۆرمان بۆ کاری تەشکیلاتی هەبوو، تەشکیلاتی نهێنیمان نەبوو. دواتریش وای لێ‌هاتبوو کە ناچار بووین سنوورەکان بەجێ بێڵین هەرکات پێشمەرگە دەچۆوە بۆ ماوەیەکی نیسبەتەن درێژ کاری تەشکیلاتی دەواقیعدا دەگەڵ کاری پێشمەرگانە دەستی پێ‌دەکرد. ئەمن دەمگوت کە پێشمەرگە دێتەوە، حیزبیش دێتەوە پشتی جەبهەی، چونکە کاری تەشکیلاتییش دەگەڵ کاری پێشمەرگایەتی تەواو دەبوو. ئاوا نابێ، حیزب دەبێ بمێنێ. دوایە کە بەداخەوە ئیمکانی خەباتی چەکدارانە نەما، ئەو قازانجەی هەبوو کە تێ‌گەیشتین دەبێ تەشکیلاتی حیزبیمان هەبێ، کە ئەو تەشکیلاتە حیزبی‌یە هەمیشە هەبێ. ئەمن دەتوانم بڵێم ئەگەرچی ئێستا تێکۆشانی تەشکیلاتیی ئێمە وەک زەمانی مەلا ئاوارەی بەتایبەت لە مرحیلەی فەعالییەتی مەلا ئاوارەی‌دا بەربڵاو نییە، وەکوو تەشکیلات ـ چونکە لایەنگر جۆرێیە دەگەڵ تەشکیلات ـ بەڵام تەشکیلاتی ئێستامان ڕاست وەک ئەو

[illegible] ... خەڵکی کوردستانەوە کە بیست سۆسیالیستیانە بەوێ ئەو ڕێبەرە سیاسی-
یانە. چونکە ئەمن قەت ئیدیعای ڕێبەری نەکردوە، هەر وەک ئێستاش ئیدیعای ناکەم. بەڵام وەکی باست
کرد موشکیلاتی ماددی و مەعنەوی ڕەنگە هەر لە کۆنەوە دەگەڵم لە دایک بووبێ. دەگەڵیشم دەچێتە
قەبری. ئەوانە هەر هەبوون. بەڵام کە هاتم بۆ دەرەوە وەزعییەتێکی سەیرم بۆ پێک هات. دیارە بەسەڵتەو
سپادەی هاتم. هاتم لە دێیەکی دانیشتم بە ناوی "ماردوێ". ساحێبی دێیەکەی ئەو وەختی پیاوێک بوو بە
ناوی "کوێخا قادری حەسەنی". پیاوێکی ئیشتماپەروەر بوو. دوو قادر هەبوون هەردووکیان ئامۆزا بوون. یەکیان
پێیان دەگوت قادری حەمەدی، ئەوی دیکەیان قادری حەسەنی. هەروەک ئیستیلاحی مەنگوڕان. جا ئەوە
کوێخا قادری حەسەنی بوو. بەداخەوە لە حادیسەیەکی زۆر خراپ لە خزمایەتیدا لێیان دا کوشتیان. نە ماڵم
هەبوو، نە مزگەوتم هەبوو، نە حوجرەم هەبوو، هیچم نەبوو. دێیەکە هیچی نەبوو. هەر لە دیوەخانی کوێخای
دەمامەوە. دوایە پاش پێنج شەش مانگان ماڵم بۆ هات. ئەوجار هەم خانوویان بۆ دروست کردم، هەم فەقێیم
ڕاگرت و حوجرەی فەقێیان بوو بە بنکەیەک. لەواقیعدا بنکەیەکی حیزبی بوو.

هەباس کاردۆ: بۆ ئەو دێیەت هەڵبژارد بۆ نیشتەجێ بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کە هاتم بۆ ئەو دیوە، ڕەفیقێکمان هەبوو خەڵکی مەنتەقەی سەردەشتێ بوو. مەلا کریمیان پێ دەگوت لە ناوچەی "سوێنێ" بوو. میوانی وی بووم. لەپاشان هەر ئەو بە پیاوێکی دیکەی زۆر بەڕێزی ناساندم بەناوی "حاجی مەلا عەوڵا" کە بەئەسڵ خەڵکی "دۆڵە تووێ" بوو. بەڵام چونکە دۆڵەتوو مامەشەو دەگەڵ مامەشان خزمایەتی و تێکەڵاویی هەبوو لە سوێنێ مەلا بوو. ئەو وەخت لەوێ ئێمە مەقەڕاتمان نەبوو. بنکەی حیزبیمان نەبوو، هیچمان نەبوو. لە ئەسەر جووڵانەوەی ١٩٤٦-٤٧دا فەقەت ئەفرادمان مابوو. ئەمانەت ئەفرادەکە وەکوو فەردیش پێوەندیی تەشکیلاتییان پێکەوە نەمابوو، لە دوای کۆنفرانسی دوو ئەوەمان دەست پێ کردەوە کە سازمانیان دەینەوە دەنا هیچمان نەمابوو. ئەی دەبوو چ بکەم؟ هەر دەبوو ئەو کەسبەی بکەم کە دەمتوانی. یانی مەلایەتی بکەم. لە دێیەک بیمە مەلا و لە عەینی کاتیشدا دەبوو خۆ بشارمەوە. ئیگەرانیی ئەوەش هەبوو کە بکەومە خەتەرەوە. ئەو خەتەرە هەبوو ئیدی شاراوە نییە. بۆیە ئەو حاجی

مەلا عەولایە ـ نازانم ئەو وەختی ببوو بەحاجی یان نا ـ ڕێنوێنیی کردم، گوتی دێیەک هەیە بەناوی ماڕەدوێ تالیبی مەلان، گوتی ئەگەر ڕازی بی دەچینە وێ. گوتم زۆر چاکە. دەگەڵ وی چووین بۆ وێ. دیارە لەوێ دەشیان ناسی. لەوێ دامەزرام بە مەلایەتی. بەڵام مەلایەتی چ بوو بەراتیان بۆ من بڕیبۆوە. ماڵێک دینارێک. ماڵێک دوو دینارو ئەوە. پێم وابێ لەسەر یەک ببوو بە سی‌و نۆ دینار. هێندێک گەنمیشیان دانابوو بەوەتێ کە ئەویش ببوو بە سی‌وحەوت پووتە. ئەواوی داهاتی من ئەوە بوو. کە دیارە ئەوە هەر هیچ نەبوو. هەر بۆیە دامانا کە ئەمن کاسیبی بکەم. خەڵکی وێ تووتنیان دەکرد. ڕازی بووم وەکوو ران تووتنی بکەم. هیچ عەرزێکیش نەبوو بەوەتێ. تەنیا جێگایەک هەبوو پێیان دەگوت 'بەردێنان' ناوی خۆی بە خۆیەوە بوو، هەمووی بەرد بوو. بەڵام بە هەرحاڵ زەوی بوو. ئاوی هەبوو. لە باری ئاووە زۆر دەوڵەمەند بوو. گوتیان ئەوەی هەڵدەوژێرینو شتێکی لێ ساز دەکەین. مەڕیشی لێ ڕادەگرین بۆ ئەوەی کوود بدرێ، ئەوە بۆ تۆ. قبووڵم کرد، منداڵێکی زۆریش لە دێی‌دا دەیانخوێند. قوتابیم بوون، دیارە فەقێم نەبوون. هەر دەرسی قورئانو کتێبی کوردی‌و ئەلفوبێ‌و ئەوانەم پێ دەگوتن.

چووین ئەو جێیەمان هەڵوەژاردو مەڕیان لێ ڕاگرتەوە بۆ ئەوەی کوود بدرێ. ئیدی کردم بە تووتن. دیارە زەحمەتی زۆر بوو بەرهەمیشی زۆر نەبوو، کەم بوو، بەڵام بە هەرحاڵ باش بوو. چونکی تووتنەکە چلو پێنج دیناری لێ پەیدا بوو. دەواقیعدا چلوپێنج دینارەکە لە سی‌و نۆ دینارەکەش‌و لەو چەند تەنەکە گەنمەش زیاتر بوو. چونکە تەنەکەی گەنم بەکەمتر لە ڕوبعە دینارێک بوو. جا لەبیرمە، لەبەر ئەوەی پرسیت داخوا ئیحتیاجیی ماددی پەشیمانی نەکردیەوە؟ جارێکی هەر ئەو ساڵەی ـ دوایە ئیدی فەقێم ڕاگرتن ـ هەرووەزی نێوکۆڵی تووتنمان کردبوو. ئەمنیش چووچو فەقێکانیشم دەگەڵم هاتن. مەلاخدری دۆڵەگەرمی یەکێکیان بوو، مەلا ڕەحمانی کاژمی یەکێکی دیکەیان بوو. ئەوانە فەقێم بوون، یەکی دیکەش کە نازانم ئێستا ماوە یان نا چونکە لە ئێرانێ‌یە ناوی مەلا موحەممەد بوو. ئەوانەشمان هەموو چووبووین. کە داوای ئەوەم کردبوو خەڵک کۆمەگم بکەن چونکە هەرووەزم کردبوو، منداڵیان ناردبوون. منداڵی هەشت ساڵە، دە ساڵە بۆ نێوکۆڵ کردنی. پێم وایە دە دوازدە منداڵیان ناردبوون لەوانە هەر دوو سی‌یەکیان کوڕ بوون دەنا ئەوانی دیکە هەموو کچۆڵە بوون. ئەوە ئەمن دانیشتووم‌و نێوکۆڵێ دەکەم. لە حەسانەوەیەک‌دا ڕەحمەتی مەلاخدری دۆڵەگەرمی گوتی لەگۆڕی بابی شای بەم لە تۆ دەترسێ هاتووی لەسەر پشتە دێراوێ دەگەڵ کچۆڵەی هەشت ساڵە دادەنیشی‌و نێوکۆڵێ دەکەی؟ گوتم ئیشتیبای تۆ ڕاستە دەوێ‌دایە. چونکە ئەوجار دەبێ لێم بترسێ. ئەگەر دەکۆشکێکی سێ قاتەدا بام‌و داهاتم هەبایەو سەرم بۆ دانەنواندبایە هیچ هونەر نەبوو. بەڵام ئێستێ دەبێ لێم بترسێ کە بەچنگ‌و نینۆکان نانی پەیدا دەکەم‌و سەریش دانانوێنم. هەر بۆیە دەبێ بڵێم ئەوە قەت هیچ تەزەلزولێکی لە ورەی مندا پێک نەهێنا. لەپاشان کە دەڵێی داخوا حیزب کۆمەگی کردی؟ حیزب لە

وەزعێکدا نەبوو کۆمەگمان بکا. لەبیرمە ئەو وەختەش حیزب چی بوو، ساڵی ئەوەڵی ئیمدادی حیزب فەقەت کاک ئەمیری قازی بوو کە وەک ئیمدادی حیزب دەناسرا. لەگەڵ مەرحوومی مەلا سەعید ڕەشیدی حوسێنی کە ئەویش هەر ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو. بەڵام ئەو وا نەناسرابوو، وا ئیماد نەبوو.

جارێکی کۆمەگێکی پێ کردم. کۆمەگەکە ئەوە بوو هیچ وەسیلەی هاتوچۆمان نەبوو. چووبوو بە وەسیلەیەک بۆ من و کاک حەسەنی ڕەستگار تەزکەرەی دەرهێنابوو.

عەباس کاردۆ: کێ ئەو کارەی کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک ئەمیری قازی. تەزکەرەش دەبوو لەسەر ناوی خەڵکی دیکە بێ، کەسێک مردوو کورتخاسیەیلان بەپارە لەسەر ناوەکەی تەزکەرەیان دەردێنا. بۆ هەر یەک لەمە دە دیناری خەرج کردبوو. یانی پارەی دابوو. ئەوە لەسەر دڵم عەراق بوو، زۆریش لەسەر دڵم عەراق بوو. هەوڵمدا وەری نەگرتەوە. هەرپێم وا بوو نی‌خۆیەتی. هەتا کۆنفرانسی دوو، لە کۆنفرانسی دوو مەبیان دانابوو بۆ پێداچوونەوەی مالی. ئەویش مالی چی؟ ڕەنگە بوو بە هەمووی ئەو ماڵە دەی کردە هەزار دینار یان دوو هەزار دینار. کە تەماشام کرد ئەو بیست دینارە لەوێ نووسراوە، بۆخۆشی لەوێ بوو لێم پرسی گوتم پێم وا بوو نی خۆتە. گوتی ناوەڵڵا نی‌خۆم نەبوو، بەڵام پێم دروست نەبوو بڵێم نی حیزبە. جگە لەوە هیچ کۆمەگێکی مادیی حیزبم پێ نەگەیشت چونکی حیزب هەر نەشی بوو هەتا کۆمەگم بکا. تەنانەت ئەوە ناوبەینێکە کە دواتر ئێمە وەزعییەتێکی دیکەمان پەیدا کرد و کوردستانمان بەجێ هێشت و چووینە بەغدا. لەوێ بۆ ماوەیەکی کەم لەسەر حیزب دەژیام. مانگێ سی دینارم لە حیزب وەردەگرت، بەڵام دواتر ئەمن کارم لە ڕۆژنامەیەک وەرگرت، لە ڕۆژنامەی "هاوکاری". لەوێ وەکوو ڕۆژنامەنووس کارم دەکرد. دیسانەکە زۆربەی هەرە زۆری ژیانی مادیی من ـ کە پاش دوکتور قاسملوو تەنیا کەسێک بووم ـ هەر لەسەر خۆم بوو. لە ئاخرییدا کە مەعیشەت زۆر گران بوو لەبیرمە دەقاردەی کە هەوڵی بە پەنجا دینار دامەزراو، دوایە زیادی کرد بوو بە سەت دینار، بەڵام ئەویش بەشی نەدەکرد. هەر بۆیە حیزب مانگێ پازدە دیناری کۆمەکمەزینە دەدا بەمن. لەحاڵێکدا برادەرانی دیکە سەت دینار و سەت و بیست و سەت و پەنجا دیناریان وەردەگرت. لەو بارەوە ئیدی لەسەر حیزب نەدەژیام، لەسەر کاری خۆم دەژیام.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ماوەی چەند بە تەنیا ژیای کە هاتیە ئەو دیوی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کە هاتم زۆر کەم پێوە خرا. بە باشی لەبیرم نیە داخوا کەوتبووینە زستانێ یان نەکەوتبووینێ، چونکی زستانەکە زوو هات، یانی زۆر زوو بەفر باری. با بڵێین لە بەفرانباریدا هاتم پێش

جۆزەردانێ سەری ماڵێم دایەوە، یانی لە بانەمەڕێ‌دا سەری ماڵێم دایەوەو یەک شەویش لە ماڵێ بووم. چونکی ماڵەکەمان لە سنووڕ نیزیک بوو. ئەویش بەو حیسابە تەنیا ئەفەرێکم دەگەڵ خۆ بردو بە بێ‌چەک چوومەوە ماڵێ، چونکی ئەمن بەحیساب چووبوومە حەججێ‌و پێم وا بوو خەڵک هەروا دەزانێ. ئەوکات حاجی هێشتا نەهاتبوونەوە. بەڵام کە چوومەوە زانیم قەزیەکە شتێکی دیکەیە. لەبەر ئەوەی هاتوچۆ نەبوو ئەمن ئەم-زانیبوو. ئەوجار زانیم ئەو ئەفسەرە یانی هەر ئەو بەنی‌عامرییە بۆخۆی چۆتە ماڵەکەی من. ماڵەکەی منیش کێیە؟ دایکمە، خێزانمە، ئەو گەلاوێژیەو کچێکی دیکەشم هەبوو کە پێش ئەوەی ماڵێ بێتم مرد. یانی بە قەولی کوردەواری چوار زەعیفەی تێدابوون. چووبووە خودی ماڵەکەم. ئێستا دەزانن کە ئەمن قاچاغ بووم، هەڵاتووم. ئیدی ئەو شەوەی لەوێ بووین‌و بۆ بەیانی هەتا ئێوارێ مابینەوە. ئێوارێ کە نانو چامان خوارد، دووبارە وەڕێ کەوتین گەڕاینەوە. جا ئەو پیاوە زۆر کاوکوشتە بوو گوتی ئەوە ئەتکی تۆیە بە منی دەکەی دەنا ئەمن چۆن بەبێ چەک دێمە نێو عەجەمان؟ وا بوو دەجۆزەردانێ‌دا هاتینەوە چونکە پێم گوتبوون خۆیان ساز کەن، ئیدی هاتینەوە ماڵو منداڵەکەم برد. ماڵو منداڵەکەشم چی، فەقەت دەستە نوێنێکمان لە ئێسترێکی هەڵبەستو خێزانم لەسەری سوار بوو. موحەممەد منداڵێکی دوو مانگە بوو، ئەومان دایە دەستی‌و بەنیاز بووین گەلاوێژێ لەکن دایکێم بەجێ بێڵین چونکە دایکم دەمایەوە. کەچی سەیر بوو، وەخەبەریشمان نەهێنابوو، کاکە هات دەلینگی پانتۆڵەکەی گرتو گوتی بابە ئەمنیش دێم. ئەو وەختی دووساڵ یان دووساڵ‌و نیو دەبوو. هەستی بەوە کردبوو کە دەڕۆین گوتی بابە ئەمنیش دێم دەی خوایە چی بکەین؟ هەرچی کردمان وەڵاغێکی دیکە دەست نەکەوت. ناچار پیاوێکم بۆ بە کرێ گرت لە کۆڵێی بکا. لە کۆڵێی کرد هەتا گوندی "شێنێ". لە واقیعدا فاسیلەی بەینی قاچاغ بوونو هێنانی ژنو منداڵەکانم ڕەنگە چوار مانگ و نیو، یان پێنج مانگ بووبێ- زۆر نەبوو.

هێلی گاردۆ: ئەوەندەی لە نێوخۆ بووی‌و پێوەندیت بە حیزبەوە هەبوو هیچت لەسەر ئەندامانی ڕێبەری‌و ئەوە کە کارەکان چۆن بەڕێوە دەچن دەبیست؟ لەو ماوەیدا بەگشتی حیزب چ قۆناغێکی تێپەڕ دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو ماوەیەی ئەمن لە ژووری بووم، هەم بە نیسبەتی خۆمەوە دوو قۆناغی ئەساسیی هەیە هەم بە نیسبەت ڕێبەریی حیزبەوە دوو قۆناغی سەرەکی هەن. ئەوەی خۆم بەشێکی ئەوەیە کە وریایی سیاسیم زۆر لەخوارێ بوو. چونکی پێگەیاندنی حیزبی شتێکی وای تێدا نەبوو. ئەوە کە خەڵک لە دەورەی کادردا فێر بکرێن‌و هەموو ڕۆژێ ڕۆژنامە بخوێننەوەو بڵێین ئەدەبیاتی حیزبی لەبەر دەستدا بێ‌و وشاریی سیاسیی بچێتە سەرێ، یان بەتایبەتی کۆبوونەی گەورە یان چووکەڵەی حیزبی بۆ بگیرێ، لە گۆڕێدا نەبوو. شێوەی حیزبایەتیی ئەو وەختی شێوەیەکی زۆر بەرتەسک بوو. لە بەشەکەی دوایەدا کەم‌وزۆر ـ ئەمن ئێستاش

ئێمەیا ئاکەم ورپایی سیاسیم لەسەرێیە ـ بەڵام کەموزۆر پیار پێ گەیشتوو دەرکی مەسایل دەکا. ئەوەی پێوەندیی بە ڕێبەرایەتیی حیزبیشەوە هەیە، ماوەیەک ڕێبەرایەتیی حیزب لەڕاستیدا تەناسراو بوو. کەس نەی-دەزانی کێیە. یانی لە بەدەنەی حیزبیدا.

هیوا کاروان: ئەوە چ ماوەیەکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو ماوەیە کە خەباتەکە نهێنییە، لێبڕاویی حیزبە. لە بەینی بیستوپێنجەوە کە کۆماری کوردستان دەڕووخێ تا دەگاتە ساڵەکانی پاش سی‌و سێ، سی‌و چوارو ئەوانە کە بەرەبەرە شتێک وەکوو ڕێبەرایەتیی حیزب دەردەکەوێ. بەتایبەتی دواتر، دوای کۆنگرەی دوو کە ئەوجار ئەوەی پێی دەڵێن ڕێبەرایەتیی حیزبەو لەبەرچاوە دێتە کوردستانی عێراقو خۆی دەنوێنی. جا لە بەشی بەکەمدا نە ئاگام لە ڕێبەرایەتی بووە، نە ئاگام لە سیاسەتەکانی بووەو نە هیچم هەبووە. بەڵام دواتر کە شۆڕشی ١٩٥٨ی عێراق ڕووی دا و بزووتنەوەی کورد لەو وڵاتە بووژایەوە ڕێبەران و کادرەکانی حیزبیش بە تایبەتی دوای پەلاماری پۆلیس لە ساڵی ١٣٣٨دا ئاوارەی کوردستانی عێراق بوون. خەڵک لە ژوورێدا نەک هەر ئەندامانی حیزب، تەنانەت ئەوانەی ئەندامی حیزبیش نەبوون هەر وەکوو ئێستا کەم یان زۆر لە ئەخباری ئێو کادری بەرپرسیارەی ئاگادار بوون. دیارە هەر وەکوو ئێستاش گلەیی و گازندەیان لێیان هەبوو. چوون ئەو وەختی وەک ئێستا دەکری بڵێم خراپتر لە ئێستاش دووبەرەکی و ململانەیان لەبەینیدا هەبوو. تەنانەت تەقسیم بیبوون بەسەر دوو بەش لە پارتی دێموکراتی کوردستاندا بەتایبەتی دوای ساڵەکانی ١٩٦٤ کە ڕێبەرایەتیی پارتی تەقسیم بوو بە ڕێبەرایەتیی بارزانی و مەکتەبی سیاسی کە بە ئیستیلاحی ئەو وەختی پێیان دەگوتن مەلایی و جەلالی. ئەو وەختی بە کردەوە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش، یان ئەوانەی نەقشی ڕێبەرییان هەبوو — چونکە هەموویان ئەندامی ڕێبەری نەبوون — ئەوانەش نەوعێک تەقسیمیان لەنێودا پەیدا ببوو. هێندێکیان لەملا بوون هێندێکیان لەولا بوون. تەنانەت لە نێوخۆی وڵاتیشدا ببوو بەشەڕو هەراو پێکهەڵپڕژان. حەتتا جارێکی ئەمن دوو ڕەفیقی زۆر عەزیزم لێ میوان بوون دەستیان کرد بەو باسانە. لە هەوەڵەوە پێم وا بوو دەیانەوێ بزانن ئەمن چیم ئاگا لێیە. لەپاشان تەماشام کرد مەسەلە زۆر جیددییە. پێم گوتن بابە ئەوە مەسەلەی مە نییە. یانی مەسەلەی بەینی دوو بەشی بزووتنەوەی کورد لە باشووری کوردستان یان بڵێین جەلالی و مەلاییەکانە. گوتیان ئەوە نیە لەوێش ئی ئێمە هەر ئاوان. گوتم ئاخر ئەویش هەر خراپە، ئەوم زۆر چاک لەبیرە.

بەڵام ئەوەی ئەمن دەتوانم وەک خاڵێکی گرینگ لە کاری ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا وەبیری بێنمەوە ـ کە باسی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش دەکەم لەبەر ئەوەیە کە ناوی هەر ئەوە بوو. لە کۆنگرەی چوارەوە ئەو ناوە بۆتە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ـ بەدوای کۆنگرەی دوودا بوو. ئەمن لە

کۆنگرەی دووەدا بەشدار نەبووم. کۆنگرەی دوو لە پاییزدا گیرا. ئەمن لەئاخرو ئۆخری ڕەشەمەدا بەیاننامەی کۆتایی کۆنگرەم دەست کەوت. کە تەماشام کرد تێ‌بینیم لەسەر بەیاننامەی کۆتایی کۆنگرە زۆر بوو. ڕەنگە ڕوشدی سیاسیی من ئەو وەختی وا نەبووبێ کە لەسەر هەموو شتێک مولاحەزاتم هەبێ، هەرچەند ئێستا کە تەماشا دەکەم تێبینیی دیکەشم هەیە. بەڵام تێبینیی زۆر گرینگم ئەوە بوو کە زۆر بێ بەزەیی‌یانە هەڵی‌کوتابووە سەر ڕێبەرایەتیی کۆماری کوردستان. ڕێبەران و دامەزرێنەرانی کۆماری کوردستانی بەجارێک مەحکووم کردبوو. خولاسە هیچی پێوە نەهێشتبوو. ئەوە وای کرد کە ئەمن هەوڵ بدەم پێم لە نێزیکەوە قسان بکەم. ئەمن لە ئێران بووم. هاتم بۆ ئەو دیوێ کە بنکەی ڕێبەرایەتیی مە لە"سوتێ" بوو. بەڵام لە"شێتنێ"وە دەستی پێ‌دەکرد کە لەوێش هەر بنکەی حیزبیمان هەبوو. لەواقیعدا زیندانی ئەو مەنتەقەی ــ کە ئەوەش بۆخۆی داستانێکە ــ واتە زیندانی بزووتنەوەی کورد لەو بەشەی، لە شێتنێ بوو کە ئیدارەکەی درابوو بە ئێمە، واتە بە حیزبی دێموکرات. ئەوە بۆیە دەڵێم ئەوەش مەسەلەیەکە کە نوختەی تاکۆکیی نێوان خوالێخۆشبوو عەبدوڵلای ئیسحاقی و سەدیقی ئەنجیری بوو. سەدیقی ئەنجیری پیاوێکی زۆر ناسک بوو. پیاوێکی زۆر خوێندەوار سیاسی و تێگەیشتوو بوو. بەڵام لەعەینی حاڵدا پیاوێکی زۆر ساویلکە، سۆفی مەسلەک و عارف مەسلەک بوو. بەڵام لێرەدا شتەکە لەوێ تێ‌پەڕیبوو. دەیگوت بابە ئەو کارە بۆ کاری ئێمەیە؟ ئێمە کە دەمانەوێ کۆمەک بە بزووتنەوەی کورد بکەین، بۆ زیاد لە هەموو شتێکی ببینە "دۆخیم". ئاخر ئەو کەسەی لە زیندانی‌یە ڕقی لەو کەسە هەر هەڵدەستێ کە زیندانەوانە. ئێمە لێرە بۆ ببینە زیندانەوان؟ باشە با پێشمەرگە بنێرینە جەبهە. با کارێکی موفیدی دیکە بکەین. بەڵام کاک عەبدوڵلای ئیسحاقی کە بڕیاربەدەستی ئەسڵی هەر ئەو بوو، زیندانی وەرگرتبوو.

بەهەر حاڵ ئەمن دەگەڵ ڕەفیقێکی دیکە هاتم، یا هەر ناویشی بەرم کاک حەسەنی شیوەسەڵی. هاتین شەوێ لە شێتنێ بووین و بەیانی هاتین بۆ سوتێ. هێندێکیانم لە نێزیکەوە هەر نەشدەناسین لە ڕێبەرانی حیزب، دووربەدوور بەکترمان دەناسی بەڵام ئاوا هەمووم نەدەناسین. ئەمن کە هاتم زۆر بە گەرمی بەخێرهاتنیان کردم، زۆر بەموحیبەتەوە وەریان گرتم. لەپاشان داوام کرد دەگەڵیان دانیشم. بەبێ ئەوەی ئەمن بڵێم ــ ئەوێ وەکوو وەفا دەڵێم ــ ئەهەمییەتێکی زۆریان دانا. لەبیرمە، بەداخەوە هەموویان شەهید بوون کاک سولەیمانی موعینی، کاک مەلا ڕەحیمی مەربجەلانی (کاک مەلا ڕەحیمی وتردی)، مەلا کەریمی سارە کۆساتی، کاک ئەحۆ پاشایی کە پێیان دەگوت "باپیر شکاک"، ئەگەر نیشتبیا ئەکەم کاک سەید تاهیری ئیسامی کە ئەویش ئەندامی کومیتەی چاوەدێریی بەرز بوو. ئاوا پێنج شەش کەس دەگەڵم دانیشتن.

عەباس کاردۆ: کاک ئەحمەد تۆفیق لەوێ نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر کاک ئەحمەد لەوێ نەبوو. دواتر هاتەوە. چونکە ئەمن دوو، سێ شەوان لەوێ بووم. دواتر هاتەوە یەکترمان دیت. بەڵام لە کۆبوونەوەکەدا بەشدار نەبوو. زۆر بەتوندی لەسەر ئەوە ئیعتیرازم گرت کە ئیفتیخاری کورد لە هەموو جێیەک کۆماری کوردستانە. ئێستێ ئەوە چ زەروورەتێکە کە ئەو پەلامارە دەبرێتە سەر ڕێبەرانی کۆماری کوردستان و بەجارێک مەحکووم دەکرێن؟ تەنانەت سووکایەتییان کرد. پێم وایە مامۆستا مەلا ڕەحیم بوو، گوتی قسەکانت زۆر جوانن بەڵام پێمان خۆشە بزانین ئەو تەعبیراتە تەعبیراتی خۆتە یان کەسێکی دیکە قسەی کردوو ئەتۆ پێت دروست بووە. لە وەڵامدا گوتم ئیشکالی کاری ئێوە هەر لێرەدایە. پێتان وایە هەر بۆخۆتان هەموو شتێک دەزانن و کەسی دیکە هیچ نازانێ. ئەوە نی زیرەکیی من نیە. ئەو بەیاننامەیە بۆ هەر کوردێکی نەخوێندەواریش بخوێنییەوە، عەینی ئەو قسانەی لەسەری دەبێ کە ئەمن دەیانکەم. ئەوە شتێک نیە یەکێک لە یەکێکی فێر بێ. لەپاشان ڕەحمەتی کاک سولەیمانی موعینی گوتی باشە ئەتۆ بەیانی (بەیاننامە) دەی خاکەلێوەت نەدیوە؟ ئەمنیش گوتم بەیانی دەی خاکەلێوە چی؟ خۆ ئێستا نەبۆتە بەهار. بیست و چوار و بیست و پێنجی ڕەشەمە بوو. گوتی نا، بەڵام نووسراوە. گوتم نەخێر نەمدیوە. گوتی ئامادەیە دەتدەمێ بیخوێنەوە. باسەکانمان زۆر دوور و درێژ بوون. گەیشتینە لای نیوەڕۆیە و چووین بۆ نان خواردنێ. لەسەر نانخواردنێ هەر بۆخۆی چوو بەیانێکی بۆ هێنام. نوسخەیەکی چاپ کراو کە ئامادەیان کردبوو بڵاوی بکەنەوە. ئەوە بۆخۆی کارێکی چاکە کە ئەگەر بەیان بۆ موناسەبەتێکە کە مەعلوومە، ئەتۆ زووتر ئامادەی دەکەی. کە پێی دام هەر لەسەر نانخواردنێ خوێندمەوە. زۆر بەپەلە بووم بیخوێنمەوە. چونکی ئەویان کورت بوو، بەڵام بەیانی کۆنگرەی زۆر درێژ بوو. لەوێدا تەجلیل لە شەهیدانی دەی خاکەلێوە کرابوو. لە پێشەوا قازی و ئەوانی دیکە.

پاش نوێژێ دووبارە سەعات چواری دانیشتینەوە. کاک سولەیمان گوتی خوێندتەوە؟ گوتم ئا. گوتی پێت چۆن بوو؟ گوتم بۆخۆی باشە، بەڵام بەهیچ جۆر نایێتە کەفارەتی گوناهی ئەوەی دیکە کە لە کۆنگرە دا کردووتانە. وەک شتێک پێی جالیب بوو. لەپاشان وای کرد کە ئێمە دوو جاری دیکەش بەڵام نەک کۆبوونەوەی ئاوا گەورە بەڵکوو تەنیا ئەمن و ئەو پێکەوە دانیشتین و باس و موناقەشەمان هەبێ. شتی ڕاستەوخۆ کە پەیوەندیی دەگەڵ کار و ڕەفتار و سیاسەتی ئەوانڕا ڕەخنەم گرتبێ، تەنیا ئەوەم لەبیرە. بەڵام ئیدی لە دوایە دا کە دەربەدەر بووم ئەمنیش بۆخۆم بوومە بەشێک لەو جەریانانە.

ئاشنایی دەگەڵ دوکتۆر قاسملوو

هەولیس کاروان: بۆ یەکەم جار کەی و لە کوێ دوکتۆر قاسملووت دیت؟ ئەوکات ناوبراو چ کارە بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: کاتێک لە ئاکامی وتوویژو سەرەنجام ڕێک کەوتنی نێوان سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراقدا بەیانیەی ١١ی مارسی ١٩٧٠ دەرچوو، دوکتۆر قاسملوو ئەو وەختی لە دەرێ بوو، لە دەرێش کە بوو لەڕاستیدا پێوەندیی دەگەڵ هێندێک لە دۆستانی حیزبی هەبوو بەتایبەتی ئەوانەی لە دەرێ بوون. ئێستا ٤٧- ٦ لێیش تێپەڕیوە، ئەویش سەرکوت کراوە، دەنا پێوەندیی دەگەڵ وان پتەو بوو. دوکتۆر قاسملوو هاتبۆوە بۆسەردانی مەرحوومی بارزانی، بۆ پیرۆزبایی پێ گوتن و لەهەمینی کاتدا ئەوەشی دەمەزەردا بوو کە بزانێ چەندە ئیمکانی هەیە ئەوو ڕەفیقەکانی بگەڕێنەوە بۆ عێراق. لە کوردستان یان لەعێراقێدا تێکۆشانی حیزبی دەست پێبکەنەوە. لەوکاتەدا کە ئەو لە ناوچەی باڵەکایەتی بوو، کاک ئەمیری قازییش کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو – ئەوە ئیدی دەکەوتە دوای کۆنفرانسی دوو کە ئەمنیش ببوومە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی – لەو ناوچەیە بوو کە بنکەی سەرۆکایەتیی بارزانییش هەر لەوێ بوو. ئەوان کە پێشتر یەکتریان ناسیبوو، دووبارە یەکتریان گرتبۆوەو قسەیان کردبوو، کاک ئەمیر هەر بۆخۆی باسی ئەوەی کردبوو کە ئەگەر ئیمکان بێ هەموو ئەو لکەو پۆپانەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان وەسەر یەک کەونەوە، دوکتۆریش ئامادەیی نیشان دابوو. بەڵام هەرلەوێ گوتبووی ئەمن بەتەنێ نیم. ئێمەش هەموومان دەمێژبوو ناوی دوکتۆر قاسملوومان بیستبوو وەکوو سیاسییەکی بەتواناو پیاوێکی زاناو خوێندەوارو مامۆستای دانیشگاو ئەوانە. هەر بۆیە زۆرمان پێخۆش بوو کە دوکتۆر قاسملوو بێتەوەو پێکەوە کار بکەین. لەوێ دوکتۆر قاسملوو دەڵێ ئەمن پێم خۆشە، بەڵام بەتەنێ نیم. هێندێک ڕەفیقی دیکەشم دەگەڵن. یەک لەوانە کاک حەمەدەمینی سیراجی بوو، یەکیان کاک کەریمی حیسامی بوو، یەکیان کاک عەبدوڵلا شلێر(یووسفی ریزوانی) بوو. هەم کاک حەمەدەمین و هەم کاک یووسف لە بەغدا بوون. بەڵام کاک حەمەدەمین بە سەلتی دەژیاو ئەوی دیکە ماڵی هەبوو و کاسبیی دەکرد. دوکانی ڕێنەگریی هەبوو. بۆ ئەوەش دەبوو ئێمە موجەوویزێک وەبگرین. چونکە دوکتۆر قاسملوو بە بڕیاری کۆنگرە لە حیزب دەرکرابوو. کۆنگرەی دوو لە حیزبی دەرکردبوو. ئێستاش ئێمە دەمانویست سەفحەیەکی دیکە هەڵدەینەوە. کۆمیتەی ناوەندیشمان بریتی بوو لەچەند کەسێک: پێش کۆنفرانسی دوو تەنیا سێ کەس لە ئەندامانی

کۆمیتەی ناوەندی مابوون. عەبدوڵڵای ئیسحاقی، ئەمیری قازی و مەلا سەید ڕەشیدی حوسێنی. کە کۆنفرانسمان گرت هەر لە کۆنفرانسدا نامەی ئیستیعفای کاک عەبدوڵڵای ئیسحاقی‌یان هێنایە گۆڕێ. بۆخۆی لە کۆمیتەی ناوەندی ئیستیعفای دابوو، کە ئەوە داستانێکی دیکەیە. عیدەیەک ویستیان لێی قبووڵ کەن بەڵام گوتمان یاشە بۆ لێی قبووڵ کەین. بەهەر حاڵ دوای کۆنفرانس کاک عەبدوڵڵا ڕۆیشت بۆ بەغدا. مایەنەوە پێنج کەس: کاک ئەمیری قازی، کاک سەید ڕەشیدی حوسێنی کاک حەسەنی ڕەستگار، ڕەحمەتی هێمن و ئەمن کە سێ کەسی دواییمان لە کۆنفرانس هەڵبژێرابووین. ئێستا بەپێی پێڕەوی نێوخۆ، کۆنفرانس لە هەلومەرجی تایبەتی‌دا سەلاحیەتی کۆنگرەی هەیە، بەڵام ئەو وەختی شتی واشمان نەبوو. بەوحاڵەش هێنامان شتێکی وامان کرد. بۆیە ناومان لێ‌نا "ئەرمیمی کۆمیتەی ناوەندی" یان پینەکردنەوەی کۆمیتەی ناوەندی. پیاوێکی ئیمچەخوێندەوارمان هەبوو کە قسەخۆش بوو. دەی‌گوت ئێوە بەرەماڵێتن. بەرەماڵێ ئەوەیە ئەگەر دیوارێک خەریکە بڕووخێ دیوارێکی دیکەی بەپشتەوە دروست دەکەن بۆ ئەوەی پشتی بگرێ. هەر بۆیە پێی دەڵێن بەرەماڵێ. ئێمەش یانی ئەو کەسانەی لە کۆنفرانسی دوو هەڵبژێرابووین بەرەماڵێ بووین. لەبەر ئەوە ئیزنمان بەخۆمان نەدەدا کە بڕیار لەسەر شتی وا گرنگ بدەین. بۆیە هاتین کۆبوونەوەیەکمان ساز کرد. لەبیرمە لەبەر ئەوەی ئێمە شتێکی وامان لە کاری حیزبی نەدەزانی، سەرۆستامان کاک ئەمیر بوو. ئەو ناوی لێ‌نا "پلینۆم" کە دوایە بۆم دەرکەوت پلینۆم بەوە ناڵێن. ئەوە دەی‌توانی ناوی بنێ کۆبوونەوەی بەرینی ئەندامانی حیزب. بەهەر حاڵ ئەوانەمان دەعوەت کردو ناومان لێ‌نا پلینۆم.

لەوێ شتەکە دەگەڵ موخالەفەتێکی زۆر توند ڕووبەڕوو بوو. دیارە پێشێ لەسەر خودی دوکتۆر قاسملووش، دوایە لەسەر دوکتۆر قاسملووی پاش تەوزیحی مە هەمموو ڕازی بوون کە ئەو بێتە نێو ڕێبەری. تەنانەت ناواش بوو. ئێمە نامەیەکمان بۆ نووسیبوو کە کۆمیتەی ناوەندی حازرە هەتا کۆنگرە لە هەموو کۆبوونەوەکانی خۆی‌دا بەشدارت بکاو مەشورەتت پێ بکاو تەنانەت پێڕەوی لە نەزەراتیشت بکا. بەڵام بەتایبەت لەسەر کاک حەمەدەمینی سیراجی موخالەفەتێکی یەکجار زۆر توند هەبوو. زیاتریش بۆیە ئەوی دەگرتەوە چونکە کەریمی حیسامی و عەبدوڵڵا شاێر خەڵکەکە ئەیان دەناسین. بەڵام بەشێک لەوانەی لەو پلینۆمەدا بەشدار بوون دیارە بەشێکی زۆرتریشیان موخالیفی بزووتنەوەی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ بوون. کاک حەمەدەمینیشیان بە هەڵگێڕێنەری ئەو کارە دەزانی. پێ‌یان وا بوو ئەو ئاورە ئەو هەڵی‌ئایساندوە. لەبیرمە برادەرێک کە خوا عافووی بکا ئەویش مردوە ڕەئی‌یەکی نووسیبوو ـ ئێمە ڕەئی‌یەکانمان دەخوێندنەوە ـ هەرچی کردمان چوار پێنج کەس بووین بۆمان نەخوێندرایەوە. بە هەرکەسمان نیشان دا بۆی نەخوێندرایەوە. لەپاشان گوتمان ئەری ئەو ڕەئی‌یە هی کێ‌یە؟ نازانین بی‌خوێنینەوە. دەستی هەڵێنا و گوتی ئەمن نووسیومە. گوتمان چیت نووسیوە؟ گوتی نووسیومە "حەمەدەمین وەک ئەبووە با هەر نەبێ". بەهەر حاڵ ئەوە قبووڵ کرا و ئەوجار بڕیار درا ئێمە

بچینە بەغدا یەکتر ببینین. چونکە دوکتور قاسملوو جارێک چووبۆوە دیسان گەڕابۆوە بەغدا. وا بوو کاک حەسەنی ڕەستگارو کاک ئەمیرو ئەمن ـ مام هێمن بۆی نەکرا ـ ئەو سێیەمان چووینە بەغدا. ئەمن بۆ یەکەمجار لە بەغدا دەگەڵ دوکتور قاسملووی ئاشنا بووم کە ئەو ماوەیە زۆری کێشا، لانی کەم چوار پێنج ڕۆژی خایاند. باسمان بوو، کێشەمان بوو لەسەر ئەوەی چۆن بێ. ئێمە نامەکەمان بۆ بردبوو و داوامان دەکرد کە دەبێ کۆمیتەی ناوەندی‌دا کار بکا بەو جۆرەی بۆمان نووسیبوو. ئەو گوتی نایەم، ئەمن دەو کۆمیتە ناوەندی‌یەدا نایەم. ئەو کۆمیتە ناوەندی‌یە لە کۆنگرەیەک هەڵبژێردراوە کە منی بە جاسووس ناسیوە دەری کردووم. ئێمە گوتمان باشە ئەوە دەواقیعدا وەرگرتنەوەی ڕەنی‌یەکەیە. گوتی نا ئەمن نایەمە نێو شتێکی وا. دەبێ ڕێبەری‌یەکی تازە هەڵبژێرینو دەست بەکار بکەین حەتا دەگەینە کۆنگرەیەک، کونفرانسێک، شتێک. جا ناوی لێ‌دەنێن چی ئەمن هەر قسەشی لێ‌ناکەم، بڵێن کۆمیتەی بەڕێوەبەری، بڵێن کۆمیتەی ناوەندی، هەرناوێک ئێوە لەسەری دادەنێن ئەمن موخالەفەتم نیە. ئێمە زۆر موتەعەسسیب بووین لەسەر مانەوەی ناوی کۆنگرەو ئەوانە. سەرەنجام ـ ئەمن لەنێو سەدە تێکۆشانیش دا هێناومە ـ کاک حەسەنی ڕەستگار کەلێنی دە وەحدەتەکەی مە خست، هات گوتی کاکە ئەمن شەڕی قاسملووم پێ ناکرێ. ئەگەر دەگەڵی ڕێک دەکەون ڕێک کەون. ئەگەر ڕێک ناکەون هیچ، کە وای لێ‌هات ئێمە مەجبوور بووین قبووڵی بکەین. هەر بۆیە هاتین لە کۆبوونەوەیەکی شەش ئەفەری‌دا کۆمیتە مەرکەزی‌یەکی هەشت ئەفەریمان هەڵبژارد کە ئەمن زۆر جار ئەوەم نووسیوە. شەش کەسەکەش ئێمە ئەو سێ کەسە بووینو ئەوانیش دوکتور قاسملوو بوو دەگەڵ کاک حەمەدەمینو کاک یۆسفی ڕیزوانی. کاک کەریمی حیسامی کە لەوێ نەبوو ئەویشمان هەڵبژارد. مام هێمنیش کە هەبوو.

هیاس کاردۆ: یانی ئەوە بوو بە کۆنفرانس، بوو بەچی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەبووە هیچیان، تەنیا کۆبوونەوەیەک بوو ئەو بڕیارەی دا. ئەمن زۆرجار ئەوەم گوتوە ئەگەر تەماشای ئوسوول بکەین ئەوە هیچ ئەسڵێکی تێدا نیە. بەڵام بەڕاستی ئەوەی حیزبی دێموکرات هەیبێتی‌و هەیبوو، نەتیجەی ئەو کارە خیلافە بوو. جا ئەگەر حیزبێکی بێ‌سەروبەرە بێ، بێ‌ڕێبەری بێ، هەرچی بێ، ئەوە بوو، ئەو کۆمیتە مەرکەزی‌یە توانی کار بکا، توانی ڕۆژنامە دەربکا، توانی ئیعتیبار پەیدا کاتەوە توانی لەنێو کۆڕوکۆمەڵە کوردستانی‌و ئێرانی‌و خاریجی‌یەکاندا بناسرێ. دوایە چووە کونفرانسو کۆنگرەو بەرنامەو ئەساسنامەی دانا، دواتر کە هەلومەرج گۆڕا گەڕایەوە ئێران بوو بەو شتە کە هەموومان دیتمان، بوو بە حیزبێکی میلیۆنی. ئەوە هەمووی ئاکامی ئەو کارە "خیلاف"ە بوو.

عەباس کاروان: مامۆستا ئێوە کە کۆنفرانسی دووتان گرت، کۆنفرانسی یەکتان هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کۆنفرانسی یەک ئەوە بوو کە ساڵی ١٣٣٤ بە بەشداریی دوکتور قاسملوو و جەمعێک لە تێکۆشەرانی حیزب لە "سێنناوا"ی مەهاباد گیرا.

عەباس کاروان: پاشان ئێوە دیسان لە کۆنفرانسی سێ هەڵبژاردنتان کردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا ئەوە کۆنفرانسی دوو بوو، دوایە کە ئێمە دەگەڵ دوکتور قاسملوو و ئەوانە ئەو کۆمیتە ناوەندییەمان پێک هێنا، چووینە کۆنفرانسی سێ، لە کۆنفرانسی سێ ئەو ئەساسنامەیە کە نووسرابوو، تێیدا هەبوو کە لەهەلومەرجی تایبەتیدا کۆنفرانس دەتوانێ جێی کۆنگرە بگرێتەوە. ئەمەمان هەبوو. بەڵام ئەوەش خۆ کۆنگرە پەسەندی نەکردبوو. دیسانەکە هەر سەرئێشەمە بوو، دەبوو بیبێنینەوە بۆ کۆنگرە، بەڵام ئەمجوور کارەکان پاراستن، بەڕاستییش هەر دەبێ وا بێ. خۆ لە شەرایەتێکدا کە تەماشا دەکەی ئەساسنامە مانیعی پێشکەوتنە، نابێ قازانجی حیزب و بزووتنەوەو میللەت بە قوربانیی ئەساسنامە بکرێ. دەنا ئەساسنامە پیرۆزە، دەبێ پەیڕەویی لێبکرێ. قەت نابێ بە بێزەروورەت عودوولی لێبکرێ. بەڵام ئەگەر بەندێکی ئەساسنامە بوو بە مانیعی پێشکەوتن مەنتیق حوکم دەکا کە ئەتۆ وازی لێ بێنی هەتا دەگەیە جێیەکی دیکە. ئیدی وا بوو لە کۆنفرانسی سێدا کۆمیتەی ناوەندییمان هەڵبژاردو بەرنامەو ئەساسنامەمان پەسند کردو ڕاپۆرت پەسند کراو دواتر ئامادەیی کرا بۆ کۆنگرە کە پاش دوو ساڵان کۆنگرەی سێهەممان گرت کە هەموو شتەکان لەوێدا پەسند کران.

هەڵوێستی حیزبی دیموکرات بەرابەر بە ئەحمەد تۆفیق

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەمن دێمە سەر باسێکی دیکە کە لەو بارەیەوە گلەیی زۆر لە حیزبی دێموکراتو ڕەنگە شەخسی جەنابیشتو ڕێبەرایەتی هەیە کە بێدەنگیی‌یەکی موتڵەقتان کرد(تە پیشە لە ماوەی دەیان ساڵی ڕابردوودا. ئەویش مەسەلەی شەهید (عبدالله اسحاقی) ئەحمەد تۆفیقە. ئەمن هەوڵ دەدەم چەندێک پرسیار لەو بارەیەوە بێنمە گۆڕێ کە هیوادارم بۆ مێژوو وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەیەوە. پێم وایە ئێستا کاتی وەڵامی ئەو پرسیارانەش هاتوە. پێم‌خۆشە یەکەم پرسیارم ئەوە بێ کە: لەسەر پێوەندیی دوکتور قاسملوو دەگەڵ ئەحمەد تۆفیق شتی جۆراوجۆر گوتراوە بیستراوە. تۆ لەو بارەیەوە چی دەزانی؟ هەر لەچی‌دا ئەو دووانە بۆ کەوتنە بەری دژ بەیەک؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی ڕاست بێ ئەمن لە نێزیکەوە ئەو دوو کەسەم هیچ وەختە دەموقابیل بەیەک‌دا نەدیوە. ئەمن ساڵی ١٣٤٤ بۆ یەکەم جار چاوم بە کاک ئەحمەد تۆفیق کەوتوە. وەکوو باسیشم کرد ساڵی ١٣٤٩ بۆ یەکەم جار دوکتور قاسملووم دیوە. بۆیە ئەوەی بی‌زانم هیچی پێوەندیی بەوەوە نیە کە ئەمن شاهیدی ئیختیلافو ناکۆکی‌یەکانی وان بووم. ئەمن ئەوەی لێی بزانم، سەرفی نەزەر لەوەی کە لە کاتی ناکۆکی‌دا ڕەنگە قسەی ناحەق بۆ یەکتر هەڵبەستن. ڕەنگە عەیبوعار لە یەکتر بدۆزنەوە. بەڵام ئەوەی ئەمن لەو دوو کەسەی دەزانم هەر دووکیشیانم ناسیوەو تاڕادەیەکی زۆر لە کارو تێکۆشانیان ئاگادار بووم، بەتایبەتی ئی دوکتور قاسملوو، چونکە ئێمە نێزیکەی بیست ساڵ پێکەوە ژیاوین. شتەکە ئەوە بوو کە لە باری بیروبۆچوونی سیاسی‌و فکری‌یەوە تەفاوتێکی زۆر لە بەینی ئەو دووانەدا هەبوو. لە لایەک دوکتور قاسملوو پایەی خوێندەواری واتە مەدرەکی تەحسیلیی لەسەرێ بوو. لە دانیشگای موعتەبەر درسی خوێندبوو، ئەو وەختی هێشتا دوکتوڕای وەرنەگرتبوو بەڵام لیسانسو فەوقی لیسانسی هەبوو. لەپاشان پیاوێکی زۆر خوێندەوار بوو. زۆر زیرەک بوو لەباری سیاسی‌یەوە. کاک ئەحمەد تۆفیق – چونکی دەمانەوێ بەڕاستگۆیی قسان بکەین – لەباری خوێندەواری‌یەوە پێم وایە دیپلۆمی هەبوو، بەڵام لە باری خوێندەواریی سیاسی‌یەوە لە پلەیەکی زۆر بەرزتر لە دوکتور قاسملوودا بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەو دانیشجوو نەبوو کە هاتە دەرەوە؟

عەباس کاردۆ: ئەوە ئەو وەختەیە کە دوور خراوەتەوە؟ مەبەستم ئەحمەد تۆفیقە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر. ئەو دووانە ده ساڵیان فەرقە. ئەویان ۱۹۵۹ بووە کە دارای دەرکردنی دوکتور قاسملووی کراوە. ئەوی دیکەیان ۱۹٦۹ بووە کە ئەحمەد تۆفیق دوور خراوەتەوە. یانی ئەک دوورخرانەوەکەی ٦۹ بووبێ، بەڵکوو ئەوەی لە دوورکەوتنەوەی‌را چۆتە بەغدایە.

عەباس کاردۆ: لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا شتێک بە ناوی کێشەی ئەحمەد تۆفیق هەیە. وا بزانم ئێستا کاتی ئەوە هاتوە لە زمانی جەنابتەوە ئەو گرێ‌پووچکەیە بکرێتەوەو بپرێتەوە. هەر بۆیە لەم پێوەندی بەدا چەند پرسیار دێنمە گۆڕێ: یەکەم ـ ئەحمەد تۆفیق چۆن دەسەڵاتی حیزبی خستە ژێر نفووزی خۆی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەحمەد تۆفیق بۆخۆی لە بنەڕەتڕا کادرێکی زۆر چالاکی حیزبی بوو. زۆریش فیداکار بوو. دەمەوێ ئەوەندەی لێی دەزانم زۆر بە ڕاستگۆیی باسی بکەم. لە چەند خەسڵەتدا پیاوێکی کەم-وێنە بوو. چەندی بڵێی چوستو چالا[illegible] چەندی [illegible] فیداکار بوو. مەسەلەن کەم دێهاتی مەنتەقەی مەرکەزی کوردستان ماوە کە [illegible] [illegible] لە کادێنانو لە ئەویلاتیشدا ئەگەر پێویست بێ ئەخەوێ. زۆر خەڵکی بوو. ئەمن لە ڕەفیقی [illegible] کە [illegible] ئەوەندەم متمانە پێی‌هەیە کە حازرم دەگەڵ خوشکم لەسەر دۆشەگێکی بخەوێنم. لە [illegible]دا ئەمن دەزانم کە ئەویش وەک هەموو ئینسانان ئینسان بوو، فریشتە نەبوو، یانی پێوەندیی جینسیی [illegible] [illegible] منداڵی نەبوو، قەتی ژن نەهێنا. پیاوێکی زۆر ئازا بوو. یانی ئەگەر کەوتبایەتە شەڕ بۆ دەستو[illegible]ەنگ زۆر ئازا بوو. لە هەڵوێستیشدا هەر ئازا بوو. شتێکی دیکە کە بەلامەوە زۆر موهیم بوو، ئەوەیە [illegible] [illegible] نوتۆریتە. دەگەڵ ئەوەدا کە ڕەفیقایەتیی دەگەڵ ڕەفیقەکانی باش بوو، بەڵام عەزیزی ئەسین شتێک دەگێڕێتەوە دەڵێ: فەرماندەکەمان پێی‌دەگوتین فەرماندە دەبێ هەمیشە تێوچاوانی سێبەر بکا. ئەویش لە موقابیل پێشمەرگەی ژێردەستانی‌دا ئاوا بوو. ئەوەندە بەئوتۆریتە بوو کە ئەگەر ئەحمەد تۆفیق دەردەکەوت، هەموو کەس خۆی خڕ دەکردەوە. ئەوە خەسڵەتێکی باشە. نەک زەبروزەنگو فیرعەونیەت، ئەوەیان خراپە بەڵام ئەوە کە ئەوانەی خوارتر حورمەتی بۆ دانێنو سامێکی هەبێ‌و بێ‌نەزمی قبووڵ نەکا خەسڵەتێکی باشە. ئەمن دەزانم فەرماندەی حیزبی دێموکراتدا ئەو خەسڵەتەم نەدیوە کە گلەییم هەبووە کە بۆچی دەبێ وا بێ، کەوابێ کادرێکی بەرجەستە بوو، کادرێکی تێکۆشەر بوو، دە ڕێبەرایەتیی حیزبدا بوو.

بەڵام کە هاتنە عێراقو ئەو ئیختیلافاتە زیاتر لەوێ پەیدا بوو، ئای‌شارەوە کە ئەحمەد تۆفیق زیاتر بە پشتیوانیی خوالێخۆشبوو بارزانی بەسەر وەزعەکەدا زاڵ بوو. ئەو وەختی ئەوانە هەموو ئاوارەو دەربەدەر بووبوو لە-ژێر دەسەڵاتی ڕێبەریی بزووتنەوەی کورد لە عێراقدا دەژیان. لە لایەکیشەوە بارزانی وەکوو ڕێبەرێکی

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەندەی ئەمن بزانم کاک سولەیمان دانیشجوو بوو. کاک ئەمیر دانیشجوو بوو. ئەوانە دانیشجوو بوون، بەڵام کاک ئەحمەد دانیشجوو نەبوو کە کەوتە کاری سیاسییەوە. ڕەنگە ئەمن هەڵە بم، بەڵام ئەوەی ئەمن بزانم دیپلۆمی وەرگرتوەو وەرنەگرتوە. بەهەر حاڵ ئەمن باسی سەوادە سیاسییەکەی دەکەم. دەگەڵ دوکتور قاسملوو ئەوقێکی یەکجار زۆریان هەبوو. ئەوە بەشێکی. بەشی دووهەمی لەباری فکری سیاسییەوە ئەوەی پێی دەڵێن خەتی فکریی سیاسی، دوکتور قاسملوو ئەگەر دروست بێ ئەو ناوەی لێ بنێین لە بەشی چەپی حیزبی دێمۆکراتدا بوو. باوەڕی بە سۆسیالیزم تەنانەت بە کۆمونیزمو ماتریالیزم ئەوانە هەبوو. کاک ئەحمەد تۆفیق بە تەواوی زیددی ئەوانە بوو. ئەو ناسیۆنالیست بوو کە دیارە ناسیۆنالیست شتێکی خراپ نیە، جنێو نیە. بەڵام ئەوەی پێی دەڵێن ناسیۆنالیستی بەرچاو تەنگ، ئەو ناسیۆنالیستێکی بەرچاو تەنگ بوو. بەتایبەتی دژایەتییەکی توندی دەگەڵ بیروباوەڕی سۆسیالیستی هەبوو. ئەو وەختیش بەتایبەتی نەک هەر لە ئێرانیشدا، بەڵکوو لە جێی دیکەش لەو وەختەدا کە کاری عەمەلی بەدەستەوە نیە وەک ئەوە کە حیزبێک خەریکی خەباتی چەکدارانە نیە، یان خەریکی خەباتێکی تووندی نیە، لە دەوڵەتدا نیە هەتا سەرگەرمی ئیدارەی دەوڵەت بێ، واتە تەنیا کاری فکریو ئیدئۆلۆژیکیو ئەوانە دەکا، ئەو مەسائیلە یەکجار زۆر زەقن. سەرباری هەمووی ئەوانەش ئەوەی لە تاریخدا بە "موهاجەرەتی لەعنەتی" ناو نراوە، واتە دووروڵاتی، ئەویش تەئسیری لەسەر گەورەبوونەوەی ئەو جۆرە دووبەرەکییە فکریو ئیدئۆلۆژیکییانە زۆرە. ڕەنگە ئەوە بناغەی ئەو شتانە بێ. بەڵام جوزئیاتی ئەوەی چی لە بەینیاندا گوزەراوە، هەروەک پێشتر عەرزم کردی ئەمن قەت شاهیدی نەبووم.

هەیاس کاردۆ: یانی بە هەموو ئەوانەوە پێتوایە ئەوانە دەبەرابەر یەکدا نەبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نانا، بوون. دەوەیدا کە بوون شکم نیە. بەڵام چ دەبەینیاندا گوزەراوە هەتا ئەو کاتەی کاک ئەحمەد بۆتە باعیسی ئەوەی کاک دوکتور لە عێراق دەربکرێ ئەمن هیچم ئاگا لێ نیە.

هەیاس کاردۆ: ئاگات لەوەی هەیە چۆن بۆتە هۆی دەرکردنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئیدی هەر بەهۆی ئەو ئیختیلافاتەی هەیانبووە ئەحمەد تۆفیق دەچێتە لای خوالێخۆشبوو بارزانی. دەڵێ ڕەحمانی قاسملوو فلانو فلانە. وەک جاسووس ناوی دەبا. دەڵێ عونسورێکی نامەتلووبە. مەلا مستەفاش ئەو وەختی قسەی دەڕۆیشت. هەر بۆیە قسە دەگەڵ وەزیری نێوخۆی عێراق دەکا. دوایە بانگی دەکەن ٤٨ سەعاتی وەخت دەدەنێ کە عێراق بەجێ بێڵێ. ئەو وەختی هەر دووکیان لە بەغدا بوون.

کاریزماتیک بۆ هەموو کورد جێگای ڕێز بوو، بۆیە هەر موشکیلێکی هەیانبایە دەبوو موراجەعە بەو بکەن. مەسەلەن گۆیا جارێک لە ڕانیە هەموو ئەوانەی موخالیفی ئەحمەد تۆفیق بوون چوونە لای بارزانی گوتوویانە ئێمە شکایەتمان هەیە. ئەحمەد تۆفیق ئینسانێکی دیکتاتۆرە کەس ناخوێنێتەوە لەو شتانە. بارزانی لە یەک قسەدا گوتوویەتی: ئەمن ئەحمەد تۆفیق بە هەمووی ئێوە ناگۆڕمەوە. ئەوەی دەیەوێ دەگەڵ من بێ، دەبێ دەگەڵ ئەحمەد بێ. ئەوە تەئسیری زۆر بوو. دیارە ئەوە دواترە، ١٩٦٤ یە کە قاسملوو چوار ساڵ پێنج ساڵە لە عێراق ڕۆیشتوە. ئەوە ئەوی ناگرێتەوە. هەڵبەت لێرەدا دەبێ ئەوەش بڵێم کە لەو پێوەندییەدا قەت کار نەگەیشتە ئەوەی مەلا مستەفا بەینی ئەحمەد تۆفیق و ڕەحمانی قاسملوو یەکێکیان هەڵبژێرێ. بەڵام حورمەتێک کە مەلا مستەفا بۆ دوکتۆر قاسملووی دادەنا، قەت ئەوەی بۆ ئەحمەد تۆفیق دانەدەنا. دەتوانم بڵێم بە یەقین ئەحمەد تۆفیقی پتر خۆش ویستوە، بەڵام ئەحمەد تۆفیقی وەک پێشمەرگەیەکی خۆی خۆش ویستوە. دوکتۆر قاسملووی وەک ڕێبەرێکی سیاسی لە حیزبێکی دیکەدا ناسیوە یا خۆشیشی نەویستبێ. مەسەلەن ئەمن تەنیا کەسی کە دیومە نامە بۆ مەلا مستەفا دەنووسێ هێندێک عینوانی بۆ نانووسێ. تەنیا دەنووسێ: برای بەڕێز جەنابی مەلا مستەفاو هیچی دیکە، دوکتۆر قاسملوو بوو. ئەویش هەر دەی‌نووسی: برای بەڕێز ـ پێم وایە ـ کاک ڕەحمان. یانی ئیحترامێکی دوو لایەنەیان دەبەینێدا هەبوو. بەڵام ئەگەر دەگەڵ ئەوانی دیکە لە بەرابەر یەکی‌دا ڕاده‌گرتن بارزانی ئەی‌دەشاردەوە کە بەتەنێ ئەوی بەسەر هەموواندا تەرجیح دەدا. ئەوەش وای کردبوو کە ئەحمەد تۆفیق ئیدی خۆی بە مەنەتباری کەس نەزانێ.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ڕوانگەو بۆچوونە کۆنکرێتەکانی ناوبراو چی بوون کە بیوونە جێی مشتومڕ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە پێشتر عەرزم کردی زیاتر ئەو شتە فکرییانە بوون. پاشان لە هەموو سەغیرو کەبیرەیەکدا بەڕاستی بۆخۆی بڕیاردەری بەتەنیا بوو. پیاوێک بوو کە زۆر کەم ئەهلی مەشوەرەت بوو. حەتتا ئەگەر کۆمیتەی ناوەندیشیان کۆ بوویێتەوە بڕیارێکی دابێ، هەر وەختێکی بۆخۆی پێی خۆش بووبێ عەکسی ئەوە ڕەفتاری کردوە. هیچ خۆی بە مەجبوور نەزانیوە پرس بەوانی دیکە بکا. لەو بارەیەوە ئینسانێکی زۆر تەکرەو بوو. پێم‌خۆشە ئەوەش بڵێم ئەمن لە هیچ بڕیارێکی حیزبی‌دا نەمدیوە کە ئەحمەد تۆفیق وەکوو سکرتێری حیزب هەڵبژێردراوە. ئەحمەد تۆفیق ئەفەری یەکەمی حیزب بوو، بەڵام عینوانی سکرتێریی لەسەر نەبوو. ئەوەی کە ئەمن دەزانم، لەوێ دەفتەری سیاسی‌یان نەبوو. شتێکیان هەبوو بەناوی هەیئەتی سکرتاریا. مۆرێکی ڕەسمییشی هەبوو بە ناوی هەیئەتی سکرتاریای حیزبی دێموکراتی کوردستان. ئەو مۆرە بە دەستی کاک ئەحمەدەوە بوو، چونکە ئەفەری یەکەم بوو. دیارە ئەخشەکەی هەر ئەخشی سکرتێر بوو، وەتەنێ ئەوەی ڕەت کەمەوە، بەڵام ناوی سکرتێری لەسەر نەبوو. پێشەوا قازی موحەممەدیش ئەفەری یەکەمی

حیزب بووە بەڵام سکرتێر نەبووە. قازی موحەممەد پێشەوای حیزب بوو نەک سکرتێری حیزب، لە حیزبی دێموکراتدا ناوی سکرتێر لە دوکتور قاسملوویەوە دەست پێدەکا. حیزبی دێموکرات پێشتر سکرتێری نەبووە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا وەک بزانی کاک ئەحمەد تۆفیق بۆخۆی خۆی بەسەر حیزبدا سەپاند. یان بارزانی زەقی کردەوە بەسەر حیزبی دا سەپاند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا وەک عەرزم کردی ئەحمەد تۆفیق بەو جەربەزەو چالاکی یەی، بەو فیداکاری یەی بۆ بارزانی هەیبوو خۆی لە لای بارزانی خۆشەویست کرد. بۆ نموونە یەکەم خەبەرنێگاری خاریجی کە هاتۆتە کوردستان ئەحمەد تۆفیق بە قاچاغی لە بەیرووتەوا هێناویەتە کوردستان. ئەوەی کە کتێبێکیشی نووسیوە: سەفەر بۆنێو پیاوە ئازاکان. تەنانەت دەوێنا دوو سێ جار باسی ئەحمەد تۆفیق دەکا و لەجێیەکدا دەڵێ ئەوەی منی ڕێنوێنی دەکرد، ئەحمەد تۆفیق، پیاوێکە کە ترس ناناسێ. لە زۆر جێگا تاریفی دەکا کە دەگەڵی بووە. مەسەلەن دەڵێ: دەچووینە هەر جێیەک، هەرکە دادەنیشتین ژن و منداڵ و هەرکەسی لێبایە دەستی دەکرد بە تاریفی بارزانی. یانی ئیخلاسی خۆی بۆ مەلا مستەفا سابیت کردبوو. دیارە ئەوە حەقی موسەللەمی خۆیەتی و کارێکی باشە. مەلا مستەفا ڕێبەرێکی گەورەی بزووتنەوەی کورد بوو. دەوەدا هیچ گومانێک نیە. ئێستا یەکێک موافیقیەتی، یەکێک موخالیفەتی هەروەک بۆ هەموو ڕێبەرانی دیکەش وایە، هیچ لەوە کەم ناکاتەوە کە مەلا مستەفا ڕێبەرێکی گەورەی کورد بووە. بەڵام ئەو لەو نیزیکی و خۆشەویستی یەی کەڵکی وەرەگرت بۆ سەپاندنی ئوتۆریتەی خۆی بەسەر هەمووانەدا. لەپاشان بۆ لەبیربردنەوەی مەنافیعی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش. مەسەلەن یەک لەو کارانەی کە بەڕاستی زۆر سەیر بوون هەر لەو کۆنگرەی دوودا مەلا مستەفای بە ڕەئیسی حیزب هەڵبژاردوە. خەڵکەکەش بە قسەیان کردوە. کابرا ئەندامی حیزب نیە ئەتۆ دەیکەی بە ڕەئیسی ناوی دەنێی چی؟. جا بەو ئەندازەیە ئوتوریتەی هەبوو کە دەیانگوت کابرا خەوی لێ کەوتبوو ـ خودا عافووی بکا مردوە ناوی نابەم ـ ، هەڵی دەستێنن بۆ ڕەئی گیری. دەڵێ کاک ئەحمەد چۆن دەڵێ ئەمنیش دەگەڵ ویم. ڕەئیی من هەر ڕەئیی ئەوە.

عەباس کاردۆ: ئایا ئەحمەد تۆفیق لە پەرتەوازەکردنی ئەندامانی حیزبدا و بەتایبەت ئەو کەسانەی دواتر کۆمیتەی شۆڕشگێڕیان پێک هێنا هیچ دەورێکی هەبوو؟ تکایە مەسەلەکەی شی کەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەقینەن تەئسیری زۆر بووە. ئەوە ئەگەر پێویست بێ دەکرێ لە هێندێک لەو کەسانە پرسیار بکرێ. چونکی ئەوانەی دواتر بوونە کۆمیتەی شۆڕشگێڕ ئێستا بەداخەوە کەمکەسیان ماون. وا بزانم یەک دوو کەسێکیان ماون. یەک لەوانە کاک حەمەدەمینی سیراجی کە بەداخەوە وەکی باس دەکەن لە حاڵەتی کۆما دایە(جێی داخە هەر لەجەریانی وتووێژی من دەگەڵ مامۆستا دا بوو کە کاک حەمەدەمینی

سیراجی لە وڵاتی سوێد کۆچی دوایی کرد. هەباس). کاک سەعید کوێستانییش یەکێک لەوانە کە ماوە. ئەواتی دیکە هەموویان شەهید بوون. بەڵام لە موخالیفانی ئەحمەد تۆفیقی ماون. چونکە موخالیفانی ئەحمەد تۆفیقی هەر ئەوانە نەبوون کە کۆمیتەی ئینتیلابی‌یان پێک هێنا. کەسانێکیش هەبوون کە موخالیفی ئەحمەد تۆفیق بوون بەڵام دەگەڵ کۆمیتەی شۆڕشگێڕیش نەبوون. لەوانە خوالێخۆشبوو هاشمی ئەقەللوئتوللاب(قادر شەریف) کە شەهید بووە. کاک حەسەنی ڕەستگار، کاک ڕەسووڵی پێشنەماز، کاک حوسێنی مەدەنی ئەوانە لە حاڵی حەیاتدان کە هەموویان موخالیفی ئەحمەد تۆفیق بوون. مەسەلەن کە کۆنگرەی دوو دەگیری ـ ئاخر وەختێک حیزب پەرش و بڵاوە دەبێ بۆ ئەو مەسەلانە حەل بکا ـ ئەوانە هیچیان حیساب ناکەن. بانگیان کەن کۆنفرانسیان بۆ بگرن، ترتەریان لێ هەڵبژێرن، دەعوەتیان بکەن کە حەقی خۆیان بوو. چونکە ئەوانە لەڕیزی پێشەوە بوون دەبوو بانگ بکرێن بۆ کۆنگرە. بانگیان ناکەن هیچ، وەختێکیش بۆخۆیان دەچن دەڵێن بابە ئێمە خائین نیین؟ با بێینە کۆنگرە موحاکەمان بکەن. ئەوان بە تفەنگان لەبەریان دادەمەزرێن و دەڵێن هەرچی بێتە پێشێ دەی کوژین. بە تفەنگ پێشیان پێ دەگرن نایەڵن بەشداری کۆنگرە بن. بەڵێ کاک ئەحمەد لەودا نەخشی ئەساسی هەبوو.

هەباس کاردۆ: ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات ڕەخنەی زۆر لێ گیراوە کە بەرانبەر ئەحمەد تۆفیق کەم لوتفیی زۆری کردوە ناوی وی لە لاپەڕەکانی خەباتی خۆی سڕیوەتەوە. هەر لەێدا بۆچی هەتا ئێستاش حیزبی دێموکرات ئامادە نیە ناوی ئەو کەسایەتی‌یە لە ڕیزی ڕێبەراتی خۆی‌دا بگونجێنێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە ئەوە هەر حیزبی دێموکرات نیە، حیزبی دیکەش هەر وان. ئەگەر یەکێک دەیەوێ تاریخ بنووسێ دەتوانێ باسی ئەو جۆرە شتانە بکا. ئێستا ئێمە تاریخیش نانووسین بیرەوەری دەگێڕینەوە، بەڵام ئەوەی کە بێتە پێشێ باسی دەکەین. تاریخی حیزبی دێموکرات مروروری ئەو شتانەش دەکا. بەڵام حیزبی دێموکرات یادی ئەو رێبەرانەی دە مرتاسەباتدا دەکاتەوە. مەسەلەن یادی قازی موحەممەد دەکاتەوە کە پێشەوای حیزب و سەرکۆماری کوردستان بووە و ئیعدام کراوە. یادی دوکتور قاسملووی دەکاتەوە کە سکرتێری حیزب بووە و تیرۆر کراوە. دوکتور شەرەفکەندی هەر وەهر. ئەحمەد تۆفیق وەختێکی شەهید بووە ئەسڵەن ئەندامی حیزبی دێموکرات نەبووە. ئەحمەد تۆفیق وا بزانم ساڵی ١٣٥١ لە حیزبی دێموکراتی کوردستان دەرکراوە. دەباشە باسی چی بکا؟ کەسێک کە لەحیزب دەرکراوە دەکرێ ساڵڕۆژی ژیانی بگرین بڵێین ئەوە بیست ساڵەی شەهید بووبێتی یان چل ساڵەی شەهید بووبێتی؟ شتی وا هیچ حیزبێک نای کا. مەسەلەن دەحیزبی دێموکراتدا هێندێک شتی دیکە هەبووە کە دە حیزبەکانی دیکەدا نەبووە. ئێ وا هەیە سکرتێری پارتی دێموکراتی کوردستان بووە کە ئەگەر بۆت باس بکەم هەر باوەڕ ناکەی. یەکەم جارە دەی-

بیستی. مەسەلەن پارتی دیموکرات هەر ئەوانەی ناسراویشن قەت یادێک لە هەمزە عەبدوڵڵا دەکاتەوە؟ قەت یادێک لە برایم ئەحمەد دەکاتەوە؟ یادیان ناکاتەوە چونکی کە مردوون رێبەر نەبوون. رێبەری ئەو حیزبە نەبوون ئیدی یادیان ناکاتەوە. لە عەینی حاڵدا حیزبی دیموکرات هیچ‌وەختێک بێحورمەتی بە عەبدوڵڵای ئیسحاقی نەکردوە، کەنگێ کردوویەتی؟ ئەگەر تاریخ دەنووسی باسی ئەوە دەکەی کە لە فلان وەختی‌را هەتا فلان وەختی‌ئەحمەد تۆفیق ئەفەری یەکەمی حیزبی دیموکراتی کوردستان بووە. ئێمەش گوتوومانە لە راپۆرتی کۆنگرەی سی‌دا ـ دیارە ئەخشی مەنفیی ئەومان دەرخستوە ـ دە راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سی‌دا هاتوە کە لە ٣٩ هەتا ٤٩ وەک دەورانێکی لادان لە رێبازی حیزبی دیموکراتی کوردستان باس کراوە. بەڵام ئیدی ئیمتیازێکی بەجێ نیە کەسێک کە لە حیزب دەرکراوە ئێستا بگوترێ دەبێ یادی بکرێتەوەو تەجلیلی لێ بکرێ.

هیباس کاردۆ: زۆر باشە مامۆستا. ئەی تۆ بۆخۆت لەو سەروبەندەدا کە باڵی ئەحمەد تۆفیق دەسەڵاتی حیزبی بەدەست بوو لە کوێ بووی‌و هەڵوێستت چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو وەختی کە ئەحمەد تۆفیق دەسەڵاتی حیزبی دیموکراتی دەدەستدا بوو ، ئەمن لە داخڵی وڵات بووم. بەڵام دیارە هەر لە سەرەتاوە ئەمن هاوکاری‌و هاوفکریم دەگەڵ ئەوانە بوو کە دواتر بوون بە کۆمیتەی ئینقیلابیی حیزبی دیموکراتی کوردستان. ئەمن دەگەڵ ئەوانە هاوکاریم هەبوو. دیارە خوالێخۆشبوو سولەیمانی موعینی وەختێک لە موریدانو موخلیسانی ئەحمەد تۆفیق بوو کە دیارە وەیشی هەڵئەکردو ئەویش هەر کەوتە خەتی موقابیلی. دەگەڵ رێبوار پێش هەموواڵیان مەلا ئاوارە کە هەر لە کۆنەوە رەفیق بووین، هاوکاریم دەکرد. هەروەها هاشمی ئەتەللوتوللاب، کاک سمایلی شەریفزادە، کاک حەممەدەمین. کاک حەممەدەمین بە مانگ و دوو مانگو سێ مانگ هەر لەماڵەکەی من دەمایەوە. مەخفی بوو بەڵام زیاتر هەر لەماڵی من دەژیا.

هیباس کاردۆ: دەگەڵ لایەنەکەی دیکە دۆستایەتی‌و هاوکاریت نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەپاش کۆنگرەی دوو تەنیا پێوەندیی کە هەچوو ئەو داستانە بوو کە گێرامەوە. دیارە دەگەڵ کەسانیان پێوەندیی نیزیکم هەبوو، بەڵام وەکوو تەشکیلات ئەمتر هیچ پێوەندی‌یەکم نەبوو. دەنا دەگەڵ مەرحوومی مەلا کەریمی سارەدە گۆساتی(راوچی) پێوەندیی زۆر دۆستانەمان هەبوو. هەروەها دەگەڵ سەید تاهیری ئیسامی کە ئەویش هەر مردوە پێوەندیی دۆستانەمان هەبوو هەرچەند زۆر نیزیک نەبوو. دەگەڵ هێندێکی دیکەش کە پێشێ دەگەڵ وان بوون دوایە دەگەڵ کۆمیتەی ئینقیلابی کەوتن کە هەر زۆر گەرم

بوو. لەوانە مەلا مەحموودی زەنگەنە کە بەداخەوە زۆر کەممان یەکتر دیت بەڵام باوەڕ بکە بەحەددی پەرستن خۆشم دەویست. ئاخر مەلا مەحموودی زەنگەنە هەوڵی دەگەڵ ئێوان بوو ، دوایە دواقیەوا ئەگەیشتە ئەوش کە کۆمیتەی ئینقیلابی پێک بێ ئەو شەهید بوو. بەڵام دەگەڵ جەڕمیانەکەی هەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەو چۆن شەهید بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەداخەوە مەلا مەحموودی زەنگەنە بەخەسار شەهید بوو. ڕەفیقێکمان هەبوو ئەندامی کۆمیتەی چاوەدێری بەرز بوو ئێستا لە تۆرۆنتۆ دەژی. ناوی ڕەشیدی تەلاحی‌یە بەڵام لە سلێمانی بە ڕەشەی قاچاغچی دەناسرا. مەلا مەحموود لە مەنتەقە دەبێ خەبەر دەدەن کە ڕەشەی قاچاغچی بە باری قاچاغەوە لەلایەن ژاندارمەوە گیراوە. مەلا مەحموودیش خوێنی وەکوڵ دێ و دەڵێ دەبێ بچین ڕزگاریان بکەین. دەچێتە سەر ڕێگایان و شەڕ ساز دەبێ و لەوێ شەهید دەبێ. لەپاشان دەردەکەوێ ئەو ڕەشەی قاچاغچی‌یە ئەو کابرایەکی دیکەیە. زۆر بەخەسار شەهید بوو. پیاوێکی یەکجار شەریف و دڵسۆز بوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا هۆی چی بوو بارزانی ئەحمەد تۆفیقی دوور خستەوە؟ لایەنگرانی ناوبراو لە نێو حیزبیدا دوایە چی‌یان لێ هات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە هۆیەکەی هەر ئەوە بوو کە ئەحمەد تۆفیق لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستاندا عونسورێکی لە هەموان زەقتر و بەرچاوتر بوو. بزووتنەوەی کوردیش هەم پێوەندیی بە ڕژێمی شاوە هەبوو، هەمیش ئیحتیاجیی پێی هەبوو. بۆیە وەکوو وەستاندنی خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستان ئاردیبووی لە بارزان دای‌نابوو. دیارە هەموو ئیمکاناتێکی هەبوو لەحاڵێکدا ئەوانی دیکە ئیمکاناتیان زۆر کەم بوو. بەڵام ئەو هەموو ئیمکاناتی ژیانی خۆی و هەشت تۆ دە پێشمەرگەی بۆ دابین کرابوو. لایەنگرانی ئەحمەد تۆفیقیش خۆ هەموویان هەر دەگەڵی نەبوون. پێم وایە ئەوانەی پێشمەرگەی کوردی ئێرانی بوونە دەگەڵ خۆی بوون، چوار یان پێنج کەس زیاتر نەبوون. پێشمەرگەی دیکەیان بۆ داتابوون بۆ موحافەزەتی شوێنەکەو مەنتەقەکە. دەنا بۆخۆیان زۆر کەم بوون. بەهەر حاڵ هەموو ئیمکاناتێکیان دەئیختیاردا بوو و خزمەتیان دەکرا. تەنانەت وەختێکی بیستم ئەحمەد تۆفیق ویستوویەتی ژن بێنێ، مەلا مستەفا فەرموویەتی چیی پێویستە بۆی بکەن. یانی لەو بارەیەوە هیچ مەزیقەیەکدا نەبوو. ئەوەی هێندێک کەس پێیان وایە زیندانی بووە یان تەبعید بووە، تەخێر. تەبعید بوو بەڵام تەبعیدێکی مەسڵەحەتی. لەعەینی کاتدا خۆ خەباتی بەشەکەی دیکەش هەر ڕاوەستا بوو. پێم وایە باسمان کرد کە ئەو بەشەی دیکەش کە لە ئەحمەد تۆفیقی دوور بوون، فەقەت ئەفراد مابوون. ئینسانەکان مابوون. دەنا وەکوو تەشکیلاتێک کە پێکەوە گرێ درابێ، ئەسڵەن شتێک بە ناوی تەشکیلات نەبوو. سەرباری ئەوەی کە هیچ تێکۆشانێکیش لە داخڵدا نەبوو. لە دوای کۆنفرانسی دوو ئێمە دەستمان کرد

بە سازمانانی ئەو ئەندامانە کە لە کوردستانی عێراق دەژیان، لە دوای ڕێککەوتنی یازدەی ئازار چوونە خزمەتی بارزانی‌و داوامان کرد کە دەرفەتی ئازادیی عەمەلمان بۆ پێک بێنێ بۆ ئەوەی بتوانین کاری خۆمان بکەین.

هەیاس کاردۆ: هۆی بێ‌سەروشوێن‌بوونی ئەحمەد تۆفیق چی بوو؟ ئایا هیچ شتێکی وا هەیە باس نەکرابێ‌و لە لای جەنابت هەبێ؟ ئەو ڕووداوە ئێستاش شتی تاریکی تێدایە. تەنانەت باسی ئەوە هەیە کە حیزبی دێموکراتو شەخسی دوکتور قاسملوو تاوانبار دەکرێن کە ڕەنگە دەستیان لە بەکوشتدانی کاک ئەحمەددا هەبێ. پێم‌خۆشە ئەوە زیاتر ڕوون بکرێتەوە.

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوە یەکێکە لە گەورەترین ناحەقی‌یەکانی مێژوو کە لە کەسێک دەکرێ. ئەمن پێش ئەوەی ئەو مەوزووعە بگێڕمەوە، پێم‌خۆشە ئەوونەیەکی دیکە بگێڕمەوە. کە خوالێخۆشبوو سەید ڕەسوڵی دێهقان(سەید ڕەسووڵی بابی گەورە) شەهید بوو، ئەمن بۆخۆم دەگەڵ بووم دەگەڵ دوکتور قاسملووی دەچووینە سەفەر. لە کەرکووک لامان دا. مەسئوولینی دەوڵەتی عێراق میوانداری‌یان بۆ دوکتور قاسملوو ساز کردبوو. پیاوێکی لێ‌بوو پێ‌یان دەگوت "ئەبوو میژەر". ئەفسەرێک بوو، پیاوێکی زۆریش زیرەک بوو. هەروا دانیشتبووین باسی سەید ڕەسووڵ کرا. ئەبوو میژەر گوتی خەڵک دەڵێن یان ئەبوو میژەر کوشتوویەتی یان دوکتور قاسملوو. دوکتور قاسملوو گوتی کەس ناڵێ قاسملوو کوشتوویەتی. هەموو کەس دەزانێ قاسملوو پیاوکوژ نیە. عەینی بەو کەلیمەیە. ئەبوو میژەر پێ‌کەنی، دواقیەدا بەنیشانەی تەئیید کە بە دەستووری من کوژراوە.

پاشان ئەوانەی ئەوەی دەڵێن شتی سەیرسەیر دەڵێن. ئەحمەد تۆفیق لە ئەمانەتی حیزبی دێموکرات دەرکرابوو. یانی حیزب دەری کردبوو ـ ئەمن لە جێی دیکەش باسم کردوو دیسان ئەگەر پرسیار بکرێ باسی دەکەمەوە کە بۆ دەرکراوە ـ بەڵام بە مەحزی ئەوەی زانیمان کە عەبدوڵڵای ئیسحاقی گیراوە، لە دەفتەری سیاسی بڕیارمان دا چی لە توانامانەدا هەیە دەبێ بیکەین بۆ ڕزگاریی ئەو پیاوە. لە پێش هەمووشمانەوە دوکتور قاسملوو نەزەری وا بوو . هەوڵمان دەگەڵ عێراق دا کە بەرپرسی پێوەندیی‌شمان کاک حەمەدەمینی سیراجی بوو. کاک حەمەدەمین خزمایەتیی دەگەڵی هەبوو، پێم وایە خاڵۆزاو پوورزا بوون. عێراقی‌یەکان بەپانەوە ئەوەیان گوت کە ئەحمەد تۆفیق کاری بۆ مە(بۆ عێراق. هەیاس) کردوە. بەڵام دوایە بۆمان دەرکەوتوە "مزدوج" کار دەکا. باوەڕ بکە کەلیمەی مزدوجیشم بۆ یەکەمجار دەبیست. بەو مانایە کە جاسووسی مەلا مستەفاش بووە لەسەر ئێمە. لەسەر ئەوەی گرتوومانە. ئێمە وازمان لە هەوڵەکانمان نەهێنا. ئەمجار بەوە پێلەنگیان کردین، گوتیان ئەحمەد تۆفیقمان "تەسفیر" کردوە. تەسفیریشم هەر بۆ یەکەمجار دەبیست. بەوەی دەڵێن کە یەکێکی لە وڵاتی خۆیان دەرکەن‌و نەشی نێرنەوە وڵاتی خۆی کە تەحویلی‌دانەوەیە. پێی دەڵێن تەسفیر یانی

سەفەرمان پێ کردوە، گوتیان تەسفیرمان کردوە بۆ سووریە. لەپاشان کە ماوەیەک پێوە خراو ئەحمەد تۆفیق لە هیچ جێگایەک سەرو سۆراغی نەبوو، ئێمە بەو قەناعەتە گەیشتین کە دەبێ کوژرابێ. چونکی دەسانزانی سووریە ناێەموێ، بۆ چیەتی. کەوابێ وەدەر دەکەوێ، کە وەدەریش کەوت کابرایەکی زیرەک بوو لە جێ-یەک سەوی هەر وەدەر دەتا. گوتمان کوژراوە و تەماوە. کە واشیان گوتوە مەبەستیان کوژران بووە. دواتر، زۆر دواتر دەرکەوت کە ئاوا بە نیزیکییش تەکوژراوە.

ئەمن شاهیدێکی زیندووم هەبوو بەداخەوە هەرچی هەوڵم دەگەڵدا حازر نەبوو بە نووسین یان بەدەنگ ئەو ئیتلاعاتەی هەبەتی لێی وەربگرم.

هەیاس کاردۆ: کابرا عەرەب بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: نەخێر، کورد بوو، کوردی ئێران ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش بوو، ئەندامی پارتی دێموکراتی کوردستانیش بوو. لەو کوردانەی "زووحەیاتەین"ن. لە ئێران ئەندامی حیزبی دێموکراتو لە عێراق ئەندامی پارتین. دیارە ئەوە ئەشامەتیی حیزبی هەر پاراستبوو، بەڵام چونکە ببوو بە عێراقییش ببووە ئەندامی پارتی. ئەوا لەسەر پارتی گیرابوو. بۆ منی باس کرد، وا بزانم پێرار بوو لە هەولێر عەمری خودای کرد. گوتی: ئەمن لە زیندانی ئینفیرادی بووم. لە ژووری ئینفیرادیی تەنیشتی منەوە دەنگی ناڵەو ناڕەحەتی دەهات. جارجار کە دەیناڵاند قسەی دەکرد گوێم لێبوو کە بە کوردی قسەی دەکرد وەک ئەی هاواروو شتی ئاوا. دەی گوت درزێکی زۆر کەم لە دیوارەکەدا هەبوو ، سەرم بەدیوارەکەوە ناو گوتم ئەرێ کاکە ئەتۆ کێیو چکارەی؟ جوابی دایەوە گوتی کارت بەکاری من چیە کاکە؟ گوتی دوو، سێ ڕۆژم ئەوە لێ دووپاتە کردەوە هەتا ئاخرەکەی گوتم کاکە ئەمن ناوم فڵانە، ئەندامی پارتی دێموکراتی کوردستانم، لێرە وەکوو تۆ زیندانیم ، پێمخۆشە باوەڕم پێ بکەی. گوتی ئەوجار کە وام پێ گوت، باوەڕی کردو گوتی ئەمن عەبدوڵلای ئیسحاقیم. لێرە گیراوم ئەشکەنجەم لەسەرە. گوتی هەموو ڕۆژێ دەیانبرد. زۆری پێوە ئەخرا، شەوێکیان کە بردیانو هێنایانەوە لێم پرسی چۆنی، گوتی ئیدی تازە تاچمەوە. تازە ئەمن ناژیم. گوتی هەتا بەری بەیانی ناڵەو نووزەی هات، بەری بەیانی بێدەنگ بوو. گێڕایەوە گوتی دوو ڕۆژی پێوە خرا هەر بێدەنگ بوو هەتا لە جیاتی دەنگ بۆن هات. هاوینیش بوو، گوتی لە ژوورەکەی خۆیدا مردبوو، بۆگەنی کردبوو، جا ئەوجار لایان برد. لە ژێر ئەشکەنجەدا کوشتیان.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەو ئەفەرە کێیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو نەفەرە ناوی "ئەکرەم بەگ" بوو. لە هەولێر عەمری خوای کرد. بابی ئەو کوڕە باشە بوو کە لە تەلەڤیزیۆنی کوردستان کار دەکا، پاسان موختار. دیارە سێ کوڕی هەن هەموویان هەر باشن. ئەمەیان ناوی موختارە شۆرەتیان ئەحمەدی‌یە. لەو بەگانەی بانێن. بەداخەوە ئەوەی بۆ نێمە سەبت نەکرد هەرچەند بیستوومە بۆخۆی هێندێک شتی لەپاش خۆی بەجێ هێشتوە. هیوادارم وەدەست کەوێ‌و چاپ بکرێ.

وەکی عەرزم کردی، دوکتۆر قاسملو دەگەڵ مردنی هیچ کەس نەبوو. دەگەڵ کوشتنی هیچ کەس نەبوو. بەتایبەتی دەگەڵ موخالیفینی خۆی. ئەمن دە "نیو سەدە تێکۆشان"دا هێناومە ، لە کۆنفڕانسی سێ‌هەموو کۆنفڕانس دەیپرسیت ئەحمەد تۆفیقی دەرکا. دوکتۆر قاسملو ڕاست بۆوە گوتی چۆن دەری دەکەن؟ ئێمە ئیستی تازە دەماتەوێ ئوسوولی حیزبی پیادە بکەین، ئێوە هەر لێرە پێشێلی دەکەن؟ ئەو کابرایە ئەندامی حیزبە، دەبێ بانگ بکرێ، مەسائیلی دەگەڵ باس بکرێ. ئەگەر خوای کرد و ئەو حازر بوو کاری حیزبی بکا ئەوە چ باشتر. ئەگەر نەی‌کرد ئەوکات کۆمیتەی ناوەندی دەتوانێ دەری بکا. جا ئەوجار کۆنفڕانس لە ڕەئیی خۆی وەرگەڕایەوە هاتە سەر ئەوەی ئیختیار بدا بە کۆمیتەی ناوەندی. دەنا کۆنفڕانس حازر بوو هەرلەوێ ئەحمەد تۆفیقی دەربکا.

هیباس کاریۆ: مامۆستا هەر لەو چوارچێوەیەدا پێم‌خۆشە ئەو پرسیارەش بکەم کە: پێشتر فەرمووت ئەحمەد تۆفیق ئیستیعفای دا. بەڵام دواتر لە ڕاگەیاندراوی خۆتاندا دەڵێن دەرمان کرد. ئیستاش فەرمووت دەرکرا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئیستیعفای لە ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی کردبوو. ئێمە کاک مەلا سەید ڕەشیدمان نارد بە نامەیەکی کۆنفڕانسەوە بە نامەیەکی کۆمیتەی ناوەندی‌یەوە. داوامان لێ‌کرد کە ئیستیعفایەکەی وەربگرێتەوە. ئەگەر پێویست بوو کۆبوونەوە بکەین ئێمە دێین بۆ ئەوێ ئەگەر ئەتۆ ناتوانی بێی‌و مەنعت لەسەرە. لەپاشان وابوو خەبەرمان زانی کە ئەو ڕۆیشتوە. کاک مەلا سەید ڕەشیدیشی دەگەڵ خۆی هەڵ‌گرتبوو ڕۆیشتبوو. رۆیشتبوو بۆ نێو دەوڵەتی عێراق. ئەوجار جارێکی دیکە نامەمان بۆ نارد، نەفەرێکمان نارد بۆ لای. ئێستا بەیانی یازدەی ئادار دەرتەچووبوو. ئەوجار دوو شتمان داوا لێ‌کرد. یەکیان ئەوە کە ئیستیعفاکەی وەربگرێتەوە. دوو نامەمان نووسیبوون. یەکیان بۆ هەردووکیان. یەکیان تەنیا بۆ کاک ئەحمەد بە جودا. ئەوی دیکە ئەوە بوو کە ئیستا کە چوونە وێ کارێکی وا نەکەن کە بۆخۆیان‌و بۆ حیزبی دێمۆکرات ببێتە نابڕووچوون. کاری قەبیح نەکەن. دیارە کە چوون هەر لەوێ دەرکەوت کاک مەلا سەید ڕەشید کە دیی‌پەرست لێی جودا بۆتەوە. هەر دەستبەجێ لێی جودا بۆتەوە. لەبەر شتێکیش کە خراپ نیە لێرە باسی بکەم. کاک مەلا سەید ڕەشید بۆخۆی بۆی باس کردین کە لەسەر چی لێی جودا بۆتەوە. گوتی کە

ڕۆیشتین هەرکە لە چیای "پێرس" دەهاتینە خوارێ "پیسرپیس" بۆی گێڕامەوە کە سەدیقی ئەنجیری ئەو کوشتوویەتی، جا مەلا سەید ڕەشید لە موریدانی ئەحمەد تۆفیقو لە موخالیفانی سەدیقی ئەنجیری بوو. بەڵام پیاوێکی بەکجار سادەو خاوێن بوو. ئەوە ئەبوو کەسێکی بکوژێ لەسەر ئەوەی ئیختیلافی فکریی دەگەڵی هەیە. ئیدی هەر دوانی بەخۆی‌دا گرتبوو هەتا گەیبوونە بەغدا‌و لەوێ لێی جودا ببۆوە.

جا لەوێ‌دا دیسان کاغەزێکی نووسیبۆوە کە وەری‌ناگرمەوە(ئیستیعفاکەی وەرناگرتەوە. هەمیاس). چەندیشی حەملە کردبوو کە زیاتر ڕووی دەکاک ئەمیری قازی بوو. چونکە ڕاستە ببوونە هاوڕێ‌گان بەڵام قەتی کار دەگەڵ ئیمە نەکردبوو. بە تایبەتی دەگەڵ منو هێمنی ڕەحمەتی قەت هیچ بەرخوردێکی لە ژیانی‌دا نەبوو. دەگەڵ کاک حەسەنی ڕەستگار بووبوویان چونکی موخالەفەتیان دەگەڵ یەک هەبوو. بەڵام دەگەڵ ئیمە ئەوەی نەبوو. هەر بۆیە دوای کۆنفرانسی سێ کە بڕیار درا دەگەڵی دانیشین، دوو کەس دیاری کران: کاک حەمەدەمینی سیراجی، چونکی خزمی بوو، ئەمن، چونکی قەتمان ئیختیلافو بەربەرەکانی پێکەوە نەبوو. بەڵێ جا وەک ئەندامی حیزب هەر مابۆوە. لەپاشان دەستی کرد بە بەیاندەرکردن بە دژی حیزبو هەڵاتن بەوڵاو ئەولادار شتی سەیروسەمەرە. ئێمەش دەگەڵی دانیشتین. پێم وابێ دە "ئیو سەدە تێکۆشان"دا هێناومە تەنیا داوای ئەوە بوو کە ئەمن چەندێک کەس دەناسم پیاوی خراپن، جاسووسن بەڵام بە قسەی من نایەنە ئێرە بەقسەی ئێوە دێن. دەبێ بیانهێننە ئێرە، ئەمن جێگام هەیە ڕایان بگرم. تەعزیبیان دەکەم کە ئیعتیراف بکەن. ئەگەر نەیانکرد دەیان کوژم. جا ئەو وەختی دێم کارتان دەگەڵ دەکەم. دەمانپرسی ئەوانە کێن؟ دەی‌گوت پێتان ناڵێم. دەی جێگاکەیان کرێیە؟ وەڵلا پێتان ناڵێم. یانی بەڕاستی سادیسمی هەبوو بۆ پیاوکوشتن. دیارە ئەوەی لێ قبووڵ نەکرا. کە ئەو بەزمەشی هەر ئیدامە دا وەک بەپێتاسەدەرکردنو دەستەسازکردنو ئەوە. شتێکی زۆر کورتی لەسەر دەرکرا بەو مەزموونە: عەبدوڵڵای ئیسحاقی(ئەحمەد تۆفیق) بەهۆی بێ دیسیپلینی‌و کردەوەی دژی‌حیزبی لە حیزبی دێموکراتی کوردستان دەرکرا. هەتا ئەو وەختی ئەندامی حیزبی بوو.

عەباس کارەزا: ئەو بڕیارەی پێ ڕاگەیەنرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو بڵێی بۆی بنێرین نا. بۆی نەنێردرا بەڵام دە ڕۆژنامەدا بڵاو بۆوە. تەنانەت لەسەر ئەوە بەزمێکیان بۆ من نایەوە منیشیان بەگرتن‌دا. ڕۆژێکی دەچوومە سەرکار، لە ڕۆژنامەیەک کارم دەکرد. ئەویش هەر لە ترومپێل دابەزیم پۆلیس هات گرتمی. گرتمی‌و بردمی بۆ لای ئەفسەرەکەی. ئەفسەرەکە گوتی هەویەت کوا؟ ئەمنیش هەویەم پێ نەبوو، بەڵام وەرەقەی "عدم تعرض"م پێ بوو کە لە ئەمنی عام دەرچووبوو. ئەوەم پێ‌بوو نیشانم دا. گوتی ها ئەدی کێ بوو گوتی جاسووسە؟ پۆلیسەکە گوتی هۆرمانێ ئەوە

گوتوویەتی، بانگی کرد ئەگەر هات یەکێک لەو کورانە بوو کە دەگەڵ ئەحمەد تۆفیق بوون. ئەمنیش گوتم داوەشێ یاخوا ئێوە هاتوون لێرە جاسووسی بکەن؟ ئەمن دەکەیە جاسووس و بەگرتنم دەدەی؟ گوتی وەڵڵا دایکتان دە... هەمووتان بە گرتن دەدەم. ئەحمەد تۆفیقی لە حیزب دەردەکەن؟ ئەمنیش بەڕاستی قەت ئەوە نەکردوە، بەڵام مستم هەڵێنا لە دەمی بدەم، بەحەیاتیشم بۆ شەڕ کردن دەستپێشخەر نەبووم. پێش ئەوەی دەستم بگاتە وی، پۆلیسەکە دەستی گرتم. ئەفسەرەکە گوتی بۆ بێ‌ئەدەبی دەکەی؟ گوتم ئێوە تێ‌ناگەن ئەوە جنێوان دەدا. ئیدی ئەویشیان دەگەڵ من گرت. دەستیان بەستین و بردیانین بۆ مەرکەزی پۆلیس و لەوێرا بۆ وێ و لەوێرا بۆ وێ. ئاخرەکەی بردیانینە کن مودیری ئەمنی عام. ئەو ڕۆژەی نەمزانی، دواتر بۆم دەرکەوت ئەو کابرایە مودیرئەمنە. ئەو "ناظم گزاری" مەشهوور. لەوێ کە وەژوور کەوتین پرسی ئەوانە چین؟ گوتیان ئەو دووەمان گرتوون، ئەم بەوی دەڵێ جاسووس، ئەویش بەم دەڵێ جاسووس. ئەمنیش وەدەنگ هاتم گوتم نا ئەمن بەوی ناڵێم جاسووس. کابرا لەپشت مێزەکەیەوە زۆر بە سەرسوڕمانەوە گوتی چۆن؟ ئەمنیش گوتم ئەمن و ئەوە هەردووکمان کوردی ئێرانین و ئیختلافی سیاسیمان هەیە. ئەمن دەلیلێکم نیە لەسەر ئەوەی ئەو پیاوە جاسووس بێ، خۆشم بە پیاوێکی عاقڵ دەزانم قسەی بێ‌مانا ناکەم. بەڵام ئەو بێ سەلیقەیە لەخۆڕا بە من دەڵێ جاسووس. کابرا ڕاستە ئەمن بوو، پیاو کوژ بوو، بەڵام کابرایەکی زیرەک بوو، گوتی ئەوەی بەرنە دەرێ، ئەوی پێی بردنە دەرێ و گوتی ئەتۆ وەرە دانیشە. دانیشتم بانگی کرد قاوەیەکیان بۆ هێنام و جگەرەیەکی تەعاروف کردم و گوتی ئەتۆ کێی؟ گوتم ئەوەم. وەرەقەکەشیان کە لێ‌وەرگرتبووم ئەویشی لەبەر دەست بوو. گوتی ئەوەت چۆن وەرگرتوە؟ گوتم نازانم. ئەمن ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانم جا لەو ڕێگایەشەوە وەرم گرتبوو. "مرادی ڕەزمئارا" هەبوو دۆستایەتیمان دەگەڵی هەبوو. ئەویش پێوەندیی دەگەڵ ئەوان باش بوو، چوار وەرەقەی عەددیی تەعەرپورزی بۆ وەرگرتبووین. بۆ من و کاک حەممەدمین و هەر دوو خوالێخۆشبووان دوکتور قاسملوو و کاک کەریمی حیسامی. گوتم ئاوا وەرگیراوە. دیار بوو وەبیری هاتەوە یان هەر شتێک بوو قبووڵی کرد. دوایە گوتی تازە هێناویانی، مەجبوورین ڕاتگرین. سێ شەوانیان ڕاگرتم.

عەباس کاردۆ: مامۆستا هیچ ماوە لەسەر ئەحمەد تۆفیقی کە بتەوێ بیڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن هیچم نیە مەگەر ئەتۆ پرسیارت هەبێ. تەنیا ئەوەندە دەڵێم کە بۆخۆم ئەحمەد تۆفیقی بە شەهید دەزانم، چونکی زۆر مەزلوومانە کوژرا. بەڵام لەعەینی حاڵدا حیزبی دیمۆکرات بە خەتابار نازانم کە هەموو ڕۆژێ یادی ناکاتەوە. چونکی وەختێکی شەهید بووە، لە ڕێبەرانی حیزبی دیمۆکرات نەبووە، ئەندامی حیزبیش نەبووە. ئەوە هیچ تاوان نیە.

پێوەندیی حیزبی دێموکرات دەگەڵ عێراق

هەیاس کارەد: مامۆستا لەم پرسیارەدا دێمە سەر چۆنیەتیی دامەزرانی پێوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق کە وا دیارە هەوراز و نشێوی زۆری لێ پەیدا بووە. لەبەر ئەوەی پێم وایە جەنابتە کەسێکی کە دەتوانی وەڵامی ئەو پرسیارانە بەجێوە بۆ بە دیاندێنمە گۆڕێ. لە هەرکوێ پێت وا بوو پێویست بە وەڵامدانەوە نیە، دەتوانی وەڵام نەدەیەوە. پرسیارەکان بەمجۆرەن:

* یەکەم هەنگاوەکان بۆ دامەزرانی پێوەندی چۆن و کەی دەستی پێ کرد و بە هۆی چ کەسێکەوە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە لە جێیەکی دیکەدا هێناومە، جا نازانم چەندە بە تەفسیل یان بە کورتیم باس کردوە. پاش بەیانی یازدەی ئاداری ۱۹۷۰ ئێمە چووینە لای مەرحوومی بارزانی. عەرزمان کرد کە هەتا ئێستا لەبەر پاراستنی قازانجی ئەم شۆڕشە دەستمان لە هەموو شتێک هەڵ گرتوە. ئەو حیزبەمان مراندوە. بەڵام ئێستێ کە ئێوە بەخۆشی‌یەوە بە تەوافوق گەیشتوون و دەوڵەت ئیعتیرافی بە حقووقی کورد کردوە، چاوەڕوانیمان هەیە کە ڕێگا بدەن ئێمە ئیدی لەمە بەدوا تێکۆشانی حیزبیمان دەست پێ بکەینەوە. گوتی وەڵڵا ئێرە باش نیە، بەڵام ئێوە بچنە لای دەوڵەتی عێراق، لەوێوە کار بکەن. هەمووەمان وا تێ گەیشتین کە ئێمان بە گومانە (دیارە دوایە دەرکەوت کە هەمووەمان ئەو هەستەمان هەبووە). پێمان وا بوو ئەو وا دەزانێ ئێمە پێوەندیمان بە دەوڵەتی عێراقەوە هەیە، گوتمان باشە ئێمە چی‌ و دەوڵەتی عێراق چی؟ گوتی نا بابە خۆ نالێم پێوەندیتان هەیە. دەڵێم پێوەندی بگرن. ئێستا دەوران گۆڕاوە. ئەوە ڕێک کەوتن هەیە، بەیانی یازدەی ئادار هەیە، حوکمی زاتی هەیە. هەروەها گوتی ئەوە "حیزبمینی حەلیفمینی" هەن بەڵام ئەوەی بۆ ڕێککەتین بوو. کە دیارە مەبەستی لە هاوپەیمانیی دوو حیزبی بەعس و پارتی بوو کە وای دەتواند هیچ باوەڕی پێی نیە. ئەوە وەزیری کورد هەبەو ئەمن بە"سامی" دەڵێم ڕێکی بخا. یانی ئەووڵ گەرای پێوەندیی دەگەڵ دەوڵەتی عێراق لەو جەلەسەیەدا گوورا. واتە بە پێشنیاری مەرحوومی بارزانی و بە ڕێگای مەرحوومی سامی عەبدوڕڕەحماندا کە وەزیری "شوون شمال" بوو ـ پارتی دای نابوو ـ یەکەم پێوەندی دەگەڵ دەوڵەتی عێراق گیرا و دوایە بۆخۆمان کارەکانمان درێژە پێدا. ئەمن قەتی تێدا نەبووم قەت. چەند ساڵان لەوێ بووین دەگەڵ ئەوەی ئەمن زاهیرەن عەرەبیم باشتر دەزانی، بەڵام قەت قبووڵم نەکرد بەرپرسی پێوەندی‌یەکان بم.

دواتر لەڕێگای پیاوێکەوە ئەو پێوەندییە گیرا کە پاش ماوەیەک دەوڵەتی عێراق بۆخۆی ئیعدامی کرد، "عەبدالخالق سامرایی"، پیاوێکی زۆر خوێندەوارو شەریفو پێشکەوتنخواز بوو، کە هەر بۆیەش بیانوویەکیان بۆ ساز کردو هەر بۆخۆیان کوشتیان. دوکتۆر دەگەڵ وی هەر لە پراگەوە دۆستایەتیی و ئاشنایەتیی هەبوو. هەربۆیەش لە ڕێگای ئەوەوە ئەو پێوەندییە ساز بوو. زۆر چاکم لەبیرە کە دوکتۆر قاسملوو هێندێک شتی هێنابە سەر کاغەز وەکوو مەبنایەک بۆ هاوکاری. نووسیبووی ئێمەو حیزبی بەعس هەردووکمان حیزبی پێشکەوتنخوازین. هەردووکمان دۆستی وڵاتانی سۆسیالیستین، هەردووکمان موخالیفی ئیمپریالیزمین. ئێمە داوای خودموختاری بۆ کوردستانی ئێران دەکەین، کە ئێوەش وەک حیزبی بەعس خودموختاریتان بۆ کوردستانی عێراق بەڕەسمی ناسیوە. خولاسە چەند خاڵی هاوبەشی کە لە سیاسەتی هەردوو لاماندا هەبوون یادداشت کردبوون، لە ئاخرییدا نووسیبووی ئێمە هەم دۆستی ئێوەین، هەم دۆستی پارتی دێموکراتی کوردستانین. بۆ ئێمە زۆر جێگای خۆشحاڵییە کە هەردوو دۆستەکەشمان پێکەوە دۆستن. بەڵام ئەگەر ڕۆژێک خودا نەخواستە ئەو دۆستایەتییە تێک بچێ، ئێمە نە دۆستایەتیی ئێوە بۆ پارتی وەلا دەنێین، نە دۆستایەتیی پارتی بۆ ئێوە وەلا دەنێین. ئەوە زۆر عەجایب دووربینانە بوو. ئەمن ئەوانەم کردن بە عەرەبی. ئەوانەمان دانێ وەکوو مەبنای هاوکاری و پێوەندی لەبەینماندا. دیارە هاوکارییەکە چی بوو. ڕێگایان دا لەعێراق بین. شتێکی زۆر کەمیان یارمەتیی ماددی دەکردین. یەکجار زۆر کەم بوو کە بەشی ئەوەی دەکرد کرێ خانووەکەی لێ بدەین، ئەو مەقەڕو تەشکیلاتەی هەمانە پێی ئیدارە بکەین. ئیدی وەکوو فەرمووت ڕەنگە لەنێو خۆماندا شتی وا نەبووبێ بەڵام لە پێوەندیی دەگەڵ بزووتنەوەی کورددا هەورازو لێژی زۆری لێ پەیدا بوو.

بۆ نموونە ئێمە پاش ماوەیەک ڕادیۆیەکمان وەڕێ خست بەناوی "ڕادیۆی دەنگی ئازادیخوازانی ئێران". بە سێ زمان قسەی دەکرد. فارسییەکەی جەبهەی میللی ئیدارەی دەکرد. ڕێکخەراوی جەبهەی میللی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست. تورکییەکەی حیزبێکی ئازەربایجانی هەبوو بەناوی ڕاهی ئازادی ـ نازانم بە تورکی دەبوو بەچی ـ ئەو ئیدارەی دەکرد. کوردییەکەشی ئێمە ئیدارەمان دەکرد. بەڵام وتارەکان کە دەنووسران هەموو لەسەریان تەوافوقمان دەکرد چونکە ڕادیۆکە لە بەغدایە بوو. وەختێک ـ ئەوە دەیسان لە شتە ناخۆشەکانە کە پیاو وەبیریان دێنێتەوە ـ دوو ئەندامی حیزبمان بە ناوەکانی: مەرحوومی سەتاری ساعیدی کە ئەو دواییانە لە سوئێد کۆچی دوایی کردو شەهید حەسەنی ئەردەڵانی کە لەلایەن ڕێژیمی شاوە ئیعدام کرا، ئەوانە هاتن بۆ بەغدا بۆ پێوەندی دەگەڵ حیزب. کە گەڕانەوە لە "حاجی ئۆمەران" گیران و تەسلیمی ئێران کرانەوە. پارتی گرتنی و تەسلیمی کردنەوە. بەعس هات گوتی ئێوە دەبێ لە ڕادیۆدا هێرش بکەنە سەر مەلا مستەفا. گوتمان نای کەین. گوتیان ئاخر ئەوە ڕەفیقەکانی ئێوەی تەحویل داوەتەوە. گوتمان دەزانین بەڵام ئێمە مەقالە لەسەر

شتێک دەنووسین کە بۆخۆمان پێمان وابێ دەبێ لەسەری بنووسین. هێرش بۆسەر بارزانی بە قازانجی خۆمان و کورد نازانین بۆیە نای‌نووسین. گوتیان ئەگەر نەی‌کەن لە ڕادیۆیەکە دەرتان‌دەکەین، ئێمە گوتمان ڕادیۆکە هی خۆتانە دەتوانن دەرمان بکەن بەڵام ناتوانن مەقالەمان پێ بنووسن. ئێمە هێرش ناکەینە سەر بارزانی. لە ڕادیۆکە دەریان‌کردین. مانگێ ٥٠٠ دینارێش کۆمەگیان دەکردین، ئەویشیان لێ بڕین. ئێمەش خۆ دەرفەتی هاتوچۆی وڵاتمان نەبوو، یارمەتیمان پێ نەدەگەیشت هەر ئەوەندە بوو. وای لێ‌هات هەتا چوار مانگ یان شەش مانگ نازانم چەند بوو، ئێمە بە قەرزوقۆڵە دەژیاین، بەڵام دەریان نەکردین و ماڵەکەشیان پێ چۆڵ نەکردین، بەبێ چوار مانگ یان شەش مانگی پێوە خرا، ڕۆژێک تەلەفۆنیان کرد گوتیان دێین بۆ سەردانتان. هاتن، ئەوقەزا کە هاتن ئەمنیش لەوێ بووم. دیارە ئەمن ماڵم هەبوو بەڵام ئەمنیش لەوێ بووم. هاتن گوتیان ئێمە هاتووین سەلام لە ئێوە بکەین، ئێوە سابیتتان کرد بیروباوەڕتان هەیە. ئێمە پێمان خۆشە ئاشت بینەوە. دوکتور گوتی خۆ ئێمە هەر ئاشتین، ئێوە تێکتان داوە، ئەوە بوو پێوەندی‌یەکەیان بەرقەرار کردەوەو ئەو پوولەی ئەو ماوەی نەیاندابوو هەر نەیاندا، بەڵام بۆیان کردینە هەزار دینار. هەر یەکسەر هەزار دیناریان لەوێ دایێ‌و پاشان هەموو مانگێ دەیاندا. ئەو وەختێ هەزار دینار بۆ ئیحتیاجاتی مە کیفایەتی دەکرد.

جارێکی دیکە لەسەر یەکیەتی نیشتیمانی. ئەو وەختێ ناوی یەکیەتی زۆر نەکەوتبووە سەر زارو زمانان بەڵام بە هەرحاڵ دامەزرابوو. لە جەریانی ئەوەڵدرانەوەی کاک ئەحمەد نستانی‌و کاک کەریم نستانی‌دا. دیارە ئێمە بۆخۆمان دەگەڵ یەکیەتی لەسەر ئەوەی ئیختیلافمان لێ پەیدا بوو. بەڵام ئەوان هاتن گوتیان دەبێ لە زیددی یەکیەتیی نیشتیمانی شت بنووسن. گوتمان نانووسین. هەرچی هەوڵیان دا گوتمان نانووسین. جەمعێکیان لێ بانگ کردین کە منیان دەگەڵ نەبووم، دەستمان لێ‌شوتن گوتمان تازە نایانهێنینەوە. لەپاشان ئەوانیش حادیسەیەکیان بۆ هاتبووە پێش کە بەڤینیان کردبوو بۆ لەبەین‌بردنیانە. سواری ئاسانسۆر دەبن و بەرق دەکوژێتەوە. دەوێنا حامیە دەبن. دوو سەعات، سێ سەعات دە ئاسانسۆڕی‌دا دەبن. ئیدی دەڵێن ئەوە بەرنامەیە بۆ وەی بمان‌کوژن. دوایە دەرکەوت کە شتەکە وا نەبووەو هەر بەڕاستی بەرق بڕاوە. بەڵام لەوێ پێی‌یان گوتبوون ئێوە زۆر لە "جەلالی"ی بۆمە خەتەرناکترن. جەلال هەر نەبێ لە شاخی‌یە، بەڵام ئێوە لەنێو دڵماندان. ئێوە لەنێو جەرگەی خۆماندا خەباتەمان پێ دەکەن. گوتبوویان بابە ئێمە دۆستی ئێوەین بەڵام ئێمە دوژمنایەتی بۆخۆمان ساز ناکەین و ئەوانەش دوژمنی ئێمە نین. باسی ئەو شتەیان کردبوو کە کارێکی خراپە، بەڵام لەسەر ئەوە نابێ پێوەندیی دوو حیزبان تێک بچێ.

یان وەختێک لە ساڵی ١٣٥٧دا دەمانویست بگەڕێینەوە بۆ ئێران پێیان ڕاگەیاندین کە لە سنوورەکانی ئێمەوە ناتوانن بچنەوە. ئێمە دەگەڵ ئێران ڕێککەوتنمان هەیەو نامانەوێ بەڵای ئێمەدا بڕۆنەوە. ئێوە دەچنە هەر جێیەک، ئێمە بلێتی تەیارەتان بۆ دەکڕین و لە هەرجێگایەکی کە لێتێکتان بۆ دەکرێتەوە خۆ دەتوانی

هاوتینەوە. بەڵام ئێمە ئیجازە نادەین لە سنووری ئێمەوە بڕۆنەوە. گوتمان باشە. دوکتۆر قاسملوومان کردە بارمتە. چونکی گوتمان ئەگەر ئەو دیار نەبێ مەعلوومە، بەڵام ئەگەر ئێمە دیار نەبین دەڵێن داخوا چوونە کوێ. شەش کەس بووین کە دەبوایە بچینەوە. هەر بە دوو شەوان دوورمان هاتین. ئاخر دوو کەس ئەو (دوکتۆر قاسملوو) و سەرچۆومی سەید رەسووڵی بابی گەورە بوون کە هاتنەوە نێوخۆی وڵات. ئیدی ئێمان ئەقاندو هیچیش نەبوو. دیارە دەفتەرمان چۆڵ نەکرد بەڵام دوایە وەک شتێک هیچیان نەگوت. یانی شتی ئاوا هەبوو کە فشاریان بۆ دێنایین بەڵام ئەگەر بڵێم دوژمنایەتیمان لەبەینێدا پەیدا بوو ئەوە نەبوو. هیچ وەختێک نە بوونە دوژمن، نە بوونە ئاغاو نۆکەر.

عەباس کاروەز: مامۆستا بۆ ئەحمەد تۆفیق و کەریم ئەستانی و یەکیەتی تەحویلی دانەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ کەسانێک تەحویلیان دانەوە کە سەر بە بزووتنەوەی سۆسیالیستی بوون. بزووتنەوەی سۆسیالیستییش بەشێک بوو لە یەکیەتی.

عەباس کاروەز: یانی ئەوە بڕیاری سەرکردایەتییان بوو یان وەک شتێکی چەند کەسێک کردیان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانەی تەحویلیان دابوونەوە وەک گوتم سەر بە یەکیەتی بوون. شتێکیشیان نووسیبوو کە ئێمە لە ڕاگەیاندنی خۆماندا لەسەرمان نووسی. تەنانەت نووسیبوویان کە ئەو کەسانەی ئەو کارەیان کردوە موحاکەمە کراون و سزا دراون کە دیارە لە دەرەوە ئەوەیان بڵاو کردبۆوە. ئێمەش لە ئەدەبیاتی خۆماندا لەسەرمان نووسی کە ئەوانە کە دەڵێن بە سزای خۆیان گەیشتوون ئێستا لە بنکەی سەرکردایەتی لە سنووری ئێران ئێراق و عێراق خزمەت دەکەن. جا لە بنکەی "تۆکان"ێ بوون.

* ئەو کات کە ئەو پێوەندییە دامەزرا حوکمی عێراق بە دەست کێ بوو؟ چاوەڕوانیی ئێوان لەحیزب چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: حوکمەکە دیارە بە دەست حیزبی بەعس بوو. حیزبی بەعس نەی‌دەگوت حاکمی عێراقم، دەیگوت قائیدی عێراقم یانی پێشەوار سەرکردەی عێراقە. بەڵام ئەو وەختە "احمد حسن البکر" سەرکۆمار بوو. ئەوان سێ پۆستیان هەبوون: سەرکۆمار، سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتیی شۆڕش، سەرۆکی قیادەی ناوچەیی حیزبی بەعس. ئەو سێیە هەر سێکیان بە دەست ئەحمەد حەسەن بەکرەوە بوون و سەددام حوسێن جێگری بوو. بەڵام لەباری تیئۆری و هەروەها ئەعمالییەتی بەدەنی و ئەوانەوە سەددام حوسێن چالاکتر بوو. بەکردەوە هەموو کەس دەیزانی دەسەڵاتی واقیعی بە دەست سەددام حوسێنەوەیە. تەنانەت ساڵی ١٩٨٠ کە ئەحمەد حەسەن بەکریان لابرد، سەددام نوتقێکی دا کە ئەو بۆخۆی ئیسراری کردوە دەنا ئێمە پێمان

خۆش بوو هەر لەسەر شانان هەڵی گرین بۆ ئەوەی سێبەری هەر لەسەر سەرمان بێ. بەڵام هەرچی هەوڵمان دەگەڵی دا قبووڵی نەکرد. لەحاڵێک‌دا خەڵک پێیان وابوو بۆخۆی لای بردوە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئێوە پێش بازدەی ئاداریش لە بەغدا بوون بەڵام پێوەندیتان نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئێمە پێش بازدەی ئادار کێمان لە بەغدا بوو. کاک حەمەدەمینی سیراجی لەوێ بوو کە ئەو پێوەندیی هەبوو. ئەو نازانم بە چ شێوەیەک‌و لە چ ڕێگایەکەوە ئەو پێوەندی‌یەی هەبوو. یووسفی ڕیزوانی کە لەوێ بوو وەکوو عێراقی‌یەک لەوێ بوو. چونکە هەموو شتێکی عێراقیی هەبوو. هەم مرکانی هەبوو، هەم ژن و ماڵی هەبوو. بەڵام کەسی دیکە نەبوون لەوێ. مەسەلەن مەرحوومی زەبیحی لەوێ بوو. خەڵکێکیشی دەگەڵ بوو. بەڵام نەک وەکوو حیزبی دێمۆکرات، حیزبی دێمۆکراتیش وەختی خۆی لە ساڵەکانی ٣٨ و ٣٩ کە خەڵکی ئێمە قاچاغ بوون و هاتنە کوردستانی عێراق، پێوەندی‌یان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هەبوو. وەکوو مەجموعەی حیزبی. بەڵام ئیدی بەو شێوە جیددی‌یە کە وەکوو حیزبێک تەعامولیان دەگەڵ بکەن ئەوە نەبووە. هەر وەکوو جەمعێک پەنابەر و لێقەوماو چاویان لێ‌دەکردن. دیارە ئێمە هیچ وەختێکی لە عێراق بەشێوەی ڕەسمی داوای پەنابەریمان نەکرد. هەر وەکوو حیزب لێرە بووین. ئەفرادی ئێمە وەکوو فەرد هیچ پێوەندی‌یەکیان بە دەوڵەتەوە نەبوو.

* ئەو کەسانەی لە درێژایی چەندین ساڵ پێوەندیی حیزب دەگەڵ دەوڵەتە جۆراوجۆرەکانی عێراقدا نەخشیان بووە لەڕاستی‌دا کارساز بوون کێن؟ مەبەست لایەنی حیزبە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو کارساز ئێمە هیچمان لە هیچ شتێکدا کارساز نەبووین. خەڵک ڕەنگە باوەڕ نەکەن بەڵام حیزبی دێمۆکرات تەنانەت دوکتور قاسملوویشی بەتەنیا بڕیاردەر و کارساز نەبووە. شتەکانمان حیزبی بوونە جەمعی بوون. بەڵام هەتا ئەو ماوەیەی لە بەغدا بووین مەسئوولی پێوەندیمان هەر کاک حەمەدەمینی سیراجی بووە. دواتر کە ئەو بزووتنەوەیە هەڵگیرسا، نوێنەرەکانمان گۆڕان. بەینێکی مەسەلەن کاک سەلیمی باباتزادە بوو، کاک ئەبووبەکری ڕاد بوو، کاک ڕەحمانی کازمی بوو. ماوەیەک شەهید عەبدوڵڵا قادری‌ئازەر بوو. ماوەیەک کاک سەید سەلامی عەزیزی بوو. ماوەیەک کاک غەفووری هەمزەیی بوو. ماوەیەک کاک حەمە نەزیفی قادری بوو. ماوەیەک کاک موحەممەدی حەسەن‌پوور بوو. ئەوانە وەک مەسئوولی پێوەندی لەوێ بوون. دەنا کارساز و بڕیاردەرێک دەکاردا نەبوو.

عەباس کاردۆ: نا، مەبەستم ئەوەیە کەسانێک لە لایەن عێراقەوە چاک وەرگیرابن. گوێیان بۆ ڕاگیرابێ‌و شتی ئاوا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عێراقی‌یەکان وەکوو دیپلۆمات ڕەفتاریان کردوە. حیزبی دێمۆکرات قەتی وا نەکردوە دەوڵەتی عێراق حوکمی بەسەردا بکا. بناغەیەکی دامەزراندبوو کە قەت دەوڵەتی عێراق چاری لەوە نەبوو حیزب تۆکمەیی بکا. لە حەیاتیشیاندا قەت بەسەمیان نەگوت ئەو نوێنەرەتان باشە ئەوەتان خراپە. هێندێک نیشانە لەدەستدا هەن، یان هێندێک بۆچوون هەن کە کاک غەفووری هەمزەیی ئەوان کوشتوویانە. چونکی کاک غەفوور پیاوێکی زۆر بێ‌ئیحتیات بوو، زۆر پێوەندیی دۆستایەتییشی دەگەڵ ڕێبەرانی بزووتنەوەی کورد هەبوو. زۆر جار بە تەلەفۆن مەسایلێکی باس دەکرد، ئەمن کە قسەم دەگەڵ دەکرد هەموو جارێ تەلەفۆنەکەم لەسەر دادەخست. یانی قسەی وای دەکرد کە نەدەبوو بە تەلەفۆن بیکا. مەعلوومیش بوو ئەو تەلەفۆنە کۆنترۆڵ دەکرێ. جا ئەو ڕەئی‌یە هەبوو کە کاک غەفوور نەک ئێران بەڵکە ئەوان کوشتوویانە، هەرچەند ئێمە ئێرانمان تاوانبار کرد. بەڵام قەت نەیانگوت غەفووری لابەرن. قەت ئیجازەیان بەخۆیان نەدا بڵێن ئەفەری ئێوە باش نیە کەسێکی دیکە بنێرن.

• لە عێراقی‌یەکان کێ زیاتر خۆی بە دۆستی ئێوە دەزانیو کێ زۆر نارەحەتی دەکردن؟ مەبەستم دژی بەرژەوەندیی ئێوە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناتوانم شتێکی ئاوا بڵێم چونکی دەگەڵ هەموو ئەو سیاسەتانەی کە هەیانبووە بە زیدەی کورد، ئەوانە وەکوو دەوڵەت عەمەلیان دەکرد. ئەفراد ڕەنگە تەئسیریان هەبێ. یەکێک ئەگەر پێی-خۆش‌بێ هاوکاری بکا، ئەگەر سیاسەتی دەوڵەتەکەش وا بێ ڕەنگە زیاتر هاوکاری بکا. یەکێک ئەگەر پێی خۆش بوو کارشکێنی بکا ئەگەر سیاسەتی دەوڵەتیش وا بێ ڕەنگە زیاتری بکا. بەڵام سیاسەتی کوللیی دەوڵەتێک ئەوەندە پێوەندیی بە شەخسەکەوە نیە. یانی پێوەندیی شەخسی ئەوەندە کاریگەر نیە. بۆیە دەتوانم بڵێم هیچ وەخت کەسێک نەبوو کە پیاو بڵێ ئەوە کارشکێنیی مە دەکا. یەکیان ڕەنگە هاوکاریی دەگەڵ خۆشتر بووبێ، یەکێکیان ڕەنگە ناخۆشتر بووبێ. بەڵام هەمووی مەربووتە بەوەی کە سیاسەتی گشتی‌یان چیە. ئەمن بۆخۆم لەمسم کردوە، لەو مەرحەلەیەدا دەبینی ئەوانە هاوکاری‌یەکانیان خۆشترە، ئەمە یان ئەوە فەرقێ ناکا. لەو مەرحەلەیەدا کە ناخۆشە، ئەمە یان ئەوە فەرقێ ناکا. عەرزم کردی ئی وا هەیە ڕەفیقایەتیی دەگەڵ خۆشترە بەڵام وەک دەوڵەتێک سیاسەتە گشتی‌یەکەیان موهیمە. ناتوانی ئیسبەتی بدەی بە ئەفراد.

عەباس کاردۆ: یانی کەسی وا پەیدا نەبووە کە بڵێین پێی خۆش بووبێ حیزبی دێمۆکرات باشتر کارەکانی بۆ ڕاپەڕێندرێن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە یەکێک بووبێ ڕەفیقایەتی خۆشتر بووبێ. بەڵام ئەوە نیەی لە چوارچێوەی ئیمکاناتەکەدا توانیوەتی بیکا. یانی هاوکاری‌یەکەی دەگەڵ خۆشتر بووبێ، هەبوو. تەنانەت لە مەوحەلێکدا ئەوانە وایان لێ‌هاتبوو وەزعیان زۆر خراپ بوو. چاکەی مە دەگەڵ وان دەی‌توانی تەئسیری لەسەر کارڕاپەڕاندنەکە هەبێ. یانی ئەو وەختەی عێراق کەوتە گەمارۆی ئابووری‌یەوە مەنموورێکی وان ئیحتیاجی بەوە هەبوو کە حیزبی دێموکرات، یان ئەنتەرایەتی‌یەکەی چاکیەکی دەگەڵ بکا. دیاری‌یەکی بڵاتی، چونکە وەزعیان زۆر خراپ بوو. ڕەنگە ئەوە تەئسیری دانابێ. پێم‌خۆش نیە ناوی هیچ کەس بەرم چونکی ئەوە گرنگ نیە. ئەوە تەنیا بۆ ئەوەی کارەکە زووتر یان درەنگتر ڕاپەڕێ، دەنا ئەو شتەی بڕیار دراوە ئەوە هەمیشە مەرکەز بڕیاری لەسەر داوە.

* بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ ئێران و عێراق نێوانناخۆشی و کێشەیان هەبووە و تەنانەت بۆ ماوەی هەشت ساڵ لە دەورانی کۆماری ئیسلامی‌دا شەڕی یەکتریان کردوە. لە زۆربەی ئەو ماوەیەدا حیزبی دێموکرات پێوەندیی ڕاستەوخۆی دەگەڵ عێراق هەبووە. پرسیار ئەوەیە حیزبی دێموکرات چۆن لەنگەری پێوەندی‌یەکانی وا ڕادەگرت کە نەبێتە پاشکۆی عێراق؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەک لە پێشدا عەرزم کردی هەر لە سەرەتاوە حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک جەرەیانێکی سەربەخۆی بڕیاربەدەستی خۆ دەگەڵ عێراق تەعرەف بوو. بۆیە لەو بارەیەشەوە هەر لە ئەوەڵەوە ئوسووڵێکمان دانا. ئەوەمان بە عێراقی‌یەکانیش گوت، دیارە بەحەق دەبێ بڵێین کە مێعماری ئەو سیاسەتانە بە پلەی یەکەم دوکتور قاسملوو بوو. بەڵام پێمان گوتن ئێمە عەمەلەن دەستەنگەرێک‌داین. دوژمنی هاوبەشمان هەیە. بەڵام شەڕی ئێمەو شەڕی ئێوە هەم لە تەبیعەتداو هەم لە ئامانجەکانی‌دا دوو شەڕی بەتەواوی لێک جیاوازن. شەڕی ئێوە شەڕی دوو دەوڵەتانە، بۆ گرتنی خاکە، بە قەولی فارسی بۆ کیشوەرگوشایی‌یە. شەڕێکی جەبهەیی‌یە بە شەڕتەشی مونەززەم تانک و تۆپ و هەلیکۆپتەر و تەیارە و موشەکەوە. شەڕی ئێمە شەڕی میللەتێکی بێ‌دەسەڵات و ژێردەست بۆ وەدەستهێنانی مافەکانی خۆیەتی. ئەوە لەباری ئامانجەوە. لەباری تەبیعەتیشەوە شەڕی ئێمە شەڕێکی پارتیزانی‌یە. کەوابێ ئێمە لەو بارەیەوە بە تەواوی لێک جوداین.

هیوای گاردۆ: یانی ئەوانەتان بەوان دەگوت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەڵێ زۆر بە سەراحەت. تەنانەت جارێکی ئوتەری قەلادزێ تێمیان بانگ کردبوو پێیان گوتبوو ئێمە دەمانەوێ عیددەیەک بە ئیستیلاحی خۆیان لە فورسانەکان بنێرین حەملە بکەنە سەر ئێران لە مەنتەقەی ئالانی، پێمان خۆشە هاوکاریمان بکەن. دوکتور قاسملوو لەسەفەر بوو. ئەمن جێگری سکرتێر بووم. هاتە کن من. ئەمنیش گوتم بچۆ پێیان بڵێ قەلادزێ حەقی نیە تەماس دەگەڵ دەفتەری

سیاسی بگرێ. دەبێ بەغدا تەماس دەگەڵ من بگرێ، ئێوە بە چ حەقێک پێوەندیی بە ڕێبەرایەتیی حیزبەوە دەکەن؟ مەرحوومی ڕەحیمی بەغدادی بوو، کە چووبۆوە پێی گوتبوون پێیان وا بوو ئیدی دەستبەجێ جێ-بەجێی دەکەم. بە بەغدایەیان گوتبوو. نوێنەرمان لە بەغدایەڕا هاتەوە عەینی مەسەلەی گوت. گوتم پێیان بڵێ پێشمەرگەی حیزبی دێمۆکرات هەرکە شەو داهات هەر چەکدارێک ببینێ ئەگەر دەنگی داو ناوی نەهێنیی نەگوت لێی دەدا. ئێمە ئەو هاوکارییە دەگەڵ ئەوان ناکەین. ئەگەر دێن بە ئەرتەشەوە هێرش دەکەن، دەگەڵ ئەوێ پێمان ناخۆشە، چونکە دەسەڵاتمان نیە پێشمان پێ ناگیرێ. بەڵام قەت ئیجازە نادەین ئەوان بێن بە کنەدا تێپەڕن و ئەو کارە بکەن. نەک دەگەڵیان ناکەین، لێشیان دەدەین. ئێمە جوابمان کردن. لەپاشان ئەویان دەگەڵ سازمانێکی دیکە(موجاهیدین) کرد. موجاهیدین دەگەڵی کردن و عەمەلیاتێکی زۆر ناموەفەقیان کرد. خەڵکیان لێ کوژراو بە ناسەرکەوتوویی گەڕانەوە. یانی حەتتا بۆ یەک مەوریدیش ئیجازەمان نەدا ئێمەو ئەوان پێکەوە شەڕ دژی ئێران بکەین. بەڵام ئێمە لە جیبهەیەکەوە شەڕمان دەکرد، ئەوان لە جیبهەیەکی دیکەوە.

عەباس کاردۆ: بەڵام بیستوومە کەسانێکیان وەک ئەفسەر شتی وا دەگەڵ هێزی ئێمە هاتوونەتە ناوچەو ئیتلاعاتی نیزامی‌و شتی وایان کۆ کردۆتەوە. ئەوە ڕاستە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بەش بەحاڵی خۆم قەتم حاڵەتی وا نەدیوە.

* دەزانم جەنابت یەک لەو کەم کەسانەی ئێوەحیزب بووی کە ئاگات لە کەلێن و قوژبنەکانی ئەو پێوەندی-یانە هەیە. پرسیار ئەوەیە ئایا ئەوەندەی وات بێ شک دێ دەوڵەتی عێراق ڕاستەوخۆ داوای ئەوەتان لێ بکا دژی کوردەکانی باشوور ڕاوەستن و ئێوە ڕەتتان کردبێتەوە؟ ئەگەر هەبووە چۆنتان پاساو بۆ هێناوەتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دوو نموونەم پێشتر بۆ باس کردی. با دوو حادیسەی سەیرت بۆ بگێڕمەوە. هەر بۆخۆم کە سکرتێر نەبووم بەڵام ئەندامی دەفتەری سیاسی بووم، بۆ مەبەستێک چووبووینە سلێمانی لە مەرکەزی موخابەرات دانیشتبووین بەڵام قائید فەیلەقیش لەوێ بوو. باسی وەزعییەتی "بۆلی" و هاتوچۆی پێشمەرگەی باشوور بەوێدا هاتە گۆڕێ. ئەمن لەوێ بە سەراحەت گوتم ئێمە دۆستی ئەوانەین. ئێمە خێری ئەوانمان دەوێ. هاتینە دەرێ و قەرار بوو دوایە بچینە چوارقوڕنەی. کاک غەفووری حەمزەیی ئەو وەختی مەسئوولی پێوەندیی سلێمانی بوو. کە هاتینە دەرێ گوتی ئەرێ ئەتۆ دەزانی دەڵێی چی؟ گوتم بەڵێ بەڵێ خۆ بۆخۆت دەزانی ئەمن مەشرووب ناخۆمەوە مەست بم. زۆر چاک دەزانم دەڵێم چی. ئەوان دەبێ بزانن کە ئێمە دوژمنی کوردی عێراق نیین. ئەوانە برای ئێمەن، ئێمە خێری وانمان دەوێ. لەپاشان مەوعیدێک دانرا،

چووینە لەوێ بە هێلی کۆپتەر چووین بۆ چوار قوڕنەی کە مەرکەزی فیرقەی لێبوو. لەوێ دەستمان کرد بەقسان. قائید فیرقەکە داوای کرد ئێمە نەیڵێین پێشمەرگەی کوردی عێراق بەنێو ئێمەدا بێن. ئەمنیش گوتم جا بۆ ئێمە نەیڵێین؟ ئەو هەموو ڕەبینەی فورسان و عەسکەرەکان هەیە با ئەوان نەیهێڵن، بۆ ئێمە؟ گوتی باشە مەیهێڵن بەنێو خۆتاندا بێن. ئەمن گوتم بەنێو ئێمەشدا بێن ئەوە خاکی وانە، ئەوان حەقیانە بە ئێمە بڵێن لێرە مەبن. ئێمە چۆن بەوان بڵێین لێرەدا مەبن؟. ئەوە خاکی وانە ئێمە چۆنیان پێ بڵێین؟ گوتی یانی ئەگەر بەنێو ئێوەشدا بێن پێیان ناڵێن؟ گوتم نا پێیان ناڵێین. کابرا لە دین دەرچوو. ژەنەڕاڵێک بوو. ئەو ئەبوو مێژەرەی باسم کرد لە تەرەف موخابەراتەوە دەگەڵمان بوو. گوتی لەسەرخۆ لەسەرخۆ "سیدی القائد". گوتی کورد ئەوە دەڵێی بەنێو ئێمەشدا بێن پێیان ناڵێین لێرەدا مەبن. گوتی سیدی القائد لەمێژە قیادەی عێراق ئەو سیاسەتەی حیزبی دێموکرات دەزانێ. بە زانینی ئەو سیاسەتەوە قیادەی عێراق دۆستایەتیی حیزبی دێموکرات دەکا. بناغەی کارەکانمان ئاوا دامەزراندبوو.

جارێکی، دیارە ئەمن ئیدی هەر ئەو جارەم لێ بیستوون کە باسی خراپەی یەکیەتی و مام جەلالیان کردبێ. بە موخەرریبیان ناو برد. گوتم ئێوە کەیفی خۆتانە چۆنیان باس دەکەن بەڵام ئێمە پێمان خۆش نیە گوێمان ئەو قسانە بێ. ئەوان دۆستی مەن. گوتی چۆن ئەوان دۆستی ئێوەن؟ گوتم مەعلوومە، ئەوانە برای ئێمەن. گوتم با شتێکی دیکەشت پێ بڵێم. ئەتۆ چۆن بە کەسێک دەڵێی موخەرریب کە دوێنێ "سیادەت‌الرئیس"ی تۆ ماچی دەکرد. ئاخر مزاکەرەیان هەبوو تازە تێک چووبوو. گوتم سبەینێش لەوانەیە یەکتر ماچ کەنەوە. ئەتۆ لەلای خۆت چی پێ دەڵێی بیڵێ، بەڵام ئەگەر لەلای ئێمە وا دەڵێی دەواقیعدا بە ئێمەی دەڵێی. چونکی ئێمە لە ئێران چ دەکەین ئەوانیش لە عێراق هەر ئەوەی دەکەن. ئیدی جارێکی دیکەم لێ نەبیستنەوە بە بێ‌حورمەتی ناویان بەرن. دیارە نەیاندەگوت مام جەلال. بەڵام دەیانگوت جەلال. دەیانگوت ئیتیحاد، دەیانگوت مەسعوود یان پارتی. فەت ئیتر لە لای ئێمە بە بێ‌حورمەتی باسی ئەوانیان نەکرد. چونکی هەر لەبنەڕەتەوە پێمان گوتبوون نە مشتەریی ئەو قسانەین نە بە زمانی ئێوە قسان دەکەین. پێمان خۆشە بە زمانی خۆمان قسە بکەین.

* لە جەریانی ڕێککەوتنەکەی ١٩٧٠ی کوردەکان و دەوڵەتی عێراقدا کە ئێوە لە بەغدا بوون دەوری خۆتان چۆن دەگێڕا و دوو لایەن چ حیسابێکیان بۆ دەکردن؟ ئەدی لە کاتی شەڕەهەڵایسانەوەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەختی ئیمزاکردنەکەی ئێمە لە بەغدا نەبووین. پێشتر باسم کرد دوای بەیانی یازدەی ئادار بە ماوەیەکی زۆر دوکتور قاسملوو هاتەوە چۆوە ئێمە چووین لەڕاستیدا چەند مانگێکی پێوە چوو هەتا ئێمە چووینە بەغدا. دیارە بەڕاستی دەورانێکی تەلایی بوو. ئێرانی هەمووان خۆش بوو. هەرچەند دڵیان

لێک ئەمین نەبوو، بەڵام لە هەموو جێیەک ڕابیتەیەکی دۆستانە حاکم بوو. وەکوو دوو حیزبی هاوپەیمان قسەیان دەکرد. تەنانەت دەوەختی شەڕیشدا ئەمن دیتم حیزبی بەعس نامەیەکی نووسیبوو کە دوایە بڵاویان کردەوە. بۆ پارتی دێمۆکراتیان نووسیبوو. نووسیبوویان ئێمە دەزانین ئێوە لەسەر هەموو مەسائیلی عێراق بەچاک و بە خراپ تەئسیرتان هەیە. ئیعتیراڤیان بە نەقشی پارتی کردبوو.

ئەوەندەی مەربووت بە ئێمە بوو، هەر لە هەوەڵەوە بناغەکەمان وا دامەزراندبوو. پێوەندیمان دەگەڵ پارتی کە مەعلوومە پێوەندییەکی زۆر کۆنی تاریخی بوو. دەگەڵ وانیش(دەوڵەت) کە پێوەندییەکە تازە بوو، ئەو پێوەندییەمان لەسەر بناغەیەکی باش دامەزراندبوو. دواتریش پێوەندیی دۆستانەمان دەگەڵ هەردووک لایان هەبوو. هەروەها دەگەڵ حیزبی شیوعیی عێراق کە دەتوانین بڵێین تەنیا حیزبی غەیری ئەو دووانە بوو کە زۆر مەترەح بوو. دەگەڵ وانیش هەر پێوەندیی دۆستانەمان هەبوو. یانی هیچ موشکیلێک لەو نێوەدا نەدەهاتە پێش. غەیری ئەو دوو، سێ مەوریدەی کە باس کران. ئەویش قەت نەدەگەیشتە ئەوەی پێوەندیمان دەگەڵ عێراق وای لێ بێ کە مەسەلەی وەدەرمان نێن. جارێکی دیکە شتێک هاتە پێشێ لە شەڕی ئۆکتۆبری ١٩٧٣دا. ئێمە ئەو وەختی ڕادیۆیەکمان هەبوو هەر بەناوی "دەنگی کوردستانی ئێران".

عەباس کاردۆ: ئەوە هەر ئەو ڕادیۆیە بوو کە باست کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر. ئەویان دەنگی ئازادیخوازانی ئێران بوو. ئەمەیان دەنگی کوردستانی ئێران بوو. ئەو ماوەیەکی بەسەرداچوو و لەبەین چوو. ساڵی ٧٣ ئێمە ڕادیۆیەکمان وەڕێ خست هەر بەناوی دەنگی کوردستانی ئێران. ئەوەیان هەر بۆخۆمان بووین. کەسی دیکەمان شەریک نەبوو. بەڵام کە شەڕی ئۆکتۆبر لە بەینی ئیسرائیل و وڵاتانی عەرەبیدا دەستی پێ کرد، عێراق بڕیاریدا کە بە کۆمەگی سوورییەوە بچێ. لەبەر ئەوە بڕیاریدا پێوەندییەکانی دەگەڵ ئێران چاک بکاتەوە تا لەپشتەوە لەخۆی ئەمین بێ. هاتن داوایان لە ئێمە کرد کە نابێ لە ڕادیۆی دەنگی کوردستانی ئێراندا قسە بە ئێران بڵێین. ئێمە لەپێشدا گوتمان باشە بۆ لەسەر خۆتانی سابیت دەکەن کە ئەو ڕادیۆیە ئێوە وەڕێتان خستوە؟ خۆ ئێمە نالێین لە بەغدایە بڵاو دەبێتەوە. گوتیان بابە هەموو کەس دەزانێ لێرە بڵاو دەبێتەوە و ئێوە ئەو ئیمکاناتەتان نیە وەڕێی خەن. بۆیە دەبێ قسە بە ئێران نەڵێن و شتی دیکە بڵێن. ئێمەش گوتمان جا ڕادیۆمان بۆیە دەوێ کە قسە لە دژی دەوڵەتی ئێران بکەین دەنا بۆچیمانە؟ گوتیان ئەگەر شتی وا بڵاو کەنەوە ڕادیۆیەکە دادەخەین. گوتمان دای خەن. ئیدی وا بوو دایانخست بەڵام ئێمە نەچووینە ژێربار. یانی ئەوەمان قبووڵ نەکرد کە ڕادیۆیەکمان هەبێ ڕۆژەنا ئێواری قسە بکا بەڵام باسی شای نەکا. هەر شتی وا دەهاتە پێش دەنا موشکیلمان نەبوو.

لەپاشان کە ئێرانی ئەو دووانە بەرەبەرە دەهات تێک چێتەوە حیزبی دێمۆکرات وەزعو ئەخشێنکی یەکجار زۆر باشی هەبوو. ئەووەڵەن یەکێک بوو لەو ئەرەفانە کە لە دانانی بەرنامەی ئۆتۆنۆمیدا هەموو لا پرسیان پێ دەکرد. پارتیشو دەوڵەتیشو حیزبی شیووعیش، چونکی سێ تەرەف ئامادە کران. لە عەینی کاتدا لە ئاخر دیدارەکاندا ــ کە دەڵێین حیزبی دێمۆکراتە دیارە کە دوکتور قاسملوو نوێنەرایەتییەکەی دەکردو ئێمە لەلاوە بووین ــ بەڵام لە ئاخرین دیداری نێوان بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراقدا کە مەرحوومی ئیدریس بارزانی سەرۆکی هەیئەتی کورد بوو، دوکتور قاسملوو هەتا ئەو کاتەی سواری هێلیکۆپتێری کرد هەتا بەرەو کاتەوە بۆ کەرکووک هەر دەگەڵی بوو. چونکە زۆر نیگەران بوو کە لەوێ بیگرن یان بیگرنەوە. دیارە هیچ شتێکی وا نەبوو کەوت کە ئەو تیازەیان هەبێ بەڵام ئەوحەقی بوو نیگەران بێ. تەنانەت دواتریش کە ئەو وتووێژانە سەریان نەگرت، هەیئەتێک پێک هات لەبارەی کەرکووکەوە کە ڕێگاحەلێک پێشنیار بکا. ئەو هەیئەتە سێ کەسی تێدابوون؛ یەکێکیان پیاوێک بوو بەناوی "غانم عبدالجلیل" کە بەعسی بوو. نازانم ماوە یان نەماوە. یەکیان خوالێخۆشبوو "خوسرەو تۆفیق" بوو کەپێشتر ئەندامی حیزبی شیووعیی عێراق بوو، دوایە ئەندامی پارتی بوو. هەتا مردیش نازانم وەک تەشکیلات کاری دەکرد یان نا. بەڵام هەر ئەندامی پارتی بوو. بەڕاستی دڵسۆزێک و تێکۆشەرێکی زۆر گەورە بوو. پیاوێکی زاناش بوو. یەکیشیان دوکتور قاسملوو بوو. ئەو سێیانە بوون. دوو ڕێگا چارەیان پێشنیار کرد بۆ کەرکووک، زۆر جالیب بوو. ئەمن ڕێگا حەللەکانم زۆر بەتەفسیل لەبیر نین باسیان بکەم. یەکێکیانم ڕەنگە کەموزۆر لەبیر بێ کە ئەوە بوو مەجلیسێکی هاوبەش پێک بێ ئەوەڵەی کورد بێ و نەوەڵەی لە دەوڵەتی مەرکەزی بێ و بەسەر یەکەوە ئیدارەی کەرکووک بکەن. کە درا بە سەددام حوسێن، چونکە ئەو هەمەکارە بوو گوتبووی جا ئەوە هەر ئەو قسانەن کە بارزانی دەیانکا. دواتر کە وەزعەکە تێک چوو و بوو بە ناخۆشی و ئیحتیمالی شەڕەکە بە تەواوی بەقووەت بووە، ئێمەش لە نێوخۆماندا ــ کە ئەوە باسێکی دیکەیە ــ هاتینە سەر ئەو باوەڕە کە دوو کەس لە ڕێبەرایەتیی ئێمەو کادرێکی دیکەمان بچینە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە. ئەوانەش یەکیان ئەمن بووم وەک ئەندامی دەفتەری سیاسی. یەکیان کاک مەلا ڕەسووڵی پێشنەماز بوو وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و ڕەحمەتی کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورەش کە وەک کادرێکی پێشکەوتووی حیزب بوو بەڵام لەو کاتدا ئەندامی ڕێبەری نەبوو. قەرار بوو بچین مەقەڕێک بکەینەوە بۆ ئەوەی بە جۆرێک لە جۆرەکان بەو ئەندامانەمان ڕابگەین کە لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەدا بوون. لە یەکەم دیداردا کە بوومان لە "قەسرێ" چووینە دیداری مەرحوومی کاک ئیدریس بارزانی، دەگەڵ باسی مەسائیلی دیکە کە شتمان زۆر بوو و نامەمان پێ بوون بۆ مەکتەبی سیاسی و بۆ خودی مەلا مستەفای بارزانی کە تەحویلمان دان. لەوێ لێم پرسی گوتم کاک ئیدریس ئەو پرۆژەیەی ئەو هەیئەتە پێشنیاری کردبوو بۆ موشکیلەی کەرکووک پێت چۆن بوو؟

گوتی جا هەر ئەوەیە کە سەددام دەڵێ. گوتم کاک ئیدریس ئێستی ئیتر دڵنیام حەڵێکی باش بوو. ڕێگا حەڵێکی وەسەت بوو. گوتی بۆ؟ گوتم چونکی سەددام دەڵێ عەینی ئەوەیە بارزانی دەیڵێ. ئەتۆش دەڵێی عەینی ئەوەیە کە سەددام دەیڵێ. مانای ئەوەیە لە بەینی هەردووکیان دایە. بەڵام تازە هەردوولا ڕەتیان کردبۆوە.

دیارە هەم دەوڵەتی عێراق بڕیاری دابوو ئەو شەڕە بکرێتەوە هەم دەوڵەتی ئێران بڕیاری دابوو. ئەمن جارێکیان دەگەڵ بەرپرسێکی پارتی باسم کرد. گوتی ئێران قەولی هەموو شتێکی پێ‌داین. جا جارێکی مەسئوولێکیان گوتی: بەچ سیلاحێکمان لێ‌دەن بەو سیلاحە لێ‌یان دەدەینەوە. گوتی گوتوویانە تانکتان دەدەینێ. تەیارەتان دەدەینێ، هەموو شتێکتان دەدەینێ. گوتم باشە ئەوان مەسڵەحەتیان لە هەڵایساندنەوەی شەڕەکەدا هەبوو، خۆ ئێوە مەسڵەحەتتان نەبوو. بەهەرحاڵ هەر دووکیان خۆیان ئامادە کردبوو. عێراق دەی‌ویست ئەو دەسکەوتانە بستێنێتەوە کە دەست کورد کەوتبوون بێ مشتامڕێ زۆر ببوو. ئێرانیش پێی خۆش بوو ئەو دەسکەوتە لەدەست بچێ بۆیە ئەو کۆمەگەی کرد کە شەڕ بێتەوە. لەپاشان دەوڵەتی ئێران هەرچی نامەردی بوو کردی. شەڕ لە بادینان بایە مەرەبیساتی بۆ دەناردنە پێنجوێن. لە خانەقین بایە، مەرەبیماتی بۆ دەناردنە حاجی ئۆمەران. هەر بۆ ئەوەی دەرفەتیان بەدەست بکا. کارشکێنیی موتڵەق بوو.

* مامۆستا باسی ئەوە دەکرا کە جەنابت بوویە هۆی قبووڵ‌کردنی هێندێک داوای ناپەجێی دەوڵەتی عێراق لە حیزبی دیموکرات لە سەرەتاکانی دوای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی لە ئێران دا؟ هەڵبەت سەرچاوەی من بۆ ئەوە بیرەوەری‌یەکانی مامە غەنیی بلووریانە. جەنابت لەو بارەیەوە چی دەڵێی؟ تکایە بەوردی باسی ئەو مەسەلەیە بکە.

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: داستانێک هەیە دەڵێ: خەسەنو خوسێن هەر سێ دوختەرانی موعاویە. خەسەنو خوسێن نین، حەسەنو حوسێنن. سێ نین، دوون. دوختەران نین، پسەرانن. موعاویەش تیەو مرعاویەیە. کوڕی ئەویش نیتو کوڕی عەلین. ئەوەش وایە. هەر لەبنی‌ڕا هەمووی درۆو دەلەسەو شتی ساز کراو بوو. ئەمن پێم وایە کاک غەنییش سازی نەکردبوو، چونکە بەڕاستی پیاوێکی ئەوەندە فێڵباز نیە. بۆیان ساز کردبوو. مەسەلەن دەڵێ فلان‌کەس لەحاجی‌ئۆمەرانڕا بە هێلی‌کۆپتێر چۆتە کەرکووک. ئەمن لە ژیانمدا بە ڕێگای حاجی ئۆمەراندا سەفەری عێراقم نەکردوە. ئەو وەختی لە کوردستانی دیوی خۆمان بووین ئەمن چەند جار سەفەری عێراقم کردوە، بەڵام هیچ جارێکیان بە حاجی‌ئۆمەراندا نەبووە. زیاتر بەلای قەڵادزێ‌دا بووە، یان ئەگەر هاتبووینە ئەو دیوی لە سلێمانیەڕا بووە. لەپاشان قەتم سەفەری کەرکووک بە هێلی‌کۆپتێر نەکردوە. جارێکی کە مەلا حەسەنی شێوەسەڵی تووشی ئەو حادیسەیە بوو لەبەر ئەوەی دەبوو زوو بگاتە مەرکەزێکی باشتر، لە

ڕاتیەڕا سواری هێلی‌کۆپتێر بووین لەبەر ڕێ چووینە کەرکووکێ. لە کەرکووکێشڕا دیسان سوار بووینەوە چووینە بەغدایە. بەڵام بڵێین کە لە مەنزڵێڕا دەڕۆم قەت قەت بە هێلی‌کۆپتێری نەچووم. پاشان ئەمن کە سەفەر بکەم بە هەرچی بێ فەرقی چیە؟ خۆ ئەگەر عەیبێک هەبێ عەیبی کارەکە دەوێدا نیە بە چی چووی.

ئینجا لەبارەی ئەو شتەوە، لە هەموو ژیانیدا ئەمن هیچ شتێکم دەگەڵ هیچ دەوڵەتی دنیایە ئیمزا نەکردوە تەنیا هەر ئەوە. پاشان ئەوە ئەسڵ و ئەساسی نەبووە. دوو دەلیل بۆ ڕەدی دێنمەوە. یەکیان ئەوە کە ـ جارێکی دیکەش جوابم داوەتەوە ـ گوتم باشە ئەوە حەتا دوکتور قاسملوو سکرتێر بوو ڕەنگە بوو بەوی بڵێن باشە بۆ جێ‌بەجێیان ناکەی؟ دوکتور سەعید سکرتێر بوو دەبێ بەوی بڵێن. بەیتێکی کاک مستەفای هیجری سکرتێر بوو بەوی بڵێن. باشە ئاخر ماوەیەکی زۆر لە دەورانی بەعسی‌یاندا ئەمن بۆخۆم سکرتێر بووم، بۆ جارێکی ئەیان‌گوت ئەرێ فلان‌کەس ئەتۆ ئەو شتەت دەگەڵ ئێمە ئیمزا کرد بۆچی جێ‌بەجێت نەکرد؟ لەوەش موهیمتر، دەوڵەتی عێراق ڕووخا. هەرچی سەنەد و بەڵگە هەبوو هەمووی کەوتە دەست خەڵکێ. ئەوە بۆ وەدەست نەکەوت؟ لە بنی‌ڕا ئەسڵ و ئەساسی نەبوو. هیچ ڕێک‌کەوتنێک لەبەینی ئێمەو دەوڵەتی عێراقدا نەبوو. تەنانەت بۆ ئەو هاوکاری‌یانەی لە نێوانماندا هەبوون قەت شتی ئیمزاکراومان نەبوو. ئەو شتەش کە باسم کرد گوتم بوو بە مەبنای پێوەندی‌یەکانمان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق یان حیزبی بەعسی حاکم، ئەوەش هەر ئیمزا نەکراوە.

هیواس کاردۆ: یانی ئەو پێشنیارەشیان پێ نەکردن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر، هەر شتێکی وا نەبوو. وەختێک کە دەوڵەتی ئێران لە پاییزی ١٣٥٨دا پێشنیاری موزاکەرەی کرد، دەوڵەتی عێراق ناردی بۆ لای ئێمە. گوتیان ئێران درۆتان دەگەڵ دەکا. ئێوە مەیکەن چیتان دەوێ دەتاندەینێ. گوتمان نازانین درۆ دەکا یان ڕاست، بەڵام ئێمە شەڕمانە بۆ وەدەستهێنانی مافەکانمان، ئێستا دەوڵەتی ئێران دەڵێ موزاکەرە دەکەم ئێمەش موزاکەرەی خۆمان دەکەین. حەتتا گوتیان ئێوە ئیعلامی خودموختاری بکەن ئێمە بەڕەسمی ئیعتیرافی پێ دەکەین. گوتمان خودموختاریی کوردستانی ئێران دەبێ دەوڵەتی ئێران ئیعتیرافی پێ بکا نەک ئێوە. بەکەڵکی چی دێ ئەگەر ئێوە ئیعتیرافی پێ بکەن؟ تەنانەت هەر لەو پێوەندی‌یەدا ساڵی ١٩٨٢ بوو سەرەتاکەی کە دەیکردە زستانی ١٣٦٠ی هەتاوی، ئەمن لە بەیرووت بووم چووبوومە سەفارەتی شووڕەوی. دەگەڵ سەفیری شووڕەوی دانیشتم زۆرمان قسە کرد. گوتی ڕەئیتان لەسەر ئیستیقلالی کوردستان چیە؟ گوتم ئێوە ڕەئیتان چیە؟ گوتی ئەمن مەعزوورم. گوتم ئەمنیش مەعزوورم، ئەگەر ئەتۆ کە یەکێک لە دوو ئەبەرقودرەتی دنیایەی هیچ نالێی، ئەمن وەک حیزبێکی بچ-

دەسەڵات بۆچی بێتم؟ گوتم ئێمە داوای مافی کورد لە چوارچێوەی ئێراندا دەکەین. بەڵێ ئەگەر جامیعەی بەینەلمیلەلی لەپشتمان ڕاوەستێ‌و بەرەسمیمان بناسێ، ڕەنگە داوای کوردستانی سەربەخۆش گوناح نەبێ. بەڵام ئێمە بە چەند هەزار کلاشینکۆف نە کوردستانی گەورەمان پێ ڕزگار دەکرێ‌و نە کوردستانی چووکەڵە. کەواتێ خودموختاریی خۆمانمان دەوێ.

* ئەو بەڵگانەی دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس لە عێراق دەست کەوتن دەریان خست کە حیزبی دیمۆکرات لە پێوەندییەکانی خۆی دەگەڵ ئەوحکوومەتەدا بە جۆرێک جووڵاوەتەوە کە تووشی لێپرسینەوەی مێژوو نەبە. لەو بارەیەوە جەنابت چ هەستێکت هەیە؟ ئەزموونی خۆتان چۆن پێناسە دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەوە بۆ هەموو دیمۆکراتێک جێگای شانازی‌و سەربەرزییە کە نە بەنووسراو هیچی وامان نووسیوە‌و نە بەکردەوە هیچ شتێکمان کردوە کە بە زیانی کورد تەواو بێ. تەنانەت کارێکمان نەکردوە بە زیانی هیچ عێراقییەک تەواو بێ. چونکی خۆ موخالیفانی دەوڵەتی عێراق تەنیا کوردەکان نەبوون. عەرەبەکانیش بەشی زۆریان لە حیزبی جۆراوجۆرداو شەخسیاتی موستەقیل موخالیفی دەوڵەت بوون. ئێمە بە کردەوە بە زمان‌و بە نووسین هیچ کارێکمان نەکردوە کە بە زیانی هیچ عێراقییەک تەواو بێ. ئەگەر وەک ئەزموونیش تەماشای بکەم، پێم وایە ئەو ئەزموونەی ئێمە نیشان دەدا، یان دەکرێ ئەو دەرسەی لێ وەربگیرێ کە حیزبێکی سیاسیی کورد ئەگەر حەقی موبەللەمی خۆیەتی‌و تەنانەت پێویستیشە پێوەندیی دەگەڵ دراوسێیەکانی هەبێ، بەڵام ئەگەر بۆخۆی بناغەی کاری خۆی باش دابڕێژێ، دەتوانێ سەربەخۆیی‌و سەربەرزیی خۆی بپارێزێ بێ ئەوەی پێوەندییەکانی دەگەڵ ئەو دراوسێیانە بکەونە مەترسی-یەوە. چونکی پێشتریش ئاشکرا بوو، لەوێشدا ئاشکرا بوو، دواتریش هەر ئاشکرا دەبێ، ئەگەر دەوڵەتی عێراق پێوەندیی دەگەڵ ئێمە دەگرێ لەبەر چاوی کاڵی ئێمە نیە. لەبەر ئەوەیە قازانجی دەویدا هەیە. ئیختیلافو ناکۆکیی دەگەڵ ئێران هەیە. ئەو دوژمنی ئێرانە ئێمەش ناکۆکیمان دەگەڵ دەوڵەتی ئێران هەیەو ئەگەر وەڵامی داخوازەکانمان نەداتەوە ئێمەش دوژمنی دەوڵەتی ئێرانین. وەکی دەڵێن: دوژمنی دوژمنم دۆستمە. کەواتێ ئەو لەبەر مەنافیعی خۆیەتی‌و ئەگەر ئەمن تۆزکەرییشی نەکەم ئەو مەنافیعەکەی هەر هەیە پێوەندیم دەگەڵ بگرێ. جا کەوایە بۆ وای لێبکەم کە ئەمن ببمە بن دەستی وی. قازانجی وی بە قیمەتی زەرەری میللەتی کورد لە بەشێکی دیکەی کوردستاندا بپارێزم. پێم وایە ئەزموونە گەورەکە ئەوەیە کە حیزبێکی سیاسی دەتوانێ پێوەندییەکانیشی بگرێ، لەو ئەزادادانەش کەڵک وەرگرێ‌و لەعەینی حاڵدا سەربەخۆیی سیاسی‌و سەربەخۆیی بڕیاردانی خۆشی بپارێزێ. ئەمن نموونەیەکی دیکە دێنمەوە کە بەڕاستی زۆرم پێ-خۆش بوو، پێم مایەی سەربەرزی بوو. "جاناتان ڕاندڵ" ڕۆژنامەنووسی ئەمریکایی دەڵێ: قاسملوو تەنیا

ڕێبەری کورد بوو کە دەیتوانی دەگەڵ هەموو دەوڵەتەکان هەموو تەرەفەکان قسەی خۆی بکاو سەربەخۆیی خۆشی بپارێزێ. ئەوە ئەزموونێکی گەورەیە کە دەتوانی بۆ ئایندەی خۆمانو خەڵکی دیکەش دەرسی لێ وەربگیرێ.

هێمن کاردۆ: مامۆستا دیارە ئەوە لە ڕاستیدا زیرەکیو درایەتو لەخۆبوردوویی زۆری دەوێ. وا نیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەعلوومە دەبێ لە زۆر شت بگوزەرێ. یانی زۆر کاری وا بووە کە ئێمە کردوومانە لە باری مەنافیعی ماددی‌یەوە، یان قازانجی کاتی‌یەوە زۆرمان زەرەر تێدا کردوە. مەسەلەن لەبیرتانە تەیارەیەک لە نێو خاکی کوردستانی ئێراندا بە دەستی عێراقی‌یەکان بەربۆوە. تەیارەی ئێرانی بوو لە ناوچەی مەنگوڕایەتی بەربۆوە. شتەکە وابوو کە تەیارەی عێراقی هاتبوون بۆ بۆمبارانو تەیارەی ئێرانیش هاتبوونو لەحەوا بوو بە شەڕە مووشەکو تەیارەیەکی ئێرانی بەربۆوەو خەلەبانەکەی کەوتە دەستی ئێمە. ئەو وەختی دەوڵەتی عێراق دە میلیۆن دیناری داینێ کە ئەو خەلەبانەی بدەینەوە. بە تەیارەی وانیش بەربۆوە، گوتمان ئەگەر لە خاکی خۆتاندا بایە حەقی خۆتان بوو. بەڵام لە خاکی ئێمەدا بەربۆتەوە نای‌دەین. دەگەڵ ئەوەی لە حاڵی شەڕدا بووین، خەلەبانەکەمان دایەوە بە ئێران. زۆر بە سەختی بریندار ببوو، دەرمانمان کرد هەتا هاتەوە سەر حاڵی خۆی لەپاشان دامانەوە بە ئێران. دە(١٠)میلیۆن دینار ـ کە ئەو وەختی دەی‌کردە سی(٣٠) میلیۆن دۆلار ـ مان لە کیسی خۆماندا. بەڵام ئەوە سەربەرزی‌یەکی گەورەیە کە سەربەخۆیی خۆت، عیززەتی خۆتو حیزبەکەتو بزووتنەوەکەت دەپارێزی. حاڵەتی دیکەی ئاواشمان هەبوون کە ڕەنگە ئێستا لەبیرم نەبن.

* ئەنفالو بۆمبارانی شیمیایی هەڵەبجە لەلایەن حکوومەتی بەعسەوە ڕەنگە ئێوەی لەبەر دەم تاقی کردنەوەیەکی مێژوویی‌دا ڕاگرتبێ. دەکرێ لەو بارەوە بدوێی؟ هەر لەجێدا هەڵوێستی حیزبی دێموکرات ئەوکات چۆن بوو؟ هیچ بەڵگەیەک لە دەستدا ماوە کە هەڵوێستی ئێوە دەربخا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە بارەی ئەو شتانەوە کە لە عێراق کراون ئێمە دەبێ قبووڵ بکەین نەمانتوانیوە قارەمانبازی بکەین. حیزبی دێموکرات نەی‌توانیوە ئەو کارە بکا. مەسەلەن دەوڵەتی عێراق بۆمبارانی بانەی کرد. بۆمبارانی زیندانی دۆڵەتووی کرد، لە سابلاغیش‌دا، لە سەردەشتیش‌دا. لە هەموو ئەو مەوریدانەدا ئێمە بەیاننامەمان دەرکردووە ئەو جەرەکەتەمان بە توندترین شێوە مەحکووم کردوە. گوتوومانە دەوڵەتی عێراقی‌یە. ئەمن هەر ئێستا حادیسەیەکم وەبیر هاتەوە. کە لە زیندانی دۆڵەتوویان دابوو، بەیاننامەیەکی زۆر توندمان دەرکرد، ئەو وەختەش ئەمن لە دەفتەری سیاسی نەبووم یانی حوزووریم نەبوو. دوای ماوەیەک ئەمنو دوکتور قاسملوو پێکەوە سەفەری دەرەوەمان کرد. لە کەرکووک ئاغای نیوەڕۆیان بۆ دوکتور قاسملوو ساز کردبوو، کە

چوونە ژووری ئیداری موخابەراتە ئەمن مەسئوولیینی وتم هیچیان نەدەناسین بەڵام دوکتۆر قاسملوو دەیناسین. ئەمن ئەوکات بەرپرسی تەبلیغات بووم، کە وەزیور کەوتین دوکتۆر قاسملوو فەرمووی ئەوەش وەزیری ئیعلامی مەیە. مەسئوولەکەیان گوتی یانی بەیانی دژلەتوو ئەوە نووسیویەتی؟ ئەوە ئێستا دانەنیشتووین. گوتم عەمەلیاتی دژلەتوو ئەتۆ کردووتە؟ دەقاوەق ئەو کەلیماتەمان لە بەینیدا رەدوو بەدەڵ بوون. لەپاشان کە دانیشتین مەرزووعەکە هەڵاییسا. دوکتۆر قاسملوو گوتی بەیانی دژلەتوو ئەمن نووسیومە. نازانم ئەو نووسیبووی یان نا، بەڵام وای گوت. مەعلوومە ئەمن نەمنووسیبوو چونکە لەماڵ نەبووم. بەڵام ئەو گوتی ئەمن نووسیومە. چۆن ئەتۆ حەق بە خۆت دەدەی زینداتی من بۆمباران بکەی، زینداتیی من بکوژی، تەنانەت پێشمەرگەم بکوژی، حەقیش بە من نادەی مەحکوومی بکەم؟ حیزبی دێموکرات پێوەندیی وا ناناسێ.

بەڵام لە بارەی ئەو عەمەلیاتانە کە لە عێراق دەکران ئەوانە کە دەوڵەتی عێراق بە دژی کوردەکانی دەی دەی کردن، ئێمە نەماندەتوانی بە ئاشکرا مەحکوومی بکەین و قارەمانبازی بکەین. ئەوە حەقیقەتێکە. بەڵام لە عەینی حاڵدا لە بارەی شیمیابارانی هەڵەبجەوە موساحەبەی دوکتۆر قاسملووی هەیە لە "کل العرب" دا چاپ کرابوو کە دەڵێ لەو بۆمبارانەدا هەم ئێران چەکی شیمیایی بەکار هێناوە هەم عێراق بەکاری هێناوە. با لە بەراتێدا ئەوەی بڵێم وەختێکی خەبەریان دابێ کە دوکتۆر قاسملوو شەهید بووە. ئێمە لە ماڵی بووین دوکتۆر سەعید لە دوای ناردین چووینە دەفتەری سیاسی. گوتی دوکتۆر قاسملوو لە ئۆتریش تیرۆر کراوە. ئەمن گوتم کاری دەوڵەتی عێراقە، چونکی تازە ئەو موساحەبەی کردبوو. دوکتۆر سەعید گوتی نا ئەتۆ ئاگات لێ نیە حاڵەتێکی ئاوا بووە وتووێژێکی ئاوا هەبووە، جا ئەو کات گوتم کاری ئێرانییە.

ئەمن دۆستێکم هەبوو لە رانیە تووشی بووم. گوتی جا ئەوە کارە دوکتۆر قاسملوو و حیزبی دێموکرات کردوویانە؟ گوتم چی بووە؟ گوتی دەڵێ عێراق لە هەڵەبجە چەکی شیمیایی بەکار نەهێناوە. ئەمنیش مەجەللەکەم دیبوو. لە زمان دوکتۆر قاسملوویەوە تیترێکی زلامی دابوویە کە دوکتۆر قاسملوو دەڵێ عێراق لە هەڵەبجە چەکی شیمیایی بەکار نەهێناوە. بەڵام لە خوارەوە کە قسەکانی بڵاو کردووەتەوە عەینی قسەکانی دوکتۆر قاسملووی هاتووە، کە دەڵێ هەم ئێران بەکاری هێناوە، هەم عێراق بەکاری هێناوە. تەنانەت ئیشارە بەوەش دەکا — ئەو وەختی وا بزانم ئەتۆ لە "گەورەدێ" بووی کە بۆمبارانەکە کرا لە ٢٥ی گەلارێزی ١٣٦٥دا، کە مووشەکبارانی کرد و گازی شیمیایی تێدا بوو — باسی ئەوەش دەکا. گوتم کاکە مەجەللەکەی بگرە بیخوێنەوە بزانە هەر لەوێدا شتی وای تێدایە؟ بەڵام ئەوە خەبەرنێگارە دەیەوێ رۆژنامەکەی بفرۆشێ، ئێستا چووە ئیتری وای دارەتی بڵێم چی.

وەک عەرزم کردی ئێمە بەیانییەمان دەرنەکردوە مەحکوومی بکەین. چونکی پێوەندیمان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هەبووە، ئیحتیاجمان پێی هەبووە. بەڵام جارێک لەجاران نەچووین بڵێین دەوڵەتی عێراق دۆستی کوردە

هیچ، حەتتا ئەمان گوت دۆستی مەشە. زۆر جار برادەرانی کوردی عێراق دەیانگوت ئێران دۆستی کوردە. دەمانگوت بابە بڵێن دۆستی مەیە، مەڵێن دۆستی کوردە. بۆ مەگەر ئێمە کورد نیین؟ ئەدی بۆ دەمانکوژێ؟ جا ئێمە کەنگێ گوتمان لەو دنیایەدا ـ خۆ ئەدەبیاتمان هەمووی ماوە ـ کەنگێ گوتمان دەوڵەتی عێراق دۆستی مەیە؟ پێوەندیمان هەبووە. پێوەندیی دۆستانەشمان هەبووە. خۆ ناکرێ پێوەندیت هەبێ، کۆمەگی لێ بخوازی و بە ڕێگای ویدا هاتوچۆ بکەی و ئەخۆشت لەوێ دەرمان کەی، هەموو ڕۆژێش جنێوی پێ بدەی. بەڵام لەو وەختانەدا کە پێویست بووە بە فاشیستمان ناو بردوە. لەبارەی دۆڵەتووەوە لە بارەی بانەوە لانی کەم چونکە نازانم بۆ سەردەشت، بەڵام لەو دووانەدا لەبیرمە کە بە فاشیستمان ناو بردوە.

عەباس کاردۆ: یانی ئەو بارەیەوە دیفاع لە سیاسەتی خۆتان دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ، قبووڵ دەکەم کە حیزبی دێمۆکرات ئەیتوانیوە هەموو شتێک بڵێ. ئێستا ئەوە قسوورێکە یان بڵێین ناتەواوییەک مەیە. بەڵام قەت شتێکی وای نەگوتوە خیلافی حەقیقەت بێ. قەتیشی دەوڵەتی عێراق لەسەر ئەو کارانە تەشویق نەکردوە و بە دۆستی ناو نەبردوە.

* وەکی بیستوومە دوای کارەساتی هەڵەبجە ڕێبەریی حیزب و شەخسی دوکتور قاسملوو لە داهاتووی پێوەندییەکانی حیزب و دەوڵەتی عێراق تووشی دوودڵی بوون. ئایا ئەوە ڕاستە؟ ئەگەر وایە بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا تووشی دوودڵی نەبوون بەڵام حیزبی دێمۆکراتیش و دوکتور قاسملووش هەمیشە بەو چاوەیان چاو لێ کردوە کە دوو لایەن مەنافیعی موشتەرەکیان مەیە. ئیدی نابێ وای چاو لێ بکەین کە عێراق عاشقی چاوو بڕۆی کورد و حیزبی دێمۆکراتە و دۆستێکی ستراتیژیکە. شتەکە لەبەر زەروورەت بووە. با قسەیەکی خۆش بگێڕمەوە. ئەو ساڵەی ڕێککەوتنی ئەلجەزایر ڕووی دا، ئەو نیگەرانییە هەبوو کە ئێمە تەحویل بدرێینەوە چونکی ئەو دوو دەوڵەتە ڕێک کەوتبوون. مامۆستا هێمن داستانێکی ساز کردبوو. بەو جۆرە کە دەوڵەتی عێراق هەموو ئێمەی گرتوە، ڕیزی کردووین بۆ بن داری ئیعدام. جا هەرکەسەی قسەیەک دەکا یان هەرکەسەی حەرەکەتێک دەکا. بۆ دوکتور قاسملوو ئەوەی دانابوو کە دەڵێ: ئەمن دەمگوت ئەوانە فاشیستن. چونکە بەو دیمەنە تەماشای دەکردن. هەموویانم لەبیر نیە بەڵام مەسەلەن بۆ کاک حەسەنی ڕەستگار ئەوەی ساز کردبوو کە دەو وەختەدا کە دەیبەن بۆ بن داری ئیعدام تەماشا دەکا یەکێک لەسەربازەکان سیغاری بەدەستەوەیە. غاری دەداتێ و لە دەستی دەرێنێ و پێش ئەوەی بی کوژن دوو مژی توندی لێ دەدا. لەو وەختیدا کاک حەسەن سیغاری دەکێشا. بۆ منی دانابوو کە لەو کاتیدا دەگریم. ئەویش هێمن پێم دەڵێ عەیب ناکەی ئەتۆ بۆ دڵۆپە خوێنێک دەگری؟ ئەمنیش دەڵێم بابە بۆخۆم ناگریم بۆ ئەو

کەسکەر سوورانە دەگریم. بۆخۆی ساز کردبوو کە لێی دەپرسن ئاخرین ئارەزووت چییە بیڵێ. ئەویش برادەرێکمان هەبوو ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو، ئەوی لەپشتەوە ڕاوەستاوە. گورج پێلی دەگرێ‌و دەی‌هێنێتە پێش خۆی‌و دەڵێ دەپێشدا ئەوی ئیعدام کەن با مەرگی ئەوی ببینم جا دوایە ئەمن ئیعدام کەن.

مەبەستم ئەوەیە کە دوکتور قاسملوو بەو چاوە سەیری دەکردن. مەسەلەن دەوڵەتی عێراق چەندین جاری هەوڵ دا کە دوکتور قاسملوو لەسەر تەلەڤیزیۆن دەگەڵ سەددام حوسێن دیداریان هەبێ. دیداریشیان زۆر بوون. ڕەنگە دەجار زیاتریان دیدار بووبێ. بەڵام ئەوی قبووڵ نەکرد. دەی گوت ئەمن دەگەڵ سەددام حوسێن لەسەر تەلەڤیزیۆن دانیشم چ جوابی کوردی عێراق بدەمەوە کە ئەنفال دەکرێ‌و شیمیاباران دەکرێ. ئەدی نابێ ئیحساساتی ئەو میللەتەی ببینی؟ نابێ حورمەتی ئەوی بگری؟ هەربۆیە قەتی قبووڵ نەکرد. کە دیارە دووبارە دەڵێم لەباری مەنافیعی کاتی‌یەوە زەرەری بۆ حیزبی دێموکرات زۆر بوو. بەڵام ئەو ستراتیژی‌یە درێژخایەنەی هەمیشە لەبەر چاو دەگرت.

هیواس کاردۆ: مامۆستا ئەوە ڕاستە گۆیا تەنیا مەسعوودی ڕەجەوی‌و دوکتور قاسملوو دەیانتوانی سەددام حوسێنی ببینن؟ مەبەستم ڕێبەرانی حیزبە ئێرانی‌یەکانە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم. ئەمن ئەوەم خوێندۆتەوە کە وایان گوتوە. بەڵام نازانم کەسی دیکەی دیوە یان نا. دەزانم دوکتور قاسملوو زۆر جاری سەددام حوسێن دیوە. مەسعوودی ڕەجەویش هەم بە نهێنی دیتوویەتی‌و هەم لەسەر تەلەڤیزیۆن پێیەکەوە دەرکەوتوون. بەڵام ئەوە کە هیچ کەسی دیکەی نەدیبێ پێم وایە وا نیە. دەڵێم نیە کێ دیبێ، بەڵام پێم وا نیە وا بێ. چونکە زۆر کەسی لە موخالیفینی ئێرانی بە حزووری دیوە.

هیواس کاردۆ: باشە ئەوە دەتوانین وەک خاڵی لاواز لەسەر ئەوانە حیساب بکەین یان شتێکی سروشتی-یە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ئەوە کە هەر ئەوانەی دیوە ڕەنگە بۆیە بووبێ کە ئەو دوو سازمانە عومدەتر لەوانی دیکە بوون. بەتایبەتی لە نێو کوردەکاندا دوکتور قاسملوو بەرجەستەتر بوو. حیزبی دێموکراتیش بەرجەستەتر بوو. ئەمن جارێکی لەو دیدارانەدا کە دوکتور قاسملوو دەگەڵ سەددامی هەبوون حزوورم هەبوو. کابرا لەڕێی خۆی ڕۆیشتوە. بەڵام باوەڕت بێ بە ئەدەبەتو ئیحتیرامێکەوە دەگەڵ دوکتور قاسملوو بەرخوردی کردوە وەکوو دەگەڵ ڕێبەرێکی زۆر لەخۆی گەورەتر، یان بڵێین سەرۆکی دەوڵەتێکی زۆر گەورە بووبێ. ئاوای ڕەفتار دەگەڵ دەکرد. بە سەراحەت پێی دەگوت ئەمن زۆرم ئیحتیاج بە ئەزموونی جەنابت هەیە. پێم‌خۆشە تەحلیلی خۆت لەسەر ئەوزاع بۆ من باس بکەی. تەنانەت ئەگەر وەختی دیکەش شتێکت بەنەزەر گەیشت بۆم

بتێری. بەهەر زمانێک بۆم دەنێری بۆم بنێرە تەرجەمەی دەکەین. زۆر بە ئیحتیرامەوە دەگەڵی دەدوا. وەکوو ڕێبەرێک بیبینی وا بوو.

* دوای ڕاگرتنی شەڕی ئێران و عێراق، لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە چ داوایەک لە حیزب کرا و حیزب چ وەڵامێکی دایەوە؟ ئایا ڕێبەریی حیزب هیچ ڕێگایەکی دۆزیبۆوە کە ئەگەر هات و ساتوسەودای لەسەر کرا تووشی کێشە نەبێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دوای ڕاگرتنی شەڕی ئێران و عێراق ئەمن دەرەوەی ڕێبەری دا نەبووم. زۆریشم ئاگا لەو شتانە نیە کە گوزەراون. بەڵام ئەمن پێم وایە دەوڵەتی عێراق داوایەکی غەیری ئەوەی نەبوو کە ناتوانن ئیجازە بدا لێرەوە هێرش بکرێتە سەر خاکی ئێران. لەو کاتەدا حیزبی دێموکراتی کوردستان هەڵوێستێکی تاریخیی گرت. دیارە بەخۆشییەوە ئەو شتە نەهاتە پێش. بەڵام ئەو نیگەرانی و ئیحتیمالە هەبوو کە ئەو دوو دەوڵەتە ڕێک کەون و پێکەوەش لە هەردوو بەشی بزووتنەوەی کورد لە هەردوو پارچەی کوردستان بدەن. بڕیارێک لە کۆمیتەی مەرکەزی دەرچوو کە هەر ناویشی لێنرا "ئیحتیمالاتی ڕۆژی ڕەش" کە ئەوە بڵاو نەبۆوە. ئەویش ئەوە بوو کە ئەگەر شتێکی وا هاتەپێش، ئێمە دەبێ شۆڕشگێڕانە بیجووڵێنەوە. تابێ ئەوەی دەتاریخدا ناوی لێنراوە "ئاشبەتاڵ" دووبارە بێتەوە. دەبێ ژن و منداڵ و پیر و پەککەوتە لە خۆمان دوور خەینەوە و زۆربەیەک لە تێکۆشەرانی حیزبی بە ژمارەیەکی دیاری کراو، بەخۆمان و چەکەکانمانەوە بە یەکجاری بگەڕێینەوە وڵات. لەوێ بجێینەوە هەتا یان سەر دەکەوین یا سەر دادەنێین. ئەوە یەکێکە لە لاپەڕە درەوشاوەکانی مێژووی حیزبی دێموکرات کە بەخۆشییەوە ئەو ڕۆژە ڕەشە نەهاتە پێش. چونکی ئەو دووانە هیچ وەختێکی ئەوەندە پێکەوە سەمیمی نەبوون.

بەڵام خۆ دەوەختی دیکەشدا دەوڵەتی عێراق ئەو فشارانەی بۆ دێناین. وەک عەرزم کردی ئیجازەی نەدەدا بەدەستی بەتاڵ بەخاکی وی‌دا بگەڕێینەوە وڵات. لەوێشدا ئیجازەی نەدەدا بەچەکەوە بگەڕێینەوە. چونکە دەگەڵ ئێرانی ڕێک کەوتبوو ئیحتیاجی هەبە. دیارە چارەکەی دوایە کە ڕێک کەوتن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانیش هاتە نێوەوە. بەو حاڵەش ئێمە هەر چوویتەوە و خەباتی خۆمان هەر درێژە دا. هەتا ساڵی ١٩٩٦ ئێمە پێشمەرگەمان بۆ عەمەلیات دەچۆوە نێوخۆی وڵات.

* حکوومەتی بەعس دەگەڵ ئەوە کە پێوەندیی خۆی دەگەڵ ڕێبەریی حیزب تێک نەدەدا و تەنانەت ڕێزیشی لێ دەگرت، کەچی زۆر جار کادر و پێشمەرگەی حیزبی ئازار دەدا و تەنانەت بەبێ هۆ دەی‌گرتن. هۆی ئەوە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم ئەمن ئەو مەوریدانەم هێنانە لەبەر چاو نین، (مەوریدی وا یەکجار زۆر بوون. هەیاس!). بەڵێ جا ڕەنگە عومدەتەن ئەوانە بووبن کە نەیانتاسیون یان بێ موجەووێز هاتوچۆیان کردوە. وەکوو جارەکەی کاک غەفووری حەمزەیی و کاک ئەحمەدی ئەدخشی نازانم داستانەکەت زانیوە یان نا. دەگەڵ ئەوەی کە ناخۆش بوو، داستانەکەی خۆشیشە کە زۆریان لێ دابوو هەر لەو کۆیەی کە ئێستا ئێمە لێی دانیشتووین. شتی وا هەڵکەوتوە. تەنانەت جارێکی ڕێ کەوت برادەرێکی ئەوان ئیعدام کرد. ئەوە دیارە زۆر کۆنە. دوای ساڵی ١٩٧٥ بوو کە ئێمە لە بەغدا بووین. دوای تێکچوونی بزووتنەوەی کورد لە باشوور بوو. برادەرێکی ئێمە کە لەو کۆیەی دادەنیشت بە ناوی "موحەممەد بێرەیی" بە تۆمەتی ئەوەی کە گۆیا معامەلەی چەک دەکا — بەڕاستی ئەشی دەکرد —گرتیان و ئیعدامیان کرد. یادداشتێکی زۆر توندمان نووسی بەڵام بڵاومان نەکردوە. زۆرمان ئیعتیراز پێ کرد کەچی هەر جوابیشیان نەدایەوە. شتی وا دێتە گۆڕێ. ئەوە هیچ لە بەینی حیزبێک و دەوڵەتێکدا، لەبەینی دەوڵەتانیشدا وایە. دەبینی لە سنوورێکە پێک- هەڵپڕژانێک دەبێ یەکیان بەناحەق یەک یان چەند کەس لەوی دیکە دەکوژێ. بەڵام لەسەر ئەوە پێوەندی- یەکان تێک ناچن. ئێمەش خۆ لە وەزعێکدا نەبووین ئەو تەنیا دالانە لە خۆمان ببەستین.

● حکوومەتی بەعسی عێراق بە هەموو کارو کردەوە خراپەکانی دەرحەق بە خەڵکی ئەو وڵاتەو بەتایبەت کوردەکان وەک پشتیوانێک بۆ خەباتی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە حیساب دەهات. ڕووخانی ئەو رژێمە چ زیانێکی بە حیزبو بزووتنەوەی ئەم بەشەی کوردستان گەیاند؟ ئایا حیزب بۆی بەداخ بوو؟ بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەو تەعبیرە دروست نیە کە بڵێین دەوڵەتی عێراق پشتیوانێکی بزووتنەوەی کوردی ئێران بوە. چونکی ناتوانێ پشتیوان بێ. بەڵام مەعلوومە هاوکاریی کردوە. پێوەندییان پێکەوە هەبوە. ئازانجی هاوبەشیان هەبوە. دوژمنی هاوبەشیان هەبوە. ئەوانە هەموو ڕاستن. ئێمە لە ئاکامی ڕووخانی دەوڵەتی عێراندا ڕەنگە هێندێک زیانی ماددیمان پێ گەییێ. هێندێک زیانی ترانسپۆرتی و هاتوچۆمان بۆ ماوەیەکی زۆر پێ گەیشتبێ. بەڵام لەسەریەک مادام ئیرادەی خەڵکی عێراق دەگەڵ ئەوە بوو، ئێمەش دەگەڵ ئیرادەی خەڵکی بووین. ئێمەش ئەو حکوومەتەمان بە دەوڵەتێکی غەددار دەزانی. بە زاڵمــان دەناسی. چاکییەکەشی ئەوە بوو کە هەر وەک پێشتر باسم کرد جۆرێکمان ڕەفتار نەکردوە کە بە ڕووخانی دەوڵەتی سەددام حوسێن ئێمەش هەستی و وجوودمان بکەوێتە خەتەرەوە بەخاتری ئەوەی ئەو دەوڵەتەی تازە دێ تۆڵەی سەددامیش لە ئێمە دەکاتەوە. چونکی هیچ زەرەرێکمان بۆ ئۆپۆزیسیۆنی سەددام نەبوو. بۆیە هیچ وەختێک نیگەران نەبووین ئەگەر سەددام حوسێن بڕووخێ ئێمە بکەوینە مەترسییەوە. بەڵێ لە باری ئیمکاناتی ماددی و ئیمکاناتی هاتوچۆو موعالەجەی نەخۆش و شتی وا توووشی زیان هاتین. بەڵام دواقیعدا کاری ئێمە

بە ڕووخانی دەوڵەتی سەددام حوسێن ڕاستەوخۆ تەنانەت لەنگیش نەبوو، ڕەنگە عامیلی دیکە بووبێ کە کاری ئێمە کەمایەسی پەیدا بکا. بەڵام ئەگەر بڵێین لەبەر نەمانی دەوڵەتی سەددام کاری ئێمە لەنگ بووە شتێکی وام پێ شک نایە.

* باشە مامۆستا وەک ئاخر پرسیار لەو چوارچێوەیەدا هەرچەند بەجۆرێک باست لێ کردوە. حیزبی دێموکراتی کوردستان هەم پێوەندیی دەگەڵ دەوڵەتی عێراق خۆش بوو هەم دەگەڵ خەڵکی باشووری کوردستان. ڕاگرتنی ئەو بالانسە بەڕێک چەتوونە. جەنابت هۆی ئەوە دەچی دا دەبینی؟ دیارە نموونەی خۆشت لەبەر چاوە کە خاوەنی دەیان و سەدان دۆستی نیزیکی لەو بەشەی کوردستان.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەمەش یەکێک لە لاپەڕە دروشاوەکانی مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانە. ئەندامان و ڕێبەرانی ئەم حیزبە دەتوانن بە سەربەرزییەوە یادی بکەنەوە. ئەتۆ هەر باسی لایەنێکت کرد، ئەمن باسی دوو لایەن دەکەم. هەر لە یەک کاتدا ئێمە پێوەندیی دۆستانەو برایانەمان دەگەڵ کوردەکانی عێراق هەبوو، دەگەڵ دەوڵەتی عێراقیش پێوەندیمان هەبوو کە ئەویش هەر پێوەندیی دۆستانەیە خۆ دوژمنانە نیە. ئەو دووانەش پێکەوە دەشەڕدا بوون. بەڵام سەداقەت و دروستکاریی ئێمە دە پێوەندییەکانمان دا – بناغە قایمەکەش کە هەر لەبنیڕا دانرابوو – وای کردبوو کە ئەگەریش تۆمەتمان لێبدرێ چونکە دەوڵەتی عێراق تۆمەتی لێ دەداین؛ بەڵام شتێکیان بە دەستەوە نەبوو کە بڵێن ها ئەوەمان کرد. دیارە دەوڵەت هەمیشە تۆمەتی لێدەداین کە کار بۆ کوردەکان دەکەین. خۆ ناکرێ ئەتۆ لە میللەتێک بی بەڵام هاوکاریی نەکەی. لەپاشان کوردەکان پێم وایە هەر ئەو وەختی باوەڕیان پێدەکردین کە ئێمە لە پێوەندیمان دەگەڵ دەوڵەتی عێراقدا کارێک ناکەین کە زیان بە کورد بگەیێنێ. جاروبار ئەوانیش تۆمەتیان بۆ هەڵدەبەستین و تەنانەت بە ناحەق بە بەعسییشیان ناو دەبردین. ئەوە وەکوو گلەیی یەک بێ لەسەریان، بەڵام ئەوانیش هیچ دەلیلێکیان بەدەستەوە نەبوو باسی بکەن. لەبەر ئەوە ئەگەر بە پێچەوانەی مەیلی خۆشیان بووبێ مەجبوور بوون قبووڵ بکەن کە ئێمە حیزبێکین لەو نێوەدا سەربەرزانە ڕەفتار دەکەین.

بەڵام لایەنێکی دیکەی ئەوە بوو کە بۆ ماوەیەکی زۆر ئێمە کەوتبووینە نێوان دوو بەرداشی دیکەوە. شەڕی جێگای داخی نێوان دوو حیزبی سەرەکیی کوردستانی عێراق. ئێمە دۆستی هەردوو لایان بووین. لە مەنتەقەی ژێر دەسەڵاتی هەردوو لادا حوزوورمان هەبوو. هاتوچۆی هەردوو لامان دەکرد. ئەو دووانەش لە شەڕێکی زۆرخراپەو زۆر خوێناوی و زۆر بێبەزەیی یانەدا بوون. ئەوە هونەرێکی تێدا بوو کە ئەوەندە بە سەداقەتەوە ڕەفتارمان کرد کە هیچیان نەیانتوانی ئێمە موتتەهەم بکەن کە لایەنێک بۆ لایەنێکی دیکە ڕیلا دەنێین. ئەگەریش لەنێو خۆیاندا بە خەیاڵیاندا هاتبێ وا بڵێن. ئەوەندی بۆمان کرابا هەوڵی ئەوەمان دەدا ئەو دووانە

پێکەوە دۆست بین و شەڕەکەیان تەواو بکەن. بەڵام بە سەراحەت پێمان دەگوتن ئێمە لەو شەڕەدا تەرەف نین. هەتا جارێک ئاوانی ئەوەیان خستبووە پاڵ کە چەکی موجاهیداتمان داوە بە یەکێتی نیشتمانی. ئەمن چووبوومە سەردانی کاک مەسعوود بارزانی، لەوێ باسەکە هەڵایسا. ڕووحی شادیی "فەرەنسۆ حەریری" باسی کرد. هەرچەند خوا هەڵناگرێ ئاوای باس کرد. گوتی گوتوویانە حیزبی دێمۆکرات تەقەمەنیی بۆ یەکێتی ناردووە ئەمن گوتوومە درۆیە. گوتم کاک فەرەنسۆ با ئەو قسانە بەس بن. ئێمە ئەوە لێرە دانیشتووین. کاک مەسعوود دانیشتوە، ئەگەر کاک مەسعوود داوای پێنج فیشەکاتم لێبکا بۆ ئەو شەڕەی دەڵێم نا. مام جەلالیش لە سەفەری بوو گوتم ئەگەر ئەویش لەوێڕا نامە بنووسێ داوای پێنج فیشەک بکا دەڵێم نایێ. چونکی ئێمە لەو شەڕە بێزارین، ئامانەوێ ئیدامەی هەبێ. کۆمەگ بە درێژەی ئەو شەڕە ناکەین. دیارە خوا هەڵناگرێ گوتی خۆ لەگەڵ من ئەوی گوتوە دەنا جوابم دەدایەوە. یانی مەبەست ئەوەیە سەداقەت لە پێوەندی-یەکانداو زەرافەت لە هەڵسوکەوتدا توانیویەتی لەنێو ئەو ئاورەدا ئێمە پارێزێ بێ ئەوەی بە ئاوری هیچ لایەکیان بسووتێین.

هەیاس کلودۆ: مامۆستا دەوڵەتی عێراق تەشویقی نەدەکردن بە قازانجی لایەنێک بجووڵێنەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەوڵەتی عێراق ئەوەی پێخۆش بوو، بەڵام زۆری ئیجازە بەخۆی نەدەدا باسی بکا. چونکە بناغەکەمان وا دارشتبوو. چونکە دەیزانی هێندە کەللەڕەقین شتی وا قەبووڵ ناکەین. یانی دەوڵـــەتی عێراق زوو تێگەیشت کە حیزبی دێمۆکرات ئەوە نیە ئەو داوایەی لێبکا. مەسەلەن لەگەڵ من پێشنیاریان کردوە ـ دەقیق ئادرەس نادەم ـ کە فڵانە موخالیفی دەوڵەتی عێراق ـ لە ئەفسەرانی ئەرتەش ـ وا بکەن تیرۆر بکرێ. هەر لە خۆمیان داوا کردوە. گوتم نە کاری ئێمەیە، نە بە ئێمە دەکرێ و قەت حیسابی شتی ئاوا لەسەر ئێمە مەکەن. تێیانگەیاندن کە ناتوانن بۆ تیرۆری موخالیفانی خۆیان لەسەر ئێمە حیساب بکەن. گوتم ئێمە دوژمنانی خۆمان تیرۆر ناکەین تا دوژمنانی ئێوە تیرۆر بکەین.

کومیتەی ئینقیلابیی ح.د.ک

عەباس کاریز: دەگەڕێینەوە سەر ڕووداوە مێژووییەکانی حیزب و داوات لێدەکەم لە بارەی چۆنیەتیی دروست بوونی "کۆمیتەی شۆڕشگێڕ" و سەرەتاکانی هەلگیرسانی شەڕی چەکداریی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ بۆمان بدوێی. دیارە دەزانم لەو بارەیەوە شتی جۆراوجۆر باس کراوە و کەمتاکورتێک ئەو ڕووداوە لە مێژوودا تۆمار بووە. بەڵام ڕەنگە ئێستاش زۆر شت هەبن کە باس نەکرابن، بۆ وێنە داخوا ئەو کۆمیتەیە لەسەر ڕەزایەتی زۆربەی ئەندامانی باڵی موخالیفی ئەحمەد تۆفیق دروست بوو یان بڕیاری چەند کەسێکی لەگیانبوردوو بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە کە بزووتنەوەکە چۆن دروست بوو باسێکە، ئەوە کە کۆمیتەی شۆڕشگێڕ چۆن دروست بوو باسێکی دیکەیە. چونکی ئەو دووانە هاوکات نین. با دەپێشدا ئەو ڕاستییە بڵێم کە ئەمن ڕاستە دەگەڵیان دەپێوەندیدا بووم بەڵام بەشێک لەوان نەبووم، ڕەنگە ئەوەی ئەمن دەیزانم بۆ قەزاوەت‌کردن لەسەر ئەو داستانە کافی نەبێ. بەڵام ئەوەی کە ئەمن لەبیرمە هەر لە سەرەتاوە کە بزووتنەوەی کورد لە باشووور هەڵ-گیرسا، ئەوەی کە لە مێژوودا بە "شۆڕشی ئەیلوول" ناسراوە. کوردەکانی ئێرانیش ئەو سەودایەیان لەسەریدا هەبوو کە لەوێش کارێکی ئاوا بکەن. تەنانەت لە نێو ڕێبەران یان بڵێین کادرە بەرجەستەکانی حیزبدا کە لە زیندان بوون ئەو باسە هاتبووە گۆڕێ. بەڵام هەموو ئەوانەی پێیان دەڵێین "عوقەلای قەوم" لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە ناکرێ لە دوو بەشی کوردستاندا هاوکات بزووتنەوەی چەکدارانە هەبێ. چونکە ئەو وەختی دوو دەوڵەتەکەش یەک دەگرن. هەر بۆیە ئێستا کە لە باشوور شتێکی ئاوا هەیە حەق نیە لە ڕۆژهەڵات وەڕێ بخرێ. لە حدوودی شەش مانگ هەتا ساڵێک پێش بزووتنەوەی ساڵەکانی چلوشەش‌چلوحەوتەوە لە نێو هێندێک لە کادرو پێشمەرگەکانی حیزبدا بەتایبەتی ئەوانەی لە باشووور دەژیان ئەو بۆچوونە دەستی پێ کردبوو کە لەنێو خۆی وڵاتیش شۆڕشی چەکداری هەڵ گیرسێ. دیارە کە دەماتەوە نێو خۆی وڵاتیش قسەیان لەسەر دەکردو کاریان لەسەر دەکرد کە دێینەوە شۆڕش دەکەین و شتی وا. ئەمن زۆر بەداخم کە سەندێکی زۆر باشم لەو بارەیەوە لەدەست چوو. ئەویش نامەیەکی شەهید مەلا ئاوارە بوو. شەهید مەلا ئاوارە لە زیمنی ئەو نامانەدا کە دەی‌نووسین بۆ منی نووسیبوو کە حەتمەن دەزانی ئەوە ماوەیەکە مۆتەمەنۆی خەباتی چەکدارانە داکەوتوە. شۆڕشی چەکدارانە بەبێ چەک، شۆڕشی چەکدارانە بەبێ تەشکیلات، شۆڕشی چەکدارانە بەبێ ئامادەیی، شۆڕشی چەکدارانە بەبێ پشتی جەبهە، فکرێکی خەتەرناکە و داوات لێ

دەکەم ئەوەندی دەنگۆت دەڕوا بەرپەرەکانی دەگەڵ ئەو فکرە بکەی. بەهەرحاڵ ئەو فکرە لە نێو بەشێک لە بەدەنەی حیزبو تەنانەت عەناسیرێک لە ئەندامانی ڕێبەریشدا هەبوو. دیارە بەشی زۆری ئەوانەی ئەو فکریان هەبوو لە ڕێبەری دوور بوونو موخالیفی خەتی ڕێبەریی کۆنگرەی دوو بوون یان هەر وەک باست کرد موخالیفی خەتی عەبدوڵلای ئیسحاقی بوون. لەپاشان شتێکی ئاوا ڕووی دا کە خەبەر بە خوالێخۆشبوو مەلا مستەفای بارزانی دەگا کە "فایق" کاک سولەیمانی موعینی چووە دەگەڵ ئامیر لیوا یان قائید فیرقە ـ بەهەر حاڵ ئەرمانديەکی گەورەی سوپای عێراق ـ لە ڕانیە پێوەندیی گرتووە داوای چەکوچۆڵی لێ کردوە بۆ وەڕێخستنی بزووتنەوەی چەکداوانە. کە ئەوە دەبیسێ مەلا مستەفا داوا دەکا کە کاک سولەیمان بچێتە لای. ڕاستییەکەی هەرچەند دوای ئەویش ئەمن چەند جارم سولەیمانی موعینی دیتەوە بەڵام قەتم ئەو پرسیارە لێنەکرد کە داخوا ئەو قسەیە ڕاست بوو یان نا.

بەهەر حاڵ لەبەر ئەوەی کاک سولەیمان یان هەر نەچووە بۆ لای فەرماندەو یان ئەگەر چووە کارێکی نەکردوە بە دژایەتیی بزووتنەوەی کوردستانی عێراق بێ، دەچێ بۆ لای بارزانی. دەچێ کە بڕوا بۆلای سەرکردایەتیی بارزانی کە بزانێ چییان دەوێ، لە ڕێگایە میوانی هێندێک لە دۆستانی دەبێ. چونکە ئەو وەختی سەفەر زیاتر هەر پەیییان بوو. ئەو دۆستانە کە دیارە لە هاوڕێیانی حیزبی شیوعی دەبن، پێی دەڵێن بابە بۆیان تێ‌چاندووی. ئەگەر بچیە کن مەلا مستەفای، دەت‌گرێ هیچ، مەترسیی ئەوەش هەیە بتدەنەوە بە ئێران. بۆیە ئامۆژگاریت دەکەین کە نەچی. ئیدی کاک سولەیمان کە ئەوەی دەبیسێ ناچێتە وێ‌و بە ڕێگایشدا نا ، بە خەتی سنووریی نێوان هەردوو بەشی کوردستاندا دەگەڕێتەوە بۆلای سونێ کە مەقەڕیان لەوێ بوو. لە عەینی حاڵدا خەبەر دەدا کە حاڵو قەزییەکی ئاوا هەیە ئەمن دەڕۆم بۆ ئەو دیوی‌و ئێوەش وریای خۆتان بن. ئەو بەشەی ئێستا باسی دەکەم ڕاستەوخۆ بۆ منیان گێڕایەوە. هێندێک لە برادەرانی وەک کاک حەمەدەمینی سیراجی‌و ئەوانە بۆ منیان گێڕایەوە. هەر لەو سەروبەندەدا ڕۆژێکیان تەماشا دەکەن کۆمەڵێکی زۆر پێشمەرگەی پارتی دێن بۆ سونێ‌و لەوێڕا وەڕێ دەکەون بۆ "گەلوەڕێ" کە مەقەڕەکەی ئێمە لەوێ بوو. ئەوانیش کە لەسەر هەست دەبن فکری ئەوە دەکەن کە ڕەنگە بۆ گرتنی وان بێن. هەربۆیە هەموویان تفەنگەکانیان هەڵ‌دەگرن‌و دەڕۆن بۆ شاخی پشتەوەی مەقەڕ. یەک دوو پێشمەرگە لەوێ بەجێ دێڵن دەڵێن ئەگەر ئەهاتن ئەوە چاومان لە وڵاتییەو دەگەڕێینەوە. ئەگەر هاتن‌و کاریان بەمە نەبوو خەبەرمان بدەنێ ئەوە دێینەوە. ئەگەر بۆ گرتنی ئێمەش هاتبوون‌و ویستیان مەقەڕەکەی تێکەوە پێچن، ئەو وەختی ئیدی ئێمە نایەینەوە.

دیارە پێشمەرگەکان کە دێن لەوێ بنکەکەی بە هەموو شتێکەوە تێکەوە دەپێچن. هەر بۆ تەکمیلی شتەکە بڵێم لە ئاخریدا پاش چەندین ساڵ لە تەواوی بەڵگەو سەدارێکێک کە لەو مەقەڕە بووین کەم‌زۆر، لە

هەموو شتێک تەنیا سێ شت دراتەوە بە ئێمە. یەکیان تەنیا ئینگلیزیک کتێب بوو کە لەسەر بزووتنەوەی بارزان نووسرابوو. لەبیرم نیە بە عەرەبی بوو، یان بە کوردی. هەمووی هەر یەک کتێب بوو. دوو "تایپ"یشیان دایەوە کە هێنابوومان لێرەوە قەرز و دابووین یەک دوو کەسیان کاری تێدەکرد. دەزگایەکی "پۆلیکۆپی" یان بەقسەی ئێرە "ڕۆنیۆ"ش کە ئەویش هەر کاری نەدەکرد. ئیدی ئێمە هیچی دیکەمان وەگیر نەکەوتەوە. ئەو چەند پێشمەرگەیەی لەوێ مابوونەوە کە چاپەر و شتی ئاوا بوون گرتبوویانن بەڵام دواییە بەریان دابوون. ئەوانی دیکە کە وەشاخی کەوتبوون هاتنەوە ئێران. ئیدی نازانم چۆنیان یەکتر گرتبۆوە. ئەوە لەڕاستیدا یەکەم شەوی دوای وێک کەوتنەوەیان بوو. هاتنە ئەو دێیەی ئەمنی لێ بووم واتە "هەڵوێ". هەموویان وەسەر یەک کەوتبوونەوە. شەوێ سەعات دەوری سێ و ئەوانە بوو کە نامەیەکیان بۆ من نووسیبوو، گوتبوویان نان و پێخۆرمان بۆ بنێرە و سەعات ئەوەندەش وەرە بۆ لامان ئێمە لە فڵان شوێنین. ئەمنیش هەستام یەک دوو کەسم لە خەڵکی دێیەکەی کە هەموو خەڵکی زۆر باش بوون هەستاندن. خەڵکەکە هەموویان هەر جێگای ئیتمینان بوون. ئێستا حیزبی بوون یان نەبوون گرینگ نیە، وەبیر دێنم خستیانە نان و پێخۆر و قەندو چایەکی زۆریان بۆ پەیدا کردن. چونکی نازانم زیاتر بوون یان نا، ئەوەندە دەزانم لە پەنجا نەفەر کەمتر نەبوون. بەڵام نان و پێخۆری کامیلیان بۆ ناردن و بەیانییش ئەمن هەستام بێ ئەوەی خۆم گوڕگە بکەم چووم بۆ لایان. لەوێ کەوتینە قسە کردن کە زیاتر موخاتەبەکە کاک سولەیمانی موعینی بوو.

ئەمن لێم پرسی گوتم مەسەلە چیە کە ئاوا هاتوونەوە؟ چونکی هەر وەخت دەهاتنەوە یان کاک سولەیمان بوو بەتەنێ، یان مەلا ئاوارە بوو یان یەک دوو یەک بوون. یانی ئاوا بە جەمعی قەت نەبوون. باسی کرد گوتی ئێمە لە کوردستانی عێراق جێگامان پێ لێژ بووە. بۆیە هاتووینەوە. ئەمنیش کە ئەو سابیقە زیهنییەم لە تەزەواتی مەلا ئاوارەی هەبوو. گوتم وەختی کارێکی وا نیە. مەلا ئاوارەشیان دەگەڵ بوو. گوتم بگەڕێنەوە بچنەوە لای مەلا مستەفا مەسەلەکە لەوێ حەل بکەن. گوتی ناوێرم، متمانەی پێ ناکەم. لە باشترین حاڵەت-دا دەمان کوژێ، دەنا تەحویلی ئێرانمان دەداتەوە. ئەوە ڕەئیی وی بوو. گوتم بچنە نێو دەوڵەتی عێراق. گوتی خەڵک پێمان دەڵێن جاش. گوتم باشە بچن بۆ لای جەلالییەکان. زۆر بە سەراحەت گوتی بەخاینیان دەزانم، زۆر موخالیفیان بوو. گوتم باشە هەر دەمێننەوە؟ چ دەکەن ئەگەر وایە؟ گوتی هاتووینەوە وڵاتی خۆمان و لە نێو میللەتی خۆمان دەبین تا دەکوژرێین. ئەمن بە سەراحەت پێم گوتن ئێستا کە هەر دەمێننەوە دەبێ کاری نیزامی بکەن. گوتم ئەگەر عەمەلیاتی چەکداری بکەن خەڵکیکـــــان وێ هەڵدەپرووسکێ. نیی وا هەیە چەکی هەیە و پەگەڵ دەکەوێ. نیی وا هەیە چەک پەیدا دەکا. بەڵام ئەگەر ئەوە نەبێ شەوێ بێنەوە وەتێری دەکەون نانی لێ وەردەگرن. پێخۆری لێ وەردەگرن و زەحمەتی دەدەن. بەیانی ژاندارمە دێ، وەرگیان دەشێلێ هیچ، لێیان دەدا، دەیانگرێ و خەڵکەکەشتان لێ بێزار دەکا. خەڵکەکە تەحەممولی ئەوەی ناکەن. بەڕەحمەت

پێ گوتی ئێمە بڕیارێکی وامان نیە. ئەگەر بڕیاری واش بدەین، ئێستێ بۆ دەستپێکردنی خەباتی چەکدارانە وەختێکی باش نیە ، ئەوە ئاخری بەهارێ بوو. جۆزەردان بوو نازانم چەندی جۆزەردانێ بوو. گوتی چونکی ڕۆژ درێژن شەو کورتن. کە تووشی شەڕێ دەبی ڕۆژت لێ ئاوا نابێ‌و دوژمن دەتوانێ هێزی دنیایەت لەسەر کۆ کاتەوە. بەڵام پاییزێ ڕۆژ کورتن. ئەگەر دەرگیریش بووی چەند سەعاتێک شەڕ دەکەی‌و دوایە خۆت دەرباز دەکەی، شەوێکی دوورو درێژە خۆت دەگەیەنیە جێگایەک. جا لەبیرمە ماوەیەکی زۆر پێوە خوا کەوتینە پاییزێ جارێ هیچ نەبوو. کاغەزێکی دیکەم بۆ کاک سولەیمانی نووسی، نووسیم هیچ باس نیە. ئێستاش هەر ڕۆژ درێژن؟ دیارە نامەیەکی بۆ نووسیبووم کە هێندێک شتی تێدا گونجانبوون نیشانەی گۆڕانی ڕەئیی وی لەسەر بارزانی بوون. پێشتر عەجایب شیفتەی شەخسیەتی بارزانی بوو. بەڵام ئەوجار کە ئەوە ڕووی دابوو، بە کەلیماتێکی بێ حورمەتەوە باسی بارزانیی دەکرد. ئەمنیش موخالەفەتم دەکرد. جا لە نامەکەی‌دا ئیشارەم پێ کردبوو کە ئەتۆ زۆر جاران ئاوات دەگوتو ئێستا ئاوا دەڵێی. چونکی هەر لە نامەکەی‌دا کە بۆمنی نووسیبوو هێندێک شتی وای باس کردبوون‌و مەلا مستەفای بە ناوێک ناو بردبوو کە جوان نەبوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەو ماوە دوورودرێژەی کە دەفەرمووی هەتا پاییزێ هەر لە مەنتەقەدا بوون‌و حەملەشیان بۆ نەکرا؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: بەڵێ هەر لە مەنتەقەدا بوون. دەواقیعدا بەشی هەرە زۆری حەملە ئیزامی‌یەکە کەوتە ساڵی ٤٧. ئەو ساڵەی زۆر کەم شەڕ کرا. لە ساڵی ٤٦دا تەنیا حاڵەت ئەوەندەی لەبیرم بێ کە ڕووی دا، شەهید بوونی مەلا مەحموودی زەنگەنە بوو. کە ئەویش هەر وەک گوتم عەمەلیاتی ئیزامی بەو شێوە نەبوو. شەڕی تپی‌سەنگ‌یش ئەو ساڵەی بوو. دەنا باقی عەمەلیاتەکان هەمووی لەساڵی ٤٧دا بوون. ژاندارم بە دوایانەوە بوون بەڵام دەرگیر نەبوون. عەرزم کردی پێشتر ئەو کابرا ئەفسەرە گوتی هەر وەخت بمانەوێ پەلاماری سولەیمانی موعینی بدەین دەتوانین. جا ئەوان زۆریان بێ ئیحتیاتی دەکرد. مەسەلەن دەچوون بە نوێژی ئیوەڕۆیە لە سەربانی ڕادوەستان. تەنانەت لە دێیەکی شایی ببوو، چووبوونە دەشایی‌یەوە. یانی شتی ئاوایان دەکرد.

عەباس کاردۆ: مامۆستا بەو حیسابە بۆخۆشت کە ٤٦ی قاچاخ بووی وا نیە؟ کەوابوو بۆ شەڕەکەی کە دەیێتە ٤٧ تۆ لەوێ نەبووی.

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: نەخێر لەوێ نەبووم. ئەمن یەعنی پاییزو زستانێ ڕۆیشتم. ئەوە لەسەر چۆنیەتیی هەڵگیرسانی شەڕی چەکداری بوو. بەڵام کۆمیتەی ئینقیلابی – دیارە هەر بە ناوی کۆمیتەی ئینقیلابیی

حیزبی دێموکرات دروست بوو، ئێمە دوایە کردمانە کۆمیتەی شۆڕشگێڕ ـ ئەوە لە ساڵی ١٣٤٦ دا لەنێو خۆی کوردستانی ئێران بوو. ئەوانە کۆنفرانسیان گرت و کۆمیتەی ئینقیلابییشیان دەرێنا هەڵبژارد. حەتتا وەختی خۆی کە ئێمە کۆنفرانسی سێ و کۆنگرەی سێمان گرت بەتایبەتی لە کۆنگرەی سێدا، ئێمە ئیختیلافێکی زۆرمان هەبوو لە نێو ئەو بەشانەی حیزبدا کە وەسەر یەک کەوتبوونەوە. دواقیعدا سێ دەستە بووین:

کاک دوکتور قاسملوو و کاک کەریمی حیسامی کە لە دەرەوە بوون لایەک بوون. هەرچەند لە باری فکرییەوە نزیکی لە بەینی وان و بەشی دووهەمدا هەبوو کە کاک حەمەدەمینی سیراجی و یووسفی ڕێزوانی بوون. بەڵام کاک حەمەدەمینیش دەگەڵ بەشێک لەو کەسانە کە پێشتر لە بزووتنەوەکەدا دەگەڵی بووین و بەشێکی دیکەش کە لەوێدا بەشدار نەبوون بەڵام لە کوردستانی عێراق بوونە بەشێک بوون. بەشەکەی دیکەش ئێمە بووین کە لەو ماوەیەدا دە کۆمیتەی مەرکەزیدا بووین و دەگەڵ کۆمیتەی ئینقیلابییشدا نەبووین. هێندێک لە ئێمە لە کۆنفرانسی دوودا بووین بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. ئەو سێ کەسەمان بووین وەکی پێشتر باسم کرد. ئەوانە کە لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەی کوردستانی عێراقدا بووین هەموو وەسەریەک کەوتبووینەوە و لە کۆنفرانسدا بەشدار بووین. نەفەرەکانی ئەو سێ دەستەیە بەرچاوترینیان [illegible] بەشدارانی خەباتی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ گرتوویانە، یان ئەو کۆنفرانسە کە کۆمیتەی ناوەندی پێکی هێناوە. سەرئەنجام قبووڵ کرا کە ئەوەی وەک کۆنفرانسی دووی حیزب دەناسرێ ئەوەیە کە ئێمە گرتوومانە. بۆیە لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سێهەمدا ئاوڕێک لە کۆنفرانسی دوو کە ئەوان گرتبوویان نەدراوە. دیارە هەرخودی بزووتنەوەکەش کێشەیەکی یەکجار زۆری لەسەر بوو، لەنێو خۆماندا دەعوایەکی زۆرمان لەسەر ئەو شتی ئەساسی هەبوو. نێو کۆنفرانسیش هەر کێشەی لەسەر بوو، بەڵام دوو شتە ئەساسییەکە ئەمانە بوون:

ژمارەیەک لەو حەرەکەتەی ٤٧-٤٦یان بە سەرپێچی و یاخیبوون تەنانەت بە خەیانەتیش ناو دەبرد.

خەلیل گاردۆ: سەردەستەی ئەوانە کێ بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زیاتر کاک ئەمیرو ئەوانە بوون. ئەوانە کە لە کۆمیتەی ناوەندیی پێشوودا بوون، عیددیەک تەحلیلیان لەو خەباتە دەکرد. کاک دوکتۆر قاسملوو، کاک کەریمو کاک حەمەدەمینیش لەو بەشەدا بوون. ئەوانە کە هەر لە هەوڵەوە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ دەگەڵی بوون. دیارە ژمارەیەکیش لە خاریجی کۆنگرەی یان بڵێین لە خاریجی کۆمیتەی ناوەندی کە دەگەڵ جەرەیانەکە بوون. بەشێکی دیکەشمان هەبوون کە ئەمن بۆخۆم لەوانە بووم کە دەگەڵ بزووتنەوەکە نەبووم بەڵام ئێستا ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بووم، ئەوانە دەکری بڵێی لە نێوەڕاستدا بووین، وەک کاک حەسەنی ڕەستگارو هێمنی ڕەحمەتی و ئەمن. بەڵام لەسەر یەک ئەو دوو بەشەی دیکە لە مەرقابیل یەکدا ڕاوەستابوون.

دووەم شت، مەسەلەی کۆنگرەی دووهەم بوو. تەنانەت ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی کە بۆ کۆنگرەی سێهەم نووسرابوو ، ناو نرابوو ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی دووهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان. لە دەفتەری سیاسی ئەمن هەبووم کە موخالیفی ئەوە بووم. چونکی دەفتەری سیاسی برتی بوو لە: دوکتۆر، کاک کەریمی حیسامی، کاک حەمەدەمینی سیراجی، مامۆستا هێمن و من. ئەو سێ‌یانەی پێشوو یەک دەنگ بوون. مامۆستا هێمنیش لە باری شێعرییەوە هەرچەندی بڵێی شاعیری چاک بوو، بەڵام لە باری سیاسییەوە ڕا نەبوو. بە تایبەتی وەختێکی دوکتۆر قاسملوو شتێکی گوتبا نەک بڵێم گوێ‌لەمستی دوکتۆری بێ بەڵام چونکە مەرکەزییەتو ئیستیدلالی بەقووەتی هەبوو ئەویش دەگەڵی کەوتبوو. ئەمن لەو نێوەدا بەتەنیا بووم. یانی لە دەفتەردا ئەمن لەو بارەیەوە بەتەنیا بووم. هەر بۆیە گوتم ئەوەی دەبەمە کۆمیتەی ناوەندی. بردمە کۆمیتەی ناوەندی، دیسانیش لەوێ ئێمە کەوتینە ئەقەلییەتەوە. پێم وایە ئەمن بووم، کاک ئەمیری قازی و کاک حەسەنی ڕەستگار. ئەوانە پێمان وا بوو ئەوەی ئێستێ دەی‌گرین کۆنگرەی سێهەمە. کۆنگرەی دووهەم گیراوە. وەختێک کەوتینە کەمایەتی‌یەوە گوتمان ئێمە ئەو مەسەلەیە لە کۆنگرەشدا باس دەکەین. چونکی کۆنگرەی دوو بە هەموو عەیبو نەقسەکانیەوە کۆنگرە بووە. لە تاریخی حیزبدا بووە. ڕێبەریی مەوجوودی حیزب گرتوویەتی. دەتوانین نەقدی بکەین، بەڵام ناتوانین نەفیی بکەین. مێژووی حیزب هەموو مێژووی حیزبە. دیارە دوکتۆر قاسملوو زۆری ئیسڕار هەبوو بەتایبەتی. دەی‌گوت ئەو کۆنگرەیە منی دەرکردوو بە خائینی لەقەڵەم داوم، ئەمن چۆن ئیعتیرافی پێ بکەم؟

بەهەر سوورەت گەیاندمانە کۆنگرە. تەنانەت لە کۆنگرەدا کە خوێندرایەوە گوترا ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی دووهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان. ئەوە گوترا بوو پەعەرا. ئەمنیش لە هەیئەتی ڕەئیسە بووم. دەستم هەڵێنا گوتم ڕاوەستن دوایە قسەی لێ دەکەین. ڕاوەستن گوێ لە ڕاپۆرتەکە بگرن جا دوایە ئەو باسەی دەکەین. سەرەنجام دوای باسێکی دوورو درێژ لەسەر ئەوە ڕێک هاتین کە بزووتنەوەی ٤٧-

٤٦ لاپەڕەیەکی پڕ شانازییە لە مێژووی حیزبی دێمۆکراتدا دەبێ تەحلیلی لێ بکرێ. دەگەڵ ئەوەی کەم کووڕی زۆری هەبوو. دەگەڵ ئەوەی سەرمایەی زۆری حیزبی تێدا لەبەین چووە. بەڵام لاپەڕەیەکی پڕ شانازییە. بەڵام لە عەینی حاڵدا لەسەر ئەوەش ڕێک کەوتین، یانی بە زۆرینەی دەنگی کۆنگرە کە کۆنگرەی دوو، کۆنگرەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە، ئەوەش نەقدەکانی کە دە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندیدا هاتبوون.

ئەمن زۆر جارم گوتوە ئێستاش دەیڵێمەوە دوکتور قاسملووم دەوێدا زۆر گەورە هاتە بەرچاو. چونکە ئەو هەموو ئیسراری کردبوو. لەپاشان هەروەک بۆخۆی دەیگوت کۆنگرەی دوو ئەوی بەخاتین ناسیبوو. بەڵام وەختێکی ئەکسەرییەتی کۆنگرە بڕیاری دا کۆنگرەی دوو کۆنگرەیەکی مەشرووعە لە تاریخی حیزبدا، نەک هەر قبووڵی کرد، بەڵکە قبووڵی کرد کە مەسئوولییەتی حیزبیش وەربگرێ. هەروەک دیتمان بەرپرسایەتیی بەکەمیشی وەرگرت کە بۆ ماوەی هەژدە ساڵ درێژەی کێشا. ئەوە گەورەیی ڕووحی دوکتور قاسملووی نیشان دەدا. ڕەنگە ئەگەر ئەمن یان یەکی دیکە ئاوا لە ئەزمەی خۆماندا دوچاری شکست بایێن، گوتبامان باشە کەیفی خۆتانە لە حیزب ناڕۆم بەڵام نابمە ئەندامی ڕێبەری.

هیوای کاردۆ: یانی بەو حیسابە نەخشی تۆ وەک کەسێک کە کۆنگرەی دووی لە مێژووی حیزبدا هێناوەتە گۆڕێ و تەسبیتی کردوە دەبێ مەترەح بێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەک عەرزم کردی ئەوە نیی هەمووانە بەڵام داستانەکە بەو جۆرە بوو، چونکە وەختێکی لە دەفتەری سیاسی باس کرا ئێمە پێنج کەس بووین تەنیا ئەمن بووم کە موخالیفی ئەوە بووم کۆنگرەی دوو حەزف بکرێ. دیارە خۆ ئەمن لە کۆنگرەی دوودا بەشدار نەبووم وەک پێشتریش بۆم باس کردی ئەمن لە دیوی ئێرانێ‌را هاتمە دیوی عێراقێ هەر بۆ ئەوەی ئیعتیراز بە بەیانی کۆتایی کۆنگرەی دووهەم بکەم. ئیعتیرازم لەسەری هەبوو، بەڵام پێم وابوو ئەوە کۆنگرەیەو ئەگەر نەقدی لەسەرە نەقدی دەکەین بەڵام نابێ حەزف بکرێ. دوایە کە چووینە کۆمیتەی ناوەندی دیسان هەر ئەمن بووم کە هەڵمبژاند دەگەڵ دوو سێ کەسێکی دیکە. لەوێش کە کەوتینە کەمایەتی، ئەوجار هەڵمان گرت بۆ کۆنگرە. بەڵام لە کۆنگرەدا ئەو ڕەئیە ئەکسەرییەتی هێنایەوە. یانی ئەمن ئەگەر زمانەدرێژیم بووبێ کەیفی خۆیەتی، بەڵام شتی تایبەتم ئەوەیە کە لە دەفتەری سیاسیدا تەنیاکەس بووم، لە کۆمیتەی ناوەندییش کۆڵمان نەدا، هەتا بە ئیستیدلالی من و ئەوانی دیکە لە کۆنگرەدا پەسند کرا. ئێستا ئەگەر نەخشی زیاترم بووبێ ڕەنگە کەسانی دیکە بتوانن قەزاوەت بکەن. ئەمن ئەو ئیددیعایە ناکەم.

عەباس کاوەز: هەرچەند بڕێکیشت باس کرد بەڵام پێمخۆشە ئەو پرسیارەش بکەم کە بۆ خۆت لەو ماوەیەدا لە کوێ بووی، بە چی‌یەوە خەریک بووی‌و لەسەر ئەو تێکۆشەرانە چۆنت بیر دەکردەوە؟ پێمخۆشە بزانم دەلیلی موخالەفەتی بەشێک لە ئەندامانی حیزب دەگەڵ ئەو بزووتنەوەیە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەندەی مەربووت بێ بە بەشی ئەوەڵ‌و هەرلەجێ‌دا پێش بزووتنەوەی ٤٧-٤٦ یش کە لەجێی دیکەشدا باسمان کرد، ئەمن خەتی ئەوانەم زیاتر قبووڵ دەکرد کە موخالیفی کۆمیتەی ناوەندیی کۆنگرەی دوو بوون. ڕەنگە بوو بە دەلیلی ئەوە بێ کە مەلا ئاوارەی ڕەحمەتی زۆرم لێ نیزیک بوو. زۆرمان پێکەوە کار کردبوو و زۆرمان تەبادولی ئەزەر دەکرد. زۆریشمان یەکتر دەدیت کە ڕەنگە ئەوە تەئسیری لەسەرم دانابێ. گوناح نیە پیاو ئەوەی قبووڵ بکا. بەڵام بەهەرحاڵ دەگەڵ ئەوانی دیکەش کە دانیشتم لەوانیش هەر نیزیک بووم‌و هاوکاری‌یەکانم زیاتر دەگەڵ ئەوان بوون. یانی هەتا قاچاغ بووم هەر دەگەڵیان بووم.

واکوو شوێنی دانیشتن هەتا پاییزی ١٣٤٦ یان سەرەتای زستانەکەی لەنێو خۆی وڵات بووم. لە دێ‌یەک بووم بەناوی "هەڵوێ". پێشتر لە دێ‌یەکی دیکە بووم "شیوەسەڵ". بەڵام هەر ئەو ساڵە بەهارەکەی چوومە هەڵوێ‌و پاییزەکەی دەرچووم. دواتر هاتمە تێرە لە باشووری کوردستان لە دێ‌یەک دادەنیشتم بەناوی "ماڕەدوێ". دوای کۆنفرانسی دوو کە بوومە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ئەوجار ئەوێشم بەجێ هێشت‌و وا بوو هاتمە خوارێ. هاتمە "قەڵادزێ"، چوومە "قیراو ئازمینان"، چوومە "شەقڵاوێ"، چوومە "هەولێرێ"و سەرەنجام قیسمەتونسیب کەوتە بەغدایە. ئەو وەختی خۆمان ئامادە دەکرد بۆ کۆنفرانسی سێ(١٣٥٠ گیرا). ئەمن لە بەغدا دادەنیشتم. وەختی کۆنگرەی سێهەمیش ئەمن هەر لە بەغدا بووم.

باشان دەلیلی موخالەفەتی ئەوانە دەگەڵ بزووتنەوەی ٤٧-٤٦ ئەوەڵەن پێ‌یان وا بوو سەرپێچی لە بڕیاری ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانە. چونکی لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی کاک سولەیمانی موعینی‌یان تێدا بوو، لە ئەندامانی کۆمیتەی چاوەدێریی بەرز کاک عەبدوڵڵای موعینی‌یان تێدابوو. لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی لە کوللی جەریانەکەشدا دوو کەسی دیکە هەبوون: مەرحوومی مەلا ڕەحیمی ویردی‌و کاک ئەحۆ(باپیر شکاک). بەڵام ئەو دووانە هیچیان نەبوونە ئەندامی کۆمیتەی ئینقیلابی، چونکە هەردووکیان پێش ئەو حادیسەیە شەهید بوون. لەوێدا لەبیرم نەبوو باسی بکەم بەڵام ئەحۆ ساڵی ٤٦ شەهید بوو. مەلا ڕەحیمی ویردیش هەر پێشتر شەهید ببوو. پێم وایە ئەحۆش لەو کۆنفرانسەدا بەشدار نەببوو کە بۆ کۆمیتەی ئینقیلابی گیرا. مەلا ڕەحیم بەداخەوە لە ناوچەی هەورامان شەهید بوو. یانی ئەویش یەکێک لە فەرماندەکانی ئەوکاتی پارتی بە ناوی "عەبدالوهاب ئەترووشی" کوشتی. لەو شتە ناخۆشانە بوو کە بەداخەوە دوایە زۆر دووپات بوونەوە.

عەباس کاروخ: یانی ئەو یەکەم کەس بوو کە لەو ڕێگایەوە گیانی لەدەست دا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕاستی‌یەکەی بە دەقیقی نازانم بەڵام پێم وایە لە یەکەم دەستەکانی پێشمەرگە بوون کە ئاوا کوژران. چونکە ئەو هەر خۆی نەبوو، سێ کەسی دیکەشی دەگەڵ بوون کە کوشتیانن.

عەباس کاروخ: مامۆستا پێم‌خۆشە بزانم هۆ، یان هۆ گرینگەکانی ئەوە کە ئەو تێکۆشەرانە زوو دەداو دەکەوتن و تووشی زیان دەبوون چی بوو؟ ئایا ڕێژیم بەهێز بوو؟ خەڵکیان دەگەڵ نەبوو، یان ئەزموونیان کەم بوو؟ هۆی دیکە هەبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەڵسەنگاندنێکی ئاوا دەبێ بەجۆرێکی دیکە بکرێ. بەڵام ڕاستی‌یەکەی ئەوە بوو کە ڕێژیم زۆر موقتەدیر بوو. هەتا پێش ئەودەمی ڕێژیمی شا ئیددیعای دەکرد ئێران جەزیرەی ئارامی ئێو نوقیانووسی پڕ گێژاوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە. یانی شا ئاوا بەسەر ئەوزاعدا موسەڵلەت بوو. ئاخر زۆرجار ئێمە دەگەڵ ئینیایی‌یەکانیش کە بۆخۆم قسەم دەگەڵ کردوون ئەو باسەمان بۆ دەهاتە پێش. ئەوان زۆریان ڕووداوی "سیاکەڵ" گەورە دەکردەوە. گۆیا ئەوە بوو کە ئێرانی شڵەژاند. دەمگوت باشە یانی چی ئەوە ١٣٤٩ دەستی پێ کردوە، بزووتنەوەی کوردستان ٤٧-٤٦ بووە، بەربڵاوتریش بووە. دەیانگوت نا ئەمە [سیاکەڵ] حەرەکەتی سەراسەری بوو، دەمگوت ئێوە پێم ناڵێن بۆ پاسگایەک سەرتاسەری‌یە. بەڵام دوو ئوستان ناوچەیی‌یە؟ چونکە ئەو بزووتنەوەیە بەشێکی زۆر لە ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوای گرتەوە کە کوردستانە و چەند شارێکی ئوستانی کوردستانیشی گرتەوە. لەپاشان ئەوانە پشتی جەبهەیەکیان نەبوو. قودرەتێکی ئاوایان نەبوو کە ناوچەیەکی پێ ڕزگار بکەن. ئێرانیش هەم پوولی خەرج دەکرد، هەم وڵاتەکەی نیزامی کردبوو. هەم ئەوەی پێیان دەگوتن "چریک" — لە حاڵێکدا ئەوانە زیندی چریک بوون — ئەوەی دروست کردبوو. بۆیە دەی‌توانی دەداویان بخا. خۆ لەڕاستیشدا ئەگەر تەماشا بکەین دەداوخستن بەمانای ئەوە کە عاقڵگیریان بکاو تیرۆریان بکا، دەتوانین تەنیا مەلا ئاوارەی حیساب بکەین. ئەوی دیکە تووشی شەڕ دەبوون و بەرەنگاری‌یان دەکردو شەهید دەبوون. هەمووی هەر وا بووە، شەڕی سێ‌سەنگی بگرە، شەڕی هۆملی بگرە، شەڕی قالوێ بگرە، شەڕی چیای تستانێ بگرە، شەڕی سەرشیوێ بگرە، ئەوە هەمووی هەر بەرەنگاری بووە و لە دوژمنیشیان کوشتوە. دیارە حەتمەن پیاوانی ڕێژیم کاریان کردوە بۆ دۆزینەوەیان. خەبەریان لێ‌داون بەڵام ئاوا نەبووە عاقڵگیر ببن. غەیری حاڵەتی مەلا ئاوارەی کە دەداویان خست. تەنانەت ئێمە ئیستیلاحێکمان هەبوو دەتێو خۆماندا کە دەمانگوت لەپازدە تمەنی‌یەکانە، یان لە بیستوپێنج تمەنی‌یەکان؟ ئاخر هێندێک جاسووسیان هەبوون مانگێ پازدە تمەنیان وەردەگرت. هێندێکیان هەبوون کە مانگێ بیستوپێنج تمەنیان وەردەگرت. ئەو ئینسانە خۆفرۆش و خەبەرچیانەی پەیدایان کردبوون ئی وایان تێدا بوو بۆ پازدە تمەن ئەو

کاری بۆ دەکردن. دیارە نەبوونی ئیمکاناتیش هەر هۆیەک بوو. ئەوانە بێسیمیان نەبوو، تەلەفۆنیان نەبوو، وەسیلەی دیکەیان نەبوو. دوژمنیش دنیای لێ تەنیبوون کە ئەوانە هەمووی شوێن‌دانەر بوون.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لە سەرجەمی ئەو شەڕانەدا بەشداریی پێشمەرگەکانی پارتی بەرچاو دەکەوت؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوە یەکێکە لە لاپەڕە جێی داخەکانی مێژووی کورد کە جگە لەوەی لێرە تەنگیان پێ هەڵچنیین، لە مەقتەعێکیشدا پێشمەرگەی پارتی چوونە داخڵی کوردستانی ئێران و لەوێ دەگەڵ هێزەکانی شا هاوکارییان کرد بۆ لێدانی ئەو پێشمەرگانە. بەخۆشییەوە ـ ئەوەیان جێگای خۆشحاڵی‌یە ـ وا هەڵنەکەوت لەوێ بەرەنگاری یەکتر بن. یانی ئەو ڕووبەڕووبوونەوە چەکدارانەیە لە نێوان پێشمەرگەکانی پارتی و تێکۆشەرانی ٤٧- ٤٦ دا ڕووی نەدا. بەڵام ئیدی دەگەڵ ژاندارمەی دەگەڕان و تاقیبیان دەکردن. تەنانەت لە دێیەکی، لە "بوویانێ"ی مەنتەقەی سەردەشتێ ژنێک گوتبووی: هەی عەمرم نەمێنێ ئەوە پاداشی ئەوەمان دەدەنەوە کە "پوولی بەرزەک"ەکانی خۆشمان هەموو لێ کردەوە بۆ ئەوەی پێی بژین بۆ شۆڕشی کورد؟ یانی شتی خراپی زۆر تێدا بوو. هەروەک پێم وایە جاری دیکەش گوتراوە کە "سام وسوو دزەیی" کە سەرلکی پارتی بوو لە هێزی کاوە، فەرماندەی ئەو پێشمەرگانە بوو کە چووبوون بۆ وێ، کە گەڕاینەوە کوردستانی عێراق گوتی دەرێشم کەن جارێکی دیکە ناچمەوە. چونکی ئەمن هەستم کردوە خەڵکی کوردستانی ئێران بە جاشمان دەزانن. دیارە بە خۆشییەوە ئەوا ئیدی دووپات نەبۆوە. بەڵام جێگای ناخۆشی ئەوە بوو کە بەداخەوە بزووتنەوەکە سەرکوت کرا. ئیدامەی پەیدا نەکرد و مەجبوور بوون هاتنەوە باشووری کوردستان و خۆیان تەحویل دایەوە. هێندێکیان خۆیان دەرباز کرد. دەتوانم بڵێم لە ڕێبەرەکانیان تەنیا کاک حەمەدەمینی سیراجی بوو کە دەرباز بوو. ئەو بە سەفەر هاتبۆوە بەڵام نەگەڕایەوە بەداخەوە. ئەوانی دیکەی بەجێ هێشتو نەگەڕایەوە.

ئەوی دیکە، ڕێبەرەکان تەقریبەن هەموویان شەهید بوون. یانی دەرەجە یەکەکان. کاک سولەیمان و کاک عەوڵا و مەلا ئاوارەو کاک سمایلی شەریفزادەو کاک ئەحۆ کە پێشتر باسم کرد. دیارە یەک ئەفەرێشیان خۆی تەحویل دایەوە، کە کاک سالاری حەیدەری بوو. پاش خۆتەحویل‌دانەوەی ئەمن دیتم، ساڵی ٤٦ خۆی تەحویل دایەوە. ئەمن چوومە سابڵاغ لەوێ دیتم. داستانەکەی بۆ گێڕامەوە. لەو شەڕەدا بەشدار بیوو کە لەساکان ڕووی‌دا و باپیر شکاک و ڕەفیقەکانی تێی‌دا شەهید بوون. ئەو کە بنەماڵەکەی ئەمامیشیان هەر دەگەڵی هەبوو داوای لێ‌دەکەن بێتەوە. بەڵام کە لەوێ خۆی نەجات دەدا دەچێتە ورمێ. لە ورمێ‌ڕا دێتەوە مەهاباد. (بۆخۆی بۆی گێڕامەوە) دەچێتەوە ماڵێ بۆ ئەوەی خۆی نەجات بدا. ئەوە دەقیق قسەی خۆیەتی کە گوتی: دامنابوو کەس پێ‌نەزانێ بەڵام لەنەکاو خاڵم پەیدا بوو. ـ خاڵی موحەممەدی سەمەدیی ناو بووــ

هات گوتی هەموو شتێکم جێبەجێ کردووە سبەینێ دەچینە ساواک موعەرریفیت دەکەم. گوتی ئەمنیش گوتم ئەمن بۆیە نەهاتووم خۆم تەحویل دەمەوە. لێم قەوماوە هاتووم دەرباز بم هەتا دوایە دەچمەوە لای ڕەفیقەکانم. گوتی تا ئیدی تەواو. بۆیە مەجبوور بووم قبووڵم کردو دانیشتمەوە. تەنانەت کاغەزێکی بەمندا نارد بۆ کاک حەمەحسێن کاک سمایلی شەریفزادە، جا ئەو بە "مەلا برایم" ناو دەبرا. کە کاغەزەکەی دامێ، لەسەر داوای خۆی خوێندمەوە. لە ئاخرییەکەیدا نووسیبووی براتان مەلا برایمی بەعزیوو ماندوویوو. دیارە هەدەفی ئەوە نەبوو خۆی تەحویل داتەوە. هەرچەند دوایە ڕێگای درا بچێتە دانیشگاو درێژە بە خوێندن بدا. سالار بۆخۆی لەباڵ خۆیدا ئینسانێکی سادق بوو. بەڵام خالی، موحەممەدی مەجدی زۆری دەست دەڕۆیی. ئەمن پێم وایە ئەوە کە ئیمکاناتی خوێندنی بۆ پێک هات بە دەلیلی ئەوە بوو خالی خۆی هاویشتە سەر. چونکە لە لایەکەوە ئەوی لە هاوڕێیانی دابڕی و لە لایەکیشەوە دەوایە ئیعتیباری ڕێ پارێزرابا. هەر بۆیە ڕێگایان دا بخوێنێ. جا قەستم ئەوە بوو بڵێم ئەوانە هەموو لەبەین چوون. کادرەکانی پلەی دووهەم و سێهەم و پێشمەرگەکان مانەوە کە ئەوانیش کاتێک زانییان هیچیان نەماوە هاتن خۆیان تەحویلی کاربەدەستانی بزووتنەوەی کورد لە باشووری دایەوە. کە خۆشیان تەحویل دابەوە ماوەیەک لە مەنتەقەی "پێستانەی" نیزیک هەولێر ڕایان گرتن. دیارە لانی کەم دوو پێستانەمان هەن. یەکیان ئەوەیە لە بەینی کۆیەو قەڵادزێ و سلێمانی دایە. ئەوەی دیکەیان لە مەنتەقەی هەولێرییە. لە دینگەڵەیرا ڕێگایەک دەڕوا بۆ قوشتەپەی. پێستانە لەوێیە. ئەوانیان لەو پێستانەیە دانا. لەپاشان گۆیا بۆیان دەرکەوتبوو کە شۆڕش واتە پارتی بەنیازە بیان گرێ و تەحویلیان بداتەوە. یان بەهەر حاڵ ئەگەر ئەوەش نەبووبێ کە پێم وایە ئەوە نەبوو. چونکی وەزعەکە تەواو ببوو. ئێران مەجبوور نەبوو ئەو فشارەیان بۆ بێنێ. نە بزووتنەوەکە مابوو، نە ئەوانەش ڕێبەرانی دەرەجە یەکی جەرەیانەکە بوون. بەڵام ئەوان ترسیان ڕێ نیشتبوو، ڕۆیشتن خۆیان تەحویلی دەوڵەتی عیراقداو داوایان کردبوو بیانێرنە کن جەلالییەکان بە ئیستیلاحی ئەو دەم. ئیدی بردیانە لەکن جەلالییەکان بە ئیستیلاحی ئەو دەم. نیدی بردیانە بەکرە جۆ لەوێ بنکەیان بۆ کردنەوە حاواندیاننەوە.

عەباس کاروان: ئێوە ئیدی ئاگاتان لێیان نەبوو؟ پێوەندیتان نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ پێوەندییەکمان دەگەڵیان نەبوو. تەنیا پێوەندیی کە پێم وایە باسم کرد وەختێک بوو کە ـ ئەو وەختی قەڵادزێ دەدەست پێشمەرگەدا بوو ـ هێرشێک کرا بۆ قەڵادزێ و گیرایەوە. کە گیرایەوە ئەوانیش هاتن. چونکە ئەو وەختی جەماعەتی جەلالییەکان یان مەکتەبی سیاسی دەگەڵ دەوڵەت بوون. ئیدی ئەوانیش هاتن بۆ قەڵادزێ و ئەوانەی ئەمەشیان دەگەڵ هاتن. لەوێدا بڕیار درا ئەمن بچم پێوەندییان پێوە بکەم. چووم دەگەڵیان دانیشتم. ئەوەندەی دەگەڵیان دانیشتم و پێم گوتن تکایە ئێوە کارتان بەو کارانە نەبێ. ئێوە

نەهاتوون شەڕی پارتی بکەن. دانیشن خەریکی خۆپێگەیاندنی خۆتان بن. شەهید کاوە مارەغانی باسی کرد گوتی بۆ حەقیقەتو ئینساف دەبێ بڵێم شەخسی مام جەلالی چەندین جاری بە ئێمە گوتوە کە ئێمە ئیحتیاجیمان بە چەند پێشمەرگەی ئێوە نیە. ئێوە دانیشن بخوێنن، خۆتان پێ بگەیەنن بۆ ئاینده. گوتی بەڵام پێشمەرگەمان دەگەڵ بووە گوتوویە بۆ ئێمە پیاو نین؟ ئاخر سێ کەسمان لە شەڕی نێوان مەلایی‌و جەلالی-یەکاندا لەدەست چوون. "حەسەن ئەلیاس"و کوڕێک هەبوو ناوی خۆی "عەلی گۆماوی" بوو خەڵکی شیوەسەڵێ بوو بەڵام ناوی خۆی نابوو قەرەنی. پێشمەرگەیەکی زۆر ئازای ٤٧- ٤٦ای بوو. ئەوی دیکە کوڕێک بوو بە ناوی هەمزە خەڵکی گوندی قەڵەڕەشێ لە ناوچەی سەردەشت . سێ کەسمان ئاوا تێدا چوون.

عەباس کاردۆ: مامۆستا چیهری ئەوانەی لەوێ بوون کێ بوو؟ یانی ئەوی ناسرابێ.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەو وەختی کە ئەمن چووم دیتمن کاوە مارەغانی بەرچەستەترینیان بوو. بەڵام ئینسانی دیکەش هەبوون. مەسەلەن مەلا کەماڵ کە خەڵکی سەقز بوو، میرزا لەتیفی نەقشبەندی کە شەهید بوو. (مەبەست لەتیفی نەقشبەندی‌یە کە لە دەیەی ٩٠ی زایینی‌دا لە هەولێر بە دەستی بەکرێگیراوانی کۆماری ئیسلامی تیرۆر کرا. عەباس). ئەحمەد ئەستانی‌و کەریم ئەستانی‌و ئەوانەیان دەگەڵ بوون. کەسانی دیکەش هەبوون کە وەبیرم نایەنەوە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا حەتمەن بۆخۆشت خوێندووتەتەوە کە مامۆستا هەژار لە "چێشتی مجێور" دا هەڵسووڕاواتی ئەو خەباتە بە چەند ئاو دەبار بەتایبەت زۆر خراپەی کاک سولەیمانی موعینی دەڵێ. بۆیە داوا دەکەم بۆچوونی خۆت لەسەر ڕوانگەکانی مامۆستا هەژار لەو بارەیەوە دەرببڕی.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن یەکجار زۆر تامەزرۆ بووم بۆ ئەوەی بیرەوەری‌یەکانی مامۆستا هەژاری ببینم. چونکی پێم وا بوو شتی زۆر تەیبیی لەبارەی مەسەلەی کوردەوە پێ‌یە کە بەکەڵک دێن، بەتایبەتی بۆ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان. بەڵام کە ئەو مرد و شتەکانی دیارە بە خانیی کوڕی ئەسپاردبوو، ئەمن لە پاریس بووم، کاک خانییش هەر لەوێ بوو. داوای لێ‌کردم کە پێی‌دا بچمەوە. تایپ کرابوو هێشتا چاپ نەکرابوو. لە ڕاستی‌دا پێش ئەوەی چاپ بکرێ ئەمن نوسخەکەیم دیوە. کە خوێندمەوە دوو شتم گۆڕین. یەکێک لەوانە غەڵەتی ئیملایی‌و تایپی بوون. یەکیشیان ئەوە بوو زۆر جێگا هەبوون کە خانی دەگەڵ ئەو جۆرە خەتە ئاشنا نەبوو نەی‌توانیبوو بیان‌خوێنێتەوە. یانی بەهەڵە لێ‌یان حاڵی ببوو. ئەوانیشم چاک کردن. دیارە بۆم نووسیبوو دوایە بۆخۆی چاکی کردن. زۆر بەکەمییش هێندێک تاریخ بوون کە زۆر ڕوون بوو هەڵەن بۆیە یادداشتم کردن‌و خانی بۆخۆی گۆڕینی، بەڵام دوایە بەخانیم گوت بابە ئەوە زۆر شتی تێدایە کە وا نیە.

بەخۆشییەوە خانی ئەوە ماوە . دیارە لە تەمەندا زۆر لەمن چووکترە، بەڵام ڕەنیفیشین. گوتی چ بکەم؟ خۆ ئەوە کتێبی من نییە، کتێبی بابمە. ئەمن کتێبی بۆ ئانووسم هەرچی گوتراوە دەبێ چاپی کەم دەنا ڕاست دەکەی.

بەداخەوە بیرەوەریی هەزاری شتی بە کەڵکی بەدەستەوە نەدا. کتێبێکی زۆر گەورەی پڕ لە تەعبیراتی ئەدەبی و نوکتەی خۆش و ئەوەی بەدەستەوە داوە. لەو بارەیەوە گەنجینەیەکە. بەڵام وەکی دیکە تەقریبەن کەسی لێ ڕازی نییە. ئەوە نییە کوڕە گەورەکەی شتێکی لەسەر نووسیوە، شتێکی زۆر خراپ. هەر یەکجار خراپ، زۆری بێحورمەتی پێ کردوە. ئەمن دەگەڵ ئەوە نیم. بەڵام لەبیرمە خوالێخۆشبوو کاک قەرەنی هەریری کە ئێوانی دەگەڵ هەژاری یەکجار خۆش بوو. یەکجار یەکجار، زۆر لێک نیزیک بوون بەخۆمی گوت، گوتی بەداخەوە مردوە. دەنا ئەگەر زیندوو بایە، بەقەت خزییم لەسەر دەنووسی. لەحاڵێکدا خۆ ئەوەندی کراو لەبارەی پارتی و بنەماڵەی بارزانییەوە زۆر بە ئیخلاسەوە دواوە.

ئەوەی مەربووتە بە کاک سولەیمانی موعینی، غەدرێکی عەجایب تاریخی لێ کردوە. سولەیمانی موعینی وەکوو هەموو ئینسانێک عەیبی هەبوو. عەیبی وای هەبوو کە ڕەنگە هەزار قەت پێی نەزانیبێ. بەڵام دوو شتانی پێ نیسبەت دەدا کە بە دزی و دەزووشی بە جەسپی دووقلووش بە سولەیمانی موعینییەوە ئەدەچەسپان. یەکێکیان ئەوە کە بەترسەنۆک و خوێڕی و ئەوەی ناو دەبا. کاک سولەیمان پیاوێکی بەدەستو تفەنگ بوو، پیاوێکی ئازا بوو. ئەوی دیکە کە لەویان خراپترە، موتتەهەمی دەکا بە پووڵ کۆکردنەوە دزی و فزی و ڕێگری و ئەوانە. سولەیمانی موعینی وەختێکی بۆخۆی گیرا، ئەگەر سەید ڕەسووڵی بابی گەورە فریای ژن و منداڵەکەی نەکەوتبایە منداڵەکانی لەبرسان دەمردن. دە دیناریان نەبوو کە ژنەکەی و دوو منداڵی خەرجی بکەن. سەید ڕەسووڵ باڵی بەسەردا کێشان و لەماڵی خۆی حاواندنیەوە دوای ئەوە ئەو شتەی بەسەر هات کە ئەویش بەداخەوە یەکێکە لە سەفحە تاڵەکان. سولەیمان ئەوە نەبوو. ئەمن بۆخۆم دەبیرم دێ جارێکی کە هاتبووم بۆ سەردانی برادەرانی خۆمان، ئەمن لەوێ بووم دیتم دەگەڕان و هەوڵیان دەدا شتێک کۆ کەنەوە، وەکوو مەحرەمیش چونکی زۆر سەمیمی بووین. دیتم گەڕان و لە یەکتریان پرسی ئەتۆ چیت پێیە و ئەتۆ چەندت پێیە، ئاخری بە هەموویان سەت فلسیان پێ بوو کە ناردیان دایان بەچا. کیلۆیەک چا بە شەش سەت فلس بوو. ئەوان سەت فلسیان پەیدا کرد دایان بەچا. یانی ١٥٠ گرەمیان چا پێ کڕی بۆ ئەو مەقەڕەی کە ئەمنیشی لێ میوان بووم. ئەوە هیچ کە خواردنەکەش شتێکی زۆر عادی بوو. هەر ئەو شەوەی لەوێ بووم بۆ سبەینێ بەیانی کاک سولەیمان لە نێو خۆی وڵاتەوە هاتەوە. بۆ منیان باس کرد کە پێیان گوتوە ئێمە وەزعی ماددیمان یەکجار زۆر خراپە، ئەتۆ هیچ پووڵت نەهێناوەتەوە؟ گوتبووی خۆ ئەمن نەچووبوومەتەوە پووڵ کۆ کەمەوە یارمەتی وەرگرم. ئەمن چووم بۆ کاری حیزبی. دوایە لەوێ هەستابوو چووبوو بۆلای مەلا

مستەفاو پەنجا هەزار تمەنی تەحویلی ئەو دابوو، وەکوو کۆمەڵگ بە شۆڕش. خۆ ئەوە کارێکی خراپ نیە، مەبەستم ئەوەیە بڵێم عەیبی دیکەی پێوە دەچەسپا، چونکە هەر ئەوە بۆخۆی عەیبێکی گەورە بوو. ئەتۆ حیزبەکەی خۆت نانی نیە، هیچی نیە دەچی ئەو کارە دەکەی. بۆ منیان باس کرد گوتیان بەڕاستی مەلا ئاوارە ئەمی ئێمە لێرە لەبرسان دەمرین کە دیارە لەو وەختیدا هەر لەوێش نەبوو. ئەوە مەلا ئاوارەیە کە ئێمە دەژیەنێ لە مەنتەقەی سەردەشتیڕا ئاردو ڕۆنو برینجو قەندو هەموو شتێکمان بۆ دێ. ئەوە هەمووی ئەو بۆمان دەنێرێ دەنا ئێمە لێرە لەبرسان وشک دەبین. بەو حاڵە دە هەزار تمەنی بۆ حیزبەکەی خۆی بەجێ نەهێشت، هەمووی تەحویلی ئەوان دا. تەحویلدانی ئەوان خراپ نیە، بەڵام ئیحتیاجی حیزبەکەی خۆی خراپە. دەمالێکدا مام هەژار بەجۆرێکی دیکە باسی دەکا. دوژمنی کوردو خائینو جەتەو ڕێگرو شتی وای پێ دەڵێ.

عەباس کاوەو: لە ماوەی سەرهەڵدانو تێشکانی بزووتنەوەی چەکدارانەی ٤٧-٤٦ دا پشتیوانی ماڵیو چەکوجۆڵی ئەو خەباتکارانە کێ بوو؟ ئایا ڕاستە کاک سولەیمان پێوەندیی بە عێراقەوە گرتبوو و داوای چەکی کردبوو؟ ئەگەر کردبووی داخوا هیچی بۆ کرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر کاک سولەیمان کە هات ئەو سەفەرەی کرد، لەڕاستیدا ئەوسەفەرەی کە کردبووی بەشێکی زۆری ئەوەی بۆی هاتبوو نەیکردبوو. دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هیچی بۆ نەکرابوو، هەر هیچ. ئەو وەختی ئەو تەزادە هەبوو. مەکتەبی سیاسیی پارتی دێموکراتی کوردستان کە بەجەلالی ناو دەبران ئەوان دەگەڵ ئەو بزووتنەوەیە دۆستایەتییان هەبوو. ئەو وەختی کە پارتی موخالەفەتی دەکردن، ئەو بەشە دۆستایەتییان دەکرد. کاک سولەیمان حازر نەبوو ئەوان ببینێ چونکی ئەوانی بەخائین دەزانی هەر وەکی لە هەوەڵەوە باسم کرد. هەموو تێبینیکاری وی ئەوە بوو کە دەگەڵ حیزبی توودە تەماس بگرێ، دەگەڵ ڕادمەنیشو ئەوانە. دیارە ڕادمەنیشی هەر دیبوو. ئەو وەختی دەبیرکوللی حیزبی توودە بوو، لە بەغدا دیتبووی. بەو خەیاڵە کە گۆیا ڕادمەنیش کۆمەگی پێ دەکاو کۆمەگی وڵاتانی سۆسیالیستیو ئەوانەی بۆ دێ. ئەوانیش هیچ، هەر هیچیان نەکرد. ئەمن لەبیرمە مەلا ئاوارەی ڕەحمەتی کەسێکی ناردبوو — کەسەکەش لەبیرمە کێیە بەڵام پێویست ناکا ناوی بێنم — بۆلای مام جەلال. مام جەلال نامەیەکی بۆ نووسیبوو بە ناوی "پیرۆت". نامەکەی دا بەمن خوێندمەوە. ئەودەم بۆ یەکەمجار خەتی مام جەلالم دەدی. هێندێک شتی بۆ نووسیبوو. یەکێک لەوانە بۆی نووسیبوو ئەو ڕۆژانە داوێکیان بۆ مام جەلال ناوەوە. تەقەیان لێ کرد، بەڵام مام جەلال بەسەلامەتی دەرچوو. واش بوو. لەپاشان نووسیبووی ئەوە دووهەزار فیشەکم بۆ ناردی دەگەڵ سەت دینار. سەت دینارەکە ئی مام جەلالە.

بەڵام کاک سولەیمان کە چووبوو، مەئمووریەتی ئەوە بوو کە دەگەڵ هەموو ئەو تیمکاناتانە هەوڵی خۆی بدا بزانێ چیی بۆ دەکرێ. کەچێ نە ئەوانی دی، نە دەگەڵ دەوڵەتی عێراق تەماسی گرت. فەقەت هەوڵی دابوو بەڵکە دەگەڵ توودەیی‌یەکان کارێک بکا، توودەیی‌یەکانیش کە هیچ کارێکیان بۆ نەکرد.

عەباسی کاردۆ: یانی لەڕاستی‌دا هیچ پشتیوانەیەکیان نەبوو. ئەدی ئەو چەک و تەقەمەنی و شتانەیان چۆن دابین دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا ئەبان بوو. ئەو چەک و تەقەمەنی‌یە کە پێیان بوو لە واقیعدا هەر ئەوە بوو کە پێشتر پێیان بوو. هێندێک دەسکەوتیشیان هەبوو لەو عەمەلیاتانە کە کردبوویان. چەند (ئێم ١) یان لە شەڕەکانی سیی سەنگ و سەرشیو ئەوانە گرتبوون. چەند قەیزیەکی دیکەشیان هەبوون. بەڵام ئەو خەباتە شتی سەیرو سەمەری تێدا هەبوو کە پێم وایێ لە جێگایەکی دیکەدا باسم کردوە. یەکێک لەو پێشمەرگانە کە وەختی خۆی دەگەڵ سمایلی شەریفزادە شەهید بوون "میرزا موحەممەدی شاتمانی" بوو. میرزا موحەممەدی شاتمانی کوڕی بیوە ژنێک بوو بە ناوی ئەستی‌یە مەنگوڕ. تفەنگەکەی ئی خۆی بوو. کە ئەو شەهید بوو پووڵێکیان بۆ دایکی بردبوو گوتبوویان ئەوە پووڵی تفەنگەکەیە. ئەستی‌یە مەنگوڕ گوتبووی ڕۆڵە گیان ئەمن ئەو تفەنگەم بە پووڵی تەشی‌ڕێسی‌یە بۆ موحەممەدی کڕیوە. ئێوە ڕێنگاکەی ئیدامە بدەن دیسان بە تەشی‌ڕێسی پێنجی دیکەشتان بۆ دەکڕم. پووڵەکەی لێ‌وەرنەگرتبوون. یانی پشتیوانیی توودەیی هەبوو. بەڵام پشتیوانیی توودەیی ئەوەڵەن لە مەنتەقەیەکی زۆر مەحرووم‌دا بوو. عومەدەتەن پایەگای ئەو بزووتنەوەیە ناوچە سنووری‌یەکانی سەردەشت و بانەو ئەوانە بوون کە زۆر مەحروومن. ئەو خەڵکە مەوجوودی‌یەکی زۆر کەمیان هەبوو. بزووتنەوەش هەموو توانای خۆی لەو شوێنانە کۆ کردبۆوە. چونکی ئێران جەزیرە ئارامەکە بوو کە لە هیچ جێ‌یەکی هەناسەی بای نەدەهات و دڵۆپێک بارانی نەدەباری. دەنا ئەخێر بەداخەوە هیچ پشتیوانی‌یەکی دەرەوەیان نەبوو.

عەباسی کاردۆ: مامۆستا هیچ خەبەرت هەیە ژمارەی بەشدارانی ئەو بزووتنەوەیە چەندە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو چەکدار فەت نەگەیشتە سەت کەس. نەخێر چەکدارو پێشمەرگە نەدەگەیشتە سەت کەس. خەڵکیان دەگەڵ بوو بۆ خەبەرهێنان بردن و ئەوانە بەڵام ئەوەی ڕەسمەن پێشمەرگە بوو هەر ئەوە بوو، نەگەیشتە سەت کەس.

عەباس کاروخ: بۆ مێژوو پێم‌خۆشە بزانم هەڵوێستی خەڵکی باشوور ـ جگە لە پارتی ـ سەبارەت بەو خەباتەو تێکۆشەرانی چۆن بوو؟ نموونەی وا هەیە کە خەڵک وەک سەرکردایەتیی شۆڕش بیری نەکردبێتەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەو وەختێ کە ئەمن لە کوردستانی عێراق بووم، لە هەلومەرجێکدا نەبووم کە تەماسم دەگەڵ خەڵکی زۆر بێ. ئەمن بۆ ماوەیەکی چەند مانگی هەر نەمدەوێرا لە دێیەکەی خۆمان وەدەر کەوم، چونکی نیگەران بووم کە چارەنووسێکی خراپم بۆ بێتە پێش. پێم وایە سێ مانگی پێوە چوو کە بۆ یەکەمجار خەڵکێکمان دەچوونە شارۆچکەی "سەنگەسەر". گوتیان نایەی؟ گوتم بەڕێوڵلا دێم، ئەوە چەند مانگە لێرە ماومەوە. دێم هێندێک پێویستیی خۆشم دابین دەکەم. دەنا ئەو تەماسەم دەگەڵ خەڵکی نەبوو چونکە نەمدەوێرا خۆم وەدەر خەم. بۆ حەقیقەتو تاریخ دەبێ ئەوەی بڵێم پاشی دوو مانگ یان سێ مانگان سەید ڕەسووڵی بابی گەورەی ڕەحمەتی کە تەماسێکی زۆرو دۆستایەتی‌یەکی نیزیکی دەگەڵ خوالێخۆشبوو حەسۆ میرخان هەبوو کە فەرماندەی هێزی کاوە بوو، چووبوو قسەی دەگەڵ کردبوو. گوتبووی ئەوە کەسێکی ناوایە. هێندێک شاخۆیالی پێوە نابووم کە ئەوە ئەدیبەو نازانم چیە. ئێستا قاچاخ بووەو تکایە حیمایەتی لێ بکە. ئەویش گوتبووی پێم‌خۆشە بێ بیبینم. سەید ڕەسووڵ هاتو بەیەکەوە چووینە لای کاک حەسۆ، خوا هەڵناگرێ زۆری قەدر گرتم. تەعارۆفی کرد کە هەر پێویستی‌یەکت هەبوو دەنگ بکە، کە قەتم داوای کۆمەگی ماددی لێ نەکرد. تەنانەت جارێکی دیکە ئێران ناردبووی کە ئەگەر نەیهێنەوە، یان زیندووەکەی، یان مردووەکەی لە مەلا مستەفا وەردەگرینەوە. پاش ئەوەی ڕاسپاردەکانم ناردەوە. چوومە کن کاک حەسۆی گوتم ئێران پەیامێکی وای بۆ ناردووم. ئەگەر شتی وا مومکینە، با بۆخۆم بچمەوە. هەر نەبێ دەیبەخشن چونکە بۆخۆم چوومەوە. بەڵام ئەگەر وا نەبێ ئەو وەختێ دەمگرنو دەمکوژن. گوتی برۆ لە ماڵی خۆت دانیشە. مەلا مستەفا نەڵێ هیچ کەس ناتوانێ بەبەر دەرکێ تۆدا بێ. ئەگەر مەلا مستەفاش گوتی، ئەمن پێت ناڵێم بێ‌ئەمریی مەلا مستەفای دەکەم، بەڵام قەولی شەرەف بێ چەند سەعات پێش ئەوەی بنێرن بتگرن ئەفەری خۆم دەنێرمە لات پێت بڵێ هەڵێ. ئەو عەهدەشی بردە سەرێ بۆ حەقیقەتو تاریخ. تۆسوولەن لە مستەفای زۆر فەرماندەریی ویدا — هەرچەند خشوونەتی هەبوو، دەگەڵ هی ئێمەش خشوونەتی هەبوو — بەڵام قەت هیچ کەس تەحویل نەدرایەوە.

جا مەبەستەکەم ئەوەیە ئەمن ئەو وەختی تەماسێکی وام دەگەڵ خەڵکی نەبوو. تەنانەت جارێکی دەگەڵ کابرایەک لێم بوو بە شەڕیش. کە سولەیمانی موعینی گیرا، کەسێک کە پێشمەرگەیەکی واش نەبوو بەڵام لەبەر مەنفەعەتی خۆی ببوو بە پێشمەرگە، هاتە ئەو ماڵەی کە ئەمنی لێ بووم، هەر دابەزیو دانیشتو گوتی قائیدی سەوری کوردستانی ئێرانیش گیرا. گوتیان چی بووە؟ گوتی "فایق" گیرا. ئاخر بۆ من زۆر ناخۆش بوو. گوتم ئەتۆ گرتت؟ گوتی نا. گوتم ئەدی ئەو خۆبادانو خۆڕانانەت بۆ چی‌یە؟ گوتی وا دیارە

پێت ناخۆشە؟ گوتم مەعلومە پێم ناخۆشە. پێت وایە فەتحێکی زۆر گەورە کراوە؟ یانی لە واقیعدا مەحتیلم لەدەست دا. دەنا دەبوو لەو وەزعەدا قسەی وا نەکەم. شتەکە ئەوەندە تاڵ بوو، ئەوەندەش ناجوامێرانە ئەو قسەیەی کرد کە خۆم پێ ڕانەگیرا. دوایەش کە زانی ئەمن پێم ناخۆش بووە، عوزری ئەهێنایەوە چونکە شعووری ئەوەی نەبوو، بەڵام ئیدی لەسەری نەڕۆیشتو شتەکە کپ بوو.

ئەمما دواتر کە ئەمن وەتێو خەڵکی کەوتمو خەڵکم ناسی، عەکسی ئەوەم لە خەڵکی دی. خەڵک زۆر عاتیفەیان هەبوو. یانی هاودەردییان دەردەبڕی. پێیان ناخۆش بوو ئەو هەڵوێستەی بەرامبەرمان گیرابوو. یانی نەک هەر بڵێی موخالیفانی پارتی، تەنانەت لە نێو پارتیشدا هەبوون دەیانەبڕی کە ئەوەیان پێناخۆش بووە.

عەباس کاردۆ: دوای سەرکوتی ئەو خەباتەو شەهیدبوونو بەدیلگیرانی تێکۆشەرانی، وەزعی گشتیی حیزب چیی لێ هاتەوە؟ ئایا خۆتان بە تاوانبار دەزانی، خەتای لایەنی دیکەتان دەگرت یان پێتان وا بوو هەر نەدەبوو ئەو تاقی کارییە کرابا؟ وەزعی ڕووحیتان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەراستیدا ئەگەر بڵێم دانیشتینو تەحقیقاتێکی ئاوامان کرد، تەتمان کارێکی ئاوا نەکرد. بەڵام لەو بارەیەشەوە یەکدەست نەبووین. هەماندەوون هەر لەنێو بەدەنەی حیزبداو هەروەها لە ڕێبەرییەکەشدا لێرە لە کوردستانی عێراق ئەوانیان مەحکووم دەکرد. هەماندەوون کە دڵمان دەگەڵیان بوو، بۆیان بەداخ بووین. بەڵام پاش ماوەیەک ئەو وەزعە بڕێک گۆڕا. ئەمن لە "نیو سەدە تێکۆشان" دا هێناومە جا نازانم چەند بەتەفسیل باسم کردوە. وەختێکی دوای کۆنفرانسی دوو ئێمە نامەمان بۆ ئەحمەد تۆفیق نووسی، کاک مەلا سەید ڕەشیدمان نارد کە ئیستیعفای پێ وەربگرێتەوە، کەچی لە جیاتی ئەوەی بیهێنێتەوە بۆخۆشی دەگەڵی ڕۆیی، لە قەلادزێ کۆ بووینەوە. هەرچی بەجۆرێک بوو هەموو خڕ بووینەوە. حەوودی چل کەسێک دەبووین زۆر نەبووین. خڕ بووینەوە دوو ڕۆژان قسەمان کرد کە چ بکەین چ نەکەین. عاقیبەت هاتینە سەر ئەوەی کە خۆ ناتوانین لە مەلا مستەفا یاغی بین. ناتوانین بگەڕێینەوە ئێرانیش چەکداری بکەین. کەوابێ مەجبوورین بچین بەخۆی بڵێین چ بکەین:

پیش کە برآورم زدستت فریاد   هم پیش تو از دست تو می‌خواهم داد

جا لەسەر ئەوە ساغ بووینەوە. لەوێ بڕیار درا ئەمنو کاک ئەمیری قازی بچین بۆ لای بارزانی. ئەوە ساڵی ١٣٤٨ بوو. کە چووین خواحافیزیمان کرد، دەوری چل کەسێک دەبوون. هەرچی خوداحافیزیی لێ-کردین دەستی دەمستۆی کردین، ماچی کردین، گریا. یانی لە واقیعدا پێیان وابوو بۆ قەبریمان بەڕێ

دەکەن. تەرقەزا ئەو دەنگۆیەش لە ئێران بڵاو ببۆوە کە ئەوانە گیراون‌و تەحویل دراونەوە. بەڵام کە ئێمە چووین، چووینە مەکتەبی سیاسی. مەکتەبی سیاسی بەپێویستی نەزانی بچینە لای مەلا مستەفا. یانی دیداری مەلا مستەفایان بۆ رێک نەخستین. بەڵام هەم مەکتەبی سیاسیمان دیت، هەم کاک ئیدریسمان دیت کە دیارە ئەویش هەر ئەندامی مەکتەبی سیاسی بوو. دوێنێدا هێناومە کە کاک "عەلی عەبدوڵڵا" کە ئەو وەختی سکرتێری پارتی نەبوو گوتی ئەوەی دەگەڵ ئێوە کراوە "وصمة عار"ە بە نێوچاوانی پارتی‌یەوە. قەتم ئەو کەلیمەیە نەبیستبوو. گوتی ئەوە پەڵەی شەرمە بە نێوچاوانی پارتی‌یەوەو دڵنیا بن جارێکی دیکە دووپات نابێتەوە. ئەو مەسەلەیەم بە مەلا مستەفاش گوتووە ئەویش زۆری پێ‌ناخۆشە ئەو کارە کراوە. بەڵام گوتوویە با ئەوان لەماڵی خۆیان دانیشن کەس کاری بەکاریان نیە. کە چووینە لای کاک ئیدریس بارزانی ئەویش عەینی ئەو قسەیەی کرد. گوتی زۆرمان پێ ناخۆشە. تەنانەت ئەو گوتی ئەمن نی مەلا سەید رەشیدم پێ سەیرە. ئێستێ ئەحمەد تۆفیق شتی ئاوا بکا دەیسان دەبێ، بەڵام مەلا سەید رەشید چۆن شتی ئاوای کردوە؟ یانی وای نیشان دا کە ئەو کابرایەکی ئاڵۆز باڵۆزە. بەڵام ئێوە نیگەران مەبن بچن لە ماڵی خۆتان دانیشن. ئیدی گەڕاینەوە. ژیانەکە ژیانێکی ناخۆش بوو. مەقەڕێکمان هەبوو، دواتریەدا مەقەڕ نەبوو مەنزڵی کاک ئەمیری قازی بوو کە سەڵت بوو. ئەگەر کۆبوونەوەیەکمان هەبا لەوێ کۆ دەبووینەوە. ئەویش تاقە یەک ژوور بوو کە لە ماڵێکی دێهاتی وەری گرتبوو. لە دێیەک بوو بەناوی "سەرگەی ئێڵێ" لە مەنتەقەی ئاکۆیان‌و لە نێزیک "پشت ئاشان" و ئەوێ. ئەو لەوێ بوو. ئەمن لە ماڵی خۆم بووم. کاک حەسەنی رەستگار لەماڵی خۆی بوو. یانی وەزعێکی وا بوو. گوزەرانەکەمان خراپ بوو بەڵام چاک بوو دوای کۆنفرانسی دوو کە ئەو تۆزە مەجالەشمان بۆ کرایەوە، ئەوەمان کرد کە بە دەوری خەڵکەکەدا بێین. خەڵکەکەی خڕ کەینەوەو ئەوعێک سازماندەی‌یان بۆ بکەین. ئیدی بووژانەوەیەکی ـ هەرچەند کەمیشی ـ ئێمە حاسڵ بوو.

یانی بڵێی ئایەندەیەکی رووناو لەپێش چاوی خۆمان دەدیت ئەوە نەبوو. دەحاڵی گەشانەوەدا بووین ئەوەش نەبوو. پێوەندیمان دەگەڵ نێوخۆی وڵات پتەو کردبێ ئەوەش نەبوو. بەڵام ئەو نیگەرانی‌یەی بۆ ماوەی ساڵێک بەسەر هەموو کەسدا زاڵ بوو کە رەنگە بگیرێین یان تەحویل بدرێینەوە، بەو ئیتمینانەی لە زمان مەلا مستەفاو کاک ئیدریس‌و ئەندامانی مەکتەبی سیاسی‌یەوە بیستمان رەوییەوە. ئیدی ئەوجار هاتوچۆمان دەکردو دەدەر دەکەوتین. وەزعەکە فەرقی کردبوو. دوای ئەوە کەس تەحویل نەدرایەوە.

ئەدەبو سیاسەت

عەباس کاردۆ: مامۆستا دەچینە سەر بەشێکی دیکە کە زیاتر پێوەندیی بە خۆتەوە هەیە. ئەوەی باس دەکرێ تۆ لە نێو حیزبی دێموکراتدا بە شارەزاترین کوردیزان‌و بەدیقەتترین نووسەر ناسراوی. پرسیار ئەوەیە ئەزموونی کاری سیاسی‌و حیزبایەتی فێری ئەوەیان کردی، یان خۆت ئەوانەت بە دیاری بۆ حیزب برد؟ ئایا ئەو شارەزایی‌یە تۆی لە پلیکانی سەرکەوتن بردە سەر؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە هێندێک تەعبیر کە بەکارت هێنان ئی خۆتن. پێم وایە تە بە ئەزموونترین‌و بەدیقەتترین نووسەرو ئەپلیکانی سەرکەوتنیشم بڕیون. بەڵام لەسەر ئەوەی کە ئەو دووانە چۆنیان کار تێک کردوە، پێم وایە ناتوانین یەکیان بکەینە ئەسڵ‌و ئەوی‌دیکەیان بکەینە فەرع. نموونەیەک دێنمەوە، دەڵێن ئەو کەسانەی قەڵەون ناتوانن خۆ کز کەن. چونکی بۆیە قەڵەون کە خواردنی چاک دەخۆن. لەبەر ئەوەش خواردنی چاک دەخۆن قەڵەون. ئەوەش وایە. ئەمن لەمێژدا کەمێک عەلاقەم بە شێعرو ئەدەبیات هەبوو. بەتایبەت بە شێعرەوە کە سەدان هەزار بەیتە شێعرم لەبەر بوون، ژمارەیەکی یەکجار زۆر شێعرم لەبەر بوو. هەرچی وەدەستم کەوتبایە بێ ئەوەی خۆمی زۆر بۆ ماندوو بکەم زۆر بەهاسانی دەماتە بەرم. بەڵام بۆ یەکەم جار ئەمن ساڵی ١٣٤٨ بەیانێکم نووسیبوو. بەیانێکی سیاسیم نووسی ، زۆریشم پێ سەیر بوو کە پێیان پاش بوو. بۆ دووهەمین جار ساڵی ١٣٤٩ (١٩٧٠)بە بۆنەی ٢٥ی گەلاوێژ ساڵرۆژی دامەزرانی حیزبەوە بە هاوکاریی دەگەڵ مەرحوومی هێمنی بەیانێکی دوورودرێژم نووسی. دیارە هێندێک ڕێنوێنیی وی تێدابوو بەڵام نووسینەکەو دارشتنەکە ئی من بوو. لە دوایە وەختێکی بوومە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، دەکرێ بڵێم لوتفی هاوڕێیان بوو کە پێیان وا بوو ئەمن دەبێ ببمە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. زۆر بە نابەدڵی قبووڵم کرد. دوایە کە قبووڵم کرد گوتم تەنیا خەسڵەتێک دەخۆمی‌دا دەبینم ئەوەیە کە پیاوێکی ڕازدارم. ئەسراری حیزبم پێ دەپارێزرێ دەنا ئەمن شایستەی ئەو کارە نیم. بەڕاستییش هەموو وەختێک ئەمن دەژیانمدا کە پێم وایە ئەتۆش دەگەڵم بووی هەوڵم داوە ئەبمەوە ئەندامی ڕێبەری. ئەوە زۆر دەلیلی هەبوون بەڵام یەکێک لە گرنگترین دەلیلەکانی ئەوە بووە کە ئەوەی پێم وایە بۆ ئەندامەتیی ڕێبەریی حیزبێکی وەک حیزبی دێموکراتی کوردستان پێویستە لەخۆمدا شک نەبردوە.

بەهەرحاڵ، ئەوە کە ئاوڕادەیەکی کەمیش بێ توانای نووسینو دەرکی سیاسیم تێدا بووە بۆتە باعیسی ئەوەی هەر بەمەوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. لەپاشان کە بوومە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، لە نێو ڕەفیقانی حیزبی‌دا شت فێر بووم. نووسینیان لێ فێر بووم. نووسیبوومەو بەرەبەرە نووسینەکە بەقەوەت بووە. هەمووی ئەوانە هەبوون. لەبیرمە لە بەغدا بووین. زۆر هەوڵم دەدا چوارسەر شت فێر بم، ئەو کاک حەسەنی ڕەستگارە کە ئێستا لێرە ماوە ڕووی دە دوکتۆرو هێمنو کەریمی حیسامی کرد ، گوتی ڕاوەستن هەتا ساڵێکی دیکە وەڵڵا ئەوەندەتان بۆ تایبڵێ. یانی شەوقێکی زۆرم هەبوو بۆ ئەوەی فێر ببم. چونکی ئەمن لە دەورانی خوێندنو مەلایەتیدا هیچ کوێم نەدیبوو. مەسەلەن ئەمن پاش یازدە ساڵ دەربەدەری گەڕاومەوە ئێران. جا ئەوجار دوای ساڵێک تارانم دیوە. دەنا تارانم نەدیبوو. سنەم نەدیبوو. دواقیەدا تەنیا شاری ئەمن لە وڵاتی خۆمان دیبووم سەردەشت بوو ئەگەر دروست بێ بە هەموویان بڵێین شار. بانە بوو، سەقز بوو، بۆکان بوو، پیرانشار بوو، مەهابادو ورمێ. دەنا شنۆش، شاری شنۆیەشم دوای ئینقیلابی دیتوە. ڕۆژنامەم نەخوێندبۆوە. یانی عەجایب بەجێ مابووم. دەرفەتم بۆ نەخوڵقابوو لە مەدرەسەو دانیشگا بخوێنم. بەڵام لەوێ‌دا کە ئەو فورسەتەم بۆ خوڵقا، هەم بۆخۆم هەوڵم دەدا، هەم مەجالێکیش بوو، ئیدی پیاو دەی‌توانی کەڵکی لێ‌وەربگرێ.

هەباس کارەوژ: یانی حیزبایەتی‌یەکە بە قازانجت بوو.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەتوانم یانێ بڵێ. قابلییەتێکم تێدا بەنراوە بۆیە بوومە حیزبی‌و کۆمیتەی ناوەندی، بەڵام لەوێ‌دایە ئەگەر شتێک فێر بووبم فێری بووم. دیارە وەکوو کوردی، خەڵک بەمن دەڵێ کوردی‌زان. ئەگەر ڕاست بێ‌و کوردی‌زان بم ئەوە هونەرێکی تێدا نیە. لە مەنتەقەیەکی دێهاتی پەروەردە بووم کە زمانی ئەسیل لەو مەنتەقاتەدایە کە دێهاتین. بێ‌سەوادو نەخوێندەوارن. زمانەکانی دیکە فێر نەبوون چونکە تێکەڵاوی‌یان دەگەڵ زمانەکانی دیکە نیە. ئەوە شتێکی باش بووە بۆ پاراستنی زمانی ئەو میللەتەی لەوێ دەژین. لەڕاستی‌دا هونەرەکە نی ئەومە.

هەباس کارەوژ: بەڵام خۆ هەموو خەڵکی ئەوێ کوردی‌زان نین.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا دیارە خۆ هەموو کەس نابێتە نووسەر. بەڵام ئەگەر کوردی‌یەکەم جوان بووبێ ئی ئەومە کە کوردی‌یەکی ڕەسەنو خاوێنە. چونکی ئەو خەڵکەی ئەمن دەنێویاندا ژیاوم زمانی دیکەیان نەزانیوە. لەبیرمە، پیاوێکی خەڵکی دێ‌یەکەی ئێمە کە کەمێکیش خزم بووین، وشەی 'موتڵەقا'ی بیستبوو، وا بزانم لە قەتێ‌یانی بیستبوو. پێی وا بوو ئەگەر ئەو کەلیمەیە بەکار بێنێ پێی ماقووڵ دەبێ. نەشی‌دەزانی بیڵێ هەر دەی‌گوت "مونڵەما". نەشی دەزانی لەکوێ‌دا بەکار دەبرێ. هەرکە قسەی دەکرد دەی‌گوت موتڵەما یاخوا

بەخێو بێ. موتڵەقا ماڵ و منداڵت چۆن. موتڵەقا ئەوێ پرسیت نیە. یانی دەگەڵ هەموو شتێکی ئەوی بەکار دێنایەوە.

عەباس کاردۆ: جەنابت هەم وەک نووسەری مەسەلە سیاسییەکان ناسراوی و هەم بە شارەزایەکی بواری ئەدەبیە. خۆت لە کام ئەزموون زیاتری و کێهەیان بە سەرکەوتووتر دادەنێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەبێ تەعارووف ئەمن لە هەردووک بەشیاندا خۆم بە کەمدەسەڵات دەزانم. بەڵام لەسەر یەک ئەمن لە شتە سیاسییەکاندا ڕەنگە پترم لە دەست هاتبێ. چونکی کارەکەشم ئەوە بووە. ئەمن نەهاتبووم کاری ئەدەبی بکەم. پاشان ئەمن زۆر جار دەڵێم ئەمن ئەدیب نیم، ئەدەبدۆستم. چونکی ئەدیب بەو کەسە دەڵێن کە هەموو مەکتەبە ئەدەبییەکانی خوێندبێ یان خوێندبێتە، ئەوەڵەن بەدەستی گەیشتبێ شێعری شاعیران و ڕۆمانی ڕۆماننووسەکان و ئەدەبیاتی میللەتانی دەوروبەر و ئەوانەی خوێندبێتەوە. یان مەسەلەن قەواعیدی زمان وەک ڕێزمان و ڕێنووس و ئەوانەی خوێندبێتەوە. کاری لەسەر کردبێ یان بەدەرس خوێندبێتی. ئەمن هیچ یەک لەوانەم نیە. ئەوەی ئەمن کردوومە شتەکە لەپیرێژن و پیرە پیاوان فێر بووم و لەپاشانیش زەوقێک و ئیستیعدادێکی نووسینم هەبووە بەکارم هێناوە. دەنا شارەزای هیچ یەک لەو مەکتەبە ئەدەبییانە نیم. بەڵام لەباری سیاسییەوە ماوەی چەند ساڵ دەبەر دەستی مامۆستایەکی شارەزای وەک دوکتور قاسملوودا کارم کردووە شتی لێ فێر بووم. ئەگەر تەماشای نووسینەکانیشم بکەی، نووسینە سیاسییەکانم پێم وایە بێ‌شک لە ٩٥ لەسەدی نووسینەکانم زیاتر پێک دێنن. چونکە ئەمن ڕەنگە ئەگەر حیسابی بکەم سێ چوار هەزار وتارم نووسیبێ. پێم وا نیە مەقالاتی ئەدەبی و کۆمەڵایەتیم لە دوو سێ لە سەت زیاتر ببن. ئەوانی دیکە هەموویان سیاسین. جا ئەوە چ بۆ ڕۆژنامە بووبێ، چ بۆ ڕادیۆ یان تەلەڤیزیۆن یان گۆڤار و هەرچی بووبێ. پێم وایە زیاتر لەوێدا چالاک بووم.

عەباس کاردۆ: بەشێک لەوانەی کاریان دەگەڵ کردووی گلەیی ئەوەیان هەیە کە زۆر سەختگیری و ڕێگا نادەی کەسانی دیکە لە بواری نووسیندا بناسرێن. واتە نووسراوەکانیان بە هێند ناگری. جەنابت لەو بارەوە چۆن بیر دەکەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پیاو لەو بارەوە بۆخۆی نازانێ چۆن بووە. ڕەنگە لە مێتۆدی کارکردندا ئەو شتانەم لێ دەرکەوتبێ. بەڵام لە نیەت و مەبەستدا بەهیچ جۆر ئەوەی تەئیید ناکەم. ئەوە حەتمەن خیلافە. ئەمن خودا خودام بووە یەکێکی دیکە پێ بگا. تەنانەت لەبیرمە کەسێک، کە ڕەنگە ئەتۆش لەبیرت بێ کێ بوو، گوتبووی کاک سەعید ـ دوکتور شەرەفکەندی ـ مەقالەکانی بۆ دەنووسێ. ئەگەر بە دڵی نەیان بۆ

خۆی چاکی دەکردو بۆی دەنووسییەوە، بەڵام فلانکەس فێری کردین بۆخۆمان بنووسین. جا ماوەیەک کاک سەعید بەرپرسی ئینتیشارات بوو لە "بۆلی"، دوایە ئەمن بووم. ئەمن هەمیشە هەوڵی ئەوەم داوە. بەڵام ئەگەر شتێکم دیوە - ئێستاش هەروایە - پێم ناخۆشە نەیڵێم. جا ڕەنگە لەوێدا گوتەکەم بەشێوەیەکی خراپ بێ یان خراپ وەربگیرێ، ئەوەی قبووڵ دەکەم. زۆرم پێ‌ناخۆشە ئەوەی دەڵێم. بەڵام دەتوانم بڵێم لە سەتا ٩٩ی ئەو ئیراداتەی لە نووسینی ڕەفیقانم گرتوە حەق بوون. پێشم گوتوون وەرن با پێ‌بەبنە کن خەڵکی دیکە بزانین وایە یان نا. زۆر جار کێشەم دەگەڵ کەسێک هەبووە، دوایە پیشانی کەسی دیکەمان داو تەماشام کردو قسەکەی من قبووڵ بووە. ئەمن پێم‌خۆشە بە شانازییەوە لەپاشان بە شانازیی دوکتور قاسملووییەوە ئەوەی بڵێم کە هەر لە ساڵەکانی هەوڵی بەم لاوە دوکتور قاسملوو هەر مەقاڵەیێکی دەی‌نووسی، دەی‌دایە دەست منو دەی‌گوت چی لێ‌دەکەی بیکە. یانی ڕازی بوو هەر دەسکاری‌یەکی بکەم. مەسەلەن جلدی یەکەمی چل ساڵ خەباتی کە نووسی، ئەمن لە دەرێ بووم. نوسخەیەکی ئیمزاکراوی بە دیاری بۆ ناردبووم. لەوێ خوێندمەوە. کە هاتمەوە چوومە خزمەتی گوتم پێم‌خۆشە ڕۆژێک دابنێی دووبەدوو دانیشین لەسەر چل‌ساڵ-خەبات قسە بکەین، چونکی ئەمن هێندێک تێ‌بینیم لەسەری هەن. گوتی دانیشتنی ناوێ. ئەتۆ لەسەر نوسخەکەی خۆت چ مولاحەزەیەکت هەیە بی‌نووسە، دەسکاریی بکە. ئەوە قەرارە چاپی بکەینەوە، دەی‌دەین لەسەر ئەوەی تۆ تایپی بکەنو ئەمن دوایە نوسخەی دیکەت بۆ ئیمزا دەکەم. دەگەڵم دانەنیشت. ئیجازەی دا لەسەر کتێبێک کە بۆخۆی نووسیویەتی چیم هەیە دەسکاری بکەمو لە دوایە چاپ بکرێ. ئێستێ ئەوانەی ئەو وەختێ دەگەڵی ژیاون تەنیا کەسێکی کە نوسخەی ئیمزاکراوی دەستی دوکتوری لە چاپی دووهەمی کتێبەکە هەیە ئەمنم. ئەوانی دیکە هەمووی چاپی یەکەمیان هەیە. یانی خۆ ئێمە فازیلترو سیاسیترو نووسەرتر لە دوکتور قاسملوومان نەبووە. بەڵام ئەو قبووڵی بوو، شتەکەی دەدایە دەست منو دەی‌گوت چی لێ دەکەی لێی بکە. چونکی دوو شتی هەبوو. یەکیان باوەڕی پێم هەبوو کە ئەزموونەکانم دەبێ باش بێ. ئەوی دیکەش ئەوە بوو کە عوقدەی خۆکەم‌بینینی نەبوو کە بڵێ ئەگەر ئەو بێ‌گۆڕێ دەڵێن ئەوە فێری دەکا. بۆخۆی عالم بوو، نووسەر بوو، ئەو نوقتەزەعفەی دەخۆی‌دا شک نەدەبرد. ئەمن زۆر جار گوتوومە نووسینی دەستی دوکتور قاسملووم هەزار جار ئاسانتر دەسکاری کردوە تا نووسینی ئەو کەسانەی دەبەر دەستیدا پێ-گەیشتوون یان ئەو کەسانەی ڕەفیقم بوون بەڵام ئیددیعایان زیاتر بووە. برادەرمان هەبوو لەسەر کەلیمەیەک چۆتە ئەستێران. لە حاڵێک‌دا کەلیمەکەی وی هەڵە بووەو ئەوەی ئێمە گوتوومانە درووست بووە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ڕەنگە بەشێکی لەبەر ئەوە بووبێ کە ئەتۆ شێوە عیلمی‌یەکەیت نەتوانیوە باس بکەی یان وەک دەرس بتوانی فێری ئەو کەسانەی بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن وەک دەرس ناتوانم بی‌ڵێمەوە. ئەمن بۆخۆم هیچ شتێک بە دەرس فێر نەبووم هەتا بە دەرس بی‌ڵێمەوە. ئەوەی دەیەوێ لەمن فێر بێ دەبێ وەکوو من فێر بێ. ئەوەی کە "گۆران" لە بارەی "دەروێش عەبدوڵڵا"وە دەڵێ: **نەمەڕۆ لە مەکتەبێکت خوێند، نە ئوستادێ پەلی گرتی.** ئەمنیش هیچیان نەبووم. کێ فێری خوێندنەوەی کردووم؟ کێ فێری نووسینی کردووم؟ کێ گوتوویە ئاوا مەقالە بنووسە. هەمووی بە زۆری زۆرداری خۆم فێر کردوە. جا ئەوەی بیەوێ لەمن فێر بێ دەبێ سابیقەکانم ببیسێ و لەپاشان ئاوا بۆخۆی بە ئیبتیکار فێر بێ. دەنا ئەمن بە میتۆدی عیلمی فێر نەبووم. ئەمن یەک ڕۆژ لەسەر تەختە ڕەشەی حەرفێکم نەنووسیوە. لەسەر مێزو نیمکەتان دانەنیشتووم. موعەللیمێک دەرسی پێ نەگوتووم. لە دێ- یەکی دوورەکەوتووی کوردستان لەکن مەلا فەقێیان فێر بووم. ئەویش پێم وایە جارێکی دیکەش گوتم زۆر وەختم وەبیر دێن ماموستایەکە بەقەت خۆمی لە دەرسەکەم نەدەزانی. بەڵام عومری لەمن زیاتر بوو دەبوو بچم لەکن وی بخوێنم.

عەباس کاروان: لە نووسراوە و وەرگێڕانە ئەدەبی‌یەکانتە ئەوەی زۆر ناسراوە و خوێنەری زۆر بووە ــ ئەوەندەی من بزانم ــ وەرگێڕانی ڕۆمانی حەمەدۆکە. خۆشت داستانێکت نووسیوە کە ناوەکەیم لە بیر نیە. حەمەدۆکت زۆر چاک وەرگێڕاوە و زەریفکاریی زۆرت تێدا بەخەرج داوە. پێت وا نیە ئەگەر درێژەت بە وەرگێڕان دابایە خزمەتی گەورەت بە زمانی کوردی دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەسەر یەک ئەمن لەجێ‌یەکدا نووسیوشمە ئەو باوەڕەدام کە وەرگێڕان بەتایبەتی وەرگێڕانی ڕۆمان ڕێگایەکی زۆر باشە بۆ پەرەپێدانی زمانی کوردی. چونکی نووسەری ڕۆمان بە کاناڵی جۆربەجۆری ژیاندا دەڕواتە خوارێ. لە بوارە جۆراوجۆرەکانی ژیان دەدوێ. ئەوانەش هەموو کەلیماتیان هەیە. بۆیە گەنجینەیەک لە کەلیمات دەکەوێتە سەر کاغەز. شتی سیاسی وا نیە. لە "ڕەحمانی مودەڕیسی" دەگێڕنەوە کە گۆیا گوتوویەتی دەتوانم ببمە سەرنووسەری دە ڕۆژنامەی کۆمۆنیستی. چونکی هەمووی دوو سەت کەلیمەیە، هەر پاشوپێشی دەکەن و تێکی دەکەنەوە دەبێتە ئەوە. ئەوە حەقیقەتێکی تێدایە. مەسائیلی سیاسی بوارێکی زۆر بەرتەسکی هەیە بۆ کەلیمات. هەر بەڕاستی دەتوانم بڵێم هەموو وتارە سیاسی‌یەکان دە هەزار کەلیمەیان تێدا نیە. لەحاڵێکدا ڕۆمانێکی درێژی وەک حەمەدۆک ڕەنگە بەسەت هەزار کەلیمە تەواو نەبێ.

جا ئەمن کە خەڵکەکە لە کاری تەرجەمەکەم ڕازی بوون پێم وایە ئەگەر مەجال هەبایە یانی هەم مەجالی تەرجەمە لە لایەن منەوە هەبایە و هەم مەجالی چاپ و بڵاو کردنەوەش هەبایە، ڕەنگ بێ خەڵک زەوقێکی لێ دیبایە. یانی خزمەتێک بایە، ئەمنیش پێم وایە.

عەباس كاروخ: یەكەم نووسراوەكانت چۆن بوون؟ كێ چاوی لێدەكردن و هەڵەكانی پێدەگوتی؟ سەرەتا بە نووسینی ئەدەبی دەستت پێكرد یان سیاسی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە دەورانی پێش سیاسەتدا هەر وەك باسم كرد شێعرم كە یەكجار زۆر دەنووسین و دەم فەوتاندن. بەڵام جاروبار هێندێك وتاریشم دەنووسین كە ڕەنگە بڵێم ئەویان پتر شتی ئەدەبی بوون. بەڵام وەك شتی جیددی كە گوتم یەكەم دوو بەیاننامەم لە ساڵەكانی ٤٨ و ٤٩ دا نووسین. ئەوانە بەیانییەی سیاسی بوون. دوایە كاری بەرچاوی من لەنێو خەڵكیدا، زیاتر تەرجەمە بوون. ئەووەڵ تەرجەمەم كتێبێك یان جزوویەك بوو بەناوی "واقعیت خلقهای ایران افسانه م.ماكان" لە نووسینی ڕووناكبیرانی كوردی ئێران كە بە یەقین بە قەڵەمی دوكتور قاسملووی نووسرابوو. ئەوە سیاسی بوو. هەر بە دوای ویدا، دووهەمین كارم كە كردم كارێكی گرینگیش بوو كتێبی دوكتور قاسملووی بە ناوی "كوردستان و كورد" بوو كە دیارە لێكدانەوەیەكی سیاسی و ئابووری بوو، هەرلەو كاتەدا وەك سەرەتایەك، تەسلێكی تاریخی و جوغرافیاییشی بۆ نووسیبوو. ئیدی دوای ئەوە كە كەوتمە كاری نووسین، نووسینەكان لە ڕۆژنامەی "كوردستان"دا بوون. لە بڵاو كراوەی "تێكۆشەر"دا بوون. ئەو وەختی كە ڕادیۆمان هەبوو لە ئەرووپاوە هەتا ئاخر كەموزۆر بۆم دەنووسی. دیارە ئەوانە بەشی هەرە زۆریان هەر سیاسین. ئیدی ئەوجار وەك تەرجەمە كە شتی ئەدەبیان زۆرتر تێدا بوو، ڕۆمان یان كورتە چیرۆكەكانی "عەزیزی نەسین" و ڕۆمانەكانی "یەشار كەمال"و هەر وەها لە "جەك لەندەن" ئەمن شتم تەرجەمە كردوە. ئەوانە دیارە پتر وەك شتی ئەدەبی حیسابن هەتا سیاسی. هەرچەند بەڕاستی بەشێكیان بەجۆرێك لە جۆران ئێوەرۆكی سیاسیشیان هەیە. ئێستی تێفكری لە نووسینەكانی یەشار كەمال، هەر لە حەممەدۆكدا، زۆر موحتەوای سیاسی و كۆمەڵایەتیی هەیە بەڵام بەشێوەی ڕۆمانێكی شیرین داڕێژراوە هەتا چاكتر بە گەرووی خەڵكیدا بچێتە خوار. شوێنەواری دیكەش هەن كە بە شێوەی ڕۆمان نووسراون بەڵام ناوەرۆكی سیاسیی خۆیان هەیە.

عەباس كاروخ: ئەدی هیچت بۆ گۆڤارو ڕۆژنامەكانی غەیری حیزبی نەنووسیوە؟ مەبەستم ئەوەیە لە باشووری كوردستان یان جێگاكانی دیكە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە عێراق بۆ ماوەیەكی پێنج شەش ساڵی لە ڕۆژنامەی "هاوكاری" كارم دەكرد. وەكوو ئەرارداد دامەزرابووم نەك وەكوو كارمەندی ڕەسمی، چونكی كوردی عێراق نەبووم. لەوێش هەر لاپەڕەی سیاسەتم هەڵگرتبوو كە لاپەڕەی دوو بوو. هەرچی لەوێدا نووسراوە هەمووی هەر سیاسی بووە. بەڵام جگە لەوە بۆ گۆڤارو ڕۆژنامەكانی دیكەش كە دەردەچوون وەك "بەیان" و "ڕۆشنبیر" و "ڕەنگین" و ئەوانە دەمنووسی. ئەوانە زیاتر ئەدەبی بوون، تەرجەمە بوون، جاری وا بوو نووسین بوون كە زیاتر دەچوونە

خانەی ئەدەبی‌یەوە، بە تایبەت هی گۆڤارەکان. جاری وابوو چیرۆکێکم هەڵدەگرتو تەرجەمەم دەکردو بڵاوم دەکردەوە. بەحەر سوورەت ناکرێ بڵێی ئەمن چیرۆکم نووسیوە، چونکە ناچێتە خانەی چیرۆک‌نووسی‌یەوە.

یەکەمجار کە ئەمن شتێکی لەو بابەتەم نووسی واتە ئەدەبی ـ سیاسی، ڕووداوێکی واقیعی بوو کە لەمێژ بوو دیتبووم. پاش چەند ساڵان لە ڕۆژنامەی "کوردستان"دا بڵاوم کردەوە. ناوەکەشی ئەوە بوو: "دەشمان کوژن‌و جێژنیشمان پێ دەگرن". ڕووداوێکی زیانی خۆم بوو. ڕۆژی ۲۱ی سەرماوەزی۱۳۳۸ بوو لە مەهاباد کە عادەتەن لە ئێران ئەو ڕۆژەیان دەکردە جێژن بەناوی ڕۆژی نەجاتی ئازەربایجان. باسی ڕووخانی حکوومەتی نیشتمانیی ئازەربایجانیان دەکرد، کەچی کۆماری کوردستانیان هەر باس نەدەکرد. ئەمن چووبووم‌ە خەیابانێ بزانم وەزع چییە. دیارە خەڵکیان کۆ کردبۆوە بەڵام ئەمن هەر بۆخۆم چووبووم‌ە خەیابانێ. ڕۆژێکی زۆر سارد بوو. لەسەرمان چووم خۆم بە مزگەوتی حاجی سەید بایزی‌دا کرد. مزگەوتی حاجی سەید بایزی، مامۆستا مەلا شێخ عیززەدینی لێ‌بوو، بۆیە زۆرم هاتوچۆ دەکرد. تەماشام کرد پیاوێکی پیری کوێر کە زۆر جارم دەدیت لەوێ دانیشتوە. ئەو کابرایە پەیتا پەیتا ئەو قسەیەی دووپات دەکردەوە کە "بەڵێ، بەڵێ دەشمان‌کوژن‌و جێژنیشمان پێ‌دەگرن". ئیدی ئەو وەختی ماوەیەک بە دیاریەوە ڕاوەستاو نەمهێشت ئەڵقەی خەیاڵەکەی بپسێ. زانیم دڵی چی. لێی گەڕام پاش چەند ساڵان کە ڕۆژنامەی کوردستانمان دەردەکرد، پێم وایە ساڵی ۱۳۵۰ی هەتاوی بوو. ئەوم بە موناسەبەتی ۲٦ی سەرماوەزەوە نووسی. کە دام بە دەستەی نووسەران، دوکتور قاسملوو گوتی باشە ئەتۆ بۆ هەوڵ نادەی چیرۆک بنووسی؟ ئەمەت بەشێوەی چیرۆکێک دەرهێناوە. گوتم وەڵڵا وا هاتوە دەنا خۆم بە چیرۆک‌نووس نازانم.

ئەوەش کە ئیشارەت پێ‌کرد، شتێک بوو کە پێم وایە ساڵی ۱۳٦۳ یان ٦٤ بوو نووسیم بە ناوی "شەرتی پیاوان". ئەوە جارێکیش کرا بە نمایشنامە، ئەوەش کە وەک جزوویەک چاپ کرا لە ڕاستی‌دا گێڕانەوەی دوو، سێ ڕووداوی جۆراوجۆر بوو لە ژیانی حیزبایەتی‌دا. بەڵام مۆنتاژ کرابوو. عادەتەن نووسینی ئەدەبی ئەگەر مۆنتاژ کرا هێندێک شاخ‌وباڵی لێ زیاد دەکرێ جا با پیاو چیرۆک‌نووسیش نەبێ. دەنا ئەوە هێندە واقیعی بوو کە هێندێک کەسی شارەزا دەیانزانی ئەمن باسی چی دەکەم. هێندێک لە قارەمانەکانی ئەوشتەی وەک چیرۆک دەرهاتبوو دەناسرانەوە. چون ئەوانە شتێک بوون کە بەچاوی خۆم دیبوومن. مەسەلەن داستانێک دەگێڕمەوە کە جەمعێک پێشمەرگە چووین لەکن کابرایەک میوان بووین کە پەزیرایی لێ کردین. ئەوە هەر بۆخۆم دەگەڵ بووم. پیاوەکە پێم وایە ئێستاش هەر ماوەو لە مەنتەقەی گەورکانە. دەنا لەوەی زیاتر هەوڵی چیرۆک‌نووسینم نەدارە. چونکە چیرۆک‌نووسین ڕەنگە هەر وەک شێعرەکە بێ. چیرۆک‌نووسێکی باش نەدەبووم، پێشم خۆش نەبوو چیرۆک‌نووسێکی خراپ بم. هەرچەند ئەو شەرتی پیاوانە خەڵکەکە پێی خۆش بوو، هەم شیرین بوو، هەم لە ڕووحییاتی خەڵکی نێزیک بوو. نازانم لەوێ بووی یان نا

کە کردیانە شانۆ. پێم وایە لە ٢٦ی سەرماوەزیشدا بوو کە کردیان بەڵانی کەسەوە یەک لەسەر چواری خەڵکەکەی دەگەڵی دەگریان. هەرچەند ئەوانە پێشەیان شانۆگەری نەبوو بەڵام ئەوەندە هەستو سۆزی تێدابوو کە زۆری خەڵکەکەی یان هەر بەتەواوی دەگریان یان فرمێسکیان دەهاتەوە خوارێ.

عەباس کاوەژ: مامۆستا وا بزانم لە زمانەوانییش دا دەستت دەڕوا. گۆیا لە کۆڕی زانیاریی کورد لە بەغدا لە حەفتاکاندا کارت کردوە. پاشکۆیەکیشت لەسەر فەرهەنگی هەمبانە بۆرینەی مامۆستا هەژار نووسیوە. دەکرێ سەرجەم ئەزموونەکانی خۆت لەو بوارەدا شی کەیەوە؟ بۆخۆت دەزانی زمانەوانی بەشێکی تایبەتە لەخوێندنی بەرز، کەچی تۆ بەبێ زانستگا فێری بووی. ئەوە لە چیڕا هاتوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە وا باشە موبالەغەی تێدا نەکەین. ئەمن لەپێشەوە گوتم خۆم بە ئەدیب نازانم چونکە ئینسانی ئەدیب دەبێ دەرسی زمان بخوێنێ، مەکتەبە ئەدەبییەکان بخوێنێتەوەو بیانناسێ. ئەمنیش هیچ یەک لەوانەم نیە. ئەوەش کە بووەمە زمانزان پێم وایە ناچێتە خانەی زمانەوانییەوە، بەڵکوو شتێکی دیکەیە. با بڵێین ئۆگری بە زمانە. مەسەلەن ئەوەی کۆڕی زانیاری، ئەمن قەت وەک کارکردن کارم دەکۆڕی زانیاریدا نەکردوە. نەشبووم بە ئەندامی. ئەمن ئێستێ ئەندامی ئاکادیمیای کوردستانم. ئەو ئاکادیمیای کوردستانە کە لەجێی کۆڕی زانیارییە. ئەوەی لە بەغدایە بوو ناوی کۆڕی زانیاری بوو. بەڵام ئەوەی ئێستا ناوی ئاکادیمیای کوردستانە. منیشیان کردۆتە ئەنداممو وەریان گرتووم. دیارە وا نیە بڵێی دایم کارمو یارمەتی وەردەگرم. شتی وا نیە بەڵام وەکوو ئەندام حسابم. ئەو وەختی ئەندام نەبووم.

عەباس کاوەژ: باشە ئەوە نیشانەی ئەوە نیە لەو بوارەدا شارەزای؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەبەر ئەوەیە کەمێک کوردی دەزانمو هێندێک ئەزموونیشم داوە کە وەریان گرتوە. لەوێ کە هاتوچۆی کۆڕی زانیاریم دەکرد هەم لەبەر ئولفەتەکەم بوو، هەمیش زیاتر هێندێک کاری دیکە بوو. ڕەوەحی شاد بێ دوکتۆر "عەبدوڕڕەحمانی حاجی مارف" کە بۆخۆی زمانناسێکی گەورە بوو، بانی دوکتۆرای دە زماندا هەبوو. دیارە نەک زمانزان چونکە کوردیزانی چاک نەبوو، بەڵام وەک قانوونی زمان پێم وا نیە کەسی کورد ئەوەندە ئەوانینی زمانی زانیبێ، چەند کتێبێکی نووسیوە. هەموو جارێ کە کتێبەکانی دەنووسین، پاش تەواوبوونی حەتمەن داوای لەمن دەکرد بەیەکەوە پێیدا بچینەوە. لەپاشان ئەو قاعیدەی ئەو دەیهێنان ئەگەر کەلیماتەکە دروست نەبایە، یان جوان نەبایە یان هەر موڵاحەزەیەکم لەسەری هەبایە دەکرێ بڵێم بێ سێو دوو قبووڵی دەکردن. وەکوو پیاوێکی بەئەخلاقیش، دەگەڵ ئەوەی پێم وایە

کارەکەم چووکەڵە بوو بەڵام لە هەموو کتێبەکاندا نووسیویەتی ئەو کتێبە بە کۆمەگی فلان کەسی پێدا چوونەوەی بۆکراوەو تەسحیح کراوە.

یان مەسەلەن ئەوەی باست کرد، ئەوەی هەژاری. هەژار کە هەنبانە بۆرینەی نووسیبوو دوای چاپی جلدی یەکەمی کە پێم وایە ئامەکەشت هەر دیوە ئەودەمی پێکەوە بووین، نوسخەیەکی بۆ ئیمزا کردبوومو بۆی ناردبوومو بۆشی نووسیبووم کە ئەوە یەکەم کارە بەو بەربڵاوییە دەستی پێ کراوە وەک بناغەی فەرهەنگی کوردی. بۆیە لە خەڵکی دیکەشم داوا کردووە لەتۆش داوا دەکەم کە بیخوێنیەوەو ئەگەر شتێکت وەبەرچاو هات کە دەوێدا نەبوو لێی زیاد کەی‌و بۆم بنێری. ئەوە بوو جلدی یەکەمم خوێندەوە هەر چەند زۆر بەپەلە بوو چونکی بەڕاستی فەرهەنگ بۆ خوێندنەوە نایێ. فەرهەنگ بۆیە دەبێ ئەگەر کەلیمەیەکت لێ حاسیە بوو مراجعەی پێبکەی‌و دەری بێنی. بەڵام لەبەر خاتری وی خوێندمەوەو بۆشم ناردن. دیارە کاغەزێکی بۆ ناردم کە ئێستاش ماوەمە ، وا دیار بوو زۆری پێ‌خۆش ببوو. هەم سوپاسی کردبوو، هەم داوای کردبوو کە دووهەمەکەشی بۆ چاو لێبکەم کە بەداخەوە پێش ئەوەی چاپ بێ یان بۆم بنێری، بۆخۆی کۆچی دوایی کرد. یانی ئەوانە تاچەند خانەی زمانەوانی‌یەوە، بەڵام لە زمانناسی‌دا لەبەر ئەوەی بۆخۆم شارەزای زمانەکە هەم هێندێک شتی زەوقی زمان دەزانم. کە زۆرجار لە کۆڕە ئەدەبی‌یەکاندا بەشدار بووم ئەوانە کە باس کراون خەڵک وەریان گرتووە.

یان مەسەلەن بۆ خۆم وەک شانازی‌یەکم داناوە کە لە سەرەتای قسەکانیشمدا باسم کرد. ئەو کۆنفرانسەی ڕۆژانی ۲۲تا۲٤ی دیسامبری ۲۰۰۹ لەسەر زمانی یەکگرتوو لە ئاکادیمیای کوردستان گیرا ، وا بزانم غەیری من کەسیان تێدا نەبوو پلەی دوکتورای نەبێ. هەموویان دوکتور بوون، منیشیان کە داوەت کردبوو، ئەمن لە سەرەتای قسەکانمدا گوتم ئەوە شانازی‌یەکی گەورەیە کە لەنێو ئەو جەمعە دام، بەڵام هەستیش بە کەمی ناکەم. بەڵکوو هەست بە شانازی دەکەم کە دەگەڵ ئەوەی ئەو پلەیەشم نیە ئێوە بە لایقی ئەوەتان زانیوم کە لەو کۆڕەدا بێم قسەی خۆم بکەم، تەنانەت وایان تەرتیب دابوو کە ئەووەڵین کەسیش کە قسە دەکا ئەمن بم. وا بوو ئەمن هێندێک یادداشتم هەبوون نەمزانیبوو وا زوو دەست پێ‌دەکا، یادداشتەکانم هەر لەنێو ئۆتۆمۆبیلەکەدا بەجێ هێشتبوون. گوتم ئەمن یادداشتەکانم لێ بەجێ ماون ئەوە ناردوومە بیانهێنن. ئەگەر کەسێکی دیکە قسە بکا باشترە. نەفەری دوای من گوتی ئەمن ئامادەنیم تۆ یەکەم قسەی کرد. بەهەر حاڵ ئەمن نە عالمی زمانمو نە زمانەوانم. ئەوەش کە باسی دەکرێ، ئەمن هەمیشە دەڵێم کۆڕی زانیاری یان ئەکادیمیای کوردستان حەق وایە بۆ خزمەتی زمانی کوردی پێک بێ لە زمانناسو زمانزانان. چونکە زمانناس ئەوانەن لە باری عیلمی‌یەوە زمان دەناسنو دەتوانن بچنە نێو وردەکاری‌یەکانی، زمانزانیش بەو تەعبیرەی ئەمن بەکاری دێنم ئەوانەن کە لە دێهاتی گەورە بوونو ڕەنگە هەر خوێندەواریش نەبن. بەڵام وشەی

زمانی کوردی باش دەزانن. ئەمن خۆم لەوانە حیساب دەکەم. تەنانەت ئەوە باشە بگوترێ ئەمن زۆر جار لە کاری نووسین و تەرجەمەدا ئەگەر بۆ کەلیمەیەک تێ‌ماوم، بانگی خێزانم کردوە بەجۆرێک لەجۆران داوامووە بۆ ئەوەی وەشەی پێتم داخوا کەلیمەیەکی لەو بابەتەی بەزمانەدا دێ یان نا؟ کە جاری وا بووە بە زمانی‌دا هاتووە جاری واش بووە نا. پێم وایە ئەوەی حەیێ لە ئەخوێنەواران وەرگرین.

عەباس کاردۆ: مامۆستا هەرچەند بڕێکت باس کرد داخوا لە کاری ڕۆژنامەگەری‌دا جگە لە ڕۆژنامەی "کوردستان"و ڕادیۆی دەنگی کوردستان کە سالانێکی زۆر کارت تێدا کردووە سەرپەرستیان بووی، لە کوێی دیکە کارت کردوە بۆ چ بلاو کراوەیەکی دیکەت نووسیوە؟ دەکرێ باسی بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ پێم وایە باسم کردن. لە ڕادیۆو ڕۆژنامەی خۆمان هەر وەک فەرموورت کارم کردوە. هەروەها بلاوکراوەی نێوخۆیی حیزب "تێکۆشەر" کە بە زۆری کارم تێدا کردوە. بەڵام جگە لەوانە ڕۆژنامەی "هاوکاری" بوو کە ماوەیەکی زۆر یانی ٥،٦ ساڵ کارم تێدا کرد. بۆ زۆر بلاوکراوەی دیکەش بابەتم نووسیوە. حەتتا ئەو بلاوکراوانەی دیکەی حیزبی وەک "ئیشک" و "کاوان" و "ژنان". هەرچەند ڕەنگە ئیعتیراف بکەم کە کەمم لەوانەدا نووسیوە بەڵام بەهەر حاڵ لەوانیشدا نووسیومە. بێجگە لەوە ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارانەی هەبوون و ئێستا هەن لە بەشێکیاندا ئەمن بە جۆرێک لە جۆران بەشدار بووم لە نووسین‌دا. نێ ئەم دواییانە زیاتری وتووێژە. یانی دەکرێ بڵێم لە ماوەی یەک، دوو ساڵی ڕابردوودا چل، پەنجا وتووێژم لە ڕۆژنامەو گۆڤارو سایتەکاندا بلاو بوونەتەوە. نووسینیش کەم‌وزۆر هەبوون لە هەموو ڕۆژنامەکانی کە زۆر پڕتیراژن. هەرچەند نووسینی من بەشی هەرە زۆری، زیاتر لە سەدی ٩٥ی یان بەبێ ناوە یان بە ناوی خوازراوە. ئەو وتووێژانە مەعموولەن بۆیەیان دەکەن کە بەناوی خۆم بن. ئەوانە ناوی منیان لەسەر بووە دەنا ئەوی دیکە ناوی منیان لەسەر نەبوو. تەنانەت وا بووە کە ناوی حەقیقیی کەسی دیکەی لەسەر بووە. ئەمن نووسیومە بەڵام بە ناوی کەسی دیکە چاپ کراوە. جارێکی بۆ یەک ڕۆژنامە - ناوی نابەم - دوو جارم شت نووسی. جارێکیان ناوی ڕەفیقێکی دیکەم لەسەر نووسی چاپیان کرد. بەڵام جارەکەی دیکە هەر بۆ ئەو ڕۆژنامەیەو تەقریبەن هەر لەو مەجالەشدا، بە ناوی خۆم نووسیم بلاویان نەکردەوە. وەختێک گلەییم لێ کردن گوتم ئێوە هەڵوێستتان بەرانبەر بە من ناوا بووە. فلانە مەتڵەبتان چاپ کرد کە هی من بوو. ئەو ڕووحیشی خەبەردار نەبوو بەڵام بە ناوی ئەوەوە ناردم چاپتان کرد. بەڵام ئەوی دیکە کە بە ناوی خۆم بوو بلاوتان نەکردەوە.

هیوای کاروخ: شارەزاییت بە سەر زمانەکانی دیکە دا چۆنە؟ دەزانم فارسیت زۆر باشە، ئەدی زمانی دیکە دەزانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: فارسیم باشە بەو شەرتە بە زمانیدا نەبە. چونکی لەهجەم بەحەددی ئەعلا خراپە. بۆ کوردییش بۆخۆت دەزانی قسەکردنم هەر خراپە، بەڵام بۆ فارسی لەهجەیەکی زیاد لە حەددم هەیە. پێشتریش وا نەبووم، بە جحێڵی کە پیاو بەکاری دێنا باشتر بوو. بەڵام دوایە کە هێندێ لێ‌دوور کەوتوومەوە ساڵی جارێک داخوا چەند کەلیمەیەکم بەسەر زاری‌دا بێ یان نا. ئەویش نە حوزووری زیهنی هەیە کە کەلیمەکە بە ڕەوانی بێژم نە لەهجەکە تەواوە. بەڵام لەسەر یەک دەتوانم بڵێم فارسی دەزانم چونکی کە دەنووسم خراپ نیم. لەو لاشەوە بۆ خوێندنەوە حاڵی بوون پێم وایە لە هەموو ژیانمدا هەڵنەکەوتوە لە جوملەیەک حاڵی نەبم. مومکینە کەلیمەم نەزانیبێ‌و کەڵکم لە فەرهەنگ وەر گرتبێ، بەڵام جوملە نا. جگە لەوە زمانی عەرەبی دەزانم. لە باری قەواعیدی عەرەبی‌یەوە دەکرێ بڵێم باش دەزانم. یانی کەم وا هەبووە عەرەبێک قسە بکا و ئەمن هەست نەکەم فلان جوملە یان عیبارەتی بە هەڵە خوێندۆتەوە. ئاوای دەزانم. لە خوێندنەوەدا هیچ موشکیلم نیە. لە حاڵی‌بووندا مەگەر مەسایلی عیلمی‌و ئەوە بێ دەنا موشکیلم نیە. لە نووسینیش تەقریبەن هەر باشم. بەڵام لە قسە کردندا ئەویش هەر لەبەر ئەوەی تەمرینم لە سەری نیە، زۆر موسەللەت نیم. هەرچەند ئەو وەختەی پێویست بووە بە تایبەت لە بواری مەسایلی سیاسی‌دا ئەداوی مەتڵەبم کردوە. یانی تەرەفەکان نەک هەر حاڵی بوونە تەنانەت لێشم ڕازی بوونە. هەر وەکی جارێکی گێڕامەوە ساڵی ١٩٨٢چووبوومە بەیرووت، کاک "سەلاح بەدرەددین" کوردی سووریە کە وەختێکی سکرتێری حیزبێک بوو بەناوی پارتی دێمۆکراتی چەپی کوردی سووریا، هەم شارەزا بوو، هەم بۆ دیداری حیزبە سیاسی‌یەکان دەگەڵم دەهات. زۆر دۆست بوو. کە دیانپرسی بە چ زمانێک قسە بکەین، هەموو جارێ دەی‌گوت "بە عەرەبی‌یەکی شیرین قسە دەکا".

لەوانە بەولاوە زمانێک نیە بڵێم دەی‌زانم. ڕەنگە سەت کەلیمە، دووسەت کەلیمە فەڕانسەیی بزانم. یان ئینگلیسی بزانم. کاک "فەتاحی کاویان" کە زۆرجار داوام لێ کردوە ئەگەر مەتڵەبێک هەیە دەگەڵ کەسێک تەرجەمەم بۆ بکا. چونکی ئیستیلاحەکان سیاسین پیاو دەیان زانێ. ئەگەر شتێکی دەقیق تەرجەمە نەکردبێ بە ئینگلیسی، عەرزم کردوە کاکە ئەمن وام نەگوت ئەتۆ وات لێ کرد. جارێ وا بوو سەرۆکی دەفتاوەد دەی‌گوت ئەتۆ بەخۆڕایی منیش و خۆشت عەزیەت دەدەی. دەنا ئەتۆ ئینگلیسی دەزانی. لە حاڵێک‌دا ئەوەڵڵا ڕەنگە هەمووی دوو، سێ جوملە ئینگلیسی بزانم. لە فەڕانسەیی‌دا ئاوا کەم نین. لەویان بۆ سەفەر و شتی ئاوا ڕەفعی ئیحتیاج دەکەم. بەڵام ئەگەر بکەوێتە مەسایلی عومدەوە ئیحتیاجیی موتڵەقم بە موتەرجیم هەیە.

یادی بەخێر کریس کۆچێرا جارێکی پێی گوتم ئەتۆ لە کوردستان فەرانسەیی دەزانی، بەڵام لە فەرانسە نایزانی. دەلیلەکەشی ئەوە بوو کە دەهاتە ئێرە ئەمن کەس نەبوو تەرجەمەم بۆ بکا. هەر بۆیە بۆخۆم قسەم دەگەڵ دەکردو ئەویش کۆمەگی دەکردم. بەڵام لەوێ کەسێک هەبوو تەرجەمەم بۆ بکا. بۆیە بۆخۆم ڕاستەوخۆ قسەم نەدەکرد. یان هەر پارەکە ئەو "کارۆڵ پرووتهەوییز" کە ئەو کتێبەی لەسەر دوکتور قاسملووی نووسیوە، هاتبوو بۆ ئێرە. ئەو بۆخۆی وێنزوێلایی‌یەو زمانەکەی ئیسپانیۆلی‌یە. بەڵام هەم فەڕانسەیی باش دەزانێ هەم ئینگلیسی. ئەوەندەی پێکەوە دەبووین بە فەرانسەیی قسەمان دەکرد، ئەوی ئەم‌دەزانی ئەو بۆی ڕاست دەکردمەوە. بەڵام بەهەر حاڵ ناتوانم بڵێم دەی‌زانم.

عەباس کاردۆ: دەڵێن مامۆستا لە ژیانی سیاسی‌و خسووسیی خۆی‌دا شانسی زۆری هەبووە. تۆ دەڵێی چی؟ باوەڕت بە شانس هەیە؟ ئەگەر هەتە پێت وایە کەسێکی بەشانس بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو شتەی پێی دەڵێن شانس باوەڕت پێی هەبێ یان نەبێ، ئەوە هەیە. ئەمن پێم وا نیە شانسی بەو جۆرەم هەبێ کە باعیسی ناسرانم بووبێ. لە ژیانی خسووسی‌دا کە چ عەرز کەم، پێم وا نیە شانسێکم بەنسیب بووبێ. دیارە لە باری سیاسی‌یەوە ئەوەی بە شانس دەزانم کە دەگەڵ ئەوەی پەروەردەی دێیەکی چکۆلە بووم، بەڵام لە دنیای سیاسەتو جامیعەو تەدەبیدا جێگایەکم بۆ خۆم کردۆتەوە ئەوە بۆخۆی شانسە. بەڵام لە نێو کوردەواری‌دا شانس زۆرجار بەوەی دەڵێن کە بۆی ڕێ‌دەکەوێ. ئەوەی دەڵێن: بۆ هاری، هەر دەباری. ئەوە زەربولمەسەلێکی کوردی‌یە. ئەمن بەو مانایە خۆم بە ساحێب‌شانس نازانم. یان ڕەنگە ئەوە کەمێک بە قازانجی خۆم بێ ئەو قسەیە، یان بێ تەدەبی نەبێ تاریف لەخۆم بێ، پێم وا نیە ئەوەی پێم دراوە لەبەر شانس بووە. مەسەلەن ئەمن بوومە ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی. پێم گوتی، بە ئیمانیشەوە گوتم، هەر وەختێکی نەمویستوە - کە زۆر وەختیش هەر نەمویستوە - ببمە ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی، دەلیلی ئەساسی ئەوە بووە کە پێم وا بووە ئەمن زانایی‌و لێوەشاوەیی‌و توانای پێویست بۆ ئەو کارەم تێدا نیە. بەڵام پێم وا نیە ئەوەی بە شانس حیساب بکەم، چونکی لەو کۆمەڵەدا کە تێی‌دا بووم ڕەنگە چەند کەس لە سەرووی من بووبن بەڵام چەند کەسیش لە خوارووی من هەبوون. ئەو وەختە دەتوانی بڵێی ئەوە شانسی هێنا بوو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی کە خەڵکەکەی دیکە هەمووی لەو بەتواناتر بن. یانی هەر وەکوو کوڕ، کەچەڵەی ناشەوانی بازی ئیقباڵی لەسەر نیشتبێ. ئەمن بەو ئەندازەیە خۆم بە بێ‌توانا نازانم کە بڵێم ئەوە شانس بووە. جا نازانم ئەوانەی پێیان وایە ئەمن خۆشبەشانسم، خۆشبەشانسی‌یەکەم لە چی‌دا دەبینن؟

عەباس کاروان: دیارە ئەمن بۆخۆم زۆرم باوەڕ بە شانس نییە. ئەوە هەوڵی ئینسانە کە بە جێگایەکی دەگەیەنێ. بەڵام باسەکە ئەوەیە دەبینی ڕەوتی ڕووداوەکان وا دەکا کە ئەتۆ دەگەڵی بچیە پێش و مەجالێکت بۆ بکرێتەوە کە تێیدا سەرکەوی. جاری وایە توانا و لێزانیشت هەیە بەڵام مەجالێک نییە خۆتی تێدا تاقی بکەیەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە لەو حاڵەتەدا کە کابرا توانای پێویستی بۆ کارێک هەیە و دەستی دەکەوێ، ئەوە شانس نییە. ئەوە تەبیعییە. ئەگەر وەدەستی ناکەوێ ئەوە پێی دەڵێن بەدشانسی. مەسەلەن کابرا دەچێ بلیتی بەختەئازموون دەکڕێ. کە بۆی دەرچوو دەکرێ بڵێی شانسە. چونکی لە نێو خەڵکەکەی دیکەدا شتێکی زیادی نییە. ئەویش هەر بلیتەکەی بەو قیمەتە کڕیوە کە خەڵکی دیکە کڕیویانە. دەنا کابرا چووە لە دانیشگا دوکتورای وەرگرتووە، ئەوە بۆ شانسە. ئەوە هیچ شانس نییە. یان کابرا گەنجێک دەبینێتەوە یان خێری وەڕێگایە دێ ئەوانە شانسن. ئەمن پێم وایە دەکرێ لە شتێکدا بڵێم شانسم هەیە. وەکوو حەقێکیش بێ ئەدای دەکەم. دەگەڵ ئەوە کە گیروگرفت هەر هەیە، بەڵام ئەمن لە بنەماڵەدا خۆم بە ساحێبشانس دەزانم. کوڕم هەن و کچم هەن. زاوام هەن و بووکم هەن. لە هەموانیان ڕازیم. چونکی بەخۆشییەوە هەموویان لە نێو خەڵکی جێگەو ڕێگەیان هەیە. کۆمەڵایەتین و خەڵک خۆشی دەوێن. دەگەڵ منیش وەک بابەو خەزووری هەر چوار لایان باشن و بە مەحەبەتن. لێرە هەم حەقی وان دەدەم هەم ئەوەش قبووڵ دەکەم کە ئەوە شانسێکە کە هەمە. ئەوە هیچ ئیرادەی خۆمی تێدا نییە. بە تایبەتی ئی بووک و زاوایان ئیرادەی منی تێدا نییە. ڕەنگە کەم-وزۆر تەربیەتی منداڵەکان نەخشی منی تێدا بێ. مەحەبەتم پێ کردوون، مەحەبەتیان پێ کردووم. بەڵام بۆ ئەوانی دیکە ڕەنگە بچێتە خانەی شانسەوە.

عەباس کاروان: تۆ کتێبی "دان چەرموو"ی "جەک لەندەن"ت لە فارسییڕا وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی. ئەو کتێبە ئەزموونێکی ناخۆشی بۆ تۆ هەبوو. دەکرێ لەو بارەیەوە بدوێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەزموونە ناخۆشەکە یەکێک لەوانەیە دەبێ بخرێتە خانەی بەدشانسییەوە. ئەمن کە لە دەفتەری سیاسی بووم، کاک حەسەنی شێوەسەڵی کە پێجگە لەوەی ڕەفیقی حیزبایەتی و فەقێیایەتیی ئەوانەم بوو، ژنبرام بوو. ئەو کە لە مەنتەقەی سەردەشت بوو و دەگەڵ خەڵکی تەماسی هەبوو، داوام لێ کرد بنێرێ ئەو کتێبەم بۆ بێنێ. ئەو کتێبەی هەر بۆ نەناردم لەپاشان لە ڕێگایەکی دیکەوە کتێبەکەم دەست کەوت. نەک هەر دەستم کەوتبوو تەنانەت زۆریشم لێ تەرجەمە کردبوو. دوایە کە ئەوە بێخەبەر لە بەکرین ئەو کتێبەیان کە وا دیار بوو ئەوانەی ڕای تەسپاردەبوون پیاوی دوژمن بوون، بە دوژمنیان گوتبێ کە ئەو کتێبە بۆ فڵان کەسی دەبەن. ئەو کتێبەیان بۆ بۆمبڕێژ کردبوو، یانی نێوەڕاستەکەی هەمووی بۆمب بوو.

ئەویان بۆ کاک حەسەنی شیوەسەڵی ناردبوو کە بەداخەوە دە دەستی‌دا تەقیەوە کە بوو بە هۆی لەدەستدانی هەردووک دەستی‌و هەردووک چاوی. ئەوە بیرەوەری‌یەکی زۆر تاڵە. بەڵام هەر ئەو وەختی کە ئەوە بوو ئەمن کتێبەکەم ڕەنگە زیاتر لە نیوەی تەرجەمە کردبوو. سەیرەکەشی ئەوەدا بوو ئەو کتێبە دوو تەرجەمەی هەبوون. یەکیان هی موحەممەدی قازی بوو. ئەمن کە دەمزانی تەرجەمەی موحەممەدی قازی باشە دەرای ئەوم کردبوو. کەچی ئەوەی بۆ کاک حەسەنی شیوەسەڵی هاتبوو، لە بنی‌را ئەوش نەبوو. پێشم وایە ئەوەیان بۆیە هەڵبژاردبوو چونکی ئەوەی موحەممەدی قازی بەرگەکەی بەرگێکی عادی بوو. بەرگەکەی نەرم بوو، بۆ بۆمب گـوزاری نەدەبوو. ئەوی دیکە ئەگەر بە سەهوو نەچوویم ڕەنگە زۆر دڵنیا نیم. تەرجەمەی کەسێک بوو بەناوی "داریوش شاهین" کە جلدەکەی مقەبا بوو. ڕەق بوو. بۆیە بە عەمد ئەویان هەڵبژاردبوو کە بۆ مەلا حەسەنی بنێرن. دەنا لەچینا ئەگەر ئەو کتێبەم بۆش هاتبایە هەر نەمدەویست. چونکە بۆخۆم یان پێم گوتبوو یان بۆم نووسیبوو چاکم لەبیر نیە، کە سپید دندان لە نووسینی جەک لەندن تەرجەمەی موحەممەدی قازی. چونکی لە ماوەی ژیانی موحەممەدی قازی‌دا هەر شتێکی ئەوو کەسێکی دیکە تەرجەمەیان کردبێ، نەک هەر ئەمن پێم وا بێ هەموو ئێرانی‌یەک تەرجەمەکەی موحەممەدی قازیی پێ باشتر بووە. موتەرجیمێکی زۆر بەتوانا بوو. داستانەکە ئەوە بوو. حادیسەیەکی زۆر تاڵ بوو.

ئەمن بەفکریشدا هات کە کتێبەکە بڵاو نەکەمەوە. لەپاشان گوتم ئەوە کەمێک عەوامانەیە. جەک لەندن چ خەتایەکی هەیە؟ مەتڵەبێکی جوان چ خەتایەکی هەیە کە بڵێی چونکە شتێکی وا بووە چاپی ناکەم. تۆزێک منداڵانەو عاتیفی‌یە. بۆیە کتێبەکەم تەواو کردو دوایەش بڵاوم کردەوە. چونکی پێم وایە یەکێک لە کارە جوانەکانی دنیای نووسینە. خەلاقیەتێکی یەکجار زۆری تێدایە. فکرێکی یەکجار بەرزی تێدایە. تەعەسوبێکی یەکجار زۆری ئەخشی پەروەردەی نیشان داوە. پێم وایە بۆخۆشت کتێبەکەت خوێندۆتەوە.

هیاس کاردۆ: کەی‌و چۆن دەستت بە وەرگێڕانی کتێبی "کوردستان‌و کورد"ی دوکتۆر قاسملووی کرد؟ ئایا ئەوە یەکەم ئەزموونی وەرگێڕانت بوو یان پێشتر کاری دیکەت کردبوو؟ پێشوازیی خوێنەران لە کتێبەکەو بە تایبەت لە وەرگێڕانەکەی چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کتێبەکە ئاخری ساڵی ١٣٥١ دەست بە وەرگێڕانی کرا. بۆ کۆنگرەی ٣ کە لە سەرەتای پاییزی ١٣٥٢دا دەستی پێ‌کرد، لە چاپ هاتە دەرێ‌و وەکوو دیاری درا بە ئەندامانی کۆنگرە. ئەوە یەکەم کاری من نەبوو. پێم وایە جارێکی دیکەشم باس کرد، پێشتر کارێکی چووکەڵەی دیکەم کردبوو. ئەو "واقعیت خلقهای ایران‌و افسانه م. ما کان"م تەرجەمە کردبوو کە جوزوەیەکی چووکە بوو بە فارسی نووسرابوو. بەڵام وەکوو کتێب‌و وەکوو کارێکی قورس یەکەم کارم بوو. دیارە ئەمن ناوی کتێبەکەم بیستبوو. زۆر بەداخەوە بووم کە بە زمانێک بێ کە ئەمن تێی بگەم بە فارسی یان عەرەبی. حەتتا پێش ئەوەی دوکتۆر قاسملووی

بیبینم ناوی کتێبەکەیم بیستبوو. کە یەکترمان بینی، پاش ماوەیەک نوسخەیەکی لە عەرەبی‌یەکە وێ‌داوم خوێندمەوە.

تەرجەمەی کتێبەکە بەڕاستی دژوار بوو، ڕاستە عەرەبیم دەزانی. بەڵام چاپێکی زۆر خراپی هەبوو. زۆر تێک‌چووبوو. غەڵەتی زۆر تێدا بوون. جاری وا بوو بەشێک لە مەتنەکەی ببوو بە حاشیە. جاری وا بوو حاشیە چووبووە نێو مەتن. لەو بارەیەوە زۆرجار تووشی ئیشکال دەبووم. لەوانەیە بڵێم ئەگەر دوکتور قاسملوو بۆخۆی لەوێ نەبایە، ئەو موشکیلاتە قابیلی حەل نەبوون یان هەرنەبێ گران حەل دەبوون. بەڵام کە شتێکی وام بۆ دەهاتە پێش، نەمدەتوانی بەئاسانی حەللی بکەم، موراجەعەم پێ‌دەکردو ئەویش ئەو وەختی عەرەبیی زۆر کەم دەزانی. بەڵام کە دەی‌خوێندەوە لە مەتڵەبەکە حاڵی دەبوو. ئەوەندەی عەرەبی هەر دەزانی، بۆیە پێی دەگوتم ئەوە هەڵەیەو دروستەکەی ئاوایە. بە هەرحاڵ دەگەڵ ئەوەی کاری دیکەشم هەبوو، کاری حیزبیشو کاری ڕۆژنامەنووسییشم هەبوو، بەڵام هێندەم ئولفەت پێی هەبوو کە تەرجەمەم کرد. دەسخەتەکەی من بە کاغەزیA4 ببوو بە ٣٠٠ لاپەڕە. لە حەفتەی یەکەمی‌دا ١٠٠ لاپەڕەیم تەرجەمە کرد. هەرچەند کارێکی گران بوو لە عەرەبییەوە. دوایە هەر پێ‌ئەوەی پاکنووسی بکەینەوە، ئەوەمان دا بەچاپ. کتێبەکە دوکتور قاسملوو فەسڵێکی لێ حەزف کرد. فەسڵێک کە لە عەرەبییەوە تێی‌دا نەبوو. چونکی کتێبەکە بەینی ١٩٥٧ و ٦٢ی نووسراوە. ئەو فەسڵەی هەر تێدا نەبوو. بەڵام دوایە بۆ چاپی عەرەبی‌یەکەی فەسڵێکی بۆ نووسیبوو بە ناوی: بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراق. لەوێ‌دا زۆری باسی بزووتنەوەی کورد کردبوو، دیارە حەملەشی کردبووە سەر عێراقو ئەو دەوڵەتەی مەحکووم کردبوو. هەرچەند ئەمن تەرجەمەم کرد، بەڵام لە چاپی کوردی‌یەکەدا ئەو فەسڵەی دەرێنا، هەم بە دەلیلی ئەوەی لە سەرەتاوە تێی‌دا نەبووە، هەم لەبەر ئەوەی کە داوای کردبوو گوتبووی کتێبێکی ئاوام هەیە بۆ چاپ، گوتبوویان ئێمە بۆت چاپ دەکەین. کاغەزیان بۆ چاپخانەیەک نووسیبوو کە ئەو کتێبەی چاپ کەن بەبێ ئەوەی بدرێ بە ڕەقابە. ئەوە لەحاڵێک‌دا بوو کە هەموو شتێک دەدرا بە ڕەقابە. هەربۆیە دوکتور قاسملوو گوتی مادام ئەوان بەبێ ڕەقابە کتێبی من چاپ دەکەن، دەبێ ئەمن ڕەقابە لەسەر خۆم دانێم. حەق نیە بە ئیمکاناتی وان، بە ئیجازەی وان، لە وڵاتی وان، بە پارەی وان کتێبەکە چاپ کەمو بەدژی ئەوانیش بێ. بۆیە ئەو بەشەی حەزف کرد.

کتێبەکە زوو کەوتە بازاڕەوە. دیارە کتێبەکە کتێبێکی عیلمی بوو. کتێبێک بوو کە لە هەموو جێیەک و بە هەموو زمانەکانی خەڵک پێشوازی‌یان لێ‌دەکرد. چەند جومڵەیەکمان لە نووسەرانو سیاسەتمەداران هێنابوو کە تاریفی کتێبەکە دەکەن. بۆیە حەتمەن دەبوو ئیستیقباڵی لێ بکرێ. پێم وایە خەڵک لە کوردی‌یەکەشی ڕازی بوونو لەڕاستی‌دا خەڵک لەوێ‌دا دەگەڵ زمانی کوردیی نووسینی من ئاشنا بوون. بۆیە دواتر کە

شتێکم تەرجەمە دەکرد. هەر ئەوە کە خەڵکەکە دەیانزانی نی منە پێشوازی‌یان لێ‌دەکرد. یانی کارێکی باش بوو.

عەباس کاردۆ: ئەو بەشەی دەفەرمووی لاچوو، دوایە دانەنرایەوە لە چاپەکانی دیکەدا؟
عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: نەخێر دانەنرایەوە. تا ئێستا دانەنراوەتەوە.

عەباس کاردۆ: ئەشماوە وەک سەرچاوەیەک یان شتێک کە خەڵک ئەگەر ویستی چاوی لێ‌بکا؟
عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: لە نوسخە عەرەبی‌یەکەی‌دا هەیە.

عەباس کاردۆ: بەڵام تۆ کردووتە کوردی کە تێیان نەخستوە.
عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: یەکێک لە کارە خراپەکانی من ئەوەیە کە هیچ شتێکم نەماوە. ڕەنگە هیچ موبالەغە نەبێ کە ئەمن ٤٠٠٠ مەقالەم نووسیوە. کەچی دەستخەتی یەکێکیانم نیە. چاپکراوی پێنجیانم نیە. ئەوە کە لە ڕۆژنامەی کوردستاندا هەن یان ڕۆژنامەی دیکە، خۆ ئەمن ئەوانیشم هەموو ڕانەگرتوون. هەر شتێکم چاپ کردوە هەر دوای چاپ، دەستخەتەکانم فڕێ داون. بۆیە هەموو جارێ باسی دەکەم بۆ ئەوەی خەڵکی دیکە وەک من نەکەن و دەرس وەربگرن، چونکە کارێکی خراپە.

پێوەندیی ح.د.کو پارتی دیموکراتی کوردستان

عەباس کاکەیی: مامۆستا دەگەڕێینەوە نێو ڕووداوەکانی حیزبەو دەمەوێ بەیەکەوە بچینە نێو باسێکی یەکجار هەستیار ناسک. دەیشێودا پێویستە ئەوەی بڵێم مەبەست لە هێنانەبەرباسی ئەو بابەتە تەنیا باری مێژوویی مەسەلەکەیە. دەزانم ئەگەر وەک سیاسەت چاو لە مەسەلەکە بکەین ڕەنگە نە کاتی ئەوە بێ‌و نە پێویست بێ بە وردی بچینە نێوی. بەڵام مێژوو حوکم دەکا ڕووداوەکان چۆن بوون ئاوا باس بکرێن بۆ ئەوەی نەسلی دوای ئێمە ئەزموونیان لێ‌وەرگرێ. من وەک کوردێک زۆر حەز دەکەم بزانم ڕووداوەکانی دەورووبەرم چۆن ڕابردوون. تکایە یارمەتیی نەسلی نوێ بدە لە ڕابردووی گەلەکەی باشتر حالی بێ.

* یەکەم تۆ لەسەر پێوەندیی مەلا مستەفای بارزانی دەگەڵ قازی موحەممەد چی دەزانی؟ هێندێ لایەن باسی قەدرگرتنی بارزانی لەلایەن قازی موحەممەدەوە دەکەن‌و کەسانێکیش باسی ئەوە دەکەن قازی زۆر بە بوونی بارزانی لە مەهاباد خۆشحاڵ نەبووە. زانیاریی تۆ لەو بارەیەوە چۆنە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە مەسەلەیەکی یەکجار ئاڵۆزە. ئەوەی لە حەقیقەتێکی تاریخی پیاو دەی‌زانێ ئەوەیە کە مەلا مستەفاو بارزانی‌یەکان وەختێک لە ئاکامی هێرشی دەوڵەتی عێراق‌و عەمەلەی هەوایی ئینگلیسدا تەنگیان پێ‌هەڵچنراوە هاتوون وەکوو پەنا، پەنایان بۆ کوردستانی ئێران هێناوە لەو وەختەدا دیارە کۆماری کوردستان هێشتا دانەمەزراوە، پێشوازی‌یەکی کە پێشەوا قازی موحەممەدو دامودەزگا حکوومەتی-یەکەی کە جاری دەکرێ بڵێین حکوومەتی میللیی کوردستان یان حکوومەتی قازی موحەممەد لە مەلا مستەفایان کردوە، بۆتە شتێکی گەورەو لە تاریخدا تۆمار کراوە. تەنانەت ئەمن لە شارەزایانی ئەو وەختەم بیستوە کە بە پێشەوایان گوتوە زۆر منداڵی بارزانی‌یەکان لەباری لیباس‌و پێڵاوەوە وەزعیان زۆر خراپە . پێشەوا وای کردوە دوو ڕۆژ سێ ڕۆژان ڕاوەستن هەتا بە کۆمەگی خەڵکی مەهاباد لیباس‌و کەوش‌و نەوانەیان بۆ بچێ. گوتوویەتی نابێ وەختێک وارید دەبن خەڵکی ئێرە بە ڕووتوڕەجاڵی‌و لێقەوماوی‌یان ببینن.

ئەوە لایەکی مەسەلەکە. لایەکی دیکەی ئەوەیە کە مەلا مستەفاو بەتایبەتی ئەو کەسە شارەزایانەی دەگەڵی بوون وەکوو ئەفسەرەکان‌و مامۆستاکان ئەوەی لە توانایاندا بووە لەخزمەت دامودەزگای جمهوری‌یان هاویشتووە خزمەتی خۆیان کردوە. لەو لاشەوە کۆماری کوردستان یان جمهوریی کوردستان - چونکی

ناوەکەی جمهوریی کوردستان بوو -. ئەرقی پێ نەکردوون. مەسەلەن مەلا مستەفای کردۆتە فەرماندەو بە پێی ڕیوایەتێک وەختێک فەرماندەی کوللی قواش بووە. ئەمن بە تەواوی ئەوەم بۆ سابیت نەبووە کە فەرماندەی هەموو هێزەکان بووبێ. پاشان ٤ کەس دەرەجەی ژەنەڕاڵییان وەرگرت کە یەکیان مەلا مستەفا بوو. حەمە حوسێن خان حەمە ڕەشید خانی بانێ، عومەرخانی شکاک و مەلا مستەفا. یانی لەوەشدا فەرقی پێ نەکراوە.

لەوەدا شک نیە کە مەلا مستەفا پیاوێکی زۆر مەحکەم بوو. زۆر باوەڕبەخۆ بوو. بەڵام لەعەینی حاڵیشدا پیاوێک بوو کە کەسی لە سەرووی خۆیەوە نەدەدی. لە ژیانیدا کەسی لە سەرووی خۆیەوە نەدیوە. وەکوو دەزانین قازی سەرکۆمار بووە. ئەو لە باشترین حاڵەتدا ژەنەڕاڵێکی باشی حکوومەت بووە. ڕەنگە ئەوەیێک حەسوودیی هەبووبێ، مەسەلەن ئەمن بۆخۆم ڕەنگە تەحلیلێکی عیلمی نەبێ بەڵام پێم وایە ساڵی ١٩٧٥ مەلا مستەفا بۆیە دەستی لە موقاوەمەت هەڵگرت چونکی بۆخۆی پیر ببوو. ئەمن ئەیدەزانی، ئەمتر ئەتدەزانی، بەڵام بۆخۆی دەیزانی کە ئەخۆشیشە، سەرەتانی هەبوو. باوەڕیشی بەوە نەبوو کەس بتوانێ کارێک بکا. یانی ئەوە ئەمن ڕاستەوخۆ لە زمانی خۆییم نەبیستوە، بەڵام مەشهوورە گوتوویەتی کورد پیاویان نیە. ڕستەیەک کە لەویان گێڕاوەتەوە ئەوەیە کە: "خودێ مرۆ دکوردادا نینە". یانی کەسی بە لایقی ئەوە نەزانیوە کە کارەکەی پێ بسپێری.

لە ڕۆژانی پاش تەواوبوونی کۆماری کوردستان و گیرانی قازی موحەممەد و ڕۆیشتنی بارزانییەکان ئەوە درو سێ داستان زۆر دەگێڕنەوە. کە گۆیا بارزانی چۆتە لای پێشەوا و گوتوویەتی وەرە با بڕۆین. ئەوەیان تەقریبەن ئەسڵی قەزیەکە بۆمن سابیتە. قازی دەگەڵی نەچووە. بۆیەش نەچووە ئەمن پێم وایە چونکی قازی وەکوو مەلا مستەفای نەبوو کە خاوەنی ٢٠٠٠ تفەنگچی بێ. دیارە هێندێک لە خەڵکەکەی ناردنەوە. بەڵام هەر ئەوەی دەگەڵی ڕۆیشتن ئەرقامی جۆراوجۆر هەیە، پێم وایە لانیکەم ٥١٤ کەسی دەگەڵ ئاوا بووە کە لە چۆمی ئاراسی پەڕیونەوە. هەموویشی هێزی لاو کارکردو کارکوشتەو فیداکارو موتیع. بەڵام قازی موحەممەد کەسی دەگەڵ نەبوو. قازی موحەممەد ئەگەر دەگەڵ مەلا مستەفا چووبایە، - شتەکانی دیکە با وەلا نێین- ئیدی ئەوکات سەرکۆمارێک نەدەبوو، کابرایەک دەبوو بێدەسەڵات کە هیچی بەدەستەوە نیە، هیچ وەزنێکیشی نیە. لەحاڵێکدا ئەوڕۆیشتنی قازی موحەممەد قسەی دیکەی لەسەر هەیە. ئەوە دەلیلی دیکەی هەیە. قازی بۆخۆی گوتوویەتی ئەمن مەسئوولییەتی هەرچی کراوە وەئەستۆ دەگرم. تەعبیرێکی لێ دەگێڕنەوە کە ئینشەڵڵا وای نەگوتوە، ئەوە کە گوتوویەتی: خۆم بە قوربانی منداڵە سابڵاغییان دەکەم. هیوادارم گوتبێتی خۆم بەقوربانی میللەتەکەم دەکەم. پێم خۆش نیە وای گوتبێ. بەڵام تەعبیرەکەی وا دەگێڕنەوە کە گوتوویەتی خۆم بە قوربانی منداڵە سابڵاغییان دەکەم با کەس نەکوژرێ. بەهەر سوورەت

عیبارەتەکە هەرچی بێ قازی موحەممەد گومانی لەوەدا نەبووە کە دەوڵەتی ئێران لەوی خۆش نابێ. ئەو دەیزانی دەکوژرێ بەڵام گوتوویەتی هەموو مەسئوولییەت وەئەستۆ دەگرم با خەڵک نەکوژرێن ئەمن بکوژرێم. هەرواش بوو. لە ئازەربایجان بەپێی ئامارێکی ئاڕەسمی ئێزیک بە پازدە هەزار کەس کوژران. خەڵک لێیان داو کوشتیان. دەوڵەت تەشویقی کردو ئەوە. بەڵام قازی لە زەمانی حکوومەتەکەیدا وای ڕەفتار کردبوو کە خەڵکەکە پەلاماری سەرانی جمهووری‌یان نەدا. لەپاشانیش دەوڵەتی شاهەنشاهی کە ئێیدا کوشتی دەگەڵ دوو هاوڕێیەکەی، سەدری قازیو سەیفی قازی، چوار ئەفسەرەکە کوژران شەهیداتی بۆکانو شەهیدانی سەقز. یانی هەمووی پێم وا بێ حدوودی ٢٠ نەفەرێک ئیعدام کران. دیارە ئەوە زۆرە، ٢٠ کەس ئەویش لە بۆژاردەکان کەم نییە. بەڵام لە بەراوورد دەگەڵ ئەوڕۆدا کە ١٥٠٠٠ کەسەو بەنایبەتی کە خەڵک پەلاماری ڕێبەرانیان دا، فەرقێکی یەکجار زۆری هەیە. جا ڕەنگە ئەوە بێ.

پاشانیش لە ڕیوایاتەدا هەموو شتێکم دیوە گوێ لێ بووە، کە ناخۆشی ویستوە. کە پێی خراپ بووە. بەڵام شتی ڕەسمی ئەوەیە کە هەم قازی ئیحتیرامی ڕێ گرتوە، هەم ئەو ئیحترامی قازیی گرتوە. زۆر جاریش دەبینین ئیحتیرامی دوولایەنە هەیە بەڵام خۆشەویستی لە بەیندا نیە. لە عالەمی سیاسەتیشدا ئینسانەکان مەجبوور نین ئاشقی یەکتر بن. بەڵکە مەجبوورن هاوکاریی یەکتری بکەن. دوو دەوڵەت لەبەر ئەوەی جیرانن‌و پێوەندیی دوولایەنەیان هەیە، دوستی هەمجەواری ئیشان دەدەن. ئەوانە حوکم نیە عاشقی یەکتری بن یان دۆستی یەکتری بن. دەکوڵدا ئەمن پێم وایە پێوەندیی بارزانی‌و پێشەوا قازی، پێوەندی‌یەکی تێکەڵ بە ئیحتیرام بووە. یانی خەڵک ئەوەی لێ نەدیوە کە ئەوانە ڕقیان لە یەکترو یەکتری دەشکێنن. ئەگەر دەباتیەدا شتێک گوزەراوە، یان دە دڵیاندا جۆرێکیان فکر کردۆتەوە، ئەوە ئایتە قاعیدە.

عەباس کاروخ: دیارە لەم دواییانەدا کتێبێک بڵاو بۆتەوە بەناوی "پس از شصت سال" بە زمانی فارسی لە سەر زمانی مام جەلالی کەسێک بەناوی "عرفان قانعی فرد" بڵاوی کردۆتەوە. لەوێدا هێندێک بەڵگەی جۆراوجۆر دێنێتەوە کە دەبێ شوورەوی لە بارزانی بە شک بووبێ کە گۆیا ئینگلیس ناردوویەتی. ئەوەشی بە گوێی قازی موحەممەدی هەڵێناوە کە ئەوە پیاوی ئینگلیسەکانە. هەر بۆیە هەتا ماوەیەک شکیان لێی بووە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوەی دەڵێن. بەڵام هەتا ئەگەر ئەوەی قبووڵ کەین شوورەوی بە شک بووە سەرانی شوورەوی زۆر لە هەڵەدا بوون. ئاخر مەلا مستەفا لە دەستی بۆمباراتی ئینگلیسان هەڵاتو عێراقی بەجێ هێشتە ئەوە چیی بەسەر چی‌یەوەیە. هەموو ئەو شتانە گوتراون. زۆرم لەو شتانە خوێندووەتەوە کە لەو پێوەندی‌یەدا گوتراونو نووسراون. ئەمن گوتم ئەوەی بۆخۆم تێی گەیشتووم ئەو ئیحتیمالە هەیە کە مەلا مستەفا کەسی لە سەرووی خۆی نەدەدی. جا ڕەنگە لە دڵەوە بەوەی ڕازی نەبووبێ کە قازی موحەممەد سەرکۆمارو

ئەویش ئەفسەرێکی کۆمارەکەی ویە. بەڵام شتێ سابیت لەسەر ئەوە نیە کە ئەو دووانە ئەو ڕەقابەتە ئاشکرایەیان لەنێواندا بووبێ. یان مەلا مستەفا لەملاو لەولا بەدگۆیی وی کردبێ. دەنا دەتوانێ خۆشی نەویستبێ. دەتوانێ پێی لایق نەبووبێ. ئەوانە دەتوانێ هەبێ. بەڵام شتە ڕەسمی‌یەکە هەر ئەوەیە کە ئیحتیرامی دوو لایەنەیان دەمێندا هەبوو.

* ئایا ڕاستە قازی موحەممەد ئاڵای کوردستانی تەحویلی بارزانی داوە؟ تۆ هیچت لەو بارەیەوە بیستوە؟ ئەو ئاڵایەی ئێستا هەڵدەدرێ هەمان ئاڵایە کە قازی هەڵی دەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو داستانە، داستانی تەحویل‌دانی ئاڵای کوردستان زۆر تازەیە. یانی ساڵی پاش جمهوری، دوو ساڵ پاش جمهوری، دە ساڵ پاش جمهوری نەبوو. ڕەنگە سی ساڵو چل ساڵ پاش جمهوری ئەو شتە پەیدا بووبێ. مەلا مستەفا لایقی هەڵگرتنی ئاڵای کوردستان بوو، بەبێ ئەوەی قازی موحەممەد بیداتێ. لەپاشان ئاڵاتەسلیم‌کردن خۆ ئەوە نیە پەڕۆیەکی بداتێ. وا نیە؟ ئێمە زۆر جار دەنووسین ئاڵای دەستی قازی موحەممەد نەکەوتە سەر عەرزێ. کەوتە دەستی قاسملوو و شەرەفکەندی‌و ئەم ئەو. ئاڵاتەسلیم‌کردن ئاڵای خەباتە. خۆ بەداخەوە ئاڵای حکوومەت نەبوو. ئاڵای خەبات کێ دای بە قازی موحەممەد هەتا مەلا مستەفاش موحتاج بێ ئەو بیداتێ. ئەمن پێم وایە ئەوە شتێکی سەمبولیکە وەک دروست‌کردن دروست کراوە. هیچ پێویست ناکا دروستیش بکرێ. دەلیلەکەشی زۆر ڕوونە. ئەمن ئەو ئاڵایەم کە ئەو دوایی‌یانە دیتبانەوە گۆیا پێشەوا قازی داویەتی بە مەلا مستەفا، لە نیزیکەوە لە دەستی کاک مەسعوود وەرگرتەوە تەماشام کردوە. ئەو ئاڵایە ئەوەیە کە ئێستێ هەیە. دیارە چنراوە و ئەو ٢١ پەڕەی کە لە ئاڵای ئێستا داهەن تێی‌دا نین. بەڵام ڕۆژی تێدایە. لەحاڵێکدا لە زەمانی جمهوری‌دا. ئاڵا ڕۆژی تێدا نەبووە. سێ ڕەنگەکە هەر ئەو سێ ڕەنگە بوون بەڵام ئارمی حیزبی دێموکراتی کوردستان عەمەلەن بۆتە بەشێک لە ئاڵای کوردستان وەک گوڵە گەنمەکەو قەڵەمەکەو تیشکی خۆرەتاوەکە. مەعلوومە کە وابێ وا نیە: هیچ پێویستیش نەبوو ئەوەی بڵێین، مەلا مستەفا لایق بوو ئاڵای خەباتی میللەتی کورد هەڵبگرێ. چونکی ئەگەر قازی موحەممەد ساڵێکی ئەو ئاڵایە پێ‌بوو، مەلا مستەفا پەنجا، پەنجاوپێنج ساڵی پێ‌بوو. دەی کەوابوو ئەوەی ناوێ. پێی ناوێ ئەوەی بۆ ساز کەی. ئەمما ساز کراوە.

* دوای چوونە دەری بارزانی لە کوردستانو پەرتەوازەبوونی ئەندامانی حیزب بۆ باشوور، پێوەندیی حیزبو پارتی کە تازە دامەزرابوو چیی لێ هات؟ ئایا دۆست بوون یان هیچ پێوەندی‌یەکیان دەمێندا نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن لەو بەشەی‌دا بە شێوەی زیندوو بەشدار نەبووم، چونکی ئەتۆ گوتت کە بارزانی لە کوردستان چۆتە دەرێ، یانی چۆتە شووڕەوی‌و عەیدەیەکیش لەوانەی مە هاتوونە ئەو دیوەی. ئەمن پێم وایە لەو قۆناغەدا پارتی لێرە ئەو دەسەڵاتەی نەبووە، چونکی پارتی کە دامەزرا پێت وایە چەند دواتر بوو کە جمهوری ڕووخا. هەمووی سێ مانگ، چوار مانگی پێ‌چوو. پارتی لە ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٢٥ یان ١٩٤٦دا دامەزراوە. لە ٢٦ی سەرماوەزدا جمهوری ڕووخاوە. یانی چوار مانگ‌و ڕۆژێک. لە زستانی‌دا ئەوانەی تێیدە دەربەدەر بوون، هەر بۆیە ئەوکات لە عێراق پارتی ئەو حیزبە بەربڵاوە نەبووە کە ئیستا هەیە یان دوایە بوو.

بەڵام دەکرێ تەماشای ڕۆژەکانی دواتر بکەین. مەسەلەن لێرە ئەوەی لە تاریخدا بە شۆڕشی ئەیلوول ناسراوە بە سەرۆکایەتیی بارزانی، پێوەندی‌یەکە بەرقەرار بوو لە کوردستانی عێراق. ئەندامان‌و تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش کە دەربەدەر بوون‌و هاتوونە ئێرە ئیدی پارتی سەرەڕای هەموو ناڕەسایی‌یەک، پەنایەک بووە بۆ ئەوان. ئەوە ئەو وەختی بووە کە مەلا مستەفا دوای ساڵی١٩٥٨ گەڕاوەتەوە ئیدی پارتی وەزعیە لە عێراق دەستی دەڕوا. مەلا مستەفاو پارتی دەتوانن لە سەر مەرقەددەراتی هەموو وڵاتەکە تەئسیریان هەبێ.

عەباس کاردۆ: مامۆستا مەبەستم لە دوای کۆمارەوە هەتا ٥٨ هیچ شتێک دیار نیە لەو نێوەی‌دا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوتۆ شتێکی ئاوا دیار نیە. هەبووە هاتوچۆ هەبووە لە بەینیاندا. مەسەلەن جارێکیان هەیئەتێکی حیزبی هاتۆتە ئەو دیوەی‌و دەگەڵ ڕەحمەتی برایم ئەحمەد قسەی کردوە. ڕەئیسی هەیئەتەکە کاک غەنیی بلووریان بووە. گۆیا کاک غەنی کەلیمەی بورژوازی زۆر بەکار هێناوە بۆیە ناویان لێ‌ناوە بورژوا. پێوەندی‌یەکی وا تونتوتۆڵ‌و گوڕجوگۆڵ نەبووە. بەو حاڵەش ئەوەندەی ئەمن بیستوومە‌پێوەندی‌یەکی ناسالم نەبووە.

عەباس کاردۆ: ئەدی ئەو مەسەلەی شاپەسەندی‌و ئەوانە کە دێن‌و لێرە چاپخانە دادەمەزرێنن‌و کاک غەنی دێ‌و ئەوانە چین؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: باشە شاپەسەندی زیاتر بۆ پارتی کاری کردوە تا بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان. چونکی پسپۆڕی‌یەکی هەبوو لێرە بۆ ڕۆژنامەی ئەوان کاری کردوە. یانی وەختێکی باش هەبوو بۆ ماوەیەکی زۆر. ئەمن ئەوەم بەشێکی لەبیرە وەکە کەسێکی کە ئەندامێکی سادەی حیزبی بووم لە وڵاتدا، کە هەموو کەس چاوی لێرە بوو. مەلا مستەفا زیاتر لە پێشدا جێگای باس بوو. پێشدا ببوو بە بەشێک لە

تاریخو شەهید بوو، بەڵام مەلا مستەفا ئوستوورەی میللەتی کورد بوو. ئومێدی هەموو کورد بوو. مەسەلەن ئێمە لەنێو وڵات بووین و برادەرانی حیزبیش لە کوردستانی عێراق بوون. کە دەگەڕاینەوە وڵات ئەووڵ قسە کەخەڵک لێی دەپرسین بۆ ئەوەی باوەڕیان پێ بکەن ئەوە بوو: مەلا مستەفاتان قبووڵە یان نا. مەلا مستەفا ئێوەی قبووڵە یان نا. ئەگەر مەلا مستەفا قبووڵی بایەن خەڵکیش وەری دەگرتن، دەنا نا. لەسەر برادەرێکی گێڕاومەتەوە ئێستا ناوی نابەم. ئەو برادەرە بۆ ئەوەی خۆی ماقووڵ بکا دەمانچەی چاردەخۆری پێ بوو. قەت دەمانچەی چاردەخۆر نەدیبوو. گوتم ئەو دەمانچەیە چیە؟ گوتی چاردەخۆرە. گوتم پێم‌خۆشە بی‌بینم. دایەی و تەماشام کردو لێکی دەرهێناو تێکی هاویشتەوە. پاشان گوتم وەڵڵا تاریفەکەی هەڵدەگری، دەمانچەی چاکە. گوتی بەشەرەف، بەشەرەف ئەگەر لەبەر ئەوەی نەبا مەلا مستەفا لە قەدی خۆی کردۆتەوەو داومیە، هەڵم نەدەگرتەوە. لەحاڵێک‌دا هەر لەبنی‌ڕا ئەسڵ و ئەساسی نەبووە، پێم وایە مەلا مستەفای هەر نەش‌دیبوو. یانی ئەوەندە کە ئاوا بوو.

* یەکەم نیشانەکانی نێوان ناخۆشیی حیزبو پارتی کەی و چۆن دەستی پێ کرد؟ تەخشی دوو لایەن لەو بارەیەوە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە جاروبار ڕەقابەت هەبووبێ. بەڵام ئێوان ناخۆشی کە لە بەینی حیزبی دیمۆکراتو پارتی‌دا پەیدا بووبێ، یانی موقابەلە بووبێ، لە ڕاستی‌دا دەگەڕێتەوە دوای ساڵەکانی شۆڕشی ئێران. ساڵانی ٤٧-٤٦ موقابەلەو بەرەنگاری‌یەک نەبووە. ئەوەی پارتی دیمۆکرات دەگەڵ حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی کرد، کارێکی خراپ بوو بەڵام خۆ یەک‌لایەنە بوو. مەسەلەن ئێمە تەنیا لە کۆنفڕانسی دووهەمدا کە گرتمان دوو نامەمان نووسین. یەکیان بە ناوی مەکتەبی سیاسی، یەکیان بە ناوی بارزانی کە ئێستێ لە نارشیوی حیزبدا ماون. لەوێدا ئیعتیرازمان کرد بەو ڕەفتاری دەگەڵمان کراوە. دەنا خۆ ئێمە بە نامەیەک یان بە یادداشتێکیش ئیعتیرازمان نەکردبوو. خۆ ڕۆژنامەیەک دەرنەچووە هەتا هێرش بکاتە سەر پارتی کە بۆ وا دەکەی. ئەوانە بە تەواوی یەک‌لایەنە بوون. بەڵام ئیدی لەپاش سەرکەوتنی شۆڕشی ئێرانو هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی، ئەو ڕووداوانە ڕوویاندا. ڕەنگە لەوێ ئەووڵ حادیسە ئەوە بووبێ کە لە شنۆیە ڕووی‌دا. ئەو وەختی پارتی لە شنۆیە بوو، تەقەیان لە تەزاهوراتی خەڵکی کرد، چەند کەسێک کوژراو بریندار بوون. ئیدی لەوێ‌ڕا ناخۆشی‌یەکان پەیدا بوون.

* یەکەم جار ڕێبەرانی حیزب(مەبەست بەشێک لەوانە) بۆخۆیان بڕیاریان دا ڕێبەرایەتیی بارزانی قبووڵ بکەن یان ناچار بەو کارە کران؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەهیچ جۆر پێم وا نیە ناچاریی تێدا بووبێ. عەرزم کردی لە ئەوروپاوە وەک سێمبولی موبارزە چاوی لێ دەکرا. قازی موحەممەد نەمابوو. مەلا مستەفا بوو کە وەکوو سێمبولی کوردایەتی دەربەدەر بوو. چوونەوە یەکیەتیی سۆڤیەت و پاشان وەک قارەمانێک گەڕانەوە هەر بۆیە خەڵکەکە ئومێدی پێی هەبوو، بەڵام ئەوە شتە سێمبولیکەکەیە. ئەوی دیکە خۆ مەلا مستەفا ڕووحیشی خەبەردار نەبووە کە ئەحمەد تۆفیق لە کۆنگرەی دووهەمدا وەک سەرۆکی حیزب هەڵی بژاردوە. لە پاشانیش بارزانی گاڵتەی پێ کردوە. هەر ئەو نەبوو. هەژاریشی بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژاردبوو. هەژار گوتی بابە ئەمن کوردی ئێران نیم نەک هەر ئەندامی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان نیم. لە کارەکانی کۆنگرەی دوودا عەجایبات زۆرن. مەسەلەن کاک عەزیزی یووسفی و کاک غەنی بلووریانیان بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژاردبوو، هەموو کەسیش دەیزانی. باشە ئەوە فایدەی چی؟ کەسێک لە زیندانە ئەتۆ هەڵی دەبژێری؟ هەر بۆ ئەوەی زیندانەکەی لێ قورس کەی؟ ئەویش وا بکەی کە خەڵک بزانێ. نازانم هێنیبیان کردبوو یان نا، پێم وایە ئەویان نەکردبوو، بەڵام هەژاریان کردبوو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. ئەندامی حیزب نیە، لە کۆنگرە نیەو دەڵێ ئەمن کوردی ئێرانیش نیم. پێم وایە جەنابی سارم خانی سادقوەزیریشیان هەر هەڵبژاردبوو.

یانی هەمووی لە ڕووی دڵخوازی خۆیانەوە بوو. بێ ئەدەبی نەبێ لە ڕووی کەسێک کە بەداخەوە شەهید بووە، نیشانەی خۆشبڕین کردن و خۆ پێش خستنێکی بێ زەرووەتی ئەحمەد تۆفیق بوو.

■ شەڕی بارزانی لە دژی خەباتکارانی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ شتێک نیە تازە هاتبێتە بەر باس. ئەمن نامەوێ بچمەوە نێو وردەکارییەکانی و تەنیا پێم خۆشە بزانم کاریگەریی ڕووحیی ئەو ڕووداوە لەسەر باقی تێکۆشەرانی دێمۆکرات چۆن بوو؟ هەر کات دەتان بیست هاوسەنگەرێکتان شەهید بووە یان تەحویل دراوەتە چیتان دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەزانی چۆنە، با ئەمن نموونەی شتێکی زۆر عادی بێنمەوە. کابرایەک لە دێی مە بوو. زۆری شایی بەخۆی بوو، هەمیشە تفەنگ و دەمانچەی هەبوون. کاری قاچاغچێتیشی دەکرد. جارێکی تووشی ژاندەرمان بوو لە نێزیک دێ. دەستی کردوە بەڵام لە هیچ و خۆڕایی تفەنگەکەی ڕاوەستا بوو. لە نەتیجەدا بۆ خۆی بریندار بوو، بە تفەنگ و بەبارو هەموو شتێکەوە گیرا. برایەکی هەبوو، پیاوێکی یەکجار زۆر ئازا کە دوایە بوو بە پێشمەرگە. لە پێشمەرگایەتیدا بوو بە سەرلک و شەهید بوو. ئەمن ئەو وەختیدا لە ماڵێ نەبووم، هەر لەدێیدا نەبووم، ئەو برایەی کە هەر وەک گوتم زۆر ئازا بوو دەست بە گریانێکی عەجایب دەکا. مەلای ئاوەدانی دەڵێ کوڕە عەیب کە، ئەتۆ پیاوی بۆ دەگری؟ ئەویش دەڵێ خۆ بۆ عەولای ناگریم. - براکەی ناوی عەولا بوو - بۆ بێ دەسەلاتیی خۆم دەگریم دوژمنەکەم هێند گەورەیە هیچی دەگەڵ ناکرێ. دەنا ئەگەر کەسێکی دیکە بایە نانم نەدەخوارد هەتا دەم کوشتەوە.

ئەوەش وابوو. خەڵک دەگیرێ، خەڵک تەحویل دەدرێتەوە. مەسەلەن ئەمن بۆخۆم لە کوردستانی عێراق دانیشتبووم، شاهیدم کە پێشمەرگەی پارتی تەوە لە خاکەکەی مندا دێ بەدیو شاخ بەشاخ دۆڵ بەدۆڵ بە دوای پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتدا دەگەڕێ بەبێ سووچ‌وتاوان کە بەخۆشی‌یەوە نەبوو بەشەڕ هەر وەک پێشتر نیشانم پێ کرد. بەڵام بێ‌دەسەڵاتی. حادیسەکە چەند تاڵە، ئەو بێ‌دەسەڵاتی‌یە کە تەنانەت توانای ئیعتیرازێکیشت نیە زۆر تاڵترە. مەعلوومە شتێکی زۆر ناخۆش بوو. بەڵام هیچ نەدەکرا. ئێستاش هەتا دنیا بە دنیایە هەر تاڵەو پێموایە بۆ ڕێبەرانی پارتییش هەر تاڵە. کاک مەسعوود بارزانی پێموایە دوای کۆنگرەی هەشتیان بوو کە شتێکی نووسی، ئەوی بە هەواڕەتەوە یاد کردەوە، ئەوی دەگەڵ کوردی ئێران کراوە.

* ئایا ئەو باڵەی حیزب کە لە دەسەڵاتی بارزانی نزیک بوو بەو ڕووداوانە هیچ ئاڵوگۆڕ دە ڕوانگەکانی‌دا پێک نەهات؟ بە گشتی چیتان کرد بۆ ئەوەی قوڵیی ئەو کارەساتە نیشان بدرێ؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: دیارە ئەو قۆڵە کە بوو و وەختێک ئەمنیشی تێدا بووم، یەکدەست نەبوو. بەشێکیان ئەوانە بوون کە هەر لە جەرەیانی قەزیەکەدا بوون کە خودی عەبدوڵڵای ئیسحاقیی تێدا بوو. ئەو دیارە هەم زۆر خۆشەویستی مەلا مستەفای بوو و هەم زۆریش موخلیسی بوو. بەڵام ئەوی دیکە شتێکمان لە دەست نەدەهات. تەنانەت ئیعتیرازێکی سادەشمان لە دەست نەدەهات. ئەگینا بەو شتانە پێموایە کەسمان نەبوو خۆشحاڵ بێ، هیچمان بۆ نەدەکرا. تەنیا لە کۆنفرانسی دوودا بوو کە هێندێک نامەمان بۆ ئەملاو ئەولا نووسین کە دوانیان بۆ مەکتەبی سیاسیی پارتی‌ و شەخسی بارزانی بوون. لەوێدا بە لەحنێکی کەمێک سەریح ئیراد لەو کارە گیرابوو.

* دوای کۆنفرانسی سێهەم کە دوکتور قاسملوو گەڕایەوەو لە کۆنگرەی سێ‌دا ڕێبەریی حیزبی وەدەست گرت، پێوەندیی حیزب‌و پارتی بە کوێ گەیشت؟ باشتر بوو یان خراپتر؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوەوەڵەن دوکتور قاسملوو پێش کۆنفرانسی سێ گەڕابۆوە. ئەو دوو ڕووداوە واتە کۆنفرانسی سێ‌و کۆنگرەی سێ هەر دووکیان بە سەرپەرستیی دوکتور قاسملووی ڕێک‌خران. دوکتور قاسملوو ساڵی ١٣٤٩ی، یان ١٩٧٠ گەڕایەوە، ساڵی ٧١ کۆنفرانسی سێ گیرا. ٧٣ کۆنگرەی سێ گیرا. ئەوانە هەر دووکیان بە هاوبەشی‌و سەرپەرستیی دوکتور قاسملوو گیران. بەڵام لەبارەی پرسیارەکەتەوە دەبێ بڵێم پێوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان‌و پارتی دێموکراتی کوردستان نابێ بڵێم چاکتر بوو. دەبێ بڵێم پێوەندی وەکوو پێوەندیی دوو حیزب دامەزرا. نازانم پێشتر چۆن بووە ئەو وەختەی ئەمن نەمدیوە بەڵام لەو ماوەیەدا کە دەکەوێتە پێش ئەو ساڵانەی دوکتور قاسملوو هاتەوەو تێکۆشانی دەست پێ کردەوە، پێوەندی‌یەکە

پێوەندیی دوو حیزبی خاوەن‌حەقی بەرامبەر نەبوو. دواتریشدا حیزبی دێموکراتی کوردستان پاشکۆیەک بوو لە پارتی دێموکراتی کوردستان. بەڵام ئەوجار بوو بە پێوەندیی دوو حیزب کە حەقی بەرابەریان هەیە. خۆ لە پێوەندیی بەرابەریشدا قەت ئەوە ڕەعایەت ناکرێ کە ئەمیان گەورەترو بەقووەتترە، یان ئەویان چووکترو لاوازترە، شتی ئاوا نیە. پێوەندیی بەرامبەر مەسەلەن لە بەینی ئەمریکاو عەرەبستانی سەعوودی‌دا، نەخێر گواتمالا، نەخێر جیبوتی. پێوەندیی بەرامبەر ئەوەیە ئیحتیرامی موتەقابیل لەبەینی هەر دووکیاندا هەبێ. یەکیان تابیعی ئەوی دیکە نەبێ. ئەوکات پێوەندی‌یەکە لە باشترین حاڵەتی خۆی‌دا بوو. وەکوو دوو حیزب ڕەفتارمان دەکرد. ڕێبەرانی حیزبی دێموکرات وەکوو ڕێبەرانی حیزبێکی سەربەخۆ بۆ موناسەبات داوەت دەکران. لە میوانداریشدا هەر وایان حیساب لەسەر دەکرا. وەکوو پێموابە لە جێگایەکی دیکە گوتم شەخسی دوکتور قاسملوو جگە لە ئیحتیرام کە شتێکی دیکەیە، پێوەندی‌یەکی تەواو بەرامبەری دەگەڵ خوالێخۆشبوو بارزانی هەبوو. نامەی بۆ دەنووسی برای بەڕێز مەلا مستەفا بارزانی. قەت بۆی نەدەنووسی سەرۆک بارزانی هەرچەند وەک سەرۆکی پارتی ئیحتیرامی بۆی هەبوو. ئەویش هەر دەی‌نووسی برای بەڕێز کاک عەبدوڕڕەحمان قاسملوو. کەوابێ پێوەندی‌یەکەمان زۆر ئوسووڵی بوو، زۆری گەشە کردبوو. دەتوانم بڵێم نەوعێکی تایبەتی بوو لە پێوەندیی نێوان ئەو دوو حیزبە.

● لە جەنگەی لێکترازیک‌بوونەوەی پارتی‌و دەوڵەتی عێراق دوای ساڵی ١٩٧٠، هەڵوێستی ئێوە چۆن بوو، چیتان کرد بۆ ئەوەی ئەو ئەزموونە سەرکەوتوو بێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە لە بەشێکی دیکەدا باسمان کرد، پێوەندیی ئەو دەورانە پێش ئەو مەرحەلەیە ئاسایی بووە. ناکامی وتووێژەکان بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد لە عێراق بوو بە بەیانی یازدەی ئادار. یان باشترە بڵێین پێک‌گەیشتنی یازدەی ئاداری لێ کەوتەوە. چونکە ڕاستە بەیانییەکە دەوڵەتی عێراق دەری کرد، بەڵام ئەوە ناکامی ڕێککەوتنێک بوو لە نێوان ڕێبەریی بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراقدا. عێراقی‌یەکان پێیان ناخۆش بوو بڵێن ڕێککەوتننامە، هەر دەیانگوت بەیانی یازدەی ئازار. چونکی بەیانەکە یەک تەرەفە بوو، بەیانێک نەبوو ئەو دووانە ئیمزایان کردبێ. بەڵام خۆ بەتەنیا بابی ئەوی نەکردوە، ئەوە ناکامی چەند سەعاتو چەند ڕۆژو چەند حەفتە دانیشتن‌و هاتوچۆ بوو کە دەگەڵ ئەو هەموو لووتبەرزی‌یەی هەیبوو، هەر حیلی کۆبێتێ بوو، سەددام حوسێنی دەبرد لە چۆمانێ دای‌دەبەزاند بۆ ئەوەی دەگەڵ کوردان موزاکەرە بکا.

جا ئاسایی‌بوونەوەی پێوەندیی ئەو دەورانە پێش ئەوە بوو کە دوکتور قاسملوو گەڕایەوەو تێکۆشەرانی حیزب کە پەرش‌وبڵاو بوون هەر وەک باسم کرد یەکیان گرتەوە. کۆمیتەی مەرکەزی پێک هاتو دوایە کۆنفرانسو کۆنگرە گیرانو کۆمیتەی ناوەندیی تازە هەڵبژێراو بەرنامەو ئەساسنامەی تازە نووسراو ئەوانە. وەکوو گوتم

هەوڵی ئێمە ئەوە بوو ئەو پێوەندییە چەندی بکرێ بەردەوام بێ. چونکی بەقازانجی کوردمان دەزانی. وەک بناغەش دەگەڵ حیزبی بەعس داماننابوو کە ئێمە پێمان خۆشە ئێوە دۆستمان بن. بەڵام ئەگەر ڕۆژێک خودا نەخواستە ئێوە دۆست نەبن، ئێمە دۆستایەتیی هیچ کامتان بۆ ئەوی دیکە وەلا نانێین. دیارە خۆ ئەگەر ڕۆژێک مەجبوور بێین کە هەڵبژێرین، حەتمەن هەر کوردەکەمان هەڵدەبژارد. بەڵام وەکوو کارێکی بەجێو لەمسوولی هەر ئەوە بوو. تەنانەت ئەوە ڕووشی دا. ساڵی ١٩٧٤ کە بەرەبەرە ناکۆکییەکانی بەینی بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراق تەشەنەیان کردو لەسەر ئۆسوولی خودموختاری نەگەیشتنە یەکتر، بەرەو تەشەنەنج چوو. وای لێهات کە پارتی هێزەکانی لە شارەکان کێشانەوەو مەقەڕەکانی بردنە دەرێو خەڵک ڕووی لە دەرێ کرد. هەرچی بوو لە هەموو لایەکەوە، لە کوردو لە عەرەبیە، ئەوەی بوو لێکرا کەوتنە یەکێک لە لایەنەکان، یان جنێویان بە پارتی دا، یان جنێویان بە حیزبی بەعسو دەوڵەتی عێراق دا. بەڵام ئێمە بەیانێکمان دەرکرد، گوتمان ئەو وەزعە وەزعێکی خراپە. بە زیانی عێراقییە. بەزەرەری کوردە. بەزەرەری هەموو هێزە نیشتمانییەکانی عێراقە. داوا دەکەین هەموو هێزە نیشتمانییەکانو دەبێش هەموواتیشدا پارتیو حیزبی بەعس پێکەوە دانیشن بۆ چارەسەری ئەو مەسەلەیە. کە هەموو هێزەکانی دیکە شتی پێچەوانەی ئەویان بڵاو کردبۆوە، ئەو بەیانەی ئێمە شتێکی سەیری لێ شین بوو، یانی دوو شتی جالیبی لێ شین بوون. باوەڕ بکە پارتیو سەرکردایەتیی بزووتنەوەش پێی خۆشحاڵ نەبوون کە ئێمە ئاوا سەربەخۆیانە بەیان دەردەکەین. بەڵام بەعسییەکان عەجایبی پێ تووڕە بوون. ڕۆژنامەیەکی حیزبێکی کوردیی سەربەوان هەبوو لە لوبنان. لەو ڕۆژنامەیەدا شرتوشۆیان شوتین. زاهیرەن بە ناوی حیزبی بەعسیش نەبوو. بە ناوی هێزێکی کوردی بوو.

بەڵام لەموقابیلدا شتێکی خۆشیشی لێ شین بوو. هێندێک برادەرمان لە سلێمانی بوون. یانی برادەری حیزبیو ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزییش. خەڵکی کوردستانیش دەگەڵ ئەوەی لە بەسرێڕا کوردەکان دەهاتنە دەرێو دەچوونە شاخێ، هەموو کەس خواخوای بوو ئەو شەڕە نەبێتەوە. هەموو گوێیان بە ڕادیۆوە بوو بەڵکوو خەبەرێکی خۆش هەبێ. یەکێک لەو برادەرانە گێڕایەوە گوتی شەوێ خەڵکێکی زۆرم میوان بوون خەڵکی سلێمانی. ئێستێ شەڕ نەبۆوە. گوتی ئەمنیش بەیاننامەکەم پێ گەیشتبوو. گوتم ئەمن بەیانیەی حیزبی دێموکراتتان بۆ دەخوێنمەوە بزانن سیاسەتی حیزب چۆنە. گوتی کە بەیانیەکەم خوێندەوە کە باسی ئاشتیو تەباییو دانیشتنی دەکرد، خەڵکەکە زۆریان پێ خۆش بوو. کە تەواو بووم لێکرا چەپڵەیان لێداو گوتیان بژی حیزبی دێموکراتی کوردستان. چەند کەسێشیان کە زۆر شارەزای سیاسەت نەبوون گوتیان بژی شاهەنشای ئێران. قسەی خۆمان بێ ئەوزایەک خولقا بوو کە هەموو ماڵە کوردێک بە تایبەتی لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەدا، عەکسی شاو شابانووی لێ بوو. چونکە ئەووەڵەن عەکسەکان جوان بوون. پاشان

هاتبوون فێڵێکیان کردبوو. جگە لە عەکسی ئێو چوارچێوەی، وێنەی شاو شابانوویان لە کەشەفێکی دابوو کە کەشەفەکەش هەر جوان بوو. خەڵک دەی کڕی‌و هەڵی داوەسی‌و لە دیواری دەدا.

* دوای کارەساتەکەی ١٩٧٥ کە بە "شکۆ"و تەنانەت "ئاشبەتاڵ" ناوی دەبەن ئێوە چیتان کردو هەڵوێستتان چۆن بوو؟ بیستوومە جەنابت کەسێک بووی کە پەیامێکی گرینگت بۆ بارزانی بردوە بەڵام فریای نەکەوتووی؟ دەکرێ لەو بارەیەوە بدوێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئەوە درێژکردنەوەیەکی بێ. ئەو پەیامانە لە ڕێگای حیزبەوە چوون. دەنا خۆ من کەسێک نەبووم. دوو، سێ جار پەیام هەبوون. لای کەم دوو جاریان باس دەکەم. یەکێکیان ئەوە بوو کە ماوەیەک، ماوەیەکی زۆریش پێش دەرچوونی بەیاننامەی ڕێککەوتنی ئەلجەزایر، دەوڵەتی ئیتیحادی جەماهیری شووڕەوی لە ڕێگای دەفتەری نوێنەرایەتیی حیزب لە بەغداوە پەیامێکیان دا کە بیدرێ بە سەرۆکایەتیی شۆڕشی کورد لە عێراق. سەفارەتی شووڕەوی دەگەڵ نوێنەرایەتیی حیزب قسەیان کردبوو. گوتبوویان ئێمە دەزانین لە بەینی عێراقو ئێراندا هەوڵو تەقەلایەک هەیە بۆ ڕێک کەوتن. مەعلوومیشە ئەو ڕێککەوتنە لەسەر حیسابی کوردە. ئەوە مانگێک، مانگو نیوێک پێش ئەوافوقەکە بوو. بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین کە کارێکی وا بکەن یەکتر ببینین بۆ ئەوەی ئێمە هەوڵێک بدەین نەگاتە ئەو جێگایە. لە بەغدایەڕا پەیامەکە درا بە من بە نووسراو. پەیامەکە دەبوو بە نهێنی بێ. ئەمنیش چووم بۆ مەنتەقەی سەرکردایەتیی شۆڕشو مەسەلەکەم دەگەڵ مەرحوومی ئیدریس بارزانی مەترەح کرد. تەنیا خۆم بووم چونکە شتەکە دەبوو زۆر نهێنی بێ. کاک ئیدریس شتەکەی وەرگرت زۆر بە وردی یادداشتی کردو گوتی عەرزی بارزانی دەکەمو جوابەکەت دەدەمەوە. بردی بۆلای بارزانی‌و نازانم ڕۆژێک بوو یان دوو ڕۆژ دوایە، مەوهیم نیە، جوابەکەی دامەوە. جوابەکەی ڕاست ئەوە بوو کە: ئێمە پەنا بۆ ماڵی دوژمن نابەین. ئێمە دەزانین ئەو کوردستانە بە چەکی ڕووسی وێران بووە. قەت ناچینە ماڵی دوژمن. هەرچی دەبێ با بێ، ئێمە موقاوەمەت دەکەین. با لەسەر قەبرەکانمان بنووسرێ ئەوانە هەتا ئاخرنەفەس لە پێناوی میللەتی خۆیاندا خەباتیان کرد. ئەمن جوابەکەم وەکوو هەیە ناردەوە بۆ ڕەفیقانی خۆمانو ئەوانیش دیارە بە سەفارەتی شووڕەوی‌یان گوتبوو کە دواتییەوا ئەو پێشنیارە ڕەت کراوەتەوە. چونکە ئەوان داوای ئەوەیان کردبوو لە یەکێک لە سەفارەتەکان یەکتر ببینن.

دواتر یەکێی دیکەش هات کە ئەوەیان کەمێک ناڕاستەوخۆ بوو. ئەوەیان بەو جۆرە بوو، دوو دەوڵەتی عەرەبی کە هەر دووکیان ئیختیلافیان دەگەڵ عێراق هەبوو. ئەمن ڕاستەوخۆ وەرم نەگرت، بەڵام ناڕاستەوخۆ وەرمگرتو گەیاندیشم. دوو دەوڵەتی لیبی‌و سووریە بوون. ئەوانە ڕاسپاردەیەکی ئاوایان هەبوو کە ئەگەر موقاوەمەتەکە درێژە پێبدەن هەرچی لە ڕێگای ئێرانەوە بە بزووتنەوەی کورد گەیشتوە ئێمە پێیان دەگەیەنین. بەڵام با

مرقاوەمەتەکە درێژە بدەن. ئەوە لە ڕۆژەکانی تێکچوونیدا بوو. ئەو پەیامە ئەمن بە ڕێگایەکدا گەیانم. کەسانی ڕاستەوخۆم نەدیتن. ئیدی نازانم ئەو پەیامە چی لێهات.

جارێکی دیکە ئەمن لە تەرەف حیزبەوە هەڵگری پەیامێک بووم. وەزعییەتی ئێمە ئاوا بوو: دوکتۆر قاسملوو لە دەرێ بوو. هێندێک لە برادەرانمان کە پتر بوون لە بەغدا بوون. ئەوە ساڵی حەفتاو چوار بوو. ئەمنو کاک مەلا ڕەسووڵی پێشنەماز کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بووین لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە بووین لە قەندیل. دوو، سێ برادەری کۆمیتەی ناوەندییشمان کاک کەریم حەداد بوو، کاک هاشمی کەریمی بوو، برادەرێک بوو کە ئێستا لە تێوخۆی وڵاتە، ئەو سێ کەسەش لە سلێمانی بوون. پێش ئەوەی ڕێککەوتنی ئەلجەزایر دەرچێ، ئێمە قەرارمان دانابوو لە سلێمانی کۆبوونەوەیەک بکەین. ئەوە ئیدی ببوو بە ساڵی ٧٥ و مانگی مارس. وا بوو کە وەڕێ کەوتین، ڕۆژی پێنجی مارس بوو. تا، دەقیقەن ڕۆژی شەشی مارس وەڕێ کەوتین. بەڵام دامانتا کە شەوێ بچین میوانی هێزی کاوە بین. هێزی کاوە کە خوالێخۆشبوو حەسۆ میرخانی بارزانی فەرماندەی بوو لە دێیەک بوو بەناوی "کووزینێ". قەرار بوو سەردانێکی وی بکەین لەوێڕا بە پێیان وەڕێ کەوین بۆ سلێمانی. ئێمە ئێوارەی شەشی مارس لەوێ بووین. بەڕێککەوت کاک حەسۆ بۆخۆی لەماڵ نەبوو، برایەکی لەخۆی گەورەتری هەبوو، غەزالی میرخان، ئەو لەوێ بوو. هەر ئەو ڕۆژە سێ هەواڵنێری ئیتالیاییشی لێ بوون.

ئێمە لەلای هێزی کاوە بووین کە خەبەرگوزاریەکان ڕێککەوتننامەی ئەلجەزایریان خوێندەوە. لەبیرمە یەکێک لەو خەبەرنێگارانە فارسییەکی باشی دەزانی. پرسیاری لە خوالێخۆشبوو غەزالی میرخان کرد هەر بە فارسی. گوتی پێتان وایە ئەو ڕێککەوتننامەیە شوێنەواری لەسەر ئێوە چی دەبێ؟ ئەویش کە فارسییشی باش نەدەزانی گوتی "برای مرز" واتە لەسەر سنوورە. هەر ئەوەندە زۆر کورت، چونکی فارسییەکەی هەر ئەبوو. کابرا ئەوزیحی دا گوتی باشە ئاخر مەرزەکە بەشی زۆری کوردستانە. وەختێکی لەسەر مەرز ڕێک دەکەون تەئسیری لەسەر ئێوە چ دەبێ؟ دووبارە وەڵامەکەی هەر ئەوە بوو گوتی "برای مرز". ئەمنیش ئیجازەم وەرگرت قسە بکەم. گوتم ئەو ڕێککەوتنامەیە مەعلوومە بەشی زیاتری ڕووی لە کوردە. دەوڵەتی عێراق بۆیە دەگەڵ ئێران ڕێک دەکەوێ کە ئەو پشتیوانییە لە کورد بستێنێتەوە. بەڵام ئەمن پێم وایە بزووتنەوەی کورد دەتوانێ بۆ خۆی لەسەر پێی خۆی ڕاوەستێ - بە هەمەوو باوەڕیشمەوە وام گوت-. ڕەنگە ئەو داهەوەژگایەی ئێستای پێ بەڕێوە نەچێ، بەڵام وەکوو حەرەکەتێکی ئەسیلی پارتیزانی درێژە بەخەبات دەداو خۆی ڕادەگرێ. گوتی باشە چۆن خۆی تەئمین دەکا. گوتم جارێ ئەوەی ئەمن بزانم بەشی ماوەیەکی زۆری لە هەموو شتێک هەر ئێستا هەیە، لە سیلاح و مەهیمماتو خواردەمەنیو هەموو ئەو شتانە. لە پاشانیش بزووتنەوەی کورد لەمێژە را فێر بووە خۆی لە دوژمنەکەی تەدارەک بکا. چەکی هەر لەوێ دەستێنێ. مەهیمماتی هەر لەوێ دەستێنێ.

زۆرجار خواردەمەنی و پووڵیش هەر لەوێ دەستێنی. کابرا قسەکانی پێ باش بوون. بۆیە جێگای گۆڕی و هاتە کن مە دانیشت. لە دوایە کاک غەزالی ڕۆیشتەوە بۆ دیوی خۆی بۆ حەسانەوە. ئەویش سالۆنێکی گەورەی میوانداری بوو. ئێمە دانیشتین هەتا درەنگانێکی شەو. بەرۆیش کوژایەوە ئێمە هەر دانیشتبووین. پێیان خۆش بوو کەسێک هەیە قسەیان دەگەڵ دەکا چونکی ئێمە فارسی‌یەکەمان باشتر بوو.

بەهەر حاڵ ئێمە چووین کۆبوونەوەکەمان گرت. بە ڕێیان بۆ شەوی دواتر گەیشتینە "سەفرەی" کە پێم وا بێ دیتبووتە. ئەگەر لە گەناوێ ڕەت دەبی پێش ئەوەی بگەیە گوندی "گەلاڵە" لەسەر چۆمی هەڵکەوتوە. ئێمە شەوەکەی لەوێ میوان بووین. لەوێ ئیدی ڕادیۆیەکان باسیان کرد کە موقاوەمەتی کوردەکانی عێراق تەواو بووە. زۆریش ناخۆش بوو. ڕادیۆیەکی کوردیی مەحەللی هەبوو کە لە "ماوەت" بڵاو دەبۆوە. لە حاڵێکدا ڕادیۆکانی دەرەوە باسی دەستهەڵگرتنی خەباتیان دەکرد، ئەو هەروا خەبەری کۆتی بڵاو دەکردەوە. ئیدی بۆ بەیانی کە ئێمە بەرەو سلێمانی ڕۆیشتین بەرەبەرە ئاساری تێکچوونەکە دەرکەوت. ڕەفیقێکم هەبوو، لە ڕێگا تووشی هاتم. هەرکە چاوی پێم کەوت دەستی کرد بە گریان. دۆستێکی خۆم بوو بەڵام پێشمەرگەی پارتی بوو. ئەمنیش گوتم بۆ دەگری؟ گوتی چ نەما. گوتم بۆ چ نەما، کورد ماوە، بارزانی ماوە پارتی ماوە. گویا گوتی بارزانی خودا دەزانی لە کوێیە. دوایە بۆم دەرکەوت کە خەبەر بڵاو بۆتەوە کە مەلا مستەفا لە تاران گیراوە بێ‌سەروشوێن کراوە. کەس ناتوانی بی‌بینێ، کە دیارە شتی وا هەر نەبوو، پێم وا بێ ئەو دەنگۆیەش بە خۆڕایی بڵاو نەبۆوە. ئەوە بۆیە ئاوا بڵاو ببۆوە بۆ ئەوەی ڕوحیاتی خەڵکی زیاتر بێتە خوارێ. یانی پێم وایە بەرنامەیەکی تێدا بوو.

بەهەر حاڵ ئێمە دەبوو بەشەو داخڵی سلێمانی بین. شەوێ چووینە سلێمانی و برادەرانی بەغدایەش هاتن. کە بۆ سبەی چووینە نێو شاری دیتمان ئەوە لەسەر ئوتوومبیلەکان هەر شوعاری دژی مەلا مستەفایەر نووسراوە کە شتی زۆر تاڵ و جێگای ناهومێدی‌یان تێدا بوو. مەسەلەن نووسیبوویان ئەو تاقمە خائینە یان دەبێ بۆ هەمیشە لە ئێران بمێننەوە یان خۆی تەسلیمی عێراق بکانەوە. خولاسە قسەی زۆر بێ‌تامیان تێدا بوو کە ئیحساساتی خەڵکی زۆر بریندار دەکرد. ئێمە کۆ بووینەوە. ئەو دەستووری کارە کە بوومان لەڕاستی‌دا زیاتر کەوتە ژێر تەئسیری ئەو ڕووداوە تاڵە. بۆیە دەکرێ بڵێم گرینگترین بڕیاری کە دامان ئەوە بوو کە ئێمە بە ناوی حیزبی دێموکرات نامەیەک بنووسین کە نووسیشمان. پەیامێک بدەین بە مەلا مستەفا و بەپارتی کە بڵێین ئەو زەربەیە ئێران لە بزووتنەوەی کوردی داوە، ئێستێ کە وایە ئێمە پێشنیار دەکەین ئەو موقاوەمەتەی بخەینە ئێران. ئەگەر ڕێبەرایەتیی پارتی، بارزانی ئەوە قبووڵ بکا کە بیخاتە ئێرانێ، ئێمەش دەست بەجێ بەیانێک دەر دەکەین و داوا لە خەڵکی کوردستان دەکەین کە لەژێر ڕێبەرایەتیی بارزانی‌دا بەسیج بن بۆ موقاوەمەت لە دژی شا. ئەوەمان بە نامەش نووسی، بە پەیامیش کە بە من بوو. ئێمە بەپەلە گەڕاینەوە بۆ

ئەوەی ئەو پەیامە بە مەلا مستەفا بگەیەنین. کە هاتینەوە، لە سوتێ دیسان تووشی ئەو غەزالی میرخانە بووینەوە کە دەژیی. کاک حەسۆمان نەدیت. شوێنێک هەیە پێی دەڵێن "یەدلان" لەوێ تووشی بووین. ئەمن نامەکەم دابەو پەیامەکەم پێ گەیاند کە بە زووترین کات بی گەیەنێ. لەعەینی حاڵدا بۆ سبەینێ دیسان وەڕێ کەوتم کە دیارە کاک مەلا ڕەسوولی پێشنمازیش هەر دەگەڵ بوو، چووین بۆ مەنتەقەی چۆمانو حاجی ئۆمەرانو ئەوناوە. نامەکەم بۆیە دا بە غەزالی میرخان کە مەبادا ئێمە تریا نەکەوین. بەکردەوەش هەروا دەرچوو. کە چووین لەوێ هیچی لێ نەمابوو. دنیا بۆنی خوێنی لێ دەهات. دارو بەرد نائومێدیو مەحرووميیەت بوو. مەسەلەن تفەنگی برنۆی دارشووشەیان دەدا بە دینارێک کەس نەبوو بیکڕێ. خەڵک خۆیان لێ بار بوو. فەزایەکی زۆر ناخۆش حاکم بوو. تەنانەت شتێکی زۆر ناخۆشیان گێڕایەوە. لەدێیەک بەناوی "کۆمتان" پێشمەرگەیەک کلاشینکۆفێکی جوانی پێ دەبێ. یەکێک پێی دەڵێ کلاشینکۆفەکەت نافرۆشی؟ ئەویش زۆری پێ ناخۆش دەبێ، دەڵێ ئەگەر میللەتی کورد وای لێهات تەماع دە تفەنگی پێشمەرگەکەی بکا ژیان بەکاری چی دێ، دەڵێ دوور کەوە. نارنجۆکێک دەردێنێ. زامنەکەی ڕادەکێشێ. لەسەری ڕادەکشێو خۆی دەتەقێنێتەوە. یانی حادیسەی زۆر سەیرو سەمەرە ڕوویان دا. بەهەرحاڵ ئێمە چووینەوە بەڵام هیچمان پێ نەکرا. تەنانەت نیگەرانی ئەمنییەتی خۆشمان بووین. هەرچەند سیلاحمان پێ بوو، بەڵام بەپەلە هاتینەوە بۆ ئەوەی نەکوژرێین. جا مەبەستم ئەوەیە ئەو دوو پەیامەم ڕاستەوخۆ گەیاندوون. ئەو پەیامەی دیکەش ناڕاستەوخۆ گەیاندم جا نازانم گەیی یان نەگەیی. دیارە ئەوەیان کە درا بە غەزالی حەتمەن گەیاندوویەتی چونکە نامە بۆ مەلا مستەفا بنووسرابایە، کەس نەیدەتوانی نەی گەیەنێ، بەتایبەت کە ئەو خۆی بارزانی بوو. بەڵام ئیدی هیچ ڕەنگدانەوەو کاردانەوەیەکی نەبوو، چونکە تازە هیچیان بۆ نەدەکرا. هیچیشیان بە ئێمە نەگوتەوە.

* دوای کوژانەوەی شۆڕشی کورد لە باشوور، ئێوە هەر لەعێراق مانەوە. وەزعتان چۆن بوو؟ هەڵوێستی دەوڵەت بەگشتی سەبارەت بە کورد چ گۆڕانێکی تێدا پێک هات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەزعی مە وەزعێکی زۆر خراپ بوو. ئێمە نیگەرانیی لەوە خراپتریشمان هەبوو. تەنانەت ئەمن نامەیەکم نووسی کە هیچ دەرەتانی ئەوەمان نەبوو، هیچ خەبەریشمان نەبوو کە چۆن پێک بگەین، یانی یەکتر ببینینەوە. نامەیەکم نووسیو بەهۆی برادەرانی شیووعییەوە ناردم بۆ بەغدا. نووسیم وەزعی مە ئاوایە. مارەیەکیشیان دانابوو لە شەشی ئادارەوە هەتا سیو یەکی ئادار کە گۆیا لەو ڕێکەوتەدا دێنو ولاتی چۆڵ دەکەن. هەموو کەس نیگەرانی ئەوە بوو کە بێن ماڵان بگەڕێنو چەکوچۆڵە بگرنو خەڵکی دەستبەسەر بکەنو ئەوانە. تەنانەت ئێمە کە یازدە پێشمەرگەیەک بووینو چەکمان هەبوو،

چەکەکانمان لە شوێنێکی دیاریکراو ژێرخاک کرد. ئاردەمانەوە بۆ ئەوەی وەدەست نەکەون بۆخۆمان بێ چەک ماینەوە. دەنامەکەدا نووسیم کە وەزعی مە ئاوایە. ئاگاشمان لە ئێوە نیە کە چیتان بەسەر هاتوە. بەڵام ئەگەر ماونو دەرفەتان هەیە فکرێک بەحاڵی ئەو خەڵکەی بکەنەوە. نیگەرانی ئەوە بووین کە بێنو تێکیانەوە پێچنو بیانبەن. نووسیم تەنانەت ئەگەر پێویست بێ تابیعییەتیش وەرگرن، قبووڵی بکەن. یانی ببنە عێراقی.

جا ئەوە قسە دێتە دەرێ. لەکۆنگرەی چوار دا، خوالێخۆشبوو کاک کەریمی حیسامی هات لەبەر چاوی کۆنگرە گوتی فلان کەس بۆی نووسیوم تەبەعییەت لە دەوڵەتی عێراق بکەن. پەرپەسە پشتی میکرۆفۆنەکە. گوتم کاک کەریم هێندە نازیرەک نیە کە نەزانێ تابیعییەتو تەبەعییەت فەرقیان هەیە. بەڵام دەیەوێ تەعریفی بکا بۆ ئەوەی لەقسەیەک لەمن بدا. ئەمن گوتوومە تابیعییەت وەرگرن. یانی ئەگەر ئەوشتان پێ پێشنیار بکەن کە ببنە عێراقی، بیکەن با ئەو خەڵکە تەحویل نەدرێنەوە یان زیندانی نەکرێ. بەڵام ئێستا دەڵێ کەیە تەبەعییەت یانی پێڕەوی و گوێڵەمستی. ئەمن شتی وام نەگوتوە. ئیدی کاک کەریم هیچی پێ نەما. چونکی لەسەر تۆڕەش ڕانەوەستام. ئاخر کۆنگرە لە ساڵۆنی سینەما ئومێدی مەهاباد بوو کە ٣٢٠ کەسی تێدا بوو. ئەمنیش هەر ئەو وەختیش دەنگم هەر کەم بوو، ئەگەر لەجێی خۆمڕا هاوارم کردبایە نەدەبوو. بۆیە پەرپەسە سەر میکرۆفۆنەکەو پێمگوت.

بەهەرحاڵ ئێمە چاوەڕوانیی شتێ زۆر ناخۆشمان دەکرد، بەڵام ناکامی ئەوەی ئەوە بوو کە دەوڵەتی عێراق گوتی ئێوە دەبێ هەموو چالاکیی خۆتان ڕابگرن تەنانەت دەرکردنی ڕۆژنامەش. گوتمان بابە ئاخر دەرکردنی رۆژنامە بۆچی ڕابگرین؟ گوتیان نابێ. ئەوجار پێشنیاری ئەوەمان پێ کردن کە ئێمە ڕۆژنامەکە بە تایپ دەنووسین، لە چاپخانەیەک لە چاپی دەدەینو خەڵاس دەبێ. خۆ ڕۆژنامەکە ئاوا نووسراوە. ئێستا ئەتۆ بڵێ حروفی چاپی ئێرە دەناسرێتەوە بەهەر حاڵ. بەڵام خۆ ئەوە ناناسرێتەوە، تایپە. گوتیان نابێ. بۆ ماوەیەکی زۆر هەتتا ئەوشیان لێ قبووڵ نەکردین. جارێکی دیکەش نووسیومە. ژمارەیەکمان هەبوو، لە بەغدایە چاپ نەکرا. ناردمانە بەیرووت چاپ نەکرا. ناردمانە ئەڵمان چاپ نەکرا. سەرئەنجام لە پایتەختی چوارەم لە پاریس چاپ کرا. یەک ژمارەی ڕۆژنامە چوار پێتەختی دنیای گەڕا هەتتا چاپ کرا. دواتر پاش ماوەیەکی زۆر کەمێک ئاسان بۆوە.

تەنانەت ڕۆژێک ئەمن چوومە مەقەڕی حیزب، چونکە ئەمن ماڵی خۆم هەبوو. لەپڕ چەند مەئمورێک هاتن گوتیان نابێ بچنە دەرێ. مەئمورەکان بە دەورەوە دانابوو لە ژوورەکەی خۆماندا حەپسیان کردین. گوتمان مەسەلە چیە؟ گوتیان نازانین، بە ئێمە گوتراوە نابێ بچنە دەرێ. هەر ئێوەش نین، هەموو ئێرانییەکان. ئەو وەختی ئەحزابی کوردیی دیکە نەبوون، بەڵام سازمانی ئێرانیی دیکەی لێ بوون وەک جەبهەی میللی. گوتیان دەستوور دراوە دەبێ هەموو ئێرانییەکان لە ماڵێ بن. تەقریبەن بۆ ئێمە شک نەمابوو کە داستان

تەواوە. خۆمان دەکەینەوە دەمان نێرنەوە بۆ ئێران. دیارە ئەوە قاسملەیەک هەیە بەیتی ئەوەی کە نامەکەم نووسی‌و پاشان بە ڕێگایەکی دیکەدا بەزەحمەتێکی زۆر هاتمە ئەم شاری کۆیە. ئێرە قایمقامێکی لێ‌بوو کە ئەمدیبوو. بەڵام چووم داوای مولاقاتم کرد. ئەویش گوتبووی باشە مولاقاتی چی؟ با بیڵێ‌و نەیە. گوتم بابە دەمەوێ بۆخۆم بیبینم. قسەیەکم هەیە بۆخۆی نەبێ نابێ، ڕێگام بدەن با خۆی ببینم. ئەویش سالی ئاوەدان بێ ئیجازەی دا بچم خۆی ببینم. خەڵکی لێ بوو، گوتی قسە بکە بزانم چیت دەوێ. گوتم ئەمن دەمەوێ تەنیا خۆت ببینم. کورد بوو خەڵکی لای دهۆکێ بوو نازانم دەقیق ئی کوێ بوو بەڵام دەزانم هی لای وێ بوو. دوایە گوتم ئەمن ئەو کەسەم وەزعییەتی ئێمەش ئاوایە. ئیستا دەمەوێ وەرەقەیەکم بدەیەی پێی بگەمە بەغدایە. هیچی دیکەم لێت ناوێ. داوای لێبووردنیش دەکەم لە ئیسترێ بەر بیووەمەوە دەستم شکابوو، دەستم هەڵبەسترابوو. وەزعێکی زۆر شپرزەم هەبوو. کردیە پیاوەتی، وەرەقەیەکی "عدم تعرض"ی بۆ کردم پێی چوومە بەغدایە.

لەسەر یەک دوو شەوو ڕۆژان ئێمە لەوێ زیندانی بووین. تەنانەت ئیجازەیان تەدا ئەو برادەرەمان کە مەسئوولی خەرید بوو بچێ ئەمەانان بکڕێ تەماتاوێکی لێ‌بنێ. دوو جەم تەفەریان دەناود بۆخۆشیانو بۆ ئێمەش لە دەرێ نانیان دێنا. پاش دوو شەوو ڕۆژان مەرحاسەرە هەڵگیراو ئازاد بووین. دوایە دەرکەوت ئەو بەزم-وڕەزمە بۆ چیە. ئەوە ئەنوەر سادات هاتوە لەترسی ئەوە بووە کە ئێمە ئەنوەر ساداتی تیرۆر بکەین. ئەدی گوتم ماڵتان بەقوڕ گیرێ بۆ سیاسەتتو بیرکردنەوەتانو بۆ هەموو شتێکتان. بەگشتی غەیری ئەو مەحدوودیەتە دەرکەوت خەتەرێکی دیکە تەهدیدمان ناکا، وەکوو بڵێین زیندانی کردن یان تەحویلدانەوە یان دەرکردن لە عێراق. بەڵام ئیدی هەموو جۆرە تێکۆشانێکیان لێ قەدەغە کردین هەر وەکی بەشێکیم باس کرد. تەنانەت چوار ساڵ دواتر کە ئێمە دەمانەویست بگەڕێینەوە ئێران نەیاندەهێشت. دەیانگوت ئیجازە نادەین لە سنووری ئەمە بچنەوە ئێران. بەڵام بلیتتان بۆ دەکڕین حەز دەکەن دە وڵاتان بکەن دوایە بچنەوە. بەپاکستاندا دەچنەوە، بە ئەفغانستاندا دەچنەوە، بە کوێدا دەچنەوە کەیفی خۆتانە بەڵام نابێ بە وڵاتی ئەمەدا بچنەوە. دیارە بە قسەشیان نەکردن. ئەدش کەس بووین ئەوانەی دەچووینەوە، بە سێ شەو خۆمان گەیاندەوە.

* دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران کە سەرکردایەتیی پارتی لە ئێران بوو، لە بڕیارنامەیەکدا کە وا بزانم بە "مادده هەشت" ناوبانگی هەیە داوا لە ئێران کرابوو دەریان بکا. دەکرێ لەسەر ئەو مەسەلەیە بدوێی؟ کێ بوون ئەو بڕیارەیان دا، بۆ دایانو ئاکامەکەی چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەپێشدا دەمەوێ ئەوەی بڵێم کە ئەمن لە جوزئیاتی ئەو مەسەلەیە ئاگادار نەبووم، چونکی لە جەلسەکەدا بەشدار نەبووم. ئەو دەمی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیش نەبووم. لەپاشان ئەندامی دەفتەری

سیاسی و ئەوەش هەر بەشدار نەبوون. لە ئێمە تەنیا دوکتور قاسملوو بەشدار بوو. مامە غەنیش لەو جەلسەیەدا بەشدار بوو، بەڵام ئەو جارێ نەی‌دەگوت حیزبیم. وەک حیزبی بەشدار نەبوو، وەک کەسێکی خۆبەخۆ‌دایەک، ڕیش‌سپی‌یەک یان بڵێین کۆتەزیندانی‌یەکی سیاسی بەشدار بوو. دیارە حیزبی بوو. ئەمن کە پێشتر بە تەنیایی لە مەهاباد دەژیام حەفتەی جارێک لە ماڵەکەی وان کۆبوونەوەم دەگەڵ دەکرد. بەڵام جەمعێک بوون زۆربەی هیچ کەس بە ناوی حیزب بەشدار نەبوو، تەنانەت داوای ئەوە کرابوو کە دوکتور قاسملووش نابێ لەوێدا بەشدار بێ، چونکی دوکتور قاسملوو سکرتێری حیزبی دێموکراتە. دیارە دوکتور قاسملوو گوتبووی ڕاست بەو دەلیلە بەشدار دەبم. ئەمن سکرتێری حیزبی دێموکراتم، حیزبیش وەزیفەی حیزبەو کۆمەڵانی خەڵکی لەپشتە. هەر بۆیە پێویستە بەشدار بم.

حەمیاس کاردۆ: ئەوە چ کۆبوونەوەیەک بوو بۆ ساز کراوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە کۆبوونەوەیەک بوو کە هەیئەتی دەوڵەت لە تارانڕا هاتبوو. لە ماڵی حاجی ڕەحیمی خەرڕازی کۆبوونەوەکە کرا کە ئەو وەختی نەببوو بە حاجی. لە هەوەڵەوە کوردەکان پێکەوە دانیشتبوون. لەپاشان دەگەڵ هەیئەتی دەوڵەت دانیشتبوون. ساڵی ٥٧ بوو. یانی هەر ٢٠ ڕۆژێک دوای ڕووخانی ڕێژیمی شای بوو. شا ٢٢ی ڕێبەندان ڕووخا. ئەو کۆبوونەوەیە هەر پازدەبیست ڕۆژ دواتر بوو. لەوێ هێندێک لە داخوازەکان گەڵاڵە کرابوون کە ببوونە حەوت مادە. مادەی هەشتەمیشیان ئەوە بوو، کە ئەوە پەسند کرابوو، دوکتور قاسملوو هەم بۆخۆی باسی کرد، هەم دوایە بە ئاشکراش باسی کرد کە ئەو موخالیفی بووە. بەڵام شتەکە بە جەمع پەسند کراوە، مادەکە وەک بەشێک لە تەرحەکە بە دەوڵەت پێشنیار کراوە. جا بۆیە دەڵێم لەوێش موخالەفەتی کردوە کە دوایە دوکتور لە کۆبوونەوەیەکدا لە مەهاباد قسەی کردو گوتی سەرەتی ئەزو لەوێ ئەزوومان لەسەر قیادەی موەققەت چییە، ئەو مادەیە لەوێدا هەر جێی نیە. مەسەلەیەکی ناجۆرە. حەوت مادەی باشە کە باسی حقووقی کوردو پێوەندیی دەگەڵ دەوڵەت دەکا. یەکێکیان پێوەندیی بە پەنابەرانی دەرەوەی ئێرانەوە هەیە. لەپاشان ئێمە بۆ داوای دەرکردنی ئەوانە بکەین. ئەوەش بوو کە خۆپیشاندانێکیان کردو قاووقیژێکی زۆریان وەڕێ خست. لەوێدا دروشمیان دەدا: دێموکراتو قیادە ڕەنجی کوردیان بەبا دا. بەڵام ئێستاشی دەگەڵ بێ بەشێکی زۆری خەڵک یان لە ڕووی نائاگایی، یان لە ڕووی ئەوە کە ڕقیان لە حیزبە، گوناهی ئەو مادە هەشتەی دەخەنە ئەستۆی دوکتور قاسملوو. لەحاڵێکدا هەر وەکی عەرزم کردی دوکتور قاسملوو هەر لەوێشدا گوتوویەتی ئەوە جێی نیە. ئێمە باسی شتێک دەکەین ئەوە شتێکی دیکەیە. لەپاشان لە میتینگێکیشدا لە چوارچرا گوتی. هەر لەسەر ئەوەش بوو کە ئەو هێزە سیاسی‌یانەی دیکە ئەو دروشمانەیان دەدا: دێموکراتو قیادە ڕەنجی کوردیان بە بادا.

عەباس کاردۆ: مامۆستا کێ ئەو پێشنیارەی مەترەح کردوە لەو کۆبوونەوەیەدا. کاک "سەلاحی موهتەدی" دەڵێ "فوادی مستەفا سوڵتانی" ئەو شتەی هێناوەتە گۆڕێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک سەلاحی موهتەدی هێندێک شتی گوتوە. کاک سەلاح بۆخۆی دەوێدا بووە، ئەمن لەوێ نەبووم، بۆیە ناتوانم قەزاوەت بکەم. ئەو شتانەش هیچی وا بە جوزئیاتەوە نەنووسراونو ئێستاش ئێمە ئارشیوێکی وا کامیلمان لە دەستدا نیە. کاک سەلاحو کاک فوئاد هەر دووکیان لەوێ بوون. مامۆستا شێخ عیززەدین لەوێ بووە. خەڵکێکی زۆری لێ بووە. پێم وابێ دەوری ٤٠ کەسێکی لێ بوو. بەڵام ئیدی مەسەلەی کاک فوئاد کە کۆمەڵە بوو، وەک شەخسییەتێکی سیاسیی مەریوان بەشدار بوو. کاک سەلاح وەک شەخسییەتێکی سیاسی لە بۆکان. دوکتور قاسملوش هەر وا بوو، هەرچەند ئەو دەناسرا کە سکرتێری حیزبە. پیاو حەق بڵێ ئەو دەمی مامۆستا دەستی زۆر دەرۆیی دیفاعی لە دوکتور کردبوو. دەنا بەشێکی زۆریان ویستبوویان دەری کەن. بەڵام مامۆستا گوتبووی دەلیلێک نیە. دوکتور قاسملوو سیاسییەکی لێزانەو شەخسییەتێکی گەورەیە. حیزبی دێموکراتیش خۆ گوناهی نەکردوە. دیارە ئێران هیچ کارێکی بۆ ئەو مادەیە نەکرد، هەروەک هیچی بۆ ماددەکانی دیکەش نەکرد. بەڵام قیادە پێی ناخۆش بوو، تەنانەت دوایە کە ئەو ڕووداوە ناخۆشانە هاتنە پێش قیادەی موەققەتی پارتی دێموکراتی کوردستان ئەوەشیان وەک یەکێک لە دەلیلەکانی ئەو ناکۆکـــیو ناخۆشییانە دێنایەوە.

* زۆر لە سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران تێنەپەڕیبوو کە دیسان نێوانناخۆشیی حیزبو پارتی سەری هەڵ-دایەوە. تکایە هۆیەکانیو ئاکامەکانی باس بکە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە زۆر ئاسان نەبێ پیاو بچێتە نێو جوزئیاتی ئەو شتەوە، با ئەوەی بە سەراحەت بڵێم. بەڵام دەمەوێ ئەوەی وەک دیفاع لە حیزبەکەی خۆم بڵێم. ئەمن لە هەوەڵەوە قەولم دا تەعەسسوب نیشان نەدەم، بەڵام دەزانم حیزبی دێموکرات هیچ وەختێک ئارەزووی ئەوەی نەبووە دەگەڵ هیچ هێزێکی سیاسیی کورد ناکۆکیو ناخۆشیی هەبێ، بەتایبەتی کە پارتی دێموکراتی کوردستان هێزێکی گەورەی کورد بوووە هەیە. پێوەندییشمان هەر دۆستانە بووە. زۆر وەخت ئەسەلەن لە عێراق ئێمە لەسایەی ئەواندا دانیشتووین. ڕۆژێک لە ڕۆژان ئەو دوو حیزبە یەک حیزب بوون. یەک ساڵ پارتی لە واقیعدا بەشێک لە حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە. ئەمن پێم وایە ئەوانیش بە هەڵبژاردنی موتڵەق ئەو وەزعەیان هەڵنەبژارد. بەڵام جمهووریی ئیسلامی کە دەیەویست زەربە لە بزووتنەوەی کوردی ئێران بداو بەگشتی زەربە لە بزووتنەوەی کورد لە هەموو جێیەکی کوردستان بدا، لە دوو ڕێگاوە زۆری کار کرد: یەکێکیان لەو ڕێگایەوە کە فیتنە لە بەینی ئێمە و ئەواندا بکا. وەکوو ئەوەی ماددە هەشت گەورە بکاتەوە کە ئەوانە دارا دەکەن ئێوە دەربکرێن.

ڕێگاکەی دیکە ئەوە بوو کە فشارێکی زۆریان بۆ هێنان. پارتی خەڵکێکی زۆری لەوێ بوو. جمهووریی ئیسلامی هەموو جۆرە یارمەتی‌یەکی لێ بڕین بۆ ئەوەی لە بەرانبەر ئێمەدا هەڵوێست بگرن. دیارە یەک دوو ڕووداوی ناخۆشیش ڕوویان دابوو. مەسەلەن جارێکی لە نێوان شنۆ و نەغەدەی پێشمەرگەی مە لە ماشێنێکی وانیان دا کە پێیان وا بوو ئی هێزەکانی ئێرانی‌یە. یان لە شنۆیە ئەوان تەقەیان لە تەزاهوراتی خەڵکی کرد و ژمارەیەکیان لێ کوشتن. خولاسە بەرەبەرە تەشەنوج پەیدا بوو کە دوایە شەڕێکی گەورەی لێ دروست بوو. ڕەنگە ئەتۆش هەر بتەوێ باسی بکەی، جەرەیانی دەرهێنانی جەنازەی بارزانی هاتە گۆڕێ و ئیدی ئەوە بوو بە بەهانە. یانی لەواقیعدا دوای ئەو حادیسەیە پارتی ئیعلانی شەڕی کرد.

* "قیادە موقت" چی بوو، بۆ پێک هات و کاری بە کوێ گەیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش ئەمن زۆر لە جوزئیاتەکەی ئاگادار نیم. بەڵام پاشی ئەو شکستە یان ئەو نوشوستی‌یەی لە ئاکامی ڕێککەوتنی ئەلجەزایردا بەسەر کورد هات، پارتی دێمۆکراتی کوردستان چەند جار تووشی لێک‌دابڕان بوو. ئەگەر لەبیرمان بێ پاش بەیانی یازدەی ئادار، پارتی کە پێشتر لەت ببوو بە جەلالی و مەلایی، یەکی گرتەوە. ئێستا ئەو یەکگرتنەوەیە چۆن بوو ئەوە باسێکی دیکەیە. بەڵام بە هەرحاڵ ئەوانیش هاتنەوە نێو پارتی. لە هەوڵەوە ناویان گۆڕی بە پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان و لەپاشان هاتنەوە نێو پارتی. دیارە بەشێکیان ناڕازی بوون. ئەوان بۆخۆیان بوون بە دوو دەستە. دەستەیەک هەر بوون بە پارتی دێمۆکراتی کوردستان و دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هاوکاری‌یان دەکرد. دەستەیەکیش هەر بە ناوی حیزبی شۆڕشگێڕی کوردستان مانەوە دەگەڵ دەوڵەتی عێراق بوون. ئەوان حیزبێکی ڕەسمی بوون. یانی حیزبی ڕۆژی تەنگانە بوون. هەر وەخت ئیختیلاف لە بەینی دەوڵەت و بزووتنەوەی کورددا ساز دەبوو، ئەوانە بەرجەستە دەکران و وەک پارتی دێمۆکراتی کوردستان و پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان ناویان دەبردن. ئەگەر نێوانیشیان دەگەڵ پارتی خۆش دەبوو، ئەوانە بایەگانی دەکران، ناریان دە کوولەکەی تەڕیشدا ئەدەما.

بەڵام کە ئەو نوشوستی‌یەی بەسەردا هات، ئەوجار ئیدی پارتی ئەو یەکپارچەیی‌یەی ئەمساو لێک هەڵوەشا. چەند شتی لێ پەیدا بوون: بەشێکیان شتێکیان دروست کرد بە ناوی بزووتنەوەی سۆسیالیستیی کوردستان. بزووتنەوە، دوایە لەواتەو لە کەسانی دیکە بوو بە حیزبی سۆسیالیستی کوردستان. ئەوە دوایە پەیدا بوو. ئەو بەشانەش کە سەر بە باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی بوون، وەک مام جەلال و ئەوانی دیکە پاش ماوەیەک یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستانیان پێک هێنا. دوکتۆر مەحموود و ئەوانە لە هەوڵەوە بێلایەنی‌یان ئیختیار کرد. دوکتۆر مەحموود بۆخۆی نامیلکەیەکی بڵاو کردەوە. ئەو مەوازیعەکەی لە هەموان ڕوونتر و سەریحتر بوو. دیارە دوکتۆر مەحموود بە جۆرێک دوایە چووە گەڵ بزووتنەوەی سۆسیالیستی. ژمارەیەکی

دیکە لە ڕێبەرانی پارتی، بە تایبەتی کوڕانی مەرحوومی بارزانی واتە کاک ئیدریس و کاک مەسعوودو کاک سامییش کە ئەو وەختی هەر دەگەڵ ئەوان بوو، شتێکیان ئیعلام کرد بە ناوی "قیادەی مووەققەتی پارتی دێموکراتی کوردستان". مەسەلەکە ئەوە بوو کە پارتی لێک هەڵوەشاوە. وا دەموودەست ئیمکانی گرتنی کۆنگرەشی نیە بۆ ئەوەی شەرعییەتێکی هەبێ. بۆیە قیادەیەکی مووەققەتیان دانا. دوایە کۆنگرەی نۆیەمیان گرت جا ئەوجار ناوی قیادە مووەققەت هەڵگیرا. دیارە هەتا ماوەیەکی زۆریش لە دوورەوە هەر پێیان دەگوتن قیادە مووەققەت. بەڵام ئیدی ئەوان ناوی قیادەیان لەسەر نەمابوو.

* مامۆستا دەیانگوت هۆیەکی ئەسڵیی جیابوونەوەی زیندوو یاد "سامی عبدالرحمان" لە پارتی کە "پارتی گەلی کوردستان"ی دامەزراند، ناڕەزایەتی لە سەرهەڵدانی شەڕی پارتی دژی حیزبی دێموکرات بووە. ئەوە ڕاست بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەڵەن هیچ شتێکی وام لەبیر نیە کە ئیعلان کرابێ لەسەر ئەوەی بووە. بەڵام پێم وایە بووە، چونکی لەسەر ئەوەی ناکۆکی هەبوو. لە جێگایەکی دیکەش باسم کرد کە خودی کاک مەسعوودیش پاش کۆنگرەی نۆ شتێکی دەکرد کە ئەو کارانەی بەخراپ زانی. بەڵام ئەمن فکر دەکەم ئەگەر ئەوەش بووبێ، دەلیلی ئەسڵی بۆ ئەو جیابوونەوەیە نەبووە. چونکی دەزانین دواتر کاک سامی حیزبەکەی هەڵوەشاندەوە چۆوە نێو پارتی و بۆ ماوەیەک بوو بەسکرتێری پارتییش. بەڵام بەهەر حاڵ ئەمن هیچ دەلیلێکم نەدیت کە لەسەر ئەوە بووبێ.

هەیاس کاردۆ: بەڵام ئەمن نووسراوەم لێ دیتن ئەو وەختی کە جیا ببوونەوە بە دژی ئەو شەڕەی دەیان نووسی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە ڕاستە، ئەوە دوای جیابوونەوەکە بوو. بەڵام ئەوە کە بەیاننامە دەربکەن و بڵێن لەسەر ئەوە جیا دەبینەوە، وا بزانم شتی وا نەبووە. مەسەلەن لە تاریخدا شتێکی دیکە هەبوو، دوور لەوان. لەنێو چریکەکاندا دەستەیەک هەبوون بەناوی "پێڕەوی بەرنامەی هوییەت" کە کوردەکانی تێدا بوون. شەهید سەعید بەزدانپەنای تێدا بوو. وەختێکی پاش ڕاپەڕینەکەی باشووری کوردستان، دەوڵەتی عێراق هات و مرجاهیدین بەجۆرێک کە کەمزۆرییەکەی نازانین لە زیەدی بزووتنەوەی کورد کۆمەڵگی ئەڕتەشیان کرد. ئەوانە داوایان لە سازمانەکەی خۆیان کرد کە بە ئیعتیراز لەو ڕەفتاری موجاهیدین ئەو چریکی هوییەتە لە شووڕای میللی موقاوەمەت بێتە دەرێ. ڕێبەرایەتیی چریکی هوییەت ئەو کارەی قبووڵ نەکرد. ئەو وەختی ئەوان بەیانێکیان دەرکرد کە ئەوجار ئێمە بە ئیعتیراز لە چریکی هوییەت دێینە دەرێ. هەر لە بەیانی ئیعلانی

مەوجوودییەتەکەیاندا ئەوجیان سەبت کرد کە لەسەر ئەوە جیا بووینەوە. ئەمن جاری دیکەشم گوتوە کە ئەوانە لە مەڵوێستێکی زۆر نەتەوەییو نیشتمانیدا دروست بوون. بەڕاستی ئەوە فەخرێکە بۆ ئەوەی ناوی ئەوا یەکیەتی شۆڕشگێڕان کە دواتر ناوی خۆی گۆڕی بۆ پارتی ئازادی. بەڵام لە بەیانی دروستبوونی پارتی گەلی کوردستاندا، ئەمن شتێکی وام نەدیوە. دوایە کە دەیان نووسی زیاتر جەنبەی تەبلیغاتیی هەبوو.

* حیزب چەندە لە هەڵگیرسانو درێژەکێشانی ئەو شەڕەدا خۆی بە خەتابار دەزانێ؟ ئایا کەسانی جۆراوجۆری نێو ڕیزەکانی حیزب نەخشی خراپیان لەوێنەدا گێڕاوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناتوانم هیچ کەس لەنێو حیزبی دێموکڕاتدا نەک هەر ناو بەرم بەڵکوو وەبیرم بێتەوە کە لایەنگری ئەوە بووبێ ئەو شەڕە ساز بکرێ. هیچ کارێکی هەڵەشم پێ شک نایە. ڕەنگە زۆر بە دڵی وان نەجووڵابنەوە. یان کەسان هەبووبێ لە شەڕدا زۆر بە حەماسەتەوە شەڕی کردبێ. بەڵام بەتایبەتی ئەوانەی دەتوانن ئەو کارە بکەن دەبێ لە ڕەدەی سەرەوە بن. ڕەنگە پێشمەرگەیەک هەڵەش بکا. فەرماندەیەکی پێشمەرگەی لە مەنتەقە هەڵەیەک بکا. بەڵام ئەگەر ڕێبەرایەتیی دوو حیزبەکە یان دوو لایەنەکە خوەستی نییەتیان هەبێ، ئەوە خەفە دەکرێو تەواو دەبێ. لە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکڕاتدا کەسم نەدیوە بیەوێ ئەو شەڕە هەڵایسێ. یان دەمی بدا، یان کاری بۆ بکا. بەڵام دوایە کە شەڕەکە پەیدا بووە، تەبیعەتەن کاریان کردوە. مەسەلەن ڕێبەرایەتیی حیزب تەرحی کێشاوە چۆن سەرکەوێ. یان تەداروکی کردوە، ئەوە زۆر تەبیعی-یە. بەڵام بۆ دەستپێشخەری، لە حیزبی دێموکڕاتدا کەسی وام پێ شک نایە.

* ئێوە وەک ڕێبەرایەتیی حیزب چ هەوڵێکتان بۆ کۆتایی شەڕو ئاشتی دا؟ وەڵامی پارتی چی بوو؟ لایەنەکانی دیکە چۆنیان بیر دەکردەوە چی‌یان کرد بۆ چارەی ئەو گرفتە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە واقیعدا چونکی شەڕی بەرپەسی، دوای دەرهاتنەوەی جەنازەی بارزانی دەستی پێ کرد. هەوڵەکانی مە دوو جێیەدا بوون. هێندێکی دیکە لە حیزبە کوردی‌یەکان یان نیوە کوردی‌یەکان — چونکی حیزبی شیوعی هی کوردستان نەبوو، هی عێراق بوو — بەڵام ڕێبەرایەتی‌یە کوردی‌یەکەیو حیزبی سۆسیالیستی کوردستان هاتنە نێو، مووافەقەت کرا کە هەیئەتێک پێک بێنین بۆ تەحقیق لە بارەی دزرانی جەنازەی بارزانی‌یەوە. قەرارەکە ئەوە بوو کە ئێمەشی تێدا بین، پارتییشی تێدا بێ. لە تەرەف حیزبەوە ئەمن دیاری کرابووم. حیزبی شیوعیو سۆسیالیستیش نوێنەریان هەبوو. ئێمە هەیئەتە ناوبەشەکە هەستاین چووینە شنۆیە. چەند ڕۆژێک لەوێ ماینەوەو خەریکی تەحقیقات بووین. هەرچی دوو هەیئەتەکەی دیکە واتە شیوعیو سۆسیالیست هەوڵیان دا نوێنەریان نارد، پارتی نوێنەری خۆی نەنارد. بەهیچ جۆر نەهاتە نێو

هەیئەتەکە. تەنانەت لەوەش زیاتر ئەو کەسەی بەرپرسی پاراستنی گڵکۆی بارزانی بوو، ئەو موتتەهەم بوو. دەبوو بێ تاقیقی لێ بکرێ‌و لێی بپرسرێ. هەرچی کردمان پارتی بۆ پێنج دەقیقەش نەی‌دایێ. داستانەکە بە هەموو دەقیقەیەک وەکوو داستانێکی جەعلی دەچوو. یانی ئەوڵ کەس کە زاهیرەن زانیویەتی تەرمەکە دەرهاتوە ئەو کابرایە بوو، ناوی ڕەحیم میران بوو. ڕۆژێ پێشتر هاتوە بە پیارێکی گوتوە سبەینێ وەرە ئەو گیاوگژەی دەوروو بەری گڵکۆی بارزانیمان بۆ بدروو. - بەهار بوو- چونکە قەرارە دوو سبەی ماڵی بارزانی بێنە سەر گڵکۆکەی. بەری بەیانی بۆخۆی دەچێ بانگی کابرای ئەکا دەڵێ مەیە چونکی جەنازەی بارزانی‌یان دزیوە، دەریان هێناوە. بۆخۆشی دەچێتەوە بۆ "ڕاژان".

حەیاس کاریز: ئەو زانیاری‌یانەتان چۆن دەست کەوت؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: بە هۆی ئەو کابرایەی، نەک بۆخۆی، بەهۆی برایەکی دیکەی، لەویان پرسی. لەپاشان دیارە ئەویان بە حیزبی دێمۆکراتو شەخسی خوالێخۆشبوو سەید ڕەسووڵی بابی گەورە نیسبەت دا. لەوەی گەرێ کە حیزبی دێمۆکرات شتی ئاوای دەفەلسەفەدا نەبووە، حیزبی دێمۆکرات گڵکۆی چەمرانیش یان فەرماندەیەکی سوپای پاسدارانیش دەزانێ‌و بێحورمەتی بە قەبری هیچ مردوویەک ناکا. ئەوە فەلسەفەی حیزبی دێمۆکرات نیە. پاشان ئەو ڕۆژەی ئەو حادیسەیە ڕووی دا، دوو ڕۆژ پێشتریشو دوو ڕۆژ دوای ئەو ڕۆژەش ئێمە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیمان هەبوو لە "دۆڵی دێمۆکراتی". سەید ڕەسووڵی بابی گەورەش وەک ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی بۆخۆی بەشدار بوو. جگە لەوە، ئەمن زۆر جاری دیکەم ئەوە گوتوە. سەید ڕەسووڵ وەکوو ئەندامی حیزب، ئەندامێکی زۆر بەدیسیپلین بوو. هەرچی حیزب پێی گوتبایە مادام لەتوانای‌دا بایە، دەی‌کرد. بەڵام بە ئیمانەوە دەڵێم ئەگەر حیزبی دێمۆکرات بە سەید ڕەسووڵی گوتبا بەردێک بە کێلی مەلا مستەفادا بدە، پێی‌دا نەدەدا. ئەوەندەی مەلا مستەفا خۆش دەویستو ئەوەندەی ڕێز بۆی هەبوو. کەوابوو پێم وایە داستانەکە داتاشراو بوو بۆ ئەوەیکی ئیحساساتی بارزانی‌یەکانو باقی ئەندامانی پارتی بۆ ئەوەی لەو شەڕەدا تیاکارانە بجووڵێنەوە. ئەمن کە چوومە وێ، هەر بۆخۆم چوومە "دزەی" مەرگەوەڕ. هەر لەو سەفەرەی‌دا چوومە کۆبوونەوەم بەخەڵکی کرد. ئەو داستانەم مەحکووم کردو تەنانەت کە خەبەرەکەیان بۆ کاک ئیدریسیو ئەوان بردبۆوە لای کەم لەو بەشەی قسەکانم ڕازی ببوون، بەهەر حاڵ بەڵام بۆ هیچ هاوکاری‌یەک حازر نەبوون. دەگەڵ ئەوەی موافەقەتیان کردبوو بێن دە هەیئەتی تاقیق‌دا بەشدار بن.

پاشان ئەگەر حیزب ویستبای ئەو تەرمە دەربێنێ‌و ڕای گوێزێ کێ پێشی پێ دەگرت؟ ئاخر ئێمە کە چووین جەنازەکە دەرهاتبوو و ڕاگوێزرابوو بۆ مەرگەوەڕ، نازانم بۆ ڕاژانی بۆ کوێ. بەڵام جەنازەکە کە

دەرهاتبوو، لە خوارەوە شیرێکی لێ‌بوو و لەو بەریش پێنجکە دڕوویەکی لێ‌بوو. جەنازەکە برا بوو لەوێ دانرابوو. دوایە هاتبوون و بردبوویانەوە. بەڕاستی ئەگەر حیزب ئەو کارەی کردبایە بۆ لەوێی دادەنا؟ کێ هەبوو پێشی بگرێ کە ڕای نەگوێزێ؟ بۆ هەر شوێنێکی ویستبای دەی‌برد. ئەوە بەهیچ جۆر ئەسڵ و ئەساسی نەبوو. نەحیزب وەکوو حیزب و نە ئێکۆشەرانی وەک شەخس، هیچ کەس دەستی تێ‌دا نەبوو. جا ئەوە بوو بە بەهانەی ڕەسمی بۆ هەڵگیرسانی شەڕ. کە شەڕەکەش بەداخەوە ماوەیەکی زۆری کێشا و خەڵکێکی زۆری لە هەر دوو لاوە تێدا شەهید بوون. بەتایبەتی ناوچەیەکی زۆر بەرین بە شەڕی کورد دەگەڵ کورد، کەوتەوە دەستی جمهووریی ئیسلامی. ئەمن نالێم کۆماری ئیسلامی پێی نەدەکرا، بەڵام بە نرخێکی زۆر زیاتر و ماوەیەکی بەردرێژتر ڕەنگە بوو بتوانێ ئەو کارە بکا. لەحاڵێکدا پێشمەرگەی پارتی هەم پارتیزان بوون و هەم تێروتەسەل و پۆشتەو پەرداخ بوون. پاڵی لە هیچیان کەم نەبوو. خۆ وەکوو مە نەبوون. بە ماشێن دەچوون و بە ماشێن مووەیماتیان بۆ دەچوو. پێشمەرگەی کارکوشتەشیان هەبوو. دیارە شەڕی شاخی بوو، بەڵام ئەوان بۆ هەموو شتێکی لە ئێمە زیاتر بوون. لەناکاودا توانیبان هێزەکانیان لەسەر ئێمە خڕ کەنەوە و دەرمان‌بەرێنن. ئێمە لە سەرتاسەری کوردستان دەرگیری شەڕ بووین. خۆ بۆمان نەدەکرا ئەوەی هەمانە بی‌هێنینە وێ. بەڵام پارتی هەمووی هەر لەوێ بوون. هەرچی پێویست بایە دەیان نارد. هیچ شەڕێکی دیکەیان بە ملەوە نەبوو.

* باسی ئەوە دەکرا پارتی، تۆ و دوکتور قاسملووی خۆش ناوێ. ئەوە ڕاست بوو؟ ئەگەر ئا،بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە لەپێوەندیی سیاسی‌دا ئەو مەسەلانە مەترەح نین. ڕابیتەی دیپلۆماسی و سیاسی دەگەڵ دڵداری فەرقی هەیە. دەبینی دوو کەس یەکتریان خۆش دەوێ، حەز لێک دەکەن. ئەوە شتێکە. بەڵام لە پێوەندیی سیاسی‌دا وا نیە. مەسەلە ئەوەیە پێوەندی‌یەکە چۆنە. خودی پارتی، یان خودی بارزانی ڕەحمەتیی دوکتور قاسملووی خۆش ویستوا یان نا، بەلامەوە گرینگ نیە. بەڵام هەروەکی باسم کرد، پێوەندی‌یەکی زۆر موحتەرەمانەی دەگەڵی هەبوو. دەگەڵ شەخصی منیش ئەو وەختی بەرپرسایەتیی سەرەوەم هەبووە لە حیزبدا، پێوەندی‌یەکی پڕ ئیحتیرام هەبووە. بەڵام داخوا پارتی منی خۆش ویستوە یان خۆش نەویستوە، بە نەزەری من ئەوە زۆر موهیم نیە. موهیم ئەو پێوەندی‌یەیە کە دەبەینمانێدا هەبووە. پاشان ئەگەر ئەوە ڕاست بێ، ئەوە دەبێ لەوانی بپرسی، نابێ لە منی بپرسی. ئەمن دەڵێم نە ئەمن و نە بەتەئکیدی ئەولا دوکتور قاسملوو، هیچ شتێکمان نەکردوە بۆ دوژمنایەتی دەگەڵ پارتی. هیچ شتێک. بەڵام هیچمان نەمان‌ویستوە ببینە پیاوی کەس. ئەمن عەمیقەن ئازادەمنیشم. ڕێزم بۆ هەمووان هەیە، بەڵام هەتا ماوم ئامەوێ ببمە پیاوی کەس.

له کۆنگرەی ١٣دا ئەمن شتێکم گێڕابەوە. ئەوەش موقابیلی مە ئەوەڵەن هەوڵێکی زۆری دا کۆنگرە لە کۆیە نەگیرێ. چونکە پێی وابوو ئەگەر لە کۆیە بگیرێ ئەمن هێزەکانی یەکیەتی داوەت دەکەم بۆ تێکەوەپێچانی وان. لەحاڵێک‌دا هێزەکانی یەکیەتی بۆ پاراستنی ئێمە زۆریان مایە لە خۆیان دانا . بێجگە لە کارو زەحمەتەکەی، هەرئەوە کە یەکیەتیی نیشتمانی ڕێگا دەدا کۆنگرەی حیزب لە خاکی وی‌داو بە ئیمکاناتی وی ببەسترێ ئەوە بۆخۆی مایەدانانێکی زۆرە. جا لەوێندا باس کرا. ئەمن قسەیەکم لە دوکتور قاسملووی گێڕابەوە. دوکتور قاسملوو دەی‌گوت سکرتێری حیزبی دێموکرات، نە لە مۆسکۆیە هەڵ- دەبژێردرێ، نە لە واشینگتۆن، ئەمنیش جارێکی دیکە دەڵێم سکرتێری حیزبی دێموکرات نە لە "تەلا چوالان" هەڵدەبژێردرێ، نە لە"سەری ڕەش"- دەبێ دە کۆنگرەیدا هەڵبژێردرێ. ئەمن باوەڕم بەو سەربەخۆیی‌یە هەیە. وەک چۆن دوکتور قاسملوو باسی پێوەندی‌یەکانی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستیی دەکرد کە نە دوژمنایەتی‌و نە نۆکەرایەتی، بەڵکوو دۆستایەتی. ئەمنیش ئاوا فکر دەکەمەوە. دەگەڵ پارتی، دەگەڵ یەکیەتی، دەگەڵ شیوعی یان سۆسیالیست، دەگەڵ کۆمۆنیست یان ئیسلامی، ئەمن باوەڕم بە دۆستایەتی هەیە. دیارە ئەگەر مەنافیعی هاوبەشمان هەبێ. ئەگەر نەمانبێ ئیدی دۆستایەتی ناکەین دوژمنایەتیش ناکەین. بەڵام دۆستایەتی ئەوەیە کە سەرڕای ئەوە لەوەی کێ گەورەیەو کێ گەورە نیە، هیچیان نۆکەری هیچیان نین. بەڵام دۆستن. کە دۆستن جارێک ئەوەیان وەک یەک دەبێ‌و جارێک وەک یەک نابێ.

ئەگینا ئەمن ئێستاش دەڵێم هەمووی کاتێک گوتوومە. ئەو قسەیەم بە پارتی‌یەکان گوتووە تەنانەت وەختێکی بە کاک مەسعوودیشم گوتوە. گوتوومە ئەمن حازرم دەگەڵ هەموو ئەو کەسانە کە ئەو قسەیە دەکەن دانیشم با پێم بڵێن لە کوێ، لە چ نووسراوێکی ڕەسمی‌دا، لە چ وتارێک‌دا ئەمن شتێکم گوتوە بە دژی ئەوان. چونکە گوتبوویان گۆیا ئەمن زەندی پارتیم. جارێکی موساحەبەیەکم کردبوو دەگەڵ تەلەفیزیۆنی یەکیەتی. ئەو وەختی پارتی‌و یەکیەتی پێکەوە شەڕیان دەگەڵ (پ.ک.ک) هەبوو. تەلەفیزیۆنی یەکیەتیی نیشتمانی لەو بارەیەوە وتووێژێکی دەگەڵ من کرد. لە نێوخۆماندا دەیانگوت ئەوە بۆ موساحەبەی دەگەڵ وان کردوە ئەوە سەر بە یەکیەتی‌یە. گوتم بابە نیو سەعاتم دەگەڵ وان قسە کردوە، با تەلەفیزیۆنی پارتی بێ دوو سەعاتی قسە دەگەڵ دەکەم. بەڵام پارتی زۆری تەجلیل لە قسەکانی من کرد. چونکی دەگەڵ ئەوەی لە تەلەفیزیۆنی یەکیەتی بوو، چەند جار بەحەق‌و بەمەورید ناوی پارتیم هێناو دیفاعم لە هەڵوێستی وان کرد بەرامبەر بە پ.ک.ک. چونکە پێم وابوو خەتای وانە. هەر گوتیشم بۆ ئەوەی بزانین ئەو شەڕە خەتای کێ‌یە، شوێنی شەڕەکەی دەلیلێکی باشە. ئەو شەڕە لە خاکی کوردستانی عێراقدایە. پارتی‌و یەکیەتی نەچوون لە هەکاری لە (پ.ک.ک) ی بدەن. ئەوان هاتوونەتە ئێرە. جا کاک سامی عەبدوڕەحمان گوتبووی ئەوە یەکەمجارە لە مەقەڕەکانی پارتی دێموکراتدا چاکەی عەبدوڵڵای حەسەن

زادە دەڵێن. بەسەر سووڕەت بۆ خۆیان گوتوویانە یان یەکێک شتێکی دروست کردووە ئاتی دەوری‌دا بووە کەیفی خۆیەتی با ئاتی لێ‌بخوا. بەڵام ئەمن نە پێشترو نە ئێستاش هیچ شتێکم دەگەڵ پارتی دێمۆکراتی کوردستان نەبووە و نیە. دەگەڵ بنەماڵەی بارزانییش نەبووە و نیە. نەک بڵێی ئیرادیان لێ‌نەگرم. ئیرادم هەبووە هەمەو لە ئایندەش‌دا دەمبێ. هەم لە سەر پارتی، هەم لەسەر بنەماڵەی بارزانی، هەم لەسەر حیزبێکی دیکەو تەنانەت لەسەر حیزبەکەی خۆشم. ئەوە بە مانای دوژمنایەتی نیە کە ئەمن ئەزانم وەک وان نیە یان ڕەخنەم لێ‌یان هەیە. بەڵام وەک دوژمنایەتی هیچ شتێکم دەگەڵ هیچیان نیە.

* کاتی خۆی لە جەنگەی شەڕی دوو لایەن‌دا، حیزبی دێمۆکرات جزوەیەکی بە ناوی" خیانەتەکانی قیادەی مووەققەت بە نەتەوەی کورد" بڵاو کردەوە. کەسانێک نووسینی ئەوجزوەیە بەجەنابت نیسبەت دەدەن. چیت لەسەر ئەوە هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو جزوەیە نووسراوە. کەسانێکیش ئەو کەریمی حیسامی نووسیویەتی کە ئەوە عەبدوڵڵای حەسەنزادە نووسیویەتی. ئەمن لێرەدا باسی ئەوە ناکەم کە ئەمن نووسیومە یان نا. بەڵام لە حیزبی سیاسی‌دا وتارێک کە دەنووسرێ‌و ناوێکی لەسەر نیە، ئەوە ئی ئەو حیزبەیە. دەی مەعلوومە هەر وتارێک یان هەر مەتڵەبێک دەنووسرێ خۆ هەمەو حیزب نای نووسێ. حیزبێک دە هەزار ئەندامی هەیە، چل هەزار ئەندامی هەیە، خۆ چل هەزار کەس پێکەوە نای نووسن. هەمەو مەتڵەبێک کە دەنووسرێ، یەک ئەفەر دەی‌نووسێ. بەڵام وەختێک حیزبەکە لە ئۆرگانی خۆی‌دا بڵاوی دەکاتەوە، ئەوە بۆچوونی هەمەو حیزبەکەیە نەک بۆچوونی ئەو شەخسە. ئەو وتارە ڕەنگە ئەمن نووسیبێتم یان یەکی دیکە نووسیبێتی. بەڵام وتاری حیزبی دێمۆکراتی کوردستانەو لەو وەختەدا حیزبی دێمۆکرات بەشەرێکی تێدا نەبووە موخالیفی بێ. ئەمن ئەو وەختی‌دا لە ڕادیۆ نەبووم لە ڕۆژنامەش نەبووم، ئەمن ناڵێم ئەمن نەمنووسیوە. ئەوە سەرەتا لە ڕادیۆ بڵاو بۆوە. پاشان وەک جزوە بڵاو بۆوە. دەنا لە هەوەڵەوە لە ڕادیۆ بەش بەش بڵاو دەکرایەوە. نازانم بە چەند بەش بڵاو بۆوە چونکە زۆری بەسەردا تێ‌پەڕیوە. وا بزانم ساڵی ٦١ بوو.

* مامۆستا دۆستانی نیزیکی تۆ لەنێو پارتی‌دا کێ بوون یان هەن؟ خۆت مەلا مستەفات دیبوو دەتوانی چی لەسەر بڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دۆستانم هەبوون‌و هەشمن، تەنانەت زۆر لەو دۆستانە کە لە نێو یەکیەتی نیشتمانیش‌دا هەمن ئەو وەختە دەگەڵیان بوومە دۆست کە تەنیا پارتی دێمۆکراتمان هەبوو، یەکیەتیمان نەبوو. دوایە کە لەت بوون یەکیەتی لێ دروست بووەو سۆسیالیست دروست بووەو ئەوانە. بەڵام زۆر لەوانەی

دۆستایەتیم دەگەڵیان هەبوو هەر لە ئەو وەختی بوون. بەشێکیش هەبوون دیارە دوایە دەنێو یەکێتیدا دەگەڵیان ئاشنا بووم بوونە دۆست. ئەوە بەجێی خۆی. ئێستاش هەروایە، ئەمن وەکوو خۆم خۆم بە دۆستی حیزبەکانی کوردستان دەزانم ئەوانەی تێکۆشەرن هەر هەموویان. ئەو پێوەندییەش کە هەیە ڕەنگە دووروو نیزیکیی هەبێ. بەڵام لەنێو هەموو حیزبەکاندا دۆستم هەن. لە نێو پارتییشدا دەکرێ بڵێم لە حیزبەکانی دیکە کەمتر نین. پاشان لەنێو پارتیدا ئەمن زۆر جار دەڵێم دۆستایەتی دەگەڵ دڵداری فەرقی هەیە، بەڵام ئەمن هەم خۆم بە دۆستی کاک مەسعوود بارزانی دەزانم لە ڕەشبیدا، هەم خۆم بە دۆستی کاک نێچیروان بارزانی دەزانم. هەم خۆم بە دۆستی کاک دڵشاد بارزانی دەزانم کە تێکەڵاویم دەگەڵیان هەبووە. کوڕەکانی دیکەم کەمتر دیون. مەسەلەن کاک سیدادی برای کاک مەسعوودم هەر تەنیا وەک ڕەسمیاتێک دیوە کە بەوێدا چوومەتە لای کاک مەسعوود بارزانی. بەڵام دەگەڵ ئەو سێ‌یانە زۆرجار دیدارمان هەبووەو دانیشتووین. ئەمن ئێستا بە دۆستیان دەزانم. لە ڕێبەرایەتیی پارتیدا هەروەها دۆستی باشم هەن. لەنێو خەڵکی پارتییشدا دۆستی باشم هەن. دەگەڵ کاک فەرەنسۆ حەریری ئەو وەختەی ئێمەو پارتی شەڕمان دەگەڵ یەک دەکرد، ئێمە پەیاممان موبادەلە دەکرد. یانی لەنێوان حیزبەو پارتیدا شەڕ هەبوو، ئێمە ڕاسپاردەمان دەنێودا هەبوو. چونکی فەرەنسۆ لە ساڵی ١٩٧٤ەوە دۆستم بوو. وەختێکیش کە شەهید بوو ئەمن دەقامەی سەرەخۆشییەکەمدا نووسیم کە فەرەنسۆ لە ئێمە مرد. حەتتا بۆ کاک مەسعوودم نووسی کە ئەو دۆستێکی شەخسیی من بوو.

* یەکەم هەنگاوەکان بۆ لێک‌نیزیک بوونەوە دەگەڵ پارتی کەی‌و چۆن دەستیان پێ کرد؟ ئێوە یەکەم هەنگاوتان هەڵێنایەوە یان ئەوان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکەم هەنگاوەکان دیارە هەر دوو لامان لە شەڕەکە بێزار بووین. لە پاشانیش زەرووڕەتی شەڕ نەما. ئەوەیک موتارەکە دەستی پێ کرد. چونکی لە تەختەی تەماسدا نەماین تا شەڕ بکەین. جەبهەیەک نەما بۆ شەڕ. ئێمە بیووینە پارتیزان. دەگەڵ ئەوانەش هێندێک حەرەکەت ڕوویاندا کە کۆمەگیان کرد بە شتەکە. ڕەنگە تەخشەیو کێشراویش نەبووبن بەڵام زۆر کۆمەگیان کرد. مەسەلەن پێشمەرگەی ئێمە لێیان قەوما لە مەنتەقەی "ئاڵوەتان"و "کونەمشکی"ی ئەوانە. لە بەفریدا لێیان قەوما. یان دەبوو سەرما بیانبا، یان دەبوو بگیرێن. چووبوون پەنایان بۆ مەقەڕەکانی پارتی دێمۆکرات بردبوو. وەریان گرتبوون‌و جێگایان دابوونێ. شەوێ‌و سبەینێ هەتا ئێوارێ هەر لەلایان بیوون. جا ئێواری وەپێشیان کەوتبوون بۆ بەڵەدی ڕێیان پێ نیشان دابوون هەتا لە ناوچەی خەتەر نەجاتیان دابوون. ئێمە لەنێو ئەرتەشی عێراقدا بووین. ٦٥ پێشمەرگەی پارتی لێیان قەوما، هاتنە نێو ئێمە. نیزیک مانگێکی ئێمە ئەو پێشمەرگانەمان پەنا دا. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە ناشتبوونەوەیەک، موزاکەرەیەک لەبەینماندا نەبوو. لەپاشان کە ئەو وەزعە گۆڕاو ڕاپەڕین نیزیک بۆوە، کاک فەرەنسۆ بە ڕادیۆ پەیامێکی دا بەهۆی کاک سەعیدی ڕەحمەتی. بە ڕادیۆی

پارتی پەیامێکی دابێ کە ئێمە بەم زووانە دێینە لاتان، ئەمڕۆ کاک سەعید لێی حاڵی بووین. خەڵکی دیکە نەی زانیوە پەیامیش هاتوە. هیچ ڕەمزێکیش دەگۆڕێدا نەبوو. پەیامەکە ئاوا بوو: پەیام بۆ باوکی سارا و کوڕی جۆلا. باوکی سارا کاک سەعید بوو، کوڕی جۆلاش ئەمن بووم. دەڵێ بەم زووانە دێینە لاتان. پەیامەکە لە ڕادیۆی پارتی خوێندرابوەوە. دیارە جگە لە ئێمە کەس لێی حاڵی نەبوو، ئێمە ئەو وەختی ڕادیۆکانمان دەگرت و گوێمان لێ بوو. ئیدی ئێمە زۆر بەباشی لێی حاڵی بووین.

بەڵام دواتر کە ڕاپەڕین ئەوجی گرت و هاتنەوە، وەکوو سوڵحێکی عەشایری، سوڵحێکی عەشایری کرا. لەڕاستیدا ئەمن ئەو وەختیش ڕازی نەبووم و ئێستاش ڕازی نیم. ئەوەڵێ کاک فەرمانی هات سەری دابین. دواتر پاش ماوەیەکی کەم کاک نێچیرڤان هات سەری داین. ماوەیەکی دیکەی پێوە خرا، ڕەنگە مانگێک، مانگ و نیوێک دواتر کاک مەسعوود هات سەری داین. هەر هات سەری داین وەک هاتنەماڵ و تەنانەت شتێکی واش نەگوترا. بڵێین داوای لێبووردنێک، شتێک. بەهەر حاڵ وەکوو ئاشتبوونەوەیەک هەر ئاوا گوزەرا. ئەمن پێم وایە ئەوە باش نەبوو. دیارە ئەو وەختی کاک سەعید سکرتێری حیزب بوو. هاتنەوە تەنانەت وەک سوڵحێکی عەشایریش نەبوو. ئەو وەختیم پێ خراپ بوو. ئێستێشم پێ خراپە. پێم وایە دەبوو شتێکی لەسەر بگوترێ. مەسایەکە باس بکرێ. مەسەلەن پەیامی داوە دێم بۆ سەرداتان هیچی دیکە. بۆخۆم دە مەجلیسەکەیدا هەبووم. دەگەڵ فەرمانی جاری دیکە باس کرا، بەڵام لەو دوو مەجلیسەدا هیچ نەهاتە گۆڕێ. فەقەت سەردانێک بوو و هیچی دیکە. ئەوە بۆخۆی باش بوو، بەڵام دەبوو ڕابردوو مروور بکرێتەوە. تەنانەت جارێکی دەگەڵ کاک فەرمانی کە گوتم زۆر ڕەفیق بووین. ئیختیلافێکمان بۆ پێک هات. گوتم وەزعێکی وا خوڵقا بوو لە باشووری کوردستان کە لە هەموو ماڵان عەکسی شاو شاباتووی هەبوو. گوتی لە کوردستانی ئێرانیش لە هەموو ماڵان عەکسی سەددامی هەبوو. گوتم وەڵڵا لە ماڵێکیش نەتدیوە. سوێندی ئەوەی ناخۆم لە ڕۆژنامەیەکدا عەکسی وی بووبێ. کابرا ڕۆژنامەی دەکڕێ دەبینی عەکسی سەددامیشی تێدایە. هەروەک لە ماڵەکەی منیش ڕۆژنامەی لێیە عەکسی خومەینیی تێدایە. ئەوە نایێتە ئەوە وێنەی خومەینی لە ماڵی من هەیە. بەڵام پێم وا نیە لە هەموو کوردستانی ئێران عەکسێکی سەددامی لێ بووبێ. دیارە ئیدی زیاتری لەسەر نەڕۆیی.

* بۆ هەتا دوکتور قاسملوو مابوو هەنگاوێکی وا هەڵنەگیرا؟ هەڵوێستی پارتی بەرامبەر بە تیرۆری دوکتور قاسملوو چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەهەر حاڵ لە دەورانی ژیانی دوکتور قاسملوودا ناخۆشی لە بەینی ئەو دوو حیزبەدا هەبوو. دوکتور قاسملوو ئەمن گوتم ڕەنگە هیچی وای نەکردبێ بۆ دوژمنایەتیی پارتی، بەڵام دوکتور

قاسملوو ئەگەر بڵێین لە هەموو کەس زیاتر ڕەقیبێکی سەرانی پارتی بووە هەرچەند لە بەشێکی کوردستاندا خەباتیان نەبووە زیادم نەگوتوە تاڵێم بنەماڵەی بارزانی چونکی گوتم هەر خودی مەلا مستەفا دوکتۆر قاسملووی وەک ڕێبەری حیزبێک دەناسی. دەی باشە ئەگەر باسی سەرانی کورد بکرابایە، ئەو وەختی دەیان-گوت: قاسملوو، تاڵەبانی، مەسعوود بارزانی یان مەسئەلەن یەکی دیکە. بەڵام بەقینەوە لە زۆرجێگا ئەگەر باس کرابێ ناوی قاسملووی لە پێش مام جەلالیشەوە کاک مەسعوودیشەوە بووە. ڕەنگە یەکی دیکە ئەویان وەپێش بخا، بەڵام ئەو سێ ناوە هەر دەهاتن. ناوەکانی ئەوانە موازی بوونەو ڕەنگە ئەوە بۆ هەموو کەس خۆش نەبێ. بەڵام بەهەر حاڵ وا بووە. دیارە تا دوکتۆر قاسملوو مابوو هەلومەرجێکی واش نەخوڵقا. ئەگینا ئەگەر ڕاپەڕینی باشووری کوردستان لە سەردەمی ژیانی دوکتۆردا ڕووی دابایە زۆر ڕێ دەچوو هەر ئەودەم ڕێبەرانی پارتی سەردانی حیزبی دێموکرات بکەن.

ئەو وەختەی کە دوکتۆر قاسملوو شەهید بوو، بە نووسراو هەڵوێستێکم نەدی، بەڵام ئەمن بۆخۆم لەسەر جەنازەی دوکتۆر قاسملووی بووم. کاک مەسعوود بارزانی نوێنەری خۆی ناردبوو. نازانم ئەوکات دوکتۆر بوو یان نەبوو، بەڵام ئێستا دوکتۆرە. دوکتۆر پیرۆت ئەحمەد نوێنەری وان بوو لە تۆتریش. لە دوایە بوو بە نوێنەری پارتی لە تاران. لەلایەن کاک مەسعوود بارزانییەوە ئەو هاتبوو لە مەراسمی بەخاک‌سپاردنەکەی‌دا بەشدار بوو. لەبیرم نیە ئەو وەختی دەستە گوڵی دانابێ، بەڵام لەبیرمە ئێمە جارێکی دیکە چووینە سەردانی گڵکۆی دوکتۆر قاسملوو. کە چووین گوڵێکی لێ‌بوو لەسەر گڵکۆکەی بەبێ ئەوەی بەڕەسمییش گوترابێ، بەڵام نووسرابوو مەسعوود بارزانی. وا دیار بوو کاک مەسعوود دەستەگوڵێکی ناردبوو بەبێ ئەوەی خەبەرمان بداتێ، بەبێ ئەوەی بەڕەسمی ئیعلام بکرێ. دەقی مەتنەکەم لەبیر نیە، بەڵام دیار بوو ئەوە لەلایەن ئەوەوە بوو. تەنانەت ئەگەر کەسێکی دیکەش ناردبێتی نیشانیان داوە کە هی ئەوە. بەڵام ئیدی هیچ نامەیەکی سەرەخۆشی‌و شتی ناوامان پێ نەگەیی، بەیاننامەش ئەمن هیچم نەدی. پێشم وایە هیچیان نەنارد. چونکە ئەگەر هاتبایە حەتمەن بڵاو دەکرایەوە.

* ئایا ڕاستە پارتی ڕێزی لە دوکتۆر سەعید دەگرت؟ بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە دوکتۆر سەعیدیان خۆشتر ویستبێ، بەڵام ڕێزێک کە بۆ دوکتۆر قاسملوویان دانابوو قەتیان بۆ دوکتۆر سەعیدی دانەنا. ڕەنگە ئەوە کە برای مامۆستا هەژاری بووە تەئسیری بووبێ. بەڵام ئەو وەختەی ڕێز دادەنرێ، ئەو ڕێزەی لە دوکتۆر قاسملوویان گرتوە قەت لە دوکتۆر سەعیدیان نەگرتوە.

* دوای ڕاپەڕینی خەڵکی باشووری کوردستان لە ساڵی ١٩٩١ داو هاتنەوەی لایەنە سیاسی‌یەکانی کوردی ئەو بەشە بۆ نێو خەڵک، دیسان حیزبی دێمۆکرات تووشی گیروگرفتی ئەمنیەتی‌و سیاسی هات. هەر چەند بەخۆشی‌یەوە ئەمجارەیان شەڕی ڕاستەوخۆ نەکراو پێوەندی‌یەکان تێک نەدران، بەڵام ناڕاستەوخۆ حیزب هێرشی کرایە سەری‌و خەڵکی لێ شەهید کرا. لەو جەرەیانەدا تۆ پێت وایە پارتی هیچ دەخالەتێکی هەبووبێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەپێشدا ئەمن پێم باش نیە پرسیارەکە ئاوا یەک‌لایەنە بێ. حەق وایە ئەو پرسیارە وا بێ کە پارتی‌و یەکیەتی وەک دوو حیزبی عومدە یان دەسەڵاتدار چ دەخشێکیان هەبووە، هەرچەند خۆ دەزانین ئەو وەختی بەرەی کوردستانی بەسەر ڕادەگەیشت بەڵام هێزێ‌نوێنی دەسەڵات هەر بەو دوو حیزبە بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ببوورە، ئەمن دوایە لە بەشی خۆی‌دا تایبەتی دێمە سەر یەکیەتی. ئێستا تەنیا باسی پارتی دەکەین.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە هەرحاڵ ئەمن پێم وایە لەو بارەیەوە باسی هەر دووکیان پێکەوە بکرێ باشترە. ئەمن پێم وایە ئەگەر وەکوو حەقیقەتێکی تاریخی قسان بکەین دەکرێ بڵێین بەڵێ بوویانە، یان نەخێر نەیان بووە. یانی چی؟ ئەو تیرۆرانەی کراون بە دەستی هەر کەس کرابن بۆ جمهووریی ئیسلامی‌و بە قازانجی جمهووریی ئیسلامی بووە. چونکی خۆ ئێمە دوژمنی پارتی یان یەکیەتی یان هێزێکی سیاسیی دیکە نەبووین. تەنانەت دوژمنی ئەفرادێکی تایبەتی کوردی عێراقیش نەبین. کەوایە هەرکەس کردبێتی بە قازانجی جمهووریی ئیسلامی بووە، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ بە دەستووری ئێران بووە. بەڵام لە عەینی کاتدا ئەگەر بە ئینسافەوە بڵێین، لە زۆربەی هەرەزۆری ئەو تیرۆرانەدا کە لە ئێمە کراون ئەو دوو حیزبە دەسەڵاتدارە نە دەستووریان داوە نە لەپێشدا ئاگادار بوون. کەسانێک کە بۆ ماڵی دنیایە ئەو کارانە دەکەن چ کوردی ئێران بووبن چ کوردی عێراق بووبن چ بە ئیحتیمالێکی زۆر کەم پیاوانی جمهووریی ئیسلامی لە غەیری کورد بووبن، ئەوانە ئەو کارانەیان کردوە بۆ ئەوەی پووڵێک لە ئێران وەر بگرن. قسوور ئەگەر بێتەوە سەر یەکیەتی‌و پارتی بە باوەڕی من، لەو بارەیەوە دێتە سەریان کە دەگەڵ ئەوەی حاکم بوون لەو وڵاتە، زیاد لەحەد ڕێگایان بۆ ڕەهبازتنی پیاوانی جمهووریی ئیسلامی ئاوەڵا کردبوو. تەنانەت زۆریان بە وەرەقەی پارتی یان یەکیەتی هاتوچۆیان دەکرد. تەنانەت مەسەلەن قاتڵەکانی دوکتور قاسملووی وەکوو هەموو شتێکی کە ئەوکات دەیان گوت ٥٠-٥٠ بەش کراوە، ئەوانیش ئاوا بەش کرابوون، پاش تیرۆری دوکتور قاسملووی محەممەد جەعفەر سەحراڕوودی هاتوچۆی یەکیەتیی دەکرد، حاجی مستەفەوی هاتوچۆی پارتیی دەکرد. تەنانەت جارێکیان حاجی مستەفەوی بەبەر لوولەی تفەنگی پێشمەرگەکانی ئێمەدا ڕابرد. دەیان توانی لێی‌دەن بی‌کوژن، بەڵام

نەکرا چونکی ئەوە دەبووە تەقەکردن لەپێشمەرگەی پارتی. وەکی دیکەش کە دەهاتن لە چۆلگەیەکی وا هەڵ نەکەوت کە بکەونە بەر لوولەی چەکی ئێمە.

لە هێندێک مەوریدیشدا هەبووە کە کارەکە بە دەستی ئەفرادی وان کراوە، بەڵام لێپرسینەوەی لێ نەکراوە. مەسەلەن پێشمەرگەیەکی ئازەربایجانیمان هەبوو پێم وایە دەیناسی، "ئەحمەدئاغا" لە سلێمانی تیرۆر کرا. لە واقیعدا زۆریش وا دیار بوو بە دەستووری جمهووریی ئیسلامی تیرۆر نەکراوە. بەڵام ماشێنێکی باشی پێ بوو کە لەندکرۆزێرێکی نوێ بوو. بۆ ئەوەی ماشێنەکەی بەرن لێیاندا کوشتیان. لەپاشان دەرکەوت سێ کەس بوون هەر سێکیان ئی یەکێتیی نیشتمانی بوون. یەکێتی کە زانی، بەزامیر گرتنی. دوایە هاتنە لای ئێمە هەروا بۆ سەردان. لەوێ ئەو باسە کرا. یانی شتێکی ئاوا لەلایەن ئێمەوە مەترەح کرا کە بابە کوشتنی ئەوانە، ئەحمەدئاغای بۆ ئێمە ناگەڕێنێتەوە. داوای ئەوەتان لێ ناکەین کە ئیعدامیان بکەن. چونکە ئەو وەختی هەر بۆخۆیان حوکمیان دەدا. بەڵام پێشنیار دەکەین حوکمی ئیعدامیان بدەن. ئیعلانیشی بکەن کە ئەوانە بە تۆڵەی قەتلی پێشمەرگەی حیزبی دێمۆکرات، حوکمی ئیعدامیان بۆ دەرچووە. ئەو وەختی ئێمە وەک حیزب پێشنیار دەکەین کە لەبەر خاتری پێوەندیی دۆستانەی نێوان حیزبی دێمۆکراتو یەکێتیی نیشتمانی، حوکمی ئەوانە کەم بکەنەوە بۆ حەبسی ئەبەد. کەچی پاش ماوەیەک لەپڕ گوێمان لێبوو لە ڕادیۆ کە ئەوانە مەحکووم بە ئیعدام کران بەڵام حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بەخشینی. یانی لەجیاتی ئەوەی ئیعلانی بکەن کە حوکمی ئیعدامیان دراوەو حیزبی دێمۆکرات ئەو داوایەی کردووە ئەوە هەر یەکسەر شتەکیان ئاوا لێ کرد. حەبسەکەیان بوو بە ئەبەدو ماوەیەکی پێوە خرا کە ئەوانە ئازاد بوون. جارێکی نامەیەکمان بۆ هات. نامەکە پێم وایە ڕووی لەمن بوو ئەگەر لەبیرم بێ. ئەمن سکرتێری حیزب بووم. ناوی ئەو دۆستەمان کە دۆستێکی یەکجار بەڕێزی حیزبی دێمۆکراتە با مەحفووز بێ. نووسیبووی ئەوە ئەو برادەرانە هەر زیندانینو ئەوانەو عەفوویان بکەن بۆ ئەوەی ئازاد بن. بۆ ئەوەی خزمەت بکەنو تەرفیعی دەرەجە بکەنو لەو شتانە. ئەمن جوابێکم نووسیەوە زۆر دۆستانە بەڵام زۆر سەریح. نووسیم ئێمە دەزانین ئەوانە لەمێژە ئازادن. دەزانین لە کوێ کار دەکەن. ژمارەی ئۆتۆمبیلەکانیشیان دەزانین. ئەگەر پێویستە با هەموواتتان پێ بڵێین. بەڵام ئیدی واش نا. قاتڵەکانی ڕەفیقی مە ئازاد بکەن ئێستا داوا بکەن ئێمە شتێکیشیان بە دەستی بدەینێ. داوا بکەین سزایان لەسەر هەڵگیرێو تەرفیعی دەرەجە بکرێنو لەو شتانە. ئیدی بێدەنگەی لێ کراو ئەوانە سزا نەدران.

حادیسەی زۆر جێی داخی دیکە کە هەر لەلای یەکێتیی نیشتمانی ڕوویدا.

عەباس کاردۆ: مامۆستا تکایە جارێ باسی لای پارتی بکە. دوایە دەچینە لای یەکیەتی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا پیم خۆشنیە ئەوەی بیوژم، ئەوەی دەبێ باس بکەم. حادیسەیەکی زۆر تاڵی دیکە ئەوە بوو کە لە دەروازەی کۆیە قەوما. ئەوەی لە دەروازەی شاری کۆیە قەوما، ئیدی ئەوانە تیرۆریست نەبوون، ئەوانە چەند بەکرێگیراوێک نەبوون. ئەوانە پێشمەرگەی یەکیەتیی نیشتمانی بوون کە لە دەروازەی شاری کۆیەو ئەوەی پێی دەڵێن سەیتەرە. لە سەیتەرەی ٤ کەس لە ماشێنێکیدان کە هیچیان تفەنگیان پێ نیە. دوویان تفەنگیان پێ بوو بەڵام تفەنگەکانیان لە سندووقی ماشێنەکەدا بوون. ڕاوەستاون بانگیان دەکەن. دوایە ماشێنەکەیان نیشان دام بۆخۆم ئەوەبتە شۆفێری ماشێنەکە کە مەرحوومی سەید مەنسووری ئاسری بوو دەرگاکەی دەکاتەوە. لاقی چەپی دێنێتە دەرێ‌و لاقی ڕاستی هەر دەوێدایە کە لێیان دەدەن هەر چواریان دەکوژن. ئەوە مەعلووم بوو ئی یەکیەتیی نیشتمانین. ئێستا یەکیەتیی نیشتمانی دەکرێ بڵێی دەستووری نەداوە، بەڵام ئەوان کوشتوویانن. کە ئاوا بە سەراحەت دەکوژرێ، بەڵام دوایە یەکیەتی لێی ناپرسێتەوەو موحاکەمەی ناکا. ئیدی ئەوە مەسئولیەتەکەی ئی یەکیەتیی نیشتمانیە. تەنانەت هاتن پێشنیاریان کرد با هەیئەتێکی لێکۆڵینەوە دابنێین. ئێمە نەچووین. قبووڵمان نەکرد. پێمان گوتن. گوتمان هەیئەتی موشتەرەکی مە چیە؟ ئێمە لەکێ بپرسین؟ خەڵکەکە هەمووی هی ئێوەن. ئێمە چوار کەسمان بوون هەر چوارتان کوشتوون. هەیئەتی موشتەرەک دەتوانێ چی بکا؟ هەر لەو کەسانە دەپرسن کە کوشتوویانن. لە دوایە دادگایەکیان بۆ تەشکیل دان. کە لەوێ ئەوانە دیفاع دەکەن کە بڵێ ئێمە لەژێر ئاڵای سەوزی یەکیەتیی نیشتمانیدا دیفاعمان لە سەروەریی خەڵکەو نازانم ئەتەوەو ئەوە کردوە. پاش ماوەیەک کە بەزاهیر زیندانی بوون بەردران.

لەپاشان لە مەنتەقەی پارتیدا. لەوێش خەڵکێکی زۆرمان لێ کوژرا. بەڵام لە زۆربەی هەرە زۆریاندا گلەیی لەپارتی هەر ئەوەیە کە ئەمنیەتەکەی نەپاراستوە. دەرهاتیان بەوان داوە بە ئازادی بێن و بچن بە وەرەئەوە هیچ بەربەستێکیان نەبێ. جا ئەمن شتێکم لەبیر چوو لەبارەی ئەوەی یەکیەتیی نیشتمانیدا. ئەو چوار کەسەمان کە شەهید بوون، لەسلێمانی ڕا دەهاتنەوە بۆ کۆیە کە لە دوکانێ کەوتنە بەر حەملەی تیرۆریستەکانی جمهووریی ئیسلامی. لەوێ وەدەست هاتن. شەهید مەنسووری فەتاحی هەرلەوێ شەهید بوو. دوو پێشمەرگەشمان بریندار بوون. بەڵام دەگەڵ ئەوەی کە شەهیدیشیان دابوو، برینداریشیان هەبوو، وەدەست هاتبوونەو ڕاویان نابوونەو ماشێنێکیان پێ بەجێ هێشتبوون. کە ماشێنەکەیان هێنایە ئێرە تەماشا دەکەین ئەوە وەرەقەیان پێیە، وەرەقەی یەکیەتیی نیشتمانی‌و بەئازادی هاتوچۆ دەکەن. هەموویشی ئیتلاعاتی ئێرانین کە دیارە نەفەرەکان نەگیران. هەڵاتبوون چووبوونە دوکانێ گوتبوویان ئێمە بێرەدا ڕۆیشتووین ناقڵ ناقڵ هیچمان نەکردوە. کەچی ئەو تیرۆریستانەی حیزبی دێموکراتی کوردستان هاتوونە سەر ڕێمان‌و لێیان داوین‌و ماشێنیان لێ ئەستاندووین. چووزانم درۆزن‌و بێ‌ئابڕوون ڕەنگە شتی دیکەشیان گوتبێ.

بەهەر حاڵ بگەڕێینەوە لای پارتی. هی پارتی زۆربەی گلەیی یەکە هەروەک گوتم تەنیا ئەو بەشەیەتی.

عەباس کاردۆ: یانی ڕاستەوخۆ هیچ هێرشێک نەکراوە لە لایەن ئێرانەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆربەی هەر ئەوەیە. مەسئولیەتی پارتی هەر ئەوەیە کە ئەمنییەتیان نەپاراستووە ڕێگای ئەوانیان ئازاد کردووە. بەڵام لەوێشدا دوو مەورید هەن. دوو مەوریدی زۆر وارید. برادەرانی ئێمە لە "باسرمە"ی بوون لە لای هەریرو باتاسان. شوێنێکی نازانم بۆ ماوەی چەندی، بەڵام ١٥٠ پێشمەرگەی پارتی ئەو مەقەڕەتانیان بە ئاڕ پی جی و چەکی جۆراوجۆر گوللەباران کرد. تەنیا فیلمهەڵگرێک کە ئێرانی بوو، بەخۆشییەوە کەسمان لێ شەهید نەبوو، هەشت، نۆ بریندارمان هەبوون. بەتەسادوف ئەوڕاقیان لێ بەجێ ما. کەسێکیان لێ ئەسیر کرا. هەمووومان بردن لەپێش کاک مەسعود بارزانیمان دانان. قابیلی حاشالێکردن نەبوو. بەڵام لەسەر ئەوە هیچ کەسیان سزا نەدا. دیارە هەڕەشەیان کردبوو کە ئەگەر ئەوەمان نەدەنەوە چ دەکەین و لێتان دەدەین و ئەوە. لەو بارەیەوە ئەوەیان بەخۆشی گوزەرا. بەرپرسی نامەیان نووسیبوو کە ئەو برادەرەی ئێمە کە گرتووتانە ئەگەر ئازادی نەکەن لێتان دەدەین و تەفروتوناتان دەکەین.

لە حادیسەیەکی دیکەدا لە جێژنیکان بەکرێگیراوانی ڕژێم هاتن لە مەیدانی فووتباڵێ لە خەڵکیان دا، ٥ کەسیان لێ شەهید کردن و ٥، ٦ کەسیان بریندار کردن. وەدوایان کەوتین کە بیانگرین، پێشمەرگەی پارتی نەیانهێشت تاقیبیان بکەین. لەپاشان لە ڕێبەریی پارتییەوە تێلگرافێک بۆ ئێمە هات کە ئەوانە گیراون. نەتیجەکەی هەرچی بێ ئێمە سزایان دەدەین. سەروبەندی نەورۆزێ بوو. ئەمن لەپەیامی نەورۆزیدا ئیشارەم بەو هەڵوێستە کرد و سوپاسم لە بەڕێز کاک مەسعود بارزانی کرد کە کارێکی ئاوای کردووە بۆ ئەوەی وەک شتێک سەبتی بکەم لە تاریخدا. بەڵام نە کەس موجازات کرا و نە لە گوێ کاڵتریان پێ گوترێ و تەنانەت ئەو قسەیەش کە بۆخۆی نووسیبووتی ئەوانە گیراون سزایان دەدەین، ئەو قسەیەش وەرگیرایەوە. گوتیان نازانین بەکوێدا ڕۆیشتوون و دەرباز بوون. داخوا چ تونێلێکیان لێ دابوو لە جێژنیکانەوە بۆ ئەمەرچیان. ئەوە ناکرێ بڵێی تەسادوف بوو. ئەوە هیچی تەسادوف نەبوو. ئەوەی دیکە کە گوتم ئی باسرمەی هەر پێشمەرگەی پارتی بوون. ئەفەریان لێ بەجێ ما. ئەوڕاقی هاوکاری دەگەڵ ئێرانییان لێ گیرا. پاشان نامەیان نووسیبوو بە هەڕەشە کە ئەگەر بەرەڵایان نەکەن لێتان دەدەین و تەفروتوناتان دەکەین. ئەوە هەمووی مەدرەک بوون. ئیدی لەوانەدا ناکرێ بڵێی خەتای ڕاستەوخۆی ئەوانی تێدا نەبووە. بەڵام لە بەشی زۆری ئەوانی دیکەدا، خەتایەکە هەر ئەوەیە کە کوردستانیان کردبووە جەولانگای پیاوانی جمهووریی ئیسلامی هەتا بەکەیفی خۆیان ڕمبازێنی تێدا بکەن و خەڵکی تێدا بکوژن.

* بە گشتی پێوەندی‌یەکانی حیزب و پارتی بە درێژایی مێژووی خەباتیان تووشی هەوراز و لێژی زۆر هاتوە. بەڵام وا دیارە عەقڵی سەلیم سەرەنجام بەسەر هەردووک لادا زاڵ بووە و تێ گەیشتوون دۆستایەتی‌یان هەم لازمەو هەم بەقازانج. ئاستی پێوەندی‌یەکانی دوو لایەن لە حاڵی حازردا چۆنەو داهاتوویان چۆن دەبینی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم‌خۆشە بێ ئەوەی تەعەسسوب بەخەرج بدەم لە ئەوەڵەوە ئەوەی بڵێم کە هەر لە سەرەتاوە حیزبی دێمۆکرات قەت سیاسەتی ئەوە نەبووە شەڕی دەگەڵ پارتی یان هیچ حیزبێکی دیکە لێ پەیدا بێ. هەرچەند ناتوانم بڵێم هیچ کەسێکی حیزبی دێمۆکرات قەت زیادەڕۆیی نەکردوە. قەت حیزبی دێمۆکرات دەستپێشخەر نەبووەو قەتیش زیادەڕۆیی نەکردوە. بەڵام وەکوو فەرمووت هەستی مەسئوولیەت و عەقڵی سەلیم، لەپاشان زیاتر زاڵ بوو. ئەوشتانەی ئێستا باسمان کردن دوایە بەجۆرێک لەجۆرەکان لاپەڕەکەیان هەڵدرایەوەو ئەو شەڕی براکوژی‌یە تەواو بوو.

ئەوەی کە ئێستا هەیە، هەرچەند ئەمن ئەوە بۆ پێنج ساڵ دەچێ لە ڕێبەریی حیزبدا نەماوم، بەتایبەت لە دوای کۆنگرەی چاردەوە کە ئەوە سێ ساڵی بەسەردا ڕادەبرێ، ئەمن هیچ پێوەندی‌یەکی دوورو نێزیکم دەگەڵ تەسمیم‌گیریی حیزب و پێوەندی‌یەکانی نیە. بەڵام چونکە لێرەو لەڕێبەریی حیزب نێزیکم کەم‌وزۆر ئاگاداری شتەکان هەم. ئێستا بەخۆشی‌یەوە پێوەندیی نێوان حیزبی دێمۆکراتی کوردستان و پارتی دێمۆکراتی کوردستان زۆر باشە. زۆر لە گەشەدایە. تەفاهوم حوسنی نیەت بەرقەرارە. ئاگرێ پیاو هیچ شتێک بە موتڵەقی پێشبینی بکا. دەکرێ خودا نەخواستە ڕۆژێکی ئەو پێوەندی‌یانە دیسان تێک‌چن، بە دەلیلێکی حەق یان ناحەق. بەڵام ئەمن وا فکر دەکەمەوە لە ئایندەشدا ئەو پێوەندی‌یانە هەر باش دەبن، چونکی پێم وایە هەموو لایەنەکان تێ گەیشتوون ئەگەر لە مەیدانی شەڕی براکوژی‌دا سەرکەوتنێک بەدەست بێنن، لە مەیدانی سیاسەت و قەزاوەتی بیروڕای خەڵکی کوردستان و ئازادیخوازاندا، هیچ لایەنێک سەرکەوتن لە شەڕی براکوژی‌دا بەدەست نایەنێ. شەڕی براکوژی بۆ هەمووان، تەنیا پەشیمانی و تەنیا زەرەروزیان بۆ خۆیان و میللەتی بەدواوەیە. ئەوە پێم وایە هەر بۆ ئێمەو پارتی نیە. بۆ پارتی و یەکیەتیش کە بەداخەوە تووشی شەڕێکی دووروودرێژو پڕزیان هاتن. ئەوانیش وان. ئێستێ ئەوەی ئەمن ئومێدم پێی هەیە کە ئەو ئاشتی و تەبایی‌یە پارێزرێ. ئەوە نیە کە ئەوان ئەزمەیان لەسەر یەکتری بەتەواوی گۆڕاوە. ئەگەر گۆڕانێکی بەسەردا هاتبێ، گۆڕانەکە زۆر کەمە. بەڵام بەخۆشی‌یەوە هەر دوو لا تێ گەیشتوون کە یەکتریان پێ لەبەین ناچێ و پاشان ئەو شەڕی براکوژی‌یە غەیری زەرەرگەیاندن بەخەڵکی کوردو خۆشیان هیچ نایەیەکی دیکەی نیە. پێم وایە لەبەر ئەوە دەبێ ئومێدوار بین کە هیچ لایەنێک جارێکی دیکە بۆ حەللی مەسایلی خۆیان پەنا بۆ شەڕی براکوژی نەبەن.

* ئاخرین پرسیار لەسەر پارتی دیمۆکراتی کوردستان، دیارە هەر لایەنێکی سیاسی خاڵی بەهێزو لاوازی هەن. جەنابت سەرجەم تێکۆشانی پارتی دیمۆکرات چۆن هەڵ دەسەنگێنی؟ تای تەرازوو بەکام لادا دەکەوێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر بەکێک لە ڕووی عینادەوە باسی ئەوە بکا - کە بەداخەوە گوتراویشە - کە تەواوی عومری پارتی خیانەت بووە، ئەگەر ئەوەش بڵێ، لەواقیعدا قسەی بێ مانا دەکا. دەنا مەعلوومە ئەگەر بارە موسبەتەو مەنفی‌یەکانی کارو کردەوەی پارتی دیمۆکرات کوردستان هەڵسەنگێنین بارە موسبەتەکانی زۆر زۆر زیاترن. حیزبێک کە ئەوە بۆ ٦٤ ساڵ دەچێ دەخەباتی ئازادیخوازانەی نەتەوەی کورددایە. ماوەیەکی زۆر ئاڵای خەباتی ئازادیخوازی لە باشووری کوردستان هەر بەدەست پارتی‌یەوە بووە. ئێستاش ئەگ هەر بەکێک لە دوو هێزی هەرە گەورەو عومدەی باشووری کوردستانە کە دە دەسەڵاتدا بەشدارن. لە ئاخر هەڵبژاردندا دەرکەوتوە کە هێزی عومدەتریشە لە بەینی ئەو دووانەدا. چونکی کە بەجوردا وارید بوون، لە نەتیجەی ئینتیخاباتەکەدا دەرکەوتوە کە هێزی عومدەیە. هەرچەند با بڵێین هێندێکیشی ئاتەبیعی بوو چونکە ئەو ئیتیهامانەی لێ‌دراون. بەڵام بەهەر حاڵ ئاکامی هەڵبژاردن دەری‌خستوە کە هێزی عومدەیە. کەوابێ کارنامەی پارتی دەگەڵ هەموو هەڵەو کەموکوڕی‌یەکانی، کارنامەیەکە کە دەچێتە خانەی خزمەت بە ئامانجەکانی کوردو قازانجی کورد. هەر قەزاوەتێکی دیکەی غەیری ئەوە، هەم دوژمنانەیە هەم بێ‌مەنتیقە. خەڵک دانیشتوە هیچ ناکا، مەعلوومە غەڵەتێ ناکا. قسەیەکی جوان هەیە دەڵێ: ئیملای نەنووسراو غەڵەتی نیە، واتە، کەسێک کە هیچ کاری نەکردبێ هیچ غەڵەتان ناکا. بەڵام ئەوان کە کاریان کردوە، هەڵەیان بووەو هەڵەی زۆر خراپیشیان بووە. هەڵەی کوشندەشیان بووە. کەم‌وزۆر ئیشارەمان پێ کردن. هەر ئەوەی بە نیسبەت حیزبی دیمۆکراتی کوردستان کردیان لە ساڵەکانی ٤٧-٤٦دا، لە وەختی دیکەشدا و بەتایبەتی دوای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی، هەڵەی گەورە بوون. هەروەها بەشی خۆیان لە شەڕی براکوژی-دا. چووزانم لە تەعامولی دیکەدا، تەوانەیان هەیە. بەڵام لە هەڵسەنگاندندا، ئەو کارنامەیە لە کوللییەتی خۆی‌دا کارنامەیەکی ئیشتیانی و نەتەوەیی‌یە.

بەڵگەنامە

نەورۆزی ساڵی [illegible]

بەڕێز [illegible] کاک مەسعود بارزانی [illegible]

لە پاش سڵاو و ئیحترام

[illegible]

[illegible]

دڵسۆزتان عەبدوڵڵا حەسەنزادە

ڕوانینی لەسەر ئاڵوگۆڕەکانی نێو حیزبی دێموکرات

عەباس کاریز: دەگەڕێینەوە نێو خۆی حیزب و تێکۆشانی خۆت. هەر وەک لە مێژووی حیزبدا تۆمار کراوە ڕەوتی مۆدێڕنکردن و بەبەرنامەکردنی حیزب دوای کۆنگرەی ۳ واتە ۱۳۵۲ی هەتاوی دەستی پێ کرد. ئەوانەی نەخشی چالاکیان لەو گۆڕانەدا هەبوو کێ بوون؟ بەرنامەی حیزب چۆن نووسراو بۆ ئەوە کەڵک لە چی وەرگیرا؟ ئایا بەرنامەی حیزبە کۆمۆنیستییەکان چەندە کاریگەرییان لەسەر داڕێژرانی بەرنامەی حیزب هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەوتەکە ناوی لێنەنرابوو ڕەوتی مۆدێڕنیزەکردنی حیزب. ئەو کەلیمانە زۆر تازەن. ئەوە بەینێکە داکەوتوون. دیارە مۆدێڕنیزم زۆر کۆنە بەڵام ئەوە کە لەنێو کورددا باسێکی پێدەکەن ئەوە شەش، حەوت ساڵێکە مۆدێڕنیزم و پۆست مۆدێڕنیزم ئەوانە دەستیان پێ کردوە. ئەو وەختی ئەوە نەبوو. بەڵکوو هەوڵێک بوو بۆ گێڕانەوەی ڕێگایەک کە حیزب پێشتر لەسەری دامەزرابوو. ڕەنگە ئێستا بۆچوونێکی دیکەی لەسەر هەبێ، بەڵام حیزبی دێموکرات وەختێک دامەزراوە بێجگە لە ئامانجە نیشتمانی و نەتەوەیی‌یەکانی، لە پێوەندیی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی و بەرەی دێموکراسیخوازی بە مانای گەلیدا دروست بوو. یانی جۆرەی ئەحزابی چەپی دێموکرات بوو. لە ماوەی ساڵەکانی ۱۳۳۹ هەتا ۱۳۴۹دا کە تەقریبەن دەتوانین بە دەورەی حاکمییەتی خەتی خوالێخۆشبوو عەبدوڵڵای ئیسحاقی حیساب بکەین، دەکرێ بڵێین لادانێک، لەو ڕێبازە هەبوو. ئەو هەوڵە لە باری سیاسی‌یەوە هەوڵێک بوو بۆ گەڕانەوە بۆسەر ئەو خەتە فکرییە کە حیزبی دێموکرات لەسەری دامەزراوە. لە دوایەش لە نێوخۆی حیزب و کاری تەشکیلاتیدا، بۆ جێگیرکردنی ئوسوولی حیزبی پەیڕەوی لێدەکرا. ئەمن جاری دیکەشم گوتوە ئێستاش دەیڵێم. باوەڕ بکە هیچمان لە ئوسوولی حیزبی نەدەزانی. چونکی قەت لە مەکتەبێکی حیزبیدا نەمانخوێندبوو. بۆم باس کردی کە ساڵی ۱۳۴۳ بۆ یەکەم جار شتێکم دیوە بە ناوی پێڕەو و پرۆگرامی حیزب کە دوایە تێ گەیشتم زۆریش خراپ نووسرابوو. ماوەیەکی زۆر مەرجەعی تەقلیدی ئێمە - دەگەڵ هەموو ڕێزم بۆی کە دۆستێکی خۆشم دەوێ - کاک ئەمیری قازی بوو. ئەو چیی گوتبایە بۆ من قانوون بوو، بۆ شەخسی خۆم، چونکی هیچی دیکەم نەدەزانی. ئەویش لەنێو حیزبدا بوو و ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی بوو.

بەڵام دوای ئەو مەرحەلەیە کە دیارە ساڵی ١٣٤٩ دەستی پێ کرد، وردە وردە تێ گەیشتم کە تا لە دەرکی ئوسوولی حیزبیدا، لەپیادەکردنی ئوسوولی حیزبیدا ئیشکالاتمان زۆر بووە. ئەوە کە کێ هەبوو، پێم خۆشە کەمێک واقیعبینانە بیبینین. نە ئینکاری نەقشی یەکێک بکەین، نە هەموو شانازییەکان تەنیا بدەین بە یەکێک. حەقیقەتەکەی ئەوەیە. ئەوەی لە گەڕانەوەیەدا، ئەوەی لە عەرەبیی و فارسیدا پێی دەڵێن "حصه اسد" واتە بەشی شێری پێ دەبڕا، دوکتور قاسملوو بوو. بۆ زۆربەی شتەکان. هەم ئەزموونی حیزبایەتیی هەبوو لە حیزبی خۆی و لە حیزبی دووهەمی خۆی کە حیزبی توودە بوو، لەسەر حیزبەکانی دیکەش موتالەعاتی زۆر بوو. لە دنیای موتەمەددینیدا ژیابوو. هەم لە عەینی حاڵدا ئینسانێکی قابیل و بەهەمەتی و بەئیستیدلال ئەوانە بوو. بەڵام تەنیا دوکتور قاسملوو بەتەنێ نەبوو. دوکتور قاسملوو کەسانێکی بە دەوروە بوون کە هەرکەسە بە قەدەی خۆی و بە پێی پێگەی کۆمەڵایەتیی خۆی و توانای خۆی بەشدار بوون. دەتوانین بڵێین ئەوانە کە ئەو وەختی ئەندامی کۆمیتە ناوەندییەکی دەستکرد بوون، هەموویان تەئسیریان هەبووە. یەکێک زۆرتر، یەکێک کەمتر. ئەوانە بریتین لە سەرجەمی — بەداخەوە زۆربەیان نەماون — کاک کەریمی حیسامی، کاک حەمەدەمینی سیراجی کە ئەو، سێ ڕۆژ پێش کۆچی دوایی کرد. پێم وایە ئەمڕۆ ٣١ی مانگی مەیە. ئەو ڕۆژی ٢٩ی مەی ٢٠١٠ کۆچی دوایی کرد. هێمن بوو. یوسفی ڕیزوانی بوو، لەوانەش کە نازانم بۆ بەدشانسی کوردە یان بۆ خۆشبەختانەی کوردە کە ماون (بە پێکەنینەوە)، کاک حەسەنی ڕەستگارو عەبدوڵڵای حەسەنزادە بوون. بەتایبەتی لەنێو ئەوانەشدا ڕەنگە سێ، چوار کەسێکمان فەعالتر بووبێن. کەریمی حیسامی، حەمەدەمینی سیراجی، هێمن و عەبدوڵڵای حەسەنزادە فەعالتر بوون چونکی ئەندامی دەفتەری سیاسی بوون. ئەوانە ڕەنگە پتر فەعال بووبن لە دانانی بەرنامەو ئەساسنامەو دەرکردنی ڕۆژنامەدا، یان بڵێین بۆ جەسپاندنی ئەو ئوسوولە لەسەر کاغەزو بەتیئۆری.

ئەوە کە داخوا بۆ ئەوە لەچی کەڵک وەرگیرا، گەڵاڵەی بەرنامەو ئەساسنامە دوکتور قاسملوو ئامادەی کرد. دوکتور قاسملوو پێچگە لەوەی زمانەکانی لای خۆمانی دەزانین، زمانەکانی دەرەوەشی دەناسین. پێوەندییەکی بەربڵاوی دەگەڵ ئەحزابی کۆمۆنیستو دێمۆکرات لە دنیای دەرەوەدا هەبوو. ئەو وەختی دەگەڵ سۆسیالیستەکان ڕەنگە پێوەندییەکی وای نەبووبێ. چونکی ساڵەکانی پێش ئەو وەختی لە چێکۆسلۆڤاکی دەژیا. عەمەلەن ئەندامی حیزبی توودە بوو. لە هەموو شتەکانی حیزبی توودەدا بەشدار بوو، خۆ ئەوە عەیب نیە. جاروبار هێندێک کەس حاشای لێ دەکەن. ئەمنیش ماوەی چەند ساڵان ئەندامی حیزبی توودە بووم بەڵام ئەمن ئەمدەزانی. چونکی لە ساڵی ١٣٢٧،٢٨وە یەکیەتیی تەشکیلاتی دروست ببوو هەتا ساڵی ١٣٣٤ کە لە کۆنفرانسی یەکەمدا بڕیاریان داوە ئەو پێوەندییە بپچڕێ. ئەمن ئەو کات ئاگام لێ نەبووە دوایەم زانیوە. لەبەر ئەوە دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستیو ئەحزابی کۆمۆنیستی پتر سەروکاری هەبوو. ئەمن دەزانم بەرنامەو

ئەساسنامەی زۆر لە حیزبە کۆمۆنیستییەکانی موتالەعە کردبوو. بەرنامەو ئەساسنامەی پارتی دیمۆکراتی کوردستانی موتالەعە کردبوو. تی ئەحزابی ئێرانی بە تایبەتی حیزبی تودەی موتالەعە کردبوو. لە ئاکامی هەمووی ئەوانەدا گەلاڵەی بەرنامەو ئەساسنامەی حیزبی دێمۆکراتی داڕشتبوو. دیارە دوکتور قاسملوو پیاوێکی زیرەکەو لەعەینی حاڵدا واقیعبین بوو. هەربۆیە ئەوەی لەبەر چاو بوو کە بۆ کوردی دەنووسێ. زۆر شتی وای هێنابوو کە دەگەڵ کۆمەڵی کوردەواری بێتەوە. بەڵام هێندێک شتیش کە ئەو وەختی باوی بوو، بەتایبەت جەوهەرەکە، ئەوەی پێیان دەگوت "جهانبینی علمی" دە ئەساسنامەی حیزبدا گونجابوو. ئێستێش هێندێک خەڵک هەن پێیان چاکە. ئەو وەختی هەبوون باوەڕیشیان پێی نەبوو بەڵام تەزاهوریان پێوە دەکرد.

بەهەر حاڵ ئێستاشی دەگەڵ بێ، حیزبی دێمۆکراتی کوردستان لە ریزی حیزبە چەپەکانی کوردستانو ئێراندایە. حیزبێکی دەستەڕاستی نیە. یانی چەپی دێمۆکراتە. بەڵام ئیدی بەرەبەرە ئەو ئەساسنامەیە هاتوو گۆڕانی بەسەردا هاتوە. ئێستا ئەو تەفسیرە ئەو کانی زۆر کەمڕەنگ بۆتەوە. هێندێک شتی تەنیا ناوەکەی ئەماوە دەنا خۆی ماوە. چونکی ئەمن بەش بەحاڵی خۆم ئێستاش نازانم چیی لێ بکەین. با قسەیەکی خۆش بگێڕمەوە. ڕەفیقێکمان هەبوو، ئەو وەختی ئێمە زۆر توند بووین لە پێوەندی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستیو ئەحزابی کۆمۆنیستیو ئەوانەدا باوەڕمان بە سۆسیالیزم هەبوو. ئەو زۆر توند دژی سۆسیالیزم بوو. ناوی عەبدوڵڵای مەلا عوسمانی بوو. ڕووحی شاد بێ شەهید بووە. کە شەهید بوو بەرپرسی کاری حیزبیی ئەدەکرد. لە هەمووان بڕابوو. فەللاحیش بوو، لەسەر خەرمانی تۆپێک هاتو وێی کەوتو شەهیدی کرد. جا زۆر دژی سۆسیالیسم بوو. جارێکی گوتم ئەرێ ئەتۆ پێت خراپە زەوی بدرێ بە جووتیاران ؟ گوتی نەوەڵڵا. گوتم پێت خراپە کرێکار دەسترەنجی خۆی بۆخۆی بخوا؟ گوتی نا. گوتم ئەدی خوێندن بۆ هەمووان بەخۆڕایی بێ خراپە؟ گوتی نەوەڵڵا. پرسیم دەرمان بۆ هەمووان بەخۆڕایی بێ خراپە؟ گوتی نەخێر ئاوا پرسیاوم لێ کردن. گوتم دەباشە سۆسیالیزم ئەوەی دەڵێ. زۆر بەتووڕەیی گوتی ئاخر هەر ئێوەکەی پیسە. ئێمەش مەسەلەن سانتڕالیزمی دێمۆکراتیکمان لابرد چونکی هەر ناوەکەیمان پێ "پیس" بوو. دەنا ئێستاش ئەو ئەسڵانەی دە سانتڕالیزمی دیمۆکراتیکدا هاتبوون هەر لەجێی خۆیانن، وەک: ئۆرگانەکان لە خوارەوە بۆ سەرێ هەڵدەبژێرێن، لە حیزبدا بۆ هەمووان یەک دیسیپلین هەیە، تەکرەوی مەحکوومە، ئەندام پەیڕەوی ئۆرگانەو کەمایەتی پەیڕەوی زۆرایەتییەو هی دیکە. چونکی ئەمن بەشبەحاڵی خۆم نازانم چییان لەجێگا دابنێین. پێم وایە ئەوانە ڕاستن، بەڵام وا دیارە ئێوەکەی پیسەدەبا ئێوەکەی نەبێ.

بەڵام بەهەرحاڵ جیهانبینیی عیلمی لە ئەساسنامەدا هەر نەماوە. یان ئەو دروشمە کە ئەمڕۆ ئیمپریالیزم بەسەرۆکایەتیی ئیمپریالیزمی ئەمریکا. ئەوە شوعاری ئەسڵیمان بوو کە ئەوە گۆڕاوە. هەرچەند ئێستاش ئیمپریالیزم هەر هەیەو هەر خراپیشە. ئیمپریالیزم نەبۆتە فریشتە. بەڵام ئیمپریالیزم خۆ حەتمی نیە هەر لە

ئەمریکا بێ. دەتوانێ لە جێگایەکی دیکە بێ. لە وەختی هێرشی ئەمریکا بۆسەر عێراقدا، لە مەجلیسێک دانیشتبووین لە هەولێر. برادەرێک کە پێم وایە ئێستاش بە بیروباوەڕ هەر کۆمۆنیستە، بەڵام پێشتر ئەندامی حیزبی شیوعی عێراق بوو، دیفاعی لەوە کردبوو کە ئەمریکا هێرش بکاتە سەر عێراق. ئەویش دەڵێن ئەتۆ، ئەتۆی کۆمۆنیست؟ دەڵێ، بەڵێ بەڵێ ئەمن. ئەمن زیدەی ئەمریکا تێم زیدەی ئیمپریالیزمە ئێستێ سەددام بۆتە ئیمپریالیست دەچێ کوەیتێ داگیر دەکا. کەوابێ ئێستا کە ئەمریکا دژ سەددامی لە کوەیتێ وەدەر دەنێ، خەباتی زیدەی ئیمپریالیستی دەکا.

باشە ئەوەش بگوترێ کە نووسینی گەڵاڵەی بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب زۆر پێش کۆنگرەی سێیەم بوو. ئەو گەڵاڵەیە بۆ یەکەمجار ساڵی ١٣٥٠ لە کۆنفرانسی سێیەمدا پەسند کرا.

عەباس کاردۆ: مامۆستا دەکرێ ئیشارەیەک بە پێکهاتەی ئەندامانی ڕێبەریی دوای کۆنگرەی ٣ بکەی؟ ئایا ئەو پێکهاتەیە وەڵامدەری بەڕێوەبردنی بەرنامەی پەسند کراو بوو؟ بەگشتی تۆ چەند لەو پێکهاتەیە ڕازی بووی‌و خۆت چ بەرپرسایەتی‌یەکت تێی‌دا هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی کۆنگرەی سێ هەر دەتوانین بە ناویش ناویان بەرین هەرچەندە ئاوا لە ئەکاو ئاسان نیە. بەڵام ئەو کەسانە بوون: دوکتور قاسملوو، حەمەدەمینی سیراجی، کەریمی حیسامی، هێمنی شاعیر، ئەمیری قازی، هاشم کەریمی، دوکتور سوڵتانی وەتمیشی، دوکتور حەسەنی شەتەوی، موحەممەدی موحتەدی، عەبدوڵڵای حەسەنزادە، مەلا ڕەسووڵی پێشنەماز، کەریم حەداد، مەلا سمایلی هاجی، حەمەڕەسووڵی حەسەنپوور کە لە نێوخۆی وڵات بوو، مەلا سەلامی شەفیعی کە ئێستا ئیمامجومعەی سەردەشتی‌یە. ئەوانە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوون. ئەو وەختی ئەمن ئەو توانایەم نەبوو کە بڵێم داخوا ئەمە دەگەڵ ئەوەی موناسیبە یان نا. وەکی هەر لەسەرەتای ئەم وتووێژانەدا گوتم ئەوە هێندێ قسەن کە دوایە فێریان دەبین بەڵام دەیان گێڕینەوە بۆ ئەو وەختی. ئەمن ناسەرێ وا بکەم. هیچ دروست نیە بڵێم هەر لە منداڵی‌ڕا ئیشتمانپەروەر بووم هەستم بەوەی کردو بەوەی کرد. نەخێر وا نەبوو. پیاو دەگەڵ دەکەوێ. یان هەر لەمنداڵی‌ڕا هەستی ئەدەبیم هەبوو، هەستی هونەریم هەبوو. دەمزانی هونەری کوردی دوا کەوتووە دەبێ پێش بخرێ. ئەوانە هەمووی قسەن. بەڵام ئەگەر بە تێگەیشتنی ئێستامەوە چاوی پێدا بخشێنمەوە، ڕەنگە بتوانم قەزاوەتی لەسەر بکەم. ئێستا ئەو قەزاوەتە دروستە یان غەڵەتە، یەکێک موافیقە یەکێک موخالیفە، ئەوە شتێکی دیکەیە. بەڵام دەتوانم قسەی لەسەر بکەم.

ئەرکیبی ئەو وەختی؛ ئەرکیبێکی زۆر ناڕێک بوو. ئەو کۆمیتە ناوەندی‌یە کە هەڵبژێرابوو ئەرکیبێکی ناڕێکی هەبوو. بێ ئەوەی بمەوێ - بە دەردی کورد دەڵێن- کەوشی بەهەشتو جەهەنەمی‌یان لێک جودا

کەمەوە. بەرنامەو ئەساسنامەیەکمان دانابوو کە بەشێک لەوانەی تێی‌دا بوون هەر باوەڕیان پێی نەبوو. مەسەلەن تێمان‌دابوو کوللی خەتەکەی دۆستایەتی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی بوو. دەگەڵ ئەوەی ئێمە ئەو شوعارەمان نەدەدا کە - بەسەرۆکایەتیی ئیتیحادی شووڕەوی-، بەڵام ئەو بلوکەمان قبووڵ بوو. کەچی تێماندا هەبوون شووڕەوی‌یان بە ئیمپریالیست دەناسی، جیهانبینیی عیلمی لە ئەساسنامەدا گونجابوو، هەر لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا چەند کەسمان تێدا بوون - یەکێکیان خۆم-، ئینسانی موسوڵمان بووین. دیارە ئەوە بەو مانایە نییە ئێستا نیم، ئەمن هەر دەڵێم زۆریش بەشانازی‌یەوە دەڵێم کە هەر موسڵمانم. کەوابوو ناڕێکی هەبوو. ئەوە زیاتر تەنسیری ئەفکاری دوکتۆر قاسملووی‌و باڵادەستیی وی لە تیئۆری‌و لە ئیستیدلالو ئەوەدا بوو کە ئەو بەرنامەو پێڕەوە دانراو قبووڵ کرا. لەو بارەیەوە وەڵامدەر نەبوو. لەپاشانیش ئێمە وەک کەوێ پرابرای بووین. چەند کەسمان لە دەرێ بووین. چەند کەسمان لەعێراق بووین، بەتایبەت دوای دەستپێکردنەوەی شەڕ هێندەی دیکەش پەرشو بڵاو بووین‌و پێوەندیمان لێک پڕابوو. نەخێر دەتوانین بڵێین وەڵامدەر نەبوو.

عەباس کاردۆ: ساڵانی مانەوەی ڕێبەریی حیزب لە بەغدا هاوکات بوون دەگەڵ هێندێک ئاڵوگۆڕی وەک بەهێزو دەوڵەمەندتربوونی ڕژێمی شا، کۆنتڕۆڵی زیاتری ساواک بەسەر کاری ڕۆژانەی خەلک‌دا، پەرەگرتنی هێندێک پرۆژەی سەنعەتی‌و کشتوکاڵی لە کوردستانو سەرگەرم‌کردنی خەلک بە تێکۆشانی ئابووری‌و کۆمەڵایەتی‌و زۆر شتی دیکەش. کاری حیزب لەو ماوەیەدا چی بوو؟ ئایا تێکۆشانی ئێوە هیچ ڕەنگدانەوەو کاردانەوەیەکی لە نێو کۆمەڵگای کوردستاندا هەبوو؟ دەکرێ باسیان بکەی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەگەر شتەکان دەخانەی خۆیاندا باس بکەین وەک چۆن هەن جوابەکەی دێتە دەرەوە: ئەو تەفسیردانانو شوێن‌دانانە کە ئێمە وەک حیزبی دێمۆکرات لەسەر ڕووداوەکانمان هەبوو، پارتەقای تەختێک نەبوو کە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان وەکوو حیزبێک کە ئەوکات تەنیا حیزبی پێشڕەوی خەباتی گەلی کورد بوو دەبوو هەیبێ، زۆر کەمتر بوو. بەڵام بە هەرحاڵ لە دوای دەرچوونی بەیانی ١١ی ئاداری ١٩٧٠ لە عێراقو بەتایبەتی دوای کۆنفرانسی ٣، ئێمە لە هەموو بوارەکاندا دەستمان بە بووژاندنەوەی کاری حیزبی کرد. ماوەیەکی زۆر بوو هیچ شتێکی وا نەبوو لە باری تەبلیغاتی‌یەوە. ڕۆژنامەمان دەرکرد، ئۆرگانی نێوخۆیی حیزبیمان دەرکرد. وەکوو باسم کرد پێشتر، لە دوو قۆناغی جیاوازدا ڕادیۆمان هەبوو. لە باری تەشکیلاتی‌یەوە دەستمان کرد بەپێوەندی‌گرتن دەگەڵ وڵات. تەنانەت لە وەختێک‌دا سەرکەوتنی باشیشمان هەبوو. مەسەلەن ئێمە ئێستا خەڵکمان لە دانیشگاکان زۆرە. بەڵام باوەڕ بکە ڕێکخراوی حیزبیی ئێمە لە دانیشگای تاران ئێستاش هیچ وەختێک وەک ئەوکاتی لێ نەماوەتەوە. یانی لەژێر

دانیشگای تارانی ڕێکخراوی بەهێزی حیزبمان هەبوو. بەداخەوە لە نەتیجەی حادیسەیەکدا بەرپرسەکەی کە کاک هاشمی کریمی بووە ناچار بوو ڕابکاو تەقریبەن بەجۆرێک هەڵوەشابەوە.

لەباری دیکەوە کە ئێمە پێشتر بیووینە حیزبێکی نوستووی نادیاری نەناسراو، لەباری دیپلۆماسی‌یەوە پێوەندی‌یەکی بەرینمان بە دنیای دەرەوە گرت. لە حیزبە کوردی‌و ئێرانی‌یەکانەوە بگرە هەتا ئەحزابی کە ئەو وەختی زیاتر کۆمۆنیستو دێمۆکراتەکان بوون لە دنیادا. لەعەینی حاڵدا پێم‌خۆشە ئیشارە بە لێکدانەوەیەکیش بکەم کە لە سێبەری ئەو پێشکەوتنانەی ئێرانداکردبوومان. پێم وابێ ئەمن هەمن کە هێرادارم هەردووکیانم مابێ. بەرنامەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان کە لە کۆنفرانسی سێ‌دا پەسند کرابوو، هەروەها بەرنامەی حیزب کە لە کۆنگرەی سێ‌دا پەسند کراوە. لە موقەددیمەی بەرنامەی حیزب بۆ کۆنفرانسی سێ‌دا کە باسی تەحلیلی ئەوزاع دەکا نووسیبوومان کە: دەوڵەتی شای دەربەست لە ئیختیاری ئیمپریالیزمی ئەمریکادایە. لەماوەی ئەو دووساڵەدا (بەینی کۆنفرانسی سێ‌و کۆنگرەی سێ- عەباس) هێندێک ڕووداو ڕوویان دا. کێشە کەوتە بەینی ئەمریکاو حکوومەتی شا. تەنانەت دوایە دەرکەوت کە ئەمریکا کەوتە فکری ئەوە کە شای بش‌گۆڕێ. شا چوو پەیمانێکی دەگەڵ شووڕەوی ئیمزا کرد، پەیمانێکی ئەساسیش. کارخانەی ئاسن-تواندنەوەی لە شووڕەوی کڕی، کە عادەتەن ئاسن‌تواندنەوە بە سەنعەتی "دایک" حیساب دەکرێ. ئەمریکا ئەوەی پێ خۆش نەبوو. لە وتووێژێکی ڕۆژنامەنووسی‌دا لە شایان پرسی کە ئێوە هاوپەیمانی ئەمریکان بەڵام داخوا ئەمریکا بەوە ڕازی‌یە ئێوە کارخانەی ئاسن‌تواندنەوەتان لە شووڕەوی کڕیوە؟ شا گوتی ئەمریکا ڕازی‌یە یان نا کەیفی خۆیەتی. ئێمە مەنافیعی خۆمان لەبەر چاوە. ئەمریکا ناتوانێ مەتامەتایە بابە گەورەی میللەتان بێ. ئەمن لەبیرمە کە گەڵاڵەی بەرنامەو ئەساسنامەمان دەنووسی، بۆخۆم بە دوکتور قاسملووم گوت ئەوەی دەبێ بگۆڕین ئەوە غەڵەتە. کەسێک کە دەربەست دەئیختیاری ئەمریکادا بێ، چۆن هەنگاوێکی ئاوا هەڵ-دەگرێ. ئیدی پێم وایە دوکتور قاسملووش هەر ئەو نیازەی هەبوو چونکە گوتی ڕاستە وایە. ئەوجار وامان لێ کرد کە بڵێین لەسەر یەک پێڕەوی لە سیاسەتی ئیمپریالیزمی ئەمریکا دەکا. مەبەستم ئەوەیە کە ئەو واقعییەتانە ڕەنگیان دابۆوە.

یان مەسەلەن لە بەرنامەی پێشوودا دیفاعێکی زۆر لە ئیسلاحاتی ئەرزی کرابوو. ئەوەمان گۆڕی، چونکە گوتمان ئەوە شا ئیسلاحاتی ئەرزیی کردووە کاری چاکیشی کردوە. ئەو ئاڵوگۆڕانەمان دەبیت هەرچەند لە نێزیکەوە هەستمان پێ‌نەدەکرد. ئەوانەش تەئسیریان لەسەر سیاسەتەکانو فۆرموولەکردنی ئامانجەکانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دانا.

عەباس کاردۆ: لەو ماوەیەدا ژمارەیەک لە تێکۆشەرانی حیزبی وەک زیندوو یاد عەزیزی یووسفی، مامە غەنی بلووریان کاک جەلیل گادانی‌و کەسانی دیکەش لە زینداندا بوون. ئایا ڕێبەرایەتیی حیزب هیچ کارێکی وا بەرچاوی بۆ ئازادکردنی ئەوانە کرد؟ ئەگەر کردی چیی کردو بە کوێ گەیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەک دەزانین ئەو هاوڕێیانە زۆر پێش ئەو دەورەیە گیرابوون. ئەوان ساڵانــی سی-وحەوت‌و سی‌وهەشت گیران ئەوەی باسی دەکەین ساڵی ١٣٤٩ دەست پێ‌دەکا. دەزانین کە پێنج کەس لەو گیراوانە بە ئیعدام مەحکووم کران. بەڵام دوای نێزیک بە ساڵێک حوکمەکەیان گۆڕاو بوو بە حەبسی ئەبەد. ئەوەش زیاتر بەرهەمی لێکدانەوەی موستەشارانی نێزیکی شای بوو. بزووتنەوەی کورد لە کوردستانی عێراق هەڵ‌گیرسابوو. شا دەیویست دەستی تێی‌دا هەبێ، عیسا پەژمان ئیددیعا دەکا کە گۆیا هەر ئەوان هەڵیان ئایساندەوە. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم دەگەڵ ئەو نەزەرە نیم. چونکە ئەوە میللەتەکە کردوویە، جا ڕەنگە ئەوان لەو ئەزادە کەلکیان وەرگرتبێ. چوون بەشایان گوت ئەوە مەعقوول نیە ئەتۆ خۆت بە دۆستی کوردان نیشان بدەی‌و هەر لەو کاتەدا لە وڵاتی خۆت کوردان ئیعدام بکەی. بۆیە حوکمەکە تەخفیفی پەیدا کرد. بەڵام شتی زۆر مەلموس کە دواتر بەداخەوە ئانیستاش وەک ڕاستەوخۆ بۆ ئاخرجاریشە، نوێنەرانی ئەمنیستی ئەنتێرناشناڵ یان بڵێین سازمانی جیهانیی دیفاع لە زیندانیانی سیاسی، لەسەر هەوڵ‌و تەقەلای حیزبی دێمۆکرات چوونە زیندان‌و لەوێ چاویان بە کاک عەزیز‌و کاک غەنی‌و ئەوانە کەوت. ئەو وەختی پێیوایە کاک جەلیل‌و ئەوان تەقریبەن هەموویان ئازاد ببوون. تەنیا ئەو دووانە دەزیندانێدا مابوون. ئەوە ئیدی ساڵەکانی ٥٥ و ٥٦ی ئەوانە بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەوە ئیدی دەو ماوانەدا کێشەی ئەحمەد تۆفیق تەواو بوو‌و حیزب کەوتۆتە سەر ئاسایی کردنەوەی ژیان‌و خەباتی خۆی، بەڵام دیسان وا دەرکەوت گرای ئاڵێکی‌و «دوودەستەیی» لە نێو حیزبدا سەری هەڵ‌دا. دەکرێ لەو بارەیەوە زانیاریمان بدەی؟ ئایا بوونی زیندوویاد کەریمی حیسامی کێشەساز بوو؟ تکایە بەوردی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دوودەستەیی، وەک لەبیرامبەریەکترڕاوەستان لە نێو حیزبی دێمۆکرات دا دەکرێ بڵێین لەو قۆناغەدا بەشێوەی بەرچاو هەر نەبوو. ئەوە کە بڵێی لە موقابیل یەکتردا ڕاوەستابین. بەڵام ئەو ناهاوسەنگی‌یە کە باسمان کرد لە نێو کۆمیتەی مەرکەزی‌دا هەبوو. وا نەبوو بڵێی لەباری فکری‌و ئیدئۆلۆژی‌یەو ئەوانەوە هەبووبێ‌و بەیەتیتەوە. ئەوەی کە هەبوو و بڵێین لە بەرابەر حیزبی دێمۆکراتدا بوو، شتێک بوو کە بەپشتیوانی، یان هاندان یان بە ئیبتیکاری عەبدوڵڵای ئیسحاقی دروست کرابوو. ئەوە کە ڕەنگە زۆر کەس ئەوەی نەزانێ. یەکەمجار لە حیزبی دێمۆکراتدا بوو کە قیادەی مووەققەت دروست بوو. شتێکیان

دروست کرد بەناوی "ڕێبەرایەتی کاتیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان". بەڵام دواتریدا قەت نەبوو بە هیچ . ئەوە لە دەرەوەی حیزب بوو. هێندێک کەس بوون، خەڵکی ئەوەندە بەرچاویان تێدا نەبوو. کادری هەڵکەوتەیان تێدا نەبوو. ئەحمەد تۆفیق بۆخۆی هەبوو، بەڵام ئەو لێیان دوور بوو. ئەو مرۆستەقیمەن خۆی دوورەدەخست. ئەوانی دیکە کاریان ئەوە بوو دەگەڕان بە کوردستانی عێراقداو هەر جێیەک دەچوون بێ‌مرۆەتدیەیە جنێویان بە حیزب دەدا. جنێویان بە دوکتور قاسملووی دەدار بە بەعسی ناویان دەبردین لەو شتانە. بەڵام ئیختیلافە فکرییەکە ڕەنگە بووبێ.

ئەوەی دەرچوونە بە کاک کەریمی حیسامی، دیارە ئەو کۆچی دوایی کردووە خودا عافووی بکا. ئەوساڵ ئێمە بیرەوەرییەکی زۆر خەستوخۆڵمان بۆ گرت. بەڵام کەریمی حیسامی یەکجار قەرزداری دوکتور قاسملوو بوو. بانی کەریمی حیسامی هەرچی لە سیاسەتدا پەیدای کردبوو لە دەرەوەی وڵات بە کۆمەگی دوکتور قاسملوو پەیدای کردبوو. دەنا کەریمی حیسامی کابرایەکی کەمسەواد بوو کە دە خەباتدا هەبوو، نەقشی هەبوو خوا حەڵناگرێ. بەڵام کە چووە دەرێ هیچی پێ نەبوو. دوکتور قاسملوو زۆری کۆمەگ کرد وەریگیرێ. کۆمەگی کرد بخوێنێ. بۆخۆی چارویار ئیدیعای دەکرد دیپلۆمی هەیەو چارویار ئیدیعای دەکرد دوکتۆرای هەیە. هیچیشیانی نەبوو. بەڵام مەدرەکی کلاسی حیزبی هەبوو لە چێکۆسلۆڤاکی کە مەعموولەن پێیانە دەڵێن دیپلۆم. بەڵام لە عەینی حاڵدا کەریمی حیسامی دوژمنایەتییەکی عەجیب سەختو بێ‌ڕەحمانەی دەگەڵ دوکتور قاسملوو دەکرد. ەعلیلەکشی دەتوانم ئەوەی بڵێم لەباری فکری سیاسییەوە دوکتور قاسملوو لەوی چەپتر بوو. نەک وەک ئەندامی حیزبی کۆمۆنیست چونکە ئەندامی هیچ حیزبێکی کۆمۆنیست نەبوو، بەڵام لەوی کۆمۆنیستتر بوو. فەرقیان ئەوە بوو کە کاک کەریم ببوو بەکلکە بۆ وڵاتانی سۆسیالیستی. ببوو بە کلکێکی موتڵەق. دوکتور قاسملووش هەر لە کۆنەوە، پێش ئەوەی بگەڕێتەوە، مونادیی ئەوە بوو کە سۆسیالیزم بێ‌عەیبو نەقس نییەو دەبێ دەسکاریی تێدا بکرێ. ئەوە کە پێی گوترا سۆسیالیزمی دێمۆکراتیک، ئەوە گەرایەکەی لەمێژ بوو لە مێشکو بیروباوەڕیدا خوڵقا بوو. پاشانیش باوەڕی بە سەربەخۆیی حیزبی دێمۆکرات بەرامبەر بە هەموو حیزبو هێزو دەسەڵاتێکی دنیا هەبوو. هەم لە باری بڕیاردانو هەم لەباری سیاسییەوە باوەڕی بەوە هەبوو. کەریمی حیسامی باوەڕی وا بوو کە ئێمە دەبێ ئەوە بکەین کە شووڕەوی دەڵێ.

مەسەلەن ئەمن لەبیرمە ئەوونەی زۆر باش هەرچەند ڕەنگە ئەتۆ پرسیارت هەبێ، بەڵام وەکوو ئەوونە لێرەدا جێ دەگرێ. ساڵی ١٩٧٤ کە وتووێژەکانی بەینی دەوڵەتی عێراقو بزووتنەوەی کورد لە ئارادا بوونو وا دەردەکەوت کە پێک ناگەنو تووشی شەڕ دەبنەوە، ماوەیەکی زۆر ئێمە دەکۆبوونەوەی دایمدا بووین. ئەگەر کۆمیتەی ناوەندی نەبایە، دەفتەری سیاسی کۆ دەبۆوە کە ئێمە دەبێ چی بکەین. دیارە باسێکی زۆر کراو

سەرەنجام بە ناکامێک گەیشتین. با ئەگەر بە خۆهەڵکێشانیش دابنرێ بڵێم کە پێشنیارەکە ئەمن کردم زۆریش بەترسەوە، ئەوەی دوایە پەسند کرا. پرسیارەکان ئەوانە بوون: هەموومان بێینە نێو دەوڵەتی عێراق؟ هەموومان بچینەوە ئێران؟ هەموومان بچینە مەنتەقەی زێر دەسەڵاتی پێشمەرگە؟ یان هەموومان بڕۆینە دەرێ؟ جا فکر دەکرایەوە دەچینەوە ئێرانێ چ دەکەین. لە نێو دەوڵەتی عێراقێ بین چیمان لێ‌دێ. بچینەوە نێو پێشمەرگە چیمان بەسەر دێ. پاشان ئەگەر بڕۆین ئەو هەموو خەڵکەی چۆن بەرینە دەرێ. ئەمتیش زۆر بەئیحتیاتەوە پێشنیارێکم کرد. گوتم ئەمن پێشنیارێکم هەیە نازانم ڕەنگە بڵێن لەبەر ئاسانی‌یە، یان لەبەر گرانی‌یە قبوولی نەکەن. گوتیان چییە. گوتم پێم وایە هیچ کام لەوانە نەبێ، تەقسیم بین. بەشێکمان لێرە بین. بەشێکمان بچینە نێو پێشمەرگەی. بەشێکمان لە ئێرانێ بن. بەشێکیشمان لە دەرەوە بێ. ئەو وەختی مەحفووز دەبین. ئەگەر ئەفرادێکمان لە دەرەوە هەبە هەرچەند ئێران فشار بۆ بزووتنەوەی کورد بێنێ خۆ ناتوانێ تەسلیمیان بکەنەوە وەکوو ساڵەکانی ٤٧- ٤٦. چونکە دەزانن ئەو حیزبە ئیمتیدادی هەیە لێرە لە ئورووپایە لێی لە عێڵا نەدەن. دەوڵەتی عێراق ناتوانێ بمانگرێ‌و چیی پێ‌خۆشە پێمان بکا. چونکە ئێمە لەنێو بزووتنەوەی کورددایین. یانی لە دەرێ هەبین‌و لە ئێرانێ هەبین‌و لە هەمو جێیەک هەبین. خۆلاسە کە ئەوزیحمدا، دوکتۆر قاسملوو گوتی هیچ ڕێگایەکی دیکەمان نیە، هەر ئەوەیە. ئەوە قبووڵ کرا. جا مەبەست کەریمی حیسامی بوو. ئەو دێ-گرت ئەمن ڕەئیم نیە. ئێمە دەبێ ڕاوەستین بزانین شەڕ دەبێتەوە یان ناو ئەگەر شەڕ بۆوە دەبێ بزانین کێ تەرەفداری کێیە. ئەو وەختی دەگەڵ لایەک دەکەوین. ئەمتیش زۆر بە سەراحەت گوتم یانی ئێمە ڕاوەستین بزانین داخوا ئەرکات شوورەوی دیفاع لە مەلا مستەفای دەکا یان لە ئەحمەد حەسەن بەکر. گوتی ڕاست ڕاست وایە. یانی ئەوەندە باوەڕی بە گوێ‌لەمستی هەبوو. دیارە پیاوێکی چالاک‌و خۆڕێکخەریش بوو دەنێو خەڵکی‌دا جێگای خۆی دەکردەوە. بۆ ئەوەی شتی خۆی بسەپێنێ زۆری هەوڵ دەدا کە لە شەنتی دوکتۆر قاسملوی کەم کاتەوە. پێوەندیی وی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی گەیشتە ئەو جێگایە کە جارێکی لێرە دوکتۆر قاسملوو دەگەڵ سەفارەتی شووڕەوی قسەی کردبوو. گوتبووی پێمان خۆشە پێوەندی‌یەکی پتەوترمان هەبێ. سەفیر گوتبووی پێوەندیمان بۆ نیە، ئەوە نیە پێوەندیمان دەگەڵ ڕەفیق کەریم هەیە. دوکتۆر قاسملوو گوتبووی تا مەبەستم ئەوەیە نوێنەری ئێمە دەگەڵتان دە پێوەندی‌دا بێ. ئەویش گوتبووی ئەوە نیە ئەو نوێنەرتانە. عاقیبەت دوکتۆر گوتبووی جەنابی سەفیر ئەگەر ئێوە کەریمی حیسامی وەک نوێنەری خۆتان لەلای ئێمە دادەنێن ئێمە پێمان باش نیە، بەڵام ئیعتیراز ناکەین. چونکی ئێوە نوێنەری خۆتان دادەنێن. بەڵام ئیدی ئەو نوێنەری ئێمە لەلای ئێوە نیە. ئێمە نوێنەری خۆمان بۆخۆمان دیاری دەکەین. ئەوە ئیدی بە ئاشکرا وا بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا کاک کەریم هەموو ئەو شتانە ڕەت دەکاتەوە لە بیرەوەرییەکانیدا. پاشان هۆی چی بوو پێش هاتنەوەتان بۆ ئێران کاک کەریم لە کۆمیتەی مەرکەزی وا دیار بوو دوور خرابۆوە یان سەرکۆنە کرابوو یان دەرکرابوو. ئەوە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئاخر ئەوەش بۆخۆی هەر داستانێکی دیکەیە. بۆخۆت دەزانی کەریمی حیسامی لە نووسینەکانیدا بەشی شێری داوە بەمن بە جنێو قسەی سووک. بەڵام کەریمی حیسامی یەکجار دەگەڵ من ئێوانی خۆش بوو. هەر لەسەر ئەوە دەگەڵ من تێک‌چوو لە هەوڵەوە دوایەش لە نووسینەکانیدا. کاک کەریم دەچوو بۆ سەفەر. کاک حەمەدەمینی سیراجی بەرپرسی پێوەندیی ئێمە بوو هەم دەگەڵ عێراقو هەم دەگەڵ شووڕەویش. ماوەیەک بوو کاک کەریم هەر دەی‌گوت وەرە با بگەڕێین چونکە ماشێنی هەبوو. دەگەڕاینو دەعوەتی دەکردمو ئەوانە. لەپاشان ڕۆژێکی گوتی با سەرێکی دۆستەکەمان بدەین، وا بزانم سکرتێری یەکەمی سەفارەتی شووڕەوی بوو. گوتی با سەرێکی بدەین، هەر لەوێیە گوتی پێی گوتووم ئەتۆ دەچیە سەفەرێ ئەدی ئێمە پێوەندییمان دەگەڵ کێ هەبێ. ئەمنیش گرتوومە ڕەفیق عەبدوڵڵاتان پێ دەناسێنم کە ئاگادارەو فڵانەو فڵانە. چووین. کە چووین جارێ بە شێوەیەکی سەیر دەی‌ویست ئەمن جەلب بکاو ڕام‌کێشێ. بەعەلکەوت ئەمن پاکەتە سیگارم پێ نەبوو. دەستم بۆ گیرفانم برد کە پاکەتە سیگاری دەرێنم، تەماشام کرد پێم نیە. ئیدی توند دەستم کێشایەوە دوایە. ئەو کە ئاگای لە حەرەکەتی من بوو تێ‌گەیشت. گوتی سیگارت پێ نیە؟ گوتم هیچ نیە. هەر هەستاو گلۆزێکی سیگار هێنا، لەپێشی دانام. گوتم نامەوێ. گوتی چۆن نامەوێ. هەڵی بچڕیەو پاکەتێکی دەرێنا. ئەمنیش بۆ ئەوەی بێ‌تەربیەتی نەبێ، سیگارێکم دەرێنا کێشام ئیدی دەستم لەوی دیکە نەدا و کە ڕۆیشتیشین پاکەتەکەشم بەجێ هێشت. ئەوە کاک کەریم مەعمووڵەن لەو دیاری‌یانەی زۆر وەردەگرتن. لەوێ باس‌کرا کە دیارە کاک حەمەدەمین بەرپرسی پێوەندی‌یەکانە بەڵام ئەوە پێوەندیی خۆمە. پێوەندیی ویش چ بوو، لە سەرووی حیزبەوە بوو. دەنا هەرچی حیزب هەدی-بایە دەیدایە کاک حەمەدەمین بۆی بردبانو هەرچی ئەوانیش هەیانبایە هەر دەبوو لە ڕێگای ئەوەوە باسی بکەن. بەڵام ئەو پێوەندی‌یەکی تایبەتیی خۆی هەبوو دەی‌ویست ئەمن لە جێگای خۆی دابنێ.

ئیدی بۆ سبەینێڕا کاک کەریم سەفەری دەکرد. واشی دانابوو کە ئەمن جارێکی دیکە بچمەوە کن ئەو کابرایەو ڕێ‌وشوێن دانێین کە دیارە ئەمن قەت جارێکی دیکە نەچوومەوە. ئەوەمان کە بەڕێ کرد، داستانەکەم بۆ کاک حەمەدەمینی باس کرد. گوتم کاک کەریم شتێکی ناوای کردوە، مەعلوومە کاریان پێ‌کردوە ئیدی. حەتتا لەو جوابێک‌دا کە بە منی داوەتەوە - ئەمن ئێستاش پێم وایە ئەو پیاوە ناوی ئەلیکساندر بوو -، بەڵام دەڵێ ناوەکەشی گۆڕیوە، یانی غەیرە موستەقیم قبووڵ دەکا کە داستانەکە وایە. بەڵام ڕەنگە ئەمن ناوەکەم لەبیر نەمابێ، کە بۆخۆم ئێستاش لەسەدا ٩٩ پێم وایە ئەو پیاوە هەر ناوی ئەلیکساندر بوو.

هەباس کاروان: ئیدی بە دووی ئەوەدا کاک کەریم سزا درا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەخێر. ئەو ڕۆیشتە دەرێو هەر ئەو ساڵە بوو یان کەوتە ساڵی دوایە، چوو بۆ بەیرووت. لە بەیرووت دەستی کردبوو بە موساحەبەو قسە کردن بەناوی جێگری سکرتێر. ئێمە نە شتێکمان هەبوو بەناوی جێگری سکرتێر، نە کرابوو بەجێگری سکرتێر. ساڵی ١٩٧٤ کە بڕیارماندا ئاوا بکەین، ئەوەی پێشتر باسم کرد، ئێمە دوو بڵاوکراوەمان دەردەکرد، کوردستان‌و تێکۆشەر. بڵاو کراوەی تێکۆشەر لە دەرێ (مەبەست ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەیە. هەباس) ئێمە، یان ئەگەر بێ ئەدەبی نەبێ ئەمن دەرم دەکرد، چونکی دواتریدا خەڵکی دیکەم بە دەورەوە نەبوو. تەنانەت ژمارەیەکم دەرکرد، هەموو نووسینەکانی، تایپ کردنەکەی، ڕۆنیۆیەکەی، هەمووی هی خۆم بوو. هەمووم بە دەستی خۆم کرد کەپێشتر قەتیشم نەکردبوو. بۆ بەغدایەش کە کاک کەریم‌و کاک حەمەدەمین‌و مامۆستا هێمن دەهاتنەوە بەگەڵ دوکتور سوڵتانی وەتەمیشی، لەوێ ڕۆژنامە دەربکەن. دوکتور قاسملوو گوتی با مەسئوولی سیاسی‌یەکەی کاک کەریم بێ. مەسئوولی ئەدەبی‌یەکەشی مامۆستا هێمن بێ. ئەویش هێمن گوتی بۆ هەتا ئێستاش هەر ئەمن مەسئوولی ئەدەبی نەبووم؟ دوکتور قاسملوو گوتی بەڵێ مەسئوولی ئەدەبی بووی بەڵام هەتا ئێستا فلان-کەست دەگەڵ بوو. جا بە ڕاستی مەسئوولی ئەدەبی ئەو بوو، بەڵام هەموو کارە ئەدەبی‌یەکەی ئەمن دەمکرد. بۆ ئەو ماوەیە، تەنیا بۆ ئەو ماوەیەی دانرا کاک کەریمی حیسامی مەسئوولی یەکەم بێ. دەنا قەت نەبۆتە جێگر. جا لەوێ، لە بەیرووت، بە ناوی جێگر موساحەبەی کردبوو، شتی سەیرو سەمەرەشی گوتبوو. لەبەر ئەوە لە ڕێبەرایەتی دوور خرایەوە و هەر ئەوەش بوو کە لە کۆنگرەی چوارەمدا عەلارەغمی ئەو هەڵاو هەنگامەیەی وەڕێی خست دەنگی نەهێنایەوە. ئێستا ئەو ڕۆژانە شتێکم لەسەر کاک حەمەدەمینی سیراجی خوێندەوە کە دەڵێ لە کۆنگرەی چواردا بوو بە ئەندامی دەفتەری سیاسی، ئەویش هەر هەڵەیەکی گەورەیە. دیارە ئەو کەسەی نووسیویەتی هیچ ئاگای لێ‌نیە.

هەباس کاروان: مامۆستا ئەتۆ بۆخۆت لە کۆنگرەی سێ‌دا بووی بە کۆمیتەی ناوەندی. بەڵام چۆن پێش کۆنگرەی چوار تێدا نەبووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەم کۆمیتەی ناوەندی بووم هەم دەفتەری سیاسی، بەڵام دوایە ئیستیعفام کرد. لە هەردووک پۆست ئیستیعفام دا.

هەباس کاروان: دەلیلی چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە هۆشکیلەی خۆم نەمداوانەوە ئەوانە بووبێ.

عەباس کاردۆ: دەی هەر ئەوەی دەڵێم ئاکۆکی هەبووە تۆ دەڵێی نەبووە. ئەدی ئەوە چییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەخێر ناکۆکیی فکری نەبووە. وەک گرووپ ئیختیلافی بیروباوەڕی نەبووە. ئەمن هیچ گرووپێکم نەبووە. ئەمن دەگەڵ هیچ کەس ڕووبەڕوویم نەکردوە بڵێم ئەمن خەتێک بووم ئەو خەتێکی دیکە. خۆ نەبوونی ئیختیلافی حیزبی بەوەی ناڵێن هیچ شتێک نییە، کەنگێ دوو کەس وەک یەکن؟

عەباس کاردۆ: باشە ئەگەر ئیختیلافەکە وای لێ هات ئێوە لە کۆمیتەی مەرکەزی بڕۆی، چۆن چوو کەبە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە کۆمیتەی مەرکەزی ڕۆیشتووم بەڵام بە زەڕڕەیەکیش ئەمن لە کارو تێکۆشانم کەم نەبۆتەوە. لە هاوکاری، لە تەبلیغ بۆ حیزب، لە هیچ شتێک، بە جۆرێک کە کاتێک هاتینەوە بۆ وڵات دیارە بەو شێوەیە هاتینەوە. پێت وایە کێ و کێ هاتنەوە بۆ وڵات؟ شەش کەس حازر بوون بێنەوە. سێ کەسیان کۆمیتەی ناوەندی بوون: دوکتور قاسملوو، کاک ئەمیری قازی و کاک هاشمی کەریمی. سێ کەسیش لە دەرەوەی کۆمیتەی ناوەندی: کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورە، مەلا حەسەنی شێوەسەڵی و ئەمن. کاک سەید ڕەسووڵ بێ قەیدو شەرت قبووڵی کرد بگەڕێتەوە تەنانەت جارێکی دیکەش پێش ئەو وەختی گەڕابوە. ئەمن گوتم حازرم بگەڕێمەوە بەڵام بە بێ شەرت ناگەڕێمەوە. ئەمن ناچمەوە نێو وڵات هەموو ڕۆژێ گیانم لەسەر بەری دەستم بێ، ئەو برادەرانەش کە لێرەن ئامادە نین بێنەوە بڕیارمان بۆ بدەن. ئەگەر هەموو کۆمیتە ناوەندی دێتەوە، ئەمن وەکوو پێشمەرگەیەکی سادە دێمەوە. ئەگەر نا، دەبێ سەلاحییەتی کۆمیتەی مەرکەزی بدرێ بەو ئۆرگانەی کە دەچێتەوە. کە ئەمن ئەوەم گوت کاک سەید ڕەسووڵ و کاک حەسەنی شێوەسەڵیش دەگەڵی کەوتن. ئیسراوەمان کرد کۆمیتەی ناوەندی کۆ بۆوە. حازر نەبوون بێنەوە، بەڵام حازر بوون لە سەڵاحییەتی خۆیان کەم بکەنەوە بیدەن بە "زاگرۆس". ئۆرگانێکمان دروست کرد بە ناوی زاگرۆس. ئیدی زاگرۆس بە کردەوە بوو بە بەڕێوەبەری حیزب. بوو بە هەموو شتێک. هەموو بڕیارێکی بەدەست بوو. بڕیارەکە شتێکی دیکەشی تێدا بوو. گوترابوو هەر ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی بێتەوە، دەبێتە ئەندامی زاگرۆس. مەسەلەن کاک حەمەدەمینی تێدا نەبوو. پاش مانگێک بڕیاریدا بێتەوە ئەویش بوو بە ئەندام تێی دا. ئەوەشی تێدا بوو ئەگەر هەموو کۆمیتەی ناوەندی گەڕایەوە کۆمیتەی ناوەندی کاری خۆی دەست پێ دەکاتەوە و زاگرۆس هەڵدەوەشێ.

جا مەبەستی من لەو قسانە ئەوە بوو دواتر کە ئێمە ئاشکرا بووین، زاگرۆس هەڵوەشایەوە. ئەمن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم، بەڵام زۆر جاران دەبوو سوێندو قورئانی بخۆم کە بابە وەڵڵا ئەندامی کۆمیتەی

ناوەندی نیم. لە هەموو شتێک‌دا ئەمن هەبووم وەک ئەندامی دەفتەری سیاسی عەمەلم دەکرد. تەنانەت جارێکیان برادەرێک هەبوو پێیان دەگوت محەممەد عەجەم(ناوی خۆی بێهزادی کەریمی بوو) ئی چریکان بوو. گوتی: "ماموستا این دیگه چیه، معلومه شما عضو دفتر سیاسی هستید". گوتم بابە وەڵڵا نیم. ئاخر ئێمە هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کوردمان هەبوو. هەر حیزبەش هەیئەتی خۆی هەبوو. لە هەیئەتی ئێمەدا رەئیسی هەیئەتەکە دوکتور قاسملوو بوو. ئەگەر دوکتور قاسملوو نەبایە ئەمن بووم. ئەندامی کۆمیتەی ناوەندییش نەبووم. پێش ئەوەی بچینە کۆنگرەی چوارەم. تەنیا کەسێکی کۆمەڵگی دوکتور قاسملووی کرد بۆ ئەوەی راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بنووسێ ئەمن بووم. یەک ئەفەر لە دەفتەری سیاسی خەتێکی بۆ نەنووسی، بەڵام بۆ چەند فەسڵێک داوای لێ کردم گوتی وەرە بیان نووسە.

عەباس کاردۆ: باشە بە هەمووی ئەوانەوە بۆ ئیستیعفات دا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەهەر حاڵ عەرزم کردی لازم ناکا پیاو واریدی هەموو جوزئیاتێک بێ. هێندێک ئیختیلافاتی جوزئی لەنێو خۆماندا بوو بەهۆی ئەوەی ئەمن بکشێمەوە. ئەوە بایەخی نیە وەک بەشێک لە مێژووی حیزب سەیری بکرێ. خۆ ئەمن نەبوومە جەرەیانێک. موهیم ئەوەیە تاقە یەک‌ئەفەرم وەخۆم نەگرتووە. خەتی تایبەتیی سیاسیم ئیعلان نەکردوە. نەچووم تەبلیغاتم نەکردوە. لە هەموو شتێک‌دا بەشدار بووم بەڵام پێم را بووە ئەوە قورسایی‌یەک لەسەر شانم دەکاو قبووڵم نەکردوە.

عەباس کاردۆ: هەرچەند ئەوکات جەنابت ئەزموونێکی زۆرت لە کاری سیاسی‌و رێکخستن‌دا نەبوو، بەڵام ئەوەی کە بیستراوە لەو دەورانیش‌دا یەکێک لە کەسانی شوێندانەرو جێگای باسی حیزب بووی. بەتایبەت کە لە کێشە نێوخۆیی‌یەکان دا ناوت دێتە گۆڕێ. دەکرێ خۆت بۆ ئەو دەورانە پێناسە بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم مەبەستت کام دەورانە.

عەباس کاردۆ: بەگشتی لەو رۆژەوە لە کۆنفڕانسی دووهەمرا مەترەح بووی هەتا هاتنەوە نێوخۆ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە هەتا هاتمەوە نێوخۆو دوای ئەوەش هەتا دەمێکیش دێمۆکراتدا بووم لەو کەسانە بووم کە مەترەح بوون. ئەوەم قبووڵە. وەختێک مرخالیفانی خەتی حیزبی دیموکراتی کوردستان سێ کوچکەیەکیان دانابوو. دوکتور قاسملوو، دوکتور شەرەفکەندی‌و عەبدوڵڵا حەسەنزادە. تەنانەت دوژمن، جمهوریی ئیسلامی جارێک نامەیەکی بۆ برادەرێک نووسیبوو، دیسان ناوی من و دوکتور قاسملووی هێنابوو. هێرشەکەی تەنیا بۆ سەر ئەو دووانەمان بوو، حەتتا ناوی دوکتور سەعیدیشی نەهێنابوو. شتی ئاوا زۆر بووە.

ئەمن قەت نەمویستوە بۆخۆم خەتێکی تایبەتیم هەبێ. ئەمما ئەو وەختی دەگەڵ خەتی گشتیی حیزب بووم، دەزۆر شتاندا بە توندی ڕاوەستاوم. زۆر جار گلەییم هاتۆتەوە سەریّ کە توندم لەو بارەیەوە. دیارە توندیش بووم. مەسەلەن با بۆ تاریخ سەبت بێ ئەگەر گوناحە، ئەگەر خێرە. کە گرووهی ٧ نەفەری دروست بوو، نازانم ناوی بەیانیە بوو چ بوو هی دەفتەری سیاسی کە دەعوەتی کۆمیتەی ناوەندییان کرد. لەوێدا شتێکمان نووسیبوو، گوتبوومان هیواداریـن کۆمیتەی ناوەندی ئەوانە بە خائین بناسێ. ئەوە ئەمن نووسیبومەو بردوومەتە دەفتەری سیاسی پەسندی کردوە. چونکی پێم وابوو کارێکی زۆر قەباحەتە لەو وەختەدا کە حیزب دەگەڵ شەڕێکی دوورخایەن بەرەمەباتەو نابەرابەر بەرەوڕوویە، ئەوانە بێن ئێستا بە تەحریکی حیزبی توودەیە کە بوو حاشای لێ ئەدەکرا، بەڵام حەتتا ئەگەر ئەوەش نەبێ کارێکی ئاوا بکەن. پێم وا بوو نابێ لێیان قەبووڵ بکرێ، دەبێ بە جوورمیان لەسەر حیساب بکرێ، هەمیشە لەبارەی ئەو شتانەوە کە پەسندکراوی حیزب بوون ئەمن بەقووەت دیفاعم کردوە.

بە قەستی باسی ئەوەی دەکەم کە سەبت بێ. ئەو ڕۆژانە هەڵڵایەک ساز بوو لەسەر لۆگۆی کوردکانالی. دەگەڵ برادەرێکی باسم کرد گوتم ئەمنیش پێم باش نیە لۆگۆی کوردکانالی. با بڵێین شتێکی بێماناشە. بەڵام ئەو هەموو خەڵکە هەڵڵای لێ پەیدا بووە بۆ جوابیان نادەمەوە. وەکوو تەعنەیەک، یان وەکوو بەربەرچدانەوەیەک گوتی ئەتۆ وەختێکی موخالیفی ئاڵای کوردستان بووی. کەچی دەڵێی دەبێ ئێستا ئاڵای کوردستان دابنرێ. گوتم ئەزەری من نەگۆڕاوە، ئەزەری من هەروەک جارانە. جاران حیزب ئاڵای کوردستانی دانەدەنا. کەس حەقی نەبوو خـــۆی لە حیزب بە کوردتر بزانێ و دای بنێ. بەڵام لە کۆنگرەی سێزدەوە بڕیارمان داوە ئاڵای کوردستان هەڵدەگرین. کەوابوو ئێستا دیفاعی لێ دەکەم. ئەوەی من هەر دیفاعە لە بڕیاری حیزب.

مەسەلەن ئەو هەڵڵا سەیروسەمەرەیەی سازیان کرد لەسەر عەکسی دوکتور قاسملوو و ئەوان. لەهیچ و خۆڕایی بێ ئەوەی بڕیارێکی بۆ بدرێ، هاتن عەکسی ئەو سێ ڕێبەرە شەهیدەیان دانا کە لە هەموو دیوێکی بێ. ئەمن پێم وا بوو کە ئەوە نابێ. یانی کە دەڵێم پێم وا بوو، دەمگوت ئەگەر ئینشەڵڵا ڕۆژێک ئێمە لە وڵاتی خۆمان بینەو مەرکەزی حیزبمان هەبێ، دەبێ هەموو ئەندامانی شەهیدی کۆمیتەی ناوەندی عەکسی گەورەی با بڵێین یەک میتر دە یەک میتر ئیوییاندا لێ بکێشرێتەوە لە کۆریدۆرەکانی دەفتەری مەرکەزیی حیزبدا هەڵاوەسرێن. بەڵام ئەوەی دەیکەیە سیمبوول دەبێ وێنەی یەک شەهید بێ. تەنیا یەک عەکس. لەپاشان ئەوە چووە کۆمیتەی مەرکەزی. لەوێ بڕیاریاندا. جا زۆرمان ئیستیفادە لێ کرد. دوایە تەبلیغاتیان پێوە کرد کە ئەوە دوژمنی قاسملوویەو ئەوە عەکسی قاسملوو لە هەر جێیەکی بێ دەیشکێنێ و دەیدڕێنێ و لەو قسە بێنرخانە. بەڵام لە کۆمیتەی مەرکەزی بڕیاریاندا دەبێ هەبێ. هەر لە کۆبوونەوەی

هاتمەوە بە کوڕەکانی سکرتاریام گوت بێتن وێنەی ئەو شەهیدانە هەڵاوەسن. ئەوکات سکرتێر بووم. مادام بوو بە بڕیاری کۆمیتەی مەرکەزی بۆ من واجیبولئیتاعە بوو. لەو بارەیەوە ئەگەر یەکێک ناخۆشی ویستبێم یەکێک گلەیی لێم بووبێ، یان هەرچی بێ، ئەوەیە کە ئەمن پابەندی ئەو شتە بووم کە حیزب بڕیاری لەسەر داوە. جاری وا بووە موخالیفی بڕیارێک بووم. یان ئاگام لە بڕیارێک نەبووە. بەڵام مادام بڕیاری لەسەر بووە، بۆ من پیرۆز بووە. پێم را بووە دەبێ جێبەجێ بکرێ مەگەر زەروورەتێکی دیکە ئیجاب بکا.

نموونە دێنمەوە. ئێمە لە کۆنگرەی ٤ دا شوعاری ڕووخانی جمهوری ئیسلامیمان نەدابوو. بەڵام لە بەینی کۆنگرەی ٤ و ٥ دا شەڕیان بەسەردا سەپاندبین و دنیا هەمووی بوو بە ئاور، یانی کوردستانەکە. ڕەحمەتی دوکتور سەعید بەرپرسی ڕادیۆ و چاپەمەنی بوو. ڕۆژێک داوای مەقالەی لێ کردم کە بۆی بنووسم. لە زیمنی نووسینی مەقالەکەدا دوو کارم کردن. هەم هێرشم کردە سەر خودی خومەینی، هێرشێکی موناسیب بوو. هەم شوعاری ڕووخانم تێ هاویشت. کە دامە دەستی، گوتم ئەمن وتارەکەم وا نووسیوە، ڕەئیی خۆمە، بەڵام ئیختیار بە تۆیە. چیی لێ حەزف دەکەی و چیی لێ دەگۆڕی بیکە. کە وام گوت، وا دیار بوو کوتیچکاو بوو. هەر زوو خوێندبیەوە گوتی کوڕە بە قوربانت دەبم ئەمن لە ترسی تۆ ناوێرم، دەنا لەمێژ بوو دەمەویست ئەوە بکەم. ئیدی لەو وەختیڕا تەقریبەن ٥،٦ مانگی مابوو بۆ کۆنگرە، ئەو دروشمە کەوتە سەر زاروزمانان کە زەمینەی بۆ ئامادە بکرێ. دیارە هەرواش بوو ئەو شوعارە لە کۆنگرەی ٥ دا قبووڵ کرا و بوو بە شوعاری حیزب. قەستی من ئەوەیە کە بڵێم لە وەختێکدا تەشخیس دەدەی بڕیارێک ڕەنگە جێبەجێ‌کردنەکەی بە قازانج نەبێ، حیزب بۆخۆی بڕیار دەدا دەی گۆڕێ. بەڵام ئەندامی حیزب حەقی نیە بڕیاری حیزب ڕەت کاتەوە، ئەگەر بۆخۆشی موخالیفی بێ دەبێ پێڕەوی لێ بکا.

عەباس کاریزی: مامۆستا پرسیارێکی دیکەت لێ دەکەم. ئەویش هەر لە قسەو بۆچوونەکانی کاک کەریمی حیسامی هەڵدێنجم. ئەو پێی وایە جەنابت زیاتر خۆت بە دوکتور قاسملووی وابەستە کردوە. یانی لە ڕێگای ئەوەوە خۆت گەورە کردۆتەوە. ئەوە چەندە ڕاستە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو دۆستایەتیی دەگەڵ دوکتور قاسملووی هەبوو. دەنا ئەمن دەگەڵ دوکتور قاسملووی پێوەندییەکم هەبوو. ئەوانەی موخالیفی دوکتور قاسملووی بوونە بە تۆکەری دوکتور قاسملوویان دەناسیم. بەڵام ئەوانەی مریدی دوکتور قاسملووی بوون بە سووری دەماغی ئەویان دەناسیم. هیچ کەس لە دەفتەری سیاسیدا بە بێ شەڕکردن - نی وابووە شەڕی دەگەڵ کردوە - بەڵام هیچ کەس لە دەفتەری سیاسیدا بەقەد من لە موقابیل دوکتور قاسملوویدا ڕانەوەستاوە. مەسەلەن جارێکی لەبیرمە لە کۆمیتەی ناوەندیدا بەتاقی تەنێ لە بەرامبەریدا بووم. بەداخەوە تەسلیمیش بووم. جەریانەکەشت بۆ باس دەکەم. دوکتور

قاسملوو سەفەری دەرەوەی کردبوو. ئەوە بۆ ساڵی ۱۳۶۵ یان ٦٦ دەگەڕێتەوە زۆر دەقیق نیە. کە هاتەوە گوزاریشی سەفەرەکەی دا بە کۆمیتەی ناوەندی و لەپاشان بڕیارنامە ئامادە کرا. بۆ بڕیارنامەکە نووسیبووی: سکرتێر ڕاپۆرتی سەفەری خۆی دا بە کۆمیتەی ناوەندی و کۆمیتەی ناوەندی تەواوی کارەکانی سکرتێری کە لەو سەفەرەدا کردوونی تەئیید کرد. کە خوێندمەوە گوتم ئەوە نابێ وا بێ. دەبێ بڵێی ڕاپۆرتەکەی پەسند کرد. حەتتا کردمە گاڵتە. ئاخر دوکتور ئەهلی دڵ بوو. گوتم ئەمن چووزانم چیی دیکەت کردوە. کۆمیتەی ناوەندی ئەو قسانەی تۆ تەئیید دەکا، ئەوەی لەو ڕاپۆرتەی‌دا هاتوون. نووسینیش هەر ئەوەیە. غەیری ئەوە غەڵەتە. دوکتور قاسملوو گوتی هەردەبێ وا بێ. دەگەڵ ئەوەی پێم وایە هەموو کۆمیتەی ناوەندی قبووڵیان بوو کە تەزەوەکەی من دروستە. لەبەر خاتری دوکتوری قبووڵیان کردو هەر ئەوە پەسند کرا.

یان مەسەلەی جارێکی لە سەفەری هاتبۆوە، نازانم هەر ئەو سەفەرەی بوو یان یەکێکی دیکە. ئەوە پاش ئەوەی بوو کە کورتەباس پەسند کرابوو. لە کورتەباس دا دەڵێ سۆسیالیسمی دێمۆکراتیک شتێکی غەیری سۆسیالدێمۆکراسی‌یەو لەو قسانە. لە سەفەرێ هاتبۆوە، جزوەیەکی "میشێل ڕۆکار"ی هێنابوو. میشێل ڕۆکار ئەو وەختی سکرتێری پارتی سۆسیالیستی فەڕانسە بوو. ئەوەی کردە فارسی و بڵاوی کردەوە. لە کۆبوونەوەیەکی گشتی‌دا دیفاعی لێ کرد. تەبلیغی بۆ کرد. کە خەڵک قسەی کرد، ئەمنیش هەستام گوتم ئێمە دەرێین لە کورتە باس‌دا دەمان‌گوت سۆسیالیسمی دێمۆکراتیک دەگەڵ سۆسیالدێمۆکراسی فەرقی هەیەو ئەوە شتێکی دیکەیە. ئێستاش دوکتور جزوەی میشێل ڕۆکاری بۆ هێناوین و بۆی کردووینە حەدیسی "ئەبوو هورەیرە". عەینی ئەو کەلیمەیەم بەکار هێنا. ئێستا پرسیار ئەوەیە ئێمە بووینە سۆسیالدێمۆکرات، یان حیزبی سۆسیالیستی فەڕانسە لە سۆسیالدێمۆکراسی هاتۆتە دەرێ. پرسیارەکان دەکرانو دوکتور قاسملوو جوابی دەدانەوە. وەڵامی هەمووانی دایەوە جوابی ئەوەی منی نەدایەوە. ئەمنیش زانیم قەڵس بووەو هیچم نەگوت. چووینەوە سکرتاریا. لەوێ بانگی کردم گوتی ئەتۆ نایێ بزانی لە کوێ پرسیاران بکەی؟ گوتم بۆ نازانم؟ گوتی نەدەکرا لێرە لێم بپرسی؟ دەواقیعدا گوتی بۆ خەڵکم لێ قبرقسە دەکەی. دیققەت دەکەی؟ یانی وا نەبوو ئەمن خۆ بە دوکتور قاسملووی هەڵواسم. ئەوە ماوەو بەدەنگ ماوە. لە کۆنگرەی ۸ دا برادەرێک کە ئەماوە ڕووحی شاد بێ، کاک ئەبی قادری، گوتی هەموو کەس دوکتور قاسملووی قبووڵە، بەڵام هێندێک کەسی بێ‌وەزن خۆیان بەوی‌یەوە هەڵ‌داوەسن. ئەمن هەستام گوتم ڕەنگە یەکێک لەوانەی ئەو قسەیە بیان‌گرێتەوە ئەمن بم. ئەوە دوکتور قاسملوو لێرە دانیشتوە، لە حەیاتیدا لەبەری نەپاڕاومەوە بەم‌کاتە کۆمیتەی مەرکەزی. لە هەموو کۆنگرەکاندا ئەو هاتوە خواهیشی لە من کردوە، نەم‌گوت پاڕاومەتەوە. ئەو داوای لە من کردوە کە بەرپرسایەتیی کۆمیتەی ناوەندی وەربگرم. چونکی ئەوە حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە، حیزبی عەبدوڕڕەحمانی قاسملوو نیە. نەشم گوت دوکتور قاسملوو. یەکەم کەس دوکتور قاسملوو

چەپڵەی بۆ لێدام بۆ ئەوەی هەموو خەڵکەکە چەپڵەم بۆ لێ بدەن، لە بەرابەر دوکتۆر قاسملوویدا ئاوا بووم. ئێستاش شانازی پێوە دەکەم کە شاگردی بووم. پێم وایە ئەوەی لە سیاسەتدا فێری بووم ناڵێم هەمووی لەو فێر بووم. چونکە ئەمن لەژیاندا لە کەسی خوارتر لەخۆشم شت فێر بووم. لە منداڵێکیش، لە نەخوێندەوارێکیش شت فێر بووم. بەڵام ئەوەی لە سیاسەت فێری بووم ئەگەر بیکەینە دوو بەش، نیوەی لەو فێر بووم و جا نیوەکەی دیکەی لە هەموو خەڵکی دنیایە. ئەمن شانازیی پێوە دەکەم بەڵام قەت نۆکەری دوکتۆر قاسملووی نەبووم. قەتیش دوژمنی نەبووم.

عەباس کاردۆ: باشە مامۆستا وەک ئاخرین پرسیار لەبارەی ڕەوانشاد کەریمی حیسامی، سەرجەم کارو تێکۆشانی ئەو بەڕێزە چۆن هەڵدەسەنگێنی، دەگەڵ ئەوەدا کە ڕەنگە لە قۆناغێکدا یان لە چەند قۆناغدا ئیختیلافیشتان بووبێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش هەر وایە. کەریمی حیسامی ئەخشی باشی لە حیزبی دێموکراتدا گێڕاوە. لە خەباتی ڕزگاریخوازانەی میللەتی کورددا زۆری ماندوویی چەشتوە. ئەو ئەخشە دەبێ بەڕێزەوە سەیری بکرێ. بەڵام لەعەینی حاڵیشدا، ئەو عەیبەی عەیبێکی گەورە بوو کە لە باری فکرییەوە سەربەخۆ نەبوو. زیاتر گوێلەمستی وڵاتانی سۆسیالیستی بوو. لەوێش ڕەنگە تێپەڕیبێ. حەتا کاری بۆ دەکردن ئەو کارەی کە شایستەی ڕێبەرێکی سیاسی نیە بۆ هیچ دەسەڵاتێکی دنیایی بکا. لەو بارەیەوە خراپ بوو، چونکی گمیانیە جێگایەک کە ئیدی بەداخەوە لەحیزبی دێموکراتی کوردستاندا جێگایەکی بۆ نەمایەوە. داستانی کۆنفرانسی کۆمیتەی شارستانی مەهابادیت بیستوە؟ کە دادەنیشن و قسان دەکەن "ساڵە قەساب"ی ڕەحمەتی خەوی لێ کەوتوە. قسە تەواو دەبن و هەڵی دەستێنن کە ڕەئیت چیە. دەڵێ ئەمن موخالیفی ڕەئیی کاک کەریمیم. کاک کەریم دەڵێ کاکە ئەتۆ نوستبووی خۆ گوێت لە قسەکانی من نەبووە. دەڵێ وەڵڵا حاشا لەوەی ناکەم خەوم لێ کەوتبوو، بەڵام خۆ قورئانت نەخوێندوە. ئەگەر قورئانیشت خوێندبێ هەر موخالیفتم. یانی دەگەڵ ئەوەی پیاوێکی هەڵسووڕ بوو. لەباری سیاسیو بەتایبەتی نووسینەوە خۆی پێ گمیانبوو ، بەڵام وای کردبوو کە لەو دواییانەدا تەنیا ئەوانە پشتیان دەگرت کە موخالیفی دوکتۆر قاسملووی بوون.

عەباس کاردۆ: مامۆستا بەو حاڵەش ئێوە ڕێزتان لێ گرتو بیرەوەریتان لێ بڵاو کردەوە. باشە بۆ ئەو کارەی بۆ ئەحمەد تۆفیقی ناکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو پرسیارە نابێ لە من بکرێ چونکە ئەمن بڕیاری حیزبم بەدەست نیە. بەڵام ئەحمەد تۆفیق و کەریمی حیسامی فەرقێکی زۆریان هەیە. ئەوەڵەن کەریمی حیسامی ئەخشێکی زیاتری لە حیزبی

دێمۆکراتدا گێڕاوە. عومرێکی زیاتر دە حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا بووە. پاشان لە هەمووی سەیرتر کەریمی حیسامی لەحیزب دەرنەکراوە. بەڵام ئەحمەد تۆفیق لە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەرکراوە. خۆ کە باسی ئەحمەد تۆفیقمان کرد، ڕەنگە بە تەفسیل نەبووبێ بەڵام شتە باش و موسبەتەکانی ئەحمەد تۆفیقم باس کردن. بەڵام ئەو کاتێ شەهید بووە ئەندامی ڕێبەریی حیزب نەبووە هیچ، ئەندامی حیزبیش نەبووە. کاک کەریم دەرنەکرا، بۆخۆی ڕۆیشتە دەرێ و نەهاتەوە. قەت بڕیاری دەرکردن بۆ کەریمی حیسامی دەرنەچوو. بەڵام بۆخۆی وەک ئەندام ڕەفتاری نەدەکرد ئیدی.

عەباس کاردۆ: هەر لەو دەورانەدا کەسانی دیکەش ناویان هەیە کە دواتر لە دەور خارج بوونە یان ڕێگای دیکەیان گرتە بەر. لەوانە دوکتور سوڵتانی وەتەمیشی، موحەممەدی موهتەدی، دوکتور حەسەنی شەتەوی، سەلام شەفیعی، سمایلی حاجی و... ئەوانە چییان لێهات و بۆ حیزبیان بەجێ هێشت؟ کەسانی دیکەش هەن باسیان بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانە هەموویان ناچنە یەک خانەوە. هەر یەکەی بە دەلیلێک ڕۆیشتوە. ڕەنگە ئەوەی زیاتر لە هەمووی ئەوانە موخالەفەتی فکریی بووبێ، کاک موحەممەدی موهتەدی بووبێ. ئەو دەگەڵ خەتە فکرییە سیاسییەکەی حیزب زۆر موخالیف بوو. بە دەرەجەی دووهەم کاک حەسەنی شەتەوی بوو، کاک موحەممەدی موهتەدی زۆر موخالیفی شووڕەوی بوو. لەو وەختیشدا حیزبی دێمۆکرات لەو جیبهەتەدا حەرەکەتی دەکرد. دیارە ئەمنیش بۆخۆم وەکی وی توند نەبووم دەنا ئەمنیش وام فکر دەکردەوە. مەسەلەن جارێکی کێشەمان هەبوو لە دەفتەری سیاسیدا کە بۆ ئێمە ئەوەندە ئیسرار دەکەین شووڕەوی، شووڕەوی، لە کۆبوونەوەی دەفتەر نەبوو پێم وابێ، لە کۆمیتەی ناوەندی بوو. گوتم ئەگەر هەر ئیسرارتان هەیە. تاقە یەک ڕێگا بۆ مۆسکۆیە هەیە. ئەویش بە دالانی سەفارەتی ئەمریکادا تێدەپەڕێ. ئێمە ئیسرارمان هەیە نیوەڕۆیین هەر دەڵێین نەوەڕۆین هەر دەڵێین. بۆ؟ شووڕەوی چییە؟ ئەم ئەبەر قودرەتێکە، ئەویش ئەبەر قودرەتێکە. تەعاموڵیش دەگەڵ ئەمریکا خۆشترە هەتا شووڕەوی. ئاخر مەسەلەن ئەو شووڕەوییە کە ئێمە ئەوەمان بۆ دەکرد، ئێستاش ئێستاش ڕێگای نەدا دوکتور قاسملوو سەفەری بۆ بکا. حازر نەبوون بچن بیانبینن. بۆ؟ چونکی نۆکەریان نەبوو.

جا لە کۆنگرەی ٤ دا کاک دوکتور شەتەوی قسەی دەکرد. هێندێک ئیرادی گرت لەسەر سیاسەتی شووڕەوی لە ئەفغانستان. ئەویش گوتیان وەختەکەت تەواو بووە. کاک کەریمی حیسامی هەڵیدایە، گوتی لێی گەڕێن نوێنەری ئیمپریالیزمی ئەمریکا با قسەی خۆی بکا. یانی چونکی دەڵێ شووڕەوی ئەو کارەی خراپە دەڵێن نوێنەری ئیمپریالیزمی ئەمریکایە. هێندێکیان ئەوە بوون. دوکتور سوڵتانی وەتەمیشی پیاوێکی

باش بوو. پیاوێکی یەکجار سالم بوو. بەڵام ئیدی دوایە کە هەلومەرج گۆڕا ڕۆیشتەوە دەرێ و دەستی بەژیانی خۆی کردەوە. هەرچەند ژیانی خۆشی باش نەبوو. خێزانەکەی لێی جیا ببۆوە. جیا بوونەوەیەکیش کە ئیدی هەر بۆخۆی ڕۆیشتبوو. نەک بڵێی بەڕەسمی جیا ببۆوە. منداڵەکانی دەگەڵی نەبوون. بەمێنێکی چووە لیبی. لەوێوە کاغەزێکی بۆ من نووسی کە ئەمن لەپاریس بووم. گوتی پێمخۆشە بێمەوە. ئەمنیش کاغەزەکەم بۆ دەفتەری سیاسی نارد. نووسیبووشم ئەمن پێم وا نیە کە دوکتور وەهمیشی دەوەزعێکدا بێ کە بتوانێ بێتەوە. بەڵام ئێستا کە ئەو داوای کردوە، پێشنیار دەکەم لێی قبوول بکەن. حەتتا ئەوەشم نووسیبوو با منەتی بەخۆڕاییمان بەسەردا نەکا. کە بڵێ ئەمن حازر بووم بێم لە شاخەکانی کوردستان خزمەت بکەم بەڵام حیزب تەی‌هێشت. ئاخر جەوڕاخ بوو. گوتیان موافیقین و هەربۆیە بۆم نووسی کە دەفتەری سیاسی زۆر ئیستقباڵ دەکا و سویاست دەکا. نەتۆ کەنگێ ڕێکی دەخەی با ئەمن بلیتت بۆ بکڕم وەرە ئێرە لێرەوە بچۆ بەغدا و لەوێشڕا بچۆوە بۆ کوردستان. کە ئەوەم بۆ نووسی ئێستا و ئێستاش جوابی نەدایەوە. چونکی بەڕاستی پیر ببوو، بێ تاقەت ببوو. ڕووحیەی ئەو جۆرە کارانەشی نەبوو. دوایە چووە بۆ گۆسلاوی و لەوێ کۆچی دوایی کرد.

عەرز بێ ئەوانی دیکە، سمایلی حاجی مەلا چووبێ ئەوەوە وڵات تێدا بوو. لەوێ پاش ماوەیەک بەهەر دەلیلێک بێ وەدوای ژیانی خۆی کەوت ئیدی درێژەی نەدا. ئەو ماوەیەک کەوتە ژێر تەئسیری گرووەی ماسە غەنی. بەڵام ئیدی لەوان بەتەواوی دابڕا. خەتی فکرییەکی وای نەبوو. مەلا سەلام لە هەوڵەوە هاتیشەوە، بەڵام بەداخەوە دوایە لەڕادەبەدەر بەرەو خۆپارێزی کشا. حەتتا وای لێهات کە ئێستا خەڵکی پێی وایە لە باوەشی جمهووری ئیسلامیدایە. عەمەلەنیش ئەمن تاڵێم جاسوسییان بۆ دەکا، بەڵام دەخزمەتیان دایە. کەسانێکی دیکەم دەنەزەردا نیە باسیان بکەم. ئەمن باوەڕم وایە هەرکەس بۆ ماوەیەکیش کەم یان زۆر خزمەتی حیزبی دێمۆکراتی کردوە، ئەگەر خزمەتی میللەتی کوردی کردوە لە حیزبێکی دیکەدا، یان ئەگەر لە هیچ حیزبانێدا نا، وەکوو سەربەخۆ کردوویەتی، مادامێکی ڕێی خیانەتی نەگرتبێتە بەرێ، هەر جێی تەقدیر و هەر دەبێ بە باشی بۆی حیساب بکرێ. ئەگەر غەڵەتێکی هەیە باسی بکرێ. بەڵام خزمەتەکەی نابێ لەبیر بکرێ.

عەباس کاروانی: مامۆستا دەکرێ باسی کار و تێکۆشانی خۆت جگە لە ڕاپەڕاندنی کاری حیزبی لەو دەورانە دا بکەی؟ لە بەغدا زیاتر بە چیەوە خەریک بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: غەیری ماوەیەکی کەم کە هەمووەمان ژیانمان لە لایەن حیزبەوە دابین دەکرا، ئەمن لە ڕۆژنامەیەکی کوردی بە ناوی "هاوکاری" دامەزرابووم وەکوو پەیمانی. وەکوو وتارنووس لەوێ کارم دەکرد.

ماوەی شەش ساڵێک دەوێ کارم کرد. لە هەوەڵەوە بەردەوام لەوێ نەبووم وەک بڵێی کاری ئیداری. پێم وایە دەلیلی ئەوە بوو کە بەرپرسایەتییەکە مووراعاتی دەکردم، ڕۆژنامەکە بۆخۆی شەخسییەتی خۆی نەبوو، بەڵام لەژێر سەرپەرستیی دەزگایەکدا بەناوی "دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی کوردی"دا بەڕێوە دەچوو. ئەوە وەکوو بەرپرسایەتییەک بوو. جا بەرپرسەکەی زیاتر ڕیعایەتی دەکردم و نەدەچوومە ئیدارە. بۆ ماوەی لانی کەم دوو، سێ ساڵێکی وتارەکانم لە ماڵێ دەنووسین و بۆم دەبردن. دواتر دیار بوو هێندێک توندیان گرت و هەر بۆیە دەبوو بچم لە بەیانی سەعات هەشت و نیوەوە هەتا سەعات دوو و نیوی پاش نیوەڕۆ لەوێ بم. یانی شەش سەعات دەبوو لەوێ بم. جا بۆیە ئەمن کە کاری حیزبیشم دەکرد زۆربەی وەختەکان دوای تەواو بوونی کار لەوێ، لە جیاتی چوونەوە بۆ ماڵێ، دەچووینەوە بنکەی حیزب بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکان. یانی ژیانم بەشی هەرە زۆری لەوێ تەئمین دەبوو. یارمەتییان دەدامێ.

هەیاس کاردۆ: وا بزانم لەو ماوەیەدا کە لە بەغدا بوون یەکێک لە پلینۆمەکانی کۆمیتەی ناوەندیتان لە ئورووپا گرتووە. ئەوە بۆ وای لێ هاتووە؟ دەکرێ باسێک لەو بارەیەوە بکەی؟ بەشداران، شوێن، ڕێکەوت و مەبەستی کۆبوونەوە ئەوەی لەسەری دەزانی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی ئەمن بزانم دوو جار کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی چۆتە دەرەوەی عێراق. لە یەکێکیاندا ئەمن ئەندام بووم، چووبووم و هەر لەوێشدا ئیستیعفام کرد. ئەوە ساڵی ١٩٧٥ بوو. دوای ڕێککەوتنی ئەلجەزایر لە بەینی ئێران و عێراقدا بوو. عێراقییەکان ڕازی نەبوون ئێمە لەوێ پلینۆم بگرین، گوتیان دەچنە کوێ ئێمە کۆمەگتان دەکەین، خەرجی فڕۆکە و ئەوانەشتان بۆ دابین دەکەین، بەحەقیقەت کردیشیان. تەنانەت بۆ ئەوانەش کە ئیمکانی ویزا و سەفەر و شتی وایان نەبوو، دەوەشدا هەر کۆمەگیان کرد. چووینە بولغارستان. لە شارێکی قەراغ دەریا بە ناوی "ڤارنا"، کۆبوونەوەکانمان کرد و دوایە گەڕاینەوە. بەڵام وا بزانم ساڵی ١٩٧٦ بوو، جارێکی دیکە کۆمیتەی ناوەندی ویستی کۆ بێتەوە. هەر بە عەینی تێبینی دەوڵەتی عێراق ئیجازەی نەدا. چوون لە شارێکی نیزیک پاریس لە فەرانسە کۆبوونەوەیان گرت کە ئەمن دەویاندا بەشدار نەبووم. ئەوەیان زۆر دەقیق نیم، بە ئیحتیمالی زۆر هەر ٧٦ بوو بەڵام ئەگەر ئەوە نەبێ ٧٧ بوو. لە شارۆچکەیەکی نیزیک پاریس گرتیان کە برایەکی کریس کۆچێرای مەشهوور، بە ناوی "ژاک مۆیێک" ماڵەکەی خۆی دەئیختیار نابوون کە ماڵێکی ویلایی بوو. ئاخر کریس کۆچێراش ناوی "پۆڵ مۆیێک"ە بەڵام ئەو ناوەی هەر بۆ سەفەری ئێران و کوردستان بەکار دێنا.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا مەجبوور بوون دەوڵەتی عێراق ئاگادار بکەن کە پلینۆم دەگرن؟ یانی ئەوان بۆ دەبوایە زانیبایان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەدی مەجبوور بووین چونکی بەشێک لە خەڵکەکەمان لە دەرەوڕا دەهاتنەوە. ئەوانە دەبوو ڤیزایان بۆ وەربگرین و پاشان ئەو دەزگا عەریز و تەریلە کە عێراق هەیبوو، لێ جاسووسی، حەتمەن پێ‌یان دەزانی. دروستیش ئەبوو ئێمە کارەکە بکەین و ئەوان بۆخۆیان لە ڕێگای خۆیانەوە دەرکی بکەن. چونکی پێ‌یان دەزانی و ئەوجار وایان دەزانی کە شتیان لێ دەشارینەوە. دیارە خۆ ئێمە بەوان نائێین لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی‌دا چ دەگوزەری و چ ناگوزەری. بەڵام کە بڵێی ئەسڵی کۆبوونەوەکەش نائێم ئەوە زۆر بێ‌ئیعتیمادی دروست دەکا.

ئێستا شتێکم وەبیر هاتەوە کە بۆتی باس بکەم هەر لەو پێوەندی‌یەدا. ئێمە کۆنگرەی سێ‌مان لە بەغدایە گرت. داوامان لێ‌کردن ماڵێکیان داینێ ماڵێکی گەورە. دیارە ئێمە زۆر نەبووین. ٤٠، ٥٠ کەسێک دەبووین. یانی بە هەمووی ئەوانەشەوە کە خزمەتیان دەکرد ئەدەگەیشتە ٦٠ نەفەر. بەڵام بە هەرحاڵ ماڵێکیان داینێ کە جێگای هەموو ئەو خەڵکەی دەبۆوە بۆ نوستنیش و بۆ دانیشتنیش. هەر ڕۆژی ئەوەڵێ تەفتیشمان کرد کە بزانین چۆنە. ئەماشا دەکەین لە هەمووی دەزگای گوێ‌گرتنیان داناوە. ئێمەش تەنیا جەلەسەی کردنەوەی کۆنگرەمان لە یەکێک لە ژوورەکانیدا کە گەورە بوو پێک هێنا. لەوێ لە وتاری کردنەوەی کۆنگرەدا کە درابوو بە هێمنی ڕەحمەتی، ئەوەش گوترا کە سوپاسیان دەکەین بۆ ئەوەی ئیمکاناتی بەستنی کۆنگرەیان بۆ پێک هێناوین. هەر بەو دەزگایەی کە نێو ماڵەکەمان پێ کەشف کرد، زانیمان حەوشەکە ئەو دەزگایەی بۆ دانەنراوە. حەوشەکە یەکجار گەورە بوو. ئیدی چووینە وێ و هەموو کۆنگرەکەمان لەوێ گرت. هیچ دەنگێکیان بۆ نەچوو. لەپاشان ئیعتیرافیشیان کرد، دوایە کە زانیان ئێمە زانیومانە. گوتیان ئێمە لەو ماڵەدا دەزگای ئیستیراقی سەمعمان داناوە. بەڵام ئەوە بۆ ئێوە نەبووە و هەر ماڵەکە تێی‌دا بووە. کاک حەمەدەمینی ڕەحمەتی کە مەسئوولی پێوەندی بوو گوتبووی ئێمە هەر ڕۆژی ئەوەڵێ بۆخۆمان کەشفمان کردوە، بۆیە هیچ شتێک بۆ ئێوە نەهاتوە. بەڵام پێمان ناخۆش بووە شتێکی واتان کردوە خۆ ئێمە نەهاتبووین لە دژی ئێوە بەرنامە داڕێژین. ئێمە مەسایلی خۆمان و مەسایلی مەربووت بە دوژمنی ئێوە باس دەکەین کە ئێران بێ.

عەباس کاردۆ: ئەو ماوەیە کە ئێوە لە بەغدا بوون، دۆستایەتیتان دەگەڵ زۆر کوردی ڕووناکبیر و نووسەری ئەو بەشەی کوردستان پەیدا کرد کە ئەو دۆستایەتی‌یە دەگەڵ بەشێکیان دواتریش بەردەوام بوو. پێم‌خۆشە لەو بارەوە بدوێی. ناوی کەسایەتی یەکان و تایبەتمەندی‌یەکانیان ئەگەر بکرێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر ئەوانەی بۆخۆم دەخزمەتیاندا بووم ڕەنگە وەختی زۆری بوێ و هەمووشم وەبیر نەیەنەوە. بەڵام با دەپێشدا بڵێم ئەو کەسایەتی‌یانەی ئێمە لە بەغدا دۆستایەتیمان دەگەڵیان هەبوو، بەشێکیان دەگەڕانەوە بۆ دۆستایەتیی کۆن وەک ساڵانی ٥٨ و ٥٩ کە دوکتور قاسملوو ئەوێ بووە و وەکوو مامۆستای

زانکۆش عەمەلی کردوە، یان لە دەرێ دەگەڵیان ئاشنا بووم و دوایە گەڕاونەوە. بەشێکیان ئەوانە بوون کە پێشتر لە نێو بزووتنەوەی کورد دەگەڵیان ئاشنا بووبووین و دیارە بەشێکیشیان هەر لەوێ لەو ماوەیەدا دەگەڵیان ئاشنا بووین. جا لەوانە کە پیاو ناو بەرێ، هەر ئەوانەی ئێستا لەبیرمن مەسەلەن: خوالێخۆشبوو مەسعوود موحەممەد، هەر دیسان خوالێخۆشبوو دوکتور عەبدوڕڕەحمانی حاجی مارف، خوالێخۆشبوو دوکتور ئیحسان فوئاد، مەرحوومی ئیحسان شێرزاد، مامۆستا شوکور مستەفا کە ئەویش هەر بەڕەحمەت چووە. ئەوە بەوەی قسەیەکی خۆشم وەبیر هاتەوە با بۆت بگێڕمەوە. دەڵێن ئەو وەختی زەبیحی لە مەکتەبی سیاسی پارتی دێمۆکراتی کوردستان بووە. یەکێک لە مەهابادێڕا هاتوە. زەبیحی لێی پرسیوە فلانکەس چۆنە، گوتوویە ئەتۆ خۆش. دەی دیسان لە یەکی دیکەی پرسیوە، گوتوویە ئەتۆ خۆش. خولاسە هەر پرسیویەتی و ئەو وەڵامی داوەتەوە ئەتۆ خۆش. ئەویش ڕەحمەتی برایم ئەحمەد پێی دەڵێ بابە ئەتۆ وەک ئەسحابی کەهف وای، ئەوانی دەورانی تۆ هەمموویان مردوون. جا ئێ منیش وای لێ هاتوە. بەڵام بەخۆشییەوە زۆریشیان ماون لەوانە. مەسەلەن شەخسییەتی زۆر تاریخی و کۆنی بەسابیقە کاک فوئاد عارف کە ئێستا عومری لە نەوەد و چەند ساڵەیدایە، بەڵام هەر ماوە و دەڵێن سەلامەتیشی باشە. هەروەها مێژوونووسی گەورە فازیل دوکتور کەماڵ مەزهەر، دوکتور کەماڵ فوئاد، دوکتور عیززەددین مستەفا، کاک کەماڵ محیەددین، مامۆستا جەماڵ بابان کە ئەویش هەرچەند ئەمەنی زۆرە ماوە لە سلێمانی دەژی. پێم وایە زستانی ڕابردوو بوو لە موناسەبەتێکدا چاوم پێی کەوت. باوەڕ بکە دەگەڵ چل ساڵ پێش زۆر کەمی فەرق کردبوو. یانی زۆرن ناتوانم هەمموویان وەبیر بێنمەوە. چاک بوو وەبیرم هاتەوە. دوو برای زۆر بەڕێز بەوەج. کاک خوسرەو تۆفیق کە ئەو دواییانە بە مەرگی ئەسیمی مرد. دارا تۆفیق کە بەداخەوە لێیاندا کوشتیان. دەوڵەتی عێراق بێ‌سەروشوێنی کرد. سەیدا ساڵح یووسفی بوو، عومەر دەبابە، چووزانم دکتور خالید، عەلی عەسکەری، حەمەی مەلا کەریم. ئەوانە هەموو لە بەغدا بوون. زۆرن ئەوانە کە دیارە تێکەڵاویمان دەگەڵیان زۆر بوو. حەتتا وەختێکیش کە بە مەرقیمی لە بەغدا نەبووین. بنکەمان هەبوو بەڵام لەوێ نەبووین و گەڕابووینەوە کوردستان. دیسان سەرمان دەدان. ئەوانمان دەعوەت دەکرد و دەهاتنە لامان. یان کە دەچووینە بەغدا ئەوان لە شوێنێک دەعوەتیان دەکردین و کۆ دەبووینەوە. پێوەندییەکە، پێوەندییەکی زۆر گەرم و سەمیمانە بوو.

دووبارە دەڵێم هەر وەکوو حەق، بەشێکی زۆرتری ئەو پێوەندییانە لە ڕێگای دوکتور قاسملووەوە بوون. بەڵام بێ‌شک هەمموویان ئێ وی نەبوون. ڕەنگە بە دوای ویدا کاک کەریمی حیسامی بێ. ڕەنگە ئەمن بم. چونکی ئەمن هێندێک پێوەندیم هەبوون کە کەریمی حیسامی نەی‌بوون. هێندێک ئەو هەی‌بوون ئەمن نەم‌بوون. یانی ئەو پێوەندییانە زۆر وەسیع بوون. مەسەلەن ماڵی ئەمین ڕەواندزی دوکتور قاسملوو دەگەڵیان ئاشنا بوو. ماڵی دزەیی‌یەکان، شەخسییەتی مەشهووریان کاک موحسین دزەیی، پێوەندیمان دەگەڵی هەبوو ئەو وەختی

وەک سەفیری عێراق لە چیکۆسلۆڤاکی بوو ، بەڵامماڵێکی لە بەغدایە هەبوو. خولاسە زۆر بوون. لە سەت زیاتر بوون .

عەباس کاروان: مامۆستا ئەوانە هەر وەک دۆستایەتیی دوو لایەنە را بوون یان دۆستی حیزبیش بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆربەی هەرە زۆری ئەوانە دەگەڵ حیزبیش هەر دۆست بوون. دەشوانم بڵێم هەر هەموویان وا بوون. ئەلحەق هەموویان ئیحتیرامێکی زۆریان بۆ حیزب هەبوو. دیارە خۆ حیزب لە شەخسیەتەکاندا خۆی دەبینێتەوە. لەپاشانیش سیاسەتەکانیەتی. سیاسەتەکانی حیزب ئەوە بوون کە خەڵک لێیان رازی بوون. دەگەڵ ئەوەی ئێمە پێوەندیمان بە دەوڵەتی عێراقەوە هەبوو، بەزاهیری حاڵ ئیحتیاجیمان بە دەوڵەتی عێراق هەبوو، کەسێک نەدەبینی بایەر تەقاتەت چاروبار ئەگەر دەیانویست تانەمان لێبدەن پێشیان دەگوتین کە پیاوی بەعسن یان بەعسین. بەڵام پێم وایە هەموو ئەو کەسایەتییانەو بەدەیان و سەدان و بگرە هەزاران کوردی کوردستانی عێراقیش بەو ئازادیو سەراحەتەی لەلای ئێمە باسی دەوڵەتی عێراقیان کردوە دەگەڵ کوردێکی دیکەی پاشووری کوردستان بەو سەراحەتە باسیان نەکردوە. چونکە دڵنیا بوون لەوەی ئەگەر نەزەریشمان وەک وان نەبێ، ئیدی ئەوەی بە دەوڵەتی عێراقی ناڵێین. لەوەدا بەتەواوی دڵنیا بوون. سیاسەتی ئێمەش سیاسەتی دۆستایەتیو تەبایی بوو. مەسەلەن خەریک بوو لەبیرم بچێ کە دەمێ باسی بکەم. بەشێکی زۆری ڕێبەرانی حیزبی شیوعی، کاک عەزیز موحەممەد، کەریم ئەحمەد، جەلال دەباغ، موکەڕڕەم تاڵەبانی، حەمەکەریم فەتحوڵڵا ئیدی هەر هەموویان دۆستی زۆر باشمان بوون.

عەباس کاروان: مامۆستا دەکرێ بەناو باسی ئەو کەسانە بکەی کە چ وەک سەرکردایەتی یان ئەفرادی دیکەی حیزبی لە بەغدا کاریان دەکرد؟ بە گشتی ئەو خەڵکە چۆنیان خۆ دەژیاندو بە چییەوە خەریک بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە ئەندامانی ڕێبەری ئێمە چەند کەسێک زیاتر لەوێ نەبووین. ماوەیەکی کەمتر، دیارە ئەندامی ڕێبەری مەبەست دەفتەری سیاسییە. وەختێک دوکتۆرو کاک کەریمی حیسامیو مامۆستا هێمن و کاک حەمەدەمینی سیراجیو ئەمن بووین. وەختێکی دوکتور وەتەمیشی بوو. ئەوانە لەوێ بووین. ماوەیەکی کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورە بوو. پاشان لە کوڕەکانی دیکە شەهید جەلال میرارەیی لەوێ بوو. کادرێکی زۆر بەتواناو شایستە بوو. کاک مەلا حەسەنی شیوەسەڵی بوو. کاک مەلا ڕەحمانی کازمی بوو کە ئەوانە هەر لە مەقەڕی بوونو کاری ئینتیشاراتیو ئەواتەیان دەکرد. بە تایبەتی کاک ڕەحمانی کازمی زۆر بەتوانا بوو لە مەجالی تایپو ڕۆنیۆو ئەوانەدا کە ئەوکات زۆرمان بەکار دێنان. کاک جەلال هەم ئەوەی دەکرد کە وەک وی نەدەبوو، هەم دەنووسی و تەرجەمەی دەکرد کە لەوەدا دەسەڵاتی لە کاک مەلا

ڕەحمانیش پتر بوو. ڕەفیقێکی عەزیزمان هەبوو بە ناوی خالیدی عەلیپوور کە بەخۆی و منداڵەکانیەوە لەوێ بوون. لەواقیعدا کارەکانی ماڵیی دەکردن ئەوەی کەپێی دەڵێن کوویل. ئەو دەگەڵ ئێمە گەڕایەوە بۆ مەهاباد. دواتر هەر لە مەهاباد مایەوە تەماشەوە دەرێ، بەڵام پێوەندیی هەبوو کە بەداخەوە پێوەندی‌یەکەی ئاشکرا بوو، گیراو ئیعدام کرا. ئەوەی لەبیرم بێ ئەو چەند کەسە بوون. وەبیرم هاتەوە مام عەلی عەجەمی ڕەحمەتییش بوو. ئەویش لەوێ بوو. ئیدی ژیانێکمان بە ڕێوە بوو.

مام عەلی عەجەم هەزار قسەیەکی خۆشی لەسەری هەبوو. دەی‌گوت مام عەلی لەدایک نەبووە. لە عەرزێ هاتۆتە دەرێ و یەکەم‌جاریش کە هاتۆتە دەرێ سمێڵی ڕاتلەکانلوون. دەلیلەکەشی ئەوە بوو کە نەی‌دەزانی کەی لە دایک بووە. تەقریبەن کەسیش نەی‌دەزانی خەڵکی کوێ‌یە. بۆخۆی دەی‌گوت خەڵکی تەوریزم، بەڵام زۆری بیرەوەریی خۆی دەگێڕانەوە. قەت جارێک لەجاران باسی منداڵیی خۆی نەدەکرد. باسی هەرچیی کردبایە هەر گەورە بوو. هەر تفەنگی پێ بوو. هەر سوارچاک بوو و ئەوانە. دیارە خەڵک پێیان وا بوو درۆیان دەکا، ئەمن دەم‌گوت درۆیان ناکا. مام عەلی هەموو شتەکانی کە دەیانڵێ لە عالەمی خۆی‌دا دروستی کردوون. جا دەیان‌گێڕێتەوە. ئەوەی دەی‌گێڕێتەوە ڕاستە، چونکی ئەوەی بۆخۆی دروست کردوە. مەسەلەن بەیتێکی ڕیشێکی وەک ڕیشی بزنی لەسەر چەنەگەی هێشتبۆوە. دەمان‌گوت مام عەلی ئەوە بۆ نای‌تاشی. دەی‌گوت وەڵڵا ئەوە لینین ماچی کردۆتەوە، دڵم نایە بی‌تاشم. قەتیشی لینین نەدیبوو. بەڵام لەو شتانەی زۆر بوون. ئەویش ئەندامی حیزب بوو. ئەمن لەبیرمە لە مەنتەقەی ئێمە بوو، ماوەیەک لە کوردستانی ئێران. لەوێ کەنکەنەچی بوو. بیری هەڵدەقەندن. ئەو وەختی ئەندامی حیزب بوو. بەڵام چ ئەندامێک. ئەوکاتی لە بەغدا بووین هەرکەس قسەی کردبا پێی‌دەگوت "سەگباب" دیارە بە لەهجەی تورکی کە زۆر خۆشی دەگوت، ئەمن ٥٥ ساڵە ئەندامی حیزبم. ئەتۆ ئەمن فێر دەکەیەوە؟ ئەو وەختیش حیزب تەمەنی ٣٠ ساڵ بوو. ئەو کاری بەو کارانە نەبوو.

عالەمێکی خۆشی هەبوو. مەسەلەن باسی دەورانی ڕەشید عالی گەیلانیی دەکرد. دەی‌گوت لێرە بووم، هەموو گاڵتەمان پێ‌دەکرد. هەتا جارێکی میوانێکمان هەبوو بەناوی "غەسان" کە بۆخۆی بە نەسڵ خەڵکی کوێیە. بەڵام بابی ڕۆیشتوە بۆ لوبنان. ئەو لەوێ لە دایک بووە و دوایە بۆتە ئەندامی حیزبی شیوعی و ئەندامی مەکتەبی سیاسیی حیزبی شیوعی لوبنان بوو. ئەوە میوانمان بوو. دوکتۆر باسی مام عەلیی بۆ کرد. گوتی ئەوە کابرایەکی ئازەربایجانی‌یە، بەڵام لە کۆنەوە ئەندامی حیزبە بۆخۆشی داستانی خۆی هەیە لەوانە. ئەو ڕەفیقە گوتی وەڵڵا پێم‌خۆشە قسەی دەگەڵ بکەم. هێندێک شت لەخۆی دەپرسم. دوکتۆر گوتی زۆر باشە بانگی دەکەین و با مامۆستاش تەرجەمەتان بۆ بکا، چونکی ئەمن زاهیرەن عەرەبی‌یەکەم لەوانی دیکە باشتر بوو. بانگی مام عەلیی کرد، گوتی مام عەلی، ڕەفیق غەسسان پێی‌خۆشە قسەت دەگەڵ بکا.

ئەوە فڵانە کەسیش تەرجەمەت بۆ دەکا. گوتی ئا بۆخۆم گسە(قسە) دەکەمەوە. ئەوە قەتمان گوێ لێ نەبوو بەعەرەبی قسە بکا. هات دەگەڵی دانیشتو دەستی کرد بە عەرەبی قسەکردن. هەرچی ئەو پیاوە گوتی لێی حاڵی بوو. هەرچیشی گوت جوابی دەدایەوە. شەپشەپێتی بە عەرەبی دەکرد. بەڵام جۆرێکی قسە دەکرد کە بە تەواوی لێی حاڵی دەبووین. جا ئەویش لەوێ بوو. دوایە هاتەوە ئێران. ساڵی ١٣٦١ لە کۆمیتەی شارستانی سەردەشت لە مەنتەقەی بێوخەڵەفی مرد. هەتا ئەو وەختی هاتو کەسیش نەیدەزانی عومری چەندە. شتی زۆر خۆشی هەبوو. مەسەلەن یاریی فووتباڵ بوو. دەی گوت فووتباڵم زۆر چاک دەکرد. لە بوخارست ئەم-دۆڕاندوە. لە مۆسکۆ نەمدۆڕاندوە. لەپاریس نەمدۆڕاندوە. ڕاستیشی دەکرد چونکە لە هیچیانی نەکردبوو.

ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران بە دژی ڕژێمی پاشایەتی

عەباس کاردۆ: دەگەینە بەرەبەری ئاڵۆزییەکانی ئێرانی پێش ڕاپەڕین. پرسیار ئەوەیە حیزب هەتا چ ڕادەیەک لەو ئاڵۆزییانە ئاگادار بوو. چۆنی خۆ بۆ ساز کردو بەرنامەی بۆ بەشداری کردن چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو ئاڵۆزییانە ئەوە نەبوون پیاو هەر لە ئێرانێ بێ تا ئاگای لێیان هەبێ. یان هەر ئێرانی بێ و ئاگای لێیان بێ. یان هەر کوردی ئێران بێ و ئاگای لێیان بێ. دیارە ئەو وەختی ئەو ئاڵۆزییانە دەستیان پێ کرد، دنیا وای لێ نەهاتبوو وەک ئێستا کە دەڵێن بوویتە گوندێکی چکۆلە. بەڵام ڕادیۆ هەبوو، ڕۆژنامە هەبوو، تەلەفۆن هەبوو. هەموو ئەوانە هەبوون. وەکوو دەمێکی دیکەدا باسم کرد ئێمەش لەباری پێوەندیی تەشکیلاتی بەوە بەرۆژانەوەیەکی نیسبەتەن باشمان هەبوو. لە بەشێکی زۆری شارەکانی کوردستان ئەگەر نە تەشکیلاتێکی پاتەوەبڕین، هەر هیچ نەبێ عەلاقەی تەشکیلاتی و پێوەندیی ڕێکخستنمان هەبوو. لە تاران لە ناوەندی دانیشگا ئێمە مەوقیعییەتێکی باشمان هەبوو. بۆیە وەک هەموو کەس و بەتایبەت وەک کوردیش کە حیزبەکەی ئێمە پێوەندیی بەو بەشەی کوردستانەوە هەبە، پتر تاقیبمان دەکردو ئاگامان لێی هەبوو.

ئێمە لەو پێوەندییەدا هێندێک ئیمکاناتی باشمان هەبوو. ڕەنگە باشترینیان ئەوە بووبێ: هەر پێش ئەو ساڵانە هەردوو شەهید دوکتۆر قاسملوو و دوکتۆر شەرەفکەندی پێکەوە ئاشنا ببوون. دوکتۆر شەرەفکەندی کە خوێندنی لە فەرانسە تەواو کرد، لەڕاستیدا وەکوو ئەندامی حیزب و وەکوو نوێنەر یان بڵێین وەکیلێکی دوکتۆر قاسملوو گەڕایەوە تاران. دیارە لەوێ کاری تەشکیلاتیی بەرینی نەدەکرد، بەڵام شەخسییەتی خۆی هەبوو، شەخسییەتێکی دانیشگایی بوو. ئاخر ئەو وەختی ئەو دوکتۆرای شیمیی تەجزیەی وەرگرت، پێم وایێ لە هەموو ئێرانێ دوو کەسی دیکەی ئاوا هەبوون. یانی زۆر کەم کەس ئەو مەدرەکەیان هەبوو. جایەگای خۆی هەبوو، پێوەندییەکی بەرینی دەگەڵ شەخسییەتە عیلمی و ئەدەبییەکان هەبوو. ئەوە بۆخۆی مەوقیعییەتێک بوو. مەوقیعییەتی دیکەشمان ئەوە بوو کە پێوەندیی تەشکیلاتیمان هەبوو. تەلەفۆنیش هەبوو. لە بەغداڕا بۆ تاران و بۆ هەموو جێگایەک. بۆیە لەو بارەیەوە هیچ دە تەنگانەدا نەبووین. ئەو وەختی مەسئوولی تەشکیلاتمان خوالێخۆشبوو کەریمی حیسامی بوو. دەگەڵ عەلاقە تەشکیلاتییەکان تەماسی هەبوو. بەڵام بێجگە لەوەش ئێمە هەموومان بە نۆرەی خۆمان دەگەڵ کەسانێک کە دەمانناسین تەماسمان دەگرت و ئەخبارمان وەردەگرت.

ئەمن لە نێو سەدە تێکۆشانێدا پێم وابێ هێناومە. تازە ئەو جموجوولانە هەڵایسابوون. ئاخر ڕاپەڕینەکان لەڕاستیدا لە ڕێبەندانی ٥٦ وە دەستیان پێ کرد، چونکی وا بزانم لە ١٩ی بەفرانباری ١٣٥٦ بوو کە لە قومی حادیسەیەک ڕووی‌دا. لە ٢٩ی ڕێبەندانی لە تەورێز حەرەکەتێکی گەورە بۆ چلەمین ڕۆژی ئەوێ خراو ئیدی دەستی پێ کرد. دوکتۆر قاسملوو ئەو وەختی لە دەرێ بوو. کەوتینە بەهاری، تاریخی ڕۆژەکەیم لەبیر نیە بەڵام دوکتۆر قاسملوو هاتەوە. ئەوە ئیدی کەوتینە بەهاری ٥٧. کە هاتەوە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیی بانگهێشتن کرد. لەوێ گوتی، لە دەفتەری سیاسی‌و کۆمیتەی ناوەندییشدا، گوتی ئەوجارە شتێکی دیکەیە. تازە شا دەڕوا. ئێمە دەبێ ئامادە بین بۆ بەرەوڕووبوونەوە دەگەڵ ئەو وەزعییەتە. جاری دیکەشم باس کردوە. هەرچەند پێمان وابێ ئەوە بێ‌ئەدەبی‌یە، بەڵام تەعبیرێکی کوردی‌یە، ڕەسەنە. لە دەرەوە، تەک لە کۆبوونەوەکەیدا، ئەو کاک حەسەنی ڕەستگارە گوتی شا تازە ڕۆیی، گوتم بۆ؟ گوتی ئەو کابرایە وەک قەلێ بە بن باڵی خۆی‌دا دەڕوانێ. تازە شا داناسەرێتەوە دەڕوا. یانی خوێندنەوەکەی ئاوا بوو. ئیدی لەو وەختەوە دەستمان کرد بە کار. هەتا کەوتینە پاییزەکەی‌و هەروەک باسم کرد دەوڵەتی عێراق موخالیف بوو کە لەوێڕا بچینەوە. ئێمە شەش کەس بووین کە دەچووینەوە. ئەو شەش کەسە بە فاسیلەی چەند ڕۆژێک خۆمان دە نێوانێ کردەوە. هەرجاری دوو کەس دەڕۆیشتین کە دوکتۆر قاسملوو دەستەی ئاخری بوو لەبەر شوێنەوەکەی بۆ دەوڵەتی عێراق، عادەتەن ئەبوونی دی دیار بوو بەڵام بۆ ئێمە هیچ نەبوو.

کە گەڕاشینەوە دیارە حیزبێکی پانوبەرین نەبووین بەڵام بەسەر شارەکاندا دابەش بووین. شەش کەس بووین. شەش جێگامان بۆ دیاری کرا. دوکتۆر چوو بۆ تاران. کاک حەسەنی شیوەسەلیمان بۆ مەنتەقەی ورمێ دانا. کاک سەید ڕەسووڵی دیهقانمان بۆ ناوچەی نەغەدەو پیرانشار دانا. ئەمن بۆ سابڵاغێ دانرام. کاک ئەمیری قازی بۆ کرماشان. کاک هاشمی کەریمی بۆ سنە. دوایە کاک حەمەدەمینی سیراجییش هاتەوە پاش ماوەیەک، ئەویش بۆ سەقز دانرا. لە دەرەوەی کۆمیتەی ناوەندی‌و لەخاریجی زاگرۆسیش کاک سەلیمی باباتزادە بوو کە لە سوئێدێڕا هاتبۆوە زۆر خۆبەخشانە، چونکی کەس ئینتیزاری لەو نەبوو. ئەویش بۆ بۆکان دانرا. ئەو چەند کەسە بووین دەستمان پێ کرد. هێندێک تەیموەنلیشمان بۆخۆمان دانا. دانرابوو کە ئێمە کاری نهێنی دەکەین. لە ماوەی یەکساڵدا حەقمان هەیە یەک لە هەزاری خەڵکی هەر شارێکی دەگەڵ حیزب ئاشنا بکەین. ئەوە بۆ باری ئەمنیەتی بوو. یانی یەک کەس لە هەزار کەس. مەسەلەن ئەمن کە لە مەهاباد بووم. پێیان وا بوو جەمعیەتی مەهاباد ٥٠٠٠٠ کەسە. ئەمن حەقم هەبوو پاش ساڵێک ٥٠ کەسی دەگەڵ حیزب ئاشنا بکەم. ئەوە بوو کە بۆخۆم ئینتیکارێکم بەخەرج دا. تەماشام کرد ئەو بڕیاری ئێمە لە بەغدا داومانە وەڵامدەر نیە. بۆیە هەستام بیرم لە پێکهێنانی ڕێکخراوی لاوانو ژنان کردەوە. دوو ڕێکخراوی جنبیم دامەزراندن بە ناوی ڕێکخراوی لاوانی مەهابادو ڕێکخراوی ژنانی مەهاباد. هەر لە هەوەڵێشەوە بۆیەم وا

دانا کە لە هەر شارێ بە ناوی شاری خۆیان بێ‌و دوایە لە فورسەتی موناسیبدا بی‌کەینە کوردستانی. ئیدی ئەوە بوو مەسەلەن ئەمن لەبیرمە ڕۆژی دووی ڕێبەندان بۆ یەکەمجار هەم بەناوی حیزبەوەو هەم بۆ موناسەبەتێکی حیزبی، دەعوەتمان کرد بۆ کۆبوونەوە، ئەوە دووی ڕێبەندانی ١٣٥٧ بوو. تەزاهوراتو کۆبوونەوە بەناوی حیزبەوە کرا. هێزی کاری ئێمە لەوێدا تەشکیلاتی حیزبی نەبوو، بەڵام لاوانو ژنان بوون. ڕەنگە تا ئەو وەختی گەورەترین خۆپێشاندان بووبێ. خەڵکێکی ئەوەندە زۆر هاتبوون، دیارە خەڵکەکە لە دروشمەکانیشڕا ئیحساسێکی تایبەتی‌یان وەرگرتبوو. شوعارەکان زیاتر موحتەوای سیاسی‌یان هەبوو.

ئەمن بۆخۆم قەت نەدەچوومە خۆپێشاندانەکان. بەڵام لەو خۆپێشاندانانەدا بۆخۆشم چووم، هێندێک خۆم گۆڕی‌و چووم، ئەوەڵەن ئەمن کە قەت لە مەهاباد بە کۆتوشاڵوارەوە نەبینرابووم ئەو ڕۆژە کۆتوشاڵوارم دەبەر کرد، دوایە عەینەکێکی ڕەشم دەچاوم کردبوو. چونکی زستانیش بوو وەکی ئەوەی سەرمام بووبێ دەسرۆکەیەکی چووکەشم بە بەر دەممەوە گرتبوو. بەڵام ئەوە شتێکی خۆش بوو کە پێتم باشە بی‌گێڕمەوە. ماشێنێکمان هەبوو بڵێندگۆی لەسەر دانرابوو شوعاریان لەسەر دەدا. ئەمن یەک، دووجار خۆم دەگەیاندە ماشێنەکەو دەمگوت ئەو شوعارەی بلەن. هاتین بۆ مزگەوتی سوور کە دەبوو لەوێ کۆ ببینەوە. لەلای چۆمی-ڕا بۆی هاتینەوە، لەو شوێنەیڕا کە پیلامانێ پێ‌یان دەگوت قوولکەی کەران، ئەمن نەچوومە ژووری مزگەوتێ چونکی نی‌خۆمان نەیانهێشتە ڕۆژی پێش قسەمان لێ کردبوو. بەڵام لە نیزیک مزگەوتێ، لەبەر دەرگایە، یەکێک هات گوتی خۆپێشاندانەکەت پێ چۆن بوو؟ ئەمنیش گوتم خراپ نەبوو. کابراشم نەدەناسی. ئیدی ڕۆیشتو نەمدیتەوە. شا ڕۆیشتو کۆماری ئیسلامی هاتو حیزب ئاشکرا بوو. جارێکیان کاک حەمەدەمینی سیراجی گوتی لە ماڵێ ڕەسووڵی برام دەعوەتن، کاک حەمەدەمین جارێ ماڵی لەوێ نەبوو، بەڵام براکانی لەوێ بوون. کە چووین ئەمن کەمێزۆر قیافەی ئەو کەسەم ناسیەوە، یانی کاک ڕەسووڵ. دوایە گوتی ڕۆژەکەت لەبیرە؟ گوتم کام ڕۆژ؟ گوتی ڕۆژی تەزاهوراتەکەی. گوتم کام تەزاهورات؟ ئەویش گوتی کە هاتمە کنت پرسیم خۆپێشاندانەکەت بەدڵە. گوتم بەڵێ لەبیرمە بەڵام ئەتۆ بۆ هاتیە لای من؟ گوتی دیتمی یەک، دووجار خۆت گەیاندە بڵێندگۆیەکەی، گوتم بێ‌و نەبێ ئەوە شتێکە. هەتا ئەوێ ڕۆژێ لە نیزیکەوە کاک ڕەسووڵم نەدیبوو.

هیاس کلوەوز: مامۆستا پێش ئەوەی، هەرچەند تازە خۆت گەیاندەوە تێران بەڵام پێت خۆشە لەو ماوەیە کە لە عێراقێ بوون شتێک باس بکەی؟ یانی شتێکی مێژوویی ماوە کە لەبیرمان چووبێ لێی بدوێین.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کوڕە ئەوە شتێکی لەکۆڵ نایەوە، دەنا باسی جێی بکەم. دیارە شتی مێژوویی زۆرن کە ڕەنگە ئارا یەکدابەدوو وەبیر نەیەتەوە. بەتایبەتی وەکی پێشتریش باسمان کرد تێکەڵاوی دەگەڵ ئەو

ئەدیبو نووسەرو شەخسیەتە سیاسی‌یانەی کوردی ئەوێ شتی زۆر موهیممی تێدابوو. قەتم لەبیر ناچێ کە مەرحوومی مەلا قادری وێردی گەڕابوو ولاتو شەهید بوو، سالی ١٣٥١. ئەو هاودەردی‌یە کە خەلکەکە دەگلێ کردین بەجێی خۆی، بەلام پاش ماوەیەکی بەو ڕەسمەی کە دەنێو کوردی ئێرانی‌دا نەبوو بەلام هەم لەنێو عەرەبی عێراقو هەم لەنێو کوردەکان دا هەموو دەمانەویست شتێک بکەین. بۆیە بەبۆنەی چلەی شەهیدبوونی مەراسیمێکمان ساز کرد. لە مەرکەزی ڕۆشنبیری کوردی لە بەغدا بوو، باوەڕ بکە زۆربەی هەرە زۆری شەخسیەتە ئەدەبی‌یە بەرچاوەکانی کورد دەوێدا بەشدار بوون. کەلیماتی ئەوەندە پڕهەستو پڕ لە هاوپێوەندی دەوێدا بەزماندا هاتن کە پیاو قەت لەبیریان ناکا. ئەو شێعرە مەشهوورەی هێمنیش کە لەو پێوەندی‌یەدا نووسیبووی، بۆ یەکەمجار هەرلەوێ خوێندرابوو. دەیێشدا هەموو "کاروانی خەبات"، بەلام زۆر موناسیبی حالی ئەو ڕووداوە بوو. هەرچەند بۆخۆی گوتی ئەو شێعرە پێشتر نووسراوە بۆ مەلا قادری وێردی نەگوتراوە. کە دەلێ:

زەردە پەڕی، سوور بوو ئاسۆ خەریک بوو سێرە هەلگێڕێ
لەباتی قاسپە قاسپی کەو دەهات قرمژنی فیشەک تیری

جا لەئاخرییەکەی‌دا دەلێ:

لەناو خوێنا دەخلیتەوە لاوی بەرزیکەو بەسبات
بەلام هەروا دەچیتە پێش پێشەنگی کاروانی خەبات

ئەوە تەئسیرێکی زۆر عەجایبی لەسەر خەلکەکە دانا. جا پێوەندیی ئاوامان زۆر بوون کە هەرکامیان لەجێی خۆیان جێگای ڕێزن دەمێننەوە. ئەوانە دەحافیزەی ئینسانی‌دا دەمێننەوە بەلام ئێستا کە بەئەوێ بیاتلێی ڕەنگە بەئاسانی نەگوترێن.

عەباس کاریز: مامۆستا کە هاتنەوە تۆ منداڵەکانت لە بەغدایە بەجێ مان. خۆ دوایە بۆخۆت نەگەڕایەوە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: کە هاتینەوە بە نهێنی هاتینەوە، منداڵمان بەجێ هێشتن. هەتا دوای سەرکەوتنی ڕاپەڕینو زۆریش دواتر ئەوان هەر لەوێ بوون. کەوتینە بەهاری، ئەمەو خوالێخۆشبوو سەید ڕەسوولی بابی گەورە مەئمووریەتمان درایە کە بگەڕێینەوە عێراقو ئەو مالانە بگێڕینەوە. هەموو مالەکان نەک هەر ئی خۆمان دیارە گەڕاینەوەو سەیرەکەی ئەوە بوو دەگەڕاینەوەدا لە سپیندەحمەدان (گوندێکە لە ناوچەی قەلادزێ) گیراین. شەوی واریدی سپیندەحمەدان بووین کە بەڕۆژ واریدی قەلادزێ بین. چونکی بەشەو واریدبوونی

قەڵادزێ نەدەکرا. لەوێ گیراین، دیارە هاتبوون بۆ تەفتیشی ئەحوالی قاچاغ. هەرچی ماڵی قاچاغی لەوێ هەبوو هەموویان دەگەڵ خۆیان برد. بەڵام خەڵکەکەیان هەموو کۆ کردەوە کە ئێمەشیان پەگەڵ خستن. دوایە کە دەیانەویست لێمان بپرسن، هەموویان بەسەف کردبووین. ئێمە چوار کەس بووین. ئەفسەرێک بوو هات لە منی پرسی. گوتم ئەمن پێمخۆشە بەجیا قسەت دەگەڵ بکەم چونکە خەڵکێکی زۆری لێ‌بوو. گوتی باشە ئەتۆ بچۆ هۆدەی ڕاوەستە. گوتم ئەو سێ کەسەش ڕەفیقی منن. ئیدی ئێمە چووینە وێ. دوایە بانگی کردین و لێی پرسیین. گوتم بابە ئێمە قاچاغچی نین. ئێمە حاڵ و قەزیەیەکی وامان هەیە. ئیدی ئێمەشیان دەگەڵ خەڵکەکەی بردە قەڵادزێ. بەڵام دەگەڵ ئەوانیان نەخستین. لە جیاتی ئەوەی سواری زیلی ئەرتەشیمان بکەن ئێمەیان سواری ماشێنێکی دیکە کرد. لەوێ شەو ڕۆژێکی هەر وەکوو زیندانی‌یەکی موحتەرەم ڕایانگرتین هەتا دەگەڵ مەرکەزی سەرۆکیان تەماس گیراو دوایە ئیجازەیان داین بڕۆین. ئیدی بۆ سبەینێ‌ڕا چووینە بەغدایە. هەر بۆخۆشیان بردیانین، هەتا کەرکووکێش بە هێلیکۆپتێر بردیانین کە دیسان ئێمە هەر نیگەران بووین کە وەک گیراو دەمانبەن. بەڵام کە چووینە کەرکووکێ، مەلا ڕەحمانی کازمی ئەو وەختی لە بەغدایە بوو، ئەو بەدواماندا هات کە دیسان بۆ خۆیان هەر دەگەڵمان هاتن. یانی تەقریبەن هەر وەک گیراوێک وا بووین کە کەوتینەوە شوێنێک دواتر. لەوێ ئازادیان کردین و ماڵەکانمان پەرەپەرە بەڕێ کردنەوە.

ماڵەکان لە قەڵادزێمان هەبوون، لە سلێمانیمان هەبوون، لەبەغدایەمان هەبوون، لە ڕۆمادیە هەبوون، لەحیللەی هەبوون، پێم وایە یەک دوو ماڵ لە هەولێرێ بوون. بە هەموویەوە دەوری ٧٠ ماڵێک دەبوون. ئیدی هەموومان کۆ کردنەوە کە دیارە هەم ئیجازەیاندار هەم تەنانەت کۆمەگیشیان کرد. کۆمەگەکەش لە واقیعدا هەم کۆمەگ بوو هەم چاوەدێری بوو. هەردووکی بوو. بە ماشێنی ئەرتەشی عێراقی هەتا حاجی‌ئۆمەرانیان بردین. جا ماڵەکانمان وەجیەوجیە بەڕێ کردن هەتا ئاخرکاروان. پێم وایە پێنج، شەش کاروان بوون. کاروانی ئاخری ئێمە بۆخۆشمان تێی‌دا بووین. کە بەزەحمەتێکی زۆر کۆمان کردنەوە، شەوێ هاتینە هەولێرێ. لە هەولێرێ نوردووگایان بۆ لێ‌دابووین بەچادر. شەوێکی ئەو خەڵکە لە هەولێرێ مانەوە. لە دەورەی شاری بوو، پێم وایە لە نێزیک موعەسکەراتی خۆیان بوو، چاکم لەبیر نیە. شەوێ لەوێ هاینەوە بۆ بەیانی بردیانین بۆ حاجی-ئۆمەران. ئەوەشم لەبیرە کە موقەڕەڕاتی ئەرتەشی و دەوڵەتی جالبیە. هەرچی کردمان و هەوڵماندا کە بابە با ئەو بارانە بچنە هۆزێ، یانی ئەودیوی سنوور، بۆ ئەوەی ماشێن کە لە دیوی ئێرانی‌ڕا دەهاتن ئاسانتر هەڵیان-بگرن. گوتیان مومکین نیە، ئەوە خاکی ئێرانی‌یەو نابێ. مەرزیش خۆ هیچی لێ‌نەبوو. ناچار هەمووی ئەو ماڵانەمان کە زۆریش بوون بە دەست ڕاگوێزتن هەتا ئەودیوی. ئەوێیان بە تەجاوزمەرز دەزانی و دوایەش کە دیتمان.

ئەوەم پێ جاڵیب بوو. شتێکی دیکەشم پێ جاڵیب بوو کە ئەوەیان ئینسانی‌یە. ئەمن برایەکم هاتبوو بۆ پێشوازیمان. ئەوە ساڵی ١٣٥٨ە، ئاسۆی کوریشم منداڵی ساڵی ١٣٥٥ە. سێ ساڵ پێش لەدایک ببوو، بەڵام لە مانگ‌دا نەببوو بە سێ ساڵیش. مینی‌بووسمان بۆ هاتبوو بۆ سواربوونی. یانی ماشێنی باری بۆ بارەکانو مینی‌بووسیش بۆ ئەفەرەکان. ئەمنو منداڵەکانم کاکم دە مینی‌بووسێکی‌دا سوار ببووین. ئاسۆ چەرو خۆی دەباوەشی مامی هاویشت. دەنێو ئەو هەمەوو خەڵکەی‌دا. یانی ئەو شتە ئینسانیو عاتفی‌یەشم هەر لەبیرە کە پێم جاڵیب بوو. غەریزەیە. یانی ئەو هەستە دەمناڵێک‌دا هەبوو کە ئەو کەسە فەرقی هەیە دەگەڵ ئەوانی دیکە.

هیلی کارەو: دوای ساڵانێکی زۆر دووری لە وڵاتو ناوچەی جێگای ژینی پێشووت، هەرکە پێت نایە نێو خاکی بەشی ڕۆژهەڵاتی کوردستان چ هەستێکت پەیدا کردو چۆن خۆشحاڵیی خۆت دەربڕی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: خۆ ناتەوێ ئەمنیش وەک "ئیمامی ڕاحیل" بڵێم هیچ؟! دیارە ئەوە یەکەم‌جار نەبوو کە خۆم تێدا دەدیتەوە. چونکی ئەوڕۆڵەن هەر ئەو جارەی نیمە لە پاییزی‌دا چووبووینەوە - پێم وابێ ئەوڕۆڵی مانگی خەزەڵوەری گەڕاینەوە - ئێستێ ئەوە مانگێکی بەهار چووە کە ماڵەکانمان هێناونەوە. بێجگە لەوجارەش کە بە یەکجاری هاتینەوە، ئەمن دوو جاری دیکەش گەڕابوومەوە وڵات. مەبەست لە دەورانی شای-دا بۆ کاری حیزبی چووبوومەوە. یەکەمجاری کە دیارە ئیدی وەک پێشوو نەبوو کە بڵێی نەزانتو ئەزموونم نەبێ. چونکی ئیدی بەرپرسایەتیی حیزبیم هەبوو پیاوێک بووم دەرکم دەکردو دەمزانی چی دەکەم. جا ئەوجارەی زۆرم پێ‌خۆش بوو. ئەوەندە خۆش بوو کە هەرچەند هیچ فایدەی نەبوو، بەڵام خۆم ڕەشمەرزەکەی دەخشاند بۆ ئەوەی بە هەمەوو وجوودەوە لەمسی بکەم، نەک بڵێی یەکجارو هەر ئەوڕۆڵ لەحزە، تەنانەت هەتا ئاخرین لەحزەکانیش هەتا درێژ دەبووم خۆم ڕێ‌دەخشاند بۆ ئەوەی چاکی لەمس‌کەم. بەتایبەتی شتێکی دیکەشم لەبیرە. ئاخر هەستی نیشتمانپەروەری لە شوێنی لەدایک‌بوونتەوە دەست پێ‌دەکا. ئەوێ خۆشەویستترە لە دێیەکەی پەنای. ناوچەکەت پێ لە ناوچەیەکی دیکە خۆشەویستترە. ئەمن لەبیرمە لە دێیەکەی مەدا شەڕە گەڕەک دەکرا. گەڕەکی سەرووو خوارەوە شەڕە گەڕەکیان دەکرد. هەر شەڕی بە عەمەدی، شەڕە قۆچەقانی‌یان دەکرد. جا ئەمن بە حەتێک‌دا ئەچووبوومەوە کە بکەوێتە ناوچەکەی خۆمان. دەمڕوانیە دوور، ئەگەر چیاکانیشم نەدیبایە، لانی‌کەم شەبەحی چیاکانی لای خۆمانم دیبایە. ئەوە شتێکی خۆش بوو. وەک لە فۆلکلۆردا دەڵێ:

لەولاتی خۆمان کێوێک دیارە　　بەقەد ئەو کێوەی غەم لەدڵم بارە

بەڵام ئەو گەڕانەوەیەی ئاخریمان نەک گەڕانەوەی بەماڵەوە شتێکی تێدا بوو. ئەوەی بە ماڵیشەوە گەڕاینەوە شتێکی دیکەی تێدا بوو. کە هاتینەوە دەپاییزێدا ئێمە بە فکرێکەوە هاتبووینەوە. دەمانگوت داخوا دەبێ چۆن بێ‌و چەند وەحشەتناک بێ. کەچی هاتین لە جێیەکی بەناوی "ئاڵیەمەران" بەفرمان بەسەردا باری، دیارە ڕێگامان لێ ون بوو و لاقم سەرما بردی‌و تەواوە. بەڵام دوو شەوان لەوێ مایەنەوە لەبەر بەفرێ. لەوێرا تەماسمان دەگەڵ مەهابادێ گرت کە بە دواماندا بێن. شەوێ هاتینە "چەکۆزێ‌و نانی شەوێمان لەوێ خوارد. دوایە سواری ماشێنی بووین بەجادەو جادێدا بڕۆ بۆ پیرانشارێ‌و بڕۆ بۆ نەغەدەی. ئیدی پیاو باوەڕی نەدەکرد. مەسەلەن پاسگای "دوو ئاوان" هەبوو کە خەڵک زۆری لەبەر بەئازار بوون. حەتتا لە دەورانی بزووتنەوە چەکداڕانەکەی خۆشماندا. بەڵام کە بە بەر دەرگای‌دا ڕابردین چراوەڕۆژ. کەس لەبەر دەرکێ نەبوو. حەتتا ئیگابانیشیان نەبوو. بەتێو نەغەدەی‌دا ڕۆیشتین هەروا هیچ شتێک نەبوو. کە گەیشتینە سابڵاغی دیتم لە نەتیجەی ئەو تەزاهوراتانەدا کە کرابوون هەموو تابلۆو شووشەکان بەرەیان پێدا دراوەو شکاون. پیاو لەخۆشی‌یان باوەڕی نەدەکرد کە ئەوە چی بێ. یان مەسەلەن ئەو ڕۆژی تەزاهوراتەی کە باسم کرد. کە هاتمە دەرێ خەڵک هاواریان دەکرد: "بگو مرگ برشاه". فکرم دەکردەوە ئەوە ڕاستە ئەمن دەیبیستم یان نا.

بەڵام ئەو ڕۆژی بەماڵەوەڕۆیشتنەوە نەک هەر ئیحساس بەڵکوو بە زمانمدا هات. گوتم ئۆخەی ئەو داستانە دوورودرێژە تەواو بوو. ١١ساڵ بوو ئەمن لە عێراق بووم. ئەوجارە بەماڵەوە دەگەڕامەوە. بەڵام بەداخەوە ئەو دەورانەی ئەمن عیشق و عەلاقەم پێی هەبوو زۆری نەخایاند. هەمووی ٥ ساڵی خایاند کە جارێکی دیکە بەماڵ و منداڵەوە قاچاغ بووینەوە. پێم وابێ ساڵی ٦٣ بوو کە دیسان ماڵ‌ومنداڵەکەم هاتنەوە ئەو دیوی سنوورەکان. بمانەوێ‌و نەمانەوێ ئەوە ناوی سنوورە.

هەیاس کاریز: مامۆستا پێم‌خۆشە بزانم یەکەم کاری کە دوای گەڕانەوەت دەستت پێ‌کرد چی بوو؟ کێت دیت و چۆنت پێشوازی لێ کرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکەم شەو میوانی ماڵێک بووین لە مەهاباد کە بەداخەوە چاکم وەبیر نایەتەوە. بەڵام دەزانم لەو کاکەمەمی‌یانە بوو. نازانم چیی کاک ئەحمەدی کاکەمەمی بوو. بۆ بەیانی ئەمن خزمێکم هەبوو، تەماسم دەگەڵ ئەو خزمەم گرت چوویتە وێ. کە چووین، شەوێ لەوێ بووین‌و بۆ بەیانی تەزاهورات بوو کە کەسێک شەهید ببوو بە ناوی سەید عومەر. سەید عومەریان دەناشت. ئەمنیش کوڕێکی خزمەکەمانم نارد گوتم سەید حەسەنی هاشمی دەناسی، گوتی دەی‌ناسم. گوتم بچۆ پێی بڵێ وەرە ماڵێ سە میوانێکی لێیە دەتناسێ. ئەگەر گوتیشی کێیە پێی بڵێ. گوتم بەڕێ‌و بە کاک عومەری قازی بڵێ. ئێمەش دوو کەس بووین. ئەمن‌و کاک ئەمیری قازی بووین. ئیدی کە مەراسیمی تەشییعجەنازەکە تەواو بوو، ئەوان

هاتن. ئەوە دووهەمین ڕۆژی گەیشتنەوەمان بوو. با قسەی خۆشیش ون نەبێ. کە وەژوور کەوتن کاک سەعید حەسەن کە هەموو سەرو سمێڵی سپی ببوون، جا چاوێشی گەورەو زەق بوون. هەر واقێکی بردەوەو گوتی ئەوە بۆ ئەبزووتوون؟ مەبەستی ئەوە بوو بۆ سەرتان سپی نەبوو. ئەمنیش زۆر بێ ئەدەبی‌یە بەڵام قسەکە خۆشە. گوتم دەبرۆ ماڵت نەشێوێ دڵێی دەست دە کەپەکێ ناوە. جا سمێڵی سپی‌سپی ببوون. بەو قسە خۆشانە دەستمان پێ کردو ئەوە یەکەم دیدارەکانمان بوون. دوایە ئیدی بەپێی ئەو مەحدوودییەتەی هەبوو، ئەمن دەبوو خەڵکی ببینم.

هەر لە ڕۆژەکانی هەوڵێردا بوو، هێندێک کەس کە باوەڕم پێ‌یان هەبوو و دەمزانی جێی متمانەن چووم سەرم دان. مەسەلەن چووم سەری مامۆستا مەلا شێخ عێززەددینەدا. تەلەفۆنێکم لێ کردو گوتم دەمەوێ دیدەنیت لێ‌بکەم. لەبەر کۆنترۆڵ کردنێ ناوی خۆم نەگوت‌و گوتم کەسێکم قوتابیی خۆت بووم. گوتی کێی؟ گوتم ناوم موحەممەدی پاکڵە. گوتی ئەوە ناوی خۆتە؟ گوتم ناوی خۆم نیە، دوایە دەمناسی. ئەویش ڕەزایەتی نەداو گوتی نازانم کێی. گوتم ناوەکەم مەڵێ بەڵام جارێکی کتێبێکم بە دیاری بۆ ناردبووی، جا پێش ئەوەی قاچاغ بم، مامۆستا مەلا شێخ عێززەددین کە دەی‌زانی حیزبیم دوو سێ جار ئەو قسەیەی بەمن دەگوت کە ئەمن شایێم بەتۆ نیە ببی بە مەلا، مەلا زۆرن. بۆیەم شایی پێتە بۆ میللەتەکەت شتێکت لە دەست بێ. زۆری خۆشدەویستم. کتێبەکەم کە بۆ ناردبوو، کوردستان‌و کوردم بۆ ناردبوو، نووسیبووم پێشکەش بەو مامۆستایەی هیوای پێبوو شتێکم بۆ میللەتەکەم لەدەست بێ. ئارەزوو دەکەم ئەوەم وەک "شتێک" لێ وەربگرێ. جا ئەوجار زانی‌و گوتی وەرە. چوومە سەردانی وی. لەپاشان لە ڕێگای کاک سەعید حەسەنی هاشمی‌یەوە مەوعیدم لە مامۆستا مەلا کەریمی شاریکەندی وەرگرت چوومە لای ئەویش. ئاخر مامۆستا شاریکەندی زاوای کاک سەعید حەسەنی بوو. یانی مێردی خوشکی وی بوو. ئاوا هێندێک کەس کە جێگای متمانە بوون، دەچوومە ماڵی‌یان. دیارە ئەمن هەر دووسێ شەوان لەو ماڵەی مامەوە. ماڵە خزمێکی دیکەمان هەبوو، پێ‌یانزانی داوایان لێ کردم بۆ ماوەیەک چوومە ئەوێش. دوایە چوومە ماڵێ کاک "فەتاح غەوسە"ی کە لە ڕێگای حیزبەوە ئەو ماڵیان بۆ دانام. دەبوو بە خەزووری هونەرمەند کاک عەزیزی شاروخ. ماڵەکەی لە مەحموودکانێ بوو، لەوێ بووم هەتا شۆڕش سەرکەوت‌و خۆمان دەرخست.

ئەو ماڵە زۆریان خۆشدەویستم. زۆریان شایی پێوە بوو کە لەوێم. لەبیرمە خێزانەکەی قسەیەکی کرد قەتم لەبیر ناچێ. هەم موحیببەت دەگەڵ خۆمی تێدا بوو، هەم دڵسۆزی. گوتی ڕۆیشتنی شای خۆش بوو. بەڵام ئەوەی ناخۆش بوو کە کاک موحەممەد ڕۆیشت‌و ئیدی تازە نیمە ناناسێتەوە. گوتم بڵێی ئەوەندە بێ‌سەفەت بم ئێوەم لەبیر بچێتەوە؟ بڵێی ئەو هەمموو چاکەو زەحمەت‌و موحیببەتەی ئێوەم لەبیر بچێ؟ ئیدی بەهەر حاڵ ماڵەکەم لەوێ لابرد چوومە مەقەڕی حیزبی. بنکەیەکمان لە تەربیەت بەدەنیی سابڵاغێ کردەوە، ئەمن لەوێ

دۆزیام. بەڵام لاتی کەم هەتا لە شاری بووین هەفتەی جارێک وەکوو وەفا دەچووم سەرم دەدان. بەڕاستی چاکەیان یەکجار زۆر بوو، موحیببەتیان زۆر پێ کردم، قەتم لەبیر ناچێ.

عەباس کاروان: مامۆستا دەگەڵ ئەوەی کاک ئەمیری قازی خەڵکی مەهابادێ بوو و خەڵکی زۆر دەناسی، هەم وەک تایەفە هەم وەک دۆست و ڕەفیق، چۆن بوو ئەتۆیان لەوێ دانا و ئەویان بردە کرماشانێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە تەقریبەن هەدەف بوو، مەقسوود بوو، چونکی ئەگەر کاک ئەمیری قازی لە مەهابادێ بایە زۆر زوو خەڵک دەیزانی ئەوە دەنێو شاری دایە. بەڵام ئەمن کەسانێکی تایبەتی دەیانناسیم. هەموو کەس نەیدەناسیم. لە عەینی حاڵیشدا ئەمن لە مەهابادێ شارەزا بووم. کەسانێکم دەناسین و جگە لەوەش برادەرانی دیکە کۆمەگیان دەکردم بۆ ناسینی ئەوانەی پێویست بوو تەماسیان دەگەڵ بگرین. یان مەسەلەن کاک حەسەنی شیوەسەڵیمان بۆ ورمێ دانابوو. دەلیلی ئەوە بوو کە لە وڵاتی خۆی زیاتر دەناسرا و لە عەینی حاڵدا چونکی زیندانی ببوو، تورکیی دەزانی. پاشان ئەو شەخسییەتانەی لە ناوچەکەدا هەبوون کۆمەگیان دەکرد. مەسەلەن ئەمن مام غەنیی بلووریانم ئەدەناسی کە ئەو وەختی تەرەف حیسابی تەرەف مەشوەرەتی من بوو. حەفتەی جارێک دەبوو ئەوانە کۆ ببینەوە باسی مەسایلمان کردبایە. ئەمن ئەمدەناسی دوکتۆر پێی ناساندم.

عەباس کاروان: هەتا دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران تەنیا حیزبی هەڵسووڕی مەیدانی خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو. ئەو حیزبە تاقانەیە کە بەتایبەت ئەزموونی کۆماری کوردستان و بزووتنەوەی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ی هەبوو، لەو قۆناغە نوێیەدا چ بەربەستگەلێکی لەپێش بوون و چۆنی خۆ دەگەڵ وەزعی نوێ گونجاند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئەگەر بەربەستی واقیعی باس بکەین ئەوە بوو کە ئێمە ماوەیەکی زۆر بوو لە وڵاتەکە دوور بووین. ئەوە کە لە دوورەوە وڵات بناسی دەگەڵ ئەوەی لە نێزیکەوە تێیدا بژی فەرقێکی زۆری هەیە. لە هەلومەرجێکدا ئێمە هاتینەوە وڵات کە ڕاپەڕینێکی گەورە بەرپا ببوو، هەلومەرجێکی بە هەموو ئیعتیبارێک و بە هەموو مانایەک تازە پێک هاتبوو. هەڵچوونێکی کۆمەڵانی خەڵک. بەڵام حیزبی دێموکرات خاوەنی تەشکیلات و ڕێکخراوەیەک نیە کە بتوانێ وەڵامدەری ئەو وەزعە بێ. یانی دوو کۆسپێ: یەکیان ئەوەیە کە کەمە، ئەوی دیکە ئەوەیە کە ئەوەی هەشە ناشارەزایە. ئەوە دروست نیە کە تا سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران حیزبی دێموکرات تاقە حیزبی سیاسی بووبێ، چونکە ژمارەیەک ڕێکخراوی سیاسی پێش ئەو ڕووداوە تێکۆشانی سیاسیی خۆیان دەست پێ کردبوو.

عەباس کاروخ: یەکەم هەنگاوەکانتان بۆ خۆچەکدارکردن کەی بوو؟ چۆنتان دەست پێ کرد، بۆ ئەو بڕیارەتان داو بڕیاردەرانی کێ بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو کاری حیزبی عادەتەن ئەو کارانە هەمووی لە کۆمیتەی ناوەندی‌و دەفتەری سیاسی‌یەوە دەست پێ‌دەکەن. ئێمە کە لە عێراقەوە گەڕاینەوە ئێران چەند دانە چەکێکمان هەبوون. زۆر کـــەم بـــوون. پێموایە ٣ دەمانچەمان هەبوون. دەگەڵ ٥ کلاشینکۆفان.

عەباس کاروخ: یانی لە عێراقڕا دەگەڵ خۆتان هێنابوونەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەک بڵێی دەگەڵ خۆمان هێنابێنەوە، چونکە ئێمە بە دەستی بەتاڵ گەڕاینەوە. بەڵام پێشتر هەبوون ناردرابوونەوە وڵات، یەکێکیان لەکن دۆستێکی ئەندامی حیزب بوو، با ناوی نەبەم. بەڵام بڕێ‌و ئێستاش هەر دەڕوا. ئەوە ئەدرایەوە بەحیزب. ئەوانی دیکە مانەوە کە یەکجار زۆر کەم بوون. لەپاشان وەختێکی ئێمە دەمانەویست پادگانی مەهابادێ بگرین، ئەو چوار تفەنگەمان کە هەبوون ئەوانیشمان هەموو لەبەر دەستدا نەبوون. هەر دوویان لەوێ بوون. حیسابی ئەوەشمان کردبوو کە پادگان ڕەنگە موقاوەمەت بکا. مەرحوومی سەرگورد عەباسی نەخشەیەکی جالبی کێشابوو، ڕەنگ بوو بیشی گرێ. مەسەلەن بەشێک لە نەخشەکەی ئەوە بوو کە لە کوێڕا هێرش بکرێ‌و لە کوێڕا وارید بینەوە ئەوە. بەڵام بەشێکی نەخشەکەی ئەوە بوو کە بۆڵدۆزێرێکی گەورە دێنین. پاش ئەوەی پادگان بۆ ماوەیەک لە هەموو لایەکەوە گوللە باران دەکرێ، ئەو بۆڵدۆزێرە وەحەرەکەت دەکەوێ. چونکی هەواش کەمێک تاریکە، دەنگیشی وەک دەنگی تانک دەچێ. کەچکەکەشی هەڵدەداتەوە بۆ ئەوەی ئەگەر تەقەی لێ کرا، شۆفێرەکەی وەبەر نەکەوێ. بەوجۆرە دەڕوا هەتا دەگاتە بەر شووڕەی پادگان کە یان دیوارە یان سیمی خاردارە. ئەوکات تێکی دەشکێنێ‌و دەڕواتە ژوورێ. یانی لە لایەکەوە دەچێتە ژوور کە دەرگای ئەسڵی نیە چونکە ئەوێ نیگابانی هەیە. کە درزی دە دیوارەکە خستە خەڵکەکە وەژوور دەکەون ئیدی تازە ئەوانەی ئێوێ هیچیان بۆ ناکرێ چونکە ڕووحیەی سەربازەکان دەڕووخێ. ئەوە لە باری نیزامی‌یەوە بەجێ بوو.

جا چونکە ئێمە ئیحتیاجیمان بە ئەسلەحە هەبوو و ئەسلەحەش نەبوو، بڕیار درا بچینە ناوچەکان. هەرکەس لە هەر ناوچەیەک خەڵکی دەناسێ، بچێ داوایان لێ بکا بەچەکەوە وەگەڵ کەون. یەک چووە لای سەقز، یەک چووە بۆکان یەکی دیکە چووە بانێ. پیرانشارو نەغەدە هەروا. مەنتەقەی سەردەشتێ کرا بە دووبەش. بەشێکیان بەشی گەورکان ئەمن چووم. بەشی ئەو بەری کاک حەسەنی شێڕمەڵی چوو. بەهەر حاڵ لەسەریەک پێم وایێ ٢٠٠ تەفەنگێکمان هێنا. خەڵکەکە لەسەریەک بەچەکی خۆیانەوە هاتبوون. بەهیوای

ئەوە بووین بەپێی نەخشە وەختێک دەستوور دەدرێ تەقە بکەین، مەسەلەن ئەوانەی دەگەڵ من بوونو دەبوایە تەداروکاتیشیان دابین بکەم لای گۆمبەزانیان پێ‌ئەسپاردەبووین لەنێو قەبرەکان بووین .

بەڵام دوایە نەخشەبەکی تەقریبەن هەڵوەشاوی وی کە پیاو حەق بڵێ بە ئەفسەرانو دەرەجەدارانی نێو پادگانی بوو ئەدرج کرا. ئەفسەرەکان ئەگەر لە باری دەرەجەوە بڵێین لەسەروو بۆ خوارێ ئەوانە بوون: سەرهەنگ ئیرەجی قادری بوو یان ئەرمی قادری. ئاخر ناوی خۆی ئەرمی‌یە، لە ئەرتەشدا ناوی خۆی کردبووە ئیرەج. شەهید سەروان ئەحمەدی جاویدفەر ناسراو بە هەژار بوو، کاک کەریمی پوورقوباد بوو، کاک حامیدی گەوهەری بوو کەپێم وایە ئوستوار بوو، پیاو حەق بڵێ دەگەڵ ئەوەی ئەو دەرەجەدار بوو بەڵام نەخشی لە کارەکانی نێو پادگاندا لەوانی دیکە پتر بوو. چونکی ئەو ڕاستەوخۆ دەگەڵ سەربازەکان سەروکاری هەبوو. خەڵکەکەی تەحریک کرد کە بۆخۆیان لەپادگانێ ڕاپەڕنو پادگانەکە بەدەستەوە بدەن. ڕووحییەی ئەرتەشیش دیارە دابەزیبوو، بەخۆشی‌یەوە ئیحتیاج بەوەی نەبوو تەقە بکرێ. بەڵام ئیحتیمالەن لە ئاکامی ئەو قسانەدا بوو کە کاک حامید کردبوونی، کە ئەو سەربازانەی لەوێ بوون ئەغلەبیان مەزهەبی بوون. ئەویش تەحریکی کردبوون کە ئەفسەرانی ئێوە دەیانەوێ کودیتا لە دژی ئیمام خومەینی بکەن. بۆ ئەوەی وادەریان بکا پادگان بەدەستەوە بدەن. لەناکاودا سەربازێک تەقەی کردبوو کە سەرتیپ پزشکپوور بریندار بوو. دەنا نە کەس بریندار بوو، نەکەس کوژرا. دیارە ئەبارەکان هاتن دیواری سەرتی‌یان شکاندو ئێمە ئیحتیمالی ئەوەمان دەدا کە بۆمباران بکەن. بەڵام بۆمبارانیان نەکردو ڕۆیشتن. ئیدی ئێمەش کە بەحیساب دەستگەردا بووین، لەپڕ هاتن گوتیان بابە لەجێی خۆتان هەستن پادگان تەسلیم بوو.

پادگان سیلاح شتی تێدابوو بەڵام ئێمە وامان دانابوو تاڵان نەکرێ. دەمانویست بیتێنەوە حیزب کەڵک لە چەکەکانی وەربگرێو بیاندا بەو کەسانە کەپێویستە سیلاحیان پێ‌بێ. کەچی سەعاتی سێی شەوێ بوو، ئێمە هێندێک کەسان هەبوون لەوێ تەلەفۆنیان بۆ من کرد کە لە دەفتەری حیزب بووم. گوتیان خەڵک وەرگەڕاونە پادگانێو تاڵانیان کردوە. هەرچی سیلاحی سووک بوو بردبوویان. مەسەلەن ئارپی‌جی لەوێ بوو کەس کاری پێی نەبوو، نەیانەدزانی چیە. ئەمنیش گوتم مادام وایە ئەوانەی خۆشمان سەرو تفەنگانیان بدەنێ. پێم وایە ۵۰، ۶۰ تفەنگێک لەو ڕێگایەوە وەدەست کەوت. دەنا ئەسڵەحەی پادگانێ سەرتاسەر خەڵک، ئەفراد بردیان. خۆ نەدەکرا خەڵکەکەی بکوژین، خەڵک ڕێ گەڕانو چی‌یان پێ‌خۆش بوو بردیان. دواتر زاغەیان تێدابوون کە زاغەکانیان شکاندن ۵۰۰ تفەنگێکیان تێدا بوو. خەڵک پەوانەیان نەزانیبوو، ئەمجار تانکی تێدا مابوو، خەڵک تانکیان نەدەویست. یان تۆپیان نەدەویست. خۆمپارەو ئارپی‌جی‌و ئەو شتە قورسانە مابوون کە خەڵک نەیاندەویستن. خەڵکەکە زیاتر ئەوەی چەکی سووک بوون. ئیدی پێم وایە ۵۰۰ تفەنگێک وەدەست حیزب کەوت کە هاوڕێیەکی حیزبی مەنسووربیەتی پێ‌درابوو دەی‌بردنە دەرێ. دوایە ئەویان تۆمەتبار کرد

کە پادگانی هەموو دزی. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە ئەو دۆستە بەستە فیشەکێکیشی بە قازانجی خۆی هەڵ-نەگرت. بەڵام ڕای دەگوێزتن بۆ حیزب. (ناوی نابەم چونکە ئێستا وازی هێناوە لە نێوخۆی وڵاتە). ئەوجار پاسگاکانیش هەر چەک کران کە خەڵکێکی زۆر خۆیان پڕچەک کردو لەنێو ئەوانەدا دیارە خەڵکی حیزبییش وەبەریان کەوت. بەشی زۆری ئەو خەڵکەش دوایە بوونە هێزی بەرگری و بەجۆرێک ڕەگەڵ کەوتن. دواتر لە پادگانی سەردەشتیش هێندێک چەک وەدەست کەوت. لە پادگانی ئۆشنەوییەش هەروەها هێندێ چەک دەست کەوت.

بەکورتی پێشبینیی ئەوە کە سەرئەنجام ناچار دەبین بەچەک بەرگری لەخۆمان بکەین قەت لە مێشکی کورد نەشۆراوەتەوە. چونکی هەمیشە ئیحتیمالی هێرش بۆ سەر کورد لە حاڵێکدا داوای مافی خۆی بکا، زۆرە. کەوایە مەجبوور بووین بە شێوەی چەکدارانە دیفاع لە خۆمان بکەین. بۆیە لەوانە لە هەموویان کەڵک وەرگیراو دواتریش کە ئیدی ڕێگای جۆراوجۆر بۆ وەدەستهێنانی چەک و موهیممات دەدۆزرایەوە. ئەوەش هەم بۆ ئێمەو هەم بۆ بەشەکانی دیکەی کوردستانیش بۆتە ئەزموونێک کە تەقریبەن یەکێک لە سەرچاوەکانی تەئمینی چەک و تەقەمەنی تێکۆشەری کورد، هەر چەکدارانی دوژمن بوون. خۆ ئەو وەختی مناڵ نەبووی و پێم وایە لەبیرتە چەندە لە پایەگار ستوونەکان تەقریبەن لە زۆربەی هەرە زۆری عەمەلیاتەکاندا چەک وەدەست دەکەوت. زۆرجار وا دەبوو ئەوەندە موهیممات وەدەست دەکەوت کە ئیمکانی ڕاگوێزتنی نەبوو. چونکە بان ماشێن دەست نەدەکەوت، یان ڕێگای ماشێنی نەبووە کە پێی ڕاگوێزن. زۆرجار هەبووە کە پێشمەرگەکان دەیان و سەدان هەزار فیشەکیان تەقاندووەتەوە چونکی بۆیان ڕانەگوێزراوە.

هیاس کاردۆ: مامۆستا لەبیرتە پادگانی مەهابادێ کەی گیرا؟ زۆر دوای سەرکەوتنی شۆڕش بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە ٢٩ی ڕێبەندان بوو. یانی ٧ ڕۆژ دوای سەرکەوتن. ئاخر ئەو ڕۆژەی ٢٢ی بەهمەن کە ئەرتەش ئیعلانی بێ‌تەرەفیی کردو ئیدی مەعلووم بوو دەوڵەت دەڕووخێ، خەڵکی مەهاباد شارەبانی و ژاندارمێری و ئەوەیان هەموو چەک کرد. لە دێهات و لەشارەکانی دیکەش ئەوەیان کرد. لەوکاتەدا دوکتور قاسملوو لە تارانەوە هاتبۆوە مەهاباد. بەیانییەکەی لە ماڵی دۆستێک کە بەداخەوە لەبەر باری ئەمنیەتی ناتوانم ناوی بێنم، ئەمن لە لای دوکتور قاسملوو بووم. ئەو گوتی تازە ڕێژیم ڕووخا، ڕۆیی. گوتم بۆ؟ گوتی چونکە ئەرتەش ئیعلانی بێ‌تەرەفیی کرد، کێ ئەوجار پشتیوانی لەو ڕێژیمە دەکا. ئیدی کەوتە ئیوەڕۆیەو ڕێژیم ڕووخا. ئەوڕۆژەی خەڵک شارەبانی و ژاندارمێری و ئەوانەیان هەموو چەک کرد. لەدێهات و شارەکانی دیکەش ئەوەیان کرد. شەوێ ئەمن چوومە ماڵی کاک غەنی بلووریان. لەوێ بووم کە لە دەرگایان دا. ئەویش فەقەت دوو ژووری هەبوون. ئێمە لە ژووری میوانان دانیشتبووین بەڵام بۆ ئەوەی ئەوانەی هاتن ئەم-

بینن. چووسە دیوەکەی دیکە بۆلای خێزانی. چونکی خێزانی و یەکێک لە کچەکانی کە مێردی نەکردبوو لەوێ بوون. ئەگەر هاتن جەمعێکی زۆر بوون ٥،٦ کەس بوون. چوون لەو دیوی دانیشتن و ماوەیەکی پێچوو، کاک غەنی هاتەوە دیوی ئێمەڵێ و گوتی ئەوانە [کە سەر بە ڕێکخراوە سیاسییەکانی دیکە بوون] هاتوون دەڵێن حەملە بۆ پادگانی دەکەین. گوتی ئەتۆ نەزەرت چییە؟ ئەمنیش گوتم پێیان بڵێ ئەوکارە نەکەن. چونکی پادگان شارەبانی نییە، پاسگا نییە، ژاندارمێری نییە. پادگان ئەگەر چەند هەزاریش نا، بەڵام لانی کەم چەند سەت کەسی تێدایە. سەربازو دەرجەدارو ئەفسەری لێیە. پاشان هەموو جۆرە سیلاحێکی لێیە. ئەوە قابیلی گرتن نییە. لێ گەڕێن باخەڵک بەکوشت نەچێن. ئەویش ئەوە بوو کەچوو و هاتەوە گوتی قەناعەتیان کردو ڕۆیشتن. کەچی بەخیلافی ئەوەی بەڕواڵەت ئەو قەناعەتیان کردبوو، وا دیار بوو گوتبوویان ئەگەر حیزبی دیمۆکرات هەماهەنگی ئاگا یا خەبەرەکە بڵاو نەبێتەوە نەخشەکە ئاشکرا نەبێ. وا بوو بەیانییەکەی حەملەیان کردە سەر پادگان کە بەداخەوە حەملەیەکی زۆر ناسەرکەوتوو بوو. لەبیرمە وەک باسیان کرد، ٢٩ شەهید و ٣٦ بریندار هاتبوونەوە. ئەوە ڕۆژی ٢٣ی ڕێبەندان بوو. ڕۆژێک دوای ڕووخانی شا. پادگان ئەگەرلو ئیدی ئەوجار وەخۆ هاتەوەو دەستی کرد بە ئاراپیشو هەتا سەرسەری بەرزاییەکانی پشتەوەی هەموو سەنگەربەندی کردو قایمی کرد. بەو حاڵەش ئێمە پێمان وا بوو پادگان نابێ وەکوو ڕەقیبێک بەسەر خەڵکەوە بێ. یانی چاوەدێرێک بێ بەسەر ئەوخەڵکەوە، دەبێ کارێک بکەین پادگان بگیرێ. لە ڕێگای جۆراوجۆرەوە هەوڵدرا کە پادگان بگیرێ، یەکێک لە ڕێگاکانیش ئەوە بوو کە بەحەملەی چەکدارانە بگیرێ کە بەخۆشییەوە وەکی دیکە تەواو بوو.

شەوی پێش ئەوەی پادگان بگیرێ دوکتور قاسملو گوتی با پرسێک بە مامۆستا شێخ عیزەدین بکەین. چونکە ئەو سەرۆکی شووڕای شار بوو، مەوقعییەتێکی هەبوو لە شاردا. ئەمن چووم بۆ لای. چووم گوتم ئەگەر بمانەوێ پادگانی بگرین ئەتۆ نەزەرت چییە؟ بەڕاستی زۆر تێک ڕابوو. گوتی جا چۆن شتی وا دەبێ. پادگان چۆن دەگیرێ؟ ئەمنیش گوتم مامۆستا پادگان دەگیرێ، ئەوە حیزبی دیمۆکراتە. ئەوە وەکی جاری دیکە نییە. جا ئەوقەزا شەوی دوای ئەو حەملە ناکامەی پێشوو لە ماڵی سەید حەسەنی هاشمی کۆ ببوونەوە کە مامۆستاش لەوێ بوو، ئەمنیش لەوێ بووم. ئەمن جاری بەرەسمی زۆر ئاشکرا نەببووم بەڵام زۆر کەس دەیناسیم. باسی ئەو شتەی کراو تاتەیان لە حیزب دا. گوتم بابە گلەیی چی لە حیزب دەکەن. حیزبی دیمۆکرات تێدا نەبووە. بۆیەش تێدا نەبووە چونکی دەیزانی شتی وا ناکرێ. جا لەوێ بە مامۆستام گوت موجیم ئەوەیە ئەتۆ نەزەرت چییە ئەگەر ئێمە بیگرین. گوتی وەڵڵا ئەگەر بتوانن زۆرم پێخۆشە. ئەویش ئۆکەی دا. بەڵام ئیدی ئەوپرس بە هێزەکانی دیکە کراو نە دەگەڵ بوون. تەنیا حیزبی دیمۆکرات بوو. ئەوە

داستانی خۆچەکدارکردنو گرتنی پادگانی بوو کە بۆم باس کردی. کە دیارە قۆناغی جۆراوجۆری بەسەردا هات.

هێمایی کاردۆ: دیارە ئەوە ئەرکی خۆت باس کرد کە لە گرتنی پادگاندا بەشدار بووی.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن ئەرکێکی ئاوام نەبووە عەرزم کردی. ئەرکی من هەر ئەوەندە بوو، ئەرکێکی وام نەبوو. ئەمن قەت فەرماندەی نیزامی نەبووم. قەت لە سەنگەردا گوللەیەکم بە دوژمنەوە نەناوە. قەتیش گوللەیەک ڕاست بۆ من نەهاتوە. دەنا بۆمباران کراوم، تۆپباران کراوم، ئەوجێیەی لێی بووم مووشەکباران کراوە مووشەکم لەپەنای وەعەرزێ کەوتوە.

هێمایی کاردۆ: ئەی ئاکا فەرماندە نەبووی بەڵام حیزب پێی ئەسپاردووی لەو بەرنامەیەدا بەشدار بی.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ڕاستە ئەمن بۆ گرتنی پادگانی ٥٢ تفەنگم هێنابوو. مەنتەقەی مە خەڵکەکەی زۆریان ئامادەیی تێدا هەبوو. بۆیە توانیم ٥٢ کەسان بەچەکەوە ساز کەمو بیانهێنم. ئەوانە ڕەنگە ئەزموونی شەڕیان نەبووبێ، بەڵام ئینسانی ئازا بوونو تەنانەت بەمانی خۆشیان هاتبوون.

هێمایی کاردۆ: هەروەک دەزانین دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران حیزبی دیمۆکراتی کوردستان لە بوونی تەشکیلاتێکی بەرتەسک و زۆر نهێنی‌ڕا بەسەر دەریای خوازیارانی پەیوەستبوون بەوحیزبەدا کەوتە. ئەوە ئەگەر لەلایەک مایەی خۆشحاڵی بوو، لەهەمان کاتدا بوو بە هۆی بێسەروبەرەیی‌یەکی سەیر. پرسیار ئەوەیە بۆ وای لێ‌هاتو داخوا ئەتاندەتوانی بە شێوەیەکی دروست ئەندامگیری بکەن؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: لێرەدا کە ئەو پرسیارەت هێنایە گۆڕێ شتێکم لەتەکاو وەبیر هاتەوە. قسەی دۆستێکمان کە باش وایە حەقەکەی نەفەوتێ. ناڵێم ئەوەی کردمان هەر ڕاست لەژێر تەئسیری قسەی ویدا بوو، ڕەنگە بوو فکری خۆشمانی تێدا بێ. بەڵام کە ئاوا دەستی پێ‌کرد، خەڵک ڕژانە مەیدان. بەدەیانو سەدانو هەزاران کەس، خۆ پیاو ڕێی نەبوو بچێتە زووری مەقەڕەکانی حیزب لەبەر خەڵکی زۆر کە داوایان دەکرد ببنە ئەندام یان داوایان دەکرد چەکیان بدرێتێ چونکە پێیان وا بوو حیزب بۆخۆی عەمباری ئەسلەحەیە. یادی بەخێر "مەلا ئەحمەدی بانی‌خێلانی" یان "ئەبوو سەرباز" کە ئێستا لە سوێدێیە، یەکێک لە ئەندامانی بەڕێوەبەری حیزبی شیوعی عێراق بوو. مەلا ئەحمەدی بانی‌خێلانی هەر مەلایەتیی خوێندوو پێشتر مەلا بووە. دەگەڵ مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی لێت تێک نەچێ. مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی نە مەلایەو نە موحەممەدە. "برایمی سۆفی"یە. مەلا ئەحمەد دوو مانگ، سێ مانگ پێشتر هات بۆ مەهاباد دەگەڵ ڕەفیقێکی دیکە کە

ئێستا ناوەکەیم لەبیر نیە. ئێمە پێشتر دەگەڵ مەلا ئەحمەدو ڕێبەرانی دیکەی حیزبی شیووعی دۆستایەتیمان هەبوو. ئەو داوای کرد جێگاو ڕێگایەکی بۆ پەیدا بکەم، ئەوان لەوێ بن بۆ هاتوچۆو بۆ کاروباری حیزبیو ئەوانە. ماڵە دڵسۆزێکی مەهابادی کە ئاگری ئەو ناوانە ئاشکرا بکرێن موواقەقەتیان کرد هەر لەماڵی وان بن، هەرچی هەوڵێشیان دا کە خەرجی خۆیان بکێشن، قەبووڵ نەکراو خۆلاسە لەوێ بوون. ئەو هات گوتی قسەیەکت پێدەڵێم بەقسەم بکە. گوتم فەرموو. گوتی ئەمڕۆ ڕۆژی "مد"ی حیزبی دێموکراتە. "جزر و مد"ی دەریا هەیە، "مد" یانی بڵاو بوونەو "جزر" یانی وێک هاتن. گوتی پێڕەوەکەتان واڵا بێن، خەلک تیئوری سیاسەتە. ئێوە وەریان نەگرن، دەچنە نێو سازمانەکانی دیکە. ئێوە دەبێ ئێستێ جوابی ئیحساساتی خەلکی بدەنەوە. خەلکەکەی وەرگرن جا دوایە سەعی بکەن تەسفیەیان بکەن. ئەمن ئەو قسەیەم دەگەڵ پرادەرانی بەرپرس باس کرد. پێش هەمووان دەگەڵ دوکتۆر قاسملوم باس کرد. گوتم ئەو قسەیە قسەیەکی حیسابییە. خەلک هەموو دەیانەوێ بێنە حیزبی. جا ئەگەر حیزب وەری نەگرێ دەچنە جێگای دیکە.

لەڕاستیدا ئەوە قەبووڵ کرا. بۆیە وەک حیزبی دێموکرات خەلکێکی زۆرمان وەرگرت. ئیدی ئەو دەورانی تاقی کردنەوەو ئەوە هیچی نەبوو، هەرچی دەهات یەکسەر وەردەگیرا. بۆیە هەموو جۆرە کەسێکی تێ کەوت. بەتایبەتی هێندێک کەس هەن کە زیرەکترن، دەتوانن خۆ دەگەڵ هەموو شەرایتێکی ڕێک بخەن. مەسەلەن ئەمن ساڵی ٥٩ی چووبمە ناوچەکانی جنووب وەک مەریوانو هەورامانو سنەو ئەوێ. وەکوو مەئموورییەت چووبووم لە جێیەکی ئەندامێکی لەمێژینەی حیزب کە پیاوێکی تێگەیشتوو بوو هێندێک مەشوەرەتم دەگەڵ کرد، گوتی وەزعی حیزب لێرە زۆر خراپە، حیزبی دێموکرات لێرە زۆر گەللایی یارگیریی کردوە، لە هەموو جێگایەک کونتڕاسجیلی زەمانی شای بۆتە مەسئوولی حیزبی. خەلک وەدوای ئەوانە ناکەون. ڕاستیشی دەکرد. یەک، دوو حاڵەتیان پێ گوتم کە ڕەفیقانی وێ قەبووڵیان کرد کە ئەوە کونتڕاسجیلی زەمانی شای بووە، بەڵام زیرەک بووەو لەو وەختەدا کە حیزب ئاوا ئەندامگیریی کردوە خۆی ڕەپێش خستوە. لە پاشانیش بۆیە وا بەئاسانی تەسفیە نەکرا، چونکی ئێمە جەمعێکی کەم بووین، کەمەکەش ناشارەزا بوو. دەبوو ڕێبەری-یەکی وامان هەبێ هەم بەرپەرێن بێ، هەم خەلکی زۆرێی دەگەڵدا بێ. لەبەر ئەوە بڕیار هەبوو کە چەندی بکرێ زووتر کۆنگرە بگیرێ. ئەوە بوو کە دواتیەدا ساڵێکی پێوە نەخرا کۆنگرە گیرا. تەنانەت بۆ ئەوەی بەرنامەرییەکە هەر ئەوانە نەبێ کە بە تالە پێیان دەگوتین دەرچووانی دانیشگای قەڵادزێ خەلکی دیکەش بتوانن بێنە نێو کۆمیتەی ناوەندی، ئەسڵێکی ئەساسنامەیمان گۆڕی. ئەسڵەکە دەی گوت کەسێک دەتوانی خۆی بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی کاندیدا بکا کە لانی کەم دوو ساڵ ئەندامی حیزب بووبێ. ئەوەمان هەڵ گرت بۆ ئەوەی ئەو خەلکە بتوانن وارید بن. کۆنگرە خەلکێکی زۆری تێدابوو. چونکی ئەودەمی پێم وایە داماننابوو بە ١٠٠ کەس نوێنەرێکیان لە کۆنگرەدا هەبێ. بەوحاڵەش ٣٢٠ کەس بەشداری کۆنگرە بوون.

خەڵکێکی زۆرمان هەبوو. لە کۆنگرەی، لەسەر یەکێکی هەڵڵا ساز بوو کە ئەو کەسە ساواکی بووە. لەپاشان دەرکەوت ڕاستە. ڕەنگە تی دیکەش بوون، بەڵام لەسەر یەکێکی بوو بە هەرا. یانی دەرفەتی ئەوە نەبوو بەو شتانە ڕابگەین. چونکە لێکدانێکدا موشکیلات دروست دەبوو. مەسەلەن هەر پاش ماوەیەکی کەم شەڕی نەغەدەی بەسەردا هات. ٢٢ی ڕێبەندانی ٥٧ شا ڕووخا، ٣١ی خاکەلێوەی ٥٨ شەڕی نەغەدەی دروست بوو کە ماوەیەکی زۆر هەموو ئینێرژیی حیزبی بەخۆیەوە خەریک کرد. دیارە پێشتریش شەڕی ئەورۆزی سنەی بەسەردا هات. ئەوە بوو کە حیزب فریای ئەوە نەکەوت کە ئەو تەسفیەیە بکرێ کە کۆنگرە گیرا.

ئاخر دوکتۆر قاسملوو زۆرجار شتی خۆشی دەگێڕاوە. لەسەر ئەوەی داخوا ئەو کارە چۆن دەبێ و چۆن نابێ، یان بۆ وا کراوە شتێکی دەگێڕایەوە. دەڵێ کابرایەک چووبووە دزیی بێستانی. ساحێبێستان بەسەردا هات. کابراش بۆ ئەوەی وا نیشان بدا کە بۆ دزییە نەچووە، دانیشت. ساحێب بێستان گوتی ئەوە چ دەکەی لێرە؟ کابرا گوتی گووی دەکەم. ئەگەر ناوا تەماشای کرد گوندەگێکی لێبوو. گوتی ئەوە گووی سەگە کوا نی تۆیە؟ کابرا گوتی بۆ ئەتۆ دێڵی وەک بنیادەمان گووی بکەم؟ جا نی مەش وای لێهاتبوو. وەک بنیادەمان ئەمانەدەتوانی کارەکانمان بکەین. ئەوە بوو کە کۆنگرە گیرا و هەر بەپێی لایەنی ئەو ئەسڵەش چەند کەسی تازەمان بوونە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی کە تازە ببوونە ئەندام، یەکێک لەوانە مەسەلەن کاک مستەفای هیجرییە. کاک مستەفا دەڵێ ئەندام نەبووم لە کۆنگرەدا، دوکتۆر قاسملوو کردمی بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. کە ئەوە ئەومینێکی گەورەیە بە دوکتۆر قاسملوو، بەڵام جارێکی باسم کرد گوتم نەوانەی بەپێی ئەو بڕیاری حیزب بوونە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، یەکێکیان خێری تەدایەوە کاک مستەفا نەبێ.

عەباس کاردۆ: مامۆستا هەروەک بۆخۆشت پێشتر باسی دەرچوونی دانیشگای قەڵادزێت کرد، بەڕاستی ئەوە زۆر دەگوترا ئەمن لەبیرمە. ئایا ئەوە ڕاست بوو کە ڕێبەرایەتیی نیشتەجێ لە عێراق توانای خۆگونجاندن دەگەڵ وەزعی مەوجوودی نەبوو؟ گلەیی لە حیزب ئەوە بوو کە هیچ بەرنامەیەکی ڕوونی بۆ خۆڕێکخستن نەبوو و تەنیا لەسەر ڕووداوی ڕۆژ پلانی دادەڕشت. دوای تێپەڕینی دەیان ساڵ بەسەر ئەو قۆناغەدا تۆ چ وەڵامێکت بۆ ئەوە هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دەمێشدا ئیشارەم بەوە کرد کە ئێمە جەمعێکی کەم بووین و کەمەکەش لە وەزعی وڵات ناشارەزا بوون. هەموومان، پێم وایە تازەترینیان لە ئەندامانی کۆمیتە ناوەندیی ئەو وەختی، ئەمن و ڕەحمانی هێمن بووین کە ئەمن پازدە ساڵ و هێمنیش دە ساڵ ئیو دەبوو لە دەرەوە بووین. ئەوی دیکە پتر بوون. پازدە ساڵ و تەنانەت بیست ساڵیشیان تێدا بوو. کەوابوو ئەوە حەقیقەتێکی تێدا هەیە. بەرنامەو شتیش

کەموکوڕیی تێدا هەبوو. مەجالی ئەوە نەبوو خەڵکی پەروەردە بکەین. دەرفەتی ئەوە نەبوو ڕێکخستنێکی باش بکەین. هەمووی ئەوانە ڕاستن.

بەڵام ئەو ئیدیعایە تا ڕادەیەکی یەکجار زۆریش ناواقیعی بوو. چونکی ئەوانەی دە ڕۆژە سەختەکاندا دەگەڵ حیزبەکە مانەوە حیزبەکەیان بەڕێوە برد، یانی وەکوو لۆکۆمۆتیوی قەتارەکە عەمەلیان کرد، هەر ئەوانە بوون کە لە دەرەوڕا هاتبوونەوە. نەک بڵێم تەواوی خەڵکەکە چونکە قارەمانی زۆر گەورەمان هەبوون، کادری زۆر باشمان هەبوون، بەڵام لە ڕێبەری‌دا خۆ هەر ئەوانە بوون کە ئیدارەیان کرد. ئیدی کوا ئەو قسەیە ڕاست بوو؟ ئەمن زۆرجارم قسەیەک کردوە، پێم‌خۆشە لێرە هەر سەبتی بکەم، لە زۆربەی کۆنگرەکاندا عادەتمان بوو کە ئەوانەی خۆیان کاندیدا دەکرد، دەچوون خۆیان بناسێنن. لە کۆنگرەی ٤ دا، ئەوانەی لە دەرەوە بووبێن هەرکامەمان کە دەچوو باسی خۆی دەکرد چیی کردوە کەنگێ بۆتە ئەندامی حیزب و چ شانازی‌یەکی هەیە، ئەوەشی باس دەکرد کە ئەوەندە ساڵە لە عێراق بووە. ئەمن کە نۆرەم هات چووم خۆم بناسێنم دوو، سێ جوملەم گوت: گوتم لەباری کۆمەڵایەتی‌یەوە کوڕە جوتیارم. لەباری خوێندەواری‌یەوە کۆلکە مەلام. دیارە کۆلکە مەلا نەبووم هەم مەلای تەواو بووم و هەم مەلای چاکیش بووم. ١١ ساڵیش لە عێراق بووم. بەڵام ئەگەر بۆم بشۆرێتەوە بە ١١ ساڵ عومر، دەی‌شۆمەوە. هیچ شانازیی پێوە ناکەم. ئێستاش قەت پێم خۆش نیە کە لە عێراق بووم هەم. بەڵام ئەگەر جارێکی دیکە بچینەوە کە پێویستە دەچینەوە. نەک بڵێم بە گژ خەڵکی‌دا دێم بەڵام ئەو قسەیە لە هیچ کەس قەبووڵ ناکەم کە پێمان بڵێن دەرچووانی دانیشگای قەڵادزێ. چونکی سابیت بوو، بوون لە دانیشگای قەڵادزێ وەک بە تەعنە ناویان دەبرد، شانازی‌یەکی گەورەیە، ئەو خەڵکەی دەخارێنی، حازرن کوێرەوەری‌یەکان تەحەممول بکەن و لە خۆیانی بگرن، ئەوانی دیکە لە خۆیانی ناگرن. ئێستا کۆمیتەی ناوەندیی ئێمە بە هەموویەوە دەوری ٤٠ کەس دەبێ. ئەمن دەزانم ئێستا لە نێوخۆی وڵات، لە نێوخۆی کوردستان و لە بەشەکانی دیکەی ئێران دە ٤٠ کەسی وامان هەن کە لەباری سیاسی و خوێندەواری و ئەوەوە لە سەرووی ئەو چل کەسەوەن. بەڵام ئەدی کوان؟ ئامادە نین بێن ئەو مەحرومییەتە، ئەو دژواری‌یە، ئەو مەترسی‌یانە لە خۆیان بگرن. کەوابوو بوون لێرە نەک عار نیە، بەڵکوو شانازی‌یەکی گەورەیە، چونکی ئەوەی ئێمە چاشتوومانە بۆخۆمان ناماندەوێ بیڵێین بەڵام بە کردەوە دەرکەوتوە هەموو کەس ئامادە نیە تەحەممولی بکا.

عەباس کاردۆ: پرسیارێکی دیکە مامۆستا. گۆیا دوکتۆر قاسملوو گوتوویە جەنابت مەلای سێزدە عیلمی. شتی وا هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەزموونی خەبات ماڵێکی مەلایەکیش پێی گوتم. بەهاری ساڵی ۱۳٦۰ بوو لە "خەڕاوێ" بنکەیەکمان هەبوو. لەوێ کلاسێکی سیاسیمان دانابوو. ئەمن لەوێ بووم. هەم بەرپرسی دەورەکە بووم هەم زۆری دەرسەکانیشم دەگوتنەوە. بۆ هێندێک دەرسان خەڵکی دیکە دەهاتن. یادی بەخێر ئەمنو کاک قادری عەبدی تەقریبەن بە موقیمی لەوێ بووین. هەم بەرپرسایەتی یەکەمان لە ئەستۆ بوو هەم دەرسمان دەگوتەوە. ڕۆژێک ئێواریێ، بووەحی شاد بێ کاک سەعید ڕەسووڵی بابی گەورە پەیدا بوو. زۆرمان پێ خۆش بوو. هەرێمان وا بوو بۆ دیتنی هاتوە. پاش ئاوەچاخواردنێ گوتی ئەوە لە دوای تۆ هاتووم. هەموو مەلاو فەقێی پیرانشارێم داوەت کردوون بۆ کۆبوونەوەی، ئەتۆش دەبێ بێی قسەیان بۆ بکەی. گوتم وەڵڵا نایەم. گوتی وەڵڵا دێی. چۆن نایەی، ئەمن بە هیوای تۆم داوەت کردوون. دەنا دەگەڵ ئەو هەموو مەلایەی چ بڵێم. بەهەر حاڵ ئیستیدلالەکەی قانیعی کردمو دڵیشم نەدەهات دڵی بشکێنم. هەستام دەگەڵی چووم. بۆ سبەینێ را چووینە "میشەدێ"ی کە مەلای بۆ ئەوێ بانگ کردبوون. ئەگەر وا بە بووین ئیدی وڵات هەر سیی دەچوو لەبەر مێژوو بەسەران. لە مزگەوتێ کۆ بووینەوەو دەست کرا بەقسانو هێندێک گلەیی و گازندەیان هەبوون. لەپاشان کە قسەکانم هەموو گوێ لێ بوون، هەستام جوابم دانەوە. کە جوابم دانەوە هەر لە هەوەڵەوە گوتم ئەمن لە حوزووری ئێوەدا حەقم نیە باسی قورئانو حەدیسو ئەوانە بکەم. بەڵام بە هەرحاڵ هەم مەجلیسەکە هی ئەوەیەو هەم ئەمنیش وەختێکی لە ڕیزی ئێوەدا بووم. کەوابوو ئیجازەم بدەن ئەگەر جاروبار ئایەتێک، حەدیسێکم وەبیر هاتەوە بیڵێم. لەوێ کە قسەم کرد وا دیار بوو خەڵکەکە ئیستیدلالەکانیان قەبووڵ کردبوو. لەخوارەوە مەلایەک قسەیەکی ناحەزی کردبوو. گوتبووی ئێمە چۆن بەوەی دەوێرین ئەوە مەلا شەیتانە مەلا شەیتان. هەرچەند قسەکانیشم هەمووی بەئایەتو حەدیس دەکردن تەک بڵێی شتێکی دیکە بڵێم. بەڵام دوایە کە چووینە دەرێ، زۆربەی زۆری مەلایەکان هاتن دەوریان داین مەرحەبەتو تەوانەیان نواند. جا یەکیان گوتی کاکە ئێمە بە تۆ ناوێرین. ئەتۆ ئەوەی هە دەزانی و نی خۆشت زیادی. هەروەک گوتم ئەمن کۆڵکەمەلا نەبووم. لە مەلایەتی دا شارەزا بووم.

عەباس کاردۆ: دوکتور قاسملوو لەو قۆناغەدا وەک کەسایەتی یەکی خۆشەویستو خاوەنقەوڵ خۆی دەرخست. ئایا هەلومەرج ناوبراوی ئاوا گەورە کردەوە یان تواناکانی خۆی وایان لێ کرد؟ چۆنە لەو هەموو کوردە تەنیا کەسێکی ئاوا هەڵکەوت بەو دەرەجەیە بگا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە دوکتور قاسملوو زەمینەی خۆێنگیانەتی دەگەڵ لەدایک بووە. کوڕە ئاغایەکی مرفەدیر بووە. توانیویەتی لە یەکەم ڕۆژەکانەوە بچێتە مەدرەسە. لە ناوەندی نوستان واتە ورمێ، لەوێ خوێندوە. پاشان چۆتە تارانو دوایە چۆتە دەرەوە. لە زانکۆکان دەرسی خوێندوە. دەگەڵ کۆڕو کۆمەڵی

ئێرانی‌و کوردو ئورووپایی هەستانو دانیشتنی هەبووەو شتیان لێ فێر بووە. لەو بارەیەوە دوکتۆر قاسملوو یەکجار جامیع بوو. ئەمن زۆرجار باسی ئەوەی دەکەم کە جەززابییەتی دوکتۆر قاسملووی لەخۆڕا نەبوو. ئەوەندە دایرەی زانیاری‌یەکانی بەربڵاو بوو کە دەی‌توانی دەگەڵ هەموو کەس وا قسە بکا کە کابرای ڕاکێشێ. مەسەلەن شۆخیی زۆر دەکردن. تازە خوشکە خەجیج مەعزوور لە وتووێژێکدا شتێکی گێڕاوەتەوە کە گۆیا پێی گوتوە پیاوێک دلوات دەکا. پیاوێکی جوانچاک نیە، چاوێکیشی خێلە. یانی بۆخۆیەتی. دیارە جوان‌چاک نەبوو، بەڵام ناوا بوو. ئەگەر دەگەڵ کابرایەکی مێژوونووس دانیشتبایە دەی‌زانی باسی چیی دەگەڵ بکا. دەگەڵ شاعیرێک دانیشتبایە، لە شێعری دەزانی. دەگەڵ موزیسیەنێک دانیشتبایە، لە موزیکی دەزانی. دەگەڵ ئورووپایی‌یەک دانیشتبایە، لە تاریخو فەرهەنگی ئورووپایە ئاگادار بوو. کەوابوو زەمینەی خۆیێگەیاندنو خۆپڕچەک کردن بەزانستو مەعریفەتی بۆ خولقابوو. بەڵام زەمینەی ئاسران وەکوو ڕێبەرێکی سیاسی بۆ نەخولقابوو. لە دەرێیە، بێگانەیە. دوکتۆر قاسملووی شاخەکانی کوردستان ڕەنگە کەمتریشی زانیبێ لە دوکتۆر قاسملووی دانیشگاکانی ئورووپا، چونکی لەوێ ئیمکانی وەرگرتنی پتر بوو. بەڵام لەوێ کێ بیناسێ. دوکتۆر قاسملوو لە کوردستان ڕەنگە کەسی دیکەی وای بە دەورەوە نەبووبێ. بەڵام لە فەڕانسە بەسەدانو هەزاران دوکتۆر هەبوون کە لە شارەزاییشدا خەڵکی وەک وی‌و لەسەرتریش هەبوون.

بەڵام کە زەمینەکە ڕەخساو هاتەوە نێو خەڵکی، توانی خۆی دەرخا. ئەوەڵەن لە باری سیاسی‌و زانستی سیاسی‌یەوە بەداخەوە دەبێ بڵێم - نەک لەبەر ئەوەی ڕەفیق بووە یان شەهیدە - هیچ خۆشحاڵیش نیم لەوەی کە وایە، بەڵام هەتا ئێستاش نەک هەر لە حیزبی دێموکڕاتدا بەڵکوو لە حیزبەکانی دیکەشدا قاسملوویەکی دیکە هەڵنەکەوتوە. پاشانیش ئەو ئامادە بوو هەموو شتێکی وەلا بنێ‌و بێ خزمەتی میللەتەکەی بکا. ئەو کەسە کە دەی‌توانی لە کۆشکێکدا ژیانی خۆی بەسەر بەرێ، هاتبوو بەتایبەت ساڵی ئەووەڵی لە "ئاشی پشتەشکاوی" لە ئێران دوو شاخاندا چوار چڵەداری ڕایەڵ کردبوونو گڵی وەسەر کردبوون کە ئەوە ماڵی قاسملوویە.

دوکتۆر قاسملوو هێندێک کەموکووڕیشی هەبوون. مەسەلەن لە باری کۆمەڵایەتی‌یەوە، بۆ دروان دەگەڵ خەڵکی ڕەشدڕووتی عادی‌و دێهاتی زۆر بێ‌چەک بوو. ئەمن چەندجارم پێ‌دەگوت. دەمگوت مام جەلالی تاڵەبانی دەبێ زۆر شت لە تۆ فێر بێ. بەڵام مەوزووعێک هەیە کە ئەتۆ دەبێ لەوی فێر بی. چاوی لێ بکە ئەو چۆن دەتوانێ دەگەڵ هەموو خەڵکی بلوێ. دەستبەجێ مەجلیسی خەڵکی گەرم دەکا. بەڵام خەڵک دەهات مەسەلەن بۆ پیرۆزبایی جێژنی قوربان یان ڕەمەزان دەی‌گوت بەخێر بێنو پیرۆزبێ‌و ئیدی ئەوەڵ قسەی نەبوو دەگەڵیان بکا. لەحاڵێکدا ئیدی لە باری زانستی سیاسی‌و ئامادەیی بۆ فیداکاری، دوکتۆر قاسملوو لەهیچی کەم نەبوو.

جارێکی لە سنە بووین، نەک لە نێو شاری. هەر ئەو ساڵی ٥٩ی کە بۆ مەئموورییەت چووبوومە جنووبی کوردستان. شەوێکی لە کۆمیتەی شارستان دانیشتبووین کە خەڵکێکی زۆریشی لێ بوو. یادی بەخێر دوکتۆر خەلیقی قسەی کرد، دەوری هەڵگرتو گوتی ئەمن پێم خۆش نیە قسان بکەم، دەنا ئەمن چیمو دوکتۆر قاسملوو چی‌یە. ئەو دوکتۆرە ئەمنیش دوکتۆرم، ئەو مامۆستای زانستگەیە، ئەمنیش مامۆستای زانستگەم. زۆرم پێ‌ناخۆش بوو بەڵام هیچ وەڕووم نەهێنا. دوای کۆبوونەوەکە بانگم کردو پێم‌گوت ئەوجارت ئەو قسەیە کردوە جارێکی دیکە مەی‌کەوە، چونکی زۆری زەرەر لێ‌دەکەی. دوکتۆر قاسملوو بۆیە دوکتۆر قاسملوو نیە چونکە دوکتۆرای هەیەو چونکە ئوستادی دانیشگایە. دوکتۆر قاسملوو تێ‌ عومرێک ڕەنجو کارو ئەمرو ئەمونخوونی‌یە، بەوانە بۆتە ئەو پیاوە. ئەتۆش دەتوانی ببی، بەڵام بەوەی نەبوویەی. بەکار دەتوانی ببی. بەداخەوە لەو ساڵەیەوە، ٥٩ هەتا ٨٩، سی ساڵ گوزەراوە بەڵام دوکتۆر خەلیقی هەر نەبۆتە دوکتۆر قاسملوو. بریا بیابە چ قسێێ دەکا. پێم وایە دەجاریشم ئەو قسەیە کردوە، لە کۆبوونەوەی ڕەسمی‌دا گوتوومە کە بوون بە دوکتۆر قاسملوو نە مەحاڵە نە ئاوانە. مومکینیشەو ئەرکیشە. لاوەکان دەبێ بخوێنن، تێ‌بکۆشن با هەر دوکتۆر قاسملوویەکمان نەبێ، زۆرمان هەبن، ئەوە پێم وایێ کارێکی باشە.

هەیاس کاروخ: مامە غەنی دوای ٢٥ ساڵ زیندانی تازە ئازاد کرابوو. تۆ پێت‌وایە ئەگەر ئاوڕاو ئەو ڕێگایەی نەگرتبا بەر کە گرتی، وەک کەسێکی خۆشەویستترو جێکەوتووتر لە دوکتۆر قاسملوو جێی نەدەگرت؟ قەزاوەتی نیهایی تۆ لەسەر ئاوڕاوو کارنامەی خەباتەکەی چیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەسەر مامە غەنی پێم وایە ئەت چۆنی دەبێنی دەبێ وای بڵێی. درۆ نەکەی‌و تەعارۆفیش نەکەی. مامە غەنی قەت لە ئەمنی‌دا نەبوو ببێتە دوکتۆر قاسملوو. زۆرم پێ‌ناخۆشە ئەوەی وەبیر دێنمەوە، بەڵام مامە غەنی کە لە زیندان هاتەوە، بەدەیان هەزار کەس بەپێلیەوە چوون، لێکڕا شوعاریان دەدا: مامە غەنی هاتەوە، یاخودا بەخێرتەوە. بەڵام زۆری مابوو شا بڕووخێ، ئەمن بە نهێنی لە مەهاباد دەژیام بۆخۆم گوێم لێ‌بوو کە لە کووچەو کۆڵانان‌دا منداڵ هاواریان دەکرد: مامە غەنی هاتەوە یاخودا بگیرێتەوە. هەر زۆر زوو خۆی نیشان دا. چونکی مامە غەنی ئەو مایەیەی تێدا نەبوو. یەکێک لە خەسڵەتە گەورەکانی دوکتۆر قاسملوو پاش ئاگایی سیاسی‌و زانستی، ئەوە بوو کە لەباری فکری‌و سیاسی‌یەوە ئینسانێکی سەربەخۆ بوو. لەحاڵێک‌دا مامە غەنی نە ئەو ئیستیقلالە فکری‌یەی هەبوو، نە ئەو ئیستیقلالە ڕێکخراوەیی‌و سیاسی‌یەشی هەبوو. هەر چاوی لەوە بوو داخوا ئەوروپی‌یەکان دەڵێن چی. بیان مەسەلەن دوو کەس لە تێکۆشەرانی قەدیم کە ناوەکەشیان پێکەوە دێ‌و پێکەوە حوکم دران، عەزیزی یووسفی‌و غەنی بلووریان. کە چوونە زیندان مامە غەنی باسەوادتر بوو لە عەزیزی یووسفی. بەڵام عەزیزی یووسفی لە زیندان فێری زمانی

ئینگلیسی بوو. تەنانەت چەند کتێبی چووکەڵەشی لە ئینگلیسییەوە کردنە فارسی، فارسیی چاکتر دەزانی لە کوردی بۆ نووسین. لەپاشان بوو بە ڕێبەرێکی سیاسی. دیارە ئەویش فکری بەلای توودەیی‌یەکاندا هەبوو. - دەتێ حیزبەدا ئەوە داستانێکی دیکەیە. چونکە ململانێیەکی زۆر هەبوو لە بەینی ئەمانەو ئەوانەدا کە زیاتر میللی‌گەرا بوون هەتا چەپی کۆمۆنیستی- بەڵام خۆی پێ‌نەگەیاند. کەچی مامە غەنی چۆن چووبوو، لەڕاستیی‌دا هەر ئاوا هاتبۆوە. یانی ئەو چەند ساڵەی کە لە زینداندا بوو، خۆی پێ‌نەگەیاندبوو. زیندانی ئەو وەختیش بۆخۆی مەدرەسەیەک بوو. ئەوکاتێ کە ئەوان لە زیندان بوون زۆر لە سەرانی حیزبی توودەش هەر لە زیندان بوون. بۆیە لە هەموو ڕشتەیەکدا مامۆستا هەبوو کە لە کنی بخوێنێ. کەچی هیچ- یەک لەوانەی نەکردبوو.

لەپاش گەڕانەوەی هاوڕێیانی کۆمیتەی ناوەندی لەعێراقەوە بۆ کوردستانی ئێران کۆبوونەوەیەک گیرا بۆ کۆمیتەی ناوەندی و ۳ کەسیش کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیدا نەبوون بەڵام لە کومیتەی زاگرۆسدا بوون بەشدار بوون. مامە غەنیش کرابوو بە موشاویری کۆمیتەی مەرکەزی. وا بزانم هەر ئەوەمەی بوو کە کۆمیتەی زاگرۆسیش پێشنیاری کرد کە مامە غەنی کە گیراوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بووە، ئێستێ لەو هەلومەرجەدا هەرچەنی وای تەعامول دەگەڵ بکرێ. بۆیە وەکوو دەفتەری سیاسی ڕەفتارمان دەگەڵ دەکرد. ڕەسمییەتەکە فەرقی هەیە. ئەوکات کاک جەلیلیش کرا بە موشاویر، کاک عەزیزی مامڵێش هەرکرا. مامە غەنیش بەڕەسمی بوو بە موشاویر بەڵام وەک ئەندامی دەفتەری سیاسی ڕەفتاری دەگەڵ دەکرا. لە کۆبوونەوەکەدا کە دیارە بەمەشیان گوت دەتان‌کەینە موشاویر بەڵام قبووڵیان نەکرد. کاک حەمەدەمینی سیراجی گوتی ئەمن پێشنیار دەکەم مامە غەنی ببێتە سکرتێر. چونکی دۆستی شووڕەوی‌و وڵاتانی سۆسیالیستی‌یەو ۲۵ ساڵ زیندانی چێشتوە. ئەووەڵ کەس کە قسەی کرد ئەمن بووم. گوتم ڕاستە بەو دەلیلەی کە ۲۵ ساڵ دە زینداندا بووە، مامە غەنی بۆ سکرتێر نابێ. ئەمن نەمدەگوت مامە غەنی. هەر دەم‌گوت کاک غەنی. جا لەسەر ئەوەی نووسیویشیەتی کە پێم نەگوتوە مامە غەنی، هەر وابزانە مامە غەنی ئیفتیخارە. لەحاڵێکدا ئەمن کە پێم دەگوت کاک غەنی بێ حورمەتی نەبوو. ئێستاش بەزۆر کەس دەڵێم کاک کە ڕەنگە خەڵک پێیان بڵێن مام. هەروەک ئەو ڕۆژەی پێکەوە تووشی کاک کەریم حەسەنی بووین ئەتۆ پێت گوت چۆنی مام کەریم، ئەمن گوتم کاک کەریم. بۆ تۆ ئەوە جوانە، بەڵام ئەمن ڕەنگە عومرم وەک ئێوە بێ یان داخوا ساڵێک لەوی کەمتر یا زیاتر بێ، دروست نیە پێی بڵێم مام. ئەمنیش هەر بەو حیسابەی پێم دەگوت کاک غەنی. گوتم کەسێک ۲۵ ساڵ دە زینداندا بووبێ ئاگای لە دنیایە نیە.

هەر بۆ ئەوەی نیشانی بدەم چۆنە. کاک جەلیلی گادانی یادی بەخێر دەی‌گێڕایەوە دەی‌گوت کە کاک غەنی ئازاد بوو و لە تارانێڕا هاتبۆوە پێی‌ڕابە گوتی- لە تاکستانێ لاماندا نانی بخۆین. گوتی ۶۰، ۷۰

کەس نەبووین، کە نانمان خوارد یەک دوو خوێندکار ویستیان پووڵەکەی بدەن ئێمەش نەمانهێشت. مامە غەنی گوتی بۆ لێیان ناگەڕێن بیدەن، جەوانن و شایی‌یان بەخۆیە با بیدەن. ئەمنیش گوتم بۆ پێت وایە دەبێتە چەند مامە غەنی؟ گوتی با بێتە ٢٠٠ تمەن چیە. پێی وا بوو چلاوکەباب هەر بە پازدە قرانەکەی جارانە. لەحاڵێک‌دا پووڵی ئانی ٦٠، ٧٠ کەسی کردوویەتە ٦،٥ هەزار تمەن. تا بەهیچ جۆر مامە غەنی ئەو کەسە نەبوو کە لە باری سیاسی‌یەوە بتوانێ ئەوی بکا.

هیاس کاریۆ: جیا لە سیاسەت و دیپلۆماسی، باوەڕی ئەو کاتی خۆت لەسەر ڕژێمی تازە بەدەسەڵات گەیشتووی ئێران چی بوو؟ لەو بارەیەوە ڕێبەرایەتیی حیزب چۆنی فکر دەکردەوە؟

عەبدوڵا حەسەنزادە: دیارە پێش ئەوەی ڕژێم بەدەسەڵات بگا حادیسەیەک ڕووی دا کە دیدگای منیش لەمن زیاتر دوکتور قاسملوو و ڕێبەرانی حیزبیشی نیشان دەدا. ڕەنگە ئەتۆ ئەوەت لەبیر نەبێ چونکە بەئیستیلاح ئەوندەمام بوی، ئاغای شاپووری بەختیار کە هاتە سەرکار، دواڤیەدا ئاخر سەرۆک وەزیری شا بوو، کە دیارە شا بە نابەدڵی دای‌نا چونکە زۆری ناخۆش دەویست. بەختیار لە ئەووەڵین نوتقی خۆی‌دا هێندێک قسەی کردن کە هێرشیان بۆسەر ئێمەش یانی بۆسەر کورد تێدا بوو. گوتی ئەمن سوێند دەخۆم بە هەموو توانای خۆم دەگەڵ جیاوازی‌خوازان ئەوانە کە باسی "گەلانی ئێران" دەکەن شەڕ بکەم. کە پێش هەمووان دەگەڵ کوردی بوو. هەڵبەت دوایە لە ڕێگای هێندێک شەخسیاتی جبهەی میللی‌و کوردەکانەوە قسەی دەگەڵ کرا. ئەولی دابوو کە جارێکی دیکە شتی وا نەڵێ. بەڵام کە ئەو بوو بە سەرۆک‌وەزیر، لایەنگرانی خومەینی‌و ئاخوندەکان دەستیان پێ کرد: بەختیار بەختیار، نۆکەری بێ ئیختیار. هەر ڕۆژی دوای ئەو نوتقەی بوو، لە ژوورەکەی خۆم دانیشتبووم، هاوڕێیانی حیزبی هاتن ڕاگەیەکی زۆر ئیعلامییەیان هێنا، کە تەماشا دەکەم کاک حەمەدەمینی سیراجی لە سەقز بە بۆنەی هاتنەسەرکاری بەختیارەوە دەری کردوو عەینی دروشمیشی تێدایە. گوتم هیچتان بڵاو کردۆتەوە؟ گوتیان بەڵێ لە دیوارمان داون. گوتم هەر ئێستا دەچن هەموویان لێ‌دەکەنەوە. ئەوەش با لێرە بێ. تەلەفوتم بۆ کاک حەمەدەمین کرد و گوتم ئەتۆ چۆن شتی وات نووسیوە؟ دەبێ ئەوی خەڕ کەینەوە. بەختیار دەڵێ وەرن حیزبیان تەشکیل بدەن. وەرن با ئازادیی حیزبی هەبێ. ئێمە ئیحتیاجیمان بە حکوومەتێکی ئاوا هەیە. ئەوە بۆ ئەمڕۆی ئێران قازانجە. خوا هەڵ‌ناگرێ بە نابەدڵیش بووبێ قبووڵی کرد. دیارە ئەمن ئەندامی دەفتەری سیاسی نەبووم بەڵام وەکوو شتێک مەهاباد کرابوو بە مەرکەزی ئیتیشاراتیی هەمووومان. کەوتینە شەوێ دوکتور قاسملوو تەلەفونی کرد و عەینی ئەوسیەی پێ کردین کە لە ماڵی غەنیی بلووریان بووین، گوتی نابێ هیچ خراپەیەکی لە زیددی بەختیاری بکەین، چونکە خەبات دژی ڕێ هاسانە بەڵام خەبات لە زیددی خومەینی زەحمەتە. بەختیار کە موناديی

ئازادی‌و دێموکراسی‌یە، بۆ ئێمە هەلێکی باشە. ئێمە ئیحتیاجمان بە دەرفەتێک هەیە بیبینەوە بەحیزبە دەبێ خۆمان سازمان بدەین. هەر ئەوەی کە ئەتۆ لە پرسیارەکانی پێشوودا هێناتە گۆڕێ. یانی بەشێتەیی ڕێکخراوەکانی حیزبی دامەزرێنین‌و بەقوەتیان بکەین.

هەر لە هەوەڵەوە دیدگای ئێمە ئاوا بوو، دواتریش ئێمە لە باری ڕێژیمی خومەینی‌یەوە لە ئەوهەوەدا نەبووین، وەکوو حیزبی دێموکرات، بەڵام پێشمان وا بوو دەبێ مودارا بکرێ. هەتا ئەو جێگایەی دەمکێنە نایێ کار بکێشرێتە جێگایەکی وا کە خەڵک تووشی شەڕو ماڵوێرانی بێ. هەر ئەوەی کە ئێستا ئەوە ۳۱ ساڵە قورەکەی دەشێلین. کەوابێ ئەم ڕێژیمە قەت ڕێژیمی دڵخوازی مە نەبووە. وەتێکی دوکتور قاسملوو لەبیمکی پێ‌دەگوت بۆ ئەوە بوو کە نەی‌دەویست میللەتی کورد شەڕی تووش بێ‌و مەزرای بسووتێ‌و شاری بسووتێ‌و ماڵی وێران بێ. دەنا ئەگەر ئەمن مەلا بوویم مەزهەبی‌و موسوڵمان. خۆ دوکتور قاسملوو نە مەلا بوو، نە مەزهەبی بوو.

عەبباس کاکەوەی: مامۆستا دێینە سەر کارێکی بەرنامەبۆداڕێژراوی حیزب. هەر ئەو سەروبەندە حیزب دەستی بەسەر بانکی میللیی ئێران لە مەهابادا گرتو پارەیەکی زۆری لێ دەرکێشا. تکایە بفەرموو کەی ئەو کارە کرا، ئەو پارەیە چەند بوو، چی لێ هاتو داخوا بۆ حیزب بوو بە پاڵپشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە بەساڵ سەروبەند بێ دەنا وەک زەمان بەبینیان زۆرە. ڕێژیمی شای ۵۷ی ڕووخا، بانکی مەهابادی ۵۹ی لێ‌درا. داستانەکە چ بوو؟. ئێمە بزووتنەوەیەکی عەزیمەمان بەملەوە بوو. ئیمکاناتی ماڵی کەم بوو. ئێمە دەفکری ماڵدا بووین‌و ڕەفیقێکی خۆشمان کارمەندی بانک بوو. یانی ئەندامی حیزب بوو. خەبەری‌دا کە بەرەبەری حقووقدانی‌یەو پووڵێکی زۆر ڕژاوەتە بانک. ئەمنیش کار دەکەم با حیزب بێ‌و پووڵەکەی بەرێ. دیارە ئەمن ئەو وەختی لە سەفەری جنووب بووم. بۆ ئەوەش وەختەکەی بزانین کەی بووە ڕەنگە ڕۆژەکەیم وەبیر نەیەتەوە بەڵام مانگەکەی هاسانە. ئەمن کە دەڕۆیشتم بۆ جنووب ڕۆژی ۲۵ی گەلاوێژ لە بۆکانێ جێژنم کردو ڕۆیشتم. ڕۆژی ۳۱ی خەرمانان بوو کە خەبەری شەهادەتی سەرگورد عەباسی هات. وا بزانم ئەمە دوای ئەو وەختیش بوو. کەوابێ کەوتبووە پاییزێ.

بەهەر حاڵ بەرنامەی بۆ ڕێک‌خرابوو. کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورەی لێ کرابووە مەسئوول. چووبوون خەڵکەکەیان خەبەر کردبۆوە کە ئەچنە دەرێ‌و بانکیان شکاندبوو. پووڵەکەیان هێنابووە دەرێ‌و دەماشێنی‌یان هاویشتبووە. پووڵەکە وا بڵاو بۆوە کە ۸۰ میلیۆن تمەنە. وا دیار بوو ئەوەندەشی لێ بووە. بەڵام پووڵ هەتا درشتتر بێ، هەڵگرتنی هاسانترە. ئەو وەختی پووڵی ئێرانی گەورەکەی ۱۰۰۰ تمەنی بوو. دوایە ۵۰۰ تمەنی‌و ۲۰۰ تمەنی‌و ۱۰۰ تمەنی‌و ۱۰ تمەنی‌و پێنج وابێ هەتا ۵ تمەنیشی هەبوو. بۆیە پووڵە وردەکەیان نەهێنابوو.

بەهەر حاڵ ئەوەی هێنایان ڕەنگە بە هەزارو دە هەزاریش فەرقی هەبێ، بەڵام ٦٩ میلیۆن تمەن بوو. باقی ئەوەندە نەبوو کە باسی دەکرا. مەعلوومە خێری دایەوە. ٥٠ میلیۆنی لێ سەرمایە گوزاری کرا کە ٣ میلیۆن دۆلاری کرد. ئەوە بوو بە بناغەی سەرمایەگوزاری‌یەکی باش کە دوایە زیاتری چووە سەری. بەڵێ کەڵکی زۆری لێ وەرگیرا.

عەباس کاریزۆ: ئەو پووڵە پووڵی خەڵک بوو ماموەستا. ئێوە دوایە پەشیمان نەبوونەوە لەوەی هێناتانە دەری؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە قسەی ڕژیم بوو کە وای دەگوت. نەخێر ئەوە پووڵی خەڵک نەبوو. تەنانەت با وای دانێین بانکەکە بانکێکی شەخسییش بووە. ئەو بانکە موتەعەهیدە پووڵی خەڵکی بداتەوە. پاشان لە هەموو جێگایەک بانک بیمەی هەیەو بیمە دەیداتەوە. نەخێر ئەوەیان بۆ عەوامفریبی بڵاو کردەوە کە پووڵی خەڵکی بووە. هەر بەڕاستی پووڵی کەس نەفەوتا، پووڵی هەمووان درایەوە. چونکە بەپێی قانوون دەبێ بانک بیداتەوە. خۆ خەڵک ناچێ پووڵی خۆی لەبانکی دانێ‌و سبەینێ بانک بڵێ سووتا، یان دزرا تەنۆ هیچ. بانک بۆیە بەهرەی لێوەردەگرێ کە بۆی پارێزێو پێوی زیاد بکا. ئەوە قسەی لابەلا بوو.

عەباس کاریزۆ: کۆنگرەی ٨ی حیزبی دێموکرات مەیدانێکی تازەی نیشاندانی ئاواتار سیاسەتەکانی حیزبو ڕێبەرایەتی‌یەکەی بوو. خوێندنەوەی ئێستات لەسەر ئەو کۆنگرەیە چیە؟ ئاپا بەردی بناغەی دوودەستەیی لەوێ دانرا؟ ئێوە پێش کۆنگرە لە شتێک بەناوی خەتی مامە غەنی ئاگادار بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئاسان نەبێ بڵێی بەردی بناغەی دوودەستەیی لەوێ دانرا، چونکی دوودەستەیی پێش ئەو وەختیش هەبوو. بۆم گێڕاینەوە یەکەم جار حیزبی دێموکرات بوو کە سەرکردایەتیی کاتیی دانا نەک پارتی دێموکرات. دەی زۆر پێش ئەو وەختیش بوو کە کۆمیتەی ساخ کەرەوە دامەزرا. پێش ئەو وەختی بوو کە کۆمیتەی ئینقیلابی دامەزرا. تەنانەت ساڵەکانی ٣٨ و ٣٩ و ٤٠ و ئەوانە لە زیندانێ ملمڵانێ‌یەکی زۆر سەیر بوو لە بەینی چەپو ڕاستی ئێو حیزبی دێموکراتی کوردستاندا. ئەوە تەنیا نەخۆشیی حیزبی دێموکراتیش نیە. لە هەموو حیزبی دنیایەدا هەیە. بەڵام لە وڵاتانی پێشکەوتوودا ئەو ناکۆکی‌یانە بەشێوەیەکی سالمتر دەچنە پێشێ یان چارەسەر دەکرێن. لەوڵاتانی دواکەوتوودا شتی ناخۆشی زۆر لێ دەکەوێتەوە. شتە ناخۆشەکەش نەک هەر تەنیا ئی حیزبی دێموکرات نیە، بەڵکوو ئی حیزبە کوردی‌یەکانیش نیەو ئی حیزبە ئێرانی‌یەکانیش نیەو تەنانەت ئی حیزبە ناوچەیی‌یەکانیش نیە. مەسەلەن نازانم لە کۆنگرەی چەندی حیزبی سۆسیالیستی فەڕانسەدا بوو کە دوکتۆر قاسملوو لەوێ بوو. دەیگوت هێندەی نەمابوو ئەو حیزبە بیبێتە سێ بەش، بەڵام دوایە دەستەیەک گرتیان با هەیئەتێک دانێین ئەو هەیئەتە لیستێکی هاوبەش

بێنن کە لە هەموو گرووپەکانی تێدابێ و پێشنیاری بکەن بۆ کۆمیتەی ناوەندی. گوتی چوون ئەو لیستەیان هێنا، پێشنیاریان کرد و چەپڵەیەکیان بۆلێدا و خەلاس بوو. یان کاک مستەفای شەڵماشی بۆی باس کردم کە لە هولەندێ ٣ حیزبی دێمۆکراتی هولەند هەن، لێکیش جوێ بوونەوە، دیگوت هەرسێکیان نوێنەریان لە پارلمان هەیە و جاری وایە هاوکاریش دەکەن. یانی شتی ئاوا دەبێ.

ئەمن پێم وایە کۆنگرەی ٤ بەهەموو مانای کەلیمە سەرفەسڵێکی تازە بوو. کۆنگرەی یەکەمی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان ڕەنگە بێ ئەو وەختی هەر ناویان لێ نەنابێ کۆنگرە، نازانم، بەڵام ئەگەر ئەو ناوەشی لەسەر بووبێ، بە مانای ئەمڕۆ هەر کۆنگرە نەبووە. ئەم سەرۆک عەشیرە ئەو ئاغاو ئەو شێخە ئەو خاوەن-نفووزە کە وەختێ شانازییان پێوە دەکەم ڕێزم بۆیان هەیە بەڵام خۆ حیزبی نەبوون، هەروا دانیشتوون و جەمعێک گرتوویانە حیزب دروست دەکەین. پێم وایە هەموویان تەشکیلاتی ژێ کاف یش نەبوون، بەشی زۆریان تەشکیلاتی ژێ کاف بوون، بەڵام بەشێکیان تەشکیلاتی ژێ کاف یش نەبوون. لە پاشان دەڕوا لە ٢٤ەوە هەتا ٤٣، یانی ١٩ ساڵ دەڕوا هیچی تێدا نیە. کە کۆنگرەی ٢ دەگیرێ دیارە لە کۆنگرەی ٣دا بە ئاقیبی نەقد کراوە دەنا عەیبە ئەقسی زۆر زیاتری پێ وارید. ئەوجار دەچینە کۆنگرەی ٣ کە ١٦ساڵ تێدەپەڕێ جا کۆنگرەیەکی دیکە دەگیرێ. ٥٢ بۆ ٥٨ کە تۆزێک ماوەکەی کەمتر بۆتەوە جا کۆنگرەی ٤ دەگیرێ. بەڵام کۆنگرەی ٣ چ بووە، دەقیقەن ٤٩ کەس بوون، لە وڵاتی غەریبایەتی، دوو کەسیان هێنابوون لە وڵاتەوە وەک نوێنەر، بەڵام لەواقیعدا نوێنەر نەبوون. هەر بانگمان کردبوون کاکە ئەتۆ وەرە. ئەوە فەرقی هەیە دەگەڵ ئەوەی نوێنەر هەڵبژێری.

ئەوە یەکەمجار بوو حیزب کۆنگرەیەکی دەگرت بەپێی ئوسووڵ مەبەست کۆنگرەی چوارە. ئەو کۆنگرەیە کۆمیتە ناوەندییەکی لەپشتە، بەرنامەو ئەساسنامەی ئامادە کردوە، ڕاپۆرتی ئامادە کردوە. کەسی هەیە بۆ بڕیار و بۆ پەیام و بۆ هەموو شتێک. لەپاشان ئەگەر کۆمیتە ناوەندییەکەی دەیتە ١٥، ٢٠ کەس، ٣٠٠ کەس وەک نوێنەر هەڵبژێردراون. لە هەمووی گرنگتر لەنێو جەرگەی کوردستان و لەنێو شار دەگیرێ. لەنێو خەڵکی. هێندێک شتی بۆ تاریخ پیاو دەبێ یادیان بکاتەوە. ئەوانەی یەکەمجار ئەوەیان دەدیت شایەد دەرکیان نەدەکرد. یان ئەوەندە بچووکن کە ئەهەمییەتەکەی دەرک ناکەن. بەڵام بۆ من کە دەورانی جۆراوجۆرم دیبوون قەت لەبیر ناچێتەوە.

٣٠٠ کەس بۆ ماوەی حەفتەیەک میوانی کۆنگرە بوون. تەواوی ئەو ٣٠٠ کەسە میوانی مەهابادییان بوون. ئەگەر پێنج ٣٠٠ کەسی دیکەش بانە پێنج حەفتەی دیکەش مابانەوە، هەر بەحورمەتەوە هەر بە خۆشەویستییەوە خزمەتیان دەکرا. لەپاشان کۆنگرەکە لە سینەما نوێندی کاک عومەری قازی گیرا کە دوایە سووتێندرا. هەرکە بۆ پشوودان دەهاتینە دەرێ هەموو کووچەو کۆڵانەکان و تەنانەت خیابانی "شاپوور"یش

لە خەڵک جەمەی دەهات. هەموو دەیانپرسی چ کراو کاری کۆنگرەی بەکوێ گەیشت. بە هەموو قووڵایی‌و
پانایی‌و درێژایی هەستت دەکرد کە ئەوە چارەنووسی کوردە لەوێ‌دا بڕیاری لەسەر دەدرێ. خەڵکەکە بەو
جۆرە بەو چاوە تەماشا دەکرد. کەوابێ هەر بۆخۆی ڕووداوێکی گەورەی تاریخی حیزبی دێموکڕات بوو.
لەپاشان ئەو بڕیارانەش کە دانی، بڕیاری جوان بوون. دوایە ئەو برادەرانە کە جودا بوونەوەو ناوی خۆیان نا
"پەیڕەوانی کۆنگرەی چوارەم" هەر "لائیلاهە"کەیان دەدی، "ئیللەڵلا"کەیان نەدەدی. بەڵێ ئەو کۆنگرەیە بەحەق
بڕیاری دابوو دەگەڵ ڕێبەرایەتیی شۆڕشی ئیسلامی بۆحەللی مەسەلەی کورد هاوکاری بکا. بەڵام لە
هەمان‌حاڵدا گوترابوو ئەگەر کوردستان پەلامار بدرێ، دەسکەوتەکانی خەباتی کورد پەلامار بدرێن، حیزبی
دێموکڕاتو گەلی کورد بە هەموو تواناوە دیفاع لە خۆیان دەکەن. کەوابوو کێ بوو کە ئەو عەهدەی شکاند؟
ئێمە یان جمهوریی ئیسلامی؟ ئەوە جمهوریی ئیسلامی بوو کە کوردو دەسکەوتەکانی کوردی پەلامار دا.

ئەگەر لەبیرتان بێ، لە هەڵبژاردنی سەرکۆماری‌دا لە هەوەڵەوە قەول وا بوو ئێمە بەشدار بین، بەڵام دوایە
بەشدار نەبووین. کاک مەسعوودی ڕەجەوی ڕای گەیاندبوو کە ئەگەر بە سەرکۆمار هەڵبژێرێ، گەڵاڵەی
٢٦ ماددەیی هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد دەکاتە بناغەیەک بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد لە ئێراندا.
بۆیە حیزب ئیعلانی کرد کە بەشداریش دەبین و دەنگیش بە مەسعوودی ڕەجەوی دەدەین. لەپاشان یەکێک لە
دەلیلەکانی بەشدارنەبوونمان ئەوە بوو کە بەقەولی فارسی لە گەردوونیان بردە دەرێ. ئەوجار تەحریممان کرد.
بەڵام بەو حاڵە پاش هەڵبژاردن حیزب یادداشتی بۆ بەنی‌سەدری سەرکۆمار ناردو گوتی ئێمە دەنگمان بە تۆ
نەداوە، بەڵام ئێمە بەشێکین لە خەڵکی ئێران. ئیحتیرامسان بۆ زۆرایەتیی خەڵکی ئێران هەیە. ئەتۆ ئێستا
سەرۆک کۆماری، ئێمە ئەوەی دەزانین، پێمان‌خۆشە پێێن مەسایلی کوردستانت دەگەڵ مەترەح بکەین.
دەگەڵ سەر کۆمارێکی کە دەنگی موخالیفیشمان پێ نەداوە چونکی تێی‌دا بەشدار نەبووین دەستبەجێ
دادەنیشین بۆ هێنانە گۆڕێ مەسەلەی کوردو ڕاگۆڕینەوە لەو بارەیەوە. یانی هیچ شتێک نەما کە حیزبی
دێموکڕات نەیکا. کەوابێ ئەمن پێم وایە بۆخۆی ڕووداوێکی گەورەی تاریخی‌یەو بڕیارەکانیشی زۆر
واقیعبینانە بوون. ڕەنگە دوایە هێندێک شت ئەو جۆرەی کە بۆی ڕادەستی نەیەتە دی، بڕیاری هەموو
کۆنگرەیەک دەتوانێ دوایە ناکام بێ. دەتوانێ بەغەڵەت دەرچێ. ڕەنگە ئەگەر کۆنگرەی چوارەم شتی وای
تێدا بووبێ، کۆنگرەی چاردەهەمیش تێی‌دا بێ. مەسەلەن بڕیارێکمان داوە جێبەجێ نەبووە. ئەوە لە ئەهەمیەتی
کۆنگرەی چوارەم کەم ناکاتەوە.

عەبباسی کاردۆ: مامۆستا ئەتۆ بۆخۆت چۆن چوویە کۆنگرە بە هەڵبژاردن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بە هەڵبژاردن نەچووم بە بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی چووم. چونکی ئەو وەختی بەتایبەتی کە کۆنگرە گیرا ئەمن لە کاری تەشکیلاتییش هاتبوومە دەرێ. ئەمن لەبەشی ئینتشاراتو ئەوێ کارم دەکرد. هەڵبژاردنێک بۆ ئەو بەشەی نەکرا.

هەیاس کاردۆ: یانی هەر ئەتۆ ئاوا چووی یان خەڵکی دیکەش بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چونکی بۆخۆم لە کۆمیتەی ناوەندی نەبووم لەبیرم نیە. بەڵام پێم وایە بەحەتمی نەبووم کەسی دیکەش هەبوون. ئێ وامان هەبوو لە کۆنگرەدا بەشدار بوو کە ئەندامی حیزبیش نەبوو. مەسەلەن مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی ئەندامی حیزب نەبوو بانگ کرابوو بۆ کۆنگرە. حەتا ئاخری بە هەموو حەقێکەوە بەشدار بوو غەیری خۆکاندیدکردن کە نەیدەتوانی خۆی کاندید بکا. یادی بەخێر جەنابی سارمەددینی سادقوەزیری بە هەموو مافێکەوە بەشدار بوو بەبێ ئەوەی ئەندامی حیزب بێ. دیارە ئەویش خۆی کاندید نەکرد، بەڵام وەکوو هەموو ئەندامانی کۆنگرە بەزیادیشەوە حورمەتی گیرا.

هەیاس کاردۆ: کاک دوکتور شەرەفکەندی چۆن بەشدار بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو مەشاوێری کۆمیتەی ناوەندی بوو.

هەیاس کاردۆ: پێوەندیی شەخسیی خۆت دەگەڵ مامۆستا مەلا شێخ عیززەددین کە ئەو کات زۆر بەنفووز بوو چۆن بوو؟ داخوا ئاویراوت بە مەترسی لەسەر رێی حیزب حیساب دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێوەندیی من دەگەڵ مامۆستا مەلا شێخ عیززەددین زۆر کۆنە. یانی دەکرێ بڵێم پێوەندیی ڕوحیی من دەگەڵ مامۆستای دەگەڕێتەوە بۆ پێش ئەوەوەختەی ئەمن وەک ئینسانێکی کامڵ حیسابم لەسەر بکرێ. چونکی ئەمن زۆر منداڵ بووم کە ئەو دەگەڵ بنەماڵەی مە تێکەڵاو بووە. لە دۆ-یەکەی مە خوێندوویەتیو لەوێڕا دەگەڵ بنەماڵەی مە تێکەڵاو بووە. دوایە متی ناسیووە بەتایبەتی برای هەرە گەورەمان زۆری دەخزمەتدا بووە. پاشانیش ساڵی ١٣٤٣ بوو کە بۆ یەکەمجار مامۆستام دیت. ئەو وەختی لە "قاراوا"ی بۆکانێ بوو، چووم لەوێ بخوێنم. لەوێ مامۆستا ئەوەندە لوتفی دەگەڵم هەبوو کە هەر وەک کوڕی ماڵێ حیسابی بۆ دەکردم. لەمێژ نەبوو ژنی هێنابوو، ئەگەر لەبیرم بێ هیچ منداڵیان نەبوو. خۆیو خێزانیو برایەکو خوشکێکی هەبوون. جگە لە مامۆستا شێخ جەلال برایەکی دیکەیان هەیە بە ناوی سەید عەزیز. ئەو دەمی مامۆستا شێخ جەلال بیبوو بە مەلا یان دەی‌خوێند نازانم چونکە زۆر درەنگ ئەوم لە نیزیکەوە ناسی، دواتر لە مەهاباد. سێ‌ساڵ ئەولو تا بەڵام لە ماوەی سێ‌ساڵدا فەقێیی بووم. لەوێش سەمیمییەتەکە هەر زۆر

بوو، بەجۆرێک کە دایمە هاتوچۆی ماڵێیم دەکرد. بەڕێزیان ماموٚستای دڵخوازی منیش بوون. یەکێک بوو لەو ماموٚستایانەی حورمەتم لێیان دەکرد. لەباری بیروباوەڕەوە ئینسانێکی نیشتمانپەروەر بوو. پێشتر زەمانی کۆماری کوردستان ئەندامی حیزب ببوو. بەڵام ئەوکات ئەندامی حیزب نەمابوو، بەو حاڵە دەگەڵ جەرەیانانی حیزبی و سیاسی دەهاتەوە مەحرەمی ڕاز بوو، پیاو هەموو شتێکی دەگەڵ باس دەکرد. ئەویش هەموو شتێکی دەگەڵ من باس دەکرد. لەباری خوێندنەکەمەوە پیاوێکی عالم بوو. دەرسەکەی باش دەزانی کە ئەوە موهیممە. لەباری مەزهەبیشەوە مەلایەکی موتەحەججیر نەبوو. مەلایەکی ڕووناکبیرو ڕووناکبینو کراوە بوو. یانی لەو ماموٚستایانە بوو کە ئەمن زۆرم حەز پێیان دەکرد.

بۆیە لە ماوەی لێک دووریشماندا، تا ئەو وەختی کە ئەمنیش هەر لە ئێران بووم هەتا چووبامە مەهاباد هەمیشە هەر لە حوجرەکەی وی بووم مەگەر کارێکی دیکەم هەبایە. سەردانی ماڵەکەشیم هەر دەکردو چاروبار دەشمامەوە. خولاسە زۆر سەمیمی بووین.

لەو دەورەی ئەخیریشدا کە بە نهێنی چوومەوە مەهاباد، پێم وایە هەر وەک باسم کرد حەوتووی لێ تێ- ئەپەڕیبوو زیارەتم کرد. لەو ماوەیەدا ئێمە پێمان خۆش بوو زیاتر هاوکاریی دەگەڵ ماموٚستا مەلا شێخ عیززەدین بکەین. بەڵام هێندێک سازمانی دیکە، بەتایبەت ئەوانەی دوایە بوون بە کۆمەڵە وپێش کەوتبوون. ئەوانە زۆر دەوریان دابوو. زۆریان تەئسیر لەسەر کردبوو. هەم کۆمەڵەگیان پێ کردبوو کە وەک ڕێبەرێک خۆی بنوێنێ، هەم تەئسیریان لەسەر وی کردبوو کە بەجۆرێک لەجۆرەکان دژایەتیی حیزبی دێموکرات بکا. ئەوەی وەکوو حەقایقی تاریخی باس دەکەم. ئەمن لە ئەوەڵ دیداری دا کە دەگەڵیم کرد، زیمنی خواندنی ئیرادەکەو ئەوانە، ئەوەم عەرز کرد کە ئەمن وەک مەسئوولی حیزبی لێرەم جەمعێکین هاتووینەوە بۆ کاری حیزبی. لێرە بەولاوە بەوجەرە ئێمە وەک حیزب دەردەکەوین. داوات لێ دەکەم وەک کەسێکی کە لەمێژە دۆستی حیزبی دێموکراتیو لە جێی بابی منیش بووی ئەتۆ ئاوا ڕەفتارمان دەگەڵ بکە. ئەگەر عەیبمان هەبوو، عەیبەکانمان پێ بڵێ. بە خۆمانی بڵێ. بەڵام ئەگەر چاکەمان هەبوو بە خەڵکی بڵێ. گوتی عەیبەکانیشتانو حەسەنەکانیشتان بە خەڵکی دەڵێم بە ئاشکرا. لەبیرم ناچێ ئەگەر عومری هەردووکمان باقی بێ و ئەو بیرەوەرییانە چاپ بن ڕەنگە بیانبینێ، بۆ یەکەمجار وەبەرچاوی کەوێ دەنا قەت وەڕووم نەهێنا.

جارێکی چووم بۆ سەردانی، کە چووم خەڵکی دیکەی لەکن بوون. ڕێنوێنییان کردم لە ژوورێکی دیکە دانیشتم هەتا میوانانەکانی دەڕۆن کە نەدەبوو ئەمن ببینن. دیوەکە وا بوو کە تەنیا مایلێکی پەنجەرەی هەبوو، یانی دەرگاکە شووشەیی بوو کە دەکرایەوە. نازانم چەند دانیشتم حەتمەن کەمتر لەنیو سەعات نەبوو. لەو نیو سەعاتەدا ئەمن ئەوە دانیشتووم ماموٚستا غەیبەتی حیزبی دێموکرات دەکا. بەداخەوە نموونەی دیکەشم هەیە کە ماموٚستا ئەوەی کردووە. بەڵام بەو حاڵە ئێمە حورمەتمان دەگرت. نەک هەر ئەمن بەڵکە مەرحوومی

دوکتور قاسملوویش. هەتا وای لێهات جارێکی موساحەبەیەکی کرد. ئێستا ئیدی ئەوە حیزب ئاشکرا ببووە پادگان گیرابوو مەهاباد دە دەستی خەڵک‌دایە. بەتایبەتی بەکردەوە دە دەستی حیزبی دیموکراتدا بوو. ئیدی هیچ ئەمن حیزب دە مەهابادێدا دەستی باڵای هەبوو. جا مامۆستا موساحەبەیەکی کرد دەگەڵ "کتاب جمعە". دەوێدا هیچی بۆ حیزبی دیموکرات نەهێشتبۆوە. زۆر خراپی باس کردبوو. کە خوێندمانەوە دوکتور قاسملوو گوتی دەچم قسەی دەگەڵ دەکەم. گوتم نا دوکتور ئەتۆ نازانی قسەی دەگەڵ بکەی. گوتی یانی چی؟ گوتم ئەتۆ دەچی بە دیپلۆماسی قسەی دەگەڵ دەکەی. مامۆستاش دیپلۆماسی نازانێ. ئەوە ئیدی غەیبەتێک نیە لێرە بیکاو لەوێ بیکا. ئەوە شتێکە لە سەرتاسەری ئێراندا بڵاو بۆتەوە. دەبێ مامۆستا ئەوەی وەرگرێتەوە. خولاسە قانیعم کرد کە ئەمن بچم چوومە کنی، گوتم مامۆستا وەرێ گەڕەوە. حیزبی دیموکرات ئی ئەوەی نیە گاڵتەی دەگەڵ بکرێ. وەرێ دەگەڕێوە یان جوابت دەینەوە. ئەگەر جوابیشت دەینەوە دەزانین چۆنت جواب دەدەینەوە. هەڕەشەیەکی زۆر جیددیم لێ کرد. هەرچەند بۆ من ناخۆشیش بوو. گوتی وەڵڵا پەشیمانم لەوەی گوتوومە. شتی وا تیکرار نابێتەوە. گوتم ئەوە کراوە. گوتی سەعی دەکەم بەرەبەرە لە جێگای دیکە بە باشی باس بکەم و ئەوە بشۆمەوە. گوتم نا ئەوە کراوە دەبێ ئەوەی وەرگرێیەوە. پاش فشارێکی زۆر کە زۆر تێک‌چوو، گوتم تەنیا ڕێگا ئەوەیە: یان بۆخۆت شتێک بنووسی و ئەمن چاوی لێ بکەم ئەگەر پێی ڕازی بووم چاپی دەکەین یان ئەمن شتێک دەنووسم و بۆت دێنم ئەگەر ئەتۆ ڕازی بووی و تەوافوقمان لەسەری کرد بڵاوی دەکەینەوە. فەرمووی ئەتۆ بنووسە، وا دیار بوو ئەوەی بۆ هاسانتر بوو. ئەمن هەستام چووم شتێکم نووسی لە زمان ویەوە کە بەخەتی خۆی بینووسێتەوە و چاپی بکەین. بۆیەش بەخەتی خۆی بۆ ئەوەی سەنەدییەتی هەبێ، کە بۆم بردەوە مەلا سەعیدی لە کن بوو. مەلا سەعیدی کامەمی ڕووحی شاد بێ، خوێندییەوە گوتی فلان کەس ئەوەی بڵاو کەمەوە هیچم بۆ نامێنێتەوە. گوتم ئاخر ئەتۆش هیچت بۆ ئێمە نەهێشتۆتەوە. گوتی وەڵڵا ناتوانم. گوتم ئەمن مەجبوورت ناکەم. هاتووم عەرزت دەکەم ڕێک کەوین. ئەتۆ وەرێ بگەڕێوە بەقازانجتە. وەرێ‌ناگەڕێوە بەزەرەرتە. هەستام بەجێم هێشت چوومەوە ماڵێ. پێم وابێ پێنجشەممۆ بوو. ئەوە هەمەوێ دوو ڕۆژی خایاند. ئێوارێ مەلا سەعید تەلەفونی کرد. گوتی لەماڵێ دەبی؟ گوتم بەڵێ. گوتی دێمە ماڵێ. مەلا سەعید هات و پاش تاوێک دانیشتن گوتی کاکە ئەتۆ بۆ وا لەو پیاوە دەکەی؟ گوتم چیم لێ کردوە؟ گوتی وەڵڵا بەلای کەمەوە ئەو ماوەیە ٣ کیلۆت گۆشت پێ داناوە. ئاخر لەلای خۆی مامۆستات بووە و حەقی بەسەرتەوە هەیە. گوتم مامۆستامە بلێیشمە بەڵام لە موقابیل حیزبدا و بۆ ئەو شتانە بەداخەوە ناتوانم بێ‌لایەن بم. فەرمووی باشە سەنگ‌و‌سووکی‌یەکی دەگەڵ بکە. گوتم باشە ئەویش دەبێ بێتە پێشێ. سەرت نەیەشێنم سەرەنجام وای لێهات چووین و ئەو مەتنەی کە ئەمن نووسیبووم دەستکاریمان کرد و

تۆزێک مرلایسان کرد کە دیارە ئەوەی هەر تێدا بوو کە ئەو قسانە خراپ بوون. ئەوەی بەختی خۆی نووسیەوە ئێمە دە ڕۆژنامەی کوردستاندا بلاومان کردەوە.

بەهەر حاڵ ئەمن بەو سەراحەتە عەرزی مامۆستام دەکرد. دەمگوت مامۆستا ئەو خەڵکەی ئاوا لە تۆ هاڵاوێنە تۆیان ئیحاتە کردوە، باوەڕیان پێت نیە. ئەمن وەک تۆ مەلام وەک تۆ موسوڵمانم حیزبەکەشمان حیزبێکی کۆمۆنیستی نیە. کەوابێ ئێمە ئەتۆ بە شەخسییەتێکی نیشتمانپەروەری ئایینی دەناسین. بەڵام ئەوانە بە کۆنەپەرستت دەزانن. مەعلوومە ئەوانە کەسێکی ئیماندار بە کۆنەپەرست دەزانن، تەنیا دەیانەوێ کەڵکت لێوەرگرن. ئەتۆ دەگەڵ حیزبی دێمۆکرات هاوکاری بکەی باشترە. تەقریبەن قبووڵی دەکرد. بەڵام کە وەردەگەڕایەوە دەوریان دەدا و تێک دەچۆوە. چونکی پێم دەگوت ئێمە درۆت دەگەڵ ناکەین. ئێمە تۆ بە شەخسیەتێکی سیاسی، مەزهەبی دەناسین بەڵام بە ڕێبەری کوردستانت نازانین. ئەوانیش هاواریان دەکرد: شێخ عیززەددین ڕەهبەرە، بۆ کوردستان سەرووە. ئەو قسانەیان بۆ دەکردو ئەویش دیارە پێی خۆش بوو. تەنانەت لەبیرمە لە شەڕی سنەی‌دا کە هەیئەتێکمان چوو بۆ سنە، لە مەهابادێ وەڕێ کەوتین شەوێ چووینە سەقز میوانی ئیمام جومعەی سەقز بووین. ڕەحمەتی مامۆستا مەلا عەبدوڵڵای موحەممەدی کە ئەو دەمی ئەبوو بەحاجی. کاک ئەحمەدی موفتیزادەش دەعوەت کرابوو بێ. ئەگەر وارید بووین چونکە دیار بوو سازمان درابوو، لاوەکان کۆ ببوونەوە دەیانگوت شێخ عیززەددین ڕەهبەرە، بۆ کوردستان سەرووە. شەوێ دانیشتین و دەگەڵ موفتیزادەی هێندێک تەوافوقاتیان کرد. بەیانی کە ڕۆیشتین بە قودرەتی قادری شوعارەکە گۆڕابوو. ئەوجار ببوو بە: شێخ عیززەددین ڕەهبەرە، موفتیزادە سەرووە. یانی شتەکە هەمووی دەسکردو سازکراو بوو. ئێمەش نەماندەتوانی درۆی دەگەڵ بکەین، چونکە بە مەسئوولییەتەوە قسەمان دەکرد. بەڵام سازمانەکانی دیکە کە بەتایبەتی هەموو چەپی مارکسیستی بوون — مەبەست ئەوە نیە ئەوەی بەخراپ بزانم — بەڵام بەهەر حاڵ لە کۆمەڵی کوردەواری‌دا پەزیرشیان نەبوو، هەموو ئەوانە دەچوون دەیانگوت ئێمە نوێنەری مامۆستا شێخ عیززەددینین. کە دیارە ئەویش وەکوو ڕێبەرێکی خۆشەویستی ئایینی دەناسراو قبووڵ دەکرا. بەڵام ئێمە دەچووین دەمانگوت حیزبی دێمۆکراتین. پێویست نەبوو ئێمە ئەوەی بکەین. ئەوان نە لەباری سازمانی‌یەوە ئەو مەقبوولییەتیان هەبوو، نە وەکوو شەخسییەت کەسێکی ناسراوی وەک دوکتۆر قاسملوویان هەبوو. بۆیە لە دەوری مامۆستای بوون ئەویان وپێش خۆیان دابوو. بە قەولی برادەرێکی کە لە کوردستانی عێراق بوو — ناوی نابەم — لە ژێر عەبایەکەی مامۆستادا خۆیان شاردبۆوە.

هەیاس کارەڵ: مامۆستا ئەگەر ئێوە زووتر لەوان مامۆستاتان گرتبایەوە و قسەتان دەگەڵ کردبایە، پێت وا نیە دەتانتوانی تەئسیری لێ بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن عەرزم کردی خەڵکی دیکە وەپێش ئێمە کەوتبوون. چونکی ڕاستییەکەی ئەوەیە ئێمە لە زۆربەی شارەکانی کوردستان حەلەقاتی تەشکیلاتییمان هەبوو، بەڵام تەشکیلاتمان نەبوو، بەتایبەتی هەلومەرجەکەشمان نەدەناسی. نەماندەزانی چ گۆڕانێک پێک هاتوە. لەحاڵێکدا کوردستانی ئێران وایان لێهاتبوو خەڵک بە ئاشکرایی فەعالییەتیان دەکرد. بۆیە ئەوانە وەپێش ئەمە کەوتبوون. یانی پێشتر مامۆستایان گرتبوو.

هەیاس کاردۆ: بەگشتی دەوری مامۆستا شێخ عیززەدین لەو سەردەمەدا چۆن هەڵدەسەنگێنی؟ پێت وا نیە نەیتوانی ڕیسالەتی خۆی بەباشی بەڕێوە بەرێ؟ ئێستا چۆنی قەزاوەت لەسەر دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دە ئیخلاسی مامۆستا مەلا شێخ عیززەدیندا هیچ شکم نیە. هیچ وەختێک شکم دە ئیخلاسی وی پەیدا نەکردوە، بەڵام وەکوو گوتم ئاوا ئیحاتە کرابوو. بەتایبەتی ئەو عینوانەیان بۆ بەکار دێنا و ئەویش پێی خۆش بوو، مامۆستا مەلا شێخ عیززەدین لەو وەختیدا خراپی عەمەل کرد. ئەگەر مامۆستا مەسئوولانەتر و سیاسییانەتر ڕەفتاری کردبایە شتێکی زۆر نەدەگۆڕا، چونکی جمهووریی ئیسلامی بڕیاری خۆی دابوو. ئەوە مەعلوومە. بەڵام وەزعی کوردستان دەیتوانی چاکتر بێ. بەتایبەت فەزای نێو هێزە سیاسییەکانی کوردستان دەیتوانی چاک بکرێ. ئەمن پێموایە مامۆستا مەلا شێخ عیززەدین لە چەند ساڵی ئەو دواییەدا باشتری ڕەفتار کردوە. ئەگەر لە سەرەتاوە یانی لە ساڵی ٥٧ ەوە هەتا ساڵەکانی ٦٤ و ٦٥ کە هێزە سیاسییەکان لە نێوخۆی وڵاتدا بوون ئاوای عەمەل کردبایە خزمەتی پتری لە دەست دەهات. یانی لەسەریەک ئەگەر ئەمن قەزاوەت بکەم، ئەوەی پێی دەڵێن عەمەلکرد، عەمەلکردی مامۆستا شێخ عیززەدین لەو ٦، ٧ ساڵەیدا کە باسم کرد زیاتر نمرەی مەنفیی دەدرێتێ هەتا موسبەت، دەگەڵ ئەوەش هیچ وەختێکی نە پێشتر و نە ئێستا شکم لە دڵسۆزیی وی پەیدا نەبووە. بەڵام ئەویش وەک هەموو کەس دەیتوانی هەڵەو قسووری هەبێ.

هەیاس کاردۆ: ئێستا پێوەندیت دەگەڵی هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ وەختێک نیە بێچمە دەرەوە یەکێک لە ئەووەڵین کەسانێک نەبێ کە تەلەفوونیان بۆ دەکەم. پێموایە یەکجاریش هەڵکەوتوە کە تەنیا بۆ ٣ ڕۆژان چووبمە ستۆکهۆڵم و سەرم نەدابێ، دەنا هەموو جارەکان کە چووبمەتە سوئێد سەرم داوە. چەند جاریش هەر لێرەڕا تەلەفوونم بۆ کردوە و ئەحواڵم پرسیوە. ئەمن ئێستاش خۆم بەمەرخێسەر قوتابیی و بە کوڕی مامۆستا دەزانم. لەباری تێکۆشانەوە یەکێک خۆشی دەوێ، یەکێک ناخۆشی دەوێ بەجێی خۆی. بەڵام ئەمن خۆشم دەوێ.

عەباس کاریزی: سەرەتاکانی دوای شۆڕش، هاوکات حیزب تووشی چەند کێشەی جۆراوجۆر بوو: لە لایەک دەوڵەتو ملمڵانی بۆ داخوازەکانی کورد. لەلایەک حیزبی توودەو دەستتێوەردانەکانی لە کاری نێوخۆیی حیزبی دێموکرات دا. لەلایەک کۆمەڵەو دروشمە توندەکانی. لە لایەک موفتیزادەو مەترسیی بەهێزبوونی. هەروەها سوپای ڕزگاریو زۆر شتی دیکەش. ئایا پێتان وا بوو دەتوانن لەو هەموو مەترسییە دەرباز بن؟ ئەگەر لەو بارەیەوە باسێکمان بۆ بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە لە ڕوانگەی حیزبی دێموکراتەوە یەک موشکیلی ئەساسی هەبوو. ئەویش موشکیلی ئەو ڕێژیمە بوو کە وەک باسم کرد هەر پێش هاتنەسەرکاریشی حیزب پێی وا بوو خەبات دەگەڵ کردنو سازان دەگەڵی زەحمەتن. حیزب لەو کاتەدا دەبوو ئەوپەڕی هەوڵی خۆی دابا کە خەڵکی کوردستان تووشی شەڕو کێشە نەبن. ئەوی دیکە ئێمە بە موشکیلمان نەدەزانی کە سازمانی جۆراوجۆر هەبن. ئەوەتا ئەمن ئەو حیزبەی دەناسم هەمیشە باوەڕی بەوە هەبووە کە کوردستان دەپاوانی هیچ حیزبێکدا نیە. هەموو حیزبێکی سیاسی حەقی خۆیەتی بیروباوەڕی خۆی فۆرمووڵە بکاو ئامانجی خۆی دیاری بکاو تێکۆشانی سیاسیی خۆی بکا. تەنیا شت کە دەبێ هەموومان پەیڕەوی لێ بکەینو بێ‌پارێزین مەسڵەحەتی نیشتمانییەو ئەویش وەک مووشتەرەکانی هەموومان دەبێ سەیر بکرێ. دەنا با حیزبێک جیاواز بێ، یان ئەخێر موخالیفی حیزبی دێموکرات بێ، ئەوە موشکیل نیە.

دیارە لەسەر هێندێک لەو گرووپانە کە هەبوون بە بێ ئەوەی ناو بەرم ڕەنگە بیروباوەڕی جۆراوجۆر هەبێو جاروبار دەشتەی بیروباوەڕێکی مەنفی کە لەسەریان هەبوو دروست بووە. مەسەلەن گرووپ هەبوون کە وەختی شەڕی ئێران عێراق گوێیان دەفرۆشتن. دەچوون خەڵکیان دەکوشت. یان با بڵێین پاسدارییان دەکوشت. هەر دووک گوێیان لێ دەکردنەوە دەیاندان بە دەوڵەتی عێراق بە نیشانەی ئەوەی ئەوەندە پاسدارییان کوشتوە نیدی نازانم چییان وەردەگرت. دەگوترا خەڵکی بێ‌تاوانیشیان دەکوشت بۆ ئەوەی ژمارەی گوێیەکان زیاتر بێ. ئەوانە ئاچنە ڕیزی هێزە نیشتمانییەکانەوە. دەنا ئەوانی دیکە حیزبی دێموکراتی کوردستان بە موشکیلی نەزانیون.

ئەوەی کە مەربووت بوو بە هێندێک دەخالەتی حیزبی توودە بەڵێ موشکیلساز بوو. بەڵام وا تێدەگەم بانی لەبیرم نیە حیزبی دێموکرات پێی تەنگاو بووبێ. چونکە ڕەنگە کەس تەنانەت لایەنگرانی حیزبی توودەش گومانیان دەوەدا نەبووبێ کە زۆربەی خەڵکی کوردستان لە نێوان حیزبی دێموکرات لەلایەکو هەموو لایەنەکانی دیکەدا حیزبی دێموکراتیان دەویست. ئەوەش هەروا بە گۆترە نیە. باشترین میعیار بۆ دیاری کردنی ڕادەی خۆشەویستیی حیزبێک، هەڵبژاردنە. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە هەڵبژاردنی دەورەی یەکەمی مەجلیسدا لە هەموو ئەو جێگایانە کە کاندیدێک هەڵبژێرا بۆ کوردستان کاندیدەکانی سەر کەوتن. لەو

جێگاکانەش کە کەوتنە دەوری دووهەم، کاندیدەکانی حیزب کەوتنە دەوری دووهەم. کەوابوو هەر چەند حیزبی دێمۆکرات بە دەخالەتەکانی حیزبی تودە ناڕەحەت بوو بەڵام بە مەترسی‌یەکی وای نەدەزانی. بەتایبەتی حیزبی تودە لە کوردستان هەر زۆر کەمنفووز بوو. مەسەلەن ئەگەر تەماشای کاندیدەکان بکەین، لە بۆکان کاندیدی حیزبی تودە مەرحوومی حەسەنی قزڵجی بوو، کاندیدی ئێمەش مەرحوومی کاک ئەبوبەکری هیدایەتی بوو. دەگەڵ هەموو شانازیم بە کاک ئەبوبەکری هیدایەتی‌یەوە، پێم وا نیە کەس گومانی دەودا هەبێ کە ئەگەر ئەو دووانە کاندیدی خۆیان بانایە کاک حەسەنی قزڵجی بە ڕادەیەکی یەکجار زۆر وەپێشی دەکەوت و هەڵدەبژێرا. کەچی ئەو پیاوە گەورەیە چونکی کاندیدی حیزبی تودە بوو، پێم وایێ شتێک پتر لە سەت دەنگی هێنابوو. لە مەهاباد عەلیی گەلاوێژ بوو، ئی ئەمە کاک غەنیی بلووریان بوو. دووبارە دەگەڵ ڕێزم بۆ هەموویان پێموایە هیچ ئینسانێک تەنانەت ئەگەر دوژمنی بابەکوشتەی عەلیی گەلاوێژیش بێ فکر ناکاتەوە کە کاک غەنیی بلووریان لەسەرووەتر بوو لە کاک عەلی. بەڵام چونکی ئەو کاندیدای حیزبی تودە بوو و کاک غەنی کاندیدای حیزبی دێمۆکرات بوو، کاک غەنی بە ڕێژەی ٨٢%ی دەنگەکانی خەڵکی مەهاباد بۆ مەجلیس هەڵبژێرا. لەبیرم نیە بەڵام پێم وایێ کاک عەلی دەوری ٤٠٠ دەنگێکی هێنابوو. ئەویش دڵنیام بەشی هەرە زۆری ئەو دەنگانەش کە هێنابوونی ئی شەخسییەتی خۆی بوون نەک ئی حیزبی تودە.

کەوابێ ئەوانە مەشکیل نەبوون. بەڵام بەهەر حاڵ خەبات یانی بەرپرسەکانی دەگەڵ هەموو گیروگرفتێک، وەکوو دەڵێن ڕێگای خەبات بە گوڵ و ڕەیحانە دانەچێندراوە. دڕک و داڵی هەیە. کەندو کۆسپی لەپێشە، ئەوانە زۆر ئاسایین.

کۆمەڵە

عەباس کاردۆ: مامۆستا لێرەوە دەچینە سەر باسێکی تایبەتی و پڕکێشە کە هیوادارم وەڵامی پرسیارەکانم وەرگرمەوە. ساز بوونەو درێژەی خەباتی "کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستان" بۆ حیزبی دێموکرات کێشەساز بوو. هەر بۆیە داوا دەکەم با بەشێکی تایبەتیی بۆ بکەینەوە:

* وەک بزانی کۆمەڵە کەی دروست بوو؟ حیزبی دێموکرات چۆن لە بوونی ڕێکخراوێکی ئاوا ئاگادار بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە وەڵامی ئەو قسەیە زۆر ئاسان نیە. لە وەختێکدا کە خەباتی خەڵکی ئێرانو کوردستان لە دژی ڕێژیمی پەهلەوی بەرقەرار بوو، ڕێکخراوێک بە ناوی کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان لە مەیدانی تێکۆشاندا نەبوو. چەند سازمان هەبوون کە زۆربەشیان ناوی فارسییان لەسەر بوو. مەسەلەن "جمعیت راه رهایی زحمتکشان". لە مەریوان شتێک هەبوو بەناوی جوتیاران. لە سنە ئێستا حوزووری زیهنم نیە ناوێکی دیکە هەبوو. بەڵام لە بەهاری ٥٨دا، وابزانم مانگی بانەمەڕ بوو، مەوجوودییەتی "کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران" ئیعلان کرا. دەنا پێشتر ئەو ناوە هەر وجوودی نەبوو. ئیدی کە ئەوە دروست بوو، ئەو ناوانەی دیکە سڕانەوە. یانی لە واقیعدا ئەگەر بڵێین ناوەکانی دیکە سەرپۆشێک بوون، ئەو سەرپۆشـــە هەڵگیراو هەموویان لە "کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستان"دا خۆیان دیتەوە. بەڵام لە عەینی کاتدا کۆمەڵە بۆخۆی دەڵێ کە ئێمە لە ساڵی ١٣٤٨دا، نەک ٥٨دا یانی ١٠ ساڵ پێشتر دامەزراوین. ئەمن ئەکزیبی ناکەم. بەڵام حەقم هەیە بڵێم ئەمن کە دە سیاسەتیشدا بووم ئەوە نەبووم بڵێی دەگوێی گادا نوستبم ئەو ناوەم هەتا ساڵی ٥٨ وەبەر گوێ نەکەوتوە، وەبەر چاوم نەهاتوە، ئەمخوێندۆتەوە لەکەسم نەبیستوە.

لەبیرمە پێش ٤٨ی کۆمەڵێـەک دروست بوو بە ناوی کۆمەڵەی ڕزگاری. دبارە ئەمن بە تەسادوف بەسەریدا کەوتم چونکی گوترابوو کە دەبێ ئەمن نەزانم. ئەو کۆمەڵیە کاک سەلاحی موهتەدی و شەهید موحەممەدی ئێلخانیزادە برای ئەو کاک عومەری ئێلخانیزادەیەو نازانم کێی دیکەش دایانمەزراندبوو. ئەوەی ئەمن لێم دیتن شتێکی یەکلاپەڕەیی یان یەکلاپەڕو نیوی بوو کە هێندێک ئامانجی تێدا بوون. دیارە

ئامانجەکان ئامانجی گەورە بوون وەک کوردستانی گەورە و پێکهێنانی کوردستانی ئازاد و لەو شتانە. بەداخەوە شتەکەم نەماوە. لە دوایە پاش ماوەیەکی ئەویش بێدەنگ بۆوە. سێ ساڵ، چوار ساڵ پێش ئێستا بوو. جارێکیان ئێمە چووبووینە سەردانی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشان، وامان کرد کاک سەلاحیش لەوێ بێ. دیدارەکە زیاتر دۆستانە بوو پێمان خۆش بوو ئەویش لەوێ بێ کە یەکتری ببینین. لەوێ باسەکە هاتە پێش. کاک سەلاح گوتی دوژمنایەتیمان کرا، نەیانهێشت ئەو کۆمەڵەی ڕزگارییە پێک بێنین. گوتم ئەو دوژمنایەتییە خەیاڵییەی بۆ دەتاشی. کێ ناوی ئێوەی بیست؟ کام ڕۆژنامەتان کام ڕادیۆتان کام بەیانتان کام تەشکیلاتتان؟

عەباس کاروانی: مامۆستا ئەو کۆمەڵەی ڕزگارییەیان لە باشووری کوردستان دامەزراندبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەودەم کاک سەلاح و کاک موحەممەد لێرە بوون. گرووپیان هەبوو. حەتتا ئەمن بۆخۆم ماوەیەک هاوکاریی حیزبیم دەگەڵیان هەبوو لە داخڵدا. هەر مورتەقیم دەگەڵ وان هاوکاریی حیزبیم هەبوو. کاک سەلاح ناوی مستەفا بوو. کاک موحەممەدیش ناوی کاوە بوو. ئەوەیە هەژار دە بەرەوموکریاندا یادیان دەکاتەوە:

کاوە بۆ کوێنکی شکاو بێ‌چەرمە — خوێنی لاوان کە لەبیر کا شەرمە
مجە گردەڵ کە بەرو بار بۆوە — گەشتە پان پێنجی درەو خاو بۆوە

ئەوە دوای ئەوەی بوو کە چوونەوە.

مەبەستی لە مجە گردەڵ کاک سەلاحە. ئاخر کاک سەلاح پیاوێکی کورتە باڵا و چووکەڵەیە. قسەی خۆش هەر خۆشە. با لێرەدا قسەیەکی خۆشیش بگێڕمەوە کە کاک سەلاح لە بابی گێڕایەوە. ئەو وەختی کە کاک سەلاح لە عێراق بووە، شەوێکیان لەنێوە شەوێدا دایکی وەخەبەر دێ و دەست دەکا بەگریانێ. حاجی ڕەحمانئاغا، بابی کاک سەلاح -ڕووحی شاد بێ- وەخەبەر دێ دەڵێ ئەوە بۆ دەگری چ باسە؟ ئەویش دەڵێ وەڵڵا خەونم بە سەلاحەوە دیوە. بابیشی دەڵێ خەون هیچ نیە، بخەوە. دەڵێ ناوەڵڵا حەتمەن شتێکی بەسەر هاتوە. دەڵێ کچێ خەون هیچ نیە گرێی مەدەیە. خولاسە دەست هەڵناگرێ هەتا لێی دەپرسێ خەونەکەت چی بوو؟ ئەویش دەڵێ دەخەونێدا سەلاح نوستبوو، لێفەیەکی بەخۆیدا دابوو. ئەگەر بەسەریدا دەدا لاقی وەدیار دەکەوتن ئەگەر بەلاقیدا دەدا، سەری وەدیار دەکەوت. حاجی ڕەحمانئاغا دەڵێ دەبزانە خەونەکەت هیچ نیە. ئاخر چ لێفەیەک هەیە بە کوڕی تۆ ڕانەگا؟ هەرچی لێفەی دنیایە هەیە لەسەر و لاقی سەلاحی زیادە.

هەروەک گوتم ئەمن شتێکم لەو بارەیەوە لە کۆمەڵەی نەدیوە هەتا ساڵی ٥٨ کە ئیعلانی مەوجوودیەتی کرد، بەدوای وەی‌دا بوو کە ئەو وردە سازمانانەی ئیکیان کۆ کردەوەو سازمانێکی واحید هاتە مەیدانی خەبات.

هەیاس کاروەز: کاک برایمی عەلیزادەش باسی ئەوەی دەکا کە پێشتر شتیان هەبووە بەڵام بە ناوی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشان نەبووە. دوایە هاتوون‌و ئەو ناویان لێ ناوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جا ئیدی ئەوان بۆخۆیان دەی‌گێڕنەوە بۆ ساڵی ٤٨ بەڵام مەگەر مەحفەلێکی چووکەلەی خۆیان بووبێ. دەنا ئەوەی پێی دەڵێین خەڵکی کوردستان یان سازمانە سیاسی‌یەکان کەس لێی خەبەردار نیە.

* ڕوانگە سەرەتایی‌یەکانی کۆمەڵە چی بوون؟ کۆمەڵە چۆن خۆی بە خەڵکی کوردستان ناساند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بە دوو دەلیل زۆر ڕۆ ناچوومە نێو ڕوانگە سەرەتایی‌یەکانی. یەکیان ئەوەیە ئێمە دەگەڵ موشکیلاتێکی زۆری سیاسی، تەشکیلاتی، تەبلیغاتی‌و لەهەمووان خراپتر نیزامی بەرەوڕوو بووین‌و بەکاری خۆمان ڕاگەیشتووین. دووهەمیش ئەمن حیزبی سیاسیی خۆمم هەبووەو زۆریش عەلاقەم بەو مەسەلانە کە بۆ ئەوان مەترەح بوون وەک مەسایلی کۆمۆنیستی نەبووە. ناتوانم بڵێم ئەمن مەبنا فەلسەفی‌و فکری‌یەکانی ئەوان بە درێژی دەناسم‌و ناسەوێ ئیدیعای بێ‌جێش بکەم. بەڵام بە هەرحاڵ ئەوان خۆیان بە ڕێکخراوێکی مارکسیستی‌و کۆمۆنیستی دەزانی. هەر چەند ناوی سازمانەکەیان کۆمۆنیست نەبوو، بەڵام کە قسەیان دەکرد یان دەیاننووسی هەمیشە خۆیان وەک کۆمۆنیستەکانی کوردستان دەناساند. یانی بناغە فکری‌یەکانیان ئەوە بوون. بە هەرحاڵ ئەوەش دەزانین کە دواتر جامعەی کوردستانیشیان تەقسیم کرد بە تەبەقەی کرێکارو تەبەقەی سەرمایەدار. ئەوان نوێنەری تەبەقەی کارگەر بوون‌و حیزبی دێموکراتیش نوێنەری بورژوازی بوو. بەڵام ئەگەر بڵێم مەبنا فکری‌یەکانی ئەوانم خوێندۆتەوە بەداخەوە هەتا ئێستاشی دەگەڵ بێ نەم‌خوێندۆتەوە.

* هەر وەک دەزانین کۆمەڵە لایەنێکی سەرەکی لە بەشدارانی "هەیئەتی نوێنەرایەتی گەلی کورد" بۆ وتووێژ دەگەڵ کۆماری ئیسلامی بوو. هەڵوێستو نەخشی کۆمەڵە لەو پێکهاتەیەدا چۆن بوو.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە هەرحاڵ کۆمەڵە لایەنێک بوو کە لە باری وەزنەوە دەبێ بە لایەنی دووهەم حیسابی بکەین. ئەگەر دیققەتمان کردبێ هەیئەتی نوێنەرایەتی گەلی کورد لەچوار لایەن پێک‌هاتبوو: مامۆستا مەلا

شێخ عیززەددین وەکوو شەخسییەتە حیزبی دێموکرات، کۆمەڵەو لقی کوردستانی چریکە فیداییەکانیش وەک حیزبو ڕێکخراو. مامۆستا کە ئەو نەخشەی درابوویە، فەقەت شتێکی سێمبولیک بوو. وەکوو شەخسییەتێک‌و زیاتریش لەبەر ئەوە کە دەگەڵ حکوومەتێکی دینی تەرەف بووین. زەمانی دین پێویست بوو بیزانێ کە ئەویش ڕێبەرێکی ئایینی بوو. زۆر جاریش کە کێشەمان دەبوو مامۆستا باسی سۆسیالیزمی دەکرد، دوکتور قاسملوو بە شۆخی پێی دەگوت مامۆستا باسی سۆسیالیزم‌و کۆمۆنیزم بۆ من هەڵگرە. ئەمن دەرسی ئابووریی سیاسیم خوێندوە، مامۆستا بووم لە دانیشگا دەرسەکەیم گوتۆتەوە. ئەتۆ دەگەڵ ئەوانە بە زمانێکی دیکە قسان بکە. جا بەڕەحمەت بێ مەلا سەعید پیاوێکی قسەخۆش بوو، دەی‌گوت مامۆستا دوکتور مەبەستی ئەوەیە پێت بڵێ ئەتۆ باسی قیامەتێ بکە دنیایەکە بۆ من بەجێ بێڵە. لەپاشان ئێوە دەگەیشتنە حیزبی دێموکرات کە لەباری وەزنو توانائو هەموو شتێکەوە حیزبی یەکەم بوو. بۆیەش وتەبێژی ئەو هەیئەتە بوو. لەڕاستی‌دا لەسەر ئەوە تەوافوق کرابوو کە وەختێک دەگەڵ هەیئەتی دەوڵەت دادەنیشین مامۆستا قسە تەشریفاتی‌یەکان دەکا. وەک بەخێرهاتنو بەیەکترناساندنو ئەوە. لەپاشان نوێنەری حیزبی دێموکرات هەر کەسە، ئەو قسەکان دەکا. ئەوانی دیکەش ئەگەر قسەیەکیان هەبێ، دەبێ بی‌نووسن بۆ نوێنەری حیزب کە ئەو مەتڵەبە هەیە. جا ئەویش یان دەڵێ بۆخۆت مەترەحی بکە، یان لەجیاتی وی باسی دەکا، یان ئەگەر پێی مەسڵەحەت نەبوو دەتوانێ بڵێ با لێی گەڕێین.

کۆمەڵە لەباری تەرتیبەوە سێهەم بوو بەڵام لەباری توانائو مەوقعییەتەوە ڕەنگبێ دووهەم بوو. بەداخەوە دەبێ بڵێین ئەو هەیئەتی نوێنەرایەتی‌یە لەڕاستی‌دا قەت نەکەوتە سەر کارەکەی خۆی. دەمێکگای دیکەدا زۆر باس کراوە، خۆ دەوڵەت ئەوەندە جیددی نەبوو کە وتووێژێکی ڕاستەوخۆ دەگەڵ ئەو هەیئەتە بکا هەتا بزانین چۆنە. زۆر جار ئەوە گوتراوە کە ئێمە تەنیا یەک‌جار دەگەڵ هەیئەتی دەوڵەت کۆ بووینەوە. ئەویش لەسەر هەڵەیەکی تێکنیکی کە مامۆستا مەلا شێخ عیززەددین کردی، بیانوو کەوتە دەستی ئەوانە کە بە ناوی هەیئەتی دەوڵەت هاتبوون بەتایبەتی هاشمی سەباغیان کە بڵێ ئێمە دانانیشین. ئەوان حەساسییەتیان بەناوی کۆمەڵەو چریک نیشان دەدا، کە دیارە بەشێکی زۆری بۆ تێکدان بوو. دەیان‌گوت ئێمە دەگەڵ ئەوانە دانانیشین. ئەوانە زیندی ئیسلامین‌و ئەو شتانەو ئێمە دەگەڵیان دانانیشین. ئێمەش تەوافوقمان کرد کە بابە خۆ ئەوانە دەزانن هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد لەو چوار گرووپە پێک هاتوە. بەڵام دەیانەوێ ناوەکە نەبێ. با ئێمە ئەوە ڕەعایەت بکەین. کە دادەنیشین عادەتەن لە هەموو دانیشتنێکی ئاوادا ئەندامانی هەیئەتەکان دەناسێندرێن- ئێمەش لەجیاتی ئەوەی بڵێین ئەوە چریکە دەڵێین فلان کەسە. یان لەجیاتی ناوبردنی حیزبی دێموکرات ناوی کەسەکە دەبەین. هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد مەسەلەن ئەو ٥ کەسەیە، یان ئەو ١٠ کەسەیە. کە دانیشتین لە هەوڵەوە هەیئەتی دەوڵەت کە ٣ کەس بوون، هاشمی سەباغیان موعەڕیفیی کردن کە بۆخۆی‌و

داریووشی فرووهەرو عیززەتوڵڵای سەحابی بوون. نۆرەی مامۆستای هات کە ڕەئیس بوو دەبوو ئەوشتانە ئەو بیانکا. هەمووی خۆی ناساند وەک شێخ عیززەددینی حوسێنی. دوایە گوتی ئەوە دوکتۆر قاسملوو و عەبدوڵڵا حەسەنزادەو کەریمی حیسامی لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە، ئەوجار فلانو فلانو فلان لەلایەن کۆمەڵەو هەروەها تی چریکەکان. ئەوەندە کافی بوو کە هاشمی سەباغیان بلێ ئێمە دەگەڵ ئەوانە دانانیشین‌و ئیدی کۆبوونەوە تێک‌چوو کە ئەوە ئێستاش جارێکی دیکە کۆ نەبێتەوە.

بەڵام لە شتێکی دیکەدا هەم کۆمەڵەیی‌یەکان — ئەوان زیاتر — هەم ئەوانی دیکە هێندێک کاریان دەکردن کە سیاسی نەبوون. مەسەلەن ئەو هەیئەتە هاتبوو بۆ مەهاباد. لە حاڵێک‌دا هەیئەت لە مەهاباد بوو ئەوان بەیاننامەیان دەرکردبوو کە ئێمە بۆ نیشانگەری موزاکەرە دەکەین. دیارە ئەوە بەکەمجارو ئاخرجاریشیان نەبوو. جارێک مەرحوومی دوکتۆر قاسملووی پێشی گوتن کە بابە موزاکەرە سەرفی ئەوەیە لەوێ دروستە یان هەڵەیە، پێی دەگەی یان نا، بۆ گەیشتن بە نەتیجەیە. نیشانگەری موزاکەرە بۆ چییە؟ باشە وەختێک ئەتۆ موزاکەرە دەکەی نابێ کارێکی وا بکەی پێش ئەوەی مەتالیبت تەرح بکەی، وەزعەکە ئاڵۆز بکەی‌و جەلەسە تێک بچێ. بەهەرحاڵ لە کۆبوونەوەیەک‌دا کە ئەمن حوزوورم نەبوو، بەڵگەیان لەپێش دوکتۆر قاسملووی دانابوو. گوتبوویان ئەوەتانێ ئەوانە موزاکەرە دەکەن بۆ نیشانگەری. کەوابێ ئەوان نایانەوێ ڕێک کەوین. دەیانەوێ تێکی دەن. ئەوە قسەی هەیئەتی دەوڵەت بوو. ئەمن پێم وایە ئەگەر ئەوان ئینساف بدەن، نە ئەوان ئەو تەسەوورەیان لەسەر جمهووریی ئیسلامی هەبوو نە ئەمن هەمە. ئەمن قەت بوختانی وا بە جمهووریی ئیسلامی ناکەم کە ڕۆژێک لە ڕۆژان نیازپاک بووە. حەتمەن ئەوان پتر لە منیش پێیان وایە. بەڵام ئیدی ئەوە سیاسەت نیە. لە سیاسەتدا هەموو ئەو شتانەی دەدڵتدان بۆ گوتنێ نابێ. یان دەگەڵ تەرەف دانانیشم یان ئەگەر دانیشتم ئیدی بۆیە دانانیشم کە پێی بڵێم ئەتۆ کۆنەپەرستی‌و ئەتۆ فلانو فیساری. ئەوە بە باوەڕی من کارێکی باش نەبوو.

* سەرەتای چالاکی‌یەکانی کۆمەڵە لە کوردستان بە هێرشی تەبلیغاتی بۆ سەر حیزبی دێموکرات دەستی پێ کرد. هۆ، یان هۆیەکانی ئەو هێرشە تەبلیغاتی‌یە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم ئەو تاریخەی پێشی کە کۆمەڵە باسی دەکا چی بووە. لەو ماوەیەشدا کە ئەعمالییەتی هەبوو، چ ئەو وەختە کە گرووپی پەرشو بڵاو بوون چ دوایە کە بوون بە یەک سازمان، لە ڕاستی‌دا ئەمن بەرنامەکەیانم نەدیوە بەڵام لە نووسراوەکانیان دەردەکەوت کە ئەوان بۆ تێک‌شکاندنی "دەسەڵاتو ئۆتۆریتەی بۆرژوازیی کورد" پێک هاتوون. بۆرژوازیی کوردیش هەر حیزبی دێموکرات بووە. بۆ خۆیان وایان دانابوو کە ئەوان نوێنەری کرێکارانو حیزبیش نوێنەری بۆرژوازی‌یە. ئێستا خۆ کاریشیان بەوە

نەبوو ئەو ئیدیعایە چەند وایەو چەندە وا نیە. جارێکی لە سیسێری - دێیەک لە ناوچەی ڕەبەتی کە بۆخۆم لەوێ لە دایک بووم - ئەمن و کاک حەسەنی ڕەنگگار چووبووین قسەمان بۆ خەڵکی کرد. مەقەڕی هەرە گەورەی کۆمەڵەش لە ناوچەی ڕەبەت لەو دێیەی هەڵ کەوتبوو، پایەگای سەرەکی‌یان لەوێ بوو. ئەوانیش هاتبوون. لەوێ کردیانە کێشەو پرسیاری سەیروسەمەرەیان دەکرد بۆ ئەوەی بە فکری خۆیان ئێمە لەبەر چاوی خەڵکی بشکێنن. لە زیمنی قسەکانیدا ئەمن گوتم بابە ئێوە بە ئێمە دەڵێن حیزبی دەرەبەگ و وەکیلان یان حیزبی بۆرژوازی. خۆ ئەمن زۆربەتان ناناسم جا بەراستیش ئەوەناسین، ئێمە وا دانیشتبووین کە کەوتبووینە لای مێحرابی. هەرچی کۆمەڵە بوون لەلای چەپ دانیشتبوون و حیزبی‌یەکانیش وەکوو پێشمەرگەو ئەندامانی ڕەسمی کەوتبوونە لای ڕاست. خەڵکەکەی دیکەش وەکوو سەفی نوێژ لە ئێوەڕاستی ڕووبەڕووی مێحرابێ دانیشتبوون. گوتم ئەوانە کۆمەڵەن ئەوانە دێمۆکراتن و ئەوانەش خەڵکن. گوتم وەرن لێیان بپرسین بزانین کوڕی کێن. با بزانین ئێمە کوڕی زەحمەتکێشانی شارو دێین یان ئێوە. پاشان پرسیارێکی دیکەشم لێ-کردن. گوتم خۆ ئێرە پایەگای بەقووەتتانە. ئەوەش خەڵکی ئێرە. ئەرێ خەڵکینە دێمۆکراتتان دەوێ یان کۆمەڵە؟ خەڵک ئێکڕا گوتیان دێمۆکرات. ڕەنگە دەنگێک دوو دەنگ بۆ وان بووبێ، بەڵام ئیدی خەڵکیان دەگەڵ نەبوو.

ئێمە چووبووین شەوێ لەوێ بین و بەیانی بڕۆین، هەرچی کردمان نەیانهێشت بڕۆین. ئەو ڕۆژەش مایەوەو شەوی دووهەمیش لەوێ بووین و سەرمان لە هێندێک کەسیدا کە دەمانناسین. دەچووینە هەر ماڵێک بە دەیان کەس لە خەڵکەکە بەدوامانەوە بوون و لە دەورمان بوون. جا مەبەستم ئەوەیە ئیدیعاکەیان هەر نەبوو. بۆیە دایان-نابوو دەبێ سەنگەری بۆرژوازی بشکێنن. شتی خراپیان دەکرد. مەسەلەن ئەمن بەچاوی خۆم نامەی کۆمەڵەم دیوە بە مۆرەوە لە ناوچەی باتێ کە گوتوویەتی ئەو دوو ماڵە دەیانەوێ ژنبەژنەی بکەن. ئیجازەیان بدەن با بیکەن. لەحاڵێکدا ئەوە ڕەسمێکی زۆر خراپی کوردەواری‌یە. دەکرێ بڵێم لە زۆربەی ناوچەکانی کوردستان هەبووە کە بەرەبەرە هەرهاتووە کەم بۆتەوە. دەپێشدا لەشاران و پاشان لە دێهاتیش کەمتر بۆتەوە. بەڵام کارێکی خراپە. ئێمە بەربەرەکانێمان دەگەڵ دەکرد. ئەوان بۆ ئەوەی سەنگەری بۆرژوازی بشکێنن مۆجەوەزیان سادر دەکرد. دەچی پێشی پێ‌دەگری دەبێ شەڕی دەگەڵ بکەی، پێشی پێ‌نەگری قانوونشکێنی دەکا. یان مەسەلەن جەنگەڵبڕین لە هەموو دنیایەدا کارێکی خراپە. ئێستا جمهووری ئیسلامی بە هەموو کۆنەپەرستی خۆیەوە وای کردوە جەنگەڵەکان ژیاونەوە کە بەداخەوە ئێمە لەوڵات نیین بیان بینین. کۆمەڵە دەی‌گوت بڕۆن بی‌بڕن خۆ ملکی حیزبی دێمۆکرات نیە ملکی خۆتانە. گورە بابە ملکی خۆتانە مانای نیە، ئەوە نابێ ببڕدرێ. ئەوە ملکی فەرد نیە، ملکی گشتی‌یەو بۆ هەموو کەسە. بەڵام چونکی حیزبی دێمۆکرات دەی-

گوت نابێ جەنگەڵی ببرن ئەو دەچوو هانی دەدان بیبڕن. یانی وەک ئەوەی بۆ موخالەفەت دەگەڵ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دروست بووبن. بەداخەوە ئەوە شتێکی خراپ بوو کە ناکامی زیانباریشی لێ کەوتەوە.

* هەڵوێستە سەرەتاییەکانی حیزب بەرامبەر بە کۆمەڵەو تەبلیغاتەکانی چی بوون؟ دەکرێ نموونە باس بکەی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: وەکوو موشەخەس کە بڵێم فلان ڕۆژە ئەوەمان گوتوو ئەوەمان کرد بەداخەوە- هەر لە مەوڵەوە سەرزەنشتی خۆم کرد- هیچم ڕانەگرتوە. ئاوام لەبیر نیە. بەڵام لەبیرمە کە حیزب باوەڕی بەوەی هەبوو کە ئەوانیش سازمانێکن و حەقی خۆیانە تێکۆشانی سیاسییان هەبێ. بەڵام دوکتور قاسملوو زۆر جار لە دانیشتن دەگەڵ وان و دەگەڵ خەڵکی دیکەشدا دەی گوت بابە نموونە دێنینەوە بەدوور دوکانی میوە فرۆشی، هەموو دوکاندارەکان حەقی خۆیانە هاوار بکەن وەرە پرتەقاڵی ئاودار، وەرە بۆ سێوە لاسووری یان هەرچی پێیان خۆشە. حەقی خۆیەتی تەبلیغ بۆ شتەکانی خۆی بکا. بەڵام حەقی نیە بەخەڵکی بڵێ شت لەو دوکانەی مەکڕن چونکی پرتەقاڵەکانی ڕزیون یان سەرما بردوونی، سێوەکانی تاڵن و شتی وا. بۆ ئەوەی ئەو فەزایە نەشێوێ با ئێمە تەبلیغاتەکەمان لە جیاتی هێرش بۆ سەر یەکتر، بە قازانجی خۆمان بێ. هەرکەسە تەبلیغ بۆ بیروباوەڕی خۆی بکا. دیارە ئەوان نە حوزووری قبووڵیان دەکردو نە عەمەلی، زیاتری تەکیەی وان لەسەر ئەوە بوو کە دەبێ بچن لە زیندی حیزبی دێمۆکرات قسە بکەن. دەچوونە مزگەوتان قسەیان دەکرد، قسەکانیان بەشێکی زۆری لە دژی حیزبی دێمۆکرات بوو.

تەنانەت هێندێک شتی دیکەیان تیئۆریزەش کرد. ئەمن هیوادارم مابێتم جوزوەیەکم دیوە کە بڵاویان کردبۆوە کە تێیدا دەڵێن ئەوە کە جمهوریی ئیسلامی بەسەر مەنتەقەیەکدا حاکم بێ یان حیزبی دێمۆکرات، لە ئەساسدا فەرقێکی نیە. یان مەسەلەن دەڵێن ئەگەر ئێمە بۆ تێکشکاندنی سەرەڕۆیی حیزبی دێمۆکرات ناوچەیەکیشمان بکەوێتە دەستی جمهوریی ئیسلامی موهیم نیە. چونکە ئەوەی لە نیهایەتدا دەبێ دیفاع لەو خاکەی بکا حیزبی دێمۆکرات نیە، بەڵکوو کۆمەڵەیە. کەوابێ ئێمە دوایە لە فورسەتی موناسیبدا مشووری هێزەکانی جمهوریی ئیسلامی دەخۆین. کەوابوو ئێوە دەبێ کارتان ئەوە بێ کە دەسەڵاتو جەبەڕووتی حیزبی دێمۆکرات تێک بشکێنن. حەتتا لە جێیەکی دیکەدا شتێک هەبوو کە زۆر لەوەش خراپتر بوو. دەڵێ ئەگەر پێشمەرگەی ئێمە تاقە یەک فیشەکی پێ بێتن، لایەکی جمهوریی ئیسلامی بێ و لایەکەی دیکەی حیزبی دێمۆکرات، دەبێ ئەو فیشەکەی بە حیزبی دێمۆکراتەوە بنێ. یانی بەو ڕادەیە لە هەڵوێستی توند.

بەڵام حیزبی دێمۆکرات بە هیچ جۆر کۆمەڵەی بەو چاوە تەماشا نەدەکرد. بە هیچ جۆر لایەنگری ئەوە نەبوو فەزای سیاسیی کوردستان ئەوەندە ئاڵۆز بێ کە لە نێوان ئەو هێزانەدا ببێتە شەڕ. ئەمن نالێم ئەوان دەیانەویست ئەو شەڕە بکەن. بەڵام ئەوان زەمینەی شەڕەکەیان ئامادە دەکرد. باشە ئەتۆ دەچی لە دێیەک تەبلیغات

دەکەی، بۆ هێرش دەبیە سەر حیزبێکی دیکە، جا هەر حیزبێک بێ؟ دەبێ تەبلیغی خۆت بکە. بەڵێ ئەوان زەمینەکەیان بۆ ساز کرد.

عەباس کاردۆ: بەو دواییانە کتێبێکی کاک برایمی عەلیزادە چاپ بووە کە من خوێندوومەتەوە. کاک برایم لەو کتێبەیدا دەڵێ لە کۆنگرەی دوودا واتە ساڵێک دوای سەرکەوتنی شۆڕش، بڕیارنامەیەکمان تەسویب کرد کە حیزبی دێموکرات بە حیزبێکی بۆرژوایی دەناسین و بەحەقی خۆمانی دەزانین خەباتی بەدژ بکەین. بەڵام ئەو بڕیارنامەیەمان بڵاو نەکردەوە تەنیا لە چوارچێوەی ئەندامانی خۆماندا مایەوە بۆ ئەوەی فەزاکە نەشێوێ. بەڵام لەڕاستیدا وا دەردەکەوێ لەو وەختەوە کاریان بۆ کردبێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی ئەمن بڕیارنامەکەم نەدیوە. بەڵام خۆ ئەوەیان نەدەشاردەوە کە ئەوە بۆرژوازیی کوردە. ئەنانەت دوایە سێ چوکلەیەکیان دروست کرد. جمهوریی ئیسلامی نوێنەری بۆرژوازیی ئێرانییە. حیزبی دێموکرات نوێنەری بۆرژوازیی کوردە. کۆمەڵەش توێژەری پرۆلیتاریای کوردە. ئێستا پرۆلیتاریا بەو مانا عیلمییە کە دەڵێن بە کرێکاری سەنعەتی دەگوترێ نەک پێشەوەکەشیان داخوا لە کوردستان هەبوو یان تا ئەوە شتێکی دیکەیە. چونکە ئەوانەی سەریان لەو باسانە دەردەچوو شکیان هەبوو کە ئەو کرێکارە سەنعەتییە لە کوردستان هەبێ. بەڵام ئەوان دایاننابوو دەبێ ببێ. تەشریح دروستی دەکەن. دەبێ بۆرژوازیی کوردیش هەبێ و پرۆلیتاریای کوردیش هەبێ. دیارە هەرکام لەوانەش توێژەری خۆیان بۆ داترابوو کە حیزبی دێموکرات نی بۆرژوازییەو کۆمەڵەش نی پرۆلیتاریایە.

* یەکەم تێکهەڵچوونی چەکداری لە نێوان پێشمەرگەکانی حیزب و کۆمەڵەدا کەی و لەکوێ ڕووی دا؟ تکایە هۆیەکانی باس بکە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیسان بەداخەوە زۆر بە تەفسیلم لەبیر نییە. بەڵام ئەوەی ئەمن لەبیرم بێ یەکەم لێکدانی چەکدارانە کە لە بەینی کۆمەڵەو دێموکراتـــدا ڕووی دا لە ناوچەی سەردەشتـــێ لە کۆتایی-یەکانی هاوین یان سەرەتاکانی پاییزی ١٣٥٨دا بوو. شەوێ دوو دەستە پێشمەرگەی ئەو تێ وان تووشی یەکتر دەبن، یەکتر دەنگ دەدەن. ئەوانەی ئێمە دەڵێن دێموکراتین. کەچی ئەوان لەبەر ئەوەی باوەڕ ناکەن یان هەرچی دی، لێیان دەدەن. لەوان بە خۆشییەوە کەس نەکوژرا. بەڵام ئێمە کادرێکمان بە ناوی "نەبێ عەلی ڕەسووڵ نالی" خەڵکی "ئێرچوان"ێ شەهید بوو. ئەوە یەکەم دەرگیریی چەکدارانەی نێوانمان بوو کە شەڕەکە بۆ ماوەیەک درێژەی کێشا. دیارە مەڵاڵانی ئێمە هەرلەوێ زانیبوویان کە ئەوان کۆمەڵەن و ئەوانیش زانیبوویان ئەوانەی دیکە دێموکراتن بەڵام تازە لێیان دابوون.

* هەروەک دیتمان دواتریش هەرجارێ لە ناوچەیەک تێکهەڵچوونی چەکداری ڕووی دەدا بەڵام زوو پێشی پێ دەگیرا. هۆی چی بوو نەتوانرا مەحکەمکاری‌یەکی وا بکرێ کە دوولایەن بە هیچ‌جۆر بیر لە شەڕی چەکداری بەدژی یەک نەکەنەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەسەلە ئەوەیە هەرکات دادەنیشتین هەردووک لا دەمانگوت ئەو شەڕە خراپە. بەڵام ئێمە دەمانگوت دەبێ زەمینەی شەڕەڵاییسانەکەش لەبەین بەرین. دەنا تەنێ پێتزینی لەوێ ڕۆژکەو شەمچەش لێمە بۆ ئارر ناگرێ؟ دەبێ وا بکەین ئەو زەمینەسازی‌یە نەمێنێ. ئەوان دەستبەردار نەبوون لەوەی کە شتی ئاوا بکەن یانی زەمینەکەی ساز کەن. جگە لەوە شتێکی دیکەش دەکۆمەڵەی‌دا خراپ بوو. ئەگەر لە جێ‌یەک تێکهەڵچوونێک دە بەینی پێشمەرگەی ئێمەو ئەواندا دەبوو ، نەک هەر لەوێ کۆمەڵگیان نەدەکرد خاتیمەی بێ، بەڵکوو لەو جێگایانەش کە بێ‌خەبەر بوون دەستیان بەگرتنی خەڵکی ئێمە دەکرد. بارمتەیان دەگرت، دەگەڵ هەموو ئیددیعاکانیان، ئەمن ئەوکاتیش‌و ئێستاش هەر پێموایە ئەوان لە بەرابەر حیزبی دیمۆکراتدا خۆیان بە زەعیف دەدیت. چونکە بە هەرحاڵ حیزب لەباری پێشمەرگەو لە هەر بارێکەوە کە بیگری بەهێزتر بوو. بۆیە ئەوەیان دەکرد هەتا بەو جۆرە بێنەسەڵاتیی خۆیان جوبران بکەنەوە. لەحاڵێکدا حیزبی دیمۆکرات ئەو کارەی نەدەکرد. ئەمن لەبیرمە جارێکی شەڕ لە مەنتەقەی بۆکان‌و مەهابادێ دروست بیوو. ئێمە لە "دوورناوێ دۆڵەتوێ" لە ناوچەی سەردەشتێ بووین. پێشمەرگەی ئێمە دوو کەسیان لێ گرتبوون‌و هێنابایان. گوتم ئەوانە چین؟ گوتیان کۆمەڵەن گرتوومانن. شەوێ لەلای خۆمان ڕامان‌گرتن‌و گوتم خزمەتیشیان بکەن. بەیانی گوتم بیانبەنەوە هەتا ئەو جێگایەی بۆخۆیان دەڵێن بەسەر ئیدی ئەمنییەتمان هەیە. بەڵام ئەوان دەرێیان پێ نەدەکرد. نەک هەر پێشمەرگە، لایەنگرانی حیزبیشیان بە بارمتە دەگرتن. جگە لەوە بێ‌ڕەحمیی سەیروسەمەرەشیان دەگەڵ ئەوانە دەنواند کە لە شەڕدا دەیان‌گرتن یان وەدەستیان دەکەوتن. ئەوە هەمووی زەمینەی لێک‌دڕدۆنگ‌بوونی زیاتر ساز دەکردو بوونی متمانە بە یەکتری لاوازتر دەکرد.

* کۆمەڵە بۆ کەوتە داوی "سەمەندی‌یەکان‌و داخوا دامەزرانی "حیزبی کۆمۆنیستی ئێران" چ زیانێکی بۆ بزووتنەوەی کوردستان‌و حیزبی دیمۆکرات هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نە ئەمن‌و نە حیزبی دیمۆکرات پێشتر ئاگادار نەبووین. ئەوە حەقی خۆیان بوو بڕیارێکی ئاوا بدەن. چاک یان خراپ بەخۆیان مەربووتەو پێویست نیە ئێمە قسەی لەسەر بکەین. بەڵام ئێستا ئیدی بۆ بەشێکی ئەساسی لە کۆمەڵەی، ڕەنگە بۆ بەشی زیاتری کۆمەڵەی دەرکەوتوە کە ئەوە کارێکی باش نەبووە. خەڵکی کوردستانیش پێشوازی‌یان لەوە نەکرد. تەنانەت جارێکی لە "گەڵاڵێ" کە تازە ببوون بەیەک موناقەشەیەکمان دەگەڵیان هەبوو. دەیانگوت ئێمە مەرقەبییەتی تایبەتیمان لەنێو حیزبی کۆمۆنیستدا

هەیە. ئێمە کۆنگرەی خۆمان دەگرین، کۆمیتە ناوەندیی خۆمان هەیە. ئەگەر پێویست بێ دەگەڵ دەوڵەتی ناوەندی موزاکەرە بکەین، حەقی موزاکەرەمان هەیە. گوتم دەزانن بۆ ئەوەحەقتان هەیە؟ گوتیان بۆ؟ گوتم دەلیلەکەی ئەوەیە کە حیزبی کۆمۆنیست کۆمەڵەی لێ‌دەرکەی یانی ١٠، ١٥ کەس، با ئەوان بە هەموو ئێرانی بەقەت ئێوەی ئێوەیان هەبێ، بزانم ئەو ئیجازەیەتان پێ دەدەن؟ کەوابێ ئەوە باش نەبوو. بۆ ئێمەش هیچ موهیم نەبوو. حەقی خۆیان بوو، هیچ دەخالەتێکیشمان تێدا نەکرد.

عەباس کاروخ: یانی هیچ حەساسییەتتان نیشان نەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا. هەرچەند ڕەنگە ئەوە کۆمەڵەگی کردبێ کە ڕووحی کوردستانی گەڕی دەێو ڕیزەکانی کۆمەڵەدا لاواز بێ ، یان موخالەفەت دەگەڵ حیزبی دێموکرات زیاد بکا. بەڵام ئەوە سەرپووت بەخۆیان بوو، ئەوە کارێک نەبوو حیزبی دێموکرات بیەوێ قسەی تێدا بکا. قسەشی تێدا نەکردوە.

عەباس کاروخ: یانی ئێوە نە بە تەئییدو نە بە مەحکووم‌کردن هیچ ئیعلامییەتتان بڵاو نەکردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ هیچ. دیارە لە وەختی شەڕەکاندا خەڵکی تەعنەی لێ‌دەدان. ئەمن لەبیرم نیە، بەڕاستی لەبیرم نیە، ڕەنگە ئووسەرێکی ئێمەش شتێکی وای نووسیبێ کە حیزبی کۆمۆنیستی بەناوی ئەو چێگایە کردبێ کە کۆنگرەکەیانی لێ گیرا. موچێیەک بوو لە ناوچەی ئالانی سەردەشت بەناوی "مێشکەپە". خەڵک بە تەعنە پێیان دەگوتن حیزبی کۆمۆنیستی مێشکەپە. بەو مانایە کە ئەوە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران نیە. بەڵام ئەوە بەهەر حاڵ دوەختی شەڕدا باس دەکرێ. لە وەختێک‌دا کە مەنتیقی سەلیم حوکم دەکا حیزبێکی سیاسی چ حەقی هەیە شتی وا بڵێ. یانی بڵێ ئەو حیزبە بۆ ئاوا دەکا، بۆ ئەوەی هەڵدەبژێرێ و بۆ ئەوەی هەڵنابژێرێ. ئەوە حەقی حیزبی دێموکرات نەبوو.

* لایەنە سیاسی‌یەکانی کوردستان چ هەڵوێستێکیان بەرامبەر بە دامەزرانی حیزبی کۆمۆنیست هەبوو؟ خەڵک چۆنیان پێشوازی لێ کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی دەبێ لە خۆیان بپرسی، بەڵام ئەوەی ئەمن دیتم دوای دروستبوونی حیزبی کۆمۆنیست لە کوردستان ئەگەر لایەنگریان کەمتر نەبووبێتەوە، زیاتر نەبووە. یانی تەشکیلی حیزبی کۆمۆنیست هاندەرێک نەبوو بۆ خەڵکی. دەبوو دیێتڕا ئەوەی بڵێم کە کۆمەڵە بەتایبەت لە سەرەتاکانی‌دا زیاتر حیزبێکی ڕووناکبیری بوو، لە قوتابیان و خوێندەواران لاوان پێک هاتبوو، ڕەنگە هێندێک جەوانیان جەزب کردبێ بەڵام ئەگەر باسی کۆمەڵانی خەڵک بکەین پێموایە حەتمەن بە تەشکیلی حیزبی کۆمۆنیست پتریان

لە دەور کۆ نەبوونەوە ئەگەر لێی نەدەکاینەوە. چونکی خەڵک زیاتر مەسایلی کوردستانیان بۆ مەترەح بوو هەتا مەسایلی کۆمۆنیستی و مارکسیستی و ئەوانە.

* مامۆستا وەکی باس دەکرا کۆمەڵە لە ناوچەکانی خوارووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، یانی لە سەقز بەرەوخوار نفووزی زیاتری هەبوو؟ بەتایبەت ئەوەی باس دەکرا لە نێو خوێندەواران و ڕووناکبیراندا باشتر وەردەگیرا. جەنابت ئەوەت قبووڵە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سازمانی ئەقەلییەت لە هەموو جێگایەک هەر وایە فەعالترە. ئەوان ئەقەلییەت بوون، لەعەینی کاتدا وەکی گوتم سازمانێکی ڕووناکبیری بوون، سازمانێکی جەوانان بوون، یانی زیاتر جەوانیان دەگەڵ بوون. خەڵکی دیکەشیان دیارە دەگەڵ بوو بەڵام ئەوانە زیاتر دایک و بابو کەس و کاری پێشمەرگەکانیان بوون، لەبەر ئەوە وەکوو فەعالییەت، فەعالییەتیان زیاتر بوو. ئەگەر دەکەوتە قاوەقیژی خەیابانی، چونکی ئەوان هەڵسووڕتر بوون وا دەهاتە بەرچاو. بەڵام کە کەوتینە ئەو وەختەی خەڵک دەبێ لە ئارامیشدا ڕەئی بدەن وا دەرنەکەوت. لە هەڵبژاردندا لە شاری سنە، کاندیداکانی ئێمە زۆر لەپێشتر بوون لە کاندیدای ئەوان. دیارە ڕژیم تێکیدا بەڵام ئەو دەنگانەی بژێردران ئی ئێمە زۆر لەپێشتر بوون. مەسەلەن لە سەقز نوێنەری ئێمە هەڵبژێرا، لەحاڵێکدا نوێنەری ئەوان کە ئەو وەخت زۆریش مەحبووب بوو، هەڵنەبژێرا. نوێنەری وان دوکتور شاکری بوو کە کەسێکی خۆشەویست بوو و خزمەتی زۆر بەخەڵک کردبوو. نوێنەری ئێمە کاک فارووقی کەیخوسرەوی بوو کە پیاوێکی خوێندەوار و فازیلە. بەڵام باسی ئەوە دەکەم لەپێش چاوی خەڵکی چۆن بوو. لەباری تەبەقاتییەوە کاک فاروق کوڕەئاغا بوو، لەباری بیروباوەڕیشەوە بە کۆمۆنیست و تودەیی دەناسرا کە خەڵک کۆمۆنیستیشی خۆش نەدەویست. بەوحاڵەش نوێنەری ئێمە هەڵبژێرا نوێنەری ئەوان هەڵنەبژێرا. ئەمە نیشانەی ئەوەیە شتەکە وا نەبووە. تەنیا لە مەریوان کە هەڵبژاردن لەوێش تێکچووە، کاندیدی وان بە چەند سەت دەنگێک لەپێش کاندیدی مەوە بوو. ئەویش بەو جۆرەی ئەو وەختی باسیان کرد ئێستا چاکم لەبیر نیە، خەڵکی ناوچەیەکی بەربەرینی دێهاتی کە کۆمیتەی مە پێی وا بوو لایەنگرانی ئێمە لەوێ پتر بوون دەنگەکانیان نەخوێندرانەوە چونکە تێکچوو. تەنیا لەوێ ئاوا بوو. ئێستا ئەمن موناقەشەی ئەوە ناکەم کە ڕەنگە بوو دوایەش هەر دەنگی وان زیاتر بایە. بەڵام تەنیا لە یەک شاری کاندیدی کۆمەڵەی لەپێش کاندیدی حیزبی دێمۆکراتەوە بووە. دەنا لە هیچ جێگایەکی دیکە نەبووە.

هەیاس کاردۆ: باشە ئەوە زووتر بوو مامۆستا. هەڵبژاردن ساڵی ٨٥ی بوو، ئەوان باسی دواتر دەکەن ئەو دەمی بەتایبەتی شەڕەکان دەستیان پێ کردوو بوو بەسەراسەری. وا باس دەکرا کە ئەوان لەو ناوچانە دەستی باڵایان هەبووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو وەختیش کە شەڕەکە دەستی پێ کرد دیارە شەڕەکە بە هەموو حاڵەتان هەر خراپە. ئێمە هەر خراپە، ئەوان هەر خراپە. بەڵام ئەو وەختیش ئەگەر رای دابنێین مەسەلەن لە سەدی هەروا بە تەخمین دای‌بنێین ئەوان ١٥٠ پێشمەرگەیان بووە، ئێمە ٥٠٠ پێشمەرگەمان بووە. نازانم ئەوە دەچێ‌دا خۆی دەنوێنێ. میعیاری ئەساسی چیە بۆ ئەوەی؟ ئاخر ئێمە دەبێ هێندێک میعیار دابنێین. یەکێک لە موشکیلەکان ئەوە بوو کە ئەوان هیچ میعیارێکیان قبووڵ نەبوو. دەمان‌گوت وەرن تەماشای پێشمەرگەکان بکەین، دەیان‌گوت خۆ بە ژمارەی پێشمەرگە نیە، بە کەیفییەتە. دەمان‌گوت تەماشای ئینتیخابات بکەن، دەیان‌گوت ئینتیخابات کۆن بووە. حەتتا چەند ساڵ لەوە پێش دیسان ئەو باسەمان هەبوو. باسی ئەویان کرد کە ئینتیخابات ڕۆیشتوە بۆ باس نایێ. گوتم خۆ ئەمن ناڵێم ئەگەر هەڵبژاردن بکرێ هەمووومان وەک ئەوەدەمی واین. بەڵام ئەتۆ بەچی ئیدیعا دەکەی کە ئەگەر گۆڕاوە بە قازانجی تۆ گۆڕاوە. ئەمن ئیدیعا ناکەم کە هەر بەقازانجی ئێمەیە. یان مەسەلەن دەیان‌گوت خەڵکی ئێستا زۆربەی خوێندەوارن. دەم‌گوت دەی باشە بۆ پێت وایە خەڵکی ئێمە هەر نەخوێندەوارن. ئێمە وەختێکی لەسەتا حەفتای(٧٠٪) پێشمەرگەکانمان نەخوێندەوار بوون. ئێستا لەسەتا سێی(٣٪) پێشمەرگەکانمان نەخوێندەوار نین. دەیانگوت زۆربەی خەڵکی ئێستا لەپاش ئینقیلاب لەدایک بوون. دەم‌گوت باشە وەرن چاو لە پێشمەرگەی ئێمە بکەن، خۆ هەمووی منداڵە. خۆ وا نیە ئەوەی هاتوە هەر بۆ تۆ هاتوە.

جا ئەو وەختی هێندێک شتی وایان دەگوت. تەنانەت جارێکی کە بۆخۆشم حازر بووم هێندێک شتی ناخۆشمان لەبەینیدا گوزەرا. گوتم وەرن بزانن کامەمان شەهیدمان پترە. برادەری کۆمەڵە گوتی پێشمەرگەی ئێوە شەڕێ نازانن بۆیە شەهید دەبن. ئەمنیش درۆ ناکەم تەعنەیەکم لێ‌دا، گوتم ڕاست دەکەی. چونکە پێشمەرگە ئەگەر شەڕێ بزانێ ناچێتە جێگایەک گوللەی دوژمنی بگاتێ. تێ ئێمە دەچنە جێی ئاوا بۆیە زۆریان لێ شەهید دەبن. کە ئیعتیراف دەکەم ئەوە خەراپ بوو گوتم بەڵام مەجبوور بووم بیڵێم. ئاخر ئەگەر بە شەڕکەر حیسابی بکەین بەڕاستی هەموو پێشمەرگەکانی وان، حیزبی دێموکرات پێشمەرگەی ئازای هەبوو. پێشمەرگەی وانیش ئازا بوون ئەمن ناڵێم ئازا نەبوون. بەڵام ژمارەی پێشمەرگەی ئێمە زۆر زیاتر بوو. تەنانەت جارێکی کە دیارە سەرەتاکان بوو کە دەعوایەکی لەفزی لە نێوان شەهید دوکتور قاسملوو و کاک عەبدوڵڵای موهتەدی‌دا ڕوودی دابوو، ئەمن حوزووریم نەبوو. شەڕ لە بەینی میراوێ حەتتا سەردەشتێ لەئارادا بوو، شەڕێکی قورسی لەسەر بوو، یانی بەینی ئێمەو دوژمن. ئەویش کاک دوکتور بە کاک عەولای دەڵێ ئەوێ کاک عەولا

ئێوە ٢٠٠ پێشمەرگەتان لە میراوێ هەیە بۆ بۆیان ناڵێن شەڕ بکەن؟ دەڵێ ٢٠٠ پێشمەرگەی چی دوکتۆر خۆ ئێمە لە هەموو کوردستان ٢٠٠ پێشمەرگەمان نیە. دوکتۆر دەڵێ چی؟ ئیدی تازە قسەیەک بووبوو کراوە. دیارە ئەوە سەرەتاکان بوو، بەڵام دوایە ژمارەی پێشمەرگەیان زیادی کرد.

* پاش دامەزرانی حیزبی کۆمۆنیست پێوەندییەکانی دوو لایەن کەوتنە قۆناغێکی هەستیارو هەروەک دیتمان سەرەنجام شەڕی سەرتاسەریی حیزبو کۆمەڵەی لێکەوتەوە. دەکرێ ئەوبەشەمان وردتر بۆ شی کەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وا نیە لەبەر دروستبوونی حیزبی کۆمۆنیست بووبێ کە پێوەندیی ئێمە وای لێهات. چونکی بەتایبەتی سکرتێری حیزبی کۆمۆنیست کاک عەبدوڵڵای موهتەدی بوو. وەختێ بڵێی ئەوە کۆمۆنیستەکان هاتنو زاڵ بوون. هەر لێرە شتێکم وەبیر هاتەوە با بۆت باس بکەم. جارێکی نازانم یان لەلای مەریوانێ بوو یان لای بۆکانێ کە لە بەینی پێشمەرگەکانی ئێمەو ئەواندا شەڕ ساز ببوو. قەرارمان دانا لە ماڵی مامۆستا مەلا شێخ عیززەددینی دانیشینو قسەی لێ بکەین بۆ ئەوەی ئەو ئاوری ڕاگرین. لای ئێمە کاک دوکتۆر قاسملوو و ئەمنو یەک دوو کەسی دیکەش بووین کە ئێستا ناوەکانیانم لەبیر نین. کە چووین کاک عەبدوڵڵا نەهاتبوو. هەیئەتەکەی وان تەوزیحی دا کە کاک عەبدوڵڵا سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستە، خۆ ناکرێ دەگەڵ سکرتێری حیزبێکی مەحەللی دانیشێ. یانی مەبەستم ئەوەیە خۆ عەناسیرێکی دیکە نەهاتبوونە ئێوە کە بڕیارەکە بگۆڕن.

بەڵام ئاڵۆزییەکە هەبوو. لێرەدا دەبێ بڵێم حیزبی دێمۆکراتیش ئیقدامێکی کرد. خودی ئیقدامەکە لەجێی خۆیدا خراپ نەبوو، بەڵام بەڕاستی خراپی ئیستیفادە لێ کرا. ئەویش ئەوە بوو هەتا ئەوکات لە زۆربەی ئەو حاڵەتانە کە ڕوویان دەدا خەتاکە تی پێشمەرگەکانی کۆمەڵە بوو. حیزب بڕیارێکی دەرکرد کە ئەگەر جارێکی دیکە لە مەنتەقەیەکدا کە کۆمەڵە بەقووەتە شەڕ هەڵایسێنێ، ئێمە لە هەموو جێگاکان لێیان دەدەین. ئەوە بوو بە شتێکی خراپ. بە باوەڕی من پێشمەرگەی ئێمە وەک بیانوو، بەهانەیەکیان دەست کەوتبوو کە کەمێک بێڕەحمی نیشان بدەن. مەسەلەن ڕووداوی هەورامان ڕووداوێکی وا بوو.

هیباس کاریز: مامۆستا داوای لێبووردن دەکەم. ڕووداوی هەورامان پێش شەڕی سەرتاسەری نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر نەخێر. دوای ئەو ئیعلانەی بوو. ئێمە دوو شەڕمان هەبوون لە هەورامان. یەکیان ئێمە لەوانمان دا کە لە واقیعدا لەوێ شەڕ نەبوو. تی ئێمە لێیان داو بێڕەحمانەش لێیان دان زۆریان لێ کوژران. لە دوایە ئەوان هەملەیەکیان کردەوە کە تاکتیکەکەیان زۆر شتی خراپی تێدابوو. یانی هەر زۆر

خراپ. ئەوە لەلای خۆی چوونەتە نێوی و ڕێک کەوتووین بەکیفیی نیشتمانی هاتۆتە نێوی و ڕەمزی تەماسی ئەواتەمان داناوە، جا بە کەڵکەوەرگرتن لە هەمووی ئەوانەوە بە دۆستایەتی حەملەیان کردو لێیان داین. لە هەمووشی خراپتر ئەوە بوو زۆریشیان شانازی پێوە دەکرد. ژمارەی شەهیدەکانی ئێمە لەو شەڕەدا ١٨ کەس بوو. ئەوان ئێستاو ئێستاش لە ٣٩ کەس ئەهاتوونە خوارێ. پێیان وا بوو شانازییە زۆریان کوشتین. کە پێم وایە نە بۆ ئێمە نە بۆ ئەوان و نە بۆ هیچ هێزێکی کوردی ئیفتیخار نیە پتری لەوی دیکە کوشتبێ. ئەوە پێم وایە کارێکی خراپ بوو ئەوان کردیان. ئەو حەملەیەش کە پێشمەرگەکانی ئێمە لە هەورامان کردیانە سەر ئەوان هەر لە چوارچێوەی ئەو شەڕە سەرتاسەرییەدا بوو کە حیزب ئیعلانی کردبوو و لەڕاستیدا دەفتەری سیاسی نە لە دوورو نە لە نیزیک بە هیچ جۆر ئاگای لێ نەبوو.

ئەمن لەو بارەیەوە ئەو وەختیش زۆر شتم دەگوت. ئەو وەختی لە نێو حیزبدا دەمگوتن بەڵام ئێستا پێمخۆشە وەک ڕوونکردنەوەی مێژوویی باسیان بکەم. مەسەلەن لەو شتانە کە ئەمن پێم خراپ بوون کە دەکەوتینە موزاکەراتی ئاشتی و ئەوە شتی سەیرمان دەگوتن. بۆ نموونە شەرتێکمان دانابوو کە کۆمەڵە دەبێ حیزبی دێمۆکرات بە شۆڕشگێڕ بناسێ. وەختی خۆی زۆرم کێشە لەسەر کرد کە بابە ئەوە یانی چی؟ ئەوەڵەن عەیب نیە حیزبی دێمۆکرات شۆڕشگێڕبوونو مەشرووعییەتی خۆی لە کۆمەڵە وەرگرێ؟ دەبێ ئەو پێت بڵێ شۆڕشگێڕ هەتا خۆت بە شۆڕشگێڕ بزانی؟ لەپاشان چۆن دەکرێ تەتۆ بە کابرای بڵێی دەبێ بە شۆڕشگێڕم بناسی، تەتۆ دەبێ داوای لێ بکەی کە پێویستە پێوەندییەکانمان لەسەر ئەو ئەساسە دامەزرێنین. شووڕەوی قەت داوای لە ئەمریکا کرد بە سۆسیالیستو شۆڕشگێڕی بناسێ؟ یان ئەمریکا داوای لە شووڕەوی کرد بە دێمۆکراتو ئینساندۆستی بناسێ؟ تەتۆ پێوەندی لەسەر ئەساسێک کە بۆ هەردووک لا موناسیب بێ، دادەمەزرێنی. ئەمن پێم وایە حیزب لە هێندێ شتدا خراپ جووڵایەوە. یانی ئەوە مەنتیقێک بوو کە کەس لە ئێمەی قەبووڵ نەدەکرد. ئەوجا لە مەجموعی شتەکاندا بەعێ تەعەسسوب وا بیر دەکەمەوە کە حیزبی دێمۆکرات لەبنیڕا موخالیفی شەڕ بوو. هەرچی لە توانایدا بوو هەوڵی دەدا لە هەر شوێنێک تێکهەڵچوون دەبێ هەر لەو شوێنەی ئاوڕەکە بکوژێتەوە بۆ جێگای دیکە تەشەنە نەکا. بەڵام ئەو بڕیارەی درا کە ئەگەر لە جێگایەک لێماندەن دەی کەینە سەرتاسەری، دەواقیعدا بوو بە باعیسی ئەوەی لە لایەن براەوانی ئێمەوە لە هەورامان وا تەفسیر بکرێ کە ئەو هێرشەی بکەن. ئەوە شتێکی باش نەبوو. لەپاشانیش ئەو لێکدانەوەیە کە شەرتی ئاشت بوونەوە باشبوونی ڕەوابیتەکە ئەوەیە کە بە شۆڕشگێڕم بناسی، ئەمن ئێستاش هەر بەڕاستی زۆرم پێ خراپە. یانی بۆ حیزبی دێمۆکرات زۆر عەیب بوو.

عەباس کاروخ: باشە جگە لەوانە پێتوایە هەڵەی دیکەشتان هەبووە لەو پێوەندییەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناتوانم هەموو شتێکم لەبیر بێ، بەڵام بێ‌شک هەڵەمان بووە. مەسەلەن ڕەنگە پێشمەرگەی ئێمە هەڵەی کردبێ. بەتایبەت لە شتێکدا پێشمەرگەی مە کە زۆرتریان ئازاو قارەمان بوون بەڵام بۆ بەحسو جەدەل زۆرجار پێشمەرگەکانی ئەوان خوێندەوارتر بوون، زیاتر وەختێکی تووشی جەدەل دەبوون هی ئێمە پەنایان بۆ زۆرو هەڕەشە دەبرد. تەنانەت مەشهوور بوو کە کوێخا سمایلێکمان هەبوو کە دوایە خۆی تەسلیم کردەوەو دەوڵەتی ئێران کوشتی، ئەوە دەگەڵ ئەندامێکی کۆمەڵە دادەنیشێ دەڵێ وەرە بەحس بکەین. دەڵێ بەحسی چی بکەین؟ دوایە کابرای کۆمەڵەی دەڵێ بەحسێ دەگەڵ دەکەم بەشەرتێک تووڕە نەبی. ئەویش دەڵێ نا تووڕە نابم. دوای ماوەیەک کە باسەکە دەکەن کوێخا سمایل کە کۆڵکەسەوادێکی زۆر کەمی هەبوو بەڵام پێشمەرگەکەی کۆمەڵە خوێندەوارتر بووە، باشاری ناکا. ئەو جار تووڕە دەبێ‌و دەڵێ وڵڵاهی سەگباب زیاتری لەسەر بڕۆی هەر دووک چاوت دەردێنم. شتی ئاوا حەتمەن هەبووە، بەڵام ئەوە سیاسەتی مەرکەزیی ئێمە نەبوو. بەهیچ جۆر هەڵوێستی حیزب نەبوو، ڕەنگە بوو تەخەللوف هەبێ، بەڵام ئەوان سیاسەتە مەرکەزییەکەیان ڕاست ئەوە بوو. هەر ئەوەی لە کتێبەکەی کاک براییمی عەلیزادەدایە کە لە کۆنگرەدا بڕیار دەدا ئەوە بۆرژوازییەو دەبێ موبارەزەی دەگەڵ بکرێ بەڵگەیە. جا ئیدی لە ئیعلامییەو تەبلیغاتی ڕۆژنامەیاندا بەردەوام دووپات دەبۆوە. هەر ئەوەی بۆم باس کردی بەپاشەوە دەڵێ فەرق ناکا مەنتەقەیەک دە دەستی حیزبی دێموکراتدا بێ یان دە دەستی جمهووریی ئیسلامیدا. یانی لە باشترین حاڵەتدا ئەو دووانە وەک یەک حیساب دەکا. خراپترین حاڵەتەکەشی کە هەر دوێ‌دایەو بۆخۆم خوێندوومەتەوە دەڵێ موهیم نیە ئێمە ناوچەیەک لەدەست بدەین کە شەڕی حیزبی دێموکرات دەکەین. ئەگەر بکەوێتە دەستی دوژمنیش قەیدێ ناکا. یان ئەوەی دیکە کە دەڵێ ئەگەر فیشەکێکت پێ ماو لایەکت دێموکراتەو لایەکەی دیکەت ڕژێم بوو، دەبێ بە دێموکراتیەوە بنێی. ئەوە دیارە لە سەرەوەڕا دیکتە دەکرێ. لەوەدا فەرقمان یەکجار زۆر بوو، لەحاڵێکدا ئێمە هەموو وەختێک، ئەگەر هەزار ئەوەندەی دیکەشمان ئیختیلاف دەگەڵ کۆمەڵە بووبێ، ئەومان هەزار جار تەرجیح داوە بەسەر جمهووریی ئیسلامیدا. قەت شتی وا دەحیزبی دێموکراتدا نەبووە کە بڵێین ئەو باشترە لە کۆمەڵەی.

عەباس کاروخ: هەم کۆمەڵە و هەم لایەنی دیکەش حیزبی دێموکراتیان بە پاوانخوازی تاوانبار دەکردو پێ‌-یان وابوو حیزب دەیەوێ حاکمی کوردستان بێ‌و ڕێگای تێکۆشانی ئەوان بگرێ. هەربۆیە دەیانگوت ئەو حیزبە شەڕی بەوان فرۆشتوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: حیزبی دێموکراتی کوردستان قەت پێی وا نەبووە کە دەبێ بە تەنیا حاکمی کوردستان بێ. هەمیشە پێی وا بووە کە حاکمی کوردستان خەڵکی کوردستانن لە ڕێگای نوێنەرانیانەوە. ئەویش تەنیا لە هەڵبژاردنی ئازاددا دەکرێ کە خەڵک بتوانن نوێنەرانی خۆیان هەڵبژێرن. بەڵام دیارە هەموو حیزبێک بۆ ئەوە هەوڵ دەدا دەنگی زۆربەی خەڵک وەدەست بێنێ و حاکمییەت بکەوێتە دەستی خۆی. ئوسوولەن ئەگەر حیزبی سیاسی هەوڵ نەدا دەسەڵاتی سیاسی وەدەست بکەوێ، ڕەنگە ڕێگای ون کردبێ. جا دەسەڵاتی سیاسی لە سەتحی گشتیی وڵاتدا بێ یان لە ڕادەی ناوچەیەکدا فەرق ناکا. ئەوە هیچ گوناح نیە. بەڵام شتی وا نەبووە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بە ملکی خۆی بزانێ. هەمیشە کوردستانی بە ملکی میللەت زانیوە.

مەسەلەن ئەگەر لەبیرت بێ ساڵێکی هەڵایەکی سەیر ساز بوو لەسەر شتێک. ئەویان کردە نیشانەی ئەوە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان لەپاوانی خۆیدا دەبینێ. خەبەر گەیشتبوو -ڕاستیش بوو- کە جمهووریی ئیسلامی بەسەدان و هەزاران دەست لیباسی لە ڕەنگی لیباسی پێشمەرگەی بەدروون داوە هەتا پیاوەکانی خۆی بە لیباسی پێشمەرگەوە بەملاولادا بگێڕێ بۆ ئەوەی خەڵکیان پێ بناسێ. حیزبی دێموکرات شتێکی دەرکرد بۆ ئەوەی دوژمن نەتوانێ لەوە ئیستیفادە بکا. ئەویش ئەوە بوو ئەگەر پێشمەرگەی گرووپەکان تووشی یەک بوون کارتی شناسایی پیشانی یەک بدەن. دەستووریشی بە هێزەکانی خۆیدا ئەگەر تووشی پێشمەرگەی لایەنەکانی دیکە بوون دەبێشدا بۆخۆیان کارتیان پیشان بدەن جا دوایە داوا لەوان بکەن. کردیانە هەڵایەک کە ئێمە حاکمییەتی بۆرژوازیمان قبووڵ نیە ئەوە دیانەوێ خۆیان بکەنە حاکمی کوردستان. شتەکەش خۆ وا نەبوو. ئاخر نیشاندانی کارت بۆ حاکمییەتی کوردستانە؟ ئەوە نیە ئێمەش نیشانمان دەدا. شتێکی زۆر سروشتی بوو. لە ئایندەشدا ئەگەر شتێکی ئاوا بێ، هێزە سیاسییەکان ئەگەر نەیانتوانی لە چوارچێوەیەکی هاوبەشدا یەک بگرن دەبێ لەو ڕێگایانەوە هاوکاریی یەکتر بکەن. دوو گرووپ تووشی یەک دەبن ڕەنگە لە دۆڵێکی، لە شاخێکی بیبێتەوە. ئاخر دەبێ لێکتر نەمین بن. چونکە بەداخەوە دوژمن توانیویەتی لە نێو خەڵکی کوردستانیشدا بەشی خۆی دابین بکا. کەوابوو لەوانەیە ئەو گرووپەی دیکە ئەفرادی دوژمن بن.

عەباس کاردۆ: باشە مامۆستا پێت وا نیە ئیشکالەکە ئەوەدا بوو کە ئێوە هەر بۆخۆتان ئەو بڕیارەتان دەدا. بۆ بە هاوئاهەنگی لەگەڵ وان بڕیارێکی واتان نەدەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە فەزاکە ئەوە نەبووبێ. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم لە گەڵاڵەکردنی ئەوەدا هەر لە دەفتەری سیاسی نەبووم. ئوسوولەن لە کوردستان نەبووم کە ئەوە دەرچوو. ئەمن ئەوساڵەی لە فەرانسە بووم. بەڵام ڕەنگە لەبەر ئەوە بووبێ کە فەزاکە دۆستانە نەبووە کە هاوکاریی تێدا بکرێ. ئێستا ئەگەر هێزێکی

سیاسی حەتتا زۆر چووکەڵەش شتێکی ئاوا بڵێ بۆ دەبێ بەو چاوەی تەماشا بکرێ. ئەتۆ دەبێ ئەو شتەی موتالا بکەی کە هاتۆتە گۆڕێ. ئەگەر حیزبی دێمۆکرات گوتوویەتی هەموو کەس دەبێ کارتی شناسایی نیشان بدا غەیری پێشمەرگەی خۆمان، لەپێش هەمووانەدا ئەمن مەحکوومی دەکەم. بەڵام ئەگەر هەر لایەنێکی دیکە شتێکی ئاوا بێنێتە گۆڕێ پێویستە حیزبی دێمۆکرات دەبێ پێشوازیی لێبکا. مەسەلە ئەوە نیە کێ قسەکەی کردوە، مەسەلە ئەوەیە قسەکە چیە.

* هەرچەند وەبیر هێنانەوەی ئەو ڕووداوانە زۆر جەرگبڕە، بەڵام ئێمە باسی مێژوو دەکەین. داخوا هیچ ئامارێک لە ڕادەی شەهیدانی دوو لایەن لە ماوەی تێکهەڵچوونە چەکدارییەکاندا هەیە؟ دەکرێ قووڵیی ئەو خەسارەتانە بە ژمارە دەربخەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ناتوانم دەریخەم بەڵام کارەساتەکە زۆر سەنگینو زیانبارە، ڕەنگە ئەگەر بمانەوێ بی کەین بکرێ چونکە ناوەکانیان لەلای هەر دووک لا هەن بەڵام بەو دەمودەستە ناکرێ. زۆرجار وا هەیە ئەمڕەفێک لە نیشاندانی خەسارەتدا موبالەغە لە خەسارەتی ئەمڕەفی دیکەدا دەکا. مەسەلەن هەروەک گوتم ئێمە لە هەورامان ١٨ کەسمان شەهید بوون کۆمەڵە لە ٣٩ کەسی هەر ئەمەنە خوارێ. یان لە شەڕی جمهووریی ئیسلامیدا حەتتا ئەگەر بە عەمدیش نەبووبێ ئاماری غەڵەت گوتراوە. مەسەلەن جەبهەیەکی پانو بەرین کوژراوی دوژمنی لێ کەوتوە. هەرکەس لە سەنگەری خۆیەوە چەند کەسێک دەژمێرێ. یەک پێنجان دەژمێرێو ئەوی دیکە چواران دەژمێرێ، بەڵام دەبینی یەک دروەیەک لەوانە هەر دووکیان ژماردوویان. یانی موبالەغە دەکرا. بەڵام بە هەرحاڵ هەموو هێزێک خەساری خۆی دەزانێ. دەزانێ کێی شەهید بووەو کێی بریندار بووە. ئەگەر هەردووک لامان هەوڵ بدەین پێم وایە کارێکی زەحمەت نیە. بەڵام دەزانم لەهیچ لایەکیان کەمتر لەسەد کەس نیە. هەرلایەک بەتەنێ ڕەنگە زیاتر لە ١٠٠ کەسی لێ شەهید بووبێ. یانی بێجگە لە بریندارو خەسارەتی دیکە. لە هەمووی زیاتر ئەو خەسارەتە ڕەوانیو ڕووحییە بە کە ڕێنمان کەوتوە. ئەمن دەڵێم لە ئێمەشو لەوانیش ئەفرەت لەوەی شانازیی پێوە بکا. لە هەموو هێزێکی سیاسیی کورد، ئەمن دەڵێم ئەفرەت لەوەی شانازی بە شەڕی براکوژییەوە بکا.

* مامۆستا یەک پرسیار نازانم چۆنم وەڵام دەدەیەوە. ئەسڵەن مانای شەڕی براکوژی چیە؟ پاشان با بڵێین هێزێک با لە کوردستانیش بێ، یان بە زمانی کوردی قسە بکا، بەڵام وەختێک بیروباوەڕەکەی چینایەتییەو بە دژی ئامانجو ئەهدافو بیروباوەڕی تۆ دەجووڵێتەوە، ئایا وەختێک شەڕ لە بەینی ئەو دووانەدا ڕوو دەدا ئەو شەڕە دەچێتە خانەی شەڕی براکوژییەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ زۆرجار دەکەوێتە خانەی شەڕی براکوژی‌یەوە. مەسەلەن دوو هێزی سیاسی هەن لە وڵاتێدا هەر دووکیان ئیدئۆلۆژیکین. یەکیان ئیسلامی‌یە، ئەوی دیکەیان کۆمۆنیستی‌یە، ئیدی ئەوانە تەواو دژی یەکن. یەکیان باوەڕی بە خودا هەیە، یەکیان باوەڕی پێی نیە. بەڵام ئەو وڵاتە ژێردەستی وڵاتێکی دیکەیە، لە حاڵی خەباتی ڕزگاریی نەتەوەیی‌دایە. ئەگەر ئەوانە لەسەر ئەوجۆرە فکرەی یەکتری بکوژن، شەڕی براکوژی‌یەو زۆر مەحکوومە. با موبارەزەی ئیدئۆلۆژی دەگەڵ یەک بکەن. بەڵام ئەگەر یەکێکیان هاودەستی دەگەڵ ڕێژیم دەکاو دەبێتە پیاوی ڕێژیم ئیدی ئەوکات نابێتە شەڕی براکوژی. ئەمن دەزانم ئەوانەی دەگەڵ دەوڵەتی جمهووریی ئیسلامی یان دەوڵەتێکی دیکەی حاکم بەسەر کوردستاندا کەوتوون زۆربان بە بیروباوەڕەوە نین، بۆ تەماحی دنیایە یان بۆ خۆگونجاندن دەچن چەکیان بۆ هەڵدەگرن. بەڵام بە هەرحاڵ دەچنە ڕیزی دوژمنەوە، کە کابرا لەسەنگەری دوژمن‌دایە، دەکوژرێ، شەڕی براکوژی نیە. بەڵام لەسەر ئەوەی بیروباوەڕی وەک من نیە بۆ دەبێ بی‌کوژم؟ با ئەو ئیختیلافە ئیدئۆلۆژیکی‌یە لە ڕێگای تەحلیلی سیاسی یان تەبلیغاتیی دیکەوە حەل بێ. کەوابوو شەڕی براکوژی شەڕی ئەوانەیە کە لە بیروباوەڕی سیاسی-دا لێک جیاوازن بەڵام لە هێڵە گشتی‌یە ئینسانی و نەتەوەیی‌یەکاندا یەکن. ئەمن ناتوانم بڵێم پێم وایە هیچ موئسیفێکیش ناتوانێ بڵێ کۆمەڵە مەزدووری جمهووریی ئیسلامی بووە. ئەویش ئەگەر لەخۆی نەگۆڕێ قەت ناتوانێ بڵێ حیزبی دێمۆکرات پیاوی جمهووریی ئیسلامی بووە. هیچمان ناتوانین ئەوەی بڵێین. بەڵام بیروباوەڕمان لێک جیا بووە، با ئەو جیاوازی‌یەی بەرینە لای خەڵکی. خەڵک کامەیانی هەڵبژاردە با هەڵ-بژێرێ.

وەختێک خەڵک چەکدارە ئەمن دەگەڵ ئەوەی نەبووم ئێمە قەتیش نابم کە ئێمە لە هەموو کۆبوونەوەو مەحفەلێکدا داگەڕێینە سەر سازمانێکی دیکەو تەبلیغی لەدژ بکەین. ئەمن بەشبەحاڵی خۆم ئەوەی بە نیشانەی ئەوە دەزانم کە ئەو سازمانە قسەی بۆ گوتن نیە. بۆیە دەبێتە گیاکەڵە لە سەر پنجی گیایەکی دیکە دەڕوێ. دەنا بۆ وا دەکەی. قسەی خۆت هەیە بیکە با ئەو خەڵکە هەڵبژێرێ. بەڵام ئیدی دەستبۆچەکبردن لەسەر ئەوە لە هەموو حاڵەتێکدا بە مەحکووم دەزانم.

عەباس کارەز: مامۆستا شەڕی براکوژی لەسەر ئەساسی ئەوەیە کە دوو ئەرەف یەک زمانن با یەک نەتەوەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئەوە نیە. مەسەلە ئەوەیە ئێستا وای دانێ ئێمە کوردستانێکی ئازادمان هەیە. ئەگەر دوو هێز لەوێدا ئیختیلافیان پێکەوە هەیەو شەڕ دەکەن، ئەوە شەڕی براکوژی‌یە، بەڵام وڵاتێک هێرشی کردوە

دیمەوێ خاکەکەمان داگیر بکا، ئەتەوایەتی نیە نیشتمانی‌یە. جەمعێک لە کوردە حاوزمانەکانمان دەچن دەگەڵ ڕژی دەکەون دەبنە جاسووس. کوشتنی ئەوانە قەت نابێتە شەڕی براکوژی.

عەباس کاردۆز: نا مەبەستم ئەوە نیە. دوو هێزی نیشتمانی یەکیان قارسە یەکیان کوردە. مەسەلەن حیزبی دێموکراتو موجاهیدین شەڕیان لێ پەیدا بێ. ئەوە شەڕی براکوژی‌یە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەوەش هەردەچێتە خانەی شەڕی براکوژی‌یەوە، بەڵام بەمانایەکی دیکە. ئێمە لە ئێراندا قەت شتی وامان نەدیوە کە هێزە کوردی‌یەکان دەگەڵ هێزە غەیرە کوردی‌یەکان شەڕیان هەبێ. یەک حادیسە هەبوو کە ئەویش جێگای داخ بوو. ئەوەی لە یۆکان لە بەینی پێشمەرگەکانی ئێمەو سازمانی پەیکاردا ڕووی دا کە ٣ کەس کوژران. ئەوە شتێکی جێگای داخ بوو کە نەدەبا بووبا. پاشان موجاهیدین بۆ دەکوژین. ئەوە ئێمە پێکەوە لە دژی دوژمنێکی هاوبەش خەبات دەکەین.

دیارە ئەگەر ئاوا تەماشا بکەی وەک نەتەوە بڕینی ئەوەی کە کوردو کورد پێکەوە بەشەڕ دێن، بەڕاتترە لەوەی کە مەسەلەن کوردو ئازەربایجانی پێکەوە بەشەڕ دێن. دەنا ئەو شەڕەی لە نەغەدەش کرا ئەویش هەر براکوژی بوو. هەرچەند لە ڕاستی‌دا هەر مەرحەلەی ئەووڵی وا چوو. دەنا لە مەرحەلەی دووهەمی‌دا ئیدی بوو بەشەڕی کوردو کۆماری ئیسلامی، دیارە قۆناغی یەکەمیش دەستی دوژمنی هەر تێدا بوو. بەڵام لە هەرحاڵ‌دا شەڕی کوردو ئازەرییش هەر شەڕی برا کوژی‌یە.

* لەکاتێکدا هیچ لایەنێک ئەخۆی بە تاوانبار زانی‌و نە بە دانیشتن دەگەڵ لایەنی بەرامبەر گەیشتە ڕێککەوتنێک، هەردووک لا قبووڵی کۆتایی شەڕیان کرد. ئەوە چۆن بوو؟ وەڵامتان بۆ مێژوو چیە؟ چۆن وەڵامی خەڵکی کوردستان دەدەنەوە؟ خەڵک چۆن دەبێ بزانن کێ بەرپرسی ئەو هەموو زیانەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ئەو شەڕانە هەر لە بنی‌ڕا ڕەنگە لە تەسەووری هەردووک لامان‌دا دەگەڵ ئەفاوەتی ڕەفتارەکە هەر خراپ بووبێ. لەپاشان ئەو شەڕانە کە کۆتایی‌یان هات، دەلایلی عەمەلیی هەبوو، لە ئەووەڵەوە ڕێبەرایەتی‌یەکانمان لە وڵات چوونە دەرێ. پاشان وای لێ‌هات کە حوزووری پێشمەرگەش لەوێ‌دا کەم بوو. ئیعمالی حاکمییەت لە منتەقەدا نەما کە ئەوانە هەمووی عامیل بوون. یەکێک لە عامیلەکان ئەوەیە وەختێک ئێمە هاتووینە پشتی سنوورەکانو لە خاکێک‌دا دەژین کە خاکی ئێمە نیە هەر چەند بە مانا گشتی‌یەکەی دەڵێن کوردستانە، یانی ئێمە لێرە میوانین. هەر لە باتینی خۆشمان‌دا قبووڵمان کرد کە نابێ لەسەر خاکی خەڵکی دیکە لێکتر بکوژینو موشکیلات بۆ ئەوانیش دروست بکەین. لە هەمان

حاڵدا هێزە سیاسییەکانی باشووری کوردستانیش پێموایە لێیان قبووڵ نەدەکردین. پاشان وای لێهات کە ئیدی مانایەک بۆ ئیدامەی ئەو شەڕە نەما. هەموومان ئازارو برینەکەمان دەرک کردو تێی گەیشتین.

بەڵام ئەوە کە چ بکەین، چۆن خەڵک بزانێ کێ تاوانبارە. ئەمن پێم وایە ڕێگا ئەساسییەکەی ئەوەیە کە ئەوەی خۆی بە بێگوناحیش دەزانێ ئیعتیراف بە گوناح بکا. یانی بێ گوناحەکەش، چونکی ئەویش گوناحی هەیە ڕەنگە کەمتر بێ. ئەمن زۆرم پێ خۆشبوو بۆ نموونە دوێنێ (١/٦/٢٠١٠)ی زایینی لە کۆنگرەی یەکیەتی نیشتمانیی کوردستاندا کاک مەسعوود بارزانی جارێکی دیکە گوتی ئەمن داوای لێبووردن لە قوربانییانی شەڕی براکوژی دەکەم. دەبێ وا بکەین جارێکی دیکە ئەوە تێکرار نەبێتەوە. ئەوە شتێکی زۆر باشە. دەنا ئەوەی دیکە بە باوەڕی من کارێکی بێهوودەیەو زەرەری پترە لە قازانجی.

جارێکی لە سویدێ زۆر لەمێژە وا بزانم ساڵی ٩٨ یا ٩٩ بوو دەگەڵ کاک برایمی عەلیزادە سیمینارێکی هاوبەشمان هەبوو. ئەمن سکرتێری حیزبی دێمۆکرات بووم ئەویش سکرتێری کۆمەڵە بوو. هەردووکمان قسەمان کرد کە دیارە کەمان قسە کرد ڕەنگە هەر یەکەی ١٠ هەتا ٢٠ دەقیقەمان قسە کرد. بەڵام سیمینارەکەمان بۆیە دانابوو خەڵک پرسیار بکەن کە بۆ خەڵکەکەی زۆریش جالیب بوو. پرسیارێک کرا کە ئەگەر ئێوە ڕێک کەون ئامادەن بۆ خەڵکی تەوزیح بدەن لە شەڕی ئێوەتاندا چەند کەس کوژراوە چۆن کوژراوە خەتایەکە ئی کێ بووە. ئەمن گوتم نا. چ قازانجێک دەوێدا هەیە جارێکی دیکە تەرمەکان هەڵ-ڕێژینەوە کالبودشکافییان بکەین هەتا بزانین چۆن کوژراون. بەوە جارێکی دیکە مەعرەکەکە دەست پێ-دەکاتەوە. برینەکان جارێکی دیکە دەکولێنەوە. ئەوکارە بۆ بکەین. ئەخێر با قبووڵ بکەین ئەگەر لایەک کەمتریشی گوناح کردوە، دەگەڵ ئەوەی ئیختیلاف هەیە کام لا، بەڵام با قبووڵ بکەین هەردووک لامان تاوانبارین. هەر بەڕاستییش هەردوو لامان تاوانبارین. ئێستا ئەگەر تاوانەکە سەتی ٦٠ی بۆ ئەوان و سەتی ٤٠ی بۆ ئێمە بێ یان بەپێچەوانە، ئەوە لە گوناح بێبەریمان ناکا. بەڵام هەڵدانەوەی لاپەڕەکان زۆرجار کێشەی دیکەی لێ ساز دەبێتەوە. چونکە هیچ لایەک وا بەهاسانی قبووڵ ناکا کە لەسەر خەتا بووە.

عەباس کاروان: بۆ هەتا ئێستا هیچ لایەکتان نە داوای لێبووردنتان کردوە نە قبووڵی ئەوەتان کردوە کە هەردوو لا خەتابارن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەڵڵا نازانم ئەمن کە ئێستا قسان دەکەم وەکوو خۆم قسە دەکەم وەک حیزبی دێمۆکراتی کوردستان قسە ناکەم. بەڵام هەر وەختێکی بە ناوی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانەوە قسەم کردوە لە غەیری ئەوجۆرە بۆچوونە بۆچوونێکی دیکەم نەبووە.

عەباس کاردۆ: نا، مەبەستم ئەوەیە بەیاننامەیەکی هاوبەش دەربکەن و هەردوو لا داوای لێبووردن لە خەڵکی کوردستان بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە وا باشترە. لە ئایندەشدا باشە ئەو کارە هەر بکرێ. ئەگەر زوو نەکراوە درەنگیش بێ هەر باشە بکرێ. بۆچوونی حیزبی دێموکرات غەیری ئەوە نەبووە. ڕەنگە بەو زمانە نەبووبێ کە ئێستێ ئەمن قسەی پێ دەکەم، بەڵام ئەمن کە بۆخۆم قسەم کردبێ ئەو وەختیش هەروا بووە. ماوەیەکی زۆر، ئێستا ئەوە بوو بە تاریخ لەپاشانیش زانرابوو کە لە نێو ڕێبەرایەتی حیزبدا ئەمن ئیختیلافێکم هەبوو لەسەر ئەوەی. ئەمن لە شەڕی بەینی ئەو دوو هێزەدا کۆمەڵە ئەو وەختیش و ئێستاش بەخەتابارتر دەزانم. چونکی پێم وایە ئاوری شەڕەکە ئەوان خۆشیان دەکردو زەمینەیان پێک دێنا. بەڵام لە زنجیرەیەکانی حیزب ناڕازی بووم. لە ئیعلانی شەڕی سەرتاسەری ناڕازی بووم، لەوە کە لەهێندێک ڕەفتارمان نەدەپرسیەوە ناڕازی بووم. ئەوە نەک لەبەر کۆمەڵەی بەڵکوو لەبەر خودی حیزب بوو. تەنانەت ئەمن لە کۆنگرەی حەوتدا بڕیارم دا مەسئوولییەت وەرنەگرم. دوکتور قاسملوو لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیدا ڕاست بەو دەلیلە ئەمنی قانیع کرد کە دەبێ خۆم کاندید کەمەوە. گوتی خەڵک دەزانن فلانکەس لەسەر ئەو شەڕەی دەگەڵ کۆمیتەی مەرکەزیی ئێمە ئیختیلافی نەزەری هەیە. ئەمن بۆخۆم قەتم نەبیستبووە دەرێ بەڵام خەبەرەکە بەداخەوە چووبووە دەرێ. گوتی ئەگەر ئێستێ فلانکەس نەیێتەوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، دوو بەرداشتی لێ دەکرێ. یان ئەوەیە کە حیزب بە ئیعتیراز بەو هەڵوێستو بۆچوونەی تەسفیەی کردووە. یان بۆخۆی بە ئیعتیراز بەوە کشاوەتەوە کە هەر دووکیشیان هەر خراپن. ئەویش نابێ شتێک بکا کە بە زیانی حیزبەکەی تەواو بێ.

ئەمن ئەوەم قبووڵ کرد لە کۆمیتەی مەرکەزیدا و دوایە لە کۆنگرە خۆم کاندید کردو هەڵبژێرامەوە. بوومە کۆمیتەی ناوەندیو دەفتەری سیاسیو تەنانەت بۆجێگری سکرتێریش هەر قبووڵم کرد. جێگری سکرتێریشم وەلا نەنا هەر لەبەر ئەو مولاحەزەیە. لە دوایە پاش ساڵێکی پێم وایە ئەمن لە جێگریی سکرتێری کشامەوە. یانی مەبەستم ئەوەیە کە ئەمن پێش ئەوەش نەزەرم وا بووە کە ئێمە لەو نێوەدا بێ خەتا نەبووین. نەک هەر وەک ڕەفتاری پێشمەرگەو هەڵوێستی فەرماندە، بەڵکوو وەک ڕێبەریش هەڵەمان هەبووە. بەڵام کێشەکانمان ئەو وەختی دەنێو حیزبدا بوون. بەداخەوە هێندێک شت بڵاو دەبنەوە ئیدی ئەوە بەدەست تۆ نییە. حەتتا ئەو وەختی ئیختیلافمان هەبوو لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا کە چۆن مەسەلەی ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ حەل بکەین یان حەل نەکەین. ئەمن هەموو قسەکانم تەنیا دەنێو دەفتەری سیاسیو کۆمیتەی ناوەندیدا دەکردن. تەنانەت حەقم نەبوو لە نێو ئەندامانی حیزبی لە دەوروبەری پێگەی دەفتەری سیاسیش باسی بکەم. بەڵام بەوحاڵە ئەوە بڵاو بووەوە. جارێکی دوو سێ کەس هاتبوون بۆ تێورێپراتی. قسەکانیان کردو ئەمنیش ئەوەی نەزەری حیزب بوو بۆم باس کردن و گوتم ئاوایە. یەکێکیان کە ئەندامی

حیزبیش بوو گرتی نەزەری خۆت چیە؟ گوتم چی؟ نەزەری من چیە؟ نەزەری من دەگەڵ تۆ لەقەت نەزەری حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە. ئەگەر نەزەرێکی دیکەم هەبێ دەگەڵ دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی باسی دەکەم. بۆخۆم باوەڕم وا بوو و هەرواش حوولاوەتەوە. بەڵام بەداخەوە بتەوێ و نەتەوێ هەموو کەس ئەوەندە قایم نیە شتەکان نەباتە دەرێ.

* لەنێو ڕێبەرایەتیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا کێ زیاتر لایەنگری کۆتایی هاتنی شەڕ بوو؟ ئەدی کەسانی لایەنگری درێژەدانی کێ بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەو بارەیەوە نامەوێ ناوی هیچ لایەکیان بەرم. دەکرێ بڵێم ڕەنگە تەفاوتمان لەسەر بۆچوونەکان هەبووبێ، دەنا هیچ کەسم پێ شک نایە لەنێو حیزبی دێمۆکراتدا باوەڕی بەوە بووبێ کە ئەو شەڕە باشەو دەبێ درێژەی هەبێ. بەڵام لە بۆچووندا وەختی شەڕەکان هێندێک شتی زیادەڕۆیی هەبوو، ئەوەمی موخالەفەتم کردوو ئێستاش دەڵێم هەموومان خەتابارین. بەوانەوە کە موعتەدیل بووین، بەوانەوە کە توندڕەو بووین. ئێمەش و کۆمەڵەش.

عەباس کاردۆ: هەر ئەتۆ بووی موخالیف بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا نا هەر ئەمن نەبووم. کەسی دیکەش هەبوو. بەڵام نامەوێ ناوی کەس بەرم. لەجیاتی خۆم قسان دەکەم. لەجیاتی کەس قسان ناکەم.

* ئەبیرمە لە جەنگەی شەڕدا چەند لایەنێکی سیاسی و مامۆستا شێخ عیززەدین حوسێنی هەوڵی نێوبژیوانی کردنیان دەدا. ئەوانە کێ بوون چییان بەچی کرد؟ بۆ هەوڵەکانیان سەری نەگرت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جوزئیەکمان هەبوو پێم وایە عاوەمە. ئەگەر ئەتۆ تەتبیق پێمخۆشە بیبینی. جوزەکە ئەو داستانەی تێدایە. بە باوەڕی من عامیلی دیکە هەبوون کە سەر نەکەوێ، بەڵام یەکێک لە گرینگترین عامیلەکانی سەرنەگرتنی ئەوە بوو کە ئەوانەی هاتبوون بۆ نێوبژیوانی بە مامۆستاشەوە بەڕاستی بێ‌تەرەف نەبوون. دیتنەوەیان گران نیە دەتوانم ناوەکانیان بێژمەوە. دەبارە گوتیشم دەرێشدا ئەو دارایەی حیزبی دێمۆکرات هاتە گۆڕێ کە دەبێ کۆمەڵە بە شۆڕشگێڕی بزانی. ئەو وەختیم پێ شەرتێکی نادێمۆکراتیک و نامەنتیقی بوو. ئێستاشم هەر پێ نادێمۆکراتیک و نامەنتیقیە. بەڵام تا حەددێکی زۆر ئەوان بێ‌لایەن نەبوون. کەسێکیش کە بیەوێ هەوڵی ناوبژی بدا دەبێ بێ‌لایەن بێ. ئەمن پێم وا نیە بێ‌لایەنیش ئەوەیە کە هەر نابێ هیچ بڵێ. بەڵام لانیکەم پێویستە بەناحەق بەگژ لایەکدا نەچێ. پێم وایە ئەگەر ئەو جوزئیەی سەروو کەمێک وردەکەی دەڵێم چی.

عەباس کاردۆ: ئێستا ناوەکانیانت لەبیر نیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناوەکانم چاک لەبیر نین. بەڵام پێموایە ئەمانە بوون: مامۆستا شێخ عیززەددینی حوسێنی، سازمان کارگران انقلابی ایران "راه کارگر"، چریکە فیدایی‌یەکانی گەلی ئێران "اقلیت"، چریکە فیدایی‌یەکانی گەلی ئێران(ارتش رهائیبخش)، ڕێکخراوی چریکە فیدایی‌یەکانی گەلی ئێرانو کۆمەڵەی یەکسانیی کوردستان.

عەباس کاردۆ: باشە بۆ ئەوانە هەموو دیفاعیان لە کۆمەڵە دەکرد؟ لەبەر چەپ‌بوونیان بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جارێکیان برادەرێکی چریک هەبوو پێیان دەگوت "محمد عەجەم".ناوی خۆی بهزاد کریمی بوو! لە مەهاباد دەگەڵ ئێمە دانیشتبوو، زۆر بە سەراحەت گوتی مامۆستا مەعلوومە ئەگەر قەرار بێ لە بەینی ئێوەو کۆمەڵەدا یەکتان هەڵبژێرین ئێمە کۆمەڵەی هەڵدەبژێرین. چونکی بەهەرحاڵ ئەوان چەپ‌ترو کۆمۆنیستترن. جا بۆیە ئەوانە زۆربەیان لە سازمانە چەپەکان بوون. مامۆستاش هەروەکی پێشتر باسمان کرد، هێندێکیان دەوره دابوو ئیدی نەیاندەهێشت قەت مێشکی ئازاد بێ. ئەویش ئیدی هەر هەڵوێستی ئەوانی دەگرت.

عەباس کاردۆ: کاک برایمی عەلیزادە پێی‌وایە یەکیەتیی نیشتمانییش لە جەرەیانی ئەوسوودا ئێوەی بەخەتابار زانیوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە حەقیقەتێکی تێدا هەیە کە لە جەرەیانی ئەوسوودا ئێرەی یەکیەتی پێم وایە ناوی مامۆستا برایم بوو، ئەویش ڕەشی‌یەکی وای هەبوو. ئاخر ئەمنیش لەوێ ڕەگەڵ کەوتم. گوتم پێموایە لەوێدا خەتایەکی مەی تێدا هەبوو. یانی لەوێ زیادەڕەوی کرابوو.

* مامۆستا دەگەڕێینەوە سەرەتای دامەزرانی کۆمەڵەو دوو پرسیارت لێ دەکەم. تکایە ئەگەر زانیاریت لەسەریان هەیە وەڵامم بدەوە. پرسیارەکان ئەوانەن:

یەکەم ئەوکات باسی ئەوە دەکرا کە شەخسی مام جەلالو یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان دەستیان لە دروست‌کردنی کۆمەڵە دا هەبوو. داخوا ئەوە ڕاست بوو؟ ئەگەر ڕاست بوو بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جا بۆ هەر لە سەرەتاوە باست نەدەکردن؟ ئەمن پێموایە حیزبێک بە دەستی خەڵکی دیکە دروست ناکرێ. بەڵام کۆمەگ دەتوانێ بکرێ. پێم وایە داستانەکە لەوێ‌را دێ. ئێستا سەرچی ئەزەر لەوێ ئەو کۆمەڵەیە وەک کۆمەڵە کەنگێ دروست بووە. بەڵام لە رەقتێکدا کە یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان دەستی بە بووژانەوە کردەوە دوای ساڵی ٧٥ و ئەوانە، بەشێک لەو کەسانەی دواتر کۆمەڵەی

ئێرانی‌یان دروست کرد هەر لەلای مامجەلال و یەکیەتیی نیشتمانی بوون. ژمارەیەکیان لەوێش نەبوون بەڵام کۆمەکێکی کاریگەریان بەو وەختی یەکیەتیی نیشتمانی کرد. چونکە یەکیەتی لەباری ئیدارەکاتی و ماڵی-یەوە ئیحتیاجی بە کۆمەک هەبوو. ئەوان لەو بارەیەوە کۆمەکیان کرد. مەسەلەن کاک سەلاحی موهتەدی ناوبەرم. کاک سەلاح ئێستاش کە زۆر لە یەکیەتی و شەخسی مام جەلالی نیزیکە، یەکێک بووە لەو کەسانە. ئەوە وەفایەکە بۆ ئەو کۆمەکانەی ئەو وەختی پێیان کردوون. لەبەر ئەوە رابیتەیەکی دۆستانەیان دەگەڵ یەک هەبووە. دواتریش کە کۆمەڵە دروست بوو و لەوێش کۆمەڵەی رەنجدەران هەبوو، هەردووکیان مارکسیست بوون. پێوەندی‌یەکی دۆستانەیان پێکەوە هەبووە. رەنگە ئەوان بەیەکەوە گەرمتر بووبن لە ئێمەو ئەوان. بەڵام قەت پێم‌خۆش نیە ئەو تۆمەتە لە کەس بدەم وەک حیزبی سیاسیی نیشتمانپەروەر کە بڵێم یەکی دیکە دروستی کردووە. ئەگەر بۆخۆی زەمینەی هەبێ رەنگە یەکێک کۆمەکی بکا. بەڵام بۆخۆی زەمینەکەی تێدا نەبێ بە کەس دروست ناکرێ. ئەدی ئەگەر وایە کێ بردتی بۆ لای یەکیەتی؟ چونکە ئەوان هێندێکیان لەسەر سیاسەت قاچاغ بوون و لەلای یەکیەتیی نیشتمانی دەژیان.

هەیاس کاردۆ: ئەو وەختی باسەکە وا بوو کە یەکیەتیی نیشتمانی بۆ بەرەنگاری دەگەڵ حیزبی دێموکرات ئەوەی کردووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکیەتیی نیشتمانی ماوەیەک ئیختیلافی دەگەڵ حیزب هەبوو بەڵام ئەو ماوەیە بەڕاستی کورت بوو. ماوەیەکی دوورودرێژ نەبوو، ئەوە دوو سێ ساڵێکی خایاند.

هەیاس کاردۆ: ئاخر هەر ئەو ماوەیەش بوو کە کۆمەڵە دروست بوو.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ دوای ساڵی ١٩٧٥. لەحاڵێکدا کۆمەڵە بۆخۆی دەڵێ ئەمن ساڵی ٤٨ (٦٩ی زایینی) دامەزراوم.

هەیاس کاردۆ: نەخشی کاک سەلاح موهتەدی لە دامەزراندن و درێژەی کاری کۆمەڵەدا چی بوو؟ دەڵێن ناوبراو حەتا ماوەیەکی زۆر رۆڵی پشتپەردەی دەگێڕا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک سەلاحی موهتەدی لەوێتی ئەمن دەی‌ناسم — دیارە لەمێژە دەی‌ناسم - بەڵام لەو قۆناغەی ئەخیرەدا قەت قبووڵی نەکردوە کە ئەندامی کۆمەڵە یان رێبەرایەتیی کۆمەڵەیە. بەڵام ئەوەیش نەی‌شاردۆتەوە کە دۆستیانە و لێیان نیزیکە. بەتایبەتی ئێستا ٣ کۆمەڵەی لێک جیاوازمان هەن، یەکیان برای کاک سەلاح سکرتێرەتی، یەکیان ئامۆزای سکرتێرەتی. لەپاشان یەکێک لە پایەکانی

دروستبوونی بووە. خۆ ئەندامەتیی کۆمەڵەی عەیب نیە، کابرا لە خۆی دوور خاتەوە. ئەو قەتی قبووڵی نەکردوە کە ئەندامی کۆمەڵەیە. بەڵام دۆستیان بووە، هاوبیرو هاومەشوەرەتیان بووە. ڕەنگە ئێستاش دەگەڵ یەکێکیان یان دووانیان یان هەر سێکیان. نازانم بەڵام ئەگەر لێیان تێزیک بێ عەیب نیە. خۆ کاک سەلاح مەجبوور نیە ئەگەر ئەندام بێ بڵێ نیم. بۆ ئەندام بوون گوناحە؟

عەباس کاروان: مامۆستا باسی ئەندامبوون نیە. سەرەتاکان وا باس بوو کە کاک عەبدوڵڵا تەجروبەیەکی وای نەبوو. کاک سەلاحیش بە هێندێک هۆ ڕەنگە نەیویستبێ ڕاستەوخۆ بەرپرسایەتیی کۆمەڵەی وەئەستۆ بگرێ بەڵام هەوڵی پەروەگرتنی دابێ. باسەکە ئەوەیە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جا چ بوو، ئەوە بۆ خراپە؟ با ڕێشوێنیی کردبێ. کۆمەگی کردبێ. ئەمن لە نێزیکەوە ئاگام لێ نیە بەڵام ئەوەی بە جایز دەزانم.

* بەگشتی ڕەوتی تێکۆشانی کۆمەڵەی هەتا دەربازبوون لە گێژاوی حیزبی کۆمۆنیست چۆن هەڵدەسەنگێنی؟ ئەدی دواتر؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: قەزاوەتێکی ئاوا بۆ یەکێک دەبێ موحەققیق بێ‌و بەدوای ڕووداوەکان کەوتبێ، نەک وەکوو من لە دوورەوە بێ‌و لەنەکاو یەکێک پرسیاری لێ بکا. ئەوە حەقی من نیە. یان دەبێ یەکێکی خۆیان‌بێ کە دەکوڵێ جەرەیانەکەیدا هەبێ. بەشرتەحاڵێ خۆم لەسەرییەک پێموایە پێکهاتنی حیزبی کۆمۆنیستو تێکەڵبوونی ئەو دووانە کارێکی زۆر سروشتی نەبوو، ئەگەر وەک دوو سازمانی دۆست مابانەوە ڕەنگ بوو قازانجی بۆ کۆمەڵەو بۆ کوردستان بەتایبەتی پتر بێ. بەڵام دوایە دەرکەوت کە بۆخۆیان موشکیلاتی خۆیانیان هەبە. ئەوە بەزەحمەت لەکۆڵیان بۆوە. کۆمەڵە لەو بارەیەوە بە باوەڕی من زەرەری کرد. چونکی هەر ئەووەڵین لەتبوونی کە تێیاندا ڕووی‌دا کە مەنسووری حیکمەت جودا بۆوە، مەنسووری حیکمەت بەشێک لە سەرمایەی کۆمەڵەی کە سازمانێکی کوردستانی بوو دەگەڵ خۆی برد. مەبەستم سەرمایەی ماددی نیە، چونکی گوتیان لەباری سەرمایەی ماددی‌یەوە گۆیا حیکمەت گوتوویەتی ناوی کۆمەڵەش بۆ ئێوەو سەرمایەی کۆمەڵەش بۆ ئێوە، ئەمن سازمانێکی دیکە پێک دێنم. تەنیا یەک داوای لەوان کردبوو، ئەویش ئەوە کە ئەو کەسانەی دەیانەوێ ڕەگەڵ وی بکەونو لە کوردستانی، کۆمەگیان بکرێ کە بیانێرنە دەرێ. ئەوە بۆخۆی دیارە کۆمەگی کردوە کە بەشێکی دیکە لە سەرمایەکان لە کۆمەڵەی ببرێنو دەگەڵ وی کەون، چونکی ئەوە لەحاڵێک‌دا بوو کە لە کوردستان وەزع خۆش نەبوو، لەنێو وڵات نەمابوون. لە باشووری کوردستان وەزعی ئەمنییەتی باش نەبوو. چوون بۆ وڵاتانی دەرەوە خوێندنو موعالەجەو هەموو ئەو شتانە

یەکێک بوو لە بەرنامەکان یان ئارەزووەکانی ئەو خەڵکە. ئێستا کە سازمانیش گۆمەڵگیان بکار پرۆلێکیان بداتێ چ لەوەی چاکتر. ئەوە خەڵکی زۆر مان دا دەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کەرن کە حیکمەت پێکی هێنا. جا ئەو رێگایەوە بەشێک لە سەرمایە ئینسانییەکانیان ڕۆیشت.

دواتریش لەنێو خۆیاندا دیارە لەسەر مەسایلی فکری لێیان بوو بە ئیختیلاف لە نێو حیزبی کۆمۆنیستی ئێراندا لەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستی کارگەری. جوزئیاتەکەی بۆخۆیان دەزانن ئەمن نازانم. بەڵام وەکی دەرکەوت زیاتر لەسەر ئەوەی بووە کە بەشێکیان پێیان وا بووە دەبێ واز لە حیزبی کۆمۆنیست بێنن بێنەوە کۆمەڵە خۆوڵاتییەکەی جاران. بەشێکیشیان باوەڕیان وا بووە کە ڕاگرتنی ناوی حیزبی کۆمۆنیستو تەشکیلاتەکەی هەم بۆ ئێرانو هەم بۆ کوردستان مرفیدە. لەسەر ئەوەی پێم وابێ ساڵی ٢٠٠٠ بوو کە کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران لە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران جیا بۆوە. ئەوە قۆناغی دووهەمە کە لەنێو کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانیشدا دیسان ناکۆکی پەیدا دەبێو دەدوبارە لەت-بوونێکی دیکە دروست دەبێ کە وا بزانم دەبێتە ٣ ساڵ پێش. ئەوەی کە کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی لێ دروست بوو واتە لایەنی کاک عومەری ئیلخانیزادە وا بزانم ٣ ساڵی بەسەردا تێدەپەڕێ.

* کۆمەڵەی ئێستا چەند بەشن. جیاوازیی ڕوانگەکانیان چییە؟ کامیان زیاتر خۆی بە کێشەی کوردەوە خەریک دەکا؟ قسەی کۆتاییت لەسەر کۆمەڵە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو تەفسیلاتە کە ئەتۆ باسی دەکەی لەلای من نییە. کۆمەڵە دوو، سێ جەریانی سازەبووی هەن کە وەک جەریان عەمەل ناکەن. یەکیان دەگەڵ پارتی سۆسیال دێموکرات یەکی گرت. ڕەوتێکی دیکە هەیە وەک کاک مینەی حیسامیو کاک ساعیدی وەتەنەوست و ئەوانە کە لە باری فکرییەوە لە حیزبی کۆمۆنیست بڕاون بەڵام هەتا ئێستا ئیعلامی مەوجوودییەتیان نەکردوە. کۆمەڵەی مەوجوود کە وەک بڵێی کۆمیتەی ناوەندیو کۆنگرو پنکەو بارەگایان هەبێو وەک کۆمەڵە ناسراون، سێ دانەن. چونکی حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانیش ڕێکخراوی کوردستانەکەی بە کۆمەڵە ناو دەبا. ئەمن بەش بەحالی خۆم ڕێنگە زۆریشم ئاگا لێ نەبێ، بەڵام ئەمن شتێک بە ناوی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران هەر نابینم. چونکی ئێستا لەهەر کەس بپرسی بڵێی "ئەرگەرۆ" کێی لێیە، دەڵێ کۆمەڵە. یانی ئێستا ئەو جێگایەی کاک ئیبراهیمی عەلیزادە سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستی لێیە کەس نالێ حیزبی کۆمۆنیستی لێیە، هەموو هەر دەڵێن کۆمەڵە.

عەباس کاوەز: یانی کاک برایم هەم سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستەو هەم سکرتێری کۆمەڵەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە لە تەشکیلاتەکەیاندا شتی بەو سەروبەرەیان نەماوە. بەڵام سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستە. پاشان "کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران" هەیە بە سکرتێریی کاک عەبدوڵڵای موهتەدی، "کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان" هەیە کە سکرتێرەکەی کاک عومەری ئێلخانی‌زادەیە. ئەوەیان نە شۆڕشگێڕی دەگەڵە نە ئێران. ئەو دووانە دووبارە دەڵێم بێ ئەوەی کەوشی بەهەشتو جەهەننەمی‌یان لێک جودا کەمەوە، بەڵام شتی ئیعلان‌کراویان ئەوەیە کە وەختی خۆی پێکەوە لە حیزبی کۆمۆنیست جیا بوونەوە ئەوان هەڵگری شوعاری کوردستانی‌بوون بوون. یانی ئەوە کە ئامانجی کوردستانی‌بوون بەرە بەرەبەڵەو بەرەو کوردایەتی بگەڕێنەوە. جەڕەیانی حیزبی کۆمۆنیستی کاک برایمیش ئەگەر لەو بارەیەوە لێی بپرسی خۆی ئەوان بە کەمتر ئازانێ بەڵام شوعارەکەیان فەرقی هەیە.

لەپاشانیش ئەوە کە کامیان بەقووەتەو کامیان پتر عەمەل دەکا، بەڕاستی زۆر ئاسان نیە. مەسەلەن ئێستێ ئەو سێ جەرەیانە لە هەر کامێکیان بپرسی دەڵێ لەنێو خۆی وڵاتی خۆماندا ئەمن لە هەمووانم پتر خەڵک دەگەڵە. یان هەر حیزبی دێمۆکرات کە لەت بووەو دوو حیزبی لێ دروست بوون، لە هەرکامیان بپرسی هەر وا دەڵێ. کێ دەتوانێ سابیتی بکا؟ کێ وەدرۆی دەخاتەوە؟ ئەوە کارێکی ئاسان نیە. ڕەنگە ڕۆژێکی دیکە ئینشەڵڵا هەلومەرجێک پێک بێ کە خەڵک بتوانن لەسەر سندووقی هەڵبژاردن بە حیزبەکان بڵێن کامەتان بایی چەندن. بۆ ئێستێ کارێکی ئاسان نیە.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

... اینکه حزب دمکرات کردستان مسلط گردد یا رژیم جمهوری [illegible]
اسلامی، در ماهیت امر فرقی نمیکند، چون هر دو نیرو حامل سرکوب [illegible] کردستان و
مدافع نظام سرمایه داری و حافظ استثمار اکثریت توده های مردم [illegible]
سرمایه هستند. و تشابه تاکتیکهای حزب و رژیم جمهوری اسلامی علیه
ما از ماهیت مشترک آنان ناشی میشود: همانطور که رژیم جمهوری اسلامی
از درگیری بین ما و حزب دمکرات استفاده میکند، حزب دمکرات نیز از
درگیری بین ما و رژیم جمهوری اسلامی بهره میگیرد. بدون درک درست
این مسأله ما در اتخاذ تاکتیک صحیح در مبارزه انقلابی کردستان
دچار اشتباه خواهیم شد.

از گفته های خود تاکنون چه نتیجه ای میگیریم؟ از گفته های ما
تاکنون این نتیجه حاصل میگردد، [illegible] حزب دمکرات متوجه گردد که
[illegible] "جنگ علیه رژیم جمهوری اسلامی و صلح با حزب دمکرات"
[illegible] لحظه ای در [illegible] جنایتکارانه [illegible] ما درنگ نخواهد کرد.

زیرا میدان در حالیکه بخشی از نیروی ما صرف جنگیدن علیه رژیم و حفظ مناطق در برابر تعرضات رژیم میگردد، توانائی ما در مقابله با تعرضات حزب دمکرات کمتر از اندازه‌ٔ واقعی خود بوده و در برابر حزب شکست پذیر خواهیم بود. آیا برای امر انقلاب فرقی میکند که ما از حزب شکست خورده باشیم یا از رژیم جمهوری اسلامی؟ خیر، فرقی نمیکند، در هر حال نتیجه‌ٔ آن ضربه به انقلاب و دور شدن ما از نیل به اهداف انقلابیمان میباشد.

هنگامی که ما با خطر هجوم مداوم و وسیع حزب دمکرات روبرو باشیم ولی از دادن جواب قاطع و انقلابی ای که حزب دمکرات را دست کم تا مدتها سرجایش بنشاند، تحت این عنوان که رژیم جمهوری اسلامی از این درگیری استفاده میکند، خودداری ورزیم جز اینکه به تضعیف نیروی خود میدان داده باشیم و جز اینکه راه مبارزه‌ٔ خویش را سخت‌تر کرده باشیم نتیجه‌ٔ دیگری برای ما در بر ندارد.

هنگامی که ما در یک منطقه با حزب دمکرات درگیر شویم و او با تمام نیرو به ما حمله کند ولی ما برای دفاع از منطقه‌ٔ دیگر در برابر رژیم جمهوری اسلامی نیروی خود را در همانجا نگاهداریم به علت دیگر در آن واحد در دو جبهه بجنگیم جز اینکه در هر دو جبهه نیروهایمان فرسوده شود نتیجه‌ای برایمان نخواهد داشت.

ما باید اینرا متوجه باشیم که بالاخره این ما هستیم که در شرایط سخت نیز علیه رژیم جمهوری اسلامی به مبارزه خود ادامه خواهیم داد نه حزب دمکرات. سرانجام این ما هستیم که بیگیرانه مبارزات خود مان را برای نابودی نیروهای سرکوبگر رژیم در کردستان و اعمال حاکمیت انقلابی آنان رهبری خواهیم کرد نه حزب دمکرات. پس اگر ما حتی منطقه‌ای را در برابر رژیم جمهوری اسلامی از دست بدهیم ولی در مقابل بتوانیم جواب دندان شکنی به جنایات حزب دمکرات بدهیم در آن صورت با حفظ نیروهای خود خواهیم توانست که در آینده به سروقت نیروهای رژیم در همان منطقه نیز برسیم.

ما تاکنون بنا بر ضرورت کوشش کرده‌ایم که از درگیری با حزب اجتناب کرده و ضربات اصلی خود را بر رژیم فرود آوریم. از این پس نیز این

سیاست را ادامه میدهیم، تنها با یک تفاوت ! با این تفاوت که تا بعد از سیاست فوق ذکر درست کرد، با این تفاوت که در موقع لزوم – یعنی هنگامی که ادامه این سیاست به گستاخی حزب دمکرات در برابر کومله و توده های هوادار آن منجر گشته و به تضعیف مبارزه در برابر این حزب (و بنابر این در برابر رژیم جمهوری اسلامی نیز) می انجامد – باید تمام نیرو و ضربات خردکننده خود را بر حزب دمکرات وارد آوریم . و در این صورت از از دست رفتن یک یا حتی چند بخش یا ناحیه در برابر رژیم جمهوری – اسلامی نیز ابائی نداشته باشیم . زیرا همانطورکه گفتیم مماشات در برابر حزب دمکرات به معنای از دست دادن یک منطقه برای ما و واگذار کردن آن به حزب دمکرات است که در نتیجه چنین وضعیتی به مبارزه ما در برابر رژیم جمهوری اسلامی نیز زیانهای بزرگی خواهد رسید . اما چنانچه بنا اتخاذ تاکتیک انقلابی قاطع به تدریج ما پیروزیها و جنایات حزب نسبت به کومله و توده های زحمتکش تحت رهبری آن میدان تنگ و آنرا سرجایش بنشانیم قدرت ما – نسبت به حالت مماشات جوئی – افزایش خواهد یافت و توانائی ادامه سیاستی را که تاکنون در پیش گرفته ایم همچنان حفظ خواهیم کرد .

لزوم اقدام قاطع و بموقع علیه ماجراجوییهای حزب دمکرات، نامیلکەی نێوخۆیی کۆمەڵە ١٣٦٠/٧/٣٠

بەڵگەی (٢)

نامه مورخ ۲۶ تیرماه ۱۳۶۶ «کمیسیون منتخب ۶ جریان سیاسی»

دوستان گرامی دفتر سیاسی حزب دمکرات کردستان ایران

با درودهای فراوان

با توجه به این که جوابیه کومله از تاریخ ۳۰ خرداد تاکنون در اختیار شما قرار داده شده است و طی دیدار کمیسیون در دهم تیرماه با نمایندگان دفتر سیاسی پذیرفته شده است که نظر قطعی شما ابراز گردد، و هم چنین با توجه به تاکید شما بر ارائه پاسخ دوهفتگی و تیرماه با نماینده کمیسیون منتخب و تاکیدات مجدد ما طی نامه مورخه ۱۰ تیرماه، خواستار تسریع در ارائه پاسخ قطعی شما به جوابیه کومله تا تاریخ ۲ مردادماه ۱۳۶۶ هستیم.

نظر به اهمیت مسأله، بدیهی است که پس از انقضای تاریخ فوق، عدم دریافت پاسخ، از جانب ما به معنای امتناع شما از پاسخگوئی به جوابیه کومله و عدم تمایل حزب دمکرات به قطع درگیریها و برقراری صلح تلقی می‌گردد.

در انتظار پاسخ شما

و

با درودهای مجدد

کمیسیون منتخب ۶ جریان سیاسی

چریکهای فدائی خلق ایران

سازمان چریکهای فدائی خلق ایران

سازمان کارگران انقلابی ایران (راه کارگر)

۲۶/تیر ۱۳۶۶

لطفاً پاسخ را به دفتر سازمان چریکهای فدائی خلق ایران ارسال نمائید.

بەڵگەی (٣)

نامەی مێژووی ٣٠ی پووشپەڕ ماهی دەفتەری سیاسیی حزبی دەمکرات بە "راهکارگر"

تاریخ ۱۳۶۶/۴/۳۰
شماره ۱۵۰۴

دوستان گرامی در سازمان کارگران انقلابی ایران (راه کارگر)
پس از سلام

نامهٔ مورخ ۲۶ تیرماه ۱۳۶۶ شما را که از سوی "کمیسیون منتخب ۹ جریان سیاسی" نوشته شده بود دریافت کردیم.

مفاد نامهٔ شما ما را شدیداً متحیر و متعجب ساخت. چرا که این تصور را در ذهن ما تقویت نمود که هر چند شما ظاهراً نقش میانجیگری را بعهده گرفته‌اید، در واقع از دیدگاههای "کومله" دفاع می‌کنید و چنین به نظر می‌رسد که مقصود شما بیشتر "افشاگری" است تا پایان بخشیدن به درگیریهای مسلحانه بین حزب دمکرات و کومله.

متأسفانه از همان آغاز کار موضع شما در این رابطه بی‌طرفانه نبوده است. در حالیکه قبل از تهیهٔ قطعنامهٔ مشترک ۹ خرداد ماه، بارها با نمایندگان کومله به مذاکره پرداخته بودید، گفتگو با حزب دمکرات را هنگامی شروع کردید که دیگر قطعنامهٔ مذکور آماده شده بود.

این حقیقت نیز نباید نهفته بماند که در "قطعنامهٔ مشترک" تنها و

حزب ما بیش از هر جریان سیاسی دیگری به پایان دادن به درگیریهای مسلحانه در داخل جنبش کردستان ایران علاقمند است. حال چون تاریخ ۲۸ تیرماه که به عنوان روز ملاقات با دفتر سیاسی حزب دمکرات از طرف شما پیشنهاد شده بود به علت گرفتاریهای متعدد مورد موافقت ما قرار نگرفته و دیدار چند روزی به تأخیر افتاده است، نامه "التیماتوم گونه" مورخ ۲۶ تیرماه را برای ما می فرستید.

محتوای این نامه از سه جهت برای ما قابل قبول نیست نخست آنکه چند جریان سیاسی که ادعای احساس مسئولیت دارند و چنین وانمود میسازند که به پایان دادن به درگیریها علاقمند میباشند چگونه به خاطر چند روز تأخیر کاسه صبرشان لبریز میشود و برای حزب ما التیماتوم میفرستند. دوم آنکه هنوز کومله جواب روشن و صریحی به هیچیک از پیشنهادهای حزب و از جمله آنچه شما "پیشنهاد الحاقی" مینامید نداده است. و هنوز معلوم نیست آیا کومله معیارهای پیشنهادی حزب دمکرات را پذیرفته است یا نه؟ وشما بدون آنکه حزب دمکرات را از مضمون پاسخ کومله مطلع سازید اقدام به نوشتن نامه شدیداللحنی به حزب دمکرات کرده اید. سوم آنکه شما که گویا برای وصل کردن آمده اید نه برای فصل کردن چگونه است که چند روز تأخیر در ملاقات را "عدم تمایل حزب دمکرات به قطع درگیریها وبرقراری صلح تلقی" میکنید و در مقابل حزب دمکرات جبهه میگیرید؟ آیا این امر نشانه آشکاری از نقض اصل بی طرفی وبی انصافی نیست؟

در پایان نامه میخواهیم یک واقعیت دیگر را نیز به دوستان گوشزد کنیم. حزب دمکرات درطی هشت سال جنگ خونین با رژیم ضد خلقی جمهوری اسلامی در برابر مردم هشیار کردستان و

همهٔ خلقهای ایران ثابت نموده است که نه از هیچ التیماتومی واهمه دارد و نه بخاطر هیچ تهدیدی سیاست اصولی خود را تغییر می‌دهد. حزب دمکرات مانند همیشه آماده است به سخنان و توصیه‌های دوستان و جریانهای سیاسی دارای حسن نیت گوش فرا دهد لیکن هر نوع تهدید و التیماتوم را شدیداً رد می‌کند. بخاطر جریانهای سیاسی و کسانی که علاقه دارند با حزب دمکرات روابط دوستانه داشته باشند این حقیقت را هرگز از نظر دور ندارند.

امیدواریم که شما با حسن نیت و برخورد مسئولانه به اقدامات صلح جویانهٔ خود پیگیرانه ادامه دهید.

دفتر سیاسی
حزب دمکرات کردستان ایران.

"٦ جریان سیاسی و درگیریهای کومله و حزب دمکرات" از منشورات کمیته مرکزی حزب دمکرات کردستان ایران مردادماه ۱۳٦٦، لاپەرەکانی ۱۵ تا ۱۸

حیزبی دیموکراتو کۆماری ئیسلامیی ئێران

عەباس کاردۆ: وا بزانم دوای تێکچوونی هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد، جەنابت چەندجار لەلایەن حیزبەوە سەفەرت بۆ تاران کرد. دەکرێ ئەزموونەکانی خۆت لەو بارەیەوە باس بکەی؟ خومەینیت چۆن دیتو چۆنی لێ حاڵی بووی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەپێشدا با باسی بەشی دووهەمی بکەم. ئەمن خومەینیم هەر جارێک دیت. جارەکەش پێموایە زۆر پێش ئەو وەختی بوو کە هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد پێکهات. چونکە هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد لەجەنگەی شەڕی سێ مانگەدا پێکهات. بەڵام ئەوجارەی خومەینیمان دیت سەرەتای هاوینی ٥٨ بوو. هەیئەتێک لە مەهابادەوە چوو. دواقیەدا خەسڵەتێکیان بەسەردا بڕی کە زۆر خەسڵەتی سیاسیو حیزبیی پێوە نەبێ. وەکوو نوێنەراتی خەڵکی مەهاباد لە ئەسنافی جۆربەجۆر پێکهاتبوون. مەسەلەن ٢ ڕووحانیی تێدابوون: مامۆستا مەلا ڕەحیمی عەبباسیی ڕەحمەتیو مەلا عەولای ماوەڕانی. ڕەحمەتی جەنابی حەسەنی باباتاهیریی تێدابوو کە فەرماندار بوو، نوێنەری دەوڵەت بوو. ئەمن کە هەبووم لەباتیندا نوێنەری حیزبی دێموکرات بووم، بەڵام بە ناوی نوێنەری جووتیاران دەگەڵ بووم. خوالێخۆشبوو کاک برایمی شێرزادەمان دەگەڵ بوو بە ناوی نوێنەری موعەللیمان. ڕەحمەتی موحەممەدی عەتتاری بوو بە ناوی نوێنەری بازاڕییان. ڕەحمەتی ڕەحیمی قازی بوو کە لەبیرم نیە بەناوی چ سینفێک دەگەڵ بوو. ئاوا هەموو بە ناوی ئەسناف چووین.

لەڕاستیدا زۆریش ویستەکانمان دەگەڵ خودی خومەینی تەرح نەکرد. بەڵام کە چووینە تاران لەوێ مەقاماتێکی زۆرمان دیتن. دەگەڵ مەقاماتەکە مەسایلمان باس دەکرد. مەسەلەن تێمە بۆ یەکەمجار وەزیری خاریجە، سادقی قوتبزادەمان دیت. مەرحوومی فرووهەرمان دیت. چووینە دەفتەری تالەقانی کە بۆخۆی لەوێ نەبوو، دەگەڵ دەفتەرەکەی دانیشتین. لەپاشان دیداری فرووهەری ٢،٣ جار بوو. یانی ٢ جار لە دەفتەرەکەیو جارێک لە ماڵەکەی. ئەومیان دیارە داوەتی کردبن بۆ شامی بەڵام دوایە دانیشتین زۆر سەمیمانەو دۆستانە قسەمان کرد. دوایەش کە چووینە قوم دیدارمان دەگەڵ خومەینی هەبوو.

پێم وایە جاری دیکەشم باس کردوە. خومەینیم وەکوو پیاوێکی زیرەک دیت. دەگەڵ ئەوەی مێتۆدەکانی بۆ هەموو کەس ڕوون بوون کە وەکوو شێخێک یان مەلایەک ڕەفتاری دەکرد. بەڵام لەباری سیاسییەوە ئەمن

ئەو چیایەم بەزیرەک دیت. نموونەکەشی دەوەدا دەبینم کە دیار بوو هیچی بۆ کورد پێ نیەو نایەوێ هیچ بۆ کورد بکا. بەڵام قسەیەکی وای بەدەمدا نەهات کە ئەوەی بە زەقی لێ دەرکەوێ.

هیاس کاردۆ: یانی ئێوە چووبوون داوای چ بۆ کورد بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە دەگەڵ حەیئەتی دەوڵەت زۆرشتمان باس کرد. مەتالیبی جۆراوجۆر هەبوون کە باسمان کردن. بەڵام دەگەڵ خومەینی هەر هێندێک شتی گشتیمان باس کرد. یەکێک لەو شتە گشتییانە ئەوە بوو کە دەمانەوێ ئەو زوڵم و ناحەقییەی لە دەورانی ڕێژیمی پاشایەتیدا لە کورد کراوە لەسەر ئەو میللەتە نەمێنێ. ئێمە کە دانیشتین بۆخۆی دەستی بە قسان کرد. حەوڵی بەخێرهاتنی کردین. دوایە باسی ئەوەی کرد کە بەڵێ لە ئیسلامدا حەقی هەموان دەدرێ و هەموو شتێک چاک دەبێ. زوڵم لە کەس ناکرێ، زوڵم زۆر لە کەس ناکرێ، بەڵام نابێ پەلەتان هەبێ، چونکە ئەوە شۆڕشەو دەبێ هەموو شتێک لەسەرێ ساز کرێتەوە ئەو شتانە. ئەمن بۆخۆم بەحیساب زیرەکیم کرد کە بەشکم قسەیەکی لەزاری دەرکێشم بیلێم بە ڕۆژنامەکان وەک شتێک ئەسەری تۆمار بکەم، بۆیە گوتم ئێمە هەموو ئەوانە دەزانین و پەلەشمان نیە. بەڵام میللەتی کورد لە درێژایی دەیان و سەدان ساڵدا زوڵمی لێ کراوە، بۆیە ئێستێ دەیەوێ دڵنیا بێ کە لە حکوومەتی تازەدا زوڵمی لێ ناکرێ، ڕەفعی مەزڵمەی لێ دەکرێ و مافەکانی دابین دەکرێن. بۆ ئەوەش باوەڕ بە قسەکانی جەنابت دەکەن و پێیان خۆشە ئەو شتەی لە زمانی جەنابتەوە ببیسن. جا زیرەکییەکەی لێرەدا بوو. نە گوتی بەڵێ حەقەکانتان دەدرێن، نە گوتی نادرێن. گوتی هەرکەس دێ دەڵێ زوڵم لەمن کراوە. کورد دێ وا دەڵێ، بەلووچ دێ وا دەڵێ، تورکمان گۆڕی و لەبەشی تێ پەڕاند. گوتی ئیسفەهانی وا دەڵێ، شیرازی وا دەڵێ. جا ئێمە لەو فرسەتە هەقمان ئەبوو بە ئازادی مەراسیمی دینی بەجێ بێنین. ئیدی شتەکەی عەجایب بە داو دووری خستەوە. پاشانیش ماوەیەکی کەم دانیشتین. ئەوە لەلای خۆی ١٠ ڕۆژ پێشتر وەختمان وەرگرتبوو. کەچی لەبیر زیارەتچی وەژوور کەوتن و دەستیان کرد بە دەستماچ کردن و پووڵ دانانی. ئەوە ئێمە ئەوەی دانیشتووین وەک بارتە پووڵیان بۆ دێنا و ئەویش بەری دەگرت و وەبن دۆشەگێکی دەنا کە لە سەری دانیشتبوو. لە هەمووی سەیرتر ئەوەی کە هات ئەوەی دای بەخومەینی ڕاست بەقەت سەرێنێکی منداڵی دەبوو کە دیار بوو هەموو پووڵ بوو تێیدا بوو، نە حیسابێک هەبوو نە کیتابێک هەبوو. هەر ئاوا دایان دەنا و دەڕۆیشتن. هەموو ئەو پووڵانەشی ڕاست لە بن دۆشەگەکەی دەناو سەرێنەکەشی لەلای خۆی دانا.

دیارە کە چووینە لای ئایەتوڵڵا شەریعەتمەداری، ئەویش ئەو بارەی پووڵی هەر هەبوو، بەڵام نی وی کەمتر بوو. نی وی جالیب بوو کە مۆرێکی خۆی بە بەنێکی درێژ دەملی کردبوو. پیاوێک دەهات، چۆکی دادەدا، کاغەزێکی پێ بوو دەگەڵ ستامپێکی، مۆرەکەی لە ستامپەکە دەدا، کاغەزەکەی مۆر دەکرد و

کاغەزەکەی دەگەڵ خۆی دەبرد. دیار بوو ئەوە رەسیدی پووڵەکەیە. ئاغای شەریعەتمەدارییش کە گیرفانەکانی زۆر گەورە بوون پووڵەکەی دەوێ دەخاختی. حدوودی نیوسەعاتی کە لە کن ئاغای خومەینی بووین موبالەغە نیە ئەگەر بڵێم نیزیکی یەک میلیۆنیان پووڵ دایە. چونکی ئەوەی ئێمە دیتمان هەمووی ١٠٠٠ تمەنی و ٥٠٠ تمەنی بوون. سەعاتێکیش لەلای شەریعەتمەداری بووین کە ئەویش رەنگە نیو میلیۆنی وەرگرتبێ. ئەو وجوهی شەرعییەو ئازانم خومسو زەکاتو ئەوانە کە هەرکەسە دەیدا بە مەرجەعی تەقلیدی خۆی.

هەباس کاردۆ: ئیدی ئاغای خومەینی داواکەی ئێوەی لەسەر چۆوە بەو پووڵانە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئوسوولەن هەر نەیدەویست. ئیدی وای لێهات پڕ بوو لە خەڵک. ئێمەش گوتمان با هەستین فایدەی نیە. هەر نەیدەویست هیچمان پێ بڵێ. جارێکی پێشتریش هەیئەتێک چووبوون. ئەو هەیئەتە دوکتۆر قاسملووی تێدا بوو، مامە غەنی تێدا بوو، کاک جەلیلی گادانیی تێدا بوو و ژمارەیەک لە پیاوماقوولانی شارەکانی دیکەی تێدا بوون. لەوێ کە داخوازەکانیان هێنابووە گۆڕێ خومەینی گوتبووی ئەوە نیە تالەقانی لەبارەی ماقی کوردانەوە قسەی کردوە؟ دوکتۆر گوتبووی باشە ئێمە بڵێین کە جەنابت قسەکانی ئایەتوڵڵا تالەقانیت قبووڵن؟ چونکە تالەقانی هێندێک شتی لە پێوەندیی دەگەڵ مەسەلەی کورددا گوتبوون کە باش بوون. ئەویش جوابی دابۆوە گوتبووی خۆ ئەمن ئازانم تالەقانی چیی گوتوە. یانی نەی-دەویست هیچ شتێک بڵێ. خومەینیم ئاوا دیتە.

لەپاشان سەفەرەکانی دیکەی ئێمە. ئەمن سێ سەفەری دیکە چوومە قوم. لەپاش هەڵبژاردنی سەرکۆماری کە ئێمەش کۆنگرەی چوارەمان گرت، ئەمن جارێکی وەکوو هەیئەتی حیزبی دێموکرات چووم. پێم وایە دەستەیەکی ٦ نەفەری بووین. مامە غەنی بوو، ئەمن بووم، کاک ئەویدی موعینی بوو، کاک ئەحمەدی قازی بوو کە لە تارانێ دەگەڵمان کەوت، دەگەڵ خوشکە فەوزیەی قازی. پێم وایە ٦ کەس بووین ئەوەی دیکەم وەبیر نایەتەوە. لەوێ چووینە لای خەڵکی جۆراوجۆر بەڵام خومەینیمان نەدیت. ئاغای بەنیسەدرمان دیت.

هەباس کاردۆ: باشە ئەدی بۆ چوونە قومی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چاک بوو ئەو تەسحیحەت کرد. ئێمە ئەو سەفەرە نەچووینە قوم. هەر چووینە تاران. لەوێ دەگەڵ ئاغای بەنیسەدر دانیشتین بە دەرەجەی یەکەم. پێشتر دەگەڵ ئاغای فرووهەر

دانیشتبووین. دیارە بۆلای بەنی‌سەدریش ئاغای فرووهەرمان هەر دەگەڵ بوو، پێم وایە داستانەکەی وەختی خۆی لە بەیانییەیەکدا چاپ کرا.

عەباس کاردۆ: مامۆستا دوای دانانەسەرکاری بەنی‌سەدر فرووهەرو ئەوانە هەرمان؟ چونکە ئەوان جەزوی کابینەی بازرگانی بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هێشتا کابینە تەشکیل نەببوو، ئەوانە هەر مابوون. فرووهەر هەرمابوو. ئاغای بەنی-سەدریش لە کۆشکی سەرۆک‌وەزیری دادەنیشت. ئاغای فرووهەر وەزیری کارو ئوموری ئیجتماعی بوو. کە دەگەڵی دانیشتین ئەحمەدیلەوە کاک غەنی قسەی کرد. جۆرێکیشی قسەکرد کە بەنی‌سەدر عەجایب بەگژماندا هات. زۆر خراپ. قسەی ناخۆش‌و تووندی کردن. گوتی هەر دەتانەوێ پووڵتان بدەمێ، بۆخۆتان دەوڵەت بوو ئێمەش پووڵتان دەینێ. خواردەمەنی‌و شتی دیکەتان بدەینێ‌و لەو قسانە. ئیدی زۆر سەیر بەگژماندا هات. ئەوێدا ئەمن بەخەباڵەدا هات کە ڕەنگە لەسەر ئەو قسانەی کە دەمەوێ بیانکەم بمگێڕنەوە بمگرن. بەڵام ئەدی ئەگەر لەسەر ئەوەی ئەمن حازر نەبم فیداکاری بکەم تێکۆشان یانی چی، غیرەت یانی چی ؟ عەربۆیە کە ئاغای بەنی‌سەدر لە ووتەی‌یەکەی تەواو بوو نۆرەی قسەم وەرگرت. گوتی فەرموو. هەر بەو جوملەیەم دەست پێ‌کرد کە گوتم زۆر بەداخم بۆ کەسێک کە لە مەقامی سەرکۆماری‌دا دانیشتوە ئەو قسانەی لێ دەبیستم. دەگەڵ ئەواری بۆچوونەکانت موخالیفم.

عەباس کاردۆ: مامۆستا کێ سەرۆکی ئەو هەیئەتە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک غەنی بوو. گوتم ئەگەر نەوتی ئێران لێ بەشێکیە. ئەتۆش پەشت پێوەی نیە چونکە نەوت لە ئوستانی خووزستانە. ئاخر باسی نەوتی کرد گوتی دەبێ لە نەوتی ئێران بمانژێنین. گوتم ئەگەر نەوتی خووزستانی لێ ئێرانییە، ئەوتی مەشە، نەوتی کوردستانیشە. جەنابت خێرمان پێ‌ناکەی. بەو قسانەت لەڕاستی‌دا ئەتۆ میللەتی کورد لە ئێران جودا دەکەیەوە. ئەوە کورد نیە کە دەیەوێ جیا بێتەوەو تەنیا پووڵت لێ‌وەربگرێ. ئەوە ئەتۆی کە بە ئێرانیمان حیساب ناکەی‌و مننەتمان بەسەردا دەکەی. جا دوای ئەوانە پێدا هاتمە خوارێ‌و باسی داخوازەکانی کوردم بۆ کرد. گوتم میللەتی کورد ئەوەی دەوێ.

کە لێ‌بوویەوە بەنی‌سەدر گوتی ئەگەر خودموختاری ئەوە بێ کە ئەتۆ باسی دەکەی، ئەمن قبووڵمە. تەرحێکتان بۆ ئەوە هەیە؟ ئەگەر تەرحێکتان هەیە بمدەنێ ئەمن هەر ئەمڕۆ دەیدەم بە شوورای ئینقیلاب بۆ پەسەندکردن. ئەمنیش گوتم تەرحێکی ئامادەکراومان نیە بەڵام مەتالیبەکە دەزانیتماندا هەیە. ژووریکمان پێدێ دەچین دادەنیشین دەی کەینە تەرحێک. ئەوە بوو ژوورێکیان لە کۆشکی سەرۆک‌وەزیری بۆ چۆڵ کردین

چووین دانیشتین. بۆ ئەدەبی‌یە لە خزمەت ئەوانی دیکەدا خۆ زۆریان ماون. بەخۆشی‌یەوە تەقریبەن هەموو ماون. لەوێ چونکی ئەمن حوزووری زیهنیم پتر بوو ئەمن دامڕشتو کاک ئەحمەد کە فارسی‌یەکەی باشترو خەتەکەشی جوان بوو فارسی‌یەکەی چاک کرد. تەرحەکە لە٦ ماددەدا هاتە گۆڕێ دەگەڵ ٨ ماددەی ئیلحاقی. ٦ ماددەکە جەوهەری داخوازەکانی گەلی کوردی تێدا بوو، ئەو ٨ ماددەیەش لەواقیعدا ئاکامی شەڕی ٣ مانگە بوون. دەبێ عەفووی عموومی دەربکرێ. دەبێ زیندانی‌یانی سیاسی ئازاد بکرێن. ئەوانەی خەسارەتیان وێ کەوتوە بۆیان قەرەبوو بکرێتەوە. ئەوانەی لەسەر کار دەرکراون بچنەوە جێگای خۆیان. موستەمەرری بدرێ بە بنەماڵەی شەهیدان. قەراری مەحکوومییەتو مەمنووعییەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەغو بکرێ و ئاوا ٨ خاڵ بوون. ئەوانەمان دانی‌و ڕۆیشتین.

پێم وابێ جاری دیکەم گێڕاوەتەوە، ئێوارەکەی بوو، ئەمن لەماڵی مەرحوومی دوکتور سەعیدی بووم. ئاغای فرووهەر تەلەفونی کرد. گوتی ئەمشۆ سەعات ٨ تەماشای تەلەفیزیۆنی بکەن سەرۆک کۆمار لەسەر مەتالیبەکەتان قسە دەکا. دڵم زۆر خۆش بوو. لەوێڕا تەلەفونم بۆ دوکتوری کرد لە مەهاباد کە زۆریشم بەزەحمەت دیتەوە. ئەو وەختی جێگای سابیتی نەبوو، لەم ماڵی بۆ ئەو ماڵی هەتا دیتمەوە. گوتم شتێکی ئاوا هەیە. هەم تەماشای تەلەفیزیۆنی بکەن بزانن چییە. هەمیش ئەگەر شتێکی باشی تێدابوو، ئێوە پێشدەستی بکەن زوو بەیانێک دەرکەن‌و خەڵکی دەعوەت کەن کە پشتیوانیی لێ بکەن. چونکە دوای ئەوەی هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد تێک‌چوو و ئێمە دەچووین ئەوانی دیکە موخالیف بوون. گوتم با ئێمە پێشدەستی بکەین ئەوەک ئەوان زوو بێنە خیابانی‌و بیکەنە هاتوهاوار کە ئەوانە چوون کوردیان فرۆشت. دوکتور قاسملووش کە بۆخۆت دەزانی پیاوێکی زۆر قسەخۆش‌و بەزلەگوو بوو، گوتی باشە خەڵکی دەعوەت دەکەین بێن بۆ پێشوازیتان. گوتم مەبکە بە گاڵتە، ئەمن بۆ شتی ئاوا دەڵێم. گوتی باشە.

وابوو شەوێ هەتا سەعات ١٢ کە تەلەفیزیۆن تەواو دەبوو دانیشتین‌و تەماشامان کرد، هیچ نەبوو. ئیدی تازە بەو درەنگەی تەلەفونم نەکرد. بەیانی زوو دەستم کرد بە تەلەفونکردن بۆ ئاغای فرووهەر هەتا دیتمەوە گوتم ئەوە چ بەزمێکە؟ ئەتۆ گاڵتەت بەمە کردوە. گوتی وا ئابێ وەرن بۆ دەفتەری کارەکەم. هەستاین چووینە دەفتەرەکەی. گوتی ئاغای بەنی‌سەدر یەک زەڕڕە خەتای نییە. تەواو دەگەڵ داخوازەکان موافیق بووە. بەڵام شوورای ئینقیلاب گوتوویانە ئەوە هەر مەترەحیش نییە، هەر جێی باس نییە. بەنی‌سەدریش کە هیچ دەسەڵاتێک نەبوو. شوورای ئینقیلاب هەموو بڕاردەکانی خومەینی بوون‌و بەنی‌سەدریش لەڕاستی‌دا ئەو پۆستەی لە خومەینی وەرگرتبوو. چونکە شەخسییەتێکی وا ئاسرار نەبوو خەڵک دەنگی بدەنێ. بەڵام حیمایەتی خومەینیی لەپشت بوو. بەهەر حاڵ ئەوە جارێکیان بوو.

نابەیانی، لەسەر چا خواردنەوەی نووسیبو سەعات ٨ مەلمگرتو بردم بۆ لای دوکتۆر قاسملووی. گوتم موساحبەی مامە غەنیت دیوە؟ گوتی نا. گوتم حاڵو قەزیەیەکی ئاوا بووە. ئەمنیش ئەوەم نووسیوە. جا هیوادارم ئەمن ئەوەی بلۆزەمەوە ئەتۆ دەفەکەی چاپ بکەیەوە، کە بە تەفسیل باسی سەفەرەکەم کردوە کە چ گوزەراوە چ نەگوزەراوە دیفاعیشم لە ئیقدامەکەمان کردبوو. ناخۆشە پیاو لەسەر شتی خۆی قسە بکا، بەلام دەتوانم بڵێم وەکوو بەردێکی دەگۆمێ هاوێی، ئیدی مەتەقیان لێ برا. ئەوجار خەڵکەکە ڕووحێکی هاتەوە بەری دەنا ڕەنگ بوو ئەگەر ئەوە نەبایە بەو هێرشانەی کرابوونە سەرمان، بەو دیفاعەی مامە غەنی کردبووی، زۆر کەس نائومێد بووایەن یان لە حیزب نارەحەت بووایەن.

هەیاس کاردۆ: ماموستا ئەو وەختی کە ئێوە چوونە ئەو سەفەرەی دەولەت باسی خودگەردانیی هێنابووە گۆڕێ؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: خودگەردانی خۆ هەیە هەر لە کتێبەکەی کاک کەریمی حیسامیشدا هەیە. لەڕاستیدا خودگەردانی تەرحی دەولەت نەبوو. تەرحەکە تەرحێک بوو کە حیزبی توودە ئامادەی کردبوو. پێش دەرچوونی پەیامی ٢٦ی ئاباتی ئایەتوڵلا خومەینی، دیدارێک هەبوو لە مەهاباد کە کاک غەنیی بلووریان و کاک کەریمی حیسامی و کاک عەزیزی ماملێ تێدا بوون. لە دەوڵەتیش وا بزانم ئاغای فرووهەر بوو دەگەڵ کێی دیکە نازانم، لە برادەرانی حیزبی توودەش موحەممەد عەلی عەمرویی و عەلی گەلاوێژی تێدا بوون. ئەگەر چاکم لەبیر بێ، لەدوایە کاک عەزیزی ماملێ و کاک کەریمی حیسامی هاتنەوە. دیارە کاک کەریم نەهاتەوە هەر لە ناوچەی مەهابادێ بوو، بەلام کاک غەنی خۆی وەدوا دابوو. برادەرانی حیزبی توودە شتێکیان دابوویە کە کاتێک وتووێژ دەکرێ داخوازەکانی میللەتی کورد ئاوا تەرح بکەن. شتێکی زۆر جالیب بوو. کە هێنایەوە باسی کرد، ئاوای دەست پێ دەکرد: بنام حزب دمکرات کردستان به شما هیأت نمایندگی جمهوری اسلامی خوش‌آمد می‌گوییم. هەر ئاوا جا دوایە دەستی پێ دەکرد کە ئەوە داواکانی میللەتی کوردە. ئەو تەرحی خودگەردانییە، وا نووسرابوو کە گۆیا ئەوە ئێمە وەک کورد داوای دەکەین. ئەوەیان تەواو دارشتبوو و نووسیبوویان. لە ئاخرەکەیدا کە تەواو دەبێ، سوپاس دەکا کە هەیئەتی دەوڵەت گوێی بۆ قسەکان ڕاگرتووە هیوادارین بەتەوافوق بگەینە لەو قسانە. هەتا تەواو بوو ئەمن نیوەڕووح بووم. دەناخرەکەیدا گوتم کاک غەنی میللەتی کوردت بۆ ئاوا سووک کرد، یانی کورد بۆخۆی نازانێ بڵێ بەخێر بێن؟ دەبێ حیزبی توودە بەخێرهاتنەکەشی بۆ بنووسێ؟ جا ئەوەی دابوو بە دەوڵەت. دەوڵەتیش بەکەیفی بوو، بەوەوە نووسابوو. دەنا تەرحی خودگەردانی لەبێدا لەلایەن حیزبی توودەوە ئامادە کرابوو.

سەفەری دیکەی قوم هەینەتێکی ٣ نەفەری بووین. ئێمە پێشتر داوامان کرد کە بچین و مەقالییەکە دەگەڵ ئاغای خومەینی باس بکەین. هەیئەتەکە کە هەر تێی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بوو ٣ کەس بووین کە بەخۆشییەوە هەموو ماوین. کاک ئەحمەدی قازی بوو، کاک موحەممەدی ئاریایی بوو، ئەمن بووم.

هەیاس کاردۆ: کاک ئەحمەدی قازی ئەندامی حیزب بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەڵێ. خۆ کاک ئەحمەد پێش کونگرەی ٤ موشاویری کۆمیتەی ناوەندیش بوو، بەڵام دوایە مەسئوولییەتی وەرنەگرت. ئێمە هەستاین چووینە تاران. لەوێ مەلایەکی لێ بوو کە ناوی چوو کەبیم لەبیر نەماوە بەڵام دوکتور سەدر"یان پێ دەگوت. پیاوێکی زۆر زیرەک بوو. ئاخر هەم کاربەدەستانی جمهوریی ئیسلامیی و هەم بەتایبەتی ئاخوندەکان پیاو ناتوانی دڵنیا بێ کە بەڕاستی حورمەتییەتیان هەیە یان دەیانەوێ جەلبت بکەن. بەرواڵەت زۆریش ئەهلی تەفاهوم بوو. لە ماڵەکەی خۆی لە تاران وەری گرتین. ئێمە دیارە شەوێ لە هوتێل بووین. بەڵام بەیانی بۆخۆی بەگەڵمان هات بۆ قوم کە هەر بەیەکەوە دە یەک ماشێندا سوار بووین. ئەمانەت لەوێشە هەر بۆ گاڵتە پێم گوت کاکە پێم وایە خودموختاریمان نادەنێ بەڵام لانی کەم سیغەیەکمان بدەنێ. چووینە قوم شەوێ هەموومان لە هوتێل بووین. نازانم بەڕاستی بەجیددی ئەمن حاڵی ببوو یان دەیویست بیڕۆژێ، گوتی لێرە ئیمکانی شتی وا هەیە. گوتم بابە پێمخۆش بوو قسەیەکی خۆش بکەم دەنا سیغەی چیە شتی چی! یانی پیاوێکی ئاوا بوو کە قسەی دەگەڵ خۆش بوو.

لەوێرا ئێمەی بردە لای ئایەتوڵڵا مەکاریمی شیرازی کە ئەو وەختی ئایەتوڵڵا نەبوو، مەقامی "حجت-الاسلام"ی هەبوو. هەم موددەڕیسی حەوزەی عیلمییەی قوم بوو، هەم ئیمامی مزگەوتێکیش بوو بەناوی "علی ابن ابی طالب". چووین قسەکانمان دەگەڵ وی باس کرد و داوای چاوپێکەوتنی ئاغای خومەینیمان کرد. پیاوێکی بەدیققەت بوو. پیاوێکی خوێندەوار و فازیل بوو. قسەکانی هەموو یادداشت کردن. وەری گرتن کە وا بکا بیانادا بەخومەینی و مولاقاتمان بۆ وەربگرێ. ئێمە چووینەوە هوتێلی و بۆ سبەینێرا چووینەوە لای. گوتی وەڵڵا ئیمام لێرە نیە، لەتارانێیە. بەڵام دەستووری داوە ئەحمەدئاغا بتانبینێ، یانی ئەحمەدی کوڕی خومەینی. ئەو وەختی پێمان وا بوو ئەوشتە ڕاست نیە، هەر نایەوێ بمان بینێ و عینوانێکی وای دروست کردوە. بەڵام کە گەڕاینەوە تاوان دەرکەوت وایە. یانی لەبەر نەخۆشی چووبووە تاران و هەر ئەو چوونەش بوو ئیدی نەگەڕایەوە قوم، لەبەر ئەوەی لەژێر موراقەبەتی پزیشکیدا بێ، ئیدی وا بزانم نەگەڕایەوە قوم. هەر ئەمڕۆژەی بوو کە لە ماڵی مەکاریمی شیرازی حاجی ئەحمەدئاغامان دیت و مەسەلەکانمان هێنانە گۆڕێ. کە شتەکانمان مەترەح کرد، لەمیەرئەویەر دانیشتبووین، مەکاریمی شیرازی گوتی حاجی ئاغا نەزەرت چیە؟ گوتی وەڵڵا ئەگەر خودموختاریی مەوریدی نەزەری برادەرانی کورد ئەوە بێ، زۆر مەعقوول و مەنتیقییە و پێم وایە ئیمامیش

حەتمەن موافەقەتی لەسەر دەکا. ئەگەر لەبیرم بێ کاک موحەممەدی تاریایی بوو لەپەنام دانیشتبوو، گوتی گرتی. ئەوەی بەئەسپایی گوت. گوتم تا ئەوە تێی ناگا، خومەینی قبوولی ناکا. جا هەر بەڕاستیش وا دەرچوو. ئەو زۆر بەحەوسەڵە نیسبەت موسیبەت وەی گرتەو لەپاشان گوتی داوا دەکەم ئەوەمان بۆ بکەن بە ئەمرێک، ئەمرێکی کەمێک وردتر بمانێدەنێ. ئێمە دوو شەوان لەقوم بووینو دوایە گەڕاینەوە تاران. شەوێکیش لەتاران بووینو گەڕاینەوە کوردستان. ئەگەر بەسەهوو نەچووبم هەر ئەو ڕۆژەی بوو کە گەڕاینەوە یان ئەو بەرەکەی بۆ بەیانی بوو، چووینە خزمەت دوکتۆر قاسملوو. ئەو وەختی شوێنی کارکردنی دوکتۆری لە مەزراکەی موحەممەدی تاریایی بوو لە گوێکتەپە. لەوێ گوزارشەکەمان پێدا کە شتێکی ئاوایە. دوکتۆر قاسملوو گوتی جا باشە ئەتۆ لەوێ بووی و لە جەرەیانی کارەکەدا هەی، پێکە بەتەرحێ ئامادەی بکە. دیارە شتەکە هاسان بوو چونکە ئاگام لە هەمووی هەبوو.

عەباس کاردۆ: باشە بۆ هەر ئەو ئەمرەی پێشووتان نەدەدا، ئەو ٦ ماددەکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چونکە ئەو شتی وردتری دەویست ئەمن هەمووی ئەوانەم ماون بەڵام بەداخەوە لە جێگایەکن کە دەستم پێیان ڕاناگا. شتەکەم ئامادە کردو ئەمجار هەستام چووم. پیاو لەوەختی خۆیدا یان تەزایەکە جۆرێکی دیکە بووە یان هەست پێناکا، چونکە دوایە کە بیرم لێ دەکردەوە یان تازا بووم یان بێ سەلیقە بووم. چونکە بە تاقی تەنیا ملی ڕێگام گرتو چووم. ئاخر ئێمە جارێکی ٨ کەس بووین جارێکی ٦ کەس بووین جارێکی ٣ کەس بووینو جارێکیش بەتەنیا چووم. بە تاقی تەنیا، بەبێ موحافیزو بەنێو ئەو هەموو هێزەی دەوڵەتدا چوومەوە تاران و دووبارە ئەو ئاغای دوکتۆر سەحرم دیتەوە. دەگەڵ وی چووینو تەسلیممان کرد. قەول وا بوو جوابمان بدەنەوە. پێم وایە جوابەکە ئەوە بوو کە دەستووری حەملەو لەشکرکێشی-یەکی دیکەیانداو شەڕێکی دیکەمان بەسەردا سەپایەوە.

عەباس کاردۆ: ئیدی دوو تێرەیدا ئێوە کەستان لە دەوڵەت نەدەدیت. هەر ئەحمەدئاغاو سەدر بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەخێر لەواقیعدا لە دوو سەفەریاندا ئێمە هیچ کەسمان نەدیت. یانی جاری سێهەم ئەمن تەنیا مەکارمی شیرازیم دیت. ئەتابەت ئەحمەدی خومەینیشم نەدیەوە. بەڵام شتەکانم تەسلیمی وی کردو ئەویش قەولی‌دا بیانگەیەنێو دوایە جوابمان بدەنەوە. ئێستاش ئەوە هەر چاوەڕێین جوابمان بدەنەوە. ئیدی ئەوە ئاخرین دیدارمان بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لەو هاتووچۆ و شتانەدا دوکتۆر شەرەفکەندی کە لە تاران بوو هیچ نەخشی نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ئەخشی تەرەف مەشوەرەتی ئەوانەی هەبوو. میوانداریی لێ دەکردین و زۆر کۆبوونەوەمان لەماڵی وی دەکردن. بەڵام دروست نەبوو دوکتور شەرەفکەندی بەشدار بێ، چونکە حیسابی ئەوەمان کردبوو کە ئەو لەتاران دەبێ و کاری وێ دەکا. لەواقیعدا کە شەڕ دەست پێکرایەوە ناچار بوو بێتە دەرێ دەنا قەرار نەبوو بێ.

هەیاس کاردۆ: تۆ هەتا کۆنگرەی ٤ ئەندامی رێبەرایەتی نەبووی. دەکرێ بفەرمووی لەدوای هاتنەوەتان بۆ ئێرەتا کۆنگرە کە دیسان بوویەوە بە ئەندامی رێبەرایەتی چیت دەکرد و بەرپرسایەتیت چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کە هاتینەوە لەواقیعدا ئەمن ئەندامی ئۆرگانێک بووم کە جێنشینی کۆمیتەی مەرکەزی بوو(راگرتن). هەتا رووخانی رژێمی شایەتی و هاتنەوەی هەموو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی ئەمن لەو ئۆرگانەدا کارم دەکرد. لەدوای ئەو ماوەیە هەتا کۆنگرە، ئەندامی رێبەری نەبووم بەڵام تەقریبەن لە هەموو شتەکان ئاگادار بووم. مەسەلەن ئەمن جوزوی هەیئەتی حیزب بووم بۆ ئێو دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد. ئەگەر دوکتور قاسملوو حوزووری هەبایە ئەو رەئیسی هەیئەتی حیزب بوو، دەنا چەند جار کە کۆ دەبووینەوە ئەمن دەمراستی هەیئەتی حیزب لەوێدا بووم. لەپاشان لە رۆژنامەی کوردستان کارم دەکرد. ئەوێ وەکوو مەسئوولی ئینتیشارات کارم دەکرد. ئەوە ئەو وەختی بوو کە لە ماڵەکەی ئەحمەدی خوداپەرستدا بووین لەپەنا خانەی جەوانانی مەهاباد. دوایە لە شەڕی سێ مانگەشدا هەر وەک مەسئوولی ئینتیشارات لەدەر کەوتین بۆ شاخی. بەڵام لە هەموو شتەکاندا بەتایبەت دوکتور قاسملوو قەت فەرقی پەی نەدەکرد داخوا ئەندامی دەفتەری سیاسیم یان نا. چونکی بۆ هەر شتێک تەرەف مەشوەرەت بووم. وەکی عەرزم کردی خۆ دەگەڵ هەیئەتی نوێنەرایەتیی دەوڵەتیش هێشتا کۆنگرە نەگیرابوو یانی کە یەکەمجار هاتن و دەگەڵیان دانیشتین، ئەمن یەکێک لە ئەندامانی هەیئەت بووم. ئەو وەختیش ئەندامی رێبەری نەبووم.

هەیاس کاردۆ: دوای دەستبەکاربوونەوەی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب و سازمانداننەوەی هێزی پێشمەرگە، سەرەڕای هاتنی ئەفسەرانی ئیزامی بۆ ئێوە حیزب و هەروەها بوونی ئەفرادی کۆنەکار ئێوە لە ژمارەیەک کوردی باشوور کەڵکتان وەردەگرت. ئەوانە کێ بوون و چەند توانیان لەو بوارەدا خزمەت بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەراستی زۆر بەسەراحەت دەڵێم ئەمن لەخودی ئەو داخوازانە، لەهیچیاندا راستەوخۆ بەشدار نەبووم. یانی کە داخوازی ئەوە کرابێ و هاوکاری دەستی پێ کردوە. بەڵام ئەگەر لێکی دەدەمەوە لە جوابی پرسیارەکەی تۆدا، دەلیلەکەی شتێکی دیکە بوو. یانی لەسەر ئەوەی داخوا تفەنگ چۆن باوێژی و خۆمپارە چۆن باوێژی، هەروەها بۆ فێرکردنی بەکارهێنانی هیچ چەکێک ئێمە ئیحتیاجیمان نەبوو. ئێمە

ئەفسەری تۆپخانەی وەک سەرگورد عەبباسیمان هەبوو. لەپاشان ئەفسەری کارامەو بەڕاستی شارەزای وەک سەرهەنگ سمکۆ عەلییارمان هەبوو کە دیارە هەڵلای دنیایەی لەسەر ساز بوو. ئینسانی پاکو قارەمانو بەتەزمو دیسپلینی وەکوو سەرگورد عەلییارو سەروان جاویدفەر ئەحمەزاراو چەندین ئەفسەری لێوەشاوەمان هەبوون.

هیباس کاروانی: سەرهەنگ چیا هاتبوو ئەوکاتی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سەرهەنگ چیا داستانی هەیە. ئاخا وەبیرم هاتەوە ئەوە سەرهەنگ چیا بوو کە دەگەڵمان بوو لە هەیئەتە ٨ نەفەری‌یەکەدا. بۆیەشمان بردبوو کە ئەگەر دەوڵەت قبووڵی بکا ئێمە داوامان ئەوە بوو هێزە ئینتیزامی‌یەکان بدرێن بە کوردەکانو سەرهەنگ چیا کە ئەفسەری ژاندارمێری بوو، ببێتە مەسئوول. جالیبیش ئەوە بوو لەکاتی دانیشتنێکدا کە باس دەکرا لە کۆبوونەوەیەکی خۆماندا، سەرهەنگ چیا مەنی نەدەناسی. گوتی ئەمن پێمخۆشە خزمەت بکەم بەڵام ئەمن دەگەڵ حیزبی دێموکراتی "تا دندان مسلح" چ بکەم. ئەمنیش بۆ ئەوەی قسەی خراپ نەکاو دوایە بەخۆدا نەشکێتەوە، گوتم ئەمن لێرە نوێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستانم، پێمخۆشە ئێستا پێت بڵێم ئەگەر ئەتۆ دەخزمەت خەڵکدا بی، ئەو پێشمەرگانەی حیزبی دێموکرات هەموویان ژێر فەرمانی تۆن وەکوو ئەفرادێکی بە ئینزیباتە. حەقت هەیە هەتاکار موجازات بکەی، دەری بکەی، وەکوو هەر فەرماندەیەکی کە دەگەڵ ئەفرادی ژێر فەرماندەری خۆی ڕەفتار دەکا. بەڵام ئەگەر لەڕێی خەڵک لادەی، ئەوەی‌وەڵڵا وات لەمرقابیلدا ڕادەوەستین تەپڵی سەرت وەعەرزی کەوێ. دیارە هەر بەوەش کەمێک ناڕەحەت بوو کە قسەیەکی ئاوای لەبارەی حیزبەوە کردوە.

بەڵێ جا یەکیان ئەو بوو. سەروان ئەفشین، سەروان ئیقبالی کەریم نژاد، کاک کەریمی پوور قوباد، هەروەها ژمارەیەک دەرەجەدار بوون. یانی زۆرمان هەبوون ئەگەر لەوەی بپرسی. ئەمن پێم وایە دەلیلی ئەوە کە داوای کۆمەک لە هێندێک حیزبی باشووری کوردستان کرا ئەوە بوو کە ئەوان تەجرەبەی شەڕی پارتیزانی‌یان هەبوو. یانی شەڕی پێشمەرگایەتی. بۆ ئەوجۆرە ئاموزیشە ئیحتیاجی هەبوو کە لەوان کۆمەگ وەربگرین. دەنا بۆ ئاموزشی سیلاح حیزبی دێموکرات ئیحتیاجی نەبوو.

هیباس کاروانی: باشە، خۆ ئەودەمی شەڕی پارتیزانی دەگۆڕێدا نەبوو.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەگۆڕێدا نەبوو بەڵام دەبوو ئامادە بی. ئەگەر ئەتۆ هەر دانیشی هەتا هێرشت بۆ دەکرێ، ئەودەمی چ دەکەی، هەر وایە خۆ شەڕ نەبوو، غەیری شەڕی سنەو شەڕی نەغەدە کە ئێمە دوو، سێ‌جارمان مەرکەزی ئاموزیشی پێکەهێنا. جارێکیان هەر لە دەوروبەری مەهاباد بوو، یانی لەنێو شاری‌ڕا

دیار بوو پێشمەرگەکان ئامووزشیان دەدی. درایە چوو؛ "خرابچو"یە، ئەوانەمان دادەنان. پێویست بوو ئامادەیی-یەک هەبێ. خۆ نەدەکرا دانیشین هیچ تەقینێکمان نەبێ هەتا شەڕەکەمان بەسەڵدا دێ.

هێمایس کاردۆ: کێ بوون ئەوانەی هاتبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هێندێک کەس بوون کە ڕەنگە ناوەکانیانم لەبیر نەمابن. بەڵام دەکرێ بڵێین عومەدە ئەفەری وان ئەوەی لەو لای‌ڕا هاتبوون، بانی ئەوەی بۆخۆی ڕاستەوخۆ ڕاپەڕی کاروبارەکەش بوو، هەر کاک مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی بوو. دیار: کەسی دیکەش هەبوون کە ڕەنگە پێیان خۆش نەبێ ناویان بێ لەبەر پێوەندی‌یەکانی ئێستایان. دەنا کەسانی دیکەش هەبوون.

هێمایس کاردۆ: ئەدی بانیخیلانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بانیخیلانی دەستی ئەوانەدا نەبوو. ئەوەی گرتم ئەو حادیسەیە، ئەوە هەر تەسیحەتێک بوو. قسەیەکی دڵسۆزانە بوو. دەنا ئەو ئەبەر ئێمە لە مەهاباد نەبوو، لەبەر خۆیان بوو. ئێمە کۆمەگمان کردبوو مەرزێکیان هەبێ بۆ هاتوچۆو کاروباری خۆیان. چونکە هاتوچۆی ئارانی‌یان دەکرد یان بەتارانیدا سەفەری دەرێیان دەکردو پێوەندی‌یان دەگەڵ حیزبی تودە هەبوو. ئەوە وەک مەرکەزێک وا بوو بۆ ئەوان. یانی ئەوان بۆخۆیان لەوێ بوون. ئەو هیچ نەخشێکی لەو بارەیەوە نەبوو. ئەو ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو. بەڵام کاک مەلا موحەممەد پێم وایە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیش نەبوو.

هێمایس کاردۆ: ماملۆستا ئەو هاوکاری‌یە هیچ بەقازانج تەواو بوو، یانی ئەو کۆمەگە جێگایەکی گرت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکجار زۆری تەئسیر هەبوو. بەداخەوە چەند کەسیان هەر شەهیدیش بوون. مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی بۆخۆی دوو پێشمەرگەی ئازای دەگەڵ بوون کە شەهید بوون. ئی دیکەشی دەگەڵ بوون بەڵام دوویان شەهید بوون. بۆخۆی ئامووزشی باشی دا. خوا هەڵناگرێ لەشەڕی سنەدا فەرماندەری-یەکی لایقی کرد. هیچیشی ئەما دانیێ. ئیدی شانسی ئێمەو شانسی خۆی ڕووحەکەی دانەنا، دەنا خۆ لەمردن گەڕایەوە. تەقریبەن چوار، پێنج ساڵانیش هەر سەقەت و ئەقوستان بوو. نازانم ئەتۆ ئەوەمی دیتت یان نا. لاقێکی سەقەت بوو. پاش سێ ساڵان پێم وایە وای لێهات هەم بتوانێ بی‌تووشبێتەوە، هەم بتوانێ پێی بڕوا.

هێمایس کاردۆ: ئەمن لە ڕێوڕەسمی ناشتنی تەرمی سەرگوردە عەبباسی‌دا دیتم کە قسەی کرد. ڕەخنەی تونلیشی لە حیزب گرت کە بێ ئیحتیاتی زۆرە و بەرنامەی نیە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ماشەڵڵا حیزب ئەوەی هەبوو. بەڵام کەسیش لەبەر سەرگورد عەبباسی نەی‌دەوێرا. سەرگورد عەبباسی چەندی دڵت بخوازێ ئازاو بەورە بوو. بەڵام چەندی پشڵێی ئەوەندە دڵساف بوو. ئەوەی تێرۆری کرد جێ‌باوەڕی خۆی‌بوو. دای‌نابوو لەنێو کۆماری ئیسلامی کاری بۆ بکا. حەتتا بۆخۆی ئیجازەی دابوو بەچەکەوە بچێتە کنی. دەنا قەتم ئازایەتی‌یەکەی لەبیر ناچێ. مەسەلەن بە پێشمەرگەی دەگوت: جا تانک چییە، تانک. پاڵێکی پێوە نێ، دە دەڕێی هاوێ. هەر بەڕاستی ئەوە ڕووحیاتی بوو. لەهیچ نەدەترسا، نەدەخەجڵا، نەدەشەمزا. بەڵام لە عەینی حاڵدا ئاوا دڵساف بوو. بۆخۆی پیاوی چاک بوو، پێی وا بوو هەموو کەسیش پیاوی چاکە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لە "نیو سەدە تێکۆشان"دا باسی جیابوونەوەی تاقمی حەوت کەسیان کردووە وا بزانم پێویست نیە جارێکی دیکە وردی دەینەوە. پێت وایە شتێکی تایبەتی ماوە کە بۆ باس نەبێ؟ بۆ نموونە هەڵوێستو ڕۆڵی خۆت لە تێکڕای ئەو ڕووداوەدا چۆن باس دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە پیاو لە ژیانی کاردا حەتمەن هەڵەش بکا. یان کارێکیش بکا کە دوایە لێی پەشیمان بێتەوە. ئەمن لە ژیانمدا، هەرچەند ئێستا ڕەنگە شتێکم وەبیر نەیە، چەند جارم وا لێ‌هاتوە کە قسەیەکم کردوە، لەزارم دەرچووە پاش تاوێکی لێی پەشیمان بوومەوە. چەند جار قسەیەکم کردوە کە پاش ساڵێکو دوو ساڵ، یان زیاتریش زانیومە قسەیەکی خراپ بووە لێی پەشیمان بووم. قسەی وام هەیە کە دەتوانم بڵێم نیزیک ٣٠ ساڵ یان زیاتر لە ڕووبەڕە قەرێکی بەسەردا تێ‌پەڕیوە، بەڵام ئێستاش لەدڵم دەرناچێ. ئەوەندەی لێ پەشیمانم. شتی ئاوا دەبێ. ئەوەیان هەر پێم‌خۆشە بڵێم ئەو کەسەی کە لەبیرییەتی کە قسەکەم دەگەڵ کردوە پێم‌گوتوە، ئەگەر پاش مردنی منیش ئەو شتانەی خوێندەوە با بزانێ کە پەشیمانم. برادەرێک بوو، بۆ کارێک هاتبووە دەفتەری سیاسی. قسەم دەگەڵ کرد، بەڕاستی دەعریی کردم. ئێستاش دەزانم کە ناهەقی بوو کە هێندەی ئەمن قەڵس کرد. بەڵام هێندەی قەڵس کردم کە هەستا بڕوا گوتی خوا حافیز،خەرایم جواب دایەوە. هەتتا دەمرم لێی پەشیمانم، عوزری بۆ دێنمەوە. بەقەبری شەهیدەکانیش لەبیرم نیە کێ بوو، یانی ناوی کەسەکەم لەبیر نیە، بەڵام حادیسەکە ئەوەندە ناخۆش بوو لەسەر دڵم بۆتە گرێ.

جا مەبەستم ئەوەیە، جوزئیاتی ئەو کارانەم لەبیر نین. بەڵام لە هەڵوێستەکانی خۆم پەشیمان نیم. لە هەڵوێستە گشتی‌یەکە کە گرتوومە پەژیوان نیم، چونکی ئەوانە ئەووەڵەن بە ئەمریکانی حیزبێکی دیکە، حیزبی توودە ئەو کاریان کرد. ئەویش نە بۆ قازانجی میللەتی ئێرانو نە بۆ قازانجی حەتتا ئەو دۆستە گەورەیە کە هەیان‌بوو، یەکیەتی شووڕەوی، بەڵکە بەخاتری تاکتیکێکی غەڵەت کە سەری خۆیانی خوارد. ئەوانەی هان دەدا لە نێو حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا تۆوی ناهومێدی‌و تۆوی تەسلیمو سەردانەواندن بچێنن. تاقمی حەوت

کەسی ئاگا بوون یان نائاگا بوون، - کە دوایە دەرکەوت بەشی زۆریان بۆخۆشیان پەشیمان بوون- کارێکی زۆر خراپیان کرد، دیارە دوایە هێندێکیان هەر لێی جودا بوونەوە. مەسەلەن سەرچوومی ڕەحیمی قازی لێیان جودا بۆوە، عەزیزە خانم لێیان جودا بۆوە، پاشان کاک ئەرەدی مرعیبی و ئەوانە وازیان هێنا ئەسڵەن ئەیان کرد. کاک سەتاری مامەدی لێیان جودا بۆوە. کاک ئەحمەدی عەزیزی دواتر دیارە هەر هاتەوە نێو حیزب. هەروەها کاک ڕەحماتی کەریمی لێیان جودا بۆوە، دیارە جودابوونەوەی ئەوان بۆ شتی دیکە بوو، بەهەر حاڵ ئەوەیان دەکرد. لەپاشان دواتر کاری زۆر قەبیحیشیان کرد. مەسەلەن تەکی هەر گوزاریشیان دەدا، گوزاریشی بەدرۆشیان دەدا. لەنێو شاری مەهاباد شتێکیان بڵاو کردبۆوە کە ئەمن بۆخۆم دیتم. بڵاویان کردبۆوە کە گرووهی قاسملوو لە گوندی بەیرەم ئامۆزشگای سەربازی‌یان داناوە، سەرگورد فلان و سەروان فلان، دوو ئافری عەرەبی، بەعسی هاتوون لەوێ ئامووزشیان پێ دەبینن. ئەوێش چی لێ بوو؟ تەنیا نەخۆشخانەی لێ بوو. کە نەخۆشخانە پڕ بوو لە نەخۆش و بریندارێ پێشمەرگە. لەسەر ئەو ڕاپۆرتە هێلی‌کۆپتێر چوو لێیدا. بریندارەکانی بریندار کردەوە، ساغەکانیشی بریندار کرد و خەڵکیشی کوشت، یانی شتی ئاوا عەوزان قیسەتیان دەکرد.

هەیاس کاردۆ: ئەدی ئەوە ڕاست بوو کە گۆیا موحەندیس خەباتییشیان بەموحەندیس "جیمی" ناو بردبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئەویان بە موحەندیس جیمی ناو نەبردبوو، نەخێر. ئەوە ڕاپۆرتێکیان نووسیبوو کە گۆیا موحەندیسێکی ئەمریکایی، موحەندیسی موخابەراتیان، هێناوە لە گوندی خەراوێ ئامۆزش بە گرووهی قاسملوو دەدا. موحەندیس خەباتی‌ و موحەندیس جیمی. جا چونکە موحەندیس جیمی‌یەک دەگۆڕێ‌دا نەبوو و کاک موحەممەدی وەیسی دەگەڵ موحەندیس خەباتی کاری دەکرد، کوڕەکانی خۆمان بە گاڵتە ئەویان ناو نابوو موحەندیس جیمی.

لەپاشان لە کۆبوونەوەیەک‌دا کە لە گوندی "بۆایسەی تیرێک" دێموکڕاتی گیراو لەواقیعدا بناغەی ئەو جودابوونەوە ئیعلانی مەوزیعەیان بوو، کاک غەنیی بلووریان شتێکی خوێندەوە کە پێی وابوو تەرحە، زۆر دووبەدرۆ بوو، توهمەتی تێدابوو. کە تەواو بوو گوتم کاک غەنی دەتوانم بیبینم؟ گوتی نەخێر ناتوانی بی‌بینی، دەزانم ئەتۆ پێت وایە ئەمن تەبڵی بەتاڵ (طبل میان‌تهی)م هیچم پێ‌نییە. گوتم کاک غەنی ئەمن شتی وام نەگوتوە، بەڵام بۆ من جالیبە، چەند جارم داوا لێ کردی بەیاننامەیەک بۆ حیزبی دێموکڕات بنووسی، قەتت نەنووسی. کەچی ئێستا بۆ دژایەتیی حیزبی دێموکڕات بووی مبرزا عەمدی‌خان شتێکی ئاوات نووسیوە. لەپاشان بۆخۆی ئیعتیراف دەکا کە "عمومی" بۆی نووسیوم.

هیاس کاردۆ: عەلی گەلاوێژ، نەک عەمووی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ڕەنگە عەلیی گەلاوێژ بێ، بەهەر حاڵ یەکێک لەو دووانە. بۆخۆی دڵێ بۆی نووسیوم. بۆیە هەڵوێستەکەم بەرامبەریان توند بوو. ئەگەریش لە جوزئیاتدا شتی خراپم بەزاری‌دا هاتبێ‌و وەبیرم بێننەوە، ئازایانە دەڵێم ئەوەم غەڵەت بووە. لەو پێوەندی‌یەدا هەر بۆخۆم شتێکم لەبیرە کە پێم‌خۆش نیە تۆماری بکەم. قسەیەک بوو لەحاڵەتێک‌دا بەسەر زارمدا هات کە دەسبەجێ لێی پەشیمان بوومەوە. ئێستاش هێندەم بۆ تاڵە تەتم لەبیر ناچێ، ئەوەندەی لێ پەشیمانم. بەڵام لەخودی خەتەکە کە لە موقابیلیاندا ڕاوەستام باوەڕم وا بوو کە ئەوانە دەبێ بە خائین بناسرێن لەوەش هیچ پەشیمان نیم. تەنانەت هەڵڵایەکی زۆر ساز کرا لەسەر مامۆستا هێمنی ڕەحمەتی. هەر لە کوردستانی عێراقیش، لەنێو ئەدیباندا هێرشمان زۆر لەسەر بوو. لەسەر شەخسی من پتر هەبوو کە هاتوچۆم دەکردو دەمدیتن. ئەمن دەمگوت لە تەواوی ئەو مەوزووعانەدا کە هاتوونە پێشێ ئاوڕێک لە هێمن نەدراوە. بەڵام کار بەکەسەکان هەڵناسەنگێنرێ، کەسەکان بەکارەکەیان هەڵ-دەسەنگێنرێن. ناکرێ ئەو کارەی کراوە بۆ هەمووان غەڵەت بێ، بۆ وی دروست بێ. هەمووان گوناحیان کردبێ، ئەو خێری کردبێ. دەمگوت بابە خۆ ئێوە گلەییتان لەوە نیە کە مەسەلەن گوتوومانە خائینن. گلەییتان لەوە نیە کە غەنیی بلووریانی ٢٥ ساڵ زیندانی‌دیتوو پێی گوتراوە خائین. ئەوی دیکە پێی گوتراوەو ئەوی دیکەش پێی گوتراوە. باسەکە هەر لەسەر هێمنە. ئاخر هەمووان یەک کاریان کردوە. چۆن دەکرێ یەک کار کە ٧ کەس کردوویانە بۆ شەش کەسیان گوناح بێ، بۆ یەکیان حەسەنات بێ. شتی ئاوا مەعقوول نیە.

دەنا مەسەلەن مامۆستا هێمنی شاعیر، ئەوەڵەن لەمن زۆر نزیک بوو، وەختێ خۆی هەتا ئیختیلافاتی سیاسی دەبەینڕا نەبوو، زۆر ڕەفیق بووین. لەپاشانیش سەرفی‌نەزەر لە خۆشەویستی‌و ناخۆشەویستی، یان ناسین‌و نەناسینی، شاعیرێکی زۆر گەورەی کورد بووە. هەمیشە وام دیوەو هەمیشەش هەر وای دەبینم.

هیاس کاردۆ: لە ڕێبەرانی ئەو دەستە ٧ کەسی‌یە، کاک ئەحمەدی عەزیزی دواتر هاتەوە نێو حیزب. دوکتۆر ڕەحیمی سەیفی قازی‌و مامۆستا هێمن کۆچی دوایی‌یان کرد. ئەدی ئەوانی دیکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانی دیکە، فەوزیە خانم لە ماڵی خۆی دانیشت. هەرخانمێکی موحتەرەمەو لەجێگای خۆیەتی. کاک غەنی دوای هەوڵ‌و تەقەلایەک کردیانە ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی تودەو هەروا بە درۆ قەولی زۆریان پێدا کە هیچیشیان بۆ نەکرد. ئەویش ئەوە دانیشتوە لە دەرێیە. کاک فاڕووقی کەیخوسرەوی لە نێوخۆی ڕۆژهەلاتی کوردستانە. کاک نەویدی موعینی لە دەرێیە، بەڵام ئەمنیش بۆم سوئالە کە بۆچی لە هیچ جێگایەک خەبەری نیە. ئەو هەر ناوی نیە. کاک ڕەحمانی کەریمی کوژرا. دیارە ڕەحمانی کەریمی‌و سەنتاری مامەدی دەگەڵ دەستە ٧ کەسی‌یەکە نەبوون. ئەوان دوایە جیا بوونەوە بەڵام

بەگەڵ یان کەوتن کە دوایە لەوانیش دابڕان. کاک سەنعاری مامەدیش چووە دەرێ و لەو دواییانە کۆچی دوایی کرد.

عەباس کاردۆ: پێمخۆشە ئەو پرسیارەت ئاوا لێبکەم هەرچەند بڕێکیشت باس کرد. دەگوترا هەڵوێستی حیزب بەتایبەت بەرامبەر مامۆستا هێمن نامونسیفانە بووە. ئەوکات چۆنت لەبارەی ئەو بڕیارەدا فکر دەکردەوە ئێستا چۆنی لێ دەڕوانی؟ دەگەڵ ئەوەی کە خەڵک زۆریان خۆش دەویست و لە ناوچەی ئازادکراویش بوو، بەڵام حیزب گرتی و لەو بارەیەوە بڕێک گلەیی لە حیزب کرا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەو بارەیەوە گلەیی لەحیزب کرا لەوێشدا لێرەش، بەڵام ئەووەڵەن جارێک لەجاران ناوی مامۆستا هێمنی نەهات، لە هیچ کوێ. ئەوەکە جەمعێک کردبوویان، گرووپی ٧ کەسی، ٦ ئەندامی کۆمیتەی ئاڵەشیی تێدا بوون دەگەڵ مامۆستا هێمن کە ئەندامی ئیحتیاتیی کۆمیتەی ناوەندی بوو. بەڵام هەر وەکوو باست کرد، لە 'شیلاناوێ' دژیان حورمەتیشی دەگیرا، هاتوچۆشی دەکرا، هیچ کەسیش هیچی پێ نەدەگوت. تەنانەت جارێکی ناردمانە کنی، گوتمان شتێک بنووسێ کە ئەو کارە خراپ بووە. جا پێخۆشی گرتبوو، گوتبووی فلانە کەس هێندەی ویسکی دامێ پێخۆشم نەمزانی چیم ئیمزا کردوە. قەولیشی دابوو کە شتێکی وا بنووسێ، بەڵام هەر ئەوڕۆژە چووبوونە لای و قسەیان بۆ کردبوو و دیاری‌یان بۆ بردبوو، پەشیمان ببۆوە. هیچی خراپەی دەگەڵ نەکرا نە بەعەمەلی نە بەقسە، بەڵام دوایە مامۆستا هێمن گیرا.

ئەو بەیانە دوو سێ شت نووسران لە زمانی من کە سێ ساڵم دەزیندانی کردوە. نازانم دەورانی گیرانی مامۆستا هێمنی گەیشتە مانگەونیوێک یان نا. ئەمن لە مەنتەقەی سنە بووم کە مامۆستا هێمن گیراوە. نە لەدوور نە لەنیزیک خەبەرم لەبابەتەکەشی هەر نەبووە. کە هاتیشمەوە هیچ ئیعتیرازێکم بەگرتنی نەکرد. ئەوە-ی بۆیە دەڵێم تا دەگەڵ خۆم و دەگەڵ خودای خۆم و دەگەڵ میللەتی خۆم سادق بم، هیچ ئیعتیرازێکم نەکردوە. بەڵام ئێستا کە تەماشا دەکەم بەڕاستی کارێکی هەڵە بوو، چونکی هێمن بۆ گرتن نەدەبوو. هێمن چیی دەکرد؟ ئاخر مریشکێکت دابا بە هێمنی پێی سەر نەدەبڕا، ئەوەندە بێ‌ئازار بوو. جاسووسیشی نە پێ‌دەکرا و نە دەی‌کرد. بۆیە ئێستا پێم وایە گیرانەکەی کارێکی بێ‌جێ بووە. ئەو وەختی ئیعتیرازم نەکردوە بۆ ئەوەی بڵێم وەڵڵا نارازی بووم. پێم وایە لەم وتووێژانەدا لەچەند جێگایەک گوتوومە ئەمن نەزەرم خیلافی نەزەری کۆمیتەی مەرکەزی بووە، نامەوێ خیلافی واقیع بڵێم، کە هاتمەوە هیچ ئیعتیرازێکم نەکرد. بەڵام هەم دواتر هەم ئێستاش کە فکرم لێ کردۆتەوە پێم کارێکی هەڵە بووە. بەختی خۆشی کە ئەو نەی‌نووسی و هەروا مایەوە. ئەمن زۆرجار موخالەفەتم دەکرد کە مەسەلەن شێعرێکی وی لە موناسەبەتێکدا بخوێننەوە. دەمگوت حیزبی سیاسی دەبێ تەوازونی عەقڵیی هەبێ، ناکرێ بە یەکێک بڵێی خائین شێعرەکەشی وەک سەنەد

بخوێنیەوە. دوایە هەر لە دەورانی مندا بوو کە شتێکمان دەرکردو ئەوەی پێی دەڵێن ئیعادەی حەیسییەت، ئیعادەی حەیسییەتمان لێ کرد. جا پیاوێکی خوێندەوارو فازیل کاک "جعفر شێخ‌الاسلامی" شتێکی لەسەر ئەوە بڵاو کردەوە. نووسیبووی ئیعادەی حەیسییەت یانی حەیسییەتی تەمابوو؟ ئەتم جواب نەدایەوە بەڵام با ئێستا بیتە جواب. زۆر جێگای داخ بوو کە ئینسانێکی ڕووناکبیر، خوێندەوارو شاعیر ئاوا لە مانای ئیستیلاحاتی سیاسی بگا. لەواقیعدا ئەوەی پێی دەڵێن ئیعادەی حەیسییەت، ئیعتیراف بەوەی کە ئەو کەسە موستەحەقی ئەو سزایە نەبووە کە بۆی دانراوە نەک ئەوە کە حەیسییەتی چووەو ئابڕووی چووەو ئەمن ئابڕووی دەدەمێ. بەهیچ جۆر مانای ئاوا نادا. هەمیشە ئیعادەی حەیسییەت لەوانە دەکرێتەوە کە ئەو سزایەی لەوەختی خۆی‌دا بەسەریاندا سەپاوە، لەجێی خۆیدا نەبووە. ئیعادەی حەیسییەتەکە لە دەورانی مندا‌و بەئیبتیکاری من‌و بەپێشنیاری من کراوە.

عەباس کاردۆ: ئەوە ساڵی چەند بوو مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەتۆ دەبێ بڕێتەوە ئەگەر لەبیرتە. بە ئیحتیمالی زۆر ساڵی ١٩٩٥ بوو.

عەباس کاردۆ: مەسەلەی ڕەحمەتی سەنتاری مامەدی‌و جەهانگیری ئیسماعیلزادە بڕێک پرسیارخوڵقێن بوو. ئایا ئەوانیش هەمان ڕێگای تاقمی ٧ کەسی‌یان گرت یان شتێکی دیکە بوو؟ ئەدی ڕەحمانی کەریمی بۆ کوژراو کێ کوشتی؟ حیزب هەتا چ ڕادە لەو مەسەلەیەدا دەستی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوان جەرەیانێکی دیکە بوون. هەموو شتێکیان فەرقی هەبوو. یانی ئەو کەسانەی دەگەڵ شتێکی موخالەفەت دەکەن دەمێنی لە هێندێک شتدا وێک دەکەونەوە. دەنا ئێستا کاک سەنتار کۆچی دوایی کردوەو ڕووحی شادبێ، دەگەڵ کاک مرهەندیس جەهانگیری ئیسماعیلزادە بەڕاستی قەت نەدەبوو وەک یەکیان دابنێی. موهەندیس ئیسماعیلزادە پیاوێکی زۆر سەلیم، دەعەینی حاڵدا خوێندەوارو بەئەرمەتگ بوو. دەحاڵێکدا کاک سەنتار پیاوێکی دەرپەگ‌سیفەتو ملهوڕ بوو. ئەوە ئەزۆری من نیە چونکە ئەمن زۆریشم لە نێزیکەوە نەدەناسی، بەڵام زۆر کەس پێیان وابوو کە کاک موهەندیس لە سەنتاری دەترسێ بۆیە ڕاگەڵی کەوتوە. پاشان ئەو دووانە تووەدیی‌و تووەدەتر، نەبوون. کاک ڕەحمانی کەریمی تووەدەتر بوو. کاک ڕەحمانی کەریمی دەگەڵ ئەوەدا کە فەرماندەی پێشمەرگە بوو، پاپەگای "سەرگردە"ی پیرانشاری بەپانەوە تەسلیمی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی کردو جا ئەوجار دەگەڵ دەوڵەت کەوت. پاشان کاک ڕەحمانی کەریمی کاری زۆر خراپی کرد. نازانم ئەوە شانس بوو، زاتایی بوو، ئازایی بوو یان هەموو شتێک بوو دەستیان وەدەستی یەک دا کە دوکتور شەرەفکەندی‌و کاک مستەفای شەڵماشی لە پیلانەکەی ئاگادار بوون دەنا

ئەوانیشیان گرتبوو، لەلای خۆی داوایان کردبوو نوێنەرانی دەفتەری سیاسی بۆ ڕێنوێنی لەباری چارەسەری مەسەلەی کوردەوە بچنە ئەو ناوچەیە. دوکتور قاسملوو پێی باش بوو ئەو دووانە بچن، لە شێوەیە تەماشا دەکەن بابە ئەوە خەڵکی دنیایەیان کۆ کردۆتەوە خەریکی تەوتیئەیەکی گەورەن کە دیانەوێ بۆ خۆیان جەمعێکی پاڵ ڕەحکوومەت بدەن و جەمعێکی دیکەش دەگەڵ خۆیان بەرن. دیارە کاک مستەفا داستانی ئەودی جارێکی باس کردووە، بەڵام لەبیرمە کە هاتنەوە بەحەق کاک دوکتور سەعید گوتی شانازی بە ئیبتیکارو بەتواناو بەزیرەکی و ئازایەتیی کاک مستەفای شەڵماشییەوە دەکەم. گوتی هەم ڕووحی خۆی و هەم ڕووحی من، هەم ئابڕووی حیزبیو هەم تەشکیلاتی حیزبی دێمۆکراتی لەو مەترسییە. زیرەکیی کاک مستەفای شەڵماشی نەجاتی داوە. ئەوە شاهیدییەک بوو کە کاک سەعید لە دەفتەری سیاسی بۆ کاک مستەفای دا.

مەبەستم ئەوەیە ئەوانە یەک نەبوون. بەڵام دوایە کە هەموویان موخالیف بوون، وەسەر یەک کەوتن و تەنانەت دەگەڵ گرووەی ٧ ئەفەریش هەر لێکیان دایەوە، چونکی هەموویان موبتەلای ئەو قسانە بوون کە گۆیا کۆماری ئیسلامی خودموختاری دەدا و ئەو شتانە. مەسەلەن مامەغەنی لە جێگایەکدا نووسیبووی، نازانم لەکوێدا بوو، کە جمهوریی ئیسلامی پیاوی وەک ئایەتوڵڵا مەکاریمی شیرازیی تێدایە. ئەو پیاوە فازیلەو ئەو پیاوە بەحوسنی نییەتە. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە هەر نەیدیبوو، هەرچی بیستبووی لەزمان مەنەوە بیستبووی. چونکە ئەمن دیتبووم، قسەم دەگەڵ کردبوو، باسێکی دوورو درێژمان هەبوو، دیارە پیاوێکی فازیل بوو بەڵام ئەمنیش دەمزانی بەزمانی وی بدوێم. چونکی ئەمنیش کۆنەمەلا بووم. جا کە دادەنیشتین پاش باسە سیاسییەکە، بەچەند سەعات باسی شتی دیکەمان دەکرد. ئەو مەسەلەن شتی وای گوتبوو.

ئەوە کەداخوا حیزب دەستی دەوکاردا هەبووە یان نا، تا ئەو جێگایەی ئەمن ئاگام لێیە، بەقەت سەری موویەک حیزبی دێمۆکرات ئاگای لەو قەتڵە نەبوو. یانی دەفتەری سیاسیی حیزبیش وەک خەڵکی دیکە زانیو خەبەری پێ گەیشت کە ڕەحمانی کەریمی بەدەستی سەتتار مامەدی کوژراوە. ئیختیلافاتی خۆیان بووە یان دەیویست ڕێگای خۆی پاک بکاتەوە لەلای بزووتنەوەی کورد لەبەر ئەوەی پێی وا بوو ئەو کارەی کردوویەتی شتێکی نادروستە، نازانم. جا سەتتاری مامەدی ڕابیتی دەگەڵ عێراقییەکانیش ساز کردبوو، سیلاحی بۆ هاتبوو. ئەوانە هەموویان ڕوویاندا.

هەیاس کاردۆ: موعەللیمی جەعانگیر چیی لێهاتەوە مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: موعەللیمی دوایە ڕۆیشت بۆ دەرێ و ئێستا ئەوە لە هۆڵەندە. بەداخەوە لەباری سیاسی-یەوە فەعال نییە و دەگەڵ هیچ گرووپێکی سیاسی هاوکاری ناکا. بەڵام ئێمە هەمیشە حورمەتمان گرتووە

ئەمن دوو، سێ جار کە چوومەتە هوڵەند، هەتا فورسەتم بووبێ سەرم داوە. یان لە ماڵی خۆی، یان لە جێگای دیکە دیتوومە.

عەبباس کاردۆ: ئێستا پێتوایە ئەگەر ئەو جیابوونەوەیە ڕووی نەدابا و حیزب بەو تەرکیبەوە مابایەوە قازانجی هەبوو یان زەرەر؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە دەبێ جوابەکە ئاوا بدەمەوە کە ئەگەر ئەوەش نەبایە، جمهووریی ئیسلامی هەر ئەوەی دەکرد کە کردی. بەڵام لەوەیدا گومان نیە ئەگەر ئەوە نەبایە، ئەگەر قازانجی گەورەشمان نەکردبا خۆ زەرەرەکانمان دەگەڕاندەوە. خۆ ئەو دووبەرەکییە دروست نەدەبوو. خۆ ئەو خەڵکە پاسیڤ نەدەبوون، خۆ ئەو خەڵکە دانەدەنیشتن. حەتتا هێندێک کەس لەو نێوەدا کوژران ئەو گیانانەمان بۆ زەخیرە دەبوون. زۆر قازانجی دیکەشی هەبوون، بەڵام ئیدی ئەوە تا کە بڵێی چارەنووسی میللەتی کورد بەجۆرێکی دیکە دەبوو. جاروبار لەوەیدا موبالەغە دەکرێ. تەنانەت زۆر وەختی وا بووە کە خەڵک گوتوویانە ئەگەر حیزبی دێموکراتی کوردستان ملی ڕاکێشابا، جمهووریی ئیسلامی حەقی دەدا. دیارە بەو کەلیماتەیان نەگوتوە، بەڵام گوتوویان حیزبی دێموکرات و هێزە سیاسییەکانی دیکە شەڕیان بەجمهووریی ئیسلامی فرۆشتوە. کە ئەوە تۆمەتێکی یەکجار زۆر ناڕەوایە و گوناحێکی گەورەیە کە دەکرێ. ئەوە کە گۆیا میللەتی کورد لە ئێران هەموو ماف و ئازادییەکانی دەست دەکەوت و کوردی وڵاتانی دیکەش بە جمهووریی ئیسلامی خەنی دەبوون، ئەوە هەمووی موبالەغەیە. جمهووریی ئیسلامی ئەوەی دەماهییەتیدا بووە کردوویەتی. ئەگەر مەوقیعییەتی زەعیف بووە جۆرێکی عەمەلی کردوە، دیارە زیرەکانە. ئەگەر بەقووەتیش بووە لێیداوە. خومەینییەک کە پەیامی ٢٦ی ئابانی دا، هەر ئەو خومەینییە بوو کە بەجۆرێک لەجۆران ئەگەر نەشڵێم فتوای جیهادی لە دژی میللەتی کورد دا، بەڵام ئیعلانی شەڕی بەدژی کوردی کرد. بۆیە ناڵێم فتوا بۆ ئەوەی دەقیق بێ. چونکە ئێمە زۆرمان گوتوە. قەت فتوایەکی وای نەدا کە بڵێ بڕۆن کوردان بکوژن. کورد خوێنیان حەڵاڵە. ئەوەی لەباری تەبلیغاتییەوە دەیڵێین شتێکی دیکەیە. ئەو قسەکانی لە دژی حیزبی دێموکرات کردن، حیزبی دێموکرات و بزووتنەوەش وایان تەفسیر کرد کە ئەوە هێرشە بۆسەر هەموو کورد، چونکە ئەو دووانە لێک جیا ناکرێنەوە، دەنا ئەو فتوایەی نەدا. بەڵام ئیعلانی شەڕ، خۆ ئەو کردی. خومەینییەک کە لە موقابیل عێراقدا جامی ژەهری نۆشی، هەر ئەو خومەینییە بوو کە لەپاش فەتحی خوڕڕەمشار کە عێراق و هەموو وڵاتانی عەرەبی موافیق بوون شەڕ ڕابگرن و ٥٠ میلیارد دۆلاریش غەرامەت بدەن بە ئێران نەیکرد. یانی مەسەلە هەلومەرجەکەیە، لەوەیدا شت دەگۆڕێ. دەنا ئینتەکەو سیاسەتەکە عەینی شت بووە. ئەوەش نەبایە، حیزبی دێموکراتیش تەسلیم بایە فەرقەکە هەر ئەوە بوو کە وەک بەرخ سەر دەبڕاین. بەڵام کە

لەبەرامبەر هێزەکانی جمهووریی ئیسلامیدا موقاوەمەتمان کرد ، ئەوانەمان کە شەهید بوون قارەمانانەو سەربەرزانە مردن، ئەوانەش کە مان - شانسیان هێنا کە شەهید نەبوون یان هەرچی - بەسەر بەرزی ژیان.

عەباس کاردۆ: دوای یەکلابوونەوەی مەسەلەی مامەغەنی و لایەنگرانی، حیزب زیاتر بەرەو دیفاعی چەکدارانە ڕۆیشت هەروەک دیتمان دواتر شەڕێکی قورس و بەردەوام لە کوردستان دەستی پێ کرد. ئایا تەنیا هۆی ئەو هەڵوێستە توندی ڕێژیم بوو یان هۆی ئیوخۆیی و دەرەکیشی هەبوون؟ تکایە بە وردەکارییەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وا نیە دوای ئەو جەریانە ئەو تاکتیکە دروست بوو. ئەو تاکتیکە بوو کە مامەغەنی و ئەوانی دیکەی یا لی کرد. ئەگەر بیەوەی ئەمن لە خزمەت بەتایبەت مامەغەنیدا، ئەمن پێم وایە ئاریوا هەر بۆیە ئەو هەڵوێستەی گرت کە توانای ئەو موقاوەمەتەی نەبوو. چونکی ساڵەکەی پێشتر کەمێک خۆی تاقی کردبۆوە. ئیدی ئەو توانایەی لەخۆیدا شک نەدەبرد بۆیە ئەوەی کرد. مەسەلە ئەوە بوو. ئاخر دوکتور قاسملوو دوای جودابوونەوەی ئەوان میتینگێکی لە مەهاباد ساز کرد. ئەوەش بۆخۆی داستانێکی خۆشی هەبوو کە ئەوەیان تاگێڕمەوە. بەڵام لە زیمنی میتینگەکەدا دوکتور قاسملوو ڕووی لە خەڵکەکە کرد و گوتی فەلسەفەبافی ناوێ. مەسەلەکە زۆر سادەیە. ئەویش ئەوەیە: چەک دائێنین یان دانەنێین؟ نازانم چەند دەهەزار کەس دەبوون خەڵکەکە، ٨٠ هەزار بوون، چەند بوون لێکڕا یەکدەنگ هاواریان کرد دای‌نانێین. مەسەلەکە هەر ئەوە بوو. کەوابوو با بڵێین ئەو خەتە دیفاعییە پێشتر گیرابوو. ئەوان ئەسەر ئەوە ئەو هەڵوێستەیان گرت. چونکە لەلایەک حیزبی تووده ئەو تەحریکاتەی دەکرد. لەلایەکی دیکەش مامەغەنی کە مەسئوولی یەکەمیان بوو، ڕەمزەکەیان بوو. بۆخۆی ئەو توانایەی لەخۆیدا شک نەدەبرد. کە بێ جارێکی دیکە واریدی ئەو مەیدانە بێ. کەوابێ شەڕێکە دوایە پەیدا نەبوو. ئیرادەکە لەپێشدا هەبوو.

پاشان ئەگەر ئێستا تەماشای ئەو هەلومەرجە بکەین کە ئەودەم تێیدا بووین دەبینین کە زۆر کەس بەداخەوە خراپ حاڵی ببوون. بەڵام حیزبی دێموکرات لەسەرووی هەموانیشەوە ڕێبەری ئەمر دوکتور قاسملوو جوان حاڵی ببوون دەیانزانی چی دەکەن. جارێکیان لە کۆبوونەوەیەکدا گوتی پێمان دەڵێن موزاکەرەجوو (ئاشتیخواز). پێیان وایە موزاکەرەجوویی جنێوە. بەڵێ ئێمە موزاکەرەجووین. خۆ ئێمە پێمان وا نیە بە(٣٠٠٠) سی‌هەزار کلاشینکۆف - کە ئەودەم زیاترمان هەبوو - دەتوانین جمهووریی ئیسلامی بڕووخێنین. ئێمە بۆیە ئەو موقاوەمەتە دەکەین کە جمهووریی ئیسلامی بڵێ ئەوە بابە چیتان دەوێ. ئێمە باوەڕمان بەوە هەیە کە لە ڕێگای موزاکەرەوە دانیشتنەوە نەبێ مەسەلەکە حەل ناکرێ.

هیوا کاروخ: مامۆستا عێراق هیچ فشارێکی بۆ نەهێنان کە شەڕ بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عێراق تاقە یەک‌جار داوای لەمە کرد شەڕ بکەین. ئێمە عێراقی‌یەکانمان وا ڕاهێنا بوو پێمان بڵێن وا بکەن و وا مەکەن. عێراقی‌یەکان لانی کەم دەیانزانی "کەللەڕەقتر" لەوەین کە بەقسەیان بکەین. ئەگەر پێیان وانەبووبێ ئازاترین، یان ئازادتـــرین، لانی کەم دەبـــوو پێیـــان وابێ بێ‌تەقلتـــرین. چونکی چـــاک دەیانزانی بەقسەیان ناکەین و هەربۆیە ئیجازەیان بەخۆیان نەدەدا داوای ئاوامان لێ‌بکەن. بەڵام وەختێکی بەیامی ٢٦ی ئابانی خومەینی بڵاو بۆوە، عێراقی‌یەکان ناردیان گوتیان هەرچی دەیانەوێ دەیاندەینێ، ئەگەر تانکیان دەوێ تانکیشیان دەدەینێ. بەڵام خومەینی درۆیە دەکا، باوەڕی بەحەقی کورد نیە، با شەڕەکەی نیدامە بدەن. حیزبی دێموکرات گوتی ئێمە داخوازێکمان لە دەوڵەتی مەرکەزی هەیە. ئێستا دەوڵەت دەڵێ با موزاکەرەی لەسەر بکەین، ئێمەش موزاکەرە دەکەین. دەڵا لەبیرم نیە قەت ئەوان بەمەیان گوتبێ شەڕ بکەن یان شەڕ مەکەن. حەتتا وای لێ‌هاتبوو کە زۆرجار دادەنیشتین، دەیانگوت ئەوە قەراری خۆتانەو بۆخۆتان چاکتر دەزانن. تەنانەت لەبیرمە دەجیهەتی عەکسی ئەوەدا دەگەڵ شەخسی خۆم کێشە پەیدا بوو.

ساڵی ١٣٦٣ کە دەبوو بە ١٩٨٤، لە بەغدا کۆنفرانسێکی نێونەتەوەیی‌یان پێکهێنا لەسەر سوڵح لە نێوان ئێران و عێراقدا. یان سوڵح لەخەلیج شتێکی ئاوایان ناو لێ‌نا. خەڵکێکی زۆریان بانگ کردبوو کە داوا بکەن ئەو شەڕە تەواو بێ. چونکە عێراق شەڕێکی کردبوو، وەک داستانی کابرای کە ورچ بەچۆمیدا دەچوو پێی وابوو پێستە پەنیرە. خۆی تێ‌هاویشت کە بی‌گرێتەوە کەچی ورچ ئامێزی پێدا گرت و دەگەڵ خۆی برد. خەڵک هاواریان دەکرد دەیانگوت دەستی لێ‌بەردە با نەجاتیت بێ. دەی‌گوت ئەمن دەستم لێ‌بەرداوە ئەو دەستم لێ‌بەرنادا. عێراقیش ڕاست وای لێ‌هاتبوو، دەیویست شەڕەکە تەواو بێ. ئەوەڕۆیەکی بەرپرسانی عێراقی دەعوەتێکیان بۆ هەیئەتەکەی ئێمە ساز کرد. لەسەر نانخواردنێ باسی ئەوەیان کرد کە گۆیا پێشنیاری سوڵح بە ئێوە کراوە، داخوا ئەوە ڕاستە یان نا؟ لە ئێمەیان پرسی. ئەگەر شتێکی ئاوا بێ یانی ئێوە موزاکەرە دەگەڵ جمهوریی ئیسلامی دەکەن؟ گوتم پێشنیارێکی ئاوا نیە، بەڵام هەرکات شتێکی ئاوا هەبێ، ئێمە دەی‌کەین. گوتیان چۆن چۆن دەی‌کەن ئەو ڕژێمە چۆن جێی باوەڕە؟ یەکیان زۆری ئیسرار دەکرد. هەتا ڕووم تێ‌کردو گوتم ئەدی ئەتۆ بۆ شەڕتو غەرێت دەعوەت کردوە دەڵێی سوڵحم دەگەڵ بکە؟ ئەتۆ وەک ڕێ دەوڵەتی، نەوتەشێکی بەقووەتت هەیە، پووڵی دنیایەت هەیە، هەموو وڵاتانی عەرەبیت لەپشتن. ئێمە بەخۆمانو چەند هەزار کلاشینکۆفەوە بۆ دەگەڵ جمهوریی ئیسلامی سوڵح نەکەین؟ ئیدی کابرا قسەی پێ‌نەما.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

نظر هیات نمایندگی خلق کرد

درباره

پیش نویس پیشنهادی دولت در مورد "حقوق و وظایف ناحیه های خودگردان"

۱- این پیش نویس همانگونه که از عنوان آن برمی آید طرحی است کلی و عمومی و کاملا" ممکن است چنین توجیه گردد که چون مسئله در سطح عمومی مملکت مطرح است الزاما باید راه حل آن در تحت اصول عمومی تدوین یابد. این توجیه گرچه بنا بر ضرورت و منطقی بنظر میرسد اما مسائلی در مورد کردستان نمیتواند مصداق داشته باشد. جنبش اصیل و سرتاسری مردم کردستان برای مطالبه خودمختاری در چارچوب تمامیت ارضی و استقلال ایران همچنان ریشه دار و عمیق است که بتوان آنرا نادیده گرفت و هرگونه تلاش در زمینه کم بهادادن به آن کوششی است عبث که فقط میتواند عواقب ناگواری در شرایط فعلی در زمان جنگ و تجاوز ... داشته باشد. همچنین که نادیده گرفتن این مسئله به تشکیل هیئتی نمایندگی خلق کرد در سراسر کردستان گردید چنان ریشه دار و گسترده است که باید دقیقا" آنطور که هست ارزیابی گردد و پاسخ منطقی بخواسته هایش داده شود. فراموش نباید کرد که اگر جنبش فعلی مطالبه خودمختاری ریشه دار و عمیق و سراسری است دقیقا" ناشی از این حقیقت است که از تاریخ سراسر مبارزه و خونهای خلق کرد مایه میگیرد.

حل مسئله ملی بمعنای واقعی آن یعنی رفع ستم ملی، و رفع ستم ملی جز این نمیتواند باشد که در درجه اول موجودیت و حقانیت انکارناپذیر خلق کرد در تمام ابعاد آن برسمیت شناخته شود. این معنی هم محقق نمیشود مگر اینکه خلق کرد بتواند در چارچوب استقلال و تمامیت ایران حاکم بر سرنوشت خویش باشد و چنین حاکمیتی در شرایط فعلی و از نظر خلق کرد در قالب خودمختاری متبلور میگردد با ایراد اساسی به پیش نویس پیشنهادی در همین زمینه است. این طرح در کل خود پیوند غیر خود مختاری را با سوابق مبارزاتی خلق کرد که بطور عموم در چارچوب مبارزه ضد امپریالیستی و ضد استبدادی بوده است گسسته آنرا تا سطح یک امر اداری مربوط به چگونگی تنظیم روابط اداری تنزل داده است. این یعنی نادیده گرفتن همه آن جریاناتی است که از ابتدای پیروزی انقلاب و تشکیل جمهوری اسلامی در کردستان گذشته است. یعنی نادیده گرفتن جنگ تحمیلی به خلق کرد و عواقب ناگوار و مصیبت بار آن و پایمال کردن خون همه مردان و زنان و کودکانی است که در جریان این جنگ تحمیلی شهید شدند. چگونه میتوان ناظر بین بود و این حقایق را نادیده گرفت؟ چگونه میتوان به سرنوشت ایران و آینده آن علاقمند بود و مسئله ای را که میتواند ناظر قاطع در ساختمان ایران آینده دارد سرسری گرفت؟ ما محق و قیمت و داریم که مسئله در مورد کردستان عبارت از یک مسئله اداری نیست. مسئله بمعنی واقعی کلمه عبارت است از طرح و حل مسئله ملی در تمامی ابعاد آن.

۲- پیش نویس پیشنهادی در بهترین تعبیر و تفسیری که از آن میتوان کرد متضمن اتخاذ یک سلسله تصمیمات اداری و فرهنگی است و اگر بتوان اسم امتیاز روی آن گذاشت باید گفت که امتیازاتی در پاره ای از زمینه های اداری و شبه امتیازاتی هم در زمینه های فرهنگی داده است. یعنی بطور خلاصه حتی متضمن خودمختاری فرهنگی نیز نمیباشد.

۳- در قسمت الف تحت عنوان "حقوق - هر ناحیه خودگردان حقوق زیر را دارد" بند (۱) در حقیقت اختیارات دولت مرکزی احصا گردیده و سپس عنوان شده است که: "ناحیه های خودگردان تمام امور محلی در زمینه های برنامه ریزی برای عمران منطقه، خرج بودجه هایی که ناحیه تعیین میکند، بخش کشاورزی و اقتصاد روستائی، پرورش و آموزش و کارهای فرهنگی، بهداشت و درمان، راهسازی ناحیه ای، شهرسازی و تامین خانه برای اهالی شهر و روستا، مطبوعات و انتشارات و رسانه های گروهی ناحیه را اداره خواهند کرد". اصطلاحات و تعبیراتی که در این قسمت بکار رفته هرچند دقیق نیست ولی بطور مشخص میرساند که آنچه مورد نظر تدوین کنندگان است نوعی برقراری سیستم و اصل لامرکزیت با عدم تمرکز در سازمانهای اداری است با این قید که حتی این اصل نیز در پاره ای موارد قلب گردیده و در توضیحات تفصیلی در مواد و تبصره های بعدی نقض شده است مثلا" پرورش و آموزش و کارهای فرهنگی و اداره امور مربوط به آنها ملازمه با این دارد که برای هریک از این مسائل یعنی پرورش و آموزش و کارهای فرهنگی برنامه مشخص و دقیق تنظیم گردد و براساس این برنامه مشخص و دقیق سازمان مناسب آموزشی و اداری نیز بوجود آید. ولی مفاهیم کاملا نشان میدهد که تدوین کنندگان طرح این ملازمه منطقی و مسلم را نادیده گرفته اند کما اینکه در بند ... تصریح شده است که "برنامه ریزی تدریس مدارس بالا زیر نظر وزارت آموزش و پرورش خواهد بود".

-۱-

آ- پیش نویس بطورکلی متضمن ابهاماتی است که نشان میدهد تدوین کنندگان آن فقط یک هدف داشته اند و آن لوث مفهوم و مصداق اختیارات خودمختاری است . نه تنها نحوه "اداره" و معنی آن از نظر تدوین کنندگان پیش نویس غلط گردیده بلکه ابهامات بسیار جدی نیز در آن موجود است مثلاً "معلوم نیست چه کسی با اصطلاح "کاربدستان اداره‌های کشوری را پیشنهاد میکند" (قسمت الف ـ بند ۲) و مراد از اداره‌های کشوری کدام است . اداره های کشوری در مقابل لشکری یا کشوری در برابر ناحیه ای ؟ همچنین است انتخابات ناحیه خودگردان که گویا "بعهده ناحیه خودگردان است" (قسمت الف ـ بند ۲) در حالیکه اختیار نیروهای انتظامی در اختیار روسایی است که به پیشنهاد دولت مرکزی تعیین میشوند .

ب- شورای ناحیه خودگردان تعریف نشده است ولی با اینحال اختیارات آن محدود و مقید گردیده است .

پ- آنچه در مورد رسمیت مذهب اکثریت مردم هر ناحیه در بند ۶ قسمت الف عنوان شده مغایر قانون اساسی جمهوری اسلامی است . مفاهیم دین و مذهب در این بند مشتبه گردیده و اساساً " هنگامیکه که بارها عنوان شده از نظر مردم کردستان چیزی که قابل تصریح و تاکید است رسمیت دین اسلام برای سراسر مملکت است و مذاهب مختلف باید همه جا و در همه موارد محترم شمرده شوند . اصولاً " رسمیت دادن یک مذهب در برابر مذاهب دیگر در شرایط فعلی حاکم بر اجتماع ایران عموماً " ، و کردستان خصوصاً " امریست منفی که در خدمت وحدت خلقها و اتحاد مبارزاتی آنها نمیتواند باشد .

ت- بطورکلی باید گفت اینکه بجای مفهوم علمی و مشخص خودمختاری که سالها است از نظر متخصصین جامعه شناسی و حقوق تعریف شده و دارای معنی معین اجتماعی و حقوقی است اصطلاح مجعول و ابهامی خودگردانی بکار گرفته شده است لاجرم موجب ببار آوردن تناقضات و ابهامات عدیده گردیده است که شمه ای از آن برشمرده شد .

خلق کرد و سازمانهای سیاسی آن مفهوم مشخص و شناخته شده از خود مختاری را بکرات عنوان کرده اند . این مفهوم امروز حتی برای کودکان کم سن و سال خلق کرد در سراسر کردستان شناخته شده و دور از ابهام است .

هیات نمایندگی خلق کرد در طرح مشترک خودمختاری مورخ ۱۳۵۸/۹/۲ اصول کلی خودمختاری را بیان کرده که توسط اکثریت قریب باتفاق مردم سراسر کردستان طی تظاهرات روز ششم آذرماه و روزهای بعد مورد تایید قرار گرفته است حال در مقام تطبیق و مقایسه ببینیم که با خواستهای مشخص مذکور در طرح مشترک چگونه برخورد شده است :

الف ـ در بند ۲ طرح مشترک خودمختاری اعلام شده است که کلیه امور مربوط به سیاست خارجی ، دفاع ملی (ارتش) سیاست پولی و ارزی ، بازرگانی خارجی و برنامه های دراز مدت اقتصادی در صلاحیت حکومت مرکزی است و بقیه امور بوسیله ارگانهای خودمختار کردستان اداره میشود .

در پیش نویس پیشنهادی هیئت ویژه در قسمت الف بند ۱ بغیر از موارد بالا ، موارد دیگری از قبیل اخذ اعتبار و وام از داخل ، تعیین میزان مالیاتهای مستقیم و غیرمستقیم ، خطوط مواصلات عمومی کشور (تلفن و تلگراف و پست عمومی) ، امور ترابری و راه (بزرگ راههای سراسری ، خطوط آهن ، هواپیمائی و کشتیرانی کشوری) و بالاخره بهره برداری از کانهای بزرگ نیز در اختیار دولت مرکزی گذاشته شده است که بهیچوجه با مفاهیم شناخته شده خودمختاری و با اصول حاکمیت خلقها در سرزمین خودشان انطباق ندارد و معلوم نیست افزودن این مسائل به موارد مشخص مذکور در طرح مشترک خودمختاری چگونه قابل توجیه تواند بود . شایان تذکر است که در بند یک پیش نویس فوق الاشعار با بکار بردن اصطلاح : " کارهای وابسته بدفاع ملی (ارتش) " میدان وسیعی برای تفسیر این عبارت کشدار باز گذاشته شده که بهیچوجه نمیتواند تصادفی باشد و بیگمان مایه موءاخذات بسیاری در آینده خواهد بود . همچنین است جایگزین ساختن عبارت " برنامه ریزی عمومی اقتصادی برای سراسر کشور" بجای اصطلاح "برنامه های درازمدت اقتصادی" مذکور در طرح مشترک خودمختاری . زیرا آشکار است که تفاوت بین عبارت مذکور در پیش نویس هیئت ویژه و اصطلاح مذکور در طرح مشترک فراوان است و درواقع هرگونه اختیار برنامه ریزی داخلی برای اعتلاء و شکوفایی اقتصاد عقب نگاهداشته کردستان از حاکمیت محلی سلب گردیده که بهیچ عنوان نه منطقی است و نه قابل توجیه .

ب ـ ناحیه خودگردان تعریف نشده است و معلوم نیست در سرزمین کردستان که در حال حاضر بین استانهای

چهارگانه ایلام و کرمانشاه و کردستان و آذربایجان غربی تقسیم شده است چند ناحیه‌ی خودگردان تشکیل خواهد شد؟ پیشنهاد مشخص طرح مشترک خودمختاری در بند ۲ این بوده است که کلیه مناطق کردنشین بعنوان یک واحد خودمختار شناخته شود. بیگمان این درخواست مبنای علمی، تاریخی، سیاسی و اقتصادی دارد و لوث کردن آن تحت هر عنوان و غیرقابل توجیه است.

ج- در بند ۳ طرح مشترک خودمختاری "مجلس ملی کردستان" بعنوان عالیترین ارگان حاکمیت خلق کرد درخواست شده و کیفیت تشکیل آن بیان گردیده است در حالیکه در پیش نویس همانگونه که قبلاً عنوان گردید در بندهای ۳ و ۴ از شورای ناحیه‌ی خودگردان نام برده شده بدون اینکه تعریف مشخص حقوقی یا نحوه‌ی تشکیل آن بیان شده باشد. در بند ۵ پیش نویس نیز اختیارات محدود در زمینه‌ی قانونگذاری برای این شورا درنظر گرفته شده است که باید گفت اولاً "سایر اختیارات بهیچوجه متناسب با اختیارات ارگان حاکمیت خودمختار نیست ثانیاً "- بموجب تبصره‌ی ذیل بند مذکور این اختیارات هم مشروط و معلق گردیده و درواقع اختیار ناحیه‌ی خودگردان نیز به شورای نگهبان محول گردیده است که این نقض غرض میباشد و فی الحقیقه ارگان مقننه‌ی ناحیه‌ی خودگردان بصورت شیر بی یال و دم و اشکم درآمده است.

د- در طرح مشترک خودمختاری زبان کردی زبان رسمی تدریس و مکاتبه در ادارات و موسسات کردستان اعلام شده است درصورتیکه در قسمت الف - بند ۱۰ پیش نویس فقط تدریس "زبان قومی" از جمله کردی برای کردها در ناحیه خودگردان آزاد اعلام شده است. آشکار است که بین رسمیت زبان کردی برای تدریس و مکاتبه در ادارات سرزمین خودمختار کردستان تا آزاد بودن تدریس زبان کردی فرق بسیار است بخصوص اگر درنظر بگیریم که در همان بند ۱۰ پیش نویس نوشته شده است "ولی تدریس درسها بزبان فارسی که زبان ملی و مشترک همه‌ی قومهای ایرانی و اقلیت ها است خواهد بود". دقت در این عبارت بخوبی میرساند که آزاد بودن تدریس با اصطلاح "زبان قومی" تعارفی بیش نیست زیرا روشن است که هیچ کارشناس آموزشی و پرورشی نمیتواند تدریس توام دو زبان را برای کودکان هفت ساله تجویز کند وعملاً با اجبار تدریس بزبان فارسی در مدارس، زبان "قومی" به صورت زبان درجه دومی که فقط جنبه‌ی فولکلوریک میتواند داشته باشد درخواهد آمد. رسمیت زبان کردی برای تدریس به این مفهوم است که تمام تحصیلات از ابتدایی تا عالی بزبان کردی صورت گیرد و ایجاد رشته تدریس ادبیات کردی در دانشگاه بهیچوجه پاسخگوی نیاز مبرم خلق کرد که در طرح مشترک عنوان گردیده نمیباشد.

در این زمینه باید به مسالهٔ احیای فرهنگ ملی خلق کرد نیز اشاره شود که مستلزم برنامه ریزی اساسی است و باید توسط ارگانهای صلاحیتدار آموزش و پرورش سرزمین خودمختار تدوین گردد. محدودیت مذکور در ذیل بند ۱۰ پیش نویس در مورد اینکه "برنامه ریزی تدریس زیر نظر وزارت آموزش و پرورش خواهد بود" با آن بهیچوجه نمیتواند سازگار باشد.

ه- در طرح مشترک خودمختاری هیئت نمایندگی خلق کرد ضمن بند ۶ تصریح شده است که: "نمایندگان خلق کرد در اداره‌ی امور حکومت مرکزی شرکت داده شوند". در این زمینه پیش نویس ساکت است و بجای آنکه طرق مشخص اشتراک نمایندگان خلق کرد در حاکمیت مرکزی پیش بینی و تنظیم گردد عبارات و اصطلاحاتی بکار گرفته شده است که بر طبق آنها درواقع ادارات محلی ناحیه‌ی خودگردان نیز کماکان وابسته به وزارتخانه های حکومت مرکزی خواهند بود. از آنجمله است اشاراتی که در بند ۲ قسمت الف راجع به مسئولیت کار بدستان ادارات ناحیه‌ی خودگردان در برابر وزارتخانه‌ی مربوط و همچنین مسئولیت روسای انتظامی در برابر وزارت کشور در بند ۴ عنوان گردیده است.

و- در بند ۸ طرح مشترک خودمختاری هیئت نمایندگی خلق کرد تصریح شده است که آزادیهای دمکراتیک ازقبیل آزادی بیان، قلم، مطبوعات، اجتماعات و احزاب، و آزادی مذهب وعقیده در سراسر ایران باید تامین گردد. بیشک این اصل در حقیقت تجسم و تجلی این اعتقاد راسخ است که خودمختاری خلق کرد بوسیله‌ی استقرار دمکراسی در سراسر ایران تضمین میگردد و تداوم و بقای خودمختاری بدون استقرار دمکراسی در سراسر ایران امکان پذیر نیست و همیشه در معرض خطر خواهد بود. حال در قبال این اصل صریح و منطقی پیش نویس هیئت ویژه دربند ۹ قسمت الف آزادی احزاب و سازمانهای سیاسی کشور و سازمانهای صنفی و مذهبی را بر مبنای قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عنوان

میکند. بدون تردید بین خواست منطقی و صریح مذکور در طرح مشترک خودمختاری با این مفاهیم محدود و مقید، تفاوت بسیار است. یکی از علل اساسی عدم شرکت خلق کرد در رفراندوم قانون اساسی دقیقاً "عدم تضمین آزادیهای دمکراتیک در قانون اساسی مصوب مجلس خبرگان" بود. حال چگونه میتوان این ضرورت تاریخی و واقعی تداوم انقلاب را نادیده گرفت و با عبارات مبهم و کلمات کلی در این زمینه بسنده کرد؟

هیئت نمایندگی خلق کرد اعلام میدارد که با درنظر گرفتن همه مراتب بالا، پیش نویسی که بعنوان "حقوق و وظایف ناحیه های خودگردان کشور جمهوری اسلامی ایران" بطور غیررسمی به سخنگوی هیئت تسلیم شده مادام که اصلاحات اساسی برمبنای مراتب مذکور در فوق در آن بعمل نیامده نمیتواند مبنای مناسبی برای مذاکره باشد. هیئت نمایندگی خلق کرد اعتقاد دارد که این پیش نویس بهیچوجه متضمن اجرای دستور و پیام مورخ ۵۸/۸/۲۴ امام خمینی که ماموریت هیئت ویژه بخاطر آنست نمیباشد و فی الواقع بدون توجه بروح پیام امام تنظیم گردیده است.

هیئت نمایندگی خلق کرد علیرغم این مراتب مایل به ادامه مذاکره میباشد و اصولی را که باعتقاد هیئت نمایندگی میتواند مبنای یک مذاکره اصولی و سازنده قرار گیرد تنظیم کرده است و متقابلاً آنها را در معرض قضاوت عموم و در دسترس هیئت ویژه قرار میدهد با این انتظار که مذاکره از نقطه امید بخشی آغاز و بثمر برسد.

هیأت نمایندگی خلق کرد

آذرماه ۵۸

پاشکۆی (۲)

در بـاره اعـزام هیئت نمایندگی حزب دمکـرات کردستـان بـه تهـران

هـم میهنـان گــرامـی !

نظر باینکه پس از اولین جلسه رسمی هیئت نمایندگی خلق‌کـرد با هیئت ویژه دولت مذاکرات صلح کردستان متوقف شده بود . روز ٤ بهمن ماه گـذشته حزب دمکرات کردستان ایران طی نامه‌ای کــــه برای دکتر بنی‌صدر رئیس جمهوری انقلابی ایران فرستاد ، ضمـــن تشریح مسائل کردستان و پاره‌ای از دیدگاههای حزب از رئیس جمهوری خواست که برای حل مشکل کردستان و توضیح بسیاری از مسائل، هیئت نمایندگــی حزب دمکرات کردستان را بپذیرد .

بدنبال اعلام موافقت آقای بنی‌صدر، روز هشتم اسفند ماه جـاری یک هیئت پنج نفره به نمایندگی حزب دمکرات کردستان ایران راهی تهران شد و فردای آن روز با رئیس جمهوری دیدار و گفتگو کرد . هیئت حزب دمکرات در این دیدار دیدگاههای حزب را در مورد راه‌حل

سیاسی و مسالمت‌آمیز مشکل کردستان با آقای بنی صدر در میان گذاشت و جوانب مختلف مسئله و خواسته‌هایی را که طبه خلق کرد و انقلاب ایران درکار است برای ایشان تشریح کرد . همچنین از رئیس‌جمهور خواست که هرچه زودتر تصویب نامهٔ مربوط به انحلال حزب دمکرات کردستان ایران را لغو نماید تا حزب ما بتواند رسماً و بطور فعال در انتخابات مجلس شورا شرکت کند . پس از بحث و بررسی مسائل، قرار براین شد که هیئت رهبری خواستهای خلق کرد را فرموله کرده و از طریق آقای داریوش فروهر به آقای بنی‌صدر تقدیم کند تا پس از بررسی و تحلیل از طرف رئیس‌جمهور و شورای انقلاب به آنها پاسخ داده شود .

روز شنبه یازدهم اسفند ماه، هیئت حزب دمکرات کردستان، خواستهای اساسی خلق کرد را بصورت یک طرح شش ماده‌ای تحت عنوان "رئوس کلی طرح خودمختاری" تدوین و به آقایان داریوش فروهر و مهندس صباغیان اعضای هیئت ویژهٔ دولت برای کردستان تسلیم نمود .

تهیهٔ این طرح شش ماده‌ای، دقیقاً به این منظور بود که بعد از اعلام این اصول کلی، جلو تحریکات "بدخواهان" گرفته شود و محیط سالمی برای مذاکره پیرامون جزئیات فراهم آید . اصول شش‌گانه عبارتست از این بود که :

۱ـ خلق کرد در چهارچوب استقلال و تمامیت ارضی کشور جمهوری اسلامی ایران، حقوق ملی خود را به شکل خودمختاری دریافت دارد و این حقوق در متن قانون اساسی گنجانده شود .

٢- قلمرو جغرافیایی کردستان با توجه به شرایط تاریخی، جغرافیایی و اقتصادی و خواست اکثریت ساکنان هر منطقه تعیین گردد.

٣- کردستان خودمختار یک شورای سرتاسری را طی یک انتخابات آزاد، مخفی، مستقیم و همگانی انتخاب نماید.

٤- شورای سرتاسری کردستان، یک هیئت اجرایی را به منظور اداره امور اقتصادی، فرهنگی، اداری و انتظامی برگزیند.

٥- زبان کردی در سرزمین خودمختار کردستان برای مکاتبات اداری و آموزش در کنار زبان فارسی به رسمیت شناخته شود.

٦- کلیه امور داخلی اعم از اداری، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و انتظامی به ارگانهای منطقه خودمختار واگذار گردد.

جزئیات این طرح در مذاکرات بعدی بصورت یک طرح جامع تهیه و به تصویب ارگانهای قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران برسد.

در پایان طرح شش مادهای پیشنهاد شده بود که به منظور محو آثار درگیریهای تاسف آور ماههای اخیر کردستان و ایجاد حسن تفاهم، اقدامات ضروری زیر بعمل آید:

١- عفو عمومی در باره کلیه کسانیکه بنحوی از انحاء در رویدادهای کردستان شرکت داشتهاند صادر شود.

٢- به بازماندگان شهدای درگیریهای کردستان مستمری پرداخت گردد.

٣- مسئولین فاجعه "قارنا" شناسایی و مجازات شوند.

٤ــ به همه کسانیکه در برخوردهای کردستان دچار تضرر شده‌اند ، حقوق بازنشستگی داده شود .

٥ــ کلیه زندانیان از هر دوطرف بدون قید و شرط آزاد شوند و همه کارمندانیکه به اتهام شرکت در رویدادهای کردستان تبعید یا بیکار یا منتقل شده‌اند به سر کارهای خویش بازگردند و به بیکار شدگان حقوق چند ماهه اخیر پرداخت گردد .

٦ــ به همه کسانیکه در برخوردهای اخیر زیان مالی دیده‌اند خسارت نقدی داده شود .

٧ــ کلیه افسران و درجه داران کرد که در ارتباط با مسئله کردستان محل ماموریت خود را ترک گفته‌اند ، در سازمانهای انتظامی منطقه خودمختار کردستان به خدمت گمارده شوند .

٨ــ تصویب نامه مربوط به انحلال حزب دمکرات کردستان ایران ملغی گردد .

هیئت اعزامی حزب دمکرات پس از چند روز اقامت در تهران روز جمعه گذشته به کردستان بازگشت و از قرار معلوم روز شنبه گذشته طرح مزبور از طرف هیئت ویژه کردستان به رئیس جمهور تقدیم شده است . مذاکرات هیئت با رئیس جمهور در محیط حسن تفاهم صورت گرفت و آقای دکتر بنی صدر در مورد حل مسالمت آمیز مشکل کردستان و قبول خواستهای برحق خلق کرد حسن نیت نشان دادند .

اعزام هیئت حزب دمکرات کردستان و مذاکره با رئیس جمهوری در مطبوعات کشور انعکاس گسترده‌ای داشت و در محافل سیاسی کردستان بحثهای زیادی برانگیخت . پاره‌ای از گروهها و گروهکهای سیاسی که موجودیت خود را تنها در براه انداختن جارو جنجال و سعی در خدشه‌دار کردن مبارزات شکوهمند حزب دمکرات کردستان می یابند ، نظریات جالبی ارائه دادند و طبق معمول حزب ما را به باد تهمت و افترا گرفتند .

شاه بیت قصیده در این زمینه این بود که گویا اعزام هیئت نمایندگی حزب دمکرات کردستان به معنای نفی هیئت نمایندگی خلق کرد است . در این باره یکی از روزنامه‌های عصر تهران نیز طرح شصت ماده‌ای هیئت حزب را جانشین طرح ٢٦ ماده‌ای هیئت نمایندگی خلق کرد قلمداد کرد . بگذریم از اینکه اختلاف این دو طرح تنها در این نکته خلاصه میشود که اولی کلیات مسئله را بمیان کشیده و طرح دوم جزئیات را نیز ذکر کرده است ، چنین بنظر میرسد که این حضرات اصولاً تشکیل هیئت نمایندگی را با انحلال اعضای آن و ادغام آنها در یک سازمان جدید اشتباه گرفته‌اند . به اعتقاد ما این برداشت کاملاً نادرست است . هر یک از سازمانهای عضو هیئت نمایندگی خلق کرد از استقلال کامل سیاسی و ایدئولوژیکی برخوردارند و حق مسلم هرکدام از آنها است که مستقل از دیگران در هر مورد تصمیمات لازم را اتخاذ نمایند و یا اینکه با مقامات مملکتی تماس گرفته و نقطه نظرهای خود

را پیرامونش مسئله ای اعلام داشتند .

اعضای هیئت اعزامی نیز در مدت اقامت در تهران طی گفتگوهای مطبوعاتی خویش اعلام کردند که آنها دیدگاههای حزب دمکرات کردستان را مطرح کرده اند و منظور از مسافرت آنان تحرک بخشیدن به مذاکرات صلح کردستان است . همچنین تاکید کردند که در بازگشت خودشان، هیئت نمایندگی خلق کرد را درجریان خواهند گذاشت . گذشته از اینها ، چگونه ممکن است حزب دمکرات کردستان سعی در تضعیف هیئتی داشته باشد که خود رکن اساسی آنرا تشکیل داده و در آن نقش سخنگو را دارد ؟ این اتهامات ناروا تنها میتواند نظر گروههائی باشد که حرفی برای گفتن ندارند و وجود خود را در نفی دیگران میبینند .

از همه مضحک تر اینست که اینها سعی دارند حزب دمکرات کردستان را به " سازشکاری " متهم نمایند . آنها حزبی را به سازشکاری متهم میکنند که مدت ۳۰ سال در راه احقاق حقوق ملی و اجتماعی خلق کرد مبارزه نموده و بیش از مجموع اعضای اکثر این گروهها در راه تحقق آرمانهای مردم کردستان قربانی داده است . اتهام سازشکاری، شعار همان بهانه هائی است که قبل از شروع درگیریهای تأسف آور کردستان به حزب ما زده میشد که اکنون دیگر پوچ و واهی بودن آن برملا گردیده است .

مردم کردستان خوب بیاد دارند که وقتیکه حمله ارتش

بەشێک لە بەیاننامەی دەفتەری سیاسی دوای گەڕانەوەی دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب لە تاران ١٣٥٨/١٢/٢١، "تلاش در راه تفاهم" بخش انتشارات حزب دمکرات کردستان ایران اسفندماه ١٣٥٩

بەڵگەی (۳)

نامەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ نوێنەرانی کوردستان لە مەجلیسی شەشەم

جناب آقای نماینده محترم

با عرض سلام

قبل از هر چیز فرصت را غنیمت شمرده انتخاب شما به سمت نماینده حوزه انتخابیه در دوره ششم به مجلس ششم را صمیمانه تبریک می‌گوئیم و برایتان در انجام وظایفی که مردم حوزه مربوطه با دادن رأی اعتماد خود به شما محول نموده‌اند آرزوی موفقیت می‌نمائیم. در این مورد توجه آنجناب را به نکات زیر جلب می‌کنیم:

مبارزات مردم ایران در راه تحقق آزادی و دمکراسی و عدالت اجتماعی پا به مرحله حساسی گذاشته است. این مبارزات که از همان سالهای نخستین به قدرت رسیدن جمهوری اسلامی آغاز شده است، علیرغم سرکوبهای مستمر و فشارهای کمرشکن رژیم هر روز گام جدیدی به جلو برداشته و به‌ویژه در سالهای اخیر به پیروزیهای چشمگیری دست یافته است. شاید بتوان نخستین ثمره ملموس این تحول را انتخاب آقای سید محمد خاتمی به سمت ریاست جمهوری در دوم خرداد ۱۳۷۶ خورشیدی قلمداد کرد. همگان می‌دانند که انتخاب آقای خاتمی قبل از آنکه "آری گفتن" به ایشان باشد، "نه" گفتن به حاکمیت جمهوری اسلامی بود که چون دفعات قبل کاندیداهای مورد نظر خویش را از مدتها قبل از رأی‌گیری تعیین کرده بود. تحمیل پاره‌ای از آزادیها خصوصاً در مورد مطبوعات، ناگزیر ساختن حاکمیت از تن دادن به انتخابات شوراهای شهر و روستا که بیست سال آزگار آن را به عهده تعویق گذاشته بود و عنوان کردن خواسته‌های عادلانه مردم در مناسبتهای مختلف هرکدام گامی از پیشرفت جنبش حق‌طلبانه مردم و عقب نشینی تدریجی نیروهای تمامیت‌خواه بود. اما بدون شبهه حرکت آزادیخواهانه مردم ایران در به عقب راندن انحصارطلبان و بدست گرفتن اکثریت در مجلس شورای اسلامی در انتخابات بیست و نهم بهمن ماه ۱۳۷۸ نقطه اوج پیروزیهای جنبش حق‌طلبانه ایرانیان در چند سال گذشته بود. زیرا با آنکه مخالفان آزادی و دمکراسی از همه اهرمهای قدرت برای جلوگیری از پیروزی مردم و باقی گذاشتن قوه مقننه در انحصار خویش استفاده کردند اراده رأی دهندگان آنقدر استوار بود که شکست نهائی را بر آنان تحمیل کرد.

با عنایت به این واقعیت که فضای سیاسی در کشور ما به اندازه‌ای تغییر یافته بود که انحصارطلبان دیگر نتوانند نتیجه رأی‌گیری را هر طور که بخواهند تغییر بدهند، حزب دمکرات کردستان ایران پس از چهار دوره تحریم انتخابات مجلس، این بار از مردم کردستان خواست که فعالانه در انتخابات شرکت کنند و شخصیتهای مورد قبول مردم را به نامزدی بعنوان کاندیداهای عضویت در مجلس ششم فراخواند. جای بسی خوشوقتی است که دعوت حزب از جانب توده‌های مردم کردستان مورد اجابت قرار گرفت و همه در روز بیست و نهم بهمن ماه شاهد حضور گسترده آنان در پای صندوقهای رأی بودیم. حقیقتاً اکثریت نمایندگان دوره ششم مجلس از طرف رأی دهندگان کردستان، انعکاسی از این واقعیت است که این اکثریت نه با انتخاب و اراده آزادانه ملت بلکه از طریق جعل و تقلب در نتایج رأی‌گیری پس از صندوقهای انتخابات بیرون آورده میشدند.

تصدیق می‌فرمائید که اگر فراخوان حزب دمکرات کردستان ایران به شرکت در انتخابات نبود، نه مردم کردستان اینچنین فعالانه در انتخابات شرکت می‌کردند، نه چنین چهره‌هایی نائل به عضویت در مجلس می‌شدند و نه چنین نتایجی از انتخابات دوره ششم مجلس در کردستان به دست می‌آمد. لازم به یادآوری است که همچنانکه در فراخوان حزب و در مناسبتهای مختلف خاطرنشان شده بود، حزب دمکرات کردستان ایران نه مستقیماً در انتخابات شرکت داشت و نه کسانی را بعنوان کاندیدای مورد نظر معرفی کرده بود. لیکن از آنجا که این حزب خود را از مردم کردستان جدا نمی‌داند به یمن انتخاب خردمندانه و صورت فراهم بودن زمینه

انتخاب آزادانه انتقاد دارد، به همه نمایندگان منتخب مردم کردستان احترام می‌گذارد و از آنان در جهت دفاع از منافع مردم حمایت به عمل می‌آورد.

آگاهان امور کردستان شاهدند که حزب دمکرات کردستان هیچگاه خواستار اعمال خشونت در مبارزات حق طلبانه مردم کردستان نبوده و علیرغم اعمال سنگین‌ترین فشارها حتی در مقابله با تهاجم نیروهای سرکوبگر به این خطه از کشور و بویژه قتل‌عام‌ها و جنایتهایی که نمایندگان این حزب از خود بروز داده‌اند همواره این اصل را که "مسأله کردستان راه حل نظامی ندارد" مد نظر داشته و مبارزات تئوری و مسالمت آمیز را بر مبارزه مسلحانه مقدم شمرده است. شاید با علم به این واقعیت بود که جمهوری اسلامی در تلاش برای حذف فیزیکی رهبر فرزانه حزب دمکرات شادروان دکتر قاسملو از طریق "صلح و مذاکره" وارد عمل شد و او را بر سر میز "مذاکره" ترور نمود.

بنابر این حزب ما از نمایندگان مردم کردستان انتظار دارد با حسن استفاده از موقعیت خود و مسئولیتی که بر دوش گرفته‌اند، مستقل از دسته‌بندیهای درون حاکمیت به تشکیل "فراکسیون نمایندگان مردم کردستان" مبادرت ورزیده، همصدا و همگام به طرح مطالبات عادلانه خلق کرد که چیزی جز تأمین حقوق ملی بر مبنای اتونومی (خودمختاری) برای کردستان در چهارچوب ایرانی یکپارچه، مستقل و دمکراتیک نیست، کمر همت ببندند. در این راه حزب دمکرات کردستان ایران که به شهادت تاریخ اکثریت قریب باتفاق مردم کردستان از آن حمایت می‌کنند حامی و پشتیبان آنان خواهد بود.

شایسته نیست تنها تنی چند از نمایندگان کرد بدون آنکه تشکل‌یابی برای حرکت خویش داشته باشند بیهوده وارد درگیریهای جناحی درون حاکمیت شده، پس از مطالبات مردم کردستان به تقویت این یا آن جناح علیه طرف مقابل بپردازند. ما آرزو داریم که جناح معروف به اصلاح طلب گامهای مثبتی در جهت به رسمیت شناختن موجودیت خلق کرد و حقوق و آرمانهای مشروع آن به جلو بردارد، تا در آن صورت حزب دمکرات کردستان ایران نیز به حمایت از آن بپردازد. ولی بر همگان آشکار است که تاکنون این جناح کوچکترین اشاره‌ای به ضرورت تأمین خواسته‌های ملی خلق کرد در ایران ننموده است.

نکته‌ای که باید همواره مد نظر قرار بگیرد این است که اولاً" سرزمین کردستان در ایران به استان کردستان (به مرکزیت سنندج) محدود نشده و چهار استان ایلام، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی را در بر می‌گیرد و ثانیاً" مطالبات مردم کردستان در چهارچوب خواسته‌های اقتصادی و اجتماعی محصور نمی‌تواند باشد. حقوق مورد مطالبه مردم کردستان قبل از هر چیز حقوق سیاسی و ملی و حل مسأله ملی کرد در ایران است. تنها با به رسمیت شناخته شدن موجودیت و حقوق ملی خلق کرد است که راه برای رفع کمبودها در کلیه زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره گشوده و هموار خواهد شد.

بجاست که نمایندگان کرد با همکارانشان در مجلس ششم شورای اسلامی سعی کنند نظر مساعد آنان را در رابطه با طرح خواسته‌های عادلانه مردم کردستان جلب نمایند.

منتظر اقدامات عملی شما در این رابطه هستیم

به امید موفقیت

حزب دمکرات کردستان ایران

اردیبهشت ماه ۱۳۷۹

حیزبی دیموکراتو موجاهیدینی خەلق

عەباس کاردۆ: پێوەندیی حیزبو موجاهیدینی خەلقی ئێران کەی، چۆن لەسەر چ ئەساسێک دروست بوو؟ داخوا ئەو پێوەندی‌یەتان وەک تاکتیک چاو لێ دەکرد یان پێتان وا بوو دەتوانێ بەردەوام بێ؟ زانیاریتان لەسەر ئیدئۆلۆژیی موجاهیدین هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەبێ‌دا پێویستە بڵێم ئەو باسە باسێکی کەمێک دوورو درێژە. پێوەندی لە نێوان حیزبو موجاهیدینی خەلقدا پێش ڕاپەڕینی ئێرانیش بە ڕادەیەکی کەمتر هەبوو. لە دەورانی ئینقلابیشدا، بە تایبەتی دوای سەرکەوتنی ڕاپەڕین، پێوەندیی نێوان حیزبو موجاهیدین گەرمترو پتەوتر بوو. پێم وایە باسم کرد کە بۆ هەڵبژاردنیش ئێمە بەیانییەمان دەرکرد. لە خەڵکیمان داوا کرد کە بەشدار بن و دەنگیش بە کاک مەسعوودی ڕەجەوی بدەن کە هەم مەسئوولی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەلق بوو و هەم کاندیدای ڕیاسەتی جمهووری بوو.

وەک تاریخ نەوە کە بڵێم چ ساڵێکو ڕۆژێک بوو، نازانم. بەڵام ئێمە لە دەرەوەی وڵات بووینو زۆر پێش ئەوەش کە بگەڕێینەوە پێوەندیمان هەبوو، چونکی ئەوانیش خەڵکیان لەدەرێ هەبوو و ئێمەش هەمانبوو. بەڵام لەپاش گەڕانەوەی ڕێبەریی حیزب بۆ نێو ئێران لەساڵی ۱۳۵۷دا ئەو پێوەندی‌یە بەرەبەرە بەهێزتر بوو. لە ساڵی ۵۸یشدا پێوەندیو دانیشتن هەر دەهاتو بەتووندتر دەبوو هەتا وای لێ‌هات کە ئێمە لە دەورەی یەکەمی ئینتیخاباتی سەرکۆماری‌دا پشتیوانیمان لە مەسعوودی ڕەجەوی کرد. کە دواتر ئەویان لابردو ئێمەش بەیانییەمان دەرکرد کە لە هەڵبژاردنەدا بەشدار نابین. دەلیلەکەشی ئەوە بوو جگە لە ڕەجەوی هیچکام لە کاندیداکانی دیکە ئیشارەیەکیان بە داخوازەکانی کورد نەکردبوو، هەر بۆیە بەشدار نەبووین.

بەڵام ڕەنگە مەبەستی تۆ زیاتر ئەو پێوەندی‌یانە بێ کە دواتر دایم بوونو بەهێز بوونو سەرەنجام شوورای میللیی موقاوەمەتیشی لێ‌دروست بوو کە دواتر باسی دەکەین.

سەبارەت بە ئیدئۆلۆژی‌یەکەیان کە دیارە بۆخۆی موجاهیدین قەت نەی‌شاردۆتەوە کە ئیدئۆلۆژی‌یەکی ئیشتیمانیو لەعەینی حاڵیشدا ئیسلامیی هەیە. هەرچەند لەپێش ئینقیلابدا لە ڕۆژانی ئینقیلابیشدا ئەو ئیستیلاحی مارکسیستی ئیسلامی‌یە دروست ببوو، چونکە هێندێک شتیان لە فەلسەفەی مارکسیستی وەرگرتبوو تێکەڵاوی ئوسووڵە ئیسلامی‌یەکەی خۆیان کردبوو کە دوایە، بەداخەوە تاریخەکەی دیسان نازانم،

وای لێ‌هات کە لەتبوونێک لە سازمانی موجاهیدیندا پێک هات. ئەوانەی لایەنگری ئیدئۆلۆژیی مارکسیستی بوون جودا بوونەوە ئەو سازمانی "پیکار"ە یاخەکەی لەوان دروست بوو، جا ئەو جار ئەوانەی لە نێو موجاهیدیندا مانەوە ئیدئۆلۆژی‌یەکی ئیسلامی‌یان هەبوو دەگەڵ مەسایلی ئیشتیمانی‌و ئازادیخوازی.

کەوابوو پێوەندی‌یەکە تازە نیە. بەو ڕوانگیەشەوە نەبوو وەک مەسەلەیەکی تاکتیکی چاوی لێ‌بکرێ. بەڵکوو شتەکە هەر بەو چاوە سەیری کراوە کە ئێمە پێمان‌وایە لەئێراندا دەبێ لە دوو، سێ بارەوە یەکیەتی دروست بێ. یەکێکیان یەکیەتیی بەکردەوە لە نێو هێزە سیاسی‌یەکانی کورددا. دواتر لە ئەڵقەیەکی بەرینتردا دەگەڵ ڕێکخراوە سیاسی‌یەکانی سەر بە نەتەوەکانی ئێران. لە ئەڵقەیەکی گەورەتریشدا دەگەڵ هێزە سیاسی-یەکانی سەراسەری ئێران. چونکی پێمان وایە ئێران دەبێ بەهەوڵی توانای هەمووان ڕزگار بکرێ. سازمانی موجاهیدینیش ئەو وەختی یەکێک لە دوو سازمانی هەرە عومدەی ئێران بوو. ئەگەر لەبیرت بێ ساڵی ١٣٥٨ایش کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بانگەوازی بۆ پێکهێنانی بەرە کرد، لە بانگەوازەکەی‌دا گوترابوو هەستەی سەرکەزیی ئەو جەبهەیە لە قۆناغی یەکەمدا لە موجاهیدینی خەلق چریکە فیدایی‌یەکانی خەڵق‌و حیزبی دێموکراتی کوردستان پێک دێ، ئەوە بەهیچ جۆر بارێکی تاکتیکی نەبوو. بەڵکە لە باوەڕ بە پێویستیی هاوکاری لە نێوان هێزە سیاسی‌یەکانی هەموو ئێراندا سەرچاوەی گرتبوو.

عەباس کاردۆ: ئایا ئێوە پێش ئەوەی فکر لەو ئەڵقە گەورەیە بکەنەوە بیرتان لەوە کردبۆوە کە دەگەڵ ڕێکخراوە سیاسی‌یەکانی گەلانی ئێران بەرەیەک پێک بێنن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەوانیەدا ئەو ئەڵقەیەی نێوەڕاستێ تا ڕادەیەکی زۆر لە چالاک‌بوونی‌دا تازەیە. چونکی بەداخەوە نەتەوەکانی دیکە سازمانی زۆر هەڵسووڕیان نەبوو. ئێستاش بێ‌ئەدەبی نابێ ئەگەر بڵێم سازمانی چالاک‌و گەورەیان نیە کە بتوانن بڵێن خەڵکمان دەگەڵە. یانی هیچ‌یەک لە میللەتانی زۆرلێکراوی ئێران سازمانی ئاوایان نیە، بەڵکوو ڕێکخراوی جۆراوجۆری دیکەیان هەن. ئەو وەختی شتێک هەبوو نێ عەرەبەکان بوو بە ناوی جەبهەی ڕزگاریخوازی ئەهواز. بەلووچەکان شتێکیان هەبوو، هەر ئەو حەرەکەتە کە پێی دەڵێن "بلوچ راج زرمبش" واتە بزووتنەوەی گەلی بەلووچ، ئیدی سازمانی دیکەی ئاوا دەگۆڕی‌دا نەبوو. ئەو ئیستیلاحە بە چالاکی لە قۆناغەکانی دوایی‌دا، یانی لە یەک دەیەی دوایی‌دا دەستی پێ کردوە. ئەوانە ئەگەرچی بەداخەوە نەبوونە سازمانی زۆر چالاک، بەڵام بە هەرحاڵ کەم‌وزۆر نوێنەرایەتیی ئەو گەلانە دەکەن.

عەبباس کاردۆ: ساڵی ١٣٦٠ی هەتاوی خەڵکی کوردستان هەرچەند بە ناپەڵی، باوەشیان بۆ هەزاران ئەندامی موجاهیدین کردەوە زۆر بەباشی جێگاو ڕێگایان دانێ. حیزبیش دەگەڵیان چووە دەبەرەیەکەوە بەیەکەوە "شووڕای نیشتیمانیی بەرگری"یان پێک هێنا. لەو ئەباوەش‌کردنەو پێک‌هێنانی بەرەیە هیچ قازانجێک وەگیر خەڵکی کوردستان کەوت؟ ئەدی حیزب؟ پێت وا نیە لەو بارەیەوە خەڵک باشتریان تەحیزب بیر دەکردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرجار ئەو تسانە کراون کە ئەوە خەڵک باشتر تێ‌گەیی. ئەمن نالێم لەنێو خەڵکی غەیری حیزبی‌دا کەسانی ئاگاتر لە ئەندامانی ڕێبەریی حیزبەکان نین، بەڵام زۆر بەزەحمەت دەتوانم تەسلیمی ئەو تێزە بم کە خەڵک پتر تەشخیس دەدا. خەڵک سیاسەت دەکەن وەکوو خەڵکی موستەقیل. مەسەلەن ئەفسەرێک هەڵدەستێ دەتوانێ بەگژ زەمینو زەماندا بچێ، ئیراد لە هەمووان بگرێ، جنێو بە هەموو دەوڵەتان بدا بەچاکو خراپەوە. بەڵام حیزبێکی سیاسی تەعەهوداتێکی هەیە، موڵاحەزاتێکی سیاسیی هەیەو قسەکانی باجیان لەسەرە. با نموونە هەر لە دەوروبەری خۆمان بێنینەوە. ئێستا لە باشووری کوردستان هێزی سیاسی زۆرن بەڵام دوو هێزی سەرەکی هەن کە دەسەڵاتیشیان بەدەستەوەیە، ڕێبەرانی ئەو دوو حیزبە داوای سەربەخۆیی ناکەن. بەڵام زۆر خەڵکی سەربەخۆ هەن یان حیزبی لەوان چووکتر هەیە داوای سەربەخۆیی کوردستان دەکەن. ئەتۆ بڵێی ئەو حیزبانە کە فیداکاری‌یەکی زۆریان کردوە، دەیان ساڵ ڕابردووی خەباتو تێکۆشانیان هەیە، بە هەزارانو دەیان هەزار قوربانی‌یان داوە، ئەوانە کەمیان بۆ خەڵکی کوردستان بوێ؟ بڵێی پێیان ناخۆش بێ کوردستان ڕزگار بێ؟ شتی وا نیە. بەڵام مەسەلە ئەوەیە ئەوان کەندو کۆسپەکانی سەر ڕێگای ئەو شتانە دەبینن.

عەبباس کاردۆ: بەڵام پێت وا نیە هەڵە لە تاکتیک یان تەنانەت ستراتێژیی حیزبێکدا پێک دێ کە دوایە دەردەکەوێ مەسەلەن خەڵک باشتریان لێک داوەتەوە؟ یانی شتی ئاوا ناتوانێ بێتە پێش؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی حەتتا لەو حاڵەتەدا کە خەڵکەکە بە تەواوی پشتیوانی لە سیاسەتی حیزبێکی دیاریکراو دەکەن، مەسەلەن هەموو کورد لە فلان سیاسەتی فلان حیزب بەتەواوی پشتیوانی دەکا، دەتوانێ دەرکەوێ کە هەڵە بووە، ئەوە ئیرتیباتی بەوەوە نیە داخوا خەڵک ڕەئیەکی دیکەیان هەبووە یان نا. ڕەنگە بووبن ئەفرادێک لە خەڵکی کوردستان کە بە بوونی موجاهیدین لە کوردستان خۆشحاڵ نەبووبن. بەڵام خۆ ئێمە هەروەکەتێکمان نەدیت دژی حزووری موجاهیدین لە کوردستان وەڕێ بخرێ. موجاهیدین کە لە کوردستان بوون قوربانی‌یەکیان بۆ خەڵکی کوردستان نەبوو؟ پیاو هەن بڵێ، دەتوانم بڵێم ئەبارێکەوە بۆ خەڵکی عادی، بۆ ئەفراد قازانجیشیان هەبوو. چونکی حیزبی دێمۆکراتو کۆمەڵەو ڕێکخراوە کوردی‌یەکان ئیمتیازیان هەبوو زۆربەی هەرەزۆری ئەو کارانەی بۆیان دەکرێ، خەڵکەکە خۆبەخشانە بۆیان بکەن. یان

بارمەتیی ماڵیان پێ بکەن. بەڵام موجاهیدین هیچ بارگرانایی‌یەکیان لەو بارەیەوە لەسەر خەڵک نەبوو. ئێمە دەچووین ماڵو مەقەڕمان دەگوازتەوە، داوامان لە خەڵکی دەکرد بە کۆمەگمانەوە بێن بە کۆڵو بە حەیوانو بە جێی کۆمەگمان بکەن. بەڵام موجاهیدین بۆ هەر شتێک بایە نەک هەر قیمەتێک، جاری وابوو دوو قیمەتیشیان دەدانێ. کەوابێ خەڵکیش خۆ ئیعتیرازێکی نەکرد.

بەهەر حاڵ مەسەلەکە لەچی‌ڕا پەیدا بوو لەو مەرحەلەیەدا. نابێ ڕۆژەکانمان لەبیر بچنەوە. لە ڕۆژەکانی دوای ئینقیلابدا ئەوەی هاتبووە سەرکار بەناوی موئەسیسەی دینی، ئایەتوڵڵا خومەینیو لایەنگرانی. زۆربەی زۆری خەڵکی ئێرانیان دەگەڵ بوو. یەکێک ئینکاری ئەوەی بکا، ئینکاری واقیعییەت دەکا. ئەوەش دەزانین کە لە هەموو بەشەکانی ئێرانیش بە تایبەتی ئەو مەنتەقانە کە نەتەوە غەیرە فارسەکانی لێ‌بوون جموجۆڵ دەستی پێ کرد. لە تورکمەن‌سەحرا دەستی پێ کرد. لە خووزستان دەستی پێ کرد. لە بەلووچستان دەستی پێ کرد. تەنانەت لە ئازەربایجان دەستی پێ کرد. بەڵام کە دەوڵەت هێرشی هێنا، بەداخەوە بە دەلایلێکی تەقریبەن قابیلی دەرک، هەموویان بە ئاسانی سەرکوت کرانو کشانەوە. گەلی ئازەربایجان کە دووهەمین میللەتی ئێرانەو لە هێندێک بارەوە حاکم بەسەر ئێراندایە، بەئاسانی پاشەکشەی کرد. مەسەلەن ئازەری‌یەکان لەباری ئابووری‌یەوە ئابووریی ئێرانیان بەدەستەوەیە. لە حاکمییەتدا بەشدارن. لەباری مەزهەبی‌یەوە زۆرجار مەرجەعی هەرە بەرزی دنیای تەشەییوع لەوان بووە. حیزبێکی کە مەرحوومی شەریعەتمەداری پێکی‌هێناو سەرپەرستیی کرد بۆخۆیان ئیدیعایان دەکرد کە ٣ میلیۆن ئەندامی هەیە. بەڵام بە ئاسانی هەمووی ئەوانە پاشەکشەیان کرد. لەئاکامدا دوو شت بۆ سەر کوردستان دەستیان پێ کرد:

یەکیان هێرشێکی بەربن، چونکی ڕژیم دەستی ئاوەڵا ببوو بۆ ئەوەی هەموو هێزەکانی لەسەر کوردستان کۆ بکاتەوە. لەباری ئیزامی‌یەوە فشارێکی زۆری هێنا. شانبەشانی ئەوە لەباری ئابوورییشەوە فشاری هێنا. گەمارۆی ئابووری‌و تەنانەت مەنعی هاتنی خواردەمەنی‌و شیری وشکی منداڵان بەشێک لەو فشارە بوون. هەڵبەت، مەدرەسەکانیشیان داخستن. بەڵام ئەوەی دیکە کە لەباری سیاسی‌یەوە زۆر موهیم بوو، ئەوە بوو تاریکخانەیەکیان بە نیسبەت حیزبی دێموکراتو بزووتنەوەی کوردەوە دروست کرد کە خەڵکی ئێران پەردەیەکی ڕەشیان ڕووبەڕووی کوردستان بۆ دانرا. هیچیان لەبارەی کوردستانەوە نەدەبیست. ئێمە نە تەلەفیزیۆنمان هەبوو، نە دەنگی ڕادیۆکەمان ئەوەندە دەڕۆیشت، نە ڕۆژنامەیەکمان هەبوو لە ئێراندا بڵاو بێتەوە. دەو حاڵەتەدا، لە ئاکامی دیدارێکی نێوان کاک مەسعوودی ڕەجەوی‌و شەهید دوکتور قاسملوودا دەرگایەک کرایەوە. ڕۆژنامەی "موجاهید" ئەو وەختی دەیانگوت لە ٦٠٠هەزار نوسخەدا بڵاو دەبێتەوە. شتێکی زۆر جوانو زۆر بەربڵاویان لەسەر ئەو پێوەندی‌یانە نووسی‌و لە ٦٠٠هەزار نوسخەدا لە سەرتاسەری ئێران بڵاویان کردەوە.

هەربۆیە ئەو گەمارۆ مێنهایی‌یەی بەسەر بزووتنەوەی کوردو حیزبی دێموکراتی کوردستانیاندا کێشابوو، بەتەواوی شکاندی، ئەوە هەربۆخۆی دەسکەوتێکی گەورە بوو.

لەپاشان پێوەندیی دەگەڵ هێزێک کە ئەو وەختی هێزی هەرە گەورەو هەرە عومدە بوو چ زەرەرێکی هەیە، دەتوانم بڵێم ئێستاش خۆشت دەوێ یان خۆشت ناوێ کەیفی خۆتە، دەگەڵ ئەوەی لە تێرۆریزمیان لە عەمەلکردیانو لە تەفسیرگوزارییان کەم بۆتەوە بەداخەوە، بەڵام ئێستاش گەورەترین هێزی سیاسیی سەرتاسەری ئێرانن. ئەمن زۆر جار ئەو مەسەلە دێنمەوە. دەسیاسەتدا، مەسەلەکە ئەوەن وەکا دەگەڵ کاری دوکانداری. کابرا لە دوکانی میوەفرۆشی بەیانی دەچێتە مەیدانی تەرەباری، مەسەلەن باری رائیتەبارێک شووتی و کاڵەک و تەماتەو خەیار دەنێ و دەی‌فرۆشێ و ئێوارێ بەرهەمەکەی دیارە چیی فرۆشتووە چەندی دەست کەوتوە. لەکاری سیاسیی و شۆڕشگێڕانەدا ڕەنگە ئەوانە بەرهەمەکەیان بە چەندساڵ و چەند دەساڵ ببینرێن. ئەمانەت جاری وایە زەرەرەکەشیان ئەوەڵا دەرەنگ دەردەکەوێ. شەرت نیە هەر قازانجەکەی زا بێ، ئەمن پێم وایە دەگەڵ ئەوەی پێوەندیی ئێمەو موجاهیدین زۆری ئەخایاندوە، تێک‌چووە، پسانێکی تێدا بووە کە هەتا ئێستاش بەردەوامە، بەڵام لەو قۆناغەدا کارێکی دروست بووە. ئێمەی لە تەریک کەوتنەوەو لە تاریکخانە دەرهێناوە، هاوپەیمانێکی نیسبەتەن بە توانایی بۆ بزووتنەوەی کوردو حیزبی دیموکرات پێک هێناوە. لە کوللییەتی خۆی‌دا دەبێ بە مووسبەت هەڵی‌سەنگێنین.

عەباس کاردۆ: دوای تێکچوونی پێوەندی‌یەکانتان نەکەوتنە بەر ڕەخنەی خەڵک؟ وەک ئەوەی بڵێن ئێمە رامان گوتوو ئێوە بە قسەتان نەکردین. شتێ وا نەهاتە پێش؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دەزانی بچۆنە. خەڵک کێ‌یە؟ یەکێک دڵی ئەوە بۆ ناوا کرا، ئەوە خرابە. بەڵام چ حەرەکەتێکی عەمەومی لە زیدەی حزووری موجاهیدین لە کوردستان وەڕێ کەوت؟ هیچ نەبوو. هەر ئەوە بوو یەکێک دەهات دەی‌گوت ئەوانە بۆ هاتوونەتە ئێرە؟ بەڵام لە هیچ جێگایەک حەرەکەتێکی گشتی وەڕێ نەکەوت. لەحاڵێک‌دا بەشی زۆری ناوچەکانی کوردستان ئەو وەختی دەدەستی پێشمەرگەدا بوون.

عەباس کاردۆ: باشە هەر ئەوەی خەڵک بەخۆڕایی کوڵی بۆ حیزبی دێموکرات دەکێشاو پووڵیشی دەدایە. بەڵام بەخۆڕایی کاری بۆ موجاهیدین نەدەکرد نیشانەی ئەوە نەبوو ناڕازیبوون؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەگەر زۆر واقیعبینانە چاوی لێ‌بکەین دوو شت هەیە. ئەگەر بەقسەی خەڵکەکە بێ، کە هیچ بە گوناحیشی نازانم، پێی خۆشە بۆ حیزبی دێموکراتیش بە پووڵ کار بکا. ئەمنیش پێم‌خۆشە حیزبی دێموکرات ئەگەر ئیمکانی هەبێ هیچ کارێک بە خۆڕایی بە خەڵک نەکا. بەڵام

سەرچاوەی هێز و تواناى حیزبی دێموکرات خەڵکەکەی خۆیەتی. ئەوە لایەک. لایەکەی دیکەشی ئەوەیە کە موجاهیدین هەر بۆخۆیان داوایەکی ناوایان لە خەڵک نەدەکرد. چونکی موجاهیدین حیزبی ئەو خەڵکە نەبوون. پێم وایە موبالەغە نیە ئەگەر بڵێم لە هەموو کوردستان ئەنداماتی کوردی چالاکی موجاهیدین نەگەیشتنە دە کەس. هەر کەسێکی دیکە هەر جۆرە کارێکی بۆ دەکردن بە پووڵی بۆ دەکردن. یانی بۆخۆشیان ئەو ئیعتازەیەیان بە خۆیان نەدەدا کە داوای کاری خۆڕایی لە خەڵک بکەن.

عەباس کاروان: بۆ ئەمانتوانی هاوکاری دەگەڵ موجاهیدین درێژە بدەن؟ خۆتان ڕۆیشتن یان ئەوان بە بوونتان ڕازی نەبوون؟ بە گشتی هاوکاریتان دەگەڵ یەک چەندی خایاند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چوون بۆ نێو شووڕای میللیی موقاوەمەت لە پاییزی ساڵی ١٣٦٠دا بوو. دەزانم چوار ساڵ و سێ-چوار مانگێک پێیەکەوە بووین. چونکە چوونەکە پێش کۆنگرەی ٥ بوو کە ئەویش ئاخری پاییزی ٦٠ی گیرا. هاتنە دەرەکەش سەرەتای بەهاری ٦٤ی بوو. لەوەش گەڕێ کە هەر لە ساڵی ٦٣ڕا کێشەو ئیختیلافەکە هەبوو، بەڵام دەرچوونەکە لە شووڕا دواتر بوو.

ئەوە کە داخوا ئێمە بۆخۆمان ڕۆیشتین یان نا، هەردووکیان بوون. دەزانین کە شووڕای نیشتمانیی بەرگری لەژێر تەئسیری موجاهیدیندا بوو. لەڕاستیدا شووڕا ئێمەی دەرکرد. ڕەنگە بڵێن ئەوە گلەیی‌یە یان ڕەخنەیە لە موجاهیدین. عیللەتی ئەوەی کە ئەوان حەزیان بە چارەی حیزبی دێموکرات نەدەکرد، ئەوە بوو کە حیزب هێز بوو. لە کۆبوونەوەکانی شووڕادا هەر وەخت قسەیەک دەکرا حیزبێک لەو حیزبانە کە بەشی زۆریشیان بە پێشنیاری موجاهیدین هاتبوون قسەیەکی کردبایە، موجاهیدین بە تایبەت ئاغای ڕەجەوی دەی گوت "آقا ما خون می دهیم". بەڵام نیدی نەی‌دەتوانی بە حیزبی دێموکرات وا بڵێ. چونکی حیزبی دێموکراتیش ناوی نەدەدا. ئەویش هەر خوێنی دەداو زۆر زیاتریشی خوێن دەدا. بە تایبەتی ئەو وەختی ئەوان لە تەواوی ئێراندا ئەو فەعالییەتەیان نەمابوو، بەڵام لە کوردستان ئەوانیش کەم و زۆر هێندێک ئەعالییەتیان هەبوو، ئێمەش کە بەربەرێنی بووەمان. مەعلوومە بوو خوێنی مە لە ئی وان پترە. بۆیە نەیاندەتوانی وا بەمە بڵێن. لەبەر ئەوە حەزیان بەچارەی مە نەدەکرد و لە بیانوویەک دەگەڕان کە ئێمەی پێ لەکۆڵ خۆیان بکەنەوە. ئەوە بوو کە ئەوەی بەئیستیلاح پێی دەڵێن "موزاکەرەی ئێمەو جمهووری ئیسلامی"یان قۆزتەوە بۆ ئەوەی ئێمەی پێ دەرکەن. موزاکەرەکەیش دەکاردا نەبوو. ئەوەی ناویان لێنا موزاکەرە ئەمن بۆخۆم حوزوورم تێ‌دا هەبوو.

دەوڵەتی جمهووری ئیسلامی ڕای‌سپارد کە ئێمە دەمانەوێ دەگەڵ حیزبی دێموکرات لەسەر مەسەلەی کورد موزاکەرە بکەین. ئەوە ساڵی ١٣٦٣ بوو. پێم وایە گەڕاکەی لە کۆتایی‌یەکانی ٦٢دا گوورابوو بەڵام شتەکە ٦٣ی بوو. تەماسیان دەگەڵ کۆمیتەکانی حیزب لە داخل گرتبوو. دەقیق دەگەڵ کۆمیتەی مەهاباد،

کە ئێمە دەمانەوێ موزاکەرە بکەین. بەداخەوە ئەوەمی ڕێبەرایەتیی حیزب هاتبووە پشتی سنوورەکان. ئێمەش پێمان گوتن موزاکەرە دەکەین بەڵام ئەو مەرجانەمان هەن. ئەوەڵەن موزاکەرە دەگەڵ بەرپرسانی ناوچە ناکەین، دەگەڵ دەوڵەت دەی کەین. لە دەوڵەتیش دەگەڵ جەناحێک نای کەین. دەگەڵ دەوڵەتی ڕەسمی دەی-کەین. لەپاشان موزاکەرە دەبێ لەسەر داواکانی گەلی کورد بێ، ڕەنگە شتی دیکەش بێ لەبیرم نین. ئەوانیان بەرپرسایەتی هەموو قیبووڵ کردن. حەتتا وەختی دیاری کراو ئێمە چووین بۆ دیدارەکە. دیدارەکە لە ئالانی سەردەشت پێکهات لە نێرخۆ. ئێمە ئەو کات لە "گەوروەدێ"ی ناوچەی ئالوەت بووین. بەڵام دیدارەکە کەوتە ئالانی، جا لەوێدا دوو شت هەبوون. یەکەم ئەوە کە پێش ئەوەی بچین، بۆخۆمان بە مەرجاهیدینمان گوت کە داوای مولاقاتیان لێ کردووین ئێمە هەینەت دەنێرین. یانی شتێک نەبوو ئەوان کەشفی بکەن. شتێک نەبوو ئێمە بیشارینەوە. خۆی دوکتور قاسملوو بە ئیبراهیمی زاکیریی گوتبوو. لایەکەی دیکە، ئەوێیە کە بە پێیان دەرۆیشتین، چەند حاڵەتێک کە تووشی خەڵکی بووین دەیانپرسی دەچنە کوێ، ڕاست پێمان دەگوتن بۆ ئەوەی خەڵکیش بزانن، دەمانگوت قەرارە نوێنەرانی دەوڵەت بێن یەکتر ببینین.

شەوێ ئێمە چووینە "گەرمارێ"، لەبیرمە ئەو شەوەی حەتا ڕۆژ نەیانهێشت بنووین، دنیایان تۆپباران کرد. بەئیستیلاح بەو عەقڵییەتەی هەیانە قودرەتیان دەنواند بۆ ئەوەی قسەمان پێ نەبێ. یابوو چووینە ئەو مەنتەقەیە کە حایل بوو. لەوێ پێشمەرگەمان داناوبوو. کە هاتبوون بە شێوەیەکی ڕیاکارانە تووشی هەر پێشمەرگەیەک ببوون دەستیان دەئەستۆی کردبوو و ماچیان کردبوون. بۆخۆیان بێچەک بوون. کە هاتن بۆلای ئێمە دووری نێزیک دیار بوو ڕەوحی شاه بوو. میینا خانمی خێزانی کاک عومەری قازیپان دەگەڵ. کاک عومەر بۆخۆی لە زیندان بوو. هەرکە چاومان پێی کەوت زانیمان ئەوە بۆ گۆڕینەوەی زیندانییان هاتوون. دەنا ئەو کاری لێرە چییە. کە هاتن تۆقەم دەگەڵ کردن. وەکوو شتێک کە هەم ئەندامی دەفتەری سیاسی بووم و هەم عومریشم زیاتر بوو، بە سەرۆکی هەیئەتەکەی دەناسرام.

هەیاس گاوداز: ئێوە کێ و کێ بوون مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بووم، شەهید سەرگورد عەلییار بوو، کاک حەسەنی ئەیووبزادە بوو ئەوەی پێیان دەگوت مامۆستا گۆران. کە دەستم دەنێو دەستی نا، ویستی بێتە پێش ماچم بکا، ئەمن دەستم توند قایم کرد نەمهێشت بێتە پێش ماچم بکا. دوایە لە زیمنی دانیشتنەکەدا گلەیی کرد گوتی ئێوە دۆستانەتان بەرخورد نەکردوە. گوتم ئێمە دوژمنین، لە موقابیل یەکتردابین. ئەوە ئەگەر لەجێی دیکە بایە بەخێرهاتنی یەکتریان نەدەکرد، بەڕاستیەشیان قسە دەکرد. ئێمە باوەڕمان بەو شتانە نییە، بەڵام بە ڕیا یەکتر ماچ ناکەین. ئەگەر ببینە دۆست لەباوەشت دەگرم ماچیشت دەکەم. بەهەر حاڵ کە قسەمان کرد دەرکەوت ئەوە عەمەریی بۆ

فریو بووە بۆ ئەوەی دەستیان بگاتە ئێمە. ئێمە بۆخۆمان کۆبوونەوەیەکی چەند دەقیقەییمان کرد. ئەمن بۆخۆم
ڕەئیم وابوو کە بەڕێیان کەینەوە بێینەوە، بەڵام دوو ئەندامەکەی ڕەفیقم گوتیان تازە ئێمە هەر هاتووین و
خەڵکیش زانیویانە، با بزانین دەڵێن چی. بەڵێ کە هاتنە سەر باسی ئەوەی، گوتمان ئەو زیندانی‌یانەی ئێوە
لێیان دەگەڕێن لەلای ئێمە نین. هاتبوون داوایان دەکرد کاک عومەری قازی بە دوو زیندانی بگۆڕینەوە کە
ئەو دوو زیندانی‌یە لەلای ئێمە نەبوون. ئێستا ئەو دو زیندانی‌یە ڕەنگە کوژرابن، ڕەنگە هەر بە دەستی ئێمەش
کوژرابن. بەڵام لەلای ئێمە نین. کەوابێ ئەوەیان سەرناگرێ. پاشان کەوتینە قسان. هێندێک شتیان گوت:
دەوڵەت وایەو فڵانەو هەر مەنتەقەی سەرشاخانتان بەدەستەوە ماوە ئەویشتان لێ دەستێنینەوە لەو شتانە. گوتم
ئەوە بۆیە ئەوشۆ ئەو تەزوتۆقەتان دەست پێ کردبوو کە وامان پێ بڵێن؟ دەتانەوێ بەوەی بمانترسێنن؟ ئەگەر
پێتان خۆشە هەر ئێستا بچن بیگرن. ئەگەر پێتان وایە گرتنی سەرشاخان یان جێگایەکی دیکە بزووتنەوەی
کوردو حیزبی دیموکرات لەبەین دەبا، لە هەڵمەدان هەڵەی گەورەی ئێوەشو ئی پێش ئێوەش دەوەدا بووە کە پێ-
یان وابووە بە سووکەوتاسانی دەتوانن تەواوی بکەن.

بە هەرحاڵ دانیشتنەکە تەواو بوو نەگەیشتینە هیچ شتێک. دیارە هێندێک قسەی سەیروسەمەرەشی
تێدابوون. کابرا گوتی ئێمە هەرچی قورئان دەیڵێ، ئای‌دەین بە کورد. ئەمنیش گوتم ئەتۆ حەقت نیە باسی
قورئان بکەی، ئەمن حەقم هەیە باسی بکەم چونکە ئەمن خوێندوومە. بەڵام ئیختیلافی ئێمە دەگەڵ جمهوریی
ئیسلامی لەسەر شوورەتو ئەرکانی دەستوورە نیە هەتا موڕاجەعە بە قورئانو ئەحکامی دین بکەین. ئەوە لەسەر
خودموختاری‌یە کە ئەویش دەقورئان‌دا نیە. بەڵام ئەمن شتێکی دیکەت دەگەڵ دەکەم، هەرچی قورئان گوتی
مەی‌دەن بەکوردان ئێمە ناماندەوێ. دیارە خۆ قورئان ئەوەشی هەر تێدا نیە. هێندێک لەوشتانە بەهەر حاڵ
گوتران. کەوابوو هەر لەبنی‌ڕا موزاکەرەیەک لەگۆڕێ‌دا نەبوو.

عەباس کاردۆ: کێ بوو ئەو کابرایەی هاتبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەداخەوە ناوەکانم لەبیر نین، ڕەنگە لە جێگایەک سەبت کرابن. ۳ کەس بوون، یەکیان
لە سەرۆک‌وەزیری‌ڕا هاتبوو. یەکیان پێم وایێ لە وەزارەتی کیشوەرەوە هاتبوو. یەکێکیشیان لە ئوستانداریی
ورمێوە هاتبوو کە دیارە بۆ ئێمە سابیت نەبوو ئەوانە سەر بە کوێن، هەر بۆخۆیان وایان دەگوت. نە
موزاکەرەیەک هەبوو، نە تەبێیش بوو. بەڵام موجاهیدین ئەوەیان قۆزتەوە. پاشان ڕایان گەیاندبوو کە
کۆبوونەوەی شووڕا دەکرێ، بەڵام ئێمەیان دەعوەت نەکردبوو. ئێمە دەگەڵ دوکتور شەرەفکەندی بەسەریەکەوە
وەڕێ کەوتین بۆ پاریس. ئەمن هەر بۆیە دیاری کرابووم کە بۆ ماوەی شەش مانگان وەک نوێنەری حیزب
لەوێ بم نەیەمەوە بۆ شووڕاش نوێنەر بم. هەرکە گەیشتینە وێ دەسبەجێ پەیامێکم بۆ ئاغای مەسعوودی

ڕەجەوی نارد کە ئەوە ئێمە نەو نەفەر لێژنەو دەمانەوێ پێمان بڵێن کۆبوونەوەکە کەنگێیە ئەڤا حوزوورمان هەبێ. بۆیەش ئەمن نامەکەم نووسی چونکی هەم ئەمن لێپرسراو بووم هەم ئەرکانە جێگری سکرتێریش بووم. دوایە تەلەفوونمان کرد. گوتیان جوابتان دەدەینەوە. ئێستاش ئەوە جوابمان دەدەنەوە، نە تەلەفوونیان بۆ کردین و نە هیچیان پێ گوتین. جەلەسەکەیان بەجودا گرت.

لە ئەساسنامەی شووڕادا شتێک هاتبوو، نازانم ئێستا گۆڕیویانە یان نا، کە دەڵێ بۆ هەموو بڕیارێک ئەکسەرییەت پێویستە و هەموو سازمانەکانی ئەندام لە شووڕاشدا حەقی ڤێتۆیان هەیە ئیللا بۆ یەک شت. بۆ دەرکردنی ئەندامێک دەنگی موافیقی خۆی پێویست نیە. یانی دەنگی زۆربەی عەدەمی موخالەفەتی یەکێک لە سازمانەکان. بەڵام ئەو کۆبوونەوەیە کە کردبوویان کۆبوونەوەی دەرکردنی ئێمە لە شووڕا نەبوو. کۆبوونەوەکە لەسەر ئەوە کرابوو کە ئایا ئەو مووزاکەرەیەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە ئیستیلاحی باو ناقیزی ئەساسنامەی شووڕایە یان نا. بەڵێ بڕیاریان دابوو کە ناقیزە. ئەوە خیلافی ئەساسنامە بوو چونکی ئەوە بۆ دەرکردنی مە نەبوو. ئەوەڵەن ئەبانەتیشتبوو بەشدار بین لەحاڵێکدا حوزوورمان هەبوو. لەپاشان بۆ دەرکردنمان نەبوو هەتا بڵێن دەنگی موسبەتی خۆمانی ناوێ. بۆ ئەوە بوو کە بڵێن داخوا ناقیزی پێڕەوی ئێوەیە یان نا. ئەگەر ئێمە لەوێ باین دەمانگوت ناقیز نیە. ناقیزیش نەبوو چونکە هیچ ماددەیەکی وای تێدا نەبوو. مادام ناقیز نەبوو ڤێتۆمان دەکرد. بۆیە ئەوان بڕیاری دەرکردنی ئێمەیان ئاوا دا. ئێمە ئەوەمان بە نارەوا زانی و دووبارە داوای کۆبوونەوەمان کرد کە ئەوەشیان نەکرد. بەناچار حیزب ئەوجار بۆخۆی بەیاننامەیەکی دەرکرد کە دیارە لە ئارشیوی حیزبدا ماوە ئەگەر بمانەوێ بڵاوی بکەینەوە. ئیعلاممان کرد کە لە شووڕای میللیی موقاوەمەت دێینە دەرێ. یانی لەواقیعدا هەر وەک ئیشارەت پێ کرد ئاوابە، هەم دەریان کردین و هەم بۆخۆمان ڕۆیشتین.

عەبباس کاردۆ: بەڵام ئەوان بە ئێوەیان گوت دەرمان کردوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر ئەوەیان بۆ ناردین. یانی بەو حیسابە مادامێکی ناقیزی ئەساسنامەیە ئیدی تەواوە. خۆ دواتریش هەر داوایان لێ دەکردین کە حیزبی دێموکرات دەبێ تەعەهود بدا کە هیچ وەختێک مووزاکەرە ناکا. تەنانەت کەمێک دواتر هەر ئەو ساڵەی نامەیەکمان بۆ نووسین. داوامان لێ کردن ئێستا کە نەمانتوانیوە لە شووڕادا پێکەوە کار بکەین وەک شووڕایەک. پێمان خۆشە وەک دوو هێزی سیاسی کە لەنێو یەک وڵاتدا خەبات دەکەن پێوەندیی سیاسیمان هەبێ. با ئەو پێوەندییانەمان نەپچڕێ. جوابەکەیان ئەوە بوو کە دەبێ تەعەهود بدەن هیچ وەختێک مووزاکەرە ناکەن. لەپاشان دەبێ یەکیەتیی نیشتمانییش مەحکووم بکەن چونکی لە مەنتەقەی 'پشتئاشان'ی ئەوانە چەندێک شەڕیان بوو، ئەگەر لەبیرم بێ پێم وایە موجاهیدین

٤ کەسیشیان لێ کوژرابوون. ئێمە گوتمان قەت بۆ موجاهیدین سەلبی ئیرادە لەخۆمان ناکەین هەرچەند هیچ موزاکەرەیەکیش دەگۆڕێدا نەبوو هەر وەک تا ئێستاش نەبووە. یانی لە ٦٤ وە هەتا ئێستا کە ڕێبەرایەتییەک تێپەڕیوە هیچ موزاکەرەیەک نەبووە. وا دیارە لەداهاتووشدا دەگەڵ ئەو جمهووریی ئیسلامی‌یە هەر نابێ. بەڵام گوتمان ئەو ئیرادەیە لەخۆمان سەلب ناکەین. لەپاشان چ لزوومێک هەیە ئێمە هێرش بکەینە سەر هێزێکی کوردستانی بۆ ئەوان. ئەویش بەتایبەتی وەکوو شەرتی پێوەندی. یانی ئەوان دەیانەویست ئیرادەی سیاسیمان لێ وەربگرن کە ئێمە هەموو قوربانی‌یەکمان لەپێناو ئەو ئیرادە سیاسی‌یەدا داوە. کەوابێ ئەو ئیرادە سیاسی‌یە تەسلیمی وان ناکەین.

عەباس کاردۆ: لە کۆنگرەی ٥ دا هەم دروشمی ڕووخانی ڕێژیم پەسند کراو هەم درێژەی هاوکاری دەگەڵ موجاهیدین. جگە لەوانە شتێکی دیکەی وا هاتە پێش کە بۆ باس بێ؟ وا دیارە یەک لەو کۆنگرانە بوو کە موشکیلەی کەم بوو. ڕای تۆ چیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە وەک ئەو کۆنگرانە نەبووبێ کە ئینشیعابی ئەوانەیان تێدا ڕوو دا. وەک کۆنگرەی ٤ کە دوایە دەستەیەک جودا بوونەوە. یان کۆنگرەی ٦ کە بوو بە باعیسی ئەوەی لە نەتیجەکەی‌دا هێندێک کەس هەر لەحیزب دەرکران. بەڵام لەسەر بەشی یەکەمی پرسیارەکەت کە غەیری ئەو دوو بڕیارە چی دیکە ڕووی‌دا. پێم وایە شتێکی ئەساسی ئەوتۆ ڕووی نەدا. دیارە بەرنامەو ئەساسنامە تازە کراوەتەوە، بڕیار دراوەو قەتعنامە دەرچووە. یانی ئەو کارانەی لە هەر کۆنگرەیەک‌دا دەکرێن لەویش کراون. بەڵام لەو بارەیەوە کە ڕێبازێکی دیکەمان هەبوو، لەو بارەیەوە کۆنگرەی پێنجەم سەرەتای قەسڵێکی تازە بوو. ئەگەر گوتم کۆنگرەی ٤ سەرەتای قەسڵێکی تازە بوو چونکە پاش چەندین ساڵ یەکەم کۆنگرە بوو کە لەنێو وڵاتەو خەڵک‌دا دەگیرا. بەڵام کۆنگرەی پێنجەمیش لەباری سیاسی‌یەوە سەرەتای قەسڵێکی نوێ بوو چونکە هەڵوێستێکی تازە لە بەرامبەر جمهووریی ئیسلامی‌دا گیرابوو. ئەمن ئێستا گومانم بۆ پەیدا بوو، دەبێ موراجەعە بکەینەوە، داخوا پەیوەستبوون بە شووڕای میللیی موقاوەمەت پێش کۆنگرە بوو یان پاش کۆنگرە.

دیارە چوونمان بۆ نێو شووڕاش بۆخۆی داستانێکی هەیە کە پیاو ناوا لەتەکاو باسی دەکا وەبیر هاتنەوەی هاسان نیە. بەڵام داستانەکە ئەوە بوو کە دوکتور سەعیدی ڕەحمەتی لەلایەن دەفتەری سیاسی‌یەوە چووە دەرەوە. مەئموورییەتی درایە کە لە کۆبوونەوەکانی شووڕاشدا بەشدار بێ. دوکتور قاسملوو کاغەزێکی سپی ئیمزاکراوی خۆی دابوو بە دوکتور سەعید. کە چووبوو موزاکەرەیان کردبوو، دیارە تەماس دەگەڵ کوردستان ئاسان نەبوو، ئەوانیش فشاریان بۆ هێنابوو کە دەبێ زوو جواب بداتەوە. بۆیە بێ‌ئەوەی موافەقەتی دەفتەری سیاسی لەسەر مولحەقبوونەکە وەربگری، هەتا بزانین بەچ شەرایتێک و چۆنە، نامەکەی لە زمان دوکتورەوە

نووسیبوو و تەسلیمی کردبوون، تەقریبەن دوو ڕۆژ دواتر ئێمە لە نێوەڕۆکەکەی ئاگادار بووین. ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە موڵاحەزاتێک هەبوو لەسەر شێوەی چوونمان بۆ نێو شوورا. دیارە چوونەکە کەمێک پەلەی تێدا بوو، بناغەی کارەکە بەتەواوی نەشێلرابوو. بەڵام ئیدی تازە نە دوکتور قاسملوو، نە حیزب نەیویان هەڵ-نەوەشاندەوە. بۆیە نامەی پەیوەستبوونی ئێمە بە شوورای میللیی موقاوەمەتە بەخەتی دوکتور سەعیدو ئیمزای دوکتور قاسملوویە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لەسەر دروشمی ڕووخانی ڕژێم هیچ موشکیلەیەکتان بۆ نەهاتە پێش، مەبەستم ئەوەیە موخالەفەتی جیددیی لەگەڵ نەکرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: موخالەفەتێکی یەکجار کەم کرا. تەنیا ئەوە بوو چەندێک کەس ئەویش زۆر کەم، لە کۆنگرەدا باسیان کرد ئەوە شوعاری مە نییە ئێمە بەتەنیا جمهووریی ئیسلامیمان پێ تاقڕووخێ و لەو شتانە. بەڵام وەک هەمیشە گوتوومانە، هەڵگرتنی شوعاری ڕووخانی ڕژێم بەمانای ئەوە نییە ئێمە دەتوانین بی‌-ڕووخێنین. بە مانای هەڵوێستێکی سیاسی‌یە کە لە چوارچێوەی ئەو ڕژیمەدا ئیمکانی چارەسەری مەسەلەی کورد نییە. بۆیە ئەو دروشمە هەڵدەگرین. هەر لەو دیدارەی ئالانی‌دا کە باس کرا، یان نێ "پیشوش" چونکە دەقیق لە بیتووشی بوو، ئەو کابرای لە سەرۆک‌وەزیری‌یەوە هاتبوو گوتی پرسیارێکم هەیە. ئەگەر دەوڵەت خودموختاریتان بداتێ ئێوە دروشمی ڕووخانی ڕژێم لادەبەن؟ گوتم تەبیعی‌یە، چونکە ئەو وەختی ڕژێم ڕووخاوە. گوتی چۆن؟ گوتم خۆ ئێمە دوژمنایەتی‌یەکمان لەگەڵ سەروسیمای ئیمامی نییە، هەر کەلیمەی ئیمامیشم بۆ بەکار هێنا. خوای ئیمام پیرێکی خاوێن ڕێکوپێکو جوانە، ئێمە کێشەمان لەگەڵ سیاسەتەکانە. ئەگەر سیاسەتەکە گۆڕا ئەو وەختی ڕژێم ڕووخاوە، ئێمە نە لەگەڵ جمهووری کێشەیەکمان هەیە، نە لەگەڵ ئیسلام. ئەو وەختی جمهووریی ئیسلامیشمان قبووڵ دەبێ و مەعلوومە ئەو شوعارەش هەڵ-دەگرین. ئیدی ئەو جمهووریی ئیسلامی‌یە ئەوە نابێ کە ئێستا هەیە. جا لە کۆنگرەشدا هەر وا باس کرا و ئیدی لەواقیعدا ناکرێ بڵێم بە ئەکسەرییەت، چونکی پێم وایە لە دەنگ‌داندا کەس موخالیفی نەبوو.

عەباس کاردۆ: ئێستا پێت وایە دانی ئەو دروشمە لەجێی خۆی بووە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئێستاش هەر وایە. چەندێک کەس شتەکان زۆر دوگم دەڵێن. شوعاری ئیسرائیلو فەلەستینی‌یان چاو لێ‌بکە. فەلەستینی‌یەکان ئیسرائیلیان لە دەریا دەکرد، دروشمی ئیسرائیلیش لە نیلەوە هەتا فورات بوو. یانی هەمووی وەختی پەروەردە. بەڵام چەند ساڵان لە مادرید و لە ئۆسلۆ پێکەوە دانیشتن، موزاکەرەیان کرد. یانی شوعاری ڕووخاندن نە شتێکە کە عەمەلی لێ نەکرێ، نە موخالەفەتی

دەگەڵ ئەوە هەیە کە ئەگەر دەرفەتێک بۆ تەفاهوم هەبێ، ئیستیفادەی لێ بکرێ. هیچ شەڕێک وا نیە بڵێی شەڕەکە تەواو دەبێ جا سوڵح دەکرێ. هەمیشە شەڕەکە بەردەوامە، ئەوولێن تەماسەکان بۆ ئاشتی — بە واسیتە یان بێ واسیتە- دەگیرێن، جا ئەوجار ئاگربەس ڕادەگەیەنرێ. خۆ ئەگەر شەڕ لە بەینی دوو هێزاندا هەیە ڕاناوەستێ، مەگەر بە نابوودی‌و شکستی موتڵەقی لایەکیان ئەو شەڕە تەواو بێ کە ئەوە شتێکی دیکەیە. ئەوە ئیدی سوڵح نیە.

عەباس کاردۆ: ماموستا دێمەوە لای خۆت. دوای کۆنگرەی چوار بەرپرسایەتیت لەحیزبدا چی بوو؟ هەتا چ ڕادەیەک لە کاری خۆتو هاوکاراتت لەو ساڵانەدا ڕازی بووی؟ ماڵو منداڵت لە کوێ بوونو ژیانی بنەماڵەییت چۆن دەگوزەرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دوای کۆنگرەی ٤ ئەمن جارێکی دیکە بووەمەوە ئەندامی کومیتەی ناوەندی‌و دەفتەری سیاسی. پێم وایە لەو ماوەیەدا هەتا کۆنگرەی ٥ بەشێکی زۆری هەر لە بەشی تەبلیغاتدا بووم. وا بزانم هەر هەمووی ئەو ماوەیە لەو بەشەدا کارم کرد. وەکوو ماڵیش، ماوەیەک ماڵەکەم هەر لە مەهاباد بوو هەتا پاییزی ساڵی ٥٩. پاییزی ٥٩ منداڵەکانم جارێک هاتنە دەرێ، هاتبوونە "گاگەش"ی مەنگوڕان کە ئەمن لەسەفەری جنووبەڕا هاتبوومەوە. هەر ئەمن گەیشتمە گاگەشی گوتیان منداڵەکانیشت لێرێ هەڵاتوون. دووبارە ناردمەوە نێو شاری. بەڵام دوایە دەزستانی‌دا جارێکی دیکە ئیگەرانی‌یان بۆ پەیدا ببوو و ئەوەیک مابوونەوە خەڵکی دۆستو برادەر پێیان گوتبوون مەسڵەحەت نیە لێرە بمێننەوە. هەر بۆخۆیان بەبێ کەلوپەلی ئیوماڵ سواری ماشێن ببوونو ملی ڕێگایان گرتبوو هاتنەوە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە. ئەو جارەشیان بە ڕێکەوت ئەمن کە لە دەفتەری سیاسی بووم چووبوومە ماڵی براکانم لە گوندی "گزلێ"ی ناوچەی ڕەبەت. سەرم دابوونو هەرلەوکاتەدا هەوڵی ئەوەشم بوو کە بە کۆمەگی وان ماشێنێک دار بۆ منداڵەکان بنێرمەوە بۆ زستانێ. هاتین لە"بناویلێ" کە لەسەر جادەیە لامان دا کە وەختی نیوەڕۆیە بوو نانی بخۆین. هاتن گوتیان ماشێنێک هاتوە ژنومنداڵی تێدایە، دەڵێن ژنومنداڵی فلانە کەسن. نەمیاندەزانی ئەوە ئەمنم لەوێ، گوتیان خەبەری بدەن با بزانێ. دەیانزانی جەمعێک میوان لەماڵی ئەحمەدئاغا بوون کە ساحێب ماڵەکە بوو، بەڵام نەیاندەزانی کێین. کە وایان گوت گوتم ئەمن بۆخۆم هەوم. چووین تەماشام کرد منداڵەکانم بوون. ئیدی لەوێ‌ڕا ئەوانمان برد، شیوەسەڵی‌و لەوێ سەقامگیر بوون هەتا دوای کۆنگرەی ٥. ئەوجار دەستیان بە جێگاگۆڕینێ کرد. لە"کازێ" بوون لە "ئەڵوسە"ی بوونو ئیدی ئەو بەتبەتێنەی بەسەر ماڵە پێشمەرگەی دی بەسەر ئەوانیش هات.

لەسەر کاردکان، کار ئەوە نیە پیاو بتوانێ لێی ڕازی بێ. ئەگەر لێی ڕازی بودی بەمانای ئەوەیە ژیان ڕادەوەستێ. بەڵام لەسەر یەکە دەکرێ کاری ئەو ماوەیە بەباش بزانی. چونکی فیداکاری و تەحەممولی ڕەنج و مەینەت بوو لەپێناوی بیروباوەڕدا. قبووڵی ئەو هەموو خەتەراتە بوو کە لەسەرمان بوو. سەبر ئەوەیە بەشێکمان ئێستاش هەر ماوین و نەکوژراوین. بەمردنی تەبیعیش نەمردووین. خەتەری مەرگ هەمیشە بە دوامانەوە بووە. بە تەیارە، بە تۆپ، بە تانک، بە موشەک، یان بە ئیحتمالی تیرۆر. هەموو ئەوانە بە دواماندوە بوون. بەڵام زۆر جاریش بەڕاستی هەر لەمردن گەڕاوینەتەوە. یانی خەتەری مردن ئەوەندە نێزیک بووە کە ئینسان لەمەڕی ماوەتەوە. جا لەو حاڵەتەدا دەڕژێدان بە خەبات و کاری تێکۆشان پێم وایە بۆ هەموو لایەک بە سەربەرزی حیسابە.

هەباس کاردۆ: بەبێی کۆنگرەی ٤ و ٥ کەسی وا موشکیلەساز دەحیزبدا، یان دەڕێبەرایەتیدا نەبوو کە تووشی سەر ئێشەتان بکا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شتی ئاوا گەورە نەبوو کە جێگای ئەو بووبێ. ڕەنگە ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی کێشەیەکی جودیی چووک بان گەورە، یانی دوای ڕۆیشتنی تاقمی ٧ کەسی ئەوەی مایەوە موشکیلێکی لەو بابەتەی نەبوو. دیارە مەسەلەی کورتە باس کە دواتر کێشەی دورست کرد، لە کۆنگرەی پێنجیش هاتە گۆڕێ. سیفەکەشی لە هەموو کۆنگرەکاندا بەجۆرێک دەگۆڕا. مەسەلەی ڕووحی شادبێ کاک کەریمی حیسامی بۆخۆی ئەوەی نەبوو. بەڵام لەپشتەوەڕا تەئسیری هەبوو کە ئەو مەسەلەیە هەڵایسێ. چونکی ئەو دەیەویست حیزبی دێموکراتی کوردستان بێ لەوەی ئیتیحادی جەماهیری شوورەوی پێی باش بوو. دیارە بۆخۆی نەهاتە کۆنگرە. چونکی ڕازی نەبوو بەوەی لە کۆنفرانسدا خۆی کاندیدا بکا. دەیەویست کۆمیتەی ناوەندی دەعوەتی بکا. کۆمیتەی ناوەندیش دەعوەتی نەکرد. گوتیان دەلیلێک نیە. ئەو لەنێو جەمعێکدایە کە هەموو کەس دەیناسی. عەکسی ئەوە بۆ کۆنگرەی ٩ ڕووی دا کە ڕەنگە ئەتۆ بۆخۆت یەکێک لەوانە بوویی کە داوایان لەمن کرد لە کۆنفرانسدا خۆم کاندیدا نەکەم بەڵکە کارێک بکەن کە کۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسی دەعوەتم بکەن. ئەمن گوتم قەت حازر نیم شتی وا تەحەممول بکەم. ئەگەر خەڵک نایەوێ بچمە کۆنگرە، ناچم. ئەخۆشی کۆنگرەم نیە، کەمپەیدی کۆنگرەدم نیە. وابوو لە کۆنفرانس خۆم کاندید کرد و حەتمەن لەبیرتە کە دەنگی یەکەمم هێنابۆوە. بەڵام کاک کەریم پێی وابوو ئەوە سووکایەتییە، یان جوورزانم ڕەنگە متمانەی بەخۆی نەبووبێ کە پێی وا بووە ڕەئیی نادەنێ. بۆیە ئەو لە کۆنگرەی ٥دا بەشدار نەبوو. بەڵام لەپشتەوەڕا هێندێک هەڵڵای ساز کرد.

عەباس کاردۆ: دوای کۆنگرەی پێنج دیسان بوویەوە بە ئەندامی دەفتەری سیاسی. کارو بەرپرسایەتیت لەو دەورەیەدا چی بوو؟ لەو ماوەیەدا دیسان ژیانت دەگەڕێتەوە شاخ. ئەو وەزعەت چەندە بۆ سەخت بوو؟ بەگشتی چەند ساڵ توانیت لە نێو شار بژی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دوای کۆنگرەی ٥ مەسئوولیەتەکان لە یەک جێگا نەبوون فەرقیان هەبوو. ماوەیەک دیسان ئەمن بەرپرسی ڕادیۆو ئینتیشارات بووم، ئەگەر لەبیرت بێ ئینتشاراتمان بەکۆڵەوە بوو، بیبە "ئاڵوەتان"، بیبە "ئاڵیەسەران"، بیبە "دووئاوی دۆڵەتوێ" و هەمووی ئەوانەمان پێ کرد. دوایە ماوەیەک ئەمن دەگەڵ کاک جەلیلی گادانی مەسئوولیەتێکی دیکەمان بە ئەستۆوە بوو. ئەو وەختی دەفتەری سیاسی ببوو بە دوو بەش، هەر ناوی لێ نرابوو دەفتەری سیاسیی ژمارە ١ و ژمارە ٢. ئێمە لە ژمارە ١ بووین کە دواقیەدا لەوێش هەر ماڵبەکۆڵ "خانەبەدوش" بووین. هەوەڵێ لە"ئواوێ" و ئەوانە بوو، دوایە چووە "ئەڵۆسەی". لە ئەڵۆسەیڕا چووە جێگایەک بە ناوی "چۆمەڵ" لە نیزیک "کەڵەکاوێ". دواتر هەروا وەک خانە بەدووش ڕۆییین بۆ "ئێهەنگوێن". دیارە بەشێکی زۆری هەر دەچادردا دەژیاین. ئەمنو کاک جەلیل سەرپەرستیی کاروباری ئەو مەنتەقەیەمان بەدەستەوە بوو. لەدوایەش کە شوێنی دەفتەری ژمارە ١ گیرایەوە، مانەوەمان ئیدی عەمەلی نەبوو و گەڕاینەوە ئەوجار دەفتەری سیاسی بۆوە بە یەک. ئەمن دیسان بۆ جارێکی دیکە مەسئوولیەتی ئینتشاراتم وەرگرتەوە.

پاشان ئەوە کە چەند لەشاردا مامەوە. ئەمن بەداخەوە لە وڵاتی خۆماندا دەکرێ بڵێم ئەمن لە شار نەژیام. یانی ئەو وەختەی باسی ساڵ دەکەین، چونکی ئەمن لە پاییزی ٥٧ی دا کە هاتمەوە بە مەخفی دەژیام هەتا بەهاری. چونکە هەتا ٣١ی خاکەلێوەی ١٣٥٨ ئەمن هەر بەتەنیا بووم، ماڵم هێشتا نەهاتبۆوە. کە وا بوو بۆ سبەینەکەی شەڕی نەغەدەی قەوما. لەپاشان ماوەیەکی پێوە خرا ئەمن مەئمووریەتم وەرگرت چووم بۆ جنووبی کوردستان. پێش ئەوەی مەئمووریەتی جنووب وەربگرم، چووینە دەرێ بۆ "سەرشاخان". ئیدی ئەو ماوەیە ئەمن فەقەت بەسەفەر سەردانی ماڵێم دەکرد. دەنا وەکی موقیم بوون لە شار، نابێ باسی ساڵ بکرێ. ڕەنگە ماڵەکەم واتە منداڵەکان ساڵێک لە مەهابادێ بووبن. دەنا ئەمن هیچ ساڵان لەشار نەژیام.

عەباس کاردۆ: ساڵی ١٣٦١ی هەتاوی ساڵێکی چارەنووسساز بۆ بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو، کۆماری ئیسلامی لەو ساڵەدا توانی بەشێکی زۆر لە ناوچەکانی کوردستان بگرێتەوە. هۆ یان هۆیەکانی خۆڕانەگرتنی هێزی پێشمەرگە چی بوو؟ خاڵە لاوازەکانی ڕێبەرایەتیی بزووتنەوە لەچیدا خۆی دەنواند کە بکرێ دەرسیان لێ وەرگیرێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەپێشدا بڵێم بۆ فریو تێچوو ئەمن کەس فریو نادەم، ڕەنگە هەتا ئەو شتانە بڵاو دەبنەوە ئەمن ئێسک‌و پرووسکیشم نەمابێ. بەڵام پێم‌خۆشە باسێک لەوەی ئەکەین کە پێشمەرگە خۆی ڕانەگرتە چونکی وا بووە پێشمەرگە جارێکیش شکاوە. شەڕ وایە، ئەگەر شکستی تێدا نەبێ هونەری تێدا نییە. یانی شەڕکەرێک کە هەمیشە سەر دەکەوێ هیچ هونەرێکی نییە، هونەری شەڕکەرێک جارێک لەوەدایە کە شکستی پێ تەحەممول دەکرێ، جارێک دەوەدایە کە سەرکەوتنی پێ تەحەممول دەکرێ. بەرمانایە کە لە سەرکەوتندا لەخۆی بایی نابێ. ناڵێم پێشمەرگە شکستی نەبووە، جاری وابووە شکستی مەقتەعیی هەبووە، بەڵام پێشمەرگە لە هەموو وەختەکاندا و بە تایبەتی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو مەرحەلەیەدا بەڕاستی هەموو داستانەکانی ئازایەتی‌و قارەمانەتی‌و خۆڕاگری‌و لەخۆبوردوویی‌یان تۆمار کرد.

بەڵام ئەوە کە بۆ نەکرا هەتاسەر ئەو موقاوەمەتە دەداخڵی وڵاتدا بەردەوام بێ، یانی مەنتەقە ئازادەکە بپارێزرێ، دەلیلەکەی پێموایە لە باسەکانی دیکەدا هات. دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی لە هیچ کوێی ئێراندا موخالەفەتێکی دەگەڵ نەدەکرا. هیچ بەرهەنگاری‌یەکی لە موقابیلدا نەبوو. بۆیە توانیبووی ئەوەندی پێویستە هێز لەسەر کوردستان کۆ کاتەوە. بە تایبەتیش شاراوە نییە کە دوژمنایەتی‌یەکە زیاتر دەگەڵ حیزبی دێموکرات بوو. چونکە ناوچە ئازادەکانیش زۆر بەکەمی ڕێکەوت پارچەیەکی چووکەڵە لە شەرز هەبوو کە هێزێکی دیکە تێیدا باڵادەست بێ. دەنا مەنتەقە ئازادەکانیش هەموو لەبەر دەستی حیزبی دێموکراتدا بوون. هەتتا موخالیفەکانیش حیزبیان بە ساحێبی قەزیەکە دەزانی، ئاخر ئێراد زۆر لە حیزب دەگیران. بۆ؟ چونکی بە حیزبی دەسەڵاتداریان دەزانی. کەس لەباری ناعولایماتەوە مەسەلەی ئێرادی لە فیدایی‌یەکان نەدەگرت. چونکە دەیانزانی ئەوان جەمعێکی کەمن‌و ساحێب‌ئیختیار و نفووز نین.

جا شەڕەکە زۆر نابەرابەر بوو. گەمارۆیەکی ئابووریی توند خرابووە سەر کوردستان. بە تایبەت ئەو مەنتەقانەی حوزووری پێشمەرگەیان تێدا بوو. یانی دەگەڵ ئەوەی فیداکاری‌یەکی زۆر کرا و قوربانی‌یەکی زۆر درا، بەڵام درێژەیدانی ئەو موقاوەمەتە دەبوو نرخی زۆر گرانتری بۆ بدرێ، بۆیە بڕیاریش بەوە درا کە مەنتەقە ئازادەکە بۆ جمهوریی ئیسلامی بەجێ بهێڵرێ‌و شێوەیەکی دیکە لە خەبات بگیرێتە پێش کە ئیمکانی موقاوەمەتی بەردەوامیی زیاتر تێدابێ. لەڕاستی‌دا یە جۆرێک لە جۆران بەسەرماندا سەپا دەنا ئەو شەڕەی ئێمە بۆ ماوەی چەند ساڵ ئیدامەمان دا وەکوو شەڕێکی جەبهەیی، لەبنی‌ڕا شەڕێک نەبوو کە بە هێزێکی پارتیزانی تەدارەک بکرێ. چونکە بە دەیان‌جار پێشمەرگە مەجبوور بووە جەبهەیەک بەجێ بهێڵێ لەبەر ئەوەی فیشەکی پێ‌نەماوە. لەحاڵێکدا تەرەفەکەی دیکە قۆرخانەی بێ دواوەیە. بە تانک و تۆپ‌و موشەکی‌و هەموو جۆرە چەکێک تەیارە بە کامیۆن شتی پێ دەگا. ئەگەر لەسەر تەپۆڵکەیەک پایەگایان دانابە، ئەو پایەگایە زۆر جار بەشی ٦ مانگ هەموو شتێکی دەپاڵدا بووە، لە خواردەمەنی‌یەوە بگرە هەتا چەک‌و

تەقەمەنی. زۆرجار کە پێشمەرگەی ئێمە پایەگایان گرتووە نەک هەر ئەو چەکانە کە بەدەست ئەفەرەکانەوە بوون بەڵکە چەکی زیادی‌یان تێدا گرتوە. موهیمات ئەوەندە زۆر بووە کە لە زۆربەی جارەکاندا پێشمەرگە بۆی ڕانەگوێزراوە. بۆیە مەجبـــوور بـــووە بی‌تەقێنێتـەوە هـەتا نەکەوێتـەوە دەسـتی ڕێژیم. تەنانـەت ئـەو خواردەمەنی‌یەی گیراوە بۆ پێشمەرگە دەسکەوتێکی بەنرخ بووە. دەلیلی بەتاڵ‌کردنی مەنتەقەکە ئەوە بوو کە فشارەکە یەکجار زۆر بوو، نەدەکرا لەوە زیاتر موقاوەمەت بکرێ.

عەباس کاریز: یانی بۆ نموونە لە گرتنەوەی جادەی پیرانشار - سەردەشتدا، نەدەکرا بەرنامەڕێژی‌یەکی زیاترو ڕێک‌وپێکی‌یەکی باشتر لەبەرچاو بگیرێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە ڕەنگە ستراتیژیستەکان یان ئەوانەی کاری نیزامی دەزانن بتوانن قەزاوەتی لەسەر بکەن. بەڵام وەک کەسێک کە ئیتیلاعاتە نیزامی‌یەکەی لەحەددی سیفردایە، ئەگەر قەزاوەت بکەم ڕەنگە هاسان نەبێ بڵێم ڕێک‌وپێکی دەی‌توانی وا بکا کە ئەوە ڕوو نەدا. دەلیلەکانی چین؟ لایەکی ئەوە بوو کە هەر وەک گوتم هێزەکان زۆر نابەرابەر بوون. لایەکەی دیکە ئەوە بوو، ڕاستە قورسایی شەڕ لەو وەختی‌دا لەوێ بوو، بەڵام ئێمە لە هیچ جێگایەک بێ کێشە نەبووین. ئەو وەختی لە زۆرجێگا حوزوورمان هەبوو. داوامان لەهەر جێگایەک دەکرد، هێزمان بۆ بنێرن نەیان دەتوانی، چونکە ناوچەکەی خۆیان چۆڵ دەبوو. بۆیە زۆر بەدەگمەن هێزی کۆمەگیمان بۆ دەهات، پێم وایە ژمارەیەکی کەمتر لە ١٠٠ کەسمان هێز لە جێگاکانی دیکەوە بۆهات. دەنا نەمانتوانی هێز لەوێ کۆ بکەینەوە. ئەو هێزەی لەوێمان هەبوو، لە موقابیل ئەو هێزەدا کە دوژمنەکەمان هێنابووی، یەکجار نابەرابەر بوو. ناڕەسایی و ناڕێک‌وپێکی هەر هەبووە. بەڵام هەر ئەندازە ڕێک‌وپێک بایە بە باوەڕی من دەی‌توانی چۆڵ‌کردنی جادەکە تەنیا یە مانگ یان مانگ و نیو وەدوا بخا، دەنا نەی‌دەتوانی پێشی بگرێ.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

سازمان مجاهدین خلق ایران

مجاهدهای انقلابی

سخنگوی شورای ملی مقاومت در نشست مطبوعاتی روز بیست و نهم و بیست و هشتم فروردین ماه ۱۳۶۲ طرح پیشنهادی از سوی حزب دمکرات کردستان ایران در مورد تامین خودمختاری کردستان را رد کرده است. ظاهراً استدلال آقای [illegible] این بوده است که تنها مجلس مؤسسان صلاحیت تصویب چنین طرحی را دارد.

واضح است که چنین استدلالی هیچ پایه و مبنای درستی ندارد، چرا که شورا از هم اکنون رئیس جمهور، نخست وزیر، [illegible] آینده کشور را مشخص نموده و برای هیچکدام از این امور منتظر تشکیل مجلس مؤسسان نمانده است. بنابراین چگونه است که وقتی مسأله تامین حقوق [illegible] مطرح میشود [illegible] به مجلس مؤسسان حواله میگردد؟!

حزب ما [illegible] شورای ملی مقاومت [illegible] خلق کرد [illegible] را در کردستان تحمل نموده [illegible] اعتقاد [illegible] است. لیکن سازمان مجاهدین خلق [illegible] حزب دمکرات کردستان [illegible] مردم کردستان [illegible] حزب [illegible] کردستان و خلقهای ایران [illegible].

آنگاه [illegible] مردم کردستان [illegible] است. از جمله [illegible] که رد [illegible] مردم کردستان [illegible] خلق [illegible] صلح [illegible] شورای ملی مقاومت [illegible] حزب [illegible] خواهد بود.

با [illegible] مجاهدین خلق [illegible] خودمختاری [illegible] طرح خودمختاری کردستان [illegible] کردستان [illegible] شورای ملی مقاومت [illegible] شورا و مجاهدین خلق خواهد بود.

حزب دمکرات کردستان ایران

دفتر سیاسی

[illegible] اردیبهشت ماه ۱۳۶۲

بەڵگەی (٢)

برادر گرامی آقای مسعود رجوی مسئول شورای ملی مقاومت،

پس از تقدیم درودهای انقلابی و آرزوی پیروزی برای شورای ملی مقاومت.

نامهٔ مورخ ۲۰ آذر ... شما را دریافت کردیم. همچنین نامه‌ای نیز به امضای ناشناس "مهدی" از سوی دفتر سیاسی سازمان مجاهدین خلق ایران بدست ما رسید. چون نامهٔ اخیر بسیار پرخاشگرانه نوشته شده و پر از تحریف بود، بهتر آن دیدیم که از پاسخ مستقیم به چنین نامه‌ای خودداری نماییم. لذا تنها ضمن همین نامه در موارد ضروری به نامهٔ آقای مهدی نیز اشاره خواهیم کرد. ناگفته نگذاریم که برخورد مسئولان سازمان مجاهدین خلق ایران نسبت به حزب بطور کلی توهین‌آمیز است چرا که مسئول اول این سازمان دبیرکل حزب ما را شایستهٔ این ندیده‌اند که خود به نامهٔ او جواب بدهند، بلکه پاسخگویی به نامهٔ دبیرکل را به عضو دفتر سیاسی سازمان محول می‌کنند. همچنانکه در صفحات بعد خواهند دید، کاملاً واضح است که عضو دفتر سیاسی سازمان مجاهدین از هیچ نوع بی‌احترامی نسبت به دبیرکل و حزب دمکرات کردستان [illegible] نکرده، در نامهٔ چند صفحه‌ای خود بارها به خود اجازه می‌دهد که به حزب ما تهمت روا دارد و یا آن را تهدید کند.

در مورد نامهٔ شورا قبلاً لازم است به دو مطلب اشاره کنیم: نخست آنکه چون نامهٔ شورا طولانی و حاوی موارد بسیاری است که نیاز به پاسخ دارد، ناچاراً این نامه نیز علیرغم تمایل ما طولانی خواهد بود. قبلاً از این بابت معذرت می‌خواهیم.

ثانیاً چون مطالب بسیاری در نامهٔ مسئول محترم شورا مطرح شده و گاهاً مطالب کم‌اهمیت‌تر بطور کلی و مسائل مشخص‌تر بطور ضمنی ارتباط دارد، خود را ناچار می‌بینیم که با صراحت کامل مسائل را مطرح کنیم و نظر حزب دمکرات را به اطلاع شورای ملی مقاومت برسانیم.

نامه‌ای از سوی مسئول شورای ملی مقاومت نوشته شده، اما در محتوا تفاوت چندانی با نامهٔ عضو دفتر سیاسی سازمان مجاهدین ندارد. تنها باید اذعان کرد که لحن آن ملایم‌تر است و کوشش بکار رفته که مطالب بصورت زننده مطرح نشود، هرچند در همه جا این کوشش موفقیت‌آمیز نبوده است. ناگفته نگذاریم که بنا به اظهار برخی از اعضای شورا مسئول شورا در نوشتن نامه با اعضای شورا مشورتی بعمل نیاورده و تنها آن را در جلسهٔ شورا قرائت نموده است.

در نامهٔ مسئول شورا مسائل بسیاری مطرح شده که ما آنها را به دو بخش تقسیم می‌کنیم: نخست مسائلی که اهمیت اساسی دارد و ما کوشش خواهیم کرد در بررسی این مسائل بتفصیل سخن بگوییم. دوم موارد مشخصی در نامه آمده که توضیح کوتاهی درباره آنها را کافی می‌دانیم.

الف- طرح خودمختاری کردستان.

از موضعگیری شورا به طرح خودمختاری شروع می‌کنیم چرا که این مسئله برای حزب ما و مردم کردستان و بطور کلی برای همهٔ خلقهای ایران اهمیت حیاتی دارد.

نخست بجا می‌دانیم انگیزهٔ دفتر سیاسی حزب دمکرات کردستان را در طرح مسئلهٔ خودمختاری روشن سازیم. دلایلی چند موجب شد [illegible] این طرح در شرایط کنونی بحث و ارائه شود:

۱- تهاجم نظامی رژیم خمینی در کردستان همچنان بشدت ادامه دارد و مردم کردستان قهرمانانه آنچنانکه در تاریخ کشور ما کمتر سابقه دارد به مقاومت برخاسته‌اند.

مردم کردستان از شورای ملی مقاومت انتظار هر نوع کمک، بویژه کمکهای سیاسی و تبلیغاتی دارند. تجربهٔ تنها چند ماه اخیر سال گذشته نشان داد که انتظار کمک تبلیغاتی از شورا بیهوده است، چرا که پیشنهادهای ما پیرامون وارد کردن ضربه به هدفهای اقتصادی و اعتصابی شهرها مورد توجه قرار نگرفت، بلکه رسماً رد شد، و در نتیجه اعمال تمرکز کردستان در برابر یورش وحشیانهٔ رژیم جمهوری اسلامی تقریباً تنها ماند. ما فکر میکردیم که شورای ملی مقاومت با پذیرش محتوای خودمختاری و اعلام آن تا حدی میتواند این کمبود را جبران و به تقویت روحیهٔ مردم و پیشمرگان کردستان کمک نماید. موضعگیری آشکار شورا و رد طرح خودمختاری حزب ما را در مقابل چنان بقای قرار داد، که ناچار به نوشتن نامهٔ کوتاه لیکن صریحی در اینمورد به شورا شدیم.

۲ـ طرف یک سال و نیم عضویت حزب ما در شورا، متوجه شدیم که متأسفانه شورای ملی مقاومت نه تنها مسئلهٔ ملی را آنچنانکه لازم است درک نکرده، بلکه برخی از برخورد هائی اعضای آن و قبل از همه سازمان مجاهدین نشان میدهد که از محتوای خودمختاری که بعنوان اصل مقدسی پذیرفته‌اند، برداشتی غیر از مردم کردستان و حزب ما دارند. و همانگونه که در همین نامه نیز اشاره خواهیم کرد، تصور برخی از اعضای شورا از محتوای خودمختاری کاریکاتوری بیش نیست.

۳ـ در مادهٔ سوم برنامهٔ شورای دولت موقت آمده است:

" پایان دادن به جنگ ضد خلقی علیه مردم کردستان با اعلان خودمختاری در چهارچوب تمامیت ارضی ایران، کوشش برای جبران آثار این جنگ."

شورای ملی مقاومت و اعضای آن برای سرنگونی رژیم خمینی میکوشند و با کمال تواضع باید عرض کنیم که در شرایط فعلی حزب دمکرات از همهٔ اعضای شورا در این رابطه فعالتر است. ما امیدواریم که رژیم خمینی هرچه زودتر سرنگون گردد. در این صورت اعلان خودمختاری مانند مسئلهٔ مبرمی در مقابل شورا و حزب دمکرات قرار خواهد گرفت. حال ما از مسئول شورا و از شورا میپرسیم:

اولاً: این خودمختاری که شورا میخواهد اعلان کند، چیست و چه محتوایی دارد؟
ثانیاً: این خودمختاری در کجا و در چه بخشی از ایران اعلان خواهد شد؟ یکشبه میشود خودمختاری را اعلان کرد بدون آنکه محتوای آنرا مشخص نمود؟ مگر میشود خودمختاری را اعلان کرد بدون آنکه قلمرو جغرافیائی آنرا تعیین نمود؟

ـ اگر از هم اکنون درباره محتوای خودمختاری در داخل شورا به توافق نرسیم، پس از سرنگونی رژیم خمینی دچار مشکلات بزرگی خواهیم شد و از روز اول بر سر کار آمدن شورای ملی مقاومت احتمالاً اختلافات جدی در داخل شورا بروز خواهد کرد. ما فکر میکنیم که بهتر است این اختلافات را قبل از سرنگونی رژیم خمینی حل بکنیم و در داخل شورا در مورد محتوای خودمختاری به نظر مشترکی برسیم.

همین امر درمورد قلمرو جغرافیائی منطقهٔ خودمختار نیز صادق است. آیا بهتر نیست از هم اکنون که فرصت کافی وجود دارد، محدودهٔ منطقهٔ خودمختار را تعیین کنیم، یا حداقل بخش اصلی این منطقه را مشخص سازیم، و برای نواحی مورد اختلاف ضوابط و معیارهائی پیش بینی نمائیم، یا این مسئله را مسکوت بگذاریم و پس از سرنگونی رژیم خمینی که بروز اختلافات ممکن است پیآمدهای ناگواری داشته باشد، به ابتکار دست بزنیم؟

اما ببینیم برخورد شورای ملی مقاومت با طرح خودمختاری پیشنهادی حزب ما چگونه بوده.

است؟ عوام‌فریب و ساده‌لوح‌پسند بودن این طرح را رد کرده است، چراکه شورا "... تعیین قلمرو جغرافیائی کردستان ایران و تقسیم حدود صلاحیت دولت مرکزی ایران و ارگانهای خودمختاری را در صلاحیت خود نشناخت" (ص ۱۱ پلاتفرم). استدلال شورا اینست که تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن مربوط به تعیین نظام جدید جمهوری است که به مجلس مؤسسان واگذار گردیده است.

این استدلال دو وجه دارد: نخست آنکه تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن با تعیین نظام جمهوری ارتباط دارد. این سخن نادرست است. رفع ستم ملی و تأمین حقوق خلق‌های ستمدیده در بسیاری از کشورها که دارای نظامهای مختلف سیاسی هستند، با اشکال مختلف تحقق یافته است. در هند و پاکستان جمهوری، اسپانیای سلطنتی، یوگسلاوی سوسیالیستی. اعطای حق خودمختاری و رفع ستم ملی، بهیچوجه نظام سیاسی کشور را تعیین نمیکند و تأثیری هم در تعیین این نظام ندارد. نظامیکه خودمختاری را میپذیرد، میتواند سلطنتی، جمهوری ساده و یا جمهوری سوسیالیستی باشد.

ثانیاً، در روزهائی که دولت موقت گفت تعیین نظام جمهوری جدید با مجلس مؤسسان است، در رفراندوم اعلامیه شورا هنگامیکه مسئله شکل جمهوری مطرح شد، همین سازمان مجاهدین خلق اصرار داشتند که کلمه "اسلامی" پس از جمهوری دمکراتیک حذف شود، تعیین نام جمهوری نیز به مجلس مؤسسان محول شد. مجلس مؤسسان از چند شکل جمهوری یکی را باید انتخاب نماید: جمهوری، جمهوری دمکراتیک، جمهوری اسلامی، جمهوری دمکراتیک اسلامی. حال ما از شورای ملی مقاومت میپرسیم: در صورت انتخاب کدامیک از اشکال جمهوری از سوی مجلس مؤسسان، خودمختاری مورد بحث قرار خواهد گرفت؟ اینکه تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی باید به مجلس مؤسسان محول گردد، سخن صحیحی نیست بلکه با قبول اعلان خودمختاری به تأخیر انداختن رفع ستم ملی و مقابله ...

در برنامه آمده است: "... اعتقاد به تقسیم ثروت و درآمد ملی بین ... ایران ... بنا شده دمکراتیک است". چطور و کجا گفته است که شورا باید تصمیم ... تعیین تصمیم شورا در مورد خودمختاری باید کاملاً "ملی" باشد و به اطلاع همه خلقهای ایران برسد. حزب دمکرات خواسته خود را در مورد خودمختاری از کسی پنهان نکرده است. ... از شورا بخواهد که در مورد آن تصمیم مخفیانه اتخاذ بکند. اصولاً حزب ما به تصمیماتی که دور از چشم خلقها و بدون شرکت نمایندگان آنها اتخاذ میگردد، نه اعتقاد دارد و نه احترام میگذارد.

در برنامه شورا و همچنین در برنامه آقای مهدی ... بار اشاره شده که تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن با نمایندگان منتخب مردم ایران است. طرح مسئله بدین صورت اگر هم خالی از غرض باشد غلط و مبهم است. تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن با نمایندگان منتخب مردم کردستان با ... مردم سراسر ایران ... حقوق سیاسی اصطلاح ... وجود دارد. خلق حاکم که معمولاً در کشور اکثریت دارد، همیشه قادر است خلق ستمدیده را در اقلیت قرار دهد و از طریق کاملاً "دمکراتیک" خواستهای ملی را رد نماید. شما میخواهید از مردم ایران نظرخواهی بکنید که آیا مردم کردستان خودمختاری میخواهند یا نه، و چطور خودمختاری میخواهند و قلمرو جغرافیائی کردستان کدام است؟ این نظرخواهی باید در کردستان بعمل آید و بعمل هم آمده است. مردم کردستان بیش از چهار سال است مبارزه خونین و قهرمانانه‌ای را بخاطر خودمختاری ادامه میدهند و محتوای خودمختاری را هم مشخص نموده‌اند. تنها موردی که برسر برخی مناطق قلمرو جغرافیائی خودمختاری اختلاف نظر بروز کند، مراجعه به آراء

عمومی ساکنان این و آن استان لازم است. اینست برخورد اصولی دموکراتیک ما. و آنگاه آقای مهتدی بخود اجازه میدهد به حزب ما بگوید که به امضاء و التزام خود وفادار نیست و بگونه‌ای ضد دموکراتیک در مورد قانون جغرافیایی تصمیم میگیرد (ص ۱۰).

شما در نامه خود مسئله خودمختاری را در سطح مسائل سراسری از قبیل مسئله ارضی قرار میدهید. اینکار نیز جز منحرف کردن اذهان در راه حل مسئله نتیجه دیگری ندارد. چراکه مسئله ارضی یک مسئله اجتماعی است و شیوه حل آن مستقیما با نظام کشور ارتباط پیدا میکند. در حالیکه تأمین حقوق ملت ستمدیده و رفع ستم ملی امری است سیاسی و همانگونه که گفتیم در نظامهای مختلف این حق به اشکال گوناگون تأمین شده است. ثانیا ظاهرا اعضای شورا در مورد مسائل ارضی اختلاف نظر ندارند و یا اگر دارند تاکنون آنرا اظهار نکرده‌اند. در صورتیکه هم اکنون کاملا آشکار است که در مورد محتوای خودمختاری اختلاف نظر وجود دارد. ثالثا مسئله ارضی از وظایف دولت موقت نامیده شده است و ممکن است هریک از اعضای شورا راه حل جداگانه‌ای برای این مسئله ارائه نمایند. رابعا هیچیک از اعضای شورا شرط وجود خود در شورا را به مسئله ارضی منوط نکرده‌اند. در حالیکه انگیزه پیوستن حزب دموکرات به شورا پذیرش اصل خودمختاری و شرط ماندن و وفاداری شورا به اصل خودمختاری و برخورد جدی آن با این مسئله است.

صریح‌تر بگوئیم، شما میخواهید که حزب دموکرات و مردم کردستان برای سرکار آوردن شورای ملی مقاومت مبارزه بکنند، در این راه از هیچ فداکاری دریغ نورزند، ولی حق نداشته باشند از هم اکنون بدانند که همین شورا با خودمختاری که آنها بخاطرش میجنگند موافقت خواهد کرد یا نه؟ ممکن است بفرمائید حق این بود که قبل از پیوستن حزب دموکرات به شورا این فکرها را میکردید. پاسخ ما بسیار ساده است. اولا شورا اصل خودمختاری را پذیرفته بود. ثانیا پیوستن ما به شورا قبل از همه بعلت وجود سازمان مجاهدین خلق در شورا بود که مسئول اول آن هنگامیکه خود را کاندیدای ریاست جمهوری کرده بود، صراحتا اعلام میداشت که طرح ۲۲ ماده‌ای خودمختاری پیشنهادی از سوی هیئت نمایندگی خلق کرد را پذیرفته است. نگاهی به این طرح و مقایسه آن با طرحی که حزب دموکرات به شورا پیشنهاد کرده است، بخوبی نشان میدهد که در طرح حزب ما خواستها تعدیل یافته و خلاصه‌تر شده است. حال این سؤال پیش میاید: چرا سازمان مجاهدین خلق از موضع پیشین خود عدول کرده و چرا حاضر نیست از هم اکنون طرح خودمختاری حزب دموکرات را بپذیرد، در حالیکه قبلا طرح مفصل‌تر از آن را پذیرفته است؟

ما با استناد به اینکه شورا اصل خودمختاری را پذیرفته و سازمان مجاهدین خلق نیز بعنوان یکی از پایه‌های اصلی شورا قبلا طرح ۲۲ ماده‌ای را پذیرفته است، در بدو پیوستن به شورا مسئله محتوای خودمختاری را مطرح نکردیم. اما اکنون که بدین ترتیب پیش آمده که برخی از اعضای شورا و بویژه مجاهدین از مواضع قبلی خود عقب نشینی کرده‌اند، طرح محتوای خودمختاری و تقاضای تصویب آنرا از طرف شورا ضروری میشماریم.

توضیح مسئله مهم دیگری را نیز ضروری میدانیم: شما در نامه خود در صفحه ۱۱ و بند اول ماده ۴ الحاقی الف از ماده ۳ فصل اول برنامه استفاده میکنید. شما خوب میدانید که علیرغم اصرار شما نمایندگان حزب ما در اجلاس اول شورای ملی مقاومت حاضر نشدند متنی را امضاء بکنند که ما را نسبت به برنامه‌ای که در واقع برنامه مجاهدین است ملتزم میساخت. ما هنگام پیوستن به شورا نوشتیم که "اصول کلی" این برنامه را قبول داریم. و حالا یکبار دیگر اعلام میکنیم که ما تنها نسبت به ۳ سندی که در اجلاس اول شورا در اسفند ماه ۱۳۶۰ تصویب شده ملتزم هستیم و هیچگونه تعهدی نسبت به متن برنامه پیشنهادی سازمان

مجاهدین و ... آن ما ادعانموده و اینرا بارها اعلام نموده‌ایم.

این قسمت از بحث را خلاصه میکنیم: در ۲ سندی که از طرف شورای ملی مقاومت تصویب شده هیچ ماده‌ای وجود ندارد که طرح مسئله خودمختاری به شورا را مانع گردد. از سوی دیگر اختلاف‌نظرهائیکه بروز کرده، بجای ایجاد وحدت‌نظر در داخل شورا و تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آنرا ... دور میسازد. چراکه بالاخره شورا باید بگوید نخستین روز بعد از سرنگونی رژیم خمینی محتوای خودمختاری که اعلان خواهد کرد چه خواهد بود و این خودمختاری کجا اعلان خواهد شد؟

حال چرا شورا اصلاً طرح مسئله را رد نموده و حاضر نشده در باره آن به بحث بنشینند؟

در نامه شورا در صفحه ۱۲ چند سئوال جالب مطرح گردیده است: نخست آیا تصویب طرح خودمختاری در وحدت جبهه نیروها در مسیر سرنگونی هرچه سریعتر خمینی خواهد بود یا نه؟ جواب کاملاً مثبت است. تصویب این طرح مردم کردستان را در مبارزه علیه رژیم خمینی تشویق خواهد کرد و همچنین دیگر خلقهای ستمدیده ایران را که بیش از نصف جمعیت کشور را تشکیل میدهند بسوی شورای ملی مقاومت جلب خواهد نمود. همچنین نشان خواهد داد که شورای ملی مقاومت به تعهدات خود پای‌بند است و در صورت پیروزی کارآئی شورا، رژیم دمکراتیک پلورالیستی در ایران مستقر خواهد شد. بالاخره موجب پشتیبانی همه آزادیخواهان ایران از شورا خواهد گردید.

سپس سئوال شده: آیا یقین دارید که بحث در باره طرح خودمختاری، بعلت اختلاف‌نظرها و ... اعضای شورا نخواهد انجامید و انشعابی رخ نخواهد داد؟ مسئله کاملاً روشن است، زیرا اینکه بنظر مسئول شورا، اگر مسئله تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن در شورا مطرح شود شورا در معرض خطر انشعابی قرار خواهد گرفت، به دیگر سخن در شورا نیروهائی هستند که حاضرند از شورا خارج شوند ولی حاضر نیستند طرح خودمختاری را بپذیرند. آنگاه اجازه بدهید ما هم سئوالی را مطرح کنیم که طی چند سال گذشته بارها از سوی اعضا و هواداران حزب دمکرات و مردم کردستان از ما پرسیده‌اند: آیا شورائی که هنوز به قدرت نرسیده، طرح خودمختاری را نپذیرد، آیا پس از آنکه قدرت را در دست گرفت آنرا خواهد پذیرفت؟

در سئوال دیگری در نامه آمده که آیا نسبت به روز نخست ورود به شورا چیزی عوض شده؟ جواب این سئوال را قبلاً داده‌ایم، ولی بجاست میگوئیم: بلی خیلی چیزها عوض شده که قبلاً گفتیم و بموقع به مواردی اشاره خواهیم کرد.

در صفحه ۱۲ نامه خود نوشته‌اید که حاضرید مسئولیت شورا و دولت موقت را نیز بعهده گرفته و یا جریان مورد قبول شورا واگذار نمائید. تا آنجا که به حزب دمکرات مربوط میشود، ما مسئولیت شورا را به سازمان مجاهدین خلق واگذار کرده‌ایم. حال با وجود این سازمان است که شما بعنوان شخصیت ... را بعنوان مسئول شورا تعیین کند. وقتیکه از مسئولیت شورا کناره‌گیری کنید، لابد شورا در این مورد تصمیم مقتضی اتخاذ خواهد نمود.

در مورد ماًموریتی که به دبیرکل حزب دمکرات دکتر عبدالرحمن قاسملو محول شده تا در مورد نظرات شخصیتها و سازمانها حول برنامه شورا کوشش خود را مبذول دارد، مسلماً میدانید که از طرف ایشان کوتاهی نشده و بارها با همه سازمانها و شخصیتهای کرد در اینباره تماس گرفته‌اند. متأسفانه برخورد شورا و سازمان مجاهدین خلق نسبت به مسائل کردستان، زمینه را برای انجام ماًموریت دکتر قاسملو مساعد نکرده، بلکه مشکلات فراوانی را نیز ایجاد نموده است.

هم شما و هم آقای مهدوی در نامه‌های خود صحبت از بالکانیزه کردن میکنید . متأسفانه توضیح نداده‌اید یا نخواسته‌اید توضیح بدهید که مقصود شما از بکاربردن این اصطلاح چیست؟ در صفحهٔ ۳ نوشته‌اید " تا زمانی که جوانان ... چشم داشته به رهنمای خارجی به بالکانیزه کردن ایران خواهید ایستاد ! " جای تأسف است که مسئول اول سازمان مجاهدین خلق ، همان سازمان انقلابی و میهنی که طرفدار حق تعیین سرنوشت خلق کرد بود و طرح ۲۶ ماده‌ای خودمختاری را پذیرفته بود ، اینک در دام نظرات کسانی افتاده که سالها است به حزب ما اتهام تجزیه‌طلبی میزنند . چون شما میدانید این اتهام چقدر پوسیده و زننده است و چقدر مردم کردستان از شنیدن اصطلاح تجزیه‌طلبی متنفرند ، اصطلاح دیگری را انتخاب کرده‌اید که همان معنی را میدهد . سالهای متمادی بلندگویان رژیم شاهنشاهی ، حزب ما را وابسته به این یا آن قدرت خارجی قلمداد میکرد . سالهای متمادی به حزب ما صفت تجزیه‌طلب و بیگانه‌پرست میدادند . بلندگویان رژیم خمینی هم نزدیک پنج سال است همین اصطلاحات را تکرار میکنند و بزعم ایشان ما " گروه وابسته به استکبار جهانی " هستیم . ما نه از رژیم وابسته و ضد خلقی شاهنشاهی انتظار داشتیم که حزب ما را بمثابهٔ حزبی وطن‌پرست و ملی بشناسد و نه از رژیم ضد انسانی و ارتجاعی خمینی انتظار داریم که از حزب ما بمانند حزبی مردمی و بخود متکی یاد کند . درست بهمین دلیل از شما مسئول اول سازمان مجاهدین خلق و مسئول شورا انتظار نداشتیم که صحبت از بالکانیزاسیون بکنید . متأسفانه شما هم بخود تان حق میدهید ایرانی‌تر از ما باشید . چون گویا کردها یا ایرانی نیستند ، یا در بهترین حالات هموطن درجه دوم بشمار میروند . بهمین جهت به خلق ستمدیدهٔ کرد باید با عدم اعتماد نگریست و جنبش این خلق را هر چقدر هم اصیل باشد ، هر چقدر هم مورد پشتیبانی توده‌ها باشد ، آلت دست رهنمای خارجی دانست .

شما در نامهٔ خود تان به چند مورد که با مسئلهٔ خود مختاری ارتباط پیدا میکند اشاره کرده‌اید که توضیح دربارهٔ آنها را ضروری میدانیم .

در صفحهٔ ۶ از اعتراضات عناصر ملی و میهن‌پرست به نقشهٔ کردستان که مثلاً از جانب ما و در کنار مصاحبهٔ دبیرکل حزب ما در روزنامهٔ فرانسه چاپ شده است سخن میگوئید . چون گویا این نقشه ۶ ـ ۵ استان غربی کشور منجمله ایلام و لرستان را تماماً شامل میشود .

نمیدانیم مقصود تان کدام نقشه است و اینکه یک خبرنگار خارجی نقشه‌ای را در کنار مصاحبه نشان میدهد چه ربطی به ما دارد . از این گذشته واقعاً آیا گناهی نابخشودنی است که ما چند استان را جزو کردستان حساب کنیم؟ مگر شما نیز دچار شوونیزم عظمت‌طلبانه شده‌اید؟ اولاً همچنانکه در طرح خودمختاری پیشنهادی حزب ما آمده ، تعیین مرز جغرافیائی کردستان باز روی ضوابط تاریخی ، جغرافیائی ، اقتصادی و خواست اکثریت ساکنان هر استان تعیین خواهد شد . ثانیاً فرض کنیم بجای ۴ استان ، ۶ استان جزو کردستان محسوب شود ، مگر نه اینست که منطقهٔ خود مختار در چهارچوب تمامیت ارضی و استقلال ایران آنطور که شما بارها در نامه‌تان و در تمامی نشریات و اعلامیه‌های سازمان در رابطه با کردستان تکرار میکنید ، در چهارچوب تمامیت خدشه‌ناپذیر ایران قرار دارد . پس آنگاه شما چرا اینقدر از اینکه مثلاً ایلام در محدودهٔ جغرافیائی منطقهٔ خود مختار کردستان قرار بگیرد واهمه دارید ؟ مگر قصد جدائی کردستان خود مختار از ایران را در سر میپرورانید ؟!

و اما شما در نامه‌تان صحبت از استان کردستان میکنید . مقصود تان احتمالاً همان استان کردستانی است که در تقسیم‌بندی کشور بعنوان استان پنجم معروف ، و مرکز آن سنندج است ، چون غیر از این ، استانی بنام کردستان وجود ندارد .

در اینصورت شما استانهای کردنشین ایلام، کرمانشاه و آذربایجان غربی را بکلی از حق خودمختاری محروم میکنید. آنوقت به پیشمرگان تحت فرمان شما که در منطقهٔ پیرانشهر یا جادهٔ کرمانشاه به همدان عملیات نظامی انجام میدهند و شهرهائی که در برابر رژیم خمینی مقاومت میکنند چه جوابی خواهید داد؟ پیشمرگان این نواحی به چه دلیل جان خود برای خودمختاری میجنگند؟ چون هم‌اکنون شورای ملی مقاومت و سازمان مجاهدین حق پیوستن به کردستان خودمختار را از آنها سلب کرده‌اند. جواب پیشمرگان مناطق خوی و سلماس و ارومیه ...... را چگونه میدهید که در آذربایجان غربی هر روز حماسه میآفرینند؟ اگر منظور از استان کردستان «منطقهٔ سنندج» است، در اینصورت البته مهاباد جزو کردستان نیست و دفتر سیاسی حزب ما که هم اکنون در منطقهٔ سردشت قرار دارد بنظر شما خارج از قلمرو جغرافیائی کردستان است. آیا خنده‌آور نیست که حزب ما در خارج از کردستان دارای آنچنان نفوذی است که قادر است دفتر سیاسی خود را در مقابل تهاجم گستردهٔ نظامی رژیم حفظ کند؟ خوب دقت کنید که شوخی مطلب شما چقدر بستر مضحکی بار میآورد؟

یادآوری میکنیم که در طرح ۲۶ ماده‌ای هیئت نمایندگی خلق کرد در مادهٔ اول آمده بود:

مرزهای کردستان شامل «...... کلیهٔ مناطق کردنشین استانهای ایلام، کرمانشاه، کردستان، و آذربایجان غربی میباشد». همان طرحی که شما آقای رجوی مدتها پیش آن را [illegible] برای نظام ریاست جمهوری به برنامه بدید. در ضمن خواهش میکنیم اینهمه بیمورد تمامیت ارضی ایران دلسوزی نکنید، چون در اینصورت شما اتهام تجزیه‌طلبی را تلقین میکنید. ما کردها تا زمان شوونیسم‌ها مطلبی مطرح نشده که قصد تجزیهٔ کردستان از ایران را داشته باشد سراغ نداریم. و همواره احترام به «تمامیت ارضی کشور» را ضروری دانسته‌ایم. از سوی دیگر میخواهیم یکبار دیگر یادآوری بکنیم که حزب دمکرات در چهارچوب کشور ایران و برای خودمختاری مبارزه میکند و مردم کرد ایران را با شعار اساسی خود «دمکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان» مأنوس نموده و بطوریکه هم‌اکنون این شعار تبدیل به خواست اکثریت قریب باتفاق مردم کردستان گردیده است. به همین ترتیب حزب دمکرات در راه آزادی و استقلال ایران مبارزه میکند و مدافع تمامیت ارضی کشور است.

آیا اینهمه اصرار و تأکید شما بر «تمامیت خدشه‌ناپذیر» ما را ناچار میکند که سؤال زیر را مطرح بکنیم: شما که اصولاً «از حق تعیین سرنوشت همهٔ خلقها بحد جدائی» پشتیبانی میکنید، لابد طرفدار حق تعیین سرنوشت برای خلق کرد نیز هستید. ملتهای بسیار کوچکتری از کردها با جمعیت بسیار کمتری به استقلال کامل نایل آمده‌اند. حالا اگر چه در ایران و چه در ترکیه و یا عراق روزی خواست از این حق مسلم استفاده کند بنظر شما باید در جلوشرا با سرنیزه گرفت؟ داشتن حق و استفاده از آن دو امر جداگانه‌ای است. داشتن حق به هیچ وجه تشویق به استفاده از آن نیست. مثلاً هنگامیکه طرفداران حقوق زن سالیان متمادی برای حق طلاق زنها مبارزه میکردند، آیا اینکار بدان معنی بود که زنها را تشویق به طلاق مینمودند؟ بنظر ما در اواخر قرن بیستم مسئله حق ملتها در تعیین سرنوشت خود، مسئله‌ای قابل بحث نیست. هرچند که ما بنوبهٔ خود در کردستان ایران به دلایل بسیار، به هیچ وجه قایل به جدائی از ایران نبوده‌ایم، چراکه اگر چنین تمایلی وجود داشت مطمئن باشید از اظهار آن ابائی نداشتیم.

در صفحهٔ ۷ نامهٔ شما گفته شده: «آیا شیوهٔ فاشیستی دیگر» بشمارهٔ ۱ آذر ۶۲ دبیرکل حزب مربوط میشود که در رابطه با بازیهای «پیشمرگان تحت پشتیبانی» آشکارا گفته بود که: «این پشتیبانی در تاریخ ملتها پدیده‌ای نوین و آغاز مرحلهٔ جدیدی است از همکاری

و عمدتی همپیمانی همه بخشهای کردستان " .

آنگاه در پایان نگرانی تمام مینماید که " قدم بعدی این " همپیمانی همه بخشهای کردستان " چه خواهد بود ..... ؟ جمع شدن بخشهای پراکنده و در نتیجه تجزیه ایران ؟ ! " .

واقعا " چقدر تاسف انگیز است که مسئول شورای ملی مقاومت و مشاور اول سازمان مجاهدین خلق اینچنین در دام شوونیستهای عظمت طلب گرفتار آمده باشد .

سالها ی متمادی انقلابیون کشورما افتخار میکردند و میگفتند که نه تنها از مبارزات خلق فلسطین پشتیبانی مینمایند ، بلکه در آن مبارزات مستقیما " شرکت دارند . بطورکلی پشتیبانی از مبارزات آزادیبخش خلقها در سراسر جهان ، جزء برنامه همه سازمانهای انقلابی است . حال این سئوال پیش میآید که اگر سازمان مجاهدین خلق از مبارزه خلق نیکاراگوا یا السالوادور پشتیبانی کند ، طبیعی است و اگر اعضای بارز آن در مبارزات خلق فلسطین شرکت نمایند ، مایه افتخار است ، لیکن اگر یک سازمان سیاسی در کردستان ایران از مبارزه خلق کرد در ترکیه پشتیبانی نماید و یا به این مبارزه یاری برساند ، گناهی نابخشودنی است . و یا اگر سازمان سیاسی یکی از کردستان عراق به برادران کرد خود در ایران کمک کند ، این عمل محکوم است . اصولا " میدانید چه میگوئید ؟ آیا ناراحتی شما از اینجا سرچشمه میگیرد که <u>کردهای عراق در کنار کردهای ایران علیه رژیم خمینی میجنگند</u> ؟ بنظر شما بهتر بود که " نیروی پشتیبانان آستانه رژیم خمینی میشدند و علیه حزب ما میجنگیدند " ؟ آیا یاری رساندن به سازمان انقلابی کردستانی به سازمان انقلابی کرد دیگر در آنسوی مرز عملی است علیه استقلال و تمامیت ارضی کشور ؟ آیا این پشتیبانی که بسرنگونی رژیم خمینی کمک میکند ، نباید مورد تائید شما قرار گیرد ؟

آیا بنظر شما بطورکلی کمک رساندن هر نیروی انقلابی به نیروی انقلابی دیگر ، مشروع و مورد تائید است ، بشرطیکه کرد نباشند ؟ به قول " همپیمان " انقلابی که اشتباه نشود ، ولی ما خیلی خوشحال بودیم که برادران کرد عراق بیاری ما شتافتند و در یک سنگر با پیشمرگان ما متحدا " علیه رژیم ارتجاعی خمینی جنگیدند و بدین ترتیب در این نبرد خونین بعنوان همپیمان در کنار ما قرار گرفتند .

در تاریخ مبارزات خلق کرد ، بارها اتفاق افتاده است که دولتهای ضد خلقی کشورهائیکه کردها در آن ساکنند ، متحدا " علیه جنبش ملی خلق کرد اقدام نموده و آنرا سرکوب کرده اند . فرض کنیم فردا دولت ترکیه که چندی پیش برای سرکوب کردها به داخل خاک عراق لشکرکشی کرد ، همچنین با ایران قرارداد امضاء کند و متحدا " همراه با رژیم خمینی به سرکوب جنبش مردم کردستان ایران بپردازند ، در یک چنین حالتی اگر حزب ما یا سازمانهای انقلابی کردستان ترکیه همپیمان شوند و متحدا " در مقابل تهاجم دولتهای ترکیه و ایران مقاومت نمایند ، آنگاه بنظر شما حزب ما جرمی مرتکب شده است ؟ شما کار را بجائی رسانده اید که در نشریه ی مقاومت کردستانی به دلیل اینکه سازمانهائی از کردستان عراق یا ترکیه پیام میفرستادند ، شرکت نکرده اید . بطوریکه در شب مقاومت کردستان در پاریس تشکیل شده و جنبش فارابوند و مارتی السالوادور پیام بفرستد افتخار میکنید و شما در چنین شبی شرکت میکنید ، ولی اگر پیامی از سوی اتحادیه میهنی کردستان عراق خوانده شود ، شما شرکت در آنرا تحریم میکنید . چرا ؟ برای اینکه همه نیروهای انقلابی حق دارند از همدیگر پشتیبانی بکنند ، و فقط کرد ، حق پشتیبانی از کرد را ندارد ! ببینید پیروی از شوونیسم عظمت طلبانه شما را به کجا سوق میدهد !

از "بخش‌های کردستان" بگوئیم؟ سرزمین کردستان تقسیم شده و حالا کردها در چند کشور زندگی میکنند. حالا ما از شما می‌پرسیم اینکه صحبت از کردستان عراق یا ترکیه بمیان میآید ما آنها را چگونه بنامیم؟ شما هیچ دقت کرده‌اید که چرا اسم حزب ما "حزب دمکرات کردستان ایران" است؟ چون کردستانهای دیگری هم وجود دارد. نکند خدای نخواسته شما از ما میخواهید که نه تنها کردهای کشورهای همجوار را برادران خود ندانیم، بلکه حتی وجود بخشهای دیگر را فراموش کنیم؟ یا نکند از ما میخواهید که به زبان انسیکلوپدی "علمی" ترکیه صحبت کنیم و کردهای ترکیه را "ترکهای کوهستانی" بدانیم.... که در کوهها زندگی میکنند و زبان مادری خود، ترکی را فراموش کرده‌اند؟! ما مسئول تقسیم سرزمین کردستان در میان چند کشور نیستیم. این یک واقعیت تاریخی است و پیشینه‌های تاریخی آن هم با عوامل سیاسی نمیتوان از میان برد. حساسیتی که در مورد بکاربردن واژه‌های عراق یا ترکیه بخرج میدهید برخوردی غیرمنطقی و غیرانقلابی نسبت به حقایق تاریخی مردم کردستان است. و متأسفانه نشان میدهد که یک بینش ناسیونالیستی در مورد ما تکرار میشود که مردم ایران رژیم شاه سالها از آن تغذیه میکرد و رژیم خمینی هم در همان راه قدم برمیدارد. اگر نظراتی که در نامه آمده متعلق به خود شما باشد جای تأسف بسیار است. اگر دیگرانی در مقام مسئول شورا یا مقام مسئول سازمان مجاهدین این برداشت را بشما توصیه میکنند، بهتر است هرچه زودتر خود را از نصیحت آنان بی‌نیاز کنید.

با چه اندوه و تعجبی در نامه شما میبینیم که "اعتراض" شما را در مورد "انستیتوی کرد" مشاهده کردیم که گویا ما "در آن صاحب نقش مؤثر" بوده‌ایم. اولاً "انستیتوی کرد" را حزب ما تأسیس ننموده است، بلکه عده‌ای از روشنفکران کرد، با اجازهٔ رسمی دولت فرانسه تأسیس کرده‌اند. ثانیاً "انستیتوی کرد" همچنانکه از اساسنامه آن برمی‌آید یک سازمان فرهنگی است، نه سیاسی و وابسته به هیچ سازمان یا گروه سیاسی نیست. ثالثاً ما وظیفه خود میدانیم که از هر ارگانی که به گسترش فرهنگ ملی کرد بپردازد پشتیبانی کنیم، چون کمک به گسترش فرهنگ ملی کرد در برنامه حزب ما آمده است. اما اینجا دو سئوال برای ما پیش میآید:

نخست آنکه شما چرا باید از تأسیس "انستیتوی کرد" که هدفش کمک به فرهنگ ملی خلق کرد است ناراحت باشید. هم‌اکنون دهها انستیتوی عرب، ترک، فارس ..... در کشورهای مختلف تأسیس شده و مشغول کار است. آیا با وجود آنها هم مخالفید و یا فقط به وجود "انستیتوی کرد" اعتراض دارید که هدفش احیای فرهنگ ملت ستمدیده کرد است؟ ثانیاً "آیا هیچ اندیشیده‌اید که با اعتراض به تأسیس "انستیتو" و حرکت حزب ما در این امر در صف دولت ترکیه قرار میگیرید که در نامه اشاره کرده‌اید؟ آیا شایسته است شما بعنوان مسئول شورای ملی مقاومت و مسئول اول سازمان مجاهدین، مجاهدین خلق، خود را در کنار دولت ترکیه قرار بدهید؟

در نامه شما صحبت از فشارهای بین‌المللی میکنید، مطابق گزارش نماینده ما که در جلسات شورا نیز چندین بار به این مسئله اشاره کرده‌اید، اینطور مشخص میکردید تا ما بفهمیم که این فشارها از سوی چه دولتی انجام میگیرد و اصولاً "چه دولتی به خود حق میدهد در مورد مسائل خود سازمانی ما فشار بیاورد؟" ما بعنوان عضو شورا حق مسلم خود میدانیم که این دولتها یا سازمانها را بشناسیم و حتماً "از شما میخواهیم یا در جلسه شورا از آنها نام ببرید یا مستقیماً آنها را بما معرفی بکنید. همچنانکه گفتیم ما از سیاست درهای بسته و تصمیمات و مذاکرات سری که بدون اطلاع ما میگیرید و دخالت و یا فشار سازمانها یا دولتی را بر شورای ملی مقاومت هم اکنون محکوم میکنیم و بسیار متأسفیم

ازاینکه مشکل شورا دراینمورد آنچنان موضعی نداشته که دولت یا سازمانی بخود اجازه‌ٔ حضار آوردن بشورا را بدهد .

در نامه‌ٔ شما در صفحه‌ٔ ۷ از زبان همراه ازان و اعضای مجاهدین نوشته‌اید که ...... چرا حزب دمکرات چنانکه باید توجه نمیکند و در مورد استقلال و تمامیت ایران حساس نیست و در اینمورد کم صحبت میکنید " . اولا " اینطور بنظر میرسد که همراه ازان سازمان مجاهدین مطبوعات ما را نمیخوانند و زاد یوصد اینکرد ستان ایرانرا گوش نمیکنند . ما در هر فرصتی که پیش آمده و ضرورت ایجاب میکرده نوشته‌ایم و گفته‌ایم که دفاع از استقلال و تمامیت ارضی ایران از وظایف اصلی خود میدانیم . وانگهی آیا مبارزه‌ٔ خونین ما که هم اکنون علیه رژیم خمینی جریان دارد بخاطر دفاع از آزادی و استقلال و تمامیت ارضی ایران نیست ؟ اما بعد و دلیل ما ضروری نمیدانیم پرچم مبارزه علیه تجزیه‌طلبی را بر دوش بکشیم و از تمامیت ارضی خدشه ناپذیر ایران سخن بگوئیم . نخست اینکه ما بعنوان حزب و مردم کردستان اعتقاد داریم و نیروی تجزیه‌طلبی را در کردستان یا جای دیگر ایران سراغ نداریم تا هر روز شعار تمامیت ارضی را تکرار بکنیم . دوم اینکه بنظر ما تکرار مکرر شعار " تمامیت خدشه ناپذیر " ایران و علم کردن شعار مبارزه با تجزیه‌طلبی علاوه بر اینکه این احساس را تقویت میکنند که کسانی در کردستان هستند که قصد دارند ایران را تجزیه بکنند ، امکان دارد حساسیت برخی از نیروها را در کردستان تحریک نماید . در این زمینه توجه شما را به تفسیر رادیوی سازمان کومله جلب میکنیم که یک نسخه از آن را به ضمیمه برایشان میفرستیم . شما بعضی از روزنامه‌ها استناد کرده و نسخه‌ای از آنرا برای ما فرستاده بودید که جزو نیروهای سلطنت‌طلب و ضد خلقی بشمار میآید ، اما تفسیر رادیو کومله مربوط به سازمانی است که در مبارزه‌ٔ مسلحانه‌ٔ مردم کردستان علیه رژیم خمینی شرکت دارد و جزء نیروهای مترقی بشمار میرود .

در صفحه‌ٔ ۶ نامه‌ٔ شما چنین آمده است : " یکی از مهمترین مشکلات جذب انتشار مورد نظر شما ، همانا مسئله‌ٔ خود مختاری بوده است . آنگاه برای نمونه آقای دکتر سنجابی را مثال میزنید و میپرسید : چند نفر خوشنام از ایشان سراغ دارید ؟ سپس چند جمله از نامه‌ٔ آقای دکتر سنجابی را ذکر کرده اید . ایشان میگویند : " ...... موضوع خلقها در این زمان مانند موضوع اقلیت‌ها در زمان گذشته ، از وسائل تبلیغات و تحریکات سیاستهای استعماری بوده ، تا ملتهائی را که هزاران سال در کنار یکدیگر در پیروزیها و ناکامیها و شکستها شریک بوده‌اند بسود منافع خود تجزیه و تقسیم کنند ... " . این همان نغمه‌ٔ قدیمی شاهنشاهی است که از زبان رهبری جبهه‌ٔ ملی جاری میشود . ما هم بارها شنیده‌ایم که آقای سنجابی اصل و نسب کرد بودن دارند و هیچگاه به نیروی خود ها اعتقاد نداشته و همیشه خیال کرده و میکنند که هر جنبشی که در کشور ما اوج میگیرد ، مانند جنبش کنونی خلق کرد در کردستان ایران ، حتما " ساخته و پرداخته‌ٔ سیاستهای استعماری است ! ایشان به اصالت جنبش مردمی ایمان ندارند و طی سالهای متمادی ، راه نجات کشور ما را از زیر یوغ استبداد ... نه در مبارزه‌ٔ آشتی ناپذیر خلقهای ایران علیه دیکتاتوری و امپریالیزم ، بلکه در زد و بندهای سیاسی این یا آن قدرت خارجی جستجو میکردند .

در جریان انقلاب شکوهمند خلقهای ایران نیز ، بجای اینکه بمبارزات توده‌ها تکیه کنند و از نفوذ نام دکتر مصدق و جبهه‌ٔ ملی بهره‌برداری نمایند ، بآستانبوسی خمینی رفتند و هشت و نیست جبهه‌ٔ ملی را در طبق اخلاص بحضور تقدیم کردند ! حالا هم از ...

شورای ملی مقاومت را تصحیح نمیکنند و لابد اینهم رسالتی است که درپایان عمرطولانی سیاسی اش بعاو محول کرده اند !

" ما شخصیت های جدایی را سراغ داریم که از آقای دکتر منجابی خوشنامترند و اصولاً ایشان را خوشنام نمیدانیم، زیرا کسی که اصل ونسب خود را تا آنجا که میتواند مخفی نگاه دارد و پس از سالها زندگی سیاسی هنوز درک نکند که نهضت مقاومت مردم کردستان، جنبشی است اصیل و مردمی و ربطی بهیچ سیاست خارجی ندارد، چگونه میتوان قضاوت او را درمورد خود مختاری معیار قرار داد؟ " درضمن بارها درنامه خود این مسئله را مطرح میکنید که پذیرفتن اصل خود مختاری از سوی شورای ملی مقاومت مانع جلب قشرهای میانی گردیده است. ما چنین چیزی را در داخل کشور ملاحظه نمیکنیم. آقای منجابی هم که اصلاً " معلوم نیست نماینده چه کسی و چه قشری است، نکند اشتباهاً " ایشان را نماینده تام الاختیار قشرهای میانی بحساب میآورید ؟!

درصفحه ۸ نامه خود این واقعیت را که بیش از نیمی از مردم ایران را خلقهای ستمدیده تشکیل میدهند نیز پذیرفته اید، چرا که از منبع آماری که ما داده ایم اظهار بی اطلاعی نموده اید. در کشور ما تاکنون براساس تشخیص ملیتها، سرشماری بعمل نیامده، کافی بود نظری به جمعیت استانهائی که ملیتهای ستمدیده در آنها زندگی میکنند میافکندید تا حقیقت امر برشما آشکار شود. مسئله اساسی این نیست که خلقهای ستمدیده نیمی یا یک سوم از جمعیت کشور را تشکیل میدهند، بلکه صحبت از آن شیوه انقلابی یا التقاطی است که شما بحث درباره آنرا بسکوت گذاشته اید. نظر ما دراینمورد کاملاً " واضح است، اگر مردم بلوچستان، ترکمن صحرا، آذربایجان ..... احساس پیدا بکنند که شورای ملی مقاومت برفع ستم ملی از آنها توجه دارد و حق خود مختاری برای آنها قایل است، بدون تردید بیش از پیش بسوی شورا جلب خواهند شد.

واما درباره آذربایجان نظر شما را کاملاً " نادرست میدانیم. مردم آذربایجان نخستین خلق ستمدیده ایران بودند که سالها پیش پرچم مبارزه برای خود مختاری را برافراشتند. هم اکنون نیز برخلاف اطلاعاتی که بشما داده شده، خود مختاری مسئله آذربایجان است و ما گروههائی را در آذربایجان سراغ داریم که شعار خود مختاری شعار محوری آنها است، از سوی دیگر جای تأسف بسیار است که شما بشیوه ای کاملاً " غیر دمکراتیک، بعنوان وکیل تام الاختیار مردم آذربایجان، حق خود مختاری را از آنها سلب میکنید. بگذارید خود مردم آذربایجان دراینمورد تصمیم بگیرند. شما هیچ فکر کرده اید که اگر مردم آذربایجان از نظر شما بعنوان مسئول شورا، در امر مخالفت با خود مختاری اطلاع پیدا بکنند، تا چه حد اعتبار شورا در آذربایجان خدشه دار خواهد شد؟ شما مینویسید خود مختاری مسئله آذربایجان نیست و مینویسید: " این حقیقت که سازمانی همچون مجاهدین در ریشه اندیشگران خود از آن خطه جوشیده نیز مؤید این مراتب است. " بنظر شما اگر چند نفر از بنیانگذاران مجاهدین از کردستان برخاسته اند، آنگاه مردم کردستان بایستی از حق خود مختاری محروم بمانند؟ برخورد شما با مسئله خود مختاری آذربایجان، یکبار دیگر این حقیقت را روشن میسازد که همچنانکه در آغاز نامه گفتیم، شما به حق مسئله ملی در ایران پی نبرده و اهمیت آنرا برای حل مشکلات ایران در آینده باندازه کافی درک نکرده اید.

درصفحه ۱۹ نامه و همچنین درصفحه ۲۰ نوشته اید که انتشار طرح خود مختاری پیشنهادی از سوی حزب دمکرات کردستان ایران را در برابر مردم اعلام نموده اید و سپس " مشهد میگوید " ادامه میدهید که " ..... ملی شدن این طرح اکنون قبل از همه بخود

شما و آرمان خود مختاری کردستان ضربه میزند. " این حرف شما اگر شوخی نباشد واقعاً خنده‌آور است. یعنی شما ما را تهدید به این میکنید که طرح خودمختاری پیشنهادی ما را منتشر سازید و منظورتان اینست که انتشار این طرح به آرمان خودمختاری کردستان ضربه خواهد زد و حقانیت خودمختاری را مخدوش خواهد نمود.

با اینکه عادت نداریم بچون شعبده اشاره بکنیم ولی در اینجا ناچاریم. هم شما و هم دوستان دیگر و همه مردم ایران و حتی دشمنان باید بدانند که خواست خودمختاری خونبهای شهیدان و فداکاریها و مبارزات طولانی مردم کردستان است. همچنانکه در اجلاس اول شورا دبیرکل حزب به اطلاع همه اعضای شورا رسانید، حزب دمکرات در مورد خودمختاری چانه نمیزند و نمیخواهیم حق خودمختاری و محتوای آن مخفیانه و محرمانه روی کاغذ بیاید. بهمین جهت خوشحال خواهیم شد اگر طرح خودمختاری ما را هر وقت که خواستید منتشر کنید. مگر ما چند بار این طرح را به اشکال مختلف منتشر نکرده‌ایم؟ مگر طرح ۲۶ ماده‌ای را که تأیید میکردید فراموش کرده‌اید؟ آیا فکر میکنید تنها از زمانی طرح برای پان‌کردیسم خدمتتان تقدیم میکنیم؟ پس ما را از چه میترسانید؟ از هیاهوی سلطنت‌طلبان؟ از یاوه‌سرائیهای ولایت فقیهی‌ها؟ از نشخوار شوونیستهای عظمت‌طلب در مورد تجزیه‌طلبی و اینکه "ندای وحدت" سر میدهند؟ حزب دمکرات و مردم کردستان همه اینها را از مدتها شنیده‌اند. برای مردم کردستان مهم نیست اینها چه میگویند و چه خواهند گفت. مهم اینست که متشکل شورای ملی مقاومت، مسئول اول سازمان مجاهدین خلق، اعضای دیگر شورا، دوستان و همپیمانان و مردم ایران چه میگویند و چه موضعی اتخاذ میکنند.

آقای مهدوی در پاسخ‌تان پا را فراتر میگذارد و میگوید طرح خودمختاری "... اعتراضات بسیاری را در سراسر کشور و در اغلب استانهای مورد درخواست شما برمی‌انگیزد ...."

ما چهار استان را جزء منطقه خودمختار کردستان محسوب میکنیم. "اغلب" این استانها میشود ۳/۴ استان. بنظر آقای مهدوی در ۳ از ۴ استان اعتراض علیه خودمختاری بلند خواهد شد. بنظر ما اگر این اعتراض هم ... ۵۰٪ مردم باشد نباید بدان توجه کرد. ولی مقصود آقای مهدوی لابد اینست که اکثریت مردم این استانها با خودمختاری مخالفت خواهند کرد، والا بدان اشاره نمیکرد. در این صورت اولاً از آقای مهدوی باید پرسید از کجا استنباط کرده‌اند که اکثریت ساکنان این استانها مخالف خودمختاری میباشند، و ثانیاً ما که هم اکنون در داخل کردستان مبارزه میکنیم و با مردم این استانها هر روزه سروکار داریم، چنین اعتراضاتی را نشنیده‌ایم، برعکس توده‌های خلق در این استانها هر روز در راه کسب خودمختاری مشقات بیشتری را متحمل میشوند و آماده‌اند جان خود را نیز فدا کنند. همینقدر مانده آقای مهدوی بگوید که اصلاً "در کردستان کسی خودمختاری نمیخواهد" و اینهم خواستی برای ... است! شاید این نظر را آقای مهدوی برای یکی از نامه‌های آینده خود نگاه داشته است!

هم در نامه شما و هم در نامه آقای مهدوی برداشت نادرستی از نامه اخیر ما شده که بصراحت گفته‌ایم اگر شورا طرح خودمختاری را نپذیرد مسئله عضویت ما در شورا زیر سئوال خواهد رفت.

حالا یکبار دیگر تکرار میکنیم که اگر شورا طرح خودمختاری را نپذیرد حزب ما راهی جز خروج از شورا ندارد. این نه تهدید است و نه بلوف، واقعیت بسیار ساده و قابل درکی است. حزب دمکرات برای آن به شورا پیوست که شعار اصلی خود "دمکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان" را در برنامه شورا ببیند. اکنون اگر واضح گردد که

شورا از برنامهٔ خود حذف کرده و کلمهٔ خودمختاری را بکار برده ولی هیچگونه محتوائی برای آن قائل نیستند ، آنگاه ماندن حزب دمکرات در شورا چه مجوزی میتواند داشته باشد و حزب ما که همیشه مسائل مهم را صراحتاً با مردم در میان گذاشته چگونه میتواند این واقعیت را از توده‌ها پنهان نگهدارد ؟ آقای مهدی تهدید کرده‌اند که طبق اساسنامهٔ شورا ، ما حق نداریم مذاکرات شورا را افشا بکنیم . اولاً ما مذاکرات شورا را افشا نمیکنیم بلکه تصمیم و موضع شورا را دربارهٔ مسئلهٔ سرنوشت‌ساز خودمختاری برای مردم کردستان بازگو میکنیم چون بنظر ما حق مسلم مردم کردستان است که از چنین موضعی مطلع گردند . ثانیاً ما که به صراحت میگوئیم اگر طرح خودمختاری رد بشود ، حزب دمکرات از شورا خارج خواهد شد ، آنگاه مواد اساسنامهٔ شورا را برخ ما کشیدن دیگر چه ضرورتی دارد ؟

نوشته‌اید شاید حزب دمکرات متحدین بهتری پیدا کرده باشد ، یا آقای مهدی میگوید حزب دمکرات بدلایل نامعلوم در جستجوی بهانه‌ای برای خروج از شوراست . نمیدانیم منظورتان از متحدین بهتر چکسانی هستند . برای آقای مهدی هم که میخواهد در اطراف حزب دمکرات هاله‌ای از شک و تردید ایجاد کند ، اینکه رد طرح خودمختاری از سوی شورا ، جزء دلایل نامعلوم یا بهانه محسوب میگردد ! ضمن تکرار میگوئیم که سیاست حزب ما همیشه تلفیق حداکثر انعطاف بدون انحراف از اصول بوده است . بشهادت همهٔ سازمانهائی که با حزب ما در ارتباط بوده‌اند بدون استثنا در سراسر ایران هیچ سازمانی باندازهٔ حزب دمکرات از خود انعطاف و بردباری انقلابی نسبت به نیروها و سازمانهای دیگر نشان نداده است . در شورا هم در موارد بسیاری بردباری کافی از خود نشان داده‌ایم . لیکن بنظر ما رد خودمختاری یک مسئلهٔ اساسی و اصولی است و اینجا حزب ما نمیتواند اصولی و قاطعانه رفتار نکند و تصمیم نگیرد . بدون تردید اگر حزب ما از شورا خارج شود بدون متحد نخواهد ماند . ما یقین داریم آزادیخواهان و دمکراتهای سراسر کشور چه در داخل و چه در خارج شورا متحدین ما خواهند بود . و حتی اگر متحدین متشکل هم پیدا نشوند پیگیری در مبارزه و مقاومت مردم کردستان ، متحدین بسیاری را بسوی ما جلب خواهد نمود اما ضروری میدانیم اینرا هم بگوئیم که حتی اگر یک متحد هم پیدا نکنیم و کاملاً تنها بمانیم ، همچنانکه تا هنگام ایجاد همکاری با سازمان مجاهدین و سپس پیوستن به شورا تنها بوده‌ایم ، در صورت رد طرح خودمختاری ، حزب دمکرات نمیتواند در شورای ملی مقاومت باقی بماند . بهمین جهت در واقع تصمیم در مورد بقاء یا عدم بقای حزب دمکرات در شورا را شما خواهید گرفت نه حزب دمکرات .

یکبار دیگر بنام حزب دمکرات رسماً اعلام میکنیم که حزب ما صمیمانه علاقمند است در شورای ملی مقاومت در کنار سازمان مجاهدین خلق و دیگر سازمانها و شخصیتهای انقلابی باقی بماند و برای سرنگونی رژیم خمینی و پیروزی آلترناتیو دمکراتیک مبارزه کند . همچنانکه تاکنون این کار را انجام داده‌ایم . همهٔ کوشش ما این بوده و هست که اعتبار شورا را افزایش دهیم و کاری بکنیم که انتظارات مردم ایران از شورا برآورده شود و شورای ملی مقاومت بعنوان تنها آلترناتیو دمکراتیک مورد قبول اکثریت قریب باتفاق مردم ایران قرار بگیرد .

شما در نامهٔ خود و همچنین آقای مهدی ما را بداشتن رفتار ضد دمکراتیک متهم کرده‌اید . برداشتی که آقای مهدی از دمکراسی دارد بسیار جالب است . او میگوید " . . . تشخیص خود را از دیگر اعضای شورا بهتر ، درست‌تر و بصلاح‌تر تلقی کرده‌اید آیا این است طرز عمل دمکراتیک شورائی ؟ " (ص ۲) . بنظر آقای مهدی اگر سازمان یا نیروئی که بعضویت شورا درآمده ، تشخیص خود را از دیگر اعضای شورا درست‌تر تلقی کند ، گناه

نابخشودنی مرتکب شده است. ما برای این بخشوا آمده‌ایم تا نظر خود را که از دیگران درست‌تر میدانیم بگوییم، آنگاه اگر این حق از ما و یا از هر سازمان و نیروی دیگری سلب شود، آنگاه دیگر وجود ما زائد است.

آقای مهدی بالای منبر رفته و حزب ما را نصیحت میکند: «...... ظاهراً بنظر میرسد فراموش کرده‌اید که ما در یک وضعیت دوران انقلابی زندگی میکنیم و برخوردهای غیرانقلابی کارآئی چندانی ندارد.» ما که در کردستان در کنار پیشمرگان در زیر باران گلوله‌های توپ و خمپاره زندگی میکنیم فرصت فراموش کردن وضعیت دوران انقلابی را نداریم، ولی کسانی که در دور از وطن خود و از شرایط انقلابی در شهرهای اروپا زندگی میکنند احتمال دارد وضعیت انقلابی را فراموش کرده باشند. حزب ما نیازی به اینگونه نصایح در این مورد ندارد. و نه به توصیه‌های انقلابی چون مهدی از سوی دیگران نیازمند است.

آقای مهدی مینویسد: «آیا اینکه امروز نیز شماری از نیروهای مجاهدین ...... بنا بر وظیفهٔ انقلابی خود در کنار شما و هموطنان ستمدیده در کردستان میجنگند و شهید میشوند ......» اولاً ما خوشحالیم که مجاهدین در کنار پیشمرگان ما علیه رژیم خمینی میجنگند، هرچند تعداد آنان اندک است و نقش مهمی ندارند. ثانیاً ما ترجیح میدادیم که برادران مجاهد مثلاً در شمال ایران علیه رژیم خمینی میجنگیدند. این امر به پراکندگی نیروهای دشمن بیشتر کمک میکرد و در نتیجه از وسعت تهاجم رژیم به کردستان میکاست. ثالثاً ما نیز به نوبه از شما میپرسیم آیا انگیزهٔ اصلی مجاهدین خلق از آمدن به کردستان، صرفاً انجام وظیفهٔ انقلابی بمنظور جنگیدن در کنار مردم کردستان است؟ یا این امر علت دیگری نیز دارد؟

آقای مهدی که به حزب ما و مردم کردستان بدیدهٔ حقارت مینگرد، مینویسد: «اما بنظر میرسد که متأسفانه متانت و سکوت و برخوردهای مسئولانهٔ ما و بویژه برادر مسعود رجوی مسئول اول سازمان مجاهدین خلق ایران و مسئول شورای ملی مقاومت و برادر مجاهد مسعود رجوی که علیرغم تخطی‌های مکرر شما که در انقلاب بسیاری عناصر، نیروها و جریانات داخلی و بین‌المللی چیزی است که یکی از اشتغالات دایمی او در مسیر حراست از اعتبار و اتحاد شورا تبدیل شده، امر را برشما مشتبه کرده است. ...... از این شیوهٔ برخوردهای خود بیشتر احساس مسئولیت کنید و با وسعت نظر و دوراندیشی سیاسی کافی، به آثار برخوردهای خود بنگرید.»

آقای مهدی چون حزب ما را مقصر میداند و فکر میکند که به آموزش مثل او نیاز دارد، از موضع بالا با ما حرف میزند. چون مردم کردستان را هموطنان درجه دوم محسوب میدارد، تشکیلات نیز آنان را از دست داده و از «تخطی‌های» ما صحبت میکند. از ما میخواهد که بیشتر احساس مسئولیت بکنیم و وسعت نظر و دوراندیشی سیاسی کافی داشته باشیم. ایشان اگر به آثار برخورد خود توجه میکردند حتماً از نوشتن جملات فوق پرهیز میکردند. واقعاً امر بر ایشان مشتبه شده است و طوری حرف میزنند مثل اینکه با کودکان دبستانی طرفند. بهتر است شیوهٔ برخورد خود را نسبت به حزب دمکرات تغییر بدهند و بیش از این از سعهٔ صدر و متانت رهبری حزب ما سوء استفاده نکنند و اجازه ندهند که چنین برخوردهای متکبرانه به حزبی که ۳۸ سال سابقهٔ مبارزه دارد بتازند. وسعت نظر ما اینقدر زیاد است که نوشتهٔ اینان را بحساب تصمیم خود شان میگذاریم و میخواهیم اظهار امیدواری بکنیم که سازمان مجاهدین خلق و مسئول اول آن از چنین برخورد ناشیانه و غیرمسئولانه‌ای مبرا است.

در ضمن ما اینجا توصیه میکنیم حزب دمکرات را تهدید نکنید . در مقابل دوستان و همپیمانان ، کردن تا از مرز یکتر است . شما اگر بخودتان زحمت بدهید و از طریق بحثهای دوستانه ما را قانع بکنید ، نتایج بهتری خواهید گرفت . اما ما دیگر مدتهاست عادت کرده ایم از تهدید نترسیم . همچنین خواهش میکنیم با ما بعنوان دوستان متساوی الحقوق صحبت بکنید ، چون حزب ما نماینده ملتی ستمدیده و مظلوم است و صحیح نیست که با او غالبانه رفتار شود ، بویژه از سوی کسی که مرتبا " کلماتی چون انقلاب و انقلابیگری برزبانش جاری میشود .

آقای مهدی در نامهٔ خود مینویسد : " چرا اکنون در نقض ضوابط دمکراتیک و تعیین محتوای خودمختاری از طریق مراجعه به آراء مردم کردستان پیشقدم شده اید و اصولا " با نقض عملکرد دمکراتیک در بخشی از ایران ، چگونه میتوان آینده دمکراسی در کل کشور را تضمین نمود ؟ " آقای مهدی لابد میدانند که مردم کردستان سالهای متمادی است در راه کسب خودمختاری مبارزه میکنند . هم اکنون بیش از چهار سال است که برای خودمختاری قهرمانانه میجنگند ، تازه پیشنهاد میکنند برای تعیین محتوای خودمختاری به آراء مردم کردستان رجوع شود ؟ حزب ما سالها قبل این محتوا را اعلام کرده و مردم کردستان نیز آنرا پذیرفته اند ، بلکه چه فداکاریها که بخاطر خودمختاری انجام نداده اند . حال اگر ما اعلام کنیم که این خودمختاری از سوی مردم کردستان پذیرفته شده است ، آنگاه نقض ضوابط دمکراتیک است ؟ در رفراندوم دوازدهم فروردین نظام جمهوری بعنوان اصل ، مورد قبول قرار گرفته است . سلطنت طلبان و شاید عده ای دیگر میگویند باید پیش از سرنگونی رژیم شاه رأی گیری شود تا معلوم گردد مردم ایران جمهوری میخواهند یا سلطنت مشروطه . ما میگوئیم مردم ایران بیش از ۶۰ هزار شهید داده اند تا رژیم شاهنشاهی را سرنگون ساخته اند و به این ترتیب تا حدی به محکومیت رژیم سلطنتی رأی داده اند و جمهوری در بارهٔ سلطنت هیچ معنی نمیتواند داشته باشد . همین مسئله در کردستان در مورد خودمختاری نیز صادق است . پس از اینهمه از خود گذشتگی مردم کردستان ، آیا تازه باید محتوای خودمختاری یعنی خواست اصلی مردم کردستان به رأی گیری گذاشته شود ؟ متأسفانه همچنانکه اشاره شد هنگامیکه سخن از کردها و خودمختاری کشیده میشود ، معیارهای دمکراتیک و انقلابی برخی از اعضای شورا بهم میخورد .

مردم کردستان با مبارزات انقلابی و با خون خود به دمکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان رأی داده اند و هیچ جمهوری و رأیگیری هرچند رسمی که ظاهر قانونی داشته باشد نمیتواند حق غیرقابل برگشت خودمختاری را از مردم کردستان سلب نماید .

در صفحهٔ ۵ نامهٔ خود ، آقای مهدی که چون کبک سر در برف فرو برده و از واقعیت جامعهٔ کردستان کاملا " بی اطلاع است ، مینویسد " برخورد های حزب دمکرات ...... اکیدا " عاری از جوهر انقلابی بوده و مسلما " در صورت اطلاع هموطنان ستمزدهٔ ما در کردستان ، مورد تأیید آنها نیست . "

آقای مهدی ! یکبار دیگر به حزب انقلابی مردم کردستان توهین روا میدارد و شیوه برخوردهای ما را " اکیدا " عاری از جوهر انقلابی میدانند . شاید نظر ایشان اینست که جز سازمان مجاهدین همه عاری از جوهر انقلابی هستند ! اینهم یکی از نشانه های خود محوربینی و توهماتی است که ایشان در مورد سازمان مجاهدین دارند . اما آنچه جالب است ، یکبار دیگر وکالت مردم کردستان را بعهده گرفته اند و سخنانی را تکرار میکنند که در طی چند سال گذشته رهبران حزب توده در مورد حزب دمکرات میگفتند و آنها مرتبا " تکرار میکردند : مردم کردستان و پیشمرگان قهرمانش با انقلابیگری صداقت دارند ولی سیاست حزب دمکرات مورد تأیید آنها نیست . معلوم است آقای مهدی ، هنوز حزب

دمکرات کردستان ایران را نشناخته‌اند. ظاهراً بخود زحمت بدهند وسری بکردستان کافی است بزنند تا پی به‌وسعت نفوذ حزب ما در میان توده‌های مردم ببرند. آنگاه بفهمند که چگونه اکثریت قریب به‌اتفاق هموطنان ستمدیده‌ٔ ما ایشان از حزب دمکرات پشتیبانی میکنند و بویژه چگونه آنها برخورد های اصولی ما را نسبت به رفتار غیردمکراتیک ایشان در کردستان بجا بودن و درستی‌اش را حس میکنند. ما صمیمانه امیدواریم که رأی‌گیری آزاد در کردستان انجام بگیرد تا ایشان به‌وسعت نفوذ حزب دمکرات در میان توده‌های مردم کردستان پی ببرند.

آقای مهدی در صفحه‌ٔ ٦ نامه‌ٔ خود یکبار دیگر بصورت توهین‌آمیز و غیرقابل قبول در رابطه با سازمان همپیمان مینویسد: "سؤالی از اینجانب بسته بنظر شما روشن خواهد شد که در حال و آینده برای امضاء و تعهدات خود در رهبری چه میزان احترام قائلید و آیا امضاهای شما بهای تاکتیکی محض دارد یا اعتبار استراتژیک؟"

آیا آقای مهدی براستی نمیدانند چه میگویند؟ حزب دمکرات کردستان ایران هم‌اکنون در داخل کشور و هم در سطح بین‌المللی از اعتبار و نفوذ چشمگیری برخوردار است و حزب ما از آن جهت صاحب چنین اعتباری است که همیشه به‌تعهدات خود وفادار بوده است. اصولاً ما اصطلاح "امضاء تاکتیکی و امضاء استراتژیکی" را تاکنون نشنیده بودیم.

حزب ما حرفهای خود را بصراحت میزند. اگر تعهدی نمود به‌آن عمل میکند، وگرنه صادقانه و صادقانه اعلام میکند که دیگر تعهدی ندارد و از سیاست بازیهای مثل "پراگماتیسم" و ماکیاولیسم بیزار است. در مورد علنی‌کردن طرح خودمختاری نظر خود را گفتیم، لیکن چون آقای مهدی با لحن پرخاشگرانه‌ٔ مخصوص بخود این مسئله را پیش کشیده و نوشته‌اند "...... علنی کردن طرحی که پیشنهاد کرده‌اید ... به‌نفع مردم ستمدیده‌ٔ شما در کردستان و آرمان حقه‌ٔ خود مختاری آنان در مرحله‌ٔ کنونی نیست و بالمآل خود شما را نیز قطعاً در ابعاد داخلی و منطقه‌ای و بین‌المللی تضعیف خواهد نمود." ناچاریم یکبار دیگر به‌این مسئله توجه بکنیم: خلاصه‌ٔ حرف آقای مهدی اینست که علنی کردن طرح خود مختاری، یعنی خواست اساسی مردم کردستان، به‌نفع مردم کردستان نیست. توصیه‌ٔ ایشان اینست که در این مرحله طرح خود مختاری را "مخفی" نگه داریم تا وقت علنی کردن آن برسد! اگر آقای مهدی اقلاً بما میگفتند در کدام مرحله باید اینکار انجام گیرد شاید اندکی آسوده خاطر میشدیم. لیکن برخورد ما با مسائل با برخورد آقای مهدی فرق دارد. ما خواست مردم کردستان و حزب دمکرات را صراحتاً اعلام میکنیم، صراحتاً و علناً بمردم ایران میگوئیم محتوای خود مختاری چیست و قلمرو جغرافیائی آن کجاست. باکی هم نداریم چون از حق و از اصول دفاع میکنیم. در ضمن با این تفسیر که چند بار در رادیو مسئول شما و آقای مهدی تکرار شده که فعلاً "مسئله‌ٔ محتوا و قلمرو جغرافیائی خود مختاری را مسکوت بگذارید تا بعد شرایط مناسب آماده بشود"، مخالفیم. حزب دمکرات خواستی ندارد که آنرا از مردم ایران مخفی نگاه دارد!

آقای مهدی بارها به‌روابط سازمان مجاهدین خلق و حزب دمکرات کردستان ایران اشاره میکند. روشن ساختن چند مسئله را در این مورد ضروری میدانیم. آقای مهدی در صفحه اول نامه‌ٔ خود مینویسد: "...... مقدمتاً در شرایطی که سازمان مجاهدین خلق ایران حداکثر تلاش خود را برای انواع حمایتهای نظامی، سیاسی، تبلیغاتی و مالی از شما مبذول میدارد ......".

نخست آنکه میخواهیم روشن کنیم که این حمایت ها دو نوع است، برخی مربوط به همه مردم کردستان است، مثلاً چند نفر از پرسنل پزشکی مجاهدین به مردم کردستان کمکهای پزشکی و درمانی میکنند و یا سازمان مجاهدین گاهی مبارزات مردم و پیشمرگان کردستان را منعکس میکند . بنظر ما اینها حمایت از مردم کردستان و مورد سپاسگزاری است. تنها جای تعجب است که آقای مهدی خدمت سازمان مجاهدین به بخشی از مردم ایران را به رخ ما میکشند . سازمان شما در مورد مبارزات مردم در بخشهای دیگر ایران مطالب بسیاری پخش میکند . آیا اینکار را به حساب حزب و سازمان خاصی میگذارید یا آنرا وظیفه خود میدانید ؟ نکند اینجاهم جهت صحبت از کُرد ها یعنی هموطنان چهره و درجه دوم است که حمایت خود از آنها را اینچنین مطرح میکنید ؟ ما چون حسن نیت کامل داریم امیدواریم که این حمایتها را بحساب ما نگذارید . احتمالاً مقصود شما از کمکهای مستقیمی است که به حزب ما کرده اید . کاملاً درست است، سازمان مجاهدین هم از نظر مهمات و هم از لحاظ مالی به ما کمک کرده است و ما صمیمانه از ایشان متشکریم . در مورد رادیو میخواهیم بگوئیم که اگر برادر گرامی آقای مسعود بیاد داشته باشند توافق ما بر این بود که دستگاه آنرا سازمان مجاهدین بکردستان وارد کند و هر دو سازمان مشترکاً از آن استفاده بکنیم . و هر وقت هم سازمان خواسته میتواند آنرا به بخش دیگری از کشور انتقال دهد . مقصود شما را از حمایتهای فنی نفهمیدیم . تا آنجائیکه ما اطلاع داریم از سوی سازمان شما کمک مستقیم فنی به حزب ما بعمل نیامده است . و حمایت سیاسی و تبلیغاتی شما نیز از مردم کردستان مربوط به مبارزه بخشی از مردم ایران میشود و نمیتوان آنرا کمک مستقیم به حزب ما محسوب داشت . و اما حزب ما از سازمان شما مستقیماً پول و مهمات دریافت کرده است . درست است که ملت ستمدیده ما استطاعت مادی کافی ندارد و مردم کردستان اکثراً زحمتکش و فقیرند ولی حتماً اعضاء و هواداران شما که در کردستان زندگی میکنند دریافته اند که مردم ما همه فقیر خود دارای کرامت و غرور خاصی هستند، فقر بسیار شدید بگران میرسد . حزب دمکرات هم که از میان مردم کردستان برخاسته به کرامت و شخصیت خود احترام فراوان قائل است و به هیچ وجه حاضر نیست از سازمانی کمک بگیرد که نماینده آن در هر فرصتی آنرا به رخ بکشند و مرتباً تکرار کنند و منت بر سر بگذارند . بهمین جهت پس از بحث در مورد کمکهای مستقیمی که سازمان مجاهدین خلق به حزب دمکرات کردستان نموده است دفتر سیاسی ما تصمیم گرفت با اظهار تشکر از این همه مساعدتها همه مهمات و پول و هر چیز دیگری را که بلاعوض از سازمان مجاهدین دریافت کرده است پس بدهد . خواهش ما اینست که به نماینده آن خود در کردستان دستور بدهید با در دست داشتن لیست کامل کمکهای سازمان به حزب ما که لابد بحساب خاصی آنرا در نزد خود نگاه داشته اند به دفتر سیاسی حزب ما مراجعه نمایند و تسویه حساب بنمایند . ما فکر میکنیم که کمک متقابل سازمانهای انقلابی به یکدیگر امری طبیعی است و حساب و کتاب هم لازم ندارد . رفتار سازمان مجاهدین نشان میدهد که در این مورد اشتباه کرده ایم و باید آنرا جبران کنیم .

آقای مهدی در نامه خود مینویسد : " . . . . . بنظر میرسد قدر شورا و بویژه سازمان مجاهدین خلق ایران را سهواً یا عمداً نادیده میگیرید " .

آقای مهدی ! ما قدر شورا و مجاهدین را میدانیم و هرچه از دستمان برآمده در تائید از شورا و مجاهدین دریغ نکرده ایم . ولی آیا شورا و بویژه مجاهدین هم قدر حزب دمکرات را میدانند یا سهواً و عمداً آنرا نادیده میگیرند ؟ متاسفانه ما دلایل بسیار در اختیار داریم که بیانگر سهل انگاری یا تعمد سازمان مجاهدین در نادیده گرفتن

حزب دمکرات است .

آقای مهدی در صفحه ۷ در مورد سازمان مجاهدین مینویسد : " ..... نزدیکترین و مردمی‌ترین متحد سراسری خود را که اینقدر به شما خدمت کرده ، بیش از این نیازارید " و سپس ادامه میدهد : بعید است مردم ایران باور کنند که شما که " ..... امروز بـــا مجاهدین اینطور میکنید ، فردا حتی با توده‌های تحت ستم کرد رفتار بهتری داشته باشید ؟

اگر نویسنده این سطور مشاور سیاسی سازمان مجاهدین خلق نبود ، جواب مناسبی بدو میدادیم . ولی بخاطر احترام همپیمانی ما با سازمان مجاهدین از پاسخگوئی به پرخاشگری آقای مهدی خودداری میکنیم . تنها تذکر یک نکته را ضروری میدانیم و آن اینکه بجا است که سازمان مجاهدین اولا" در رابطه با حزب دمکرات ، قلم را بدست کسی که هم کفایت [illegible] بد و بیراه بگوید .

برای اینکه نشان بدهیم حزب دمکرات تا چه اندازه به اصول دمکراسی پایبند اســـت ، به یک مثال بسنده میکنیم .

در کردستان ایران گروههای بسیاری فعالیت میکنند که اکثرا نفوذی در میان مـــردم کردستان ندارند . این گروهها در موارد بسیاری از مسائل مهم با حزب دمکرات اختـــلاف دارند و گاهی حتی با سیاست حزب ما مخالفت میورزند . برای مثال سازمان چریکهـــای فدائی خلق (اقلیت) که بخاطر همپیمانی و همکاری با سازمان مجاهدین ، حزب ما را به باد انتقاد گرفته است ، ولی هنوز هم دفتر این سازمان در کردستان از حمایت حـــزب برخوردار است . حزب دمکرات هم اکنون بعنوان بزرگترین قدرت سیاسی ــ نظامـــی در مناطق آزاد شده کردستان حاکمیت دارد ، ولی هیچکدام از گروههائی را که علیه رژیم مبارزه میکنند حتی اگر با حزب ما هم مخالفت داشته باشند مورد کوچکترین فشار قرار نداده و نمیدهد بلکه اغلب با آنها عملا" همکاری مینماید .

سپس آقای مهدی یکبار دیگر حزب دمکرات را تهدید میکند و خلاصه کلامش اینست کـــه حزب دمکرات نباید کاری بکند که صبر وتحمل مجاهدین بپایان برسد . آیا آقای مهـــدی با این حرفها میخواهند بردباری و تحمل حزب دمکرات را بیازمایند ؟ یا منظور دیگری از این تهدیدها و سخنان تحریک آمیز دارند ؟

آقای مهدی در پایان نامه خود بما اطمینان میدهد که برای خودمختاری هموطنـــان کرد " هیچ تضمینی بالاتر از سازمان مجاهدین خلق وجود ندارد " . البته این حرف در نامه آقای مهدی جنبه شعار دارد و با محتوای نامه ایشان منافات است ، همچنانکه آقـــای مهدی چند شعار دیگر نیز برای سرپوش گذاشتن به برخوردهای نادرست و غیر اصولـــی و غیر دمکراتیک خود در آخر نامه آورده است و خیال میکند که با تکرار چنین شعارهائی تاثیر بسیار منفی نامه خود را از بین برده . برای اطلاع آقای مهدی عرض میکنیم کـــه حزب ما مدتها است خو گرفته هر نیرو و سازمانی را نه از روی شعارهایش بلکه از روی عمـــل و عملکردش مورد قضاوت قرار بدهد .

در خاتمه آقای مهدی توصیه میکند که " .... هر آنکس که حقوق خود و خلـــق یا ملت تحت ستم خود را میطلبد نبایستی سلاح از کف بنهد " . در این مورد کاملا" با نظر ایشان موافقیم و درست بهمین جهت قبلا از آنکه آقای مهدی چنین توصیه‌ای بما بکنـــد سلاح بدست گرفته بودیم و برای از کف ننهادن سلاح هم نیازی به توصیه او نیســـت . میتواند مطمئن باشد که مردم کردستان تا تامین دمکراسی برای ایران و کسب خودمختاری برای کردستان سلاح بر زمین نخواهند گذاشت .

(...)

توصیه ما بآقای مهدی اینست که دیگر چنین نامه‌هائی برای حزب دمکرات ننویسند، چون باید بلستد اشته باشد که اگر مردم کردستان از محتوای نامه او اطلاع پیدا بکنند، بهیچ وجه بیانه‌های ایشان بنام سازمان مجاهدین خلق نخواهند پذیرفت. مسائل دیگری نیز در نامه مسئول شورا بطور مقایسه مطرح شده که هرکدام در جای خود اهمیت دارد. لیکن ما بخاطر پرهیز از اطاله کلام کوشش خواهیم کرد مختصرا نظر حزب دمکرات را درمورد این مطالب بعرض برسانیم.

نظر ما از نیروهای سالم اپوزیسیون، نیروهای دمکراتیک و غیر وابسته است. در اینمورد نظر ما صراحت بیان شده، اما در این رابطه لازم میدانیم مسئله را گوشزد کنیم و آن اینکه نیروهای سالم و وحشتی، نیروهائی هستند که آماد پیوستن به شورا را دارند، ونیروهای دیگری هستند که حاضرند از شورا پشتیبانی بکنند ولیکن آماده پیوستن به شورا نیستند. ما فکر میکنیم که شورا در اینجا حاضر است احتمالا همکاری با چنین نیروهائی انعطاف کافی از خود نشان نداده است، مثلا شما در نامه‌تان از شریعتمداری نام برده‌اید بدون اینکه مشخص بکنید مقصودتان کدام شریعتمداری است، درحالیکه آقای حسن شریعتمداری بنمایندگی از سوی گروهی از مردم آذربایجان حاضر بود با شورا همکاری کند، ولی شما بعنوان مسئول شورا اعلام نموده که ایشان تنها بعنوان شخص منفرد به شورا بپیوندند تا با شورا همکاری نمایند. برای اطلاع شما عرض میکنیم کسب مطالب اطلاعاتی که ما بدست آورده‌ایم، گروه ایشان در بسیاری از مناطق آذربایجان طرفدار دارد. شما در نامه خود نوشته‌اید والبته اشتباه ناهوشیاری کامل را هم بجا نسپاسانده‌اید که حزب ما علیه سازمان مجاهدین افشاگری کرده است. ما عادت نداریم برنامه‌ای کار به دوستان و همپیمانان خود سرپوش بگذاریم. اگر انتقادی به سازمان مجاهدین داشتیم آزادانه مطرح کرده‌ایم ... صحبت بوده، شما استناد به نوشته روزنامه آقای امینی کرده‌اید، واقعا مخالفت آقای امینی با شورا و سازمان مجاهدین بآنقدر برای شما اهمیت دارد؟ ما بنوبه خود بعنوان حزب دمکرات برای نوشته‌های سلطنت‌طلبان و اوپورتونیست‌ها چه آقای امینی ارزش قائل نیستیم.

و اما از ما میپرسید که آیا مجموعه شخصیتها و نیروهای شورا اکثریت قاطع را در کشور دارند یا خیر؟ ما امید داریم که اگر روزی انتخابات آزادی صورت بگیرد، شورا اکثریت قاطع را بدست بیاورد، بهمین جهت هم اصرار داریم شورا طرح خود مختاری را تصویب کند، چون در اینصورت بدان معناست که اکثریت مردم ایران آنرا تصویب کرده است. تا آنجائیکه مربوط به کردستان است میتوانید مطمئن باشید که با بودن حزب دمکرات در شورا، اکثریت قریب باتفاق مردم، رأی خود را بشورا خواهند داد.

شما در نامه خود در صفحه ٦ مینویسید: "... بطور سراسری اغلب ارتشیهای در مجموع تاریخ تنها با شورا خصومت نمی‌ورزند بلکه سمپاتی فراوانی نیز دارند".

شما خوب میدانید که بیش از شش ماه نیز سال گذشته ارتشیها تمام قد رشد کردستان را میکوبد، روستاها و شهرها را ویران میکند، بیمارستانها گلوله توپ و خمپاره قرار میدهند، مردم زحمتکش و ستمدیده کردستان میتابند. نقش اصلی در رژیم علیه مردم کردستان بعهده ارتش است. باآنکه حزب دمکرات با انعطاف کامل با ارتشیها برخورد کرده بیش از سربازان را اگر اسیر هم شده باشد بدون معاوضه و یک جانبه آزاد کرده است، با اینهمه نیروی اصلی سرکوبگر که بدون آنها سپاه پاسداران هیچ قادر نیستند در کردستان کاری از پیش ببرند، همان ارتشیها هستند. آنگاه این سئوال پیش میآید که شما ظاهرا حزب دمکرات کردستان را بخشی از شورای ملی مقاومت بحساب نمیآورید والا نمی‌نوشتید ارتشیهای در مجموع با شورا خصومت نمی‌ورزند.

بلکه سیاسی فراوانی نیز دارند ! جای تأسف بسیار است که شما اینقدر بی‌اعتنائی و بی‌توجهی نسبت به مردم کردستان نشان میدهید. و ارتشی را که هم‌اکنون جنگ خونینی را علیه مردم کردستان بشدت ادامه میدهد، سپاهیان شورا میشمارید ! ا بکاش اگر به اشتباه به کردستان می‌آمدید و این موضوع را با خود مردم مناطق در کردستان در میان میگذاشتید و نظر آنها، یعنی کسانی را که هر روز فرزندانشان بدست ارتشیان شهید میشوند میشنیدید. همچون ارتشیان در تهران و شهرهای دیگر ظاهراً کاری به مجاهدین ندارند، سپاهی فراوانی به شورا دارند. حالا اگر همین ارتشیان هرروز جنایات بیشماری در کردستان مرتکب شوند، اینبار دیگر برای مجاهدین و شورای ملی مقاومت اهمیت ندارد. متأسفانه موضع شما چنین است. آنگاه ما نیک میفهمیم که شما چرا تاکنون علیه ارتش کوچکترین اقدام عملی نکرده و آنچنانکه ما از شما میخواستیم مبارزش اعلام جنگ نه اعمال ... ارتشیان و در مرحله آنان برای پیوستن به صفوف پیشمرگان ناشر چند آنی جدا است و ارتش در مجموع خود هنوز هم به جنایات خود در کردستان ادامه میدهد.

در نامه خود چندین بار اصطلاح مقاومت منطقه‌ای را بکار میبرید. و در صفحه ۷ از ما ایراد میگیرید که تقدم مطلق به مقاومت منطقه‌ای میدهیم. اولاً شما این اصطلاح را برای کوچک جلوه دادن مقاومت مردم کردستان بکار میگیرید که خود جای تأسف بسیار است، چون در تاریخی که ما این‌گونه را میدهیم مقاومت‌ها در معنای واقعی آن در بخشهای دیگر ایران بچشم نمیخورد (حق نیست بعنوان مسئول شورا تنها مقاومت جدی مسلحانه‌ای را که در آن نقش اساسی با یکی از اعضای شورا است، اینقدر کم‌اهمیت جلوه دهید. ثانیاً مقاومت منطقه‌ای یعنی چه؟ مثلاً اگر تنها در تهران یا اصفهان یا هرجای دیگری مقاومت میشد، این مقاومت منطقه‌ای نبود؟ چرا مقاومت در اصفهان منطقه‌ای نیست و در کردستان منطقه‌ای است؟ این برداشت نیز از همان طرز تفکر محوری سازمان شما سرچشمه میگیرد که هر مقاومتی که رهبری آن بدست سازمان مجاهدین نباشد، منطقه‌ای و کم‌اهمیت است. آنگاه ما را متهم به "... فراموش کردن اولویت قاطع مقاومت سراسری" میکنید. اولاً متأسفانه اکنون خبری از چنین مقاومتی جز در کردستان نیست. ثانیاً مقاومت سراسری مگر از مجموع مقاومت‌های منطقه‌ای تشکیل شده است؟ چرا شما مقاومت مردم کردستان را بخشی از مقاومت سراسری حساب نمیکنید و آنرا از مقاومت سراسری جدا میدانید و حتی بنظر خودتان مقاومت سراسری را در مقابل آن قرار میدهید؟ این مقاومت منطقه‌ای هرچند تنها مقاومت در ایران و تقریباً تنها است، ولی چون مربوط به کردها "هموطنان درجه دو" است، باید کم‌اهمیت جلوه داده شود!

در صفحه ۹ نوشته‌اید "...... لااقل نگذارید خمینی خود را حامل و حافظ تمامیت و وحدت ایران نیز جا بزند. و بسیاری نیروها را که تا این تاریخ بطور جالب یا امیدوار ساختهایم علیه ما برگرداند) خلاصه اینکه طرح خودمختاری حزب دمکرات است که ممکن است نیروها را از شورا دور سازد و بسوی خمینی بکشاند." اگر ما طرح را بپذیریم و ... اصولاً از خودمختاری صرفنظر نکنیم، خمینی تبدیل به حامل و حافظ تمامیت ایران خواهد شد. اگر ... استقلال را ... پیگیری بکنیم، آنگاه ... خواهد انجامید؟! ... و ساده باید از همه خواسته‌های خود از دمکراسی گرفته تا خودمختاری صرفنظر بکنیم تا نیروها از شورا نگریزند و جلب رژیم خمینی نشوند! بنظر ما نیروئی که آماده نیست اصل خودمختاری را بپذیرد، اصولاً چرا و چگونه وارد شورا شده است؟ هم نیروئی که در ... محتوای خودمختاری علیه شورا موضع خواهد گرفت را چگونه میتوان نیرو دانسته و ... نامید؟ در اینجا به اشاره مسئول شورا ... طرح خودمختاری ... تعادل داخلی و منطقه‌ای و بین‌المللی را علیه شورا برهم میزند و سرنگونی رژیم را بتعویق میاندازد. واقعاً جای تأسف است! بله مثال ساده دیگر اینکه شما به که مسئله ملی ...

بی شبهه دانید. این جمله شما ایست که در صفحه ۱۶ آورده اید، در جواب ما که در رابطه با تهاجم پائیز ۱۳۶۱ رژیم نوشته‌ایم: " برادر مردم کردستان این احساس پیش آمده که آیا رژیم در مقابل پیشمرگه‌ها همین شما و پیشاپیش مانده‌اید..." شما نوشته‌اید: "راستی آیا مردم تبریز و گیلان و مازندران و شیراز و تهران و غیره خیلی بارو و باور دارند." واقعاً دست شما درد نکند! آیا در پائیز سال گذشته روستاهای تبریز و گیلان و مازندران و شیراز و تهران مورد تهاجم توپ و تانک و هلیکوپتر و فانتوم و پاسداران و بسیجیان قرار گرفته بودند؟

در این زمینه به مطالب بسیار دیگری اشاره نموده‌اید که بعضی کدام بجای خود جوابی است جواب داده میشد، ولی چون مقاله بیش از حد طولانی میشود و برخی مطالب اهمیت چندانی ندارد، از پاسخ گفتن به آنها خودداری میکنیم. منتها اشاره به چند مسئله را ضروری میدانیم.

درباره ارقامی که ما در مورد تلفات رژیم اظهار کرده‌ایم تمود نموده‌اید. اولاً میخواهیم شما را مطمئن کنیم که ما برخلاف برادران مجاهد شما که از کردستان در مورد فتوحات خود گزارشات نادرستی منتشر میکنند، کوشش میکنیم تا آنجا که ممکن است گزارشهای ما دقیق و درست باشد. کما اینکه همیشه در کنار تلفات دشمن تعداد و نام شهدای خود را نیز منتشر و اعلام میکنیم و حقیقت را آنچنانکه هست بیان میکنیم. ثانیاً اینکه ما گفته‌ایم دولت ایران ۲۰ هزار نفر علیه مردم کردستان بسیج کرده دروغ نگفته‌ایم. البته با رژیم ... شما ... را جز قلمرو جغرافیائی کردستان میدانید. در پائیز سال گذشته بنا به آماری که از درون ارگانهای رژیم کسب کرده بودیم بیش از ۲۰ هزار نفر ارتشی و پاسدار و بسیجی به چهار استان کردنشین اعزام شده بودند. در این چهار استان لشکر کامل ارتش عمل میکنند، تقاضای بخشداری ... رژیم در کردستان ... همین تعداد را تأیید میکند. از هنگام شروع تهاجم بهار امسال تاکنون به ۲۰۰ هزار نفر افزایش یافت که بعدها معلوم شد رژیم از ... حمله ... تلفات سنگین ... شده ...

متأسفیم از اینکه مجبوریم نوشته شما را در صفحه ۱۸ تصحیح کنیم. شما میگوئید که حزب دموکرات "...... آمادگی ادا کردن هیچ سهم مالی و مسئولیتی در جهت شورا را تاکنون اعلام نداده ..." نماینده ما از همان اجلاس اول در اسفند ماه ۱۳۶۰ آمادگی حزب دموکرات را برای ادای سهم مالی و مسئولیتی اعلام نمود. حالا هم یکبار دیگر اعلام میکنیم که بعنوان عضو شورا حاضریم سهم خود را از هر جهت و همینطور در تمامی شوراها در اداره امور مربوط به رادیو و ارگان شورا ادا کنیم.

در مورد تاکتیکهای نظامی پیشنهادی از سوی ما که خواسته‌ایم بخش نظامی ... در بخشهای دیگر ایران پخش کرده و اجازه ندهند نیروی خود را جمع‌آوری و به آسانی به کردستان بفرستد، شما ما را همکار ... شما نوشته‌اید: "بعنوان مثال فرض کنید یکی دیگر از اعضای شورا بگوید: "حزب دموکرات که خود رسماً میگوید ۱۲ هزار پیشمرگه و در مجموع چهل و چند هزار عضو و چند ده هزار نیروی اجتماعی مسلح یا قابل مسلح دارد مثلاً چرا یک منطقه آزاد شده و امکان ارتباط و تجمع نیرو هم دارد، پس چرا یکباره تصرف تهران یا قم یا جاده‌ها را بگیرد یا لااقل چرا مجلس ضد خلقی و یا کنیسه‌های تهران را منهدم نمیکند تا همه راحت شوند؟..."

پاسخ این عضو شورا را اگر چنین عضوی ... وجود داشته باشد ... واگذار میکنیم. و اینکه شما اینچنین ... مسئله را مطرح کرده‌اید هم جای

سیاستگزاری است و هم مردم ایران را به تحلیلهای درست و دقیق شورا بیش از پیش امیدوار میکند ! بویژه این سئوال جالبتر است . واقعیت اینست که در تقسیم کار میان اعضای شورا باید توجه به نظر بعمل آید . حال که مجاهدین به کردستان آمده اند و عملیات نظامی آنها در شهرها و تهران به نحو چشمگیری تقلیل یافته است ، بیجا است که پیشمرگان حزب دمکرات نیز عملیات نظامی را در کردستان متوقف کنند و به تهران و قم بروند !

شما در صفحه ۲۲ نوشته اید : " ...... تاکنون چندان مایه عملی برای شورا نگذاشته اید " . مقصودتان از مایه عملی چیست ؟ شورا کی و کجا از ما چیزی خواسته و یا وظایفی در مقابل ما گذاشته که ما انجام نداده ایم ؟ آیا مبارزه مسلحانه و مقاومت قهرمانانه پیشمرگان و فداکاری اعضا و هواداران حزب ما در راه سرنگونی رژیم خمینی ، مایه عملی برای شورا نیست ؟ سپس شما یک رشته سئوالات و مطالب را در همین صفحه ۲۲ مطرح میکنید از قبیل اینکه بعضی اینطور میگویند و برخی آنطور پیشنهاد میکنند و یا فلان مجله در مقاله ای چنین نوشته و غیره و بعد هم نتایجی میگیرید که هیچکدام به حزب دمکرات و سیاستش ربطی ندارد . نوشته ها و گفته های دیگران در مورد حزب دمکرات برای ما سند نیست . همچنانکه در مورد شورا و مجاهدین نیز نوشته ها و گفته ها زیاد است و ما هرگز از آنها استفاده نمیکنیم .

در صفحه ۲۲ از خود میپرسید آیا " ...... حضور حزب دمکرات در کنار ما در داخل شورا یک تاکتیک مرحله ای مشخص نیست " . یکبار دیگر تکرار میکنیم ما برای آن وارد شورا شدیم که شعار اصلی حزب دمکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان را در برنامه شورا دیدیم . حالا هم اگر شورا طرح خودمختاری را نپذیرد ، حزب دمکرات در شورا خواهد ماند . ولی اگر آنرا رد نماید ناچار از شورا خارج خواهد شد . مسئله خیلی ساده است ، نه به پارتی لازم دارد و نه تاکتیک ! بیستون شورا روی اصول بود ، خروج هم اگر لازم باشد روی اصول خواهد بود .

شما در همان صفحه ۲۲ مرقوم فرموده اید : " ...... نکند شما متحد انقلابی سراسری خود را با عشایر کهنه اشتباهی گرفته اید " . آیا جریان برعکس نیست و این شما هستید که هم شورا و هم مجاهدین و سازمان مجاهدین خلق نیستید که حزب دمکرات را با عشایر کهنه اشتباهی گرفته اید ؟ میبایست در حالیکه با حزب دمکرات سروکار دارید متوجه میشدید که حزب دمکرات حزبی است انقلابی و وجود این حزب خود نقطه پایانی رهبری عشایری در کردستان بشمار میرود .

سئوالات بسیاری را در صفحه ۲۲ مطرح کرده اید که به موقع به آنها پاسخ داده شده و تکرار را مناسب نمیدانیم . تنها پاسخ مختصر به یکی از سئوالها : " ...... در چنین موقعیت خطیری عنوان کردن خروج از شورا چگونه توجیه میشود " . باید طرح خودمختاری شما ما را مجبور میکنید که از شورا خارج بشویم . حال که از موقعیت خطیر آگاهید کاری نکنید که یکی از اعضای مهم از شما علیرغم تمایل باطنی خود ، مجبور شود شورا را ترک بگوید .

شما در پایان نامه خود مجدداً " ما را متهم میکنید که دید منطقه ای داریم " . بهاین اتهام پاسخ گفته ایم . اینجا تنها اضافه میکنیم که نه دید منطقه ای نداریم ، همانطور که خود شما نیز در نامه اشاره کرده اید ، شعار ما دمکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان است . البته که دمکراسی برای ایران اولویت دارد ، ولی دمکراسی و خودمختاری رابطه دیالکتیکی دارند . بدون دمکراسی خودمختاری تحقق نمی یابد ، تضمینی نخواهد داشت . ولی بدون تامین خودمختاری برای مردم ستمدیده کردستان نیز دمکراسی مفهومی

......

نخواهد داشت . دمکراسی کل است و خودمختاری جزء . لیکن فراموش نکنید که چون خود ما جزء هستیم تأمین جزء یعنی خودمختاری برای ما اهمیت حیاتی دارد و بهیچوجه نه حزب دمکرات و نه مردم کردستان نمیتوانند از خودمختاری صرفنظر بکنند .

حال که نامه ما بسیار طولانی شده اجازه بدهید در پایان آن بچند مسئله دیگر نیز اشاره کنیم :

یکی از انتقادات ما بشورای ملی مقاومت این بوده که تاکنون هویت مستقل خود را آنچنانکه لازم است بمردم ایران نشناسانده است . اسنادی که از سوی شورا منتشر شده و پیامهائی که از سوی مسئول شورا فرستاده شده اکثرا " حاوی نقطه نظرهای سازمان مجاهدین خلق بوده تا فرایند نظرات همه اعضای شورا . شما در نامه خود ما را متهم به قضاوت یکجانبه و حتی بستانکاری میکنید . در آغاز امر برما مشتبه شده بود و تصور میکردیم که همچنانکه حزب دمکرات بعنوان یک سازمان انقلابی آماده است همه امکانات خود را بیدریغ در اختیار مجاهدین و شورا بنهد ، ایشان نیز چنین خواهند کرد . ولی حالا سازمان مجاهدین خلق و شورای ملی مقاومت را بهتر شناخته‌ایم و میدانیم که چه انتظاراتی از ایشان میتوانیم داشته باشیم . اما باید یک مسئله را کاملا " روشن کرد و آن اینکه آیا آنچه مسئول شورای ملی مقاومت میگوید و مینویسد و پخش میکند باید نظر مشترک همه اعضای شورا باشد یا تنها نظر مجاهدین ؟ بنظر ما مسئول شورا باید منعکس کننده نظرات مشترک همه اعضای شورا باشد نه یک یا دو سازمان و یا دو شخصیت . در این رابطه بطور نمونه به بینش سازمان مجاهدین خلق ایراد داریم . برای مثال شما هنوز هم ۳۰ خرداد ۱۳۶۰ را روزی میدانید که رژیم خمینی مشروعیت خود را از دست داده است . در پیامهای بعدی خوشبختانه تا حدی این دیدگاه تصحیح شده لیکن هنوز هم آثار آن باقی است . شما بعنوان سازمان مجاهدین خلق حق دارید ۳۰ خرداد ۱۳۶۰ را نقطه عطف و پایان مشروعیت خمینی بنامید ، ولی چرا این روز برای حزب دمکرات هم که عضو شورا است باید نقطه عطف تلقی بشود ؟ بنظر ما روز ۲۸ مرداد ۱۳۵۸ که خمینی علیه مردم کردستان اعلام جهاد داد ، جمهوری اسلامی مشروعیت خود را کاملا " از دست داد ، ولی آیا ما کوشش کرده‌ایم این دیدگاه کاملا " درست خود را بشورا تحمیل کنیم ؟

یک مثال دیگر : در جریان اجلاس نخستین شورا در اسفند ماه ۱۳۶۰ شما بارها بعنوان مسئول شورا اعلام کردید که ایدئولوژی هیچ سازمانی نباید برشورا تحمیل شود . ولی بسیاری از پیامهائی را که بنام شورا میفرستید با عنوان " بنام خدا " آغاز میکنید . درحالیکه نیک میدانید که شورا تنها از سازمان مجاهدین و حزب دمکرات تشکیل نشده و در شورا سازمانهائی یافت میشوند که جهان‌بینی مادی دارند . برخورد شما اولا " بیانگر این واقعیت است که به نظرات اعضای دیگر کمتر احترام میگذارید و ثانیا " سعی دارید ایدئولوژی خود " اسلام " را برهمه اعضا در داخل شورا تحمیل بکنید .

شما که ما را متهم بداشتن برخورد غیردمکراتیک میکنید ، آیا میتوانید نمونه‌ای از اینکه ما کوشش کرده‌ایم دیدگاه خود را بطریق غیردمکراتیک برشورا تحمیل کنیم بدست بدهید ؟

درمورد سیاست خارجی نیز توضیحی را ضروری میدانیم . ما باستقلال میهن صمیمانه پایبندیم و پیروی از عدم وابستگی و عدم تعهد را اصلی خدشه‌ناپذیر میدانیم . اینکه در این زمینه در نامه خود بما نیش زده‌اید جای تأسف است . ما بهیچوجه اجازه نمیدهیم میهن ما زیر سلطه هیچ قدرت خارجی برود و یا استقلال کشورمان مورد معامله قرار بگیرد . آنچه ما میگوئیم در نظر گرفتن وضع ژئوپلیتیکی کشور و حفظ توازن در میان سیاست اتحاد

شیوه های رشمان و سیاست کشورهای غربی و بویژه آمریکا در چهارچوبی است که نمیتواند ضامن استقلال ایران باشد ، یعنی ما یک بینش واقع بینانه در سیاست خارجی پیشنهاد میکنیم که با شعارهای بظاهر انقلابی خالی از محتوا فاصله دارد . همچنین بنظر ما کافی نیست که بقول شما قدرتهای بزرگ از استقلال واقعی شورا مطلع شوند ، بلکه شورا بایستی برحفظ توازن نیروها که ضامن استقلال میهن ما و درنتیجه ضرورت پیروزی آلترناتیو شوراست تأکید نماید و بدین منظور مستقیماً با نمایندگان رسمی این کشورها تماس بگیرد .

ما در سرمقاله‌ای که در شماره (۸۸) روزنامه "کوردستان" تحت عنوان "سخنی چند درباره تحلیل" نوشتیم ، بهمه پیشگوئیها در مورد تحلیل مصوب پلنوم سوم جواب کافی و قانع کننده‌ای داده‌ایم ، ما کلمه "مصالح" را به "سیاست" تغییر نداده‌ایم در اصل کردی همان سیاست نوشته شده بود . این اشتباه در ترجمه فارسی روی داده بود که اصلاح کردیم .

متأسفانه شما در نامه خود صراحتاً نگفته‌اید که تحلیل مصوب پلنوم سوم حزب دمکرات در مورد سیاست خارجی چه ایرادی داشته ، تنها به اشاره و کنایه اکتفا نموده‌اید .

در پایان نامه از دبیرکل حزب ما کاک دکتر عبدالرحمن قاسملو دعوت کرده‌اید که "...... برای تجدید دیدار و تبادل نظر در نخستین فرصت به پاریس بیایند ." با تشکر فراوان از این دعوت ، بعرض میرسانیم که ..... چه بنام حزب دمکرات چندین بار از شما بعنوان مسئول شورای ملی مقاومت و مسئول اول سازمان مجاهدین خلق دعوت کرده‌ایم که به کردستان بیائید . متأسفانه شما علاقه‌ای بدیدن بخش آزاد شده میهن‌مان از خود نشان نداده‌اید و حسرت دیدار شما بدل هواداران و اعضای حزب ما ماند . آیا فکر کرده‌اید که تشکیل یکی از نشستهای شورا در کردستان ، ولو بجای یکی از ویلاهای اطراف پاریس در زیر چادر یا در کوهستان انجام گیرد ، چه تأثیر مثبتی در روحیه مردم کردستان و سراسر ایران خواهد داشت؟

شما میدانید که با تشدید شوانچ نظامی رژیم علیه مناطق آزاد شده ، بودن دبیرکل حزب ما در کردستان ضرورت دارد ، با اینهمه ایشان در فرصت مناسب برای انجام مأموریتهای حزبی بخارج سفر خواهند کرد و با کمال خوشحالی با شما و اعضای شورا تجدید دیدار خواهند نمود .

با امید اینکه بار دیگر مردم قهرمان ایران ، رژیم ضد مردمی خمینی را هرچه زودتر سرنگون کنند .

با امید اینکه شورای ملی مقاومت بعنوان آلترناتیو دمکراتیک ، دمکراسی را برای ایران و خودمختاری برای کردستان بارمغان بیاورد .

درودهای انقلابی همه اعضاء و هواداران حزب دمکرات کردستان ایران را تقدیم مسئول شورا و همه اعضای شورا میکنیم و برای همه آرزوی موفقیت داریم .

حزب دمکرات کردستان ایران
دفتر سیاسی
١٣٦٤/٥/١٠

بەڵگەی (۳)

شورای ملی مقاومت
برای
استقلال و آزادی جمهوری دمکراتیک اسلامی ایران

NATIONAL COUNCIL OF RESISTANCE
FOR
INDEPENDENCE AND FREEDOM OF THE
DEMOCRATIC ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN

B. P. 30, 95430 AUVERS-SUR-OISE, FRANCE
TEL.: (33) [illegible]

تاریخ: ۲۰/فروردین/۱۳۶۴

DATE :

N° :

قطعنامه شورای ملی مقاومت

شورای ملی مقاومت بمنظور روشن کردن افکار عمومی پیرامون رابطه حزب دمکرات کردستان ایران با این شورا و مواضع اتخاذ شده از سوی دبیرکل، دفتر سیاسی و دبیرخانه کمیته مرکزی حزب دمکرات و نشریه "کوردستان" در خلال ماهها و نطقهای مسئول و سخنگوی رسمی شورا آقای رجوی، در اجلاس فوق العاده سه شنبه ۲۰ فروردین ۱۳۶۴ که با حضور ۱۲ عضو شورا برگزار شد تصمیم گرفت مواضع خود را به شرح زیر اعلام دارد:

۱- اختلاف حزب دمکرات کردستان ایران با دیگر اعضای شورای ملی مقاومت که ماههاست ادامه دارد، بر سر مذاکرات سیاسی این حزب با رژیم خمینی است.

۲- شورای ملی مقاومت طبق مصوبه‌های ۲۱ فروردین و ۲۳ مرداد ۱۳۶۲ شورا که به امضای حزب دمکرات کردستان ایران نیز رسیده است، مجددا تاکید میکند که رژیم خمینی را در تمامیت آن نفی نموده و کلیه جناحهای درونی این رژیم را ضد انقلابی میشناسد.

۳- از اینرو شورای ملی مقاومت با توجه به نتیجه نظرخواهی از اعضای شورا در جلسه ۲۷ دیماه ۶۳ بار دیگر تصریح مینماید که هرگونه مذاکره سیاسی با رژیم خمینی منافی مفاد اساسنامه شورا بوده و بمنزله نقض اساسی موجودیت شورا و نفی عضویت در این شورا محسوب میشود (مطابق ماده یک اساسنامه شورا "شورای ملی مقاومت برای سرنگونی رژیم خمینی و استقرار دولت موقت تشکیل شده است.")

۴- بر این اساس از دبیرکل و دفتر سیاسی حزب دمکرات کردستان ایران دعوت میکنیم با امضای سند حاضر مانند دیگر اعضای شورا صراحتا هرگونه مذاکره سیاسی با رژیم خمینی را - که از این پس اعلام انفصال از شورا محسوب میشود - در حال و آینده، ممنوع و مردود بشناسند. در صورت امضا نکردن سند حاضر، ادامه همکاری شورای ملی مقاومت با حزب دمکرات کردستان ایران در چارچوب این شورا موضوعیت ندارد.

امضاء: احزاب و سازمانها و شخصیتهای عضو شورا:

- استادان متعهد دانشگاهها و مدارس عالی کشور
- جبهه دمکراتیک ملی ایران – هدایت‌الله متین دفتری
- جمعیت دفاع از دمکراسی و استقلال ایران (داد) – جلال گنجه‌ای
- حزب کار ایران – محمد سهیمی
- سازمان چریکهای فدایی خلق ایران – بهروز [illegible] (هوادار) – مهدی سامع
- سازمان مجاهدین خلق ایران – مهدی ابریشمچی
- کانون توحیدی اصناف
- کاظم باقرزاده
- سروان محمد زیبرکباشی
- منوچهر هزارخانی

و دو امضای دیگر که اسامی آنها و اسامی نمایندگان استادان متعهد و کانون توحیدی اصناف بدلایل امنیتی ذکر نمیگردد.

بەڵگەی (٤)

کوردستان

ژمارە ١٠٤ لاپەڕەی ٢٥

پاشماوەی ڕاگەیاندراوەکەی دەفتەری

هاونیشتمانانی بەڕێز!

هەروەک بەرچاوە ئەمڕۆ بەشێکی بەربڵاوی زەمان و بەهاییەتی گۆڕانکارییەکانە لەسەر دوایی پیانە دا لە نێو ڕێبەرایەتی ڕێکخراوی مجاهدینی خەلقی ئێـــــــران دا، وەک هەڵسوورێنەری ئەصلی شۆڕا ڕوویان داوە کە [illegible] دەگمـــــا وێناکانەلیان بۆ دەکرێ. هیـــــــوای هەمووانی بەوەلەنێو بەوە کە مجاهیدیـــــن شێوەکانی سکتاریستی خۆیان وەلا نێـــن، بە سینگێکی فراوانەوە لەگەڵ گیروگرفتەکانی نێو شۆڕا بەرەوڕوو بین لەسەرخۆیی و ئەگەر پێویست بێ بەهانی بدەین و حازر بیـــــن [illegible] بەشێکی سەربەخۆیان بە شۆڕا و لە ڕێگای گۆڕینی سیاسەت و شێوەکانـــی غەیری دێموکراتی و پاوانخوازانەوە شۆڕا دێموکراتیزە بکـــــــەن.

ئەمڕۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەپێچەوانەی ویستی [illegible] بەگشتەنامەی خۆی لە شۆڕای ئاکوتایـــی دەبێ و بەرپرسایەتی لەبەر بڵاوبوونی شۆڕا، ڕاستەوخۆ بە هەبێ ڕێکخراوی مجاهیدینی خەلک دەزانێ. وبەپێچەوانەی [illegible] ئەو ڕێکخراوە [illegible]

هاتنەدەرەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە عینوانی یەکێک لە پایەکانی ئەصلی ئەو [illegible] تەنیا شۆڕایە هێز نایێ، بەڵکوو [illegible] ئیدی شوورایەک بە مانای واقیعی ئـــەو لەگۆڕێ دا نامێنێ. [illegible] [illegible] ئامانەی کە لە شۆڕای نیشتمانی بەرگری دا ماون، ئەوانەیان کە باوەڕیان بە سەربەخۆیی نەتەوەیی و ئازادی دێموکراتی هەیە، تا بڕاو [illegible] دەتوانن بە هاوکاری خۆیان لەگەڵ ڕێکخراوی مجاهیدینی خەلقی ئێـــــران درێژە بدەن.

دەفتەری سیاسی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، هەروەها [illegible] ئامادەیی حیزب بۆ هاوکاری دێموکراتی [illegible] لەگەڵ هەموو حیزبە کوردستانیە ڕێکخراوەکان و شەخسییەتە دێموکراتەکان و پێشکەوتنخوازەکان کە باوەڕیان [illegible] پێویستی خەباتی [illegible] ڕووخانی ڕژێمی دژی گەلی کۆماری ئیسلامی، و هێنانەسەرکاری ڕژێمێکـــی دێمو[illegible]

[illegible]

بەشێک لە بەیاننامەی دەرچوون لە شوورا، ڕۆژنامەی کوردستان ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ژمارە ١٠٤

پێوەندیی حیزبی دێمۆکرات و یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان

عەباس کاردۆ: مامۆستا هەر لەو دەورانەدا ئێمە شاهیدی دیاردەیەکی موسبەت لە پێوەندیی هێزە سیاسییەکانی دوو بەشی باشوورو ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بووین کە هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بەهانای حیزبی دێمۆکراتو کۆمەڵەوە هاتن. لەو دەلاقەیەوە ڕێگام بدە بچینە نێو باسێکی تازە لە پێوەندیی دەگەڵ یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان دا. بۆ مێژوو پێم خۆشە وەڵامی ئەم پرسیارانەی خوارەوە وەرگرمەوە:

* جەنابت چ زانیارییەکت لەبارەی چۆنیەتیی دامەزرانو پەرەگرتنی ئەو ڕێکخراوە واتە یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستانەوە هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە دوای ئەو نوشوستیەی لە ٦ی مارسی ١٩٧٥، یانی ئاخری زستانی ١٣٥٣ بەسەر بزووتنەوەی کورد هات، کە دیارە بۆ هەموو کوردو بەتایبەتی باشووری کوردستان مەینەتێکی گەورە بوو کە مەجبوور بوون ولات بەجێ بێڵنو بیدەنەوە دەستی هێزەکانی دەوڵەتی مەرکەزی، پێم وایە کارێکی زۆر ئازایانە بوو کە لە ماوەیەکی کەمدا بەشێک لە سەرانی پارتی دێمۆکراتو سەرانی یەکیەتی کە دیارە ئەو وەختی یەکیەتی نەبوو بەڵام کۆمەڵە پێشتر دروست ببوو وەکوو ڕێکخراوێک، توانیان یەک بگرنەوە. ڕێکەوتەکەی دەقیق نازانم دەکرێ بدۆزرێتەوە، یان لە شام(دیمەشق) بوو یان لەقاهیرە یان لەهەر دووکیان کە یەکیان گرتەوەو لەواقیعدا پاش نیزیکەی ٣ مانگ (١٩٧٥/٦/١)، ئیعلامی مەوجوودییەتێکی دیکەیان کرد. ئەوە بە باوەڕی من هونەرێکی گەورە بوو.

* حیزبی دێمۆکرات کەی و چۆن لە دامەزرانی ئەو ڕێکخراوە ئاگادار بوو؟ چۆن و بەهۆی کێ پێوەندیتان دەگەڵ گرت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئێمە وەکوو دەنگوباس ڕەنگە زانیبێتمان بەڵام دوایە پێم وایە لە مانگی حەوتی ساڵی ١٩٧٥دا لە نیزیکەوە لە چۆنیەتیی پێکهاتنەکەی ئاگادار کراین. دیارە پێشتر بەیانەکەمان بەدەست گەیشتبوو، بەڵام ئەوجار لە نیزیکەوە دەگەڵ کەسانێک دانیشتین کە بۆمان باس کردین. ئەمن لانی کەم بەشێکیم لەبیرە کە چۆن بوو.

ئێمە لەبیرلینی ڕۆژئاوا بووین کە کۆبوونەوەیەکمان کرد. لەوێ دەگەڵ نوێنەرانی یەکیەتی دانیشتینو بە درێژی باسیان بۆ کردین. ئێمە بۆ کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی لەوێ بووین لە هاوڕێیانی یەکیەتییش ئەوەی بەتەواوی لەبیرم بێ بەڕێز دوکتۆر کەمال فوئاد بوو دەگەڵ شەهید عەبدولخالق مەعرووف. ئێمە ئەو کاتیشو ئێستاش تەرکاریانمان بە هەنگاوێکی ئازایانە زانیوە، ئەمن ئەو وەختی بۆخۆم ڕەخنەیەکم هەبوو. گوتم پێموایە حەق بوو ساڵێک دوو ساڵ لەجیاتی ئەوەی سازمانێک تەشکیل کەن، هەر دانیشن لێ‌بکۆڵنەوە کە چۆن بوو ئەو هێزە گەورەیە ئاوای بەسەر هات. چونکە پارتی هێزێکی زۆر پۆشتەو پەرداخی هەبوو. لەبیرمە جارێکیان لە کاک حەبیب موحەممەد کەریم سکرتێری پارتیم بیست گوتی ئەم مانگە مەعاشی سەت هەزار پێشمەرگەمان داوە. یانی سەت هەزار پێشمەرگەیان هەبوو کە هەمووی چەکدار بوونو چەکی باشیشیان هەبوو. هێندێک چەکی قورسو نیوەقورسیان هەبوو وەکوو تۆپەو خۆمپارەو ئارپیجیو بازووکاو هێندێک سیلاحی زیدی هەواییشیان هەبوو کە زۆر ئەساسی نەبوون، بەڵام بەهەر حاڵ هەیانبوو. لەباری ماددیو خواردەمەنییشەوە زۆر تەیار بوون. جا ئەمن ئەو وەختی پێم‌گوتن بە باوەڕی من دەبوو ڕاوەستن، ئەزموونی دوکتۆر کەمال فوئادی ئەوە بوو کە ڕووحیەی شکست زاڵ بووەو دەبوو بڕوای خەڵکی پەرە بکرێتەوە. ئەو قسەیە ڕاست بوو، زۆر دۆستیش دەرچوو. جالیب ئەوە بوو هەر زۆر زووش ئەوەی ئێستا پێیان دەڵێن مەفرەزە سەرەتایی‌یەکان، مەفرەزە سەرەتایی‌یەکانیان ڕێک خست کە کوڕی ئازاو زۆر فیداکاریان تێدا بوو. لەڕاستی‌دا کارێکی یەکجار گەورەیان کرد.

* سەرەتای ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران بە دژی ڕژێمی شا، ڕێبەرایەتیی یەکیەتی لە خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بوو. هەڵوێستی ئەوان بەرامبەر بەو ڕاپەڕینە چۆن بوو؟ هەتا چ‌رادەیەک پەدەنگ خەڵکەوە دەهاتن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە سەرەتاکەی‌دا ئەگەر بڵێین لەخاکی ڕۆژهەڵاتدا هەبوون، ڕاست نییەو ئەگەر بڵێین ئێشی‌دا بوون هەر زۆر ڕاست نییە. دەنا نەبوو حوزوورێکی بەربڵاویان لە خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هەبێ، بەڵکوو لەسەر لێوی سنووری بوون. مەسەلەن بۆ ماوەیەک بنکەی شەخسی مام‌جەلالی "نەوزەنگ" بوو، ئەوێکی جوو گەلە هەیە لەپەری ئێرانە، لەپردەکەی دەپەڕیەوە نازانم سەت میتر دەبێ یان نا، واریەی خاکی عێراق دەبێ. ئەوەندە لێک نیزیک بوون، ئەوەندەش خەڵکی زۆریان لەوێ نەبوو. دوو وەختی‌دا دەتوانم بڵێم لەنێو خەڵکی وەزعییەتێکی باشیان هەبوو. یەکیەتی تەئسیری چاکی هەبوو. پارتی دێموکرات کە ئەو وەختی بە قیادەی مووەققەت ناو دەبرا، هەڵبەت تەئسیری ئەوانی تێدا بوو کە کاریان لەسەر کردبوو، بەڵام موخالیفیان یەکجار زۆر بوو. لەبیرمە وەختێکی ئێمە لە عەرەبایەتی‌ڕا گەڕاینەوە وڵات، ئەمن لە مەهاباد دانرابووم. داوای هاوکاریم لە

هەر کەس دەکرد، دەیانگوت پێوەندییان دەگەڵ یەکیەتیی نیشتمانی چۆنە. ئەو وەختیش هێندێک دڵێشی لەبەینی ئێمەو ئەوانەدا هەبوو. ئەمن دەمەویست تێیانبگەیێنم کە ئەوە مەسەلەیەکی دەرجە دووە. ئەمن باسی کوردی ئێرانو حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەکەم. دەیانگوت نا ئەوە نەسڵە. یانی لەواقیعدا پێیان دەگوتین کەسێک یان حیزبێک کە موخالیفی یەکیەتیی نیشتمانی بێ، ئێمە قبووڵی ناکەین.

ئەوە بوو بە تاریخ نووسرا. دوو برادەرمان بە ناوەکانی کەریم ئستانیو ئەحمەد ئستانی لە تەرەف کەسانێکەوە گیرانو تەسلیم کرانەوە کە سەر بە یەکیەتیی نیشتمانی بوون. یەکیەتی ئەو کات لەم سێ لایەنە پێکهاتبوو: کۆمەڵە بوو، بزووتنەوەی سۆسیالیستی بوو دەگەڵ ئەوەی پێیان دەگوت خەتی گشتی، یان جارجار بە شۆخی پێیان دەگوت خەتە پانەکە. جا ئەو دووکەسە لەلایەن کەسانێکەوە تەحویل درانەوە کە سەر بە بزووتنەوەی سۆسیالیستی بوون، بەڵام خەڵک مەسەلەن لە سابڵاغ کە ئەمن بۆخۆم راستەوخۆ تەماسم دەگەڵیان هەبوو، ئیسراریان بوو کە قیادە تەحویلی داونەوە. دەیگوت بابە بەداخەوە پارتی وەختی خۆی زۆر کەسی گرتووەو تەحویلی داونەوە، بەڵام ئەم دووە کەسانێکی سەر بە یەکیەتی تەحویلیان داونەوە. بەڵام هیچ فایدەی نەبوو.

هەیاس کاردۆ: باشە ئەو کات پارتی تێکۆشانی مابوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پارتی لە ئێران فەعالییەتی زۆر بوو.

هەیاس کاردۆ: لە ئێران نالێم. بۆ مەگەر ئەوانە لەکوێ گیرابوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە : ئەوانە هەر لەو مەنتەقەی سنوورییەو لە نێو خاکی باشووری کوردستان گیرابوونو بردبوویانو تەحویلیان دابوونەوە. نەپارتی، نە یەکیەتی حوزوورێکی ئاوایان لە ئەوێ نەبوو. بەڵام یەکیەتی لەو سنوورانە هێندێ بنکەی دروست کردبوون. پارتییش لە ئێران زۆری خەڵک هەبوو. بەڵام مەسەلەن لە مەهاباد حوزوورێکی وای نەبوو. لەواقیعدا زۆربەی خەڵکەکەیان لە شارە دوورەکانی ئێران بوو.

هەیاس کاردۆ: بەڵام خۆ ئەوانە چەکدار نەمابوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: با، چەکیان پێ بوو. بەتایبەتی لە مەنتەقەی پاژاوێ ئەوێ کە ڕێبەرایەتییەکەیان لەوێ بوو. وەکوو ئێستای ئێمە کە چەکمان پێیە.

هەیاس کاردۆ: یانی زەمانی شای.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەڵێ. چەکیان بۆ خۆیان هەر پێ بوو، وەنەبێ بێ چەک بن.

عەباس کاردۆ: مەگەر شا هەمووی چەک نەکردن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا هەمووی چەک نەکردن. ئەوانەی لە شارەکان بوون چەکیان پێ نەبوو مەگەر بە مەخفی شتێکیان بووبێ دەنا ئەوان چەکیان پێ نەبوو. بەڵام لە جێگای دیکەش هەبوون کە دانرابوو چەکیان هەبێ.

عەباس کاردۆ: باشە ئەوە ڕاست بوو کە ئەوکات حیزب زیاتر لەپارتی نیزیک بوو هەتا یەکیەتی، وەک خوێندنەوەی نەتەوایەتی و شتی وا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەو قسەیە ناتوانێ زۆر دەقیق بێ. چونکی ئیدی ئەو، سەرەتایەکە کە پارتی بۆخۆی پەرش و بڵاو بووە. دواتر یەکیەتی نیشتمانیی لێ دروست بووە، قیادەی لێ دروست بوو، بزووتنەوەی سۆسیالیستیی لێ دروست بووە. ئەوە هەمووی بەقایای پارتی بوون. لە ئەوڵەوە دکتۆر مەحموود بۆخۆی وەکوو شەخسییەت ئیعلامی مەوزعی کرد. دواتر مولحەق بوو بە سۆسیالیستەکان. هەرچەند ئەوانە هیچیان لە ڕەوتێکی وادا نەبوون بەڵام بەهەر حاڵ لەسەر ئەو حادیسەیەی باسم کرد، ساردی- یەک کەوتە بەینی حیزب و یەکیەتی. دەگەڵ پارتی ئەو دەمی پێوەندییمان هەبوو بەڵام دوایە بەداخەوە بەرەو تێکچوون ڕۆیشت و بەپێچەوانە دەگەڵ یەکیەتی خۆشتر بوو. دەتوانم بڵێم هەر وەکی پێشتر باسم کرد خراپ- بوونی پێوەندیی ئێمە و پارتی تەئسیری زۆر کەمی ئێمەی تێدا هەبوو. ئەوزاع حاکم بەسەر کوردستاندا ئەو کات ئەو شتانەی هێنانە پێشێ. مەسەلەن هەر ئەو مادە هەشتی مەشهوور کە تێیدا داوا کرابوو ئەو ئاوارانە دەربکرێن.

عەباس کاردۆ: ئەو ساردییە دەگەڵ یەکیەتی پێش ڕووخانی ڕژێمی شای بوو. دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران پێوەندیتان چیی لێهات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێوەندییەکە بەرەبەرە هەر هاتو چاکتر بوو. هەموو ئەو شتانەی هەبوون بە باوەڕی من بۆ باس نابن. ئیدی وای لێهات هاتوچۆمان دەستی پێ کرد. هەتتا لە ڕۆژی گرتنی پادگانی مەهابادا، چەند نەفەری یەکیەتیی نیشتمانی لەوێ بوون. ئەمن کە بۆم باس کردی دەگەڵ برادەرەکانی کە بۆخۆم بەدوایاندا چووبووم هاتبوونە. دەگەڵیان بووم کە هاتمەوە بەردەرکی پادگانی، پانک وچۆغەیەکم دەبەردا بوو، لیباسێکی کوردانەی تۆخ. برادەرێکی یەکیەتی هات پرسی ئەوەی برادەرانی دیکە لەکوێن و خەبەریان چییە. ئەمن ئەو برادەرەم هەر نەناسی، بەڵام دەیویست وا نیشان بدا کە پادگان ئەوان گرتوویانە. کە ئەوە هەم وا نەبوو، هەم زۆر خراپ بوو خەڵک وا تەسەوور بکەن ئەوان گرتوویانە. چونکە بۆ یەکیەتی زۆر خراپ

دەکەوتو ئێمەش نەمان دەتوانی وەک هێزێکی ئەسڵی ئیدیعا بکەین. بۆیە مەجبوور بووم دەنگم هەڵێناو گوتم خەڵکینە هەمووتان بزانن گرتنی پادگانی کاری حیزبی دێموکراتی کوردستانە. هیچ هێزێکی دیکەو بەتایبەتی هێزی غەیری کوردی ئێرانی تێدا نەبووە.

* پێوەندیی یەکێتی و حکوومەتی تازەبەدەسەڵات گەیشتووی ئێران وا دیار بوو هەوراز و لێژی زۆر بووە. ئەوکات ئاستی پێوەندییەکانیان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڕاستی زۆر کەمی لێ دەزانم. هیچ فاکتێکی مەلموسم نییە. دەزانم هاتوچۆیان هەبوو. دواتر هێندێک شت دەرکەوتن. مەسەلەن ئەوەی لای کەم بۆ من دەرکەوت ئەوە بوو کە یەکێتی ڕادیۆیەکی زۆر چەکی -کە لە دەرەوە کڕیبووی- بەئێراندا هێنایەوە. وا دیار بوو لە سووریەو ئەوانەڕا هێنابوویان.

* ئێوە هیچ ڕێککەوتنێکی سیاسی یان ستراتیژیتان دەگەڵ یەکێتی هەبوو؟ ئەدی دەگەڵ لایەنەکانی دیکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر بەمانای ئەوە بێ کە ڕێککەوتنێکی مەربووت بەو وەختی ئیمزا کرابێ ئەمن شتێکی وام وەبیر نایە. بەڵام دووجار ڕێککەوتن هەبووە. یەکیان ڕۆژی ٢ی دیسامبری ساڵی ١٩٧٧ بوو. لە بەیرووت کۆمەڵێک لە هێزە سیاسییەکانی کورد وەک حیزبی دێموکراتی کوردستان - ئێران یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، پارتی دێموکراتی پێشکەوتووی کوردی سووریە، پارتی دێموکراتی کوردستان- عێراق (کۆمیتەی ئامادەکردن)، پارتی دێموکراتی کوردستانی سووریەو پارتی دێموکراتی کوردی چەپی سووریە کۆبوونەوەیەکیان پێکهێنا. لەوێدا پاش لێکدانەوەی بارودۆخی کوردستان بەتایبەتی کوردستانی عێراق لەسەر چەند خاڵ ڕێک کەوتن لەوانە: ئامادەکردنی لێکۆڵینەوەیەکی چڕوپڕ لەلایەن هەرکام لە بەشدارانەوە بۆ کۆبوونەوەی دواتر کە ئەم شتانە بگرتەوە: ١-هەڵسەنگاندنی وەزعی بزووتنەوەی کورد بەتایبەتی لە کوردستانی عێراق لە قۆناغی ڕابردوودا. ٢- بارودۆخی بزووتنەوەی کورد لە قۆناغی ئەودەمدا، ٣- لێکدانەوەی بارودۆخی ئەو وڵاتانەی کوردستانیان لەنێودا دابەش کراوە ٤- لێکدانەوەی هەلومەرجی نێونەتەوەیی بەتایبەتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست. واش دانرا کە کۆبوونەوەی دواتر مانگی ئاوریلی ١٩٧٨ لە کوردستانی عێراق بگیرێ کە بەداخەوە قەت نەگیرا. بەداخەوە ڕەحمەتی کاک کەریمی حیسامی دەکتێبەکەیدا هێناویەتی کە زۆر خراپ کەوت. چونکە هەموو دەوڵەتەکان بەوەی حەساس بوون. دەوڵەتی عێراق زۆری پێ ناخۆش بوو. جا

نووسیبووشی کە فڵانکەس لە عەرەبییەوە کردوویەتە کوردی. بۆ ئەوەی سابیتیش بێ کە ڕاست دەکا بەختی من پیادەی کردبوو.

جارێکی دیکەش ڕێک‌کەوتنێک کرا کە ساڵی ۱۳۵۸، یان ۷۹ی زایینی بوو. لە مەنتەقەی "شێنێ" کۆبوونەوەیەک کرا لە بەینی زۆر حیزبی سیاسیی کوردستانی، ئەگەر بەھەڵە نەچووبم ھێزێکی کوردستانی تورکیەشیان تێدا بوو. لەسەر شتێک ڕێک‌کەوتن کە وەزعییەتی جوغرافیایی کوردستان وا ھەڵکەوتووە کە بزووتنەوەی کورد لەھەر بەشێکی‌دا، لە ھەموو لایەکەوە ئابلووقە دراوە. بۆ ئەوەی ئەو بزووتنەوەیە ھەناسەی لێ‌نەبڕێ، بۆ ئەوەی بتوانێ ڕێگا بۆ دەرەوە پەیدا بکا، حەقی موسەللەمیەتی کە دەگەڵ دەوڵەتانی حاکم بەسەر کوردستاندا پێوەندی بەرقەرار بکا و لەو ئاتەباییانە کە ھەن کەڵک وەربگرێ. بەڵام چەندێک شەرتی تێدا باس کرابوون. لەوانە ئەوە بوو کە ئەو پێوەندییە وا تەنزیم بکرێ کە بە ھیچ‌جۆر سەر نەکێشێتە بەسترانەوە، یانی جۆرێک بێ کە ئەو ھێزە کوردستانییە ھەرچی دەکا و ھەر بڕیارێکی دەدا بۆخۆی بی‌دا. شتێکی دیکەی کە زۆر موھیم بوو تێیدا بوو ئەوە بوو کە پێوەندیی ھێزێکی سیاسیی کورد دەگەڵ دەوڵەتێکی حاکم بەسەر کوردستاندا، بەھیچ جۆر بە زیانی کوردی ئەو بەشەی کوردستان تەواو نەبێ. ئەوە تەوافوقی لەسەر کرا، بەڵام نازانم ھیچ نەبێ ئەمن لەبیرم نییە ئیمزا کرا یان نا. لەوەدا شکم نییە کە ئەوە فۆرمووڵە کرا، بە نووسین فۆرمووڵە کرا، بەڵام ئایا تەرەفەکان ئیمزایان کرد یان نا، لەبیرم نییە. دەکی دیکە ھیچ تەواتوێکی ئیمزاکراوم پێ شک نایە.

عەبباس کاردۆ: ئەوە حیزبی دێمۆکراتو یەکیەتی و کۆمەڵەش بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ کۆمەڵەش بوو. فیداییان بوون، حیزبی شیوعی بوو، حیزبێکی کوردستانی تورکیە بوو کە ئەو وەختی ھەبوو، واتە پارتی سۆسیالیستی کوردستان.

عەبباس کاردۆ: جا فیداییان بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چریکیش لەوێ بوون. ئەوان شاخەی کوردستانیان ھەبوو، ئەوان لەوێ بوون. چریکی فیدایی ئەو وەختی لە ھەموو شتێک‌دا بەشدار بوو. تەنانەت بوو بە یەکێک لە کۆڵەکەکانی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کوردیش. کۆمەڵەش ھەروا، مادەمەکی زۆر شاخەیەک بوو لە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران دە ھەمووشتێکیشدا بەشدار دەبوو. ئێستاش بەشێکی کۆمەڵەی ھەروایەو دێ بەشدار دەبێ.

* شەڕی پارتی لە دژی حیزبی دێمۆکرات هەتا چ ڕادەیەک بوو بەهۆی لێک نزیکبوونەوەی حیزبو یەکیەتی؟ ئەوە کەی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەداخەوە ئێمە ئەو شەڕەمان تووش بوو کە دیارە شتێکی زۆر خراپ بوو، کە پیاو ناوێری لێ دەداتەوە خەفەتی لێ دەخوا. لەو لاشەوە ئەوانیش بۆخۆیان لە حاڵەتێکی خراپدا بوون. بەڵام پێم-خۆشە دوو شت بڵێم:

یەکیان ئەوەیە کە پێوەندییەکان دەگەڵ یەکیەتی پێش ئەوەی ئەو شەڕە پەیدا بێ چاک ببوونەوەو دۆستانە بوون، ئەوە لایەکیان. لای دیکە ئەوەیە کە هیچ وەختێکی حیزبی دێموکراتو یەکیەتیی نیشتمانی لە هیچ بوارێکدا پێکەوە دژی پارتی دێمۆکراتی کوردستان کاریان نەکرد. ڕاستە بەداخەوە وەختێک هەم لە نێوان ئێمەو پارتیو هەم لە نێوان یەکیەتیو پارتیدا ناکۆکیو نێوانناخۆشیو تەنانەت شەڕی چەکدارانەش لەئارادا هەبوو. بەڵام قەت ڕێنەکەوت ئێمەو یەکیەتی پێکەوە لەدژی پارتی شەڕ بکەین.

* کاک نەوشیروان مستەفا یەک لە سەرکردەکانی ئەوکاتی یەکیەتی لە جڵدی یەکەمی بیرەوەری-یەکانیدا بەناوی "لە کەناری دانوبەوە بۆ خڕی ناوزەنگ" حیزبی دێمۆکرات تاوانبار دەکا کە پێشی چالاکییەکانی ئەوانی گرتوە. دەکرێ ڕای جەنابت لەو بارەیەوە بزانم؟ بەگشتی بوونی ئەوان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان چ موشکیلەیەکی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ناڵێم موشکیلی هەبوە. نازانم مەبەستی کاک نەوشیروان چ بوە. لەبیرتە چی نووسیوە؟ وەک نموونە پێمخۆشە باسی بکەی.

عەباس کاردۆ: دەقیق وشەکانم لەبیر نین بەڵام دڵنی بوویان وابوو ئەو بەشەی کە لەژێر دەسەڵاتی واندایە ئێمە نابێ هاتوچۆی بکەینو لەو شتانە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەک، دوو جار شتی کەمێک نامولایم ڕووی دا. مەسەلەن ئەوەی بۆخۆم موستەقیم دەگەڵی تەرەف بووم لەبیرمە. بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی سەردەشت موهەندیس ئاریا بوو کە بەخۆشییەوە ئێستاش ماوە. ئەمن بە هەڵکەوت ڕێم کەوتە ئەو کۆمیتەیە. سەتو پەنجا پێشمەرگەی یەکیەتیی چەک کردبوون. دیارە پیاو حەق بڵێ ئەوان ئەوە نەبوون چەک بکرێن. یانی ئەوە نەبوو بڵێی بەشەڕ چەکیان کردین. بەڵام وەکوو ئیحتیرام بە قانوونێ بەوەی کە ئەو بەشەی کوردستان ئێمە پێی ڕادەگەین، چەکەکانیان دابوونێ. ئەمن کە ئەوەم دیت زۆرم پێ ناخۆش بوو، گوتم چۆن ئێمە پێشمەرگەی کوردستانی چەک دەکەین. گوتی

ئاخر ئەوە هەروا پێیەدا دێنو ئەوە تێزی دەفتەری سیاسییە. گوتم چی؟ ئەمن دەزانم تێزی دەفتەری سیاسی چییە یان ئەتۆ؟ ئیدی هەر لەوێ پێم ئازاد کردن و بەرێمان کردنەوە.

ئەوە شتێک. بەڵام شتێکی دیکە کە ئەگەر خوا نەخواستە مەبەستی کاک ئەنوشیروان ئەوە بێ کەمتەرخەمی کردبێ. ئێمە جارێکی بەرەسمی شتێکمان بۆ ئەوان نووسی. ئەوان دەگەڵ پارتی سۆسیالیست یان بزووتنەوەی سۆسیالیست ئیختیلافیان هەبوو، ئێمە بەرەسمی نامەیەکمان بۆ نووسین و بە هەردووک لامان ڕاگەیاند. گوتمان زۆرمان پێ ناخۆشە ئێوە ئیختیلافتان دەبەینەدا هەیە. دەقی نامەکەم لەبیر نییە بەڵام مەفهوومەکەی ئاوا بوو. گوتبوومان ئارەزوومان ئەوەیە ئەوە تەواو بێ. هەر ئیختیلافێکی هەیە بەشێوەی ئاشتیخوازانە حەللی بکەن نەک لە ڕێگای چەکەوە. ئەمما ئەگەر هەر ئەوەی دەکەن، ئێمە بەجیددی داواتان لێ دەکەین خاکی ئێمە نەکەنە مەیدانی پێکەوەهەڵپڕژانی چەکدارانە. ئێمە ئەوەی تەحەممول ناکەین. جا ئەوەم لەبیر: نامەیەکی ئاوامان نووسی، ئیدی ئەمە بەمانای ئەوە نییە ئیجازەمان نەدابێ لەوێ هاتوچۆیان هەبێ.

عەباس کارەزۆ: شتێکی دیکەش کە باسی دەکا گۆیا ڕەختێک تێوە لە عێراقدا دەڕۆنەوە ئەوان لە ستوورەکان دەبن، جگە لە مامۆستا هێمن هیچ کام لە ئێوە ڕووتان تێ نەکردوون. هەروا بە پەنایاندا ڕۆیشتوون و وەک شتێکی بێ ئەهەممییەت چاوتان لێ کردوون، بەڵام مامۆستا هێمن چۆتە لایان.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش پێم وایە عەدالەتەنگاندنی دەقیقی ڕەزعەکەیە. ئەمن پێشتر بۆم باس کردی، ئێمە ئەو ڕۆژەی لە بەغدایە وەرێ کەوتین بەدزیەوە بەهێمنی. دەبوو ئەو ڕۆژە لە مەنتەقە بترازێین. عەسەلەن ئەمن بۆخۆم بەشەر هاتووم کە بەفر لە گۆڕێدا بێو سەرمایەکە مەپرسە. زۆر بە سەختی و ماڵوێرانی لە پشتی "ئاڵیەڕەشی" ئێرەم کردۆتەوە لێی نوستووم. بۆ سبەینێڕا کە ڕۆیشتم بۆ دێوی ئێرانی دیسانەکە بەپێیان بەفرو کرێوە ڕێی لێ وون کردین. ئێمە سەعات یەکی شەوێ گەیشتووینە "ئاڵیەمەران". لەحاڵێکدا ئەو ڕێگایەی ئێمە لە بەیانیڕا حەتا یەکی شەوێ بڕیمان ئەگەر بەڕێگای تەبیعیدا ڕۆیشتباین، بە دوو سەعاتان تەواومان لێ دەبڕی. تەنانەت ئەمن ئەوەدەم زۆر بە عەوارزەوە؛ گوتم تەماشا ئەو نەگبەتییە، ئێمە دەچینەوە ولاتی خۆمان بە تەیارە ناچینەوە قەیدێ ناکا. بە ماشێن ناچینەوە قەیدێ ناکا. بە سواری ولاغی ناچینەوە قەیدێ ناکا. تەنانەت وەرە ئەتوانی بەرێی جیادەمانیشدا بڕۆی، پێچی ڕەشاشی هەڵگەڕێ. هەرچەند دوو کەسی زۆر کارکوشتەی ئازای خەڵکی ولاتمان دەگەڵ بوون، ئەمن و کاک ئەمیری قازیش بووین. ڕێمان لێ ون بوو، نیزیک بە دە سەعاتان ئێمە نەمانزانی بەرەو کوێ دەچین. ئەمن دوایە زانیم، دیار لە جێگایەکی بەربوومەوە. کە تەماشام کرد شلپە لە پێڵاوەکەم دێ. تەماشا دەکەم هەمووی خوێنە. لەبەر ئەوەی سارد بوو هەستم پێ‌نەکردبوو سڕ بوو. لەپاشان کە جلەندی دەکرد، لاقم هەر سەرما بردی. ئێمە بەو جۆرە چووینەوە.

جا ئەوە شتێكی خۆشیشم وەبیر هاتەوە. سەرەنجام ئێمە گەیشتینە جێگایەک جۆگەت بوو. جۆگەت ئەوەیە كە بنیادەمو حەیوانی پێدا دەچێو بەفرەكە دەشكێنێ. دیارە بەفری لێدەباری، بەفرە نوێیەكە پڕی كردبۆوە بەڵام شوێنەكەی دیار بوو. بەفرەكە بەقەت ئەژنۆی بڵێند بوو، بەقەت بستێكیشی بەفری تازە بەسەردا باریبوو. بەحەددیک هیلاکو ماندوو ببووین كاک ئەمیری قازی زۆر بە ئیستیدلالێكی مەنتیقی گوتی كاكە ئێمە هەر دەمرین. مادام وایە ئەو هەڵبەزدابەزەمان لەچیە. دانیشن هەتا لەجێی خۆمان دەمرین. لێرە دانیشن ئەو هەموو خۆكوتانەی بۆ چیە. كە دیارە جوابمان نەدایەوەو ڕاكێشمان كرد. ئەو برادەرانەی شارەزا بوون گوتیان هێندەمان نەماوە. ئەوە ڕێچكە سەرپی ئاڵیمەرانەو ئیدی دوای ماوەیەک چووینە ئاڵیمەرانو لەوێ ئەواز ماڵێكیان لە خەو هەستاندو چووینە ژوورێ. جا چونكی بەئەزموونیش بوون هەرچەند كوورەیان هەڵ كردو ماڵەكەیان گەرم داهێنا، بەڵام گوتیان حەقتان نیە ڕوو دەكوورەی كەن، دەبێ پشتی تێ كەنو لێفەیان بەلاقاندا دابێن هەتا وردە وردە سەهۆڵ كردیەوەو كەوشو پێلاو لەپێمان هاتە دەرێ. ئێمە ئاوا گەڕاینەوە. بەڵام مامۆستا هێمن كە گەڕاوەتەوە، وەختێک بووە كە شا ڕووخاوەو جمهوریی ئیسلامی هاتۆتە سەركارو كوردستان هەمووی ئازادە، بە سەدانو هەزاران كەس بە پیریانەوە چوونو هەڵپەڕینیان بۆ ساز كردوون. ئەوان وەختێكی ئاوا هاتوونەتەوە. جا ڕەنگە مامۆستا هێمن لای دابێو سڵاوێكی لێ كردبێ. ئێمە لە شەڕابەتێکدا نەچووینەوە كە ئەو كارە بكەین. خوداخودامان بوو هەر هیچ كەس نەمانبینێ.

* چۆن بوو ساڵی ١٣٦١ی هەتاوی یەكیەتی نیشتمانیی كوردستان هێزەكانی خۆی ناردە یارمەتیی ئێوە؟ ئەو كارە بۆ كرا؟ تكایە وردەكاریيەكانی باس بكە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وا بزانم ئەمن لە كتێبی "نیو سەدە تێكۆشان"یشدا باسم كردوە. مەسەلەكە لەوڕا هات كە ئێمە لە جادەی نێوان پیرانشارو سەردەشت شەڕێكی قورسمان لەسەر بوو . دەفتەری سیاسییش كە مەركەزی حیزب بوو لەبەری گەورەكان بوو لە "شیوەجۆ"یە، ئەوە ڕێگایەكی زۆر موهیم بوو بۆ ئێمە كە زۆربەی پێداویستییەكانمان لە دیوی عێراقەوە دابین دەبوون. هێرشەكەش هەر بۆ ئەوە بوو كە دەوڵەتی ئێران دەیویست ئەو ڕێگا ئەداوركاتییەمان لێ ببڕێ. بۆیە ئێمە هەوڵمان ئەوە بوو كە لانی كەم بتوانین ئەو زستانەی ڕێگاكە پارێزین، یانی ئەو گەرووبەمان لێ نەبەسترێو بۆ ڕاگوێزتنی بریندارانی شەڕ، یان هێنانی پێداویستی-یەكان لە هەموو بارێكەوە، لە تەنگانە نەكەوین. لەعەینی كاتدا هەر وەک پێم وایە لە بەشێكی دیكەدا باسم كرد، وەزعەكە جۆرێک بوو كە ئێمە لە هەموو مەنتەقەكان شەڕمان لەسەر بوو. داوای كۆمەگمان لەهەر هێزێكی پێشمەرگەی خۆمان دەكرد، یان هەر لەجێدا نەیاندەتوانی كەس بنێرن یان ئەگەر ناردباشیان خەڵكێكی كەمیان لەدەست دەهات. تەنانەت جاروبار ئەو كەسانەیان دەنارد كە لە شوێنی خۆیان ڕۆڵی

کاریگەرییان نەبوو، چونکی ئەوانەی ڕۆڵی کاریگەرییان هەبوو وەک فەرماندەو پێشمەرگەی ئازاو کارامە، بۆخۆیان لازمیان بوون.

لەبەر ئەوە دەفتەری سیاسیی حیزب باسی ئەوەی کرد کە ئەگەر بکرێ یارمەتییەکی ئاوا لە یەکیەتی نیشتمانی بخوازین. پێشتریش لە چەند دیداراندا لە تەعریف سەرانی یەکیەتیی و بەتایبەتی خودی مامجەلالەوە شتی وا گوترا بوو کە کوردستان بۆمە هەر کوردستانەو ئامادەین ئەگەر پێویست بێ لە هەربەشێکی کوردستان فیداکاری بکەین. دیارە شوعارەکەشیان هەر کوردستانی بوو. بۆیە هاتینە سەر ئەو باوەڕە کە داوایەکی ئاوا بکەین. وابوو بڕیار درا ئەمن بچم. ئەمن هەستام بەتاقی تەنیا - یەک، دوو پێشمەرگەم دەگەڵ بوون- بەس لە دەفتەری سیاسیدا- چووم بۆ لای مەکتەبی سیاسیی یەکیەتیی نیشتمانی کە ئەو وەختی شاوێن بوو، نەکەوتبوونە پاییزێ. مەرکەزی دەفتەری سیاسیی یەکیەتی لە خاکی کوردستانی ئێران لە"تووژڵ"ێ بوو. تووژڵەو شێنێ خاکیان لێک دەگەڕێتەوە. تووژڵ ئێرانەو شێنێ عێراقە. کە گەیشتمە وێ، تێوارە بوو. ئەوەی وەک بەڕێرس لەوێ حزووری هەبوو تەنیا مامجەلال بوو. ئەوانی دیکە ئەندامانی دەفتەری سیاسییان هێندێکیان هەر زۆر دوور بوون، هێندێکیشیان کەمێک دوور بوون کە دەیانتوانی بگەنە وێ.

پاش دانیشتن و حەسانەوەیەکی کەم، ئەمن داخوازەکەم عەرز کرد. بەڕاستییش هەر وەک لە جێگای دیکەش گوتوومە، گوتم بۆ داوایەک هاتووم کە ئەگەر ئێستا یەکیەتیی نیشتمانی لە حیزبی دێموکراتی بکا، حیزب نای کا. بەڵام ئێستا بزانم ئێوە چی دەڵێن. مەبەستیشم ئەوە بوو یانی ئەگەر ڕەتیان کردەوە پێیان وا نەبێ ئەوە تەئسیر لەسەر پێوەندییەکانمان دادەنێ. چونکی بەهەرحاڵ ڕەنگە موڵاحەزاتی سیاسیی و دیپلۆماسی لەئارادا بێ. کە باسەکەم کردەوە، مامجەلال گوتی ئێمە هیچ پێوەندییەکی وامان دەگەڵ کۆماری ئیسلامی نیە. عەینی ئەو کەلیمەیەشی بەکار هێنا، گوتی ئەمن دەبێ ئەوەی بەرمە مەکتەبی سیاسی. بەڵام لەئێستاڕا پێت دەڵێم کە یەکیەتیی نیشتمانی سەروەری بەکی را لەدەست خۆی نادا. ئێمە ئەوەی بە شانازی لەقەڵەم دەدەین. ئەوە بوو دەستی کرد بە تێلگرافنووسین. ئەودەمی تەلەفون نەبوو. هەر سیستمی بێ سیمی هەبوو کە ئەوان سیستمی باشیان هەبوو. تێلگرافی بۆ ئەو ئەندامانەی مەکتەبی سیاسی کرد کە ئەوەندە نێزیک بوون بتوانن بێنەوە. هەموویانم لەبیر نیە، بەڵام دڵنیام کاک نەوشیروان یەکێکیان بوو. هاتن، وا بزانم ٤ یان ٥ کەسیان کۆ بوونەوە. نانی شەوێ خوراو دەبوو کۆبوونەوەکە بکرێ. چونکی ئەمنیش بەیانی دەبوو بگەڕێمەوە. گوتم بیبوورن ئەمن ماندووم — جا هەر بەڕاستییش ماندوو بووم، چونکە بەشێکی زۆری بەپێیان ڕۆیشتبووم — ئەگەر جێگایەک هەبێ پێمخۆشە ئیسراحەتی لێبکەم. دیارە مەبەستم ئەوە بوو ئەوان قسەی خۆیان بۆخۆیان بکەن، ئەمنیان لەلا نەبێ. مامجەلال گوتی ئەخێر ماندوو نی، دەزانم دەڵێی چی. ئەوە کۆبوونەوەی مەکتەبی سیاسی- یە و ئەتۆش ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی. ئەو دوو حیزبەش وەک یەکن و هیچ

فەرقیان نیە. بۆیە دەبێ ئەتۆش بەشدار بی. دووبارە گوتم مانندوون ئێوەش قسەی خۆتان بکەن. گوتی تا دەبێ دانیشی.

ئیدی دانیشتو دیارە هیچ دەخالەتم نەکرد غەیری ئەوەی جارێکی دیکە تەوزیحەدا داخوازییەکە چیە. پێم وایێ وەختێکی زۆر کەمی گرت کە بڕیاریاندا بێن بەکۆمەکمانەوە. هەر ئەو شەوەی تێلگرافیان نووسی بۆ هێزەکانیان کە بەشێکی زۆریان لە قوولایی خاکی باشووری کوردستاندا بوون. دەتوانم بڵێم زیمنی ئەوەی کە کارەکە کارێکی گەورە بوو لە تاریخدا، یانی ئەوە کە هێزێکی بەشێکی کوردستان بە بڕیارێکی مەرکەزی‌و بە حەجمێکی ئاوارە لە بەشێکی دیکەی کوردستاندا بەکۆمەگی حیزبێکی سیاسییەوە بچێ، ئەوە بۆخۆی شانازییەکی گەورە بوو. بەڵام ئەوەش نیشانەیەکی دیکە بوو لە چوستوچالاکی‌و ڕێکوپێکی ئێو بەکیەتیی نیشتمانی کە ئەوەی هەرە دووریشیان لەو هەلومەرجە ناخۆشەدا، دەکرێ بڵێم بە کەمتر لە حەوتوویەک، یان پێنج ڕۆژان گەیشتنێ، بەکورتی لەماوەی حەوتوویەکدا ئەگەر بەهەڵە نەچووبم شتێک کەمتر یان زیاتر، بەڵام دەوری ١٧٠٠ پێشمەرگەی یەکیەتیی نیشتمانی گەیشتنە سەر سنوورەکان‌و هاتن تێکەڵاوی هێزەکانمان بوون.

شتێکی جێی سەرنجی دیکەش پێمخۆشە لێرەدا بگێڕمەوە. کە ڕەنگە قەتم نەگێڕابێتەوە. لەو وەختەیدا بوو کە بەرەبەرە پێوەندییەک لە بەینی یەکیەتیی نیشتمانی‌و دەوڵەتی عێراقدا گیرابوو. ماوەیەکی کەم دراتو، نەک عەینی ئەو ڕۆژانە، دیدارێک لەنێوان دوو نەفەری یەکیەتی‌و دوو نەفەری دەوڵەتی عێراقدا پێک هات. ئەوانەی یەکیەتی مامجەلال‌و کاک نەوشیروان بوون. ئی دەوڵەتی عێراق پیاوێک بوو لە بەغداڕا هاتبوو ناوی "خەلیل شاکیر" بوو. دیار بوو لە سەرانی موخابەراتە. ئەوەی دیکەشیان کەسێک بوو بەناوی "موقەددەم ئیحسان" کە نازانم ناوی بابی چ بوو. ئەویان لە کەرکووک دادەنیشتە، مەسئوولییەتی لەوێ هەبوو. لەلایەن ئێمەشەوە دوکتۆر قاسملوو و ئەمن بووین. پەزیرایی‌و پارێزگاری ئێمە لێمان دەکردن. لەو وەختەیشدا، بنکەی ئینتیشاراتو تەبلیغاتی حیزب لە "دووناری دۆڵەتوێ" بوو کە لەو شوێنە نیزیکە. دیدارەکە لە "گۆڕەشێر"ی بوو کە ئەویش هەر خاکی ڕۆژهەڵاتە. ئەمن بەرپرسی بەرپرسی ڕادیۆو ئینتیشارات بووم بەڵام بەکردەوە ببوومە بەرپرسی ڕاپەڕاندنی کاری تەدارەکاتی ئەو جەبهەیەو بەرپرسایەتییەکەی خۆم لەڕادیۆ دابوو بەکاک فەتاحی کاویان.

لەوێڕا کاغەزێکیان بۆ نووسیبووم پێم وایێ هەر کاک فەتاح بۆخۆی نووسیبووی. نووسیبووی خەبەرمان هەیە دوژمن بەخەیاڵە ئەمشەو هێرش بکاتە سەر "جاسووسان". جاسووسان ئەو کێوەیە کە بەسەر دۆڵەتوو و ئەوناوەیدا دەڕواتێ‌و جێگاکەشی زۆر حەساسە. یانی ئەوێ بگیرێ ماناى ئەوەیە لەخوارێ کەس ناتوانێ بژی. باشە ئەوەش بگوترێ کە ئەو ساڵەش زستان زۆر زوو هات. تەنیا هەشت ڕۆژ لەپایزێ چووبوون کە لە

هەموو کوردستان بارانێکی زۆر باری و لە شوێنەش بەستێک بەفر باریبوو، جا نووسیبووی ئەمشەو بەتیازی هێرش بکەن و ئێمەش کەسی وامان بەدەستەوە نیە، بەڵام هێزێکی یەکجار نیشتمانی هاتۆتە دۆڵەتوو، ئەگەر وا بکەی مامجەلال کاغەزێک بۆ فەرماندەکەیان بنووسی بەڵکوو چەند کەسێک بەسەر خەن بۆ سەری جاسووسان، هەرچەند زۆریش ماندوون. ئەمنیش کاغەزەکەم بە دوکتۆری نیشانداو مامجەلال گوتی ئەوە چیە؟ گوتم قەزیەیەکی ئاوایە، گوتی بۆ بۆخۆت بۆیان نانووسی؟ ئەمنیش گوتم نە دەزانم کێن و نە حەقم هەیە بۆیان بنووسم. جا ئەو خاڵە گرینگە کە گوتی هێزەکانی ئێمە دەستووریان پێدراوە کە گەیشتنە خاکی کوردستانی ئێران، لەژێر فەرمانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا دەبن، فەرماندەکەشیان ناوی "سامان گەرمیانی"یە. سامان گەرمیانی عارفیەک ئە دەرێ جوو ئێستا هاتۆتەوە لێرەیە، ئەمنیش بەخەتی خۆم کاغەزێکم بۆ نووسی کە قەتیشم نەدیوە دەستخەتی ئیمزاشم ناناسی، سڵاو و بەخێرهاتنم پێ گرتوو داوام لێ کرد گوتم دەزانم ماندوون چونکی لەخوارێرا هاتبوون بەڵام حاڵەت قەزیەیەکی وایە، سەرێش نە خێوەتی لێیە نە سەنگەری ئاوادەی لێیە نە هیچ، کە کاغەزەکەی پێ گەیشتبوو لە دەوری بڵێین هەشتی شەودا، ئەوادی ئەو هێزەی پێ ئەوەی یەک نەفەری بەجێ بێڵێ و بۆخۆشی وەسەر کەوتبوون بۆ سەری.

یانی شێوەیەکی زۆر شوجاعانەی پێوە بوو، زۆر دابێکی نیشتمانی بوو، وەکی گوتم یەکەمجار بوو بە حەجمێکی ئاوا بە بڕیاری سیاسیی حیزبێک ئەوە بکرێ، دەنا پێشتر زۆرجار پێشمەرگەی ئێمە لە باشووری کوردستان فیداکارییان کردوە، شەهید بوون، پێشمەرگەی کوردی باشوور لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوون، یان ئی تورکیەی لە هەردووکیان بوون، شتی وا هەبووە، بەڵام بە بڕیارێکی سیاسیی ئاوا بەو حەجمە، یەکەم جار بوو کە دەکرا.

* بەشداریی "هێزی پشتیوان" لە شەڕەکانی پاییزی ١٣٦١ی هەتاوی لە جادەی پیرانشار- سەردەشتدا چەندە بۆ حیزب یارمەتیدەر بوو؟ بەگشتی ئەو جەبڕەکەتە چۆن لێک درایەوە و ئاکامەکانی چی بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جارێ با ئەوەی بڵێم کە چۆن بوو ناوی هێزی پشتیوانی بەسەردا برا هەرچەند لە جێی دیکەشم باس کردوە. پێمخۆشە ئەوەی باس بکەم، ئەمن هەروەک باسم کرد مەسئوولی ڕادیۆ بووم، ئەو ڕۆژانەش هەموو ڕۆژێ عەمەلیات بوو، شەهید بوو، گاڵتەپەمردن کردن بوو، حەڵمەت بوو، هەڵاتن بوو، ڕێکەوتن بوو، ئیدی ڕادیۆ بەرنامەی حەماسیی هەبوو، بەڵام لەبەر موڵاحەزاتی سیاسی ناوی وانمان باس نەدەکرد. کۆبوونەوەیەکی سێ قۆڵیمان هەبوو بۆ مەشوەرەت، مامجەلال بوو، کاک دوکتۆر قاسملوو بوو و ئەمن بووم، مەبەست لەسێ قۆڵی ئەوەیە هەر ئەو سێ کەسە بووین نەک سێ تەرەف. کۆبوونەوەکەش هەر لەبنکەی ڕادیۆ کرا، لەوێ گوتم ئەمن دەچاری عەزابم، ئەو پێشمەرگانە هاتوون ئەو شانازییەیان هەیە، کەچی

ناوێکیان لێنابێ، باسیان ناکرێ. مامجەلال گوتی کاکە ئێمە بۆ تەبلیغات نەهاتووین، نامانەوێ. ئەمنیش گوتم باشە ئەوە دەردی تۆیە، دەردی من جودایە. ئەمن پێیەوە دەعەزابدام. کەوابێ ئەمن پێشنیار دەکەم با بەناوێک باسیان بکەین هەم ئەرکی خۆمان بەجێ هێنابێ و هەمیش مەعلووم نەبێ. ئێمە هێزی پێشمەرگەمان هەبوو. هێزی بەرگریی میللیمان هەبوو کە ئەوانە نێ خۆمان بوون، نێ ڕۆژهەڵاتی کوردستان. گوتم ئەوانە بەهێزی پشتیوان ناو دەبەین. هەر دووکیان گوتیان پێشنیاری چاکە و موافیقین.

ئەوە بوو کە بەو ناوەمان خوێندەوە، بەرەبەرە خەڵک تێ گەیشت. جالیب ئەوە بوو موجاهیدین کە لەوێ بوون و پێکەوە هاوپەیمان بووین، خەبەرەکانی ئێمەیان وەردەگرت و بڵاویان دەکردەوە بە تایبەت خەبەری عەمەلیاتە گەورەکان. چەندجار کە باسی "نیروی پشتیبان"یان دەکرد نەیاندەزانی چ باسە. لەپاشان ڕۆژێک تەفسیرێکیان نووسیبوو کە ئێمە بۆخۆشمان بەهەڵە چووین کە خەبەری نیروی پشتیبانمان بڵاو کردۆتەوە. دوایە بۆمان دەرکەوت کە هێزی پشتیوان لەکوێ ناو دەخوێنەوە و چ سەوداییەکی نازانم مەرزی‌خوازانە و تەوسیعەتڵەبانە کراوە. یانی بەڕێزانی گوتبوویان ئەوە نیشانەی جودایی‌خوازییە. ئەوەیان بۆیە کردبوو کە لە سەحنەی سیاسیی ئێراندا خۆیان لەو تاوانە گەورەیە!! کە پێیان وابوو کراوە بێبەری بکەن. ئەمنیش هەستام بە وتارێک جوابم دانەوە. خولاسەکەی ئەوە بوو کە گوتم: زۆر سەیرە ئەوان بۆخۆیان چوون لە لوبنان شەڕیان کردوە. ئەگەر ئێستا خەڵکی وڵاتێکی دوور بێن کۆمەگمان بکەن ئەوە باشە. بەڵام کوردێکی بەشێکی دیکەی کوردستان کە ئازادیخوازە، هاتوە زیندی ئەو ڕێژیمەی کە ئەوان دەیانەوێ بیڕووخێنن موبارزە دەکا، خۆی بەکوشت دەدا و قوربانی دەدا، ئەوان ئاوای پێ قەڵس بن، ئەوە مانای نیە. ئیدی دوایە لەسەری نەڕۆیشتنەوە و پێلەنگیان لەو جۆرە تەبلیغاتە کرد.

پاشان لەسەر ئاکامەکانی ئەو بەدەنگەوەهاتنە، ئەوڕەڵمن لاپەڕەیەکی زێڕینە لە مێژووی گەلی کورددا. لەپاشان هەم پێوەندیی نێوان ئەو دووحیزبە سەرەکییەی کوردستانی وەک حیزبی دێمۆکراتی کوردستان و یەکیەتیی نیشتمانی بە هێز کرد، هەم پێوەندیی نێوان ئەو دوو بەشەی کوردستانی بە هێز کرد. ئێستاش پێم وایە ئاساری ئەوە لەنێو ڕووح و ڕەوانی خەڵکیدا هەر ماوەتەوە. مەسەلەن ئەوە ئێمە چەندین ساڵە بەداخەوە سنوورەکانمان بەجێ هێشتوە و مەجبوور بووین لە باشووری کوردستان بژین، هەست بەوە ناکەین کە ئێمە بە غەریبە بزانن. جگە لەوەش توانیمان بۆ ماوەیەکی زیاتر لەبەرامبەر هێرشەکانی دوژمندا موقاوەمەت بکەین. پێشمەرگەکان دەرسێکی زۆر تاڵیان بە دوژمن دا. دیارە هەم هی ئێمە ئەوانمان بە قووەت دەکرد و هەم ئەوان ئێمەیان بە قووەت دەکرد. ئەو یەکگرتنە وەک دەڵێن وەک ڕیازیات نیە ٢+٢ ببێتە ٤. لەوەدا جاری وایە ٢+٢ دەبێتە ١٠٠، یانی قووەتێکی زۆر زیادی بە پێشمەرگەکان و شەڕکەرانی خەباتی ئازادیخوازانە دابوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەو هێزە چەند لەلای ئێوە مایەوە. ئایا شەهیدی دا، ئەگەر هەی‌بوو چەند شەهید؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێم وایە مانەوەکە لە شەش مانگی کەمتر نەخایاند. ڕەنگە دەقاودەق نەزانم بەڵام هەتا ئاخرین ئەفەرەکانیان گەڕانەوە تەقریبەن ئەوەندەی گرت. بەداخەوە شەهیدیشیان هەبوون، برینداریشیان هەبوون. شەهیدەکانیان ئەوەی لە مەیداندا شەهید بوون، ئەگەر لەبیرم بێ ١٤ کەس بوون، بریندارەکانیشیان بەینی ٣٠ تا ٥٠ کەس بوون. ئەو بارەیەوە زۆر بیرەوەریم لەبیرن زۆرم پێ‌خۆشە بەناوی ساحێبانیانەوە تۆماریان بکەم.

یەکێکیان یەکێک لە فەرماندەکان بە ناوی "ملازم جوامێر" بوو، ئەو بریندار بوو، برینێکی سەختی هەڵگرتبوو، ئەفلەج ببوو. کە هێنایانەوە، هەرچەند پیاو ئارەزووی دەکرد بەڵام هیچ ئومێدێک نەبوو ئەو پیاوە چاک ببێتەوە. ئەمنیش ماچم کرد و بەخێرهاتنم کرد، گوتم ئەوە ئازادی‌یە و نرخی گرانە. دەنا حەیفە لاوێکی وەک تۆ تووشی حاڵەتی وا بێ، جا تەمەنی هەر ٢٥ هەتا ٣٠ ساڵ دەبوو. گوتی ئەوە هیچ نییە، هەزاری وەک من بەقوربانی کوردستان بێ، تەنیا یەک مەرامم لەدڵدایە. لە کوردستانی عێراق کردم، هەر چەندی پێم کرا کردم، هاتم لە کوردستانی ئێرانیش بۆ کورد جەنگام. بەڵام بەداخەوە بۆم ناکرێ لە کوردستانی تورکیە بیکەم، ئەوەم مەراقە دەنا ئەوی دیکە هیچ نییە. ئەو دوایە بەرێ کرایە دەرەوە بە تەنەجی مابەوە بەداخەوە عاقیبەت شەهید بوو.

ئەوەی دیکە حادیسەیەک بوو کە لە یەک شەڕدا ٤ ئەفەری هێزی پشتیوان شەهید بوون. جەنازەکانیان هێنایەوە ئەو شوێنەی ئێمەی لێ‌بووین. لەوێڕا ناردمانەوە بۆ مەنتەقەی شێنێ و لەوێ نێژران. فەرماندەیەکیان هەبوو بەناوی "شێخ فەیسەڵ". بەداخەوە ئێستێ نازانم شێخ فەیسەڵ چی‌یان پێ دەگوت. دوای ناشتنیان چەند ڕۆژێک پێوە چوو دایکی شێخ فەیسەڵ هات. کە هات ئەمنیش لەوێ بووم، چونکە زۆرمان هاتوچۆ دەکرد. لەدوورەوە خەبەریان دا کە ئەوە دایکی شێخ فەیسەڵ هاتوە. ئێمە هەستاین بەپیرییەوە چووین. مامجەلال پێشتر هەستا، وەک شێرەژنان لە دوورەوە گوتی: مامجەلال نیگەران مەبە ناگریم، ئەو شانازی‌یەی بە نسیب کوڕی من بووە بۆیە نابێ بۆی بگریم، دەبێ سەرمی پێ بەرز بێ. لەپاشان لەوێش زیاتر دەرکەوت، هەوڵی دابوو جەنازەی کوڕەکەی بگێڕێتەوە لە سلێمانی بی‌نێژێ، چەند جار موراجەعەی کردبوو هەتا موافەقەتیان بۆ کردبوو جەنازەکەی بەرێتەوە، ڕەختێک وەرەقەی ئیجازەکەی وەرەگرێ، دەڵێ دا بەو وەخوێنی، بۆی دەخوێننەوە، نووسراوە کە ئەو خانمە ئیجازەی هەیە جەنازەی کوڕەکەی خۆی "مخرب" واتە خەرابکار فڵان‌کەس بێنێتەوە. ئەویش کاغەزەکە وەرەگرێتەوە، بە دەمی کابرای‌دا دەدا و دەڵێ نامەوێ، کوڕی من موخەریب نییە، کوڕی من شەهیدی ڕێگای ئازادیی کوردستانە. بەو ڕووحییەوە دەگەڵ مەسئوولێکی عێراقی تەڕێف بوو. بەو ڕووحییەشەوە هات دەگەڵ مامجەلال بە تایبەتی و دەگەڵ ئێمە بەرەوڕوو بوو.

* بەدوای بەشداریی "هێزی پشتیوان" لە شەڕەکانی جادەی پیرانشار- سەردەشتدا، لێک نیزیک بوونەوەیەکی زۆر لەنێوان یەکیەتی‌و حیزبدا هاتە ئاراوە. دەکرێ بفەرمووی ڕادەی هاوکاریی‌یەکانی ئەو دوو لایەنە هەتا چ ڕادەیەک بەرین بۆوەو هاوکاری‌یەکان زیاتر لە چ بوارگەلێک‌دا خۆیان دەنواند؟

عەبدوڵلا حەسەن‌زادە: پێم وایە نابێ بڵێم بە دوای ئەوەدا بوو. چونکی ئەو کارە گەورەیە بەرهەمی لێک-نیزیکی بوو. لەڕاستی‌دا تەنیا ئەو مەرحەلە کەمەی کە پێشتر ئیشارەم پێ کرد، ساردی‌یەک لەبەینی ئەو دوو هێزەدا هەبوو، دەنا پێوەندی‌یەکانمان هەر باش‌و دۆستانە بوون. بەڵام دیارە ئەوە هەنگاوێکی دیکە بوو، گوڕوتینێکی دیکەی بەو نیزیکی‌و دۆستایەتی‌یە دا. ئەو پێوەندی‌یانە گەیشتبوونە ڕادەی زۆر بەرین‌و بەربڵاو. ناکرێ بچینە نێو جوزئیات، بەڵام دەکرێ بڵێین باشترین پێوەندیی نێوان دوو هێزی سیاسی بوو. چ لەنێوان هێزە سیاسی‌یەکانی یەک بەشی کوردستان چ لەنێوان هێزە سیاسی‌یەکانی بەشە جۆراوجۆرەکانی کوردستاندا. بە بێ‌شک هەروەک لەباری دیکەشەوە گوتمان، یەکیەتی نیشتمانی‌و حیزبی دیمۆکراتی کوردستان دوو هێزی سیاسی جیاوازن. دوو هێزی سیاسیی دۆستن. هێزی سیاسیی دۆستیش مانای ئەوە نیە وەک یەکن. جارێک ئیختیلافمان بووە. جارێک بیروباوەڕمان وەک یەک بووە. ئەمن دیتوومە مام‌جەلال‌و دوکتور قاسملوو لێک ڕاست بوونەوە لەسەر مەسەلەیەک هەر ئەوەندە ماوە تاویان نەداوەتە سەنتڵی‌یەکان. بەڵام ئەوە ئەو پێنج دەقیقەیە کە کێشەکە دەکەن. لە بەینی ئەندامانی دەفتەری سیاسیی حیزبی دیمۆکراتیش‌دا بەدەیان جار شتی ئاوا ڕووی داوە. بەڵام لەپاشان هەموو شتێک تەواو بووە.

مەسەلەن ئەمن لەبیرمە پاش تێکچوونی ئەو موفاوەزاتەی بەینی یەکیەتی نیشتمانی‌و دەوڵەتی عێراق کە دوای تێکچوونی عەمەلیاتی گەورە گەورە دەکران، جارێکی مام‌جەلال کاغەزێکی بۆ دوکتور قاسملوو ناردبوو، نووسیبووی پێمان خۆشە دیدارێکی بەرتەسکمان هەبێ. لە ئێوە ئەتۆو عەبدوڵلای حەسەن زادە، لە ئێمەش تەنیا ئەمن‌و کاکە ئەوە دەبین. جا وەخت دانێن، یان ئێمە دێین یان ئێوە وەرن. ئەویش دوکتور گوتی مام‌جەلال چەند جار هاتوە ئێمە نەچووین با ئێمە بچین باشترە. دامانێنا ئێمە بچین‌و چووین. کە چووینە ڕێ، پاش نان‌و چاخواردن‌و ئەوانە، شوێنێکی تایبەتی‌یان دانا هەر ئەو چوار کەسە لێی دانیشین. مام‌جەلال ڕووی دە دوکتوری کردو گوتی دەوڵەتی عێراق ئاردوویەتی کە پێمان خۆشە وتووێژ بکەینەوە. - ئەوە وا بزانم بەساڵێک دوای تێکچوونی ئەوی دیکە بوو- تەنکیدیشیان کردۆتەوە کە ئێمە عێراقین بۆخۆمان دادەنیشین با کەسمان دەتێودا نەبێ. یانی دەواقیعدا گوتوویانە با ئەوجار حیزبی دێمۆکرات دەتواندا نەبێ. بەڵام ئەوە قسەی وانە. ئەمن بەبێ مەشوەرەت دەگەڵ ئێوە هیچ شتێک ناکەم. ئەو "ئێوە"بەشی بۆیە بەکار هێنا کە وەک ڕێز هەر ڕووی لە دوکتور قاسملوو نەبێ‌و هەموو حیزب بگرێتەوە. ئەوە نیشانەیەک بوو لەوەی کە پێوەندی‌یەکە قووڵ‌و پتەوو بەردەوام‌و بەرینە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا هێزەکانی یەکیەتی بۆلای کۆمەڵەش هاتن. بۆ ئەوان لەسەر چ ئەساسێک بوو. ئایا هەمان داوا کرا یان شتێکی دیکە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دۆستایەتی‌یەکە دەگەڵ ئەوانیش هەبوو، بەڵام داواکە نە ئێمەوە بوو، لەپاشان وا دانرا کە ئەوانیش دۆستن و بەشداری ئەو بزووتنەوەیەن. دوایە لە مەنتەقەکاندا بۆ ڕێنوێنی و تەدارەکی هێزەکانی یەکیەتی کۆمەڵەش هاوکار بوو. بەهەر سوورەت ئەو هێزانە پێویستی‌یان بەخەڵکی شارەزا هەبوو. لێرەدا نوکتەیەکم وەبیر هاتەوە کە ڕەنگە برایانی کۆمەڵە پێیان خۆش نەبێ شتی وا وەبیر بێنمەوە، بەڵام با بگوترێ. دیدارێکمان لە "مەزرا"یە هەبوو - مەزرا پێم وایە دێوە دێیەکە لە مەنتەقەی "دارمێ"ی سەردەشت-. دیدارەکە لە بەینی یەکیەتی نیشتمانی و حیزبی دێمۆکراتو کۆمەڵەدا بوو. ئەوە هەر لەو سەروبەندەدا بوو کە ئەو هێزە هاتبوند دەبێ تەدارەک بکرێن. کۆبوونەوەکە بۆ ئەوە بوو کە داخوا چۆنیان تەدارەک بکەین و کێ پێی-یان ڕابگا. لەلایەن یەکیەتی‌یەوە مامجەلال بوو نازانم کێی دیکەشی دەگەڵ بوو، لەلایەن ئێمەوە دوکتورو ئەمن بووین. لەلایەن کۆمەڵەشەوە کاک عەبدوڵڵا بوو، بەڵام بەڕاستی لەبیرم نیە کێی دیکەشی دەگەڵ بوو. کە باسی تەدارەک کرا، کاک عەبدوڵڵا گوتی ئێمە ١٥٠ کەس تەدارەک دەکەین. یانی لە ١٧٠٠ کەس. ئەویش دوکتور گوتی بۆ ١٥٠ کەس، یانی کەمتر لە یەک لەدەی ئەو هێزەی هاتوە؟ گوتی ئێمە هەر ئەوەندەمان پێ ئیدارە دەکرێ. دوکتور گوتی جالبە. ئەو وەختەی باسی گومرک دەکرێ داوای سەتی پەنجا دەکەن. بەڵام ئەو وەختەی باسی تەدارەک دەکرێ ئێوە لەسەتا دە کەمتر وەئەستۆ دەگرن. بەڵام بەهەر حاڵ قبووڵمان کرد. ئەوان هەر ئەو ١٥٠ کەسەیان وەئەستۆ گرت. ئەوی دیکە تەدارەکی لەسەر حیزبی دێمۆکرات بوو.

* وا بزانم ساڵی ١٩٨٣بوو کە دەوڵەتی ئێراقو یەکیەتیی نیشتمانی کەوتنە وتووێژ، وەکی باس دەکرێ حیزبی دێمۆکراتو بەتایبەت شەخسی دوکتور قاسملوو ڕۆڵی گرینگیان لەو نێوەدا گێڕا. دەکرێ لەو بوارەدا بدوێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە ڕاستە. بەڕێکەوت ئەمن دیسان دەخزمەت دوکتور قاسملووی‌دا بووم کە سەفەرمان دەکرد بۆ بەغداو لەوێرا بۆ دەرێ. وەڕێ کەوتین، زستانیش بوو. پێم وایە ساڵی زایینی نوێ نەبیۆوە. بەداخەوە یەکێک لە عەیبەکانی کاری من ئەوەیە کە ئەو تاریخانەم نووسیوە نە لەبیرمن. هاتین بۆ شەڕێ لە "مێرگی زەڵێ" میوانی مامجەلال بووین. بۆ بەیانی‌یەکەی وەڕێ کەوتین بۆ قەڵادزێ و لەوێرا ڕۆیشتین بۆ بەغدا. کە چووینە بەغدایە، شەوێک بوو یان دوو شەو بوو لەوێ بووین دیدارێکیان دانا دەگەڵ

سەرۆکی موخابەرات. سەرۆکی موخابەرات ئەو بارزان تکریتی‌یە بوو کە ئەم دواییی‌یانە ئیعدام کرا. بارزان تکریتی دایکەبرای سەددام حوسێن بوو. باسی مەسائیلی خۆمان پێوەندی‌یەکانمان ئەوی شەڕی نێوان ئێران عێراقو ئەوانە کرا کە پێویست بوو. پاشان زۆر بەپارێزەوە بارزان تکریتی گوتی: دوکتۆر ئەگەر ئێمە پەیامێکمان هەبێ شەخسی بیان کەین، ئێوە لەو سنوورانە هیچ ڕێگایەکتان هەیە بی گەیەننە کاکەجەلالی؟ زۆریش بە حورمەتەوە بە کاکە جەلالی ناو برد. باشە لە پەڕانتێزدا ئەوە بگوترێ کە گۆیا وەختی خۆی مام‌جەلالو بارزان تکریتی تێکەلاوی‌یان هەبووە. دوکتۆر گوتی یانی چی، ئێمە کە هاتووین ئەوێ میوانی مام‌جەلال بووین. ئێمە هەموو ڕۆژێ یەکتر دەبینین، ئەوان دێنو ئێمە دەچین. خۆ ئەویش ئەوەی دەزانی. بەڵام دیەویست وا بڵێ کە مەسەلەن ئێمە دەی‌شارینەوە. یانی لەواقیعدا دوکتۆر پێی گوت ئێمە ئەو پێوەندی‌یانەمان بەدزی نین ئەوە بە ئاشکرایە. جا پێتان خۆشە یان نا کەیفی خۆتانە. دیارە دوکتۆر بە دیپلۆماسی پێی دەگوتن بەڵام ئەمن هەر بە سەراحەت پێم گوتوون. گوتوومە ئەوە شتێکی زۆر سروشتی‌یە. ئەتۆ دەگەڵ هەموو عەرەبیان پێوەندیت هەیە. ئەمن بۆ دەگەڵ هەموو کوردان نەبێ.

بە هەرحاڵ گوتی ئێمە پێمان‌خۆشە ڕێگایەکی دیکە بکەینەوەو موزاکەراتێک دەست پێ‌بکەین بۆ حەللی ئەو مەسئەلەیە. ئیدی ئەو پەیامە ئێمە گەیاندمانو لەپاشان چەند جار هاتوچۆو نامەو پەیام هەبوون. چونکە هەموو جارێش دوکتۆر پێی نەدەکرا، بەشێکی زۆری هاتوچۆیەکان بەمن دەسپێران. سەرئەنجام وای لێ‌هات یەکەم دیدار ئەوە بوو کە باسم کرد لە گۆزە شێری پێکەهات. کەوابێ ئەم وتووێژانە لە زستانی۱۹۸۲را دەستیان پێ‌کرد، نەک ساڵی ۱۹۸۳. دووهەم دیدار هاوینی۱۹۸۳ لە ئالانی سەردەشت بوو. پێم وایە سێیەم دیداریش ئەوە بوو کە هەیئەتێک، موشەخەسەن کاک فەرەیدوون عەبدولقادر چووە بەغدا. بەرەبەرە ئەوە چووە پێشێ هەتا وای لێ‌هات خودی مام‌جەلالیش چوو. مام‌جەلال کە لەوێ مابوو، دوکتۆریشی دەگەڵ چووبوو. ڕۆژێکیان ئەمن هەمووی نیو سەعات دەبوو کە قسەم دەگەڵ کردبوون. کاک نەوشیروان داوای کردبوو بە پێسیم قسەم دەگەڵ بکا. زۆر بە نیگەرانی‌یەوە گوتی ئەو برادەرانەی ئێمە چی‌یان لێ‌هات؟ گوتم ئەو برادەرانەی ئێوە لەو جێگایەن کە چوونی، گوتی ماون؟ گوتم بابە ئەمن نیو سەعات پێش ئێستا قسەم دەگەڵ کردوون. گوتی ئەمن دەبێ بۆخۆم قسەیان دەگەڵ بکەم، گوتم زۆر باشە بۆخۆت قسەیان دەگەڵ بکە. ئیدی وا بوو فرێکانسەکانمان وەرگرتو وامان کرد بۆخۆی قسە دەگەڵ مام‌جەلال بکا. یانی نیگەرانی ئەوە بوون کە مەبادا شتێکیان بۆ بێتە پێش.

دواتر وای لێ‌هات کە بوو بە شتێکی ئاشکراو لە بەهاری ۸٤دا بوو کە مام‌جەلال مێتینگێکی گەورەی لە "سوورداش" پێکەهێنا. لەواقیعدا وەکوو شتێک پرسی بە خەڵکەکە کرد داخوا ئەو کارە بکەن یان نا. ئەوە ڕۆیشتە پێشێ کە دیارە ئیشکالاتی بەکجار زۆری لەپێش بوو. ئیشکالاتەکە بەشێکی ئەوە بوو کە دەوڵەتی

عێراق ڕەنگە بۆخۆی حوسنی نیەتی تەواو نەبێ کە تەبیعی بوو. ئەوە خراپتر ئێرانە سووریەو تورکیە حەوڵی تێکدانیان دەدا کە دوایەش هەر وای لێهات. دەکرێ بڵێین لەحەجمی خۆشی‌دا لەوانەش خراپتر ئەوە بوو کە دوو هێزی عومدەی کورد یانی پارتی‌و یەکیەتی نەک لەسەر ئەوە ئیتیفاقی نەزەریان نەبوو، بەڵکوو لەنێو خۆیاندا ناخۆشییشیان هەبوو. ئەوانە هەموو ئیشکال بوون. بەڵام لەعەینی کاتدا ئەو دەورە لە موزاکەرات پێم وایە شتێکی باشی لێ‌هێن بۆوە، چاری ماوەیەکی زۆر حەسانەوەیەک هەبوو، بووژانەوەیەک هەبوو. لەجێ‌دا ئەمن زۆر جارم ئەوە گوتوە کە ئەرقی بزووتنەوەی کورد لەباشوور ڕووژهەڵاتە، ڕاست لەو جێیەدایە. ئەوەتا بزووتنەوەی کورد لە باشوور هەیە پێم وا نیە قەت‌سێ ساڵان لەسەر یەک دەشەڕدا بووبێ. هەمیشە گرانەوەیەک، ئاگربەستێک، موفاوەزاتێک، داڕژانی خێرێتر لە تەرەف حکوومەتی مەرکەزی‌یەوە بۆسەر کوردستان هەبووە، چونکی دەیەوێ بەخەیاڵ خەڵکەکەی بەرە جەزب بکا. مەسەلەن تەوێتی دوو ساڵان دەمایەوە چونکە دەوڵەت تەی‌دەکرێ. پاشان کە لێی دەکرێن تەوێتی دەرەجە سێشی بەدەرەجە یەک لێ‌-دەکرێن. بۆیە خەڵک دەبووژانەوە پارە پەیدا دەبوو. لەحاڵێک‌دا ئەوە بۆ ٣١ ساڵ دەچێ ئێمە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەگەڵ کۆماری ئیسلامی بەرەنگارین تاقە یەک سەعات شتێک بەناوی حوسنی نیەتمان نەدیوە. هەڵتا ئەوەی باسمان کرد گوتیان موزاکەرە دەکەین بە ئیوسەعانی ئەویش تێک‌چوو. جا لەو بارەوە، یەکیەتیی نیشتمانی پێم وایە توانی پشوویەک بدا و خۆی ڕێک بخاتەوەو خەڵکەکەش پشوویەکیان وەبەر هاتەوە.

وەختی خۆشی ئەمن دوو شتم لەبیرن کە پێیان خۆشحاڵ بووم. یەکیان لەو دیدارەدا کە گوتم لە گوزارشێکی بوو، نوێنەرانی دەوڵەت دەستیان کرد بەقسە کە ئێوە لەهیچ خۆراییەو وشاخی کەوتوو لەخۆڕا شەڕتان ساز کرد. دەوڵەت حەقی کوردانی دەداو نەوشتانە. مام‌جەلال گوتی کاکە ئەتۆ نازانی، ئەتۆ ئاگات لەهیچ نیە. برۆ لە ڕەئیسەکەت بپرسە. داخوا چەندەمان نامە نووسیوە، چەندەمان قسە کردوە کە بابە ئێمە ئامانەوێ عێراق تووشی وێرانی بێتەوە. ئیدی هیچیان پێ‌نەما، چونکی مەنتیقی مام‌جەلال بەقووەتتر بوو، نەک هەرئەوە کە قسەی چاکتری دەزانی، بەڵکوو بناغەی ئیستیدلالەکەی بەهێز بوو. ئەوی دیکە دوای تێکچوونی موفاوەزاتە کە مام‌جەلال جوزوەیەکی نووسی بەناوی: گوفتوگۆی ئەمجارەی شۆڕش دەگەڵ میری، شتێکی ناوا. بەڕاستی ئەوەندە موستەنەد قایم بوو کە هەرکەس دیبای لەوانەی لەبەینی کورد و عەرەبدا هەن، تەنیەی دەکرد کە بزووتنەوەی کورد مەوزیعێکی باشی هەبووە.

* شکستی وتووێژەکانی یەکیەتی‌و بەعس، دووبارە ئەو ڕێکخراوەی لە ئێران نیزیک کردەوە. ڕادەی ئەو نیزیک‌بوونەوەیە لەو قۆناغەدا چەند بوو؟ ئەوە بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەسەر شکستەکەی پێمخۆشە ئەوە باس بکەم کە لە بەشێکی ئەو موزاکەراتەدا، یەکێتی و دەوڵەتی عێراق زۆر لێک نیزیک ببوونەوە. تەقریبەن لەسەر زۆربەی شتەکان بەیەک گەیشتبوون. ئەوە بۆ ئەو مەرحەلەیە دەڵێم تەک لەسەر مافی کوردو حەقی دیاریکردنی چارەنووس. لەوەدا تەنیا هێندێک شتی کەمیان مابوو. مەسەلەن لەسەر ئەو چەکدارانەی دەگەڵ دەوڵەت بوون هێندێک ئیختیلافیان مابوو. یا ئەوەش بڵێم لەئاخر دیدارەکاندا کە پێم وایە دەکەوتە بەینی بەهارو هاوینی ٨٤، مام جەلال لە بەغدا بوو. ماوەیەکی زۆر مایەوە هەموو کەس نیگەران بوو کە عێراق گرتبێتی. لەپاشان ڕۆژێکی خەبەرمان زانی کە مام جەلال هاتۆتەوە. بەنامەیەکی دوکتور قاسملوویەوە ئەمن نێردرام بۆ لای مام جەلال. هەم مەسایلی خۆمان هەبوو، هەم بۆ ئەوەش کە بزانین بۆ بەجێ. وەختێک ئەو پرسیارم لێ کرد کە خەڵک ئاوا نیگەران بوون، گوتی ئاوەڵڵا ئەوان لەگەڵ من بیبوونەوە دەیانەویست پێمەوە دوایە حەللی کەین. بەڵام ئەمن لە کۆڵیان نەدەبوومەوە، دەمگوت ئەخێر دەبێ جارێک بۆ هەمیشە حەللی دەکەین جا دەچمەوە. لە ئاخرەکەی‌دا دەرکەوت کە فشاری تورکیە بۆتە باعیسی ئەوە کە ئەوان لە ئیمزای ئەو قەرارداده کە هەمیانبووە پەشیمان بنەوە. یانی قەراردادیان نووسیوە هەر ماوەتەوە ئیمزای کەن.

جا دواتر کە تێک‌چۆوە، ئێمە بەیانێکمان نووسی. لەبەیانەکەدا پێ‌ناخۆشبوونی خۆمان لەشکستی ئەو موزاکەراتە دەربڕی. گوتبووشمان کە هەرچەند دەوڵەتی عێراقو بزووتنەوەی کورد ڕێک کەوتبوون، بەڵام لەژێر فشارەکانی تورکیەدا تێکیان داوەتەوە. ئەو وەختی کە ئەو بەیانە نووسرا، دوکتور قاسملوو بە سەفەرێکی کورت چووبووە دەرێ. وەختێک هاتەوە خەبەری دابوو کە پێمخۆشە وەختێک ئەمن دەگەمە بەغدا، ئەوەش بگاتە وێ، یانی ئەمن. ئەمنیش چووم. ئەو وتارە لە ڕۆژنامەی کوردستاندا چاپ ببوو و دەوڵەتی عێراقیش دیبووی. وتارەکە مەرحوومی دوکتور سەعید نووسیبووی، بەڵام لەبەر ئەوەی مەسەلەکە گرنگ بوو بە منیشی نیشان دابوو. یەک، دوو ڕۆژ بوو لەوێ بووین کە دیدارێکمان دەگەڵ مەسئوولێکی عێراقی هەبوو. ئەگەر چووین ڕۆژنامەکە لەسەر مێزی کۆبوونەوەکە بوو. لەئەووڵ مەرحەلەدا شتەکەیان لەپێش دوکتوری دانا و گوتیان برایانی حیزب ئاوامان ڕەفتار دەگەڵ دەکەن. دوکتور پرسی چیە، چونکە بەڕاستیش ئاگای لێ نەبوو. گوتیان شتێکی ئاوایە. دوکتور گوتی ئەتۆ نووسیوتە؟ گوتم نا ئەمن نەمنووسیوە، بەڵام دیوەمەو ڕەزایەتم لەسەری هەبووە، مەسئوولییەتەکەی قبووڵ دەکەم. جا تەوزیحم دا. گوتم ئەوە بە دوژمنایەتی ئێوە نیە بە دۆستایەتی‌یە. ئێمە ناخی ئەوەمان دەربڕیوە کە دۆستێکی ئێمە، دەوڵەتێکی خاریجی تەئسیری لەسەر بڕیاری وی داناوە. ئەوەمان پێ‌ناخۆش بووە. ویستوویانە دەگەڵ میللەتی خۆیان ڕێک کەون بەڵام لەژێر فشاری تورکیەدا کشاونەوە. کابرا گوتی فشاری تورکیە یەکێک لە سەبەبەکان بووە. یانی قبووڵی کرد. ئەزقەزا

وتارەکەش تەقریبەن بەو جۆرەی بۆ چووبوو، گرتم جا وتارەکەش هەر ئاوا دەڵێ. وتارەکەش دەڵێ یەکێک لە هۆیەکان فشاری دەوڵەتی تورکیە بوو.

بەدوای ئەوانەدا بوو، ئێستا زەمانەکە کەنگێ بوو نازانم، کە مامجەلال سەفەرێکی ئێرانی کرد، دیارە پێش ئەوەی هێزی پشتیوان بێتە یارمەتیی ئێمە، پێوەندیی یەکیەتی و ئێرانێ هەر پچرابوو. ئیدی لەو ماوەیەشدا هەر نەبوو. بۆیەش ئەودەمی مامجەلال گوتی ئێمە هیچ ئیحتیاجی یەکمان بە ئێران نیە، کەوابێ ئەو کارە دەکەین. بەڵام ئیدی ماوەیەک بەسەر هاوکاریی نیزامی دەگەڵ ئێمەدا تێپەڕیبوو کە ئەو شتە ڕووی دا. پاشان ئەو ماوەیەش کە دەگەڵ عێراق وتووێژیان هەبوو و ئێران پەیەش قەڵس بوو، ئێستا ئەوەش تەواو ببوو. بۆیە مامجەلال سەفەرێکی کرد و پێوەندییەکانیان گرێ دایەوە. ئەگەر لە چەندوچۆنەکەشی دەپرسی، بەڕاستی ئەوە پێویست نەبوو ئێمە ئەوانە بزانین.

* کاک ئەوشیروان لە ڕێک کەوتنێک دەدوێ کە ساڵی ١٩٨٦ لە تێوان مام جەلالو بەڕێسی قەراوگای ڕەمەزاندا لەئێران ئیمزا کراوە. بەپێی ئەو ڕێککەوتنە یەکیەتی قەبووڵی کردوە بەبێ ڕەزامەندیی ئێران نە چالاکیی نیزامی بکا و نە دەگەڵ دەوڵەتی عێراق واربەدی وتووێژ بێ. جەنابت ئەوە چۆن لێک دەدەیەوە؟ هەرلەجێدا دروستە پێوەندەوەی کورد هەتا ئەو ڕادەیە خۆی بەرعوزە بکا؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دیارە بڕیارەکە بڕیاری خۆیانە. ئەگەر لەمن بپرسی، مێتۆدی کاری مە ئەوە بووە کە ڕەنگە زۆرمان زەرەری کاتی و مادی لێ دەبێ، زۆر زۆریش نەک کەم. بەڵام ئیدی مێتۆدی کاری ئێمە ئەوە بووە کە لە پێوەندییەکانماندا نابێ سەربەخۆیی بڕیاردان لەدەست بدەین. ئەمن ئەوەم تەدیوە، هەتا پیاو تەنی بینی ناتوانێ تەنانەت ئیزهاری نەزەریشی لەسەر بکا. ڕەنگە ئەگەر بیبینم بە باوەڕی من خراپ بێ، بەڵام هەر دەتوانم نەزەری لەسەر بدەم. ئەوەشەی بەحیزبی دێمۆکرات مەربووتە، تەنانەت ئەو مورافەقەتنامەیەی باسم کرد دەمەینی حیزبە کوردییەکاندا. هێندێک شتی تێدا بوو کە یەکیان ئەوە بوو نابێ زیان بەکوردی بەشەکانی دیکە بگەیەنن. یەکی دیکەشیان ئەوە بوو کە نابێ بگاتە حەددی وابەستەیی. وابەستەیی بەو مانایە کە یان بڕیارەکانت تابیعی بڕیاری تەرەف بن، یان وات لێ بێ بەبێ وی نەتوانی بژی. چاتی دەرێشدا ئەو شتانەمان گونجاندبوو. لەسەر یەک ئەگەر ئەوە بەوجۆرە ڕاست بێ، ئەمن پێم کارێکی باش نیە. بۆیەش بۆخۆمان شتی ئاوا ناکەین. بەڵام لەعەینی حاڵداو سوحبەتر لەوەش ئەوەیە کە داخوا بەڕاستی یەکیەتیی نیشتمانی بەکردەوە وای کردوە؟ یانی ئەو وەختە شەڕی دەگەڵ عێراق کردوە کە ئێران بڵێ؟ ئەو وەختەی سوڵح کردوە کە ئێران بڵێ؟ پێم وایە هیچ یەک لەوانە وا نیە. ساڵی ٩٢ کە دیسان موفاوەزات کرایەوە، ئێران پێی خۆش بوو عێراق بێ کوردستانی بە گشتی ڕامالێ هەر کوردێکی تێدا نەیەڵێ. بەڵام دیسان دەچمان

یەکێتی و شەخسی مامجەلالی چوونە بەقەدایەر موزاکەرەیان کرد. دیارە ئەگەر شتێکی ئاوا بووبێ ئەمن پێم باش نیە ئەوە بۆ تەرەف هەر قبووڵ کەی کە بڵێن بە بێ ئەمری تۆ دەست دەناوێ ڕۆناکەم کە نازانم هەیە یان نیە. یان ئەگەر هەیە بەو شێوەیە هەیە! بەڵام لەسەر یەک، سوهیمتر لە هەمووی ئەوەیە داخوا ئەوە بەڕاستی جێبەجێ کراوە؟ ئەمن پێم وایە ئەگەر شتی وا بووبێتیش جێبەجێ نەکراوە.

* بە دوای ساڵی ۱۹۸۶دا دیسان شەڕی زۆر قورس لە باشوور دەستی پێ کردەوە کە ئەوجار هێزەکانی ئێران بەئاشکرا خۆیان دەردەخست. لەو قۆناغەدا هیچ گیروگرفتێک بۆ سەرکردایەتیی ئێوە دەهاتە پێش کە لەو بەشەی کوردستان جێگیر بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: گیروگرفتەکە چەند گیروگرفتێکن. یەکەی ڕێبەرایەتیی ئێمە لە هێندێک حەڵقەدا کەوتبووە نێو ئاگری شەڕەکە. ڕەنگە بتوانم ئەوەی وەک گلەیی لە هەڵوێستی هێزەکانی یەکێتیی نیشتمانی دابنێم. ئێمە لەسەرداوای وان- ئاخر جارێکی گلەیی‌یان کردبوو کە گلەیی‌یەکەمان قبووڵ کردن- موافەقەتمان کردبوو کە لە شەڕەکانمان دەگەڵ جمهوریی ئیسلامی‌دا دالانێک بۆ هاتوچۆی وان بێڵینەوە. بەڵام ئەو جێگایەی ئێمەی لێ بووین، لەسەر سەری ئێمە سەنگەرەکانی وانی لێ بوون. تەنانەت جارێکیان هێندێک ئازاری دیکەمان پێ گەیشت. مادام لە مەیدانی شەڕەکەدا بووین دەوڵەتی عێراق تۆپبارانی دەکرد کە وەبەر ئێمەش دەکەوت. مووشەکبارانی دەکرد بەشی مەش تێدا بوو. لەو بارەیەوە ئازارمان پێ دەگەیشت. بەڵام جاری واش بوو کە عەکسی ئەوە ڕووی داوە. کە دیسان ئەوجی دۆستایەتیی ئێمەی گەیاندوە. دەوڵەتی ئێران هێرشێکی کرد بۆ ئەو ناوچەیەی ئێمەی لێ‌بووین. بە دەیان سەربازی عێراقی لە بەرامبەر هێرشەکەدا هەڵاتن بێ‌ئەوەی وەدواشیان کەون. هاتن پەنایان بۆ ئێمە هێنا. لەوکاتەدا ئەمن لەماڵێش نەبووم. ئێمە پەنامان دان. دەگەڵ یەکێتیی نیشتمانی قسە کرابوو کە موافیق بوون هەموو بەسەلامەتی بڕۆن و تەنیا چەکەکانیان لێ وەربگیرێ.

دیارە کاک نەوشیروان قسەیەکی خۆشی کردبوو. گوتبووی یەکەی حیزبی دێموکرات بۆتە ماڵی ئەبوو سوفیانی! داستانی ئەبوو سوفیانی ئەوەیە وەختێکی پێغەمبەری ئیسلام پاش کۆچ کردن لە مەککەوە بۆ مەدینە، جارێکی دیکە هێرش دەکاتە سەر مەککەو فەتحی دەکا، هێزی دژبەر دەشکێ. ئەبوو سوفیان کە پیاو ماقووڵ بووە، پێغەمبەر دەڵێ هەرکەس پەنا بەرێتە بەر ماڵی ئەبوو سوفیان دەخەمان دایە. گوتبووی یەکەی حیزبی دێموکراتیش بۆتە ماڵی ئەبوو سوفیان. منی ئێمەش گوتبوویان بەڵێ ماڵی ئەبوو سوفیانەو زیاتریش. چونکی پێوەندیی ئێمە دەگەڵ یەکێتی، پێوەندی‌یەکی دۆستانەیەو کابرا بۆیە هاتوە پەنای بۆ ئێمە هێناوە. بەداخەوە کە حادیسەی ئاوا لە بەینی هێزە سیاسی‌یەکانی کورددا هەبووە. بەڵام لەو شەڕە بێ‌مانایەی

لەبەینی پارتی‌و یەکیەتی‌دا ڕوویدا، چەند جار هەڵکەوت کە کەسانێک لە پارتی دیموکراتی کوردستان دەهاتنە نێو بنکەکانی ئێمە لە مەنتەقەکانی ژێر نفووزی یەکیەتی، یان کەسانی یەکیەتی دەهاتن لە ناوچەی ژێر نفووزی پارتی. هەر دوولا ئیحتیرامی ماڵەکەی ئێمەیان دەگرت. تەنانەت ساڵی ١٩٩١ کە سوپای عێراق سلێمانیی گرتەوە، دەوری ١٠٠تا١٢٠ کەس لە لایەنگرانی پارتی‌و یەکیەتی هاتنە مەقەڕی ئەمە لە سلێمانی، دەوڵەتی عێراقیش حورمەتی مەقەڕەکەی ئێمەی پاراست، یانی سەربازانی سوپا نەهاتن بڵێن حەتمەن دەی-پشکنین، هەرچەند زانیبوشیان خەڵکی زۆری لێیە.

* هاوکاریی یەکیەتی دەگەڵ ئێران بۆ گرتنی هەڵەبجە هەتا چ ڕادەیەک بوو؟ ئایا ئەو هاوکاری‌یە بۆ مەبەستێکی ئاوا دروست بوو؟ ئەو کات ئێوە لە مەوزووعەکە ئاگادار بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەک بڵێم ئەو کات، دەتوانم بڵێم ئێستاش لە جوزئیاتی ئەو هاوکاری‌یانە ئاگادار نەبووین. بەڵام وا فکر دەکەمەوە ئەگەر یەکیەتیی نیشتمانی بەجۆرێک لەجۆران هاوکاری‌و هاوجەبهەیێتی دەگەڵ ئێران کردبێ، ئەوە دەفکری ئەوەدا نەبووە کە ڕەزعەکە ئاوای لێ‌بێ. تەنانەت شتی جالیبیش هەبوون کە نازانم ڕاست بوو یان نا. بەڵام ئەو وەختی باسیان کرد کە ئەووەڵەن ئەوە هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانی بوون کە هەڵەبجەیان گرتەوە نەک ئێران. جا دوایە ئێرانی‌یەکان هاتوونەتە ئێوێ. ئەوجار پێیستم کە لە دەروازەی شاری، ئێرانی‌یەکان سەیتەرەیان داناوە کە ئیجازە نەدەن هیچ کەس بچێتە ئێوێ. فەرماندەیەکی یەکیەتی بەخۆی‌و چەند پێشمەرگەیەکەوە دەچێ کە واریدی شار بێ، بەڵام ڕێگای دەگرن. دەڵێ بابە ئەوە شاری ئێمەیە و بەدەست ئێمەوەیە. ئێرانی‌یەکان دەڵێن نا مەمنووعە. ئیدی پێشمەرگەکان زۆر مەردانە لێیان دەدەن و هەرچی لێی دەبێ دەی‌کوژن و ئەوجار دەڕۆن. شتی ئاوا هەبوو، بەڵام جوزئیاتەکەی بەڕاستی نازانم.

* گۆیا هەر لەجەنگەی ئەو بۆمبارانە شیمیایی‌یەدا هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانی سەدان پێشمەرگەی حیزبیان لە دەوروبەری هەڵەبجە ڕزگار کردن، کە کەوتبوونە گەمارۆی هێزەکانی ئێران. دەکرێ ئەو داستانەمان بۆ ڕوون کەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو داستانە خەڵکمان هەیە زۆر بە تەفسیلتر بی‌زانێ، بەڵام ئەوە ڕووداوێکی واقیعی بوو. لەو وەختەدا کە ئەو هێرشە کرا، پێشمەرگەکانی ئێمە لە دەوروبەری ئەوسەروبەر ئەو ناوچە سنووری‌یانە شەڕێکی زۆر قارەمانانەیان کرد. زەبرێکی زۆر گەورەیان لە دوژمن دا. لەپاشان کە وای لێ‌هات هەموو مەنتەقەکە گیرابەوە، ئیدی پێشمەرگەکان لە هەموو لایەکەوە کەوتنە موحاسەرەوە. ئەگەر ئەبیرم بێ کۆڵی هێزەکانی ئێمە کە ئەوێ بوون - دیارە ئەوانەی لەوێ بوون هەموویان پێشمەرگە نەبوون - دەوری ٨٠٠ کەس

بوون. ژن و منداڵەکە هەمووی نەمان، بەڵام لە نێو ئەوانەدا هەبوون کە پێشمەرگە نەبوون. ڕەنگە ٥٠ کەسێکیان خەڵکی غەیرە پێشمەرگە تێدا بوون. ئەوانە لە وەزعێک‌دا بوون کە نە دێ هەبوو، نە شار هەبوو، نە نان هەبوو، نە ئاو هەبوو. بەڵام بەهار بوو گژو گیا زۆر بوو دەیانتوانی ئەوەی بخۆن. تەنانەت لەجێ‌یەکی فەرماندەکانی ئێمە دەگەڵ فەرماندەکانی یەکیەتی دانیشتوون کە فەرماندەی ئێرانیشیان لەنێودا بوون. بە بێ ئەوەی لێیان ئاشکرا بکرێ هەروا بزانە ئەوانەش پێشمەرگەی یەکیەتین. بە هەرحاڵ هێزەکانی یەکیەتی کارێکیان کرد کە هێزەکانی ئێمە لەو موحاسەرەیە نەجاتیان بێ.

لێرەدا پێم‌خۆشە ئەوەش بڵێم کە بەشێکی زۆر لە هونەری ئەو کارە دەگەڕێتەوە بۆ پارتی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان بە سەرۆکایەتیی کاک حەمەی حاجی مەحموود. جا ئەگەر پێی خۆشە لەبەر ئێران بڵێ ئاگام لێ نەبووە، یا ئاگای لێ نەبووبێ. ئەگەر پێشی خۆشە شانازیی پێوە بکا، با شانازیی پێوە بکا. بەڵام ئەو شارەزایانەی باعیس بوون ٨٠٠ پێشمەرگەی ئێمە لە ڕێگایەکی دوورو درێژدا، لەباراندا، لەنێوان دوو ئەرتەشی پڕچەک‌دا، دالانێک وەبینن‌و پێی‌دا ڕزگار بن، ئەفرادی ئەو حیزبە بوون کە نەجاتیان داو لە ناوچەی خەتەر دەربازیان کردن. دیارە با ئەو حەقە بڵێین کە وەختێک هێزەکانی ئێمە گەیشتنە شوێنێکی دیاریکراو، دەوڵەتی عێراقیش ڕێگای بۆ کردنەوە تەنانەت کۆمەگی کردن بە ماشێنیش بەشێکی زۆریان دەرباز بن. چونکی خەڵکەکەی ئێمە ئیدی هیچی پێ نەمابوو. گاڵتە نیە چەند شەو ڕۆژان بێیادەم هیچی دەست نەکەوێ بیخواو تەنانەت گژو گیاش گازی شیمیایی وەسەر گەڕاوە لەویش ئەترسێن بی‌خۆن. ئاخر خەڵکێکی زۆری ئێمەش بەو چەکە شیمیایی‌یە تووشی خەسار هاتن کە بە خۆشی‌یەوە کەسیان لێ نەمرد، ئێ وامان هەیە ئێستاش موشکیلاتی تەنەففوسیی هەیە لە نەتیجەی ئەو بۆمبارانە شیمیایی‌یەدا.

عەباس کاروخ: مامۆستا ئەمن لەوەی تێ نەگەیشتم. یەکیەتی ڕزگاری کردن یان سۆسیالیست؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: یەکیەتی بۆ ئەوە کۆمەگی کردبوون کە لەلای هێزەکانی ئێران ئاشکرا نەبن‌و هێرشیان نەکرێتە سەر. بەڵام شارەزاکان کە وەپێشیان کەوتبوون‌و ڕەگەڵیان کەوتبوون کە ژمارەیان بەینی ٤ هەتا ٦ کەس بوو، زۆربەیان ئی سۆسیالیستان بوون. ئەوانە کوڕیەکون ئەو منتەقەیە شارەزا بوون‌و توانیبویانە بە لاڕێ‌دا، بەنێو ئەو دوو ئەرتەشەدا دەربازیان بکەن. خۆ دوو کەسیش نین بڵێی بشاردرێنەوە. ٨٠٠ کەس گاڵتەی پێ ناکرێ. یانی کارێکی زۆر گران بوو. ئەگەر ئەوە نەبوایە نی ئێمە هەموویان تێدا دەچوون.

ئەو وەختی ئاساری شەڕی ئەعلەنیی بەینی ئێمەو کۆمەڵەش هەر مابوو. گوردانێک لە پێشمەرگەکانی ئەوانیش لەوێ بوون کە فەرماندەکانی ئێمە پێیان گوتبوون وەرن با پێکەوە بڕۆین. بەهەر دەلیلێک کە ڕەنگە باوەڕیان پێیان نەبووبێ، دەگەڵیان نەکەوتبوون. بەداخەوە ئەوان یەک تەفەریشیان لێ دەرنەچوو.

عەباس کاروانی: مەبەستت گوردانی شوانە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ گوردانی شوان، زۆر بەداخەوە گوردانی شوان هەمووی لەبەین چوو، بۆیە ئەگەر تەماشا دەکەی، کارەکە کارێکی گەورە بوو، یەکیەتی نیشتمانی ئەوحیتنت ئێران هەست بە وجوودیان بکار جێرشیان بکاتە سەری، سۆسیالیستیش ڕێنوێنیی کردنو دوبازی کردن کە پێمخۆشە تاریخ حەقی خۆیان بداتێ.

* دوای ئەنفالو هەڵەبجە کە لە کارەساتە هەرە تاڵەکانی مێژووی کوردن، چوونەوەی خەڵکی باشوور تووشی پاشەکشەیەکی دیکە هات. لەو قۆناغەدا کە هێزەکانی یەکیەتی مەیدانداری ئەسڵیی خەباتەکە بوون کاریان بە کوێ گێشراو چییان لێ هاتەوە؟ پێوەندیی حیزبەو یەکیەتی لەو کاتو ساتانەدا چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وابێ دەزانی کە ئەمن لەو کاتانەدا ئەندامێکی ڕێبەریی حیزب نەبووم، لەو ڕۆژانەدا کونگرەی ٨ گیرابوو کە ئەمن خۆم بۆ کۆمیتەی ناوەندی کاندیدا نەکردەوە. هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانی دیارە ڕۆژگارێکی تاڵیان بەسەر هات، یانی هەموو هێزەکان مەجبوور بوون دوای ئەوەی ئەو هەموو ناوچە ئازادەیان دەمو دەستدا بوو، لەراقیەدا وڵات بەجێ بێڵنو بچنە دەرەوەی سنوورەکان. تەنانەت ڕووحێکی نائومێدی بەسەر هەموواندا زاڵ بوو. ئەوەی ئەمن بیزانم کاک نەوشیروان پیاوێکی زۆر ئازایە، زۆریش بەبڕووحییە. کوڕی مەیدانی شەڕو سازماندەیی شەڕو حیزبییە، لەو بارەیەوە پیاوێکی بە توانایە. بەڵام کاک نەوشیروان دەوەدا نائومێد ببوو. ئەمن لە مەجلیسەکەدا نەبووم، بەڵام دوایە بۆیان گێڕامەوە کە گوتبووی حسابی کوردەی عێراق تازە بۆ ٢٠ ساڵی دیکە ڕۆیشت. یانی ئەو ڕووحییەتە زاڵ ببوو. دیارە دوایە بە خۆشییەوە هەمووی ٢ ساڵی پێوە چوو کە بە خیلافی ئەو پێشبینییە. یان ئەو ڕەشبینییە، دەرفەتێکی دیکە خوڵقاو شتەکان گۆڕان.

بەڵام لێرەدا ئەمن پێمخۆشە ئیشارە بە شتێکی جێگای شانازی بکەم بۆ کوردەکان لەعێراقدا: ئەگەر هاوکاریی زۆری جەبنی کوردەکان نەبایە، جا کوردەکان بەوانەشەوە کە دەگەڵ دەوڵەت بوون، باوەڕ کە بە هەزاران پێشمەرگە لەبەین دەچوون. ئێمە ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆ ئاگامان لێبوو کە بە هەزاران پێشمەرگە بە ماشێن بە بەردەمی هێزەکانی عێراقدا هاتوو تێپەڕین بڵێین بە لیباسی عادییەوە، هەموو بەماوی دیکەوە وەرەقەی عەدەم تەعەرروزیان بۆ ساز کرا بۆ ئەوەی ڕزگاریان بێ. مەسەلەن نازەکەیم لە تەبیرو نە ئەگەر لەبیریشم با دەمگوت، بەڵام یەک ماڵ، تەنیا یەک ماڵ بە ماوەی نیزیک بە مانگێک دووری ٤٠ پێشمەرگەی ڕاگرتبوو حەتا دەرفەتیان بۆ هەڵکەوێ بڕۆن. ئەوە لە یەکێک لە شارە چووکەکانیش نەک شاری گەورە، یەک ماڵ ٤٠ پێشمەرگە بحاوێتەوە لەماڵێکدا ئاشکرابوونی یەک پێشمەرگە بۆ وی

بەمانای تێداچوونی خۆی‌و بنەماڵەکەیەتی. ئەو ئازایەتی‌یەی کوردی عێراق نواندی، بە سەرشۆڕبوونی ئیدارەکانیشەوە، بتوانەوە کە بەحیساب پیاوی دەوڵەتن، بەکرێ‌گیراوی دەوڵەتن بەهەموویانەوە، ئەو ئازایەتی‌یە شتێکی مێژوویی بوو.

هەیاس کاردۆ: ماموستا وەک پرانی حیزب لەو نەقڵ‌و ئینتیقالەدا هیچ یارمەتی‌یەکی کرد؟
عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێموایە ئێمەش نەقشی خراپمان نەبوو. هەم حیزبی دیموکراتو هەم لایەنەکانی دیکە لەو بارەیەوە عامیلێکی موسبەت بوون. هەر ئەوەندەی لێ‌دەڵێم.

* هەروەک دەزانین دوای ڕاگرتنی شەڕی ئێران‌و عێراق حیزبی دیموکرات دەورەیەکی دیکەی لە وتوویژ دەگەڵ کۆماری ئیسلامی دەست پێ‌کرد کە ئاکامێکی زۆر خەفەتباری بەدواوە بوو. لەم پرسیارەدا ناچینە نێو ئەو باسە بەڵام پێم‌خۆشە بزانم مام جەلال چ ڕۆڵێکی لەو پێوەندی‌یەدا گێڕا؟
عەبدوڵلا حەسەنزادە: زۆر جار کە دیدارەکانمان دەبوون، مام‌جەلال بە دوکتور قاسملووی دەگوت ئەمن پێت ئەرزدارم. ئەتۆ منت بردە بەغدا، ئەمنیش دەبێ تۆ بەرمەوە تاران. لەپێشەوە بۆ تەوزیحی شتەکە با ئەوەی بڵێم، ئەمن هەتا شەهیدبوونی دوکتوری، بەجوزئیاتەوە ئاگام لەوە نەبوو کە شتێکی ئاوا هەیە. جارێکیان دوکتور قاسملوو بەشێوەیەکی سەربەستە، بە قەولی دەڵێن دە لەفافەدا دەگەڵی باس کردم کە ئەگەر دەوڵەتی جمهووری ئیسلامی داوای موزاکەرە بکا بۆ حەللی مەسەلەی کورد، ئەزموت چیە؟ جوابەکەی من ئەوە بوو کە بەپێی ئەو پرەنسیپانەی ڕەختی خۆی پەسندمان کردوون پێم وایێ شتێکی تەبیعی‌یە. لەو ڕادەیەدا ئاگام لێ بوو. هەتا ئەو ڕۆژەی خەبەری شەهیدبوونی هات، جا ئەو ڕۆژە بۆم دەرکەوت کە حادیسەکە ئاوا بووە. یانی لەسەر مێزی بەناو وتوویژ شەهیدیان کردوە. کەوابێ بە پێ‌شک‌ـپێک‌هاتنی ئەو دیدارە وەساتەتی مام‌جەلالی تێدا بووە. تەنانەت نەک وەساتەت، بەڵکوو مام‌جەلال هەر بۆخۆی تێدا بووە. چونکی وەکی دەزانین ئەوە هەر ئەو دیدارە نەبووە کە دوکتور قاسملوو و کاک عەبدوڵڵای تێدا شەهید بوون دەگەڵ دوکتور فازیلی. ئەوە لە مانگی ژوویەدا بوو. لە مانگی ژانویەدا، یانی ٦ مانگ پێشتر، واتە کۆتایی‌یەکانی دیسامبری ٨٨ و سەرەتاکانی ژانویەی ١٩٨٩، دوو، سێ جەلسەی دیکە بیوون لە ڤییەن کە لەوانەدا هەم مام‌جەلال هەبووە، هەم وا بزانم ئەگەر دەمەموشی‌دا نەبێ کاک نەوشیروان هەبووە. هەم دیارە ئەحمەد بن‌بیللا سەرۆک کۆماری پێشووی ئەلجەزایر هەبووە.

لەوێدا قسەکانیان کردووەو بڕیاریان داوە ئەزمرەکان بەرنەوە تاران‌و دوایە جواب بدەنەوە. دواتر دەنگۆیەک بڵاو بۆوە کە موزاکەرات بووە. ڕاستە، درۆیە؟ زۆر ساغ نەبۆوە. تەنانەت جارێکی بەدوای ئەوەدا شتێک ڕووی دا.

یەکێک لەوانی پرسی ئەری ئەو سەفەرەت چۆن بوو؟ گوتم سەفەری کوێ؟ گوتی سەفەری تاران. گوتم تارانی چی و شتی چی؟ گوتی کوڕە واک شتێکی موسەللەم باسیان کرد کە ئەتۆیان لەسەر پردی "پیسوڕ" دەماشێنی‌دا دیوە بەرەو تاران چووی. هێندێک ئەو شایعاتە ساز بوون بەڵام بۆ خەڵکی سابیت نەبوو. جمهوریی ئیسلامی بۆخۆی شایعەیەکی وای بڵاو کردبۆوە. دواتر لەوێ دەرکەوت کە گۆیا ئەو وتووێژانە ئاشکرا بوون. ئەوەش بۆچی؟ بۆ ئەوەی بێ کەنە بیانوو بۆ حەزفی یەکیەتیی نیشتمانی لەو وەساتەدە. کە گۆیا یەکیەتی زاریەھاوارو قسەکان دەدرکێنێ، بۆیە ئامانەوێ تێی‌دا بێ.

دەڵێن ئەگەر بەڵاو موسیبەت هات ئینسان نە چاوی دەبینێ، نە گوێی دەبیسێ، نە زمانی گۆ دەکا، نە عەقڵیشی کار دەکا. کاربەدەستانی ڕێژیم دەڵێن دەبێ دیدارێکمان هەبێ جوابی ئەو قسانە بدەینەوە کە داواتان کردوە. لەو وەختەدا دوکتور سەعید لە دەرەوەیە. دوکتور قاسملوو دەڵێ باشە ئەوە جێگری سکرتێرمان ئەوەیە. دیارەکە دەگەڵ وی ڕێک بخەن، ئەمن لە کوردستانم. دەڵێن نا، دەمانەوێ هەر دەگەڵ خۆت دانیشین. یانی حەتتا ئەوەش دوکتور قاسملووی وەخەبەر نایەنێ کە ئەوانە بەرنامەیەکیان بە دەستەوەیە. ئەوە بوو کە قبووڵیان نەکرد. هەتا وایان کرد کە دوکتور قاسملوو بۆخۆی بچێتەوە دەرێ. لەدوایەش هەر بەو دەلیلە کە یەکیەتیی نیشتمانی زاریەھاوارو شتەکە دەدرکێنێ، ئەویان حەزف کرد. ئەوەش یەکێکە لە نیشانەکانی ناڕاستیی ڕێژیم. دەنا بۆ ترست لە درکانی هەیە؟ بۆ دەبێ ئاوا نهێنی بێ؟ ئەزقەزا یەکێک لە پرنسیپەکانمان پێشتریش و دواتریش ئەوە بوو کە ئێمە موزاکەرەی نهێنی ناکەین. خۆ ئێمە تاجین دەگەڵ دەوڵەتێکی خاریجی قسان بکەین، دەچین دەگەڵ دەوڵەتی حاکم بەسەر وڵاتی خۆماندا قسان بکەین. دەی باشە ئەوە شاردنەوەی بۆچیە. جوزئیاتەکەی ڕەنگە هەتا ڕێک نەکەین بەکەس نەڵێین، بەڵام با هەموو دنیا بزانێ ئەوە موزاکەرەیە. بۆخۆم بۆم باس کردی ئەو وەختی دەچووین بۆ دیداری پێتووشی، هەم لە موحیتی دەفتەری سیاسی خەڵک دەیان‌زانی، هەم لە ڕێگایەش هەرکەس پرسیای دەمانگوت بۆ شتێکی ئاوا دەچین. کەچی مەسەلەن دوکتور قاسملوو قبووڵی کردبوو کە دەبێ بەنهێنی بێ و یەکیەتیش حەزف بکرێ چونکی گۆیا زار بە هاوارە.

عەباس کاردۆ: یانی ئەقتی مامجەلالی هەر بەو حەددەی‌دا بوو، کە چەند جەلەسەیەک بەشدار بێ و ئەویان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم ئەتۆ مەبەستت ئەوەیە چ بپرسی؟ ژمارەیەک هەن بەناوی نهێنی یان پەنامەکی ئیدیعا دەکەن کە مامجەلال یان یەکیەتیی نیشتمانی دەستیان لەو تیرۆرەدا هەبووە، ئاگایان لێ‌بووە یان کارەکە بە موافەقەتی وان کراوە. یەکیەتیی نیشتمانی دۆستێکی لەمێژینەی حیزبی دێموکراتی کوردستانە. ئەمن شەخسەن نەک دۆستایەتی، ئیحتڕامێکی زۆرم بۆ مامجەلال هەیە. بەڵام ئەوانە ئەگەر ڕاست دەکەن با بەڵگەیەک نیشان بدەن هەتا حیزبی دێموکراتیش و یەکێکی وەکوو منیش هەڵوێست بگرن. ئەمن ئامادەم

هەرچی توانای قەڵەمیم هەیە - ڕەنگە هیچی دیکەم لەدەست نەیە - دەکاری بێنم بۆ مەحکووم‌کردن یان بۆ ڕیسوا کردنی ئەوتیشەبەکی ئاوا. بەڵام جاری یەکەم کە دیدارەکە لە بەینی ئەولو حیزبەو یەکیەتی‌دا بووە، ١٩ کەسیان نیگابان داناوە کە ٧ کەسیان دەمانچەیان پێ بووە. جمهوریی ئیسلامی تێ گەیشتوە بە بوونی یەکیەتی نیشتمانی ناتوانێ نەخشەی ئەو تیرۆرە جێبەجێ بکا. مەسەلەن ٣ جار دیدار هەبووە، هەر جارەی لە ماڵێک بووە، هەموو جارێ چوون ئەفەراتەکانیان بردوە، جا دوایە چوون ئەوانی دیکەشیان بردوە بێ ئەوەی پێشتر نە حیزبی دێموکراتو نە ئەوان بزانن دیداری ئەمڕۆ لەکوێیە. ئەوە مورەحیش ئەبەر دەرگاو لە داڵانی ماڵەکەو لە کووچەو لە خیابانێ نیگابان ڕاوەستاون کە حەوت لە نۆزدەیان دەمانچەشیان پێ بووە. لە وڵاتانی ئوروپایی، - ڕەنگە لەو وڵاتەی ئۆتیش لێ‌دەژی وا بێ- خەڵک بەپێی شەرایتێک دەتوانن سیلاحیان هەبێ، موجەووزیان دەدەنێ. جا تێ گەیشتوون کە بەو وەزعییەتەوە دوکتۆریان بۆ ناکوژرێ، دەبێ وا بکەن کە یەکیەتی حەزف بکەن. ئەدی ئەحمەد بن‌بیللایان بۆ حەزف کرد، پێم وایە بن‌بیللا ئەو پیاوە نەبوو، ئەو ئیمکانییەتەی نەبوو کە بتوانێ شتێکی ئاوا بکا. بەڵام ئەیانەویست بە کوشتنی وی خۆیان دەگەڵ وڵاتانی عەرەبی تووشی کێشە بکەن کە کابرا سەرۆک‌کۆماری پێشووی وڵاتێکی عەرەبی بووە. بۆیە ئەویشیان بە بیانووی ئەوە کە ئەوە مەسەلەیەکی نێوخۆیی‌ەو نابێ ئەوی تێدا بێ، حەزف کرد.

یان مەسەلەن تۆمەت لە دوکتۆر فازیلی دەدەن. تۆمەتیان لێ داوە کە کۆمەگی بەو تیرۆرە کردوە. دوکتۆر فازیل پیاوێک بوو زۆر عاشقی ناوو شۆرەت. بۆیە دەستی دە هەموو کونان ڕا دەکرد. جارێ لەپێش‌دا ئەوەی بڵێم پیاوێکی بەکەڵک خوێندەوار بوو. کوردی‌یەکی زۆر باشی دەزانی. عەرەبی‌یەکی زۆر باشی دەزانی، ئەڵمانی‌یەکی مونتازی دەزانی. وەکی دەڵێن ئینگلیسی‌یەکی باشی دەزانی. مامۆستای زانستگا بوو لە ڤییەن. بەڵام وەختێک کۆمۆنیست بوو. لەپاشان کە کۆمۆنیسمی ئینقیلابیی سەر بەچین پەیدا بوو، ڕووی دەوی کردو بوو بە مائۆیستێکی دوو ئاتەشە. دوایە کە ماوەیەک ئیسلامیزم ڕەواجێکی زۆری پەیدا کرد، ڕەگەڵ وان کەوت. مەجەللەیەکیشی دەر دەکرد بە ناوی "الحوار" کە مەجەللەیەکی فکری- ئیسلامی بوو، لەو ڕێگایەوە دەگەڵ بەنی سەدرو دەگەڵ کۆماری ئیسلامییش دۆستایەتیی پەیدا کرد. باشە ئەوان دەبێ کەسێکیان هەبێ دەگەڵ دوکتۆر قاسملوو قسە بکا. فازیل هەم دۆستی دوکتۆر قاسملوو بوو، هەم پێش ئەویش دەگەڵ شەخسی من دۆست بوو. فازیل ئەو کەسە نەبوو خۆ بفرۆشێ، یان خەیانەت بە دوکتۆر قاسملوو بکا. بەڵام دەبێ یەکێک واسیتە بێ. لەپاشانیش بۆ جمهوریی ئیسلامی کوشتنی یەکێکی وەک فازیل چییە؟ دەی باشە کوردێک کەمترا یانی زۆر بە ئاسانی دەتوانن ئەویش فیدا بکەن. دەنا ئەمن ئەگەر خیلافی ئەوەم بۆ دەرکەوێ، هیچ بۆی داناپۆشم. بەڵام لە ویژدانی خۆم‌دا، دوکتۆر فازیلی بە بێ‌تاوان دەزانم. یانی کرا بە قوربانی. دەبوو ئەویش بکوژن هەتا هەموو شتێک ون بێ. دەنا ئەو مابایە هەموو شتێکی ئاشکرا دەکرد.

* بەشێک لەبیروڕای گشتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێی وایە مامجەلال ئەوەی دوکتور قاسملوی پێ تەحەممول نەدەکرا، حەربۆیە کارئاسانیی بۆ لەدارخستنی کردوە. دیارە ئەوە تەنیا بیری بەشێک لەخەڵکە کە من ناچارم بۆ ڕوونبوونەوەی مێژوو وەدوای کەوم. ئەتۆ لەو بارەیەوە چۆن فکر دەکەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە لە وەڵامی پرسیارەکەی پێشوودا بەجۆرێک باسی ئەوەم کرد. ئەمن پێم وایە جەلال تاڵەبانی دۆستایەتیی دەگەڵ خەڵکێکی زۆر زۆر هەبوو. کەم کەس لەدنیادا ئەوەندە دۆستایەتیی بەرینی هەبە. بەڵام ئەوەندەی ئەمن مامجەلالم دەگەڵ خەڵکی دیکە دیوە، پێم وایە ئیحتیرامێک کە بۆ دوکتور قاسملوی قایل بوو، بۆ هیچ کەس قایل نەبوو. لەپاڵ خۆیدا پێم وایە تەنیا دوکتور قاسملوی بە کەسێک دەزانی کە دەبێ لێی فێر بێ. دەبێ مەشوەرەتی دەگەڵ بکا، قسەی لێ ببیسێ. بە هیچ جۆر ئەو قسەیە کە بە خەتەری بزانێ، یان لە تێئورەکەی بترسێ، ئەمن هەستم پێ نەکردوە. عەکسی ئەوە، ئەو قووەتی حیزبی دێموکراتی بە قووەتی خۆی دەزانی. ئەوەندەی لەدەستی هاتوە لەو بارەیەوە کردوویەتی، چونکی کافییە ١٧٠٠ کەسی لە پێشمەرگەی حیزبەکەی خۆی ناردۆتە کۆمەگی حیزبی دێموکرات. بانی ئەوە ناسۆیامی‌یەکی عەجایب زۆرە ئینسان ئەوەی یا تەفسیر بکا.

عەباس کاوەز: ئەدی چۆنە لەسەرەتای ئینقیلابدا کۆمەگی بە دروستبوونی کۆمەڵە کردوە، گۆیا گوتوویەتی بارزانی‌یەکی دیکە بۆخۆتان دروست مەکەنەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کێیە ئەو قسەیە دەکا؟ ئەمن بۆخۆم ئاگام لەوەی هەیە کە ئەو ساوە دیاربکراوەدا یەکیەتیی نیشتمانی عەوڵی داوە لە کوردستانی ئێران ڕێگە بۆ خۆی دروست بکا، پێی وا بووە حیزبی دێموکرات تەواو بووە، شتێک بەناوی حیزبی دێموکرات نەماوە. بەڵام دوایە کە پێوەندی‌یەکان دروست بوونە ئەمن لە غەیری هاوکاری، غەیری سەداقەت و موحیببەت بەڕاستی نە لە مامجەلالی بەرامبەر بە دوکتور قاسملوی، نە لە یەکیەتیی نیشتمانی بەرامبەر بە حیزبی دێموکرات نەمدیوە. ئەوە بەو مانایە نیە کە هەڵە نەبووە، بەو مانایە نیە کە ئێمە هەمیشە لە هەڵوێستەکانی وان ڕازی بووین. بەو مانایە نیە ئیرادەمان بەوان نەبووە، یان ئەوان ئیرادیان بە ئێمە نەبووە. ئەمن بۆخۆم دەگەڵ مامجەلال شەڕم کردوە.

* پەدوای ڕاپەڕینی خەڵکی باشووری کوردستان بەدەسەڵات گەیشتنی یەکیەتی‌دا، چ ئاڵوگۆڕێک لە پێوەندی‌یەکانی دوو لایەندا پێکهاتە، بەتایبەت بە نەبوونی دوکتور قاسملوی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەدەسەڵات گەیشتنی کوردەکان لە باشووری کوردستان ڕەنگە جاروبار هێندێک مەحدوودییەتی بۆ ئێمە دروست کردبێ، هێندێک شتی خراپی تێدا بووە. بەڵام بەکی دیکە حیزبیش و خەڵکی

ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش ئەوەی کە ڕووی داوە بە دەسکەوتی کوردیان زانیوە. پێوەندیشمان دەگەڵ یەکیەتی نیشتمانی هەر پێوەندییەکی دۆستانە بووە. شاراوە نیە هەر وەکی باسمان کرد شەڕی چەکدارانە دە بەینی ئەو پارتی‌دا هەبوو. بۆیە بۆ ماوەیەک ناردی‌و کوردووەتمان لەبەینیدا هەبووە. بەڵام تەنانەت پێش دامەزرانی حکوومەتی هەرێمیش کە جاری بەرەی کوردستانی حاکم بوو، پێوەندیی ئێمە دەگەڵ پارتی گەڕاوەتەوە سەر دۆخێکی دۆستانەو سالم. یانی بۆتە نموونەی پێوەندییەکی باش لەنێو هێزە کوردستانییەکاندا. ئەمن بە مورسبەتی دەزانم. ئەوە بەو مانایە نیە ئێمە بووینە پارتی یان یەکیەتی یان ئەوان بوونە دێموکرات .

عەباس کاردۆ: مامۆستا لێرە ئەمن باسی گێڕانەوەی مێژووت لێ دەپرسم تەک شتی ڕەسمی. پێم‌خۆشە ڕووداوەکان بە دەقیقی باس بکەین. سەرەتا کە ئەوانە دێنەوە وردە وردە دەسەڵات بەدەستەوە دەگرن، قۆناغ بە قۆناغ ئێوە تووشی موشکیل دەبن. ئەوانە وەک ڕووداو باس بکەین.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەک چ موشکیلێک؟

عەباس کاردۆ: وەک ئەوە کە ئیدی لە قەندیلی بەرە بەرە فشارتان بۆ دێنن و دەرتان دەکەن.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: خۆ ئەو فشارە فشاری پارتی‌و یەکیەتی نیە. باشە ئەوە هەر ئێستا هەموو ڕۆژێ ناوچەکەیان تۆپباران دەکرێ‌و هیچیشیان پێ ناکرێ. ئێمە قەت وا ناواقیعبین نەبووین کە پێمان وا بێ ئەوان دەبێ بێن لەسەر ئێمە لەشکرکێشی بکەن. تەنانەت ئەمن ئەوەم دە نیو سەدە تێکۆشانیشدا هێناوە کە ئەو قسەیەم لە کاک مەسعوود بارزانی بیست، قسەیەکی تاریخی‌یە ویستم سەبتی بکەم. ئەمن چووبوومە لای هەر دووک حیزبان. لە هەولێر چوومە لای کاک کۆسرەت کە وەک کارگێڕی دەفتەری سیاسی کاری دەکردو مام‌جەلال لەوێ نەبوو. کاک کۆسرەت پێی گوتم کە دەچیە لای کاک مەسعوود لەزمان منەوە پێی بڵێ مام‌جەلال لێرە نیە با ئەو فەرمان بە هێزەکانی یەکیەتیش بدا بۆ ئەو مەسەلەیە. ئەوە لە پێوەندیی دەگەڵ ئەو موشکیلاتەدا بوو کە بۆ ئێمە ساز ببوو. کە چووم بە کاک مەسعوودم گوت، گوتم کاک کۆسرەت وا دەڵێ. کاک مەسعوود قسەیەکی تاریخی کرد. یانی قسەکە خۆشە مەسەلە ئەوە نیە دەبێ عەمەلێ وا بێ. گوتی ئەمنیش دەڵێم هێزەکانی پارتیش‌و یەکیەتیش لەژێر ئەمری حیزبی دێموکراتدان. ئەگەر پێویست بێ بۆ دیفاع لە حیزبی دێموکرات، بۆ خۆم دەچمە سەنگەرەوە. باشە ئەوە قسەیەکی دڵسۆزانەی قیمەتی‌یە. بەڵام خۆ ئەمن نابێ ئەو قسەیە وا تەفسیر بکەم کە کاک مەسعوود دەبێ بێتە پێشمەرگەیەک‌و لە سەنگەردا بێ. یان پێشمەرگەکانی یەکیەتی هەموو شتێک وەلا بنێن‌و بێن دەگەڵ جمهووریی ئیسلامی بەشەڕ بێن کە داخوا مەقەڕی حیزبی دێموکرات دەبێ لە قەندیل بێ یان لە جێگایەکی دیکە.

* زۆر لەسەرکەوتنی کوردەکانی باشوور تێنەپەڕیبوو کە بنکە سایەتەکانی حیزب لەبناری قەندیل تووشی نائەمنی بوون. ئێوە ئەوکات هیچ چاوەڕوانی‌یەکتان لەو پێوەندی‌یەدا لە یەکیەتی وەک هێزێکی سەرەکی هەبوو کە بۆتان جێ بەجێ بکا، بەڵام نەی کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەخۆشی‌یەوە زۆر کەس ماون کە دەزانن ئەمن بەتەنیا لە دەفتەری سیاسی‌دا کێشەیەکم هەبوو دەگەڵ هەموان. هەر ئەوکاتە کە لە "گەڕەدێ"و ئەوانە کەوتینە بەر هێرش ئەمن داوام کرد بچینە جێگایەک کە لە سەرەدای تۆپخانەی ئێران بەدوور بین. دەمگوت مووشەک دەگاتە هەموو جێگایەک، ناتوانین خۆمان لە تەیارەش بشارینەوە. بەڵام دوورکەوتنەوە لە تۆپباران گەرەنتی‌یە، یا لێی دوور کەوینەوە. قەبووڵیان نەکرد چونکە پێیان وابوو دەبێ پشتمان بە ئێرانەوە بێ. دەمگوت کوڕە پشتی چەمان بە ئێرانەوە بێ، خۆ ئەگەر عێراق نەیهێڵێ بچینەوە ئێران لەلێوی سنووریش بین هەر نایهێڵێ. باشە نایە پێشمان پێ بگرێ، بەڵام پێت دەڵێ ناتوێ لێرە بمێنی، ئەو وەختی ئەتۆ چ دەکەی. ئەگەر بە جوونەوەشمان ڕازی بێ، لە"میلە"ش بین ڕاستەوخۆ ناڕاستەوخۆ ڕێگامان دەدا بچینەوە وڵاتی خۆمان. ڕەنگە ١٠ ڕۆژی فەرق هەبێ، ئەوە ئەساسی نیە. ئەمن هەر لەتەوولەوە موخالیفی ئەوە بووم، بیان عەسەدێن هاتبووینە قەندیلی. لە"قەسڵان" کەوتبووینە خەتەر. ئیسراریان کرد لە"ئاوتاق" خانوویان بۆ دروست بکرێ. حاواری دنیام کرد کە ئاوتاق لە تیرڕەسی دوژمندایە، بەسەدان هەزار دینارمان تێ خەرج کرد کە تەئسیساتمان تێ دروست کرد. هەر خانوو ساز کران، وەبەر حەملە کەوت. ئەو هەموو زەرەرەمان لێ کەوت یەک ڕۆژی تێدا دانەنیشتین، مەجبوور بووین هێنامانتە "باینجان".

کەوابێ مەسەلەکە ئەوە بوو کە ئێرانەو دەیەوێ تەزعیفمان بکا، دەیەوێ حاکمییەتی کەوەی پێشێل بکار هەمووی ئەوانە. لەو وەختەدا ئێمە ئینتیزاری چیمان هەبوو لە یەکیەتیی نیشتمانی، هەر پێشم خۆش نیە بە ئەنی باسی یەکیتی بکەم، چونکە ئەوە پارتیشی دەگرێتەوە. ئێمە چاوەڕوانی هێندێک کۆمەگی واقیعیمان هەبوو کە لەدەستیان دەهات. نەیە کە کۆمەگ بکەن بە پەیدابوونی جێوەرێ. ئەوە کە کۆمەک بکەن بە ڕاگوازتنی ئەو خەڵکەی، چونکە ڕا بە ئاسانی ڕانەدەگوێزرا. ئەتۆ بۆخۆت ئەو دەمی لەوێ بووی. ئێمە لە قەندیلی حیسابمان کرد کە بزانین چەندەمان جێگا هەیە. لێکیان دایەوە کە تەڕاری ئەو خانوانەی ئێمە هەمانە بە ساڵۆنی گەورەو بچووکەوە، دەی‌کردە ٣٠٠٠ ژووری ٣ بە ٤. جا ئەوە هەموو ماڵی تێدایە، پێشمەرگەی تێدایە، وسایلی تێدایە. ڕاگوێزتنی ئەوەی کارێکی قورس بوو. ئێمە ئەو چاوەڕوانی‌یەمان هەبوو کە هەر دووک، بەتایبەتی یەکیەتیی نیشتمانی بە دەمصانەوە هاتبو زۆریان کۆمەگ کردین. ئەگەر ئێمە ویستبامان بۆخۆمان ڕای گوێزین، خۆ بە ئیمکاناتی خۆمان بە ٣ ساڵان بۆمان ڕانەدەگوێزرا. بەڵام لە ماوەیەکی کەمتر لەیەک مانگ‌دا، بە کۆمەگی ئەو هەرەوەزەی بۆیان کردین هەموو خەڵکەکەمان موتەقیل بوو بۆ شوێنێکی

کە ئەک بڵێم ئەمنییەتی موتڵەقی بۆ دابین کرا، چونکە ئەمنییەتی موتڵەق هەر نییە، بەڵام لە خەتەری تۆپخانەی دوژمن دەرچوو. حەتتا بەشێکمان کە هاتنە "پێخمەتی زستانێک، لەوێش هەر کەوتنە بەر هێرشی تۆپخانە کە بە خۆشییەوە زیانی گەورەیان وێ نەکەوت.

* مامۆستا ئەو کارەساتانەی دوای ساڵی ١٩٩١ بەسەر حیزب و ئەندامانی لە باشووری کوردستان هاتن هەم دەردهێنەر بوون و هەم جێگای لێوردبوونەوە. هەرچەند ناکرێ هەموو رووداوەکان وەک یەک حیساب بکرێن و لایەنێکی تایبەتییان پێ تاوانبار بکرێ، بەڵام پێمخۆشە بزانم سەرەتای دەستپێکردنەکان و بەتایبەت ئەو گوشارانەی لە بناری قەندیل کەوتنە سەر حیزب زیاتر بە هۆی چ لایەن یان کەسانێکەوە بەرێوە دەچوون؟ ئێوە دەتوانن لەو بەینەدا یەکێتی خەتابار بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەو تەنگ‌پێهەڵچنینانەی لە بناری قەندیل بۆ ئێمە هاتنە پێش، عامیلی ئەسڵی، یان لەواقیعدا تەنیا عامیل جمهووریی ئیسلامی بوو. بەڵام دیارە هێندێک شتی دیکەمان تووش بوون. وەکوو هێندێ عەمەلیاتی تەخریبی کە پێم وایە ئەوانە ناچنە خانەی ئەو شتانەوە کە بڵێین هێزە سیاسییەکانی کورد لە عێراق دەستیان تێیدا هەبووە یان تەئسیریان هەبووە. ئەوە وەک بڵێی خاتروخوامیش گرتن نییە. وەکی دەزانین ئەو مینیبووسەی تەقیەوە و ئەنتۆش بەشت لە بەرەکەتەکەی‌دا هەبوو، ئەو مینیبووسە ئێستاش عامیلەکانی نەدۆزراونەوە. ڕەنگە بێدەسەڵاتی بووبێ، ڕەنگە بێتوانایی بووبێ، ڕەنگە بتوانین موتتەهەم بکەین ئەگەر بمانەوێ بیکەین، بانی بڵێین ئەوەندەیان خۆ لێماندوو نەکرد کە بیاندۆزنەوە. لەحاڵێک‌دا ئاسان نیە، چونکە مینیبووس تەقیوەتەوە کەس لەوێ نەماوەتەوە. بەڵام دواتر هەوڵێکی دیکەیان دا بۆ تەقاندنەوەی مینیبووسێکی دیکە. ئەوە بوو کە برادەرانی خۆمان هەستیان پێ کرد و بەدوای سیمەکەی کەوتن کە دیار بوو ئەو سیمەیان ڕاکێشابوو لە ڕێگای دوورەوە بیتەقێننەوە، ئەفەرەکانیان دیتنەوە. لەوانە دوو کەسیان لێ گیران بەڵام یەکیان دەرچوو. ئەو دووانە هەر دووکیان دوایە لە تەرەف یەکیەتیی نیشتمانییەوە موحاکەمە کران و ئیعدام کران. بەڵام تەقسیمی ئەو سێ کەسەی سەیر بوو کە دەرکەوت. یەکیان سەر بە یەکیەتی بوو، یەکیان سەر بە پارتی بوو. یەکیان سەر بە حیزبی سۆسیالیست بوو. یانی جبهەیان پێکهێنابوو کە ئەمن هەر ئەو وەختی بە گاڵتە گوتم وا دیارە ئەوە کارێکی جبهەیی‌یە. ئەوە لەحاڵێک‌دا بوو کە هیچ‌کام لەو حیزبانە ئاگایان لێ‌نەبوو. ئەدی یەکیەتی بۆ ئیعدامی کردن؟ لە هەمووی موهیمتر دوای ئەوەی ئیعدامی کردن ئیعلانیشی کرد. ئەمن دوو، سێ حاڵەتی دیکەم ئاگا لێیە کە خەڵکیان کوشتووە لەسەر ئەوەی ئەو جۆرە کارانەیان کردوە، بەڵام بەداخەوە ئیعلانیان نەکردوە کە ئەوە خراپە. یانی ئێمە چەند حاڵێکی تاوامان زانیوە کە لەسەر ئەو کردەوە تیرۆریستیی‌یانە کەسانێکیان موجازات کردوە بەڵام ڕایان نەگەیاندوە. بە باوەڕی ئێمە هەمووی هەر کوشتن نیە. ئەگەر کەسێک لەسەر کارێکی خراپ دەکوژرێ،

بۆیەیە کە خەڵک بزانن یانی حەڵوێستە سیاسییەکە موهیممە. ئەوپاشانیش تەمبێ کردنی کەسانی دیکە موهیممە، نەک ئەوە تەنیا خوێنێک بڕژێ. بەڵام ئەو دوو کەسە کە دیارە ئێمە گرتمانن تەحویلی واتمان دان، مەحاکەمە کران و ئیعدام کران و ئیعلانیشیان کرد.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لە بارەی قەتڵی چەند ڕووداوی دیکەی ئاوا ڕوویانداوە ئەگەر لەبیرت بێ؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دیارە هەوڵی دیکە دران کە جێبەجێ نەبوون. بەڵام ئیدی عەمەلیاتی ڕێژیم وەک خۆی زۆر بوون. وەک هێرشی هەوایی کە "بۆڵی" چەند جار بۆمباران کرا. تەنیاشیان مەسەلەن بۆمبێکیان هێنابوو کە دای بنێنەوە. هەدەفەکەیان ئەمن بووم کە نەیانتوانی دای بنێن و خەنسا کرایەوە. جارێکی دیکە شتێک کەشف بوو کە دیارە لە سەرەتاشتی ڕا کەشف بوو. ئەویش ئەوە بوو کە نێرانە جەماعەکە کەسێکی مەئموور کرابوو بۆ کوشتنی دوو کەسان، یەکیان ئەمن بووم، ئەوی دیکەیان مامجەلال بوو. دیارە کەسەکە بیزدانی بە خەرج داو بۆخۆی وای کرد بگیرێ، و دوایە هەمووی ئیعتیرافاتێکی کرد. بەڵام ئەوەندەی لەبیرم بێ و ئاتۆش لەوێ بووی ئەگەر دەبیرت دێ کۆمەگ بکە، پێم وایە غەیری ئەو دوو حاڵەتە لە مەنتەقەی قەندیلی کەسی دیکەمان بە تیرۆر لێ نەکوژرا.

لە بۆمبارانی هەوڵیدا کاک حەسەنی پەروەرخوری شەهید بوو. لە بۆمبارانێکی دیکەدا پێشمەرگەیەکی دیکەمان لێ شەهید بوو بە ناوی موحەممەد ناشەران کە لە هێزی کێلەشینەوە بۆ دوورەدیتن هاتبوو قێرگە. لە بۆمبارانێکی دیکەدا خەڵکی زۆرمان لێ شەهید بوون. کە لە نەخۆشخانەشیاندا لەبنکەی پشتی ڕادیۆی ٣ پێشمەرگەمان شەهید بوون. هەروەها لە تەقەمەنی کەسێکمان شەهید بوو. بەڵام وەکوو تیرۆر دەبیرم نایە کەسی دیکەمان لێ تیرۆر کرابێ.

** دەستپێکردنەوەی شەڕی پارتی و یەکیەتی ئەگەر بۆ کورد نەگبەتیی پەیدابوو، بۆ حیزبی دێمۆکراتیش موسیبەتبار بوو. دەتوانی ڕادەی ئەو زیانانەی لەو پێوەندییەدا وەحیزب کەوتن بەراورد بکەی؟ لەو بەینەدا بەشی یەکیەتی چۆن دیاری دەکەی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێم وایە ئەو زیانەی لە کاتاڵی ئەو شەڕەوە بەحیزبی دێمۆکرات گەیشتووە - دەگەڵ ئەوەی ڕەنگە پرسیارەکەی جەنابت ڕووی ئەوە نەبێ — دەیڕش هەموو شتێکدا هەر خودی ئەو شەڕەیە. پێم وایە لە هەر جێیەک دوو بەش لە بزووتنەوەی کورد، یان دوو گرووپ لە هێزەکانی بەشدار لە بزووتنەوەی کورددا بکەونە حاڵەتێکی وادە کە شەڕی براکوژی بکەن، زیانەکەی بە هەموو بەشەکانی کوردستان و بە هەموو حیزبەکان دەگا. کەوابوو لەوێش هەموو شتێکدا ئەوە زیانێکیەتی. بەڵام شاراوە نیە لەبەر ئەوەی ئێمە

لە مەنتەقەکەدا بووین، یانی لە هەردووک بەشی ژێر دەسەڵاتی دوو حیزبی بەقەول موتەخاسیەدا بووین، بەجۆرێکی دیکەش زیانی بە حیزبی دێموکرات گەیاند. ڕەنگە ئێمە هەر باسی حیزبی دێموکرات بکەین دەنا زیانی بۆ هەموو لایەنەکانو بە تایبەت بۆ لایەنەکانی ڕۆژهەڵات هەبووە. لەوانە بڵێین بەرتەسکبوونەوەی مەیدانی حەرەکەتو کارو کردەوەی ئێمە بۆخۆی زیانێکە کە بە حیزبی دێموکرات گەیوە. لەباشان دەخالەتەکانی ئێران لەو مەنتەقەیەدا کە ڕەنگە ئەوە باسێکی دیکە بێ، چونکە زۆری ئیحتیاج بە لێ-وردبوونەوە هەیە ئەگەر نەمانەوێ لێکۆڵینەوە. دیارە ئێران بە هەموو شێوەیەک دەستی لەو شەڕە وەردەدا. ئاوری ئەو شەڕەی خۆش دەکرد. ئەگەر تەماشای تاریخی ئەو شەڕی براکوژییە بکەین ئێران جارێک بە تۆپخانە کۆمەگی پارتیی کردووە بە زیدی یەکیەتی، جارێک کۆمەگی یەکیەتیی کردوە بە زیدی پارتی. ئەوەی کردوە بۆ ئەوەی ئەو شەڕە هەر بەردەوام بێ. کەواتە ئیشاری لەسەر هەردووکیان هەبووە، هەردووکیانی خستوونە حالەتی واوە کە تا ڕادەیەکی زۆر چاو لە جموجۆڵەکانی لە خاکی باشووری کوردستاندا بپۆشن. دیارە لەو کاتانەوە زیانێکی زۆری بە هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە موقیمی باشوورن گەیاندوە، بەڵام پێش هەمووانو زیاتر لە هەمووانو ئاڵتر لە هەمووان بە حیزبی دێموکراتی گەیاندوە. چونکی شاراوە نیە، ئێستا ڕەنگە هێزێکی سیاسی ئەم قسەیەی پێ خۆش نەبێ، بەڵام حیزبی دێموکرات زۆر گەورەتر بووە لە هەمووان. ئەفرادی زیاتر بووەو هاتوچۆشی زیاتر بووە. لەناکاودا بەشێکی لەو کردەوە تیرۆریستییانەی جمهووری ئیسلامی پتر بووە. یانی ئەوەی دەڵێن بەشی شێر، حیزب لەو نێوەدا بەشی شێری پێ بڕاوە. ئێمە لە ماوەی ئەو چەند ساڵەدا ئەگەر هەمووی حیساب بکەی، کە دیارە پێش شەڕەکەش کردەوەی تیرۆریستی دەستی پێ کردبوو، بەڵام نیزیک بە ٣٠٠ کەسمان کەوتوونە بەر حەملەی تیرۆریستی. لەوانە دەوری ١١٠ هەتا ١١٥ کەسیان شەهید بوون. ئەوی دیکەش بریندار بوون کە لە بریندارێ سووکەوە تێیاندا بووە هەتا برینداری وا کە کەمئەندام بووە. کەواتە زیانێک کە لەو پێوەندییەدا بە حیزبی دێموکرات گەیشتوە دوو لایەنیە. یەکێک ئەوە کە دوو هێزی نێو بزووتنەوەی کورد پێکەوە شەڕ دەکەنو لێک دەکوژن کە ئەوە بۆ هەموو بزووتنەوە زەرەرە کە ئێمەش بەشێکین لەوە. یەکی دیکەش ئەوە کە بەشێوەیەکی تایبەتی مەحدوودییەتمان بۆ پێکهاتوە. هێندێک موشکیلاتی لاوەکیمان بۆ دروست بوون. سەرەنجامیش خەڵکێکی زۆرمان لێ کەوتۆتە بەر پەلاماری تیرۆریستی. ئەگەر ئەو دوو لایەنە دەشەڕدا نەبایەن ڕەنگبوو ئاسانتر بکرابایە کۆنترۆڵی وەزعەکە بکەنو ئیجازەی ئەو هەموو ڕەبازێنە بە هێزەکانو بەکرێگیراوانی جمهووری ئیسلامی نەدەن.

عەباس کاوەوڵ: مامۆستا لەو پێوەندییەدا لە بەشی یەکیەتی زیاترتان زیان پێ گەیوە یان لەبەشی پارتی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم بە چ موناسەبەتێک بوو چاوێکم بەلیستی شەهیدو بریندارەکاندا خشاند، ئەوەی لەژێر دەسەڵاتی یەکیەتی بوو پتر بوو لە ئەوەی لەژێر دەسەڵاتی پارتیدا بوو. هۆیەکەشی بە بێ ئەوەی بە مانای پاکانە بۆ لایەک بێ و حەملە بۆ لایەکی دیکە، بەڵام دەلیلەکەی شتێکی واقیعییە. ئێمە وەختێکی هەر بنکەیەکمان هەبوو کە دوایە بووە دوو بنکە لە مەنتەقەی ژێر دەسەڵاتی پارتی کە یەکیان لە "جێژنیکان" بوو، یەکیان لە "دێگەڵە". بەڵام کوللی دەفتەری سیاسیمان لە مەنتەقەی یەکیەتیدا بوو. کە دەفتەری سیاسی ژمارەی پێشمەرگەو ماڵ و کادرەکانی بەتاقی تەنیا دوو، سێ بەرابەری هەموو شوێنەکانی دیکە دەبوون. بێجگە لەوە ئێمە لە مەنتەقەکانی دیکەی ژێر دەسەڵاتی یەکیەتی وەکوو سلێمانی و ئەو لای سلێمانی و ئەم لای سلێمانی، لە هەمووی مەقەڕاتمان هەبوو و هاتوچۆمان تێدا کردوە. بۆیە چونکە جموجۆڵەکە پترە زەرەرو زیانەکەش پتر دەبێ.

⁂ سەقامگیر بوونتان لە قەڵای کۆیە دوای ئەوەی ئەقەنبەڵداگەڕان بەبێ هاوکاریی یەکیەتی نامومکین بوو. ئایا لەو بارەیەوە خۆتان بە قەرزدار دەزانن؟ هەرلەجێدا ئەو جێگۆڕکێیە بەرژەوەندی خۆتان بوو یان ناچار بەو کارە کران؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شتێکی مەعلوومە ئەگەر لە بەشی دوورەدەرەوە دەست پێ بکەین، عێمن دەڵێ: "کوا بەخۆشیی خۆم بەجێ دێڵم وڵاتی خۆشەویستم". دیارە ئێمەش هەر وڵاتی مەیەو ئەوێش هەر وا بوو. بەڵام بەجێهێشتنی ئەو ناوچە سنوورییانە کە لەوێ بنکەمان هەبوو، بە مانای لەدەستچوونی بەرهەمی ماندووبوونی چەند ساڵەمان بوو. بەمانای عەزیەتکردنی بەمیلیۆن دۆلار بوو. جگە لەوانە هەر وەک جێگای دانیشتنیش ئەوێ بۆ ژیان زۆر خۆشتر بوو هەتا ئێرە. کەوابوو کێ بە دڵخوازی خۆی ئەو جێگایە دەگۆڕێ. ئەوە لەناکامی ئەو هەمووە پەلامارەدا بوو کە جمهووریی ئیسلامی هێنابووی و هیچ شتێکیشمان پێ نەدەکرا. نە بۆخۆمان توانای بەرەنگاریمان هەبوو، نە حکوومەتی موەقەتەی باشووری کوردستانیش دەیتوانی شتێک بکا کە دیارە ئەوکات هەر جەبهەی کوردستانی بوو هێشتا حکوومەت دروست نەبوو. ئەو زەروورەتەش نەبوو بۆ ئەوەی بنکەی حیزبی دێمۆکرات ئەبناری قەندیل بمێنێ، هێزەکانی پارتی و یەکیەتی کە هێزی سەرەکی بوون، دەگەڵ ئێران واریدی شەڕ بن.

بەڵام لەبارەی ئەوەی کە داخوا هەست بە قەرزداری دەکەین یان نا، دوو تەعبیر هەیە. یەکێکیان ئەوە کە مادام هەموورمان هێزی سیاسیی کوردین و بە حوکمی ئەو تێکەڵاوییە کە هەمانە جارێک کوردی ئێرە موحتاجی کوردی ڕۆژهەڵات دەبێ و جارێکیش کوردی ڕۆژهەڵات ئیحتیاجی بەخەڵکی ئێرە دەبێ، ئیدی

دوودا ڕەنگە هیچیان پێویست نەبێ منەت لە یەکتری هەڵگرن یان منەت بەسەر یەکتردا بکەن، چونکە شتەکە دەچێتە خانەی ئەرکێک و خزمەتێکی نەتەوایەتی. بەڵام بە ماناکەی دیکە، هەر چاکەیەک دەگەڵ ئینسان بکرێ زۆر ناسپاسی دەبێ ئەگەر دەچاوی دا نەبێ. لەو بارەوە ئێمە قەرزداری هێزەکانی باشووری کوردستانین، بەتایبەتی دوو هێزی سەرەکی. لەباری تێڕمەوە، هەرچەندی ئەو شوێنەی مە دەوروبەری کۆیە بوو بەڵام هەمووی دەبەر دەستی هێزەکانی یەکیەتی دا نەبوو. ئەو شوێنەی وەختی خۆی سکرتاریای لێ دانرا. پێش ئەوکاتە پێشمەرگەی پارتی تێدا بوون، ئەوانیش بۆ ئێمەیان چۆڵ کرد. چونکی ئێمە بۆ چارەسەری ئەو مووشکیلاتە دەگەڵ هەر دووکیان تەماسمان هەبوو، هەرچەند جەبهە هەبوو بەڵام ئێمە دەگەڵ جەبهە تەرەف نەبووین. بەشی هەرە زۆری دەگەڵ پارتی و یەکیەتی و جارو بارێش دەگەڵ حیزبی سۆسیالیست قسەمان دەکرد کە ئەویش لایەنێکی بەرەی کوردستانی بوو، بەڵام بەڕاستی لێرە یەکیەتی وەکوو فارس دەڵێن سەنگی تەمامی دانا. ماوەیەکی کە لێرە بووین یەکیەتی هەموو قورسایی یەکەی خستە سەر شانی خۆی. قورسایی گوازتنەوە موستەقەربوونمان تەنانەت بۆ ماوەی نیزیک بەمانگێک کە خەڵکەکە هاتبوون بەڵام ماڵەکانیان بۆ نەهاتبوو، لە قوتابخانەکانی کۆیە دایان مەزراندبوون و یەکیەتی تەداڕوکی دەکردن. ئامرازەکانی تایبەتی یان داتابوو کە نانمان بۆ بکەن، لەپاشان لەباری میوە و خواردنەوە پێیان ڕادەگەیشتن. بەهەر حاڵ ئەمن بەش بەحاڵی خۆم هەرچەند ئینسان ئیتیزاری زیاتریشی لە برای خۆی هەیە، بەڵام هەست بە سپاس و قەدرزانیی دەکەم بەرامبەر یەکیەتی و پارتی بەتایبەتی بەرامبەر بە حکوومەتی هەرێمیش بەگشتی. ئێستا هەر بوونمان لێرە کۆمەڵگێکە ئەوان پێمان دەکەن، یانی ئێستاش زۆر شتمان هەر لەسەر وانە. ئەوە ئاوە، بەرقە، پێداویستی پێهداشتی و شتی دیکەش هەمووی لەسەر وانە. لە ئیسلامدا شتێک هەیە کە دەڵێن ئەوەی سوپاسی عەبدی نەکا، شوکری خوداش ناکا. بۆچی دەبێ ئێمە ناسپاس بین. ئەگەر ناڕەزایەتیمان هەیە حەقمان هەیە پێیان بڵێین کە پێشیان دەڵێین. بەڵام لەسەر یەک ئێمە پێمان وا نەبووە کە دەبێ هەموو شتێکمان بۆ بکەن. ئەوەی ئەوان کردوویانە ئەگەر پتریشیان لەدەست بێ، کە بە حەقیقەت لە دەستیشیان دێ، بەڵام دیسانەکە ئەوەی کردوویانە جێی سوپاسە.

• داخستنی ڕادیۆی دەنگی کوردستان کردەوەیەکی ئاشکرای یەکیەتی سەبارەت بەحیزب بوو. تکایە ئەو کارا بۆ کرا، چۆن و کەی کرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تاریخەکەی بە ڕۆژو مانگ ئاوا حورتووری زەینم تیە کەی بوو، دەتوانین موراجەعە بکەین و بیبینینەوە. بەڵام ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٩٦ کە دەبێتە ١٣٧٥ی ئێرانی. دیارە لە نەتیجەی فشارێکی زۆری ئێراندا بوو کە داوایان لە یەکیەتی کردبوو ڕادیۆکەمان داخەن. هەڵبەت جارێکی

داوایان لێ کردین کە بۆخۆمان دای خەین. مام جەلال لە کۆیە بوو، لەدوای منی ناردبوو، گوتی تەنیا بۆ ماوەی پێنج ڕۆژان بۆمان داخەن گوشارمان زۆر لەسەرە. گوتم بۆ ماوەی پێنج دەقیقەش دای ناخەین. چونکی فایدەی نیە، خۆ ئەگەر دامان خست بەوەی تەواو نابێ، سبەینێ فشاری دیکەتان بۆ دێنن. چونکی پێش ئەوەی بچم دەمانزانی بۆ ئەوەمان لەدوا دەنێرن، بڕیارمان دا جوابەکە ئەوە بێ. دەنا هەر لەخۆمەوە ئەو جوابەم نەدابەوە. پاش چەند ڕۆژان ئەوجار لە دوای کاک مستەفای ناردبوو. دووبارە حەدەسمان لێ دا بۆ ئەوە بێ و دیسان بڕیارمان دا جوابی کاک مستەفاش هەر ئەوە بێ. کاک مستەفا ڕۆیشت و ماوەیەکی پێوە خوا هاتەوە. گوتمان چی بوو؟ گوتی وەڵڵا کەڕەمان کرد بە زەنگ، قەولمان پێ دان. جا وەختێک گوتبوویان گۆیا ئەوە ئەمن بووم ئەو کارەم کردوە. جارێک دەگەڵ کاک حەسەنی شەرەفی دانیشتبووین. ئەمن گوتم داستانەکە ئاوا بـــوو. کاک حەسەن گوتی ئەشهەدوبیللا وا بوو، ئەمن بۆ هەردووکانیش دەگەڵ بووم. بەڕاستی ئەمن لەبیرم نەبوو کە ئەو دەگەڵ بووە. بەڵام ئەو گوتی بۆ هەردووکان دەگەڵ بووم، ئەتۆ مرانەفەتت نەکرد بەڵام کاک مستەفا قەولەکەی دا. جا بۆ ماوەی پێنج ڕۆژەکە دامان خست و دیسان دەستمان پێ کردەوە.

پاشان کە داخوازەکە هەر هاتر هەر هات، جارێک هەیئەتێک هات بۆ لای ئێمە ئەو داوایەیان کردەوە. ئێمە گوتمان بۆخۆمان دای ناخەین چونکە پێمانوایە کارێکی نادروستە. بەڵام ئەگەر ئێوە بێن دای خەن، خۆ پێشتان بێ ناگرین. ئێوە وەن وەک دەسەڵات دای بخەن، ئێمە شەڕتان دەگەڵ ناکەین. کە هاتن دایان خست کە دیارە پۆلیس هات و تەوبش هەر دەشیختیاری یەکیەتی دا بوو ئیدی کە هاتن ئێمە بە پێشمەرگەکانمان گوت لێیان گەڕێن با دای خەن. بۆ تاریخ بڵێم، پێشمەرگەو فەرماندەکانمان زۆر ناڕەحەت بوون. ئەو وەختی پێم وایە فەرماندەی هێزی پارێزگاری کاک ئەحمەد نستانی بوو، هات بەڕاستی بەگریان گریا. گوتی با ئەمن کەلاکم لەوێ بکەوێ بەڵام نایەڵم دای خەن. گوتمان نا پێویست ناکا، کەلاکی تۆ بۆ بکەوێ، ئەوە بڕیارێکی سیاسی یەو موهیم ئەوەیە ئێمە لێرەین ئێوەش دەسەڵاتێکی هەیە کە ڕێگا نادا ڕادیۆمان هەبێ، بە هەرحاڵ قبووڵمان کرد کە دای خەن. تەنانەت ئێمە دوو بنکەی ڕادیۆمان هەبوون کە تەنیا یەکێکیان پێ دەزانی و هاتن ئەویان داخست. دەمانتوانی لەوی دیکەوە بەرنامەکانمان بڵاو کەینەوە، بەڵام بۆ ئەوەی دیسان بیانوو نەدەین بە ئێران کە فشاریان بۆ بێنێ و بیانئێرنەوە سەرمان ئیدی ئەویشمان بێدەنگ کرد. هەڵبەت ئێوە دەزانن هەر دووکیان لە یەک جێگا بوون، لەحاڵێکدا لە جێگایەک نەبوون.

* ڕاست لەبەرچاوی کۆنگرەی یازدەدا ژمارەیەک کادرو بەرپرسی حیزب لە دەروازەی شاری کۆیە بە دەستووری ڕاستەوخۆی بەرپرسانی یەکیەتی و بەچەکی پێشمەرگەی یەکیەتی شەهید کران. هەڵوێستی ئێوە

سەبارەت بەو کردەوەیە چۆن بوو؟ یەکێتی چیی گوت و چیی کرد؟ ئاکام بەکوێ گەیشت؟ تکایە ناوی شەهیدەکانیش ئەگەر لە بیرت ماون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێمخۆشە لە بەشێک لە پرسیارەکەدا دیقەتی زیاتر بەخەرج بدەم. لەوێدا کە چەند کەسی ئێمە شەهید بوون. کاک سەید مەنسووری ئاسری کە ئەندامی موشاویری کۆمیتەی مەرکەزی بوو. کاک ئەبووبەکری ئیسماعیلزادە(ساماڵ) بەرپرسی کۆمیتەی بانە بوو کە ئەو وەختی لە"ئانجەرۆ"یە بوو. یەکێک لەپێشمەرگەکان بەناوی عەبدوڵڵای شیرین‌سوخەن کە شەهید بوو. ئەوی دیکە کاک ڕەفعەتی حوسێنیی ناو بوو. ئەوانە هەر وەک لە جێگایەکی دیکەش باسمان کرد، ڕاست لەبەر دەرکی پرسگەکەی کۆیەو بەدەستی پێشمەرگەکانی یەکیەتیی نیشتمانی لێیان دراو شەهید بوون. ئەوە ڕاستە بەڵام ئەو ئیدیعایە کە بەدەستووری ڕاستەوخۆی بەرپرسانی یەکێتی بووە ئەوە وەک ئیحتیمال جایزە پیاو ئیحتیمال لێ بدا. بەڵام وەک ئیدیعایەکی حقووقی، کەمێک موشکیل‌حەولێنە. بۆیە ئەمن خودی ئەو ئیدیعایە ناکەم هەرچەند یەکیەتی بەئەولەوی بە مەسئوول دەزانم. چونکی ئەگەر ئەوە نەبوو، دەبوایە قبووڵ نەکاو لێپرسینەوەیەکی وردتر لەوەی کردی بکا.

ئەمن لەجێگایەکی دیکەش باسم کرد. ئەوە کە ڕووی دا، دیارە ئێمە لێرە بووین و لەلایەکەوە لەخاکی وڵات دابووین و ناتوانین بڵێین مەسەلەن موقابەلەبەمیسل ئەوە دەکەین. لەلایەکی دیکەش ئەو موقابەلەبەمیسلە چ خێرێکی تێدایە؟ زۆرجار کە سەفەری دەرەوەمان دەکرد، برادەرانی خۆشمان سەرزەنشیان دەکردین، کە ئەگەر بیکەینە زمانی کوردەواریی خۆمان دەیانگوت ئێوە حیزبێ هەموو شتێک قبووڵ دەکەن. بەو کەلیمەیە نەیان دەگوت، بەڵام مەبەستیان ئەوە بوو. دەیان گوت پ.ک.ک قارەمانە. ئەمن ئەو وەختیش جوابم ئەوە بوو کە پ.ک.ک قارەمانە کە دەستی کردوە. بەڵام چ خێرێکی لێ دیوە؟ غەیری ئەوەی برینی نێوان چەند بەشی بزووتنەوەی کوردی قووڵتر کردوە، چیی دیکەی دەست کەوتوە. پ.ک.ک زۆر کەسی بەشەڕی ڕاستەوخۆ لێ کوژراون بۆ ئەوەی حاشای لێ بکرێ. چونکی بەهەر حاڵ شەڕە بەینی هێزەکانی باشوورو پ.ک.ک. خەڵکێکی زۆری لێ کوژرا. لە ساڵی ١٩٩٢دا کە شەڕەکە بەینی پارتی و یەکیەتی لەلایەک و پ.ک.ک لەلایەکی دیکەوە دەستی پێ‌کرد، باوەڕم پێ بکە بەشی هەرە زۆری خەڵکی بێلایەنی باشووری کوردستان پارتی و یەکیتی‌یان بە خەتابار دەزانی و مەحکوومیان دەکردن کە ئەوە لەلای خۆی حکوومەتی کوردی پێک‌هاتوە کەچی شەڕ دەگەڵ هێزێکی کوردستانی دەکا. بەڵام لەو شەڕەی دوایەدا کە لە داخلی باشووری کوردستان بوو، کەس لەسەر پ.ک.کای وەجواب نەهات. ئەوە لەحاڵێکدایە کە لەسەر ئەو حاڵەتەی لە دژی ئێمە ڕووی‌دا، دەکرێ بڵێین هەموو کوردستان لەو حەرەکەتە نارازی بوو هەرچەند خۆ نەهاتن شەڕ

دەگەڵ یەکیەتی بکەین. دیارە مەبەست تەنیا لەپێوەندی دەگەڵ ئەو ٤ کەسەدا نیە بەڵکوو سەرجەمی ئەو حەرەکەتەی لەدژی ئێمە کرا. ئەوە بۆ؟ چونکە ئێمە مەسئوولانە ڕەفتارمان کرد.

کەوابێ خۆ نەدەکرا شەڕیان دەگەڵ بکەین. بەڵام ئیعتیرازی سەختمان بەو حەرەکەتە کرد. مەڵوێستی یەکیەتی ئەوە بوو کە ئەوە شتێکە ڕووی داوە، مەحکوومەو فڵانەو ئەوانە دەبێ بەسزا بگەن. تەنانەت نامەو شتی زانیشیان لەو بارەیەوە هەیە. بەڵام دوایە هاتن پشتبەریان کرد هەر وەک جارێکی دیکەشمان باس کرد کە با بێین کۆمیسیۆنی تەحقیقی هاوبەش دابنێین. با ئەو کۆمیسیۆنە لێی بکۆڵێتەوە. ئێمە وەکوو دەفتەری سیاسی ماخ بووینەوە جا جوابەکەمان دایەوە. جوابەکەشمان ئەوە بوو کە ئەگەر ئێوە بتانەوێ تاقیق بکەن زۆر چاک دەزانن بیکەن و زۆر چاکیش دەتوانن تاوانبارەکان بدۆزنەوەو بەسزای خۆیانیان بگەیەنن. بەڵام کۆمیسیۆنی هاوبەش بۆچی پێک بێنین؟ ئێمە بێین چی بکەین؟ ئەوانەی ئێمە هەموو لەجێدا کوژراون کەس نەماوە لێی بپرسین. ئەوەت قاتڵەکان ماون دەبێ هەر لەوان بپرسن. کەوابوو خەڵکەکە هی ئێوەیە، شارەکەو وڵاتەکە هی ئێوەیەو دەسەڵاتەکەش هی ئێوەیە. شتەکەش زۆر ڕوونە. ئەوانە بە ماشێنێکی بەرازیلی و ٣ تفەنگەوە کە ئەوانیش دەستەنووقی پشتی ماشێنەکەدا بوون، هاتوون. خۆ نەهاتوون کۆیە بگرن. مەعلوومە ئەوانە بێ‌خەتا کوژراون. کەوابوو بۆخۆتان بیکەن و ڕای بگەیەنن. هەربۆیە ئامادە نەبووین بچینە ئێو کۆمیسیۆنەکە. چونکێ پێمان وابوو ئەگەر بیانەوێ تەحقیق بکەن و موجازات بکەن، ڕێگایان بۆ ئاوەڵایە. ئەگەر نا، وەختێک بیانەوێ دیزەبەدەرخۆنەی بکەن، بۆ ئێمە مەشرووعییەت بەو شانۆسازی‌یە بدەین. هەربۆیە نەچووینە ئێوی.

زاهیرەن: کە نازانم چەندە وا بووە ماوەیەک گیراون دوایە دادگایەکیان بۆ کرار هەموو تەبرئە بوون. بەوناوە کە گۆیا: "لەژێر ئاڵای سەوزی یەکیەتیی نیشتمانی‌دا دیفاعیان لە حاکمییەتی کورد کردوە. ئەوانە هاتبوون کۆیە بگرن و حکوومەتی کوردستان تێک بدەن"!! . لەو جۆرە ئیدیعایانەیان کردو شانۆسازی‌یەکەیان وەڕێ خستو حەقەکەش جوان پێی ڕێ‌خرا.

* پەلاماری بەربڵاوی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر بنکەکانی سەر بە دەفتەری سیاسی لە نزیک کۆیە - وەکی باس دەکرێ - لووتکەی هاوکاریی یەکیەتی دەگەڵ ئەو ڕژیمە بوو. ئەو ڕووداوە چۆن بوو؟ زانیاریی ئەوکاتتان لەسەر ئەو مەسەلەیە دەگەڵ هی ئێستاتان هیچ جیاوازی‌یەکی هەیە؟ دەتەوێ لەم بارەیەوە چی بڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شتێکی تازەم نیە بیڵێم. وەختی خۆی زۆرمان باس کردوە. ئێمە ماوەیەکی زۆر بوو لە ڕێگای ئیتیلاعاتی خۆمانەوە دەمانزانی کە ئێران بەتەمایە هێرشێک بۆ نێرە بکا. ئەو خەبەرمان هەبوو.

دەشمان زانی کە بەئیحتیمالی زۆر لە ڕێگای سلێمانییەوە دێ کە لەژێر دەسەڵاتی یەکێتی‌دا بوو. چونکی حەملەکە بۆ دەفتەری سیاسی بوو، دەفتەری سیاسیش لە مەنتەقەی یەکێتی‌دا بوو. ئەو مەڵبەندەی کە موتەهەمی دەبوو بەوێ ئەوێش هەر لە مەنتەقەی یەکێتی‌دا بوو. چەند جار کاغەز ڕەدووبەدڵ کرا کە ئێمە پێمان وایە شتێکی ئاوا هەیە. یانی پێمان گوتن ئیحتیمالی شتێکی ئاوا هەیە، هیواداریـن پێشگیریی لێ‌بکەن. گوتمان ئەگەر بە مووشەک یان تەیارە لێمان بدەن کەس ئێوە خەتابار ناکا، چونکە پێشتان پێ ناگیرێ. بەڵام ئیدی چەندین کیلۆمیتر بەنێو خاکی کوردستانی عێراقدا بەماشێن و بە ڕێگای زەمینی‌دا بێن، ئەوە مانایەکی دیکە دەدا. دیارە لەو بەینانەشدا هێندێک جار داوای ئەوەیان دەکرد کە زاهیرەن جمهوریی ئیسلامی دەیەوێ بەنهێنی موزاکەرە بکەین. جوابی ئێمە ئەوە بوو کە موزاکەرەی نهێنیمان نیە. ئەگەر ڕاست دەکەن فەرموون بەو شەرتانەی ئێمە پێشتر باسمان کردوە ئامادەین. موزاکەرە لەسەر حەقی خەڵکە و بەئاگاداریی خەڵک بێ. پاشان لە شوێنێک بێ کە هەردووکمان باوەڕی پێ بکەین. خەڵکی سەڵاحیەتداری هەردووک لا تێی‌دا بەشدار بن و خۆڵاسە ئوسوولێکمان هەبوو.

لەنامەیەک‌دا کە وەختی خۆی بەرێز مامجەلال لە جوابی نامەیەکی مندا ناردبووی نووسیبووی ئێوە لە داخلی وڵاتدا عەمەلیات دەکەن و پاشان حازر نەبوون موزاکەرەی نهێنی بکەن. ئێمە شەڕی ئێرانمـــان پێ-ناگیرێ و پێشی وانمان پێ‌ناگیرێ. بۆیە ئێمە کارێکمـــان لەدەست نایـە. ئەمـن دەجوابی ئەو نامەیـەدا، - جوابێکی مامجەلالم دابەوە- نووسیبووم ئێمە شەڕێکی وامان لە زێدەی جمهوریی ئیسلامی نەکردوە. موزاکەرەی نهێنیشمان بۆیە ڕەت کردۆتەوە چونکی تەجرەبە سابیتی کردوە موزاکەرەی نهێنی دەگەل جمهوریی ئیسلامی لەشەڕی ئاشکرا خەتەرناکترە. مەگەر دوکتۆر قاسملووی ڕەفیقو دۆستی خۆت لە موزاکەرەی نهێنی‌دا تێرۆر نەکرا؟ کەوابێ ئەوەی ناکەین. لەئاخری‌دا جوملەیەکی نوتلێشم نووسیبوو کە دیارە تەک بە مانای پێ نەدەی، جوملەیەکی وام نووسیبوو کە ئەمن ئەو نامەیەتان بە موجەوویزی ئەو حەملەیە دەزانم. بەڵام قەیدێ ناکا خودا لە سوڵتان مەحسوودی گەورەترە.

بەهەر حاڵ ئێمە خەبەرمان پێ گەیی — لەمەڕیواتەوە خەبەریان پێ‌داین — کە هێزێکی پۆشتەو پەرداخ بەرەو سنوورەکان وەڕێ کەوتوە کە ئێمە پێمان وایە بۆ سەر ئێوە دێن. دوایە خەبەرمان زانی گەیشتە نێو شاری سلێمانی‌و ئەو جار لەوێش تێ‌پەڕی، جا خۆش ئەوە بوو کە لە نێو شاری چرایان کوژاندبووەوە بۆ ئەوەی خەڵک نەیانبینێ. هێزەکە هات لە "مەعسکر" سەلام موستەقەر بوو، بۆ بەیانی خەبەرمان زانی کە ئەوەیە و ئێمە ئامادەیی تەواومان هەبوو. هەموو شتەکانمان دەزانی. پێم وایە ئەوە تێکراوە بەڵام لەسەر شتێک پێم‌خۆشە بیڵێم، چونکی ئەوە پرسیارە کە داخوا یەکێتی بەمەی گوت یان پێی نەگوتین. ئەو پرسیارە کراوە. هەر بۆیە باسی دەکەم. ئێمە بۆخۆمان دەمانزانی. هەنگاو بەهەنگاو بە دوایەوە بووین. ئەگەر ئەوەش نەبایە کە بەداخەوە

پێشمەرگەی یەکیەتی دەگەڵیان سواری ماشێنەکان ببوون. دەمانتوانی لێیان بدەین. یانی تەیارەکانمان ڕێگا بدەن ماشێنی یەکیەتی بەجودا بێ و ماشێنی هێزەکانی ئێرانیش بەجودا. لەترسی ئەوەی لێیان دەین، یان کەمینیان بۆ دابنێین چونکە کەوتە باوەڕی پێ ناکەن. ماشێنێک پاسداریشی تێدا بوو پێشمەرگەی یەکیەتیشی تێدا بوو. ئەوە شتێک نیە بۆ ئەوانیش دڵخواز بووبێ، نە بۆ فەرماندەکان و نە بۆ پێشمەرگەکان. بەڵام لە وەزعێکی وادا بوون کە بەداخەوە پێکیان هێنابوو.

ئێمە هەمووی ئەوانەمان دەزانی. لە دەفتەری سیاسی کۆ ببووینەوە و فەرماندەکانی پێشمەرگەشمان بانگ کردبوون بەرنامە دابڕێژین کە لە بەرابەر ئەو پەلامارەدا کە بۆمان دێ چ بکەین. خەریکی مەشوەرەت و بیروڕاگۆڕینەوە بووین کە خەبەریاندا کاک "ئەژادی ئەحمەدی عەزیز ئاغا" هاتوە، دەڵێ دەچمە سەردانی فلانە کەسی. کاک ئەژاد دۆستێکی زۆر قەدیمیی دوکتور قاسملوو بوو بە تەبەعییەتی دوکتور قاسملووی دۆستایەتیی دەگەڵ منیش هەبوو. دەگەڵ حیزبیش دیارە پێوەندیی باشی هەبوو. لەعەینی کاتدا وەختی خۆی ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق بوو کە ئەو دواییانە وەک ئەتام تەمابوو. جێگری سەرۆکی پارلمانی کوردستانیش بوو. دیارە ئێمە کۆ ببووینەوە بەڵام ئەمن گوتم هاوڕێیان ئەژادی ئەحمەدی عەزیز ئاغا کەسێک نیە ئەمن بڵێم مەیە. بۆیە گوتمان با بێ. برادەران چوونە ژوورێکی دیکەو کاک ئەژاد هات دەگەڵی دانیشتم. گوتی ئەمن هاتووم قسەیەکت پێ بڵێم. بیستوومە کە ئێران حەملەیەکی بەدەستەوەیە بۆ سەر ئێرە، بە تەیارەیە، بە مووشەکە، بە چییە نازانم. بەڵام حەملەیەکی ئاوای بەدەستەوەیە و بۆخۆشم هاتووم، کەس نەی‌ناردووم. کاک ئەژادیش ئەو وەختی لەلایەن یەکیەتییەوە ببوو بە ئەندامی پارلمان. یانی دەگەڵ ئەوەی ئەندامی یەکیەتی نەبوو بەڵام پاڵێوراوی وان بوو، کرابوو بە جێگری سەرۆکی پارلمانیش.

ئەمن بەدڵگەرمییەوە گوتم ئەو پێنج‌ڕەمانەیە ناوێ. لێتان مەبارەک بێ. ئەوە هێزەکان لەو دیوی "قەیسە سوڵتان"ی عوستەقەر بوون. تانکەکان و هێزەکان تۆپخانە ئەوە لەوێن. مبارەکتان بێ و ئێمەش کەیفی خۆمانە. گوتی نا ئەوە ئەمن بۆخۆم هاتووم ئەوانە. گوتم باشە هاتووی ماڵت ئاوەدان بێ، بەڵام حەقیقەتەکە ئەوەیە دەشزانی. گوتی ئاخر لێرە بڕۆن. گوتم بۆچی بڕۆین. ئەوە لێرە دانیشتووین هەرچی کوژرا کوژرا، هەرچیش ما ئەوە باشتر. لەپاشان هەر وەک عەرزم کردی ئەمەنیشی لەمن زیاتر بوو برا گەورە بوو بەڕاستی، زۆرم ڕێز بۆی هەبوو. وەکوو براگەورەیەک گوتی قارەمانبازی دەرمەیەنە، ئەتۆ بمێنی باشترە. زۆریش خسووسی گوتی لاچۆ لێرە لەجیاتی بڵێ بڕۆن. ئەو پەیامەکەی خۆی گەیاند و هەستا ڕۆیشت. ئەمنیش ئەمگوت وەمێنە چونکی مانەوەی چی، پاش چەند سەعاتی دیکە تۆپ‌باران و مووشەک‌باران دەکراین.

دوایە کۆبوونەوەکەمان درێژەدار هەتا ئێواری بەردەوام بووین. ئێواری یەک دوو برادەر لە کۆیەرا هاتن باسی مەسئوولێکی کۆیەیان کرد. -مەبادا ئەو مەسئوولە پێی خۆش نەبێ ناوی نابەم-. گوتیان فلانە کەس ئێمەی

ناردوە وڵێ ئەوشۆ ئێوە ئاوړباران دەکرێن. بەفڵان کەسی بڵێن با لێرە نەبێ، دیسان هەر خەسرەوی، ئەگەر بڵێ با دەفتەری سیاسی لێرە نەبێ. ئەمنیش گوتم بچن پێی بڵێن مەسەلەکە هەر ئێمە نیین. ئێمە وەک دەفتەری سیاسی شتێکمان هەر لەدەست دێ، کارێک بۆخۆمان دەکەین. بەڵام مەرهیم ئەو ژن و منداڵییە. با ئەو ژن و منداڵەمان بەسورعەت بۆ ڕاگوێزێن بۆ نێو شاری کۆیە. چونکی ئێمە بۆخۆمان ٦،٧ ماشێنمان هەبوون بەوەندێ ئەو هەموو ژن و منداڵە ڕاندەگوێزرا، یانی دەوری ٢٠٠٠ کەس. گوتیان دەچینەوە پێی دەڵێین. چوون و هاتنەوە گوتیان گوتوویەتی هیچم لەدەست نایە. تکای لێ‌دەکەم ناویشم نەهێنێ، ئەمن بۆخۆم ئەو کارەم کردوە. ئەوە بوو ئەوان ناهومێدیان کردین. ئێمەش گوتمان با بە ژن و منداڵ بڵێین بەپێ‌یان وەرێ کەون و بچنە کۆیە. لە کۆیەش هەر ماڵێکی تووشی بوون لە دەرگا بدەن و بچنە ژوورێ. دەگەڵ خەڵکی کۆیە تێکەڵاو بن. کاریان بەوە نەبێ دەی‌ناسن یان نا، هاتووین پەنام هێناوە دەبێ ڕام گری.

ئیدی دەرگای ماڵەکانیان پێوە داوە بێ ئەوەی هیچ کەس دەستەجڵێکیشی بۆ دەرچێ، ڕۆیشتن بۆ نێو شاری. پاش سەعاتێک خەبەریان هێنا گوتیان ئەوە لە دەوری هێندێک سازمانی خەیرییە کە لەوێ بوون کۆ بوونەتەوە تەزاهورات دەکەن. گوتمان پێ‌یان بڵێن وەختی تەزاهورات نییە خۆیان بخەنە نێو ماڵان. ئێستا پێێ بە بووکیان دەبەن. ئیدی پەقسیمیان کردین و چوونە نێو ماڵان و دەگەڵ خەڵکی تێکەڵ بوون. بۆخۆشمان کە بەنیاز بووین هەر لێرە وەمێنین. فەرماندە نیزامی‌یەکان گوتیان دەبێ بڕۆن. گوتمان ناڕۆین. هەرچی ئەوان گوتیان ئێمە ئەمانبیستو ئەوەی ئێمە گوتمان ئەوان نەیانبیست، دوایە بە شێک مەحکوومیان کردین. گوتیان ئێوە دەستو پێی ئێمە دەگرن، ئەگەر ئێوە لێرە بن دەبێ بەشێکی زۆری هێزەکان سەرفی پاراستنی ئێوە بێ. کەوابێ لێمان گەڕێن با کارەکەی خۆمان بکەین. مەجبوور قبووڵمان کرد کە ئێمە بچینە ئەو دیوی ئەو گردەی ئێرە. لەوێ بنکەیەکمان هەبوو چووینە وێ. یانی زۆر نێزیک.

بەهەر حاڵ پێم وایە لە درێژایی شەوێدا لێ‌یان نەدابێ، بەری بەیانی دەستیان پێ‌کرد. سبەینەکەی ئێمە کە بنکەمان لە هەولێر بوو چووینە وێ. دیارە ئەوان ڕۆژەکیان وا هەڵبژاردبوو کە شەممە یەکشەممە بێ‌و ئێمە دەنگمان وە هیچ جێگایەک ڕانەگا. بەڵام ئێمە کە پێشتر زانیاریمان هەبووە دنیای دەرەوەمان ئاگادار کردبوو. زۆر جێگامان ئاگادار کردبوون کە ئێران بەرنامەیەکی وای بەدەستەوەیە. کە چووینە هەولێریش ئەو وەختی مۆبایل و شتی وا نەبوو بەڵام تەلەفۆنی ماهوارەییمان هەبوو. لەو بارەیەوە دەستەوەستاندا نەبووین چونکە تەلەفۆنەکەم دەگەڵ خۆم بردبوو. لەوێ وەرێمان خستو دنیامان لێ‌ئاگادار کرد. دوایە وامان زانییەوە کە ڕاستیش بوو، ئەمریکا لە ڕێگای سەفارەتی سویسەوە کە پارێزەری قازانجەکانی لە ئێرانە، بە دەوڵەتی ئێرانی ڕاگەیاندبوو کە ئەو مەنتەقەیە لە دەست سەددام حوسێنی دەرنەهاتوە بۆ ئەوەی ئەوان ڕەفتارێکی تێدا بکەن. گوتبوویان ئەگەر ئەوەی بکەن ئێمە دژکردەوە نیشان دەدەین. بەکردەوەش تەیارەکانی ئەمریکا بەسەر هێزەکانی

ئێراندا فڕیبوون کە دە مەنتەقەدا بوون، ئەوە بوو کە هێزەکانی ئێران ناچار بوون بە پەلەپڕووزە بکشێنەوە. دوایە هەیئەتێکی یەکیەتی هات لە حەولێر دەگەڵ ئێمە دانیشتن. یادی بەخێر کاک دوکتۆر فوئاد مەعسووم بوو وەکوو سەرپەرستو چەند کەسێکی دیکەشیان هاتن بەڵام سەرپەرستی هەیئەتەکە کاک دوکتۆر فوئاد بوو. لەلایەن ئێمەشەوە کاک مستەفای هیجری دیاری کرا. باسەکەش ئەوە بوو کە چۆن شتەکە حەل کەین و ئەوانە. دوایدا کاک دوکتۆر فوئاد مەعسووم گوتبووی هەم ئەو کاک ئەزاد و هەم ئەو کەسەی دیکەی کوژیە کە خەبەری ناردبوو، ئێمە پێمان گوتبوون بۆ ئەوەی ئێوە زیانتان پێ نەگا. لەپاشان فشاری بیرورای گشتی بە رادەیەک لەسەر یەکیەتی هەبوو کە ئەویان بە خەڵکیش گوت. گوتیان بۆخۆمان پێمان گوتوون. جا ئەمن لە جێگایەکدا پێم گوتن کە بابە دنیاتان لێ تۆراوە لەبەر خاتری جمهوریی ئیسلامی، ئێستا دڵی جمهوریی ئیسلامی بۆ لەخۆتان عاجز دەکەن کە ئاشکرای دەکەن.

کەوابێ مەسەلەکە ئەوە بوو، یانی شتەکە وا نەبوو کە یەکیەتی پێمان بڵێ و بۆخۆمان نەمانزانیبێ. بۆخۆمان دەمانزانی بەڵام بەو شێوە ناڕاستەوخۆیە ئەوانیش پێیان گوتین. بە هەرحاڵ ئەوە نەبوو کە ئەوان لەسەرتا ئاگادارمان بکەن چونکە هەموو شتەکانمان دەزانی.

ئەیاس کاردۆ: مامۆستا وەک بزانی بەرنامەکە چی بوو؟ یانی گرتنی بنکەکانتان بوو ئێرە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەرنامەکە ئەوە بوو کە ئێرە بگرن. پێم وابێ ٢ یان ٣ تریلیی قەفەسداریشیان هێنا بوون کە خەڵکەکەی ئێمە دەقەفەسان کەن و بیانبەنەوە بۆ ئێران. بەرنامەکەیان زۆر وەسیع بوو، دیارە بەخۆشی یەوە بۆیان نەچوو سەر، بەڵام ئەگەر هاتبانە ئێرە پێم وایە بە وەزعێکی زۆر خراپ دەگەڕانەوە، چونکی پێشمەرگە ئامادەیی یەکی تەواوی هەبوو، یەکی مەعلووم بوو، ویستبوویان لە بەشێکڕا حەملە بکەن کە لێرەدا پێشمەرگەکان کەمێک تاکتیکی غەڵەتیان بەکار بردبوو، یانی پێش ئەوەی نیزیک بنەوە تەقەیان لێ کردبوون. ئیدی کە زانیبوویان پێشمەرگە ئامادەیە بۆ ئەوەی ئازاریان پێ بگا، کشابوونەوە. بەڵام پێشمەرگە لە هەموو جێیەکی هەبوو، شتێکی زۆر سەیرو سەمەرەش بوو کە دەواقیعدا ئێمە کەسمان لێ نەکوژرا. تەنیا تەلەفاتی ئەو حەملەیە ژنێک بوو کە لە ئێرانڕا هاتبوو، ئەو مرە ئەک بە رێکەوتنی پرشکەی تۆپەو شتی ئاوا. بۆخۆی فشاری خوێنی هەبوو، گەرمایەکی زۆر بوو و عومریشی لەسەرێ بوو، ترسو دڵەخورپەو ئەوانەش کۆمەگی بەوە کرد لەو وەختەدا بمرێ. دەنا تەلەفاتمان نەبوو. بۆیە پاش بۆمبارانەکە هەموو خەڵک پێیان سەیر بوو، گوتبوویان یانی ئێوە لێرەدا ماریشن؟ ئەمن دواتر کە گەڕاینەوە، سەنگەرێکم دی کە هەر قوولکەیەک بوو هەڵیان کەندبوو. قایمیش نەبوو کە بڵێی دەورەکەی بە تەلیس و ئەوەی گیرا بێ، بەڵام

موبالەغە نیە ئەگەر بڵێم لەفاسیلەی ٢ میتری بەو لاوە هەتا ١٥، ٢٠ میتری، زیاتر لە ١٠ تۆپ‌و کاتیۆشای وێ‌کەوتبوون. کەچی یەک نەفەریان برینداریش نەبیوو. شتێکی زۆر سەیر بوو.

دیارە دەزانین کە وەک زیانی ماڵی، زەرەری زۆر گەورەمان وێ‌کەوت. ئێمە لەڕاستی‌دا لە بەشی "ئازادی"و "ئامیرەت"ی ماڵی ساغمان نەمابوو. بانی یەک ماڵیش نەما بە ساغی دەرچووبێ. هەمووی زیانی پێ‌گەیشتبوو. بەڵام ئەو ماڵانەی کە زیانی زۆریان پێ‌گەیشت جا لە سووتانو ڕووخانەوە بیگرە هەتا ئەوەی کە دیواری تەقیوە ئیحتیاجی بە تەعمیر هەیە، هەر ئەوانە ١٢٨ ماڵ بوون.

• دوای پەلاماری هێزەکانی ئێران بۆسەر بنکەکانتان لە نیزیک کۆیە، حیزبی دێموکرات ناچار کرا ڕێک‌کەوتنێک لەگەڵ یەکیەتی مۆر بکا کە چیی دیکە شەڕی چەکداری نەکا. ئەوە لەڕاستی‌دا سەرەتای دەستپێکی ژیانێکی دیکە بۆ ئەندامانو پێشمەرگەکانی حیزب بوو کە هەتا ئێستاش درێژەی هەیە. پێم وایە ڕوون‌کردنەوەی ئەو مەسەلەیە گرنگیی زۆری هەیە. جەنابت چی دەڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوە تەقریبەن زۆرشتی دەبێ تەسحیح بکرێ. ئەووەڵەن کەمبوونەوەی عەمەلیاتی پێشمەرگەی ئێمە لەو وەختی‌ڕا دەستی پێ‌نەکرد. بەڵکوو لەمێژ بوو عەمەلیاتی پێشمەرگە کەمی کردبوو. پاشان یەک، دوو شتی دیکە کە دەپرسیارەکەدا هەهاتوون جێی خۆیەتی لێرە باسیان بکەم. یەکیان ئەوە کە دەڵێن گۆیا ئێمە دەگەڵ جمهووریی ئیسلامی ڕێک‌کەوتنمان ئیمزا کردوە. جاری دیکەشم گوتوەو ئێستاش دەیڵێمەوە کە لە دوورو نیزیک، نە ڕاستەوخۆو نە ناڕاستەوخۆ، نە بەسەراحەتو نە بەکینایە هیچ ڕێک‌کەوتنێک دەبەینی حیزبی دێموکراتو جمهووریی ئیسلامی‌دا نەبووە. بەڵکوو شتەکە لە بەینی حیزبی دێموکراتو یەکیەتی‌دا بووە. شتی دیکە کە ئیبهامە، ئەوانەی شان لەوە دەخۆن کە تۆمەت بڵاو بکەنەوەو گومان دروست بکەن لە زۆر جێگا گوتوویانە هەم بەنووسین بەناوی نهێنی‌و هەم بەقسەش گوتوویانە کە ئەوە ئەمن بووم وەک عەبدوڵڵای حەسەن‌زادە کە دەگەڵ یەکیەتی ڕێک کەوتووم. تەنانەت وەقاحەتیان گەیاندە جێگایەک کە گۆیا ئەو هێزانە بە ئەمری من هاتوون. بەڵام ئەو تەوافوقە شتی ئیمزا کراوە. لەلایەن ئێمەوە کاک مستەفای هیجری ئیمزای کردوە، لەلایەن یەکیەتیی نیشتمانی‌یەوە دوکتۆر فوئاد مەعسووم ئیمزای کردوە.

مەتڵەبێکی دیکەی کە دیسان پێویستە ئیشارەی پێ‌بکەین ئەوەیە کە ئەو ڕێک‌کەوتننامەیە هیچ تەعەهھودێکی بۆ ئەمە دروست نەکردوە بۆ ئەوەی شەڕ لە داخڵی ئێراندا نەکەین. بۆ؟ بەڵێ تێی‌دا بووە کە ئێمە دە سەرقیەکی موعەییەن شەڕ ڕادەگرین. بەڵام لەمەوقابیل‌دا نووسراوە ئەگەر ئەوەندە تەعەهھوداتی هەبە، ئەوەندەش تەعەهھوداتی یەکیەتیی نیشتمانی‌یە. لەعەینی حاڵ‌دا لە بەندێکی ئەو ڕێک‌کەوتننامەیەدا هاتوە

کە دەڵێ ئەو ڕێککەوتننامەیە چەکی باجیدە، جێبەجێنەکردنی هەر جۆرێکی ئەو ڕێککەوتننامەیە، بەمانای هەڵوەشانەوەی هەمووییەتی. زۆر بەندی ئەو ڕێککەوتننامەیە، ئەگەر تەڵێم هەموویان، کە مەربووت بوو بە تەعەهوداتی یەکێتیی نیشتمانی بەرابەر بە حیزبی دێمۆکرات، بۆ یەک لەوانیش جێبەجێ نەکران. کەوابێ لەو بارەیەوە حیزبی دێمۆکرات ئازاد بوو لەو تەعەهودەی هەیبوو کە عەمەلیات لەداخلی وڵاتدا نەکا. بەمجۆرە ڕاوەستانی عەمەلیاتی چەکدارانە بە دەلیلی ئەو ڕێککەوتننامەیە نەبوو. دەلایلی دیکەی هەبووە کە لە زۆر جێگا باس کراوە. یەکیان ئەوە بوو: کە بە تەنیا مابووینەوە کە خەباتی چەکدارانە بکەین. تەنانەت لە کوردستان ئەمێز بوو هێزەکانی دیکە وازیان لە عەمەلیاتی چەکدارانە هێنابوو. هەر ئێمە بووین بەرژەمان بەدا. یانی ئێمە هێشتا هەر لە قەندیل بووین کە هێزە سیاسییەکانی دیکە عەمەلیاتی چەکدارانەیان ڕاگرت. بۆ ئەوەی ئینسافم بەخەرج دابێ، یەکیەتیی شۆڕشگێڕان هەتا ئەو دەوروبەرەی چەند جارێک عەمەلیاتی پێشمەرگانەیان هەبوو. دەنا هێزەکانی دیکە نەیانبوو.

لای دیکە، ئێمە پشتی جەبهەمان لەدەست دابوو، یەکیەتی و پارتی لە وەزعییەتێکدا نەبوون کە ئیجازە بدەن ئێمە لێرە موقیم بین و پاشانیش بچین عەمەلیاتی نیزامی بکەین و بێینەوە ئێرە. ئەو فشارەی ئێران لەسەریانی هەبوو، ئەو وەزعەی دەگەڵ عێراق هەیانبوو، ئەو مەوقعییەتە نابەسامانەی تێیدا بوون وەک وڵاتێکی ڕێزاو ئەوانە، ئیجازەی ئەوەی پێنەدەدان. جگە لەوە، تواناو ئیمکانی تەعەڕروزیی ئێمەش مەعلوومە لەکەمی دابوو، ئەگەر وەختێک دەمانگوت دوازدە هەزار پێشمەرگەمان هەیەو بەرەشەرە سی، تا چل هەزار کەس هێزی بەرگریمان هەبوو، ئێستێ ببووینە چەند هەزارێک ئەویش لە دەرەوەی سنوورەکان. بۆیە بەردەوامیی عەمەلیاتی چەکدارانە بەکردەوە شتێکی موفید نەبوو. زیاتر زەرەری لێدەداین هەتا خێرمان پێ بگەیەنێ. لەبەر ئەوە بوو، دەنا ئەو بەڵێنەی دابوومان هەر لە ڕۆژی ئەووەڵەوە ئێمەی تێ ئازاد بووین، لەبەر ئەوەی لایەنەکانی دیکەی ئەو تەوافوقنامەیە جێبەجێ نەکرابوون. بەندێکیشی دەڵێ ئەو تەوافوقنامەیە یەک پاکێجە و هەر جۆرێکی بەڕێوە نەچێ هەموو جزئەکانی دەگرێتەوە.

هیاس گاردۆ: پرسیارێکی دیکە ئەوەیە کە گۆیا تۆ بوویە باعیسی ئەوەی هێزەکانتان لەقەندیلڕا داگەڕێنە خوارێ. لەکاتێکدا کاک مستەفای هیجری کە ئەوکات سکرتێر بوو لەماڵ نەبوو، ئەقشی تێیدا نەبووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش وەک ئەو شتانەی دیکەیە کە دەگوترێن. ئێمە دەفتەری سیاسییەکمان هەبوو، ئەوە بۆتە تاریخ لە ئیختیلافی ئەوێدا کە دەهاتە پێشێ تەعن بەتاقی تەنێ لایەک بووم. ئێمە ٥ کەس بووین، چواریان لایەک بوون ئەمن بەتەنیا بووم. ئەو وەختی ئیختیلافمان هەبووە. بەڵام لەسەر ئەو شتەی کە پێش هات، خۆ شتێک نەبوو بەئیختیار هەڵیبژێرین. یەک دەنگی موخالیف نە لە دەفتەری سیاسی و نە لە

کۆمیتەی مەرکەزیدا نەبووە. هەموو پێکەوە کارمان کردوە. کاک مستەفای هیجریش ڕاستە لێرە نەبووە، بەڵام لە جەریانی هەموو شتێکدا بووەو کە هاتۆتەوە تێرمش هیچ ئیعتیرازێکی نەکردوە لەوەی کە بۆ گوازتوومانەتەوە. چونکی تەواوی میسەلەکە ئێمە چاشتوومانە، ئەو لەسەفەر بووە لەو وەختیدا. وەکوو ئاگاداربوونیش ئاگای لە هەموو قەزیەکە هەبووە. شتێکە دەگوترێو ئەوانەی پێیان خۆشە وا بڵێن، ئەگەر نائیک لەوەی دەخۆن با بیخۆن.

• بەهەموو هەوراز و لێژیی پێوەندییەکانی نێوانتان دەگەڵ یەکیەتی، دۆستایەتیتان هەروا پارێزراوە. ڕەمزی ئەوە دەچیدا دەبینی؟ پێت وایە بەرگرتنی ئەو دۆستایەتییە قازانجتان کردوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە لە پێوەندیی نێوان هێزە سیاسییەکانی کورددا، یان هێزە نیشتمانپەروەرەکانی کورددا، شتی نائەسیعیو نائاسایی شەڕو پێکداداو نێوانناخۆشییە. ئەوی دیکە هەر دەبێ وا بێ. ئیدامەی ئەو دۆستایەتییانە هێندێک دەلیلی خۆی هەن. یەکیان هەر ئەو ئەسڵەیە کە هێزە سیاسییەکان دەبێ پێکەوە دۆست بن. ئەسڵی دیکە ئەوەیە کە ئێمە دەرکی مەوقیعییەتمان کردووە هەستی مەسئولییەتمان تێدا بەهێز بووە کە ئەمانهێشتووە ئەو ڕووداوانەی دێنە پێشێ ببنە باعیسی تەشەنەکردنی ئاکۆکییەکان لەبەینی دوو هێزی نیشتمانپەروەری کورددا بۆ ئەوەی شتی خراپتری لێ بەرهەم نەیە. یەکی دیکەو گرینگتریش لەوان ئەوەیە کە دەگەڵ ئەوەی شتی ناخۆش لە بەینی ئەو دوو هێزەدا گوزەراوە حاڵی هاوبەشو هەنگاوی موسبەتو هەستی برایەتی زۆر بەهێزتر بووە لەو حاڵەتانەی کە هاتوونەتە پێش. یانی لەو ئامولایەتە کە بڵێین شەڕ بەردەوام بێ یان لێکدابڕانو ئاکۆکی هەبێ. ئەمن بەشبەحاڵی خۆم زۆری پێ سەربەرزم. بەتایبەتی کە دەبینم دوو هێز لەنێو خۆی باشووری کوردستاندا پاش شەڕی براکوژیو پاش گەیاندنی تەلەفاتی قورس بە یەکتری کە دەتوانێ سەر لە هەزاران شەهید بدا، پاشان هیچ ڕێگا نەمان غەیری ئەوەی ئاشت ببنەوەو هەوڵ بدەن هاوکاری بکەن. جا چ باشتر هی ئێمە نەکەوتە ئەوەی لێک بکوژین. نەکەوتە ئەوەی سەنگەر لەموقابیل یەکتردا بگرین. بریا پارتیو یەکیەتییش هەر وایان کردبایە. بریا پارتیو یەکیەتی شەش مانگ زووتر، ساڵێک زووتر، ئەگەر کرابا پێنج ساڵ زووتر ڕێک کەوتبانایە.

بەباوەڕی من هیچ شتێکی غەیری ئەوە، هیچ بانگەوازێکی غەیری ئەوە کە هێزە نیشتمانپەروەرەکانی کورد دەبێ پێکەوە دۆست بن، هەر لەهەنگاوی یەکەمەوە پێشی ئاکۆکییەکانیان بگرن، غەیری ئەوە دڵسۆزی بۆ کوردو کوردستانو ئینسانییەت نیە.

* وەک ئاخرین پرسیار لەپێوەندی دەگەڵ یەکیەتیی نیشتمانیدا، شەخسی مام جەلال تاڵەبانی چۆن هەڵ-دەسەنگێنی؟ بەڕوونی ناوبراو وەک کەسی یەکەمی یەکیەتی چ قازانج و زەرەرێکی بۆ حیزبی دێموکرات هەبووە؟ پێوەندیی خۆت دەگەڵ ناوبراو چۆنە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مامجەلال تاڵەبانی ئێستا لەوەی گوزەراوە کە پێویست بێ ئەمن تەعریفی لەسەر بکەم. مامجەلال لە شەخسییەتێکی کوردەوە بۆتە کەسایەتییەکی عێراقی، ناوچەیی و نێونەتەوەیی. ئێستا جەلال تاڵەبانی لە رادەی نێونەتەوەیی‌دا یەکێک لە شەخسییەتە ناسراوەکانە. وەکوو هەموو شەخسییەتێکی سیاسیی دیکەش نوقتەی بەهێزتر و مسبەتی هەیە. خاڵی لاواز و مەنفییشی هەیە. ئەمن پێم وایە بوونیشی لە رەئسی یەکیەتیی نیشتمانی‌دا، ئەگەر ئەسەر یەک بی‌گرین بە قازانجی حیزبی دێموکرات بووە نەک بە زەرەر. دەتوانم بڵێم زۆر جار بە قازانجی هەموان بووە، یانی بە نەفعی پارتیش بووە. کە دیارە شەڕی زۆر ناخۆشیان لەبەین‌دا بووە، بەڵام با بزانم هۆیەکی کاریگەر بووە بۆ ئەوەی ئاڵۆزی کەم بێتەوە و پێش بە بەرەگرتنی ناخۆشی‌یەکان بگیرێ. لەسەر یەک عامیلێکی خێر بووە، عەزیزم کردی حەتاشی بووە، گلەییشی هاتۆتە سەرێ.

لەپاشان پێوەندیی شەخسیی خۆم دەگەڵ ئەوی، بەشێکە لەپێوەندی‌یە گەورەکان. ئەگەر رۆژێک لە رۆژان یەکیەتی و حیزبی دیموکرات خوا نەخواستە نێوانیان ناخۆش بێ، شتێک بەناوی دۆستایەتیی من و مامجەلال مانای نامێنێ. چونکی دەگەڵ ئەویش ئەو کەسی یەکەمی یەکیەتی‌یە، بەڵام فەردێکە دەنێو یەکیەتی‌دا. ئەمنیش کە ئەو مەوقیعییەتەم نیە، ئەندامێکم لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستان‌دا. حەتمەن پێمان ناخۆش دەبێ وەک دوو کەس کە دۆستین حیزبەکانمان نێوانیان ناخۆش بێ، بەڵام هیچ مومکین نیە ئەو کات دۆستایەتیی یەکتر بکەین. رەنگە حەول بدەین ئاڵۆزی‌یەکە نەمێنێ. بەڵام ئیدی هیچمان بەپێچەوانەی سیاسەتی گشتیی حیزبەکانمان ناجووڵێینەوە. ئەمن لە تاریخێکی زۆر کۆنەوە ناراستەوخۆ مامجەلالی دەناسم. ئەو رەنگە کەمتر ناوی منی بۆ ئاشنا بووبێ، چونکی لەوێتی دەبیرم دێ ئەمن ناوی مامجەلالی وەک یەکێک لە سەرانی کورد دەبیسم. بەڵام ئەو درەنگتر ناوی منی زانیوە. لەپاشانیش هەر لە تاریخێکی کۆنەوە کە دەگەڕێتەوە بۆ چل ساڵ پێش ئێستا، یانی لە ساڵی ١٩٧٠ەوە ئەمن لە نیزیکەوە دەی‌ناسم. کە یەکەم‌جاریش یەکترمان دیوە وەکوو دوو کەسی دۆست و ئاشنا یەکترمان وەرگرتووە بەخۆشی‌یەوە ئەو دۆستایەتی‌یە هەتا ئێستاش بەرقەرارە. هیوادارم هەمیشەش بەرقەرار بێ و وەک هۆیەکی لێک‌نیزیک‌بوونەوەی بزووتنەوەی ئەو دوو بەشەی کوردستانیش بەحیساب بێ و کەڵکی لێ وەربگیرێ.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

دفتر سیاسی ١٣٢٤ 1945
حزب دمکرات کردستان ایران

دەفتەری سیاسی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

Political Bureau
Democratic Party of Iranian Kurdistan

تاریخ :
شمارە :

Date :
No :

[illegible]

سڵاوی برایەتی و هاوخەباتی

[illegible]

بەڵگەی (٢)

یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان
سکرتێری گشتی

الاتحاد الوطني الكوردستاني
الأمين العام

Patriotic Union of Kurdistan
Secretary General

برای بەڕێزم و هەڤاڵی تێکۆشەر
مامۆستا عەبدوڵڵای حەسەنزادەی سکرتێری بەڕێز

سڵاوێکی گەرم

[illegible]

لە قسەکانی ئێوە و هەڕەشە چوارچێوەی (منطق) و (حسن الجوار)
و قانونی دەولییشدا و ئەگەر هیچ [illegible] بە هیچ جۆرێک
[illegible] چەکدارانی [illegible] و ئالەخاکی ئەوەوە [illegible]
[illegible] وڵاتێکی تر: ئەوەش [illegible] هەمووماننا.
جا بۆیە ئێمە ناتوانین بەرگری، بەرگری لە ئێوە بکەین
هەروەها لە تورکیاش [illegible] توانیومانە بیکەین.
[illegible] دیسان تکایە لە بابەت [illegible]، کە لە خاکی
کوردستانی عێراقدا [illegible] چالاکی چەکدارانە [illegible]، [illegible]
[illegible] بەرگری لە [illegible]
[illegible]
[illegible] چالاکی [illegible] کوردستانی عێراقدا [illegible]
[illegible]: هەم چاوەڕوانی هەموو جۆرە هاوبەشییەکی ئێوەین
[illegible]، هەم چاوەڕوانین ئێمە [illegible]
[illegible]
دیارە خۆشتان دەزانن کە [illegible]
[illegible]
[illegible] باوەڕ [illegible]
[illegible] باوەڕ [illegible]
نازانین. و ئێمە ناتوانین [illegible] منطقی [illegible]
[illegible]

[illegible] کوردستانی عێراق [illegible]
[illegible]

هەر [illegible]
جەلال

[illegible]
١٩٩٦/٨/٢٠

بەڵگەی (٣)

بەڵگەی (٤)

کوردستان ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران ژمارە ٢٥٢، سەرماوەزی ١٣٧٦، لاپەڕەی ٣، وتاری سکرتێری گشتی حیزب.

بەڵگەی (٥)

[illegible]

١٩٩٨/١٢/٢٦

حیزبی دیمۆکراتو حیزبی شیووعیی عێراق

عەباس کاردۆ: مامۆستا پێمخۆشە لە پێوەندیی دەگەڵ حیزبی شیووعیی عێراقیشدا باسێک بێنە گۆڕێ ئەگەر پێت باش بێ. دەزانم حیزبی دیمۆکرات دۆستایەتیی درێژماوەی دەگەڵ ئەو حیزبە هەبووە کە دیارە ئێستا هەم کوردستانی‌یەکەی هەیەو هەم عێراقی‌یەکەی. دەکرێ بپرسم هۆ، یان هۆیەکانی ئەو دۆستایەتی‌یە بۆچی دەگەڕێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دۆستایەتیی بەینی حیزبی شیووعی‌و حیزبی دیمۆکرات ئەوەندە کۆنە کە دەگەڕێتەوە پێش ئەوکاتەی ئەمن لەپێوەندی‌یەکانی دەرەوەی حیزبی دیمۆکرات ئاگادار بم. مەسەلەن ئەمن لە ساڵەکانی ١٩٧٠وە لە نیزیکەوە لە پێوەندی‌یەکانی دەرەوەی حیزبی دیمۆکرات ئاگادارم. لەحاڵێکدا ئەو پێوەندی‌یانە دەگەڕێنەوە بۆ زۆر زووتر. بناغەکەی لەسەر چی پێک‌هاتوە‌و چۆن پێک‌هاتوە لە نیزیکەوە لێی ئاگادار نیم. ڕەنگە هۆیەکی ئەوە بووبێ کە ماوەیەکی زۆر ئەو دوو هێزە پێکەوە دەگەڵ وڵاتانی بەرەی سۆسیالیستی دۆستایەتی‌یان بووە. ئێمە دەگەڵ حیزبی توودەی ئێران ماوەیەک هەر یەک حیزب بووین کە ئەوانیش برادەری حیزبی توودەی ئێران بوون. ڕەنگە ڕەوابیتی شەخسی، بەتایبەت بوونی دوکتور قاسملوو لەعێراق‌و لەخودی بەغدا پێوەندیی دەگەڵ کەسایەتی‌یە گەورەکانی حیزبی شیووعیی عێراق یەکی دیکە لە هۆیەکانی بووبێ. بەهەر حاڵ ناچمە سەر ئەو باسە. ئەوی دیکە، یانی ئەوەی ئەمن لێی ئاگادارم دەگەڕێتەوە بۆ هەڵوێستی بەڕاستی بەپرەنسیپ‌و بەئەخلاقی ڕێبەرانی حیزبی شیووعیی عێراق بەرامبەر بە حیزبی دیمۆکراتی کوردستان.

حیزبی شیووعیی عێراق ئێستا حیزبێکی سەربەخۆ یان نیوەسەربەخۆی دیکەی لێ دروست بووە بەناوی حیزبی شیووعیی کوردستان. پێوەندی‌یەکانی ئێمە ئێستا دەگەڵ حیزبی شیووعیی عێراق زیاتر لە کاناڵی حیزبی شیووعیی کوردستانەوەن. بەڵام ئەوە تازەیە. لە ساڵانی پێشوودا هەتا ١٩٩٠و ئەوانە، لەواقیعدا پێوەندی‌یەکان دەگەڵ حیزبی شیووعیی عێراق بوون. ڕەنگە ئەوەش تەئسیری بووبێ، بەتایبەت لە ئیدامەدا کە بۆ ماوەیەکی زۆر بەرپرسایەتیی یەکەمی حیزبی شیووعیی عێراق هەر بە کوردەکان بووە. مەسەلەن دەورانێک کاک "بەهائەددین نووری" سکرتێری حیزبی شیووعی بوو کە نازانم چەندی کێشاوە. بەڵام دەورانێکی زۆر دوورودرێژ کاک "عەزیز موحەممەد" سکرتێر بوو. کاک عەزیز هەرچەند شیووعی‌یەکی موخلیس بوو بۆ

باوەڕەکەی، لە عەینی حاڵدا لەباری هەستی نەتەوایەتی‌یەوە دەکرا پێی بڵێی ناسیۆنالیستێکی تۆخ. یانی ئەوەندە هەستی کوردایەتیی هەبوو. دیارە حیزبی شیوعییش وەک هەموو حیزبێک و ڕێبەرانی ئەو حیزبەش وەک هەموو ڕێبەرانی دیکە ئیرادیان هەبووە، عەقڵیشیان هەبووە. بەڵام حیزبی شیوعیی عێراق پێشەنگی ئەو [illegible] هەبووە.

ساڵی ١٩٥٦، یانی ٥٤ ساڵ بەر لە ئێستا حیزبی شیوعیی عێراق لە کۆنفرانسی خۆی‌دا بڕیارنامەیەکی پەسند کرد کە حەقی جودا بوونەوە لە عێراق بە کورد دەدا. ئەوە مەڵوێستێکی نوسیوڵی‌یە کە هێزەکانی دیکە نەیانبوو، پاشان ئەمن ئەوەم لەبیرە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان دەگەڵ ئەوەی کۆمۆنیستیش نەبوو، باوەڕی بەوە هەبوو کە دۆستی وڵاتانی سۆسیالیستی و بەتایبەتی یەکیەتیی شووڕەوی بێ. تەنانەت پێی خۆش بوو خۆ بە یەکیەتیی شووڕەوییەوە هەڵاوسێ کە ئەمن دەگەڵ یەشێکی موخالیف بووم پێم وا بوو تووندڕەویی تێدایە. لەوەدا حیزبی توودەی ئێران کە حیزبی کۆمۆنیستی وڵاتەکەی خۆمان بوو، کاری بەدگۆیی لەلای یەکیەتیی شووڕەوی بە دژی حیزبی دێموکرات بوو. کەچی حیزبی شیوعیی عێراق بەپێچەوانە لەلای وڵاتانی سۆسیالیستی دیفاعی لێ دەکردین. تەنانەت لەبیرمە جارێکی دیدارێک هەبوو بەینی ئێمەو یەکیەتی و حیزبی شیوعی، هەروا کە قسە دەکران دوکتۆر قاسملوو بە ساحێبەڵای گوت ناکرێ حیزبە کۆمۆنیستەکانمان بگۆڕینەوە؟

دەتوانم بڵێم پێوەندیی نێوان ئەو دوو حیزبە نموونەیەکی یەکجار جێی لێ فێربوون و لەبەر نووسینەوەیە لە پێوەندیی نێوان ئەحزابی سیاسی‌دا. ئەگەر بکرێ حیزبێک لەو جێگایانەدا کە پێویست بووە زیاتر لە توانای خۆی کۆمەگی بە حیزبێکی سیاسی کردبێ، دەتوانین بڵێین حیزبی شیوعیی عێراق بەرامبەر بە حیزبی دێموکرات کردوویە. هیوادارم نموونەی ئەو جۆرە پێوەندییانە لە نێوان حیزبە دێموکراتو پێشکەوتنخوازەکاندا زۆر بێ.

هەباس کاردۆ: لە نێو ڕێبەراتی حیزبی شیوعی‌دا چ کەسانێک ڕۆڵی سەرەکی‌یان بۆ سازکردن و بەردەوام ڕاگرتنی ئەو دۆستایەتی‌یە هەبوو؟ ئەدی لە نێو حیزبی دێموکراتدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێشتر گوتم سەرەتاکەی نازانم چۆن بووە، بەڵام لەو کاتەوە کە ئەمن لێی ئاگادارم دەتوانم بڵێم نەخشی کەسایی یەکێ بووە. مەسەلەن بەکاک "عەزیز موحەممەد" بووە کە سکرتێر بووە. دوایە بەکاک "کەریم ئەحمەد" بووە کە ئەویش سکرتێر بووە. ئێستێ بەکاک "کەمال شاکر"، کە سکرتێری حیزبی شیوعیی کوردستانە. بەڵام لە نێو ڕێبەرایەتیی حیزبی شیوعی‌دا بەڕاستی قەت ناوێک نەبیستووە کە بڵێن پێی خۆش نیە ئەو ڕابیتە دۆستانەیەمان دەگەڵدا هەبێ. بۆیە ئەگەر نەخشی گەورەش دەدەم بە یەکیان، زیاتر لەبەر

ئەوەیە کە بڵێین مەزھەبی حیزبەکەیە، ئوێنەری حیزبەکەیە کە عادەتەن سکرتێری گشتی‌یە یان رەئیس یان بەرپرس یان ھەر ناوێکی دیکەی لەسەرە. لەنێو حیزبی دێموکراتی کوردستانیشدا دیسان ڕەنگە ئەوە تەفسیری ھەبێ کە سکرتێر ئەخشی زیاتری ھەیە. بەڵام بەڕاستی دەنێو حیزبی دێموکراتیشدا قەتم لەبیر نیە کەسێک موخالەفەتی دەگەڵ دۆستایەتی ئەو دوو حیزبە کردبێ. بەڵام مەعلوومە لێرش ئەخشی مەسەلەن دوکتور قاسملو کە سکرتێر بووە دیارترە، یان ئی دکتور شەرەفکەندی کە سکرتێر بووە بەرچاوتر بووە. دیارە ئەمنیش وەختێکی سکرتێر بووم ئەو ئەخشەم ھەبووە.

عەباس کاردۆ: قەت وا ھەبووە مەسەلەیەکی واتان بۆ بێتە پێش کە بۆ ماوەیەک دەگەڵ حیزبی شیوعی لێک دوور کەونەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوە جالبە. ڕەنگە بەدەلیلی جوغرافیایی یان تەمسیبیەتی پێوەندی‌یەکانمان ماوەیەک لێک دابڕابێن یان توندوتۆڵ‌و چالاک نەبووبێ بەڵام قەتم وەبیر نایە ئێمە ناخۆشی‌و ناکۆکیمان دەمێندا بووبێ. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە ئەوان حیزبێکی کۆمۆنیستی بوون بەڵام ئێمە نەبووین. کەچی قەت ئێوانمان ناخۆش نەبووە. مەسەلەن لە یەیتی یەکیتی‌د حیزبی شیوعی‌دا شتی وا ڕووی داوە. بەینی پارتی‌و حیزبی شیوعی شتی وا ڕووی داوە. شەڕی تەبلیغاتی‌و تەنانەت یەکتر کوشتنیشیان دەنێواندا ھەبووە. بەڵام ئێمە حەتتا بەتەبلیغاتیش دژی یەکتر نەدواوین. بۆ ئیستیسنا جارێکی کاک کەریم ئەحمەد وتارێکی نووسیبوو کە بەجۆرێک لەجۆران ھێرشی بۆسەر "کورتەباسێک لەسەر سۆسیالیزم" تێدا بوو. ئەوەش قەت نەبوو بە باعیسی شێواندنی پێوەندی‌یەکانمان. وەکوو لێکدانەوەیەک سەیری کرا و ھیچی دیکە.

گواستنەوەی بنکەی ڕێبەری بۆ باشووری کوردستان

عەباس کاردۆ: زۆر دوای گرتنەوەی جادەی سەردەشت-پیرانشار نەبوو کە حیزبی دێمۆکراتو دیارە لایەنەکانی دیکەش ناچار بوون بنکەی سەرکردایەتیی خۆیان بۆ بەشی باشووری کوردستان ڕاگوێزن کە لەژێر دەستی حکوومەتی بەعسدا بوو. پێت وایە ئەوە سەرەتای دوورکەوتنەوەیەکی بەردەوام بوو کە پێوەندیی حیزبی دەگەڵ خەڵک بڕی؟ ئایا هیچ ڕێگا چارەیەکی دیکە نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانەی لە قەراغێ دانیشتوون وەکوو دەڵێن زەبیان ڕووتە. ئەوی لەشەڕێ نەبێ شێرە. لەپاش شەڕێ هەموو کەس قارەمانە. ئەوانە ئیستیلاحاتێکن کە گوتراون. ئەگەر تەماشای ئێران بکەین جوابی ئەو پرسیارەمان وەدەست دەکەوێ. دوای ئینقیلاب لە زۆربەی ئەو ناوچانەدا کە نەتەوە ژێردەستەکانیان لێ دەژین بزووتنەوە و ڕاپەڕین بۆ داخوازی نەتەوایەتی دەستی پێ کرد. تەنانەت لە ئازەربایجان کە گەورەترین نەتەوەی زۆڵێکراوی لێیە. بەڵام ماوەیەکی کەمی پێ نەچوو کە هەموویان سەرکوت کران. مەسەلەن ئاغای شەریعەتمەداری مەجبوور بوو ئیعلانی ئینحیلالی حیزبەکەی بکا کە ئیدیعایان دەکرد ٣ میلیۆن ئەندامی هەیە. حیزبی دێمۆکرات قەت ئیدیعای وای نەکردوە کە بڵێ یەک میلیۆن ئەندامیشی هەیە. ڕەنگە ئیدیعای بەمیلیۆن لایەنگری کردبێ بەڵام بۆ ئەندام نەی کردوە. ئەوجار پێزەوەی چەند ساڵان تەواوی هێزی جمهوریی ئیسلامی لەسەر کوردستان، حیزبە سیاسییەکانی کورد کز بوونەوە کە دیسان باری هەرەقورسی هەر لەسەر شانی حیزبی دێمۆکراتە. کەسێک پێی خۆشە یان یەکێک پێی ناخۆشە ئەوە حەقیقەتێکە. کەوایێ ئاکامی ئەوە کە ئەو ڕێگایەمان نەگرتبایە پێشێ چ دەبوو؟ دەبوو خۆکوژییەکی قارەمانانە بکەین کە ئەمن هەمیشە بەغەڵەتم زانیوە. هەر بڕۆی بڵێن قارەمانە خۆت بکوژێ. حیزبەکەت لەبەین بچێ. یان گرتنەبەری ڕێگایەک کە دڵخواز نیە، بەڵام وەسیلەیەکە بۆ بەقاو دەوامو درێژەی تێکۆشانو خەباتەکە.

ڕەنگە لەو ڕێگایەوە پێوەندیی خوێندوتۆڵ، گەرموگوڕی نێوان حیزبو خەڵک خەڵەلی تێ کەوتبێ، ئەوە ڕاستە. بەڵام پێم وا نیە پێوەندیی حیزبی دێموکراتو حیزبەکانی دیکەش دەگەڵ کۆمەڵانی خەڵک بەوە پچڕابێ. ئەو بەبیانە کە ئەو ٤ تێکۆشەرە کوردەو تێکۆشەرێکی غەیرە کورد ئیعدام کران(مەبەست شەهید ئەرژادی کەمانگەر، مەهدیی ئیسلامیان، فەرهادی وەکیلی، شیرینی عەلەم هوولیو عەلیی حەیدەریانە کە ڕۆژی ١٩ی بانەمەڕی ١٣٨٩ی هەتاوی لەلایەن کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە ئیعدام کران. عەباس).

ڕۆژێکی لێرە سمینارێکیان پێک‌هێنا بۆ هەڵسەنگاندنی ئەو وەزعییەتە. یانی شەهیدکرانی ئەو ٥ تێکۆشەرەو لەپاشان ئەو حەرەکەتە ئیحتیرازی‌یەی لە کوردستان وەڕێ خرا. ئەمن لەوێدا گوتم کە ئەوە هێندێک شتی نیشانەدا. یەکێک لەوانە ئەوە بوو کە بەخیلافی هێندێک تەبلیغاتی ئەملاو ئەولا، ئێستاش ئەو هێزە سیاسی-یانەی کورد لەنێو خەڵکی کوردستاندا خاوەنی جێگەو پێگەی تایبەتیی خۆیانن. چونکی ئەگەر بە ناقیسیش بوو بە یەک دەنگ داوایان لە خەڵک کرد بێنە مەیدان و خەڵکیش بەدەنگیانەوە هاتن، ئەوە نیشانەی پێوەندی-یە. ئەگەر پێوەندی نەبێ، سەت تەنەکە ئاو بخۆنەوە کەس نالێ عاقیبەتتان بێ. کەوابێ ئەو پێوەندی‌یە ڕەنگە لاواز بووبێ، گەرم گوڕی‌یەکەی نەمابێ، بەڵام نەپچڕاوە هەر بەردەوامە.

ئەگەر کورتی کەمەوە پێم وایە هاتنی ئەودیوەمان نادڵخواز بوو، بەڵام ڕێگای دیکە نەمابوو. ئەگەر هێزە سیاسی‌یەکانی کورد لەوێ هەر مابانەوە تەعاتیانە پشتی جەبهە، بەتایبەت کە ئیدارەت هەبوو، مەقەڕاتت هەبوو، ئینتیشاراتت هەبوو، ڕادیۆت هەبوو، ئەواندت هیچی تەدەما. دەبوو ببینە چەند سەت پێشمەرگەیەکی چەک لەشان کە ڕەنگ بوو قارەمانەتی بنوێنن بەڵام پاش ماوەیەک بەرە بەرە لەبەین دەچوون. بێجگە لەوەی کە ماڵوێرانیی زیاتر بۆ خەڵکەکە دروست دەبوو. بەڵام ئەو حەرەکەتە دەگەڵ ئەوەی کە دڵخواز نەبووە، کارێکی عاقڵانە بووە. ئەوە یەکەمجاریش نەبووەو هەر بۆ ئێمەش نەبووەو هەر لەنێو کوردیشدا نەبووە. زۆرجار بزووتنەوەیەک مەجبوور دەبێ بۆ ماوەیەک پاشەکشە بکا. پێم وایە قسەی کۆنفۆسیۆسە کە دەڵێ قارەمان ئەوە نیە قەت نەکەوێ، قارەمان ئەوەیە دوای هەموو کەوتنێک هەستێتەوە. بۆ حیزبی دێمۆکراتو بزووتنەوەی کوردیش وایە. تێشکانو پاشەکشەی هەبووە، بەڵام مردنی نەبووە، چۆتە پێشێ، کشاوەتەوە، کەوتوە، هەستاوەتەوە. لە خەباتێکی بەردرێژدا ئەوە شتێکی سروشتی‌یە.

کورتەباسێک لەسەر سۆسیالیزم

هەیاس کارەۆ: وا بزانم هەر لەجەنگەی ئەو پاشەکشانەدا بوو کە لە بەڕێوەبەری کۆنگرەی شەش دا، لە جەڕەیانی کۆنگرەو دوای ئەویش، کتێبەی "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم" هاتە گۆڕێ و بەو هۆیەش ژمارەیەک لە ئەندامانی حیزب یان ڕۆیشتن یان دەرکران. ئایا هێنانەگۆڕی ئەو باسە لەو سەردەمەدا پێویست بوو؟ قازانج و زەرەرەکانی بۆ حیزبو بزوتنەوە چی بوون؟ کەسانی ناسراوی موخالیف کێ بوون و بۆخۆت لەو بارەیەوە چۆنت بیر دەکردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو باسێکە کە لەواقیعدا بۆتە بەشێک لە تاریخ. بەڵام ئەو باسە نەی کۆنگرەی شەش و دوای ئەو وەختێ کە هاتینە پشت سنوورەکان نەبوو. ئەو باسە لە کۆنفرانسی سێهەمی حیزبی دێموکراتدا دەستی پێ کرد. لە کۆنگرەی سێهەم بەردەوام بوو. لە کۆنگرەی چوارەم و لە کۆنگرەی پێنجەمیش هەڵگیرسایەوە هەتا لە کۆنگرەی شەشەمدا بەو سیفەیە نووسرا کە دەنگی دایەوە. دەنا لە کۆنفرانسی سێهەم کە لەو کۆیەی کە ئێستا لێی دانیشتووین گیرا، ئەو باسە هەبوو. کەریمی حیسامی قسەیەکی کرد و ئەمنیش قسەیەکم دەمرقابیلدا کرد. گوتی سۆسیالیزم، دێموکراتیکە، نادێموکراتیکی نیە. ئەگەر گوتت سۆسیالیزم، یانی هەموو شتێک. هەموو شتێکی تێدایە. ئەمنیش گوتم لە نێو مەلایانو موسوڵمانەکانیدا دەیانگوت "ئەڵڵا" یانی زاتی موستەجمیع بۆ جەمیعی سیفاتی کەماڵ. بەعیباراتو کەلیماتی عەرەبی دەیانگوت. واتە ناوی "ئەڵڵا" یانی زاتێک کە هەرچی سروشتی کەماڵ هەیە تێیدایە. گوتم ئەتۆ بۆچی سۆسیالیزمەمان بۆ ئاوا لێدەکەی؟ نەخێر. سۆسیالیزم شتی باشیشی هەیەو شتی خراپیشی هەیە.

بەهەر حاڵ ئەوەڵدەن موبتەکیری ئەو تێزەو ئەو فکرە خودی دوکتۆر قاسملوو بوو. دوکتۆر قاسملوو لە وڵاتانی ئورووپایی ژیابوو. لەنێو کوردی شەبری کۆمۆنیستدا هیچ کەس ئەوەندە شارەزای بیروباوەڕی سۆسیالیستی نەبوو، یان موتالەعاتی ئەوەندەی نەبوو. لە عەینی‌حاڵدا پیاوێکی ئازادو ڕووناکبیر بوو، دەروێش‌سیفەت نەبوو. بە بێ‌شک ژیان لە ئورووپای غەربییش کە شتێکی بەناوی ئوروکۆمۆنیزم تێدا هەبوو، شوێنەواری لەسەری دانابوو. حیزبی کۆمۆنیستی ئیتالیا بە دەرەجەی یەکەم دوایە حیزبی کۆمۆنیستی فەرانسەو هێندێک لە ئەحزابی کۆمۆنیستی دیکەی ئورووپایی، ئەو فکرەیان هێنابووە گۆڕێ کە دەبێ حیزبە کۆمۆنیستەکان لەژێر هێژموونی حیزبی کۆمۆنیستی ئیتیحادی شووەوی بێنە دەرێ. لە عەینی‌حاڵدا لەو

شتەش کە پێیان دەگوت دیکتاتۆریی پرۆلیتاریا ناڕازی بوون. دوکتۆر قاسملوو لەو موحیتەدا ژیابوو. بۆیە لەمێژ بوو، یانی لە کۆنفرانسی سێیەمەوە کە ساڵی ١٩٧١ بەسترا هەتا دەگاتە کۆنگرەی شەشەم کە ساڵی ١٩٨٤ گیرا، لە هەموو ئەو ماوەیەدا ئیدامەی هەبووە، بەڵام لەوێدا بەو سیغەیە کە سۆسیالیزمی دێمۆکراتیکی لێپەیدا بوو لە بەرنامەی حیزبدا جێگای کرایەوە ئەو ناسیلکەی کورتە باسەشی لێ هاتە دەرێ.

باسی ئەوە کرا کە سەرانی موخالیفی سۆسیالیزمی دێموکراتیک کێ بوون. ئەمن بۆخۆم لە ڕیزی مواڤیقانیدا بووم بێ ئەوەی ئیددیعا بکەم تیئۆریسیەنی ئەو شتە بووم. لە موخالیفەکانیش ئەگەر لەسەرتاوە پێدا بێین، ناوی کاک کەریمی حیسامی و کاک حەمەدەمینی سیراجی بەرچاو دەکەون. دواتریش بەشێک لەوانەی هەتا ئێستاش لەڕیزی تێکۆشەراندان یان لەڕیزی ڕێبەراندا هەن. کاک حەسەنی ڕەستگارو کاک جەلیلی گادانی موخالیفی ئەوە بوون. لە کۆنگرەی شەشدا شتێکی خۆش گوزەرا. ئەگەر لەبیرم بێ بەینی مرۆ سەرهەنگ قادری بوو. ئەویش موخالیفی کورتەباس بوو. سەرهەنگ قادری گوتی ئەوانەی پشتیوانی لە سۆسیالیزمی دێمۆکراتیک دەکەن زۆریان لەبەر ناگاهی نیە. هەر لەبەر ئەوەیە دوکتۆر قاسملوو وا دەڵێ. ئەمن گوتم کاک سەرهەنگ ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە لەنێو لایەنگرانی هەر دووک بۆچووندا ئەو دوو دەستەیە هەن. هەم مواڤیقان و هەم موخالیفان. هێندێکیان بۆخۆیان ئەزموو دەدەن ئەزمراتی خۆیانیان هەیە، هێندێکیشیان پەیڕەوی لە ئەزمراتی کەسی دیکە دەکەن. بەڵام پێم ناڵێی بۆچی پەیڕەوی لە ئەزمراتی فلان برادەر ئیفتیخارە گوناح نیە، بەڵام پەیڕەوی لە ئەزمراتی دوکتۆر قاسملووی گوناحە؟ باشە ئەتۆ پێتخۆشە پەیڕەوی لە ئەزموی یەکێک بکەی، ئەمن پێمخۆشە پەیڕەوی لە بۆچوونی یەکی دیکە بکەم، هیچیان تاوان نین. یانی لەبیرمە شتێکی ئاوا ئەو وەختی گوزەرا.

بەهەر حاڵ شتەکە ئەو وەختی ئەهاتبووە پێشێ. ئێستا پاش چەندین ساڵ کە بەسەریدا تێپەڕیوە، ڕەنگە بتوانین بڵێین ئەدەبا ئەو مەسەلەیە ئاوا عومدە کرابایەوە. بەڵام بە باوەڕی من حیزبێکی سیاسی مەسائیلی خۆی نابێ وەک فارس دەڵێ "ماستمالی" بکا، یان وەک کورد دەڵێ دیزە بەدەرخۆنەی بکا. حیزبی سیاسی دەبێ لەسەر ئەو مەسەلانە ڕوون بێ. ئەگەر ئەمن بڵێم خراپ بوو، بە بارێکی دیکەدا دەڵێم خراپ بوو. حیزبی دێمۆکرات، حیزبی ئیدئۆلۆژی نیە. حیزبێکی میللی - دێمۆکراتیکە. ئەدەبوو نوسوولەن بکەوێتە نێو ئەو کێشە فکری‌یانەی نێوان حیزبە کۆمۆنیستی‌یەکان. ڕەنگە لەو بارەیەوە ئیرادی پێ وارید بێ. دەنا ئەوە نابێتە دەلیل کە ئە شۆڕشدابین. خەڵکی دیکەش دە شۆڕشدان و مەسائیلی ئەزمریش دێتە پێشێ.

خۆ دیارە لەسەر یەکێش دوایە دەرکەوت ئەو ئەزمرییەیە درووست بوو کە دوکتۆر قاسملوو هێنابووی. بەڵام خەڵکەکەی دیکەمان زۆری لێ‌ئەدەزانی. داستانێکم لەبیرە. لەسەر جەنازەی دوکتۆر قاسملووی. برادەرێکمان

دیتمەوە -لەبەر دەلایلێک ناوی ناهێنم- کە هەرچەند موخالەفەتی دەگەڵ سۆسیالیزمی دێمۆکراتیک باعیس نەبوو خودا نەخواستە لەحیزب دەربکرێ، بەڵام بۆ ماوەیەکی زۆر لە حیزب دوور کەوتەوە.و یەکێک لە هۆیەکانی دوورکەوتنەوەشی ئەوە بوو. پاش جەنازەکە داوای کرد کە پێکەوە دانیشین. دیارە ئەوەندەی و پێش ئەوەش دۆست بووین، ئێستاش هەر دۆستین و دەزانم هەتا ماوین هەر دۆست دەبین. ئەوێ گوتی پێم خۆشە لەوێ بەولاوە دەگەڵ حیزب هاوکاری بکەم. ئەمن ئێستاش داوو بەردە نیم. تاریخ سابیتی کرد کە لە ئیختیلافی ئێوە حیزبی دێمۆکراتدا، حیزبی دێمۆکرات لەسەر حەق بووە. ئێستا تەنیا کورسیی سەر ڕێگای هاوکارییەکی چالاکانەی من ئەو دوو دەستەیییەیە، کە ئەو وەختی ڕێبەرایەتی شۆڕشگێرمان هەبوو. ئەمن زۆرم سپاس لێ کرد. دوایە گوتم هەرچەند ئەوە زۆر خۆشە، بەڵام دیسان گلەیی‌یەکم هەر لێت هەیە. گوتی چییە؟ گوتم ئەوە کە دەڵێی تاریخ ئیسباتی کرد مەتزووری ئەوەیە ئەو سیستەمە سۆسیالیستییە غەڵەتە؟ گوتی بەڵێ وایە. دەی گوتم بۆ هەتا کوردێک ئەوەی دەگوت غەڵەت نەبوو، بەڵام ئێستا کە ڕووسێک دەیڵێ قسەکەی قبووڵ دەکرێ؟

عەباس کاردۆ: دەگوترێ دوای کۆنگرەی شەش ڕێبەرایەتیی حیزب نارازییانی کورتەباسی ناچار دەکرد یان ئیمزا بکەن کە قبووڵیانە یان ڕیزەکانی حیزب بەجێ بێڵن. ئەوە ڕاستە؟ ئەگەر بەڵێ، بۆ ئەو کارە دەکرا؟ مرسوولەن لە حیزبێکی دێمۆکراتدا چۆن دەبێ خەڵک ناچار بە شتی وا بکرێن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەوە کەمێک موبالەغەی تێدایە، یان زۆریی موبالەغە تێدایە. شتەکە ئەوە نەبوو. داواکە ئەوە بوو کە بابە ئەوە هەتا ئەو کاتەی نەبیوو بە سیاسەتی حیزب جیدالێکی فکری بوو دەبەینمانەوە تەنیەیی تێکۆشەرانی حیزبی دێمۆکراتدا. ئێستا کە بۆتە خەتی سیاسیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان، ئێوە بیرو باوەڕەکەتان بۆخۆتان هەیە، بەڵام حەقتان نیە تەبلیغی لەسەر بکەن.

عەباس کاردۆ: ماموستا موبالەغەکە دە کوێدایە، ئەو پرسیارەش هەر وا دەڵێ، دەڵێ یان دەبێ قبووڵی بکەن یان بڕۆن.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا نەگوتراوە دەبێ بڕۆن. نەش گوتراوە دەبێ قبووڵی بکەن. بەڵام گوتراوە حەقتان نیە لەدژی بەدوێن. بیر و باوەڕی خۆتە بەڵام حەقت نیە تەبلیغی بۆ بکەی. ئەو دووانە فەرقیان هەیە. ئەمن بۆخۆم لە دوای کۆنگرەی ١٠ شتێکی دیکەم هێنا کە ڕەنگە بێگەیێی باسی بکەین. دەرێدا ئەوەم هێنا کە ئیجازە بە موخالیفان بدەین کە دەنێو حیزبدا موخالەفەتیشی دەگەڵ بکەن. تەبلیغیشی لەدژ بکەن لەو شتەی باوەڕیان پێی نیە. بەڵام ئەو وەختی ئەو مەسئلە دە ئەساسنامەی حیزبدا نەبوو کە موخالیفی فکری حەقی هەبێ دەنێو

حیزبدا لەزیندی ئەوە قسە بکا. گوترا ھەتا ئێستا لەنێو ئەندامانی حیزبدا ژمارەیەک ناوابان بیر دەکردەوە ژمارەیەک بەپێچەوانە کە ئەبوو بەخەتی حیزب. ئێستێ کە خەتی حیزبە، ئەتۆ کەیفی خۆتە قبوولتە یان قبوولت نیە، بەلام حەقت نیە لەدژی بدوێی. ئەوان ئەوەیان قبوول نەبوو. ئەوان دەیان گوت لە دەرێ و لە ژووری لەزیندی تەبلیغ دەکەین. ئەو حەقەیان پێ نەدرا، بۆیە ژمارەیەک دەرکران. ئەوە راستە.

عەباس کاردۆ: ئەتۆ ئەسڵەکەت قبوولە یان ئەو بڕیارەت قبوولە کە ئەو وەختی حیزب دای؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بڕیاری حیزب ھەمیشە بۆ من ناوا بووە. ئەو وەختەی بڕیاری حیزب لەسەر شتێکی دەرێ، ئەندامی حیزب دەبێ پابەندی بێ. ئەو ڕۆژانە کە کێشەی لۆگۆی کورد کانالی ھاتە پێشێ، ئەمن دەگەڵ یەکێک لە ڕەفیقانی زۆر عەزیزم قسەم کرد. گوتم باشە ئەو خەڵکە ئیعتیرازی ھەیە بۆ نای ھێنەوە سەر جێی خۆی؟ خەڵک ئیعتیرازی بەوە ھەیە ئێمەش تەلەڤیزیۆنمان بۆ ئەو خەڵکەی دەوێ. کە کەمێک کێشەمان بوو گوتی ئەتۆ وەختێکی دەتگوت نابێ ئاڵای کوردستانی دانێن کەچی ئێستا دڵێی بۆ ئاڵای کوردستان لەسەر لۆگۆی کورد کانالی ھەڵگیراوە. گوتم سیاسەتی من ئەبەدەن نەگۆڕاوە. ئەو وەختی حیزبی دێمۆکرات بڕیاری نەبوو ئاڵای کوردستان دابنێ، حەقم بوو بڵێم مادام حیزب ئاڵا دانانێ، فەرد حەقی نیە دای بنێ. بەلام ئێستا حیزب بڕیاری داوە ئاڵا دابنێ، کەوابوو ئەندامانی حیزب لەو جێگایانە کە پێویستە دەبێ ئاڵا دابنێن. گوتم سیاسەتی من ھیچ نەگۆڕاوە. ئەوەی کە ھەیە دەبێ دیفاعی لێ بکەین.

ئەمن بۆخۆم لە ناستانەی کۆنگرەی دەیەمدا لەسەر ھێندێ مەسەلە ئیختیلافم دەگەڵ ھاوڕێیانی دەفتەری سیاسی ھەبوو. بەلام حەقم نەبوو بێم لەنێو ئەندامانی حیزبدا تەبلیغ بۆ بیروڕای خۆم بکەم. دەمیان گوت ھەر لە دەفتەری سیاسیدا حەقت ھەیە. قەناعەتم دەکرد. دەمگوت بابە کۆبوونەوەی دەکەین لە سالۆنێ قسەی خۆم بۆ خەڵکی دەکەم، دەیان گوت نا. مەجبوور بووم قبوولی بکەم. خەتی حیزبی دێمۆکرات ئەو وەختە ئەوە بوو. کە وەختێک شتێک بۆتە بڕیاری حیزب، ئەندامان حەقیان نەبووە تەبلیغی لە دژ بکەن.

عەباس کاردۆ: بەلام خودی ئەسڵی قانوونەکەت قبوول بووە یان نا؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن دواتر ھەوڵم داوە ئەوەی بگۆڕم.

عەباس کاردۆ: یانی ئەوە ھەڵە بووە تێدی.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن نالێم ھەڵە بووە. مادام بڕیاری حیزبە دەبێ پەیڕەوی لێ بکرێ ھەتا دەگۆڕێ. یانی ئەو وەختی ئەو ئەندامانە ھیچ حەقیان نەبووە بچن تەبلیغ لە دژی سۆسیالیزمی دێمۆکراتیک

بکەن کە بۆتە بڕیاری حیزب. حیزبێک کە ئەوی بڕیار داوە، حیزبایەتی بۆخۆی ئوسووڵی هەیە. ئازادی دەی-کەی یان نای کەی، بەڵام کە کردت دەبێ بەو جۆرەی بکەی کە حیزبایەتییە. ئەو وەختێنا وا بووە. لەپاشان کارم کردووە، هەوڵم داوە بۆ ئەوەی ئەو بگۆڕێ، بەخۆشییەوە هەوڵەکانم سەرکەوتنیشیان بەدەست هێناوە.

عەباس کاردۆ: کەسایەتییەکی ناسراوی ڕێبەرایەتیی حیزب کە ماوەیەکی زۆریش بوو دەنێو حیزبدا بوو، دوای کۆنگرەی شەش حیزبی جێ هێشت و دواییەش حیزبی دیکەی پێک هێنا. ئەو کەسە بەڕێز کاک ئەمیری قازی بوو. خۆت کاک ئەمیر چۆن دەناسی و داخوا دوورکەوتنەوەی ناوبراو چ زیانێکی بۆ حیزب بەدواوە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن کاک ئەمیری قازی بە پیاوێکی دڵسۆز و نیشتمانپەروەر دەزانم. ئەوە کە بۆ لە حیزب دوور کەوتەوە دەلایلی زۆری هەبوو. لە زۆر شتدا دەگەڵ خەتی سیاسیی حیزبی دێموکرات نەدەهاتەوە. لەواقیعدا کاک ئەمیر کە ئەمن ناوشیم هێنا، یەکێک لە موخالیفانی کورتە باس بوو. بەڵام ئەو هەر لەبناغەڕا موخالیفی سەرسەختی ئەو جۆرە فکرێکی چەپ و کۆمۆنیستی و سۆسیالیستی و مارکسیستی بوو. دەگەڵ خەتی ئەو کاتی حیزب نەدەهاتەوە، جا ئێستا ئەو خەتە دروست بووبێ یان غەڵەت. لەبەر ئەوە بێ-ئەوەی حیزبی دێموکرات دەری بکا بۆخۆی کشایەوە و ڕۆیشتە دەرێ و دواییەش حیزبی خۆی پێک‌هێنا. ئەمن ئێستاش دۆستایەتیم دەگەڵی هەر گەرم و ڕەنگە هەتا ماوین هەر دۆست بین، بەڵام وەختی خۆی لەنێو حیزب-دا بیروباوەڕمان لێک جودا بوو.

لە هەر باخچەی گوڵێک

هیوا کاردۆ: هەر لە بنەماڵەی بەڕێزی قازی‌یەکان ئێمە کاک عەلی قازی (کوڕی ڕەش)مان هەیە. کاک عەلی کوڕی قازی موحەممەدە حەق وابوو لەو حیزبەدا کاری کردبا کە باوکی دای‌مەزراند. نەک هەر ئەوە نەبوو، بگرە وا بزانم ماوەیەک حیزب دەگەڵی دەکێشەشدا بوو. دەکرێ باسێکی گشتی لەو بارەیەوە بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: بەباوەڕی من کاک عەلی یان بڵێین کوڕی ڕەشاغا- مەعمولەن وایان پێ‌دەگوت- پێم وایە لە بەشە میراتی بابی خەتە سیاسی‌یەکەی بۆ نەماوەتەوە. ئەموالی پێشەوا قازی هەرچی بووبێ بۆ منداڵەکانی بەجێ ماوە. بەڵام لەباری خەتی سیاسی و فکری‌یەوە ئەو هیچ وەختێک تێکۆشەری ڕێگای قازی موحەممەد نەبووە. ئەمن ناڵێم خائین بە ڕێگای قازی موحەممەد بووە، یان خائین بە ڕێگای کوردایەتی بووە. تۆمەتی خراپی لێ نادەم. بەڵام قەت لە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات نەبووە. ئەوەش واجب نیە حەتمەن وابێ. ئەمن بۆخۆم منداڵەکانم هەموویان یان ئەندامی حیزبن یان لایەنگرن. بەڵام ئەمن پێم‌گوتوون ئەگەر لەبەر من دەبنە حیزبی، مەبن. ئەگەر باوەڕتان پێی هەیە ببنە دێموکرات دەنا چ حیزبێکتان پێ‌خۆشە ئەوی هەڵ-بژێرن. یانی کوڕی ئەندام یان ڕێبەری حیزبێک مەجبوور نیە حەتمەن ئەندامی ئەو حیزبە بێ. کاک عەلی قازیش قەت ئەوەی نەبووە.

ئەوەی کە ڕووی دا ڕەنگە بۆ خۆش نەبێ بێ. ئەگەر نەبایە باشتر بوو. بەڵام ئەوەش شتێک بوو کە بەداخەوە نەدەکرا نەبێ. چونکی کوڕی ڕەش پێی وابوو بوون بەکوڕی قازی موحەممەد هەموو شتێکە. هەر وەک جارێک گوتبووی ئەمن دەچم لە ساباڵاغێ قسە بۆ خەڵکی دەکەم جا بزانم خەڵک منیان دەوێ یان قاسملوو. پێی وابوو خەڵک کە قاسملووی دەوێ تەنیا لەبەر ناوەکەیەتی. ئەویشیان لەبەر ناوەکەی دەوێ. بەڵام قاسملوو لەبەر خەت و ڕێبازو سیاسەت و کارو کردەوەی قبووڵ دەکرا نەک لەبەر ئەوەی کوڕی موحەممەد ئاغای وسووقە. کاک عەلیشیان بۆیە ناوێ کە کوڕی قازی موحەممەدە، لەبەر هۆی دیکەیە. دیارە لەبەر ئەوەی کوڕی قازی موحەممەدە لەلای هەمووان حورمەتێکی هەیە، هەر وەک لەلای منیش هەر وایە.

بەڵام ئەو وەختی کاک عەلی چووبوو دەگەڵ دەوڵەتی عێراق رێک کەوتبوو، سیلاحی وەرگرتبوو کە بێ لە کوردستان شتێک وەری بخا. شتەکەشی دیارە زیاتر لە موقابەلە دەگەڵ حیزبی دێموکراتدا بوو، ئەوە بوو کە حیزبی دێموکرات دەورەی لێدا و ئەفرادەکەی چەک کردن. لەپاشانیش بۆ ماوەیەک لەزینداندا ڕای گرتن، ئەوە ئەگەر نەبایە خۆشتر بوو، بەڵام زەروورەت وای کرد کە ئەوە ڕوو بدا.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا پرسیار ئەوەیە حیزبی دێموکرات لەحاڵێکدا بۆخۆی پێوەندیی دەگەڵ عێراق هەبوو و کۆمەکیشی لێ وەردەگرت، چۆن بوو بۆ ئەوانی دی ئەو ڕێگایەی نەدەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: حیزبی دێموکرات قەت بە پێوەندیی هیچ هێزێکی سیاسیی دیکە دەگەڵ دەوڵەتی عێراق ئیعتیرازی نەکردوە، بەڵام دەوڵەتی عێراق پێی خۆش بوو دەگەڵ هەموو سەرۆک عەشیرەتێک بۆخۆی پێوەندیی دامەزرێنێ، لەبەر ئەوە موخالیفی بووین، ئەوە ڕاستە. مەسەلەی حاڵەتی دیکەش هەبوون، با بیرێکیان تازە نەکەینەوە کە خەڵکی دیکە چوون چەک و تەقەمەنی و شتیان لە دەوڵەتی عێراق وەرگرتوە و حیزبی دێموکرات پێشی پێ گرتوون، ڕەنگە لەجێیەک حیزب دەستی نەوەشاندبێ، بەڵام موخالیفی ئەوە بووە خەڵک وەکوو تاک، وەکوو ڕەئیس عەشیرە ئەو پێوەندییە بگرن. دەنا مەسەلەی سازمانە سیاسییەکانی دیکە پێوەندییان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هەبووە، لە کوردستانییەوە بگرە تا ئێرانی، حیزبی دێموکرات موخالەفەتی دەگەڵ هیچ کامێکیان نەکردوە. ئەویش کە چووبوو لەعێراقیەوە خەتەکەی ئەوە بوو کە وەک بەدیلی حیزبی دێموکرات بیکا، لەحاڵێکدا خۆی حیزبی نەبوو، یانی کاک عەلی خاوەنی حیزبێک نەبوو کە وەک حیزبێک بیکا، وەکوو خۆی چووبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا مەلا شێخ عێزەدینیش حیزبی نەبوو، وەک شەخس دەیکرد و کەمیش پێشی نەدەگرت.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مامۆستا شێخ عێزەدین لەعێراقیدا پووشتی هێندێک سازمانی دیکە بوو، ئەجێر نەیش وا نەبوو. بۆخۆی موتڵەق بۆخۆی نەبوو، بۆخۆی هیچ کەسی نەبوو، بەڵام وەکوو شەخسییەتێک ناسرابوو. ئەمن بۆخۆم لە عێراقییەکانم بیستوە کە گوتوویانە شێخ عێزەدین بۆمە گرینگە، لەحاڵێکدا دەزانین ئەو تەئسیراتی ئێوە براکەیەتی کە تەئسیراتی هەیە. ئەمن هەر بۆخۆم لێم بیستوون.

عەباس کاردۆ: بنەماڵەی گەورەی قازی‌یەکان لەبواری جۆراوجۆردا خزمەتیان بە کورد کردوە، لەنێو ئەوان دا ئەدیبی بەتوانا، نووسەر، وەرگێڕو سیاسەتوانی نازاش هەڵ کەوتوون. جەنابت هەتا چ ڕادەیەک دەگەڵ کەسایەتی‌یەکانی سەر بەو بنەماڵەیە ئاشنایەتیت هەبوو پێت خۆشە چی‌یان لەسەر بڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بنەماڵەی قازی‌یان هەتا پێش ئەوەی قازی موحەممەدیان تێدا هەڵ کەوێ، بنەماڵەیەکی گەورە بوون، هەم موقتەدیر بوون، هەم خاوەن‌بەهرە بوون، بەهرەی جۆراوجۆریان هەبووە. مەسەلەن سەیفی قازی(سیف‌القضات)، هەرچەند بەرهەمی شێعری کەمە بەڵام بە یەکێک لە پێشەنگانی شێعری موکریان دەناسرێ. پاشان خەت‌خۆشی باش، نەققاشی باش‌و ئەدیبی باشیان تێدا هەیە.

بەداخەوە فورسەت ڕێ نەکەوتوە ئەمن دەگەڵ زۆرانیان پێوەندیم هەبێ. بەڵام لەسەر یەک دەگەڵ ئەوانەی کە دەیان ناسم دەگەڵ هەموویان ئیحتیرامی موتەقابیلمان دەبەین‌دا هەبووە. ئێستێش ئەگەر لەوڵات بین پێم وایە دۆستایەتی‌و پێوەندیی بەرپلاوەمان دەبەین‌دا دەبێ. بەڵام ئەمن قاچاغم لە شاخی‌و ئەوان لە وڵات دەژین، ڕەنگە گرتنی ئەو پێوەندی‌یە هێندە ئاسان نەبێ. غەیری چەند کەسێکیان کە لە دەرەوەی وڵاتن‌و عوضوەتێش لە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانن. پێم وایە غەیری کاک ئەمیر‌و کاک حەسەن، هەرچی قازی لەدەرێ‌یە، بەجۆرێک دەگەڵ حیزبی دێموکراتە. دیارە کاک حەسەن دەگەڵ هیچ حیزبێک نیە.

عەباس کاردۆ: سەقامگیربوونی بنکە سیاسیەکانی حیزب لە خاکی باشووری کوردستان وەکی باوە دەڵێن بەرەبەرە فەرهەنگی خۆخۆری‌و لەپشتەسەرەدانی هێنایە ئاراوە. ئەو ڕەوتە دواتر وا پەرەگرتوو بوو کە "جەناحبازی" بوو بە سیاسەت. پرسیار ئەوەیە داخوا ڕێبەرایەتیی حیزب ئەوەی دەزانی؟ بۆ هەتا هات زیاتر پەرەتان بەو وەزعە دا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش یەکێک لەو شتانەیە کە ئەمن دەگەڵ ئەو موتڵەق‌کردنەی نیم. لەبنی‌ڕا ئاوارەیی‌و دەربەدەری شتێکی خراپە، ئەمن ڕاستەوخۆ نەم‌خوێندۆتەوە، بەڵام لە کەسی دیکەم بیستوە کە باوەڕم بەڕاستگۆیی‌یان هەیە، دەڵێن لێنین کە ڕێبەرێکی گەورەی دنیای سیاسەت بوو، موهاجەرەتی بە موهاجەرەتی لەعنەتی ناو بردوە. موهاجەرەت شتی زۆر خراپی هەیە. بەڵام بۆ ئەوەی ئەو قسەیەی بیسەلمێنم، پێش ئەوە زۆر موخالیفی ئەوە بووم. پێم وایە بۆم باس کردی کە لە کۆنگرەی ٤ دا گوتم ١١ ساڵ لە عێراق بووم ئەگەر بە ١١ ساڵ عومر بۆم بشۆرێتەوە دەی‌شۆمەوە. کە لێرەش بووم پێش ئەو دەورەیەی، دەمگوت بۆ کوردی ئێران ئەوانەی جێگای هیوان بە دەرەجەی یەکەم ئەو کوردانەن کە تەمت عێراقیان نەدیوە. بەدەرەجەی دووهەم ئەو کوردانەن کە هاتوونە عێراق بەڵام نەکەوتوونە بنکەو مەقەڕاتەو شتی وا. بۆخۆیان ژیانی خۆیان ئیدامە داوە. بە دەرەجەی هەزارەم ئێمەین. بۆخۆم تەزەوم لەسەر ئەوەی وا بووە.

بەڵام ئەمەیش حاڵێدا پێمخۆش نیە ئەو شتانە وا لێبکەین کە گۆیا دیاردەگی تەنیا پاش ئەوە لە حیزبی دێمۆکراتدا ڕووی داوە، شتی وا نیە. ئەگەر تەماشا بکەین پێش ئەوەی دەربەدەر بین ، تەنیا بۆ ئەو مەرحەلەیە کە باسی دەکەین، ئیختیلافاتی بەینی چەپەکان و ڕاستەکانی ئەندامی حیزب تەنانەت لەنێو سلوولی زیندانیشدا دەبینین.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا خەتی فکری باس ناکەین.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: کوڕ، خەتی فکری چی، شتی زۆر خراپی تێدا بوو. هەموو شتێک بۆ ئەوە نایی زۆری لێک کەبەوە. لەپاشان ئەوە کۆمیتەی ئینقیلابییە، ئەوە کۆمیتەی ساغ کەرەوەیە، ئەوە ڕێبەرایەتیی کاتیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە. ئەوە پەیڕەوانی کۆنگرەی چوارن. یانی ئەوانە لە دەربەدەری‌دا بوون؟ یانی با ئەوانە نەکەینە باعیس. دەربەدەربوون بۆخۆی خراپە. پێوەندیی‌بڕان دەگەڵ خەڵکی بۆخۆی خراپە. هاتنە جێیەکی دیکە کە لەزۆر بارەوە پێت لەسەر عەرزی خۆت نیەو ڕەوتی خۆت لەدەست دەدەی، هەمووی خراپە. بەڵام با ئەوەی نەکەینە "مسبب‌الاسباب"ی هەموو شتێک. ئەدی مەسەلەی هەر لە باشووری کوردستان ئەو شەڕە عەزیمەی نێوان دوو هێزە گەورەکەی کوردستان لە دەربەدەری‌دا بوو؟ لە ئاوارەوگانتیی‌دا بوو؟ ئەوە نیە لێرە لەسەر خاکی خۆیان حاکمن شەڕ دەکەن. شۆڕشگێڕانی فەلەستینی لەسەر خاکی خۆیانن کە بوونەتە چەند دەستە. ئەنێو تێکۆشەرانی فەرانسەیی و ئەڵمانی و نازانم چی‌دا قەت ناکۆکی نەهاتۆتە گۆڕێ؟ ئەو هەموو کێشەیەی نێوان یەکیەتیی نیشتمانی کە لەسەر خاکی خۆشیانن. حیزبی شیوعیی عێراق چەند جاری لەتبوون تێدا هەڵ کەوتوە. یانی لەخۆڕا کە دەماندوێ شتێک ساز بکەین، شاخ و باڵی لێ دەنێین. جا تەبلیغاتیش وایە، ئەگەر خەڵکەکە ئاگادار نەبێ دەتوانی کێچێک بکەیە گایەک، گایەک بکەی بە کێچێک، یانی ئەوە سوبالەغەیە.

بەڵام دیار، کە پیاو دادەنیشێ و بێکار دەبێ، مەسەلەیەکی کوردی هەیە دەڵێ دەستی بەتاڵ کارگەی شەیتانە. کە هیچ نیە وەختی خۆی پێ پڕ بکاتەوە، مەعموولەن ئەوانەشی لێ پەیدا دەبن. ئەوە کۆمەگ بە وەتەکە دەکا. دەنا فکر ناکەمەوە ئەوانە هەموو لێ دەربەدەری بن. پاشان ئەمن دەمەوێ بڵێم کە دەربەدەری-یەکە ئاکامی شتێکی دیکەیە. مەسەلەن دەڵێن بۆیە پاسیفین چونکە دەربەدەرین. ئەتۆ بۆیە دەربەدەرین چونکە نیمکانی ئەوە نەبوو ئەو خەباتە چەکدارانە بەردەوام نیاسە بدەین. یانی گۆیا بەدڵخوازی خۆمان هاتووین سنوورەکانمان بەجێ هێشتوو لێرە موستەقەڕ بووین؟ دەگەڵ شانازیم بە بەستەبەستی خاکی کوردستانەوە، هەر ڕۆژێکی ئیمکان هەبێ حیزبی دێمۆکرات بگەڕێتەوە بۆ نێو ئەو وڵاتەی بەشوێنی

تێکۆشانی دەناسرێ، ئەگەر حەقیقەتێک تەنخیر بکا پێم وایە هەڵەیەکی زۆر گەورە دەکا. کەوابێ بە مەجبووری هاتووین خۆ دڵخواز نەبووە.

عەباس کاروخ: کۆنگرەی حەوت تەنیا کۆنگرەیەک بوو کە دوکتۆر قاسملوو زۆرینەی دەنگەکانی تێدا هێنابێتەوە. بۆ وا بوو؟ جێی پرسیارە ناوبراو کە مێشکی هەڵسووڕی حیزب بوو بۆ لە کۆنگرەکان دا کەمتری دەنگ دەهێنایەوە؟ ئەوە نیشانەی دێمۆکراتبوونی حیزب بوو یان هۆی دیکەی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نیشانەی دێمۆکراتبوونی حیزبیش هەیە چونکە خەڵک بەئازادی دەنگی خۆی دەدا. بەڵام نیشانەی شتێکی دیکەش هەیە کە بەداخەوە جاروبار هەموو کەس بە مەسئوولییەتەوە بڕیار نادا. نموونەیەک کە زۆرجارم گێڕاوەتەوە با لێرەدا بۆ تاریخ سەبتی بکەم. بۆ کۆنفرانسی سێهەم هێندێک وردە کۆنفرانسمان گرتن بۆ ئەوەی نوێنەر هەڵبژێرین. ئەوانەی شارەکانی باشووری کوردستان ئەمرو کاک مەلا ڕەسووڵی پێشنەمازیان لێ کرابووین بە مەسئوول کە ئەو کۆنفرانسانە بگرین. هاتینە کۆیە بۆ ئەوەی کۆنفرانسی ئێرە بگرین. کۆنفرانسەکەش چ بوو نازانم ١٢ کەس بوون یان ئەو بەرەکەی ١٥ نەفەر دەبوون کە هەر لەماڵی کاک مەلا ڕەسووڵی کۆبووینەوە کە ئەو وەختی ماڵی لێرە بوو. وا بزانم ٢ یان ٣ نوێنەریان هەڵ- دەبژارد. کە ڕەئیەکانمان خوێندنەوە - هێندێش لێک نێزیک بووین خەتی هەمواتمان دەناسی - یەکێک لە ڕەفیقەکان کوڕێکی زۆر باش بوو هەڵبژرابوو. تەماشام کرد دەنگی هەمووپاتی هێنا بوو تەنیا ڕەئیی یەکێک لە ڕەفیقەکانی نەهێنابوو. کە کۆنفرانس تەواو بوو و بڵاوەمان کرد، ئەوان چوونەوە ماڵەکانی خۆیانو ئەمنیش هەر لەماڵە کاک مەلا ڕەسووڵی دەنوستم. گوتم ئەرێ مەلا ڕەسووڵ ئەمن وام هەست کرد فڵانە کەس دەنگی بەو ڕەفیقەمان نەداوە. گوتی وەڵڵا ئەمنیش لێ گەیشتم. گوتم بۆ؟ گوتی نازانم. وەختی نوستنێ هات ئەمن لە دیوی میوانان نوستم ئەویش چۆوە دیوی خۆی. بەیانی هاتەوە گوتی حەلم کرد. گوتم چیت حەل کرد؟ گوتی مەسەلەی ئەو دوو برادەرە. گوتم چی بووە؟ گوتی دوێنێ ژنەکانیان بەشەڕ هاتوون. یانی بەشەڕهاتنی ژنەکانیان دەبێتە باعیسی ئەوەی دەنگ بە یەکتری نەدەن. جا هەڵبژاردن جاروبار ئەوانەی تێدا هەیە.

دیارە کابرا حەقی هەیە دوکتۆر قاسملووی ناخۆش بوێ. خۆشویستنی سکرتێری حیزب لەسەر ئەندامانی حیزب واجب نیە. بەڵام ئەگەر بە مەسئوولییەتەوە دەنگ بدا، دەنگ بەو کەسە دەدا کە بۆ حیزبەکەی بە کەڵکترە جا با لەلای وی خوێنتاڵو ناخۆشەویستیش بێ. ئینسانی ئاگا وا دەکا. مەسەلەن هەر لە کۆنفرانسی ٣ کە هەر لێرە لەو کۆیەی گیرا، کاک دوکتۆر قاسملوو چەند ڕەئی لە دوای کاک کەریم حەدادەوە بوو. کاک کەریم بەکەم دەنگی هێنابوو، کاک دوکتۆر وا بزانم ٤، ٥ دەنگی کەمتر هێنابوو کە

بۆیە ژمارەی دەنگدەرانیش هەر کەم بوو. دەلیلەکەی چی بوو، کاک کەریم دەستی بەڕوێشتو چاکەی دەگەڵ خەڵکی دەکرد. دوکتور قاسملوو کە چەپی بوو ڕەنگە بەشێک بەو تاوانە ڕەئی‌یان نەدابێتێ. یانی بەشێکی ئەوە نیشانەی ئەوە بوو کە لە کۆنگرەیەکی حیزبی‌دا هەموو ئەندامان سیرفەن بە حەلسەنگاندێکی سیاسی و تەشکیلاتی ڕەئی نادەن، خۆشەویستی، ناخۆشەویستی، دڵئێشانو شتی وا شوێنەوار دادەنێ.

عەباس کاوەز: دوای بەناکامەگەیشتنی وتووێژەکانی کوردو دەوڵەت لەساڵی ٥٩-٥٨داو پاش بڕیاری خەبات بۆ "ڕووخانی ڕێژیم" لە کۆنگرەی پێنجەم دا، حیزب هەروا بەدوای وتووێژ دەگەڵ ڕێژیم دا دەگەڕا. لەو ماوەیەدا چەند دانیشتنی دیکەش لێرولەوێ کران کە شتێکی وایان لێ پەیدا نەبوو. دەکرێ باسێک لەو بارەیەوە بکەی، دانیشتنەکان چۆن بوون، لەکوێ بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە تەرحی باسەکە بەو جۆرە دروست نیە. حیزب قەت بەدوای وتووێژدا نەگەڕاوە. بەڵام حیزب لەمێژ ڕا باوەڕی وا بووە و ئێستێش هەر باوەڕی وایە کە مەسەلەی کوردستان بەڕێگای نیزامی‌دا چارەسەر ناکرێ، ئەوە بەو مانایەیە کە نە کورد دەتوانێ بەخۆیو چەند کلاشینکۆفێکەوە ڕێژیم بڕووخێنێو مافەکانی خۆی دابین بکا، نە دەوڵەتەکانیش دەتوانن بەچەکو بەزەبر میللەتی کورد وا لێبکەن واز لە داخوازەکانی بێنێ. کەوابێ وتووێژو ڕێگاچارەی ئاشتیخوازانە دروستترە. بۆیە حیزبی دێموکرات ئەو ئامادەیی‌یەی تێدا هەبووە کە هەر وەخت دەوڵەت ئامادە بێ بۆ وتووێژو چارەسەری ئاشتیخوازانە، حیزب پێشوازیی لێبکا. دەنا ئەوە نەبووە بەدوای‌دا بگەڕێ کە بۆ نایەی قسەم دەگەڵ بکەی. تەنانەت دەتوانم بڵێم لە شەهیدبوونی دوکتور قاسملوویەوە تا بڵێین چەند ساڵ ئەوە پێش - چونکە مابوو کە ئەو دەنگانە ناببیستم - بەدەیان جار ئەو پەیامانە هاتوون کە با وتووێژ بکەین و ئەو شتانە. ئێمە تەنیا ئەرەندەمان گوتوە کە لەباری ئوسووڵی‌یەوە ئامادەین، بەڵام هەموو پێشنیارێکی وامان بۆ وتووێژی نهێنی ڕەت کردۆتەوە.

جا پێچەوانە لەو وەختەی کە پێوەندی‌یەکان پچڕان هەتا داستانی ڤییەن یانی سەرەتای دەستپێکردنی وتووێژەکان لەگەڵ شەهیدبوونی دوکتور قاسملووی کە دەبێتە سەرەتای ساڵی ١٩٨٩ یانی ٣١ی دیسامبری ٨٨ و ١ی ژانویەی ٨٩ی، شتێک نەبووە ناوی لێبنێی وتووێژ. پێموایە پێشتر باسمان کرد کە دیدارێکی وابا هەبوو لە ناڵانی سەردەشتی کە ئەمن بۆ خۆم تێی‌دا بەشدار بووم. بەڵام دەرکەوت بۆ وتووێژ نەهاتوون. هاتوون بۆ ئەوەی زیندانی‌یان بگۆڕنەوە، بەدوای دوو زیندانی‌دا دەگەڕان کە لەلای ئێمە نەبوون. لەئەنتیجەدا ئەوانیش ئەو وەختی زیندانی‌یەکەی ئێمەیان ئازاد نەکرد، لەڕاستی‌دا کاک "عوصمانی قازی"یان بێ‌لەزەت کرد، قەلەچیان کردو بەجارێک هیچیان پێ نەهێشت جا دوایە ئازادیان کرد. ئەوە هەموو قەزیەکە بوو و هیچ شتێکی دیکەمان بەناوی وتووێژ نەبووە.

هیاس کاردۆ: ئەدی لە دژلی دیموکراتو ئەوانە، یان لە ناوچەی مەهاباد دەیان گوت چاو پێکەوتن بووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا ئەوەی مەنتەقەی مەهاباد هەر ئەوە بوو کە چەند جار تەماسیان گرتو لەم کاتێش-را هەر تەماسیان گرت. کەسانێکیان دەدیت، ئەوانیش دەهاتنە لای دەفتەری سیاسی. دەفتەری سیاسی ئوسوولەکەی باس دەکردو ئامادەیی بۆ موزاکەرەیەکی ئوسوولی ڕادەگەیاند. ئەوە سەرئەنجامەکەی بوو بەو دیدارەی لە پێتروشین ڕووی‌دا. لەوێش دەرکەوت کە ئەوخێر ئەوانە نەهاتوون بۆ موزاکەرەیەکی جیددی. لەڕاستی‌دا ئەوەیان کردۆتە بەهانە بۆ ئەوەی ئەو زیندانی‌یانە بگۆڕنەوە. لەوێش ئێمە گوتمان ئەوانە لەلای مە نین. ڕەنگە ئەوەی کە ئەوانە بە زیندانی‌یان دەزانن لە مەیدانی شەڕدا کوژرابن.

هیاس کاردۆ: پێتان وانەبوو ئەوە تاکتیکێک بوو بۆ لەبەریەک‌بڵاوکردنی ئێوە دەگەڵ موجاهیدین؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەیان ئەمن بە ئیحتیمالێکی دوورتر دەزانم. چونکی ئێمە لەنێو شووڕای میللی موقاوەمەتدا شتێکمان نەبوو کە حەقی وتوویژ لەسەر مەسائیلی کوردستان لە ئێمە مەنع بکا. لە ئەساسنامەو ڕێککەوتننامەکاندا شتێکی ئاوا نەبوو هەتا جمهووریی ئیسلامی ئەو ئیستیفادەیەی لێ‌بکا. پێموایە مەدەتەکە هەر بەردانی ئەو دوو کەسە بوو کە وا دیار بوو دەبێ بۆ ئەوان موهیم بووبن.

هیاس کاردۆ: وابزانم دوای کۆنگرەی شەشەم جەنابت بووی بەجێگری سکرتێری گشتی. ئەزموونەکانی خۆت لەو بەرپرسایەتی‌یەدا چۆن هەڵدەسەنگێنی؟ پێتوایە تێی‌دا سەرکەوتوو بووی؟ پێشتر کێ ئەو بەرپرسایەتی‌یەی هەبوو؟ هەر لەم بەشە دا پێمخۆشە بپرسم کارکردنی ئاوا نێزیک دەگەڵ دوکتور قاسملوو ئاسان بوو یان چەتوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە جارێکی دیکەمان باس کرد. پێش کۆنگرەی شەشەم پۆستێک بەناوی جێگری سکرتێر نەبوو. بۆ ماوەیەکی کەم کە دوکتور قاسملوو لە عێراقڕا سەفەری کرد بۆ ئورووپایە، پێشنیاری کرد کاک کەریمی حیسامی لەجیاتی وی بەرپرسی کاروباری سیاسی‌و لەڕاستیدا بەرپرسی یەکەمی حیزب بێ. کە ئەوە بەسەریش چوو کاک کەریم بۆخۆی ناوی لێ‌نابوو جێگری سکرتێر. جا بێ ئەوەی هیچ مەنسەبێکیشی هەبێ هەر بەو ناوە لە بەیرووتو ئەملاو ئەولا قسەی کردبوو. جارێکیش پێش کۆنگرەی پێنجەم دوکتور قاسملوو بەسەفەر دەچوو. ئەمنیش لە سەفەرێکی دیکە بووم. قەرار وابوو بگەڕێمەوە بۆ دەفتەری سیاسی بەڵام نەگەڕامەوە. کە هاتمەوە دوکتور قاسملوو ڕۆیشتبوو. لەوێ‌دا کاغەزێکی بۆ نووسیبووم بۆی بەجێ هێشتبووم. نووسیبووی پێمخۆش بوو بتبینمەوە کە نەهاتیەوە ئەمنیش دەبوایە بەسەفەر بچم بەیەکترمان نەدیت. شتی دیکەش ئەوەیە کە برادەران بەتێکڕای دەنگ دایان تا لەماوەی سەفەری مندا

ئەتۆ کارەکان بکەی. بەخۆشییەوە نووسیبووی ئەگەر ئاوڕیشی لێ دەیێ جێگری سکرتێر کەیفی خۆتە. یانی لەواقیعدا ئیشارەی بە کارەکەی کاک کەریمی حیسامی کردبوو. ئەمن ئەو ماوەیە ئەو پۆستەم بەکار هێنا. ماوەیەکی پێنوایی ٣ مانگی پێوە خوا هەتا دوکتور هاتەوە. بەڵام ئەوە پۆستێکی ڕەسمی نەبوو. ئەمن جێگری سکرتێر نەبووم، هەرچەند بەو ناوەیان ناو دەبردم. هەتا جارێکی لەبیرمە دوکتور سەعیدی ڕەحمەتی بەو ناوە بەنوێنەری حیزبێکی سیاسیی ناساندم کە فڵانە کەس جێنشینی دەبیری کوڵلە. بەڵام ئەوە هەتا کۆنگرەی شەشەم عینوانێکی ڕەسمی نەبوو.

لەکۆنگرەی شەشەم ئەو پۆستە دانرا. ئەوجار کە کەوتە ئینتیخاب بۆ جێگری سکرتێر دوو نەفەر کاندید بوون. دوکتور سەعید و ئەمن. لە ئاکامی ڕەئی گیرییەدا دەنگی من پتر بوو، ئەمن هەڵبژێرام بۆ جێگری سکرتێر. لە کۆنگرەی حەوتەمیشدا هەر ئەمن بووم. لە کۆنگرەی حەوت کە ئەمن بۆم باس کردی پێم خۆش نەبوو بیکەم دوکتور قاسملوو دەلیلی هێنایەوە قبووڵم کرد. بەڵام نازانم ساڵێکی بەسەردا تێپەڕی یان زیاتر یان کەمتر، ئەمن لەو پۆستە ئیستیعفام کرد. بۆخۆشم چوومە لای دوکتور سەعید، گوتم ئەمن ئیستیعفا دەکەم، تکام لێ کرد کە ئەگەر ئەتۆ کاندید کرای خۆت مەپارێزە، چونکی پێم وابوو ئەو لەحەموان باشترە. ئیدی کە ئەو کاندید بوو کە دیارە کاندیدی واحیدیش بوو، بوو بەجێگری سکرتێر.

ئەوی دیکە مەسەلەکە هەم دوو بەش بوو هەم بەتایبەت پێم‌خۆشە بیکەمە دوو بەش، ئەوە کە هاوکاریی نێزیک لەگەڵ دوکتور قاسملووی چۆنە. ئەمن هاوکاریی نێزیکم لەگەڵ دوکتور قاسملووی هەر ئەو وەختە نەبوو کە جێگری سکرتێر بووم. پێش ئەوەش کە پۆستێک بەناوی جێگری سکرتێر هەبێ و ئەمن جێگر بم، تەنانەت لە وەختانێکدا کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندییش نەبووم وەکوو چەند ساڵێکی پێش کۆنگرەی ٤ کە دوای کۆنگرەی ٣ ئیستیعفام کردبوو، هەر لە نێزیک دوکتور قاسملووی بووم و هاوکارییەکی نێزیکم دەگەڵی هەبوو. تەنانەت پێموایە بۆم باس کردی کە دەچووینە کۆنگرەی ٤، هیچکام لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسی لە نووسینی ڕاپۆرتی کۆمیتەی مەرکەزیدا چووکترین کۆمەگێکیان نەکرد. لەحاڵێکدا ئەمن چەند بەشێکی ڕاپۆرتی پێ‌سپاردم کە نووسیمن. یان پۆستی جێگری سکرتێرمان نەبوو کە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی پێنجەم هەر سەرتاسەر ئەمن نووسیم. یانی ئەوەندە نێزیکیمان بووە. بۆیە کار کردن دەگەڵ دوکتور قاسملووی لەو بارەیەوە بۆ من تازە نەبوو.

ئەسەر یەک کارکردن دەگەڵ دوکتور قاسملووی ئەگەر جارێک خۆش بووبێ و جارێک ناخۆش بووبێ، هەموو وەختێک ڕێگایەک بووە بۆ فێربوون. چونکی وەختێک وێک کەوینەوە، نالێم ئەو هەموو شتێکی دەزانی و ئەمن هیچم نەدەزانی، چونکی ئەو دەواتە هەر دووکیان ناحوسکێنن. بەڵام ئەو زۆر زۆری لە عالەمی

سیاسەت دەزانی‌و ئەمن کەم کەم. دوایەش ئەو هەر زۆر زۆری دەزانی‌و ئەمنیش ئەو کەم کەمە نەمابووەو بۆخۆم شتێک فێر ببووم.

هەیاس کاردۆ: بەڵام مامۆستا مەسەلە هەر مەسائیلی سیاسی نیە، مەنزوور بەرخوردی ڕۆژانەو گیروگرفتەکانی کە بەردەوام دێنە پێشێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەرخوردیشمان پێکەوە هەبوو، تەنانەت پێشتریش هەر هەدمان بووە. ڕەنگە بێ ئەدەبی بێ کە دەی‌ڵێم بەڵام دەلیلم هەیە. ئەمن کە کتێبی "کوردستان‌و کورد"ی دوکتۆر قاسملووم تەرجەمە کردوە، لەسەر پێشنیاری من چەند شتی لێ گۆڕاون. کە ئەمن پێم‌گوتوە بابە ئەمن لە کۆمەڵی کوردەواری‌دا ژیاوم، ئەوەی ئەتۆ نووسیوتە وا نیە. ئەو وەختی زۆریش متمانەی بەمن نەبوو چونکی منی باش نەدەناسی. بەڵام باوەڕی بە ڕەحمەتیی هێمن هەبوو، داوەری‌یەکەمان دەبردە لای مامۆستا هێمن‌و ئەو تەئییدی دەکرد کە ئەمن ڕاست دەکەم. چونکە ئەمن دەبێ لەو کۆمەڵەی‌دا پتر ژیابووم. ئەو لێی دوور بوو. یانی وەک عەرزم کردی ئەمن کەمم دەزانی‌و ئەو زۆر، بەڵام هەر دووکمان ئیستیفادەمان لێک کردوە. هەروەک هەموو زەنیقان کەلکیان لە زانیاریی دوکتور قاسملووی وەرگرتوە ئەویش ئیستیفادەی لەوان کردوە. با لەپەراتێزدا ئەوەی بگێڕمەوە. ڕەفیقێکی فارسی‌زمانمان هەبوو کە ناومان نابوو ڕەزا شیرازی‌و ئەتۆش دەیناسی. دەگەڵ ئەوەی تێوانسان زۆر خۆش بوو زۆر دۆست بووین. بەڵام جارێکی بە تەعنەوە گوتی هیچ لە حیزبی دێموکرات فێر نەبووم. مەبەستی ئەوە بوو حیزبی دێموکرات هیچی پێ نیە. گوتم ئەوە بەنکری خۆت باسی زیرەکیی خۆت دەکەی، بەڵام لەڕاستی‌دا باسی کەودەنیی خۆت دەکەی. هەر ئەوونەم هێنابوەوە گوتم ڕەنگە دوکتۆر قاسملوو سەت هێندەی من بزانێ، بەڵام ئەگەر هیچ لەمن فێر نەبووبێ زۆر کەودەنە. جا ئەتۆش ئەگەر بەقەت هەموو حیزبی دێموکرات بزانی کە نازانی، چەند ساڵە لەنێو حیزبی دێموکراتدا دەژی، ئەگەر هیچی لێ فێر نەبووبێ بەڕاستی کەودەنی. کەوابێ هەمووومان لێک فێر بووین.

لەباری جێگری سکرتێرەوە وەک عەرزم کردی سەمیمییەتمان یەکجار زۆر بوو، بەڵام ئەمن لە هەموو ڕەفتاری وی وەک سکرتێرێک کە جێگرێکی لەژێر دەستدابەو حەق وایە پەروەردەی بکا، ڕازی نەبووم. شەرت نەبوو بۆ هەر جی‌بەکی دەچین پێکەوە بین. بەڵام جێگری سکرتێر بۆ ئەوەیە کە ئەگەر سکرتێر سەفەری کرد ئەو کارەکانی بۆ بکا. بۆیە جێگر دەبێ بەهەموو سەلاحییەتو ئیزاتینێکەوە دەجمەڕیانی هەموو کارەکانەدا بێ. ئەگەر خوای نەخواستە سکرتێر مرد، هەتا سکرتێر هەڵدەبژێردرێتەوە دەبێ جێگر هەموو کارەکانی سکرتێر ڕابپەڕێنێ. کەوابێ دەبێ لە پێگەیاندنی‌دا زۆر کۆمەگ بکا. لەو بارەیەوە ئەمن لە دوکتۆر قاسملووی ڕازی نەبووم‌و گلەییشم لێی هەبوو. مەسەلەن جاری وا بووە دەگەڵ خەبەرنیگارێک دانیشتووین، یان

کابرایەکی کە ئەمن زمانەکەی نازانم، لەسەدا نەوەدونۆی قسەکانیان بەو زمانە بووە کە ئەمن نەمدەزانی، جا یان ئینگلیسی بووە یان فەڕانسەیی، لەو ماوەیەدا ئەمن هەر وەک گوێگرێک کە حاڵیش نابێ دانیشتووم. ڕاستە خۆ سکرتێر نابێ ببێتە موتەرجیمی جێگرەکەی، بەڵام بۆ جێگریش ئەبێ حەق وایە کارێکی وا بکا ئەو خەڵکەی لەوێ دانیشتوون لە کولڵیاتی شتەکەی حاڵی بن. یان زۆر جاری وا هەبوو دەگەڵ ڕەفیقانی حیزبی مەسائیلێکی باس دەکرد، وا نەبوو لە منی بشارێتەوە، بەڵام داوای لە من نەدەکرد ئەتۆش وەرە دانیشە. ئەوە ئەگەر بۆ هێندێک کەس سوخەترانی دەکا قەیدێ ناکا، بەڵام ئەگەر کۆبوونەوەی حیزبی‌یە، حەق وایە هەتا ئەو جێیەی مومکینە سکرتێرو جێگر هەردووکیان بەشدار بن بۆ ئەوەی جێگریش لە جەریانی کارەکاندا هەبێ، واتە داخوا چ باس دەکرێ، چ بڕیارێک دەدرێ ئاگای لێی هەبێ.

ئەوە هەر دەگەڵ من وا نەبوو، نەک بەرمووی خوا نەخواستە شتێکی دەگەڵ من هەبێ. بە موبالەغە وا ناڵێم بەڵام پێم وایە ئەنێر حیزبی دیمۆکراتدا پەتیکرا بێ گری دوکتۆر قاسملوو لە دەفتەری سیاسی‌دا کەسی لەمن نیزیکتر بەخۆی نەدیوە، بەڵام شێوەی کارەکەی وا بوو. دەگەڵ دوکتۆر سەعیدیش هەر وا بوو. بۆیە ڕەختێک دوکتۆر قاسملوو شەهید بوو، دوکتۆر سەعید بەڕاستی کەوتە دنیایەکی تارییکەوە. زۆری ئاگا لە کارەکان نەبوو، ئەزموونەکانی لێ وەرنەگرتبوو، ئەوە زۆر خراپ بوو. ئەوە برێک باسی خۆمی تێدایە بەڵام لەبەر شاتازیم بە زیرەکیی دوکتۆر سەعیدی دەی‌گێڕمەوە. ئەوڕۆژەی دوای شەهید بوونی دوکتۆر قاسملووی ئەمن بەیانێکم نووسی کە تێی‌دا گوتبووم هەتا هەڵبژاردنی سکرتێری تازە، جێگری سکرتێر هەموو کارەکانی سکرتێر بەڕێوە دەبا. گوتی دەبێ ئەوەی لابەری. گوتم چ لابەم ئەوە عورفی دنیایە، لە هەموو دنیایە وایە کە ڕەئیسێک دەمرێ پێش ناشتنی دەبێ مەعلووم بێ کێ لە جێگایەتی، بۆ دنیای دەرەوە دەبێ ئەوە مەعلووم بێ چۆن لای‌بەم، یانی دەواقیعدا ئەسلێکی ناوا نەو لێی بێ‌خەبەر بوو بەڵام قبووڵی کرد. لەپاشان کە بەڕاستی بوو بەسکرتێر، کۆنفرانسێکی چاپەمەنیمان پێک‌هێنا. بەزۆر ناردم هەتا نەدەچوو، گوتی ئەتۆش وەرە دانیشە ئەمن تەجرەبەی ئەو شەوەشەقەم نیە. عەینی ئەو کەلیمەیەشی بەکار هێنا. بۆیە لەپەنای دانیشتم ئەگەر شتێک هەبایە مەشوەرەتێکمان دەکرد، ئەوجار جوابی دەدایەوە. تەنانەت لە بەشێکی‌دا ئەمن بووم بە موتەرجیمیش چونکە عەرەبی بوو. مەبەستم ئەوەیە دوکتور قاسملوو لەو بارەوە زۆری کار تێدەکرد بۆ ئەوەی جێگری خۆی باش پەروەردە بکا. فێری فنوونی کارەکەی بکا. ڕەنگە ئەمن ئەمتوانیبایە زمانی ئینگلیسی و فەڕانسەیی وا بەئاسانی فێر بم، چاوەڕوانیش نەبووم دەرسم پێ بڵێ، بەڵام شێوەی کارەکە، ئەوە کە چۆن کاران دەکاو سەرایێقی کارەکەی چۆنە لێی فێر دەبووم. لێشی هەر فێر بووم چونکی خۆ ئەوە نەبوو بڵێی لێم دەشارێتەوە، بەڵام لەبەرەوەبێی جێگری خۆی‌دا ئەو تەلاشەی نەدەکرد بە بێ ئەوەی بڵێم مەبەستی ئەوە بوو فێر ئەبێ.

ئەمن پێم وایە جاری دیکە گێڕاومەتەوە لەبارەی نووسینەوە. ئەووەڵ جار کە داتیشتین پێکەوە لە دەستەی نووسەرانی ڕۆژنامەی کوردستان، مەقالەیەک بۆمن دانرا کە بینووسم، چوومە کنی گوتم ڕێنوێنیم بکە. گوتی بۆخۆت بینووسە. گوتم ئاخر تەجرەبەم نیە، نازانم. کەمێک بە تووڕەییەوە گوتی بۆمن نەبوویە ئەندامی دەفتەری سیاسی. بۆخۆت بینووسە ئەدی بۆ بوویە ئەندامی دەفتەری سیاسی. لەدڵی خۆمدا هەزار کفرم کرد. گوتم نایەوێ فێر بم. بەناچار نووسیم و بۆم بردەوە، هێندێ دەسکاریی تێدا کردو پێی دامەوە. بۆ وتاری دووهەمیش هەر چوومە لای و هەر بەوجۆرە ڕەفتاری لەگەڵ کردم. ئاخرەکەی تێ گەیشتم هەرچەند میتۆدەکەی کەمێک بێبەزەییانە ڕەقو زبر بوو، بەڵام مەبەستی ئەوە بوو فێر بم هەر چاوم لەوی نەبێ.

هیپاس کاردۆ: ماموستا شتێکی دیکە لەسەر دوکتور قاسملووی کە دەڵێن پێی خۆش نەبوو کەسانی زۆر شارەزا لە دەوروبەری بن، بۆ ئەوەی شتێک کە ئەو دەیڵێ لێی بزانن. ئەوە ڕاستە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ئەوەی زۆر بەتوندی ڕەت دەکەمەوە. دوکتور قاسملوو پێی خۆش بوو خەڵکێکی زۆر زیرەکی بەدەورەوە بێ. زۆر حەزی لەوە دەکرد. یانی بەهیچ جۆر نەزانپەرست نەبوو. ڕەنگە وەک هەموو ئینسانێک پێی خۆش بووبێ نەزەراتی وی قبووڵ بکرێ. ئەمن پێموایە ئەو خەسڵەتە خەراپ نیە کە یەکێک پێی خۆشە نەزەراتی قبووڵ بکرێ. بۆ؟ ئەتۆ کە لەسەر مەسەلەیەک نەزەرێکت هەیە ئەو نەزەرەت پێ دروستە بۆیە پێتخۆشە ئەو شتە ڕاستە قبووڵ بکرێ، دوکتور قاسملوو ڕەنگە ئەوەی تێدا بووبێ. هەوڵیشی داوە بۆ بەرەوپێشبردنی ڕەئیی خۆی. بەڵام نە بە دیکتاتۆری سەپاندوویەتی و نە ئەوە بووە کە پێی خۆش بێ دەوروبەرەکەی نەزان بن. بۆیە قەدری ئەوانەی زۆر دەگرت کە شتێکی پێوە شک دەبردن. یانی جاری وا بوو نازی دەکێشان. ئەمن ئیدیعا ناکەم شتێکی زۆری پێوە شک بردووم بەڵام ئەو حەقەی بۆ قایل دەبم کە زۆر وەخت نازی کێشاوم. یانی هاتوە بەڕادەی لێپاڕانەوە لەبەرم پاڕاوەتەوە. ڕەنگە مابێتم دوای کۆنگرەی ٨ نامەیەکی بۆ نووسیبووم، ئەمن چووبووم لەکۆمیسیۆنی مالی کارێکم وەر گرتبوو. لەماڵ نەبووم کە چووبوو بۆ سەفەر. نامەیەکی بۆ بەجێ هێشتبووم کە دەڵێ غەدرێکی زۆر گەورەیە ئەتۆ لەو هەلومەرجەدا خۆت بەکارێکی لاوەکییەوە خەریک کەی. ئەتۆ دەبێ مەسئوولییەتی گەورەتر وەئەستۆ گری. جا پێم وایە نووسیبووشی ئەوە هەر بۆخۆم بۆت دەنووسم کەس ئاگای لێ نیە. کەیفی خۆتە چی دەکەی، بەڵام بۆ تاریخ پێت دەڵێم.

کە هاتمەوە ئەزقەزا دەگەڵ هاتنەوەی هێندێک میوانمان هەبوون کە منیشیان لەبەر میوانەکان دەعوەت کردبوو. لەوێ پرسیان ئەوە چی دەکاو هۆی بەچییەوە سەرقاڵە. کە نۆرەی من هات گوتی وەڵڵا نازانم فڵانە

کەس چ دەکا. ئەوە دەشی‌زانی ئەمن لە کۆمیسیۆنی ماڵی کار دەکەم. مەبەستی ئەوە بوو کە ئەو کارە ئی من نیە. ئەویش گوتیان بەرپرسی چاپەمەنی‌یە. گەشایەوە، گوتی ئەگەر وایی خەبەرێکی خۆشە.

هەیاس کاردۆ: دوای کۆنگرەی حەوت کاک مستەفا شەڵماشی کە پێشتر ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو دانیشتو رووی لە دەرەوە کرد. کاک جەلیل بە تەمەنێک خەبات و تێکۆشانەوە لە دەفتەری سیاسی کەوت و کەساتی تازەکار جێگایان گرتەوە، دیارە هەر بەدوای ئەو کۆنگرەیەدا بوو کە کەسانی دیکەش حیزبیان بە جێ هێشت. ئەوانە کاک خالیدی عەزیزی سکرتێری ئێستای حیزب، کاک تاهیری عەلیار و ... لەسەر ئەو رووداوانە، ئەوکات چۆنت بیر دەکردەوە ئێستا دەڵێی چی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەوانە لە هیچ حیزبێکدا رووداوی سەیروسەمەرە نین. ئەوجێدا ئاڵ‌وگۆڕی پۆست و ئەفەرەکان کە ئەمن هەوڵم دا، گۆڕینی سکرتێریش بکەمە ئیجباری، بەشتێکی موسبەت دەزانم.

هەیاس کاردۆ: ئەو کاتیش وات بیر دەکردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ‌وەختێک ئەمن هیچم بەکفر نەزانیوە. جارێ بۆخۆم تەقریبەن لە هەموو کۆنگرەکاندا هەوڵم داوە نەبم بە ئەندامی رێبەری. یەکێ لە کۆنگرەی هەشتەمدا گوتم ئەمن قەت لە دوکتور قاسملوی نەپاڕاومەوە بمکاتە کۆمیتەی مەرکەزی، ئەوە دوکتور قاسملو بووە تکای لەمن کردوە خۆم کاندید بکەم. پێموایە جارێکی دیکەشم ئەوە باس کرد. لەپاشان بۆ خەڵکی دیکەش پێم وا بووە خۆ کفر نیە کەسێک لەو پۆستەی دەکەوێ‌و جێگایەکی دیکە پڕ دەکاتەوە.

بەڵام دیارە ئەوانەش دەلایلی خۆیان هەبوو. کاک مستەفای شەڵماشی هێندێک گیروگرفتی بنەماڵیی هەبوون کە کۆمەگیان بەوە کرد بچێتە دەرێ. لەعەینی حاڵیشدا لە هێندێک بیروباوەری حیزبی‌دا لە باری سۆسیالیزمی دێموکراتیکەوە نەزەری جیاوازی هەبوو. دەنا خۆ کاک مستەفای شەڵماشی وەختی خۆشی لە حیزب دەر نەکراو ئەگەر بۆخۆی دووریی نەکردبایە کەس دووریی لێ‌نەدەکرد. کاک تاهیری عەلیار بە دەلیلێکی دیکە بوو کە پێم وا بوو پێویست نیە وا بکا. کاک تاهیری عەلیار لەبارەی شەڕی کۆمەڵەوە کەمتر لەمن تەفاوتی نەزەری هەبوو. چونکی ئەو ئاگای لێ نەبوو، ڕەنگە کاتێک ئەم قسانە بخوێنێتەوە بڵێ وا نیە. بەڵام ئەو ئاگای لێ نەبووە کە ئەمن لە دەفتەری سیاسی‌دا زۆر جار لە بارەی شەڕی کۆمەڵەوە نەزەراتم دەردەبڕی. ئەویش نەک بڵێی کۆمەڵەی بەحەق بزانم و حیزبی دێموکرات بەناحەق. بەڵام لە هێندێک میتۆدی کاری خۆمان ناڕازی بووم و بەتوندییش قسەم دەکرد. بەڵام کاک تاهیر لە نەتیجەی ئەوەدا حیزبی

بەجێ هێشتو پاشان چوو موساحەبیەکی زۆر توندی لەدژی حیزب دەگەڵ بڵاوکراوەیەکی غەیری حیزبی کرد. ئەمن کە دەتێو حیزبیدا مەسائیلم هەبوو هەر لەوێدا باسم دەکرد، نەدەچووم لەملاو لەولا قسان بکەم. یانی پێموایێ لەهەر حیزبێکیدا کە دێموکراسی تێدا هەبێ حەتمەن ئەو ناکۆکیانە دەبێ. جاری وایە هەر بەتەسادوفیشە. ئەتۆ تەماشا بکە لە وڵاتانی دێموکراتدا ئەو حیزبانە دێن دەڕۆن یانی لە حکوومەت لادەچن. هەر ئەو حیزبانەن جارێکی دیکە خەڵک دەنگیان پێ دەداتەوە. ئەوە پیلانیش نیە. بەڵکوو ڕەئیی دێموکراتیکی خەڵکە.

ئەتۆ حەتمەن چاکت لەبیرە "جۆن هاوەرد"ی تیرە خەڵکەکە دەنگیان پێ نەدا گوتیان با چێهرەیەکی دیکە بێ ئەوە زۆر کۆن بوو.(جۆن هاوەرد سەرۆک وەزیری پێشووی ئوسترالیا لە حیزبی لیبراڵ بۆ ماوەی ١١ ساڵو نیو ئەو پۆستەی پێ بوو کە لە هەڵبژاردنەکانی کۆتایی ساڵی ٢٠٠٧ی زایینیدا تەنانەت دەنگی پێویستی بۆ ئەندامەتی پارلمانیش نەهێنایەوە. هەیاس) هەر لەبەر ئەوەی دەڵێن بابە کۆن بووە با یەکی تازە بێ. یانی لە نیزامێکی دێموکراتیدا ئەوە شتێکی سەیروسەمەرە نیە. ڕەنگە هێندێک سەبەب کۆمەگ بکەن بۆ ئەوەی. حەتمەن هێندێک سەبەب دێنە پێشێ. هەر ئێ حیزبەکان کە لە حکوومەت دەگۆڕێن. هێندێک ناڕەزایەتی دێنە پێشێو ئۆپۆزیسیۆن هێندێک کار دەکا بۆ ئەوەی ئەو حیزبە سەر نەکەوێ. چونکی ئیرادگرتن لە کارکردن زۆر ئاسانترە، بەڵام لەسەر یەک ئەوە نە نیشانەی دوژمنایەتییەو نە پیلانەو نە هیچ.

هەیاس کاردۆ: بە مەسەلەی کاک تاهیری وەبیرم هاتەوە کە کاک ئیرایمی عەلیزادە لە کتێبەکەیدا دەڵێ ئێمە دەگەڵ حیزبی دێموکرات گەیشتبووینە تەوافوقێک کە شەڕ ڕابگیرێ بە هاوکاریی ٦ جەرەیانەکە. بەڵام دوکتۆر قاسملوو کە لە دەرەوە بوو ڕای گرتەو کە هاتەوە نەیهێشت سەر بگرێ. یانی وای دەردەخا کە دوکتۆر قاسملوو موخالیفی سەرسەختی بەیەک گەیشتن بووە. ئەوە هەتا چەند ڕاستە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دوکتۆر قاسملوو قەت موخالیفی سەرسەختی بەیەک گەیشتن نەبووە. موخالیفی سەرسەختی ڕاگرتنی شەڕیش نەبووە. بەڵام بەداخەوە دوکتۆر قاسملوو پێداگر بوو لەسەر ئەو شتەی کە ئەمن ئەو وەختیش موخالەفەتم دەگەڵ کردو ئێستێش هەر موخالیفی هەم. دەی کردە شەرت کە کۆمەڵە دەبێ ئیعتیراف بکا حیزبی دێموکراتی کوردستان شۆڕشگێڕە. ئەوەی تێدا بوو. تەنانەت بە باوەڕی من بۆ حیزبی دێموکرات کەسایەسییە کە خۆی بە موحتاجی ئەوە بزانێ هێزێکی سیاسی دیکە بە شۆڕشگێڕی لەقەڵەم بدا. ئەگەر باوەڕت بە شۆڕشگێڕبوونی خۆت نیە بۆ داوا لەخەڵک دەکەی؟ ئەگەر باوەڕت بەخۆت هەیە کە پێم وایە باوەڕمان پێی هەبووە، خۆ شۆڕشگێڕبوون شتێکی سەیروسەمەرە نیە کە قایلی دەرک نەبی، کەوایێ بۆ داوا لە لایەنێکی دیکە بکەین. لەپاشان داوایەکی نادێموکراتیکە. یانی ئەگەر دەمانەوێ پێکەوە تەعامول

بکەین، گرنگ ئەوەیە ڕەفتاری سیاسیمان دەرحەق یەک چۆنە. هەروەک لە جێگایەکی دیکە گوتم هیچ ئەندامێکی حیزبی مەجبوور نیە سکرتێری خۆش بوێ، مەجبوور نیە کۆمیتەی ناوەندیی خۆش بوێ. بەڵام حیزبەکە چ سیاسەتێکی هەبێ دەبێ بەڕێوەی بەرێ. ئەوە بۆ دۆستیش هەروایە، بۆ هاوپەیمانەکەش هەروایە. خۆ ئەو مەجبوور نیە عاشقت بێ.

ئەمن دەڵێم دوکتور قاسملوو موخالیفی شەڕ بوو. حەتتا موخالیفی شەڕ دەگەڵ جمهووریی ئیسلامییش بوو. بەڕادەیەک موخالیفی شەڕ دەگەڵ جمهووریی ئیسلامی بوو کە سەری لەسەر سوڵح دانا. جا چۆن دوکتور قاسملوو موخالیفی ڕاگرتنی شەڕ دەگەڵ کۆمەڵە دەبێ؟ ئێستا کە باسی ئەوەی دەکەین با حاشیەیەکت بۆ بگێڕمەوە کە دوکتور قاسملوو لەبارەی شەڕی کۆمەڵەوە نەزەری چۆن بوو. بەداخەوە ئەمن تاریخەکان لەبیر ناکەم، بەڵام پێموایە ساڵی ١٣٦٠ بوو کە ناکۆکی لە نێوان کۆمەڵە و حیزبی دێموکراتدا هەبوو. لە مەنتەقەی ڕەبەتی دێی سیسیری بەپایەگای کۆمەڵە دەناسرا. هەم بەشێکی زۆر لە لاوەکانیان ببوون بە ئەندام و لایەنگری کۆمەڵە و هەم مەقەڕێکی گەورەیان لەوێ دانابوو. خەبەر هات کە پێشمەرگەی حیزب دەوری سیسیرێیان داوە لە دێیەکانی دیکەشرا وایان کردبوو کە هەموویان لەوێ خڕ ببنەوە- دەوریان داوە دەیانەوێ کۆمەڵە تەسلیم ببێ. دوکتور قاسملوو نابێ بڵێم تووڕە بوو، دەبێ بڵێم ئاوری گرت. لەدەبن دەرچوو یان هەر تەعبیرێکی ئەو بابەتە کە بەکاری بێنی. گوتی هەرچی لەتوانامدا هەیە دەیکەم ئەگەر هەر ئێستا ئەو گەمارۆیە نەشکێ. گوتی بانی هێزێکی نیشتیمانپەروەر لە ناوچەیەکی ئازادا دێیەکی پێ ڕەوا نابینن؟ بۆیە دەستبەجێ دەفتەری سیاسی دەستووری دا کە موحاسەرەی سیسیرێ بشکێ. کەسێک کە لایەنگری شەڕ بێ، ئاوا بێڕەحم پێ شتی وا ناکا. باوەڕ بکە هەڕەشەی نەکرد بەڵام ئەگەر لێی قبووڵ نەکرابایە لەوانە بوو لەپۆستی سکرتێری ئیستیعفا بکا و زیاتریش. چونکە ئەوەندە پێی تووڕە بوو.

حەمباس کاردۆ: هەر سەرەبەندی دوای کۆنگرەی ٧ بوو کە ئەمن کاک سەید ڕەسووڵی دێهقان(سەید ڕەسووڵی بابی گەورە) حیزبی جێ هێشت و لە ڕێگای ئەوبەشەوە خەڵکێک بەرێ کرانە دەرەوە. ناوبراو بۆ ڕۆیشت و خۆی چی بوو دەستی چ کارێ کرد؟ ئەگەر دەکرێ بفەرمووی کەی و چۆن شەهید کرا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموابێ ساڵی ١٣٦٥ بوو کە کاک سەید ڕەسووڵ حیزبی بەجێ هێشت چونکی کۆنگرە ٧ی گیرا. ئەمن قەزاوەت لەسەر ئەو شتانە دەکەم کە دیتبێتم و دەیانزانم. وەکی گوتم ئەمن جێگری سکرتێر بووم و دوکتوریش بەسەفەر چووبوو، کە ئەو باسە کرا. لەدووم ناردە جاتە سکرتاریا. هەرچی ئەمن هێنام بردم کە بۆچی دادەنیشی، تەنیا دەلیلی هێنایەوە هەر ئەوە بوو کە گیروگرفتی ماڵیم هەیە و پێم خۆشە منداڵەکانم ژیانێکی باشتریان بەنسیب بێ و ئەو یارمەتییەی لە حیزبی وەردەگرم بەشم ناکا. ڕاستیشی

دەكرد. چونكی پیاوێكی زۆر بەدەستوودڵ بوو. میوانداریی زۆر دەكردو پێشی خۆش بوو منداڵەكانی بەنازو نیعمەتێكی زیاتر بژین ئەوانە. ساڵەكانی پێشتریش كە یارمەتییەكی كەمی لەحیزب وەردەگرت - یانی پێش ڕووخانی ڕژێمی شای - ئەو دەستی تەبابەتی هەبوو، یارمەتییە سەرهاتییەكانی دەرمانی زۆر باش دەزانیو زیانی خۆی لێ تەئمین دەكرد.

ئەمن گوتم باشە ئەگەر هەر ئەوی دەكەی، تكات لێدەكەم ئەتۆ ئەمڕۆ لە حیزب ئیستیعفا مەكە. ئەو وەختی سیستەمێكمان هەبوو كە هەموو تێكۆشەرانی حیزب یارمەتییان هەبوو وەك یەك. بەڵام ئەو كەسانە كە كارو تێكۆشانێكی زۆریان هەبایە، شتێكیان وەك "فوق‌العادە" دەدرایە. ئەو لەوانە بوو كە هەردووكی وەردەگرتن. گوتم ئەتۆ لەحیزب مەكشێوە، بڕۆ كاروكاسبیی خۆت بكە. هەتا ئەو وەختەی بۆخۆت دەڵێی دەوڵەمەند بووم، ئیحتیاجم نەماوە، ئەمن قەول دەدەم كە هەم یارمەتییەكەت بدرێتیو هەم فوق‌العادەكەت بدرێتێ. دیسانەكە ئیسراری كرد كە ئەوەی ناكەم لەحیزب دەڕۆم. هیچ دەلیلێكی دیكەی نەهێنایەوە. لەدڵی خۆیدا چ گوزەراوە، یان لەملاولەولا چیی گوتوە ئەمن حیساب لەسەر ئەوانە ناكەم.

عەباس كاردۆ: یانی مامۆستا ئێوە پێشتر لەوە ئاگادار نەبوون كە سەید ڕەسووڵ لەحیزب ناڕازییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا ئەوەت شتێ ئاوا نەبووە. مەسەلەن هەر ئەوەی نیسبەتی دەدەن بە دوكتور قاسملووی، هەم دوكتور زۆری ڕێز لێدەگرتو هەم ئەویش زۆری ڕێز لە دوكتور قاسملووی دەگرت. ئەوانە هیچیان نەبوون. وەختێكی ڕۆیی دوكتور قاسملوو هەر لەماڵ نەبوو، لەسەفەر بوو.

لەدواییش كە ڕۆیی بەداخەوە ئەوە حەقیقەتێكە، كاك سەید ڕەسووڵ نەچوو لە"سەقز"ی دانیشێ كاسبی بكا. (سەقز گوندێكی چۆلكراوی باشووری كوردستان بوو كە ئەوكات بازاڕێكی گەورەی لێ بوو. عەباس) ئەو هەوڵی وای نیشاندا كە دەچێ كاسبی دەكا. بۆخۆی ڕۆیی بۆ نێو دەوڵەتی عێراقو ئەوە كە ئیرتیباتی دەگەڵ چ دەزگایەكی دەوڵەتیی هەبوو وەزیفەی من نیە باسی بكەم. ئیدی ئەوەی دەست پێ كردو دەوەیدا بوو. وا بزانم چەند كەسێكیش لەڕێگای ئەوەوە ڕۆیشتنە دەرێ كە پێم وایە یەكیان كاك تاهیری عەلیار بوو. بۆ یەك، دوو كەسێك كۆمەگێكی جوزئیی لەدەست هاتوە بەڵام خۆ وا نەبوو بڵێی ئاژانسی مەسافەرەتی داناوە ڕۆژێ هەر خەڵكی بەڕێ دەكا. چونكی شتێ وا هەر مومكین نەبوو. نە بۆ وی‌و نە بۆ هیچ كەسی دیكە. بەڵام ڕەنگە كۆمەگی بەچەند كەسێك كردبێ. بەهەرحاڵ ئەمە ئاوان نیە.

دەمێنێتەوە مەسەلەی شەهیدبوونەكەی. ئەوەندەی مەعلوومەو ئەو وەختی هەموو كەس پێی‌زانی، ئەو كاتی ماڵی لە سلێمانی بوو، یانی مەنزڵەكەی لەوێ بوو. لە نێزیك مەنزڵەكەی مەقەڕێكی چەكدارەكانی دەوڵەت هەبوو ئەوەی بیلامانی پێیان دەگوتن جاش یان فورسان. ئەو ئاسیاویی دەگەڵ كەسانی ئەو مەقەڕە هەبوو، ئەو

وەختێ بۆ هەموان ڕوون بوو کە هەر ئەو کەسانە چوون بانگیان کردوونە دەرێ، ئەویش کە ناسیونی بەدەنگیانەوە چۆتە بەر دەرگا لەوێ کوشتوویانە. زۆر کەس و حەتتا کوڕەکەی خۆی نیسبەتی ئەو قەتڵەی دەدەن بە دوکتور قاسملوویێ، نە دوکتور قاسملوو و نە هیچ‌کەس لە حیزبی دێموکرات - لانی کەم لە ڕێبەرایەتیی حیزب - ئێستێ و ئێستێش ناوی ئەو کەسانە نازانن کە تەقەیان لە کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورە کرد. بەهیچ جۆر، هەر ئەوەندە دەزانین کە شتێکی ئاوا بووە. پێموایە هیچ یەک لە ڕێبەرانی حیزبی دێموکرات نە ماڵەکەی سەید ڕەسووڵی پێ‌زانیوە نە ئەو مەقەڕەی پێ‌زانیوە.

پاشان ئەمن شاهیدی حاڵەتێکی جالب بووم. دەگەڵ کاک دوکتور قاسملووی بەسەفەر دەچووین. نازانم هەر دووکمان قەرار بوو پێکەوە بچینە دەرێ یان نا، بەڵام لانی کەم هەتا بەغدایە پێکەوە بووین. ئەو ڕۆژەی دەڕۆیشتین لە کەرکووکێ دەعوەتیان بۆ دوکتور قاسملووی ساز کردبوو. یانی میوانی موخابەرات بووین. مەسئوولی بەشی پێوەندی دەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی باسەکەی کێشایە سەر مەرحوومی سەید ڕەسووڵی بابی گەورە. پیاوەکە ناوی ئەبوومیزەر بوو. گوتی خەڵک دەڵێن سەید ڕەسووڵ یان ئەبوومیزەر کوشتوویەتی یان دوکتور قاسملوو. دوکتور قاسملوو دەفاعەی ئەو جوملەیەی گوت، گوتی: هیچ کەس نالێ قاسملوو کوشتوویەتی. هەموو کەس دەزانێ قاسملوو پیاوکوژ نیە. کابرا بە نیشانەی ڕەزایەت پێ کەنی. یانی ئەوان کوشتوویانە. دیارە ئەوانەی کوشتیان جەکداری کوردی عێراقی بوون. ئەویش مەسئوولی موخابەرات بوو. وا دیار بوو ئەو دەستووری داوە کوشتوویانە.

هەیاس: باشە نازانی دەوڵەتی عێراقی دەکوشتنی ویدا چ بوو، ماموستا؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەمن ڕەنگە لە مەحکەمەدا ئەیم بۆ سابیت نەبێ. چونکی نە دەوڵەتی عێراق ماوە نە بەڵگەکان ماون. بەڵام ئەو پیاوە لە موخابەراتدا بوو. بۆ من وا دەرکەوت، یانی تێگەیشتنی من ئەوەیە. وەختێکی کاک سەید ڕەسووڵ لە حیزب چۆتە دەرێ تەماسی دەگەڵ گرتوون کە بەجۆرێک هاوکاریان دەگەڵ بکا. ئەوان قبووڵیان نەکردوە. کە قبووڵیان نەکردبوو دەلیلی هەبوو. جارێکی لەسەر کەسێکی ئێمە کاریان کردبوو، بۆ ئێمە دەرکەوت کە ئەو کەسەیان لەسەر ئێمە کردۆتە جاسووس هەر لەنێو خۆماندا. ئەو کەسە سزا دراو دەرکرا. هەر بۆخۆم حوزووری دەگەڵ بووم کە دوکتور قاسملوو پێی گوتن خەڵکی بۆ لەسەر ئێمە دەکەنە جاسووس؟ چیتان لەسەر حیزبی دێموکرات دەوێ ئەمن لە هەموو کەس باشتر دەزانم، وەرن داوا لەمن بکەن با پێتان بڵێم. دەنا بۆ خەڵکمان لەسەر دەکەنە جاسووس؟ زمانیان تێکەڵ‌پێکەڵ کرد، گوتیان ئەوە هەڵەیەکی شەخسی بووە دەنا ئێمە چۆن کار لەسەر ئێوە دەکەین. ئێمە شانازی بە دۆستایەتیی ئێوەوە دەکەین و ئەو قسانە. جا چونکی دەیان زانی کاک سەید ڕەسووڵ هەمیشە دەگەڵ ئێمە بووە و لە ڕێبەرایەتییشدا بووە،

کە چووە پێیان وابووە حیزب ناردوویەتی. بۆیە ئەوان قبووڵیان نەکردوە هاوکاریی دەگەڵ بکەن. لەبەر ئەوە چووبوو دەگەڵ ئیستیخباراتی ئەرتەشی عێراق هاوکاریی دەکرد. ئەو خەڵکەشی کە بەرێ کردوە دەبێ ئەڵقەیەکی پێوەندیی بووبێ دەنا لەخۆڕا بۆی ناکرێ. یانی پێوەندی‌یەکەی دەگەڵ دەوڵەتی عێراق لە ڕێگای ئیستیخباراتەوە بووە. ئەو دەزگا جاسووسی‌یانەش لە هەموو دنیادا بەسەر یەکترەوە ڕەقیبن. ئەسڵەن دروستیان دەکەن بۆ ئەوەی زانیاری لەسەر یەکتر کۆ بکەنەوە چونکی دەوڵەتەکان متمانەیان پێ ناکەن. ئەسڵەن دەزگای تەجەسسوس بۆخۆی لەسەر بەدگومانی دانراوە. مەسەلەن دەڵێن ئیتتیلاعات و زیددی ئیتتیلاعات. هەردووکیان هی دەوڵەتن.

عێراق ٤ دەزگای ئەمنییەتی هەبوو. یەکیان پێیان دەگوت ئەمن، هەمان سازمانی ئەمنییەتی ئێران. یەکێکیان موخابەرات بوو کە دەزگایەکی تەجەسسوسیی سەر بە ڕەئیس‌جمهور بوو. گۆیا بۆ کاروباری دەرەوە بوو بەڵام دەرەوەی چی. لە ژوورەوەش بەدەیان جار و هەزاران جار خەڵکیان دەگرت و موحاسەبەیان دەکردو سزایان دەدا. یەکێکیان ئیستیخباراتی جەیش بوو کە هی ئەرتەش بوو. دەتوانم بڵێم لە هەموویشیان کاریگەرتر دەزگای ئەمنی حیزبی بوو. یانی حیزبی بەعسیش سەرباقیی هەمووی ئەوانە دەزگایەکی ئەمنی هەبوو کە هەموویانی کۆنترۆڵ دەکرد. ئەمن بۆخۆم ۲ جار لە بەغدا بەهۆی ئەمنی بەعس کەوتوومەتە ژێر تاقیبە بەڵام هیچ جاران نەگیرام.

ئێمە لە بەغدا مەقەڕێکمان هەبوو. ئەمن بۆخۆشم ماڵم هەبوو. هەردووک جارەکان وابوو ئەمن شەوێ درەنگ دەچوومەوە ماڵێ. جارێکیان هاتن گوتیان بەو نیوە شەوە لێرە چ دەکەی؟ دەلیلەکەشی ئەوە بوو کە ئەمن بە پێیان دەچوومەوە چونکە ئەودەم ئەگەر شەو درەنگ دەبوو تاکسی وەدەست نەدەکەوت. دەکەوتمە سەعات یەک‌و دووی شەوێ لەبەر ئەوەی برادەرمان لە دەرەوڕا دەهاتنەوە بۆ پێشوازی‌یان دەچووین. بۆیە ڕەدەرەنگێ دەکەوتم ئەو وەختێ کە دەبوو بچمەوە بە کووچەو کۆڵانانەدا دەڕۆیشتم لەجیاتی ئەوەی ڕاست بەخەیاباندا بڕۆم. جارێکی گوتم حاڵەو قەزییەکی وا بووە و تاکسیم دەست نەکەوتوە ناوا دەڕۆمەوە. ماشێنیان پێبوو. گوتیان پێت خۆشە بتگەیێنینەوە؟ گوتم مەمنوونیشتان دەبم. ئەوان بۆیەیان دەویست بمبەنەوە هەتا بزانن ڕاست دەکەم یان ڕاست ناکەم. بردیانمەوە بۆ موقابیلی ماڵەکەی خۆم کە دیارە ڕێنوێنیم کردن. لەوێ مەنیان دابەزاند کە بەڕێمەوە بۆ بەری ماڵەکەم. ڕاوەستان هەتا ئەمن سویچەکەم دەرهێناو دەروازەکەم کردەوەو مەعلووم بوو کە ڕاست دەکەم جا ڕۆیشتن.

جارەکەی دیکە لە کووچەیەکی تاریک‌دا بووم کە دوو گەنجی ۱۸، ۱۹ ساڵە ڕاوەستا بوون. هاتن گوتیان ئەتۆ بۆ بەو نیوە شەوەی لەو کووچەو کۆڵانەی دەخولێیەوە؟ ئەمن دووبارە داستانەکەم بۆ باس کردن. بەڵام لێم پرسین ئەرێ باشە دەکرێ بپرسم بۆ لێم دەپرسن؟ یەکێکیان کارتەکەی دەرهێنا زۆر موحتەرەمانە نیشانی دام.

هەباس کاردۆ: مامۆستا ئەوەم دەگوترا کە ناڵەییەک هەبوو بەم شێوەیە: کاک ئەمیری قازی لە دەرەوە بەحۆی کوڕی ڕەشید سەرداری جاف لە عێراقو سەید ڕەسووڵیش چۆتە نێو ئەو ناڵەییەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو داستانانە ئەگەر ڕاستیش بن ئەمن بەڕاستی کەمیان سەر لێدەردەکەم. نە ئەو وەختیم سەر لێدەرکردووە نە ئێستا. کاک ئەمیر دۆستێکی کۆنی کاک سەید ڕەسووڵی بووە ئەویش دۆستی وی بووە. جارێک ئیختیلافیان بووە جارێک ڕەفیق بوون، شتی ئاوا هەبووە. بەڵام لە ئەو وەختی ئاگام لەوەی بووە نە ئێستا. ئەوەندەم زانیوە کە ئەو وەختی کاک سەید ڕەسووڵ لەوێ بوو، دەگەڵ سەردار بەگی جاف کە ئێستا ئەمارە پێوەندییان هەبوو، هاتوچۆی دەکرد. بەڵام ئەو هاتوچۆیە چۆن بووە بۆچی بووە نازانم. چونکی ئەمنیش چووبمە ماڵی سەردار بەگی. خۆ ئەوە دەلیلی ئەو جۆرە هاوکارییانە نییە. سەردار بەگ زاوای قازی موحەممەد بوو و ئێمەش دەگەڵ بنەماڵەی قازی موحەممەد تێکەڵاویمان هەبووە. لەو حەددەیدا هاتوچۆمان بووە. جا بۆ ئەڵێم سەید ڕەسووڵیش هەر ئاوا بووە. لەحاڵێکدا سەید ڕەسووڵ دەگەڵ ماڵی قازی تێکەڵاویی زیاتری هەبووە زۆریان لێ نزیک بووە.

هەباس کاردۆ: بەدوای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتیدا ژمارەیەکی بەرچاو ئەفسەرو دەرەجەداری ئەرتەش هاتنە ڕیزەکانی حیزبەو لە بەشی نیزامی دا سازمان دران. لەنێو ئەوانەدا ژمارەیەک زۆر ئازایانە خۆیان نواندو دواتر شەهید بوون. ژمارەیەک کە چاوەڕوانیی زۆریان لێ دەکرا حیزبیان بەجێ هێشت. لەوانە پێمخۆشە ئاماژە بە سەرهەنگ سمکۆ عەلییارو سەرهەنگ جیا بکەم. هۆی ئەوە چی بوو؟ هەر لەجێدا تۆ کارنامەی ئەو پسپۆرە نیزامییانە چۆن هەڵدەسەنگێنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر باسی ئەوەی بکەین چۆنیان هەڵدەسەنگێنم، ئەمن پسپۆڕی هەڵسەنگاندنی کاری ئەفسەرانو نیزامییکاران هەر نەبووم نیم. بەڵام لەسەر یەک یەکی هەر ئەوانە کە شەهید بوون یانی گەیشتنە ئاخر دەرەجەی دڵسۆزی چونکە پێم وایە هەمور کەس دەگونجێ شک لە ئیخلاسیدا بکرێ ئیللا شەهید. کابرا کە حازر بوو لەسەر قامانچەکەی ڕووح دابنێ، ئیدی ئیستیزاری چیی دیکەت لێی هەیە. یەک هەر ئەوانە، بەڵکوو ئەوانی دیکەش کارەکانی کە کردوویانە جێگای پێزانینو ڕێزلێنانن. ئەو دوو ناوەی کە ناوت بردن کەمێک ئەرقیان هەیە. ئەوەی کە مەربووت دەبێ بە کاک سمکۆی عەلییار. کاک سمکۆ

دەکری بڵێین لە ئەفسەرانێک کە هاتنە نێو حیزبی دێمۆکرات لە هەموانیان بەتواناترو شایستەتر بوو. هەرچەند سەرهەنگ بوو بەڵام لە ئەفسەرە ڕەشیدەکان بوو. ڕەشید هەر بەماناى ئازایەتی لەشەڕدا نا، یانی بەتواناو بە ئوتۆریتە. لە زەمانی شای‌دا ئەفسەرێک بووە کە هەمیشە لەپێش بووە. خۆشەویست بووە لەلای ئەرتەش‌و خودی شا.

کاک سەکۆ لەواقیع‌دا بۆیە لەحیزب دوور کەوتەوە کە حیزبی دێمۆکرات بەجۆرێک لەجۆران نەی‌توانی لە وجوودی وی ئیستیفادە بکا. چونکی شتەکە زۆر سەیروسەمەرە بوو. حەملەیەکی عەجایب هەبوو لەسەر سەکۆ عەلییار. دروشم دەنووسرا لەسەر دیواری کە: بمرێ ئیمپریالیزمی ئەمریکا، بمرێ سەکۆ عەلییار. یانی بەقەت ئیمپریالیزمی ئەمریکا سەکۆ گەورە کرابەوە. دەگەڵ ئەوەی خودی دوکتۆر قاسملوو ویستی زۆری قەدر بگری‌و زۆری لێ نیزیک بوو. تەنانەت جارێکی کاغەزێکی دوکتۆر قاسملوویان بڵاو کردەوە کە بۆ سەکۆی ناردبوو - کە نازانم چۆنیان دەست کەوتبوو — لەئاخری نامەکەی‌دا دەنووسێ برای بچووکت ڕەحمانی قاسملوو. بەڵام ئیدی وای لێ‌هات حیزبی دێمۆکرات لەژێر ئەو فشاری گرووپەکاندا بەجۆرێک لەجۆران وازی لە کاک سەکۆ هێنا. بۆیە سەکۆ ڕۆیشت.

بەڵام ئەوەی دەگەڕێتەوە سەر سەرهەنگ چیا، ئەو وا نەبوو. سەرهەنگ چیا ماوەیەک مەسئوولیەتی وەرگرتبوو بوو بەفەرماندەی هێز بەتایبەت لە مەنتەقەی بۆکان‌و هێندێک کاری زۆر گەورەی کردن. بەتایبەتی کە تەفروتوناکردنی گوردانی ٨٠١ی شیراز دەنگی دایەوە. ئەوە بە فەرماندەیی وی کراو چەند عەمەلیاتی سەرکەوتووی دیکە کران. پاشان کە هاتینە گەورە دێ‌و لەوێ جێگیر بووین. نازانم بەجۆرێک تەئسیری ئەوانەش کە موخالیفی کورتە باس بوون وەکوو شتێک بە پەیڕەوانی فکری ئەوەدەی دەناسران تەئسیری ئەوانەشی لەسەر هەبوو. بۆیە کەوتە مەنفی‌بافی دەگەڵ حیزب‌و بەهانەتاشین‌و سەرەنجام ئیدی بۆخۆی وازی هێناو ڕۆیشت. ئەو بەبیانە جارێکی هاتبۆوە بۆ ئێرە. میوانی کاک مستەفاو ئەوان بوو. ئەهاتە لای ئێمە. لەپاشان کە ڕۆیشتەوە باسیان کرد گۆیا دەگەڵ وانیش تێکی داوە. نەک وەک ئەندامی حیزب تێکۆشانی نیە، دەواقیع‌دا پێوەندی‌یە عاتفی‌یەکەشی هەر نەماوە. بەڵام بەهەرحاڵ ئەوەی دەحیزبدا کردوویەتی جێگای ڕێزە. کاری باشی کردوو حەقی خۆشی بووە ناڕازی بێ. ڕەنگە ئەمن دەگەڵ ناڕەزایەتی، یان ڕەزایەتی کەسێک نەبم بەڵام ئەوەی بەحەقی هەموو کەس دەزانم.

هەیاس کاردۆ: دامەزرانی "کۆمیسیۆنی سیاسی - نیزامی" بە بەرپرسایەتی کاک مستەفا هیجری، سیستێکی ویشکەو یەک‌بوعدیی دەنێو حیزب دا پیادە کرد. لەئاکامی سەپاندنی ئەو سیستەمدا زۆر کەس دەرکران، حیزبیان جێ هێشت یان زەبری ڕووحی‌یان وێ کەوت. دیارە حاشا لەوە ناکرێ کە زۆر کەسیش بە

هۆی ماندووبوون یان بیانووی دیکە حیزبیان جێ هێشت. بەڵام زەختی ئەو کۆمیسیۆنە لەو دەورەیەدا حاشای لێ ناکرێ. شکڵ گرتن و درێژەی کاری کۆمیسیۆنی سیاسی ـ نیزامی، ئەوکات چۆن لێک دەدرایەوەو ناکامەکانی بۆ حیزب چی بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە دەبێ پێکهاتنی کۆمیسیۆنی سیاسی ـ نیزامی دەگەڵ مودیریەتی کەسێک لە بەرپرسانی سیاسی ـ نیزامی لێک جودا بکەینەوە. دروستبوونی ئەو کۆمیسیۆنە لەڕاستیدا وەکوو زەروورەتێکی لێ‌هاتبوو. ناکامی لێکدانەوەیەک و ئیحتیاجێک بوو کە بە پێک‌هێنانی ئۆرگانێکی ئاوا دەستی پێ کرد. پێشتر ئێمە دوو تەشکیلاتمان هەبوون. کادری سیاسی و پێشمەرگە یان فەرماندەی پێشمەرگەی. لەسەرەوەش کۆمیسیۆنی تەشکیلاتمان هەبوو، کۆمیسیۆنی پێشمەرگەمان هەبوو. بەتایبەتی لەخوارێ ناتەبایی یەکی یەکجار زۆر هەبوو. ناوی سەیروسەمەرە لە کادرە سیاسی یەکان دەنران: "پاڵتۆ سپی-یەکان"، "بنکەی دۆڵەپێچاتەوەی"، "مریشک خۆرەکان"، "سەر چەرەوکان"، ئیدی شتی ئاوا سەیریان وەدوای کادرەکان دەخست هەر وەکوو بێگانەیەک بن. ئەوپاشان ئەوانە هەمووی ناپاراتی حیزبن. ئاخر ئەگەر لەبیرت بێ وەختێکی ئێمە پێشمەرگەو ئەندامی حیزبمان دوو شتی لێک‌جیاواز بوون. دەبێ بەشەرت هەموو پێشمەرگەیەک ئەندامی حیزب بێ. کەسێک دەیتوانی پێشمەرگە بێ و ئەندامی حیزب نەبێ. دواتر وای لێ‌هات کە ئەوانەی دەبنە پێشمەرگە مەگەر تەمەنیان لەژێر ۱۸ ساڵ بێ دەنا دەبوو ببنە ئەندامی حیزب. عادەتەن ئێستێ هەموو پێشمەرگەکان ئەندامی حیزبیشن. بەڵام ئەو وەختی وا نەبوو. بەو حاڵەش زۆربەی پێشمەرگەکان ئەندامی حیزب بوون، ئەگەر ئەندامیش نەبوون بەڕەسمی، جزووی فیداکارترینەکان بوون، ئەوە نیە خۆیان بەکوشت دەدا.

کەچی ئەبەینی ئەو دووانەدا ئەوزادەیکی زۆر هەبوو. حەتتا ئەو وەختیش دیارە ئەو کەسەی کاری نیزامی-گەری‌یە، پتر دەچێتە جەبهەی شەڕو پتر فیداکاری دەکا، لەوەی کە کاری ڕێکخستن و تەبلیغاتی و ماڵی و ئەو شتانە دەکا، پتر تێ‌دەکەوێ. بەڵام هەر ئەو وەختی ئێمە بەرپرسانی تەشکیلاتیی واشمان هەبوون کە دەکەوتنە شەڕ لە پێشمەرگەکان و تەنانەت لە فەرماندەکانیش نەدەمانەوە. ئەوە وا بوو بەڵام ئەو حەسساسییەتە هەر هەبوو. هەروا بزانە دوو ڕەقیبی سەرسەختی یەکترن. ئەو زەروورانە بوو بە باعیسی ئەوەی بیر لەوە بکرێتەوە ئەو دووانە تێکەڵاو بکرێن. تەنانەت بیر لەوە کرایەوە ئەوە بچێتە خوارتریش. تەنانەت لە کۆمیتە شارستانەکانیشدا وا دانرا کە فەرماندە هێز تەک هەر ئەندامی کۆمیتە شارستان بەڵکوو ئەندامی هەیئەتی ئیجرائیش بوو. ئەوە بۆیە بوو کە ناپاراتی حیزبی بە یەک دەزگا ئیدارە بکرێ و کارەکان بێ کە تەقسیم دەکرێن تەک دەزگاکان. ئەوە بە باوەڕی من کارێکی باش بوو. ڕەنگە لە هەلومەرجێکی دیکەدا تەشخیس بدرێ ئەوە لێک جودا بکرێتەوە. بەڵام ئەوە تەنیا لە وڵاتێکی پێشکەوتووی دێموکراتدا ڕەنگە زۆر عەمەلی بێ، لە وڵاتێکی وا کە وەزیری

خاریجە دەتوانێ کۆنە ژەنراڵ بێ. بەڵام وەزیری دیفاع حەتمەن دەبێ مەدەنی بێ، بەو حاڵە ئەرتەش لەژێر فەرمانی دایە. یان مەسەلەن سەرۆک کۆمار فەرماندەی کوللی هێزە چەکدارەکانە با قەتیشی سەربازی نەکردبێ، بەڵام کە دەستووری دا چێنەجێ دەکرێ چونکی دێمۆکراسییەو قانوون جێی گرتوە. بەڵام هەتا وەزعییەتەکە بەو جۆرەیە بۆ ئێمەمانان تێکەڵ کردنی ئەو دوو هێزە شەریک کردنیان لە مەسئوولییەتو بڕیاردان- دا کارێکی باشە، یانی ئیزامی یەکە جودا نەبێ لە سیاسی یەکە، جارێک فەرمانده هێز دەیتە بەرپرسی کۆمیتەی شارستانو جارێک بەرپرسی کۆمیتەی شارستان دەیتە فەرماندە هێز کە زۆریشمان هەبووە.

ئەوە کە دەگەڕێتەوە سەر مەسئوولییەتو موشکیلاتی پێوەندیدار بەوە ڕەنگە بتوانین بڵێین لە بەشێکی زۆری ئەو حاڵەتانەدا کە ڕوویان داوە یەکێک دڵی شکاوە، یەکێک دەرکراوە، خەتاکە نی وییە. خەتاکە نی بەرپرسەکە، یانی نی کاک مستەفای هیجری نیە، شەرت نیە ئەگەر کاک مستەفا پیاوێکی وشکە هەرچی بیکا خەتای وی بێ. ئەمن دوو برادەر کە بەخۆشی بەوە یەکیان زیندوویەو ئێستاش هەیەو یەکیشیان بەداخەوە شەهید بووە. خەڵک لەبەرخوردیان ناڕازی بوون. لەبەر ئیحتیرامی شەهیدەکەش ئەوەش کە ماوە ناویان نابەم بەڵام دەتوانم بڵێم لە زیاتر لە سەدی هەشتای ئەو جێگایانە کە ئیختیلافیان دەگەڵ کەسێک هەبووە یان دڵی خەڵکیان لێ ئێشاوە، حەق بەو دوو برادەرە بووە. بەڵام بەرخوردەکەیان توند بووەو خەشین بوون. ئەوە باش نیە ئەگەر ئینسان بتوانێ. بەڵام دەبینی کابرا دڵسۆزەو بەرخوردەکەشی بەو جۆرەیە. زۆرجار ڕێ- کەوتوە هەر بۆخۆم بە یەکێکی بڵێم ئای ئەو کابرایە فیرعەونە، کەچی وەختێک لە نیزیکەوە دەگەڵی تەڕەف بووم واش نەبووە.

دەگەڵ هەمووی ئەوانە ئەمن قەبووڵمە کاک مستەفای هیجری وشکە. ئەمن ئەو کەلیمەیەم لە کاک مستەفای هیجری بیستوە کە بۆخۆی گوتوویەتی ئەمن مەغروورم. لەپاشان لەسەر ئەو بەرخوردە توندەی ئەمن جارێکی پێم گوت ئەو وەختی ئیختیلافەکەمان هەبوو، گوتم بابە وەک لە ئێرانێ دەیان گوت قاتیعییەت باشە بەڵام قاتیلییەت نا. بەرحەمەت بێ مەلا ئەحمەدە لەتکەمان هەبوو، قسەخۆش بوو، دەیگوت پێم وایە کاک مستەفا دایکی قەت لەسەر لانکێ "وشتوشتی" بۆ نەکردوە هەتا وەپێکەنین بکەوێ، چونکی نازانێ پێ- بکەنێ. یان دەیگوت ئەگەر پێکەنینیشی بێ بۆ ئەوەی خەڵک نەیبینێ ڕوو دەولای دەکا جا پێ دەکەنێ. پێم وایە حەقیقەتێک دەوێ دا هەیە کە کاک مستەفا توندو وشکە. بەڵام ئەوە بەو مانایە نیە کە بڵێین هەرچی دڵی لە کاک مستەفا ئێشاوە لەسەر حەق بووە.

هەیاس کاردۆ: دیارە ئەوە لێکۆڵینەوەی زۆری دەوێ. هەمەلە دڵێشیان لە کاکی مستەفای تیە. مەسەلە ئەوەیە ئەو سیستەمەی گرتبوویانە پێش بۆ سازماندانی خەڵک ئەملاوئەولای تێدا تەبوو. جا لێرەدا خەڵکێکی زۆر بە ناڕەوا ئاڵوگۆڕ کران یانی لەڕاستیدا وایان لێ کرا بڕۆن.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ڕاستە سیستەمی کاری کاک مستەفا ئەوە بووە هەیە. نازانم هەتا کەنگێش هەروا دەبێ. سیستەمی وی ئەوەیە دەبێ هەموو یەکدەست بن. هەمووش موتیعی موتڵەق بن. کابرا هەرچی بێ ئەگەر موتیع نەبێ ئینسانێکی خراپە، ئینسانێکی مەرموزە، ئینسانێکی بێ کەڵکە. بەڵام زۆرفەرمانو هاوفکر بێ، هەرچی بێ ئەوە پیاوێکی ماقووڵەو بەکار دێ. ئەو وەختی کە ناکۆکیمان لێ پەیدا ببوو بەڵام جاری لەت بوون نەببوو، شتێکیان بۆ گێڕامەوە. گوتیان بە کاک مستەفایان گوتووە ئێوە کە فلانەکەستان کردۆتە ئەندامی هەیئەتی ئیجرایی کۆمیتەی شارستان خۆ پێنج کلاسی سەواد هەیە. گوتیان جوابەکەی ئەوە بووە کە خۆ ئەمن ئەمەزانی پێنج کلاسی سەواد هەیە، پێم وابوو کەمتری هەیە. بەڵام ئەگەر بێسەوادیش بێ پێم لە دیپلۆمەکەی تۆ چاکترە. حەقیقەتەکەی ئەوەیە کە ئەو ئیتاعەتی موتڵەقی لە خەڵکی دەوێ. پاشان دەبێ دەگەڵ وی بێ، دەنا سەری بچێتە ئاسمانێش قبووڵی ناکا.

هەیاس کاردۆ: لە "گەلالە"ی شیمکایەتی ڕا هەتا "بۆڵێ"ی بناری قەندیل سەرکردایەتیی حیزب ٣ جێگای گۆڕین. ئەو هەموو جێگۆڕینە بۆ؟ کاریگەرییەکانی ئەو جێگۆڕینانە لەسەر وەرە تواناتان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو جێگۆڕکێیانە پێمایە لە جێگایەکی دیکەش باسم کرد. هەمووی لە تەنیجەی فشارو تۆپبارانو مووشەکبارانو ئەوەدا بوون. ئەمن بەتاقی تەنیا ڕەئیی موخالیفم هەبوو بەڵام یەک ڕەئیی موخالیف چی پێدەکرێ. ئەمن دەمگوت بابە ئێستا کە ئێمە مەجبووربین ئێرە بەجێ بێڵین لەبەر مووشەکبارانو تۆپبارانە. دەبا بچینە جێگایەک کە کاتیۆشاو تۆپی نەگاتێ. بەڵام ئیسرارەکە ئەوە بوو کە دەبێ پشتمان بە قەندیلەوە بێ. دەنا بەڕاستی کار و ئێنێرژیو داراییەکی زۆری لێ سەرف کرا لە هیچوخۆڕایی.

هەیاس کاردۆ: یانی ئەتۆ پێت وابوو هەر لەو کاتەوە دەبوایە هاتبانە شوێنی وەک ئێستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئیسرارم ئەوە بوو کە بچینە جێیەکی کە لە بووردی تۆپی خومپارەدا نەبێ. ئەزموونەکە ئەوە بوو کە دەبێ نێزیک بین بتوانین بەئاسانی بگەینەوە وڵاتی خۆمان. پێم وایە واش نەبوو. هەر ئەو وەختێش گوتم کە ئەگەر دەوڵەتی عێراق تەیەڵی بڕۆینەوە ئەگەر لە لێوی مەرزیش بین هەر تایەڵێ. ئەو پەڕەکەی دەڵێ بڕۆ بەڵام ئیدی نابێ بگەڕێیەوە. ئەو کات چ دەکەی؟ ئەگەر ڕێگاشت بدا بڕۆی لە

کەرکووکیش بێ هەر ڕێگات دەداو کاروناسانیشت بۆ دەکا. بەڵام لەسەر یەک ئەو دوورکەوتنەوە لەسنوورە هەر چەند لەڕووی ناچاری بووە بەڵام بۆ هاتوچۆو چوونەوە بۆ وڵاتی مانیع نەبووە. دیارە زەرەری دیکەی زۆر بوون بەڵام پێم وا نیە لەباری ڕووحیەوە تەئسیری خراپی بووبێ. مەسەلەن ئێمە لە قەندیلی کەسمان پەخچاڵی لازم نەبوو. لێرە دەمی هەموو هەیانبێ. یانی ژیانی ئەوێ ئاسانتر بوو. هاتووینە شاری بە ئیمکاناتی شاخەوە کە ناخۆشە. خەڵکەکە لە ژیانی پێشمەرگانە دابڕاو تووشی ژیانێکی دیکە بووە. یانی هێندێک شت هەن کە ژیانی شاری پێی تەحەمیل کردووین کە بۆ ژیانی پێشمەرگانە نابێ. ڕەنگە لەو بارانەوە زەرەسان کردبێ. دەنا پێم وا نیە ئەوە مەعنەویاتو ڕووحیاتی خەڵکی شکاندبێ.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

[illegible]!
پاش سڵاو.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

بەڵگەی (٢)

١٣٦٧/٩/٦

برای بەڕێز ماموستا!

پاش سڵاوی گەرمی برایانە

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

کێشەی لیستی ڤیکس

عەباس کاردۆ: دوای کۆنگرەی حەوت بەرەبەرە یەکگرتوویی ئەندامانی ڕێبەری کەلێنی تێ کەوت کە سەرەنجام لە کۆنگرەی هەشتدا تەقیەوەو جیابوونەوەی لێ کەوتەوە. کێ بوون ئەوانەی لەبەرامبەر یەکدا ڕاوەستابوون هۆیەکانی چی بوون بۆچی ڕێگاچارەیەکی ژیرانەی بۆ نەدۆزرایەوە؟ نەخشی خۆت لەو نێوەدا چی بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئیختیلاف لە بەینی ئەفرادی ڕێبەری‌دا شتێکی تەبیعی‌یەو کۆنیشە. بەدوای کۆنگرەی حەوت خۆلاسە نابێتەوە. لە کۆنگرەی چواریش‌دا هەبوو، دوای کۆنگرەی چواریش هەر هەبوو، دوای کۆنگرەی پێنجیش هەبوو و دوای شەشیش هەبوو، دوای سێزدەو چاردەش هەبوو و دوای پازدەو شازدەش هەر دەبێ. ئەوە شتێکی سەیروسەمەرە نیە.

بەڵام بۆ جوابی بەشەکەی دیکە کە کێ بوون پێم وابێ زۆری تەخەسسوس ناوێ هەتا بناسرێن، چونکی سەرەنجام ئەوەی لە کۆنگرەی هەشتدا تەقیەوە سەفەکانی بەئاشکرا لێک جودا کردنەوە.

عەباس کاردۆ: مەبەستم ئەوەیە لە جەرەیانی ساز بوونو پەرەگرتنیشی‌دا ئەو ڕیزبەندی‌یە هەر ئاوا بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: مەعلومە ئیختیلافە شەخسی‌و سەلیقەیی‌یەکە هەبوو کە جاروبار بەرگی سیاسیشی بە بەردا دەکرا. هەرچەند کۆنگرەی شەش سۆسیالیزمی دێمۆکراتیکی پەسند کردو بەشێکی ئەوانەش کە لە کۆنگرەی هەشت کەوتنە مەقابیلو جودا بوونەوە موخالیفی بوون بەڵام ئەوانە مانەوەو کاری خۆیان درێژە دا. یا لەسەر مەسەلەی کورتە باس یان سۆسیالیزمی دێمۆکراتیک ئیختیلافیشیان بووبێ. بەڵام دوایە مەعلووم بوو. ئەوانەی ڕۆیشتن بەیانیان دەرکردو بەیانیان ئیمزا کرد. شتێکی شاراوە نەبووە، یانی ناوەکان هەمووی هەن.

بەڵام ئەوەی لە کۆنگرە ڕووی‌دا، ئەمن هێندێک شتیم گوتوەو ئێستێش دەیڵێم. بە باوەڕی من هێندێک هەڵەی تێکنیکی وای لە کۆنگرە کرد دەنا دەی‌توانی وا نەبێ. خودی دوکتور قاسملوو کە بانی لیستی ڤیکس بوو، ئەوە نەبوو کە دەگەڵ هەموو ئەو کەسانەی دوایە جودا بوونەوەو ناوی خۆیان نا "ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ" موخالیف بێ‌و حازر نەبێ کاریان دەگەڵ بکا. ئەوەی بۆ دوکتور قاسملوو گرینگ بوو و پێی وابوو ناتوانێ کاری دەگەڵ بکا، تەنیا کاک حەسەنی ڕەستگار بوو. تەنیا یەک نەفەر بوو. دیارە وەختێکی لە

ساڵی ١٩٧٠دا ئێمە پەکمان گرتەوە دوکتور قاسملوو زۆری ئومێد بە کاک حەسەن هەبوو. یەکجار زۆری ئومێد پێی هەبوو، چونکی ئینسانێکی وردو خۆش فکر بوو. ئێستاش هەر وایە.

قەرار نیە شتەکانمان هەر وشک بن، با شتێکی خۆشت بۆ بگێڕمەوە. جارێکیان لە مەجلیسێکدا بووین، کاک یووسفی ڕیزوانی کە ساڵی هەبوو سەرۆکی بۆ لێ‌نابووین، ڕووحی شاد بێ کاک حەمەدەمینی سیراجی ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو، بەڵام کاک حەسەن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو. لە کۆبوونەوەکاندا کاک حەمەدەمین زۆری قسە دەکرد، بەڵام وا دیار بوو قسەکانی زۆر دڵچەسپ نەبوون. نەک لەبەر ئەوەی موخالیف بووە، لەبەر ئەوەی خۆش نەبوون. کاک حەسەن کە خۆش‌فکر بوو زۆر کەمی قسە دەکرد. لەو مەجلیسەدا کە سفرە ڕاخرابوو نان دانرا، سەرۆکی بە کە هەموو دەرهاتبوو لەسەر بلوورێک دانرا بوو، دوکتور قاسملوو گوتی باشی بەش کەن، مێشکەکەی بدەن بە کاک حەمەدەمین، زمانەکەش بدەن بە کاک حەسەن. یانی هەتا ئەو رادەیەی خۆش دەویست.

بەڵام دوایە کاک حەسەن لە کاروباردا برێک خۆبوێر بوو کە ڕەنگە پێشی خۆش نەبێ ئەوەی دەڵێم بەڵام دەبێ باسی بکەم. جارێکی ئەمن لە غیابی کاک حەسەنیدا دیفاعێکی جاناتم لێ‌کرد. گوتم حەقیەتی کار نەکا حەقیەتی نارازی بێ، چونکی ئەوە جێی وی‌یە ئەمن گرتوومە. جا هەر بەراستییش بەنیسانەوە وام گوت. چونکی کاک حەسەن لە شاری گەورە بیوو زیندانی دیبوو، دەگەڵ کەسانی گەورە گەورە هەستان و دانیشتنی کردبوو و لەباری سیاسی‌یەوە زۆر لەمن پتری پێ‌بوو. گوتم ئەوە جێی وی‌یە. دوکتور قاسملوو لە یەک کەلامدا گوتی ئەمن ئیحتیاجم بەکاری تۆ هەیە نە بەفکری کاک مەلا حەسەنی. یانی ئاوا وەرگەڕا.

جا پێمەوە سەر مەسەلەی کۆنگرەی هەشت. لەحیا مەسەلەکە تەنیا دەگەڵ کاک حەسەنی ڕەستگار بوو. دەگەڵ ئەوانی دیکە نەبوو. دوکتور قاسملوو قسەیەکی کرد کە دوایە زۆریان لێ بەدەمەوە گرت. گوتی کە ئەوە فیتنەی منە. با ئەو حەقیقەتەی بۆ یەکەمجار بڵێم کە ئەو کەلیمەی فیتنەیە یەکەمجار لەزمانی من هاتە دەرێ. دەگەڵ دوکتور قاسملووی دانیشتم گوتم ئەو فیتنەیەی ساز مەکە. ئەتۆ کێشەکەت دەگەڵ کاک مەلا حەسەنی ڕەستگارە، وەرە قسەی لەسەر بکە. بڵێ بەو دەلایلە ئەو پیاوە بۆ کۆمیتەی ناوەندی نابێ. گوتی ئەوە کوردەواری‌یەو پتر تەئسیر دادەنێ و خەڵکەکەی پەلای وی‌دا ڕادەکێشێ و دەبێتە مەزڵووم ئەوانە. گوتم باشە وەرە شتێکی دیکە بکە. بڵێ بابە ئەمن دەگەڵ ئەو برادەرە ناتوانم هاوکاری بکەم. کەوابێ ئەمن بەو شەرتە بۆ کۆمیتەی مەرکەزی کاندیدا دەبم کە کۆنگرە قبووڵ بکا هەر وەرەقەیەکی ناوی ئەو دووانەی تێدا بوو بەتاڵ بێ، ڕەئیەکانی دیکە دەبژێرین، تێ کامەمان پتر بوو ئەو دەبێتە کۆمیتەی مەرکەزی و ئەوی دیکە لادەچێ. دەگەڵ هەموو بڕێم بۆ دوکتور قاسملووی، بەڵام وا دیار لە ناکامەکەی نیگەران بوو. پێی وابوو ئەگەر وا بێ زۆربەی خەڵکەکەی ڕەئی دەدەن بە کاک حەسەنی ڕەستگار نای‌دەن بەو. دەحاڵێکدا

دوایە دەرکەوت هەرچەند خەڵکێکی زۆریش دەگەڵ کاک حەسەنی کەوتن بەڵام بەشداراتی کۆنگرە دوکتۆر قاسملوویان بۆ ئەوان وەلا نەنا.

لەپاشان جەرەیانەکە چۆن بوو. هێندێک شتیان هەبوو کە بەباوەڕی من ئەوان غەدریان کرد. مەسەلەن وەختێکی لیستی فیکس هاتە گۆڕێ کە ئەوان دەڵێن بە یەک ڕەئی سەرکەوت، وا نەبوو. لیستی فیکس بە دوو لیستی ڕەئییەکان سەرکەوت. تەنانەت زیاتر لەدوو لەسێش. یانی ئەندامان قبووڵیان کرد کە هەڵبژاردن بە لیستی فیکس بێ. بەڵام کە لیستەکە هات شەش کەسیشی لەو برادەرانە کە دوایە بوونە "ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ" تێدا بوون. بەڵام ئەوان لێی کشانەوە. دەنا کاک جەلیلی تێدا بوو. کاک فەتاحی تێدا بوو. کاک حوسێنی مەدەنیی تێدا بوو. کاک سەدیقی بابایی تێدا بوو. خولاسە شەش کەس بوون ناوی هەموویانم لەبیر نیە. ئەوانە کشانەوە کە هیچ زەرووڕەتی نەبوو. بەڵام کە هاتە سەر دەنگدان لەوێدا لیستەکە بە جیاوازیی یەک دەنگ سەرکەوت.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەتۆ گوتت دوکتۆر قاسملوو تەنیا موخالیفی کاک حەسەنی بوو. ئەدی مەسەلەن کاک هاشمی بۆ تێدا نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەسەلەی وی فەرقی هەبوو. ئی وی لەبەر ئەوە نەبوو نەتوانێ هاوکاریی دەگەڵ بکا. بەڵام نەزەری ئەوە بوو کاک هاشم بەبڕشت نیە. دەنا ئەگەر کاک هاشم هەبوایە، دەگەڵ وی دەی-گونجاند. بەڵام پێی وابوو پیاوی چاکەو لەباری فکرییەوە بەتوانایە کەچی لەباری کاری عەمەلیو ئیجراییەوە پیاوێکی بەئیقدام نیە. ئێستا ئەوە نەزەری وی بوو، چەندی ڕاستەو چەندی ڕاست نیە شتێکی دیکەیە.

بەڵام کە هاتینە سەر دەنگدان ئەووەڵەن ئەوانەی دەگەڵ وان بوون مەعلوومە هەموویان ڕەئییان نەدا. ئەمن پێموایە یەک کەسیشیان دەنگی نەدا. لەوانی دیکەش کە چاویان لە لیستەی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی دەکرد پێیان زەعیف بوو. یەکێکیان بۆخۆم. ئەمن لە کۆنگرەکانی پێش ئەو وەختیدا یانی کۆنگرەی چوارو پێنجو شەشو حەوتدا کە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بیستو پێنج کەس بوون، هەمیشە بیستو پێنج کەسم دەنووسی. یانی بیستو پێنج ناوم دەخستە سەر وەرەقەی دەنگدان. بەڵام ئەوە زۆر وەختی کەمتری دەگرت لەوەی کە ئەمن بنووسم موخالیفم موافیقم یان مومتەنیعم. بەڕاستی نەمدەزانی چ بکەم. دیارە ئەمن کە بەدوکتۆر قاسملووم گوت فیتنەی ساز مەکە، ئەوەشم پێ گوت کە دوکتۆر ئەوە چوار کۆنگرە بەسەردا تێپەڕین. لەهەر چواریاندا شەخسی تۆ بیستو چوار ئەندام کاندیدا کراون کە لە هەموویاندا تەنیا یەک

ئەفەر دەنگی نەهێناوەتەوە، جا سەیرە لە هەموویاندا کە کۆمیتەی ناوەندی بیست و پێنج کەسی کاندید کرد بوون تەنیا یەک ئەفەریان دەرنەچووە. گوتم باشە ئەدی بەزمەی بۆ دەکەی لێ گەڕێ با ئارا بێ.

بەهەر حاڵ کە هاتینە سەر دەنگدانێ، بەڕاستی نەمدەزانی چ بکەم. نەمدەویست موخالیف بم. بەڵام شکم هەبوو موافیق یان مومتەنیع ڕەئی بدەم. کۆنگرە زۆر درێژ بیزوە. پاش ماوەیەکی زۆر بیرکردنەوە کە بەقەت دوو جار ڕەئیدان بە بیست و پێنج کەسی وەخت گرت، دەنگی موافیقم دا. ئەویش لەبەر ئەوە بوو ئەگەر ئەوجار سەرنەکەوتبایە، دەبوو دووبارە لیستەیەکی دیکە دروست بکرێ و وەختی زۆر زیاتری لەسەر دابنێین. لەڕاستیدا ئەو لیستە بەو دەنگەی سەرکەوت. ئەگەر نووسیبام مومتەنیع، نیوە بەعیلاوەی یەکەکەی نەدێنایەوە و سەرنەدەکەوت. مەبەستم ئەوەیە ئەگەر ئەمن یان کەسێکی دیکە کە دەنگی موافیقیان دا، ڕەئی مومتەنیعیان دابایە نەک موخالیفیش، دیسان سەر نەدەکەوت.

بەڵام بۆ حیزبی دێموکرات دەرکەوت ئەو لیستە فیکسە بۆ کۆمەڵی کوردەواری جارێ زووە. بۆیە دواتر بۆ گرتنی کۆنفرانسەکان کە دەبوایە ئەو سیستەمە دابەزێ، لە هیچ کۆنفرانسێکدا لیستی فیکسمان دانەنا. چونکە دەرکەوت کە جارێ زووە بیر لەوە بکەینەوە. دەنا لیستی فیکس بۆخۆی هیچ عەیبی تێدا نیە. ئەمن بۆخۆم لە چەند کۆنگرەی ئەحزابی پێشکەوتووی ئورووپایی، وەک سۆسیالیستی سۆسیال دێموکراتی ئەوانەدا بەشدار بووم، لە هیچ کامیاندا نەمدیوە خەڵک هەروا ناوان بنووسێ. لیستێک دێنن و خەڵک یان دەڵێن موخالیف یان دەڵێن موافیق، ئەسڵەن شتی وا نیە کە ناوەکان بنووسن. زۆریش دێموکراتیکە. خۆ ئێمە بۆخۆمان سوێتەکیری دێموکراسی نیین. دەبێ دێموکراسی لەوان فێر بین. جاری وایە دوو، سێ لیستە موقابیلی یەکتر ڕادەوەستن. کەسێک ئەوەی هەڵدەبژێری یەکی دیکە هەڵی نابژێرێ. خۆ موخالیفەکان بۆ لیستی فیکس موافیق بوون، بەڵام لە واتی دوکتور قاسملووی دەترسان. گوتیان باشە با دوکتور قاسملوو تەنیا دەیەک لیستدا نەبێ. ئێمە لیستێکی دیکە ئامادە دەکەین و ناوی ویشی تێدادەنێین، هەرکامیان سەر کەوت کاری تێدا بکا کە دوکتور قاسملوو حازر نەبوو ئەوەی بکا. دووبارە ئەوەی دەڵێمەوە، دوکتور قاسملوو حازر نەبوو دەگەڵ لیستێک هاوکاری بکا کە کاک حەسەنی ڕەستگاری تێدابێ.

دیارە ئەمن دەبێشدا حەوڵی خۆم دا، موافیقی لیستی فیکس بووم. یانی هەر لەپێشەوە موافیقی بووم. کاک مستەفای هیجری لە موساحەبەیەکدا ئیدیعای کردبوو کە ئەمن موخالیفی لیستی فیکس بووم، لەحاڵێکدا قەت لەحزبەیەکی موخالیفی نەبووە. ئەمن موافیقی بووم بەڵام پێم وا بوو پێویستیمان بەوەی نیە. کە کۆنگرە تەواو بوو شەهید قاسملوو ئێی پرسیم نەزەرت لەسەر کۆنگرە چیە. گوتم ئەتۆ قسەیەک دەگێڕنەوە کە دوکتورێک نەخۆشێکی عەمەل کرد. گوتیان عەمەلیاتەکە چۆن بوو؟ گوتی زۆر سەرکەوتوو بوو. گوتیان ئەدی نەخۆشەکە چۆنە؟ گوتی مرد. گوتم ئەویش وایە، لیستی فیکس سەر کەوت، بەڵام حیزب

زەرەری کرد. لەراستیشدا هەر وابوو. سەرفی‌نەزەر لەوەی خەتایەکە ئی کێیە، یان خەتابارەکە چەندی حەق بوو بۆ ئەوەی ئاوا بکا. حیزب زەرەرێکی زۆر گەورەی کرد. یانی حیزب دە وەختێکی خراپدا لەت کرا و دوایەش هەروەک دیتمان شتی زۆر ناخۆشی لێ کەوتەوە.

لەپاشان ئەمن لە نیوسەدە تێکۆشانیشدا باسم کردوە کە بە شێوەیەکی زۆر نامەنتیقی جوولانەوە بەتایبەتی برادەرانی ئەولای. یانی ئەو برادەرانەی ناوی خۆیان نا رێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ یەکجار زۆر خەراپیان هێرش کرد. ئی لای ئێمە دەیێشدا هێندێک کەلیمەی ناحەزیان بەکار هێنا، مەسەلەن کەلیمەی "جاشی موجاهید"یان بەکار هێنا. جاشی موجاهید بەمانای جاشی موجاهیدین نیە. بەمانای نیو موجاهیدە. نووسوولەن جاش لە عێراقیش کە پەیدا بوو پێیان دەگوتن "جاش پۆلیس". بۆ ئەو کەسانەی تفەنگی دەوڵەتیان پێ بوو بەڵام پۆلیس نەبوون پێیان دەگوتن جاش پۆلیس واتە نیوەپۆلیس، کورد بە باڵتۆی کورت دەڵێ "جاش باڵتۆ" یانی باڵتۆی تەواو نیە. یانی ناوەکە لەوێڕا هات هەرچەند هەر جوان نەبوو کە دوایە حەزف کرا. بەڵام ڕادیۆی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ بۆخۆم چەند جار گوێم لێبوو دەی گوت جاشەکانی ڕەفسەنجانی. قسەی ئاوا نامەعقوول لەبەینماندا هاتە ڕابرد. ئەو هەموو جنێوە بێ‌حورمەتی‌یەی بە یەکترمان کرد. مەعلوومە زەرەرێکی زۆر گەورە بوو، شتێکی قۆڕ بوو.

عەباس کاروان: مامۆستا ئەتۆ بۆچی خۆت کاندیدا نەکرد بۆ کۆمیتەی ناوەندی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دەلیلی دیکەم هەبوو. هیچ پێوەندیی بەو شتەوە نەبوو. ئەمن زۆر پێشتر ئیعلامم کردبوو. هەروەک گوتم لە ڕۆژی هەوەڵەوە هەتا ئەو سەعاتەی ئەو قسانەی تێدا دەکەین ئەمن قەت بۆ یەک لەحزەش پێم‌خۆش نەبووە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بم. دووبارە ئەبێتی دەکەمەوە، قەت بۆ یەک لەحزە پێم‌خۆش نەبووە سکرتێر یان جێگری سکرتێر بم. تەنیا وەختێک بەخیلافی مەیلی خۆم بوومەتە کۆمیتەی ناوەندی، پێم‌خۆش بووە ببمە ئەندامی دەفتەری سیاسی. بەوەشەوە دیارە هێندێک دەلیلی دیکە هەبوون کە باسکردنیان سوودێکی نیە. ئەمن لەمێژ بوو هەر دەم‌گوت ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی قبووڵ ناکەمەوە. جارێکیان دوکتور قاسملوو لەدووی ناردم کە بچم قسەی دەگەڵ بکەم. ئەمن ناردمەوە گوتم پێی بڵێن ئەگەر بۆ ئەوەیەتی کە لە کۆنگرەدا مەسئوولیەتی کۆمیتەی ناوەندی وەئەستۆ بگرم تکایە با نەیەمە خزمەتی. چونکی پێم خۆش نیە پێتڵێی بکەم کە مەعلوومیشە دەبێ پێتڵێی بکەم. ئەویش کە پێیان گوتبوو، گوتبووی وەڵڵا ڕاست بۆ نەیەمە.

بەڵام دوای تەواوبوونی کۆنگرە، لەبیرمە کاک حەسەنی ڕەستگار هێندێک بەدەورەدا هات. هەتا حەددێک وەک شتێک ئینتیزاری ئەوە بوو هاوکاری بکەین. بەو تەعبیرەم جواب دابەوە، گوتم کاک حەسەن ئەوەت

لەبەر بێ ئەگەر خەڵکێک سواری ئوتومبیلێک دەبن و مەسەلەن لێرەوە دەچنە هەولێر یان کەرکووک، هەموویان بۆ یەک مەبەست ناچن. کەوابێ ئەمن دەگەڵ ئەوەی تێو نیم. تەنانەت ئەرێم گوت کە دڵسارد کردنەوەی تاقە یەک پێشمەرگە لەو شەرایەتەدا بە تاوان دەزانم. ئەوە هیچ کە ئەمن پێشتریش ئەو حاشایەم دەکرد: چەندجار کاک حەسەن دەی گوت باوەڕت پێ ناکەم، پێی وا بوو فێڵانە. حەتتا لە کۆنگرەی چواردەدا کە ئەمن ئەمویست ئیدی بیکەم، شتێک هەر پێیان وابوو ئەوە فێڵە دەی کەم بۆ ئەوەی ئەوانی دیکە نەبن. حەتتا لە ئاخر کاتەکانەدا بوو کە کاک جەلیل و کاک حوسێنی مەدەنی گوتیان بەڕاستیتە نای کەی؟ گوتم دیارە بەڕاستیمە. جا ئەوجار ئەوانیش خۆیان کێشایەوە، دەنا کاک جەلیلیش کاندیدا بوو بۆ کۆنگرەی چواردە.

هەیاس کاردۆ: باشە ئەتۆ دەتزانی ئەوان جیا دەبنەوە کە ئەوێت بە کاک حەسەنی ڕەستگار گوت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: خەتەرەکە یەکجار زۆر بوو. چونکی پێشتر گوتبوویان: یانی بیستراوبوو لە هێندێک کەس کە ئەوە ئیدی وەک پێشوو نییە. ئەو سەفەرەی ئەگەر ئاوا بێ ئینشیعاب دەکرێ.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا نازانم تۆ چۆنی دەبینی بەڵام بیستنی ئەو جۆرە ناوانە وەک ئەوەی کۆنگرەی چوار و نی کۆنگرەی هەشتیش خەڵک لە تۆیان دەزانی. وەک هەر ئەو کەلیمەی جاش موجاهید.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نی کۆنگرەی چوار کە بۆخۆم تێفرایم کرد بەڵێ بە پێشنیاری من ناوی جاشیان بۆ دیاری کرا. ئەمن ئەوەی باوەڕم پێی هەیە دەیڵێم خۆ نای شارمەوە با یەکێکیش موخالیفی بێ. ئەمن لە نامەیەک دا کە نووسیم نەک بڵاو کرایەوە، نووسیم بۆ ئەوەی برادەران بێن بۆ کۆبوونەوە جا نازانم نامە بوو یان تێلگراف بوو، نووسیبووم هیوادارین - یانی دەفتەری سیاسی نووسی بەڵام ئەمن فۆرمولەم کرد - کە کۆمیتەی ناوەندی ئەوانە بەجاش بناسێ. کە هاتن کاک هاشمی کەریمی لە مەهابادێ تووشم بوو گوتی تۆ چۆن بە غەتی بلووریان پاش بیست و پێنج ساڵ زیندان دەڵێی جاش؟ گوتم هەر بۆیە پێی دەڵێم جاش چونکە پاش بیست و پێنج ساڵ مانەوە لە زیندانەدا ئێستا لەو وەزعە دژوارەدا پشت لە حیزبەو میللەت دەکا. ئەوەیان باوەڕم پێی هەبوو، بەڵام کەلیمەی جاش موجاهید بەهیچ جۆر نی من نیەو باوەڕی من نەبووە.

هەیاس کاردۆ: مەبەست ئەوەیە خەڵک لە وردبینیی تۆ ئاگادار بوون بۆیە پێیان وابوو وەدەرخستنی ئەو جۆرە ناوانە دەبێ کاری تۆ بێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: موسەللەمە مادەیەکی زۆر باش کۆنگرەی هەشت دۆستەکان دەیانگوت "سێ قوتبە". موخالیفەکان دەیانگوت "سێ چوکڵەی حیلە باز"، یان ڕەنگە "سە مرد خبیث"یشیان پێ گوتبین. برادەرانی

ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕی ئەو وەخت بە لایەنەکەی ئێمەیان دەگوت "فراکسیۆنی شەرەفکەندی - قاسملوو". شەرەفکەندییشیان بۆیە وەپێش دەخست کە گۆیا سەری فیتنەکەیە، یانی قاسملوو وەدوای وی کەوتوە. بەڵام بیستمەوە کە ئەو فکرەیان دەبەینێدا بووە کە بیکەنە فراکسیۆنی حەسەنزادە ـ شەرەفکەندی ـ قاسملوو. ئەمنیشی دەگەڵ بخەن و تەنانەت وەپێشیشم بخەن. دوایە گرووپانە تازە ڕۆیشتوە یا شەریکیان بۆ پەیدا نەکەین. بەڵام بەهیچ جۆر وا نەبوو. ئەمن زۆرم پەرۆش بووم. زۆرم پێ‌ناخۆش بوو. پێم ڕووداوێکی خراپ بوو بۆ حیزب. مەحکوومم کردوە. ئەوانیشم بە خەتابار زانی کە پێم وابوو ئەدەبوو ئەوەی بکەن. پێم وابوو قابیلی گۆڕان بوو، بەتایبەت دەگەڵ دوکتور قاسملووی شت دەکرا. ئەمن دوایە پێم گوتن. گوتم لەواقیعدا لەو چیهرانەی ناسراو بوون تەنیا ئەمن مابوومەوە. بەڵام ئەمن توانیم ئەو وەزعییەتە بگۆڕم. بۆ ئەگەر هەمووومان مابایین ئەمان دەتوانی بی گۆڕین.

بەڵام بەهیچ جۆر هاتنەوی ئەو لەتبوونە نەبووم. هاتنەوی ئەو شتە ناشیرنانە نەبووم کە پێیان گوترابوون. دەگەڵ ئەوەش ئەمن دەتێو خۆماندا دەمگوت ئەوی ئێوە پەوان دەڵێن لادەر. لادەر لەچی؟ بوونە جاش. بوونە خائین؟ خۆیان تەسلیمی دوژمن کردۆتەوە؟ بەڵام لە هەموو جێگایەکی لە دەرەوەی حیزب کە باسم دەکردن بە لادەرم ناو دەبردن. بۆ؟ چونکی بۆ من وایە. بڕیاری حیزبی بۆ من ئیدی مولزیمە.

عەباس کاردۆ: پلینۆمەکانی پێش کۆنگرەی هەشت بۆ نەیانتوانی کێشەی ڕێبەری چارەسەر بکەن؟ ئەسڵەن بۆ لەو بارەیەوە هیچتان دەگەڵ کادرەکان باس نەدەکرد؟ شەڕی ئەسڵی لەسەر چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شتەکە مەعلووم بوو هەموو لایەنەکان بە نەتیجەی هاوبەش نەگەیشتین. دیارە وەکی گوتم ئەمن ڕەئیی خۆم نەشاردۆتەوە. ئەمن موافیقی لیستی فیکس بووم هەر ئەو وەختی کە لە کۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسیدا باس کرا، ئەوەم هیچ بەتاوان نەزانیوە. بەڵام وەکوو کورد دەڵێن ئەمن "گایەکم دەو گێرەیەدا نەبوو". حەتتا بەڕەحمەت بێ دوکتور قاسملوو گوتی ئەتۆ قسە لەسەر حەسەنی ڕستگار بکە. گوتم ئەمن بۆ دەی‌کەم. ئەمن حازرم دەگەڵ حەسەنی ڕستگار هاوکاری بکەم. ئەتۆ کە حازر نی، بۆخۆت وەرە قسەی لەسەر بکە. دەواقیعدا لەتەرەف دوکتور قاسملووەوە وا بوو کە دەگەڵ کاک حەسەنی دە ئۆرگانی کۆمیتە مەرکەزیدا هاوکاری نەکا. بەڵام کێشە ئەسڵییەکە دەبەینی ڕەحمەتی دوکتور سەعید و کاک حەسەنی ڕستگاردا بوو. دوو قوتبی ئیختیلافەکە ئەو دووانە بوون. حەتتا لە کۆبوونەوەیەکی کۆمیتەی مەرکەزیدا کاک حەسەن تەعنەیەکی لە دوکتور سەعیدی دا. گوتی فایدەی چی ئەوە ئیعلانی بێ‌تەرەفی ناکا هەتا بزانین لەبەینی منو تۆدا خەڵک کامەی دەوێ، مەبەستی دوکتور قاسملوو بوو کە لای کاک سەعیدی دەگرت. یانی کاک حەسەن موقابەلەجوویی دەگەڵ کاک سەعید دەکرد.

ئەمن بەشێک نەبووم لەو قەزیەیە، بەڵام لە تەحلیلی ئەخیری دا پێم وابوو ڕۆیشتنی ئەوان کارێکی خراپە. بەڕاستی لەحیزب ڕۆیشتنە. ئەمن ئەوەی وانم بە ئینشیعاب نەزانی، چونکی ئینشیعاب ئەوەیە حیزب لەسەری ڕا هەتا خوارێ لەت بێ. ئێستێ کەم دەکەوێتە لایەک و زۆر دەکەوێتە لایەکی دیکە، ئەوە تەئسیر ناکا. بەڵام وەختێک ئەوان لە حیزب ڕۆیشتن تاقە یەک نەفەریان ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی دەگەڵ نەبوو. هەتا ئاخرین لەحزە لە کۆنگرەدا دانیشتوون. کۆنگرە ڕێبەرایەتییەکی تازەی هەڵبژاردوە. یەکجار لەو موخالەفەتەدا ئەتعال بوون. ئەمن لەبیرمە کە قسە لەسەر لیستی فیکس دەکرا، خەڵکێکی زۆر ناویان نووسیبوو. ئەمن هەستام پێشنیارم کرد بۆ ئەوەی وەخت زۆر نەگیرێ هەر دوو موخالیفی لیستی فیکس قسە بکەن یەک موافیق قسە بکا. کەچی کردیان بەحەرا گوتیان ئەوە زمانمان دەبەستن؟ یانی بەوەش ڕازی نەبوون دوو بەرابەر قسە بکەن. چونکە لەبەرامبەر یەک موافیقدا، زیاتر لە دوو موخالیف قسەیان کرد. باشە ئەدی دەبوایە چیی دیکە بکرێ. پاشان دانیشتوون هەتا ئاخری کە کۆمیتە مەرکەزییەکی دیکە هەڵبژێراوە. بەڵام دوایە کە ئیعلانی مەوزعیان کرد نووسیبوویان فڵان ئەندامی دەفتەری سیاسیو فیسار ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیو لەو شتانە. بابە ئەوە هەربووتە بەتاریخ. کۆنگرەی تازە گیراوە. کەوابێ جەمعێک لە کەدادیری حیزب ڕۆیشتن. ئەوەی ئەم دواییانە جەماعەتی کاک مستەفای هیجری بەمەیان ئیسبات دا کە چەند کەس لە حیزب ڕۆیشتوون. نەخێر چەند کەس لەحیزب نەڕۆیشتوون. حیزب لێرەدا ئیدی لەت بووە بەڵام نەشاردراوەتەوە کە بەشی زۆری ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی لای ئەوان بوون.

هیوا گاردۆ: کەسانی زۆر ناسراو کۆنی حیزبی وەک :کاک جەلیل گادانی، کاک حەسەن ڕستگار، کاک حوسێن مەدەنی، کاک هاشم کەریمی، کاک فەتاح کاویان و کەسانی دیکەش لەو قۆناغەدا خۆیان لە بەرامبەر ئێوە(حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران) دا دیتەوە. ئەوانە کەسانێک نەبوون بە هاسانی لەبەر چاوی خەڵک بخرێن و بێ ئیعتیبار بکرێن. دەکرێ پێناسەیەکی ئەو کەسایەتییانە بکەی؟ تکایە بۆ چوونی ئەو کاتیشت لەسەر ئاوێراوان دەربڕە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بۆچوونی من لەسەر ئەوان ئێستاش نەگۆڕاوە. کارەکەیانم پێ خراپ بووە. هەربۆیەش ئەوەم بەخەسار زانیوە. ئەوانە لە ئەندامانی کۆنی حیزب بوون. لە چێهرە ناسراوەکانی حیزبی دێموکرات بوون. لەڕاستیدا لە کۆڵەکەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش حیساب دەکرێن. بەڵام پیاوی گەورە هەڵەکەشی گەورەیە. ئەوان هەڵەیەکی گەورەیان کرد کە حیزبی دێموکراتی کوردستانیان بەجێ هێشت. بۆیە لەڕاستیدا شتەکەی ئەوان نەیگرت. ئێستا کاک مستەفای هیجری و هاوڕێیەکانی بێهوودە دەیانەوێ هەروەک ئەوکاتی حیساب بکەن. بەڵام شتەکە ئەوقی نییە. ئەوان ئەو وەختی لە موقابیل وەزعیەکی دیکەدا بوون.

بۆیە لەڕاستیدا ئەبوون بەحیزبێک کە لەهەموو بوارێکدا لە بەرامبەر حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێراندا خۆ بنوێنن و قەبووڵ بکرێن. یانی تەحلیلەکەیان لە نەوزاعەکە غەڵەت بوو. نەیانتوانی قەبووڵ بکەن کە دوکتور قاسملوو وەزعیەکە موقابیلەی دەگەڵ ناکرێ. ئەوکات وابوو کە دوکتور قاسملوو لەکوێ با، حیزبی دێمۆکرات لەوێ بوو. ئەوان نەیانتوانی ئەوەی دەرک بکەن. هەروەک ئەو برادەرانەی دیکەش هەڵەی موحاسەبەیەکی دیکەیان هەبوو. ئەوان پێیان وابوو مادام هاوڕێیانی موقابیلیان ئیعلانی مەوزیع دەکەن، ئیدی حیزبی دێمۆکرات خۆیانن. یانی ئەوانیش دوکتور قاسملوون. ئەمن دوای لەتبوون لە یەکەم کۆنفرانسی مەتبووعاتیدا ئەوەم گوت. گوتم هیوادارم کەس دوچاری ئەو هەڵەیە نەبێ کە پێی وابێ دوکتور قاسملوویە.

باشە ئەو وەختی هەموری ئەوانەی لەو دواییەدا ئۆپۆزیسیۆن بوون لەوێ بوون. کەچی بەو حاڵە ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕیش بۆ ماوەیەک کۆسپی سەر ڕێگای حیزبی دێمۆکرات بوو. ڕاستە نەیتوانی ببێتە ڕەقیب بەڵام کۆسپ بوو. جا ئێستا ئەوان پێیان وایە دوکتور قاسملوون، دوکتور سەعیدن، عەبدوڵای حەسەن‌زادەن، غەفووری هەمزەیین، فەتاحی عەبدولین، عەبدوڵای شەریفین و خولاسە هەموویانن. ئەکری ئەوەی ناکەنەوە کە ئەو هەموو زیندوو و شەهیدە لە موقابیل ئەو چەند کەسانەدا بوون کە ناوەمان بردن. بەڵام ئێستا ئەتۆ بەتەنێی و چیترە ناسراوەکانیش نەماون. ئەوە غەڵەتی موحاسەبەیە. لەواقیعدا ئەو دوو دەستەیە هەر دووکیان تووشی هەڵەی موحاسەبە بوون.

هەباس کاردۆ: مانەوەی خۆت لەبەرەی دوکتور قاسملوودا بەبێ قەبووڵکردنی ئەندامەتیی ڕێبەری چ مانایەکی هەبوو؟ دەلیلت بۆ ئەوە چی بوو؟ لەو کارەی خۆت ڕازی بووی؟

عەبدوڵا حەسەن‌زادە: ماناکەی زۆر سادەیە. ئەمن دەحیزبی دێمۆکراتی کوردستاندام. قەت نەمویستوە هەتا ئێرش - ڕەنگە ڕۆژێک بێ بە دەلایلێک حیزب بەجێ بێڵم هەرچەند بەدووری دەزانم - بەڵام هەتا ئێستا نەم ویستوە ئەو حیزبە بەجێ بێڵم. ویستوومە دە ڕێبەرایەتی‌یەکەی‌دا نەبم. هەروەکوو پێشتریش گوتم لە هێندێک عەمەلکردی دوکتور قاسملووی وەک پەروەرشی جێگری خۆی بەگلەیی بووم. پێم ناڕاست بوو. پێم وابوو دەبوایە چ من، چ دوکتور سەعیدی باشتر لەوەی کە بووین پەروەردە کردبا بۆ ئەوەی لە دوای خۆی باشتر ئەرکەکان بەجێ بگەیێنین. بەڵام ئەمن قەت لە خەتەکەی ناڕازی نەبووم و حیزبەکەم هەمیشە قبووڵ بووە. لەپاشان غەیری مەوحەلەیەکی کەم نە کارم بۆ حیزب کەمتر کردوە، نە حەتتا غەیری ڕەشی‌دانەکە، ئەخشم لە ئەندامی ڕێبەرایەتی کەمتر بووە. هەر لە بەینی کۆنگرەی هەشتەم تۆدا پێم وایە بۆخۆت دەبێ شاهید بووبی کە ئەمن ئەبوومە کۆمیتەی مەرکەزی، بەڵام بە دەیان‌جار ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی دەهاتن دەردی

دڵیان لەلا دەکردم، دەمگوت ئەوە نیە بۆخۆت ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزیی، بۆخۆت باسی بکە. دەی‌گوت نا ئەتۆ فەرقت هەیە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەتۆ بۆخۆت شتێکت بەناوی ڕێبازی دوکتور قاسملوو قبووڵە؟ پێت وایە بەو ڕێگایەدا ڕۆیشتووی، یان کۆمەکت کردوە شتێکی وا دروست بێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم‌وایە ڕێبازی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان لە بناغەدا ڕێبازێکە کە خەتە گشتییەکانی لە زەمانی قازی موحەممەدەوە داڕێژراون. بەڵام هەرچەند کاک جەلیل گوتبووی شتێکمان نیە بەناوی ڕێبازی قاسملوو، ئەمن پێم‌وایە وا نیە. لەنێو حیزبی دێموکراتی دوای قازی موحەممەددا، دەتوانین دوو ڕێبازی فکری لێک جودا بکەینەوە. دیارە ئەوە بەو مانایە نیە هەموو شتێکیان لێک جیا بێ. یەکیان وەختی خۆی عەبدوڵڵای ئیسحاقی نوێنەرایەتیی دەکرد و ئەوی دیکەیان ڕەحمەتیی قاسملوو. ئەو ڕێبازە هەیە. قاسملوو بۆمن بوت نەبووە، خەمیش نەبوو. قاسملوو بۆمن مامۆستا بووە، ئۆلگوو بووە. بەڵام چەند جاریشی لەگەڵ بەشەڕ هاتووم. چەند جاریش موخالەفەتم کردوە لەگەڵ ڕەئیەکەی ئەوم. ئەمما لەسەر یەک هەمیشە خۆم لەخەتی فکریی وی پێ نیزیک بووە. تەنانەت چەندین جار - ئاخر کە دەڵێم چەندین جار یانی دەبێ لەپازدە جار بەرژوور بێ - دوکتور قاسملوو ئەکی خەڵکی گوتوویەتی فڵانە کەس تیپیک ئەندامی حیزبی دێموکراتە، یانی ئەگەر بتەوێ یەکێک بکەیە سیمبول بۆ حیزبی دێمۆکرات ئەوە. دەی‌گوت ئەو نە بەلای چەپدایە کە بۆخۆی و کەریمی حیسامی و حەمەدەمینی سیراجی ئەمایولیان بەچەپ و توودەیی هەبوو، نە بەلای ڕاستدایە کە هێندێکمان هەبوون کە ناسیۆنالیستێکی بەرچاوتەنگ بوون. پێی وابوو ئەمن سیمبولی ڕێبازی حیزبی دێمۆکراتم. جا لەو بارەیەوە زۆر لێی نیزیک بووم.

تەنانەت جارێکی بەنامە بۆم نووسی کە ئەمن شانازی بەوە دەکەم ئەفکارم لەتۆ نیزیکە. ئەگەر بە قازانجی خۆشم بێ پێم‌خۆشە ئەوەی بگێڕمەوە.ساڵی ١٣٦٤ ئەمن لەپاریس بووم کە ئەو کات بەنۆرە دەچوویمە نوێنەرایەتیی دەرەوە. کاک ڕەسووڵی نادری، دابک‌برای کاک دوکتور سەعیدی زۆری کۆمەگ دەکردم، موحیببەتی زۆر دەکرد. ئەمنیش هەموو جارێ سپاسم دەکرد. جارێکیان چووبووینە جێگایەک نازانم دوکتور بوو چ بوو کە لەبەر من چووبووین. کە هاتینەوە، لە ئاسانسۆرەکەدا دووبارە سپاسم لێ کرد. گوتی ئەوێ ئەو سپاس سپاسەت لەچییە؟ خۆ ئەمن بۆتۆی ناکەم، ئەمن بۆ حیزبی دەکەم چونکی دوکتور سەعید گوتوویەتی ئەگەر خوای نەخواستە دوکتور قاسملوو بمرێ هیچ خەم نیە. چونکی فڵانە کەس دەتوانێ تەواوی ئەفکاری دوکتور قاسملووی بنووسێتەوە. ئەوە شاهیدیی دوکتور سەعیدی بوو. جا دوایە کە دەگەڵ کاک ڕەسووڵی هێندێک بەیتمان ناخۆش بوو، پێم گوت کاکە گیان ئەمن تە فریشتەم نە شەیتانم. نە ئەوەی

ئەوەندەییت ڕاست بوو کە پێت دەگوتم نە ئەوەی ئێستا دەفکرتدا هەیە. گوتی تا ئەمن هەروات تەماشا دەکەم. گوتم تا خۆ ئەمن دەزانم هەڵوێستت گۆڕاوە. بەڵام نە ئەوە بووم نە ئەمەم. ئەمن ئینسانم.

عەباس کاردۆ: مامۆستا دوای جیابوونەوەی ئەو تێکۆشەرانەی دواتر حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران(ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ)یان دامەزراند، کۆمیسیۆنی سیاسی- ئیزامی لە بەخشنامەیەکی ئێوخۆیی‌دا ڕەسمەن ئیعلانی شەڕی بە دژ دەرکردن. پرسیار ئەوەیە ئەو کارە بۆ کرا؟ ئاکامەکانی بۆ بزووتنەوەی کورد چی بوون؟ هەڵوێستی ئەوکاتەو ئێستات لەو بارەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نالێم شەڕیان لەدژی دەست پێ کردن. بەڵام ئەوەڵەن ئەوە سیاسی – ئیزامی نەبوو کە ئیعلامییەکەی دەرکرد. چونکی بەیانێک کە ئەوەی تێدا کرا کە ئەگەر ناو نەگۆڕن و شت نەکەن بە هەموو جۆر دەگەڵیان بەرەوڕوو دەبین، یەک لەوان ئیزامی، ئەوە لەتەرەف دەفتەری سیاسی‌یەوە دەرچوو. ئەمن پێم وایە ئەوە یەکێک لە هەڵە تاریخی‌یەکانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە. ئەو وەختی بەیانەکە پێش بڵاوبوونەوەی بەمن نیشان درا. چوومە کن دوکتور قاسملووی. پێم گوت کارێکی زۆر خراپە. گوتی نەخێر دەبێ مەجبوور بکرێن بەوە. دوایە هاتمەوە دڵم تاقەتی نەگرت جارێکی دیکەش چوومەوە. گوتم حەتتا ئەگەر بە عەمەلیش دەی کەن، بە نووسین مەی‌نووسن. ئەوە عەیبێکی زۆر گەورەیە ئێمە بڵێین لەسەر ئەوەی ناوی ئێوەیە دەی گۆڕین. قبووڵی نەکرد. دایان بەراوێژی بۆ خوێندنەوە. دەتوانم بڵێم لە حیزبی دێمۆکراتدا هیچ کەس نەبوو بە ئەندازەی خوالێخۆشبوو ئەمەای عەتیقی موخالیفی ئەو برادەرانە بێ. بەڵام کە خوێندبوویەوە هەڵی گرتبوو هاتە کن من. گوتی ئەوەت دیوە؟ گوتم نا. گوتی بۆ بە دوکتور قاسملووی نالێی بی گۆڕێ ئەوەی تێدا نەبێ. گوتم بۆ بۆخۆت پێی نالێی؟ گوتی بۆخۆم چووم بەقسەی نەکردووم. گوتم ئەمن دوو جار چووم. هەستە جارێکی دیکەش پێکەوە بچین. هەستاین دووباوە پێکەوە چووینە لای دوکتور قاسملووی. ئی من بوو بە سێ جار، ئی وی بوو بە دوو جار. بەداخەوە دیسان لێی قبووڵ نەکردین.

وەک گوتم دوکتور قاسملوو بوت نەبوو. چەند جاری دیکەشم گوتوە، شانازی بە زەڕڕە زەڕڕەی خاکی سەر گۆڕەکەشی دەکەم. بەڵام ئینسان بوو قابیلی خەتاو هەڵە بوو. چونکی ئەگەر ئەو قبووڵی کردبا دەفتەری سیاسی حەتمەن قبووڵی دەکرد، بەڵام قبووڵی نەکرد.

جا جارێکی لەکن کاک مەسعوود بارزانی بووین. بانگی کردبووین. لەوێ کاک مستەفای هیجری گوتی ئەو ناوە خوێنی لەسەر ڕژاوە. گوتم ئەو وەختیش موخالیف بووم سێ جار چوومە لای دوکتور قاسملووی کە ئەوە نەبێ. دیارە ئەو بەشانازی دەی گوت کە وەختی خۆی ناوا بووم، گوتم کە دەگەڵ تۆش بووم ئەو وەختیش پێم غەڵەت بوو. سێ جار چوومە کن دوکتور قاسملووی کە ئەوە نەبێ.

عەبباس کاردۆ: بەساز بوونی شەڕ لەنێوان دوو لایەنی دێموکراتدا، "حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران" ڕەسمەن لەمێ بەردا شەڕی دەکرد (کۆماری ئیسلامی، کۆمەڵە، ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ). پرسیار ئەوەیە توانا و ئیمکاناتی حیزب چەندە بوو کە بتوانێ ئەو بارە قورسە هەڵگرێ؟ هەڵوێستی کادر و پێشمەرگەکانتان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نابێ بڵێی توانا چونکی مەعلوومە ئەو توانایە نەبوو. ئەگەر شەڕ بەمانای بەچۆک-داهێنان و ئەوە بێ هەر نێ جمهووری ئیسلامی بەس بوو بۆ ئەوەی. لەپاشانیش دیسان بۆ حەقیقەت بڵێم، بۆ پێ-خۆشبوون پێ‌ناخۆشبوونی هیچ کەس نیە، دەزانم ئەو تەسمیەی ئێستا دەیکەم یەکێک پێی خۆشە یەکێک پێی ناخۆشە. بەڵام وەکوو باوەڕ دەیڵێم، حەق نیە بڵێین دوو لایەنی دێموکرات بەشەڕ هاتن. چونکی پیاو حەق بڵێ ئەوانەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ کە کارەکەیان غەڵەت بوو، بەڵام لەڕێدا زۆر لاشەڕ بوون. زۆرجار لەبەر پێشمەرگەکانی مە هەڵدەهاتن. یەکە، دوو جار ڕێ کەوت کە چەکەکانیان تەسلیم دەکرد دەیانگوت ئێمە شەڕ ناکەین. یانی وا نەبوو کە ئەو دوو لایە پێکەوە بەشەڕ بێن. هەڵکەوت کە پێکەوە شەڕ کرا و تەقەیان لێکتر کرد، بەڵام بەگشتی ئەوان لاشەڕ بوون. بەهەر حاڵ نە ئەو وەختیم پێ کارێکی دروست بووە و نە ئێستا. ئەوە شتێکە ئەو وەختیشم گوتوە.

پاشان لەسەر هەڵوێستی کادر و پێشمەرگەکانمان، پێموایە کادر و پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات دەگەڵ هەموو ناگاهی‌یان، کادر و پێشمەرگەیەکی مرتزبیت بوون. بەشی زۆری کادر و پێشمەرگەکان - یەک بڵێین هەر ئەوانەی کە بەجۆرێک لەجزران ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕیان خۆش ویستوە - ئەوانە کە ڕقیشیان لێیان بووە - بەشی زۆرتریان موخالیف بوون. بەڵام مادام حیزبەکەیان بڕیاری داوە، وەکوو ئینزیباتی حیزبی قبووڵیان کردوە، دەنا باوەڕیان پێ نەبوو. تەنانەت لەشەڕ دەگەڵ کۆمەڵەش - کە یەقینەن لەنێو کۆمەڵەشدا وا بوو، جا ڕەنگە کەمتر بووبێ - بەشێک موخالیفی ئەو شەڕە بوون. بەڵام وەکوو ڕاگرتنی نەزم قبووڵیان دەکرد. هەر ئەوەش بوو کاتێک حیزبی دێموکراتی کوردستان دەگەڵ کۆمەڵە ئاشت بۆوە و شەڕی ڕاگرت، لەواقیعدا چووکترین ئیعتیراز نەکرا. تەنانەت لەبارەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕەوە پێش ئەوەی ئەو یەکگرتنەوەیە هەبێ، جارێکی لێرە لەو قەڵایەی دەگەڵ میوانێک باسی ئەوە دەکرا. باسەکە ئەوە بوو کە ئەو بایکۆتە قورسە لەسەریان هەڵگرین. یادی بەخێر کاکە بابەعەلی گوتی بایکۆت لەسەر لادەران هەڵگرین دووسەت کادر و پێشمەرگە دادەنیشن. گوتم یەک نەفەریش دانانیشێ. بەڵام ئەگەر کارەکە دروست بێ، ئەجباتی دووسەت با سێ سەت کەس دانیشن، بڕیارێکی دروست دەبێ بدرێ. بەڵام دوایە کە بووینەوە بە یەک حیزب، تاقە یەک پێشمەرگەش دانەنیشت.

مەبەستم ئەوەیە ئەوە دوو شت دەگەیەنێ. یەکێکیان ئینزیباتەکەیە. ئەمن دەگەڵ ئەوەی تەبەعییەتم پێ خراپە، بەڵام ئینزیباتم پێ باشە. چونکی هەر حیزبێکی ئینزیباتی تێدا نەبێ بە تایبەت لە وڵاتێکی وەک وڵاتی ئێمە، کارەکانی بەرەوپێش ناچن. نیشانەکەی دیکە ئەوە بوو کە خەڵکەکە لەوەی رازی نەبوون. یانی بەو سیاسەتەی گیراوەتە پێش رازی نەبوون. ئەوە هەر لەبەر ئینزیباتەکە بوو دەنا هەموو خۆیان لەشەڕی کۆمەڵەی دەبوارد. تەنانەت لەشەڕ دەگەڵ برادەرانی رێبەرایەتی شۆڕشگێڕدا هێندێک لە فەرماندەرانمان هەر نەیان کرد. یانی نەیاندەویست بیکەن شتەکە روون بوو.

تیرۆری دوکتۆر قاسملوو

هەیاس کاردۆ: دوای ڕاگرتنی شەڕی ئێران- عێراق، بێ ئەوەی بەدەنەی حیزب هەست بکا، یان وەکی دەڵێن ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندییش بزانن، سکرتێری گشتیی حیزب بەشێنەیی خەریکی دانیشتن دەگەڵ نوێنەرانی ڕێژیم بوو. تۆ کە ئەوکات لە ڕێبەری دا نەبووی هیچ زانیاری‌یەکت لەو بارەیەوە هەبوو؟ پێم باشە ئەو مەسەلەیە زیاتر شی کەیەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕاستی‌یەکەی تۆزم پێ شی ناکرێتەوە چونکی ڕەنگە لەدوایە شتی دیکەت بۆ دەرکەوێ، بەڵام هەتا دوکتۆر قاسملوو لە ژیاندا مابوو هیچ مەسەلەیەکی ئەساسیی گشتیم وەبیر نایە کە لە منی شاردبێتەوە و دەگەڵی باس نەکردبم. کەچی لە دووری ئیشارێک ئەو مەسەلەیەی دەگەڵ من باس نەکرد کە کارێکی ئاوا هەیە. تەنیا یەک‌جار بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ هەر وەکی باسم کرد لێی پرسیم گوتی ئەگەر دەوڵەتی جمهوریی ئیسلامی بیەوێ موزاکەرە بکا پێتوایە چ بکەین باشە. ئەمن گوتم پێموایە سیاسەتی حیزبی دێموکرات لەو بارەیەوە ڕوونە. ئەگەر ئەوان بیانەوێ موزاکەرەیەکی ڕوونی بکەن بۆ دەبێ ڕەتی کەینەوە؟ ئەوم کە ئاوا بە یەک دەقیقە گێڕایەوە ڕەنگە بیست دەقیقەی خایاندبێ، بەڵام ئەوە کە شتێکی ئاوامان هەیە ئەمن ئاگام لێ نەبوو هەتا ئەو ڕۆژەی دوکتۆر شەهید بوو. ئەو ڕۆژە هەم جومعە بوو هەم جێژنی قوربان بوو، ئێمە لە ماڵی بووین لە "ئیتلازی". کاک مستەفا ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو، ئەمن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم، بەڵام شەهید دوکتۆر سەعید لەدوای ناردنی هەردووکمان چووین. دیارە ئەو شۆفێرەی بەدوامانیدا هاتبوو (ئیرەج) لە ڕێگایە گوتی گۆیا لە نەتریش تەقە لە چەند کوردی ئێرانی کراوە. بەڵام کە چووین دوکتۆر سەعید باسی کرد، ئەمن پێم وابوو عێراق کوشتوویەتی. چونکی دوای بۆمبارانی هەڵەبجەی کاک دوکتۆر قاسملوو هێندێک شتی گوتبوو، بۆیە پێم وابوو کاری عێراقە. دوکتۆر سەعید گوتی نا ئەتۆ ئاگات لە هێندێ شت نیە. گوتی موزاکەرە هەبووە شتی ئاوا لە ئێوماندا ڕابردوە. ئەوجار گوتم کەوابوو مەعلوومە موزاکەرە هەر بۆ کوشتنەکەی بووە. هەتا ئەو وەختی نەمزانیبوو.

هەباس کاردۆ: کۆمیتەی ناوەندییش ئاگای لێ نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کۆمیتەی ناوەندی ئاگای لە کولییاتەکەی هەبوو، بەڵام ئاگای لە جوزئییاتەکەی نەبوو. دەفتەری سیاسیش ئاگای لە هەموو شتێکی هەبوو. هێندێک کەس وایان گوتوە کە گۆیا دەفتەری سیاسی ئاگای لێ نەبووە. بەڵام تا دەفتەری سیاسی لە کەم هەتا زۆر ئاگای لە هەموو شتێکی بووە.

هەباس کاردۆ: ئاکامی دانیشتنەکانی شەهید دوکتۆر قاسملوو دەگەڵ نێردراوانی ڕژیم بۆ هەموو لایەک ڕوونە. سەرجەمی ئەو کارەساتە لە نێوخۆی حیزبدا چۆن لێک درایەوەو چ کاریگەرییەکی لەسەر کارو تێکۆشانتان هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لێکدانەوە لە خودی کارەساتەکە لەڕاستیدا لە وەختی حادیسەکەدا نەبوو. ئەو وەختی زیاتر ئەوە بوو کە دەبێ چبکەین. بە یەقینەوە لەدەستدانی دوکتۆر قاسملووی موسیبەتێکی گەورە بوو. خەسارێکی گەورە بوو لە حیزبی دێموکرات بەتایبەتیو بزووتنەوەی کورد بەگشتی کەوت. بەڵام پێچگە لەوەش بەتایبەتی خەسارە گەورەکە، یان خەسارە ڕووحییەکە لەوەدا بوو کە سەرمایەیەکی ئاوا گەورە، بە هەرزانیو بێمووبالاتی لەدەست چووە. لە جێگایەکی دیکەدا باسمان کرد لە پێوەندیی دوکتۆر قاسملوو و مام-جەلالیدا. کە هێندێک دەڵێن ئەخێر یەکیەتیو مامجەلال بوون. بەڵام پێم وایە خەتاباری یەکەم ئاخر هەر خودی دوکتۆر قاسملووی بوو کە چۆن ئاوا باوەڕی بە دوژمن کرد، پێموایە ئەو شوێنەی ڕووداوەکەی لێ ڕوودا دەگەڵ ئەو شوێنەی ڕەفیقەکانی خۆمانی بەزۆر دەرکردوو نەیهێشتوە دەگەڵی بچن، سەت میتری بەین نیە. نیزیکترین ڕەفیقەکانی خۆمان لەوێ کە میوانیان بوون باوەڕی پێیان هەبووە، دەگەڵی بوونە بەزۆر گێڕاونیەوە. پێی گوتوون ئەوە ئاقیبم دەکەن، باوەڕم پێناکەن؟ جا ئەوە بۆخۆی زۆر تاڵ بوو.

بەڵام بەڕاستی حیزبی دێموکرات لەو حادیسەیەدا نیشانی دا کە ڕەگی داکوتاوە. ئەوەشی نیشان دا کە ڕێبەرانێکی وەکوو قازی موحەممەدو دوکتۆر قاسملووش ڕێبەری واقیعی بوونە حیزبیان پێ گەیاندوە. چونکی دیارە خەڵکی دیکەش گوتوویانەو ئەمنیش بەو عیبارەتە دەڵێم کە ڕێبەرێکی واقیعی هەر ئەوە نیە هەتا بۆخۆی هەیە کارەکان بە باشی بڕۆن. ڕێبەرێکی واقیعی ئەوەیە لەحاڵی حەیاتیشیدا کارەکان هەر بۆخۆی نەکا بەڵام بەڕێوە بچن. لەپاشانیش ئەگەر مرد هەموو شتێک دەگەڵ خۆی نەبا. خەتێکەو ڕێبازێک بێڵێتەوە کە بەردەوام بێ. ئەمن جارێ دیکەش گوتوومە دوکتۆر قاسملوو هەر وەک ئەوەی بەجۆرێک لەجۆران بیری لەوە کردبێتەوە کە ڕۆژێک بەجێمان دێڵێ، زۆر ساڵ بوو جۆرە تەمرینێکی بە ئێمە دەکرد. دەرۆیی سێ مانگ، چوار مانگ، پێنج مانگ بەجێی دەهێشتین. دەیەویست بزانێ داخوا کارەکان بەڕێوە دەچن یان نا. دیارە کەوتبوە سەر گەڕو دەرکەوت بەبێ ویش کارەکان بەڕێوە دەچن. لە شەهیدبوونیدا ئەوە بەتەواوی

دەرکەوت کە دوکتور قاسملوو ئەوەندەی کار کردوە کە ئەگەر بۆخۆشی نەبێ، رێبازەکەی ئەفەوتێو رێگاکەی کوێر نابێتەوە.

شتێکی دیکە ئەوە بوو کە ئەو شوێنەوارەی هەر لەسەر ئەندامانو تێکۆشەرانی حیزبی دانەنا. شوێنەوارەکەی لەسەر کۆمەڵانی خەڵکیش دانا. لاوانی کورد وا دیار بوو ئیلهامیان پێ کرابوو کە دەبێ بەجۆرێکی دیکە بێنە مەیدان. دەبێ ئەو کەلێنە پڕ کەنەوە. دوکتور قاسملوو لە ٢٢ی پووشپەڕدا(١٣ی ژووئیە) شەهید بوو. تا کەوتینە ئاخری ساڵ، زیاتر لە ٤٨٠ لاوی تازە هاتنە ریزی پێشمەرگایەتی. لەبیرمە هەر لەو وەختەدا کە خەبەرەکە گەیشت، دەفتەری سیاسی پەیامێکی بە هێزەکان دا. ئەو کات زۆربەی کادرو پێشمەرگەی هێزەکان لە نێوخۆی وڵاتو لە شوێنی کارو تێکۆشانیان بوون. پاش دانی خەبەرەکە گوترابوو دوکتور قاسملوو رۆیی، بەڵام رێبازەکەی مارە.

تەنانەت یەکێک لەو کارانە کە دەفتەری سیاسیی ئەو وەخت کردنی، ئەوە بوو کە هەوڵ بدا پێشمەرگەکان لە نێوخۆدا تۆزێک کۆنتڕۆڵ بکا کە ئیحساسات نەیانگرێو نەکەونە هەستی تۆڵەستاندنەوەیەک کە زەرەر بەخۆشیان بگەیەنێ. یانی خۆیان بەناو ئاوردا بدەن. دەنا بەڕاستی ئەگەر وا نەبا، خەتەری ئەوە هەبوو کە پێشمەرگە بەتۆڵەی ئەو زەبرە گەورەیەی دوژمن لە ئێمەی داوە بەبێ موتالەعە هێرش بکەنە سەر بنکەو پایەگاکانی دوژمن. پێموایە بۆخۆشت لەبیرتە کە خەبەرەکەشمان بە پێچەو دەرخواردی خەڵکی دا. ئەوەڵێ ئاگاداری‌یەکی چووکەلەمان بڵاو کردەوە کە بەپێی خەبەرێکی گەیشتوو لە ئورووپاوە دوکتور قاسملوو لەلایەن چەند کەسێکەوە تەقەی لێ کراوە. ئێمە لەگەڵ کۆمیتەی حیزب لە ئۆتریش دەتەماسداینو دوایە لە جەرەیانی شتەکەی ئاگادارتان دەکەینەوە. ئەو وەختی ڕادیۆ سێ جار بەرنامەی بڵاو دەکردەوە. بەرنامەیەکیان دوازدەو نیوی نیوەڕۆیە بوو. بەرنامەیەکیان پێم وابێ پێنج یان پێنجو نیوی ئێواری بوو. بەیانانیش دووپات دەبۆوە. ڕۆژەکانی دیکە ئەو سێ بەرنامەیە هەموویان یەک بوون. بەڵام ئەو رۆژەی گۆڕیمان. لە بەرنامەی نیوەڕۆیەدا هەر ئەو شتە کورتە بوو. لە بەرنامەی پاش نیوەڕۆیەدا بەیاننامەکە ئامادە کرا. لەبیریشمە ئەمن چوومە خزمەت دوکتور سەعیدی گوتم ئەتۆ مەشغووڵی، خەڵک دەورت دەدەن. قەیدی ناکا ئەمن دەچم بەیانەکەی دەنووسم. بەیانەکە ئەمن نووسیم.

نازانم بە چ حاڵێکم ئەو بەیانە نووسی، یانی زۆر تاڵ بوو. دەڵێن بۆ شۆڕشگێڕان خەمداگرتن نابێ، دوکتور قاسملوو دەڵێ بۆ شەهیدەکانمان ناگریین. بەڵام دڵ بەرەیش بێ لەو وەختانەدا دەیتە ناو. زۆرجار سەرم لادەبرد حەتا ئەوەی دەینووسیوە بە فرمێسکەکانم رەش نەبێتەوە. جا لەبیرمە برادەرێکمان با ناوشی بەرم کاک جەعفەری شەریعەتی کە ئاگای لەحاڵی من نەبوو، گوتبووی ئەو کابرایە دڵی بەردە چۆنی ئەو بەیاننامەیە بۆ نووسراوە. ئەمن زۆرجار وەبیرم دێتەوە؛ کە ئەوە بەشێکە لە ئامۆژگاری‌یەکانی دوکتور قاسملوو.

تازە کۆنفرانسی سێ گیرابوو، شەهید مەلا قادری وریدی ببوو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. ساڵێکی بەسەردا تێ‌وەرنەسووڕابوو کە لە شاری بانە شەهید بوو. ئەووەڵ شەهیدی کۆمیتەی ناوەندی لەو دەورانەدا بوو کە ئێمەی تێدا بووین، یانی لەپاش ساڵەکانی ٤٦-٤٧. زۆر عەجایب ناڕەحەت بووین. ئەگەر بڵێم ئەو وەختی تەئسیری لەسەر ڕووحییاتی ئێمە لە شەهیدبوونی دوکتور قاسملووی پتر بوو زیادم نەگوتوە. وەختێک دوکتور قاسملوو شەهید بوو هێندەمان ئەو شتانە دیبوون بەجۆرێک لە تەقە مەلاتبووین. بەجۆرێک ڕاهاتبووین. ئەو وەختی هەموومان دەگریاین. دوکتور قاسملوو خەریک بوو لە ناڕەحەتی‌یان بتەقێ، بەڵام نەدەگریا. ئایا هەر گریانی ئەدەبەت یان چونکی مەسئوول بوو دەبوو لەبەر ئێمە خۆ ڕابگرێ، نازانم. لەپاشان پێلی منی گرتو گوتی هەستە با بچینە ئەو دیوەی سەرێ بەیاننامە بنووسین لێرە ناکرێ. زووڕێک بوو چووین لەوێ گوتی بنووسە. گوتم مێشکم هیچی تێدا نیە هیچم بۆ نانووسرێ. گوتی خۆ ئەمن دەتوانم بنووسم بەڵام دەبێ فێر بی. ئەوە سەرەتای کارە. چەند کەلیمەیەکی پێ‌گوتم گوتی ئاوا بنووسەو بەجێی هێشتم. مەجبووری کردم بۆخۆم بنووسم. بەیاننامە لەسەر شەهید مەلا قادری وریدی ئەمن نووسیم.

جا ئەمن گوتم ئەوە دەرسەکە بوو کە دوکتور قاسملوو فێری کردم کە دەبێ لە وەختی ئاوادا دەفکری کارەکاندا بی. خەفەتەکە بەجێی خۆی بەڵام دەبێ کارەکان بکەی. بەهەر حاڵ لەباری تەئسیرەکەیەوە دەگەڵ ئەوێ موسیبەتێکی گەورە بوو، زەبرێکی گەورە بوو وە ڕووحی هەموولەو ئاڕادەیەک وەکۆشکی هیوای هومێدی خەڵکیش کەوت. بەڵام ئەو دژکردەوەیەی تێدا بوو کە دەبێ جێگاکەی پڕ بکرێتەوە، جا بەخۆمان زانی یان بەخۆمان نەزانی، یان خەڵکەکە بەخۆی زانی یان بەخۆی نەزانی.

بەڵام هەڵسەنگاندنو لێکدانەوەی ڕەسمی لە حادیسەکە نەکرا هەتا کۆنگرەی نۆ. لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی نۆدا، ئازایانەو بەڕاشکاوی ڕەخنە گیرابوو لەوەی کە ئێمە بۆ وامان لێ‌هات. نەدەبوو وامان لێ‌بێ. شەهید دوکتور شەرەفکەندی نووسیبوویەوە فۆرمووڵەی کردبوو، لەوەدا ئینتیقادی گرتبوو کە بەداخەوە ئەویش بوو بە عالیمی بێ عەمەل. ئەو زۆر خەراپتر کەمتەرخەمیی نیشاندا. چونکی ئی دوکتور قاسملووی شتێکی ئاوا بۆ من دەرنەکەوت، بەڵام ئی دوکتور سەعیدی دەرکەوت کە پۆلیسی ئەڵمان گوتوویەتی ئێمە نیگابانت بۆ دادەنێین. قبووڵی نەکردوە. یانی پێ‌یان گوتوە قبووڵی نەکردوە. بۆیە خەتاکەی گەورەتر بوو. ئەمن لەبیرمە کە چووین بۆ تەشییع جەنازەی دوکتور قاسملووی، پۆلیسی فەڕانسەش هاتن گوتیان دەبێ نیگابانتان هەبێ، لەدوایە کردیانە شەرت هەر سکرتێرێکی حیزبی دێمۆکرات نیگابان قبووڵ نەکا ویزای نادەنێ. تەنانەت جارێکی لە "ڕۆم"ێ بووین لە کۆبوونەوەی ئەنتێرناسیۆنال سۆسیالیست کە ئەو وەختی نەش ببووین بە ئەندام. بەڵام باسی مەسەلەی کوردو ڕۆژهەڵاتی ئێوەڕاست بوو. ئێمە گوتمان ئەوە مەسەلەی کوردو ڕۆژهەڵاتی ئێوەڕاستەو ئێمەش لێرەین دەمانەوێ قسان بکەین. وا بوو

موزاکەرەکانیان کرد قسە بکەین. هەر لەوێ خێرایەکی ئەمن پەیامێکی کورتم نووسی و دامان بە بەشی تەرجەمە بە زمانەکانی دیکەش خوێندرایەوە. ئەمن چوومە پشتی تریبوون بۆ خوێندنەوەی وتارەکە. هەتا هاتمەوە پۆلیسی ئیتالیا لەسەر جێگاکەی ئێمە ئامادە ببوون گوتیان لەئێستاڕا دەبێ ئێسکۆرتان قبووڵ بکەن. دەگەڵ ئەوەی موحافەزێکی توندیش لە هۆتێلەکەو سالۆنەکە هەبوو، بەڵام گوتیان دەبێ ئێوەش ئێسکۆرتتان هەبێ. ئیدی ئەوجار دوو ماشێنی پۆلیس و چوار پۆلیسی مەخفییان ڕەگەڵ کەوتن. وا بوو ئێمە بە دەلاقێک دوو ڕۆژ زیاتریش لە کۆبوونەوەکە لەوێ ماینەوە. هەتا ئەو دەقەتەی سواری تەیارەیان کردین دەگەڵمان بوون.

هەیاس کاردۆ: دوای تیرۆری دوکتور قاسملوو و هاوڕێیانی، هەر چەند جەنابت ئەندامی ڕێبەریی حیزب نەبووی بەڵام بۆ بەڕێوەبردنی ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنیان ڕەوانەی پاریس کرای. ئایا ئەو، لەبەر نزیکیی تۆ بە دوکتور بوو یان هۆی دیکەی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە پێم وایە دەزانی کە ئەمن بەتەنیا نەبووم. کاک حەسەنی شەرەفی وەک ئەندامی دەفتەری سیاسی و ئەمن پێکەوە چووین. هەرچەند کاک حەسەن ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو بەڵام بە حوکمی ئەوەی ئەمن تەمەنم زیاتر بوو یان هەرچی بوو بەکردەوە نەفەری یەکەمی هەیئەتەکە ئەمن بووم.

هەیاس کاردۆ: بەڵام لەبەر تەمەن نەبووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر لەبەر تەمەن نەبوو. ڕاست لەبەر ئەوەی بوو کە ئەمن دەگەڵ دوکتور قاسملووی زۆرتر نێک نیزیک بووین زیاترم لەسەر وی دەزانی. ئەوانە بوون زیاتر. لە مەراسیمەکەشدا ئەنتاری خەڵکی زیاتر ڕووی دەمن بوو. لە کۆنفرانسی مەتبووعاتییشدا ئەوەی وەپێش کەوت بۆ قسە کردن و پتریشی قسە کرد هەر ئەمن بووم. پەیامەکە ئەمن نووسیم، پەیامەکە ئەمن خوێندمەوە. لەدوایە کە بڵاو بۆوە، درابوو بە بەغدایەو لە بەغداشڕا بە بێسیم درابوو بە ڕادیۆی. دوایە بۆم دەرکەوت کە بەناوی وتاری کاک حەسەنی شەرەفی لە ڕادیۆ خوێندراوەتەوە. بەڕاستی ڕەنگە کەمجار وا هەبووبێ، بەڵام ئەو سەتەرەی پێم ناخۆش بوو. ئەگەر گوتبای وتاری هەیئەتی حیزب لەسەر گڵکۆی شەهیدان، هەر بەو جۆرەش لە ڕۆژنامەدا چاپم دەکرد. بەڵام کە ڕاست دابوویان بە کاک حەسەنی شەرەفی، پێم وابوو غەدرێکە، ناحەقییەکە. پێم وایە ئەتۆش شاهیدی کە هەرچی ئەوانەی ئەهلی قەڵەم بوون، کە گوێیان لێ ببوو گوتبوویان ئەوە قەڵەمی کاک حەسەنی شەرەفی نیە. ئەوە نووسینی فڵانکەسە. پێیان وابوو کە ئەو خوێندوویەتەوە، بەڵام زانیبوویان ئەو نەینووسیوە. لەڕاستیدا هەم نووسینەکە هی من بوو هەم بۆخۆشم خوێندمەوە. جا بۆیە کە گەڕامەوە لە ڕۆژنامەدا چاپمان کرد هەر بەناوی قسەکانی عەبدوڵڵا حەسەنزادە بڵاو کرایەوە. یانی دەلیلەکە هەر ئەوە بوو کە ئەمن لە دوکتور

قاسملووی نیزیکتر بووم و زۆر پێکەوە ژیابووین. ئەو وەختی ئەوا (کاک حەسەن) ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیش نەبوو، ئەمن جێگری دوکتور قاسملووی بووم. یانی ئەگەر ئەو جارەش حیساب کەم کە باسمان کرد، یانی جێگر نەبووم بەڵام دای‌نابوو ئەمن کارەکانی لەجیاتی بکەم، سێ دەورە جێگری سکرتێر بووم. هەمووی ئەوانە باعیس بوون کە دوکتور سەعید پێشنیاری کردبوو و دەفتەری سیاسییش پەسەندی کردبوو کە ئەمن بچم.

هیوا کاردۆ: بەڵام بۆ دوکتور سەعیدی را نەبوو کەچی بۆ ئەویش ئەتۆ هەر چووی. خۆ دەلیلی ئەوە نەبوو دەگەڵ وی زۆر لێک نیزیک بوون.

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: دیارە بۆ دوکتور سەعیدی شتێکی دیکە لەئارادا بوو. دەکرێ بڵێم جگە لە هەمووی ئەوانە، ئەمن پێشتر بەنیازی سەفەرێکی دەرێ بووم. ویزام بۆ هاتبوو. یانی ویزام وەرگرتبوو کە بڕۆم. بۆیە ئامادەتر بووم. چونکی ویزا وەختێکی دەویست. هەرچەند جارەکەی پێشتر زۆر سەریع ویزایان داینێ. بەڵام بۆ شەهادەتی دوکتور سەعیدی ویزام بۆ هاتبوو بۆ نۆروێژێ. ئەو سەفەرەی بە نۆروێژێ‌دا ڕۆیشتم. بەڵام جاری پێشوو کە دوکتور قاسملوو شەهید بوو ئێمە هەر لە بەغدایە سواری تەیارە بووین. ڕەنگە ئەوەشی تێدابێ کە ئاوا هاسانتر بوو. لەوانەیە کاک مستەفای هیجریش کە جێگری سکرتێر بوو بە باشی زانیبێ ئەمن بچم.

هیوا کاردۆ: باشە ئەو جاریان هەر خۆت بە تەنیا بووی؟
عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: بەڵێ ئەو جار هەر ئەمن بە تەنیا بووم.

هیوا کاردۆ: دەزانم هەتا ئێستا چ بەنووسین چ بە قسە و چ بە درێژەدانی ڕێگا، ئەرگریی خۆت بە کەسایەتیی دوکتور قاسملوو نیشان داوە. بەو حاڵەش کەسانێک پێیان وایە تۆ موخالیفی کارو کردەوەکانی ئەو شەهیدە بووی‌و بەتایبەت ڕیستووتە دوای شەهید بوونی کەمڕەنگی بکەی. وەک مێژوو پێم‌خۆشە بزانم کۆی بۆچوونەکانت لەسەر دوکتور قاسملوو چی بووەو ئێستا چین؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەمن پێموایە لە هەموو ژیانی خۆم‌دا لەو جێگایانەش کە باسم کردوە، بیروبۆچوونی من لەسەر دوکتور قاسملووی دەرکەوتوە. ئەمن زۆر بە سەراحەت گوتم دوکتور قاسملوو بۆ من هەم ئەزلگوو بوو هەم مامۆستا بوو. بەڵام نە بوت بوو نە فریشتە بوو. را بووە شەڕم دەگەڵ کردوە. زۆر جار ئیستیفادەم لێ کردوە. زۆر جار بە هەڵوێستەکانی ناڕازی بووم. هەتتا ساڵی ڕابردوو لە بیرەوەریی بیست ساڵەی‌دا داوایان کرد ئەمن قسەی لەسەر بکەم. لەوێ‌دا گوتم کە دوکتور قاسملوو بۆخۆی دەڵێ ڕۆژی ٢٥ی سەرماوەزی ١٣٢٥ قازی مەحەممەد مەلەبەکی گەورەی کرد کە بەپێی ئەرتەشی شاهەنشاهی‌بەوە چوو. ئەمنیش دەڵێم دوکتور

قاسملوو هەڵەیەکی مێژوویی کرد، زەربەیەکی گەورەی لە خەڵک‌دا کە بۆخۆی بە لاقی خۆی چووە تەڵەی دوژمنەوە، دیارە لە کاری ڕۆژانەشدا ڕەخنەم هەر لێ گرتووە.

ئەو کەسانەی ئەو قسانەیان کردوە بۆخۆیان زۆر چاک دەزانن ڕاست ناکەن. بۆخۆیان باوەڕمان پێی نیە. بەڵام ئەوان نانیان لەوەی خوارد، ئەگەر بە قسەیەکی باتڵ یەکێک یان چەند کەسێک دەتوانن نانێک بخۆن با بی‌خۆن.

هەیاس کاردۆ: مەسەلەی کۆنترۆڵی ماڵی لەلایەن سکرتێرەوە چ لە کاتی ژیانی دوکتور قاسملوو دا و چ دواتر وەک گرێ‌پووچکەی قەت نەکراو مایەوە. لەو بارەیەوە دیارە دەنگۆی جۆراوجۆریش بڵاو دەبوونەوە کە ڕاستی‌و ناڕاستی‌یان هەتا ئێستاش دەر نەکەوتوە، پێت‌خۆشە دەرگای ئەو باسە بکرێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم‌خۆش نیە ئەو باسە زۆر بکرێتەوە. بەڵام لەو بارەیەوە پێم‌خۆشە لێی بدوێم کە دیسان موخالیفان بۆ ئەوەی لە شەئنی دوکتور قاسملووی کەم کەنەوە، تۆمەتی زۆریان لێ دا. ئەو دارایی‌یەی حیزب کە لەدەوری هەمانبوو، هەتا دوکتور قاسملوو مابوو تەحەوری بەدەستی ئەوەوە بوو کە ئەوە کارێکی خراپ بوو. ئەوە بۆخۆی دوایە دەرکەوت کە کارێکی خراپە. یانی لە باری قانوونی‌یەوە گیروگرفتێکی زۆری پێک‌هێنا. دوکتور قاسملوو نامەیەکی نووسیبوو و ئیمزای کردبوو کە هەرچی بەناوی من هەیە لەدنیادا، لە پووڵو ئەموالی مەنقووڵو نامەنقوول هەمووی ئی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە. ئەگەر ئەمن شتێکم بەسەر هات هێلینی قاسملوو لەسەرپەتی هەموو ئەو شتانە کۆ بکاتەوەو تەسلیمی حیزبی دێموکراتیان بکا. بەڵام وەختێکی دوکتور قاسملوو شەهید بوو حادیسەکە ئەوەندە چووک نەبوو کە بێدەنگ بڕوا. ئەسرین خانم هەوڵی دابوو ئەو مەوجوودییەی ئەمانە مونتەقیلی بکا بە حیسابێکی دیکە. یانی حیسابێکی دیکە کە ئی خۆیەتی بۆ ئەوەی بپارێزێ.

هەیاس کاردۆ: باشە دوکتور قاسملوو وەکیلی نەبوو هەتا سەنەدەکانی لەلا دابنێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکیلەکەی ئەو بوو. کاغەزەکە لەسەر دەستی دادگاو ئەوانە نەبوو. جا ویستبووی شتێکی ئاوا بکا، چونکی وەکیلی بوو حەقی هەبوو هەموو تەسەڕروفێک لەو حیسابەدا بکا. کە داواکەی کردبوو پێیان گوتبوو خانم مووەککیلی تۆ مردوە. ئەتۆ ئێستا ئیدی ناتوانی دەوەی‌دا تەسەڕروف بکەی. بۆیە نەی‌توانی دۆلارێک مونتەقیل بکا. لەپاشان بۆ ئەوەی ئەو ئەموالەی کە هەبوو لەدەست حیزبی دێموکرات دەر نەچێ، نەبێتە میراتی شەخسیی دوکتور قاسملووی، کارو زەحمەتێکی زۆری ویست. حەزینەیەکی نیزیک

بە دوو سەت هەزار دۆلارێکیشی تێ‌چوو. بەڵام دوایە شەهید دوکتۆر سەعید بە دەرس‌وەرگرتن لەوە کارەکەی کردە کارێکی جەمعی. یانی بەناوی هەیئەتێک نەک بە ناوی حیزبی دێموکرات سەبتی کرد. هەر ئەوەش بوو وەختێک دوکتۆر سەعید شەهید بوو هیچ گیروگرفتێک نەماتە پێش. ئەخێر هیچ موشکیلەیەک نەماتە پێش. یەکێک لە ئەندامانی ئەو ئاسۆسیاسیۆنە مردوە. ئاسۆسیاسیۆن دەتوانێ یەکی دیکەی لەجێگا دابنێ کە داشی نا.

بەڵام ئەوە کە تۆمەتیان لێ دەدا، بۆ دوکتۆر قاسملوویی ئەوەندە کافی‌یە کە تەنانەت کتێبەکانیشی نەکردنە میرات بۆ منداڵەکانی‌و خێزانی. قەڵەمێکیشی بۆ ئەوان نەکردە میرات. هەرچی بووی بە پێی وەسیەتنامەیەک کە هەیبوو ئەموالی حیزبی دێموکرات بوو. هەرچەند وەسیەتنامەکە لەسەر دەستی دادگاو مەراجیعی ڕەسمی‌و قانوونی نەبوو. هەروا خۆبەخۆیایەتی بوو تەی‌تواتی ئەو تەفسیرێ هەبێ. دەواقیعدا کۆمەگێکمان کرا، دەنا ئەو ئەمواڵە دەبوو بە میرات‌و تەنانەت وەکی ئەو وەخت باسیان کردو لەبیرمە کە نازانم چەند بوو، بەڵام وا بزانم سەتا ٥٥ی دەگەڕایەوە بۆ دەوڵەتی ئێران.

عەباس کاوە: یانی چۆن دەچوو بۆ ئێران؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: وەکوو مالیات لەسەر میرات دەچوو بۆ دەوڵەتی ئێران. ڕەقەمەکە سەتا ٣٥ بوو یان چەند زۆر موهیم نیە چونکی چاکم لەبیر نەماوە، بەڵام مەبلەغێکی بە پێی قانوون دەدرا بە دەوڵەتی ئێران. ئەوە قانوونە کەسێک کە بابی دەمرێ‌و میراتێکی زۆری بۆ دەمێنێتەوە بەشێک لەو میراتەی دەدرێ بە دەوڵەت. ئەویش ئێرانی بوو و بە پێی قانوون دەبوو بدرێ بەو دەوڵەتە. جا زەحمەت‌و تێکۆشانێ تەنانەت هەزینەیەکی زۆری ویست هەتا سابیت بکرێ‌و قەبووڵ بێ کە ئەوە پووڵی قاسملوویی نەبووە. ئەو ماڵە ماڵی دەزگایەکی ناوا بووە. دەنا دوکتۆر قاسملوو یەکجار بەری بوو لەوانە.

زۆر جار تۆمەتی عەجایبی بۆ هەڵ‌دەبەسترا. نازانم ئەتۆ لە کۆنگرەی ٧ بووی یان نا. تەواو بوونی کۆنگرە هاوکات بوو دەگەڵ ساڵڕۆژی لەدایک‌بوونی دوکتۆر قاسملوو. ویستمان چێژنێکی بۆ بگرین بێ ئەوەی بۆخۆی بزانێ. ئەمن بۆخۆم قەڵەمێکم هەبوو ئەو قەڵەمەم دانا. ئاردم دەستێک لیباسیشی بۆ هات، دەمانچەیەکم شک دەبرد کە هی خۆی بوو. ڕەنگە هەستی کردبێ بەڵام گوتم کارم بەو دەمانچەیەتە. دەمانچەکەشم لێ‌وەرگرت. لەوێ چوومە پشتی میکرۆفۆن‌و گوتم ئەو چێژنە هاوکاتە دەگەڵ چێژنێکی دیکەش کە ساڵڕۆژی لەدایک‌بوونی دوکتۆر قاسملوویە. ئەمن وەک سەمبولێک ئەو دیارییانەی دەدەمێ. ئەوە قەڵەم‌و دەمانچە کە یەکیان بۆ سیاسەت‌و ئەوی دیکەش بۆ خەباتی چەکدارانەیە. ئەو دەستە لیباسەشە کە هیوادارم بە لەشی ساغی بدڕێ، هەروا بۆ قسەی خۆش. جا شتێکی ئاوامان کرد.

پاش ماوەیەک چووەمە بەغدا، دۆستەکانی منیش و دۆستەکانی دوکتور قاسملوویش گوتیان شتێکت لێ دەپرسین بەڵام تۆخودا ڕاست بڵێ. گوتم فەرموون. گوتیان بیستوومانە دوکتور قاسملوو جۆرێکی لەدایک‌بوونی گرتووە ١٥٠ هەزار دیناری تێ‌چووە، یانی نزیکەی ٥٠٠ هەزار دۆلار. دۆستە کوردەکانمان پێیان ناخۆش بوو قاسملوو کارێکی وا خراپی کردبێ. شتی وایا ساز دەبوو. لەپاشان هەر بۆ ئەوەی قسە خۆشەکانمان باس کردبێ. پەپێنێکی فێر ببوو هەتا باسی تسان دەکرا دەی‌گوت ئەمنیش ٥ دینارم هەیە. ئەویش نازانم چ بوو، ڕۆژێک داوای ٥ دیناریان لێ کردم. گوتم ئەری دوکتور ئەتۆ ٥ دینارت پێ نیە بەمدەیێ؟ دەیشم زانی هەر ئەو ٥ دینارەی هەیە. گوتی با هەمە. ٥ دینارەکەم لێ‌وەرگرتو ناردم. یانی ئەوەندە ئەو پیاوە ئەوەندە ئازادە بوو کە پووڵی وەرنەدەگرت. هەمووی نیوە پارەتی‌یەکمان لە حیزب وەردەگرت کە دیارە ئێ ئەمووومان هەر کەم بوو. ئەو ئەویشی وەر نەدەگرت بەڵام دەبوو نانی بخوا. یانی سکرتێری نانەژگ بوو. ئەوە نەبوو کە ماڵی دنیایە کۆ کاتەوە و میرات بۆ منداڵەکانی بەجێ بێڵێ. شتی وای تێدا نەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا هەر لەو پێوەندی‌یەدا پێم‌خۆشە بزانم چۆن بوو تەسرین خانمی خێزانی دوکتور قاسملووی دواتریش لەبەشی کۆنترۆڵی ماڵیی حیزبدا مایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەسرین خانم لە شتێکدا هەبوو، دیارە پیاو حەق بڵێ ئەگەر ئەو کۆمەگی نەکردبایە ئەو ئەموالە نە کۆ دەبۆوە نە دەبوو بە ئی حیزبی دیمۆکرات. ئەو کۆمەگی کرد بۆ ئەوە. هەتا ماوەیەکیش لە شتێکدا کە دروست ببوو وەک کۆمیسیۆنێک، ئەندام بوو. لەپاشان بە دەلایلێک کە هەتەکە کەوتە سەر ڕەواڵێک کە چەند کەسێک لەوانەی دە حەڵقەی حیزبیدا بوون بەسەر ئەو دەخڵ و خەرجە ڕادەگەیشتن، ئەو هاتە دەرێ، ئەو ئێستا لەو حەڵقەیەدا نەماوە.

هەیاس کاردۆ: دوکتور شەرەفکەندی هەر چەند زۆر دواتر لە ئێوە دەستی بە کاری سیاسی کرد و هاتە جەرگەی خەباتەوە بەڵام زوو هەڵی دا. هەڵسەنگاندنی تۆ لەسەر ئەو ئینسانە چی بوو؟ پێت وابوو شیاوی ئەوە بوو کە ئاوا زوو بگاتە لووتکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە حیزبایەتی‌دا، تەنانەت لە ئەساسنامەشدا هاتووە کە سابیقەی ئەندامەتی بۆ هێندێک شت پێویستە. مەسەلەن بۆ بوون بە ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی وەختێک دوو ساڵ بوو، دوایە کردمانە سێ ساڵ. یانی کەسێک پێویستە سێ ساڵ ئەندامی حیزب بێ هەتا بتوانێ خۆی بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی کاندیدا بکا. بەڵام ئەو بەو مانایە نیە کە پلەی حیزبی بە سابیقە دیاری بکرێ. یانی بە سێ ساڵ بیبێتە فڵان و بە دە ساڵ بیبێتە ئەوەو بە پازدە ساڵ بیبێتە ئەوە. شتی وا نیە.

دوکتۆر شەرەفکەندی ناوی خۆی بە خۆیەوە. بەرزترین پلەی عیلمیی وەرگرتبوو. لە ڕشتەیەکیشدا وەری گرتبوو کە دەیانگوت ئەو وەختی لە هەموو ئێراندا دوو کەسی دیکە مەدرەکی دوکتۆرای شیمیی تەجزیەیان هەیە. کەوابێ لەباری عیلمییەوە ئاوا بوو. لەباری تەجرەبەی کاری سیاسیی و حیزبایەتییەوە، تەجرەبەی کەم بوو. چونکی پێم وایە دەوروبەری ساڵی١٩٧٧ و ئەوانە بوو کە لەپاریسێ دەگەڵ دوکتۆر قاسملووی ئاشنا بوو. دەگەڵ وی لە تەوزیعی ڕۆژنامەی کوردستاندا هاوکاریی کردبوو لە پاریس. لەپاشان کە گەڕایەوە بۆ ئێران وەک ئەندامی حیزبەو تەنانەت وەک نوێنەرو ڕاسپێی دوکتۆر قاسملووی گەڕایەوە تاراێ. کەوابێ ڕابردووی کاری حیزبیو تەشکیلاتیی زۆر نەبوو. بەڵام قابلییەتەکەی یەکجار زۆر بوو. هیچ بێئەدەبی نیە لەبەرابەر ڕووحی دوکتۆر قاسملوودا کە بڵێم لەباری ئەوەی پێی دەڵێن زەکاوەتو بیرتیژی، زۆر لەپێش دوکتۆر قاسملووی بوو. لەو بارەیەوە ئەو زیرەکتر بوو. لە هێندێ کاری مودیرییەتیشدا لە دوکتۆر قاسملووی بە بەرنامەترو ڕێکوپێکتر بوو. قابلییەتو خەسڵەتی ئەوەی کە بێتە ڕێبەر تێدا هەبوو. بەڵام ئەوەی خەسارێکی گەورە بوو پێجگە لە شەهیدبوونەکەی، ئەوە بوو کە پێش ئەوەی ماوەیەکی زۆر کاری حیزبی بکاو کارامەتر بێ، ئەو موسیبەتە بەسەردا هات و ئەو مەسئوولییەتی بەکەمی وەرگرت. ئەگەر ماوەی چەند ساڵێکی دیکە ئەیدا دوکتۆر قاسملووی بێ گەیشتبایەو لەباری تەجرەبەی کاری حیزبییەوە پوختەتر بایە، دەیتوانی زۆر سەرکەوتوتر بێ. دوایەش کە بەداخەوە زۆر زوو لەدەست چوو.

یادی بەخێر دوکتۆر مەحموود عوسمان کە ئێرانیەکان لەبارەی دوکتۆر سەعیدەوە لێیان پرسیبوو چۆنەو چۆن نیە، گوتبووی خۆ بابە هێشتا جێقوونی گەرم نەکردوە بە نیازن ئەویش بکوژن؟ گوتبوویان بۆ دوکتۆر قاسملوو ئێمە کوشتوومانە؟ ئەویش گوتبووی ئەمن نازانم، بەڵام بۆخۆتان دەزانن کێ کوشتوویەتی.

هەیاس کاردۆ: هیچ خاڵی جێی ناکۆکیتان دەگەڵ ئەمر دوکتۆر شەرەفکەندی هەبوو؟ پێوەندیی کاریو دۆستایەتیتان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم خاڵی ناکۆکی چیە. ئەمن خاڵی ناکۆکیم دەگەڵ کوڕەو کچەو برامو هەموو ئەوانە هەیە. دەگەڵ بابم نەبووە چونکی ئەو وەختی منداڵ بووم، بەڵام خاڵی ناکۆکیم دەگەڵ دوکتۆر قاسملووی هەبووە، دەگەڵ هەموو ڕەفیقەکانم هەبووە. خاڵی ناکۆکی ناکرێ لە بەینی دوو ئینساندا نەبێ. بەڵام شتێک بەناوی تەزاد بەینی منو دوکتۆر سەعیدی نەبووە. مەسەلەن هەر ئەوونەیەک بێنمەوە لە حادیسەی شەهیدبوونی دوکتۆر قاسملوویدا. دوکتۆر سەعید بەرپرسی تەبلیغات بوو واتە ئینتیشاراتو ڕادیۆ. کە دوکتۆر شەهید بوو دەفتەری سیاسی بڕیاری دابوو ئەمنو کاک حەسەنی شەرەفی بچین بۆ سەر جەنازەکەی. بڕیار بوو کاک حەسەن لەوێ بێ هەتا بەخاک دەسپێردرێو پاشان بێتەوە. بەڵام ئەمن چوار پێنج

مانگان لەوێ بم هەتا نوێنەرێکی دیکە دەبارێ دەکرێ ئەمن وەک نوێنەر کارەکان بکەم. چوومە کنی، گوتم بۆ ئەو کارەتان ئاوا لێ کردم؟ گوتی بۆ؟ گوتم ئەتۆ ئێستێ تەواوی مەسئوولییەتی ئەو حیزبەت بەملەوەیە. مەسئوولییەتی رادیۆو ئینتیشاراتیشت پێیە کە زۆر پڕ کارە، باشە ئەگەر کاک حەسەن بێتەوە ئەوە دەتوانێ چ درووەیەک لەقالبی تۆ دەرێنێ؟ کەوابێ با کاک حەسەن دەمێنێ‌و ئەمن زوو بێمەوە هەتا یارێکت دەگەڵ راست کەمەوە کارێکت دەگەڵ بکەم. گوتی ئاخر دەفتەری سیاسی وای بڕیار داوە. گوتم خۆ بڕیاری دەفتەری سیاسی ئایەی قورئانی نیە نەسخ نەبێتەوە. باسی بکەن‌و ئاوای لێ بکەن. دوایە چووینەوە پێشنیارەکەی لە دەفتەری سیاسی باس کردبوو کە قبووڵیان کردبوو چونکی پێیان حیسابی بوو. ئەوە لەحاڵێکدا بوو ئەگەر کاک حەسەنی شەرەفی ــ کە ئەوەی دەخرێتەوە ئیشەڵلا ــ ئەگەر گوتبایان خەریات دەگەڵە با خودا وەمێنێ لەوێ ئەتۆ دەڕوە، قەت شتی وای نەدەکرد. یانی مانەوە لەپاریسێ قەت نەدەدا بە جێگایەکی دیکە. بەڵام ئەمن بۆ ئەوەی کاری دوکتور سەعیدی لەنگ نەبێ، بتوانم هاوکاری بکەم هاتمەوە. مەعلوومە رەنگە حەمل بکرێتە سەر خۆهەڵکێشان بەڵام بۆیە ئەو تەسیە دەکەم کە بڵێم ئەگەر لە هەموو شتێکدا کاک حەسەنی شەرەفی زۆر لەمن لەپێشتر بێ، لە کاری نووسین‌و ئەوەدا ئیدی لەمن لەپێشتر نەبووە. نە بووە نە هەیە نە دەبێ. بۆیە ئەمن پاریسم بەجێ هێشت بۆ ئەوەی بێمەوە هاوکاری دوکتور سەعیدی بکەم. یانی شتێک بەناوی ئەزاوە لە بەینی من‌و دوکتور سەعیددا قەت نەبووە. بەڵام دەگەڵ ویش زۆرجار بەشەڕ هاتووم هەر وەک دەگەڵ دوکتور قاسملووی بەشەڕ هاتووم.

هەیاس کاردۆ: دوای شەهید بوونی دوکتور قاسملوو، زۆر کەس پێیان وابوو حیزبی دێموکرات تازە ناتوانێ خۆی بگرێتەوە، پێتوایە ئەو بۆچوونە هەڵە بوو؟ بۆ؟ ئایا ئەو مارە کەمەی دوکتور سەعید لەسەر کار بوو جێی گرت؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەگەر راستگۆیانە قسان بکەین، دوکتور سەعید دوکتور قاسملوو نەبوو. بەڵام ئەو ئێکدانەیە هەر لەبنەڕا هەڵە بووە کە ئەگەر دوکتور قاسملوو مرد ئیتر حیزبی دێموکرات پشت راست ناکاتەوە. کاک سەعید زۆر بە کیفایەت‌و لیاقەتەوە مەسئوولییەتەکەی وەئەستۆ گرت. رێبەرایەتییەکی باشی بە کاروباری حیزبی دا. لەدوای ویش ئەو حیزبە کاری خۆی هەر کردوە. ئێمە دوکتور قاسملوومان هەر هەبوو کە حیزبێکی بێ‌ناو بووین. دوکتور قاسملوومان هەر مابوو کە لە حاڵێکدا تەقریبەن زیاتر لە نیوەی خاکی کوردستانی ئێرانمان لەبن پێدا بوو، مەجبوور بووین وڵاتەکەمان بەجێ بێڵین. کەوتینە پشتی سنوورەکان. هەلومەرجی خەبات جاری وایە شکست بەسەر حیزبێکی سیاسیدا دێنێ، جاری وایە سەرکەوتنی بە نسیب دەکا. ئەگەر دوکتور سەعید یان کەسانی دیکەی پاش وی دوکتور قاسملوو نەبوون، حیزبی

دێمۆکرات وەک حیزبی دێمۆکرات ئەو زەرفییەتەی تێدا بوو کە لەسەر پێی خۆی ڕاوەستێ و ئیدامە بدا. لە دوارۆژیشدا دیسان ئەگەر هەلومەرج بۆ حیزب بڕەخسێ دەبێتەوە هەمان ئەو حیزبە کە لەزەمانی ئەوەی کاروێکۆشان بە ڕێبەرایەتیی دوکتور قاسملوودا هەیبوو. ئەوە بە باوەڕی من کەمێک عاتیفی و ئیحساسییە کە وا بگوترێ.

ئەمن لەجێیەکی دیکەی ئەم وتووێژەدا گوتم پێم ناخۆشە وایە بەڵام لە مەجموعی توانای سیاسیدا، نەک لە حیزبی دێمۆکراتە لە حیزبە کوردییەکانی دیکەشدا هەتا ئێستا دوکتور قاسملوویەکی دیکەمان نیە. بریا سەدمان هەبایە. ئەوەی بە موسیبەت نازانم. ئەگەر شکێشم بردبا بە پێی توانای خۆم کە شناختی خۆمە، ئەم دەشاردەوە ئەگەر لە حیزبێکی موخالیفی حیزبی دێمۆکراتیش بایە. ئەمما ئەوە بەو مانایە نیە کە حیزبەکە دەمرێ. ئەگەر حیزبێک بە نەبوونی قاسملووی دەمرێ با هەر بمرێ. حیزب نابێ بە مردنی هیچ کەس بمرێ. قاسملووش بەدوای ئەو حیزبەدا دەگەڕا کە دوای وی نەمرێ.

هەباس کاردۆ: لەنێوان کۆنگرەکانی هەشت و نۆدا کە ئەندامی ڕێبەرایەتی نەبووی زیاتر بە چییەوە خەریک بووی؟ لەو دەورانەدا خۆت چۆن دەدیت و هەڵوێستی ڕێبەرایەتی بەرامبەر بە تۆ چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن لەو ماوەیەدا کە جارێکی دیکەش وا بزانم ئیشارەم پێ کردوە بۆ ماوەیەک چووم لە کۆمیسیۆنی مالی کارێکم وەرگرت. ئەو ماوەیە زۆر بەردرێژ نەبوو.

هەباس کاردۆ: کاری وەک چی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وابێ مەسئوولییەتی لێکۆڵینەوەی مالیم هەبوو. هێندێک هاوکارم هەبوون لەو بەشەدا کە بەتایبەت یادی بەخێر کاک لەتیف حەداد کە کاروباری حیسابداریی دەزانی. کارە فەننییەکانی ئەو دەی کردن. ئەوەی لەدەست من دەهات زیاتر ئەوە بوو کە تەشخیس بدەم داخوا ئەو کارانە چۆنن. مەسەلەن ئەو ڕەقەمەکانی بەرابەر دەکردن داخوا دەخڵ چەندە و خەرج چەندە. بەڵام ئەمن دیقەتم بەو شتانە دەکرد کە ئەو خەرجەی کراوە بەڕاستی بەجێیە؟ یان مەسەلەن ئەو وەختی ئیمکانی ئەوەمان هەبوو کە بەشێک لە خەرجی خۆمان لەڕێگای کاری حیزبییەوە تەئمین بکەین. دەمانویست بزانین داخوا ئەو تۆڕگانە توانیویەتی ئەو کارانە بکا یان نا.

عەباس کاردۆ: ئەوە یەکەم ئەزموونی کاری ماڵیت بوو دەجیزبەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ یەکەم تەجرەبەم بوو. نووسوولەن ئەگەر بڵێم قەتم کاری ماڵی نەکردبێ وا نەبوو. مەسەلەن جاری وا بووە ئەمن لە جێگایەک بووم کە مەبلەغێک پووڵ دەبێ خەرج بکرێ. ئەو پووڵەی خەرج دەکرا دەبوو ئەمن بی‌نووسم، ئەوەی کە چەند بە چی دراوە چەند بۆ کوێ خەرج کراوە. یانی ئەو حەددەدا بووە کە ئەوە پێی نالێن کاری ماڵی یان حیسابداری. لە واقیعدا کاری حیسابداریم قەت نەکردوە. تەنانەت دوای کۆنگرەی شەشەم بۆماوەیەک بەرپرسی کۆمیسیۆنی ماڵییش بووم، بەڵام کارە تەکنیکی‌یەکان کەسانی دیکە دەیانکردن. جا ئەو ماوەیە ماوەیەکی درێژ نەبوو. دەکرێ بڵێین لە کۆنگرەی هەشتەوە کە دوای ٢ی ڕێبەندان تەواو بوو، کێشەی هەتا ئاخری هاوینێ یان شتێکی ئاوا بوو. دوایە گەڕامەوە بۆ چاپەمەنی. یانی بەرپرسایەتیی چاپەمەنیم وەئەستۆ گرت. لەوێڕا هەتا کۆنگرەی ١٥ ئەمن هەر ئەو کارەم بە ئەستۆوە بوو.

جاڵیبیشە ئەوەی بزانین دەگەڵ ئەوەی ئەندامی ڕێبەری نەبووم لە ئەوڵاوی ئەو ماوەیەدا تەنیا یەک سەرمەقالە هەبوو، کە دوکتور سەعید نووسیبێتی. دەنا هەموو وەختێک ئەگەر ڕۆژنامەی کوردستان سەروتاری بووبێ هەر ئەمن نووسیومە. ئەوەش کە ئەمن لە ڕۆژنامەدا کارم چەندە بووە، پێم وابێ ئەتۆ یەکێکی لەو کەسانە کە لە نیزیکەوە بوونو ئاگات لێ‌بووە. حەتتا لەبیرمە کە جارێکی ڕۆژنامەی کوردستان کە پێم کارێکی خەراپ بووە، قەتم ئەوە بە مووسەبەت نەزانیوە، شازدە مەقالەی تێدا بوون، سێزدەیان هی من بوون. دیارە ژمارەی واش هەیە کە وەختێکی پێشتر دەچووە، هەموو مەقاڵەکانی ئەمن نووسیومن. پاشان خۆشحاڵ بووم یان خۆشبین بووم ئەو بابەتێکی دیکەیە. ئەوەندەی ئێکرم پێی شکایی هەوڵم داوە ڕۆژنامە لەباری زمان و تێروتەسەلی مەقاڵەکانیشەوە، چەندی بکرێ کەموکوڕیی نەبێ یان کەمی هەبێ.

ئەوەی دیکە کە ڕێبەریی چۆنی سەیر کردووم ئێمە لە جێگایەکی دیکەش باسی ئەوەمان کرد کە حیسابی ئەوە ناکرێ داخوا ئەتۆ سنت خۆش دەوێ یان نا. لە ڕەفتار و هەڵسوکەوتی سیاسی‌دا موهیم ئەوەیە دەگەڵ یەکتر چۆن بەرخورد دەکەن. لەکاری حیزبی‌دا ئەمن و تۆ مەجبوور نیین ئاشقی یەکتری بین، بەڵام بەپێی ئەو نوموونەی حیزب دای‌ناوە مەجبوورین پێکەوە هاوکاری بکەین. لەو ماوەیەدا ئەمن شتێکم لە تەرەف ڕێبەرایەتی‌یەوە نەدیوە کە بێ ئیحتیرامیی تێدا بێ. لەپاشان لای بەدەنەی حیزب ئەمن ئەو ماوەی چوار ساڵە بە دەورانێک دەزانم کە بەدەنەی حیزب زیاتر لە هەموو وەختەکانی دیکە موحیببەتیان پێ کردووم. بەعزێک پێیان وابوو ئەوە کە نەبوومە کۆمیتەی مەرکەزی تازە بەهێزیم نازانن. هێندێک وایان دەگوت. ئەمن دەمگوت قەت ئیحساسم نەکردوە لە کن خەڵکی ئەمن چووکەڵەترم لە جاران. بۆ کۆنفرانسی پێش کۆنگرەی نۆیەمیش زۆر کەس پێیان دەگوتم ئەتۆ خۆت کاندید مەکە ئەوەک نەیەڵن هەڵبژێرێی. دەیانگوت ئێمە وا دەکەین کە کۆمیتەی ناوەندی دەعوەتت بکا. گوتم جا ئەگەر خەڵک نەی‌هەڵبژێرم بۆ دەچمە کۆنگرەی. بەڵام

کە چووینە کۆنفرانس خەڵکێکی زۆری تێدا بوو. پێم وایە ژمارەیان لە ٢٠٠ کەس زۆرتر بوو. ئەمن لە مەجموعی دەنگەکان وا بزانم سێ دەنگێکم نەهێنابوو. ئەوی دیکە هەموو ڕەفیقەکانم هێنابوو. کە وەک ئەفەری یەکەم دەرچووم. کەوابوو ئیحساسی ئەوەم نەکردوە نە لە ڕێبەرایەتیدا بێ حورمەتیم پێ دەکرێ و نە بەتایبەتی لەبەدەنەدا.

عەباس کاردۆ: ناکۆکیی ئەندامانی ڕێبەریی حیزب دوای لێکدابڕانەکەی کۆنگرەی هەشتیش هەر تەواو نەبوو. هەروەک دیتمان کێشەکان ئەمجار ڕەنگی دیکەیان بەخۆوە گرت و دواتر لە کۆنگرەی ١٠ بەولاوە ڕەسمەن ٢ باڵ لەبەرامبەر یەکدا ڕاوەستان. پێش کۆنگرەی نۆ و لە جەرەیانی ئەو کۆنگرەیەدا هیچ کێشەیەکی وا هاتە پێش کە بۆ باس بێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دووبارە ئەو قسەیەی تەسحیح دەکەم. چۆن دوای کۆنگرەی ١٠ دوو باڵ لە بەرامبەر یەکدا ڕاوەستان؟ ئەو حیزبە ئەوەتا هەیە، حیزبی دیکەش تەقریبەن، لە دروستبوونیانەوە جەناحی جۆراوجۆریان هەر تێدا بووە. تەحزابی وڵاتانی پێشکەوتوش هەروا. بەڵام بەرخوردی جەناحەکان لە هێندێک شوێن شێوەیەکی سالمتر و مەعقولتری هەیە. لە وڵاتانی فرەبەسەری وەک وڵاتی ئێمەش کە ڕەفتارەکە دەگەڵ یەکتر مونتەمەددینانە نیە. سەر دەکێشێتە کێشە و مەلالە و لێکجودابوونەوە. بەڵام لە حیزبی دیموکراتدا ئەگەر بڵێین دووباڵی تێدا نەبووە ئەدی کۆمیتەی ئینقیلابی بۆ هەبوو؟ کۆمیتەی ساغکەرەوە بۆ هەبوو؟ جودابوونەوەی ساڵی ١٣٥٩ بۆ بوو ئەوەی پێیان گوترا تاقمی ٧ کەسی؟ نێ کۆنگرەی هەشت بۆ بوو؟

هەر لە ئاستانەی کۆنگرەی دە دا ئێمە دوو جەناحی فکریی تەواو لێک جودا بووین. یانی ئەو دوو قوتبە لە پێشتر شکڵیان گرتبوو. دەتوانم بڵێم دوای کۆنگرەی سێزدە ئیختیلافی سیاسیی بەو سوورەتەمان نەبوو وەک ئەوەی لە کۆنگرەی دەدا هەمانبوو. چونکی بەرنامە و ئەساسنامە و ڕاپۆرتی کۆنگرەی پەسند کرابوو. هەر لێرەشدا بڵێم هەموو ئەسنادی کۆنگرەی سێزدە هەر ئەو لایەنە ئامادە و تەنزیمی کردن کە کەوتنە لای ئێمە. کەوابێ لەو بارەوە ئیختیلافی سیاسیمان نەبوو. ئیختیلافی مودیریەتیمان هەبوو. بەڵام لە پێش کۆنگرەی دە دوو قوتب بووین کە لەسەر مەسەلەیەکی سیاسی ئیختیلافمان هەبوو. ئەویش ئەوە بوو داخوا ئەو حیزبەمان هەروا بە پەرشوبڵاوی بمێنێتەوە، یان دەگەڵ جەمعێک کە بە هەر دەلیلێک کە پێشتر باسمان کرد جیا بوونەتەوە و بە ناوێکی دیکە تێکۆشانیان هەیە یەک بگرێتەوە؟

هەیاس کاردۆ: باسەکەشمان نەوییە ماعۆستا. جەڕەیانی پێش کۆنگرەی نۆ. ئەمن دەڵێم دوای ڕۆیشتنی ئەوانەی لە کۆنگرەی هەشت جیا بوونەوەو حیزبێکی دیکەیان پێک هێنا، دووبارە ئیختیلاف لەسەر چی سەری هەڵدابەوە؟ یانی هەتا کۆنگرەی نۆ شتێکی وا هەیە جەنابت باسی بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە کۆنگرەی نۆدا ئێمە شتێکی وامان نەبوو. کەسانێکمان هەبوون کە بەجۆرێک بۆخۆیان شتیان هەبوو یان کەوتبوونە بەر غەرەزێ. مەسەلەن ئەمن لە کۆنگرەی نۆدا هەر ئەو ئەزموونەم هەبوو لەبارەی ئەو جەمعەوە کە بەناوی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ فەعالییەتیان دەکرد. ئەمن پڕۆژەی بڕیارنامەیەکم ئامادە کردبوو کە بیدەم بە کۆنگرە بۆ هەڵگرتنی ئەو شتە کە پێیان دەگوت بایکۆت. کە ئەوەم زۆر پێ خەراپ بوو و دژی بووم. لەپاشان لەبیر شتێکیان هێنا لە بڵاوکراوەکەیاندا کە ئەو برادەرانەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ وتارێکیان بڵاو کردۆتەوە کە گۆیا فشاری خەڵک وای لێ کردووین باسیان بکەین. ئەوە لەحاڵێکدا بوو هیچ فشارێکمان لەو بارەیەوە لەسەر نەبوو. کە ئەوەم دیت زۆرم پێ ناخۆش بوو، بۆیە وەپشت گوێم دا. باسیشم کرد کە ئەمن شتێکی ئاوام ئامادە کردبوو بەڵام چونکی ئەوەیان نووسیوە لێی دەگوزەرێم. گوتم با نەبێتە ئەو نەقڵەی کاک فەتاحی کاویان. ئاخر ئەو وەختی ئیختیلافمان دەگەڵ کۆمەڵە هەبوو، کۆمەڵە لە تەبلیغاتی خۆیدا دەیگوت کۆمەڵانی خەڵک حیزبی دێموکراتیان بەجۆرێکدا دێننە تەو قسانە. جا کاک فەتاح کە زۆر قسە خۆشە دەیگوت هەتا تێبینی خۆم بە شەقی کۆمەڵانی خەڵکەوە نەبینم دەگەڵ کۆمەڵەی ڕێک ناکەوم کە دیارە هەر بۆ شۆخی ئەو قسانەی دەکردن. ئەمنیش گوتم با پێیان وا نەبێ کە گۆیا ئێمە فشارێکی عەجایبمان لەسەرە. چونکی هیچ فشارێک نەبوو، تەنانەت یەک نامەی چووکەڵەش لەو بارەیەوە لەلایەن خەڵکەوە نەنووسرابوو. جا بۆیە ئەمن پاشگەز بوومەوە.

هەیاس کاردۆ: کاک جەعفەری حامیدی زۆر بەتوندی کەوتە بەر ڕقی سکرتێر. ئەوە لەبەر چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە ئەوە مەسەلەیەکی زۆر چووکتر لەوەیە کە باسی بکەین. جەعفەری حامیدی نەکەوتۆتە بەر ڕقی هیچ کەسێک. جەعفەری حامیدی لەوەتا هەبووە هەمیشە ڕقی لە هەموان بووە. یانی بۆخۆی نیشانی داوە دەگەڵ کەس ناحاوێتەوە. لەو دنیایەدا دوو کەسی وەگیر ناکەون کە بەهاوفکری خۆیان بزانیو حیزبێکیان دەگەڵ دامەزرێنی. یانی لەو دنیایەدا بەتاقی تەنیایە.

هەیاس کاردۆ: یانی کەوابوو لە کۆنگرەی نۆدا ئیختیلاف نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا شتێکی وا گەورە نەبوو. دیارە هێندێک ئیختیلافی ئەوتۆ هەبوو. مەسەلەن ئەمن شێوەی هەڵبژاردنی کۆنگرەی نۆم زۆر پێ لە هی کۆنگرەی هەشت خەراپتر بوو. زۆرم پێ لە لیستی فیکس

خراپتر بوو. بەڵام دەمزانی ئەگەر ئیعتیرازیش بکەم قبووڵ ناکرێ. چونکی نازانم لەبیرتە یان نا. کۆمیتەی ناوەندی لیستەیەکی هەبوو. خەڵکیش حەقی هەبوو خۆیان کاندید بکەن. لیستەکە فیکسیش نەبوو بەڵام لە مەرحەلەی یەکەمدا کەس حەقی نەبوو دەنگ بەوانە بدا کە بۆخۆیان خۆیان کاندید کردبوو. دەبوو هەر دەنگ بەوانە بدەن کە لە لیستی کۆمیتەی ناوەندیدا بوون. جا دوایە بۆ مەرحەلەی دووهەم ئەوانەی لەو لیستەیە هەڵنەبژێردرابوون و ئەوانەش کە خۆیان کاندیدا کردبوو دەکەوتنە بەر دەنگدان. یانی ئەندامانی حیزبی کرابوونە دەرەجە یەک و دەرەجە دوو.

لەپاشان شتێ لەوەش خراپتر. بانگی کاک "برایم لاجانی"یان کردبوو. بەداخەوە دوکتور سەعیدیش دەگەڵ بوو. یانی دوکتور سەعید و کاک مستەفای هیجری. پێیان گوتبوو ئێمە کاندیدت دەکەین بۆ کۆمیتەی ناوەندی بەڵام بۆخۆت هەستە بڵێ نای کەم. جا دوایە ئێمە داوات لێدەکەین بۆ جێگر خۆت کاندید بکەی. یانی بۆ ئەوە ڕەفیت پێ دەدەین نەک بۆ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. ئەویش کە پیاوێکی دڵساف بوو قبووڵی کردبوو. ئەو کە نەفەری یەکەمی لیستەکە بوو چونکە بە تەرتیبی حروفی ئەلفبا نووسرا بوو، لاچوو، دوایە سەعید ڕەزای درودگەریان لە جێگای وی دانا. یانی ئەو حەرەکەتانە بوو کە ئەوشتانە زۆر خراپ بوون. بەڵام ئەوە نەبوو کە دوو جەناح لە موقابیل یەکدا ڕاوەستن.

عەباس کاردۆ: دوای کۆنگرەی تۆ دیسان بوویەوە بە ئەندامی ڕێبەری و تەنانەت خۆت بۆ جێگری سکرتێر کاندیدا کرد بەڵام دەنگت نەهێنایەوە. بۆ ئەو کارەت کردو هۆی دەنگ نەهێنانەوەت بۆ ئەو بەرپرسایەتییە چی بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دەبێ ئەوەی تەسحیح بکەم چونکە بە هیچ جۆر ئەمن خۆم بۆ جێگری سکرتێر کاندید نەکرد. چونکی مەسەلەکە زۆر لەوەی سادەتر بوو. وەختی خۆی پاش مەرگی دوکتور قاسملوی، دوکتور سەعید داوای لێکردم ببمە موشاویر. گوتم نابمە موشاویر. گوتی بۆ؟ گوتم پێم خۆش نیە. ئەمن ئەگەر ویستبام لەوانە بوو جێگری سکرتێر بایەم. ئەوە نەبوویام حەتمەن دەفتەری سیاسی دەبووم. کۆمیتەی ناوەندی دەبووم یان جێگر هەر دەبووم. نەوانەم هیچی نەکردوە بۆ دەبمە موشاویر. گوتی ئاخر مەسئوولی ئینتیشاراتی با لە کۆبوونەوەکاندا بەشدار بی. گوتم جا با بە بێ ئەوە لە کۆبوونەوەکاندا بەشداربم چ دەبێ. گوتی چۆن ئەوە دەکرێ ئەمتۆ ئەگەر گەیشتە خۆت ئەساسنامە لەژێر پێ دەنێی. گوتم جا ئەوە چ-ئیفتیخارێکی بۆمن تێدایە؟ پاشان ئەساسنامە بۆ پێشێل دەکرێ؟ گوتی ئاخر شتی وا نەهاتوە. گوتم باشە دە ئەساسنامەدا هاتوە کە بەرپرسانی کۆمیتەکانی شارستان دە کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیدا بەشدار بن؟ ئێستا هەموویان بەشدار دەکەن کە کارێکی زۆریش باشە. دەی باشە مەسئوولی ئینتیشاراتیش دەبێ ئاگای لە

سیاسەتی حیزب هەبێ، دێم لەوێ دادەنیشم. قبووڵی نەکرد. لەدوایە گوتی زەرەر دەکەی. گوتم ئەمن هەر ئەو وەختی پێم گەیوەی زەرەر ناکەم، چونکی چاوم بۆ هیچ شتێک نەسووتاوە.

جا لە راقیعدا با ئەوە بگوترێ کە وەکوو گلەییش بێ یان هەرچی بێ. کە بۆ کۆمیتەی مەرکەزی هەڵ-بژاردن حەتتا لە جەرەیانی کۆنگرەدا هێندێک شت هەبوو کە ئەوە ناخۆش بوو. کاک سەعید کە لیستی کۆمیتەی ناوەندیی خوێندەوە ئەمنیشی دانابوو. ناوی هەرکەسی خوێندەوە ئیفاعی لێ کرد. بەڵام کە ناوی منی خوێندەوە گوتی: کاک هاشمی کەریمی دەیگوت ئەگەر بە ساڵی ئەندامەتیی کۆمیتەی مەرکەزی بێ ئەمن پتر لە فڵانە کەسی (مەبەست عامۆستایە. عەباس)ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی بووم، چونکی ئەو چەند ساڵ ئیستیعفای کردوە بەڵام ئەمن هەر مارەمەتەوە. نازانم ئەوە ئێستا خودا دەڵی ناوە خۆی کاندیدا نەکاتەوە بەس بەحاڵی خۆم سیاسی دەکەم. باتی هەر نەیەندی دیفاع لێ کردم کە لەواقیعدا هێرشی بۆ کردم. دوایە کە هەڵیش بژێرایین ناوەکان بە تەرتیب نووسرابوون. لە هەڵبژاردنیشدا تەبیعەن ئەمن و کاک غەفووری هەمزەیی بە قەت یەکمان دەنگ هێنابوو. بەڵام کاک سەعید کە ناوەکانی خوێندەوە ناوی ئێ وەپێش خست لەحاڵێکدا "عەین" لەپێش "غەین"ە "حێ"ش زۆر لەپێش "هێ"یە. ئەمن عبداللە حسنزادە بووم، ئەو غفور هەمزەیی بوو. بەڵام ناوی ئێ وەپێش من خرابوو.

جا لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیدا کە ئەمن خۆم بۆ ئەندامی دەفتەری سیاسی کاندید کرد، سکرتێر هەڵبژێرابوو. عەرزیشم کردی ئەمن قەت پێمخۆش نەبوو ببمە کۆمیتەی ناوەندی، بەڵام کە بوومە کۆمیتەی ناوەندی، پێمخۆش بوو ببمە دەفتەری سیاسی. تەنیا بۆ ئەوەیان پێمخۆش بوو. بۆ دەفتەری سیاسی ٣ کەسی دیکەش هەڵبژێران بەڵام ئەمن هەڵنەبژێرام. ٣ کاندید مابووین. ئەمن بووم، کاک غەفوور بوو. کاک دوکتور خەلیقی بوو. یانی کە هەڵنەبژێرابوو ئەمن ٨ دەنگم هێنابوو، ئەوان هەر یەکەی ٧ دەنگیان هێنابوو، بۆ دەوری دووهەم ئەمن گوتم دەچمە دەرێ، خۆم کاندید ناکەمەوە. زۆریشم پێ خۆش بوو بچمە دەرێ، یەکجار زۆر، چونکی قەت نەمویستوە بەخێر ببمە ئەندامی دەفتەری سیاسی. بۆیە گوتم ئەمن دەچمە دەرێ با رەقابەتەکە بێتە بەینی ئەو دووانە. ئەوجار دوکتور سەعید گوتی نا، نابێ ئەو کارەی بکەی. بۆ دەوری دووهەم کە هەڵبژاردن کرا، پێم وابێ ئەوان یەکێ یەکە، دوو دەنگیان هێنابوو. دەنگەکانی دیکە هەمووی درابوو بە من. یانی بەرنامە بوو کە تۆڵەی ئەو وەختیم لێ بکرێتەوە. زەرەرەکە ئەوە بوو ئەو تۆڵەیەم لێ کرابەوە. دەنا بۆ جێگری سکرتێر خۆم کاندید نەکرد. تەنانەت دوای شەهیدبوونی دوکتور سەعیدیش کە بووە جێگری سکرتێر بەزۆری بوو. ئەمن لەپێش چاوی خۆی دەنگی خۆم دا بە کاک حەسەنی شەرەفی کەچی ئەو ساڵ بەماڵ دەگەڕا کە رەئی بدەنێ. ئەمن بۆ ئەوەی هەڵنەبژێرێم رەئیەکەی خۆم دا بەوی کەچی منیان هەر هەڵبژارد، دەنا ئەو دەمیش پێم خۆش نەبوو ببمە جێگر. مەبەستم ئەوەیە لە کۆنگرەی نۆدا ئەمن خۆم بۆ

پۆستی جێگری سکرتێر کاندید نەکردوە. ئەوە دوای شەهید بوونی دوکتۆر سەعیدی بوو کە بەزۆر کاندیدیان کردم. ئەمنیش دەنگی خۆمدا بە بەئیستیلاح ڕەقیبەکەم بۆ ئەوەی نەبم کەچی هەر بووم.

عەباس کاردۆ: وا دەگێڕنەوە هەتا دوکتۆر قاسملوو مابوو قسەی ئەو قسەی کۆتایی بڕیارەکان بوو. دوای شەهیدبوونی ناوبراو ئایا ڕەوالی کۆبوونەوە بڕیارەکان هیچ گۆڕانێکی تێدا پێک هات؟ ئوتۆریتەی دوکتور شەرەفکەندی چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەوی دیکەش دەبێ تەسحیح بکرێ. دوکتۆر قاسملوو ئەگەر بڵێین ئوتۆریتەی هەبوو ڕاستە، دەنا وا نەبوو بڵێی ئەوەی ئەو دەیهەوێ هەر ئەوە بچێتە پێشێ. زۆر جارم لەبیرە کە ڕەئیی دوکتۆر قاسملووی کەوتۆتە ئەقەللییەتەوە ڕەت کراوەتەوە. یانی وا نیە هەرچی پێی خۆش بووبێ هەر ئەوە کرابێ. ئەگەر بێینە سەر دوکتۆر سەعیدی گوتمان ئەو لەباری پێگەیشتوویی سیاسییەوە زۆری مابوو بیگاتە دوکتۆر قاسملوو. ڕەنگە دە سالی دیکەی کار کردبایە وەپێش دوکتۆر قاسملووش کەوتبا. چونکی وەک عەزم کردی زەکاوەتی فکریی زۆر بوو، لە دوکتۆر قاسملووی زیاتر هەبوو. هەرچەند دوکتۆر سەعید پتر هەوڵی دەدا ڕەئیی خۆی بسەپێنێ بەڵام زەمانی ویش زۆرجار وا بووە ڕەئیەکەی قەبووڵ نەکراوە. عادەتەن ئەمن هەمیشە گوتوومە سکرتێر فەردێکی عادی نیە. بەڵام لە حیزبی دێموکراتدا هەتا ئێستاشی دەگەڵ بێ سکرتێر هیچ سەڵاحییەتو ئیختیاراتێکی زیاتر لە ئەندامێکی دەفتەری سیاسیی نیە. یانی لە بڕیاردانەدا ئەویش هەر یەک دەنگی هەیە. لەحاڵێکدا قەت نابێ وای تەماشا بکەی کە مەوقعییەتی ئەویش وەک ئەندامانی دیکەی دەفتەری سیاسی‌یە. دیارە مەوقعییەتی زۆر جیاوازە.

ڕووخانی ڕژێمی سەددام حوسێنو ئاکامەکانی

عەباس کاردۆ: پەلاماری عێراق بۆ کوەیتو دواتر هێرشی وڵاتانی هاوپەیمان بۆ سەر عێراقو کزکردنی ڕژێمی سەددامو ڕاپەڕینی خەڵکی باشووری کوردستانو کۆڕەوەکەو زۆر شتی دیکەش لەو ڕووداوانەن ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ کاریگەرییان لەسەر خەباتی ئێوە وەک حیزبی دێمۆکرات هەبووە. دەکرێ بە وردی لەو بارەوە زانیارییەکانی خۆت باس بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە پەلاماری عێراق بۆ کوەیت تەئسیری لەسەر تێکڕای بارودۆخەکە لە عێراق دانا. ئێمەش وەک حیزبی دێمۆکرات بنکە سەرەکییەکانمانو بنکەی ڕێبەرایەتیمان لە کوردستانی عێراق بوون، پاشان نوێنەرایەتیمان لە بەغدا هەبوو. بەتەریقو تەئسیری بەشێکی ئەو وەزعییەتە ئێمەش دەگرتەوە، هەرچەند ڕاستەوخۆ سەروکارمان دەگەڵی نیە بەتایبەتی دە بڕیاردانێدا. بەڵام هەموو شوێنەوارەکەی ئێمەشی گرتۆتەوە. ئێمەش کەوتووینە ژێر گەمارۆ. ئێمەش کە ویستبوومانە سەفەر بکەین ئەگەر جاران لە بەغدارا دەڕۆیشتین ئێستا دەبوو بەڕێگای زەمینیدا بۆ ئەممالو ئەولا بڕۆین هەتا دەگەیتە جێگایەک کە هەقی پەروازی هەبوو. بەڵام لەسەر یەک ئەو مەحدوودییەتانە کە بۆ ئێمە بوون کە دیارە لە زۆر بارەوە بوون، بەخۆشییەوە وا نەبوون کە پشتی حیزبی دێمۆکرات بشکێنن یان کارەکانی پەک بخەن. ئێمە توانیمان خۆمان دەگەڵ وەزعەکە بگونجێنین هەرچەند دڵخواز نەبوو.

عەباس کاردۆ: دوای ئازادبوونی بەشێک لە خاکی باشووری کوردستانو بەدەسەڵاتگەیشتنی کوردەکانی ئەو بەشە، چاوەڕوان دەکرا خەباتی کوردەکانی پارچەکانی دیکەش زیاتر وەگەڕ بکەوێو هەنگاوی زیاتر باوێژێ. نەک ئەوە نەکرا، بگرە ئەوە سەرەتای گەلێک تەنگوچەڵەمەو بەربەستدروستکردن لەسەر ڕێی خەباتکارانی بەتایبەت ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو کە دیارە بەشی حیزبی دێمۆکرات زۆر بەرچاوە. لێکدانەوەی ئێوە ئەوکات ئەو وەزعە چی بوو؟ هەڵوێستەکانتان چۆن بوون؟ بەگشتی چیتان لێ بەسەرهات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم کێ چاوەڕوانیی دەکرد کە خەباتەکە زیاتر پەرە بگرێ. ناتوانین بڵێین هەموو گەلی کورد، بەڵام پێم وایە ئەوانەی چاوەڕوانییان کردوە کە بەو ئاڵوگۆڕەی لە باشووری کوردستان پێکهاتوە خەباتی بەشەکانی دیکە پەرە بستێنێ، ئینتیزارێکی بەجێیان نەبووە. ئێمە قەت چاوەڕوانیی ئەوەمان

نەبووە. دەلیلەکەشی زۆر روونە. جارێ ئەو وەزعەی بۆ باشووری کوردستان پێک‌هاتبوو هیچ ئیستیقرارێکی پەیدا نەکردبوو. هیچ ڕەسمییەتێکی پەیدا نەکردبوو بەتایبەتی لە قۆناغەکانی سەرەتادا. هەتا ئێستاشی دەگەڵ بێ کە لە عێراق سیستمێکی فیدراڵی پەسەند کراوەو مافەکانی کورد لە دەستووردا چەسپاون، وەزعییەتی کوردستانی عێراق ئەو ئیستیقرارە موتڵەقەی بەدەست نەهێناوە کە لێی دڵنیا بین. یانی بڵێین ئەوە تەواو لەخەم ڕەخسی. ئێستاش بەدەردی کوردەکانی باشوور کە بەکاری دێنن، لەسەر تەحەددییاتێکی زۆر دایە. بەربەرەکانێی زۆری دەگەڵ دەکرێ لەتەرەف عێراقەوە، لەتەرەف ئێرانەوە، لە تەرەف تورکیەو سوریەوە تەنانەت ڕەنگە لەتەرەف هاوپەیمانانی ئەو دەوڵەتانەشەوە. بەگشتی خەتەراتێکی زۆری لەسەرە. باشە ئەو هێزە سیاسی‌یە کوردانەی لە دەرەوەی کوردستانی عێراقدا هاتوونە ئەو بەشە، چۆن دەتوانن ئیمتیازیان هەبێ کە حکوومەتی هەرێمی کوردستان- لە هەوڵەوە جەبهەی کوردستانی بوو- ڕێگا بدا ئەوان بەکەیفی خۆیان کار بکەن و ئەو خاکەی ئەوان وەک فارس دەڵێ بکەنە سەکۆی پەرتاب بۆ کاری نیزامی و تەشکیلاتی لە وڵاتەکانی خۆیان-دا. ئەمن پێموایە ئەو تەسەوورە لەسەر لێکدانەوەیەکی قووڵ نەبووە. حیزبە سیاسی‌یەکان کە دەگەڵ واقیعییەتەکەی ژیاون باشتریان دەرک کردوە. بۆیە ئێمە بەشبەحاڵی خۆمان ئەو لێکدانەوەیەمان نەکردوە.

تەنانەت ئەمن باوەڕم وایە ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان ئەو بەشەی کوردستان فیدرالیزمەکەشی بچەسپێ و تەنانەت سەربەخۆییش بەدەست بێنێ کە بەدووری دەزانم ئێستا هەلومەرجەکە ڕێگای شتی وا بدا، ئەو وەختەش ئیمتیازی ئەوە کە هێزە سیاسی‌یەکانی بەشەکانی دیکەی کوردستان لێرەوە بتوانن تێکۆشانێکی ئاوا بەرچاو بە پشتیوانیی ئەو حکوومەتە بکەن، ئیمتیازێکی بێ‌جێ دەبێ. چونکی ئەو وەختیش حکوومەتێکی تازە دامەزراوە، حکوومەتێکی چووکەڵەیە، حکوومەتێکە کە هیچ‌یەک لە بونیادەکانی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی، دیپلۆماسی و نیزامیی خۆی بەقووەت نەکردوە. چوار دەوریشی موخالیفن ئەگەر نەڵێین دوژمنن. ئەوە چۆن دەتوانێ ببێتە سەکۆی پەرتاب بۆ ئەوەی کوردەکانی ئێران خاکەکەی خۆیان لەوێوە ڕزگار بکەن و کوردەکانی تورکیە کوردستانی خۆیان لەوێڕا ڕزگار بکەن. ئەوە چاوەڕوانی‌یەکی زۆر ناواقیعبینانەیە. بەش بەحاڵی خۆم پێموایە لە حیزبی دێموکراتدا شتی وا بووبێ. بە ئیحتیمالی زۆر لە حیزبەکانی دیکەشدا شتی وا نەبووە.

عەباس کاردۆ: ئەوکات چاوەڕوانیتان چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە باوەڕی من زیاتر لە چاوەڕوانی، ئەرکی حیزبەکانی دیکە ئەوە بوو کە بە هەموومان ئەوەی لە دەستمان دێ - ڕەنگە کەمسان لە دەست هاتبێ - کۆمەگی فکری و عەمەلی بکەین بۆ ئەوەی ئەو ئەزموونەی پێک‌هاتوە زووتر و زۆرتر سەرکەوێ. یانی لەپێشدا کۆمەگی بکەین و لە موقابیلیشدا

بێ گومان چاوەڕوانیمان هەیە حورمەتمان بگیرێ. چاوەڕوانیی ئەوەمان هەیە کە زۆریش بەجێیە کە ئەگەر موشکیلاتێکمان هەیە – چ وەکوو حیزب چ وەکوو خەڵکی دیکە کە پەنابەرن ئاوارەی دەستی زوڵم‌وزۆری حکوومەت کۆمەگمان بکا بۆ چارەسەرکردنیان. لە هەمووی گرینگتر چاوەڕوانی‌یەکی بەحەقمان هەبوو کە دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان چ ئەو وەختەی بۆتە حکوومەتی هەرێم چ ئەو وەختەش کە هێشتا جەبهە بووە، کۆمەگێکی زیاتر بکا بۆ پاراستنی ئەمنییەتی ئەو خەڵکە. ئەوە گلەیی‌یەکە، نەقسێکە یان کەم‌کاری‌یەکی یەکجار زۆرە کە بە مل دەسەڵاتدارانی باشووری کوردستاندا هاتووە تاریخیش سەبتی دەکا کە ئەوان لە بەشێکی کوردستاندا حاکم بوون، کەچی کوردەکانی بەشێکی دیکەی کوردستان ئەوەندە ڕۆژێ کەوتوونەتە بەر پەلاماری لێیان کوژراوە بریندار کراوە. دەتوانم بڵێم وەکوو چاوەڕوانی، هەر ئەوانەمان هەبوون. ئەوە بە جێ بووە دەنا ئەوی دیکەمان نەبووە.

تەنانەت لەبیرمە جارێکی هەیئەتێکی ئێرانی لێرە بوون، هاتبوون بۆ چاوپێکەوتن دەگەڵ سەرۆکانی کورد واتە مام‌جەلال و کاک مەسعوود. ئەو وەختی هێشتا ئەو شتە ناخۆشانە ڕوویان نەدابوو. ئەمنیش وەک جێگری سکرتێر چووبووم بۆ باسی هێندێک مەسایلی خۆمان ئیشارەیەکیش بەو مەوزووعانە چونکە دەمانزانی ئەوانە لێرەن.

هەیاس کاردۆ: یانی ئێوە چووبوون دەگەڵ ئەو هەیئەتە ئێرانی‌یەش دانیشن یان تەنیا کوردەکان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا تەنیا دەگەڵ مام‌جەلال و کاک مەسعوود. دیدارەکەمان لە سەڵاحەددین بوو. لەوێ دەگەڵیان دانیشتم هەردووکیان بوون. گوتم ئەمن لە تەرەف حیزبی دێموکراتەوە هاتووم بۆ شتێک. دەزانین هەیئەتی ئێرانی هاتوە بۆ تەوزیحی ڕەوابیت دەگەڵ ئێوە. زۆریش وێ دەچێ کە مەسەلەی ئێمە یەکێک لە گرینگترین مەسەلەکان بێ. ئەمن هاتووم ئەو پێشنیارەتان پێ بکەم: ئێوە دەگەڵ هەیئەتی جمهووری ئیسلامی عەمەڵ بدەن تەوافوقنامەیەک بنووسن کە بگوترێ نوێنەرانی حکوومەتی کۆماری ئیسلامی و نوێنەرانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان ڕێک کەوتن لەسەر ئەو خاڵانە:

خاڵی یەکەم: حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەرعوهدەیە پێشی هەموو جموجوڵێکی سەربازیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بگرێ. دووهەم سێیەم چوارەم ئەوی دیکە چ دەنووسن بنووسن. ئێمە موتەعەهیدین کە ئێوە مەجبوور نەبن پێشمان پێ بگرن، بۆخۆمان هەموو چالاکی‌یەکمان ڕادەگرین. مام‌جەلال گوتی ئەتۆ دەزانی چییت گوت؟ گوتم بەڵێ بەڵێ زۆر چاک دەزانم لەخۆمەوە ناڵێم. دەفتەری سیاسی دانیشتوە ئەو بڕیارەی فۆرموڵە کردوە کە بێم پێتان ڕابگەیەنم. لەپێناوی ئەوەدا کە جمهووری ئیسلامی ئیعتیراف بە

حکوومەتی هەرێمی کوردستان بکا ئێمە ئەو فیداکارییە دەکەین. دیارە هەر دووکیان هەم کاک مەسعود و هەم مامجەلال زۆریان پێ خۆش بوو.

عەباس کاردۆ: باشە مامۆستا ئێوە هەڵوێستو پێشنیارەکەتان جوان بووە. بەڵام لەپێناو گەیشتنی واندا بە هیچ لەڕاستیدا بەشێک لە کارو تێکۆشانی ئێوە فیدا کرا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا خۆ ئێمە تێکۆشانمان نەوەستاند. لەپاشان شتێکی دیکەم لەبیرە کە بۆخۆم لەوێ نەبووم بەڵام بیستمەوە لە مەجلیسێکدا کە کاک مەسعوود بارزانی لەوێ بووە باسی حیزبی دێمۆکراتی پ.ک.ک دەکری. دەڵێن بابە حیزبی دێمۆکرات هەڵوێستی زۆر باشترە لە پی کا کا. کاک مەسعوود دەڵێ ڕازی نیم ئەو موقایسەیە بکەن. کەوە ئەو دووانە لەپەنای یەک دابنێن. یانی ئەوەندەیان هەڵوێستی ئێمە بە ئوسوولی دەزانی. هەڵوێستی ئێمە لەو باوەڕەوە بوو کە زیاتر لەوەی ئینتیزارمان لەوان هەبێ، دەبێ کۆمەگ بکەین. دەبێ بەشی خۆمان لە مەسئوولییەت وەئەستۆ بگرین. ئێمە وای بۆ دەچووین. ئێستا ڕەنگە کەمان لەدەست بێ. مەعلوومە ئێمە ناتوانین حکوومەتی هەرێمی کوردستان بژێنین. ئەگەر جەبهەی دەگەڵ دەوڵەتی تورکیەی لێ پەیدا بێ خۆ ئێمە پێشی لەشکری تورکمان پێ ناگیرێ بە چەند سەت کلاشینکۆفێکەوە. بەڵام پێمان وا بووە ئەوەی لە دەستمان بێ دەبێ ئەنجامی بدەین.

عەباس کاردۆ: بیروڕای خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەوکات دەربڕی جۆرێک نارازیبوون لە هەڵوێستی پارتە سەرەکییەکانی باشووری کوردستان سەبارەت بە خەباتکارانی ئەو بەشەی کوردستانی پێوە دیار بوو. ئێوە لەو نارەزایەتییانە ئاگادار بوون؟ ئەگەر نا، چۆن هاودەنگیتان دەگەڵ دەکردن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەسەلە هەر ئەوکات نیە. ئێستاشی دەگەڵ بێ بیروڕای خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە کوللی هەڵوێستەکانی دەسەڵاتدارانی هەرێمی کوردستان بەرامبەر تێکۆشەرانی حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە لێرەن نارازین. ئەو وەختیش ئاگامان لێی هەبوو. هەوڵمان دەدا ئەوەندی دەکرێ لەو بارەشەوە تەوزیع بدەین. ئەمن لەبیرمە وەختێک ئەو حەوادیسەی ئێرە ڕووی دا، تی گۆیە، لە کوردستانی ئێران لە زۆر جێگا فشارێکی زۆر بۆ سەر ئەندامانی یەکیەتی نیشتمانی دروست بوو، برادەرانی یەکیەتی باوەڕیان وا بوو کە ئێمە گوتوومانە. بەڵام ئێمە نەمانگوتبوو، وەختێکی باسیان کرد کە دیارە وتارێکیشی لەسەر نووسرا. نووسرابوو ئێمە شتی وامان نەگوتوە، بەڵام ئەو خەڵکە وەختێک کچ و کوڕو خوشک و براو دایک و بابیان لەژێر دەسەڵاتی ئێوەدا دەکەونە بەر حەملەی دوژمن ، شتێکی زۆر سروشتییە کە پێیان ناخۆش بێ و ئیعتیراز بکەن. ئەوەندی لەبیرمە هەوڵمان دەدا نەیەڵین ئەو ئیحساسانە بگاتە جێگایەکی وا کە کەلێنی خراپ

بەهۆی بەیلی ئێمەو هێزەکانی باشووری کوردستانەوە، هەوڵمان لە تەعدیل کردنی دا بوو دەنا دەمانزانی خەڵک چۆن بیر دەکەنەوە.

تیرۆری دوکتۆر شەرەفکەندی

عەباس کاروان: زۆر دوای ئازادبوونی باشووری کوردستان نەبوو کە یەکێکی دیکە لە ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتی لە وڵاتی ئەڵمان تیرۆر کرا. شەهیدبوونی دوکتۆر شەرەفکەندی دووهەمین زیانی قورس بوو کە وەبەرکەوتی ئەو حیزبە کەوتبوو بەتایبەت لە هەلومەرجی ئەوکاتەدا زۆر لەسەر حیزب بە گران وەستا. ئەوە بۆ ڕووی دا؟ پرسیار ئەوەیە ڕێبەرایەتی حیزب بۆ ئەوەندە بێ مویالاتو بێ ئاگا لە باری ئەمنییەتی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بێ ئەوەی ئاواقیعبینانە قسان بکەم کە بڵێم لەدەستدانی دوکتۆر سەعیدی قورستر بوو لە نیی دوکتۆر قاسملووی، ئەو موبالەغەیە ناکەم بەڵام لە ویژدانی زۆر کەساندا بەتایبەتی کەسانی مەسئوولو خاوەنلێکدانەوە ئەوانەی لەواقیعدا بەرپرسن، مەرگی دوکتۆر سەعیدی زەبرێکی زۆر بەژانتر بوو. هەر دوور نەڕۆین با ئەمن تەعبیر لەخۆم بکەم. لە یەک‌قسەدا دەگەڵ هەموو تاڵییەکەی، بە مەرگی دوکتۆر قاسملووی ئیحساسی سەرشۆڕیم نەدەکرد. چونکی ئەووەڵین تەجرەبە نەبوو، پاشان دوکتۆر قاسملوو لەپێناو سولحو ئاشتی‌دا ئەوەی بەسەر هاتبوو. بەڵام لە حادیسەی دوکتۆر سەعیدی‌دا ئیحساسی شەرمم دەکرد. پێمخۆش بوو کەس لێم نەپرسێ ئەوە بۆ وای لێهات. چونکە هیچ جوابێکم پێ نەبوو. هەموو کەس حەقی بوو بڵێ - کە دەشیان گوت - ئاخر بۆ ئاقڵ نەبوون. بەو کەلیمەیان نەدەگوت بەڵام هەر ئەوە بوو. دەیانگوت بۆ عیبرەتتان وەرنەگرت. خەسارێکی یەکجار زۆر گەورە بوو. وەکی عەرزم کردی دوکتۆر سەعید لە ڕاپۆرتی کۆنگرەی نۆدا زۆر بەجێ ڕەخنەی لە چۆنیەتیی شەهیدبوونی دوکتۆر قاسملووی گرتبوو. کەچی بۆخۆی لەحاڵێک‌دا پێیان گوتبوو کە دەبێ پۆلیستان بۆ دابنێین قبووڵی نەکردبوو. ئەوە خەسارێکی گەورە بوو بەڵام لەدوایە پێم وایە چونکە زەبرەکە زۆر بەهێز بوو ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتی وشیار کردەوە.

جارێکیان لە بەشی فارسیی ڕادیۆی فەرانسە موساحەبەیان دەگەڵ کردم. کە ئەمن چووم دوو ماشێنی پۆلیسم دەگەڵ بوون، بەڵام دەچوویمە هەر شوێنێکی ئەوانە دەگەڵ پۆلیسی ئەو منتەقەیەش هەماهەنگی‌یان دەکرد. لەدەوروبەری ڕادیۆ کە دەزگایەکی زۆر بەربڵاوە، پۆلیس هەمووی بەسیج کرابوو. لە زیمنی پرسیارەکاندا لێیان پرسیم: دەبینین گاردێکی یەکجار زۆر حیمایەت لە تۆ دەکا. ئەوە بۆ وایە؟ گوتم ڕوودەکی دەڵێ:

"هر که ناموخت از گذشت روزگار   هیچ ناموزد ز هیچ آموزگار"

ئێمە ئەو زیانە گەورەیەمان لێ کەوت، بۆیە حەولمان ئەوەیە جارێکی دیکە ئاوا نەکەوینە داوی دوژمنەوە. ڕەنگە لەجیێ‌یەکی دیکە بکوژرێین هیچ مەسەلە نیە. بەڵام ئەوە کە دوژمن جارێکی دیکە لەبێ‌موبالاتیی ئێمە کەڵک وەرگرێ، زەربەمان لێبدا خەسارێکی زۆر گەورەیە. خەسارەکە چەند قات دەبێتەوە. بۆیە دەڵێم بەڵێ زۆر ناخۆش بوو، زۆر تاڵ بوو، جوابمان بۆ خەڵکی پێ نەبوو. لەواقیعدا هێندێک واقیعی‌بوون یان مەسئوولبوونی حیزبی دیمۆکراتی دەخستە ژێر پرسیار. بەڵام بەڕاستی مەسئوولییەتەکە پتریا لەسەر شانی خودی دوکتور سەعیدی بوو. چونکی خۆ کەس ئاگای لێ نەبوو وەزعییەتی وێ چۆنە. ڕاستە ئەندامی دیکەی کۆمیتەی مەرکەزی دەگەڵ بوو، کاک کاک فەتاحی عەبدولی یان کاک هومایوونی ئەردەلان. بەڵام مەسئوولییەتەکە لەسەر شانی وان نەبوو. خۆ دەفتەری سیاسی لێرە هیچ ئاگای لێ نەبوو. ئەمن دوایە کە زیاتر لە قەزیەکەی ئاگادار بووم، سەرەڕای ئەوەی لە هەمووی ئەوانە، باری ئەمنییەتی‌یەکەی نا، ئەگەر ئەو ڕووداوە ڕووشی نەدابایەو ئەمن ئاگادار بامایە ئەو کۆبوونەوەیەم هەر مەحکووم دەکرد. بۆ؟

چونکی دەگەڵ کەسانێک کۆ بۆتەوە کە هیچیان هاوتەرازی وی نین. ئاخر لە دیپلۆماسی‌دا ئەوە ڕیعایەت دەکرێ. ئەگەر میوانت بێ قەیدێ ناکا. مەسەلەن وەزیری دەرەوەی وڵاتێک دەچێتە وڵاتێکی دیکە سەرکۆمار دەیبینێ. ئەوە قەیدێ ناکا. بەڵام کە بۆ موزاکەرە دادەنیشی دەبێ تەرازوێک هەبێ. هیچ کەس لەوانە سکرتێری جەرەیانی خۆیان نەبوون کە دەگەڵی دانیشتبوون. باسەکە چی بوو؟ تەفسیلاتەکەی نازانم چونکە ڕاسمی نەبوو، لە هەمووی سەیرتر لە شەئنی سکرتێری حیزبی دیمۆکراتی کوردستان‌دا نەبوو بچێ لە قاوەخانەیەک دانیشێ. ئەمن بۆخۆم مەشهوورم کە لەسەر ماڵی حیزب سەقیلم. پێم وایە کەس لەسەر ماڵی خۆم تۆمەتی سەقیلیی لێ‌نەداوم، بەڵام لەسەر ماڵی حیزب سەقیلم. بەڵام ئەو وەختەی لە وڵاتانی دەرەوە چووم دەگەڵ خەڵکی دانیشتووم، حەتمەن جێگایەکی موحتەرەمم هەڵبژاردوە. یانی جێ‌یەک بێ کە عەیب نەبێ سکرتێری حیزب لێی دانیشێ‌و پەزیرایی میوانی لێ بکا. مەسەلەن قابیلم بە سێ دۆلاران گرتبێ لەحاڵێکی‌دا دەمتوانی لە شوێنێکی دیکە بە نیو دۆلار بی‌گرم. لەو ڕۆژەدا کە پێویستە ئەمن سەت دۆلاری خەرج کەم دەبێ خەرجی کەم. جا ئەو ڕێستووڕانەی ئەوان لێی دانیشتبوون کە بە میکۆنۆس مەشهوور، وەک قاوەخانە موحەقەرەکانی شارەکانی کوردستانە. یانی لەچاو بڵێین شتێکی وایە.

هێیاس کاردۆ: گۆیا لە زمان دادگای ئەڵمان یان دادستانەوە ئاشکرا کراوە کە دەبێ یەکێک لە شەهیدەکان مەئمووری دەوڵەتی ئێران بووبێ، ئەوە چۆنە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە لەهیچ‌وەخۆڕایی بڵاو بۆوە دەنا ئەو شتە وا نەبوو. عەکسی ئەوە پێموایە لە یەکەم ساڵی دوای حادیسەکەدا بوو کە داستانی شتێکی بڵاو کردەوە گرتی هیچ بەڵگەیەک بەدەستەوە نیە کە

نیشان بدا هیچکام لەوانەی کوژراون دەستیان لەو حادیسەیەدا هەبووە. لەواقیعدا هەم ئەوانی تەبرئە کرد، هەم ناڕاستەوخۆ تۆمەتی لەوانە دا کە مابوون. چونکی مەعلووم بوو ئەو کابرای خاوەن ڕێستورانەکە - وا بزانم هادی غەففاری بوو - کە بە زیندووت بریندارییش بوو، دەستی هەبووە. چونکی پێش ئەو وەختیش و دوای ئەو وەختیش هەر هاتوچۆی ئێرانیی دەکرد. حەتتا ئەو وەختیش ئەمن لە وتووێژێکی چاپەمەنی‌دا تەعنەیەکم لەوانە دا کە مابوون. هەرچەند هێندێکیان هەم سالم بوون هەم دوایەش کۆمەگی باشیان کرد. پرسیاریان لێ کردم کە ڕەئیت چیە لەسەر پێکهێنانی هەیئەتێکی تەحقیقی هاوبەش. یانی لە ئێمە لەوانە کە بەشداری کۆبوونەوەکە بوون. ئەمن گوتم هەیئەتی تەحقیق دەگەڵ هێزە ئینتیزامی‌یەکان بەباش دەزانم بەڵام دەگەڵ ئەوانە شکم هەیە. گوتیان بۆ؟ گوتم چونکی ئەو کاتەی تیرۆر دەکرێ ئەوان گیانیان لە ئەماندایە. ئێمە دەکوژرێین بەڵام ئەوان ناکوژرێن. هەرچەند بەڕاستی دوایە بەمرۆر پەروەندەی دەستەیەکی زۆری کۆمەگ بە ڕوون بوونەوەی مەسەلەکان کرد وەک شاهیدی‌دانی ئەوانە. بەڵام لانی کەمی ئەوە بوو کە ئەوەش هەر دەیتە ئینتیقاد لە دوکتور سەعیدی کە دەگەڵ کەسانێک دانیشتوە جمهووریی ئیسلامی گوللەیەکی لێ حەسار نەکردن. ڕەقەکەی لە جێیێ دیتوکراتە کە جمهووریی ئیسلامی هەموو سەرمایەکەی دادەنێ بۆ ئەوەی زەربەی لێ بدا. یانی لەو بارەشەوە ئینتیقادی پێ وارید بوو.

عەبباس کاردۆ: دوای شەهید بوونی دوکتور شەرەفکەندی خەڵکی باشووری کوردستان هاودەردی‌یەکی کەم وێنەیان نیشاندەر خەمی خۆیان بە شکڵی جۆراوجۆر دەربڕی. ئەوە لەکاتێکدا بوو کە سەرکردایەتیی حیزب لە ژێر فشارێکی زۆردا بوو هەتا بنکەکانی چۆڵ بکاو تەنانەت دەکەوتە بەر هێرشیش. ئەو دوو هەڵوێستە دژ بەیەکە چ مانایەکی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە دژی یەکتر نین، موکەممیلی یەکترن. دەکرێ بڵێم ڕەنگە هەلومەرجێک ئیجازە بدا و هەلومەرجێک ئیجازە نەدا. ئەگینا خەڵکی کوردستان وەکوو خەڵک، لە هەموو بەشەکاندا ئەو هەستی هاودەردی‌یەیان دەگەڵ یەکتر هەیە. خەڵکەکە ئەو هەستەیان هەیە. لە زەمانی شەهید بوونی دوکتور قاسملووی‌دا ئەو شارانە هەموویان بەدەست دەوڵەتی عێراقدا بوون. خەڵک نەیکانی دەربڕینی ئەو هاودەردی‌یەی نەبوو. دیارە کە مەجلیسی سەرەخۆشیمان لە شارەکان دانا خەڵک هات و سەرەخۆشی‌یان کرد. بەڵام نە سەرەخۆشی‌یەکە بەو ئەندازەیە پاڕوەرین بوو، نە هاوپێوەندی‌یەکە.

پاشان ئەو فشارەی بۆ چۆڵکردنی لەسەرمان بوو خۆ فشاری خەڵکی نەبوو. یانی خەڵک نەبوو کە پێیەوێ ئێمە دەربکا یان تۆپبارانمان بکا. تەنانەت کاربەدەستانی حکوومەتی هەرێمیش نەبوون. دیارە هێندێک عەناسیری خراپ هەبوون وەک ئەوەی کە لە قەندیلی فشاریان بۆ دێنابێن. ئەوە دوایە دەرکەوت کە دەوڵەتی ئێران تەماحی وەبەر نابوونە شتی دابووتێ هەتا بەگژ ئێمەیاندا بکا. بەڵام خۆ ئەوە کاری حکوومەت نەبوو.

لەو نێوەدا شتێکی دیکەش هەبوو ئەگەر ئەمن لەبیرم بێ، ئەو وەختی بەتایبەتی یەکێک لە دوو حیزبی حاکم لە باشووری کوردستان لە مەوقعییەتێکی تایبەتیدا بوو بەنیسبەت جمهووریی ئیسلامی. یانی ئێرانییان ناخۆش بوو. یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بەراستییەک نێوانی دەگەڵ ئێران نالەبار بوو کە مامجەلال بە سەراحەت گوتی هەم ئەوە کاری جمهووریی ئیسلامییەو هەم دوکتور قاسملوویش ئەوان کوشتوویانە. لەحاڵێکدا وەختی شەهید بوونەکەی بەو شکڵەی دەربڕی. ئەوەش دیارە کۆمەگ بوو بەوەی کە نیشانەی هاوپێوەندی و داخ دەربڕینەکە زیاتر بێ. سەرەڕای ئەوانە ئەو وەختی کوردستان ئازاد بوو و خەڵک سەجالی هاوپێوەندیی زیاتر دەگەڵ یەکتریان هەبوو.

هیباس کاردۆ: هەر لە "بۆڵێ" بوون کە هەمبارێکی گەورەی حیزب لەمەولێ ئاگری گرت و وەکی دەگوترا زیانی زۆرتان وێ کەوت. حەقیقەتی ئەو مەسەلەیە ئێستاش ڕوون نەبۆتەوە و کەس لەو بارەوە بەخەبەردار نەزانرا. دەکرێ لەو بارەوە بدوێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وا بزانم مەسەلەکە زۆر چووکترە. زیانێکیش کە ڕێمان کەوت بۆ حیزبێکی سیاسی ئەوەندە زیانێکی گەورە نیە. چاکم لەبیر نیە، بەڵام وا فکر دەکەمەوە ڕەنگە زیانەکەی بگاتە دە هەزار دۆلار. ئەوە بۆ حیزبێکی وەک حیزبی دێموکرات زۆر نیە. بۆ من تۆ هەزار دۆلاریش یا پێنج سەت دۆلاریش زۆرە. ئەگەر دەوڵەتێک پێنج سەت میلیۆنی زەرەر وێ کەوتبێ ناکرێ بڵێین زەرەری فورسی وێ کەوتوە. ئێستێ شکم هەیە کە داخوا گەیشتە ئەو مەبلەغەش یان نا. بەڵام لەسەر تەحقیقەکەی، ئەوەی ئەمن لەبیرم بێ حادیسەکە شتێکی عەمەدی نەبوو. یانی بڵێی بە ئەنقەست ئاوری تێ بەردرابێ. دیارە بێ مەسئوولییەتیی تێدا بوو. لەپاشانیش بە بەر ئەو خەسارەوە کە کەوتبوو، هێندێک سووێی ئیستیفادە کرا. چونکی ڕۆیشتوە ئەمن ناوی هیچ کەس نابەم، بەڵام یەک حەقیقەت دەڵێم: کە حەیئەتی تەحقیق خەریکی کاری خۆیان بوون ئەمن لەلاوە پرسیارم کرد کە ئەوە نی چییەو بۆ چیە؟ دیار بوو نەیاندەزانی. گوتم بابە ئەمن شاهیدی فلان شتەم. گوتم شاهیدی ئەوەم چاش ئەوەی ئاور کوژاوەتەوە هیچ نەماوە پەنجەرەیەکی دوورە درێژی چوار میتری هەبوو کە بە پانایی و درێژایی پەنجەرەکەو بە بەرزایی نیزیکەی نیو میتر، سیگاری وینستۆن لەسەر یەک دانراوە کە لە سووتانی ڕزگار بووە. ئەوە زۆریش دواتر کە ئەمن چووم. کەچی یەک پاکەت سیگار چییە نەخاتبووە حیساب. گوتم وەرن لەمن بپرسن. تەنانەت سێ جاریشم گوت بەڵام ئەوانەی تەحقیقیان دەکرد هەر نەهاتن لێم بپرسن. چونکە بەجۆرێک ویستیان ئەوەی لەوێدا پیار خەراپ دەبوو، ئەبرەئە بکەن. چونکی هەر ئەو وەختی ئەوانە "خۆدی" بوون.

عەباس کاروان: یانی ناکامی لێکۆڵینەوە بە هیچ کوێ نەگەیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر لە ناکامی ئەوەدا کەس سزا نەدرا و کەس تاوانبار نەکرا. دەنا هەر ئەوە بۆخۆی نیشانەی هەندێک شت بوو. باشە عەممار سووتاوە، سووتاوە، بەڵام ئەدی ئەوە چیە. مەسەلەن بەدەیان و سەدان دەست لیباسی حیزبیمان هەبوو. هەمووی لە بازاڕی فرۆشرا. لەوانە ئەپرسرایەوە چونکی خودی و ناخودی هەبوو.

عەباس کاروان: بە نەمانی دوکتور شەرەفکەندی و بوونی کاک مستەفا هیجری وەک سکرتێری حیزب هەست دەکرا بۆشایی‌یەکی گەورە لە ڕێبەرایەتی‌دا پەیدا بووە. وەکی باس دەکرێ ئەوە سەرەتای لاوازیی حیزب و بەرەگرتنی خۆبەخۆیی لە ڕێبەری‌دا بوو. بەڕای جەنابت ئەو بۆچوونە ڕاستە؟ دەورانی دوای شەهیدبوونی دوکتور شەرەفکەندی هەتا کۆنگرەی ١٠ چۆن پێناسە دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەگەر بمانەوێ مەسافەت دابنێین دەتوانین ئاوا بڵێین. ئەگەر نێوانی دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی بڵێین لە یەک هەتا پێنج بووە، بە ئاسانی دەتوانین بڵێین فاسیلەی بەینی دوکتور سەعید و کاک مستەفا یەک هەتا چلە. ئەوەندە فاسیلەیان هەیە. ئەمن گوتم دوکتور سەعید لەباری زەکاوەتی فکرییەوە لە دوکتور قاسملووش زیرەکتر بوو. بەڵام کاک مستەفا دەگەڵ ئەوەی لەو بارەیەوە زۆر لە خوارەوەی دوکتور سەعید بوو و بە تەریقی ئەولا لە خوارەوەی دوکتور قاسملووش بوو، شتێکی هەبوو و هەیەتی کە بەقەت یەک لەوەی هیچ کامیان ئەهلی مەشوورەت و فکری جەمعی نیە. زۆر مەغروورە. زۆر ئیعمالی دەسەڵات دەکا. با ئەوەش بڵێم دەفتەری سیاسی‌یەک کە دوای دوکتور سەعیدی پێکهات پێنج کەس بووین. چواریان لایەک بووند یەکیش بە تاقی تەنیا لایەک بوو. دواقیدا ئەوەی ئیعتیرازی بەو شتانەی کاک مستەفا دەکرد تەنیا ئەمن بووم. کە دەکەوتینە دروستبوونی زۆر جار ئەوان تەواو هاوفکرم بوون. بەڵام ئەو هەمبەستەگی‌یە وای کردبوو ئەگەر باوەڕیشیان پێی نەبایە هەمبەستەگی‌یان دەگەڵ وی دەکرد. ئەوە زەربەیەکی زۆری گەیاندبوو هەم بە ئینسیجامی ئەو ڕێبەری‌یە کە لە دەفتەری سیاسی‌دا خۆی دەنواند، چونکی هیچ نەبێ منیان بۆ دەرنەدەکرا کە یەکدەست بن. هەمیش دیارە لە کارایی شتەکەی کەم کردبۆوە.

گوتم ئەمن کە دە ڕێبەریش‌دا نەبووم زۆر مەورید هەبووە کە دوکتور قاسملوو بانگی کردووم مەشوورەتی دەگەڵ کردووم. پێم وایە بۆخۆشت شاهید بووی کە دوکتور سەعید هەم بۆ مەشوورەت و هەم بۆ موناسەبات زۆری بانگ دەکردم. دوکتور سەعید دە زەمانی ژیانی‌دا وەک سکرتێر دوو موناسەبەت ڕێک کەوتن کە بەشدار بێ. یەکیان بەشداربوونی لە کۆنگرەی یەکیەتی نیشتمانی و یەکیشیان سەردانی کاک مەسعود

بارزانی بوو. ئەمنیش ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم، بۆ هەر دووکیان داوای کردوە لەمن دەخزمەتی‌دا بچم. چونکی بەهەر سوورەت پێی وا بوو ئەمن دەتوانم کۆمەگ بکەم، شارەزایی‌یەکم هەیە و خەڵکی دەناسم. یان مەسەلەن میوان دەهاتن. کاک مەسعوود هاتوە، مام‌جەلال هاتوە، کاک عەزیز محەممەد هاتوە، دوکتور مەحموود هاتوە. وەبیرم نایە لەماڵ بووبم دوکتور سەعید لەدوای نەناردبم. نەک لەبەر ئەوەی ئیحتیاجی بەمن هەیە. بەڵام دەیەوێ شتێک کە ئەو ئاگای لێ نیە و ئەمن ئاگام لێ‌یە لە دانیشتنەکاندا باسیان بکەم چونکە ئەمن پتر لە ئێرێ‌دا ژیابووم. لەو بارەیەوە زۆر کۆمەگی فکریی داوا دەکرد. بەڵام کاک مستەفا ئەوەی تێدا نەبوو. باوەڕیش ناکەم ئێستا کە سێ‌چوار ساڵە لێک دوورین تێی‌دا پێک هاتبێ.

عەباس کاردۆ: یانی قەبووڵ دەکەی کە لەو ماوەیەدا حیزب لەباری مودیرییەتی ڕێبەرییەوە داشکانی بەخۆیەوە دیت.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن واقیع‌بینم. دەڵێم حیزبێک لەبەین ناچێ. ئەگەر حیزبە کە عەیب و هەڵوێستی باش بێ دەتوانێ کۆمەگ بکا بە ڕاستبوونەوەی. دەنا مەعلوومە. ئیستێ ئیختیلافی سەلیقەی عومر یەکی دیکە یان ئەو دوو حیزبەی نەویە. ئەمن بۆخۆم پێم‌وایە، ئێستا دوو حیزبی دێموکراتمان هەن بە دوو ناوی جیاواز. هەر دووکیان بەنیسبەت چالاکترن لە پێنج ساڵ بەر لەئێستا. بەڵام بە هەردووکیان نە لەنێو ئەندامانی ئەو دوو حیزبەدا. نە لەنێو کوردی ئێراندا، نە لەنێو کوردی بەشەکانی دیکەدا، نە لەنێو ئێرانی‌یەکان و نە لەنێو دنیای خاریجدا بەقەت ئەو وەختی ئەوزیان نیە. ئەوە تەسەووری منە. بەڵام تەسەووری لایەنەکەی دیکە ئەوەیە کە ئەوندا حیزب هەیەو تاریخی بووە ڕۆژی یا دروشتاوی بەخۆیەوە نەدیوە. پێی وایە لە ئەوجی عەزەمەتدایە. ئەمن ئەوەی بە کارەسات دەزانم.

ڕۆیشتنی تێکۆشەران بۆ وڵاتانی بێگانە

عەباس کارەز: داگیرانی بۆ دەشتی کۆیەو بەیندارەوونی غرووری شۆڕشگێڕانی دیمۆکرات لەلایەک‌و پەرەگرتنی ناتەمنی‌و فەزای ترس لە باشووری کوردستان لەلایەکی دیکە، دوورکەوتنەوەی دەستە دەستەی ئەندامانی حیزبی بەدواوە بوو. ئایا ئەوە فەرمان بوو لەحیزب دا؟ تۆ چۆنی لێک دەدەیەوە؟ ئەوکات بۆ پێشگیری لە پەرەگرتنی ئەو ڕەوتە چیتان دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە هێندێک شت نازانم بۆچوونەکانمان زۆر لێک جودان. ئەمن پێموایە ئینسانی تێکۆشەرو شۆڕشگێڕ بەو ئاڵوگۆڕانە وەڕەز داناپەرزێ. مەسەلەن ئەمن داگیرانی لە قەندیلەوڕا بۆ دەشتی کۆیەی باشووری کوردستانم زۆر پێ لەوەی کەمترە کە لە شارەکانڕا بچینە شاخێ‌و لەشاخێڕا بەرەبەرە بکشێینەوە تەنانەت بێینە پشتی سنوورەکان. ئەمن پێموایە ئەوەیان زۆر ناخۆشتر بوو. ئەوی دیکە یانی ڕۆیشتن یان دانیشتنی تێکۆشەرانیش لەڕاستی‌دا هەر لێرە نەبوو. ئەگەر لە ئێرانێ بووینو بە هەزارانو بگرە بەدەیان هەزار کیلۆمیتر خاکی ئازادکراومان لەبەر دەستدا بوو خەڵک هەر دەڕۆیشتن یان دادەنیشتن. مەسەلەن لەشەڕی سێ مانگەدا خەڵکێکی زۆر وەدەر کەوت. بەڵام کە چووینەوە دوایە جارێکی دیکە مەجبوور بووین شارەکان بەجێ بێڵین خەڵکێکی زۆر ئیدی خۆیان تووشی ئەو گێژەو کێشەیە نەکردەوە نەهاتنەوە دەرێ. یانی ئەوەش هەر مەخسووسی ئەو جێیە نیە.

ئەمن پێم وایە لە ڕەوتی شۆڕشێکی خوێناوی‌دا ئەو شتانە هەر دەبن. مەسەلێک هەیە کە ڕەنگە لە بارەی ئێمەوە لەوەش تێ‌پەڕیبێ. دەڵێن بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی کە دەست پێ‌دەکا هەتا سەردەکەوێ لە سەدا دەی ئەوانەی لە دەستپێکردنی‌دا دەگەڵی بوون دەگەڵی دەمێنن. ئەمن پێموایە بزووتنەوەی ئێمە هێندە درێژ بۆتەوە ڕەنگە هەر لەسەتا پێنجی ئەوانەی هەوەڵێ دەگەڵ مابن. بەڵام ئەوە بەو مانایە نیە کە وەرە دابەزیوە یان مەئیووس بوون. جارێکی ئەمن قسەیەکم کرد نازانم جاری وایە تەفسیری سەیر لێ دەدرێتەوە. گوتم جەرەیانی خەباتو شۆڕش وەک حەوزێکی ئاو وایە کە لەلایەک ئاوی تازەی دێتە پاڵو لەلایەکی دیکەوە لەبەری دەڕوا. ئەوەیان بە کفر دانابوو. لەحاڵێک‌دا شتێکی زۆر سروشتی‌یە. ئێمە موڕتەب خەڵکمان ماندوو دەبێ، خەڵکمان پیر دەبێ، خەڵکمان دوچاری گیروگرفت دەبێ یان خەڵک دڵساردو ناڕازی دەبێ. ئەوە هەمووی هەیە. بەڵام لە عەینی‌حاڵ‌دا خەڵکێکی تازەنەفەس ڕەگەڵ دەکەون. ئەو ڕەوتە لە زەمانی پێشەوە هەتا ئێستا

ئیدامەی هەبوو. هێندێک کەس حیزبایەتی و خەباتی ئازادیخوازانە هەر لەوەدا دەبینن لە شاخی بی و تفەنگت بەشانی‌دا بی. نەخێر ئەو ڕوانە زۆر لەمێژە دەستی پێ کردوە و هەتا ئێستا درێژەی هەیە. جارێک لە لیوتکەدا بووە، جارێک دابەزیوە، جارێک لە شار بووە، جارێک لە شاخ بووە، جارێک خەباتی چەکدارانەی دەگەڵ بووە، جارێک بە شکڵی دیکە بووە. یانی خەبات هەموو ئەو شتانەی تێدا دەبێ.

دیسان وەکوو دیفاع لە خۆشم پێم‌خۆشە شتێک بڵێم. لەو چەند ساڵەدا کە ژمارەیەک پێیان وابوو بە بەدگۆیی من دەتوانن خۆیان شیرین کەن یان ئەمن ناحەز بکەن، هێندێک بوختان و شتی زۆر سەیریان بۆ من هەڵبەست لەپێوەندیی دەگەڵ ئەو کەسانەدا کە دەچن بۆ دەرەوە. یەک ئەوە کە ئەوە ئەمنم نایەڵم "بچن تێن" قبووڵیان بکا. تەنانەت لەوەش زیاتر وەختی خۆی بڵاویان کردەوە کە ئەوە فڵان‌کەس نایەڵێ ئەمریکا جێرش بکا دەنا ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان منتەقەی پەرواز ممنوع بۆ ئێمە دادەنی و هێرش دەکاتە سەر ئێران. پێم وایە لە کۆنگرەی سێزدەدا بوو کە گوتم ئەوە ڕاستە، چونکی هەموو بەیانان سەعات هەشت جۆرج بووش تەلەفوون بۆ من دەکا و دەپرسێ بەرنامەی کاری ئەمڕۆم چییە؟ یانی قسەی زۆر بێ مانایان دەکرد.

جا لێرەدا پێم‌خۆشە شتێک بڵێم. کە هاتینە ئێرە دیارە ماوەیەک بوو ئەمن گەڕابوومەوە نێو ڕێبەرایەتیی حیزب، بەڵام بەڕاستی لێرە بوو ئەمن بۆم دەرکەوت کە دەفتەری سیاسیی ئێمە بڕیارێکی هەیە. بڕیارەکە دەڵێ ئەوانەی پێشمەرگایەتی‌یان کردوە ئەگەر بڕۆن بۆ وڵاتانی دەرەوە، حیزب تەئییدیەیان ناداتێ بۆ ئەوەی ئەگەر بگەڕێنەوە ئێرخز گیانیان بەخەتەر دەکەوێ. کە ئاگادار بووم لە دەفتەری سیاسی‌دا کردمە هەڵلا. گوتم کوڕە ئەوە ئابڕووچوونە. یانی چی، کەسێک هەر تەنیا جاسووس نەبێ و پیاوی ڕێژیم نەبێ، ئەگەر بڕواتە دەری ئێمە تەئییدی دەکەین کە ئەگەر بڕواتەوە گیانی دەکەوێتە خەتەر کە کارێکی باشیش دەکەین. بەڵام ئەوەی دەوازدە ساڵ پێشمەرگایەتی کردبێ ئەگەر تەئییدی نەکەین مانای ئەوەیە بە تاوانی ئەو گوناحەی کردوویەتی دەبێ سزا بدرێ. بە هەڵلایەکی زۆر ئەمن ئەوەم چەسپاند کە دەبێ ئەوانە تەئیید بکەین.

بە هەر حاڵ ئێمە حەوڵمان داوە بەڵام ئەو هەوڵە قەت سەرکەوتوو نەبووە و قەتیش سەرکەوتوو نابێ. هەر وەکی گوتم بە هەر دەلیلێک بێ خەڵک واز دێنن. دیسان بۆ منیان هەڵبەستبوو کە گۆیا گوتوومە ئەوانە بەزیون. ئەمن لە کۆبوونەوەیەکی گەورەدا کە نازانم لە سوئێد بوو یان نۆروێژ، گوتم ئەمن نەمگوتوە بەزیون. بەو مانایە کە ئەوە لەترسان هەڵاتوون. بەڵام با ئێستێ بڵێم بەڵێ بەزیوە. ئێوە بەڵێن هەر بەوەی دەزانن کە بڵێن فڵان کەس گوتوویەتی ترسەنۆکن، لە تەقەی ترساون. ئەمن دەڵێم بەزیون بەزیوە. ئەتۆ لەبەر ناموڵایماتی حیزبی هەڵاتووی هەر بەزیوە. لەبەر گەرمای دەشتی کۆیە هەڵاتووی هەر بەزیوە. لەبەر سەرمای قەندیلی هەڵاتووی هەر بەزیوە. لەبەر کەوکووڕیی ماڵی و ئابووری هەڵاتووی - ئەگەر ئەوەی بە بەزین ناو بەرین کە من هیچیان بە

بەزین نازانم - دەی ئەوەش هەر بەزینە. هەرچەند ئەمن ناوی بەزینیان لێ نانێم. ئەمن ئەو کەلیماتەی بەکار ناهێنم. لەعەینی حاڵدا دوورکەوتنەوە بە شتێکی سروشتی دەزانم.

لەو کۆبوونەوەیەدا نەبوو وابزانم لە یەکێ پێشتردا بوو، برادەرێک لەسوێد - ناوەکەیم لەبیرە بەڵام ناوی نابەم – وەکوو تەعنە لەوەی کە ئێستا وەزعی حیزب خراپە گوتی ئەو خەڵکە بۆ دێتە دەرێ؟ دەیویست ئەو تەعنەیە لێبدا کە وەزعی حیزبەو ڕێبەری خراپە. گوتم باشە ئەتۆ بۆ لێرەی، ئەتۆ بۆ هاتوویە دەرێ؟ ئەوەی ئەمڕۆ دێتە دەرێ هەشت ساڵ دوای تۆ دێتە دەرێ، ئەو وەختی چی بوو؟ یانی بە باوەڕی من ئەوەی ئە بە قەیران ناو بەرین نە بەوەی ناو بەرین کە خەڵکەکە مەئیووس بووە، ڕەنگە لە دەورانێک‌دا چوونە دەرەکە زیاتر بووبێ. بەڵام بەباوەڕی من هۆی چوونەدەرەوەی زیاتر ئەوە نەبووە کە وەختەکانی دیکە کەمتریان حەز لە دەرێ هەبووە و ئەو وەختەی زیاتریان حەز لێ بووە. یان ئەو وەختەی بەزیوو تەزیوو وەختەکانی دیکە قارەمان و فیداکار بوون. ئەوەی نازاو قارەمان بوو، هەر هەیە. بەڵام دەلیلی ئەوەی کە لە وەختێک‌دا زیاترە یان کەمترە، ئیمکاناتی چوونەدەرەوەیە. مەسەلەن ئێستا کەمترە لەو وەختەی جەنابت باسی دەکەی. چونکی لە هەولێر دووکانێکیان دانابوو ببوو بە ئاژانسی موسافیرەتی. کابرا لێرە هەڵدەستا دەچووە هەولێرێ. لەوێ دادەنیشتو بە درەنگ و زوو بەڕێ دەکرا. دوایە لە تورکیە هەبوو دەچوونە دێ. ئێستا وای لێهاتوە بۆ تورکیەش بەزەحمەتە بچێ. هەولێر بەو سوورەتە هەر نەماوە، لە تورکیەش زۆر دەبێننەوە. ئێستا تەنیا ئەو کەسانە دەچنە دەرێ کە بتوانن بە دەیان هەزار دۆلار خەرج کەن بۆ ئەوەی بگەنە وڵاتێکی ئورووپایی، ئەوەش هەموو کەس لەدەستی نایە. ڕەنگە دەلیلەکەی هەر ئەوە بێ. دەنا ئەمن پێموایە ئەگەر ئێستا ئاسان بێ خەڵک بتوانێ بە مانگێک بڕوانە دەرێ - هیچ کەس موتەهەم ناکەم بە بەزیوو تەزیوو ئەوانە - بەڵام شکم نیە لەڕیزی هەموو حیزبەکاندا نیوەی هەموو ئەندامانیان دەڕۆن ئەگەر بزانن بە مانگێک دەگەنە جێ. کابرا جوانە پێی خۆشە دنیای دەرەوە ببینێ. لێرە دەگەڵ هەموو مەحروومییەتی دنیایە ڕووبەڕوویە. یان دەیەوێ بخوێنێ لێرە ئیمکانی نیە. دەیەوێ دەوڵەمەند بێ دیسان لێرە ئیمکانی نیە. زۆر دەلیلی دیکە هەن بۆ ڕۆیشتن ئیدی بۆ ئیسکاریان بکەین.

عەباس کاردۆ: گلەیی و لەڕاستیدا خۆبەخۆخواردنەوەی ئەندام و پێشمەرگەی حیزب بە درێژایی ساڵان و بەتایبەت ئەو سەروبەندە ئەوە بوو کە ڕێبەرایەتیی حیزب سەبارەت بە چارەنووسی ئەو کەسانەی دادەنیشن بێ‌تەفاوەتە. ئەوە لەسەر زۆر کەس بەگران تەواو بووە و ڕەنگە زۆر کەسیشی هان دابێ دوای وازهێنان لە کاری تەواوکاتی حیزبی، ئیدی ڕووی تێ‌نەکەنەوە. دیارە لەو بارەیەوە ڕووی گلەییەکان تۆش دەگرێتەوە کە یان کەسی دووهەم بووی یان یەکەم. لەو بارەیەوە دەڵێی چی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش دیارە ئەو پەڕی ناشارەزایی تێدا بوو. گۆیا "یود نین" لەبەر قسەی منە نایەڵن برۆن. لە حاڵێکدا لە تەواوی ژیانمدا کە زۆریش هەڵ کەوتوە پێوەندیم دەگەڵ مەسئوولینی یود نین هەبووە، مەسەلەن دەگەڵ یود ئێتی ژێنێف دانیشتووم، بەڵام قەت جارێک نەبووە ئەمن دەگەڵ بەرپرسێک دانیشم و ئەوەی لەدەستم دێ یەک شەفاعەت بۆ ئەو کەسانەی کە لێیان قەوماوە باس نەکەم. مەسەلەن ئەوانەی لە تورکیە بوون. لەحاڵێکدا دەیان گوت فڵانە کەس نایەڵێ. ئێستاش دەیڵێمەوە کە نەقشی منی تێدا نەبووە. باشە خۆ ئەمن ئەو حەوت ساڵە دەرێبەرایەتیی حیزبدا نیم. خۆ ئەو ئاغاییەی جاران نەماوە. ئاغایەکی دیکە بۆ یود ئێتی پەیدا بووە، ئەدی بۆ خەڵکی بەڕێ ناکا؟ ئەدی ئێستا ئەمریکای بۆ نایەڵن ناوچەیان بۆ ئازاد بکا؟

بەڵام ئەمن ئەمشارەوێتەوە ناشی شارمەوە بۆ ئەبەد: کە هەر وەختێکی ئەندامێکی حیزبمان لە داخڵی وڵاتەوە دێ بۆ ئێرە بۆ پێشمەرگایەتی بە خەسارێکی گەورەی دادەنێم. هەر وەختێش یەکێک لێرەرا دەڕواتە دەرێ دیسان بە خەسارێکی گەورەی دادەنێم. ئەوەم پێ خراپە. بە دەنگی بەرزیش هاوار دەکەم. هەتا ئێستا ئەمن باوەڕی خۆمم نەشاردۆتەوە. بەڵام ئەوەم پێ نامەردییەکی گەورەیە کە کەسێک بچێ بە مەقاماتی یود ئێن بڵێ ئەو پەناخوازی دەرمەگرن. ئەمن لەو باوەڕەوە نموونەیەک دێنمەوە. ژمارەیەکمان هەبوون پەناخواز لە شارەکانی هەولێر و سولێمانی و ئەوێ، ئەوانە لە وڵاتانی دەرەوە قبووڵییان هەبوو بەڵام دەوڵەتی عێراق ڕێگای نەدەدا برۆن. جارێکی ئەمن سەفەری بەغدایەم کرد. بەرپرسانی عێراقی هاتن هەر لە ماڵەکەی خۆمان بەخێرهاتنیان کردین. باسی داوای مەسەلەکانی خۆشمان کرا. یەکێک لە گرینگترین باسەکان کە هەڵم ئاپساند ئەوە بوو کە گوتم ئەو خەڵکە قبووڵیی وڵاتانیان هەیە بەڵام ئێوە نایەڵن برۆن. باشە بۆ نایەڵن؟ گوتیان خەڵکی عێراقییان بە ئێرانی نووسیوە. ڕاستیش بوو شتی وایان کردبوو. گوتم باشە ئێوە خەڵکە عێراقییەکەی دەناسن دەتوانن بیانگێڕنەوە. دەنێو ئی ئیمەشدا کەسی وا نەبوو، بۆیە خاترجەم بووم. ئەوجار گوتیان باشە ئێوە لیستمان بدەنێ هەرچی ئی حیزبی دێموکراتی کوردستانە ئیجازەیان دەدەین برۆن. گوتم هەموویان ئی ئێمەن. گوتی چۆن شتی وا دەبێ، کابرا بۆخۆی هاتوە دەڵێ ئی کۆمەڵەم، دەڵێ ئی فڵانم. گوتم مادامێکی ئەوانە لێقەوماون سیاسین و لە ڕێگای میللەتی خۆیاندا زەحمەتیان کێشاوە هەموویان ئی ئێمەن. کابرا لەوێ هیچ دەنگی نەکرد، لەپاشان لەکن برادەری خۆمان گوتبووی بە بێ موبالەغە دڵی حیزبی دێموکرات زۆر گەورەیە. سازمانەکانی دیکە دەڵێن زۆر جار ئێمەش دەکەنە سەر. حیزبە بەدگۆیی دەکەن. کەچی فڵانکەس دەڵێ ئەواری ئەوانە ئی ئێمەن. جا بۆیە حازر نەبووم تەنانەت لێکیشیان جودا کەمەوە، با بۆ تاریخیش بڵێم کە قبووڵیان کرد، ئەوانەی قبووڵییان هەبوو ئیجازەیان دان هەموو ڕۆیشتن.

عەباس کاروخ: لەوکەسانەی لەو دەورەیەدا حیزبیان بەجێ هێشت کەسانی ناسراوی وەک دوکتۆر خەلیقی ئەندامی ڕێبەرایەتی‌و کادرە ناسراوەکانی وەک کۆچکردوو کاک تەهای عەتیقی‌و کاک ئەحمەدی شێربەگی دەبینرێن. ئەوانە بۆ ڕۆیشتن‌و هەڵوێستی ئێوە لەو بارەیەوە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەو بارەیەوە نموونەیەکی باشت نەهێناوەتەوە. چونکی دوکتۆر خەلیقی ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی بوو. بڕیارێکمان هەبوو کە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی حەقیان نیە بچنە دەرێ. ئەگەر بە سەفەر بچنە دەرێ‌و لەوێ بمێننەوە، ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی لەدەست دەدەن. کاک دوکتۆر خەلیقی بە ناوی نەخۆشی‌و موعالەجە ڕۆیشتە دەرێ لەپاشان نەهاتەوە. پێش ئەوەی بڕوا دوای ئەوەش کە ڕۆیشت خەڵکەکە لێکڕا دەیانگوت تازە نایەتەوە. ئەمنیش دەمگوت لێی گەڕێن با بچێ. ئەگەر نەهاتەوە ئەمنیش دەڵێم نەهاتەوە. دوو مانگی مابوو بۆ هاتنەوەی، دەمگوت ئەو ماوەیەش سەبر بکەن. ئەمن نە دەڵێم دێتەوەو نە دەڵێم نایەتەوە، هەر واش بوو کە نەهاتەوە وبەر ئەو بڕیارە کەوت کە پێشتر باسم کرد.

بەڵام بۆ کاک تەهای عەتیقی‌و کاک ئەحمەدی شێربەگی عەکسی ئەوە بوو. ئەوە چاکەیەک بوو کە حیزب دەگەڵ ئەو دووانەی کرد. ئەوان نە بۆخۆیان ڕۆیشتن‌و نە حیزب دەری کردن. هەر لە زەمانی دوکتۆر سەعیدی‌دا داوایان بۆ کرا کە چەند کەسێک وەر بگیرێن. لەپاشان ئەوە سەری نەگرت‌و جارێکی دیکە ئیزنیان درا کە ناو بنووسن‌و بڕۆن وەک پاداشێک بۆ ئەو زەحمەتانەی کێشاویانە. ڕەنگە ئەوانیش وەک هەر کەسێکی دیکە گلەیی‌یان لە حیزب بووبێ، بەڵام ئەوەیان وەک پاداش دا بوو. دیارە چەند کەسێکی دیکەش دەگەڵ بوون کە وەختی خۆی قەبووڵیش کران. لە دوایە نازانم چۆن بوو هەر دوکتۆر سەعید بۆخۆی ڕای-گرتن. دە کەس بوون، هەر بۆخۆی بە برایمی جوانڕۆیی گوتبوو دەبێ دا یەکەی ئەوانە وەر بگیرێن. برایمی جوانڕۆیی وای کردبوو هەر دەکەسیان لە سوئێد قەبووڵ بکرێن بەڵام دوایە دوکتۆر سەعید گوتبووی ئەو پەروەندەی دەبێ ڕابگرن. دەلیلەکەی چی بوو نازانم.

عەباس کاروخ: دوکتۆر خەلیقی لەو کەمکەسانە بوو کە بە خوێندەواریی زۆر بەرزو ناڕازایەتیی لەڕادەبەدەری هاتە نێو حیزب، بەڵام قەت ئەو جێگایەی نەگرت کە چاوەڕوانی بوو. هۆی ئەوە چی بوو؟ ئەزمونی خۆت لەسەر ناوبراو چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەسەر دوکتۆر خەلیقی پێم‌خۆشە هێندێک شت بڵێم. دوکتۆر خەلیقی حەتتا بۆخۆی پێی گوتووم خودا غەزەبت لێ گرێ ئەتۆ ئەمنت تووشی ئەو بەزمەی کرد. زۆر دۆست بووین بەڵام ئەدەبوو بە ئەندامی حیزب. جارێکیان لە مەهابادێ دانیشتبووین گوتی ئەمن کوردم. گوتم هەمووومان کوردین بەڵام ئەو کوردایەتی‌یەی ئەتۆ دەڵێی بۆ کەسێک دەبێ شوانی نەخوێندەواری دێهاتی بێ. کابرا بە مەدرەکی

دوکتۆراوە دەبێ هەڵبژێرێ، دەبێ خەتی سیاسیی هەبێ. گوتم ئەمن نالێم وەرە نێو حیزب بەڵام بۆ سازمانێک لە خەتی فکریت نیزیکە بچۆ نەوێ، ئەوە مانای نیە هەر بڵێی کوردم. ئەتۆ دەبێ بیروباوەڕی سیاسیت هەبێ و بە خەتێک‌دا تێ‌بەڕی کە پێت وایە بۆ کورد بەسوودترە. لەپاشان هەر ئەبوو بە حیزبی. هەتا پاییزی ١٣٥٩ کە ئەمن دەگەڵ چەند برادەری دیکە بە مەئموورییەت چووبووینە جنووبی کوردستان، ئەوکات ئەو مەنزڵی لە تەوریوەری ناوچەی "ژاوەرۆ" بوو کە مەقەڕی کۆمیتەی شارستانی لێ‌بوو. لەوێ کاروباری کۆمەڵایەتیی رادەپەڕاند و جاروبار دەچوو بۆ دێهات قسەی بۆ خەڵک دەکرد. دووبارە ئەوێ تێم هەڵبچپایەوە کە بۆچی نابی بە ئەندامی حیزب. گوتی ئەمن پێم‌خۆشە ئازاد بم. گوتم مانای نیە ئازاد بی، ئەتۆ بچی بە ناوی حیزبی دێموکرات قسە بکەی بەڵام دێموکرات نەبی. لەبەر ئەوەی ڕەفاقەتمان خۆش بوو شۆخیم دەگەڵی هەبوو. گوتم خۆ ئێمە خەڵکی "حمص"ێ نیین جوونەکەی بەکرێ بگرین بانگمان بۆ بدا. بۆیە گوتم ئەگەر ئەندامەتیی حیزب وەر نەگری "ممنوع المیکروفون"ت دەکەم و دەڵێم قەت حەقی نیە بە ناوی حیزب بچی لە مزگەوتان قسە بۆ خەڵک بکا. ئەویش قسەکردنی پێ‌خۆشە. بە هەرحاڵ قبووڵی کرد.

جارێکی هەر لەو تەوریوەرەی لە مەجلیسێکی گەورەدا کە ڕەنگە سی کەسێک دەبووین قسەیەکی کرد. گوتی ئەمن ناهەوێ قسە بکەم بەڵا ئەمن چم دوکتور قاسملوو چیە. ئەو دوکتۆرە ئەمنیش دوکتۆرم، ئەو مامۆستای دانیشگایە ئەمنیش مامۆستای دانیشگام. ئەمن لەوێ هیچم نەگوت. پاش کۆبوونەوەکەی بانگم کرد، چووین قەدەمێکمان لێ‌دا. گوتم ئەو سەفەرەی ئەو قسەیەت کرد، لەپێش چاوی خەڵکی هیچم نەگوت بەڵام جارێکی دیکە شتی وا مەڵێ. دوکتور قاسملوو بە وەرگرتنی مەدرەکی دانیشگا و مامۆستایەتی نەبووەتە ئەو دوکتور قاسملووە. ئەوە ئاکامی دەیان ساڵ هەوڵ و تێکۆشان و مرتاڵا و خەباتی سیاسی‌یە کە بووەتە ئەو دوکتۆرە. ئەتۆش دەتوانی ببی، خەڵکی دیکەش دەتوانن ببن، بەڵام ئەو حوکمە حوکمێکی نادروستە. بە خۆشی‌یەوە ئەمن هەتا ئێستاش جارێکی دیکەم لێ نەبیستەوە ئەوەی بڵێ.

دوکتور خەلیقی دوکتۆرای لە فەلسەفەدا هەبوو کە لەو بارەیەوە لەو ڕشتەیەدا کەسی دیکەمان نەبوو وەک ئەو بێ. پیاوێکی خوێندەوار و بە توانایە. بە قەد دنیایەک نووسین و شتی وای هەیە. تەنانەت بۆ زاخاوی مێشکیش بێ قسەی برادەرێکی قسە خۆشمان دەگێڕمەوە کە ئێستا دەگەڵ جەماعەتی کاک مستەفایە. کاک ئەبوو کەریمی دەی‌گوت دوکتور خەلیقی ئیسهالی عیلمی هەیە. بەڵام ئەمن پێموایە ئەو ئینتیزاری ئەو هەی‌بوو زیاتر لەوە بوو کە لەباری سیاسی‌یەوە توانای تێدایە. یان ڕێگای گەیشتن بەوەی باش هەڵ-نەبژاردبوو. هەر ئەویش وا نەبوو. کەسی دیکەش لە نێو حیزبدا هەبوون کە هەم چاوەڕوانی‌یەکانیان زۆر بوون و هەم ڕێگای خەراپیان هەڵبژاردوە. مەسەلەن ئەمن قەتم پێ‌شک نایە بە ڕیم گوتبێ بەڵام بە کەسی دیکەم گوتوە. گوتوومە بابە ئەتۆ حەقی خۆتە پێت خۆش بێ ببی بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی یان دەفتەری

سیاسی، یان تەنانەت بە جێگری سکرتێرو سکرتێریش. بەڵام خۆ بەزۆر ناکرێ. ئەتۆ دەبێ کارێک بکەی مەوڵێک بدەی کە خەڵک مەجبوور بێ بۆخۆی بە تۆ بڵێ وەرە بیکە. ئیدی ئەتۆ لە هەموو جێیەک بۆڵەت هەبێو لە هەموو شتێک ناڕازیی کە نەت‌کەنە ئەوە، خۆ ناوا نابێ. ئەمن بە دوکتۆر خەلیقیم نەگوتوە، هەرچەند ئەویش زۆری بۆڵە هەبوو کە ناکرێتە دەفتەری سیاسی‌و ناکرێتە جێگری سکرتێرو ئەوانە. بەڵام بە هەر دەلیلێک بوو ئەمن بەش بە حاڵی خۆم پێموایە لەباری سیاسی‌یەوەو لە مەجموعی کاری حیزبی‌دا لەو کەسانە نەبوو کە بۆ دەفتەری سیاسی لەپێش بوون.

دوکتۆر خەلیقی زۆر شتی لەمن زیاتر بووە، مەسەلەن ئەو فەلسەفە دەزانێ کە ئەمن هەر نای‌زانم. ئەوە شتێکی دیکەیە. بەڵام لە مەجموعی کاری حیزبی‌دا لەوانی دیکە بەتواناتر نەبوو. شتێکی تەبیعییشە جاری وایە یەکێک بەتواناشە بەڵام بە هەر دەلیلێک هەیە ناگاتێ. ئەمن بەخۆشیم گوتوەو بەخەڵکی دیکەش دەڵێم. دەڵێم بۆ هەر شتێک دەبێ لەخۆتەوڕا دەست پێ بکەی. بۆ وەڵامی عیللەتەکان دەخۆتدا نادۆزیەوە؟ مەسەلەن خەڵک ڕقیان لێیە. باشە بۆ ڕقیان لێتە؟ بڵێی ئەو خەڵکە هەموو دژی ئینسان بن؟ ئەگەر هەموویان قەرارە ڕقیان لێت بێ دەبێ شتێک دەتۆدا هەبێ کە ئەو خەڵکە لێکڕا ڕقیان لێتە. کەوابوو وا نیە، دەبێ دەلایلی دیکە هەبێ.

بەهەر حاڵ پێم وایە دوکتۆر خەلیقی وەک پیاوێکی خوێندەوار جێگای خۆی هەیە. بەڵام لێرە وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی جاروبار واش بووە بەرخوردی خراپی پێ کراوە کە ئەمن ئەوەشم لەبیرە. ئەمن زۆر موخالیفی ئەو بەرخوردە خراپە بووم کە پێی کراوە. بەڵام بەداخەوە نەی‌توانیوە لەو بارەیەوە جێگای خۆی بگرێ. سەیرەکەشی ئەوەیە ئەو بەرخوردانەی پێی کراون لەلایەن جەمعێکەوە بووە کە ئێستا زیاتر لەوان نیزیکە.

وەسەریەککەوتنەوەی بنەماڵەی دیموکرات

هیاس کاردۆ: بەرنامەی ئەسڵیی تۆ و ئەو کەسانەی وەک تۆ بیریان دەکردەوە بۆ کۆنگرەی ١٠، ئاشت بوونەوە دەگەڵ هاوڕێیانی "ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ" و پلانی تێکەڵبوونەوە بوو. گرینگیی ئەوکارە بەتایبەت لەوەدا بوو کە دوو لایەن مێژوویەکی چەند ساڵەی پڕ لەگژیی و تەنانەت لێک کوشتنیان تێپەڕاندبوو. پرسیار ئەوەیە سەرکەوتنی ئەو فکرە نیشانەی گرینگیی باسەکە بوو یان وەک ئەوەی کەسانێک باسیان دەکرد جیناحبازی بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە پێشتر باسم کرد کە هەر ڕۆژی هەوڵی موخالیفی ئەوەی بووم کە لە کۆنگرەی هەشتدا ڕووی‌دا. دەگەڵ شەخسی دوکتور قاسملووی هەوڵم دا کە واندکا مونجەڕ بێ بە شتێکی وا. دوایەش پێم گوتەوە کە حیزب زەرەری ڤێ کەوت. هەمیشە گوتوومەو ئێستاش دەیڵێم ڕۆیشتنی ڕائیشم پێی کارێکی ناڕەوا بوو. هەوڵەکانی دوایەش ئەوەی دەگەڕێتەوە بۆ منو کەسانێکی کە وەک منیان بیر دەکردەوە پێم وابێ لەبیەیک بە داخوازی کۆمەڵانی خەڵک بوو. سەرسەختترین موخالیفانی یەکیەتی و یەکریزی ئەگەر ئەتەکەی باس دەکەن قەت جورئەت بەخۆیان نادەن بڵێن پەرشوبڵاوی چاکە، چونکە هێندە ناحەزە. تەنانەت ئەوانیش دەڵێن یەکریزی و پێکەوەکارکردن باشە، بەڵام نای کەن. کەوابێ ئەوە لەبیەیک گرتن بە داخوازی خەڵک بوو. خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەشێکی زۆرگە سیاسەت نەکار دەگەڵ هیچ حیزبێک نابێ. بەشێکی سیاسەت دەکار دەگەڵ حیزبی دێموکرات نیەو دەگەڵ لایەنەکانی دیکەیە. بەڵام ئەوانەی دەگەڵ حیزبی دێموکرات بوون - با ئەرسەدێکی موشەخەس دیاری نەکەم - بەڵام زۆربەی هەرە زۆریان تەئییدی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیان دەکرد نەک ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ. کەمایەتی‌یەکی کەم پشتیوانی‌یان لەوان دەکرد. بەڵام پێموایە لە هەموو ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەنگێکم نەبیستوە کە پێی خۆش بێ ئەو وەزعە هەبێ. هەموویان، چ ئەوانەی پشتیوانیی حیزبی دێموکراتیان دەکردو چ ئەوانەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕیان پەسند دەکرد، لێکڕا خوازیاری ئەوە بوون کە یەک بگرنەوە.

کەوابێ لە واقیعدا ئەوە جەناحبازی نەبوو. جەناحەکە لەسەر ئەوەی دروست بوو. ئێمە پێش کۆنگرەی دە و لە کۆنگرەی دەدا نوختەی ئیختیلافمان لەڕاستیدا هیچی دیکە نەبوو. عادەتەن لەو جۆرە حاڵەتانەدا نەک هەر ڕەقیبەکان یەکتری موتەهەم دەکەن، خەڵکی دیکەش ئێمە موتتەهەم دەکەن کە لەسەر کورسیی دەسەڵاتە.

هەر ئەو وەختی کە ئەو کێشەیەمان هەبوو دەیانگوت گۆیا کێشەی بەینی من و کاک مستەفای هیجری لەسەر پۆستی سکرتێرییە. دەمگوت تەواو تەواو پێچەوانەیە. کاک مستەفا پێی خۆشە مەمانانیش برۆین بۆ ئەوەی ئەو هەر سکرتێر بێ. بەڵام ئەمن پێمخۆشە هەموو ئەوانەی ڕۆیشتوون بێنەوە بۆ ئەوەی مەجبوور ئەبم ئەندامی کۆمیتەی ناوەندییش بم، هەر بەکردەوەش ئەو ڕۆژەی لە کۆنگرەی ده دا بڕیاری بەکخستنەوەی ریزەکانی حیزب پەسند کرا، ئەمن هەموو ئەو دۆستانەی لەڕیزی پێشەوەی ئەرەفدارانی ئەکرەکەدا بوون لە ژوورێکدا کۆم کردنەوە گوتم ئەوەی دەمەویست پێکهات. بۆیە ئەمن خۆم بۆ کۆمیتەی ناوەندی کاندید ناکەم. چونکی ئەمن هیچ هەدەفی دیکەم نەبوو ئەوە نەبێ. ئەوە زۆریان ماوق لێیان پرسە. ئەوان گوتیان شتێکی زۆر بێمانایە، ئەوە بڕیارێکەو پەسند کراوە. ئەتۆ ئەو بڕیارە بدەیە دەستی کەسێکی کە ئیمانی پێی نیە جێبەجێی نابێ. سەت کۆسپی دەخەنە سەر ڕێگا. کەوابێ ئەگەر دەبێ خۆت بۆ کۆمیتەی ناوەندی کاندید بکەی، دەبێ خۆ بۆ سکرتێریش کاندید بکەی. ئەمن قسەکەیانم قبووڵ کرد چونکی پیاو دەبێ قسەی حیسابی قبووڵ بکا. دەنا ئەساسەن ئەوە نەبوو کە لەسەر دەسەڵات بووبێ.

وەختێ خۆی داوایان کرد ئەمن جوابی کاک مستەفای هیجری بدەمەوە لەسەر شتێک. ئەمن لە دەرەوە بووم کاک مستەفا قسەی کردبوو. گوتبووی وەختێک فلانکەس عومڵی دەدا ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ بێتەوە، لەبەر ئەوە نەبوو وەحدەتخوازە بۆ تەقویەتی مەوزیعی خۆی بوو. یانی بۆ ئەوەی بوو کە پێگەی خۆی قایمتر بکا. کە هاتمەوە گوتیان جوابی بدەوە. جوابم نەدایەوە. بەڵام ئێستا ڕەنگە جێگای بێ جوابێکی ویش بدەمەوە. دیارە ئەو قسەیەی کاک مستەفای ڕاست نەبوو چونکە مەوقیعییەتی من بە قەوەت بوو بۆیە ئەو بڕیارە پەسند کرا. ئەگەر لەنێو حیزبدا مەوقیعییەتم بەهێز نەبایە، یان ئەو خەتە کە باوەڕم پێی هەبوو بە قەوەت نەبایە بۆ ئەو بڕیارە سەر دەکەوت؟ ئاخر کە چووینە کۆنگرە سەرەتا شکم هەبوو کە بتوانێ زۆرینەی دەنگەکان وەربگرێ. بەڵام دوو ڕۆژو نیو لەسەر ئەو مەسەلەیە کە قسە کرا مەبنای ئیستیدلالی ئێمە ئەوەندە بە هێز بوو کە وەختێکی دەنگی بۆ درا لە ١١٤ کەس ئەندامانی کۆنگرە، ١١١ کەس دەنگی موسبەتیان پێ دا. یانی تەنیا ٣ دەنگی موخالیفی هەبوون. کەوابێ مەوقیعییەتی من بە قەوەت بوو. بەڵام ئەگەر دابێین قسەکەی کاک مستەفای وایە کە ئەمن بۆ بەهێزکردنی پێگەی خۆم لایەنگری یەکگرتنەوە بووم، کاک مستەفا پیاوەتییەکی زۆر گەورە دەگەڵ من دەکا. چونکی بۆ خۆی بە زمانی خۆی دەڵێ فلانکەس قووەتی خۆی لە یەکگرتنەوەدا دەبینێ. جا چ لەوەی باشترە. بەڵام کاک مستەفا بەداخەوە قووەتی خۆی دەپەرش و بڵاوییدا دەبینێ. خۆ بەو حیسابە ئەو خراپەی منی نەگوتوە. نازانم بۆخۆی موتەوەججیهی مانای قسەکانی بووە یان نا. بەڵام لەڕاستیدا شاهیدیم بۆ دەدا کە ئەمن هێزی خۆم لە یەکگرتنی حیزبدا دەبینم.

عەباس کاریمی: لە کۆنگرەی ١٠دا لایەنگرانی تۆ سەرکەوتنیان وەدەست هێناو تۆ بوویی بە سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. ئەوە یەکەم ئەزموونی جەنابت وەک کەسی یەکەمی گەورەترین حیزبی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو. ترسو نیگەرانییەکانت چ بوونو چ بڕیارێکت دا بۆ ئەوەی بترانی وەڵامدەری چاوەڕوانیی خەڵکو حیزب بی؟

[illegible] کەس، [illegible] بە ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانو تەمەنەتی ڕیزەکانی حیزب بوون.

بەڵام ئەگەر بێمە سەر ئەوەی نیگەرانییەکانم چی بوون. ئاشکرایە ئەکەم هیچ کەس ئەوەی نە بە خۆبەکەم-گرتن، تەرازوو حیساب بکاو نە بە ڕەبابازیی بزانێ. لە هەمرو ژیانمدا ئەگەر بێزار بووم لەوەی مەسئوولییەت وەر بگرم جا هەر مەسئوولییەتێک - هەیری دەفتەری سیاسی کە گرتم ئەگەر بوومەتە کۆمیتەی ناوەندی پێم-خۆش بوو؛ بیمە دەفتەری سیاسی چونکە دەمەوێ لەگەڵ خەڵکی خۆم ڕاستگۆ بم - بەڵام هەمرو وەختێک کە پێم خۆش نەبوو؛ هیچ بەرپرسایەتییەک وەرگرم. ڕەنگە هەر جارەی هێندێک دەلیلی لێک‌جیاوازی بووبن. بەڵام یەک دەلیل کە هەمرو جارێک بۆ هەمووبان هەبووە، ئەوە بووە کە تواناو لێهاتوویی مەسئوولییەتێکی وا گەورەم دەخۆمدا شک نەبردە. بۆ ئەوەی ئەو کارە بکەم لە حەرفەوە هەتا ئاخر. ئەمن نالێم بۆ ئەوەی چاوەڕوانییەکانی کۆمەڵانی خەڵک بێنە دی، چونکە ئینتیزاراتی خەلکی تەماتونە دی. نەک هەر ئەمن نەمهێناوەتە دی. دوکتور قاسملووش نەی‌هێناوەتە دی. بەڵام بۆ ئەوەی چەندی مومکینە پیاو لە کارەکەی دا ڕووسوور بێتە دەرێ. تەنیا ڕێگاو میکانیزمێک کە ئەمن گرتوومەتە پێشو توانیومە کەلکی لێ‌وەرگرم، ئەوە بووە کە ئیستیفادە لە عەقڵی هەمووان بکەم. ئەو قسانە لە داهاتوودا بلاو دەبنەوەو هیوادارم هەمرو کەس بیان-بینێ. ئەمن کاک مستەفای هیجری بەشاهید دەگرم کە بۆخۆی بەدەیان جار ڕەخنەی لێ گرتووم کە ئەتۆ بۆ هەمرو شتێکی دێنیە دەفتەری سیاسی‌و بۆخۆت بڕیاریان لەسەر نادەی. ئەحاڵێک‌دا دوایە تۆمەتی لێ‌دابووم کە شێوەی دیکتاتۆریم هەبوو، چاتی هەر لەو کاتەی‌دا کە حوزووری وای پێ گرتووم پاشملە ئاوانباری کردووم کە هەر بۆخۆم لێ‌دەخورم.

لە ئەقڵی جەمعی زۆرم ئیستیفادە کردوە. پێموایە پاش کۆنگرەی سێزدە بوو کە جارێکی دیکەش ئەوەم گوتوە. گوتم لە دەورانێکی زۆر بوحرانی‌دا ئەمن سکرتێری حیزب بووم کە نیزیکەی دە ساڵ بوو. تواناکانم مەحدوود بوون، وەزعەکەش وەزعێکی زۆر خراپ بوو. لە بەشی هەرە زۆری ئەو ماوەیەدا ئێمە لەبەینی دوو تەرەفی موتەخاسیمدا بووین. لایەک دەوڵەتی عێراقو لایەک دەوڵەتی هەرێمی کوردستان. ئەو دورانە ئەگەر دەشەڕی هەمەلیش‌دا نەبووین، بەڵام لە موقابەلەدا بووین. لەماوەیەکیشی‌دا بەداخەوە دوو تەرەفی ئۆپەری کورد

بوون وەک پارتی و یەکیەتی. ئێمەش لە هەردووک حاڵەتەکەدا دەگەڵ هەر دوو تەرەفی ئەزیەکە پێوەندیی دۆستانەمان هەبووە. توانیومانە سەربەرز بێینە دەرێو ئەو دۆستایەتییەبە پیارێزین. هەم مەوقعییەتی خۆمان پیارێزین‌و هەم بێ لایەنیی خۆمان نیشان بدەین. لەحاڵێک‌دا ئێمە تا ئێستا بەیانێک یان نووسینێکمان نەبووە کە شەرمی لێ‌بکەین یان لێی پەشیمان بین. دۆستان دڵتەنگ‌و دوژمنان دڵخۆش بکەین. ئەوە هەر بە تەنیا ئی من نەبووە، ئی عەقڵی گشتی بووە. جا هەر وەخت ئیرادم لێ گیراوە کە بۆچی بڕیارەکان بەشەخسی نادەم گوتوومە لە مەسئولییەتدا شەریکین. کە لە مەسئولییەتدا شەریکین، دەبێ لە بڕیاریشدا شەریک بین. یانی چاکەو خراپە هەمووی ئی هەموومانە. ئێستاش دەڵێم ئەمن لە هەموو سەرکەوتن‌و تێشکانەکان لە سەرەتای وەرگرتنی مەسئولییەتەوە هەتا ئێستا خۆم بە شەریک دەزانم‌و ڕەفیقەکانیشم هەروا.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا وەڵامی پرسیارەکەی منت نەدایەوە. نیگەرانی‌یەکانت چی بوون، چاوەڕوانی‌یەکانت چی بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی نیگەرانی‌یەکانم ئەوە بوون کە نەمتوانم لە عوزوەی ئەوەی بێمە دەرێ. میکانیزمیشم هەر ئەوە بوو. مەعلوومە هەموو ئیمتیازاتی خەڵکیم بەدی نەهێناوە، بەڵام بەو میکانیزمانەی ڕەچاوم کردوون دەتوانم بڵێم نە ئەمن‌و نە ڕەفیقەکانم شەرمەزاری خەڵک نیین. یانی کارێکمان نەکردوە پێوزەردی خەڵک بین.

هەیاس کاردۆ: یەکێک لە بڕیاراتی کۆنگرەی دەهەم "بەڕەسمی‌ناسینی مافی کەمایەتیی ئەندامان لە دەربڕینی بیرو بۆچوونەکانیان"دا بوو. مانای ئەوە چی بوو؟ ئەو بڕیارە چ قازانج‌و زەرەرێکی بەدواوە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو فکرە بە چاکەو بە خراپییەوە - کە ئەمن بە چاکی دەزانم — ئی من بووە. باوەڕم بەوەی بوو ڕەنگە بەشێکیشی ئەوە بووبێ کە تەجرەبەشم هەبوو کە خەفەکردنی دەنگی موخالیف لە نێو حیزبدا زۆر شتی خراپی لێ شین دەبێتەوە. نیشانەکان عورفیی ڕادێنێ. کابرا ئەگەر مەجالی نەبوو دەنێو حیزبەکەی خۆی‌دا قسەی خۆی بکا، ڕێگایەکی بۆ نامێنێتەوە غەیری ئەوەی بەنابەدڵی درێژە بدا یان حیزبەکە بەجێ بێڵێ.

پێموایە لە هەموو کۆمەڵێک‌دا ئیجازەدان بەوەی لە چوارچێوەی ئوسووڵدا خەڵک قسەی خۆی بکا، بە قازانجی کۆمەڵەکەیە. هەر وەکوو لە ڕادەی جیهانی‌دا ئێمە دیتمان وڵاتانی سۆسیالیستی دەستیان دەگەرووی خەڵک دەناو دەیانخنکاندن. بەڵام وڵاتانی سەرمایەداری تا ڕادەیەکی دیاری‌کراو ئەو ئازادیی بیروڕایەیان بە خەڵکی دەدا. وڵاتانی سۆسیالیستی هەر وەک دیتمان هەموویان تێک تەپین لەحاڵێک‌دا ئەزموونیە کە ئەوە بوو

کە سەرمایەداری سەری خۆی دەخوا. بۆیە ئەمن ئەو فکرەیەم هێنا. ئەمن بۆ ئەوەی ئەو قسەیەم لە زمان خۆمەوە نەکردبێ لە زمان کەسێکیەوە دەیکەم کە لە زۆرەی ژیانی خۆیدا موخالیفم بووە. لەو کۆنگرەیەشدا هەموو کاری تەنیا موخالەفەت بەگەڵ من بوو. برادەرێکمان هەیە بەناوی کەمالی داوودی ئەو وەختی لە پاریس دەژیا. ئێستا لەمێژە لە ئەمریکا دەژی. تەنانەت لە کۆنگرێدا یەک، دوو جار موقابەلەمان بوو، یانی ئەمن موقابەلە بە ئیسلم دەگەڵ کرد. دوایە هات گوتم مەسەلێکی مەشهوور هەیە کە دەڵێ" زدی ضربتی، ضربتی نوش کن". گوتم ئەو هەموو هێرشە دەکەی دەبێ جوابێکیش وەربگریەوە. هەڵبەت وا دیار بوو جوابەکەی من خەڵکەکە پەسندی کردبوو، جا مەبەستم ئەوەیە کە ئەو بڕیارە پەسند بوو، دەستی هەڵێنان تەی کرد. گوتی تاریخ ئەوەی بە ناوی عەبدوڵڵای حەسەنزادە سەبت دەکا کە بۆ یەکەمجار ئازادیی ڕادەبڕینی لەنێو حیزبی دێموکراتدا دایر کرد. لە کۆنگرەدا ئەوەی گوت کە دەنگەکەی ماوە.

پاشان ئەگەر باسی ئەوە بکەین داخوا ئاسەواری مەرسیەتو مەنفی یان قازانج زەرەری چ بوو، پێموایە لەسەریەک ئەو بڕیارە بەرهەمی باشی زیاتر بووە. وەک دەشزانین لە کۆنگرەی دە دا بە شێوەیەکی ناقیس و ناتەواو پەسند کرا. بڕیارەکە ئاوا بوو کە لە شەش مانگ پێش کۆنگرەوە ئەو ئەندامانەی حیزب کە نەزەری جیاوازیان لەسەر سیاسەتەکانی حیزب هەیە، حەقیان هەیە لە کۆبوونەوەکانی حیزبیدا و لە بوڵەتنی نێوخۆی حیزبیدا نەزەراتی خۆیان چ هەیە بیڵێن. یانی تەنیا شەش مانگ پێش کۆنگرە و لە دەرەوەی حیزبیش نا. بەڵام لە کۆنگرەی یازدەدا شتەکە وای لێهات کە هەر لە ڕۆژی دوای کۆنگرەوە ئەندامانی حیزب حەقیان هەیە لەسەر هەر مەسەلەیەک نەزەری جیاوازیان هەبێ، حەتتا لەسەر شوعاری ستراتیژیک، لەسەر هەر ئۆرگانێک و هەر کەسێک، دەتوانن لە کۆبوونەوەکانی حیزبی و لە ئەدەبیاتی نێو خۆیی حیزبدا بەسەراحەت باسی بکەن. تەنیا دوو شەرت هەبوو:

یەکیان ئەوە بوو کە عیلنەنی کەلامی هەبێ و شتی خراپ نەڵێ. دووهەمیش ئەوە کە دەرفەتان بە تەرەفی موقابیل بدا کە ئەویش نەزەری خۆی بڵێ. ئەوە لە کۆنگرەی یازدەدا پەسند کرا. جا لەسەریەک دەتوانم بڵێم بەرهەمی باشی پتر بووە لە بەرهەمی خراپ. بەڵام ئەگەر جاروبارێش شتی خراپی لێ شین بووبێتەوە دووبارە دەچمەوە سەر قسەکەی دوکتور قاسملوو کە لەسەر گڵکۆکەشی هەر گوتم. دەیگوت: ئەوە باجی دێموکراسییە. کەسێک دێموکراسیی دەوێ دەبێ باجەکەشی بدا. جارجار ڕەنگە شتی نامەنتیقیشی لێ شین بێتەوە. مەسەلەن جاری وایە لە کۆبوونەوەکاندا خەڵک قسە دەکا. لەڕاستیدا بەشێکی هەر بۆ ئەوەیە کە قسەیەک کرابێ. جاری وایە سنوورەکەش دەترازێ و تەنانەت وا هەیە لە دەرەوەش باسی دەکەن کە ئەمن پێم وایە ئەوە خراپە. حیزبی سیاسی بۆیە حیزبە و ئەو خەڵکە بۆیە پێکەوەن چونکی جەمعێکی هاوفکرن لە موقابیل دنیای دەرەوەدا. جا ئەندامی حیزب دەبێ ئیجازەی هەبێ لەنێو حیزبەکەی خۆیدا نەزەری خۆی بڵێ و هەوڵ

بەیەکگرتنی ئەندامان و ڕێکخستنەکانی حیزب بدا پێکاتە ئەزموی گشتیی حیزبیش. بەڵام لە دەرەوەی حیزب ئەگەر دیفاع لە سیاسەتە گشتییەکانی حیزب ئەکا ئەوەی پەسند کراوە لە خراپترین حاڵەتدا دەبێ بێدەنگ بێ، نەک هاودەنگ دەگەڵ موخالیفان لە دەرەوەی حیزب بچێ تەبلیغ بکا.

بەڵگەنامە

ڕێککەوتننامە

بە ئیمان بە ڕەوا بوونی خەباتی شۆڕشگێڕانەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و بە لەبەرچاو گرتنی ئاڵۆزی و مەسڵەحەتی بزووتنەوەی کورد و بۆ بەهێزتر کردنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە تایبەت لەم قۆناغە لە مێژووی خەباتی گەلی کورددا، هەیئەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و «حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ» لە سەر ئەم خاڵانەی خوارەوە ڕێک کەوتن:

١- لە ڕۆژی ئیمزاکرانی ئەم ڕێککەوتننامەیەوە «حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ» تێکەڵ بە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەبێتەوە و دیاردەیەکی سیاسی بەو ناوە نامێنێ.

٢- هەتا کۆنگرەی یازدەهەم ئەو هاوڕێیانەی کۆمیتەی ناوەندی «ڕێبەرایەتی» کە لە کۆمیسیۆنەکانی ڕێبەری کاریان کردووە، لە کۆمیسیۆن و کۆمیتەکانی دەوروبەری دەفتەری سیاسی حیزب کاریان پێ دەسپێردرێ، ئەگەر بە موافەقەتی خۆیان و بە سەلاحدیدی حیزب بێ، دەنێردرێنە کۆمیتەکانی مەڵبەند و شارستان.

٣- ئەو کادر و پێشمەرگانەی «ڕێبەرایەتی» کە لە کۆمیتەکان کاریان کردووە، دەنێردرێنە کۆمیتەی هاوتای خۆیان لە حیزبدا و کاریان بۆ دیاری دەکرێ. لەو شوێنانە کە بە پێویست بزانرێ، یەکێ یان دوو کەس لەو هاوڕێیانە بە ئاگاداری و موافەقەتی کۆمیسیۆنی سیاسی ـ نیزامی دەکرێنە موشاویری کۆمیتەی مەڵبەند یان شارستان.

٤- لە باری پلەی تەشکیلاتییەوە، ئایینەنامەی پلەی کادر و پێشمەرگە کە تا ئێستا لە باری کادر و پێشمەرگەکانی حیزبەوە پەیڕەو کراوە، لە سەر هەموو کادر و پێشمەرگەکانی «ڕێبەرایەتی» پیادە دەکرێ.

٥- تەشکیلاتی نهێنی «ڕێبەرایەتی» لە ڕێگای ئۆرگانی بەرپرسەوە بە بەرپرسی کۆمیسیۆنی سیاسی ـ نیزامی حیزب دەناسێندرێ و کار لەگەڵ ئەو تەشکیلاتە بە هاوکاریی بەرپرسانی ئالۆگۆڕی تەشکیلاتی درێژە دەدرێ.

٦- لە دەرەوەی وڵات، لەو شوێنانە کە حیزب کۆمیتەی دامەزراوی هەیە، ئەندامان و بەرپرسانی کۆمیتەکانی «ڕێبەرایەتی» لەگەڵ «ئەندامانی» کۆمیتەکانی حیزب تێکەڵ دەکرێن. بەرپرسی کۆمیتەی «ڕێبەرایەتی» لە هەر وڵاتێک دەبێتە ئەندامی کۆمیتەی حیزب لەو وڵاتە و یەک یان دوو کەس لە ئەندامانی دیکەی کۆمیتە، دەکرێنە موشاویری کۆمیتەی حیزب. لەو وڵاتانەش کە حیزب کۆمیتەی دامەزراوی نییە، ئەندامان و لایەنگرانی هەردوولا پێکەوە هاوکاری دەکەن، هەتا دەگەنە کۆنفرانس و کۆمیتە هەڵدەبژێرن.

٧- «ڕێبەرایەتی» پێوەندییەکانی دەرەوەی تەحویلی بەشی پێوەندییەکانی حیزب دەدا و هەموو پێوەندییەکان لەو کاناڵەوە دەگیرێن. بەشی پێوەندییەکانی دەرەوەی حیزب لە سەر هێشتنەوە یان داخستنی یەکەکانی پێوەندیی دەرەوەی «ڕێبەرایەتی» بڕیار دەدا.

٨- ڕێبەرایەتیی حیزب لە سەر درێژەدان یان کۆتایی پێهێنانی پێوەندی لەگەڵ ئەو لایەنانە کە حیزب پێوەندیی لەگەڵیان نەبووە، بەڵام «ڕێبەرایەتی» هەیبووە، بە ئازادی خۆی بڕیار دەدا.

٩- هەموو یەکەکانی تەدارووکاتی چەک و تەقەمەنی، ڕادیۆ و چاپەمەنی، تەبلیغ و مەدارێک و بە کورتی هەموو دارایی «ڕێبەرایەتی» یە، لە ژێر چاودێریی هەیئەتێکی هاوبەشدا، تەحویلی حیزب دەدرێ، بەو تۆزیحەوە کە کارمەندی ڕادیۆ و چاپەمەنی وەک بەشێک لە کارمەندی حیزبدا ڕادەگیرێ.

١٠- شەهیدان و کەمئەندامانی هەردوولا بێ جیاوازی، وەک شەهیدان و کەمئەندامانی حیزب چاویان لێ دەکرێ.

١١- ئەوانەی لە باری ئەمنییەتییەوە گومانیان لە سەر بووە، لە هەرلایەک بووبن، لە ڕیزەکانی حیزب

دەربکرێن.

١٢- هەروەک تا ئێستا لە حیزبەکاندا باو بووە، هەر کەس بیەوێ لە ڕێکخراوەکان [illegible] ئەندامی [illegible] دەبێ [illegible] لە کوردستاندا کار بکا. [illegible] و منداڵەکانیان لە [illegible] لە [illegible] ڕێکخراوەکان [illegible] بە شێوەی [illegible] و منداڵەکانیان بکەن. بۆ ئەم مەبەستە حیزب [illegible] لە [illegible] و [illegible] بکا.

ئیستیسنا:

١. ئەوانەی کە [illegible] حیزب [illegible].

٢. [illegible].

١٣- [illegible] بە [illegible] لە U.N [illegible] و [illegible] دەتوانن [illegible] حیزب [illegible] و [illegible] لە [illegible] حیزب [illegible].

١٤- [illegible] لە [illegible] حیزب [illegible] و [illegible] بە [illegible] حیزب [illegible].

١٥- تەشکیلی [illegible] دیموکراتیک و [illegible] لە [illegible] لە [illegible] حیزبدا [illegible].

١٦- بە [illegible] ساڵی ١٣٧٤ [illegible] لە ساڵی ١٣٧٥ [illegible].

١٧- بیست کەس لە کادری ڕێبەرایەتی [illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ، بە [illegible] سیاسی [illegible] بە [illegible] لە [illegible] کۆنگرەی ١١ دا [illegible] بە [illegible] کوردستان و [illegible] سیاسی [illegible] ئەم ڕێککەوتننامەیە [illegible] بیست کەسە [illegible] سیاسی حیزب.

١٨- هەر [illegible] لە ١٣٦٦/١٢/٢٩ [illegible] لە [illegible] ئەم ڕێککەوتننامەیە [illegible].

١٩- لە هەر [illegible] ئەم ڕێککەوتننامەیە [illegible] ڕێبەرایەتی [illegible] و [illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ [illegible] لە هەر [illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران [illegible].

٢٠- ئەم ڕێککەوتننامەیە لە [illegible] و بیست بەند [illegible] بە زمانی کوردی [illegible] ئیمزا کرا.

لە
کۆمیتەی ناوەندی
حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
[illegible]
١٣٧٥ [illegible]

لە
کۆمیتەی ناوەندی
حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ
[illegible]
١٣٧٥ [illegible]

ئەمنیەتی تێکۆشەرانی دێموکرات لە باشووری کوردستان

عەباس کارەزا: لەساڵی ١٣٧٣ی هەتاوی بەملاوە وەزعی ئەمنییەتیی کورە، ڕۆژهەڵاتی‌یەکانی دانیشتووی باشوور بەرەو خراپی ڕۆیشتوو هێرشی چەکداری بۆ سەریان زۆری پەرە گرت، بەتایبەت زۆر پێشمەرگەو ئەندامی حیزب کەوتنە بەر پەلامارو شەهید کران. مامۆستا دەکرێ بە شێوەیەکی شەفاف لەو ڕووداوانە بدوێی و ئەگەر بۆت بکرێ تاوانباران بناسێنی؟ هیچ ئامارێک لە ڕادەی تیرۆر کراوان لەبەر دەستدا هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم بە شێوەی شەفاف یانی چی؟ بە شێوەی شەفاف زۆر جاران باس کراوە کە ئەوە شتێکی خراپە. یانی کەمبوونێکی گەورەیە بۆ دەسەڵاتی کوردی کە ڕێگا بدا بەکرێگیراوانی دەوڵەتێکی دیکە لەنێو وڵاتەکەی وی‌دا ئازا تەراتێن بکەن و موخالیفانی خۆیان تیرۆر بکەن. لەسەر ئەوەی کە عامیلەکەی کێیە ئەمن پێشتر باسم کردوە، بێ لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە بکەری کارەکە کێ بە، کوردە یان غەیری کوردە، کوردی ئەم دیوە یان کوردی ئەو دیوە، ئەوەی قازانجی لە ئەنجامی ئەو کارەدایە تەنیا جمهووری ئیسلامی‌یە. ئەوەندەی مەربووت دەبێ بە دەسەڵاتی کوردی، گلەیی‌یەکەی زیاتر لەو بارەیەوە لەسەر، کە نەی‌توانیوە سنوورەکانی خۆی کۆنتڕۆڵ بکا و ئەمنییەتی تێکۆشەرانی کوردی بەشەکانی دیکە بپارێزێ.

لەبارەی ئامارەوە، ئەمن ئێستێ لەبیرم نیە بەڵام ئاماری دەقیق لەبەر دەستدا هەیە. ڕەنگە لەلای خۆشم هەبێ، بەڵام بە تەخمین دەتوانم عەرزت بکەم کە مەجموعی ئەو تیرۆرانەی ڕێژیم لە ئێمەی کوردوون کە ٩٥%ی ڕەدەر کوردستانی عێراق دەکەوێ، لە ٣٠٠ کەس تێ‌دەپەڕێ لەبەینی کوژراوو بریندارا. لەوانە دەوری ١١٠ هەتا ١١٥ کەسیان هەر شەهید بوون، ئەوانی دیکە بریندار بوون.

عەباس کارەزا: هاوینی ساڵی ١٣٧٣ کاک غەفوور حەمزەیی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکرات تیرۆر کرا. ئەو تیرۆرە لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی کوردەکاندا نەبوو، هۆکاری ئەوە چی بوو؟ کێ بەتاوانبار ناسراو ئاکام چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە وەکی گوتت کاک غەفووری حەمزەیی لێرە نەبوو، ئەو لە بەغدایە تیرۆر کرا. وەکوو هەموو وەختێکی ئێمە سەرچاو بەرەسمی تاوانەکەمان بە جمهووری ئیسلامی نیسبەت دا. لێرە شتێکی سەیریشم وەبیر دێتەوە با یاسی بکەم. ئەو وەختی کاک مستەفا سکرتێری حیزب بوو، لەسەر قەبران بووین کە

پارتی‌و یەکێتی‌و هەموو لایەنەکان کۆ ببوونەوەو هاودەردی‌یەکی زۆر باشیان دەگەڵ کردین. لەسەر ئەو تیرۆرێک کە لە بەغدایە کراوە کاک مستەفا قسەی کردو بە تەولی کوردەکانی باشوور دابەزیە سەر دەسەڵاتی کوردی هەر سەیر. هەر بەڕاستی بەجارێک هەموومانی تووشی ناڕەحەتی کرد. ئاخر باشە ئەو خەڵکەی غەیری خۆمان حەقی هەبوو بڵێ پیاوی حیسابی ئەو تیرۆرەی ئێستا قسەی لەسەر دەکەی لە بەغدا کراوە کەچی هەر باسی ئەوێ ناکەی، باسی کورد دەکەی. بە هەر حاڵ وەسەر خۆیان نەهێنا بەڵام زۆریان پێ ناخۆش بوو. دیارە هەر یەکەی کورتە پەیامێکیشیان هەر دا.

بە هەر حاڵ لەوێ بگوزەرێین. ئێمە دوایە گەیشتینە ئەو ئاکامە کە تیرۆری کاک غەفووری هەمزەیی بە دەستی کاربەدەستانی دەوڵەتی عێراق بووە. بۆ دەلیلەکەشی دەتوانین ئەوە بڵێین کە کاک غەفوور هەمزەیی دڵسۆزی‌و هاوپێوەندیی زۆری بۆ کوردەکانی باشووری کوردستان هەبوو کە ئەوە شتێکی زۆر پیرۆز بوو. ئەوە لەڕاستیدا ئەرکی هەموومانە. یانی هەموو کوردێک بۆ هەموو کوردێک. بەڵام پیاوێکی زۆر بێ ئیحتیات بوو. لەسەر تەلەفونێک کە هیچ ئینسانێک ناتوانێ گومانی هەبێ کە ئەوە کۆنترۆڵ دەکرێ. هەمیشە هەموو قسەیەکی دەکرد. ئەمن چەند جار ڕێ‌کەوت کە بە تەلەفون قسەم دەگەڵ دەکرد، کە دەستی بە قسان دەکرد ناچار دەبووم دای بخەم چونکە بۆم کۆنترۆڵ نەدەکرا. یانی قسەی بەوان دەگوت یان شتی دیکە کە نەدەبوو لەسەر تەلەفون بگوترێ دەی‌گوت. بۆیە لە مەجموویدا گەیشتینە ئەو قەناعەتە کە بەدەستی پیاوانی دەوڵەتی عێراق کوژراوە. بەڵام خۆ ئێمە نەماندەتوانی ئیسپاتی بکەین یان بە وانی نیسبەت بدەین. دەنا لەبەر دەرگای ماڵی خۆی کوژراو ئەوانیش لەباری ئەمنیەتی‌یەوە هەتا ڕادەیەکی زۆر موسەللەت بوون. بە تایبەتی ئەگەر بە مەفهومەکەی دیکەش بی‌گرین هەر ئەوان مەسئوول بوون لە کوشتنی. چونکی وەختێکی ماڵی کەسێکی ئاوا لەوێ‌یە دەبێ لەژێر کۆنترۆڵدا بێ. خۆ لە خەیاباتیش نەبووە بڵێی بەکێک لێی داوە. بە ئیحتیمالی زۆر چووبوون بانگیان کردبووە دەرێ‌و کە هاتبوو دەرگای کردبۆوە لێ‌یان دابوو.

عەباس کاردۆ: یانی دەوڵەت هیچ هاوکاری‌یەکی نەکردن بۆ دۆزینەوەی بکوژەکان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر هیچ هاوکاری‌یان نەکرد، جا هاوکاریی چی بکەن. وەکی عەرزم کردی ئەوە تەقریبەن دواتر بوو کە ئەو ڕەئی‌یەمان لەلا پەیدا بوو کە بۆخۆیان کوشتوویانە.

عەباس کاردۆ: لە نێوان کۆنگرەی ١٠ هەتا ١١دا کە جەنابت سکرتێری گشتیی حیزب بووی وەزعی گشتیی خەباتو هەڵسووڕانتان چۆن بوو؟ تکایە لەبیرەوەرییەکانو هەوڵەکانتان بدوێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەزعی گشتیی حیزب دڵخواز نەبوو کە هاتبووینە ئەو مەنتەقەیە. نە لەباری جێگاوڕێگاوە لە وەزعێکی باشدا بووین، نە لەباری ئاو و هەواوە بۆ ئێمە سازگار بوو، نە لەباری جموجۆڵ و رابەڕینەوە ئەو رابەڕینەمان هەبوو. بەڵام لەعەینی حاڵدا ئەمن پێموایە وەزعییەتێکی ئەوەندە ناموڵاییشمان نەبوو. پێوەندی‌یەکانمان دەگەڵ هێزە سیاسی‌یەکانی باشووری کوردستان پتەوتر بوون، لەجاران سستتر نەبوون. کارو بارەکانمان کەوزۆر هەر رادەپەڕین، تەنانەت حەرەکەتی پێشمەرگە بۆ نێو خۆی وڵاتیش جاروبار هەر ئیدامەی هەبوو، ئەوە دواتر بوو کە دواقیدا ئەو حەوادیسە ڕووی دا(ساڵی ١٣٧٥ بوو کە وای لێهات حەرەکەتی پێشمەرگانە بەجێ بێڵین).

بەڵام لەبەر ئەگەر تەماشا بکەی لە ساڵەکانی دوای ١٣٦٥ و ئەوانەوە ساڵ بە ساڵ ئەو بەشە لە تێکۆشانی حیزب لەکەمیی داوە. لە ساڵی حەفتا بەملاوە پتر لە کەمیی داوە. ئیمکاناتەکە کەمتر دەبوو. حەرەکەتەکە بەرەو وڵات کەمتر. کۆسپی زیاتری لەپێش بوو. ئەوانە هەموو هەبوون.

عەباس کاردۆ: هەتا بەرەو کۆنگرەی ١١ دەچووین ڕادەی شارەکان زیاتر دەبوو و هەر بەو پێیەش کادرو پێشمەرگەی حیزب زیاتر ڕوویان لە دەرەوە دەکرد، بە جۆرێک کە ناوی کۆنگرەی یازدەمان نا "کۆنگرەی خەباتکارانی خۆڕاگر". ئایا ئەو ناوە بۆ ئەو هەلو مەرجە پڕبەپێست بوو؟ دروست بوو کە خەڵکی زیاتر بوویانە قوربانی؟ حاڵەتی زیاتر چ یارمەتی‌یەکی بە وەزعەکە دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: با لەپێشدا بیڵێم ئەگەر هەموو کەس نازانێ. با هەموو بزانن ئەو ناوە پێشنیاری من بووە. بەڵام سەیرەکە ئەوە بوو هێندێک کەس ئەوەیان بە ئەوەیین بەخۆیان دەزانی. باشە ناوێک کە دادەنرێ دوو هەدەفی تێدا هەیە. مەبەستم ئەو جۆرە ناوانەیە: یەکێکیان تەجلیلە لەو کەسانەی لە هەلومەرجی سەختیشدا هەڵدەکەن. یەکیش تەشویقە بۆ ئەوەی خەڵکی ئاوا زۆر بن. دەنا هیچ بێ‌حورمەتی‌یەکی بۆ ئەو کەسانە تێدا نیە کە ئیحتیمالەن خۆڕاگری‌یان نەکردبێ. ئەوە بە باوەڕی من زۆر بەجێ بوو. زۆر جار شتی ئاوا هەیە کە لە مەیدانی شەڕێکدا یان بەرەنگاری‌یەکدا، ژمارەیەک کە موقاوێمتر دەبن هەتا ئاخر دەمێننەوە تەجلیلی زۆر گەورەتر لەوەیان لێ‌دەکرێ. ئەوە فەقەت ناوێک بوو بۆی دانرا بوو. حورمەتێک بوو بۆ ئەو تێکۆشەرانە. مەسەلەن ئێمە کۆنگرەیەکمان ناو لێ‌نا کۆنگرەی شەهید قاسملوو (کۆنگرەی ٩. عەباس). ئایا ئەوە بێ‌حورمەتی بە پێشەوا قازی یان شەهیدەکانی دیکە بوو؟ یان جێنو بوو بە ئەندامانی دیکەی کۆمیتە مەرکەزی؟ بەڵام بە ئیحترامی گیانی دوکتور قاسملووی کە دە ڕێگای ئامانجەکەی‌دا گیانی تێدا کرد، ئەو ناوەمان بۆ داناوە. یەکێکمان ناو نا کۆنگرەی شەهیدان. یانی زیندووەکان ئەوانەی ڕێگای شەهیدانیان

گرتوە بێ‌حورمەتی‌یان پێ کراوە؟ ئەخێر ئەوان هەر جێگای شانازین کە ڕێگای شەهیدان ئیدامە دەدەن. ڕێگای خەبات خۆ بە شەهیدان ئیدامە نادرێ، بە زیندووان درێژە دەدرێ.

بەڵام بەداخەوە هێندێک کەس وایان لێک‌داوەتەوە کە بە باوەڕی من هەڵەیە. لەو وەختەی‌دا دەبوو تەجلیل لەو کەسانە بکرێ کە بە بوونی ئەو هەلومەرجە دژوارە هەروا ڕاوەستاون. خۆ ئەو هەلومەرجە دژوارە هەر لەبارێکەوە نەبوو. ئێستاش دەگەڵ بێ هەلومەرجی ژیان لێرە زۆر دژوارە، ئەگەرچی چەند ساڵێکە ئەو تێرۆرە نیە یان زۆر کەمترە. بەڵام زۆر کەس خۆی تێدا ڕاناگرن. بۆیە ئەوانەی خۆی تێدا ڕادەگرن جێگای تەقدیرن. بە باوەڕی من هەر ئەوانە کە ڕۆیشتوونە دەرەوە - دەگەڵ شانازیم بە کارو خزمەتی پێشوویانو ئێستایان — هەر ئەوانە خۆیان قەدرو ڕێزێکی تایبەتی بۆ ئەوانەمان دادەنێن کە لێرە ماونەتەوە.

جارێکی باسی پلەبەندیی ئیمتیازاتمان دەکرد. لە فەسڵێکی دیکەدا بووین. باسی ئەوە کرا کە ساڵی پێشمەرگایەتی ئەوەندەی ئیمتیاز هەبێ، ساڵی تێکۆشانی ئەندامی حیزب لەداخڵی وڵاتدا ئەوەندە ئیمتیازی هەبێ. جا ئەوەی بۆ ساڵی پێشمەرگایەتی دانرابوو پێم وایە دە هێندەی ئەوە بوو کە بۆ ساڵی ئەندامەتیی حیزب لە داخڵی وڵات دانرابوو. ژمارەیەک لە هاوڕێ‌یان گوتیان تێکۆشان لە داخڵی وڵات موهیمەو دەبێ ئیمتیازی زیاتری بۆ دابنرێ. ئەمن گوتم موافیقی ئەو تەرحەم – تەرحەکە ئەمن نەمهێنابوو – چونکی بە حەقیقەت تێکۆشان لێرە زۆر زەحمەتترە لە نێوخۆی وڵات. چونکە لەلایەک تێکۆشان لەنێوخۆی وڵات وا نیە ئەندامی حیزب شەوو ڕۆژ کار بکا. تەماسی هەیە کە جاری وایە لەساڵدا دوو جاری تەماس هەیە. بەڵام ئەوەی ئێرە دایمە کار دەکا. لەلای دیکە ئەوە تەجرەبەمانە. دەگەڵ هەموو ئەو خەفەقانە کە هەیە، ئەوانەی لە نەتیجەی کاری حیزبی‌دا کەشف دەبن دێن بۆ ئێرە ژمارەیەکی زۆر کەمیان - حدوودی ٥% یان - دەمێننەوە. ئەوانی دیکە هەلومەرجی ئێرەیان پێ تەحەممول ناکرێو دەڕۆنە دەرێ. کەوابێ هەلومەرجی خەبات لێرە زۆر دژوارە.

ئەو هەلومەرجە دژوارە ئێستاش هەر هەیە، دەگەڵ ئەوەی تێرۆر نەماوە. بۆیە ئەوانە کە دەمێننەوە مەعیووس نابن پێویستە هەر دەبێ تەشویق بکرێن. باوەڕ بکە خەڵکیش وایان دەبینێ. ئەمن دەزانم کەمێکیشم باس کرد کە ڕەنگە دە داخڵی وڵاتدا دە بەرابەرو بیست بەرابەری ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی خەڵکی وامان هەبێ کە لەباری سیاسی‌و خوێندەواری‌یەوە لەوانە لەسەرتر بن. ئەمن ئێستا لێی زیاد دەکەمو دەڵێم لە دەرەوەی وڵاتیش نیسبەتێکی بەو ڕادەیە نا بەڵام زۆرمان هەیە. بەڵام ئەگەر لەوانیش پرسی کە باسی حیزبی دێمۆکرات دەکرێ، حیزبی دێمۆکرات لەو مەوجوودییەتەدا دەبینن کە لە باشووری کوردستانە. کە باسی کۆمەڵەش بکەی هەر وایە. یانی ئەوانەن کە مەوجوودییەتو قەوارەی حیزبەکیان ڕاگرتوە. کەوابێ لەو پێشنیارەی کە کردوومە پەشیمان نیم واتە ناوی کۆنگرەمان ناوە کۆنگرەی خەباتگێڕانی خۆڕاگر.

قەلادزە لەسەرویەندی کۆنگرەی یازدەدا ناوی وەک جاسوسی ڕێژیم ئاشکرا بوو و توانی دەرباز بێ، کەسانێک تۆیان تاوانبار کرد کە پێوەندیی خزمایەتیت دەگەڵ ناوبراو هەبووەو بەرپرسایەتیی گرینگت پێ ئەسپاردوە. دەکرێ ئەو مەسەلەیە شی کەیەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوە شیکردنەوەی ناوی بەڵام داوەی عەلی بالەی - ناوی خۆی داوود بوو بەڵام لێرە بە ئازاد ناوی دەرکردبوو - کەس بە جاسووسبوونی نەزانی هەتا لەو ڕووداوەدا شتەکەی لێ کەشف بوو. دواقیەدا وەختێکیش لێی ئاشکرا بوو، ئازادی عەلی بالەی بۆی دەرچووبوو. ئێستا کە باست کرد ئەو داستانە خراپ نیە پێتی بگێڕمەوە. ئەوە لە جەرەیانی ئەو حادیسەیەدا ڕۆژی‌دا کە گوتم چوار تێکۆشەرمان لە دەروازەی شاری کۆیە شەهید بوون.

لەنێزیک "دۆکان"ێ دوو ماشینی ئێمە کە هەر دووکیان ماشێنی چووکی بەرازیلی بوون بەچەند نەفەرێکەوە دەچاتن بۆ ئێرە بۆ دەفتەری سیاسی. لەوێ کەوتنە کەمینی بیاوانی جمهووریی ئیسلامی‌یەوە. برادەرانمان لێیان وەدەست هاتبوون. هەرچەند ڕووحی شاد بێ کاک مەنسووری فەتاحی(مەنسووری ڕەشە هەورامی) شەهید بوو و دوو، سێ کەس لە پێشمەرگەکان بریندار بوون. بەڵام بەو حاڵە توانیبوویان ڕایان بنێن و ماشێنێکیان پێ بەجێ بێڵن. یەکێک لە کوڕەکان سواری ماشێنەکە ببوو و هێنای بۆ ئێرە. ماشێنەکە وەسایلی تێدا بوو کە دەبوو بپشکنرێ، بۆ ئەوەش هەر دەبوو بپشکنرێ کە ئەکا خەتەریشی هەبێ بۆ تەقینەوە شتی وا. ئەمن داوام کرد - ئەم نووسراوە دەخوێنرێتەوە - داوام کرد لە کاک چەکۆ کە بەرپرسی کۆمیتەی ئەمنییەت بوو و هەروەها کاک شاهۆی حوسێنی کە لەباری ئەمنیەتی‌یەوە زۆر وردو شارەزا بوو، گوتم بچن لەو مەیدانەی تەنیا بۆخۆتان هەموو شتێکی بپشکنن. لەپڕ نازانم بۆچی هاتمە دەرێ لەپشت دەرگای سکرتاریای. ئەگەر تەماشام کرد وەک گای بگرووی خەڵکێکی زۆری لێ‌هاڵابوو. عەیبی ئەوەم هاتە بەرچاوو گوتم ئەو: گای دەگرون ئەوە چیە؟ زۆر ناڕەحەتو تووڕە بووم. بەڵام تازە چووبوو. تۆمەز ئازادی عەلی بالەی دەستخەتی خۆی دەبینی. یانی لەنێو ئەو بەرگانەدا کە گوزارشی داوە خەتی خۆی دەبینێتەوە. ئیدی ئەو فیزماڵکی دەداتێو بە ئەدەب دەڕواتە دەرێ. لەپاشان کە تەواویان هێناو لێیان دانەوە دەنگی ئازادی عەلی بالەی بۆ هەموو کەس ئاسرابوو کە لێرە لەو کۆیەی دەگەڵیان دانیشتوە. زیاتر لە جارێکیش چووبوو قسەی دەگەڵ کردبوونو شتی گوتبوو.

بەڵام لەبارەی ئێتنیبامەکەی دیکەوە. عەلی بالە خزمی من بوو و پیاوێکی زۆریش باش بوو. ئەوە شاراوە نیە کاک حەژاری ڕەحمەتی(سەیوان ئەحمەدی جاوید فەر. عەباس) برای بوو بە پیاوی خەراپەو پیاوی دوژمن کە بەرادیەکیش خەراپ بوو وای کرد بۆخۆی کوشتی. دەتوانێ براکە خەراپ بێ، ئەتوانێ کەسی

دیکەت خراپ بێ. بەس ئەوەی دەمێ بڵێم ئەوەڵەن کەس نەیزانی ئەو کورە خراپە هەتا ئەو وەختەی ئاوا لێی ئاشکرا بوو. ئەوپاشان با یەکێک غیرەتی هەبێ و بڵێ لە وەرگرتنی‌دا، نە کاری‌پێ‌ئەسپاردنی‌دا، لە هیچ شتێکی‌دا یەک جار نەک ئەمن پێمسپاردبێ. هەر داخوا شەریک بووم؟ هەر داخوا پرسم پێ‌کراوە کە ئازاد کاری چ بێ یان لەکوێ بێ و مەسئوولییەتی چ بێ؟ لە دوور و نزیک نەک ئەتۆ، باپیری تۆ چەندی تەئسیر هەبووە کە کار بە ئازادی عەلی بالەی بسپێردرێ ئەمنیش ئەوەندە. ئەگەر ئەو بێ موبالاتی‌یەش نەبایەو بە قسەکەی منیان کردبایە کە نابێ کەسی دیکە غەیری ئەو دوو کەسە ئاگای لەهیچ بێ، ئەو دەمی ئازادیش دەرنەدەچوو و دەگیرا و دەزیندانی دەکرا. بەڵام ئەوان ئاوایان کەمتەرخەمی کرد کە هەموو کەس چوو و ئازادیش چوو. بۆیە هەرکە زانی شتەکانی وی دەگەڵن خۆی دەرباز کردو ڕۆیشت. بەداخەوە ئیدی ئەگەر ویژدان و ئینساف نەما کابرا دەتوانێ هەموو شتێک بڵێ.

هەباس کاردۆ: ئەوزای گرتنی کۆنگرەی یازدەو باسەو موناقەشەکانی ئەو کۆنگرەیە چۆن بوو؟ هیچ جیاوازی‌یەک لە بەینی ئەو کۆنگرەیەو ئەوانی پێشتردا هەبوو؟ چ بڕیارێکی گرینگتان پەسند کرد؟ مەسەلەی جیاخوازی چۆن بڕایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو جەناحانە لە کۆنگرەی یازدەش‌دا لە موقابیل یەک‌دا هەر هەبوون. پێم‌خۆشە بیڵێم سەبتی بکەم کە ئەمن دوو جار بەشێک لە جەناح بووم لە تەواوی ئەو تاریخەدا. یەکێک لە چەند مانگێک بەر لە کۆنگرەی دوو هەتا کۆنگرەی دە. یەکێکیش لە چەند مانگی دوای کۆنگرەی سێزدەوە هەتا ئێست بووین. دەنا لە تەواوی ئەو ماوەیەدا بە هەموو ویژدانەوە بە تەواوی بێ‌لایەن بووم. ئێستا کاک مستەفا دوای کۆنگرەی سێزدە زۆر جار ئیددیعای دەکرد کە بێ‌لایەنە. بەڵام بەڕاستی بێ‌لایەنی کراسێکی زۆر فرەوان بوو، دە(١٠) کاک مستەفای دەچوونە ئێوێ، یانی بە هیچ جۆر بە بالای کاک مستەفای نەدەکەوت. بەڵام ئەمن ئەوەندە بێ‌لایەن بووم کە هەردوو لایەن ئاواتیاریان دەکردم کە دەگەڵ لایەنەکەی دیکەم. ئاخر باشترین دەلیلی بێ‌لایەنی ئەوەیە کە دوو لایەنی ناکۆک ئاوات تەزاوەت لەسەر بکەن، ئەتۆ دەگەڵ کەسێکی دیکە ئیختیلافت هەیە. یەکێکی سێهەمیش لەو نێوەی‌دا هەیە کە ئەتۆ پێتوایە دەگەڵ کەسەکەی دیکەیەو ئەویش پێی وایە دەگەڵ تۆیە. ئەوە مانای وایە بەڕاستی بێ‌لایەنە. تەنانەت جارێکی ئەمن لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزی‌دا لە سکرتێری حیزب ئیستیعفام کرد. گوتم بابە خۆ جیاخوازی عەیب نیە، تاوان نیە، ئابڕووچوون نیە. ئەوە نیە ئێوە جەناحن. بەڵام ساغ بنەوە کامتان قبووڵتانم دەگەڵتان دەبم. یەکێکیان قبووڵیان نەبووم، ئەوە پێش کۆنگرەی دوازدە بوو. یانی هیچیان قبووڵیان نەبووم کە ئەمن یەکێکم لە جەناحەکەی.

بەڵام بە هەر حاڵ لە کۆنگرەی یازدەدا جیاجیازی هەبوو. هەوڵێکی زۆر هەبوو کە لایەنێک بە سەر ئەوی دیکەدا سەر کەوێ. لە ئەنجامدا هەر ئەو جیاجیە سەر کەوت کە موخالیفی جیاجی بەرەندەی کۆنگرەی حێزب بوو. ئەوان زۆرایەتییان بەدەست هێنا و ئەمنیش لەو نێوەدا هەبووم کە ئەملا دەی گوت دەگەڵ ئەولایەو ئەولا دەی گوت دەگەڵ لایەکەی دیکەیە.

لە بارەی بڕیارەکانی کۆنگرەی یازدەوە دەتوانم بڵێم لە ئاڵوگۆڕدا. شتی ئەساسی ئەوە بوو کە لە بڕیارنامەی کۆنگرەدا ئەوەمان گونجاند کە ئازادیی دەربڕینی بیروڕای سیاسی لەنێو حیزبدا هەر لەدوای کۆنگرەوە دەست پێ دەکا.

هێمایس کاردۆ: لەوێدا مەسەلەی یەکگرتنەوە ئیدی تەسبیت بوو کە کۆنگرەی دە بڕیاری بۆ دابوو؟ ئەو مەسەلەیە بەکوێ گەیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکگرتنەوە کە لە کۆنگرەی دە بڕیاری لەسەر درا یانی ساڵی ٧٤ی، ئیدی بەرەبەرە دەستمان کرد بە هاتوچوو دانیشتن. ئەوە ساڵێک و چەند مانگێکی خایاند هەتا ساڵی ٧٥ کە یەکگرتنەوە سەری گرت. وەکی گوتیشم لە ڕێککەوتننامەیەکدا کە ئەو وەختی ئیمزامان کردبوو، بەندێک هاتبوو کە دەڵێ: لە ڕۆژی ئیمزا بوونی کۆنگرەی هەشتەوە هەتا ئەمڕۆ هەر بەیاننامەیەک، هەر بڕیارێک لەلایەن هەرکام لەو دوو لایەنەوە دەرچووە ئەگەر دەگەڵ ڕووحی ئەو تەوافوقنامەیە نائەوا بێ، بەتاڵ و بێ ئیعتیبارە. بەڵام جالیب بوو ئەو برادەرانە کە خۆیان بە فریشتە دەزانی، بۆ یەک سەعاتیش ئەو ناوانەو ئەو جنێوانە کە لە وەختی خۆیدا بە ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕیان دەدان، لەخەفادا قەت لەدەمیان نەکەوتن. ئەتیش لە دەستەبەندی ڕانەوەستان چونکە پێیان وا بوو لە کۆنگرەی دەدا گوناهێکی گەورە کراوە دەبێ بشۆرێتەوە.

ئەمن پێش کۆنگرە دوو جار دەگەڵ کاک مستەفای باسم کرد و گوتم چارەسەری ئەو گیروگرفتە داخوازی خەڵکی کوردە. شانازییە ئەگەر حەل بکرێ. با ئەو شانازییە بە تۆ بپڕێ، وەرە کۆمەگ بکە بە حەللەکەی. گوتی بە خەیانەتی دەزانم. هەر دووک جارەکە وای گوت. لەدوای کۆنگرەی دەیەم چەند جار باس کرایە، هەمیشە دەی گوت ئەوە بڕیاری کۆنگرەیە و قبووڵمە بەڵام بە هەڵەیەکی گەورەی دەزانم. جا بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو "غەڵەت"ە قەت ئەوان یەکدەنگ نەبوون و پێکەوە دانەنیشتن.

هێمایس کاردۆ: جەنابت پێشتر گوتت لە کۆنگرەی دە تەنیا سێ نەفەر دەنگیان بەو دانایە نەدا بۆ تێکەڵ بوونەوە. باشە ئەوانە چ مەجبوور بوون بە پێچەوانەی مەیلی خۆیان دەنگی موسبەت بدەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمنیش نازانم. ئەوەی دەبێ لەخۆیان بپرسی کە داخوا دروستە ئینسان بە خیلافی باوەڕی خۆی کارێک بکا یان دەنگ بدا؟ یان ئەگەر بە باوەڕەوە بڕیاری دا دوایە ئاوا پشتی تێبکا؟ جا بۆ

لە کۆنگرەی دوازدە دا بە تێکڕای دەنگ، بە بێ یەک دەنگی موخالیف تەسویب کرا کە هەرجۆرە دەستەبەندییەکی نهێنی بە قازانجی شەخسیو گرووهی تاوانە هەتا سنووری خیانەت. یانی ئەو بڕیارە یەک دەنگی موخالیفی نەبوو. بەڵام ئەوان ڕاست لەو ڕێگای دەستەبەندیی نهێنییەوە وایان کرد لە کۆنگرەی سێزدەدا زۆرایەتی وەدەست بێنن. ئەوەش بەڵگەی لێ گیرا لە خودی کاک مستەفای هیجری، شتێک نەبوو حاشای لێ بکرێ.

عەباس کاردۆ: وەک ئەزموونی حیزبی ڕەنگە هەموو حیزبێکی سیاسیش هەر وا بێ کە بەرەبەری کۆنگرە باسی جەدەلی زۆر پەیدا دەبێو یەکترتاوانبارکردن دەگاتە ئەوپەڕی خۆی. ئەو ڕەوتە لەحیزبی دێمۆکرات دا چۆن بووە و چ ئوسوولو بەربەستێک بۆ کۆنترۆڵی ئەو جۆرە یەکترتاوانبارکردنانە هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەحیزبی دێمۆکراتی کوردستانیشدا شتی وا هەبووە. دەگەڵ ئەوەی وەکی گوتم ئەو وەختی بەشێک لەجەناح نەبووم بەڵام پێمخۆشە - نەک بە تەرەفداری لەو کەسانەی ئەمن ئێستا دەگەڵیانم - وەکوو بەیانی حەقیقەت باسی شتێک بکەم. مەسەلەن لە بەرەبەری کۆنگرەی دوازدەدا ئەو برادەرانە کە لە وەختی خۆیدا بە ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ دەناسران ، موعادیی ئەوە بوون کە دروشمی حیزب لە خودموختاری-یەوە بکەینە فیدرالیزم. موخالیفەکانیان دەستیان پێ کرد کە ئەوە خیانەتە بە ڕێبازی قاسملوو. ئەوە دژمنایەتیی قاسملووە چونکی لە زەمانی قاسملوویدا شوعارەکەمان خودموختاری بوو. چەندی بۆیان کرا کاریان لەسەر ئەوە کرد کە ئەوە خیانەتە بە ڕێبازی دوکتور قاسملوو. یانی لە شێوەی ناوا نامەشرووع کەڵکیان وەرەگرت.

لەپاشان کۆنفرانسی پێش کۆنگرەمان لەپێش بوو نی تۆڕگانەکانی سەر بەدەفتەری سیاسیو هێزی پارێزگاری، ئێمە ئێواران لەبەر دەرکی سکرتاریای جادەیەکی لێ بوو پیاسەمان تێ دەکرد. لێدانی ئەوارەکانی دوکتور قاسملووی گەیشتبووە جێگایەک کە پیاو لێی وەڕەز دەبوو. بەدایم ئەوە ئەواری دوکتور قاسملووی لەسەر بڵێندگۆی بوو. کۆنفرانس گیراو دوکتور قاسملوو پێمەنگ بوو ئێستاش دەنگی ئەبەر نەهاتە دەرێ. بە وەسیلەی ناوا نامەعقوولو نامەشرووع موتەوەسسیل دەبوون. یانی دوکتور قاسملووی بکەیە ئامراز بۆ ئەوەی خەڵکی پێ فریو بدەی. یان مەسەلەن داستانی موخالەفەت کردنی من دەگەڵ دانانی ڕێنەی دوکتور قاسملووی کە حەتمەن بیستووتە. تەنانەت وایان لێ کردبوو کە گۆیا ئەمن عەکسی دوکتور قاسملووم دڕاندووە قەدەغەم کردوە کە لە هیچ بارەگاو مەقەڕێکی حیزب هەڵاوەسرێ. شتی عەجایب نامەنتیقیو نامەشرووعیان بە کار دەبرد.

هەیاس کاردۆ: تێکەڵبوونەوەی دوولایەنی دێمۆکرات پاش چەند ساڵ لێکدابڕان و تەنانەت لێک کوشتن، ئەزموونێکی باشی تۆ وەک سکرتێری حیزب بوو. لەڕەوتی ئەو یەکگرتنەوەیەدا پێت خۆشە چ بڵێی و ئەو ئەزموونە چۆن پێناسە بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە یەکێک لەکارە باشەکان بوو کە کرا بەڵام هەر کاری من نەبوو. ئەمن ئەو کات نەفەری یەکەم نەبووم کە ئەو بڕیارە پەسند کرا. ئەمن دوایمنی یەکگرتنەکەیدا سکرتێری حیزب بووم، بەڵام هەر وەک پێشتر گوتم نەقشی سکرتێر هەرچەند وەک قانوونیش شتێکی تایبەتیی نەبێ موهیمتر لەوانی دیکە. ئەوە کارێک بوو کە بە هەموان کردمان. جیابوونەوەی سەرەتانەیاندن بۆ داخوازی خەڵکی کوردستانیش بوو، بەڵام جێگای داخ ئەوە بوو کە ئەوانەی موخالیف بوون دەگەڵ ئەوەی دەنگی موسبەتیان دابوو، دوایە هەموو توانایان بەکار هێنا بۆ کارشکێنیی ئەو یەکگرتنەوەیە. ئەو یەکگرتنەوەیە کارێکی زۆر پیرۆز بوو، هەنگاوێکی بەجێ بوو.

ئەمن هەر لەهەوەڵەوە زۆرم حەوڵدا پەسند بێ. لەپاشان حەوڵی ئەوەم دا کە ئیمتیازیش نەدرێ بەوان چونکە هەروەک گوتم ئەوەی وان ڕۆیشتن لەحیزب بوو. یانی ڕۆیشتنی بەو شکڵەم پێ باش نەبوو. ئاخر لەئاخریدا وای لێهاتبوو کە موتەئەسسیان دەکردم بەوە کە گۆیا نایەڵم یەکگرتنەوەکە سەر بگرێ. لە کۆبوونەوەیەکدا کە لە هەولێر گرتمان گوتم هەشت ساڵان پێتان گوتم لادەر. چونکە هەر چاوم لێیان نەبایە پێیان دەگوتم لادەر. جا ئەوێ گوتم هەشت ساڵانتان پێ گوتم لادەر، هەشت ساڵانیش پێمبڵێن تێکدەر، ئەمن لەسەر ئەو شتانەی باوەڕم پێیان هەیە بەردەوام دەبم. ئەو باوەڕیەشەوە هەوڵمدا. بەڵام باوەڕ بکە بە حەفتەو دوو حەفتە فکری من بەوەوە مەشغووڵ بوو کە چ ناوێک لەو حەرەکەتە بنێم. یانی نە بیێتە تێکەڵبوونەوەی دوو حیزبی ئەو وەزنە بۆ ئەوانە دانرێ کە لە حیزب ڕۆیشتوون. واتە حیزبێک بێ وەک حیزبی دێمۆکرات. نە کەلیمەیەک بەکار بێنین کە مانای هاتنەوەی وان بداو غرووریان بشکێنێ. تەنانەت جارێک کاک جەلیلی گادانی کە باسی شتێکمان دەکرد گوتی ئێوە یان ئەتۆ - وەقتێ نازانم کامیانی گوت - دەتانەوێ ئێمە سووک بکەن. گوتم ڕاست عەکسی ئەوەیە. ئەگەر ئێوە حورمەتتان نەبێ چ خێرێکتان بۆ حیزبی دێمۆکرات دەبێ؟ نەخێر ئەمن دەمەوێ بەو پەڕی عیززەت و ئیحتیرامەوە لەنێو حیزبی خۆتاندا جێ بگرن. جا مەبەستم ئەوەیە زۆرم حەوڵدا کەلیمەیەکی ئاوا بیینمەوە. سەرئەنجام ئەو ناوە مەشهوورە جێی گرت کە ئەمن دامهێنابوو. حەتتا نووسیبووم ئەگەر کەسێک هەیە بڵێ با ئەبەد با بڵێ وا نیە. ناوەکەش ئەوە بوو: "**وەسەر یەک کەوتنەوەی بنەماڵەی گەورەی حیزبی دێمۆکرات**". نە ئەوەی تێدابە کە تێکەڵ بوونەوە، نە ئەوەی تێدایە بوونە یەک حیزب. نە ئەوەی تێدایە هێندێک گەڕانەوە. تەعبیرێکی ناسکە کە هەموان ڕازی دەکا. بەخۆشییەوە ئێستاش زۆرجار بە موناسەبەتی جۆراوجۆر بەکاری دێنن. قسەی خۆم نەبێ زۆر تەعبیر هەن لە حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا

وەختی خۆی ئەمن دامهێناوە. مەسەلەن باسمان کرد ئەو ناوی "هێزی پشتیوان"ە پێشنیاری من بوو. ئەو هێزانەی دوژمن کە دەچوون جادەیان دەگرت پێیان دەگوت "تەئمینی جادە". گوتم کەی ئەوانە جادەی تەئمین دەکەن. با پێیان بڵێین "ڕێگرەکان". بۆیە ناومان لێنان ڕێگرەکان. یان مەسەلەن ئێستا دروشمی ژنان هەیە وەک "ئازادی بۆ ژن بەختیاری بۆ کۆمەڵ". ئەوە ئەمن فۆرمووڵەم کردوە. ڕەنگە زۆری دیکەش بن کە عیبارەتن پێشنیارم کردوون و پەسند کراون. یان جاری وا بووە هەر لە زەینی نووسینەکەدا هاتوون و جێیان گرتوە.

بۆ نموونە جارێکی برادەرێک کە ئێستا لە جەماعەتی ئەو بەرێیە، شتێکی نووسیبوو لە زمان دوکتور قاسملوویەوە. نووسیبووی دوکتور قاسملوو وای گوت. ئەمنیش نەمدەزانی لەکوێیە. گوتم کاکە ئەو قسەیە ی دوکتور قاسملووی نیە قسەی منە. گوتی نەخێر قسەی تۆ نیە. گوتم قسەی منە. قسەکە ئەوەیە کە دەڵێ: پێشمەرگە ئەو ئینسانەیە کە هەموو سەرمایەی ژیانی، تەنانەت گیانیشی لە ڕێگای ئازادیدا دادەنێ بێ ئەوەی چاوەڕوانیی پاداشێک و تەنانەت سپاسێکیشی هەبێ. شتێکی ئاوایە جوملەکە ڕەنگە دەقاودەق نەبێ. گوتم کاکە بەڕاستی ئەوە بە قەڵەمی من نووسراوە. دیسان گوتی وەڵڵا وا نیە. ئاخری گوتی ئەوە ی ڕاپۆرتی کۆنگرەی پێنجەمە. دەی گوتم ڕاپۆرتی کۆنگرەی پێنج ئەمن نووسیومە. شتی ئاوا هەبووە. جا ئەوەش وەکی عەرزم کردی عیبارەتەکە ئەمن دامهێنا.

هەیاس کاروۆ: لەنێو ڕێبەرانی نەسلی "ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ"دا کەسانی وەک بەڕێزان: کاک جەلیل گادانی، کاک حەسەنی ڕەستگار، کاک فەتاح کاویان کاک حوسێن مەدەنی و ... دەبینران کە هەم ڕابردوویەکی زۆری خەباتیان هەبوو هەم دۆستی تۆش بوون، دەتەوێ باسێک لەسەر ئەو کەسایەتییانە بکەی؟ کێی دیکەت دەهەزر دایە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر لەوانە ئەگەر ئەمن چاکم گوێ لێ بووبێ ناوی کاک هاشمی کەریمیت نەبرد. کاک هاشمی کەریمییش هەر لەو ڕیزەیە بەڵام جگە لەوانە کەسانی دیکەشیان تێدا بوو کە بە ڕاستی وەختی خۆی نەخشیان هەبوو. مەسەلەن تەنانەت ناتوانم عوسمانی ڕەحیمی لەبیر بکەم. یەکێک لە بەدشانسییەکانی حیزبی دێمۆکرات ئەوە بوو کە عوسمانی ڕەحیمی زوو لەدەست چوو. کابرایەک بوو چەندی بڵێی دڵسۆز، چەندی بڵێی فیداکار، ئازا لە هەموو بوارەکاندا، لەخۆبوردوو. مەسەلەن وەختێکی خەڵک سەروملی دەشکاند بچێتە دەرێ، ئەو بۆرسی خوێندنی بۆ دانرا کە بچێ بخوێنێ، گوتی نا ئەمن لیسانسەکەم لە دانیشگای کوردستان وەردەگرم. مەبەستی پێشمەرگایەتی بوو، بۆیە مایەوە نەچوو. حەتتا لەدوایەدا کە دەگەڵ ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ کەوت، ناردیان بۆ ئەڵمان. لەوێ مایەوە ئیقامەی وەرگرت. هێندێکیش زەمانی

ئەڵمانی نێر بوو، بەڵام بێ کوردستان ئەزیاو هاتەوە دەگەڵ ڕەفیقەکانی بوو هەتا دەنێو ئەوانەدا گیانی بەخت کرد. دیسان ئەو برادەرانی دیکەی کە ئێستا هەمانن وەک کاک کەمالی کەریمی و سەید ڕەئوف زۆری دیکە هەن کە ئێستا ناتوانم ناویان بەرم. ئەوانە هەموو لە تێکۆشەرانی ئەو حیزبە بوون و هەن.

لە قازی موحەممەدەوە بیگرە هەتا پێشمەرگەیەکی تازەهاتوو کەسمان بێ خەتاو بێ عەیب نیە. بەڵام هەمووی ئەوانە ئیفتیخاراتی خۆیانیان هەیە. حیزبیش و میللەتیش و تاریخیش دەبێ قەدریان بگرێ. لە عەینی حاڵدا دەبێ لە هەرکامێکمانەدا ئەگەر نوقتەیەکی لاواز هەیە ببیترێ و باس بکرێ. ئەوە نەک بۆ سووک-کردن و تاوانبارکردن، بەڵکوو بۆ خێیوون و عیبرەتوەرگرتن. ئەگەر لەنێو هەزار حوسنیدا عەیبێک هەیێ دەبێ ببینرێ، بە پێچەوانەش ئەگەر لەنێو هەزار عەیبیدا حوسنێک هەبێ دیسان دەبێ ببینرێ و باس بکرێ.

عەباس کاردۆ: لەنێو ئەوانەدا دۆستایەتیی تایبەتیت دەگەڵ کەسانێکی تایبەت هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: قەرار نیە ئەوەی دابنێین، دیارە ڕەفیقایەتیی حیزبی دەگەڵ هەموویانە. بەڵام لە دۆستایەتیدا پیاو دەگەڵ یەکێکی گەرموگوڕتر دەبێ هەتا یەکێکی دیکە. یادی بەخێر دوکتور قاسملوو شتێکی لە خەڵکی چیکۆسلۆواکی دەگێڕایەوە. یان لە یەکی چێک یان سلۆواکیان پرسیوە ئێوەو میللەتەکەی دیکە بران یان دۆستن. گوتوویەتی تاوەڵڵا براین، پیاو دۆستی خۆی هەڵدەبژێرێ بەڵام برا بەدەست خۆت نیە. جا وایە، ئەندامەتیی حیزب و ڕەفاقەتیی حیزبی برایەتییەکەیە. پیاو مەجبوورە لە چوارچێوەی ئوسوولی حیزبیدا هاوکاریی یەکتر بکا. بەڵام دۆستایەتیی شەخسی بەدەست خۆتە. نەک بە مانای موقابەلە دەگەڵ یەکێکی دیکە، بەڵام تێکەڵاویی دەگەڵ یەکێکی ڕەنگە خۆشتر بێ هەتا یەکێکی دیکە. ئەمن شانازی بە دۆستایەتیی هەموویان دەکەم، نەک هەر ئەوانەی دەربەرایەتی شۆڕشگێڕدا بوون، بەڵکوو هەموو هاوڕێیانی حیزبی. بەڵام بە دروستی نازانم بڵێم دۆستایەتیم دەگەڵ ئەوەی هەیەو بەگەڵ ئەوەیان نیە. شتێکی ئاشکرایە هەموومان لە ژیاندا دەگەڵ هێندێکان نزیکترین هەتا هێندێکی دیکە.

ڕاگرتنی خەباتی چەکدارانە

عەباس کاردۆ: بە دوای مۆرکردنی ڕێککەوتننامە دەگەڵ یەکیەتی نیشتمانیی کوردستاندا هەرچەند بڕیاری وەلانانی خەباتی چەکدارتان نەدا بەڵام بەکردەوە لێی دوور کەوتنەوە. هەر وەک دەبینین ئەو ڕەوتە ئێستاش هەر بەردەوامە وێش ناچێ ئاڵوگۆڕی تێدا بکرێ. بەو بیانوویە دەوگای چەند پرسیارت بەڕووردا دەکەمەوە کە هیوادارم وەڵامی پێویست وەرگرمەوە:

عەباس کاردۆ: حیزبی دێموکرات کەی ڕەسمەن دەستی بە خەباتی چەکداری کردو بۆ ئەو کارەی کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: باسکردنی تاریخی ئاوا بە دەقیقی زەحمەتە بەڵام خەباتی چەکدارانە لە حیزبی دێموکڕاتدا تاریخێکی دوورودرێژی هەیەو بە شێوەی جۆراوجۆریش هەیە. بۆ یەکەم جار لە دەورانی کۆماری کوردستاندایە کە حیزبی دێموکرات دەگەڵ دیفاعی چەکدارانە بەرەوڕوو دەبێ. یانی ئەو وەختەی دەوڵەتی شاهەنشاهی هێرش دەکاتە سەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی کۆمارو هێزی پێشمەرگەش دیفاع لە کۆماری کوردستان دەکا. لەپاشان وەکی دەزانین لەساڵەکانی ٤٦-٤٧داو تەنانەت لەساڵەکانی پێش ٤٦-٤٧یش دا حاڵاتێک ڕووی داوە کە ئەندامانی حیزبی خۆشی بەرەنگاریەکی چەکدارانە بوون. چونکی هاتوچۆیان بۆ ئێو وڵات کردوە مەجبوور بوون چەکیان پێبێ دما وەک کەوبارە ڕاویان دەکردن. ساڵانی ٤٦-٤٧ یش دەزانین کە بۆ ماوەی هەژدە مانگێک خەباتی چەکداری یان دیفاعی چەکدارانە هەبووە. لەپاشان لەو دەورەیەدا کە بە دوای کۆماری ئیسلامیدا دێ، هەر لە یەکەمڕۆژەکاندا کە جمهووریی ئیسلامی هاتبوە سەرکار، پێنجایی یەکەم حەرەکەتی چەکدارانە ئەوە بوو کە لە سنەی کرا. لەپاشان لە نەغەدە ڕووی دایەوە. تاریخی دەست-پێکردنی خەباتی چەکدارانەی بەردەوام ڕەنگە نەتوانین بە وردی دیاری بکەین بەڵام بە شێوەی عومدە بەدوای ئەو حوکمەی خومەینیدا دەست پێ کرا کە ناوی جیهادی لەسەر دانرا. ئەمن دووبارە ئەوەی دەڵێمەوە ئەوە فەرمانی جیهاد بە مانای خۆی نەبوو. شتی وا نەبوو بەڵام فەرمانی هێرش بۆ سەر کوردستان بوو. بە تایبەتی سەرانی حیزبی دێموکراتیشی بە کافرو موفسیدو ئەوانە ناو برد. تەنانەت وای حاڵی کرابوو کە ئێمە ڕێبەرانمان هەمووی دە، پازدە کەسێ ئەوە لە ترسی خەڵکی لە کونو کەلێناندا خۆیان شاردۆتەوە. ئەوەی گوت کە بیانگرن خوێنیان کەمتەوو ئەوانە. لەو کاتەوە کە ئەو هێرشە گەورەیە بۆ سەر کوردستان دەستی پێ-

کرد، بڕیاری دیفاعی چەکدارانە لەلایەن حیزبی دێموکراتو هێزە نیشتمانییەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە درا.

عەباس کارەزا: هەر وەک بۆخۆت باش دەزانی بەڕێوەبردنی خەباتی چەکدارانە توانا و ئیمکاناتی پێش جەبهە و پشتی جەبهەی زۆری دەوێ. ئەزموونی حیزب لەو بارەیەوە چۆن بوو؟ گیروگرفتەکانتان لە ماوەی ساڵانی ئەو خەباتەدا چی بوون؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بۆیە حیزبی دێموکرات هەمیشە خەباتی چەکدارانەی بە شێوەیەکی داسەپاو لە خەبات زانیوە چونکی ئەو لەبنی‌ڕا کوشتن‌وکوشتار لە فەلسەفەی حیزبی دێموکراتدا پەسند نیە، نە بکوژێ، نەبکوژێ. حیزبی دێموکرات تەرەفداری هیچ‌یەک لەوانە نیە. بەڵام سەرباری ئەوانە لەویدا خەباتی چەکدارانەی میللەتی کورد هەبوو؛ هەر لە هەموو مێژووی کوردستاندا، هەمیشە خەباتێکی نابەرابەر بوو، چونکە لەلایەک دەوڵەتێک هەیە کە هەموو ئیمکاناتێکی ماڵی، سیاسی، دیپلۆماسی، تیزامی‌و بێهداشتی‌و شتی دیکەی هەیە، لەلایەکەی دیکە هێزێکی بەرتەسکی ناموتەوازەمی بێ‌ئیمکاناتمان هەیە کە لە کەمترین ئیمکاناتی دیفاعی تەنانەت نەک هێرشییش بەهرەمەندە. ئەو موقاوەمەتە چەکدارانەیە کە بەسەر حیزبی دێموکراتیشو لایەنەکانی دیکەی بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیشدا سەپا، لە هەموو ئەو ئیمکاناتە کە ئەتۆ باسی دەکەی‌و پێویستە، بێبەش بوو. چونکی دروستە ئێمە پشتی جەبهەیەکمان هەبوو توانیومانە لە ناتەبایی دوو سیستمی حاکم بەسەر ئێران و عێراقدا کەڵک وەربگرین بەڵام هەر ئەوانەی ئە نیزیکەوە سەروکاریان دەگەڵی هەبووە دەزانن کە - ئەمن بۆخۆم لەوان نیم هەرچەند ئەمنیش کەم‌زۆر ئاگام لێیە - ئەوە چەندی کەندوکۆسپ لەپێش بوو.

ئەمن دەمەوێ بڵێم لە هەموو بارێکەوە ئێمە دەگەڵ کەموکوڕی بەرەوڕوو بووین. بەڵام سەرمایەیەکی زۆر گەورەمان هەبوو کە ئەویش پشتیوانیی خەڵک بوو. پشتیوانیی خەڵکەکەش بێجگە لەوەی دەرکەوتوە لەکۆنەوە تا ئێستا حیزبی دێموکرات ئامانجەکانی خەڵکی باش لە بەرنامەی خۆیدا گونجاندوە بەڵام بێجگە لەوە ئەو پشتیوانییە لەوەی‌ڕا سەرچاوەی گرتبوو کە حیزبی دێموکرات بە پێچەوانەی ئەو هەموو هێرشەی کرایە سەری زۆری هەوڵ دا ئەو شەڕە لەکۆڵ خەڵکی کوردستان بکاتەوە. هەموو هەوڵێکی دا بۆ ئەوەی کوردستان دوچاری ئاوری ئەو شەڕە نەبێ. هەموو توانای خۆی بە کار هێنا. هەموو حوسنی نییەتێکی نیشان دا و تەنانەت هەموو جنێو و تۆمەتو بوختانێکی لەلایەن ئەملارەولاوە قبووڵ کرد کە بە سازشکار و تەسلیم‌تەڵەبو هەموو شتێکی ناشیرینی ناو بەرن، هەر بۆ ئەوەی تووشی شەڕ نەبێ. بۆیە وەختێک تووش بوو خەڵکی کوردستان قەت جارێک لەجاران سەرکۆنەی حیزبیان نەکرد کە بۆ ئەو شەڕی دەکا. لەباری ماددی‌و

مەعنەوی‌یەوە پشتیـــوانی‌یان لێ کرد. پرسیار ئەوەیە داخوا هەر حیزبی دێمۆکرات بۆخۆی‌و ئەندامـەکانی ئی کێن؟ ئەوانیش هەر ئی میللەتی کوردن، ئەوە یەکێک لە گەورەترین سەرمایەکان بوو.

لەپاشان ڕەنگە هەر ئیلهام لەوەی وەربگرێ کە ئازایەتی‌و لەخۆبوردوویی ڕۆڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان ئیدی جێی شک نیە. چونکی ئەگەر بە ئینسافەوە تەماشا بکەین سەرچاوەی سەرەکیی هەموو پێداویستی‌یەکی ماددی‌و نیزامیی حیزبی دێمۆکرات هێزی دوژمن بووە. مەسەلەن ئەتۆ تۆپت لەکوێ بووە، چ دەوڵەتێک پێی داوی؟ لە دوژمنمان ئەستاندوە. خۆمپارەمان لەکوێ بووە، لانی کەم لە قۆناخەکانی هەوەڵی‌دا ئەو چەکە نیوە قورسانەمان لەکوێ بوون؟ هەرچەند لە واقیعدا ئەوانەمان قەت بەکار نەهێنان بەڵام تانکمان لەکوێ بووە؟ ئەسلەحەی وردو مەهیماتمان لەکوێ بووە؟ لە قۆناخەکانی سەرەتایی‌دا هەمووی لەدوژمن گیراوە. لە دوایەش کە توانیومانە وارید بکەین، دیسانەکە ئەوەی کڕیومانە یان ئەوەی لەعێراق ئەوڵا ئیحتمالەن وەرمان‌گرتوە، بەشی زۆر کەمتر بووە لەوەی لە دوژمنمان گرتوە. لەو بارەیەوە دەتوانم بڵێم ئەرتەشی موسەڵەح‌و پالۆێدانمان هەبووە. بە دەرەجەی یەکەم پشتیوانیی خەڵک، بە دەرەجەی دووهەم ئازایەتیی ڕۆڵەکانی گەل کە لەسەنگی پێشمەرگەدا خۆیان دیتۆتەوە.

عەباس کاریزۆ: لە ڕەوتی خەباتی سەختی چەکداری‌دا هەزاران ڕۆڵەی کورد بە کچ‌و کوڕ، پیرو لاوو شاری‌و لادێیی لەڕیزی پێشمەرگەدا خەباتیان کردو بەشێکی زۆریان لەو ڕێگایەدا یان شەهید بوون یان کەم ئەندام. زۆر منداڵ بێ باوک کراو گەلێک نۆبووک حەسرەتی دەباوەش‌گرتنی خۆشەویستیان بۆ مایەوە. پرسیار ئەوەیە حیزبی دێموکرات کە ئەو خەڵکەی دێنایە مەیدانو بەگژ ئەو دوژمنە دڕندەی‌دا دەکردن، چۆن وەڵامی چاوەڕوانیی بنەماڵەی شەهیدانی دەدایەوەو چیی بۆ دەکردن؟ ئایا لەو بارەیەوە لە خۆتان ڕازین؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: پرسیارەکە لەواقیعدا بەشی ئاخرەکەیتی‌و ئەوی دیکە تەسویری دیمەنەکە بوو. ئەمن جارێکی لە موناسەبەتێک‌دا گوتوومەو بە ئیمانەوە گوتوومە. ئەوەی مەربووت دەبێ بە بنەماڵەی شەهیدان ئەمن خۆم تەنانەت حیزبەکەشم نەک بە قەرزدار بەڵکە بە شەرمەزاری بنەماڵەی شەهیدان دەزانم. حیزبی دێمۆکرات قەت لە هەلومەرجێک‌دا نەبووە کە بتوانێ وەڵامی ئەو هەموو فیداکاری‌و سەرمایەداناندی بنەماڵەی شەهیدان بداتەوە. بنەماڵەی شەهیدەکانمان زۆر گەورەن چونکە تەنانەت جاروبارێش حیزبی دێمۆکرات نەی‌توانیوە بە شتی چووکیش وەفا بکا کە بنەماڵەی شەهیدان لێی ڕازی دەبن. بۆ نموونە لە موناسەباتێک‌دا کە دێتە پێش، بنەماڵەی شەهیدێک بەوە ڕازی دەبن کە حیزبی دێمۆکرات پیرۆزبایی‌یەکی لێ بکا. هەلومەرجی خەباتی حیزبی دێمۆکرات ئەوەندە سەخت بووە کە ئەو وەزیفەیەشمان بۆ بەجێ نەگەیەندراوە. بەڵام هەم کۆمەڵانی خەڵک‌و هەم بنەماڵەی شەهیدان بە گەورەیی لەو قسووری حیزبی دێمۆکرات خۆش بوون.

لەبەر ئەوەی هەمەویان دەزانن کە هەلومەرجی خەباتەکە ئەوەندە دژوارە کە حیزبی دێمۆکرات هەرچی هەوڵ بدا ناتوانێ چاوەڕوانی‌یەکان ئەنجام بدا.

مەسەلەن ئەمن بۆخۆم کە بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ لە ئەندامانی ڕێبەری ئەم حیزبە بووم، ڕەنگە ئەگەر زۆر فشار بۆخۆم بێنم هەر بگەمە سەد شەهید کە بزانم خەڵکی کوێ‌یەو ماڵەکەی لەکوێ‌یە. کەوابێ مادام لەبیری‌دا نیە، نە ئادرەسەکەی دەزانێ نە ژمارە تەلەفۆنەکەی دەزانێ‌و نە لەوانە گرینگتر ئیمکاناتی ماددیت هەیە کە پێ‌یان ڕابگەی، ناتوانێ پێیان ڕابگەی. خەڵکەکەو بنەماڵەی شەهیدانیش ئەوەی دەزانن. بۆیە بە گەورەیی خۆیان لە حیزبی دێمۆکراتو هێزەکانی دیکە خۆش بوون. ئەمن باسی شەرمەندەیی‌یەکەم کرد. بەڵام هیچمان نە حیزبی خۆمانو نە حیزبەکانی دیکە بە تاوانبار نازانم هەتا ڕۆژێکی کە ئۆمێدەوارم بی‌بینین کە حیزبی دێمۆکرات هەر وەکوو هێزەکانی باشووری کوردستان کە لەنێو خەڵکی خۆیاندا هەن و دەسەڵاتیشیان هەیە دەتوانێ پێ‌ڕابگا. بەڵام ئەو وەختی ئەگەر نەکرا، حیزبەکان نەک هەر شەرمەندە دەبن، تاوانباریشن. ئیدی ئەوکات هەرچی پێ‌یان بڵێی هەقە، بەڵام ئێستا نا.

ئەلیاس کارەوۆ: باسی شانازی‌یەکانی پێشمەرگەو تۆمارکردنی داستانە فەرامۆش‌نەکراوەکانی ئەو ڕۆڵە ئازایانە دەورانێک ویردی زمانی گەورەو چووک بوو. ئایا ڕەوایە ئەو مێژووە هەروا بە ئاسانی لەبیر بچێتەوەو ئاوڕی لێ نەدرێتەوە؟ لەو بارەیەوە چیتان کردووە ئەسڵەن هیچ پلانێک بۆ وەسەریەک خستنەوەی ئەو مێژووە هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو پرسیارەو بەشێکی دیکەش لە پرسیارەکانت وا دەردەخەن هەر وابزانە ئەمن لە سەروی حیزبی دێمۆکراتدام یان لانی کەم بەشێکم لە ڕێبەرایەتیی حیزب. ئەم وتووێژەی دەگەڵ من دەکری وەکوو یەک نەفەر دەکرێ نەک وەکوو حیزب. بۆیە ئەمن لەجیاتی حیزب جواب نادەمەوە. دەزانم بەشێک لەو داستانانە وەکوو ماددەی خام تۆمار کراون. بەڵام ئەوە تەنیا کەرەسەی خاوە. زۆربەی هەرەزۆری ئەو حەماسانە لە ئارشیوی حیزب، بە تایبەتی ئارشیوی ڕادیۆی دەنگی کوردستاندا پارێزراون. ئەوە دەبێ وەختی خۆی پێی ڕابگەن‌و قۆرمووڵە بکرێن‌و پاشان جەمعبەندی بکرێن. ڕەنگە ئەگەر هەمووی ئەوانە بێنی نە لە توانای کەس‌دا بێ ئامادەیان بکا و نە ئەگەر ئامادەش بکرێن کەس هەیە بیانخوێنێتەوە. ئەوە عەمەلی نیە. بەڵام دەبێ ئاوی ئەو قارەمانانە تۆمار بکرێن‌و نموونەی بکرێن. ئەزموونەکانیان وەکوو ئەزموون بدرێتە دەستی بەرەکانی داهاتوو. ئەوە دەکری ببێ.

بەس ئەمن شتێکم گوتوە نەک بە دیفاع لە حیزب، هەر وەک واقیعییەت. لەڕاستی‌دا مێژوونووسین نە کاری سیاسی‌یەکانەو نە کاری ئەوانەیە کە لەحیزبەکاندان. چونکی بە دەرەجەی یەکەم نای‌زانن. بە هەمووو ڕێبەرانی حیزبە کوردستانی‌یەکان بەقەت کەماڵ مەزهەرێک نازانن تاریخ‌نووسین چیە. خۆ ئەوە گوناح نیە.

لەلایەکی دیکەش تاریخ دەبێ ئەو کەسانە بینووسن کە کاریان مێژوونووسینە. ئێستا ئەمن قەولم دا ئەوەندەی عەقڵم بڕی دەشکیو بیرەوەرییەکەم ڕێگام پێ‌دەدا، خیلافی واقیع نەڵێمو ناشیڵێم. ئەگەر شتێکم لێ کەوتبێ لەبەر ئەوەیە خەرابم لەبیرە. بەڵام بە هەرحاڵ ئەمن بە ئەندامێکی لەحیزبی دێموکرات گەورە بووم. فکرەکەم دەگەڵ ڕێیە. جاری وایە عەیبەکانی لەلای من ون دەبن. جوانەکانی لای من زیاترن. بۆیە دەبێ خەڵکی بێ تەرەف ئەو تاریخەی بنووسن.

باشترین کار بەباوەڕی من ئەوەیە ئەو کەسانەی دەحیزبدا دەمێننەوە، بیرەوەرییەکانیان بنووسنو بیانخەنە بەردەستی مێژوو نووسان. لەپاشانیش ئەگەر مێژوونووسێک موراجەعەی کرد بۆ وەرگرتنی بەڵگەو سەنەد لەبارەی ئەو ڕابردووەوە، بەسەخاوەتو دڵفراوانییەوە بیخرێتە بەر دەستی.

عەباس کاروان: هاوکاریی بێدریغی خەڵکی کوردستان دەگەڵ هێزی پێشمەرگە لە هەموو بارێکەوە شتێکی لەبیرنەکراوە. ناکرێ باسی مێژووی خەباتی چەکداری بکەیو نەخشی خەڵک وەلا بنێی. پرسیار ئەوەیە ئێوە چۆن دەتانتوانی بەدایم ئەو خەڵکە ئامادە ڕابگرن لەکاتێک دا ئەوان لەوپەڕی بێ ئیمکاناتیو دەست-کورتی دا دەژیان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە حیزبی دێموکرات ئەو هونەرەی هەبووە کە داخوازەکانی خەڵکی باش لەبەرنامەی خۆیدا گەڵاڵە کردوە، بەڵام تەعاروفم دەگەڵ کۆمەڵانی خەڵک نیە ئەگەر بە ئینسافەوە پیاو بڵێ، ئەوا ئەوانن کە ورەیان داوە بە تێکۆشەرانی حیزب پێش ئەوەی تێکۆشەرانی حیزب ورە بەوان بدەن. هەڵبەت حیزبی دێموکراتیش نەخشی خۆی هەیە. با بڵێین ڕەنگدانەوەی ئەو خەباتو قارەمانەتی‌یە لە ئەدەبیاتی حیزبی دێموکراتو هێزە سیاسی‌یەکانی دیکەدا بەگشتی، تەبلیغاتی سیاسی، هەوڵی ڕوونکردنەوەی خەڵک لەسەر جینایاتی ڕێژیم لەسەر مافەکانیانو لەسەر داخوازەکانیان ئەوانە بە بێ‌شک تەئسیریان هەیە لە ئامادەکردنی خەڵکدا بۆ فیداکاریی زیاتر. بەڵام ئەو تەئسیرە لەسەریەک دوو لایەنیە. لەتەحلیلی نیهاییشدا ئەوە خەڵکن کە هەم ورەو هەم ئیمکانات دەدەن بە تێکۆشەرانی ڕێگای ڕزگاری. خەباتکارانی ڕێگای ئازادی یەک شانازییان هەیە کە دەبنە پێشەنگ بۆ فیداکاری. بەڵام سەرمایەکە هەمووی ئی خەڵکە.

عەباس کاروان: لەماوەی ساڵانی شەڕ دژی کۆماری ئیسلامیدا حیزبی دێموکرات پێویستیی بە چەک-وچۆڵی زۆر، لیباسو کەوشی پێشمەرگە، دابین کردنی جێگاو خواردەمەنیو هەروەها راگوزەرو زۆر شتی دیکەش هەبوو کە هەمووی پێویستیی بە توانای زۆرو بەرنامەڕێژیی دەقیقو مودیریەتی دروست هەبوو. دەکرێ ئەزموونەکانی خۆتان لەو بارەیەوە باس بکەی؟ تۆ خۆت قەت لەو بەشانەدا کارت کردوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەمووی ئەوانە دەبن. بەڵام لە حیزبی دێمۆکراتدا لە هیچ هێزێکی دیکە ناتوانی ئیدیعا بکا کە هەموو ئەوانەی بە تەواوی و بەشێوەیەکی ڕێکوپێک ئەنجام داوە. لەبڕیاردانەدا ئەمن بەشدار بووم کە مەسەلەی بۆ تەئمینی لیباسی پێشمەرگە دەبێ چ بکەین یان موهیمماتی پێشمەرگە چۆن دابین بکەین. بەڵام وەکوو ڕاستەوخۆ بۆخۆم دەکاری تەداروکاتی و شتی وادا بووم، تەنیا دەتوانم بڵێم دوو، سێ مانگێک ئەوەی کە ناومان لێنا "مانگی دیفاع لە ئازادی" و "مانگی هێرش بۆسەر دوژمن" و پاشان مانگی دیکەشی بەدوودا هاتن. ئەمن لەو ماوەیەدا ڕاستەوخۆ دەستم لە تەداروکاتی بەشێک لە هێزی پێشمەرگەدا هەبوو، یانی لەڕاستیدا ئەو بەشەی کە پێوەندیی بە دیفاع لە خەتی جادەی نێوان پیرانشار و سەردەشتەوە هەبوو، تەداروکی بە دەرجەی یەکەم کەوتبووە سەرشانی من. دیارە ئەمن لەمحیوەرەکەی خۆم دادەنیشتم و تەنیا چەند جارێک سەری هێندێک لە شوێنەکانی دوورترم دەدا. بەڵام لە خواردەمەنییەوە بگرە هەتا چەک و تەقەمەنی و ئەوانە هەمووی دەگەیشتە ئەو شوێنە کە ئەمنی لێبووم و لەوێرا بەسەریاندا تەوزیع دەکرا.

هەیاس کاردۆ: لەسەر یەک ئەزموونەکانی خەباتی چەکداری، یان باشترە بڵێم دیفاعی چەکدارانەی حیزب لە دەورەی کۆماری ئیسلامیدا چۆن هەڵدەسەنگێنی و قازانج و زەرەرەکانی لەچیدا دەبینی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆر کەس لەوانەی بۆخۆیان دەگەڵی ئەبوون و شانازیی بەشدارییان تێیدا نەبووە، تەنانەت ئینسانی ڕووناکبیریش ئەو خەبات و فیداکارییە بە بێهوودە دەزانن. تەنانەت ئەمن لە پیاوی "ڕووناکبیر"م بیستوو کە ئیمە هەموو هێزە سیاسییەکانی بە تاوانبار زانیوە. یانی ئەو کەسەی کە دەفەزەرەدا هەیە و ناوی نابەم، گەیاندیە جێگایەک کە ڕێبەرانی کوردی بە تاوانبار لە قەتڵوعامی خەڵکی هەڵەبجە و ئەنفال و ڕووداوێکی دیکەی وەکوو کوشتاری بارزانییەکان و ئەوانەدا ناو برد. بەڵام ئەمن جۆرێکی دیکەی لێ دەڕوانم.

ئەزموونەکە بۆخۆی دەبێ زیاتر موتالەعە بکرێ، شتی لەسەر بنووسرێ و جەمعبەندی بکرێ بۆ ئەوەی نوختە لاواز و بەهێزەکانی ئەو دیفاعە چەکدارانەیەی کورد لە هەموو دەورەکانی مێژوودا - نەک هەر ئەوەندەی حیزبی دێمۆکرات یان ئەو چەند دەساڵەی دوای هاتنەسەرکاری جمهووری ئیسلامی - دەرکەوێ. بەڵام ئەمن پێموایە ئەو خەباتە چەکدارانەیە دەسکەوتی زۆر گەورەی هەبووە. خوێنبایی شەهیدەکان تەنیا ئەو وەختە وەدەست کەوتوە کە ئازادی وەدەست بێ کە ئامانجی شەهیدەکانە. کە ئازادی وەدی نەهاتوە، ئێمە ئەومان وەرنەگرتۆتەوە، بەڵام بە مانایەک ئەو خوێنانە هیچیان بەفیڕۆ نەچوون. ئەگەر کورد هەیە، ئەگەر ئەو ئاگاهییە سیاسییە هەیە، ئەگەر ئێستاش لە هەموو موعادەلاتێکدا بۆ نموونە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەگەر کورد حیسابی لەسەر دەکرێ هەمووی لەو خەباتەوەیە. هەر ئەوڕۆژانە لە هێندێک تەلەڤیزیۆنی خاریجی

کە بەناوی ئێرانی‌یەکانەوە قسان دەکەن و مامورایین، چەندجارم گوێ لەوە بوو کە بەشانازی‌یەوە باسی ئەزموونی کوردستانیان دەکرد. باسی ئەوەیان دەکرد کە دەبێ لە کوردستان فێر ببن ئۆلگۆویەرداری بکەین، بە تایبەتی لە جەژنەکەی ٢٣ی بانەمەڕ. ئەوە نیشانەی ئەوەیە کە ئەو خوێنانە بەفیڕۆ نەچوون. ئەوە بەرهەمی ئەو خەباتو قوربانی‌دانەیە.

ئەمن ئەو کەسەی کە گوتم ئاوای باس کردوە بە ئەدەبەوە دەگەڵ خۆی بەرخوردم کرد. بەڵام لەکن یەک، دوو دۆستان گوتم ئەگەر ئەو خوێنانە نەبان، ئەو فیداکاری‌یە نەبایە، ئێستا ئەو برادەرە بە جاشیش کەس قبووڵی نەبوو. نەک هەر تێکۆشەری ڕێگای ئازادی نەدەبوو و قسەی زەلامی نەدەکردن، تەنانەت بە جاشیش کەس قبووڵی نەدەکرد. چونکی جاش لەواقیعدا لە سێبەری پێشمەرگەی‌دا نان دەخوا. وەختی خۆی دەیان‌گێڕایەوە کە هێندێک لە جاشەکانی کوردستانی عێراق هەر وەخت مەعاشەکەیان وەردەگرت دەیان‌گوت خوا لە مەلامستەفای بەزیاد بکا. چونکی ئەگەر مەلا مستەفا لەشاخی نەبێ دەوڵەتی عێراق ئەوان بۆ بەجاش وەردەگرێ. ئەگەر ئەو فیداکاری‌یە نەبایە ئەو وشیاری‌یەی خەڵک نەدەبوو، نە ئەو جەژنەکەش زیندوویەی ئێستا هەیە دەما، نە تەنانەت هێندێک ئازادی‌و سەربەستی کە ئێستا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەیە دەبوو، جمهوری ئیسلامی ئێستاش نەی‌توانیوە ڕۆژێک لە ڕۆژان دەسەڵاتی خۆی بەسەر خەڵکی کوردستاندا بسەپێنێ. نەی‌توانیوە زۆر لە قانوونە کۆنەپەرستانەکانی بەسەر کورددا بسەپێنێ. ئەوە لەبەر ئەوەیە کە کورد دیفاعی لە خۆی کردوە. ئەمن لێی پەشیمان نیم، بە بەفیڕۆچووی نازانم. سڵاو نەک لەگیانی شەهیدان لە قەترە قەترەی خوێنەکیان دەکەم.

هێندێ شت لەسەر کۆنگرەکانی حیزبی دیموکرات

عەباس کاردۆ: با بگەڕێینەوە سەر ڕەوتی باسەکەمان. بڕوێنی دوو تۆزێ، بان ڕەکی باوە "جەناح" لە نێو حیزبدا بە درێژایی ساڵانی سکرتێریی جەنابتان چی بەدواوە بوو؟ بۆ نەتانتوانی ئەو دیاردەیە کۆتایی پێ بێنن؟ دەڵێن مامۆستا قازانجی خۆی دەودا دەبینە ئەوە هەتا چەند ڕاستە؟ ئەدی لایەنی بەرامبەر چ قازانجێکی دەودا دیوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانە کە دەڵێن فڵانکەس قازانجی خۆی دەودا دیوە کە جەناح هەبێ، تەوزیح نادەن قازانجەکە دەچی دایە. هەموویان موافیق و موخالیفە دەزانن کە ئەمن لە تەواوی ماوەکەدا ئارەزووم ئەوە بووە کە لێم گەڕێن لە کۆمیتەی ناوەندیشدا نەبم. باشە قازانجی من لەچی دایە؟ ئاخر دەبێ شتێک هەبێ. دەبێ کەسبی مادیی لێ بکەم؟ دەبێ قازانجی مەقامی لێبکەم؟ مەقامێک کە ئەمن هەر شەرم دەکەم بە مەقامی بزانم. شانازیی پێوە دەکەم، دەبێ هەموو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی، تەنانەت جێگرو هوشیارو کادری خوارێش بە مەسئوولییەتی بزانن لەبەر ئەوەی مەسئوولییەتێکی تەقەرەیی یە لەسەر شانیان ئەگەر وەری بگرن. بەڵام مەقامی چی؟ ئەمن زۆرجار ئەو عیبارەتە بەکار دێنم کە بە هەموو حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە بێکەمان لە پاشڕەوی کوردستانە، بە هەموومان دوو گەز عەرزمان نیە کە یەکێکمانی تێدا بنێژرێ. کام ئیمتیاز، کام مەقام، کام خۆڕانان؟ خۆهەڵسانێن لەسەر خەڵکی، ئەمن بۆخۆمی بە شەرم دەزانم. کەوابوو چ قازانجێکم لەودا هەبوو؟

لەسەر ئەوە کە بۆ کۆتایی نەهاتووە، ئێمە هەموو هەوڵی خۆمان داوە، هەرچەند هەوڵدان ئەرکێکی ئینسانی-یە، لە هەمان کاتدا ناتوانی حەتمەن هەدەفەکە دەستەبەر بکا. دەنا ئەمن گەیشتمە ئەو جێگایەی کە لە کۆنگرەی دوازدەدا پێشنیاری بڕیارێکم کرد کە جارێکی دیکەش ئیشارەم پێ کرد، کە هەموو جۆرە دەستە بەندی یەک بە تاوان تا سنووری خەیانەت دابنرێ. یانی هەتا ئەو ڕادەیە چووینە پێش. پاشان ئەمن دەستە بەندیی پێ بیان نەبێ، وەختێکی ئەمپەرێکی ئاوام دروست کردوە. وای دادەنێم یەک لە میلیاردیش ئەمن پێمخۆشە ببمە سکرتێر بەڵام ئەمن تەقریبەن بە نیوەزۆری، نیوەزۆری یەکە ئەوە بوو کە گوتوومە ئەگەر ئەو مادەیە لە پێڕەوی نێوخۆی حیزب هەڵگیرێ ئەمن لەنێو حیزبی دیمۆکراتدا نابینن. ئەویش ئەوە بوو کە هیچکەس ناتوانێ زیاتر لە دوو دەورەی بەدوای یەکدا ببێتە سکرتێری حیزب. باشە ئەگەر وایە ئیدی دەستە

بەندی بۆ بکەم؟ وەختێکی بۆخۆم کۆسپێکی ئاوام دروست کردوە. کۆسپێکی قانوونی کە بە هیچ جۆر ناتوانم بیسەوە سکرتێر، نەگەریش بە فەرزی مەحاڵ بمەوێ کە قەتم نەویستوە.

بەڵام ئەوانەی قسە دەکەن بە هەموو جۆر قسان دەکەن. پێمخۆشە ئەوەش لە مێژوودا سەبت بکەم کە تەفەرێکی موخالیفی من، لەگەڵ دوو کەس بەدژی من قسەی کردوە. یەکێکیان پیاوێکی بەدینو مەلاو ڕووحانی بووە. لە لای ئەو کەسە لەبارەی منەوە گوتوویەتی بابە مەلای چی‌و ڕووحانیی چی. نارەقی دەخواتەوە، چ دەکا، چ دەکاو چ دەکا. هەر ئەو پیاوە لەگەڵ پیاوێکی لائیک باسی منی کردوە. گوتوویەتی کوڕە وازی لێ بێنە. ئەوە مەلایە، ئێستاش نوێژ دەکا، ڕۆژوان دەگرێ‌و لەو شتانە. چونکە لە کن ئەویان پێی وایە بەوەی چووک دەبمەوە لەکن ئەوی دیکەیان پێی وایە بەوەی چووک دەبمەوە. یانی بە هەموو زمانێک ئەو جۆرە کەسانە قسان دەکەن کە بە خۆشییەوە ژمارەیان زۆر کەمە. یەکجار یەکجار ژمارەیان کەمە. ئەمن نالێم ئەوەندە خۆشەویستم یان جێگەو پێگەی ئەوەندە قایمم لەنێو کۆمەڵی کوردەواری‌دا هەیە. بەڵام بە خۆشییەوە دەوەی‌دا سەر نەکەوتوون.

ئەمن بە هەموو ئیمانەوە دەڵێم ئەوانەی لە نێو حیزبی دیموکراتی کوردستاندا پێش لەتبوونی‌و ئەوانەی ئێستا لەنێو دوو حیزبی دیموکراتدا منیان بە جۆرێک لەجۆران خۆش دەوێ، بە دەیان بەرابەری ئەو کەسانەن کە ناخۆشیان دەوێم. چونکی ئەمن لە کەسم شتێک غەیری دۆستایەتی‌و ئیحتیرامی موتەقابیل نەویستوە. زۆر جارم گوتوە، یەک کەس خۆشی بوێم پێم بە سەت کەس دەبێ کە ڕیاییم لەبەر بکا، پێم بە میلیۆن کەس دەبێ کە لێم بترسێن. بۆیە قەتم وا نەکردوە کەسێک لێم بترسێ، ئاخر بۆچی لێم بترسێ؟ لەبەر لەشکری زۆرم لەبەر عەشیرەتی زۆرم لەبەر ماڵی زۆرم یان لەبەر دەسەڵاتی زۆرم؟ بەڵام وەکی عەرزم کردی ئەو کەسەی موخالیفە هەوڵی دنیایە دەدا کە زۆریش مەزبووحانەیە. پێمخۆشە خەڵکی دیکە قەزاوەت بکەن داخوا ئەو هەوڵانە چەندیان تەئسیر داناوە. لە ماوەی ئەو لەتبوونەدا بە هەزاران لاپەڕە ڕەش کراوەتەوە لە زیندی ئێمە. هەرکەس وەدوای کەوتبێ زۆر بە هاسانی دەزانێ کە لە خەراپترین حاڵەتدا سەتا نەوەدی بۆ من بووە. داخوا هەر ئەوە کە هەموو هەوڵەکە لەدژی منە بە هەموو جۆریش، بێ ئەوەی کابرا قەدری قسەی خۆی بزانێ، ئەوە نیشانەی ئیفلاسو ناتوەنیی وان نیە؟

جا وەکی عەرزم کردی با ئەوەی دووپات کەمەوە کە ئەو کەسە یان ئەو کەسانەی وا دەڵێن، بۆخۆیان ئیقرار دەکەن کە بۆیە یەکگرتنەوەی ویستوە هەتا خۆی بە قووەت بکا. یانی بە ئاشکرا دەڵێ ئەمن قازانجی خۆم لە یەکگرتنەوەدا دەبینم. ئەوە بۆخۆی ئیعتیراف دەکا ئەمن نەمگوتوە. هەرچەند واش نیە چونکی ئەمن بۆیەم وا نەکردوە. بەڵکوو یەکگرتنم پێ باش بووە نەک لەبەر قازانجی خۆم. یەکگرتنی جیابلانەوەی ویستی خەڵک بووە لەبەر ئەوە ویستوومە. بەڵام ئەو دەڵێ مەسڵەحەتی خۆی دەودا دەبینی.

عەباس کاردۆ: لەماوەی ساڵانی نێوان کۆنگرەکانی یازدەو دوازدەدا دیارترین چالاکی و کاری بەرچاوتان چ وەک سکرتێرو چ وەک حیزب بە گشتی چی بوو؟ ئەدی بەربەستەکانتان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەربەستەکان دیارە بەداخەوە لە هەمووی ئەو ماوەیەدا هەر هەبوون. خۆ بەربەست هەر ئەوە نیە یەکێک بێ ڕێگات پێ بگرێ. بەڵام بەربەستەکان بەردەوام بوون و زیاتریش بوون. یانی تیمکانی جموجۆڵ و ڕاپەڕی زۆر نەبوو. ئێستا ئاوی دەنێی حاوەردی و هاوپێوەندی لەگەڵ بزووتنەوەی کورد لە باشووری کوردستان، یان بەرتەسکیی ئیمکانات، یان دژواریی هەلومەرجە لەنێو خۆی وڵاتدا بۆ هەموو جۆرە کارێک، زۆر لە مەسەلەکە ناگۆڕێ. خۆلاسە بەربەستەکە هەبوو. ئەگەر موتەواز‌یعانەو واقیعبینانە قسە بکەین، دەشکرێ بڵێین زیاتر لەو ماوەیەداو تەنانەت هەتا چەند ساڵ لەوە پێشیش و بە مانایەک هەتا ئێستاش، کاری ئێمە ئیدامەکارییە، مانەوەیە، خۆئامادەکردنە بۆ ڕۆژانێکی لەپێشمان. چونکی ئەمن هەلومەرج بۆ گۆڕان لە داخلی وڵاتدا ساڵ بە ساڵ ئامادەتر دەبینم یانی ئەگەر لە دەساڵ لەوە پێشەوە بی گرین، ئەوە نەک لەبەر ئەوەی هێندێک ئارەزوو دەکەن یان بە حیساب لێک دەدەنەوە تەفسیر دەکەن کە گۆیا موو‌شەکەکان و تەیارەکان لەلایەن وڵاتانی خارجییەوە بەڕێوەن. ئەو ئیحتمالەم نە قەت پێ خۆش بووە، نە پێم چاک بووەو نە تەنانەت بە نێزیکیشم زانیوە هەتا ئەو سەعاتەشی دەگەڵ بێ. دیارە بە موتەئەسیفیشی نازانم چونکی ناکرێ پێشبینیی ئاوا بکرێ.

بەڵام وشیاربوونەوە و ڕووبەڕووبوونەوەی بەرچاوی خەڵک، دەرکی زیاتری ماهییەتی کۆماری ئیسلامی لەلایەن کۆمەڵانی خەڵکەوە، ئەوانە هەموو پێتدەڵێن کە ڕۆژانی باشتر لە ئێراندا لەپێشن. مەسەلەکە ئەوەیە هەتا چەند ساڵ لەوە پێش خەڵکی ئێران - کە باسی خەڵکی ئێران دەکەین، ئەوانە دەڵێین کە لە دەوڵەتدا بەشدار نین - بەسەر دوو جەناحی نێو حاکمییەتدا بەش ببوون. ئێستێ ئەوانەی دەکرێ پێیان بڵێین خەڵکی ئێران هەموویان لەلایەکن. ئەوانەش کە دەحاکمییەتدان، هەموو لەلایەک نین بەڵام بەهەر حاڵ کەوتوونە لایەنی بەرامبەر، هەرچەند لەنێو ئەوانیشدا دیارە پەرشە بڵاوی و ناکۆکی دەبینرێ کە ئەوەش کۆمەگێک دەبێ بە کۆمەڵانی خەڵک کە لە هەوڵی گۆڕینی ئەو نیزامەدان. یانی دەتوانم بڵێم کاری ئێمە زیاتر ئەوە بووە ئەم حیزبە وەکوو ڕێکخراوێکی موعتەبەر بهێڵینەوە، پاشان هەوڵ بدەین ئامادە بین، خەڵکەکەمان ئەوەی دەنێوخۆی وڵاتدایە ئامادە بێ. پێوەندیمان دەگەڵ خەڵکی بەهێزتر بێ، پێوەندییەکانمان دەگەڵ دنیای دەرەوە بپارێزین و پەرەیان پێ بدەین، دیارە بە پێی توانا، چونکە تواناکان بەرتەسکن.

عەبباس کاردۆ: ئێوە نەتان توانی کۆنگرەی دوازدە لە هەرێمی کوردستان‌و لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی برایانی کورددا بگرن‌و ناچار کەرکووکتان هەڵبژارد کە لە ژێر دەستی حکوومەتی ئەوکاتی عێراقدا بوو. ئەوە بۆ کرا؟ بەرپرسانی هەرێمی کوردستان چۆن سەیری ئەو مەسەلەیان کرد‌و خۆتان چۆنتان لێک دایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە هەتا کۆنگرەی سێزدە، بۆ هیچ کۆنگرەیەکمان هەرنەبێ‌یەک ڕێک نەکەوتوە کە حیزبی دێموکراتی کۆنگرەکانی لەو شوێنانە بگرێ کە لەژێر دەسەڵاتی حکوومەتی ئەوێدان. کۆنگرەی نۆ(٩)مان لە جێگایەک گرت کە لەڕاستی‌دا حکوومەتی هەر لێ‌نەبوو. بۆخۆشت لەوێ بووی، لەگەڵ بەڕێزان"مان گرت کە کەس هەر فکریشی نەدەکرد لەو شوێنە کۆنگرە بگیرێ. شوێنێکە پێم‌وایە لەبیرتە کە دوو ڕۆژ دوای تەواو بوونی کۆنگرە ڕنووی بەفری بە سەردا هات. زیندانیشی لێ‌بوو، مەقەڕاتیشی لێ‌بوو، هەمووی وەبن خۆدان کە بەداخەوە زیندانی‌یەکیش هەر مرد. یانی وەبن بەفرێ کەوتەوە هەتا دوو، سێ ڕۆژان جەنازەکەشی دەرنەهاتەوە.

کۆنگرەی دە(١٠) ئێمە پێمان‌خۆش بوو، ئاواتەوومان دەکرد لە سێبەری حکوومەتی کوردی‌دا بگرین. هەلومەرج وابێ کە دەعوەت بکەین لە نوێنەراتی دەوڵەتێکو‌و حیزبەکانیش کە لەوێ‌دا بەشدار بن‌و لە کۆبوونەوەی کردنەوەی کۆنگرەدا پیرۆزبایی‌مان لێ‌بکەن. بەڵام هەلومەرجەکە ئەو ڕێگایەی نەدا. بۆیە - هیوادارم پێ‌یان ناخۆش نەبێ ئاشکرای بکەم - دەگەڵ حیزبی شیوعی کوردستان قسەمان کرد. ئەوان لە هەولێر جێگایان داینێ. زاهیرەن بەحزبی حکوومەتی هەرێم بوو، بەڵام لە باتین‌دا نە ئێمە لە حکوومەتی هەرێم‌مان دەشاردەوە نە دەسەڵاتدارانی حکوومەتیش هێندە بێ‌ئاگا بوون کە نەزانن. ڕەسمەن بە ئاگاداریی وان نەبوو. وەک شتێک بێ‌هێنەر ناوی مەعجبە، ئەوانیش گوێی خۆیان لێ‌ناخنی‌و ئێمەش کۆنگرەکەمان بە خۆشی گرت. کۆنگرەیەکی زۆریش دوورودرێژ بوو، دە ڕۆژی خایاند. ئەوە بەڕاستی بۆ من یەکێک بوو لە شتە خۆشەکان لە بیرەوەری‌یە خۆشەکانی مێژووی حیزبی دێموکرات. بۆ ماوەی دە ڕۆژان ئێمە دەوری دوو سەت(٢٠٠) کەسمان لە کۆبوونەوەدا بووین. بەڵام دراوسێی ئەو ماڵەی ئێمە کۆنگرەمان تێدا گرت، نەیان‌دەزانی لەو شوێنە چ خەبەرە.

تەنانەت ئەو وەختی هێندێک ناکۆکی لە بەینی حیزبی شیوعی‌و هێزەکانی دیکەی کوردستاندا ڕووی دابوو (دیارە ڕاست ئەو دەمی نەبوو، کەمێک پێشتر بوو)، بۆیە هێندێک کەس وایان لێک دابۆوە کە وا دیارە حیزبی شیوعی بەرنامەیەکی بەدەستەوەیە، چونکی خەڵکی لێرە کۆ کردۆتەوە. ماڵەکە گەورە بوو و داشمان‌نابوو نابێ لەو ماڵەی بچینە دەرێ لە ماوەی ئەو دە ڕۆژەدا. ئەو جۆرەی کۆنگرەی لێ‌دەگیرا ئەوە لێی دەگیرا، ژوورەکانی دیکەش بۆ نوستن بوون ئەوە هیچ. بەڵام حەوش‌و حەسارێکی زۆری هەبوو کە پارێزگاریی ئەو حەوش‌و حەسارو ماڵەی هەمووی بەدەستی پێشمەرگەی خۆمانەوە بوو. جگە لەو کەسانەی وەک پەزیرایی

کاریان دەکرد کە خەڵکی زۆری دەویست، بە هەمووییەوە دوو سەت(٢٠٠) کەسی تێ بوو. پێشتر گوتم ئەندامانی کۆنگرە سەت و چارده(١١٤) کەس بوون. بەڵام لەپشتی حەوشەوە کە دەچووینە دەری، ئەوجار حیزبی شیوعی زەحمەتی زۆری کێشا بوو کە بە ئەمنی پێشمەرگەی زۆرەوە ئەمنیەتەکەی دەپاراست.

بۆ کۆنگرەی یازده(١١) ئێمە دەمان ھەوڵماندا بتوانین لە شارێکی ھەرێمی کوردستان کۆنگرە بگرین. بەڵام مومکین نەبوو. بەدزی ھەر نەدەکرا. بە دەلایلی سیاسی، دیپلۆماسییش ئەمانتوانی موافەقەت وەربگرین. ناچار ئەویشمان ھەر بردە دەرەوەی تیرە. خۆ خەراپ نیە بگوترێ کە کۆنگرە لە ھەرجێیەکی بگیرێ گرینگ ئەوەیە چیی تێدا باس دەکرێ و چ بڕیارێکی تێدا دەدرێ. خۆ عەیب نیە چونکە ئەویش ھەر خاکی کوردستان بوو. بەڵام ئێمە ھەر دوو کۆنگرەی یازدەو دوازدەمان لە کەرکووک گرتوو لەژێر پارێزگاریی دەوڵەتی عێراقیشدا بوون. بۆ مێژوویش بی ڵێم، ئەوانیش زەحمەتێکی یەکجار زۆریان کێشا بۆ پارێزگاریی ئەو دوو کۆنگرەیە. دەگەڵ ئەوەی تێچووی کاریەکەمان لە ھەموو حاڵەتێکدا ھەر زۆر بوو، وامان کردبوو دوژمنمان پێی نەزانی. بەڵام دەگەڵ ھەمووی ئەوانەدا دەتوانم بڵێم بێجگە لەو ئەمنیەتەی لەسەر عەرزێ ھەبوو، لەحەوا ئەبوو تەیارەش بەسەر کەرکووکەوە نەبێ بۆ ئیحتیمالی ھێرشێکی ھەوایی کە بتوانن دیفاع بکەن. ئەوە وەکوو حەقیقەتێکی تاریخ دەبێ بگوترێ.

ئەمن ئەو شتانەم پێ باشن. ماوەیەک لەمەو بەر دوکتور کەماڵ مەزھەر یادی بەخێر بێ، وتووێژێکیان دەگەڵ کرد پێم وایە لە کوردستان تی ڤی بوو، یان تەلەڤیزیۆنێکی دیکە بوو کە لە ھەولێر کار دەکەن. باسی سەددام حوسێنی کرد کە وەختێ خۆشی دەنگی دایەوە. سەددام حوسێن بانگی کردبوو و قسەی دەگەڵ کردبوو. لەوێ دوکتور کەماڵ زۆر ئازایانە قسەی کردبوو. گوتبووی ئەوەی ئەوانە پێت دەڵێن- چونکە خەڵکی دیکەشی بانگ کردبوو لەپێوەندیی دەگەڵ مەسەلەی کوردستاندا لێی پرسیبوون- ھیچی وا نیە. ئەوانە (واتە حیزبە کوردستانییەکان) ھیچیان بەکرێگیراو نین. نۆکەری بێگانە نین. پچڕاو لە خەڵک نین. نوێنەری خەڵکو خەڵکی کوردستان پشتوانییان لێ دەکەن. بۆیە مەسەلەحەتی کوردو عێراق دەودایە کە دەگەڵیان ڕێک بکەون. ئەمن کەلیماتەکەی نالێم بەڵام مەتڵەبەکەی کە باسی کردبوو ئەوە بوو کە دەوڵەت ئیعتیراف بە حەقی کورد بکا کە مەسڵەحەتی کوردو عەرەبو ھەموو عێراقییەکانی تێدایە. ئەو قسانەی بە سەددام حوسێن گوتبوو، دیارە ئەو ھەڵوێستە ھەر ئەو وەختێ دەنگی دایەوە. بەڵام کە ئەو قسەیەی دەگێڕایەوە گوتی پیاو حەق بڵێ گرینگرێکی زۆر باش بوو. زۆر باش دەرکی دەکرد. زۆر بە ئیحتیرام بوو. ئەمن دوایە چاوم پێی کەوت گوتم دوو جار ئازا بووی. یەکیان لەو وەختەدا ئازا بووی کە بەرامبەر بە سەددام حوسێنی ئاوا دوای. یەکیشیان ئەو وەختە ئازا بووی کە پاش ئەوەی سەددام ڕووخاوە ڕۆژ ھەتا ئێوارێ جنێوی پێ دەدەن، ئەتۆ خەسڵەتێکی باش کە دەوتدا دیوە باسی دەکەی.

بەڵام با ئەمەنیش ئەوەی بڵێم. دەوڵەتی عێراق خەرجی نەکێشاین. یانی لە هیچ جارەکانێدا خەرجمان لەسەر دەوڵەتی عێراق نەبوو. عەکسی ئەوە بەشێک لەو ئەڵتەیەی ئیمان تێزیک بوو وەکوو پارێزگاری، ئێمە خەرجی خواردنو تەداروکاتی ئەوانمان دەکرد. وەکوو مادده هیچ کۆمەگی پێ‌نەکردین. بەڵام وەکوو پارێزگاری، دەکری بڵێم باشی کردو بە میلیۆن میلیۆنیش خەرجی بووە. ئەوانەی شارەزان دەزانن خەرجی تەیارەیەک کە هەر جارێ دەچێتە ئاسمانو سەعاتێک بە حەوارە دەبێ چەندە.

عەباس کاردۆ: کۆنگرەی دوازدە دیسان مەسیلەی دابەش‌کردنی دەسەڵاتو شەڕی جەناحی بوو. لەو کۆنگرەیەدا دیسان لیستی ڕێبەرایەتی هاتە ئاراوە کۆمیتەی ناوەندی لەنێوان دوو قۆڵدا دابەش کرا. تکایە باسێکی گشتی لە هێنانی لیست بۆ کۆنگرەکان بکەو بەتایبەت چۆنیەتی دابەش‌کردنی قودرەت لە کۆنگرەی دوازدەدا.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: داستانی کۆنگرەی دوازدە، داستانێکی تایبەتی‌یە. هیچ کەس لە موخالیفانو موافیقان ناتوانن ئینکاری ئەو حەقایقە بکا کە باسی دەکەم. لەپێش کۆنگرەی دوازدەدا بە ماوەیەکی زۆر ئەمن لە کۆمیتەی ناوەندی رامگەیاند کە لەو کۆنگرەیەدا هەر بۆ کۆمیتەی ناوەندیش خۆم کاندیدا ناکەمەوە. بۆیەش لەسەکاو را ناڵێم ئینستی دەڵێم کە بەهەمووومان بیر بکەینەوە ڕێک کەوین کێ سکرتێر بێ. ئەوە لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا وەکوو ئەسڵێک قبووڵ کرلو برایەوە. یانی قبووڵ کرا کە ئەمن نابم لەپاشان کە ئیدی ئەمن نابم شەڕە جەناحەکە بەڕاستی بە قووەت بوو. ئەمن دوایە ئیستیلاحی سەرگرووهم بەکار دێنا. دەمگوت دوو سەرگرووهمان هەن: کاک مستەفای هیجری لە لایەکو کاک حەسەنی ڕستگار لە لایەکی دیکە. دیارە هەرکەسەش ڕەفیقانی خۆیان هەبوون. لەوێ‌دا بوو بە ململانێو کێشەیەکی زۆر هەبوو. هەوڵیوتەقەلایەک هیچ، حەتتا ململانەی حوزووری. ئەمن ئەو شتانە بۆ مێژوو باس دەکەم. جارێکی لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا دانیشتبووین. کۆنفرانسەکان گیرابوون. ئەو وەختی چەند کۆنفرانسی مەحدوودمان دەگرت، سێ(٣) مەڵبەند یان ناوەندمان هەبوون کە کۆنفرانسی خۆیان گرتبوو. دوو کۆنفرانس لایەنی کاک مستەفای بردبوونیەوە. کۆنفرانسێک قۆڵی کاک حەسەنی بردبوویەوە. یانی ئەمن رام ناو دەبردن. کاک مستەفا ئیدی بەجارێک ئۆمێدی هەبوو ئێرەش بەرێتەوە(کۆنفرانسی دەوروبەری دەفتەری سیاسی). ئەو وەختی زۆرایەتیی بەدەست دەبوو. جارێکی هەر بە سەراحەت گوتی ئەمن سەتی حەفتاوپێنجی(٧٥%) کۆنگرەم پێ‌بێ، پێشی خەڵکم پێ ناگیرێ. یانی لێ‌دەدەم حەزف دەکەم.

کاک حەسەنی ڕستگار لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزی‌دا - هیوادارم هەموو ویژدانەکان بە بێداری ئەگەر ڕۆژێک ئەوەیان خوێندەوە قەزاوەت بکەن - گوتی کاکە ئەری ئەتۆ چیت دەوێ؟ دەتەوێ بێی بە

سکرتێر حەیارەکت بێ. بەڵام ئەدی جێگری سکرتێر چی؟ گوتی حەعلوومە، جێگری سکرتێر نیزیکترین کەس لە خۆم دیاری دەکەم. بەهەرحاڵ لەپاشان کە کۆنفرانسی دووبەرەی دەفتەری سیاسی گیرا بەلایەکەی دیکەدا شکا. هەردووک لایان لیستیان هەبوو، وای لێهات ئیدی لیستەکە هەڵبژێرا. حەتتا لەسیستمی هەڵبژاردنەکەدا ئەوەشمان دانابوو کە خەڵک ئازادن، هەرکەس دەتوانێ دەنگ بە یەکێک لەو لیستانە بدا، یان دەتوانێ دەنگ بە ئەفراد بدا. هەرچەندە هەبوو لە هەر دووک لا کە دەنگی بە ئەفرادێک بدا کە دە لیستی لایەکەی دیکەدا بوون، بەڵام ئەوە زۆر کەم بوو. لەئاکامدا ئەو لیستە لە موحیتی دەفتەری سیاسی سەرکەوت کە سەر بە کاک حەسەنی ڕەستگار بوو. دیارە جەمعێکی زۆریش بوون، چونکی لە کۆمیتەی ناوەندییشدا زۆرایەتی هەر بەو لایەنە بوو. تەواوزوەکە بەجارێک تێک چوو، ئیدی بوو بە ملمڵانە.

لەپاشان هەردووک جەناحەکە هاتن بۆلای من گوتیان ئەتۆ ناتوانی بەکشێیەوە، چونکی هیچ لایەک لە ئێمە لایەکەی دیکەی قبووڵ نیە بەڵام هەردووک لامان تۆمان قبووڵە. گوتیان ئەتۆ دەبێ مەسئوولییەت وەربگریەوە. ئەمانەت کاک بابە عەلی، کە ئێستا دوای ئەتەمووتێ هەڵوێستێکی گرتوە کە دەگەڵ هیچ لایەک نەماوە حیزبایەتی دەواقیعدا ناکا، سێ(٣)جار هاتە کن من و زۆر سادقانە گوتی ئەو حیزبەی ئەجات بدە، بۆخۆت وەکیل بە چ بۆ من دادەنێی. حەتتا لە بنکەیەکی چووکەڵە بۆم دانێی چاپەزی بکەم ڕازیم. زۆریش بەسەداقەتەوە دەیگوت. چ ئەو، چ کەسانی دیکە کە دەهاتن، دەمگوت کاکە زۆرتی دەم بکەن نابە دوکتۆر قاسملوو، بەڵام دوکتۆر قاسملوومان هەبوو دوو ئینشیعابی گەورەمان تێدا پێکهات. کەوابێ ئەمن بەتەنێ بۆم ناکرێ، وەرن دەست دە دەستی یەک بدەین با پێکەوە ئەو حیزبەی ئەجات دەین.

بەکورتی- هەرچەند کورتیش هەر نابڕێتەوە- وای لێهات ئەمن قبووڵم کرد. بەڵام گوتم ئەگەر ئەوە بێ دەبێ ئیجازەم بدەن. گوتیان کەیفی خۆتە کێ دادەنێی دانێ. چۆنی پێش دەکەی بەشی کە. ئەمن گوتم بیستو سێ(٢٣) کەسان دەکەینە کۆمیتەی ناوەندی. یانی کۆمیتە ناوەندییەکی بیستوسێ کەسی هەڵ-دەبژێرین. ئەمن بێلایەنم. دوازدە(١٢) کەس بۆ ئەو بەشەی ئەکسەرییەتی پێیە، دە(١٠) کەسیش بۆ ئەو لایەنەی ئەقەلییەتی پێیە. ئەوانەی زۆرایەتی بوون ئیعتیرازیان کرد، هاتن گوتیان ئێمە ئەوەی قبووڵ ناکەین. گوتم هیچ مەجبوور نین قبووڵی بکەن. ئەگەر قەرارە ئەمن حەکەم بم، پێم وا نیە ئەقەلییەت دەبێ سەر ببڕدرێ. دەبێ حیسابی بۆ بکرێ و بخوێندرێتەوە. ئەمن ئاوای تەقسیم دەکەم. ئەگەر نا دەچمە دەرێ چۆنی دەکەن بیکەن. حەزیش دەکەن یەک ئەفەریشیان مەدەنێ. کە وام گوت ئەوان قبووڵیان کرد.

ئەوجار هاتن گوتیان باشە ئەو دە ئەفەرە و دوازدە ئەفەرە ئەتۆ بۆخۆت دیارییان بکە. کێ دیاری دەکەی دیاری بکە.

عەباس کاردۆ: ئەقەلییەت بەو دابەشکردنە ناڕازی نەبوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەقەلییەت زۆر کەم ئیعتیرازی کرد، چونکی عەدلی عومەری دە ئیسلامدا مەشهوورە، ئەگەر عومەریش هاتبایە ئاوای بەش نەدەکرد. ئاخر دەرکەوت وەختێکی ئەوان لە کۆنگرەی سێزدەدا ئەکسەرییەتیان کەوتە دەست، لە بیست و سێ(٢٣) ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەشت کەسیان بۆ کەمایەتی دانابوون. یانی یەک لە سێیان دانابوو. لەحاڵێکدا ئێمە بە دوو ئەفەر ئەقاڕەتەوە دامابوو. جا هەردووک لایان هاتن گوتیان ئەو لیستانەی ئێمە چۆنی دادەنێی دانێ. بە هەردووکانم گوت دەزانم بۆ وا دەڵێن. هەرکام لە ئێوە وەعدەی بە ژمارەیەکی زۆر داوە. یارگیریتان کە کردوە پێتان گوتوون دەتان کەینە کۆمیتەی مەرکەزی. ئێستا ناتانەوێ بە کەس بڵێن ئێمە ئەتۆ حەزف دەکەین. دەتانەوێ ئێمە پیاوخراپ بم. باشە، لە پێناوی پاراستنی ڕیزەکانی حیزبی دێمۆکڕاتی کوردستاندا ئێمە ئەوەش قەبووڵ دەکەم. لەپاشان لە پەراتێزدا ئەوەش دەڵێم کە ئەوانەی ئەقەلییەت کردیانە مەثلاً کە فڵانکەس فلانەکەسی حەزف کردوە.

عەباس کاردۆ: یانی ئەتۆ لیستەی هەردووک لات نووسی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئێمە لیستەکەم نووسی بەڵام یەک بە یەک بانگم کردن. هەم کاک حەسەن و هەم کاک مستەفام بانگ کرد. گوتم ڕاستە ئێوە ئاواتان کردوە بەڵام وەرن بە مەشوەرەت بیکەین. هەم دوازدە کەسەکەو هەم دە کەسەکەم بە مەشوەرەت دەگەڵ ئەوەی پێیەدەگوتن "سەرگروە" دانان. بەڵام ئەوان لەسەر یەکێکی قسەیان هەبوو کە گۆیا ئێمە حەزفم کردوە. دنیایان تێ گەیاند و ئەوەشیان تێ گەیاند کە ئێمە حەزفم کردوە. ئەفەرەکەش کاک حەمە عەلی عینایەتی بوو. لە کۆبوونەوەیەکی دوای کۆنگرەدا ئەوەیان هەڵاییساند. ئەمنیش بە قەولی فارسان ڕوودەستی‌یەکی باشم لێ‌دان. گوتم باشە خەتایەکە ئێ مەو ئێمە حەزفم کردوە. بەڵام ئێستێ پێمبڵێن کێم لەجیاتی وی لابردبایە؟ یانی کێم حەزف کردبایە. ئەوجار زمانیان بوو بە تەڵەی تەقیو. چونکی دەبوو بڵێن دەبوو فڵان کەست حەزف کردبایە ئەوجار بۆخۆیان پیاوخراپ دەردەچوون. گوتم وا نەبووە بەڵام با وای دابنێین وابووە، بەڵام بڵێن کێم لەجیاتی ئەو حەزف کردبا؟ ئیدی قرەی لێ‌نەهات.

لەپاشان کە ئێمە موتتەهەم کراو ئێستاش هەر تۆمەتبارم دەکەن کە جەناح بووم، بە تایبەتی ئەوانەی ئێستا موخالیفی منن، منیان بە جەناحەکەی دیکە داناوە. ئێستا ئەگەر ئەوانی دیکە گلەیی بکەن پتریان حەق هەیە چونکە بە پێچەوانە ئەمن پێشنیارێکم کرد. گوتم پێشنیار دەکەم کۆمیتەی ناوەندی ئەو لیستەی پەسند بکا. پێم وابێ کۆمیتەی ناوەندی بە هەموویەوە چل(٤٠) یان چل و دوو(٤٢) ئەفەر بوو. گوتم پێشنیار دەکەم ئەوانە لەپشت ئەو لیستە بن و لە کۆنگرەدا جارێکی دیکە دەنگ نەدەن. ئەوەم بۆچی کرد. لەبەر ئەوەی مەبادا برادەرانی ئەکسەرییەت بەخیلافی عەهدەکەی خۆیان بچن دەنگ بەوان نەدەن و ئەو دە ئەفەرە سەر نەکەون. یان

کەمتریان سەرکەوتو ئیسان بڕینەکان سەر هەڵدەنەوە. لە موتالیدا خەلکەکەی دیکە ئازادە. ئەوان چل‌ودوو کەس بوون. بەشدارانی کۆنگرەی سەدوچل‌و هەشت(١٤٨)کەس بوون. یانی خەلکی ئازاد دوو بەرابەری چل-ودوو ئەندری کومیتەی ناوەندی زیاتر بوون. ئەوانە ئازادن دەنگ بەو لیستە بدەن یان دەنگی بەرباڵو دەدەن کەیفی خۆیانە. یانی با ئەوەش مەعلووم بێ کە ئازادیی دەنگ‌دان لە خەڵکەکەی نەستێندرابوو.

بەڵام لە کۆنگرەدا کە کاندیدی دیکەش هەبوون ئەو کاندیدایانەی کۆمیتەی ناوەندی سەرکەوتن. چونکی بۆخۆی چلوەدد ڕەئیی لەپشت بوو. تەوزیحیش درابوو کە ئەوە لەپێناوی چ دابە، بۆیە بەشی زۆری خەلکەکە دەنگیان بە لیستەکە دا و سەرکەوت. با ئەوەش بڵێین دەنگەکەی لەکن ئێمە ماوە و فیلمەکەی لەلای ئەوانە. سوسەم کردو گوێیشم نامەدی. بەڵام کاک حەسەنی شەرەفی سێ ڕۆژانی کار کرد ئەسەر دەستەگوڵێک عەتا ئامادەی کرد. کاک مستەفای هیجری بە پاداشی ئەجاتدانی حیزبی دێمۆکرات، بە پاداشی پاراستنی یەکیەتیی ڕیزەکانی حیزبی دێمۆکرات ئەو دەستەگوڵەی لە ڕۆژی کۆتایی کۆنگرەدا دا بەمن. ئەمن کە موخالیفانم لەقاپێکی شەربەتیان داومێ، پێم‌دڵێن مەلا گریندۆک، لەخۆشیی ئەوەی بە گریانەوە گوتم ئەمن نابێ خەلات بکرێم. ئەمن گوڵم بۆ چیە. ئێوە دڵتان داوە بە من. باشترین خەلات و پاداش بۆ من ئەوەیە کە یەک‌گرتوویی حیزبی دێمۆکراتم نەجات داوە. ئێوە کە ئەوەدا هاوکاریتان دەگەڵ من کردوە ئەمن پاداشی دیکەم ناوێ.

لێرەدا دوو حادیسە بڵێم چونکی ئەتۆش باست کرد کە ئەوە دەسەڵات تەقسیم کراوە. ئەمن دەڵێم دەسەڵات دابەش نەکرا، حیزبی دێمۆکرات نەجات درا. لە تۆڕەوڕی ڕەخنێکی زۆر عەزیزم لە کۆبوونەوەیەیدا پێی گوتم کە گۆیا کورسی‌یەکان بەش کراونو تەوافوق کراوە. ئەگەر ئەوە ڕاست بێ ئەمن زۆر پەداخم. ئەو لە کۆبوونەوەی گشتی‌دا بوو. دەحوایەکەیدا گوتم ئەگەر جمهووری ئیسلامی یان موخالیفانی دیکەی حیزب بەوەی قەڵس بن یان بەداخ بن کە حیزبی دێمۆکرات یەکی گرتوە، هیچ سەیر نیە. بەڵام زۆر شتێکی سەیرە کە تێکۆشەرێکی بە سابیقەی حیزبی بەداخ بێ لەوەی کە ڕێبەرانی حیزبەکەی ڕێک کەوتوون و حیزب لێک بڵاو نەبووە.

نموونەیەکی دیکە کە دەمەوێ لەو بارەیەوە بی‌هێنمەوە ئەوەیە: ئێمە کە چووین بۆ کۆنگرە، ئەو خەلکەی ئەهاتبوون بۆ کۆنگرەی هەموویان دڵیان دەمستێدا بوو. هەموو پێیان وابوو ئەو حیزبە لەوێ لێک بڵاو دەبێ. ئێمە لەبەر ئەوەی ئەو کارانەمان کردبوون کۆنگرەکەمان بە سێ(٣) ڕۆژان تەواو بوو. کە ڕۆیشتین کەمپمان دانا، زۆر بە ئیحتیاتەوە چووین لەترسی تیرۆرو شتی وا. کە هاتینەوە گوتیان دەترین پێشمەرگەمان بۆ بێنە حیسابەمان لێ بکەن. ئەمن گوتم کاکە ئەوەی ناوێ، هیچ کەس تەسەووری ناکا بەو زەرفەی ئێمە پێی هاتووینە کۆنگرەی بە سێ ڕۆژان تەواوی کەین. برۆن ماشێنی گەورە گەورە بگرن، یەکسەر سوار دەبین

لەتەکار دەچینەوە ماڵێ. چونکە جمهوریی ئیسلامی پێشبینی ناکا ئێمە ئاوا زوو دەچینەوە هەتا کەمینمان بۆ دابنێ. ڕاست وامان کرد. لێکڕا تەواوی ئەو خەڵکەی بە سێ ماشێنان هاتینەوە. ژمارەیەکی کەم مانەوە وەک تەداروکات کە دەبوو وەسایلەکان بێننەوە دەنا ئەوی دیکە هەمووی بە یەکەوە هاتنەوە. کە هاتینەوە، خەڵکە کە دیبوویان ئەوە سێ ماشێنی گەورە هاتن، ئەووەڵی نیگەران بیوون کە باشە ئەوە دەبێ چ بێ هاتۆتە سەرمان. دوایە کە دیتبوویان ئەوە ئێمەین دادەبەزین، لێکڕا تێکشکابوون کە ئەوە حیزب لێک بڵاو بووە. باتی خەڵکە کە ئەوەندە تەسەووری ناخۆشیان هەبوو. دواتر کە دەرکەوت سەرکەوتووین زۆریان پێ خۆش بوو.

ئەمن زۆر جارم گوتوە بەڵام دەمەوێ بیڵێمەوە. پاش چەند ڕۆژێک هاتین کۆبوونەوەیەکمان بۆ خەڵکی گرت. تەک هەر ساڵۆن جێگای هیچی نەمابوو، لە دەرەوەی ساڵۆنیش خەڵک ڕاوەستابوون، هەموو هەر هاتبوون. ئەمن قسەم کردو جەریانەکەم بۆ باس کردن کە چۆن بووە. هەم باسی ئەوەم کردو هەم ئەو بڕیارەم خوێندەوە کە هەموو دەستە بەندییەکی نهێنی تاوانە هەتا سەر حەددی خیانەت. کە ئەوەم خوێندەوە تەواوی ئەو خەڵکەی هەستانە سەر پێ، ناڵێم چەند دەقیقە بەڵام درێژترین چەپڵەی عومری خۆم کە دیومە لێ‌درا. بە هەموو مەسئوولییەتەوە دەڵێم حەتمەن زیاتر لە یەک‌لەسێی خەڵکە کە لەخۆشی‌یان دەگریان. ئیدی دوای ئەوە فەزایەک پەیدا بوو بەڕاستی فەزایەکی هەلەکوتی. ئەو خەڵکە هاتوچۆی یەکتریان دەکردو ناکۆکی‌یەکان لەبیر کران. ئەو هەوڵو تەقەلایە زاهیرەن بۆ ماوەیەک هەر بە تەواوی لەبەین چوو. دەتوانم بڵێم هەتا ئاخر ڕۆژی کۆنگرەی سێزدەش ئەو دەستە بەندی‌یە لەلایەن بەشەکەی دیکەوە نەبوو. دەنا خۆ ئەوانیش بێ‌دەسەڵات نەبوون ئەگەر کردبایان. بەڵام بە هەر حاڵ ناکرێ بڵێم بە کوللی لەبەین چووبوو. لەلایەکەوە بە تەواوی لەبەین چوو و لەلایەکەی دیکەوە هەر ئەو داستانەی وەختی خۆی دەیان‌گێڕایەوە لە حیزبی ئێمەشدا پەیدا بوو. دەیان‌گوت لە یەکیەتی سۆڤیەتی پێشوو جارێکی لە مەسئوولێکی حیزبی‌یان پرسیوە کە ئەوە چیە دەڵێن لە کۆمۆنیزمدا پارە(پووڵ) نامێنێ. کابرا وەڵام دەداتەوە کە: بەڵێ ئیفراتی‌یەکان دەڵێن نامێنێ، ڕێویزیۆنیستەکان دەڵێن دەمێنێ، بەڵام ئێمە وەک مارکسیست- لێنینستە واقیعی‌یەکان دەڵێین لەلای هێندێکان دەمێنێ و لەلای هێندێکان نامێنێ. ئەویش وابوو، لەلای هێندێکان نەمابوو بەڵام لەلای هێندێکان هەر مابوو. هەتا دوایە ئیدی وای لێهات بەڵگە لەسەر ئەو مەسەلەیە دەرکەوت.

مەبەستم ئەوەیە هەرچەند زۆریشم درێژ کردەوە ئەوە ناکەوێتە خانەی دەسەڵاتبەش‌کردن. دەکەوێتە خانەی نەجاتی حیزب، تەوافوق و تەفاهومێک کرا بۆ کارێکی موسبەت. هەوڵ کە ئەوە بوو جیناحبازی نەمێنێ. لەلایەک جاری جیناحەکان ڕازی بکرێن هەر کەسە بە سەهمی خۆی، لەپاشان میکانیزمێک دروست بکەین کە جیناحبازی نەمێنێ. هەر ئەویش بوو کە بۆ کۆنگرەی سێزدەش کاک بابە عەلی تەرحێکی هێنا کە هەڵبژاردنی کۆمیتەی مەرکەزی بە جۆرێک بێ کە ئەو جیناحبازی‌و یارگیری‌یە تەئسیری لەسەری نەبێ.

ئەوان جەناحبازی‌یەکەیان کرد بۆ ئەوەی لە کۆنگرەدا ئەو ئەوحەدی خۆیان کەنەوە. دیارە ئەوانیش ئەوڵی لەبەینبردنی جەناحبازی‌یان دابوو، بەڵام میکانیزمی وان شتێکی دیکە بوو. برادەرێک لە دواکۆبوونەوەی پێش کۆنگرەی سێزدەدا گوتی ئێمە جەناح نایەڵین. جا ئەو برادەرە وەختی خۆی دەگەڵ جەناحەکەی دیکە بوو بەڵام ئەو سەردەمەی دەگەڵ ئەوان لێکی گرێ دابوو. گوتم ڕاست دەکەی. زەمانێک "عبدالکریم قاسم" گوتی ئەمن فەقیر لە عێراقدا نایەڵم. دوایە کە هاتە سەرکارو ئیختیلافات لەبەینی ئەوو حیزبە سیاسی‌یەکان بەتایبەتی حیزبی شیوعی‌دا پەیدا بوو، شیوعی‌یەکان دەیانگوت ڕاستی کرد کە دەیگوت فەقیری نایەڵی.ئەوە نیە هەمووی کوشتن. گوتم ئێوە ناوا جەناح نایەڵن چونکە جەناحی بەرامبەر لەبەین دەبەن. بەڕاستییش هەموو هەوڵیان ئەوە بوو. جەناحی موقابیل دوو ڕێگای لەپێش بوو: کۆیلەتی یان ڕۆیشتن.

عەباس کاردۆ: هەروەکی بۆخۆشت باست کرد لە بوونی دیاردەی جەناحبازی‌و لەبنەوەکارکردن بۆ بێنکۆڵ کردنی لایەنی بەرامبەر نارازی بووی. بۆیە لە کۆنگرەی دوازدەدا بە ئیسراری تۆ بڕیارێکی تازە هاتە ئاراوە کە بۆ پێشبگری لە دەستەبەندیی ئەبێنی بوو. دەکری ئەو باسەو هۆیەکانی زیاتر شی کەیەوە؟ ئاکامەکەی چی بوو؟ واتە ئەو بڕیارە توانی چی بکا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بڕیارەکە ئەوە بوو کە گوترابوو هەموو ئەندام دەربڕینێک یان ڕەخنە گرتن لە هەرسیاسەتو دروشمێک یان هەر تۆڕگاو شەخسییەتێکی حیزب لە کۆبوونەوەکانی حیزبی‌و چاپەمەنیی ئێوخۆی حیزبی‌دا ئازادە بەڵام لە موقابیلدا دەستە بەندیی ئێبێنی بە تاوان عەدا سنووری خەیانەت دەژمێردری. ئەوەش بە کۆی دەنگ بێ ئەوەی یەک دەنگی موخالیفی هەبێ پەسند کرا.

عەباس کاردۆ: باشە هیچ سزایەک بۆ تاوانباران لەبەر چاو گیرا ؟ ئاخر خەیانەت تاوانێکی قورسەو هەربۆیە سزاکەشی دەبێ قورس بێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ئیشارە کرابوو کە دەبێ توندترین سزای بەدواوە بێ. جا دوایە حاڵەتێک کەشف بوو کە ئە کەرکووک لە دەوروبەری بنکەی ڕادیۆ ژمارەیەک خەریکی دەستەبەندین. (ئەوکات بنکەی ڕادیۆی دەنگی کوردستان ئە دەوروبەری کەرکووک بوو کە دوایە هاتەوە لای خۆمان). شتەکە دەیشێدا هاتە کن من، کە ئەوەم زانی لە کۆمیتەی ناوەندی باسم کرد کە شتێکی ئاوا ڕووی داوە ئێستانەوی ئادرسی بلدم. هەمووان قسەیان نەکرد، بەڵام هەرچی قسەی کرد موافیق بوون کە ئەوە دەبێ بە توندی لی‌بدری. یانی سزای توندی بۆ دابنری. کە دوایە باس کرا کێ بوون، دەرکەوت سەر بەو جەناحەن. ئەوجار کۆمیتەی ناوەندی ئەقسیم بوو. جەناحێک گوتی ئەوە دەبێ تەزەککورییان پێ بدرێ. جەناحەکەی دیکە گوتی دەبێ

دەرکردن، ئەمن هاتمە ئێوێ گوتم هاوڕێیان ئەو گوناحەی کراوە نە هێندە کەمە کە بڵێی بێ لوتفیتان فەرمووە، نە هێندەش گەورەیە کە بونیانی حیزبی دیمۆکراتی لەرزاندبێ. کەوابێ با سزایان بدەین بەڵام سزای دەرکردن نەبێ. پێموابێ پێنج(٥) کەس بوون. هەموویان سزایان بۆ دیاری کرا. وا بزانم یەکدوویەکیان بۆ ماوەی شەش(٦) مانگ لە ئەندامەتی هەڵپەسێردران. یەکدوویەکیان پلەیەکی کادرەکییان لێ ئەستێندرایەوە یانی هاتنە خوارتر. شتێکی لەو بابەتە بوو. کەسێ دوایە لە وەختی ئیختیلافدا هەموویان موتتەفیق بوون، لە کۆبوونەوەدا بەگژ مندا هاتن کە ئەتۆ بۆخۆت لەسەر ئەوەی ئەوانە دوو قسەی نهێنییان پێکەوە کردوە، پێنج کەست لە حیزب دەرکردن. گوتم بڕیارەکان ماون لە دەفتەردا نووسراون. هەمووشتان لەبیرتانە کە لە کۆمیتەی ناوەندیدا داستانەکە ئاوا بوو. بەڵام دوایە دەفتەری سیاسی بڕیارەکەی داوە تەک ئەمن. ئەو تەعدیلەش لەسەر پێشنیاری من بووە یەک ئەفەریشیان دەرنەکراوە. جا کەسیان دەرنەکرا. دیارە هەبوون هەر لەوانە کە سزا درابوون ڕۆیشتن. ئەوە نابێتە دەرکردن چونکە زۆری ئەوانەی لە حیزب ڕۆیشتوون قەت سزا نەدراون.

عەباس کاروان: خودی بڕیارەکە هیچ شتێکی دروست کرد کە خەڵکی لێی بڕەنگێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەزانی چۆنە لەو جۆرە شتانەدا ئەوەی ڕەقیبە بەسەر ئینسانەوە، ڕەقیبی واقیعی تەنیا ویژدانو قەناعەتە. دەنا ئەوی دیکە هیچ شتێک مانیع نیە. هیچ شتێک ناتوانێ بەرگیرەوە بێ بۆ ئەوەی کەسێک کاری خیلاف نەکا. ئێستا مەسەلەن لە وڵاتانی دواکەوتوو، ئەگەر بێ‌ئەدەبی نەبێ لەخزمەتیاندا، موقەڕڕەراتی هاتوچۆ خۆ هەمووی لە خزمەتی ئینسانەکاندایە. لە چرای سوور مەدە، قایشکەمەرەکەت ببەستە، لە سورعەتی ئەوەندە زیاتر لێ‌مەخوڕەو ئەوانە هەموو بۆ خزمەت بە ئینسانەکانە. بەڵام چونکی قەناعەت واقیعییەکەی دەگەڵ نیە، زۆربەی شۆفێرەکان مادام پۆلیس دیار نەبێ خیلافەکەی دەکەن. دەبێ ویژدانی زیندوو و بەخەبەر ئەو خەڵکەی لەخیلاف بگێڕێتەوە.

ئەوان شەقیان لە بڕیاری خۆیان هەڵدا. چونکی وەک گوتم ئەو بڕیارە یەک دەنگی موخالیفی نەبوو. هەمووان دەنگی موسبەتیان پێدا، بەڵام پێشی نەگیرا. چونکە ئەوروپشتی هەموڵ دەدرا ئەمزانی. کە زانراش سزایەکە دەستەبەندی بۆ کراوە بۆ ئەوەی کەم بێ. مەسەلەن هەر ئەوەی کاک مستەفای هیجری کە وەختی خۆی شتەکەی لێ‌دەرکەوت، لە کۆمیتەی ناوەندیدا کە ئەمن شتەکەم باس کرد، دیارە نازانم بڵێم چیی بەسەر هات بۆ ناڕەحەت بوون. ئەمن گوتم داوای سزای بۆ ناکەم بەڵام مەرتەحەقی هەموو سزایەکە چونکی موخالیفی بڕیارێکی ئاوایە. بۆیەش پێشنیاری سزام بۆ نەکرد چونکی ئەوەندەی کار کردبوو کە ئەگەر پێشنیاریشم بکردایە قبووڵ نەدەکرا.

عەباس کاردۆ: ئەو نامەیە چی بوو، چی باس کرابوو کاک مستەفا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو نامەیە هەمان نامەیە کە بۆ ئەفراد/کەی نووسیوە کە: دەبێ خۆتان ساز کەن دەبێ بە ئامادەیی‌یەوە بێن، ئەو حیزبە وێرانە، هەتا ئەو ڕێبەرییە نەگۆڕێ هیچ نابێ. وەتگە لێم پرسن بەرنامەت چیە، بەڵام هەتا ڕێبەری تەگۆڕێ بەرنامە نابێ، تەنیا دەبێ ڕێبەری بگۆڕێ، ڕێبەرییش لەباتیی خۆیدا دواقیعدا تەنیا ڕێبەر بوو، چونکی ئەمن زۆرجارم ئەوە گوتووە لە کۆنگرەی سێزدەدا بیست و یەک(٢١) تەفەر لە ژووری کۆنگرە هەڵبژێران. تاقە یەک نەفەریان لەوانە بوو کە دە کۆنگرەکانی پێشتردا نەبوو، ئەویش هەر لە کۆنگرەی دوازدەدا نەبوو دەنا پێشتر هەبوو. کەواتە ڕێبەری نەگۆڕاوە تەنیا ڕێبەر دەبێ بگۆڕێ کە ئەمن قەت خۆم پێی ڕێبەر نەبووە بەڵام ئەو خۆی پێی ڕێبەرە. جا ڕەفیقێکمان نامەیەکی بۆ نووسیبوو، با ئەو ناوە سەبت بێ چونکی نیلتیخارە (کاک ڕەحیمی قادری) بوو، ئاخر ئەو لەو کەسانە بوو کە ئەو نامەیەی بۆ ناردرابوو. نووسیبووی پێم سەیرە کە ئەتۆ دەڵێی بەرنامە هیچ نیە، ئادی ڕێبەری حیزبێکی نیسپانیایی هێنابوو کە دەڵێ بۆ سەرکەوتن ئێمە سێ شتمان پێویستن: یەکەم بەرنامە، دووهەم بەرنامە، سێهەم بەرنامە. کەچی ئەتۆ دەڵێی بەرنامە هیچ نیە هەر دەبێ نەفەرەکان بگۆڕێن. نەفەرەکانیش نەگۆڕان. شتەکە هەر ئەوە بوو کە دەبێ ئەو بێ. ئەو لەحاڵێکدا بوو کە بۆی مسۆگەر بوو. قانوونە بەتەی ئەساسنامەیە کە ئەمن ئەگەر بشمەوێ ناتوانم بیمەوە. لە کۆنگرەی دوازدەدا گوتیان دەی گۆڕین. گوتم دەی گۆڕن کەیفی خۆتانە بەڵام تەمەنی من لە حیزبی دێموکراتدا بەقەد عومری ئەو ماددەیەیە. ئەو ماددەیە لاچوو ئەمنیش لادەچم.

عەباس کاردۆ: لە کۆنگرەی دوازدەدا ئەسڵێکی دیکەش پەسند کرا کە پێشی بوونی کەسێک بە سکرتێری حیزب دوای دوو دەورەی دەگرت. واتە هەرکەس دەیتوانی تەنیا دوو کۆنگرەی بەدوای یەکدا لەو بەرپرسایەتی‌یەدا بێ. قازانجی ئەو کارە چی بوو؟ وا بزانم تۆ لەو بارەیەوە زۆر کەوتوویە بەر گلەیی چونکە ئەوەش بە پێشنیاری تۆ بوو. قسەی ئێستات لەو بارەیەوە چیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە جەنابت بە هەڵە ئەوەت گوتبێتەوە. ئەو بڕیارە لە کۆنگرەی یازدەدا پەسند کرا نەک دوازدە، لە کۆنگرەی یازدەدا داماننا، بۆیەش ئەمن توانیم لە کۆنگرەکانی یازدە و دوازدەدا بیم. چونکە ئەمن لە کۆنگرەی دەشدا هەر سکرتێر بووم بەڵام وەکی دەڵێن قانوونی عەتف بە ماسەبەق ناکا، ئەوە وەبەر نەدەکەوت. ئەو فکرە دەمێندا زۆر کۆن بوو. بەڵێ ئەوەش نی منە. لە زەمانی دوکتور قاسملوودا، دوو جار یان ئیحتیمالەن سێ جاریش بە شەخسی دوکتور قاسملووم گوتوە کە خۆزگە بەکێکم شک بردبایە کە وەک تۆ نەبا بەڵام زۆریش لەتۆ خوارتر نەبایە، ئەودەم هەموو کارێکم دەکرد بۆ ئەوەی ئەبیەوە بە سکرتێر. کە دەی-

پرسی بۆ، دوو جوابم دەدایەوە: یەکێکیان شۆخی بوو، دەمگوت بزانم ئەتۆ هەر سکرتێری دەکەی یان حیزبایەتییش دەکەی. بەڵام دوایە ئەوزیحم دەدا. دەمگوت هەموو خەتەرەکان لەسەر تۆن. هەموو ئومێدەکان بە تۆن. خەڵکی دیکە پەروەردە نابێ. بەڵام ئەگەر دەستاودەست بکا هەم خەڵک بە لەبەینچوونی سکرتێر بێ هیوا نابێ، هەم دوژمن هەموو هەوڵەکانی بۆ شتێک نابێ، هەم خەڵکی دیکە پێ دەگەن.

بەڵام ئەوەم قەت عەمەلی نەکرد هەتا دوکتور قاسملوو شەهید بوو. کە ئەو شەهید بوو لە چۆکی خۆم دەڵو گوتم بریا هەر وامان کردبایە. چونکی بەڕاستی هەروەک جارێکی دیکەش باسم کرد دوکتور شەرەفکەندی شەهید دنیای بەسەردا ڕووخا. چونکە هەم ماوەکەی دەرێبەری‌دا کەم بوو و هەم ئەو ماوە کەمە کە جێگری سکرتێریش بوو بە حوکمی ئەوەی کە دوکتور خۆی دەزانیو دەتوانی کارەکان ڕابەرێنی، زۆر هەوڵی نەدەدا لەوێ بێو ئاگای لە کارەکان هەبێ. بۆیە لەناکاو مەسئوولییەتێکی ئاوا قورسی بەسەردا باری بێ ئەوەی ئاگای لە جوزئیاتو سەوابیقی کارەکان هەبێ. ئەوەش دیارە زۆر سەختە بۆ کەسێک کە ڕێبەریی حیزبێکی گەورەو گرانی بە ئەستۆوە بێ، ئەویش لە هەلومەرجێک‌دا کە ئەو حیزبە دەگەڵ خەباتێکی سەختو خوێناوی بەرەوڕووبە.

دوایە لە ڕۆژانی پێش کۆنگرەی نۆدا ئەمن چوومە لای دوکتور سەعیدی. گوتم دەڵێی لەئێستاڕا ئیمزا بکەم هەتا ئەمن هەم نەبەمە هیچ کۆنگرەیەک. بەڵام با ئەمرێکی ئاوا لە ئەساسنامەدا بگونجێنین کە هیچ کەس لە دوو دەورە زیاتر نەتوانێ وەک سکرتێر کار بکا. دوایە دەورەیەک ئەو لادەچێو یەکی دیکە دێ. بۆ دەورەی دواتر ئەگەر حیزب بە مەسڵەحەتی زانی دووبارە دەی‌هێنێتەوە. بەڵام هەتا ئەو وەختەی یەکێک هەر داناو هەر سکرتێر بێ، لانی کەم لە کۆمەڵی ئێمەدا، نە خەڵکێکی دیکە دێ خۆی کاندیدا بکا ، نە ئەو کەسانەی دەنگ دەدەن بە بوونی یەکێکی دیکە دڵیان ئاو دەخواتەوە. پێیان وایە هەر دەبێ ئەو بێ. بەڵام ئەگەر بوو بە ئیجباری‌و لاچوو، سبەینێ ئەگەر دەنگیان بە سکرتێری دەورەی پێشوو دا، زۆر بە ئیقناعو باوەڕەوە ڕەئیی پێ دەدەن. چونکە ئەوە کراوە هیچ ئیشکالیشی نەبووە.

کە ئەوەم بە دوکتور سەعیدی گوت، گوتی موافیقم بی‌گونجێنە. ئەمن ئەندامی کۆمیسیۆنێک بووم کە پێڕەو پرۆگرامی دەنووسیەوە. پێموایە ڕۆژێکی پێوە خرا یان دوو ڕۆژ، بانگی کردم گوتی مەی‌گونجێنە. گوتم بۆ؟ گوتی لە دەفتەری سیاسی‌دا باسم کردوە موخالیفن. گوتی با مەسەلای لێ ساز نەبێ. ئەمنیش فکرەکەم هەر دەگەڵ وی باس کردبوو. کە ئەو پێی مەسڵەحەت نەبوو نەمگونجاند. دوایە لە کۆنگرەی یازدەدا بۆخۆم سکرتێر بووم، بە مانایەک ئەو شتە لەزیندی خۆم بوو بەڵام کردم. بۆ پەسندکردنی ئیسرارێشم لەسەر کردو بۆیە بڕیاری لەسەر درا. دیارە زۆر کەس موخالیف بوون بەڵام بۆیە لە کۆنگرەی یازدەدا پەسند کرا کە پێیان وابوو هەتا کۆنگرەیەکی دیکە دەیتە ملکی یەکی دیکە. لە کۆنگرەی دوازدەدا زۆریان ئیسرار کرد

کە حەڵبگیری، گوتم ئەگەر ئەوەر منتانە، ئەمن لە ئێستاڕا ئیعلام دەکەم ئەوشتی میکرۆفۆن کە عومری من لە حیزبی دیمۆکراتدا بەو مانەیەی بەسترا وەتەوە، ئێستێ لای‌بەرن، ئێستێ بەیەکجاری لە حیزبی دێمۆکرات مەرۆمە دەرێ. ئیدی کە عەرشییەکی ئاوام کرد ئەتەکە بوو بەجیددی و قبووڵیان کرد.

لەسەر ئەوەی ئێستێ ڕەئیم چییە، عەرچەند ئینسان دەگۆڕێ بەڵام ئێستا وا فکر دەکەمەوە کە حەتا دنیا دنیایە لێی پەشیمان نابمەوە، پێموایە کارێکی باشم کردوە.

هەیاس گارەوۆ: لە کۆنگرەی دوازدەشدا بوویەوە بە سکرتێری حیزب وەکی دیار بوو کەست بۆ ئەو بەرپرسایەتی‌یە لە بەرامبەردا نەبوو. هۆی ئەوە بۆ چی دەگەڕێنیەوە خۆت چۆن ساز کرد حەتا دیسان لەنێو قۆڵەکان دا هاوسەنگی بکەی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن خۆم بۆ هیچ ساز نەکرد. هەموو گوتیان دەبێ بیکەی بۆیە کردم. وەکی عەرزم کردی ئەو میکانیزمەم دانابوو. لەباری هاوسەنگیشەوە داستانەکە زۆر درێژ دێتەوە حەتا ئەگەر ڕۆژێک بێینە سەر ئەو باوەڕە ئەمن ئەوزۆر جێ‌باتم حەوڵ داوە چەند جاریش حەتا بە ئیعلانی ڕەسمی ئیعلانم کردوە کە با بێن بە حوزووری چەند حەکەم، تەنانەت دەمگوت دوو حەکەم لە هەرحیزبێک، لە عەرصیاللەتێک، لە عەرمەزهەبێک، لە هەرزمان و وڵاتێک، ئەگەر ئەوان قبووڵیانە ئەمن قسەی لێ ناکەم، تەنیا شەرت ئەوەیە ئەو دوو کەسە هەم لە حیزبایەتی بزانن و هەم بتوانن حاڵی بن. قسەکانمان بۆ ئەوان باس دەکەین با بزانین کێ خەتابارە.

بەیتی سێ دوورە کە لە نۆ ساڵ زیاتر و دە ساڵیش تەواو نەبوو کە ئەمن سکرتێری حیزب بووم، دوو، سێ جار بە کاک مستەفای هیجریم گوتوە پێش لەتبوونی، ئەو دوای کۆنگرەی سێزدە بوو. ئەمن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم بەڵام دەگەڵی دادەنیشتم. دەمگوت ئێوە پاش کۆنگرەی دوازدە کارێکتان کرد کە هەر بە دەنگی خۆتان بە ئاوانبار حەتا سەرحەددی خیانەت دەناسران. چونکی خۆتان بە مەغلووب دەزانی و پێتان وا بوو وەکوو کەمایەتی غەدرتان لێ‌کراوە. ئێوە ئێستا بۆخۆتان ساغ بنەوە لە‌کام کۆنگرەدا بەشێکی زۆر کەمتان دانابوویە وەکوو ئەقەلییەتە. ئەوەی لەو کۆنگرە خەرابەدا بۆتان دانرابوو، ئێستا ئەوەی بدەن بە ئەقەلییەتی ئێستا، هەرکەس پێی خوار داتا ئەمن مۆری خەیانەتی لە ئێوچاوانی دەدەم. گوتی ئەمن ناێ‌کەم، ئەمن ئەکسەرییەتم، دەی گوتم کاکە ئەتۆ وەختێک ئەقەلییەت بووی ئەوان ئاوایان دەگەڵ تۆ ڕەفتار کردوە ئێستا ئەتۆ بۆ وا ناکەی؟

ئەمن لە تەواوی ئەو ماوەیەدا کە سکرتێر بووم قەت حەوڵم نەدا ئەقەلییەت هەست بە مەغلووبی بکا، یان پێی وابێ لە حیزبدا بێگانەیە. با نموونەیەکت بۆ بگێڕمەوە لە پێوەندی‌یەکانی دەرەوە. دوای کۆنگرەی دە

جارێکی بیستمەوە کە ژن و کچەکانی کە لەماڵی لەولا بوون پێکەوە دانیشتوون. یەکێک لەوانەی کە لەولا بوو گوتبووی ئەوەی خۆشکی بەچی دەزانن، هەروا بەشۆخی. گوتبووی هەتاتەو نیتانە سکرتێرێکی ڕەق وڕووق. جێگری سکرتێر لەمەیە. بەرپرسی پێوەندییەکانی سلێمانی نی مەیە. بەرپرسی پێوەندییەکانی هەولێری نی مەیە. بەرپرسی پێوەندییەکانی بەغدایە نی مەیە. بەرپرسی تەشکیلات نی مەیە. بەرپرسی پێوەندییەکانی پاریسی نی مەیە. هەمووشی ڕاست دەکرد.

لەپاشان هەر لەو پێوەندییەدا نموونەیەکی دیکە هاتە پێش. شۆفێرێک کە هاتوچۆی بەغدایەی دەکرد کە ئەویش بەشێک لە پێوەندییەکان بوو، بەدڵیلێک دەبوو لابچێ. یادی بەخێر کاک بابە عەلی دوو جار هاتە لای من و برادەرێکی پێشنیار کرد گوتی با ئەوی لە جێگا دابنێین. ئەو کەسە سەر بەو جەناحەی بوو و کاک بابە عەلی بۆخۆشی هەر لەوان بوو. ئەمن کەسێکی دیکەم لە نەزەردا بوو، بۆیە بە بێدەنگی تێپەڕم دەکرد. بۆ جاری سێهەم هاتەوە گوتی ئەوەی جوابەکەت نەدامەوە. گوتم کاک بابە عەلی ئینساف باشە. تەواوی مەسئوولیەتی پێوەندییەکانی دەرەوە لە ئێوەن شۆفێرێک بە جەناحەکەی دیکە ڕەوا نابینن؟ دە با ئەو شۆفێریش لەوان بێ، تاقە یەک شۆفێر. ئەمن ئاوام قسە دەگەڵ دەکردن.

ئەمن زۆر جارم گوتوە جا پێی بڵێن دڵگەورەیی، پێی بڵێن پیاوچاکی، پێی بڵێن نەزانی، پێی بڵێن دەم-چەوتی، هەرچی پێی دەڵێن بڵێن. بەڵام ئەوەی ئەمن لەو بارەیەوە کردوومە لەتاریخدا نموونەی نەبووە. مەسەلەن بۆم باس کردی لە کۆنگرەی نۆ بۆ دە دەفتەری سیاسیمان پێنج کەس بوو. چواریان لایەک بوون ئەمنیش بە تاقی‌تەنێ لایەک بووم. کە چووینە کۆنگرەی دە، دەمتوانی وا بکەم- هەر ئەمن دەنگم دابا وای لێ‌دەهات وەکی لە کۆنگرەی سێزدەدا ئەوان کردیان- کە کێیان پێ‌خۆش بووبا هەڵبژاردنیان کردبا. ئەوەمان نەکرد هیچ، هەمووی ئیسرارم بوو کە دەفتەری سیاسی وەک خۆی هەڵبژێردرایەوە دەهاوردەوە، ئەمن لایەک چوار ئەندامی دەفتەری سیاسی لایەکی دیکە. ئەوەی پێشیان دەگوت ڕەقیب ڕەقیبەکەش زۆرم ئیسرار کرد کە بکرێتە جێگری سکرتێر.

عەباسی کاروان: جا شتێک هەیە پێمباشە باسی بکەم. دۆستانی تۆ لەنێو حیزبدا، ئەوانەی بەهەر حاڵ ڕەنگە زیاتر لەو جەناحەدا بوون کە لە قۆناغی جۆراوجۆردا پشتی تۆیان گرتوە پێیان وایە ئەتۆ غەدرت لێ کردوون و پشتت بەرداون. لە بەرامبەردا پێیان وایە ئیمتیازی زیاترت داوە بە جەناحی بەرامبەری ئەوان. ئەوەت قبووڵە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە ڕاست دەکەن. وەختی خۆشی هاتوون و دەگەڵ خۆم باسیان کردوە. لە دوای کۆنگرەی دە زۆر کەسیان دەهاتن دەیانگوت خەڵک دەڵێن هیچ شتێک نەگۆڕاوە هەر سکرتێر گۆڕاوە. دەم-

گوتی بۆ دەڵێی خەڵک دەڵێن بڵێ بۆخۆم دەڵێم خۆ تاوان نیە حەقتە بیڵێی. بەڵام ئەخێر گۆڕان یەکجار زۆرە، ئەگەر سکرتێری پێشوو بایە هەرچی ڕۆژێکی موخالەفەت کردبوو لێی دەدا. بەڵام ئەمن دەڵێم ئەوانە دەبێ بگیرێنەوە نابێ لێی بدرێن. گۆڕانی جەوهەری ئەوەیە. دەنا کاک مستەفای هیجری بە دروستی مانگ بەر لە کۆنگرەی ده جارێکی لە کۆمیتەی ناوەندیدا هەڕەشەی لەمن کرد کە وەدەرم دەنێ. ئەوکات ئەمن بە حیساب جێگری وی بووم، مەسەلەکە چۆن بوو؟

جارێکی مەسەلەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ هاتە پێشێ کە ئەمن لە ڕۆژی ئەوەڵەوە موخالیفی ئەو یەکگرتنە بووم حەتتا ئاخر. جا ئەوجارەش هێنامەوە گۆڕێ و گوتم عەیبە. ئەو باشم گوت کە بۆ ئێوە عەیب نیە ئاوا بەیان لەبەر لادەران هەڵدێن؟ ئەوی دیکە تەعبیری قسەکەیە. چونکی گوتم وەکوو پەیڕەوی هەرچەند پێم خراپ بوو بەڵام بەکارم دێنا. حەسەنی کابرا دەچووە ڕانیەو دەگەڵ ڕەفیقێکی پادەوەستا کە دەگەڵ ئەوان بوو. جا کە دەهاتەوە قوربان چەرچیاییان دەدا هەڵیاردەیێچا کە بۆ دەگەڵ ئەوەی ڕاوەستاوی؟ هەر وەک ئێستاش ئەوەی دەکەن. دەمگوت ئەوا بۆ ئێمە عەیبە. بە عەرسووڕەت لە کۆمیتەی مەرکەزیدا پێشنیارەکە ڕەت بۆوە. برادەرێکی دەفتەری سیاسی گوتی ئەمن پێشنیار دەکەم کۆمیتەی ناوەندی بڕیار بدا کە لە کۆمیتەی ناوەندیدا جارێکی دیکە باسی لادەران نەیەتەوە گۆڕێ. گوتم وا دیارە دەتانەوێ زمانمان ببڕن.

حەیاس کاروخ: باشە مامۆستا ناوی ئەوانە بۆ ناهێنی؟ مەگەر ئەوە بەشێک لە مێژووی ئەو حیزبە نیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەبەر شتێک ناوم نەهێنا بەڵام پێشی‌هێنم تاوان نیە. کاک سەعید سەلامی ڕەحمەتی بوو. گوتم زمانم دەبەستن؟ هەتا حەناسەم بێ زمانیشم دەگەڕێ لەوەی خاترجەم بن. کاکە مستەفا گوتی بابە ئەوەی ناوی دوو مانگی ماوە. یانی وەک کورد دەڵێ (بە پەرژینێکی پیس کلکی دەگرین وەدەری دەنێین) ئیدی، جگە لەوە هیچ مانای دیکەی نەبوو. کۆنگرە گیرا و دەفتەری سیاسی هەڵبژێرایەوە. جارێکیان لە دەفتەری سیاسیدا باسمان کرد. گوتم ئەتۆ ئاوا بووی، ئەگەر ئەتۆ لە کۆنگرەی دەدا سەرکەوتبای، ئەو نیەتانەت جێبەجێ دەکرد. لەبیرتە ئەو قسەیەت کرد؟ گوتی ئەت شتی وام نەگوتوە. ئەمنیش ڕووم کرد: برادەرانو پرسیم خۆتان و ویژدانتان کاک مستەفا ئەو قسەیەی کرد یان نەی‌کرد؟ بۆ حەقیقەتەو تاریخ هەر سێکیان، مەرحوومی کاک سەعید سەلام، کاک بابە عەلی و کاک حەسەنی شەرەفی گوتیان وەڵڵا کاک مستەفا گوتت. گوتی مەبەستم ئەوە نەبووە. گوتم باشە ئێستا پێم بڵێ مەبەستت چ بوو؟ ئیدی زمانی بوو بە تەڵەی تەتیوە چونکە هیچ مانای دیکەی نەبوو. کاکە ڕاوەستن دوو مانگی ماوە یانی بەڵێ دوو مانگی دیکە دەچینە کۆنگرەو ئەوەی ئەو خەتەی هەیە نایەڵین هەڵبژێرێتەوە. لای دەبەین و تەسفیەی دەکەین.

لەتبوونی حیزبی دیموکرات لە ساڵی ١٣٨٥(٢٠٠٦)دا

عەباس کاردۆ: دوای کۆنگرەی دوازده را دیار بوو دیسان جەناحبەندی و دەستەبازی پەرەی گرتەوەو ئەمجارەیان شکڵی دیکەی بەخۆوە گرت. دریژەی ئەو ڕەوتە لە کۆنگرەی سێزدە دا تەقییەوەو دواتر حیزبی لەت کرد. تۆ وەک سکرتێر هەتا چ ڕادەیەک خۆت لەو دەستەبەندی‌یەدا بەشدار بووی‌و لە تێکۆشانی لایەنی بەرامبەر چیت دەزانی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن لە ئەوێڵەوە گوتم هەتا دوای کۆنگرەی سێزدە(١٣) ئەمن لە جەناحدا نەبووم. هەستیشم بەو هەوڵانە دەکرد کە وەک جەناح دەدرێن. مەسەلەن جارێکی لە تۆرووژێ بووم باسیان کرد گوتیان دەڵێن لەنێو ڕێبەری‌و بەدەنەدا ئیختیلاف هەیە. گوتم شتی وا نیە. یەکێک هەستا گوتی هەر لەخۆڕا وا دەڵێن. ئەمنیش گوتم بەقوربان ئێمە بڕیارێکی ئاوامان هەیە. دەی ئەگەر ئێوە پێتان ناخۆشە ئیختیلافمان هەبێ هەرکەس هات باسی ئەو ئیختیلافەی بۆ کردن بڵێن چیە، ئەگەر نەی گوت بڵێن درۆیە دەکەی. ئەمن کە دەڵێم ڕاست دەکەم چونکە ئەمن ئیختیلافم دەگەڵ هیچ کەس نیە. جەناحبەندی‌و ململانێم دەگەڵ کەس نیە. دەباشە ئەوەی دێ وا دەڵێ دەبێ‌دا لێی بپرسن دەڵێ چی با دەلایلەکەی بڵێ. خۆ ئەوان قەت بەئاشکرا قسەیان نەکرد. دەستەبەندی‌یەکەیان موتڵەقەن نهێنی بوو.

ئەمن هیچم نەزانیبوو هەتا چەند مانگ بەر لە کۆنگرەی ١٣. لەوێ بووم کە ئەوەم دەست کەوت. ئەمن جارێکی دیکە گوتم دووبارە دەی‌ڵێمەوە، ئەو برادەرانەی ئێستێ دەگەڵیانم پێکەوەین ئەگەر گلەییم لێ‌بکەن حەقیانە چونکی شتی ئاوا زۆر بووە. لەوێڕا بەکەسم نەگوت. هاتمەوە ئێرەو هەتا پلینۆم پێک‌هات لانی‌کەم مانگ‌و نیوێکی پێ‌چوو دەگەڵ یەک نەفەر نە بە ئیماو ئیشارە نە بە سەراحەت باسم نەکردو ئەو نامەیەم نیشان نەدا بۆ ئەوەی لەسەر من نەیێتە دەستەبەندیی نهێنی. چونکی پێم خیانەت بوو و نەشم دەویست خیانەت بکەم. ڕاست لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا بە حوزووری هەموویان ئاشکرام کرد. ئەگینا یەک کەسیش لێی نەبیستبووم. ئەوانە کە بڵێن پێشی پێ نەگرتن یان لێی ئەدان بەڵێ ڕاست دەکەن. بەڵام ئەمن هەمیشە دەلیلم ئەوە بوو، بەتایبەتی دوای کۆنگرە، کە دەم‌گوت ئەوەی کاک مستەفا هیجری دەیکا وەک "ئەوەی دەرکەر ئەوی لابەرو ئەوی دیکە چ لێ‌بکە"، ئەوە باشە؟ ئەگەر باشە گلەییتان لێی چیە. ئەمن بە بابەوش بەرم

نەتوانم ئاوا چاکی بکەم. یانی ئاوا لە موخالیفانو خوێنەرانیان بدەم. ئەگەر پێتان وایە ئەوکارە خراپە بۆ چاوەدێرانی ئەمنیش بیکەم. ئەمن کە پێم خراپ بووە نایکەم. دەنا ڕاست دەکەن.

ئەمن لە فورسەتێکی دیکەدا پێت نیشان دەدەم کە چۆن دەستیان بە لابردنی خەلکی کرد. مەسەلەن هەر لە ئۆرگانێکی زۆر چووکەڵەی وەک شەهیدان، دوو نەفەری ئەولابەیان لابردن بە بیانووی ئەوەی کە شەهیدان کادری زۆرە، کەچی دوو ڕۆژی پێوە نرا دوو کەسی خۆیان هێنا دایان نان.

عەباس کاردۆ: ئەو تیفشاگەرییە لە ئاخرین پلێنۆمی پێش کۆنگرەی سێزدەدا بوو یان وەختێکی دیکە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی کە ئەمن زانیم عەرزم کردی لەدەری بوویو دوایەش کە هاتمەو، مانگو نیوێکی پێ، نرا هەتا باسم کرد. بەلام وا بزانم ئاخرین پلێنۆمی پێش کۆنگرەی سێزدە نەبوو. وام لەبیرە یەک پلێنۆم لەپێشتر بوو، چونکی دەگەڵ ئەوەی ئەزەرمان ئەوە بوو کۆنگرە زووتر بگیرێ، وای لێهات کۆنگرە درەنگتر لە وەختی خۆی گیرا. بۆیە پێموایە پلێنۆمی دیکەشمان پێک‌هێنا.

عەباس کاردۆ: ئەو شتەی بلاو بووە کە گۆیا جەنابت لە پلێنۆمێکدا یان کۆبوونەوەی دەفتەری سیاسی-دا بوو؛ چی بووە نازانم پێشنیارت کردوە کە وێنەی شەهیدان جگە لەوێنەی قازی موحەممەدی هەڵناوەسرێن، ئەوە پێش ئەو نامەی بوو یان دواتر بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە زۆرزۆر پێشتر بوو. یانی بە ساڵو دوو ساڵ پێشتر بووە. ئەمن پێشنیارێکم کرد. پێموایە ڕۆژێک لەرۆژان ئەوە هەر دەچەسپێ ئەگەر زەمینەیەکی سالم هەبێ حەتمەن دەچەسپێ. پێشنیارەکە ئەوە بوو کە گوتم ئەگەر ڕۆژێک لە وڵاتی خۆمان بارەگای حیزبیمان هەبێ زۆر بەجێیە عەکسی هەموو ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی، ئەمانەت ئەوانە کە شەهیدیش نەبوون لەحەجمێکی یەک لە یەک و نیو میتردا گەورە کەینەوەو دەگەڵ شەرحی حالێکی چووکە لە ژیانیان، لە کۆریدۆرەکانی ئەو بارەگایە هەڵیان واسین بۆئەوەی خەلک وەک تاریخی حیزب بیانناسی. بەلام ئەگەر وەکوو سێمبول لە هەموو ژوورێکی کاری حیزبی دابنرێ، تەنیا یەک وێنە باشە. گوتم لەنێو ئەو سێ ڕێبەرەدا هەرکامێکتان پێ باشە با ئەوی دابنێین. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم پێموایە پێشەوا باشە چونکی پێشەوای دوکتور قاسملووش بووە. ڕێبەری ریش بووە بەلام ئەوانی دیکە هەر ڕێبەری ئێمەن. ئیستیدلال کراو پەسند کرا کە تەختێر ئەو شتە با هەر ئاوا بمێنێ. هەتا ئەو ڕۆژە.ژوورەکەی من تەنیا عەکسی پێشەوای لێبوو. هەر لە جەلەسەی کومیتەی ناوەندی هەستاین چووم بە کورەکانی سکرتاریام گوت کە عەکسی دوکتور قاسملوو و دوکتور سەعیدیش هەر سبەینێ بێنن لێی هەڵیانواسن. ئیدی هەر ڕۆژی دوای ئەوەی کە بوو بە بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی لە ژوورەکەی من

عەکسی دوو شەهیدەکەی دیکەش هەڵاوەسران. خۆ ئەوە نەبوو دوژمنایەتی دەگۆڕێدا بێ. ئێستا لەم ژوورەی لێی دانیشتووین ئەمن عەکسی پێشەوام هەیە کە چوار پێنج ساڵە بە دیواری دیوانمێ دا. تا بە حەیاتم لە ماڵی وێنەی پێشەوام هەڵنەواسیوە، دەگەڵ هەموو ڕێز و حورمەتەکەم بۆی، چونکی پێشەوام نەدیوە. بەڵام بیست ساڵ لە نێزیکەوە دەخزمەت دوکتور قاسملوویدا بووم جگە لەوەی ڕێبەرم بووە ڕەفیقیشم بووە. ئەوە لە ماڵێ، چونکە لە ماڵی کەیفی خۆتە عەکسی کێ هەڵدەواسی. بەڵام لە شوێنی کار ڕەسمیاتە پێچەوانەبوو دەبێ عەکسی پێشەوای هەڵواسم. لە ئیدارێ هەتا ئەو وەختی عەکسی دوکتور قاسملووم هەڵنەواسیبوو. جا ئەوە دوایە بوو کە ئەو داستانەیان لەسەر دروست کرد.

عەباس کاردۆ: مامۆستا بەو حیسابە کە داستانی ئەو عەکسانە زۆر پێش ئیفشای ئەو نامەیە بووبێ کەوابوو جیاجیابەندی‌یەکە هەر هەبووە. ئیدی شاردنەوەی لەلایەن ئێوە چ مانای هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوان ئەوکات ئەدەماتن بە ئاشکرا ئەوەی بڵێن، ئەوەیان زۆر بە نهێنی گوتوە. بەڵام دوایە ئاشکرایان کرد. تەنانەت لە کۆنفرانسی پێش کۆنگرەی سێزدە لە نۆرویژ ئەوە باس کرابوو. ساڵێک پێش ئەو کۆنفرانسەی ئەمن لە نۆرویژ لە ماڵی کاک ساڵحی وەلیزادە بووم. خێزانی وا بزانم سەیدزادە فاتمی ناوە ئەگەر هەڵە نەکەم، ژنێکی یەکجار موحتەرەمە و بە موحیببەتە. ئەزقەزا لەوێ نەخۆشیش کەوتم. یانی پێنج شەش ڕۆژان هەر دەجێیدا کەوتم. ئەو خانمە ئەوەندەی موحیببەت کرد هیچ پاداشم نەبوو جگە لەوەی ئەگەر هاتمەوە دەستم ماچ کرد. ئەو خانمە وای لێ‌هاتبوو کە لە کۆنفرانسی نۆرویژدا قژی خۆی ڕنیبوو کە چۆن عەکسی دوکتور قاسملووی قەدەغە دەکرێ؟ ئەسەدواقعی هیچ حەددێکی نەناسیبوو، وایان بڵاو کردبۆوە کە ئەمن بە مەقەڕاندا دەگەڕێم بزانم کوێ عەکسی دوکتور قاسملووی لێیە لای بەرم.

عەباس کاردۆ: گرینگترین کار و چالاکیتان لە نێوان کۆنگرەکانی دوازدە و سێزدەدا چ بوون و تۆ خۆت چ هەوڵێکت دا بۆ ئەوەی حیزب لە تەنگەشەی ئەو قۆناغە نەجات بدەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە ئەو پرسیارەی لەسەر کەس پێویستی ئاوا لەتەکاو ناتوانێ جواب بداتەوە.

عەباس کاردۆ: ئەتۆ سکرتێر بووی چۆن ناتوانی جواب بدەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بە کورتی و پوختی گوتم لەماوەی ئەو چەند کۆنگرەیەدا کاری گرینگی ئێمە ئەوە بووە ئیدامە کاری هەبێ. سەعی بکەین ئەو حیزبە لەسەر پێی خۆی ڕاوەستێ. تەشکیلاتو ئیعتیباری خۆی لەدەست نەدا. پێوەندی‌یەکانی دەگەڵ خەڵک بە دەرەجەی یەکەم دەگەڵ هێزە سیاسی‌یەکانیش

بەرامبەری دووهەم و هەروەها لەگەڵ دنیای دەرەوە بە دەرەجەی سێهەم بەقەرەت بکا. ئێستا ئەمن ناتوانم بڵێم فڵان کارمان کرد. هیچ کارێکی سەیروسەمەرەمان نەکردوە. بۆ کێشەی دەروەجاتیش هەر ئەو شتانەم کردوە کە بۆم باس کردی.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا حەسەنزادە کە لەسەر کۆنگرەی پێشوودا بە ئاسانی دەنگی بۆ سکرتێری هێنابوو، لە کۆنگرەی سێزدەدا کەوتە بەر بێ لوتفی و بە تەواوی پشت گوێ خرا. ئەوە ئەزیەتی ناوڕێتی بوو؟ ئوسوولەن بۆ لە حیزبی دێمۆکراتدا فەرهەنگی تۆڵەکردنەوە لە حاوسەنگەر بەجێیە؟ تۆ ئەوەت تێ‌ڕوانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نەوی ناکەمە نێ حیزبی دێمۆکرات. کەسانێک کە وا دەکەن کەیفی خۆیانە. لە کۆنگرەی سێزدەشدا ئەگەر هەموو دنیا وەسەر یەک کەوتبایە، ئەمن خۆم بۆ کۆمیتەی ناوەندی کاندیدا نەدەکرد ئیللا بە یەک شەرت، ئەگەر زانیبام هەڵنابژێردرێم حەتمەن خۆم کاندید دەکرد. یانی ئەگەر زانیباماید لەو کۆنگرەیەدا دەنگم پێ‌نادەن بۆ کۆمیتەی ناوەندی، حەتمەن خۆم کاندید دەکرد هەتا ئەوەش ببێتە دەلیلێکی دیکە لەسەر جەستی تۆڵەسەندنەوەی تایبەتی لەسەر ڕقوکینەیەک کە دەڵێی ئەوانەدا بوو. بەڵام بەتێیم هەبوو هەرچی‌یان دەتوانا بایە کردبایان دیسان ئەمن هەر دەبوومە ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی، ئەمنیش ئەگەر هەموو دنیام لەگەڵ بایە نەدەبوومە ئەندامی دەفتەری سیاسی. چونکی ئەوان بۆخۆیان تەرزی کۆنگرەیان لەدەستدا بوو، دایاننابوو لەو کۆنگرەیەدا بیست و یەک(٢١) کەس هەڵبژێرن. سێزدەی(١٣) ئی وانەر هەشتی(٨)ای ئی لایەنەکەی دیکە. لەنێو خۆشیاندا رایان بەش کردبوو کە لەو هەشت کەسە تەنیا چوار کەسیان لە مەرحەلەی یەکەمدا هەڵبژێردرێن. واتە لەمەرحەلەی یەکەمدا دەنگ بەوانی دیکە نەدەن هەتا دوایە بۆ مەرحەلەی دووهەم ئەوانی دیکە هەڵبژێرن. کەوابوو ئەوان سێزدە کەسیان هەبوون کە دەنگ بەمن نەدەن بۆ دەفتەری سیاسی. هیچ مومکین نەبوو کە کردبایانە ئەندامی دەفتەری سیاسی. بەڵام ئەگەر هەموو دنیا وەسەر یەک کەوتبایە. هەر ئەو ڕەفیقانەی لەگەڵ ئان بوون لانی‌کەم بەشی ئەوەی بۆ کۆمیتەی ناوەندی سەرکەوم دەنگیان بەمن دەدا. ئەمنیش ئەمەویست بیکەم.

هەیاس کاردۆ: یانی لەوە دڵنیای کە دەتتوانی ببیە کۆمیتەی ناوەندی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ گومانم نیە. نە گومانم هەبوو و نە هەیە. ئەگەر زانیبام دەنگم پێ‌نادەن حەتمەن خۆم کاندید دەکرد هەر بۆ وەی ئەوەش ببێتە دەلیلێکی دیکە لەسەر حیقدو بوغزێکی کوێر کە ئەوان هەیانە. مەسەلەن ئەگەر هەموو دنیا داوای لێ‌کردباماید چونکی ئەوەم دەزانی نەمدەکرد. بەڵام یەک ئەفەریان نەیگوت بۆ خۆت کاندید ناکەی. هەر نەیانگوت بۆ خۆت کاندید ناکەی. ئەوانی دیکە بەڵێ زۆریان هەوڵدا.

لێرەدا ناو نابەم. بەڵام لە شەش مانگی پێش کۆنگرەی سێزدەدا کە ئەو وەزعە پێکهاتبوو، لە تەڕەف ئێمەوە پشتیوانی لە کاک بابە عەلی دەکرا. کاک بابە عەلی ئێمە هانمان نەدابوو، ئەو وەکوو ئینسانێکی موستەقیل خۆی کاندید کرد بۆ پۆستی سکرتێری کە شتێکیشی بڵاو کردەوە. ئەوەی بە ئاشکرا کرد نەک بە دزیو فزی. ئەو وەختی کە ناوبراو ئەوەی بە ئاشکرا بڵاو دەکردەوە کاک مستەفا دەیگوت ئەمن کاندید نیم بۆ سکرتێری. هاوڕێیان داوایان لەمن دەکرد خۆم بۆ سکرتێریش کاندید بکەمەوە. بەڵام ئەمن گوتم مومکین نیە. گوتم جگە لەوە کە ئاسەوێ بۆ هیچ پۆستێک کاندید بمەوە، ناسەوێ عاری لابردنی ئەو تەسلەش بە من ببڕێ کە تەنیا دوو دەورە ڕێگا دەدا یەکێک ببێ بە سکرتێر، بە کێ دەبڕێ با ببڕێ. بەڵام ئەمن بە عاری دەزانم ئەسڵی ئەساسنامەیی بگۆڕێ بۆ ئەوەی یەکێک ببێتە سکرتێر. ئەو عارە ئەمن تەحەممول ناکەم.

عەباس کاردۆ: یانی پێت وا نیە کەوتوویە بەر کەملوتفی لە کۆنگرەی سێزدەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کەم لوتفی چت عەرز کەم؟ کوڕە دوژمنایەتی بوو. ئەمن پێت نیشان دەدەم کە دەلایلەکە زۆرە. ئاخرین پاراگرافی ڕاپۆرتی کۆمیتەی مەرکەزی ئەوە بوو کە دەڵێ: "هاوڕێیان ئەم ئەرکانەو زۆر ئەرکی دیکەی حیزبیش وەختێک جێبەجێ دەکرێن کە پێکەوە بین، کە هاوکاری بکەین. تەوەننەی هەین، دوو تەوەننەی دیکەش بین بۆ ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانمان هەر کەمین. حیزبی دێمۆکرات جێی هەموانی تێدا دەبێتەوە، وەرن با دەست وەدەستی یەک دەین بە حورمەتی ڕابردووی خۆمانو خوێنی شەهیدان با ڕێگا بەو دەستەبەندیو دوو بەرەکیبە نەدەین. هەرکەس هەوڵیدا وەحدەتی ریزەکانی ئەو حیزبە تێک بدا، با بە هەمووانمان بەگژیدا بچینەوە..." ئەوەیان لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی مەرکەزی لابرد. یانی ڕەش گیرییان بۆ کرد گوتیان نابێ ئەوەی تێدا بێ. پێش ئەوەی ڕەشگیریی بۆ بکەن ئەمن گوتم هاوڕێیان پیاوی چاک بن ئەوەی لامەبەن، ئەوە بەرهەمی زۆر خراپی دەبێ. کەچی دەنگیان بۆ وەرگرتو بڕیاریان بە حەزف کردنی دا. ئەمنیش هەستام سالۆنی کۆنگرەم بەجێ هێشت. گوتیان بۆ کوێ؟ گوتم لە کۆنگرەیەکدا دانانیشم کە باسی تەباییو برایەتی ڕەت کاتەوە.

چووم لە ژوورەکەی خۆم دانیشتم. دوایە هاتنو داوایان کرد وەرەوە. گوتم دەگەڵ ئەو پاراگرافەی دێمەوە. گوتیان ئاخر ئەوە خراپەو خەڵک دەڵێن ئیختیلافیان هەیەو لەو شتانە. گوتم بابە هەموو کەس دەزانێ ئیختیلافمان هەیە، بەڵام ئێستا دەڵێن ئێمە بڕیارمان داوە وا نەبێ. دەنا هەموو دنیا دەزانێ. ئاخر هەر ئەو کاتی کاک مەلا بەختیاری یەکیەتی نیشتمانی لە تۆزرۆژی موساحەبەی کردبوو کە دەڵێ حیزبی دێمۆکرات لەت دەبێ. لەئاخریدا کە زۆریان ئیسرار کرد گوتم بۆ ئەوەی نەڵێن بەهانە دەگرێ باشە شتێکی دیکە

دەکەین. ئێمەش دێینەوە کۆنگرەکە تەواو دەکەین. لەپاشان کە ڕاپۆرتەکەمان چاپ کرد، پەنجا نوسخەی لێ چاپ دەکەین کە ئەو پاراگرافەی تێدایە. ئەو: بۆ ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و کەسانێکی وەکوو منیش. دەزانی کەسانی دیکەش حەزف دەکەن بۆیە گوتم با هەر کۆمیتەی ناوەندی ئەبن. ئەو: پەسند کرا و قبووڵ کرا کە وای لێبکەن. لەپاشان کە کۆنگرە تەواو بوو ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی چاپ کرا، ئەو پاراگرافە بوو بە بەردی بن گۆمی و ئێستاش خەتێکی نەبینراییەوە. پێت نیشان دەدەم دەت دەمێ ئەو پاراگرافە. یانی باسی ئەبایی‌یان ڕەت کردەوە.

هەباس کاردۆ: باشە ئەو ئەرحەنگە لەچی‌ڕا هاتوە بۆ وایە کە ئەندامانی یەک حیزب ناوا تۆڵە لە یەک بستێننەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم، ئەو پرسیارەی دەبێ لەوان بکەی. بۆ من شت لەوە سەیرتر نیە. هیچ شتێک لەوە غەریبتر نیە کە ئەوانەی ئێستا لێیان بپرسی دەڵێن تەنیا ڕێگای سەرکەوتن یەکگرتن و پێکەوە بوونە. کەچی ئەو کەسەی وا دەڵێ، ئەوفەقە بە نیعمەتی خودا دەزانی.

مەسەلەن کە دوکتور قاسملوو شەهید بوو دەستیان پێ کرد گوتیان ئەو کارانە ئیلهامی غەیبی بۆ هاتبوو. دەنا ئەگەر "لادەران"مان دەگەڵ بان دوای شەهیدبوونی ئەو، حیزبەکەمان ئاداری بە سەر پاداریەوە نەدەما. گوتم بە تەواوی درۆیە. گوتم ئەگەر پێکەوە باین ئەوان هەروا لە کەمایەتی‌دا بان و ئەندامی کۆمیتە مەرکەزییش نەیانبایە. هەموو توانایان بە خەرج دەدا هەتا حیزبەکە لەجێی خۆی بمێنێ. بەڕاستییش هەروا دەبوو. چونکی ئەمن زۆر جار دەمگوت حیزبی دێمۆکرات حیزبی تەنگانانە. لە تەنگانانەدا هەموو شتێکمان لەبیر چۆتەوە، بەڵام ئەوەیان بە نیعمەتی خودا دەزانی و ئێستاش هەروای دەزانن. ئێستاش پێیان وایە حیزبەکەیان لە باشترین حاڵەتی تاریخی شێستو پێنج ساڵەی عومری خۆی‌دایە.

هەباس کاردۆ: ئەگەر دەکری بڕێک باسی کۆنگرەی سێزدە بکە. بە ئامار چەند کەس بەشدار بوون، شێوەی هەڵبژاردن چۆن بوو، وەکی بۆ کۆنگرەی دوازدە باست کرد تکایە لی کۆنگرەی سێزدەش شی کەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە کۆنگرەی سێزدەدا ئێمە هەوڵماندا، چەند جاریش هەوڵماندا کە تەوافوقێک بکری وەک ئەوەی لە کۆنگرەی دوازدەدا کردمان. کاک مستەفا گوتی ئەمن جوابی خەڵکم پێ نادرێتەوە.

هەباس کاردۆ: چەند کەس بەشداری کۆنگرە بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆر بە دەقیقی نازانم بەڵام پێموایە لە سەت و پەنجا (١٥٠) کەس تێ دەپەڕی.

عەباس کاروخ: شێوەی هەڵبژاردن چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شێوەی هەڵبژاردن ئازاد بوو. خەڵک خۆی کاندید دەکردو دەنگی وەردەگرت. لیستی دیاریکراو نەبوو. هەموو خەڵک خۆیان کاندید دەکرد بەڵام "کەڵبابەکە بە لەپان لێنرابوو". یانی هەموو شتێک دیاری کرابوو. ئەو لایەنەی منی تێدابووم هەشت کەسی بۆ دانرا بوون.

عەباس کاروخ: ئاخر چۆن ئەو سەهمییە دانراوە؟ مادام هەڵبژاردن ئازاد بووە تۆ چۆن دەزانی سەهمییەیان دانابوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوان بۆخۆیان دایان ناوە هەروا بوو. ئێمە بە دوو حەفتە پێش کۆنگرەش دەمانزانی ئەوەی لەوان هەڵدەبژێردرێن کێ‌ و کێن. سێزدە کەسیان لە ساڵۆنی کۆنگرەدا هەڵبژێران زۆر پێشتر ناوی هەموویانمان وەکوو ئێستا دەزانی.

عەباس کاروخ: ئێ خۆشتانتان دەزانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئێ خۆمانمان نەدەزانی، دەمانزانی کە هەشت کەسیان بۆ داناوین. ئەکسەرییەتەکە بەوان بوو.

عەباس کاروخ: باشە ئەتۆ دەفەرمووی ئەو کات دەمەنامەدا نەبووی. بەڵام چۆن ئەو لایەش بە ئێ خۆت دەزانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن عەرزم کردی لەو ئیختیلافاتەدا کەوتووەمەتە حاڵەتی لایەن. ئەمن ئەمگوتیوە لە ئیختیلافاتەکەدا نەبووم بەڵام هەتا دوای کۆنگرەی چەناحم نەبووە. لەڕاستیدا کاری جەناحی دوای کۆنگرەی دەستی پێ کرد. دەنا ئەمن دەو ئیختیلافاتەدا بووم چۆن نەبووم؟ وەختێکی کابرا خیلافێکی ئاوا گەورەی کردوە خۆ ناکرێ بێ تەفاوەت بم.

جا ئەوان ئەو تەوافوقەیان کردبوو. دایاننابوو هەشت(٨) ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزیمان بدەنێ دەگەڵ سێ(٣) جێگر. هەشتەکە بە دوو مەرحەلە هەڵبژێران. سێزدەکەی خۆیان لە دەوری یەکەمدا هەڵبژێران، چونکی گوترابوو. ئەو هەشتەی مەش پێم وابێ چواریان لە مەرحەلەی یەکەمدا هەڵبژێرانو چواریان کەوتنە دەوری دووهەم. ئەوانەش کە حەزفیان کردبوون - دەگەڵ شانازیم بە هەموانەوە - هەوڵیان دابوو ئەوانە حەزف کەن کە موئەسسیرترن. مەسەلەن "قادر وریا" دەبێ هەڵنەبژێرێ، "عوسمانی ڕەحیمی" دەبێ هەڵنەبژێرێ. ئەمن بە کاک مستەفای هیجریم گوت، گوتم دوو کەسمان هەبوون هەر دووکیان ئەندامی کۆمیتەی

مەرکەزی بوون، هەر دووکیان لە ڕادیۆ کاریان دەکرد و هەر دووکیان ڕەحیمی بوون. عوسمانی ڕەحیمی و مەلا ئەحمەدی ڕەحیمی. ئەوە چ ویژدانێکە کە تەوسیە دەکا مەلا ئەحمەدی ڕەحیمی هەڵبژێری بەڵام عوسمانی ڕەحیمی حەزف بکرێ. چەندیان فەرق هەیە. جا بەڕاستی فەرقیان زۆر بوو، بە هەر حاڵ ئاوا بوو.

بەڵام ئی جێگرەکان خۆش بوو. جێگرەکان سێیەکە هەڵبژێران و چواری وانیش هەڵبژێران. هێنایان وەعد بەم بەم دابوو سێ دەور هەڵبژاردن کرا بۆ ئەوەی چواری دیکە هەڵبژێرێن هەر نەکرا. چونکە بڕیار درابوو یازدە جێگر هەڵبژێرین. لە دەوری یەکەمدا چواری وان سێی ئیمە هەڵبژێران. سێ دەوریان هەڵبژاردن کرد بۆ چوارەکەی دیکە هیچکەس هەڵنەبژێرا. چونکە تەرلیان بە زۆران دابوو. بۆ دەوری چوارەم ئەمن پێشنیارم کرد کە بابە خۆ هەتا سێ ڕۆژی دیکە لێرە دانانیشین. ئەو سەفەری هەڵبژاردن بکەن، هەر کەس دەرچوو، دەرچوو، هەر کەس دەرنەچوو با هەر ئەوەندە کەسە بن. یانی ئەوەندەیان قەولی بە ناحەق بە خەڵکی دابوو لەنێو خۆیاندا بۆیان هەڵنەدەبژێردران. خۆ مەعلووم بوو ئی مە هەڵنابژێرێن. بەڵام ئی خۆیان پێ هەڵنەبژێران. ئیدی مەجبوور بوون وازیان لەو چوار کەسە هێنا.

هەباس کاردۆ: لە سازکردنی ئەو تەشکیلاتە نهێنییەدا لە دەرەوەی وڵات پێتوایە کاک شاهۆی حوسێنی نەقشی بەرچاوی هەبووە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک شاهۆ حوسێنی نەقشی زۆر بەرچاوی هەبوو. تەنانەت ئەو نامە شەریفەی کاک مستەفای لەسەر پێشنیارێکی کەتبی کاک شاهۆ و خوسرەوی عەبدوڵڵاهی نووسرابوو. بۆیان نووسیبوو ئێمە بۆمان دەرکەوتوە برادەر، یانی ئەمن، خۆی کاندید دەکاتەوە. بۆیە ئەتۆ دەبێ بێیە ناوەوە تووسایی خۆت دانێی. ئەو نامەیە لەسەر تەوسیەی کاک شاهۆی نووسرابوو. دیارە بۆیە دەڵێم ئی کاک شاهۆی، چونکی خوسرەو ئەوە نیە حیسابی بای لەسەر بکەی. دیارە کاک شاهۆ لەو دواییانەدا زاهیرەن هێندێک مەوازیعی باشی هەبوو. ئیدی نازانم چەندە دروستەو چەندە دروست نیە. وەکی دەڵێن ئێستا جۆرێکی دیکە بیر دەکاتەوە. بەڵام ئەو وەختی وا بوو.

هەباس کاردۆ: وەک ڕووداوێکی مێژوویی پێمخۆشە بزانم ئەوانەی لە کۆنگرەی سێزدە دا وەک دوو لایەنی بەرامبەر ناسرابوون کێ بوون و بەرنامەو پلانیان بۆ داهاتووی حیزب چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەگەر ئێستا تەماشای ڕێبەرایەتیی ئەو دوو حیزبە بکەی کەمو زۆر ناوی هەموویانت دێتە دەست. بەڵام لەو وەختەشدا ئەگەر بڵێین ئەو کەسانەی عەریزەکەی لەسەر لایەکی حیساب دەبوون دەتوانین ئاوا بڵێین: ئەوانەی ئێستا دەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستان دەتوانین ناوی ئەوانە

بەرین. هاوڕێیان: جەلیلی گادانی، حەسەنی ڕەستگار، فەتاحی کاویان حوسێنی مەدەنی، مستەفای مەولوودی، حەسەنی قادرزادە، کەمالی کەریمی، عومەر باڵەکی، قادر وریا، سمایل بازیارو کەسانی دیکەش کە هەمووم لەبیر نین. دیارە لەوانە بەشێکیان ئەبوونە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بەڵام بەشێکیان بوونی. لەلای ئەوانیش دەتوانین ناوی ئەوانە بەرین. بەڕێزان: مستەفای هیجری، حەسەنی شەرەفی، حەمەنەزیفی قادری، سەعید ڕەزای دروودگەر، کاوەی بەهرامی، تەیمووری مستەفایی، شاهۆی حوسێنی کە لە مۆرە نەسڵیەکان بوون. کەسانی دیکەش هەبوون.

عەباس کاردۆ: کاک بابەعەلی مێهرپەروەر بە بەرنامەی دیاری کراوەوە لە کۆنگرەی سێزدە دا هاتە مەیدانو چاوەڕوان دەکرا پۆستی سکرتێری وەرگرێ. نەک ئەوە نەکرا دواتر کەوتە بەر کەمتوتفییشو سەرەنجام دوای لێک‌دابڕانی حیزب کوردستانی بەجێ هێشت. ئەوە چۆن بوو؟ لەسەر ئەو بەڕێزە هیچت بۆ گوتن هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک بابە عەلی مێهرپەروەر وەختێکی زۆر هەروەک بۆخۆی دەی گوت ئەو وەختی کە ئیختیلافمان هەبوو هەتا پێش لەتەبوونی، ئەو بەشێک بوو لە ئۆپۆزیسیۆنە جاروبار دەی گوت موخالەفەت دەگەڵ ئەو برادەرانە بۆ من زەحمەتترە هەتا ئێوە. چونکی ئەمن هەشت ساڵان دەگەڵیان هاوجەناح بووم. کاک بابە عەلی هەتا ئاخر ڕۆژەکانو لانی‌کەم مانگەکانی پێش کۆنگرەی سێزدە زیاتر ئەگەر قەرار بایە لەسەر جەناح حیساب بکرێ، لەسەر ئەو جەناحی حیساب دەبوو. لە کۆنگرەی دوازدەش‌دا هەروابوو و پێشتریش هەروا بوو. بەڵام دوایە ئەو شتانەی کە بوون هێندێک وەزعیەتەکەیان گۆڕی. بەتایبەتی ئەوە کە کاک بابەعەلی تێشووی شوانی خواردو باسی ئەوەی کرد کە مومکینە کەسێکی دیکە بێتە سکرتێر، ئیدی بەوە بەجارێک خۆتێی خۆی دەکاسەی کرد. لەو ماوەیەدا کە وەکوو ئۆپۆزیسیۆن کارمان دەکرد دەگەڵ ئەوەی ڕەنگ بوو کەسەکانی دیکە بە خەتابارتر بزانن کە ئەو تازە کەوتۆتە ئەو بەشەوە. زۆر وەخت لە کۆبوونەوەکاندا کە چەندجار کۆبوونەوە هەبوو، وەکوو دوو تەرەف دادەنیشتین، هوجوومی زیاتر لەسەر وی بوو هەتا مەسەلەن لەسەر کاک حەسەنی ڕەستگار یان من. ئەمن کە کۆمیتەی ناوەندی نەبووم بەڵام دەزیمنی حەرەکەتی ئۆپۆزیسیۆندا هەبووم. لە ئاخریش‌دا کاک بابەعەلی بە جۆرێک لە جۆران کۆمەگێکی زۆر گەورەی بە وان کرد. ئەویش ئەوە بوو کە لە ئەساسنامەدا ئەسڵێک هەبوو کە دەڵێ مەشرووعیەتی کۆبوونەوەکانی کۆمیتەی مەرکەزی وەختێکە کە زیاتر لە دوو سێهەمی ئەندامانی ئەسڵی تێی‌دا بەشدار بن. ئەو وەختی تەقسیمەکە وا کرابوو کە سێزدە کەس لەوان هەڵبژرابوون هەشت کەسیش لەوانەی دیکە کە ئاخودی بوون. هەمووی دەبوو بە بیستو یەک(٢١) کەس. ئەوان کە سێزدە کەس بوون نەدەبوونە دوو سێهەم چونکە شازدە کەس دەمرتاپیل

هەشت کەسیدا دەبێتە دوو سێیەم، یان دەبێ ئەمان حەوت بن، ئەوان سێزدە؛ کە دەبنە بیست کە دیارە ئەو وەختیش حەز تەئمین نابێ.

بە هەرحاڵ کاک بابەعەلی دیار بە نییەتی باش، تەعارزی دەگەڵ ناکەم بەڵام بۆخۆم پێمواپە بە نییەتی باش ئەوەی کرد. ئەو پێی وا بوو ئەگەر سەفی ئێمە بەجێ بێڵێ و بچێتە گەڵ وان لە کۆبوونەوەدا بەشدار بێ، مەسەلەکە حەل دەبێ. بەو جۆرە ئەو شەرعییەتی دا بە کۆبوونەوەکەی وان. چونکی ئەگەر ئەو نەچووبایە کۆبوونەوەی ئەوان شەرعی نەدەبوو. هەر دەیانگوت بەڵام بە پێی ئەساسنامە ناشەرعی بوو. هەر بڕیارێکی دابایان ناشەرعی و ناقانوونی دەبوو. بەڵام چوو دەگەڵیان کەوتن کۆمەڵگێکی زۆر گەورەی پێ کردن. ئەوە دیارە کەوتە دوای کۆنگرە.

بەڵام کاک بابەعەلی هەر بەوەی خۆی کاندید کرد ئیدی کەوتە بەر غەزەبیان. لە عەینی حاڵدا ئەوانی دیکەش کە دەبەر غەزەبدا بوون دایان نابوو کە بەشێکیان لێ هەڵبژێرن. هەشت کەسیان لێ هەڵبژاردن. هەروەکی گوتم چواریان لە مەرحەلەی یەکەم و چواریان لە مەرحەلەی دووهەمدا. هەر نووسوولەن باشیان دانابوو کە هەمووریان وێکڕا هەڵنەبژێرن مەبادا ئەو کەسانەی ئەوان نایانەوێ لە دەستیان دەرچێ و خەڵکەکە دەنگیان بدەنێ. جا کاک بابەعەلییش کەوتە بەر ئەو هوجوومە بێ ڕەحمانەیە.

هەیاس کاردۆ: ڕاکی دوای تەواوبوونی هەموو کۆنگرەکان دەگوترا، کۆنگرەی سێزدەش بە سەرکەوتوویی کارەکانی تەواو کرد و ڕێبەریی نوێی هەڵبژارد. ئەگەر وا بوو بۆچی دوای کۆنگرە دیسان کێشەو ئاژاوە سەری هەڵدایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سەرکەوتنی کۆنگرەی بە هێندێک شتە. زۆرجار خەڵک تەعنە لێ دەدەن و دەڵێن مەسەلەن حیزبی دێموکرات نووسی کۆنگرەکە سەرکەوتە ئەمن هەمیشە دیفاعم کردوە. سەرکەوتنی کۆنگرە چییە. کۆنگرە هێندێک بەرنامەی کاری دانابە. دای ناوە ڕاپۆرتێکی کۆمیتەی ناوەندی هەیە موناقەشەی بکا و بڕیاری لەسەر بدا. مەسەلەن بەرنامەو ئەساسنامەی داناو پێی دا بچێتەوە. دەبێ موناقەشەی بکا و بڕیاری لەسەر بدا. دەبێ بڕیارنامەیەک دەربکا. نازانم ئەگەر لێکۆڵینەوەی مالیی هەیە بیکا. پەیامان بنێرێ و هەڵبژاردن بکا. ئەگەر ئەوانەی کردن، کۆنگرە لە کارەکانیدا سەرکەوتوویە. یانی لە خۆی کارەکانیدا سەرکەوتووە.

بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە لە کۆنگرەی سێزدەدا، لەحزە بە لەحزە ئەو دوولەتییەی کە هەبوو بە قەوەت دەکرا. یانی ئەوانە وەک لەشکری فاتیح هاتبوون لێ دەو ئیحترام بشکێنن و حەزف بکەن. ئەمن دوایە قسەیەکم بیستەوە کە چاکم تەئیید کرد. برادەرێکی وان کاک "چەکۆی ڕەحیمی" چەند مانگ دوای

کۆنگرە چووبووە دەرێ. لەدەرێ - پێموایە لەدانمارکێ - کۆبوونەوەیەکی پێک‌هێنابوو بۆ لایەنگرانی خۆیان، پێموایە وای زانیبوو کەسی نامەحرەمی لێ‌نیە بۆیە قسەیەکی کردبوو. گوتبووی ئێگەرانی کۆنگرەی چاردە مەبن. لە ئێستاڕا دەزانین لە کۆنگرەی چاردەدا هەر کورسی‌یەک کێی لەسەر دادەنیشێ. ئەو قسەیە یەکجار زۆر ڕاست بوو. چونکی هەر لە جەلەساتی کۆنگرەی سێزدەدا خەریک بوون کورسی‌یەکانی کۆنگرەی چاردەیان ڕیز دەکرد. بە حیساب، دەبێ وا بکەین لە کۆمیتەی مەرکەزی‌دا، لە بیستو سێ کەسان هەشتیان بدەینێ. لە جێگرەکان، لە پازدە کەس کە دانرا بوو، دەبێ سێ‌کەس لە موخالیفان بن، پاشان لەو ماوەیەدا بۆخۆیان دەزانن چۆنی تەسفیە بکەن. هەر لەو کاتەدا کۆمیتەی مەرکەزی کە مرشاویری هەیە، ئەوانیش وا دابنێن کە وەزنەکە تێک نەچێ. هەر وەکی جارێک مرشاویریان هەڵبژاردن کە شەش(٦) کەس بوون. چوار لە خۆیان بوونو دووی نامەحرەمیش. یانی لە هەموو شتێکی‌دا حیسابیان کردبوو کە کۆنگرەی چاردە کارەکانی لە ئەوولەوە مسۆگەر بێ.

بۆیە لەڕاستیدا کارەکانی کۆنگرە وەکوو کاری کۆنگرە ناتوانین بڵێین سەر نەکەوتن. کۆنگرە کارەکانی خۆی هەموو کردن، بەتایبەتی کە ئەو هەلەشی بۆ وەدی هێنان کە زۆرایەتیی کۆمیتەی ناوەندی وەدەست بێنن. لەواقیعدا ئەمن نالێم کۆنگرە سەر نەکەوت. کۆنگرە سەر کەوت. بەلام حیزب سەر نەکەوت. لە کۆنگرەی دوازدەدا ئەوەی کە باسمان کرد حیزب سەرکەوت. چونکی هەموو ئەو کەسانەی ئەو حیزبەیان پێک دەهێنا، هەموویان بەشیان درا، حیسابیان بۆ کراو خوێندرانەوە. بەلام لە کۆنگرەی سێزدەدا وا نەبوو. لایەنێک سەرکەوت بۆ ئەو شتانەی بۆخۆی مەبەستی بوون. ئێستا زۆر جاریان باس کردوە، نایڕێتەوە کە ئەمن نەچوومە جێژنی کۆتایی کۆنگرە. جێژنی کۆتایی کۆنگرەی دوازدە چووین چونکی هەموو سەرکەوتبوون، هەموو ڕازی بوون. ئەوەی لە ئەقەلییەتدا بوو بە لایەوە چووبوو، نەک کەمی نەهێنا بوو زیادیشی بەلاوە چووبوو. چونکی ئەو ئەکسەرییەتەش وەک ئی کۆنگرەی سێزدە دەی‌توانی بێ‌ڕەحمانە لێ‌داو بە کەیفی خۆی بکا. بەلام ئیمتیازی بۆ دانابوو بە ڕەزایەتەوە بوو.

لە کۆنگرەی سێزدەدا وا نەبوو، لایەنێک لێ‌درا بوو، لایەنێک سەر کەوتبوو. ئەمن بە دوو کەسانم گوت کە بەداخەوە پێم وابێ پێ‌یان نەگوت. گوتم بە کاک مستەفای بڵێن هەموو حیزب لەو کۆنگرەیەدا سەر نەکەوتوە. تەنیا لایەنی وان سەرکەوتوە. سەر کەوتنو پیرۆزبیان بێ، بەلام با لەسەر هەستی خەلکی هەڵنەپەڕن. با ئەو جێژنەی نەگرن بۆخۆشم نایەم چونکی پێموایە ئەوە خراپە. بۆیە نەچووم، ئێستاش دەڵێم کاری چاکم کرد نەچووم. چونکی ئەمن پێموابوو میحنەتی حیزبە، نەک میحنەتی جەماعەتێک، بەڵکوو میحنەتی حیزبە. خەلک بۆ میحنەت شایی ناکا، بۆ خۆشی شایی دەکا. ئەمن بۆ خۆم نەچوومە ئەو مەڕاسیمەی. بەلام پێم‌وایە ئەوان هیچیان حازر نەبوون پێی بڵێن یان قسەی خۆیان خەسار بکەن. ئەوان گرتیانو دەگەڵ ئەوەش کە

بەشی زۆری ئەوانی ئەقلییەتیش چووبوون. بەڵام هەر لە کۆبوونەوەکەدا لەسەر ئیحساساتی خەڵکەکەی هەڵدەپەڕین و شوعاریان دەدا: "بڕۆ بۆ ئەو کۆنگرەی دیکە، بۆ هەشت ساڵی دیکە". ئەو مەسەلەش یەکێک لە دروشمەکان بوو کە درابوون، یانی سکرتێری کاک مستەفای بۆ هەشت ساڵی دیکە مسۆگەر بوو.

هەباس کارەۆ: لە کۆنگرەی سێزدەدا جەنابت خۆت بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی دیاری نەکرد. ئایا ئەوە بە نیشانەی نارەزایەتی بوو یان شتێکی دڵخوازی خۆت بوو؟ دوای کۆنگرە، چۆنت بەرخورد دەگەڵ کرا و بە چییەوە خەریک بووی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن جاری دیکەش گوتوومەو ئێستاش دەیڵێمەوە، ئەگەر کۆنگرەی سێزدە -کە کاری وا هەر ناکری و هەر نابێ بکرێ- هەموو شتێکی دابایە دەستی من و گوتبایا تەتۆ چۆن دەکەی با وابێ، هیچ مومکین نەبوو خۆم کاندید بکەم. چونکی هەروەک گوتم لەمێژ بوو هەر حەزم لە ئەندامەتیی رێبەری نەبوو. لێرەوەش باوەڕێکم هەیە کە پێموایە ئینسان کە گەیشتە تەمەنێک، لە تواناکانی کەم دەبێتەوە. لەلایەکی دیکەش بەڕاستی هەموو ئینسانێکی تێکۆشەری رێگای رزگاری حەقی هەیە ئەگەر ماوەیەکی زۆری تەمەنی خۆی لەپێناو ئامانجەکانی دا تەرخان دەکا، نەک بڵێم خودای نەخواستە دوایە پشتیان تێبکا بەڵام حەقی هەیە چوار پێنج ساڵی ئاخری تەمەنیشی بۆخۆی بژی. ئەوەش بۆخۆم پێم وا بوو، ئەوانەش گرینگتر پێم وا بوو دەبێ جڵەوی کارەکان بدرێتە دەست کەسانێکی دیکە کە تازە نەفەسن. رەنگە ئەزموونیان کەمتر بێ بەڵام تواناو ئینرژییان زیاترە. ئەوان زیاتر پێوەندییان بەو زەمانەوە هەیە کە تێیدا دەژین. باوەڕم بەوە هەبوو. ئەڵبەت زۆریشم گلەیی هاتۆتەوە سەری و بڕێکیشم نەفرەت لێ کراوە چونکی ئەمن گەڵاڵەیەکی دیکەشم پێشنیار کردوە کە لێی پەشیمان نیم. ئەگەر لەسەر ئەوە هەزار جاریشم گلەیی لێ بکرێ و نەفرەتم لێبکرێ دیسان لێی پەشیمان نیم.

گەڵاڵەکەش ئەوە بوو کە پێشنیارم کردبوو ئەساسەن کەسانێک کە تەمەنیان لە حەفتا (٧٠) ساڵ تێدەپەڕی حەقیان نەبێ خۆیان بۆ کۆمیتەی مەرکەزی کاندید بکەن. دیارە باسی ئیستیسنای تێدا هاتبوو کە ئەگەر نەک بە تەشخیسی خۆی و داوای خۆی، بەڵام کۆمیتەی مەرکەزی لە شیاوی ویدا پێی وابوو هەم لەباری فکرییەوە هەم لەباری جیسمییەوە تواناى بەڕێوەبردنی کارەکانی وەک جاران هەیەو وجوودی زۆر پێویستە، دەتوانێ کاندید بێتەوە. یانی ئەو ئیستیسنایەی تێدا هەبوو. بەڵام پێشنیارەکەی من ئەوە بوو لە بیست و یەک (٢١) ساڵی را هەتا حەفتا ساڵی ئینسان حەقی هەبێ خۆی بۆ کۆمیتەی مەرکەزی کاندید بکا. لە حەفتا ساڵی بەولاوە حەقی نەبێ خۆی کاندید بکا. پێم وا بوو بۆ دەفتەری سیاسی لە سی (٣٠) ساڵی را هەتا شێست و پێنج (٦٥) ساڵی بێ، چونکی ئەو هەم کاری زیاتری دەوێ هەم تەجرەبەی زیاتر. لە سی ساڵی تەجرەبەی ژیانی هەبێو هەتا شێست و پێنج ساڵیش ئینرژیی هەیە. بۆ سکرتێر پێم وا بوو لە چل (٤٠) ساڵی را

حەقی هەبێ ببێتە سکرتێر هەتا شێست(٦٠) ساڵی. لە شێست ساڵی بەو لاوە کەس حەقی نەبێ خۆی بۆ سکرتێری کاندید بکا.

کە پێشنیارەکەم بردە کۆمیتەی مەرکەزی، دووەکەی ئەخیر پەسند نەکران بەڵام یەکەمینیان پەسند کرا. یانی حەفتا ساڵەکە پەسند کرا. ئەمن لە کۆنگرەی سێزدەدا نەببووم بە حەفتا ساڵ. بەڵام هەر بێ ئەوە بڕیارم دابوو خۆم کاندید نەکەم. ئەوە لە تەسەووری منەدا پێجگە لەو فایدانەی کە هەنی، قازانجێکی دیکەشی هەیە. ئەمن پێموایە ئەو کەسانەی عومریان دەچێتە سەرێ، هەموو کەس- ڕەنگە لە دەیان هەزار کەس حاڵەتێکی ئیستیسنایی بێ- دەنا هەموو کەس لە هەموو تواناکانی کەم دەبێتەوە. باوەڕم وابوو و ئێستاش هەر باوەڕم وایە کە هەر لەبەر ئیحتیرامی وان وا چاکە قانوونێک هەبێ کە حەقیان نەبێ خۆ کاندید کەنەوە، مەبادا کار بگاتە جێگایەک خۆیان کاندید بکەن بەڵام خەڵک بڵێن بابە وازی لێ بێنن با لەکۆڵ حیزب بێتەوە. یانی دەڵێم ئینسان لە ڕێبەریدا یان لە دەسەڵاتدا وا باشە کاتێک بڕوا کە بڵێن ئەرێ بۆ دەڕۆی، نەک بڵێن ئەرێ بۆ لەکۆڵ نابێتەوە. ڕەنگە ڕووبەڕوو پێی نەڵێن. لەبەر حورمەتی وانیش پێموایە هەروا باشە.

جا بە هەرحاڵ ئەمن هەر وەک گوتم بە هیچ جۆر خۆم کاندید نەدەکردەوە ئەگەر هەموو شتێکی کۆنگرەش بە دڵی منیش بە بڕیاری من بایە. بەڵام دیارە پێموایە جارێکی دیکە گوتم ئەوان هەرچی لەتوانایاندا بوو لەچەند ساڵ پێش کۆنگرەوە دەستیان پێ کردبوو. یەکێک هەر لەخۆیان شاهیدیی دابوو کە ساڵی ١٣٧٧ ئەوانە لە داخڵ بووە. وەختێک هاتۆتە ئێرە داوای کتێبی ئیوسەدە تێکۆشانی کردوە. نەی‌زانیوە ناوی چیە، بۆیە گوتوویەتی ئەو کتێبەی مێژووی حیزب. گوتوویانە چل ساڵ خەبات؟ گوتوویەتی نا ئەوەی فڵانە کەس نووسیویەتی. گوتوویانە ئەوە بۆ مێژووی حیزبە، ئەوە هێندێک تێڕوانینی خۆیەتی. بۆخۆی شاهیدیی دا لێرە نەک لەبەر دۆستایەتیی من. هیچ ئەوە نەبوو. ئەو وەختی گوتوومە حەقی خۆیانە وا بڵێن. لەحاڵێکدا بە چاک و خەراپ ئەمن بۆخۆم لە پێشەکییەکەیدا گوتوومە ئەوە مێژوو نیە. بەڵام چاک و خەراپی هەر پێنج ئەندامی دەفتەری سیاسی خوێندوویانەتەوە و بڕیاریان لەسەر داوە، دوایە دراوە بە چاپ. یانی نەزەری دەفتەری سیاسی بووە. ڕاستە ئەمن نووسیومە بەڵام هەر پێنج کەس خوێندوویانەتەوە و نەزەریان لەسەر داوە. ئەوان لەمێژ بوو ئەوەیان دەست پێ کردبوو.

ئەوەشم گوت کە حەتتا یەک ئەفەریان بە سەری لێوانیش نەی‌پرسی بۆ نایکەی. خۆ ئەگەر کینە بوغز یان قیامەتەفس لێیان گەڕابا هەموویان دەیانزانی ئەمن خۆم کاندید ناکەمەوە. بەڵام بەسەری لێوانیش هیچیان نەیان‌گوت ئەرێ بۆ خۆت کاندید ناکەیەوە؟ ئێستێ ناتوانی ببیە سکرتێر وەرە ببە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی یان دەفتەری سیاسی. خودا هەڵناگرێ کەس شتێکی وای نەگوت، دەگەڵ خۆیان ڕاستگۆ بوون.

پیاو دەبێ ڕێزدانی هەبێ، بەرخوردی ئاغیری‌یان ئامرحتەرمانە نەبوو. بەڵام وەکی دیکە لە هیچ حاڵەتێکدا بەداخەوە نە بەدگۆیی و لە شکاندن ڕانەوەستان. جارێک هاتن گوتیان قەدرزانیت لێ دەکەین. ئەمنیش گوتم قەدرزانی چم لێ دەکەن؟ گوتیان قەدرزانی ئەوە کە چەند ساڵ سکرتێر بووی. گوتم ئەوە قەدرزانی نیە، ئەوە تەعارووفە. دەنا سکرتێری لەپێش چاوی خەڵکی مەنسەبێکە داویانەتی، بۆ قەدرزانی نابێ. بەڵام ئەگەر قەدرزانیم لێ دەکەن با ئەوەی تێدا بێ کە لە ماوەی سکرتێریی خۆیدا یەکیەتیی ڕیزەکانی حیزبی پاراستوە، سەربەخۆیی سیاسیی حیزبی پاراستوە درێژەی بە ڕێبازی ڕێبەرانی شەهیدمان داوە. چونکی ئێوە دنیاتان پر کرد کە ئەمن خەیانەتم بە ڕێبازی قاسملوو کردوە. ئەرعەدی بشۆنەوە هیچی دیکەم ناوێ. گوتیان نا ئەوەی ناکەین. گوتم ئەدی ئەمن بەوەی فریو دەدەن کە سپاس بۆ ئەوەی چەند ساڵ سکرتێر بووم؟ چەند ساڵ ئاغا بووم، چەند ساڵ کوێخا بووم، خۆ ئەوە بۆ تەقدیر نابێ. ئەتۆ وەرە بیر لە خەدەماتم بکەوە. ئەگەر خزمەتێکی وام نیە تاریفی بکەی تەقدیری چم لێ دەکەی؟ یانی حازر نەبوون ئەوەی بڵێن.

ئەمن لەو کۆبوونەوەیەدا کە پێموایە جارێکی دیکەشم ئیشارەی پێ کردوە کە دوای کۆنگرە گیرا، باسی زۆر لەو مەسەلانەم کرد. گوتم کە تەوەتان ساز کرد لە دژی من کە گۆیا دوژمنی قاسملووم، هەموویتان لێرە دانیشتوون، کێ بە قەت منی لەسەر نووسیوە، کێ بە قەت منی لەسەر باس کردوە، کێ بە قەت منی دەگەڵ زیاوە تەنانەت کێ بە قەت منی لێ قێر بووە؟ چونکە ئەمن خۆم بە شاگردی دەزانی و ئەوی دیکەش ڕەنگە خۆی بە دوو قاسملوویان ئەگۆڕیبێتەوە. لەپاشان چەند نموونەیەکم هێناوە. پاش هەمووی ئەوانە ئەمن گوتم دەگەڵ هەمووی ئەوانە هەرچی لە توانا پیمە، ئامادەم لە خزمەتی ئەم حیزبە و ئەم ڕێبەرایەتی‌یەی دابێم تەنیا بە دوو شەرت. یەکیان ئەوەیە حیزبە کە لی هەموویان بێ. تەنانی دەرەجە یەک و دەرەجە دوومان نەبێ. ئەوەی دیکەش حیزب بەرنامەی هەبێ بۆ کارو تێکۆشان. جا لەوێدا شتێکی دیکەشم گوت کە لەسەر سایتەکان هەڵڵای لەسەر ساز بوو.

گوتم ڕەنگە بڵێن ئەدی بۆ هەتا بۆخۆت سکرتێر بووی بەرنامەت دانەدەنا؟ بەڵام لە جوابی ئەو پرسیارەدا کە لێحتیمالەن هەتانە، پێتان دەڵێم کە سێ(٣) مانگی دیکە دەبێتە سێ(٣) ساڵ بەرنامەیەک کە ئەمن پێشنیارم کردوە بۆ ئەوەی کارەکانمان چۆن بکەین. ئەو بەرنامەیە لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا پەسند کراوە (نەک هەر ئامادە کراوە)، بەڵام بە تەوەجی قادری ئەو بەرنامەیە جێ‌بەجێ نەکراوە. هەرچێکی دەهات بکرێ، نەدەکرا چونکی وەکی گوتم دەزگاکانی بەڕێوەبەری لەدەستی ڕاندا بوون. مەسەلەن سیاسی - نیزامی لە هەموو ئەو ساڵانەدا لەدەست واندا بوو. نەدەبوو بکرێ تەوەکوو لە دەورانی سکرتێریی مندا سەرکەوتنێکی بۆ حیزب بەدواوە بێ. چەندێک نموونەی سەیر سەمەرە هەبوون.

مەسەلەن مەجەللەیەک بە ناوی "چەشم‌ئەنداز" لە تاران بڵاو دەکرێتەوە کە دوو جار ژمارەی تایبەتیی لەسەر کوردستان دەرکرد. لە ژمارەیەکی تایبەتیدا چەند کەس نووسیبوویان بەتایبەتی "ئیحسان هووشمەند" کە هوجوومیان کردبووە سەر حیزبی دێموکرات. گوتیان دەبێ وەڵامیان بدرێتەوە. دوایە ڕوویان دەمن کرد کە جوابی بدەمەوە، گوتم حەوسەڵەم نییە. سەرئەنجام لەسەر ئەوە ڕێک کەوتین کە بە شێوەی وتووێژێک پرسیار لە من بکرێ و جواب بدەمەوە. ئەوەمان ڕێک‌خستو وتووێژەکە کە تەسویری بوو بە "سی دی" بڵاو بۆوە. لەپاشان پیادە کراو بە نووسینیش بڵاو بۆوە. ئەمن بۆخۆم زۆری لێ ناڕازی بووم، چونکە پێموابوو پێویستیی بە حەوسەڵەو خۆماندووکردنی زیاتر هەیە کە ئەمن ئەوەم نەکرد. بەڵام ئەوەی ئەمن دیم، ئێرەو لە ناوخۆی وڵات خەڵک لێی ڕازی بوون، ناردمان بۆ دەرێ هەتا لەوێش بڵاو بێتەوە، ئێستاشی دەگەڵ بێ ئەیانهێشت ئەو کاسێتە بڵاو بێتەوە. یانی نایێ خەڵکی دەرێ بزانن کە ئەمن جوابێکم داوەتەوەو جوابەکەش بە قازانجی حیزب بووە. جا لەو جۆرە کارانە لە هیچی ئەرستان بەدگۆیی و کارشکێنی و شتی سەیروسەمەرە هەر هەبوو.

عەباس کاردۆ: کاک مستەفا هیجری وەک سکرتێری گشتیی دوای کۆنگرەی سێزدە چ هەنگاوێکی هەڵگرت بۆ ئەوەی ئەزای گرۆی پێشوو ماوەی کۆنگرە هێور بکاتەوە؟ بەگشتی ڕەوتی ڕووداوەکان دوای کۆنگرە چۆن تێدەپەڕی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەداخەوە نەک هەنگاوێکی هەڵنەهێنایەوە، بەڵکوو بە پێچەوانە هەموو هەوڵێکی بۆ ئەوە بوو کە ئەو حیزبە تەسفیە بکا. دەست کرا بە موجازاتو نەقڵ و ئینتیقالو ساغکردنەوە. مەسەلەن ئێمە سێ ناوەندمان هەبوون. ناوەندی دوو لە کۆنفرانسەکانی پێش کۆنگرەدا زۆربەکەی بەلای ناخودییەکاندا کەوتبوو. ناڕاستەوخۆ ئەوان بڕیارێکیان دابوو کە ئەوە ئی ئێمە نییە. جا وەرە لە هەموو جێیەکان هەڵگرەو بیگوازەوە بۆ وێ. وای لێ‌هاتبوو کە لە ناوەندی دوو ژمارەی کادرەکان زۆر زیاتر بوو لە ژمارەی پێشمەرگەکان. بیرەکە ئەوە بوو کە ئەوەی ئی من نییە با بڕوا. ئەوانی دیکە دەبێ یەکدەست بکرێتەوە.

بۆ وێنە ئێمە هێزی پارێزگاریمان هەبوو. ژمارەی پێشمەرگەکانی وەک هەموو شوێنەکانی دیکە لەگۆڕاندا بوو. مەسەلەن لە هەشتا کەس هەتا سەدو چەند کەس ئەوسانی دەکرد. ئەو هێزە کادری هەردوو لای تێدا بوو. تەسفیەیان کرد هەتا لەسی و یەک(٣١) کادران تەنیا یەکی لایەنەکەی دیکەیان هێشتەوە. بەڵام بۆ هیچ کۆبوونەوەیەکی ئەویان دەعوەت نەدەکرد. ئەوە لای خۆی یەک حیزب بوو. نموونەی زۆر سەیر هەبوو کە پیاو ناتوانێ تەسەووری بکا.

مەسەلەن هەر پێم‌خۆشە سەبت بێ. تەلەفیزیۆن دانرا کە کارێکی باش بوو. جارێ لەت نەببوورین، حیزبەکە یەک حیزبە. یادی شەهادەتی دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی بەسەردا هات. یادی هەردووکانیان

کردوو. بەڵام چونکی لەسەر جنازەی وان ئەمن قسەم کردوو، ئەو دوو کەسە ئێستاش نەنێژراون. لەپاش ئەو وەختیش هەتا ئێستێ مەراسیمی بەخاکسپاردنی دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی ئیشان نەدراوە چونکی ئەمنی تێدا بووم.

ئەمەمووی سەبرت بە موناسەبەتی ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزب ئاسۆی کوردم جوزوەیەکی نووسی- چاکە یان خراپە کەیفی خۆیەتی کارم بەوە نیە - لەسەر فیدراڵیزم. دیارە زۆر لە قانوونزانان پێیان شتێکی باش بووەو داوایان کردوو بۆیان بچی. بەڵام ئەتۆ بڵێی خەراپ بوو. ئەوەی نووسی و پێشکەشیشی کرد بە یادی دامەزرانی حیزب. درا بە ئینتیشارات کە چاپ بکری. ئینتیشارات حازر نەبوو چاپی بکا. ئەمن لە کاک بابە عەلیم پرسی، ئەو قسەیەی لەخۆڕا ناکەم. گوتم ئەوێ نەبە هەر چونکی ئەو کەسەی نووسیوەتی حەسەن زادەی بە دوای ناوەکەیەوەیە بۆیە بۆی چاپ نەکرا؟ گوتی واڵڵا بێ تەشبیه نەبووە. فیدراڵیزم لە کۆنگرەی سێزدەدا پەسند کراوە. ئەو کتێبەش لەسەر فیدراڵیزم نووسراوە. "فیدراڵیزم بۆ کورد، فیدراڵیزم بە کوردی" ناوەکەی ئەوە بوو. پێشکەش بە یادی دامەزرانی حیزب کراوە بەڵام چونکە کەسێک نووسیوەتی کە حەسەن زادەی بە دوای ناوەکەیەوەیە، نابێ چاپ بکری. سەیر ئەوەیە خەزینەیەکی واشی نەبوو. دوایە کوردەکان هەر بە پووڵی خۆیان چاپیان کرد. دەگەڵ ئەوەی بەشێکی زۆریشی هەر بە دیاری لێدرا بە دۆستان، بەڵام زۆر زیاتر لە خەرجەکەی دەرهێنابەوە. کەچی ئەوان وایان کرد کە هەر نابێ چاپ بکری.

تەنانەت لە وتارێکیدا هەڕەشەم کرابوو، سەر حیزب کە ئەمن جوابەکەم نووسیەوە. بەڵام هەڕەشەی بۆ سەر منیش تێدا بوو، ئیجازەیان نەدرا وەڵامەکە لە ئەدەبیاتی حیزبدا چاپ بکری. یانی دیفاع لە حیزب نابێ لە ئەدەبیاتی حیزبدا چاپ بکری. ئەمن ناویشم نەدەویست ها، دەیهێنا ناوم نەدەویست. چونکی یەک، دوو جار کە لە بڵاوکراوەکانی حیزبیدا ناوی من هاتوە ئیعتیرازم کردوە. گوتوومە ئەمن مەقالە بۆ حیزب دەنووسم ناموێ ناوی منی لەسەر بێ. بەڵام چونکی ئەمن نووسیبووم نەیانهێشت. نموونەی ئاوا باوەڕ بکە بێ حەددو حەسرن.

مەسەلەن ئەمن لەدەرێ بووم، لە ئوستراڵیاوە تەلەفۆنیان بۆ کردم کە، ئێمە کۆنفرانسێکمان بەدەستەوەیە لەسەر کورد، حەتمەن جەنابیشت لە جەریانەکەی ئاگادار بووی. گوتیان خەڵکی کوردیش و ئوستراڵیاییش و شەخسیاتی دیکەشی تێدا بەشدار دەبن، داوات لێ دەکەین بێی بەشدار بی. گوتم زۆر سپاس، بەڵام بۆم ناکری بێم ناتوانم هەرچەند ئیشارەتیش کرا کە هەزینەی ڕێگاش ئەوان تەئمینی دەکەن. گوتیان ئەگەر وایە پەیامێکمان بۆ بنێرە. ئەمنیش پەیامێکم بۆ ناردن. باوەڕ بکە هەر لەبیریشم چووبۆوە، پاش ماوەیەک ڕاپۆرتێک هات - لە ڕادیۆم گوێ لێبوو - کە کۆنفرانسێکی وا گیراوە سکرتێری حیزب، کاک مستەفای هیجری پەیامی ناردوە کە خوێندراوەتەوە. عەبدوڵڵا حەسەنزادەش پەیامی ناردوە خوێندراوەتەوە. ئەمڕۆ پەیامی

سکرتێری حیزبیان بڵاو کردەوە. بەرپرسی ڕادیۆش کاک عومەر باڵەکی بوو کە لەسەر لای ئێمە حیساب بوو. بەڵام ڕادیۆ هەردووک لای لێ‌بوون. گوزاریشیان بە کاک مستەفا دابوو کە ئەوە وتارێکی ئاوا هەیە سبەینێ قەول وایە بخوێندرێتەوە. هەڵی گرتبوو تەلەفۆنی کردبوو ئەو وتارە نابێ بخوێندرێتەوە. بۆ؟ نەخێر نابێ بخوێندرێتەوە. قەدەغە کرا. کە بیستمەوە گەڕام بە زەحمەتێکی زۆر ئەسڵی نووسینەکەی خۆم دیتەوە بزانم ئەمن چیم نووسیوە کە دەڵێ نابێ بخوێندرێتەوە. کە خوێندمەوە، نووسیبووم: دەستخۆشیتان لێ دەکەم پیرۆزباییتان پێ دەڵێم وەکوو کوردێک کە ماوەیەکی زۆر لەپێناو ئامانجەکانی کورددا خەباتم کردوە. دوای ئەوەش قسەکانی خۆم کردبوو. تەنانەت نەمنووسیبوو ئەندامی حیزبی دێموکراتیشم. بەڵام نابێ ئەو ئاوە هەبێ. ئەوە ڕەفتارەکە بوو دەگەڵ من.

ناوەندی کۆمیتەی ئەمنییەت بەرپرسی ڕووی کاری من بوو. تەقریبەن هەمیشە یەکێک لەوێ ڕاوەستابوو ژوورەکەمی خستبووە ژێر چاوەدێری بۆ ئەوەی بزانن کێ دێتە کن من. جارێک چوومە کن کاک مستەفای گلەییم کردو گوتم ئەرێ بابە ئەوە چییە. یەکێک دانیشتوە دایمە بزانێ کێ دێتە کن من، بۆ وایە؟ گوتی وایە خەڵک بۆ دێتە لاتە ئەمنیش گوتم باشە ئەدی بۆ دێتە کن تۆ؟ گوتی ئەمن سکرتێرم. گوتم کاک مستەفا لەبیرت نەچێ ئەمن سکرتێر بم یان نەبم، کۆمیتەی ناوەندی بم یان نەبم تەنانەت ئەندامی حیزبی دێموکرات بم یان نەبم ئینسانێکم لەو کۆمەڵەیدا ژیاوم عومرێکم هەیەو خەڵک دەمناسن. یانی خەڵک هەر دەچێتە کن سکرتێر؟ مەبەستم ئەوەیە ئەو نموونانە لە گێڕانەوە نایەن. بەڵام وەکی دیکە دووپاتی دەکەمەوە هەتا ئەمن چووم بۆ سکرتاریای لەبەرم هەستاون بە خێرهاتنیان کردووم. یانی لەو بارەیەوە بێ‌حورمەتیی حوزووریم لێ‌نەدیون بەڵام ئەو شتانە زۆر بوون.

هێمن کاروخ: یانی بەو حیسابە هەنگاوەکانی کاک مستەفای وەک سکرتێر لە دوای کۆنگرەی سێزدەوە زیاتر لەجیهەتی دوو دەستەیی‌دا بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا لەجیهەتی دوو دەستەیی‌دا نەبوون لەجیهەتی یەکدەستکردندا بوون. ڕەنگە ئەو تەعبیرەیان لێ‌نەدابێتەوە کە پێیوایە لێیان نەداوەتەوە بەڵام ئەو خەڵکە بەڕاستی دەیانتوانی وەک بەردە لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی زۆر ڕێبەرایەتیی ئەوانەدا بیبینن. بەڵام لەوە بەولاوە حەقێکیان نەبوو. مەسەلەن ئێرە لەو ساڵۆنەی کۆبوونەیەک بوو. هێندێک مەسائیل باس کران. برادەرێکیان کە دوایە بوو بە کۆمیتەی مەرکەزی و ئێستا لە دەرێ‌بەو دیارە ئاشکەرێتەوە، بەناوی عیرفانی ڕەحمەوون نوێنەری حیزب بوو لە سلێمانی. کۆبوونەوەکە دوو ڕۆژی خایاند. ڕۆژی یەکەم هەر قسە کراو خەڵک ناویان نووسی لەسەر قسەکانی من قسان بکەن. ناوەکان وەکی باسیان کرد نەوەدو حەوت(٩٧) کەس بوون. بۆ سبەینێ‌ڕا کە قسە

کرا ئەو برادەرە هاتبۆوە، ڕۆژێ یەکەم ئەو برادەرە لەوێ نەبوو ئاو بنووسێ. کەچی ئەگەر لەبیرم بێ کرابووە ئەندامی حەشتەم، وەختێ قسەیان پێ‌دابوو. قسەی کرد کە دیارە کوڕێکی بە دەمڕاپلیشە، ئیدی وەکی کورد دەڵێ چاوی نوقاندەو زاری کردەوە. دەستی کرد بە هوجووم جنێو. تەنانەت کاری گەیاندە ئەو جێیە کە گوتی دەریا بەدەمی سەگ پیس نابێ. هیچ کەس لە ماوەی ئەو دوو ڕۆژەدا چووکترین هوجوومی نەفزیی بۆ سەر کاک مستەفا یان کەسێکی دیکە لە ڕێبەری بەدەمدا نەهاتبوو. بەڵام کاک مستەفا دەریایە، ئەوانی دیکە سەگن کە ناتوانن دەریا پیس کەن. لە ناکاودا جەوەکە ئاڵۆز بوو و ئەمن گوتم کاکە کۆبوونەوە ناکەم تەواو بوو، ئیدی تەواومان کرد.

دوایە جاتی ئیمزایان کۆ کردەوە. پێموابێ سێسەدو چەند کەس ئیمزایان کۆ کردەبۆوە کە ئەو برایە بەرخوردێکی ناشیرینی کردووە دەبێ موجازات بکرێ. خودی کاک مستەفا حەتتا لەکن منیش گوتی شتێکی موستەحەقی سزای نەکردوە هەتا سزا بدرێ. سزایان نەدا. جارێکی دانیشتبووین، چونکە زۆرجاران دادەنیشتین بۆ ئەوەی ئەو وەزعە تەواو بێ. ئەو جارە پێم گوت ئاخر ئەوە چۆن دەبێ سێسەد کەس داوای کردووە لێپرسینەوەی لێ ناکرێ. گوتی نە لیستم قبووڵە، نە تۆماریم قبووڵە، نە جەمعیم قبووڵە. هەرکەس ناڕازییە لە ئۆرگانی خۆی و تەنیا لە ئۆرگانی خۆی شکایەت بکا. ئەگەر لێیان پرسیەوە، لێیان پرسیەوە. ئەگەر لێیان نەپرسیەوە دەتوانێ ڕێیەکی دیکە بگرێ. ئەوە کەلیماتی خۆی بوو زۆر بە دەقیقی دەیڵێم. هەموو ئەقڵێکیش دەزانێ ڕێگاکەی دیکە چییە، دەبێ بڕوا ئیدی. یانی نالێم حەتمەن ئەوەیان دەرکردن بەڵام زۆریان هەوڵدا بۆ ئەوەی خەڵکەکە وەجان بێن، بڕۆن.

مەسەلەن حاڵەتی وا هەبووە کە یەک نەفەر لە ماوەیەکی کورتی یەک، دوو مانگەدا هەشت جار ئەمەی تەوبەی سزادانی بۆ کراوە هەر بۆ ئەوەی مەجبووری کەن یان تەسلیم بێ، یان بڕوا. ئەو ئیستیلاحەشم بۆ یەکەمجار لەوان بیست کە: دەپەرێنەوە هەموو شتێکت بۆ دەکەین. ناپەڕیەوە نەوە حاڵە.

هەیاس کاردۆ: یانی بەسەراحەت ئەوەیان گوتبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بە سەراحەت گوترابوو. یانی کابرا ئەمبەر ئەوبەری کردوە. بۆیە پێیان گوتوە ئەگەر بۆ ئەولای بپەڕێ هەموو شتێکی بۆ دەکەن. ناپەڕێتەوە بەشی زیللەیە.

هەیاس کاردۆ: تۆ خۆت ماوەیەکی باش دوای کۆنگرە یەکدەنگ بووی و هیچت دەنەبڕی. کەی و چۆن بۆ دیسان هاتیەوە مەیدانی هەڵوێستت گرت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەسەلە ئەوە بوو کە ئەمن هیچم نەنووسیوە. بۆخۆشم هیچ نەنووسیوە. ئەگەر هەر بۆخۆم بام وەنگ بوو هەرچیم داوا کردبا بۆم بکەن بەو شەرتە زمانم درێژیدا نەبێ و ئیعتیراز بە هیچ نەکەم. بەڵام هەوڵەکەی من ئەوە بوو کە ئەم حیزبە ئی هەمووان بێ.

هیاس کاردۆ: ئەو هەوڵەت چۆن دەست پێ کردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەشی هەرەزۆری بە دانیشتنی خسووسی دەگەڵ خودی کاک مستەفا بوو. هەر دەسگوت با ئەو حیزبە وا نەبێ. قبووڵی هەر نەکرد کە دوایە وای لێهات دیارە خەڵکەکەش زۆریان ڕوو دەمن بوو، هاواریان لێ هەستابوو. دیارە جارێکیش پێمگوت، گوتم ئەو هەمموو ڕقەی ئەتۆ لەمنت هەیە دەزانم لەبەر شتێکە. دەزانی ئەگەر ئەمن نەبامایە ئەو حیزبە حەفتەیەک دوای کۆنگرە لەت دەبوو. موقابەلەی تۆ دەگەڵ من زیاتر لەسەر ئەوەیە کە نەمهێشتووە حیزب لەت بێ. چونکی لەتبوونی ئەم حیزبە دەسکەوت نیە. هەتا جارێکی پێمگوت کە ئەمن بۆخۆم گوتوومە، زیاتر لە جارێکیشم ئەوە گوتوە، کە لەباری مودیرییەتەوە کاک مستەفا لەمن باشترە، یانی مودیرییەتی وی لە ئی من چاکترە. بەڵام ئێستا پەشیمانم لەوەی کە گوتوومە.

هیاس کاردۆ: کەنگێ وات گوتوە مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: گوتوومە. تەنانەت وەختێک سکرتێر بووم، گوتوومە ئەگەر توندوتیژیی لێدەرچێ مودیرییەتی وی لە ئی من باشتر بوو. ئێستاش جارێکی دیکە دەیڵێمەوە. بەخۆییم گوتوە، گوتوومە ئەوەی ئێراقییەکان دەڵێن "قاطعیت نەک قاتلیت". ئەتۆ جاروبار دەیگەیەنیە قاتلیت. بەڵام گوتوومە مودیرییەتت باشترە لەمن. ئێستێ پەشیمانم لەو قسەیەم. چونکی مودیرییەتی تۆ ئەم حیزبەی بەو ڕۆژە کێشاوە کە لەسەر لێواری پەرشوبڵاوبوونە. ئەوە مودیرییەتێکی خراپە. وەها گوتوومە، بەڵام خۆ بە مەشبووعاتم نەگرتوە. هەر لە نێو خۆماندا کە باس کراوە زیاتر لە جارێکم گوتوە کە بۆ ئەوا باشەو لەمن بەمشووڕترە. بەڵام ئیلێ دوایە لەو قسەیەی خۆم پەشیمان بوومەوە چونکی خۆ مودیرییەت ئەوە نیە ڕەفیقانو یارانت ئیدارە بکەی. مودیرییەتی باش ئەوەیە کە خەڵکی وڵاتەکەت ئیدارە بکەی کە هەموو جۆرە فکرو سەلیقەیەکی تێدایە.

ئەمن ئەوکات دە کۆمیتەی ناوەندیدا نەبووم کە جارێکی باس کرابوو کە بابە ئێمە هیچمان ناوێ بەڵام سکرتێر دەبێ سکرتێری حیزب بێ نەک سکرتێری جەناح. کاک تەیموووری مستەفایی کە ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو گوتبووی ئەوە قسەی قۆڕە. یانی چی سکرتێر دەبێ ئی هەمووان بێ. سکرتێر دەبێ سکرتێری ڕەفیقەکانی خۆی بێ. جا خوا هەڵناگرێ کاک مستەفا بەو مانایە زۆریش سکرتێری چاک بوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا دوای ئەوەی ئەتۆ لەو هەڵوێستەت دەگەڵ کاک مستەفا نائومێد بوو، یانی لەڕاستی‌دا جواب نەبوو یان توند بوو. ئەتۆ ئیدی چیت کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەسەلە هەر ئەمن نەبووم، برادەرانی دیکەش بوون کە زیاتر لە منیش هەڵسووڕ بوون. ئەوجار وای لێ‌هات کە لە بەینی خۆماندا هەیئەتێکمان پێک‌هێنا کە ئەمنیش دەگەڵ کەوتم.

هەیاس کاردۆ: ئەو هەیئەتە ئەوە بوو کە بەناوی "ئۆپۆزیسیۆن" بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە بوو کە زۆریان موناقەشە کرد کە دیارە بە نووسراوە هەمانە، نووسیومانە دەتوانین ناوێکی دیکەی لێ بنێین، نووسراوەکەت دەدەمێ. ئەوە مەسەلە نیە داخوا ناوی ئۆپۆزیسیۆن بۆ ئەوەی دروست بووە یان نا. جەمعێکمان هەبوو بۆ ئەوەی کارەکان بەڕێوە ببەین و فکرەکان بکەینەوە کە چ بکەین و چ نەکەین. ئەو جەمعە پێک هاتبوو لەهەشت ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی کە سێ‌یان ئەندامی دەفتەری سیاسی بوون. کاک بابە عەلی و کاک حەسەنی ڕەستگار و کاک مستەفای مەولوودی ئەندامی دەفتەری سیاسی بوون. ئەوانەی جێگرانی کۆمیتە ناوەندیی کۆنگرەی سێزدە بوون دەگەڵ ئەوانە کە لە کۆنگرەی دوازدەدا ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ببوون بەڵام هەڵنەبژێرابوونەوە. بە هەرحاڵ ئەوە ئاوا پێک‌هات کە بە هەموومانەوە دەبووینە دەوری بیستوپێنج کەسێک. بەڵام لەنێو ئەوانەدا کە هەموو ڕۆژێ کار و کۆبوونەوەمان تێ دا هەبوو هەیئەتێکی پێنج کەسی هەڵبژێرا بوو کە ئەگەر باشم لەبیربێ ئەوانە بوون: کاک حەسەنی ڕەستگار، کاک مستەفای مەولوودی، کاک قادر وریا، کاک عوسمانی ڕەحیمی بوو و ئەمن بووم. ئەو پێنجە وەک هەیئەتێکی ئیجرایی کارەکانیان بەڕێوە دەبردن. چونکی جاری وا بوو ڕۆژێ جارێک دەبا کۆ ببینەوە.

ئەوجار لەسەر ئەوە دانیشتین داخوازەکانمان فۆرمووله کرد و دەگەڵیان باسمان کرد کە باشە چۆن ئەو حیزبە بتوانێ وەک یەک حیزبی واحید کاری خۆی بکا و ئەو خەڵکە چۆن خۆی دەنێو حیزبدا ببینێتەوە. ئەوە بوو کە چەندێک یادداشتمان ڕەدوبەدەڵ کردن. ئێمە داخوازێکی بیست(٢٠) ماددەییمان دابوو کە پێمان وا بوو دەبێ جێبەجێ بکرێن.

بەڵام ئەمن پێم‌خۆشە ئیشارە بە شتێکی تێرخۆیی بکەم کە ئەو هەیئەتە بۆخۆی ئیمزای کردوو. هەتا ئێستاش ئەو شتە بڵاو نەبۆتەوە ئیشارەی پێ نەکراوە. یانی ئەو هەیئەتە بیستوپێنج کەسی‌یە. بەڵگەکە دەڵێ ئەو حەرەکەتە بۆ تەقویەتی حیزبە و هەتا ئەو جیهەتیەی مومکینە بۆ لەتبوون نیە. ئەوانەی دەگەڵ ئەو حەرەکەتەن دەبێ بە توندترین شێوە دیسیپلینی حیزبی ڕیعایەت بکەن. هیچ کەس حەقی نیە چووکترین کەلیمەی بێ‌حورمەتی بەرامبەر بە تەرەفی موقابیل بەدەمدا بێ . ئێستا هەمرووی لەبیر نیە باسی بکەم بەڵام

هێندێک شتی دیکە هەبوو پێم باشە باس بکرێن. تێیدا نووسراوە ئەو حەرەکەتە هیچ‌شتێک بە هیچ‌کەس قەرزدار نیە. بۆ پلەو پایە نیە، بۆ نەجاتی حیزبە. چ وەک یەک حیزب بمێنینەوە چ ئەگەر مەجبوور بین لێک بینەوە بۆ ئەوە نیە پلەو پایە بۆ کەسێک دابین بکرێ. تەنانەت خاڵێکی تێدا بوو کە ئەو حەرەکەتە هیچ‌کەسیش مەجبوور ناکا بە خیلافی مەیلی خۆی پۆست وەربگرێ. تەنانەت یەک، دوو کەس ئەوەیان ئیمزا نەکرد بە ئیعتیراز لەوەی. چونکە تێ‌گەیشتبوون کە مەبەست لەخۆمە. یانی ئیمزامان کردبوو کە ئەگەر خودای نەخواستە ئەو حیزبە لەت بوو کە بەداخەوە لەت بوو، کەس ئینتیزاری نەبێ کە ئەمن حەتمەن دەبێ بەرپرسایەتی وەربگرم بە تایبەتی مەسئوولیەتی یەکەم. لەو شتانەی تێدا بوو کە هەمووی سیرفەن بۆ تەقویەتی حیزبەو یەکپارچەیی حیزب بوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەو خاڵەی باست کرد هیچ ئیشارە بەوە نیە کە دەتانەوێ لەت بن؟ یانی ئیحتیمالی ئەوەتان لێ‌دەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: بەڵێ ئیحتیمالی ئەوەمان لێ‌دەدا. زۆرجار کە باس دەکرا، ئەمن عەینی ئەو قسەیەم ڕەنگە بەدەیان جار گوتبێ. گوتوومە هەڵبژاردنی یەکەم دووهەم، دەیەم سەدەم هەزارەم یەکڕیزی حیزبی دێمۆکراتە. بەڵام ئەگەر کار گەیشتە جێگایەک کە ئەو جەمعە تەنیا سێ ڕێگای لەپێشدا بێ: یەکیان ئەوە کە کابرا بێتە کۆیلە. مۆرەیەکی بێ ئیرادە بێ‌و وەکوو نۆکەر سەیری بکرێ. دووهەم ئەوە کە پەرش‌وبڵاو ببێ مەجبوور بێ یەک ڕوو بکاتە ئیجارەنشینی یەک ڕوو بکاتە فەعلەیی‌و یەک ڕوو بکاتە موعەللیمی‌و هەر کەس کارێک بکا. یانی وەکوو سیاسی‌و حیزبی نەمێنێ. سێهەمیشیان ئەوە بێ بە جودا فەعالیەت بکا، لەت بێ. ئەمن ئەو وەختی تەنیا لەو حاڵەتەدا سێهەمەکەی هەڵدەبژێرم. چونکە بە گوناحی دەزانم ئێوەی ناپاراوی ئەو حیزبە، ئەویش ئێوەیەک کە هەمووی عومری خۆی لەو حیزبەدا سەرف کردووە وای لێ‌بێ بێتە نۆکەر؟ یان واز لە سیاسەت بێنێ‌و پەرش‌وبڵاو بێ‌و هەرکەس بۆ لایەک بڕوا، ئەوەی بە خزمەتی میللەتی کورد نازانم. جا لەو حاڵەتەدا ئەمن بەناچار لەتبوون هەڵدەبژێرم. بۆیە ئەو ئیحتیمالە هەر هەبوو.

زۆر کەس هەبوون کە لە مەراحیلی ئەووەڵی‌دا هاتوون بۆلای من کە چەت بۆ دەکرێ نێکە با ئەو حیزبە لەت نەبێ. ئەوە هەتا ساڵێک ئاوا بوو. پاش ساڵێکی هەر ئەو کەسانە هاتوون گوتوویانە ئەرێ ئەتۆ داری، بەودی، چیی؟ هەتا کەنگێ ئەوەی تەحەممول دەکەی؟ ئەمن هەموو جارێ دەم‌گوت هەتا چل ساڵ. جا جارێکی کۆبوونەوەیەکی گەورە کراو بوو بە هەڵڵا کە هەتا کەنگێ ئەو زیللەتەی قبوڵ دەکەیو بۆ ڕێگایەکی دیکە ناگرن. ئەمن گوتم زۆری ماوە ئەوە، چونکی خراپترین حاڵەت ئەوەیە. بەڵام لەبیرتانە زۆر لە ئێوە کە لێرە دانیشتوون بۆخۆتان هاتوون داواتان لە من کردووە کە نەیەڵم ئەو حیزبە لەت بێ، کە ئەو وەختی

کاری چاکتان کردوە، ئێستاش ئەو قسەیە هەر ڕاستە. بەڵام ئەو ماوەیە تێوەی تێ‌گەیاندن ئەوانە ناپانەوێ ئەو حیزبە یەک بێ.

ئەمن جاری دیکەم گوتوە ئێستاش دەی‌ڵێمەوە. ماوەیەکی چەند جەلەسەیەکمان دەگەڵ ئەوان هەبوو دادەنیشتین بۆ حەللی موشکیلەکان. هەموو جارەکیان ئەگەر دەچوویەنە ژووری کۆبوونەوەکان ئەگەر پێوانەیەکت گرتبا بزانی فاسیلەی ئێمەو ئەوان چەندە کە هەڵدەستاین فاسیلەکە دەبوو سێ(٣) بەرابەر. بە هەموو وەسیلەیەک هەوڵیان دەدا کە ئەو فاسیلەیە زیاتر بێ، ئەوان بڕیاری خۆیان دابوو. لە دیدگای ئەوانەوە خێری حیزبو خێری میللەتی کورد دەودا بوو.

ئەمن با شتێکی دیکەش ئاشکرا بکەم کە ئاشکرا نەبووە. ئەو ڕۆژەی کە بەیانیەکەمان نووسی کە ئێمە نەمانتوانی یەکرێزی بەسەر واندا بسەپێنین بەڵام ئەوان توانیان دوولەتبوون بەسەر ئێمەدا بسەپێنن، ئیعتیرافمان بە شکستی خۆمان کرد. ئەو ڕۆژە بەیانیەکەمان نووسی بۆ بڵاوکردنەوە. گوتمان دەی‌نێرین بۆ ئەوان پێیان بڵێن کاکە ئەگەر بڵاوتان نەکردۆتەوە بڵاوی مەکەنەوە، شاید بڵێن با ئێستێ دانیشین. ئەگەر وایان گوت دیسان دادەنیشین چونکە دانیشتنەکەشیان قەتع کردبوو. وا بزانم کاک حەسەنی ڕەنجگەرو کاک مستەفای مەولوودی بۆیان بردن. هەروەک خەبەرێکی خۆشیان پێ بگا، هیچ داوایان نەکردبوو کە بڵاوی مەکەنەوە.

هەیاس کاردۆ: دەقیق چیان گوتبوو مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ، ئەدەبوو وای لێ‌بێ. ئێستا کە واتان لێ کردوە بۆخۆتان دەزانن. ئیدی خەڵاس. کورە ئەمە شتمان دەنووسی بۆ ئەوان بە هیچ کەسمان نیشان نەدەدا. بەڵام کە ئەوان شتیان بۆ ئێمە دەنووسی بڵاو دەبۆوە. جارێکی شتێکیان بۆ من نووسیبوو، ویستم توێتۆکۆیی بکەم بۆ ئەو برادەرانەی دیشی بنێرم، گوتیان هەتۆ بەدەست هەموانەوە هەیە. هەر ئەو ڕەختی کە بۆ ئێمەیان ناردبوو تەکسیریان کردبوو بە هەموو ئەفرادی خۆیان دابوو. هەموو شتەکانیان ئاوا بوون. یانی هیچ سرێک لە بەینماندا نەبوو. چونکی ئەوان دەیانەویست خەتەکە را لێ‌بکەن ڕۆژبەڕۆژ بەرەوپێش بچێ‌و گەڕانەوەی بۆ نەبێ.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ماوەی کاری لێکترازیزان چەندی گرت؟ لەو ڕۆژەوە دامەزرا هەتا ئەو ڕۆژەی لەت بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە بە دیقەت نەزانم بەڵام دەوری ساڵو نیوێکی خایاند.

هەباس کاروێژ: یانی ساڵو نیوێک ئێوە وەک ئۆپۆزیسیۆن کارتان کرد؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: جا خۆ هەر لە هەوەڵەوە دەرکراوو عەیرەخودی بووین. بەڵام بەڵێ هەر لەو ڕۆژەوە ئەو ناوەی لێ‌نرا دەوری ساڵو نیوێکی خایاند.

هەباس کاروێژ: ئەوان ئیعتیرافیان بەوە کرد کە ئۆپۆزیسیۆنێک هەیە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: هەر وەک عەرزم کردی یەک، دوو جار دانیشتین بەڵام دوایە بۆخۆیان کۆبوونەوەیەکیان کرد بە بێ ئەوانەی ئێمە. لە کۆمیتەی مەرکەزیدا بڕیاریاندا کە دەگەڵمان دانەنیشن. نووسیشیان کە ناوی ئۆپۆزیسیۆن ناوێکی غەڵەتە. ئەوان دە دەسەڵاتدا بەشدارن لەو قسانە. ئێمەش جوابێکمان دایەوە کە نووسیبوومان ئۆپۆزیسیۆن یانی ناڕازی، بەڵام ئەگەر پێتان وایە ئەوە خراپە ئێمە کێشەمان نیە، هەر ناوێکی لێ دەنێن لێی بنێن. گرینگ ئەوەیە ئەو جەمعە لەو ڕەفتارە ناڕازین.

هەباس کاروێژ: باشە دوای [illegible] کاک بابە[illegible] [illegible]نی هێشتن ئەو جەمعەی ئێوە دەچوونە کۆبوونەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: وەختێک کاک[illegible] عەل[illegible] ڕۆیشت کاک لوقمان مێهفەر یش هەر ڕۆیشت. لەلای ئێمە مانەوە شەش کەس، ئەو شەش کەسە دەگ[illegible]ی جێگران مانەوە ئەوانە ئیدی نەدەچوونە کۆبوونەوەی.

هەباس کاروێژ: کاک لوقمان بۆ هەڵوێستی گۆڕی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: جا دەبێ لە خۆی بپرسی. هەر لە هەوە[illegible]ا چەندێک تەزەلزولی تێدا هەبوو، دوایە ئیدی کشایەوە.

هەباس کاروێژ: هەرچەند ڕەنگە لە هەردووک لایەن ئەفرادی توندڕۆ هەبوون بەڵام لەلای ئەوان کەس یان کەسانێک هەبوون کە نەرم بن و بیانەوێ موسالەحەیەک بکەن؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن وای تێ‌دەگەم ئەو وەختیش وا بووە تا ئێستاش وایە. لەلای ئێمەش هەبوون کە پێیان خۆش بوو حیزب لەت بێ. لەلای وانیش هەبوون کە پێیان خۆش بوو حیزب لەت نەبێ. بەڵام فەرقەکە ئەوە بوو کە هەتا ئێستاش هەروایە. لەلای ئێمە ئەوانەی باوەڕیان بە وەحدەتی حیزب هەبوو، پێیان خۆش نەبوو لەت بێ و هەتا ئێستێش هەر باوەڕیان پێی نیە، هەموو وەختێک هەم ئەکسەریەتی موتڵەق بوون هەم بڕیار بەدەست بوون. بەڵام لەلای ئەوان بە پێچەوانە، ئەوانەی باوەڕیان بە وەحدەتی حیزب نەبوو و پێیان خۆش بوو لەت بێ، هەم زۆرایەتی بوون و هەم بڕیاربەدەست بوون. ئەمن پێموایە ئێستێ بەوجۆرێ کە ئەسیم وەزعییەتە کە

گۆڕاوە. لەنێو ئەواندا ئەوانەی باوەڕیان بە برایەتیی و تەبایی هەتا سەرحەددی بوونەوە بە یەک‌حیزب هەیە، دە زۆرایەتی دان. زیادیان کردوە زۆریشیان زیاد کردوە بەتایبەت لەمبەینەدا یەکجار زیاترن. بەڵام ئەوی بڕیاری بە دەستە ئەوانەن کە حاشا لە هەموو شتێک دەکەن.

نازانم هەر ئەو ڕۆژانە شتێک ڕووی دابوو لە حاشیەی کۆبوونەوەی کردنەوەی کۆنگرەی یەکیەتیی نیشتمانی دا. دۆستێکی حەرەوەلا یان دۆستێکی حیزبی دێموکرات بانگی حەردووک سکرتێری کردوە پێکەوە دانیشتوون. شک دەوەدا نیە کە کاک خالیدی عەزیزی سکرتێری حیزبی دێموکراتی کوردستان گوتوویەتی ئێمە هیچ شەرتێکمان نیە بۆ دانیشتن. ئێمە هەر لە سەرەتاشەوە پێمان وا بووە دەتوانین پێکەوە دانیشین و قسان بکەین هەتا ئەو وەختەی بە یەک دەگەین. تەنانەت ئەگەر زەمینەمان خۆشکرد دەبینەوە بە یەک حیزبیش. پێم- وایە کاک خالید شتێکی زیاتر ئەوەش گوتبوو کە گوتبووی ئێمە موشکیلێکمان نیە. نە لە نێو خۆمان، نە لە نێو کورد، نە لە نێو ئێرانی‌یان و نە لە نێو دنیای دەرەوە. لە هیچ جێگایەکی موشکیلێکمان نیە موشکیلی ناو بێ. ئەو دوو ناوەش دوو ناون نازینک نین. بەڵام ئەگەر ئێوە بە موشکیلی دەزانن ئێوە ناوی خۆتان بگۆڕن. هەتتا گۆیا کاک مستەفا بە کوردی ئێی پرسیوە کە ئیحتیمالی ئەوەی ناو بگۆڕن چەندە. ئەویش گوتوویەتی ئیحتیمالی ئەوەی سیفرێ موتڵەقە. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم بە هەموو توانارە موخالیفی گۆڕینی ناوم. ئێستا نازانم چۆنە ئەو خەبەرە کەوتۆتە سەر سایتان بەڵام تەماشا دەکەم بە ناوی سکرتاریا تەکزیبیان کردۆتەوە. دەڵێن ئەوە وا نەبووە کابرایەک چووە دۆستێک لە دوای ناردەوە لە ماڵانێکی بۆ ماوەی پێنج، شەش دەقیقە قسەیان کردوە کە نی ئەوڵاش لەوێ بووە بێ ئەوەی ناوی بێنی. لەپاشانیش ئەو شتانەی گوزاریش کراوە ئەوە ڕاست نیەو چەواشە کراوە. جا سایتەکە بۆ خۆی تەوزیحێکی داوە کە پێنوایی "ڕۆژهەڵاتنایمز" بوو، دەڵێ نازانم چەواشەکە دەکوێ دایە. خەبەرەکەی ئێمەش هەر ئەوەی دەڵێ کە ئەوان دەیڵێن کە دەڵێ هەرکامیان لەسەر هەڵوێستی خۆیان بوون. جی‌دیکە هەبە پێمان خۆشە بزانین چیمان چەواشە کردوە. یانی دەسبەجی دژکردەوەیان بەوەش نیشان داوە کە قسەیەکی خێر کراوە.

حەباس کاردۆ: لە بەینی کۆنگرەی سێزدە هەتا دوولەتبوونی حیزب، ئەوەی دیارە کێشەی نێوخۆیی زۆرترین ئێنرژیی ڕێبەرایەتیی و بەدەنەی حیزبی بەخۆوە خەریک کردبوو. لەو ماوەیەدا هیچ تێکۆشانێکی بەرچاوی وا کرا کە بۆ باس ببێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەشێکی گوتوە بەڵام پێم وا نیە ئەو تەعبیرە ڕاست بێ. چونکی هەموو کارەکانی حیزبی بەڕێوە چوون. ڕەنگە ژمارەیەکیش هەبووبن کە بێکار بوون کە یەکیان ئەمن بووم. هیچ کارێک بەمن پێشنیار نەکراوە جگە لە یەک کار. ئەویش ئەوە بوو کە ببمە مەسئوولی کۆمیسیۆنی مافی مرۆڤ کە

شتێکی سادە بوو. گوتم کۆمیسیۆنی مافی مرۆڤ حەقی هەیە لە پێشێلکردنی مافی ئەندامانی حیزبی دێمۆکرات بپرسێتەوە یان نا؟ کامە حقووقی بەشەر؟ عادەتەن کۆمیسیۆنی مافی مرۆڤ دەبێ لە حیزبایەتی و ئەوانە بەدوور بێ. ئەمن کە ئەندامێکی لەمێژینەی حیزبم چۆن دەبمە کۆمیسیۆنی حقووقی بەشەر؟ تەنانەت پێم‌گوتن کە ئەگەر موافیق بن پێی بڵێین کۆمیسیۆنی دیفاع لە زیندانیانی سیاسی جا گشتی بێ یان هەر ئی حیزب بێ، دەکرێ شتێکی ئاوا بێ. هەر ئەوەی دوایە دواقیعدا شتێک دروست بوو لەنێو حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا کە ئێمە ئێستا هەمانە، کۆمیسیۆنێک یان ئەنجومەنێکمان هەیە بۆ دیفاع لە زیندانیانی سیاسی. گوتم ئەگەر شتێکی ئاوا بێ باشە بەڵام مافی مرۆڤی چی؟ ئەمن دەتوانم بچم ئیعتیراز بکەم بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ لە جمهووریی ئیسلامیدا؟ بڵێم بۆ وا دەکەن؟ بچم ئیعتیراز بە حکوومەتی هەرێمی کوردستان بکەم؟ لەپاشان لەنێو حیزبەکەدا حەقم هەیە دیفاع لە مافی ئەندامانی حیزب بکەم؟ گوتم ئەو شتە بێ‌ناوەڕۆکە چییە؟ ڕەنگە چەند کەسێکی دیکەش کە کاریان پێ‌نەسپاردبێ یان ئەگەر پێیان ئەسپاردبێ قبووڵیان نەکردبێ. پێم وابێ هەر کاک عوسمانی ڕەحیمی بوو کە کارێکیان پێ نەسپارد بەڵام نەیکرد، کاک قادر وریاش پێموایە کارێکی نەکرد بەڵام بێکار نەبوو. ڕەنگە شتی ئاوا بووبێ دەنا کارەکانی حیزبی هەر دەچوونە پێش.

مەسەلەن لە دوای لەتبوونێ- زۆر دوای لەتبوونێ نەبوو- کە کاک مەسعوود بارزانی دەستپێشخەرییەکی کرد لە دوای ناردمین. لەوێ کاک مستەفا گوتی ئەوەتا ناویان حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە و ڕۆژنامە دەردەکەن بە ناوی کوردستانەوە چ دەردەکەن و چ دەکەن. گوتم زۆر تەبیعییە کاکە. هەر ئەو کەسانە بوون ئیستارمیان کردوە کە ئێستاش لەسەر جێگای خۆیانن. جا زۆربەی هەرە زۆری کادرەکانی ڕۆژنامەی کوردستان، ڕادیۆی دەنگی کوردستان و بڵاوکراوەکانی دیکە، زۆربەی هەرە زۆریان ئەندامانی دەستەی نووسەرانیان سەر بەملایە بوون.

عەباس کاردۆ: باسی کۆبوونەوە دەگەڵ کاک مەسعوود بارزانیت کرد. گۆیا لە کۆبوونەوەیەکدا کە تۆ و کاک مستەفا دەگەڵ ویتان هەبوو، کاک مستەفا موافیقی پێشنیاری کاک مەسعوود بووە بۆ یەکگرتنەوە بەڵام تۆ بە بیانووی مەشرووتیەت دەگەڵ هاورێیانت خۆت لەژێر باری دەرهاویشتوە. دەتوانی ئەوەی شی کەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە یەکێکە لەو شتانە کە ئەمن لە ژیانمدا شانازییان پێوە دەکەم. هەر ئەو دیدارە بوو کە ئێمە دانیشتبووین. هەر دەستبەجێ بڵاومان کردوە بە نووسراو هەیە. ئێمە دانیشتبووین کاک مستەفا جۆرێکی سەیری قسە کرد. گوتی چەند کەس لە حیزب ڕۆیشتوون بەڵام حیزبی دێمۆکرات هەر لەجێی

خۆیەتی، هەرکەس وەک خۆی دێتەوە وەردەگیرێتەوە. یانی لەواقیعدا گوتی ئەو خەڵکە لە یەیتی دوو هەتا دە کەسن، چونکی لە هەموو زمانەکانی دنیادا "چەند" بە مانای دوو هەتا دەیە. یانی کەمتر لە دە کەس ڕۆیشتوون هەر کەس وێک خۆی نەک وەک جەمع دێتەوە یا بێتەوە. یانی ئەگەر بیکەیە زمانێکی سادە گوتی ئەگەر کەسێک داوای ئەماننامە دەکا دەتوانێ‌و یا بێتەوە. ئەمن کە قسەم کرد گوتم کەس لە حیزبی دێمۆکرات نەڕۆیشتوە، حیزبی دێمۆکرات لەت بووە. حیزبێکیش لە دنیادا وجوودی نیە ئێمە بچینەوە نێوی. بەڵام ئەو لەتبوونە شتێکی ناسەباو بووە ئێمە ئامادەین کار بکەین بۆ یەکگرتنەوە.

بەینێک قسەمان کرد نەگەیشتینە هیچ نەتیجەیەک. لەپاشان کاک مەسعود بارزانی ڕووی دەمی کرد گوتی تەگبیر چیە؟ گوتم ئەمن ناڵێم تەزاوەت بکە، بەڵام جەنابت جەمعبەندی بکە بزانە چۆن دەبێ، ئەتۆ بڕیار بدە. ئەویش فەرمووی ئەگەر ئیزن بدەن ئێمە بۆخۆمان کۆ دەبینەوە مەشوەرەتێک دەکەین. گوتم فەرموون.

هیواس کاردۆ: بۆخۆیان وەک کێ، وەک پارتی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر وەک پارتی نەبوو، جەمعێکی زۆر بوون. کاک مەسعوود وەک سەرۆکی هەرێمی کوردستان. کاک کۆسرەت وەکوو جێگری سەرۆکی هەرێم لەوێ بوو. کاک دوکتۆر فوئاد حوسێن کە سەرۆکی دیوانی سەرۆکایەتیی هەرێمە لەوێ بوو. وا بزانم هەیئەتێکی پێنج نەفەری بوون کە دەقاودەق لەبیرم نیە کێ بوون. خولاسە ئەوان چوون مەشوەرەتێک بکەن. پاشان کە ماوەیەک پێکەوە دانیشتن ئەوجار ناردیان لە دووی کاک مستەفای، هەر خۆی بەتەنیا نەک هەیئەتەکەی دەگەڵی بوو. کاک مستەفا چوو زۆر لەوێ بوو، نیو سەعاتێک زیاتری خایاند. پاشان ئەو هاتەوە. ئەگەر هاتەوە بە تەشخیسی هەمووکان زۆر تێکچوو بوو. ئەوجار هاتن داوای منیان کرد، ئەمنیش هەر بە تەنیا. ئەمن چووم دانیشتم. کاک مەسعوود بارزانی فەرمووی ئەمن پێشنیارێکم بە کاک مستەفای کردوە پێی باش بووە، بزانم داخوا ئەتۆ دەڵێی چی. گوتم فەرموو. گوتی پێشنیارەکە ئەوەیە کە بەیانێک دەربکەن مژگێنی بە خەڵکی بدەن کە حیزبی دێمۆکرات یەک دەگرنەوە. لەپاشان کار بکەن بۆ حەللی مەسەلەکان. ئەمن گوتم بە شتێکی باشی دەزانم بەڵام دوو تێبینیم هەن:

تێبینیی یەکەم ئەوەیە کە دەگەڵ ئەوەی دڵنیام قبووڵ دەکرێ، بەڵام ئێمە ئێستێ کۆمیتەی مەرکەزیمان هەیە - چونکی دوای لەتبوونی ئێمە کۆمیتە مەرکەزیمان دروست کرد- ئەوە دەبێ کۆمیتە مەرکەزی بڕیاری لەسەر بدا. دەفتەری سیاسیمان نەبوو بەڵام کۆمیتە مەرکەزی هەبوو. گوتم دڵنیام پەسندی دەکا بەڵام ئەو دەبێ بڕیاری لەسەر بدا چونکی بەتەنیا ئەو سەلاحییەتەم نیە بڕیاری لەسەر بدەم.

دووهەمیش ئەوە بوو کە دیارە دەپێشدا پرسیم ئەو بەیانە لەلایەن کێوە دەردەچێ؟ فەرمووی بۆ ئەوەی ئیشکالی لێ پەیدا نەبێ ئەو بڵێ ئەوە حیزبی دێمۆکرات ئێمە ئەوە چ نیە، یا هەر بە ناوی تۆو ناوی کاک مستەفای ئیمزا بکرێ. گوتم باشە بەڵام تێبینییەکم ئەوەیە کە ئەگەر مزگێنیمان داو سبەینێ یەکمان نەگرتەوە خەتای کێ بێ؟ پرسی مەبەستت چیە؟ گوتم دەبێ لەسەر هێندێک شتی ئوسوولی و گشتی ڕێک بکەوین. ئەوەی لەسەر دەستی جەنابت ئیمزا بکەین، جا ئەو وەختی بەیانەکە دەرکەین. دوایە دیسان پێمان خۆشە نوێنەری جەنابت لەوێ حازر بێ دانیشین لەسەر جوزئیات قسان بکەین. ئەگەر ڕێک نەکەوتین مەعلووم دەبێ کێ لەو ئەسڵانە لای داوە. کاک مەسعوود فەرمووی وەک چی؟ سێ، چوار خاڵم بۆ ڕیز کردن گوتم وەک ئەوانە. گوتم دەبێ لەپێشدا ئەو شتانە قبووڵ بکەین جا دانیشین بۆ قسەکردن. گوتی زۆر حیسابییە. جا بەڕاستیش حیسابی بوو. چونکە هەر لەخۆڕا مزگێنیی یەکگرتنەوە بەخەڵکی دەدەی، ئەگەر یەکت نەگرتەوە خەتای کێیە وەختێکی هیچ میعیارێکت نیە.

وا بوو بانگیان کردین بۆ نانخواردنێ. چووینە سەر مێزی نان خواردنێ نانمان خواردو بۆ چاخواردنەوەی چووینەوە ژوورێکی دیکە. لەوێ کاک مەسعوود ڕووی لە کاک مستەفای هیجری کردو گوتی ئەوە دەگەڵ فلان کەسی باسم کردوە. ئەویش موافیقە بۆ شتەکەی. ئەمنیش بۆ ئەوەی کاک مستەفا تێبگا چۆنم موافەقەت کردوە، عەینی شتەکەی خۆم گوتەوە. گوتم ئێمە چاوەڕێ دەبین جەنابت نوێنەرێک بنێرێ لەسەر ئەو ئەسڵانەی عەرزم کردی قسە بکەین، ئەوانە ئیمزا بکەین جا ئەوجار بەیانەکە دەرکەین، یانی بۆ ئەوەی کاک مستەفا تێبگا کە ئەمن هەروا نەمگوتوە. ئەو بەناشکوری ئەبێ هیچ بە پێویستی نەدەزانی مەشوورەت دەگەڵ کۆمیتە مەرکەزییەکەی بکا کە ڕەنگە ئەوە باش نەبێ.

بە هەرحاڵ ئەوەمان گوتو هاتینەوە. پاش ماوەیەکی وا بزانم یەک حەفتەیی، هەیئەتێک لەلایەن پارتی و یەکیەتییەوە هات کە لە کۆبوونەوەکەیدا بە هیچ شتێک نەگەیشتین. دوایە هەیئەتەکە پێشنیاری بە ئێمە کرد کە بۆچوونی خۆمان لەسەر یەکگرتنەوە بنووسین. گوتم بۆ ئێمە بنووسین؟ ئێمە دوو لایەنین دەبێ هەردوو لا بنووسین. کاک فازیل میرانی قسەیەکی کرد کە دیارە قبووڵی کرد. گوتی باشە هەردوو لا بنووسن. حەفتەیەک دانرا کە هەرلایەکمان بۆچوونی خۆمان بنووسین. قەرار بوو هەر کاممان بۆچوونەکانی خۆمان بۆ هەیئەتەکە بنێرین کە تێکەڵاوێک بوو لە یەکیەتی و پارتی. دوایە ئەوان دەبوایە ئەو شتانە بۆ ئێمە بنێرن. ئێمە لە ماوەی چوار ڕۆژدا شتەکەمان ئامادە کردو بۆمان ناردن. لەلاوەڕا تێ گەیشتین کە ئەوانیش شتێکیان ناردوە. بەڵام ئەو هەیئەتە نە پێشنیارەکانی وانی بۆ ئێمە ناردو نە ئیحتیمالەن هی ئەمەشی بۆ ئەوان ناردبێ. بۆیە دەڵێم پیاو نابێ لەخۆڕا قسە بکا. هی خۆمان دەزانم بۆمان نەهاتە بەڵام ئەمن چووزانم بۆ ئەوان چووە یان نا. هەرچەند بە دووریشی دەزانم بۆ ئەوانیشیان ناردبێ.

هەیاس کاردۆ: بۆ ئەیان ناردەوە، دەلیلی چ بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەلیلی نازانم. یەختێکی ئەوان ئەیان ناردە، ئێمەش ئەمان پرسیەوە. بەدوای ئەوەدا ئیدی ئەو حەولانەش درێژەیان پێنەدرا.

هەیاس کاردۆ: هیچت لەبیرە لەبارەی ڕوانگەکانی خۆتان بۆ ئەو پێکهاتنە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی لەبیرمە ئەوە بوو کە تاقیق بکرێ لەو حزبانەی دراون، لەپاشان شتێک بکەین کە موشارەکەت هەبێ. مەسەلەن لەباری تەبلیغاتییەوە وەک یەک دەسترسیمان بە کەرەسەی تەبلیغاتی هەبێ. لەباری ڕێبەرایەتییەوە مودیرییەتی وەک یەک هەبێ. لەباری مالییەوە بەرپرسایەتیی وەک یەکمان هەبێ. خولاسە سێ، چوار ئەسلی کولیلی کە موشارەکەتی تێدا بێ. ئێمە گوتیشمان بابە دەوران دەورانی موشارەکەتە. لە کوردستان هەڵبژاردن کرا، سێ مانگی خایاند هەتا لایەنەکان ڕێک نەکەوتن حکوومەت تەشکیل نەبوو. لە عێراقی حەوا ئینتیخابات کرا ئەو هەمووەی پێ چوو هەتا لایەنەکان ڕێک نەکەوتن حکوومەت تەشکیل نەبوو.

هەر لەو کۆبوونەوەیەدا کاک تەیموور مستەفایی گوتی موشارەکەت دەگەڵ خەڵکی دەبێ، لەنێو خۆتدا چۆن موشارەکەت دەبێ؛ تەوافوق چۆن دەبێ ئایا؟ گوتم کاک تەیموور ئەتۆ لە زۆر جێیان ئەو قسەیەت کردووە با لێرە جوابت دەمەوە. ئەو قسەیەی تۆ مانای ئەوەیە کە ئەگەر سبەینێ ئێمە دەگەڵ هێزە سیاسی- یەکانی کورد دانیشتمان بوو، دەتوانین تەوافوق بکەین و بە نەتیجەیەک بگەین و موشارەکەتێک قەبووڵ کەین. ئەگەر دوو سبەی دەگەڵ هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی قسەمان کرد، دیسان دەتوانین ڕێک کەوین و موشارەکەت بیکەین. ئەگەر سێ سبەی دەگەڵ جمهووریی ئیسلامی قسەمان کرد، دیسانەکە دەکرێ بە تەفاهوم تەوافوق بگەین. بەڵام لە نێو خۆمان و دەگەڵ خۆمان حاشاوەلیلا ئەوە بکەین. گوتم ئەوە بۆ هیچ کەس شانازی نیە. بە قازانجیشت نیە جارێکی دیکە بیڵێیەوە. هەر لەو کۆبوونەوەیەدا ئەو ئەوەی گوت ئەمنیش ئاوام جواب دایەوە. یانی دەڵێن لەنێوخۆدا موشارەکەت نیە، تەفاهوم نیە، تەوافوق نیە. جا جارێکی پێم گوتن ئێوە لە کۆنگرەی دوازدەدا کە دە ئەقەللییەتدا بوون- بەڕاستی ئیرادیشیان لێ گرتم بەڵام چونکی گوتوومە هەر ئێی پەشیمان نیم بۆ ئەوەی دەگەڵ خۆم ساقی بم- گوتم بە میلی گرەوە میلی میتر موعامەلەتان دەکرد. ئێستێ بۆ کە زۆرایەتیتان وەدەست هێناوە- سەرفی نەزەر لەوەی لە چ ڕێگایەکەوە بەدەستتان هێناوە- حازر بە هیچ تەفاهومێک نین؟

عەباس کاردۆ: زۆر کەس لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە لایەنە سەرەکییەکانی باشووری کوردستان لە سازکردنی دووبەرەکیو سەرئەنجام دوولەتکردنی حیزبدا ڕۆڵی گرینگیان گێڕاوە. جەنابت کە وەک ڕێبەری لایەنێکی کێشەکە لە مەیداندا بووی ئەوەت قبووڵە؟ ڕاستیی مەسەلەکە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرجار مەجبوورم ئەو تەعبیرانە ڕاست کەمەوە. ئەمن قەت ڕێبەر نەبووم بەتایبەتی ڕێبەری لایەنەکەش نەبووم. ئەمن یەکێک بووم لە عەناسیری بەڕێوەبردنی کاروەکانیان. لەو بارەیەوە تۆمەتی زۆر لێدراوە بەتایبەتی کە نووسیشیان. یانی جەناحی ئەوبەر نووسیشیان کە یەکیەتیی نیشتمانی دەستی تێدا هەبوو ئەوانە. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم بە هەموو مەسئوولییەتەوە دەڵێم لەو ڕۆژەوە کە ئەو ناکۆکییانە دەنێو حیزبی دێمۆکراتدا پەیدا بوون، هەتا ئەو سەعاتەی کە ئەمن و تۆ پێکەوە قسان دەکەین، نە پێش لەتبوونی لە هیچ کەسێکی یەکیەتیی نیشتمانی لەسەری هەتا خوارێیانم بیستوە یان بیستۆتەوە- چونکە ڕەنگە ڕاستەوخۆ نەتبیستبێ بەڵام لەڕێگای دیکەوە بیبیستی- کە پێی خۆش بێو تەشویق بکا بە لەتبوون. نە لە دوایە لە هیچ کەسم بیستوە یان بیستۆتەوە کە بڵێ کارێکی چاکتان کردوە. تەنانەت دەتوانم بڵێم یەکیەتیی نیشتمانی زۆریشی غەدر لێ کردین هەر بۆ ئەوەی ئەوەڵێن تەشویقمان نەکا بۆ ئەوە کە ڕازی بین بە لەتبوونێ، هەم بۆ ئەوەی ئەو تۆمەتە لەسەر خۆی لابەرێ. مەسەلەن لە دابەشکردنی جێوڕێی مەنتەقەی کۆیەدا، سەرژمێریی ماڵەکانمان کرد. ماڵەکان ئەگەر دەقیق لەبیرم بێ ئێمە دووسەتو هەشت(٢٠٨) ماڵ یان دووسەتو شەش(٢٠٦) ماڵمان هەبوو. لایەنەکەی دیکە سەت و دوو(١٠٢) ماڵی هەبوو. یانی ئێمە لە دووبەرابەر پتر ماڵمان هەبوو. کەچی کە ماڵەکانیان تەقسیم کردن هێندێک خانوومان هەبوون ئامادە هێندێکیشمان بۆ ساز کرابوون بەڵام تەواو نەببوون. دوو سەتوحەفتاودوو(٢٧٢) خانوویان دا بەو سەتودوو(١٠٢) ماڵەی، سەتودوازدە(١١٢) خانووشیان دا بەو دووسەتوشەش یان هەشت ماڵەی. هەتا ئێستاشی دەگەڵ بێ کەمێک کە پێی دەڵێن "ئازادی" کە زاهیرەن بۆ ئەوان دانراوە بەینی حەفتا تا هەشتا ماڵی ئێمەی لێیە، لەحاڵێکدا خانووەکانی وان هێندە زۆر بوون کە دوو ماڵیان کردوونە یەک بۆ ئەوەی ماڵەکە گەورە بێو ئاوەدانیان کەنەوە.

عادەتەن لەنێو ئێمەدا سێ ئەندازەی خانوو هەبوو. ماڵی دوو نەفەریو سێ نەفەری ئەندازەیەک بوو. چوار نەفەریو پێنج نەفەری ئەندازەیەکو لەپێنج نەفەر هەورازتر ئەندازەیەکی گەورەتر. ئەوان ماڵی هەرە گەورەیان داوە بە ژنو مێردێک چونکە هێندێکیان جێوڕێ هەیە بۆیان پڕ ناکرێتەوە. ئەوە غەدرێکی گەورە بوو لێیان کردین هەر بۆ ڕەی.

لایەنەکەی دیکە ئەمن بۆ یەکەم جار ئەوە بە ڕەسمی دەڵێم. بۆخۆم هیچم ڕاستەوخۆ لێ نەدیون، بەڵام جارێکی بە کاک مستەفای هیجریم گوت. گوتم لە ئاخر سەرداتماندا کە دەچووینە لای کاک مەسعوود بارزانی پێش کۆنگرەی سێزدە چووینە سەلاحەددین لە دەفتەری سیاسی لاماندا چایەکمان خواردەوە. کە

هەستاین کاک فازیل میرانیمان دەگەڵ بوو. کاک فازیل میرانی بانگی تۆی کرد گوتی کاک مستەفا وەرە دەگەڵ من سوار بە. تو سکرتێر بوو ئەمنیش سکرتێر بووم، جوانتر ئەوە بوو بڵێی فڵانە کەس ئەتۆ وەرە دەگەڵ من سوار بە. چونکی زاهیرەن ئەو لەحزبیەدا ئەمن نەفەری یەکەمی حیزب بووم. بەڵام ئەوە تەبیەی ئاکا رەفیقایەتیی دەگەڵ تۆ خۆشترە با وا بڵێی. بەڵام کە لە دیداری کاک مەسعوودی هاتینەوە خوداحافیزیمان لێ کرد، کاک فازیل گوتی کاک مستەفا ئاگامان لێک دەبێ. پێم ناڵێی بۆچێتان ئاگا لێک دەبوو؟

وەختێک بۆ ئەجاتدانی ئەو حیزبەی ئێمە هەستاین چووین هەم سەردانی مام جەلالمان کرد، هەم سەردانی کاک مەسعوودمان کرد. داوای یارمەتیمان لە هەردووکیان کرد کە وا بکەن ئەو حیزبە لەت نەبێ. نە لەت بێ، نە بەشێک لە ئەندامانی حیزب ببنە کۆیلە. هەر لایەنی ئێمە بۆخۆمان چووین. ئەوان دنیایان پڕ کرد کە ئەو سەربەخۆیی حیزب دەخەنە خەتەرەوە مەسائیلی حیزبی دەبەنە کن خەڵکی دیکەو لەو شتانە. ئەمن تێرە لە کۆبوونەوەیەکی گەورەدا کە هەر نی لایەنەکەی خۆمان بوو جوابم دایەوە. گوتم ئێمەش چووین ئەوانیش چوون. بەڵام چوونەکان چوار فەرقیان هەبوو:

یەکیان ئەوان هەر چوونە لای لایەنێک، ئێمە چووینە لای هەر دوو لایەنی دەسەڵاتدار لە هەرێمی کوردستان.

دووهەم، ئێمە بە ئاشکرا چووین، ئەوان بە دزی چوون.

سێهەم، ئێمە بۆ پاراستنی یەکپارچەیی حیزب چووین، ئەوان بۆ تەقویەتی مەوزیعی خۆیان چوون.

چوارەم ئێمە چووینە ئەو بنکەو بارەگایانە کە ناسراون، بەڵام ئەوان چوونە ماڵەو مەزرەعەی شەخسی.

بەڵێ زۆر لەمێژ بوو ئەوان ئەو تەرزە پەستەیان هەبوو. تەنانەت شتێکیان ساز کردبوو کە گۆیا ئەمن سەر بە یەکیەتیی نیشتمانیم سوخالیفی پارتیم ئەوانە. جارێکم بە کاک سامی (سامی عەبدالرحمان)ی رەحمەتی گوت و جارێکیشم بە خودی کاک مەسعوودی گوت. گوتم ئەوەیان گوتوە، ئەمن حازرم دەگەڵ هەموو کەس دانیشم با بزانین دەلیلیان بۆ ئەوە چیە. کاک سامی هیچی نەگوت بەڵام کاک مەسعوود گوتی کوا شتی وا گوتراوە؟ گوتم بفەرموو ئەوەیستوە، لەحاڵێکدا یەقینەن بیستبووی چونکی ئەوەندەیان کار لەسەر کردبوو. ئەوە یەکەم‌جار، لەشتێکدا کە پێموایە چاپ دەبێ ئەوەی دەڵێم.

هەیاس کاردۆ: تکایە ئەگەر بکرێ با باسی رێککەوتنە ئاماو بکەین، لە سازبوونی فراکسیۆنەوە هەتا ئەتبوون چی گوزەراو چ کەسانێک دەوریان گێرا؟ رووداوەکان چۆن تێپەر دەبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: باسی کەسەکانمان کرد کە لەلای ئێمە چ کەسانێک ڕێبەری حەرەکەتەکە بوون. باسی کەسەکانی ئەولاش هەر کرا هەرچەند ناوی هەموویان وەبیر نایەنەوە. بەڵام لەسەر ڕووداوەکان دیارە مەسەلەی زۆر هەن مەگەر کورتیان کەمەوە.

جارێ هەر لە سەرەتاوە کە دەستی پێ کرا، ئەوانە کە ئەندامی دەفتەری سیاسی بوون هەر کەسە لەبەر خۆیەوە لە دەرفەتەکانی دەفتەری سیاسیدا باسیان کردبوو کە بابە ئاوا نابێ. ئێستێ هەرچی بووە ئەکسەرییەتی کۆمیتەی ناوەندی بە ئێوەیە مەبارەکتان بێ. بەڵام با وا بکەین ئەو حیزبە هی هەمووان بێ، ئەو خەڵکە خۆی تێدا ببینێتەوە، ئەو لێدانەو پێدادانە نەمێنێ. ئەمن بۆخۆم چەندجار دەگەڵ کاک مستەفای بە تەنێ دانیشتم و دەگەڵم باس کرد. ئەوە هیچ فایدەی نەبوو، چونکی دەستیان پێ کرد بە تەقلی ئینتیقالێک هەر مەپرسە، شتێکی سەیر بوو. ئەمن زۆرجارم ئەو تەعبیرە بەکار هێناوە کە ڕەنگە زۆر کەم موبالەغەی تێدا بێ، زۆر کەم. گوتم ئۆباما مەسەلەی پۆستی سەرکۆماریی لە جۆرج بووش وەرگرت، ئەندامانی پارلمانی ئەوە جودایە، بەڵام لە ئەمریکای سێسەد میلیۆنی، بە قەت وانی ئاڵوگۆڕی مۆرەکان نەکرد. کە وای دابنێ ئاپاراتی حیزبی ئێمە هەزار کەسە. لە هەزار کەسی بە قەت سێسەد میلیۆنیان خەڵک ئاڵوگۆڕ کرد. ئەوەی لابە، ئەوەی بێنە، ئەوەی موجازات کە، ئەوەی پاڵ پێوە نێ. شتێکی زۆر سەیر بوو. هەرکەس لە تێوی‌دا نەژیابا باوەڕی نەدەکرد.

جا کە ئەوە فایدەی نەبوو، ئێمە مەجبوور بووین خۆمان ڕێک خەین. ئەوە بوو کە ئەو ئەندامانەی کومیتەی ناوەندیی کۆنگرەی سێزدە کە هەشت کەس بووند سێ جێگریش، دەگەڵ ئەندامانی کومیتەی ناوەندیی کۆنگرەی دوازدە کە هەڵنەبژێرابوونەوە دەستمان بەکار کرد. بۆیەش هەر بە کۆنگرەی دوازدەمان حیساب کرد چونکی نەمانەدەویست زۆر گەورە بێتەوە بڕوا بۆ کۆنگرەکانی پێشتریش. بۆیە هەر ئەو دوو کۆنگرەیەمان حیساب کرد. لەو نێوەدا شتێکیشمان وەک هەیئەتی ئیجرایی پێک هێنا لە پێنج کەسان بۆ ئەوەی ئاسانتر کار بەرەوە. پێموایە ئەوەڵ شتی ڕەسمی کە ئێمە پێمان نیشان دان، ئەو شتە بوو کە لە بیست خاڵدا ئامادەمان کرد. ئەمن پێموایە بۆ ئەوەی ئەو باسە زۆر درێژ نەبێتەوە وا باشە ئەو سەنەدانە بەدوای یادداشتەکاندا چاپ بکەین چونکە ئێستا ناتوانم هەموو خاڵەکانی ئەو سەنەدانە وەبیر بێنمەوە. لەو بیست خاڵە دەتوانم بڵێم هەژدە خاڵیان سەرفەن مەسائیلی تەشکیلاتی و ڕەفعی نابەرابەری و زوڵم ئەوانە بوون. وەکوو میکانیزمێک ئەوانە پێشنیار کرابوون بۆ چارەسەری ئەو مەشکیلانە. خاڵێکیان ئەوە بوو کە ئەگەر حیزبی دێموکرات تاقە دوو نەفەر ئیختیلافیان نەبایە، ئەو مەسەلەیە هەروا موهیم دەبوو بۆ منو بۆ ڕەفیقانو بۆ خەڵکی دیکەش. ئەویش ئەو نامەیە بوو کە کاک مستەفا بۆ عەلیڕەزا نەزمی ئەفشاری ناردبوو.

داستانەکە ئەوە بوو کە لێرە ڕەفیقێکی ئێمە موساحەبەیەکی کردبوو(ڕامبود لوتفپووری)، باسی ورمێ و ماکۆو ئەوانەی کردبوو. گوتبووی ئەوانە وەکوو کەرکووکی باشووری کوردستانن. دانیشتووانیان تێکەڵن لە کوردو ئازەربایجانی، بەڵام خاکەکە خاکی کوردستانە هەروەک کەرکووکیش وایە. ئەو کابرایەش کە نازانم وەختی خۆی مودیری کاک مستەفای بووە یان بازرەسی مەدارس بووە نازانم، خولاسە لە ئیدارەی پەروەردەو فێرکردندا یەکتریان ناسیوە دوایەش لە دنیای دەرەوە دووبارە یەکتریان دیوەتەوەو پێوەندییان بەرقەرار بۆتەوە. نامەیەکی نووسیوە بە ئیعتیراز لەوەی، کە نامەکەی دەنووسێ کاک مستەفا ئەوەی لە دەفتەری سیاسی باس دەکا. بەڵام دەڵێ نامەیەکی خسووسییەو ئەمنیش جوابی دەدەمەوە. ئیدی نامەکەی خۆی بە برادەرانی دەفتەری سیاسی نیشان نادا. ئەوەی ئەفشاریش وەک پیاوان هەستا نامەکەی کاک مستەفای بڵاو کردەوە دەگەڵ وتووێژێکی گەورە. خولاسەی نامەکەی کاک مستەفای ئەوەیە کە ئەوەی ئەو برادەرەی ئێمە گوتوویەتی فەرق بە سەر سیاسەتی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانەوە نییەو دەقیقەن لە جیهەتی عەکسی سیاسەتی حیزبدایە. ئەویش هەڵەیەک بووە کە ئێمە دەستوورمان داوە ئەو هەڵەیە تەسحیح بکرێ و شتی وا تیکرار نەبێتەوە. کابرا دە موساحەبەکەیدا دەڵێ ئەمن وەک برا گەورەیەک نەسیحەتم کردوە، هەموو شتەکانم پێ گوتوەو هەمووییانم پێ قبووڵاندوە. ئەوە شتێک نەبوو لەبەر خاتری ئیختیلاف بێ. ئەگەر ئەمن و کاک مستەفا یەک جەلسە دانیشتبایەین ئەو ئیشتیباهە ئەمن کردبامایەو تاقە یەک نەفەر وەبیری هێنابامەوە، دەستبەجێ داوای لێبووردنم لە میللەتی کورد دەکرد.

جا ماددەیەکی ئاوا بوو گوتبوومان ئەوە مەسەلەیەکی تەقەوعییە. داوامان ئەوەیە یان کاک مستەفا لە ئیندامێکی شرجاعانەدا بڵێ ئەو نامەیە هەڵە بووە، یان دەفتەری سیاسی نەشڵێ سکرتێر خەرابی گوتوە، هەر ئەوەندە بڵێ لە موقتەنەزەری حیزبی دیمۆکراتی کوردستانەوە ئەو شارانەی ئازەربایجانی غەربی خاکی کوردستانن. ئەوە ئیختیلافێکە بەینی ئێمەو ئازەرییەکان. ئەمن بۆخۆم پێموایە ورمێ ئەگەر یەک کوردیشی لێ نەبێ خاکەکەی خاکی کوردستانە. جا سەیر ئەوە بوو کابرایەکی فارس هەر لە وڵاتەکەی ئێوە ئوسترالیا، شتێکی نووسیبوو جوابی ئەوەی ئەفشاری دابۆوە، ئەک بەدیفاع لە کورد. دەڵێ ئەو ئوستانەی ئەتۆ پێتوایە خاکی ئازەربایجانە، هەزار ساڵ پێش ئێستا یەک نەفەری لێ نەبووە تورکی بزانێ. کەچی ئەتۆ پێتوایە خاکی ئازەربایجانە. تەنانەت ئەو وەجواب هات.

تاقە یەک ماددە ئەوە بوو کە داوا کرابوو بۆ تەعادول ئەگەر سکرتێر لەوانە، جێگری سکرتێر لە نوێژیبیوون بێ. تاقە یەک ماددە. ئەویش لە نامەیەکی دیکەدا گوتمان لەوە عودوول دەکەین، ئەومان ناوێ. چونکی زۆریان تۆمەتی ئەوە لێداین کە ئەوە بۆ مەنسەبەو ئەو شتانە. کوڕە مەنسەبی چی؟ هەزار جاری دیکەش دەیڵێمەوە ئەمن بە عاری دەزانم پیاو لەو وەزعییەتەدا وەرگرتنی پۆستی ڕێبەری یان سکرتێری لە حیزبێکدا بە

مەنسەب بزانێ. لەسەر خاکی خۆت نەبێ، دەسەڵاتی پووشێکت نەبێو بستێکت خاک لەژێر پێدا نەبێ، مەنسەب چ مانایەکی هەیە. بەڵام بە هەرحاڵ لەو ئیتتیهامانەیان لێدەداین.

هەر لە جوابی ئەو بیست خاڵەی ئێمەدا ئەوان یادداشتێکیان دا لە حەقدە(١٧)مادده دا. ئێمە نووسیمان لەوانە چوار ماددەیان هیچ پێوەندی‌یەکیان بەو بیست ماددەیەی ئێمەوە نیە، بەڵام شتی ئوسوولیی حیزبین. ئێمە ئەگەر بە تەوافوق گەیشتین ئەوانە ڕەعایەت دەکەین. لە سێزدەکەی دیکە تاقە یەکێکیان بە نیوەچڵی قەبووڵ کردبوو. ئەوانی دیکەیان موناقەشە کردبوو، دە واقیعدا بۆ ڕەت کردنەوە. ئێمە ئەوەمان یەک بە یەک جواب دانەوە. لە کۆتاییشدا نووسیبوومان ئێوە حەقدە ماددەتان بە دووی یەکدا ڕیز کردوە تا وا بەخەڵکی بڵێن کە گۆیا لەو بیست ماددەیە حەڤدەتان قەبووڵ کردوە تەنیا لەسەر سێ ماددە مشتومڕمانە. بەڵام لەڕاستی‌دا قەزیەکە ئەوە بوو. جا جالیب ئەوە بوو چەند مانگ بەر لە ئێستا ئەندامی دەفتەری سیاسیی ئەوان کاک تەیموری مستەفایی لە موساحەبەیەکی تەلەفیزیۆنی‌دا بە سەراحەت ئەو کەلیمەیەی گوت. گوتی بیست ماددەیان داوا کردبوو، ئێمە حەڤدەمان لێ قەبووڵ کردن بەڵام لەسەر سێ ماددە جودا بووینەوە. لە حاڵێکدا هەر وەک عەرزم کردی چوار ماددەیان پێوەندی‌یان بەو خاڵانەی ئێمەوە نەبوو. شتی دیکە بوون ئوسوولی بوونو ئێمەش گوتمان ئەوە ئوسوولی حیزبین‌و باوەڕمان پێ‌یان هەیە. دەمێنێتەوە سێزدە. لە سێزدەکەش دوازدەیان ڕەت کردبوونەوەو یەکیان بە نیوەچڵی قەبووڵ کردبوو. ئەوە سەنەدەکان هەموویان هەن و هیوادارم ئەتۆش بیانبینی.

بەو حاڵەش دیسان هەوڵو تەقەلای زۆر دراو چەند جار دانیشتین. وەکوو دوو هەبنەت پێموایە دوو، سێ جار دانیشتین. بە ئاشکرا دیار بوو هەوڵەکە بۆ لێک‌نزیک‌بوونەوە نیە. هەوڵی وان بۆ لێک‌دوورخستنەوە بوو. چونکی هەر پێداگری‌یان لەسەر ئەو مەوازیعەی هەمانبوو، دەکردو ئێمە تەنیا ئیتاعەمان لەسەر بوو. دیمۆکراسی بۆ ئەوان تەنیا یەک مانای هەبوو، تەبعییەتی کەمایەتی لە زۆرایەتی. لەحاڵێکدا ئەتۆ بۆخۆت لە وڵاتی دیمۆکراتدا دەژی. ئەووەڵین خەسیسەی دیمۆکراسی ڕەعایەتی حقووقی ئەقەلییەتە لەلایەن ئەکسەرییەتەوە، جا ئاخرینیان ئەوەیە. ئێمە دەمانگوتو دەمانئووسی‌و ئێستاش دەڵێین وەختێکی بڕیاری حیزبی دەدەین، ئەگەر بە تەوافوق نەگەیشتین هیچ ڕێگایەک نیە جگە لە تەبەعییەتی کەمایەتی لە زۆرایەتی. بەڵام ئەوە بەو مانایە نیە زۆرایەتی کەمایەتی بخوا. مەسەلەن ئەگەر لە وڵاتێکدا حیزبێک دەنگی زۆرینە دەهاتەوەو حیزبی حاکمە، خۆ حەقی نیە هەموو پۆستەکان بۆخۆی داگیر بکاو ئەوانەکەی دیکە دەرکا. حەقی نیە تەنگیان پێ‌هەڵچنی‌و لە مافی کۆمەڵایەتی‌یان بێبەش بکا. وەکی گوتم قسەی وان ئەوە بوو ئەوەی شکایەتی هەیە لە تۆرگانی خۆی‌و تەنیا لە ئۆرگانی خۆی دەتوانی باسی بکا. لێ‌یان پرسیوە چاکە لێ‌یان نەپرسیوە دەتوانێ ڕێگایەکی دیکە بگرێ.

ئەوە بوو کە حەتتا دەخالەتی دۆستان و برادەرانیش بە نەتیجە نەگەیشت. مەسەلەن هەیئەت هاتبوو بۆ ئێرە. لەڕاستی‌دا بە زمانێکی زۆر سادە پێیان‌گوتن قسەی لێ مەکەن. گوتیان هیچ نیە مەسەلەیەک نیە، ئێمە دەتێو خۆماندا حەللی دەکەین. ئەمن کە قسەم کرد گوتم نا، مەسائیلی زۆر جیددیمان هەیە. ئەوەی ئێوەش بۆی هاتوون ئەمن بە دەستتێوەردانی نازانم. لە پێوەندیی نێوان ئەحزابی کوردستانی‌دا زۆر تەبیعی‌یە ئەگەر گیروگرفتێک لە دەروونی حیزبێک‌دا هەبێ یان لە بەینی دوو حیزبان‌دا هەبێ کە مەترسیی گەورەی لێ-بکرێ، دەبێ قسەی خێری لەبەین‌دا بکەن. بەڵام جوابی ئەوانەشیان نەدایەوە. ئەوجار لەلای کاک مەسعوودو ئەوانیش دەیسانەکە ئەو نەزەرە خێرەیان نیشان نەدا. ئەوە بوو کە سەرئەنجام ئێمە ئیعتیرافمان بە شکستی خۆمان کرد.

عەباس کاردۆ: مامۆستا پێشتر باسی ئەوەت کرد ئیحتیمالێکتان هێشتبۆوە کە ڕەنگە کۆتایی ئەو کێشانە بگاتە لێک‌دابڕان. پرسیار ئەوەیە بۆ ئەو دەرسەدە کەمەش پێشبینیی ئەوەتان کردبوو چۆن خۆتان بحاوێننەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەموو خەڵکی کوردستان شاهیدە، ئێمە هیچ ئیمکاناتی ماڵیمان لەبەر دەستدا نەبوو، بەشی هێندێک کاروباری ڕۆژانە لە کۆمیسیۆنی ماڵی دەبەر دەستی مەدا بوو. سیستمی حیزبی دێمۆکرات وا بووە، دارایی‌یەکەی لەلای سکرتێرو جێگری سکرتێرە. ئەویش مانگەومانگ هەزینەکەی دەدا بە کۆمیسیۆنی ماڵی. کۆمیسیۆنی ماڵی چونکی دەگەڵ ئێمە بوو ڕادەیەکی زۆر کەم ڕەنگە بەشی ئیحتیاجاتی سەرجایی کەمتر لەچەند حەفتەی پارە هەبووبێ کە لەوێ کەڵکمان وەرگرت. لەپاشان ئیدی ئەمن نالێم سواڵ- چونکە بە موبالەغە ناوی سواڵی لێ دەنرێ- بەڵام کەوتینە پارەمەتی کۆکردنەوە لە میللەتی خۆمان بەتایبەتی ئەمن لەو بارەیەوە زۆر ڕوودار بووم. زۆر گەڕایم زۆرم داوا کرد. هەتتا ماوم لەبیرم ناچێ کە بە دەنگەوەهاتنی خەڵکی، بە تایبەت لە باشووری کوردستان یەکجار بەرچاو بوو.

عەباس کاردۆ: یانی ڕاستەوخۆ داواتان لە خەڵک کرد یان لە حیزبەکان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عومدەتەن لە خەڵک. چونکی حیزبەکان چەند دانەیەکن. خەڵک یارمەتیی گەورەگەورەیان پێ کردین. ڕەنگە جاروبار شتی‌وا هەبێ حیزبێک لە نێو میللەتی خۆی‌دا یارمەتی کۆ بکاتەوە، ئەمن بۆخۆم پێشتر لە نێو خەڵکی کوردستانی ئێران‌دا دیومە خەڵک یارمەتی بە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بکەن. بەڵام حیزبێکی بەشێکی کوردستان لە بەشێکی دیکەی کوردستان‌دا یارمەتیی وای پێ-بکرێ بێ سابیقەیە. یارمەتی‌یەکان لەپەنجا(٥٠) دۆلارەوە، یان بڵێین پەنجا هەزار(٥٠٠٠٠) دیناری عێراقی‌را هەبووە هەتا پەنجا هەزار(٥٠٠٠٠) دۆلار کە یەک نەفەر داویەتی. ئێمە بناغەی کارەکەمان لەسەر ئەو جۆرە

پارمەتی‌یانە دامەزراند. تەنانەت بەیتێکی بە ناوی خوازراوەوە بڵاویشمان دەکردەوە بەڵام دوایە هێندێک مولاحەزەمان بۆ هاتن کە بڵاوکردنەوەکەمان ڕاگرت. دەنا وا بزانم هەتا چوار، پێنج ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستان بڵاومان دەکردەوە. دیارە خەڵکەکە پێی خۆش نەبوو ناوی بڵاو بێتەوە بەتایبەتی کە بەشێکیان لە داخلی وڵاتدا بوون. ئێمە زیاتر بە حرووف ناوەکانمان دادەنان کە زۆر جار حەرفەکان دەربڕی ئەسڵی ناوەکانیش نەبوون. یان کابرا بۆخۆی ناوی دەدا کە ئاوای بناسێنین. مەسەلەن برایەک بۆخۆی داوای کرد کە بە ناوی دۆستێکی دوکتور قاسملوو بڵاوی کەینەوە. یەکێک داوای کردبوو بە ناوی دۆستێکی عەبدوڵڵای حەسەنزادە ناوی بڵاو بکرێتەوە.

بەڵام لەباری دیکەوە بەڵێ لە واقیعدا جۆرێک سازمانیمان کردبوو. چونکی ئیدی مەعلووم بوو سەفەکان بەرامبەری یەکتر ڕاوەستابوون. دیارە ئەو بەرایەرییەکتر ڕاوەستانە لەلایەن ئێمەوە زیاتر بۆ ئەوە بوو کە وادارییان بکەین بڵێن بابە ئەوە سێ کەس نین دەڕۆن، ئەوە حیزبە ئەت دەبێ. بەڵام کە دەڵێن قسەی پیاوان یەکە، ئێستاش دەگەڵ بێ قسەی وان ئەوەیە هەر چەند کەس لە حیزبی دێموکرات ڕۆیشتوون.

عەبباس کاروان: یانی ئێوە تەشکیلاتێکتان ساز کردبوو؟ دەتانزانی چەند کەستان دەگەڵە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە : بەڵێ تەقریبەن مەعلووم بوو. مەسەلەن وەختێکی ئێمە کۆبوونەوەمان دەکرد، هەر ئەفرادی خۆمان دەهاتن. ئەوانیش کە دەیان کرد هەروا بوو. جاری واش هەبوو کە بەسەر یەکەوە خڕ دەبوونەوە بۆ موناقەشە کە دوایە ئیدی ئەوان ڕێگایان نەدا. ئەوە هەر جارێک بوو. ئەوان قسەی خۆیان کرد. لەپاشان کە نۆرەی ئێمە هات شێواندیانو نەیانهێشت قسەکانی خۆمان بکەین. دیارە هیچ وەختیش قسەی مە لە ڕاگەیاندنەکاندا بڵاو نەکرایەوە. بابە قسەی من هەمووی غەڵەت نیە. توسخەیەکی بەمنەوە بە خۆم. ئەو قسانەی دەمانکردن تەنانەت نوسخەیان نەدەداوە بە خۆشمان. تەنیا دەدەستی خۆیاندا ڕایاندەگرتن کە ئەوەش داستانێکی درێژە. یانی ئەوەاری ئەسنادی موسەووەری ئێمەیان پاش ئەنتیبوونی دەنێو باخەڵاندا بردە دەرێ. جالیب بوو، ماوەیەکی زۆر هەموو شتەکە بەدەست وان بوو. مەسەلەن سکرتاریا یەک شتی دەبەر دەستی مەدا نەبوو. بەڵام موفەتتیب بە تێهێتی ئەوە شتی سکرتاریایان دزیوە بردوویانە لەجێی "ئەمن" دایان ناوە. چونکی بە هەموو تەسەووری خۆیان پێیان وابوو ئەمن داوام کردوە یەکیەتیی نیشتمانی بێ هوجوومیان بکاتە سەرێو بیانگرێ. ئەمن نەفرەت لەوە دەکەم کەسێک لە حیزبێکدا بەکێکی دیکە بێنێتە سەر حیزبی خۆی. بە نەفرەتی دەکەم. ئاخر شتەکە دە سایتێکی پارتیدا بڵاو بۆوە کە ئێمە تەکزیبمان کرد. خۆدا هەڵناگرێ ئەو سایتە تەکزیبەکەی ئێمەی بڵاو کردەوە. سایتی "کوردستان تی ڤی" بوو. پاشانیش یەکیەتیی نیشتمانی تەکزیبێکی توندی کرد. جا بۆیە وایان کرد.

مەسەلەن کۆنگرەمان دەگرت. ئەوە هەر ئەو تەسەوورانەی بۆخۆیان دروستیان کردوە. کۆنگرەمان لێرە گرت، یەکیەتیی نیشتمانی زۆری کۆمەگ کردو زۆری مایە لەخۆی دانا. مەعلوومە ئێران کە دۆستیانە بەوە ڕازی نیە. بەڵام ھەوڵی دنیایاندا کە ئەمن قانیع بکەن ئێرە ناتەمنە. بە تایبەت لە کومیتەی ئەمنییەتەوە دەھاتن دەیانگوت خەبەرمان وەرگرتوە کە ئێران مەسائیلی زۆری بەدەستەوەیە کە بەتایبەتی لە کۆیە ئیجرای بکا. دەمگوت پێمە پێملێن شتەکە چیە، ئێمە لە هەموو جێگایەک خەتەرمان لەسەرە. هەر ئەوە چونکی بەو ئەقلییەتە کە بۆخۆیان هەیانبوو، پێیان وابوو ئەگەر لێرە بگیرێ ئیدی یەکیەتیی نیشتمانی دێ هەرچی پێی خوار داێ ملی دەپەڕێنێ، لەحاڵێکدا یەکیەتیی نیشتمانی یەک ئەفەری نەھاتە جێیەکی ئەوەندە نیزیک کە گوێی لە دەنگی بڵیندگۆکەی ساڵۆنی کۆنگرە بێ.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لە ئاخرین دانیشتنتاندا کە ئیدی بڕیاری لەتبوونتاندا بۆخۆت چ هەستێکت هەبوو ئەو وەختی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن گوتم موقاوەمەتێکی یەکجار زۆرم کرد لە بەرامبەر ڕەفیقەکانی خۆماندا. بەتایبەت کە دوایە ئاوای لێھاتبوو، ئیدی بە حورمەتی ئیحتەرینەکانیشیان دەھاتن دەیانگوت ئەتۆ داری، بەردی؟ حەتا کەسگی؟ ئەوی کە دەڵێن ئەگەر ئەو نەبایە ئەو لەتبوونە نەدەبوو ئەمن ئەوی قەبووڵ دەکەم، ئەوە ڕاستە. ئەمن خوازیاری لەتبوون نەبووم بەڵام لەو وەختەدا بەموی و ئەمەموێ ببوومە ڕەمزی ئەو بزووتنەوەیە. تا ئێستاشی دەگەڵ بێ ئەوان بۆ جنێو، دیارە بە فکری خۆیان بە جنێوی دادەنێن، بە ئێمە دەڵێن تاقمی حەسەنی ڕەستگار. یانی مەبەستیان ئەوەیە جارێک حەسەنی ڕەستگار جودا بۆتەوە ئێستاش هەر ئەوە هێندێک کەسی دەگەڵ خۆی بردوە لەو قسانە. بەڵام بۆخۆت دەزانی ئەوکی تیژی هێرشەکەیان هەمووی لەسەر منە چونکی ئەوی دەزانن. ئەوە وا بوو. ئەمنیش هەموو هەوڵم دا بۆ ئەوی ئەوە نەبێ. بەڵام کە هیچ چار نەما، بە مەراڕەتێکی زۆرەوە، قەبووڵم کرد.

نازانم جارێکی دیکەش ئەوەم لێرە باس کردوە یان خوسووسی بۆم باس کردی. کە ئەو بەیانیەشمان نووسی، بەیانیەی تەسلیم دواییەدا ئێمە تەسلیمی وان بووین. چونکی ئەوان دوازدە ساڵ بوو کاریان دەکرد بۆ لەت-کردنەوەی حیزبی دێموکراتو تەسحیحی ئەو خەتایە کە ئەمن یان ئێمە لە کۆنگرەی دە دا کردمان. هەمووی ئەو ماوەیە ئەوان کاریان بۆ ئەوە کردو ئێمەش موقاوەمەتمان کرد بەڵام ئاخری ئێمە تەسلیم بووین. جا کە بەیانییەکەمان نووسی، گوتمان بەڵکوو وەک ئاخر هەوڵ، بەڵکوو حەتا ئێستا بە جیددییان نەگرتبێ یا دەپێش-دا پێشانی وانی بدەین بەڵکوو گوێیان وەرن مەیکەن با دانیشین حەللی کەین. بۆمان ناردن. وەکوو وەحیی ئاسمانییان بۆ بێجێ ئاوایان تەماشا کردبوو. یەک نوسخەشیان نەکردبوو داخوا بڵاو کراوەتەوە یان نا. ئەگەر

بلاوتان نەکردۆتەوە بلاوی مەکەنەوە. ئەوێ بۆ مەگەر رێگا چارە نەماوە؟ هیچ هیچ، هیچیان نەگوتبوو. زۆر بەخۆشی‌یەوە پێشوازی‌یان لێ کردبوو.

عەباس کاردۆ: لایەنی خۆتان چۆنیان وەرگرت؟

عەبدوللا حەسەنزادە: ئێمە شتەکەمان لە خەلکی نەشاردبۆوە. خەلکەکە بەزۆری بەسەریاندا سەپاندین. مەسەلەن با بۆ تاریخ شتێک بە ناوی کەسێکی دیکەوە سحبەت بکەم، وەکی گوتم ئێمە هەیئەتێکی پێنج کەسیمان هەبوو کە سەلاحییەتی درابۆیە کارەکان بەرێوە بەرێ. کاک جەلیل لەخاریجی ئەو حەلقەیەدا بوو. زۆریان موتتەهەم کردوە بەوەی کاری ویشە. بۆ تاریخ دەڵێم رۆژی پێش لەتبوونی هاتە ژوورەکەی من گوتی ئەکات لێ‌دەکەم ئەگەر بە حورمەکیشەوە بفتە مەیدان پیمی. یانی دەتوانم بڵێم ئەسەتا نەوەد و پێنج(٩٥%) و زیاتریش خەلکی ئێمە دەگەڵ ئەوەی لە رەفتاری واز بێزارو ماندوو بوون، نە لەتبوونێش بێزار بوون. هەمووانیش هەولی خۆیان دا بەلام ئیدی وای لێ‌هات هەر وەک عەرزم کردی لە دوایەدا وا وەزالە هاتبوون دەیان‌گوت هەتا کەنگێ ئێوە ئەو زیللەتەی قەبوول دەکەن.

عەباس کاردۆ: دوای راگەیاندنی لێک‌دابڕانو بلاوبوونەوەی "هێڵە گشتی‌یەکان" دەرکەوت کە ئێوە دەتانەوێ رەوتێکی نوێ لە حیزبایەتی دەست پێ‌بکەن. ئایا باوەڕتان بەو ئاڵوگۆڕانە هەبوو کە لە هێڵە گشتی‌یەکاندا ریزتان کردبوون یان هەر بۆ پاساوی لێک‌دابڕان بوون؟ بەگشتی چ‌تان کرد کە نیشان بدەن لەو خەتەی پێشوو دوور کەوتوونەتەوە؟

عەبدوللا حەسەنزادە: ئەمن ئاڵێم ئەوەی دەهێڵە گشتی‌یەکاندا هاتوە لە هەمووی‌دا سەر کەوتووین. مەعلومە هەر بەرنامەیەکی دای‌دەنێی تەسبەتی سەرکەوتن لە جێبەجێ کردنەکەی‌دا هەمیشە مەحدوودە. پێم‌وایە هیچ بەرنامەیەک لە دنیادا ئەویش بەرنامەی درێژخایەن لە ماوەیەکی کورتدا هەمووی جێبەجێ ناکرێ. بەلام بە باوەڕی من ئەو هێڵە گشتی‌یانە نە لە بێ‌ئیمانی‌و بۆ بازارگەرمی بوون‌و نە ئەساسەن لە ویژدانی مەدا، یانی ئەوانە کە ئاگایان لێ‌بوو دەڵێن چی، شتێکی تازە بوون.

مەسەلەن یەکێک لەو باسانەی دەوێدا هاتوە باسێکی گەورەیە. یانی ئەوەی باس دەکا کورد میللەتێکەو کوردستان وڵاتێکە نەوە. ساڵی ١٣٦٨ یان ٦٩ بۆخۆم لە رۆژنامەی کوردستاندا نووسیومە. ساڵی ١٣٨٢ لە جێژنی بیستوپێنجی گەلاوێژدا بە رتار باسم کردوە. عەینی ئەو مەتڵەبەش لە رۆژنامەی تۆرگانی حیزبیدا بلاو بۆتەوە. ئەوەی کە مەربووتە بە ئازادیی تێوخۆ، لە نێو کۆنگرەکاندا هەنگاو بە هەنگاو کارم بۆ کردوە چۆنە پێشێ. ئەوەی مەربووتە بە بەرابەریی ئەندامانی حیزب کە دەبێ وەک یەک تەماشا بکرێن ئەو

وەختەی ئەمن لەڕیزی پێشەوەی مەسئوولیەتدا بووم وام کردوە کە برادەرانی هاوفکر یان بەقەولی هاوجەناحی من بەحەق گلەیی‌یان هەبووە. چونکی ئەمن بەشی شێرم داوە بە موخالیفان. کەوابێ بۆ بازاڕگەرمی نەبووە. دیارە هێندێک کەس تەنانەت لە نێو ئەندامانی حیزبیشدا خەراپ حاڵی بوون، وا حاڵی بیوون کە گۆیا ئێمە لە ئێرانی‌بوون شۆراوینەوە. ئەتۆ هێڵە گشتی‌یەکان تەماشا بکە. هەر لەو کاتەدا کە پێ لەسەر تەقویەتی بیری نەتەوایەتی دادەگرێ و پێوەندیی کوردەکان دەگەڵ یەکتر باس دەکا، لە عەینی حاڵدا باسی ئەوەش دەکا کە چەندی بکرێ پێوەندی دەگەڵ هێزە ئێرانی‌یەکان دەبێ پتەوتر بێ. پاشان بەرنامەو ئەساسنامەمان هەیە کە لە کۆنگرەدا پەسند کراوە. هەموو داخوازەکانی لەچوار چێوەی ئێراندایە.

با ئەوەش بڵێم هێڵە گشتی‌یەکان هەم داڕشتنیان و هەم جەوهەرە ئەساسی‌یەکەیان هی من بووە. بەڵام بە کۆمەگی برادەرانی دیکە بەقەولی دەڵێن موتوربە کراوە. بۆیە ئەمن هێڵە گشتی‌یەکان زیاتر لە شتەکانی دیکە بە هی خۆم دەزانم. بەڵام مەسەلەن بەرنامەو ئەساسنامە ئەمن هەر حەزم دەکرد تێی‌دا نەبم. یانی ئەوەی بۆ کۆنگرەی چاردە پەسند کرا بۆ یەکەم جار حەزم دەکرد تێی‌دا نەبم، لە دوایە کە ئیسراریان کرد بیم بووم. دوو هەیئەتمان دانابوون کە دوو تەرح ئامادە بکەن، یەک لە دەرێ یەک لە ژووری. ئەمن لەوەی ئێرەدا بووم. بەڵام لەوێ‌دا هەیئەتێکی سێ (٣) نەفەرمان دانا بۆ تەدوین. هەرچی ئیسراریان کرد ئەوێشم قەبووڵ نەکرد. سەرئەنجام کە دوو تەرحەکە هاتنەوە لای یەک، ئەمنیش و زۆر لە برادەرانی دیکەش پێمان وا بوو لە باری تەدوینەوە ئەوەی لە دەرێ ئامادە کرابوو گونجاوترە بۆ ئەوەی بە وی دیکە تەکمیل بکرێ. یانی ئەزموونمان وا بوو کە ئەوەیان کەمتری دەستکاری دەوێ. لەوێ‌دا ئەزموونیان وا بوو کە ئەمن پێیانکەم بە یەک. زۆرم هەوڵدا کە ئەوەش نەکەم. بەڵام زۆریان ئیسرار کرد. چونکی ئەوە شاراوە نیە لە حیزبی دێموکراتدا بەرنامەو ئەساسنامە یەکەم جار دوکتور قاسملوو نووسیویەتی و برادەرانی دیکە تەکمیلیان کردوە. بەڵام بەدوای وی‌دا هەموو جارێ یان ئەمن ئامادەم کردوە یان عوزووی ئەسڵی بووم لە ئامادەکردن یان دەستکاری کردنی‌دا. ئیدی گوتیان دەبێ ئەتۆ بیکەی. بۆیە ئەوەی لە بەرنامەو ئەساسنامەدا گوزرا، بەتایبەتی لە ئەساسنامەدا، ئەمن وەکوو ئەندامێکی حیزبو وەکوو دێموکراتێک لە هێندێ شتدا کە پێم‌خۆش نیە ئیشارەیان پێ بکەم تەسلیمی بیروڕای خەڵک بووم. دەنا پێم وا بووە هێندێک شتی وای تێدایە کە عەمەلی نیە یان واقیعبینانە نیە. پێم وا بووە شتی وای تێدایە، یان مەسەلەن شتێک حوکمی شوعاری زیاتر هەیە هەتا واقیعبینی. هەر لە جەڕەیانی کۆنگرەشدا ئەمن بە عەمد لە چەند مەورێدا پاشەکشەم لە هەڵوێستی خۆم کرد بۆ ئەوەی ڕێزم بۆ دەنگی خەڵکەکەی دیکە دانابێ بۆ ئەوەی بەحوکمی ڕیش‌سپی‌یەتی یان ئوتۆریتە یان هەر ناوێکی لێ‌دەنێی بە جۆرێکی دیکە بڕیار نەدرێ.

عەباس کاروێ: ئەوە لەبەر ئەوە نەبوو کە فەزای حیزبایەتی‌یەکە ئەوەی پێویست بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا، ئەمن ئەگەر لە کۆنگرەدا مەسئوولییەتم وەر نەگرت لەبەر هێندێک هۆ بوو. وەک گوتم دەلیلی ئەسڵی لە هەمووی‌دا ئەوە بوو کە ئەمن حەز لە مەسئوولییەت ناکەم، بەڵام لەپاش ئەوەی یەکێک لە دەلیلە بە هێزەکان ئەوە بوو کە گوتم بە تەسادوف، وا خولقابوو، ئەمن هەستم کرد کە ئەگەر لە کۆمیتەی مەرکەزی‌دا بم ئیحتیمالی ئەوەی ئوتۆریتەی من بەسەر کۆمیتەی مەرکەزی‌دا زاڵ بێ زۆرە. سەرفی نەزەر لەوەی فشارێکی زۆریشم بۆ دەهات کە حەتمەن دەبێ سکرتێری وەر بگرم، حەتمەن ئەو فشارەم بۆ دەهات، چونکی مانیعە ئەساسنامەیی‌یەکیش نەمابوو، بەڵام ئەگەر ئەویش نەبا و هەر ئەندامی دەفتەری سیاسی یان کۆمیتەی ناوەندی بام ئەوەندێک ئوتۆریتە زاڵ دەبوو. ئەمنیش دەمەویست ئەگەر خزمەتێکم بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان لەدەست دێ لە دەرەوەی ڕێبەری بیکەم بەڵام لە ژێر ئوتۆریتەی من دەر بچێ.

جا لە کۆنگرەش‌دا ئەو ئوتۆریتەیە هەر حاکم بوو کە بۆ سابیت‌کردنی ئەوەی دەتوانێ ڕۆژێک لە ڕۆژان فیلمەکان چاو لێ کرێتەوە، یان دەتوانێ لە بەشدارانیش بپرسێ، بۆیە لە چەند مەوریدا بە عەمد قسەم نەدەکرد کە دەمزانی ئەگەر قسەم کردبایە- نەک بە سەپاندن بەڵام بە ئیستیدلال- لەوانە بوو نەتیجەکە شتێکی دیکە بێتە دەرێ. بۆیە بە عەمد پاشەکشەم دەکرد بۆ ئەوەی هەموو شتێک مۆرکی منی پێوە نەبێ.

عەباس کاروێ: ئێستا پاش چەند ساڵ، ئەگەر ئاوڕ لە ڕۆژی دوای لێک‌دابڕان بدەینەوە کارنامەی ئەم چەند ساڵەی تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بخەینە ژێر زەرەبین دەتوانین چی بڵێین؟ ئایا کارێک کراوە کە دەربڕی جیاوازی‌یەکانتان بێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە تەنیا ناشارەزاو لەوەش خراپتر موغریزان ناتوانن جیاوازی‌یەکان ببینن. هیچ وەختێکی لەت بووین جیاوازیی بەرنامەو ئەساسنامەییمان نەبوو. ئێمە تازە لەت ببووین کە هێندێک ڕۆژنامە نووس هاتن. ئەوەڵێ دەگەڵ وان قسەیان کردبوو دوایە هاتنە لای منیش. گوتیان ئێمە دەگەڵ فلانە کەسی قسەمان کردوە گوتوویەتی خۆ هیچی تازەیان پێ نیە، هەر ئەوەیە کە لە کۆنگرەی سێزدەدا پەسند کراوە. گوتم ڕاست دەکا بەڵام دەزانی بۆ؟ گوتی بۆ؟ گوتم لەبەر ئەوەی ئەسنادی کۆنگرەی سێزدە هەمووی ئێمە ئامادەمان کردوە. ئەوە فکری مە بووە. ئاخر دوو سەنەد لە کۆنگرەی سێزدەدا پەسند کران، ڕاپۆرتەکە ئەمن نووسیبووم، بەرنامەو ئەساسنامەش لەجیا کاک حەسەنی ڕەستگارو کاک حوسێنی مەدەنی پێی‌دا چوونەوە. پاشان لە وەختی کۆنگرەدا کاک حوسێن لەبەر ئەوەی نەخۆش کەوت چووە سوێدو هەر لەبەر موعالەجەکەی بۆی نەکرا لە کۆنگرەدا بەشدار بێ. دیسان لەوێش‌دا وەک حەقیقەت دەڵێم نەک

خۆهەڵکێشان دوای موناقەشەو باسێکی زۆر کاک حەسەن کە دەبوو جواب بداتەوە یەک، دوو شتی جوابدانەوە گوتی با فلانەکەس جواب بداتەوە. ئیدی ئەویش ئەمن دیفاعم لێ کرد.

ئەوە بۆ ئەودەمی بوو. بەڵام دواتر ئەتۆ تەماشای کۆنگرەی ئێمە بکەو تەماشای بەرنامەو ئەساسنامەکەمان بکە. تەماشای ئەساسنامەی وانیش بکەو بزانە هەرچی ئێمە گۆڕیومانە بەرەو دێمۆکراتیزە کردنی حیزبە. هەرچی ئەوان گۆڕیویانە بەرەو سانترالیزەکردنی زیاتری حیزب بووە. نی ئێمە بۆ دیسانترالیزە کردنە، نی ئەوان بۆ سانترالیزەکردنە. ئەوە فەرقێکی ئەساسییە. لەپاشان لە ڕەفتاری نێوخۆدا لە هەموران ڕوونە فەرقەکە چۆنە. لێرە لەسەر سایتەکان چاو لێ بکە. ئەندامانی ئێمە لە کۆبوونەوەکاندا جاری وایە بە شێوەی بڕێک نامەنتیقییش قسەیان کردوە بەڵام هەر ئازیزەکەی جارانن. لە نووسراوەی داخلیدا هەر عەینی شتە. جاری وا بووە لە دەرەوەی حیزبیش ئەوە کراوە بەڵام عەینی شت. یانی هیچ هەڵوێستێکی توندیان بەنیسبەت نەگیراوە. لە حاڵێکدا ئەوان ئەندام لەسەر ئەوەی موجازات دەکەن کە مەسەلەی یەکێتی ئێمەی دیوە. لەسەر ئەوەی موجازات دەکەن کە گوتوویەتی تەبایی باشە. هەر چەند مانگی ڕابردوو چەند کەسیان لە نێو خۆیاندا سزا دا لەبەر ئەوەی بەڵگەی ئەو کەمپینەیان ئیمزا کردبوو کە داوای یەکگرتنەوەی دەکرد. هەر ئەوە کە گوتوویەتی تەبایی باشە لەسەر ئەوە سزای دەدەن. بە گشتی دوو جۆر بیرکردنەوەیە، دوو سیاسەتە، دوو مەنتیقە. پێموایە بۆ هەر کەسێک هەر کەمێک شارەزا بێ تەفاوەتەکە ئاشکرایە.

هیاس کاردۆ: ئەتۆ هەرچەند لە کۆنگرەی سێزدەدا خۆت بۆ ئەندامی ڕێبەری کاندید نەکردەوە، بەڵام ڕێبەریی جەرەیانێکی لەتبوونت وەئەستۆ گرت. ئەوە بۆ کرا؟ چەندە ڕاستە کە بگوترێ مامۆستا حەسەن زادە حیزبی لەت کرد؟ وەڵامت بۆ ئەوە چییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سەعدی شیرازی شێعرێکی هەیە کە دەڵێ **"گرچه تیر از کمان همی گذرد از کماندار بیند اهل خرد"**. مەسەلە حەسەنزادە نییە. لە هەرکەس بپرسی دەزانێ ئەمن ئەگەر ئاخر کەس نەبووبم جوزئی دوو، سێ کەسی ئاخر بووم کە ڕەزایەتم داوە بە لەتبوونێ. بەڵام لەچێنا حیزبی دێمۆکراتی کوردستان خەتاباری لەتبوونێ نییە. لەتبوون بۆ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان شتێکی ناخۆش بوو، بەڵایەک بوو بەسەری هاتو شتێک لە خاریجی ئیرادەی ئەو بوو. بەڵام لەتکردن بۆ ئەو برادەرانەی موقابیلی ئێمە ستراتێژی بوو، کاریان بۆ کردبوو. چونکی ئەوان یەکگرتنەوەی دوای کۆنگرەی ده، ساڵی ١٣٧٥یان بە خەیانەت زانیوە. لەکن مە گوتوویانە غەلەتە، بەڵام لە نێو خۆیاندا هەمیشە بە خەیانەتیان ناو بردوە. هەمیشەش بە نهێنی کاریان بۆ کردوە. لەو ماوەیەشدا کە پێکەوە بووین ئەوان ڕەفتارێکیان دەکرد کە ئەمن دەڵێم هەردووک لامان موخالەفەتی جیاتاجیایان دەکرد. ئێمە دەمانەویست بە ڕێگای تەفاهوم دابین کردنی

حقووقی هەمووان‌و تەسەمهوردی ئەخلاقی‌دا هەوڵ بدەین دووجەناحی لەبەین بەرین. بەڵام ئەوان هەوڵیان ئەوە بوو جەناح لەبەین بەرن نەک هەوڵی جەناح‌دروست کردن نەدەن. جەناحی موخالیف دەبوو نەبێ، یان تەسلیمی موتڵەق بێ، یان ئینسانی دەرجە دوو و دەرجە سێ بێ، یان ذەبح بڕوا.

کەوابوو نەک هەر دروست نیە بڵێن عەبدوڵڵای حەسەنزادە حیزبی لەت کرد، بە بێ تەعەسسوب. ئەگەر کردیتم هیچ ئیبام نیەو دیفاعی لێ دەکەم. ئەمن ئەو ئەتشەی بوومە هەموویم ئیعتیراف پێ کردوو ئیعتیرافیشی پێ دەکەم. بەڕاستی زۆر ناڕەوایە ئەگەر بڵێن ئەوانەی ئێستا حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەوانە لەتیان کرد. بەڵام هەر وەک گوتم : **گرچه تیر از کمان همی گذرد   از کماندار بیند اهل خرد**، ئەو ستارتە ئێمە لێمان داوە. ئێمە گوتوومانە ئیعتیراف بە شکستی خۆمان دەکەین کە نەمانتوانی بەگژیری بەسەر موقابیلەکانماندا بسەپێنین. بەڵام ئەوان توانیان لەتبوونمان بەسەردا بسەپێنن. بەڵام ئێمە ئیعلام دەکەین لەمە بەدواوە تێکۆشانی حیزبی خۆمان بە جودا لە تەشکیلاتی زۆرایەتیی کۆمیتەی مەرکەزی دەکەین.

لەپاشان نازانم پرسیارەکە ئەوەی تێدا بوو کە داخوا کارنامەکە چۆنەو چۆن نیە. ئەگەر ئەوە بێ هەر بۆخۆم دەزانم چەندم گلەیی لە حیزبی دێموکرات هەبووە لە ئەووەڵەوە هەتا ئێستا. یەکگرتوو، دوولەتو سێ لەتو خۆلاسە لە هەمووی. کەموکوڕیمان یەکجار زۆر بووە. ئەگەر نەی‌بینم کوێرم. بەڵام زۆرجار مەسائیل لە موقایەسەدا ڕوون دەبێتەوە. ئەگەر بەراورد دەکەم ڕۆژەکانی پێش لەتبوونی‌و پاش لەتبوونی وەبیر دێنمەوە، دەوجیزەدا هەرچی ئیمکاناتی حیزبی‌یە، هەمووی لە دەستی موقابیلەکانی ئەمدا بوو. ڕادیۆیە، تەلەڤیزیۆنە، تەنانەت ئەو سایتەی حیزبە کە ئێمە سایتی دیکەمان دانا. ئەوە لەباری تەبلیغاتی. ئیمکاناتی ماڵی، لە پووڵی نەغدەوە بگرە هەتا ئیمکاناتی دیکە، غەیری مەسەلەن چەند دەزگا ماشێن یان ئەو پەتۆیەی پێشمەرگەکانمان پێی دەخەون، یان ئەو تفەنگەی دەشانی پێشمەرگەکانماندایە. دەنا هەمووی بەدەستی وانەوەیە.

هەموو پێوەندی‌یەکانی دەرەوەی حیزب چ کوردستانی، چ ئێرانی‌و چ دەرەوەی وڵات هەموو بەدەستی وانەوەیە. چونکی بۆخۆی بڕیاری داوەو زۆریش بە بێ ئینسانی دابەشی کردوە. یانی هەڵبژاردنەکە سەیر بوو. مەسەلەن لەسلێمانی کە بنکەمان نەبوو، داماننا. بەرپرسێکو دە دوازدە پێشمەرگەی لێ دانران. یەک نەفەری ئامەحرەمی تێدا نەبوو، چەند کەسیان هێنا سکرتاریای، یەک دانە ئامەحرەمی تێدا نەبوو. تەلەڤیزیۆن دانرا یەک دانەشی تێدا نەبوو. تەشکیلات، بەرپرسی تەشکیلات هەر لەوان بووەو کاروباری داخلی بەدەست وانەوە بووە. لەچەند ساڵ بەر لە لەتبوونیشەوە ئەوە موڕەتەب کاریان کردوە لەسەر ئێمە. ناپاڕاتی حیزبی لێرە بەدەست وانەوە بوو چونکی سیاسی - نیزامی بەسەریان ڕادەگەیشتو ئەویش دەبەر دەستی واندا بوو.

ئێمە کە ئەو لەتبوونە بوو ئوسوولەن کەوتینە تاریکایی‌یەکەوە. یانی بۆ ئەوەی لانی‌کەمی دەنگ ڕۆیشتنمان هەبێ، سایتێکمان داناو شتێک بوو بەڵام خۆ ئێستاشی دەگەڵ بێ سایت شتێکی ئەوەندە

عمومی نیە بڵێی هەموو کەس دەستی ڕێ دەگا. خەڵکێکی کەم کۆمپیوتێریان هەیە خەڵکێکی کەمتر دەگەڵ ئینتەرنێت سەروکاریان هەیە. بەتایبەتی سایتێکیش کە نەناسراوە. بۆ ئەوەی لاتی کەمی دەنگمان بێ، تەقریبەن حەفتەیەک دوای تەواو بوونەکەی کۆنفرانسێکی چاپەمەنیمان لە هەولێری دانا کە خەڵکێکی باش هاتبوون. بیست و یەک(٢١) ڕسانە هاتبوون. ئەوە دەنگەکەی بڵاو کردەوە. با ئەوەش بڵێم کاک مستەفاش دوای ئێمە ئەوەی کرد. بەشدارانی کۆنفرانسە مەتبووعاتی‌یەکەی هەمووی نێ خۆیان بوون. چەندێک کەسی تێدا بوون کە بۆ یەکەم جار بوو ئەو جۆرە کارانەیان دەکرد. هەموو پرسیارەکانیان بۆ نووسرابوو و زۆر جار وەڵامەکانیش دەپێشدا ئامادە کرابوون. لەحاڵێکدا ئێمە ڕۆژنامە، ڕادیۆ، مەجەللە، و تەلەفیزیۆنمان دەعوەت کردبوون هەر ئەمانەوە زانی کێ هاتوە.

دەگەڵ هەمووی ئەوانەدا ئێستێ کە بەرەو چوار ساڵەی ئەو ڕووداوە دەچین - تەقریبەن سێ ساڵو نیوی لێ گوزەراوە - ئەگەر تەماشا دەکەم پێشکەوتنێکی یەکجار زۆر هاتۆتە پێشێ. کەموکوڕی‌یەکان دەڵێم زۆرن. دەگەڵ هەموو ئەو بێ ئیمکاناتی‌یەی کە هەتا ئێستاش هەمانە، ئەگەر تۆزێک واقیعبینانە تەماشای قەزیەکە بکەم پێچگە لە نیە سیاسی‌یەکە کە هی ئێمە لە هەوڵەوە باشتر بوو، کە هەر ئەوەش بوو بە باعیسی گەشەکردنی ئێمە، ئەو ڕۆژەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران لەت بوو، بوو بە دوو حیزب. دەتوانم بڵێم ئەگەر تێکڕای قەزیەکە حیساب بکەین، ئەک مەسەلەی کادر و پێشمەرگەی ئێرە. لەو بارەیەوە لە ژمارەی پێشمەرگەی قەدیم کادری قەدیم کارکوشتەو ئەوانەدا ئێمە لەسەرەوە بووین. یانی لە ئاپاراتی ئاشکرای حیزبی لێرە ئێمە لەسەرتر بووین. بەڵام لە مەجموعی شتەکاندا بگرین بە هاسانی دەتوانم بڵێم ئێمە لە باشترین حاڵەتدا دەگەیشتینە پازدە لە سەدا(١٥%). ئەوان هەشتاو پێنج(٨٥%) لەسەد بوون. بەڵام ئێستێ کە تەماشا دەکەم بۆ مىن زەحمەتە وا قەزاوەت بکەم کە پەنجا بە پەنجاین(٥٠-٥٠). چونکی لەزۆر باری گرینگەوە وا هەست دەکەم ئێمە زۆرزۆر لەپێش واتین. ئەوە نە خۆ فریودانە و نە خەڵک فریودان. یانی مەقبوولییەتمان لەلای ڕووناکبیران ئەوانەی پێیان دەڵێن بژاردەکانی کۆمەڵ یان نوخبەگانی کۆمەڵ، زۆر پترە. لە کۆڕوکۆبوونەوە نێونەتەوەیی‌یەکاندا، بەرداشتو قسەو لێکدانەوەکانی ڕێبەرایەتیی ئێمە باشتر وەر دەگیرێ.

ئەگەر ئیمکاناتی ماڵی‌یەکە ئاوا مەحدوود نەبایە بۆ کاروباری تەبلیغاتی‌و ئەوانە، لەوان وەپێش دەکەوتین. لەو شتانەشدا کە ئیمکاناتەکە وەک یەکە، مەسەلەی سایت، گرینگ نیە ئێمە چەند سایتمان هەیە ئەوان چەندیان هەن بەڵام ئی وان هیچ لە هی ئێمە باشتر نین. یان ڕۆژنامەمان هەیە. لە تێکڕای بەرنامەکان مەسەلەی ئەمن جاری وا هەبووە بەرنامەیەکی واتم دیوە زۆرم پێ جوان بووە. ئەک هەر یەک، زیاتریش. بەڵام ئەگەر لەسەر یەک حیسابی بکەین ئەو ڕسانانە کە هەمانن خەڵک هی ئێمە پتر پەسند دەکەن هی ئێمە پتر

دەگەڵ ڕووحی ئەم سەردەمە دێتەوە. بۆیە پێموایە کارنامەی ئێمە لەو ماوەیەدا لەسەریەک بە موسبەت حیسابە. هەرچەند هەروەک گوتم ناڕێکوپێکی هەیە، هەڵەو نیشتیای سیاسی دەبێ. ئەو قسەیە زۆر جوانە کە دەڵێ: ئیلای ئەنووسراو غەلەتی نیە. کەسێک کار دەکا هەڵەی سیاسیش دەکا. بەڵام ئەگەر کەسێک هیچ نەکا هیچ غەلەتان ناکا. تەوانەمان هەموو هەن، کەموکوڕیمان هەیە. زۆریشمو زۆریشی پێوە ماندووین. بەڵام بە ئێکڕا کە حیسابی دەکەم ئەو کارنامەیە بە کارنامەیەکی موسبەتو سەرکەوتوو دەزانم.

عەباس کاروێ: دوای لەتبوون هێندێک ڕووداوی ناخۆش هاتنە پێش. هێندێک کەس پێیان وایە کێشەکە دوو لایەن سازی کردوو هێندێکیش پێیان وایە تەنیا لایەک دروستی کردوە. دوایەش وا دیارە هێزەکانی هەرێمی کوردستان مەجبوور بوون دەخالەت بکەن. هەروەک ئێستاش دیارە لە هێندێک بارەوە لەژێر کۆنترۆڵدا هەن. ئەوە بۆ وای لێهاتو چۆنی لێک دەدەنەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەویش یەکێکە لە عیبرەتەکانی تاریخ. ئەمن ڕەنگە لەبەر کەودەنیم بێ، بەڵام تێستێش تێی ناگەم ئێمە بۆ دوژمنین؟ قوربان دەستیان کرد بە هوجووم. برادەرێکمان هەبوو بە ناوی تارخی زەمانی کە ئێستاش هەر هەیە. نیزیکترین ڕەفیقەکانی لەتێو واندا بوون. وەکوو دۆست چوونەتە بەر دەرگاکەی، بانگیان کردوە. یەکێک دەستی بە دەمیدا گرتوەو بە دووانیش بە چەقۆ لێیان داوە. بیستو پێنج(٢٥) چەقۆی لێدرابوون بەڵام سەقەیان(١٧) کاریگەر بوون. ئیدی مەسەلێک هەیە دەڵێن ئینسان بە بێئەجەل نامرێ. بە ڕاستی بۆ ئەو پێشمەرگەیە وا بوو. دوکتۆرەکان دەزیستی ئێلاتیدا دوو قسەی زۆر تاریخی‌یان پێ گوتبوو. یەکیان ئەوە بوو کە گوتبوویان جارێ ئەمری چەکی گەرمەمان پێ نیە. یەکێشیان ئەوە بوو ڕەفیقێکی هەبوو، دوو برادەر بوون هەر دووک خەڵکی سنە بوون. پێیان گوتبوو ئەویش دەتێرینە کن تۆ، تۆزەی ویش دێ.

ئێمە لە"جیژنێکان" زۆر کەمتر بووین لەوان. وا بزانم ئێمە چاردە(١٤) ماڵمان هەبوون. ئەوان پەنجاو سێ(٥٣) ماڵیان هەبوون. لەوێش دەستیان پێ کرد، جا وەرە لێدە، جا وەرە پێدا دە، جا وەرە جنێوان بدە. مەسەلەن ڕۆژێک ئێمە هەموو لێرە لە قەڵایە بووین. تەماشامان کرد بوو بە هەڵڵاو دروشمداو جنێوداو ئەوە. ئەگەر تەماشا دەکەین جەمعێک لە سکرتاریای ڕا هاتوون بۆ هەڵایساندنی فیتنەی. لێرەش فیتنەیەکی زۆریان هەڵایساند. ئیدی وای لێهات ئێمە داوامان لە هەر دووک حکوومەت کرد کە بابە ئەمنییەتمان بپارێزن. ئەو وەختە دوو ئیدارە هەبوو. ئەوان ئەوەشیان بە تۆکمەری دەزانی. ئاخر باشە ئەتۆ لە وڵاتێکی دیکەدا بژی بۆ پاراستنی ئەمنییەتی خۆت داوا لە کێ دەکەی؟ ئێستا ئەتۆ لە ئوسترالیا مەسەلەیەکت بۆ بێتە پێش حیزبەکەی خۆت دەتپارێزێ یان دەبێ بە حکوومەت بڵێی؟ ئێمەش بە حکوومەتمان گوتوە.

ئاشپەزخانەمان هاوبەش بوو. ڕۆژێک لەبەر دەرکی ئاشپەزخانەی ئەو برادەرانەی ئاسایش کە هاتبوون دەستیان کردبوو بە پشکنینی. چاردە(١٤) چەقۆو پەنجە بۆکسێکو دەمانچەیەکیان گرتبوو. هەر شازدەی ئی وان بوو. هیچ کەسی ئێمە هیچی پێ نەبوو. یەکێکیان کە خوێندکاری فەوقی لیسانسیش بوو، گوتبووی ئەمن لە جەماعەتی فلان کەسیم ناوی منی بردبوو. ئاسایش گوتبوویان ئەتۆ کەیفی خۆتە جەماعەتی کێی، ئێمە کارمان ئەوەیە نایڵێ چەکتان پێ‌بێ. بە هەموو ئەقڵی خۆی پێی وا بوو ئەگەر بڵێ لەوانم لێی وەرناگرن. جا باوەڕیشیان پێ کردبوو کە لای ئێمەیە. بەڵام گوتبوویان ئێمە کارمان بەوە نیە دەگەڵ کێی. یانی شتی سەیرو سەمەرە هەبوو لەو بارەیەوە. دیارە ئەوانە کەم‌کەمە لەسەر سایتەکان بڵاو بوونەوەو خەڵکیان لێ ئاگادار کرا. مەعمووڵەن ئەفرادی مە لە نەخۆشخانەی بوونو هی ئەوانیش لە زیندانێ. جا جاری وابوو ئی مەش وەبەر دەکەوتن بۆ گیرانێ بەڵام زۆرتر ئی وان لە زیندانێ بوونو ئی مەش لە نەخۆشخانەی بوون. ئەوە شتێک بوو کە هەر بۆ عیبرەت دەبێ باسی بکەی.

جا گرینگ ئەوە بوو کە لە سەرەوە دەستوور دەدرا کە ئاوا بکەن. بۆ مێژوو نامەیەک هەیە. ئەو وەختەش کە ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ جوێ ببۆوە، بە خەتی کاک مستەفای بۆ برادەرانی "ڕۆمادی" نووسراوە کە تەشویق دەکا حەملەیان بۆ بکەن. بەڵام دەنووسێ کارێکی وا مەکەن بریندی سەختیان لێ‌بێ یان... ئەوە بەخەتی خۆی نووسراوە کە ئەمن دیومە. ئەوە هەر ئەوەیە کە لە کوردەواری‌دا دەڵێ لەچێی ئەرمی دە. یانی بە ئاشکرا مان دەدا بچن لە لایەنگرانی ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ بدەن. ئەوەی ئەمجاریش دەستووری مەرکەزی بوو. غەڵەتێک ئەبوو بڵێی دوو پێشمەرگە دەیکەن.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

هاوڕێیانی خۆشەویست، ئاواتی سەرکەوتن لە هەموو ئەو بوارانەدا کە باس‌کراون لە هەر بوارێکی دیکەی کاری حیزبی و ڕێکخراوەییماندا بەستراوەتەوە بە پاراستن و پتەوکردنی ڕیزی تەشکیلاتیمان. ئەگەر لە خۆمان نەگۆڕین هەموو کادر و بەرپرسیاریانی حیزبیمان بۆ بەڕێوەبردنی ئەرکەکانی سەرشانیان و لابردنی کۆسپەکانی سەر ڕێگامان بەڕاستی کەم و ناتەواوە، هەروا دەکا بەرەوپێش کە ئەم حیزبە نەتوانێ لە هەموو تواناکانی خۆی کەڵک وەرگرێ و بەشێکیان تووشی دووبەرەکی بکا، یان لەوەش خراپتر بیخاتە بەرانبەرییەوە. حیزبی دێموکرات لە دەستی هێندێ سیاسەتمەداری بێ‌مەیل و ناوچەیی زانیار چاکتر و تەندروستی زیانی دیوە، با پێکەوە بەهێزی ئەم تەنگژەیە خاوێن بکەین، وەک لەگەڵ خۆیشی شەهیدانی کۆڵنەدەر نیشتمان پەیمانی، بەڵام بەخۆیانی پیاوانە و ژنانی بەڕێوەی بە بەشێکی تازە کەمینەوە کە نەک هەر هەمەموویان (هەر کەس لە بەرخۆیەوە) هەستی دووبەرەکی لە خۆمانەوە بکوژین، بەڵکوو لە هەر کەسێکمان دیت بەکپارچە بە کۆڕیدا بچینەوە و ڕیزەکانی خۆمانی لێ پاک بکەینەوە. دڵنیا بن لەو حاڵەدا هیچ هێزێک نیە وان شکێنێ و چۆکمان پێ بدا.

ئەوا پاراگرافی ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی ١٣ کە چونکە باسی پەکرێزی دەکا، چاپیان نەکرد.

بەڵگەی (٢)

ئەقلییەت و پرەنسیپەکانی حیزب

لەگەڵ ئەوەی لە کۆنگرەی ١٢دا هەموو ئەندامان [illegible] پەسند کرا کە هەر چەشنە باڵگیری و دەستەبەندییەک [illegible] بە ئازادیی [illegible] و بڕیاری کۆنگرە [illegible] بوو بە حیزب [illegible] حیزب [illegible] لە [illegible] بە [illegible] خۆیان [illegible].

[illegible] کۆنگرەی ١٢ [illegible] لە حیزب [illegible] کۆنگرە [illegible] و لە [illegible] تا [illegible] بۆ لە [illegible] و [illegible] لە [illegible] ئەو کەسانە کە [illegible] لە [illegible] حیزب تا [illegible] کە [illegible] ئەو حیزبە [illegible] لە [illegible] بۆ [illegible] لە [illegible] تا [illegible] و [illegible] و [illegible] بەم جۆرە خەباتی حیزبەکەمان و [illegible] لە [illegible].

گرنگترینی ئەو پرەنسیپانە کە دەبێ هەمووان [illegible] ئەو ئەقلییەتە لەناو حیزب [illegible]

١. [illegible] کۆنگرەی [illegible] بە [illegible] کۆنگرەی [illegible] ئەو کۆنگرەیە [illegible] لە [illegible] ئەو کۆنگرەیەدا [illegible].

٢. [illegible] حیزب بەو [illegible] کە [illegible] ئەقلییەت بە [illegible].

٣. [illegible] حیزب [illegible] بۆ [illegible] لەسەر [illegible] حیزبی [illegible] لە [illegible] و لە [illegible] و [illegible] حیزب [illegible] بە [illegible] لە [illegible] حیزب بە [illegible] و لە [illegible].

٤. [illegible] حیزب بە [illegible] بە [illegible] لە [illegible] حیزب [illegible] بە [illegible] لە حیزب [illegible] بۆ [illegible] لەسەر [illegible] حیزب و [illegible] بە [illegible] حیزب و [illegible] لە [illegible] ئەو [illegible] کە [illegible].

٥- ڕێبەرانی ئەمڕۆی حیزب ملکی کەل و کۆیان وەرگرتووە بە گشتی و حیزبی دێموکرات بەتایبەتی. هیچ لایەنێک بواری نییە بەشداری ئەمڕۆی و تەبلیغاتی کەلک لە ناو و ئیعتباریان وەربگرێ. ڕێبەرانی پێشوو ئاسمان و ئەو ڕێگەیەی ڕێبازی خەبات و تێکۆشانی بۆ ماوەتەوە.

٦- تاکەکان لە حیزب دا لە پێش هەموو شتێک پشت بە لێهاتوویی و کارامەیی خۆیان دەبەستن. بۆیە پێویستە میکانیزمێک لە حیزب دا حاکم بکرێ کە تاکەکان بتوانن دوور لە تەشەنەی جیناحبازی و دووبەرەکی کەسایەتی و لێهاتوویی خۆیان نیشان بدەن و حیزبیش بتوانێ لە چوارچێوەی سیستەمی ئەو کەسانە کەلک وەربگرێ. ئەسڵی ئازادی دەنگدان و دوور لە گوشارەکان دا بەبێ ترس ڕەچاو بکرێ و هیچ کەس ناچار نییە لەگەڵ ئەکسەرییەت هاودەنگی بکا، ئەو بە ئازادی خۆی لە دەنگدان دا لەدەست بدات (وەک لە جیناحبازی دا بووە).

٧- ئەکسەرییەت پەیڕەوی لە بڕیارانی سالمی ڕێبەرایەتی دەکا و بە هەموو توانایەوە بۆ جێبەجێکردن و ڕاپەڕاندنی ئەو بڕیارانە تێدەکۆشێ.

٨- ئەکسەرییەت جگە لە ڕێگای مەشروع و ئاساییدا لە حیزب دا هیچ ڕێگایەک بۆ بەستنەوەی دڵسۆزانی بەرنامەکانی ناگرێتەبەر. چالاکییەکانی بە ئاشکرا و ڕوونی لە نێو حیزب دا ئەنجام دەدا و دوور لە هەرچەشنە کارێکی پەنامەکی و غەیرە شەفافە. بەمەبەستی ڕاستکردنەوەی ڕەوتی ئێستای بەرنامەکانی بکرێتەوە بۆ تێکۆشانی حیزب هەموو لایەک هاوکاری بەرپرسیارییەکانیان لە گرووپەکانی حیزبی دا بگرنە ئەستۆ و هەر لەو کاتەدا لەسەرووی ڕێگا بە پەیڕەوی پەیوەندی موخالیف بدەن بۆچوونی مەسەلەکانی پێوەندیدار بە حیزب بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ و ئاوەڵا لە چوارچێوەی حیزب دا بکەونە بەرباس و بڕیاریان لەسەر بدرێ.

٩- ڕێزدانان بۆ پێشینەی خەباتکاری ئەندامانی قەدیمی حیزب بەتایبەتی ئەوانەی کە لە ڕێبەرایەتی دا ماونەتەوە، کەلک وەرگرتنی سیستەماتیک لە ئەزموونەکانیان لە ئاستی حیزبەوە کارێکی پێویست و حەتمییە.

١٠- بایەخدان بە لاوەکان (چ کوڕ چ کچ) و کەسانی بە ئیستعداد و لێهاتوو لە حیزب دا بەبێ لەبەرچاوگرتنی پەیوەندییە بە هیچ لایەنێک دەبێ وەک پرەنسیپێک تەگیرچاوی لێ بکرێ بۆ ئەوەی حیزب بتوانێ باشترین هێزی کەسانی لێهاتوو وەربگرێ.

١١- ئەکسەرییەت بە هەموو توانایەوە لە ڕێگای مەشرووعەوە بە دژی تاکڕەوی و میکانیزمی بۆ پاراستنی لە دێموکراسی نێوخۆی حیزب خەبات دەکا.

١٢- ئەکسەرییەت پەیوەندیی بە کەسایەتییەکی تایبەت یان ئەوانەی کە ئەندامانی حیزب لە دەوری کۆ دەکاتەوە لە پێشدا ئەندامەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و پاشان پاراستنی ئەو پرەنسیپانەیە کە لێرەدا هاتوون. لەسەر بنەمای ئەم بایەخ کردن و دیاری کردنی هیچ کەسێک پلە و پایەی لەو خۆیە کارانە بە مەبەستی ڕەوایی ڕێبەرایەتی و ستراتیژی حیزب لە هەر پلەی پلەیەکیدا ئەرکی گرانی بەرپرسایەتی حیزبیان لەسەر شانە. پێکهێنانی حکومەت و دەزگاکانیان بەگشتی ئەرکی هەموانە. بۆیە هیچ بەرپرسێکی دەستکاری سازکردن و ئەو گاتانە لێیان و ڕەخنەی گرتنەوەی ئیکەی لەم چوارچێوەیەی دەکرێ، سەرچاوە هیچ بەرپرسێک ناتوانێ بێ ئەم و ئەوانە ئەو ڕەخنەی لەسەر بگرێ بەڵام ڕەخنە دەبێ سازندە بێ و بەڕێز و جێ بێ و تەنیا لە ڕێگای ئۆرگانەکانەوە بێتە گۆڕێ. هەر لەو کاتەدا کە لەسەر مەسائیلی حیزبی بیروبۆچوونی جیاواز هەیە پێویستە هەمیشە ماوەیەکی زۆر هەوڵی موخالیفانی یەکتر بپارێزن. هەموو ئەندامانی حیزب لەگەڵ ئەوەی کە ئەزموونی جیاوازیان هەیە، ئاواتی ئەوە ئەوە یە کە خۆشەویست و ماوەیی پێکەوەن.

بەڵگەی (٣)

بەڕێز کاک مستەفا هیجری سکرتێری گشتیی حیزب

لەگەڵ سڵاو

ئەمڕۆ شەممە ٨٤/٢/٧ نامەیەکمان بە ئیمزای کاک حەسەنعەزیز قادری بەڕێوەبەری سکرتاریا پێگەیشت کە تێدا داوا دەکا ڕۆژی دووشەممە ([illegible]) سەعات ١٠ی بەیانی بۆ بەشداری لە پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیدا کە سکرتاریا ئامادەی بوو. لەم پێوەندییەدا بە پێویست دەزانین سەرنجتان بۆ ئەم چەند خاڵە ڕابکێشین:

١. شاراوە نییە کە گیروگرفتێک لە ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دا هەیە کە هەموو فکری هاوڕێیانی بەخۆیەوە خەریک کردوە و بە کردەوە کاروباری حیزبی بەرەو پاشەکشێ بردوە. ئێمە لە ماوەی ڕابردوودا ڕێزە پێشنیارێکمان بۆ چارەسەری ئەم گیروگرفتانە خستۆتە بەردەم هاوڕێیان کە بەداخەوە هیچ گوێیان لێنەگیراوە.

٢. پلینۆمی کاتێ فەرزی گیرانی بەرنامەی کارەکەی لەمێژ بە بڕیاری دەفتەری سیاسی دیاری بکرێ و هیچ کێشەنامەیەک سەلاحیەتی بە بەڕێوەبەری سکرتاریا یا سکرتێر نەداوە. بەتایبەتی ئەو بابەتانەی بڕیار بەدەن لێکۆڵینی تا لە جەمعی ئەندامانی دەفتەری سیاسی ٣ کەس موخالیفی بەو جۆرە بانگهێشتنەکەن لە جێدا دروست نییە.

٣. لەبەر هەر دوو خاڵی سەرەوە ئێمە هەشت ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبەکەمان دوو موخالیفی بڕیارێکی ناوە. ئەوەمان پێیە هیچ کۆبوونەوەیەکی ئەو پلینۆمە نادیارکراوە بەپێی بەندی دەستووری پێکهاتنی کۆبوونەوەی حیزبی ناتەواوە، پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی بەبێ ئامادەبوونی ئێمە کە زیاتر لە سێیەکی ئەندامانی ئەسڵیی کۆمیتەی ناوەندییمان لەگەڵە ڕەسمییەت پەیدا ناکا و بڕیارەکانی کۆبوونەوەیەکی ئەو پێوانە [illegible].

٤. بە مەبەستی ئەو کۆبوونەوەیە کە ئێوە "پلینۆم"تان لەسەر داناوە پێشنیارکردنی ناسکراوەی پێکهاتنی [illegible] حیزب لەبەرچاو گرتنی ڕیزەکانی حیزب و لەوەی ئێستا کوردستانیەکە [illegible] پێکهاتەی حیزبەکەمان لە یەکێک لە ئەستەمترین هەلومەرجەکانی ژیانی سیاسیی خۆیدا.

٥. بەو ڕاشکاوییە ڕادەگەیەنین ئەگەر کۆبوونەوەیەکی وا بگرن ناوی پلینۆمی لەسەر دابنێن ئێمە بە ئیرادەیەوە هەڵوێستی لەسەر دەگرین [illegible] [illegible] ئاگادار دەکەین. هەر لەم کاتەدا هەموو ڕێگایەکی مەنتیقی دەگرینەبەر بۆ ئەوەی پێش بەو ڕووداوانە بگرین تا ئەنجامەکانی ئەو کۆبوونەوەیە لەناوبەری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بگرین.

٦. پاش هەموو ئەمانە ئێمە لە چوارچێوەی هەوڵەکانمان دەکەین بۆ پاراستنی یەکیەتی حیزب و یەکیەتی ئەندامانی حیزب بۆ گرتنی پێشیان بە نیگەرانیی هەموو ئەندامانی حیزب، وا لە گرتنی ئەو کۆبوونەوەیە بە ناوی پلینۆم بگەرێن لە جیاتی ناکۆکی کردنی [illegible] حیزب ڕێگای [illegible] بگرنە پێش. مەبەستە ئەو هەنگاوەی بە ئێوەی هەڵی بێننەوە تا [illegible] حیزبی [illegible] بۆ هیچ

ئەمە بە شێوەی دیاری بەیروسانە. ئەندامانی ئاسایی و جێگرو نوێنەرانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران:

حەسەن رەستگار

عادل [illegible]

مستەفا مەولوودی

حەسەن قادرزادە

کەمال کەریمی

سمایل بازیار

هیوا بلاکی

[illegible]

خەدیجە مەزووری

محەممەد حەسەن پوور ع

محەممەد کەسرایی

مۆمن سەیدی

عەبدوڵڵا بەهرامی

١٣٨٤/٢/٧

بەڵگەی (٤)

پەلگەی (٥)

من بر این باورم که کرد ها بالذاته دشمن ما نیستند و با روشهای معقول میتوانند دوست ما نیز باشند. اگر این شرایط در هر ملت دیگری حتی برادران و خواهران عرب ایران (که امروز مطمئن ترین دوستان ما هستند) بود من زیاد حساسیت نمیداشتم، ولی ما با کردها محکوم به همزیستی هستیم و لازم نیست که عاشق هم باشیم فقط کافی است که به حقوق هم احترام بگذاریم و ما این تجربه را داشته ایم. فقط مصالح مشترک و رهبران شایسته خوش نیت و مستقل میتواند این سناریو را تجدید کند. امروز مصالح مشترک موجود است. هردو، ملتی مظلوم و مستضعف هستیم که در یکصد سال اخیر آماج بیشرمانه ترین دشمنی های حکومتهای خود بوده ایم و از مرکز نشینان، جز غارت و تطاول و اعدام و اشغال نظامی و بمباران چیزی ندیده ایم. البته بسیار ساده لوحی است اگر باور کنیم که اکراد، در سرزمین ما نظر ندارند، ولی در هیچ ملک بی صاحبی همسایگان بی نظر نخواهند بود. در مثل مناقشه نیست و این مثال "تشبیه مع الفارق" است. در دهات ترک نشین میگویند" با گرگ همنشینی کن ولی چوب را از دست مگذار". ما اگر اراده و قدرت نگهداری سرزمین خود را داشته باشیم، نه تنها، ما را منکی به نفس میکند، ضمناً، دشمنان احتمالی و نظربازان سرزمین ما را نیز به تأمل مجدد وامیدارد. زور آزمائی لازم نیست و از آن غیر ضروری تر تحریکات و تشنجات ابتدا به ساکن است.

بەشێک لە وتووێژی علیرضا نظمی افشار دەگەڵ سایتی شمس تبریز، ١٣٨٥/٢/٢

پاشکۆی (٦)

[illegible]

١- [illegible]

٢- [illegible]

٣- [illegible]

٤- [illegible]

٥- [illegible]

٦- [illegible]

٧- [illegible]

[illegible]

٨- [illegible]

٩- [illegible]

10. [illegible]

[illegible] 10 [illegible]

11. [illegible]

12. [illegible] 65% [illegible]

[illegible]
28/5/1995

[illegible]

* [illegible]

** [illegible]

بەڵگەی (٧)

نامەی ١٣٨٥/٥/٧ی ئۆپۆزیسیۆنی نێوخۆی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ زۆربەی کومیتەی ناوەندی

[illegible]

١- [illegible]

٢- [illegible]

٣- [illegible]

٤- [illegible]

٥- [illegible]

٦- [illegible]

٧- [illegible]

٨- [illegible]

٩- [illegible]

١٠- [illegible]

١١- بە پێی ئەوەی کاری تەشکیلاتی ئاشکرا بە ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی سپێرراوە کە سەر بە ئۆرگانیزاسیۆنە، بەڵام بە گرنگی ڕێکخستنی کاری لە ژێر ئەندامانی ئاشکرا دا لێی گیراوە و تەنیا (شوێنیان) سەرقی شەخسی لەگەڵ وانیان هەیە. پێویستە دەستی ئەو هاوڕێیە ئاوەڵا بکرێ و ئەویش ناچار بێ کە سوور بە کەس سەرپەیەکانی لە جێگای خۆی ئەرکەکە وە ئەستۆ بگرن.

١٢- زۆر کادری جاوەچ و ئەمانەت زۆر لە ئەندامانی کادری پێشەیی پێشوو یان بێکارن یان کاری شیاویان نیە. پێویستە بۆ هەموویان کاری موناسیب دیاری بکرێ و بژێویان بپارێزرێ.

١٣- هەموو دەستگایەکی تایبەتمەندی و ئاوێتەی بەشخانەکان کەوتوونەتە بەر تەنسیقی بەپێی پێویستی جەماعی. پێویستە ئەوانەی ئەوانە چاویان پێدا بخشێندرێتەوە و جۆرێک پەیوەست بکرێنەوە کە هیچ کەس بەفیڕۆ نەچێ.

١٤- بە پێچەوانەی کۆنگرەکانی پێشوو کە ئەتوانین لە نێوان ئەندامانی سەر بە جەماعەکان لە کۆمیتەی ناوەندی دا هەبوو، ئەم جارە بەشی زۆر بۆ قوولی دەسەڵاتی سەربەست دانراوە. بۆ ئەرەبووکردنەوەی بەشێک لەو نابەرامبەرییە داوا دەکەین:

أ- جێی خاڵی کاک خلیل عەزیزی لە کۆمیتەی ناوەندی دا بدرێ بە ئۆرگانیزاسیۆن و دیاریکردنی ئەندامەکەشی بە خۆی بسپێردرێ.

ب- جێگای جەلال موحسین کە بەتاڵە بە کەسانێک لە ئۆرگانیزاسیۆن پڕ بکرێتەوە.

ج- هەر ئۆرگانێک پەیوەستەکەی لە ئاڵوگۆڕی یان جێگرەکەی لە کۆمیتەش دیاری بکرێ بۆ ئەوەی هەموو لا لە ڕەوتی کارەکان ئاگادار بن.

١٥- هەتا کۆنگرەیەکی دیکە، لە دەرەوەی وڵات ئەندامانی کۆمیتەکان بە پێی نیسبەت دیاری بکرێن و داوا لە کۆنفرانسەکان بکرێ دەنگیان پێ بدەن. بەرپرسی کۆمیتەش لەو جەماعە بێ کە زۆربەی ئەندامانی کۆمیتەی لەگەڵە، مەگەر بە ئەرکی هەردوولا جۆرێکی دیکە بە سەڵاحی حیزب بزانن.

١٦- لە ناوچەکان زۆربەی ئەندامان (کادر و پێشمەرگە) لە هەر جەماعەتێک بوون، بەرپرسی ئەو جەماعە بێ و ئەندامانی دیکەی ناوچەیش بە پێی نیسبەت لە لایەن هەرکام لە جەماعەتەکانەوە هەڵبژێردرێن.

١٧- هەر سەرمایەیەکی تەبلیغات دەکرێ بە ئاگاداریی کەسانێک لە هەردوو جەماع و بە ناوی کەسانێک لە هەردوو جەماع بێ.

١٨- چاو بە تەقسیمی کادر و سازماندەهی دا بخشێندرێتەوە بە جۆرێک ڕێک بخرێنەوە کە هەردوولا بە پێی ئێزمونەوەی لە ئەرک و سەڵاحیەتەکان دا بەشدار بن.

١٩- پێویستە ڕێگا بە بڵاوبوونەوەی بیروبۆچوونی ئەفرادی هەردوو جەماع لە ڕاگەیاندن و ڕۆژنامەی ئەنجومەنی حیزب و ڕاگەیەنە گشتییەکانی دیکە بدرێ و کەس لەسەر ئەوە موحاسەبە نەکرێ. ئەگەر نەزەری ئۆرگانیزاسیۆن موخالیفی نەزەری جەماعی دەسەڵاتیەدەست بوو لە تێکۆشەری ئۆرگانی تیۆریی حیزب دا بڵاو بکرێتەوە کە ئەمە مەبەستێکە دوو کۆنگرەی ١٢و١٣ بە ڕەسمییان ناسیوە.

٢٠- بڕیارێک کە لەبارەی خوێندنی هاوڕێیانی کادر و پێشمەرگەوە دراوە بە جۆرێک دەستکاری بکرێ کە دەرەتانی خوێندن و پەرەسەندنی پلەی زانستی و خوێندەواری بۆ تێکۆشەرانی حیزب بڕەخسێنێ.

هاوڕێیانی بەڕێز!

جارێکی دیکە ئارەزوو دەکەین بەرپرسانە بە دەنگی ئەم بانگەوازەوە بێن و کارێک بکەن کە حیزبە خۆشەویستەکەمان لە وەزعی ناخۆش و شپرزەی ئێستای بێتەدەر و متمانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بەدەست بێنێتەوە.

١٣٨٥/٥/٧

بەڵگەی (٨)

[illegible] !

[illegible]

[illegible] ؟

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ! [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] :

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

٢) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

بەڵگەی (٩)

نامەی حەفدە خاڵیی زۆرینەی کۆمیتەی ناوەندی بۆ ئۆپۆزیسیۆن

هاوڕێیانی بەڕێزی کۆمیتە

بەسڵاوی گەرم و برایانە

بە هەست بە بەرپرسایەتیی زۆرایەتی حیزب و ڕێزدانان بۆ هەوڵ و تێکۆشانی دۆستان و دڵسۆزانی حیزبەکەمان لە پێوەندی لەگەڵ پاراستنی یەکڕیزی تێکۆشەرانی حیزب و لە سەر بنەمای هەموو ئەو دانیشتن و باسانەی کە بۆ لەنێوبردنی گیروگرفتە نێوخۆییەکانی حیزب ئەنجام دراون و هەوڵەکانی بەڕێز سکرتێری گشتیی حیزب لە پێناو یەکڕیزیی حیزبدا تەنزری خۆمان لەم خاڵانەی خوارەوەدا کە بەشێکی بەرچاوی داخوازییەکانی کۆمیتەی لەخۆ گرتووە ڕادەگەیەنین. هیوادارین ئەوە هاوڕێیانی کۆمیتەش بە هەست بە بەرپرسایەتی تەواوەوە وەری بگرن و کارێک بکەین کە مۆزەی لەنێوچوونی گیروگرفتەکانی نێوخۆی حیزب بە هەموو دۆستان و دڵسۆزانی حیزب بدەین و دوژمنانی حیزبەکەمان لەگەڵ شکستێکی بەرچاو ڕووبەڕوو بکەین.

١. سەبارەت بە ئازادیی دەربڕین

ئەو ئازادیی دەربڕین پرەنسیپێکی دێموکراتیکە کە زۆر لە حیزبی ئێمەدا جێگای گرتووە بۆیە هەموو ئەندامانی حیزب بۆیان هەیە لە کۆڕ و کۆبوونەوەی حیزبیدا لە سەر بابەتە تەشکیلاتی و فیکرییەکان ڕاشکاوانە بیروڕای خۆیان دەربڕن یا لە "تێکۆشەر"ی ئاسپێکتی نێوخۆیی حیزبدا بڵاوی بکەنەوە.

بە بۆ کەس نییە لە دەرەوەی حیزب باس و بابەتە نێوخۆیی و تەشکیلاتییەکان باس بکا، بەڵکوو هەموو ئەندامانی حیزب لە دەرەوەی حیزب دەبێ دیفاع لە سیاسەت و بڕیارەکانی حیزب بکەن.

2. هەیئەتێ لە زۆرینە و کەمینە دەستنیشان بکرێ کە بە سکاڵای هەر کادر و پێشمەرگەیەکی حیزب ڕابگا کە پێی وایە لە باری سزادان و یەدی تەشکیلاتییەوە مافی لە بەرچاو نەگیراوە.

3. وەرگرتنی دەم لە پەزیرش بە پێی مەرجێک بە هەیئەتێک دەسپێردرێ کە لە نوێنەرانی ئۆرگانەکانی پێوەندیدار پێک دێ، دەکرێ دیاریکردنی نوێنەرانی ئەم ئۆرگانانە جۆرێک بێ کە نەزەری گشتیی دەبین بکا.

4. بەکگراوندییەکانی ژنان و لاوان و خوێندکاران و هەموو ڕێکخراوە دێموکراتیکەکانی سەر بە حیزبی دێموکرات پێوەندیی ئۆرگانیکیان لەگەڵ حیزب بە پێی ئوسوولێک دادەمەزرێ کە تا ئێستا پێڕەوی لێکراوە بۆیە بۆ هیچکەس و جەمعێک نییە کە بۆ هیچ مەبەست و بەرژەوەندییەکی تایبەتی دەست لە کاروباری ئەم ڕێکخراوانە وەربدا.

5. کاری تەشکیلاتی نێوخۆی وڵات هەر ئێستاش بە شێوەی هاوبەش بەڕێوە دەچێ.

6. بۆ تەشکیلاتی ئاشکرا چوارچێوەیەک دیاری دەکرێ کە سنووری کارکردنی ناوەندەکان لەو بەشەدا و بەشی تەشکیلاتی ئاشکرای کومیسیۆنی سیاسی - نیزامی بە ڕوونی دیار بکا و ڕێکخستنی ئەندامانی حیزبی ڕێکوپێکی گونجاوی بۆ دیاری بکرێ.

7. دوابەدوای دەوری بانی یەکەی کادر کە بە شێوەیەکی مەنتیقی و لە سەر بنەمای ڕیزە پێوەندییەکان لە لایەن کومیسیۆنی سیاسی - نیزامییەوە کە ئەندامانی لە کەمینە و زۆرینە پێکهاتووە دیاری کراوە بەو حاڵەش هەر پێشمەرگەیەک هەست دەکا مافی لە بەرچاو نەگیراوە دەتوانێ سکاڵای خۆی بدا بە هەیئەتی لێکۆڵینەوە و ئەو هەیئەتەش ئاکامی کاری خۆی بداتەوە بە دەفتەری سیاسی.

8. ئەو کەسانەی تا ئێستا چەند جار داوایان لێکراوە ئەرکێ بەرپرسایەتی وەربگرن بەڵام ئامادە نەبوون کاری پێشنیارکراو قبووڵ بکەن ئەگەر ئامادە بن ئەرک وەئەستۆ بگرن بە پێی ئەزموونی هەرکامیان کاری شیاویان بۆ دیاری بکرێ. تەشخیسی ئەم ئەزموونەیە بە ئۆرگانەکانە.

9. ئایین‌نامەکان داوایان بکەن پێشنیارنەکرێنەوە ئەگەر مەوردی وا هەبێ کە بەر بە چوونەپێشی کارو ئەرکەکان بگرێ دەستکاری بکرێن. بۆ ئەو مەبەستە هەر کەس و هەر ئۆرگانێک دەکرێ پێشنیارەکانی خۆی بدا بە دەفتەری سیاسی.

10. لە کونفرانسەکانی دەرەوەی وڵاتە هەوڵ بدرێ لە هەڵبژاردنی ئەندامانی کومیتەدا موشارکەتی گشتی و "انسجام"ی تەشکیلاتی پێوە دیار بێ.

11. هەروەک پێشتر هەوڵ درا کە بەرپرسی ناوەندی 2 ئەندامێکی کومیتەی ناوەندی سەر بە کەمیتە بێ بەڵام قبووڵ نەکرا ئێستا کە ئەوە یەکێک لە داواکانی هێوراغانە موافقین ئەم بەرپرسایەتییە بە ئەندامێکی کومیتەی ناوەندی سەر بە کەمیتە بدرێ.

12. بڕیارێک کە سەبارەت بە خوێندنی ئەندامانی رێبەرایەتی و کادرو "پ.د"ی حیزب پێش کونگرەی 13 دراوە ئەوەندەی بکرێ جۆرێک تەنزیم بکرێتەوە کە هەم دەرفەتی زیاتر بۆ ئەو مەبەستە بڕەخسێ و هەم رێگا بە بەرێوەچوونی کارەکانی حیزب نەگرێ.

13. لە ئەساسنامەی حیزبدا ئۆپۆزیسیۆن نەهاتووە بۆیە ناکرێ بە رەسمی بناسرێ.

14. هەموو کادرو پ.د و ئەندامانی حیزب دەبێ پەیڕەوی لە ئەساسنامەو ئایین‌نامەکانی حیزب بکەن.

15. لە هەموو هەلومەرجێکدا دەبێ بنەمایە دێموکراتیکەکانی حیزب بپارێزین.

16. هەمووما ئامادە بین کە بەرانبەر بە یەکتری و کەمکاری و کورتکاریی هەڵوێست بگرین.

17. پاش سازبوونەوە لە سەر ئەم خاڵانە هەمووبان بە رووحی برایەتی و یەکگرتوویی بۆ بەرەوپێش بردنی بەرنامە و بەرژەوەندییەکانی حیزب هەنگاو بنێین.

1385/9/6

2006-11-27

پاشکۆی (١٠)

وەڵامی ئۆپۆزیسیۆنی نێوخۆی حیزبی دیموکرات
بە پێشنیارە ١٧ خاڵییەکەی زۆرینەی کومیتەی ناوەندی

هاوڕێیانی بەڕێزی ئەندامانی کومیتەی ناوەندی!

سڵاوێکی گەرم،

وەبیرتان دەهێنین کە لەسەر داخوازی "شفاهی"ی ڕێکەوتی ٥/٨/...ی نوێنەرانی کۆمیتەی ناوەندی تا ئەوکاتی خاڵێکتان بۆ چارەسەری گیروگرفتی نێوخۆیی حیزب بە نووسراو (هەرچەند بێ ناو و ئیمزاش) بە ئێمە ڕاگەیاندەوە. لەو پێشنیارانەدا بە دروستی دەرخستنی باوەڕی بەرپرسیارانە و دڵسۆزانەوە بەبیرخستنەوەی لەسەر هەوڵەکانتان بۆ گێڕانەوەی یەکگرتنی ڕیزەکانی دیموکرات بیروباوەڕی خۆمانتان لەسەر ئەو خاڵانەی ڕێنمایی گرتوون بۆ ڕاگەیاندنە:

● لە خاڵی یەکەم دا بە ڕوونی مژدەتان داوە کە ئازادیی بیروڕای ئەندامانی حیزب دا قەبووڵ دەکەن و ئاماژە بەوەش دەدەن کە ئەوە "پرنسیپێکی دیموکراتییە کە زۆر لەمێژە لە حیزبی ئێمەدا جێگای گرتووە" بەڵام ئەگەر لێی ورد ببینەوە دەبینین کە جگە لەوەی ئەو پەلپێتان هیچ میکانیزمێکی ئیجرایی بۆ پێشنیار نەکراوە، پرەنسیپە دیموکراتییەکانی حیزبیش شێلراون. بڕیاری کۆنگرەی ١٢ کە لەوکاتەوە بەرابەر لەگەڵکردنی ئازادیی بیروڕا دەربڕین بە تێکڕای دەنگی ئەندامانی کۆنگرە پەسەند کراوە، پاش ئەوەی دەستەبەندیی نێو بە تاوان تا سنووری خیانەت دەگەیەنێ بەڕاشکاوی دەڵێن هەموو ئەندامانی حیزب مافیان هەیە لە کۆبوونەوەکانی حیزبدا هەر ئەرێنییەکی موخالیفیان لەسەر سیاسەتەکانی حیزب، تەنانەت لەسەر ڕێبەرایەتی و ئەندامانی ڕێکخراوەییش هەبێ دە ئەوەدا لەسەر هەر کەس و ئۆرگانێکە ئەرێنییەکیان هەیە بەڕاشکاوی دەریبڕن بەو مەرجە ڕێگا بە دەربڕینی بەرامبەرەکەش بدەن (تەنانەت بە ئەنجومەنیش دەگەیەنن). کەچی ئێوە ئەم مەسەلەیە لە تەنیا جێگەی تەشکیلاتی و فیکرییەکاندا بەرتەسک کردووەتەوە. خۆ ئەگەر "فیکری" لە مانای سیاسیی خۆی دا بەکار بێنن دەڵێین کە ئێوە حیزبێکی ئیدئۆلۆژیکی نین تا لەو چوارچێوەیەدا فیکرەکانمان بەرامبەر بە یەک ڕابگرین.

کەچی کە باس دێتە سەر دەرەوەی حیزب بەڕای ئێوە ـ بەحەق ـ داوا دەکرێ کەس لە دەرەوەی حیزب باسی بابەتە نێوخۆیی و تەشکیلاتییەکان نەکا، داوا دەکرێ کە هەموو ئەندامانی حیزب دیفاع لە سیاسەت و بڕیارەکان (هەرچەند باوەڕیشیان بە سیاسەتێک یان بڕیارێک نەبێ) بکەن. واتە ئەگەر تەشکیلاتی حیزب سیاسەتێک یان بڕیارێکی ناوەڕاستییان بێ دروست نەبوو لەوێ حیزب دا حەقی نییە باسی بکا چونکە "تەشکیلاتی و فیکری" نییەو لە دەرەوەش دەبێ دیفاعی لێ بکا. ڕەنگە ئەگەر باوەڕتان بە دیموکراسی هەبێ قەبووڵ بکەن کە لە هیچ دیموکراسییەک دا داوای وا لە ئەندامانی حیزبێک ناکرێ یا ئەرکێکی نییە کە ئەنجام دەدا بڕیارێک لە دەرەوەی حیزب ڕەخنەی لێ بگرێ.

خۆ هەقی ڕەخنەگرتن لە کەسەکان و ئۆرگانەکانیش ئەو خاڵەدا هەر قسەی لێ نەکراوە بە ڕەسمی نەناسراوە، لە حاڵێکدا دەبێ لە بڕیارەکانی کۆنگرەی ١٢، لە بەشی پێشەنەی پەیڕەوی نێوخۆش دا بەڕاشکاوی هاتووە کە ئەندام مافی ئەوەی هەیە "لە هەموو ئەندامێک یا ئۆرگانێک لە کۆبوونەوەکانی حیزبی دا ڕەخنە بگرێ". کەوایە بۆچی سەرنج بدەن پرەنسیپە دیموکراتییەکانی حیزب و مافێکی ئەوەیەک بۆ ئەندامانی حیزب لابران و دەکرێتە کۆمیتە بێ ئاگاداری و ئەندامەکان بێ ڕەوا دەبینن؟

لەپێوەندی لەگەڵ بڕگەی (ب)ی ئەم خاڵە پرسیارێک خۆی زەق دەکاتەوە: ئێوە هەر بەگوێرەی ئەو قسەیەتان لە دەرەوەی حیزبیش نابێ بە ڕاگەیەندنەکانی ئێوەش سەرتر مافی خۆیشی بەکاربێنێ ١٢ ساڵ ئەدەبیاتی بە سلیقەکانی ئێوە گوێی خۆی لە نێو حیزبیشدا بگرێ لەکاتێکدا تەنیا لە دەستی ئێوەدا هەیە پێشکەشکردنی ئەو تاسەیە نیە کە پێشنیارتان کردوە؟

• خاڵی دووەم کە بە پێوانەی ڕەوشی بەندی ئەو داخوازەکانی (الاداوەی) ئۆپۆزیسیۆنە دەڵێ "حیزبەت لە ژێرخۆی گەمینە دەستنیشان بکرێ کە بە سکاڵای هەر کادیر پێشمەرگەیەکی حیزب ڕابگا کە...". ئەمەشیان لە ڕاستی دا شێوازێکی داخوازەکانی ئێمەیە. ئێمە داوامان کردووە کە دەبێ [illegible] هەموو بڕیارەکان دا بچێتەوە ئەوەی بە عاقڵی خۆمانی، [illegible] - [illegible]. [illegible] ئێمە لەسەر [illegible] جەماوەری ئێوەیە. [illegible] دەتوانن بەشێکی [illegible] بە [illegible] جەماوەرییەوە [illegible] دەمکراتیەکان [illegible] حیزب بە چۆ [illegible] ناتوانن بێن و شکایەت بکەن. کەواتە ئەمە ناتوانێ [illegible] ڕەوای گۆڕینی [illegible] و [illegible] ئەسڵی "مشارکت" و [illegible] حیزب ملێن بکا.

• لەخاڵی سێیەمیش دا کە ئاماژەیە بە [illegible] داخوازەکانی ئۆپۆزیسیۆن هەر ئەو کارە کراوە. "ئەزموونی گشتی ملێن بکا" یانی چی؟ ئێمە [illegible] میکانیزمێکی [illegible] کە [illegible] و [illegible] داخوازانی پێشمەرگایەتی لە سانسۆری [illegible] جەماوەری ڕزگار بکا، ئەوەی ئێوە دەیانەوێ تەنیا [illegible] ئاڵۆزتر [illegible] بکا.

• ئەوەی لە خاڵی چوارەم لە پێوەندی لەگەڵ یەکێتی [illegible] و ئەوان دا [illegible] ڕاست ئەوەیە کە ئێمە [illegible] هەیە. ئەو [illegible] "تا ئێستا پێڕەوی لێ کراوە" ڕاست ئەوەیە کە [illegible] و [illegible] ئەو [illegible] بە [illegible] هەموو [illegible] "هیچ کەس و جەمعیەتێ" [illegible] لێ بکا. لە کاتێک دا ئێمە پێمان وایە ئەو [illegible] لە هەموو [illegible] تەنیا [illegible] سیاسییەوە [illegible] کە [illegible] بە [illegible] سیاسی و [illegible] حیزب بگەیەنێ. [illegible] تەنیا [illegible] ئەوەیە کە ئەو [illegible] بە [illegible] ئێمە [illegible]. [illegible] حیزب [illegible] بۆ [illegible].

• [illegible] ئەوەیە کە لە خاڵی پێنجەم دا دەڵێن "کاری تەشکیلاتی [illegible] بە [illegible]". [illegible] بۆ ئەو هەموو "مشارکت" و دێموکراسییە [illegible] ئەو هەموو [illegible] کە [illegible] ئۆپۆزیسیۆن [illegible] "[illegible]" [illegible] بۆ [illegible]؟ کە "[illegible]" [illegible] ئۆپۆزیسیۆن کە بە [illegible] تەشکیلاتی [illegible] بە [illegible] تەشکیلاتی [illegible] بە ئێمە [illegible]، لە [illegible] تا ئێستا بە [illegible] بە [illegible] تەشکیلات "[illegible]" [illegible]؟ ئەو [illegible] هیچ [illegible] بە کاری تەشکیلاتی لە دەرەوەی کوردستان [illegible] کە [illegible].

• خاڵی شەشەم [illegible] کە "[illegible]" هیچ میکانیزمێکی [illegible] کە ئەسڵی "مشارکت" [illegible] بکا. ئەوەی لە بەندی [illegible] داخوازەکانی ئۆپۆزیسیۆن دا پێشنیار کراوە ئەوەیە کە [illegible] کەس [illegible] لە [illegible] بەڕێوەی بەرن.

• خاڵی حەوتەم کە بە پێوانەی ڕەوشی بەندی [illegible] داخوازەکانی ئۆپۆزیسیۆن [illegible] لە [illegible] کاسی [illegible] لەبەرچاو گرتنی داخوازەکە [illegible] بەڵکوو [illegible] دەکا [illegible] بە [illegible] جەماوەرییەوە [illegible] بە [illegible] سیاسی کە [illegible] لەسەر بکا.

• لە خاڵی هەشتەم دا [illegible] ئاماژەیەک بە بەندی [illegible] داخوازەکانی [illegible] کە گوایا [illegible] لێ کراوە [illegible] و [illegible] کار [illegible] بکەن. ئەوە [illegible] کە هەموو [illegible] ئەو [illegible] دەکەین [illegible] ئەو کەسانە [illegible] کە [illegible] ساڵ [illegible] هیچ [illegible] پێشنیار نەکراوە؟ [illegible] کە [illegible] کاری [illegible] کردبێ [illegible] دەست [illegible].

[illegible] و ... [illegible] بەرامبەر [illegible] [illegible] حیزب بە پلەی ١ و پلەی ٢ [illegible] دەدا.

* لە خاڵی [illegible] [illegible] [illegible] ... [illegible] کاری [illegible] بەو جۆرە کە [illegible] ... [illegible] بە جۆرێک ... [illegible] ... [illegible] دەبوون.

* خاڵی [illegible] بە پێشنیاری [illegible] ... [illegible] "[illegible]" ... [illegible] ... حیزب [illegible].

* خاڵی [illegible] [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]؟

* خاڵی [illegible] بە جۆرێک [illegible] ... [illegible] ... ١٢ [illegible] ... [illegible] بکرێن.

* خاڵی [illegible] [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible].

* خاڵەکانی [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible]؟

[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... "[illegible]" ... [illegible] ... [illegible].

لە [illegible] "[illegible]" [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible].

ئەبوو کە لەو بەیەدا هاتوە، هەروەک ئەوێدا گوتوویانە "ئەمە پەیوەستیی بە مەسەلەی خاک و کەرامەتی نەتەوەییەوە هەیە". بەڵێ ئازایانە پێی بکەینەوەو ڕەفتار بکەین. با مێژوومان لە هەموو کەس و لایەنێک پێ گرنگتر و گەورەتر بێ و میللەتەکەمان لە حیزب پێ گەورەتر و گرنگتر بێ. "هەڵبەت کە لە ئاستی بەرز سەرکردەی [illegible] کراوە، بە بێ ئەوەی لێکدانەوەیەکی ڕاست ئەنجام بدرێتەوە" و سیاسی [illegible] ئازەربایجانییەکان [illegible] و ... ئازەربایجانی ناو کوردستان. چونکە سەرکردەیی گەورەترین حیزبی کوردی قبووڵی کردووە. لە [illegible] ئازەری [illegible] ئەبوون. خۆ ئەوە ئەکرابوو تا [illegible] پاشان [illegible] کوردستان لە چوار [illegible] ئازەربایجانی [illegible] کوردستان و کرماشان و ئیلام [illegible]، و [illegible] لەسەر [illegible] بوون، [illegible] ئێستا [illegible]؟

بۆچوونی بەڕێز؟

ئێوە کە ٢٢ ساڵتان بەدوای یەک دا ڕێز گرتووە، [illegible] کە [illegible] لە [illegible] ساڵی [illegible] قبووڵ کردووە. لە کاتێک دا [illegible] ئێوە تەنیا [illegible] بە ١٣ ساڵ [illegible] لە [illegible] بۆ [illegible] ساڵی [illegible] کە تەنیا [illegible] بوو بە [illegible] و [illegible] بە [illegible] کە [illegible].

پاشان لە [illegible] "[illegible]" [illegible]. [illegible] بۆ ئەو [illegible]؟ [illegible] ئێوە بە [illegible] لە سەر [illegible] کە [illegible] بە [illegible] ئێوە [illegible] حیزب [illegible]؟

جگە لەوە، ئێوە [illegible] بە [illegible] کە [illegible] بۆ [illegible] حیزب [illegible]. لە حاڵێک دا [illegible] کە [illegible] (کە [illegible]) لە [illegible] لە [illegible] لە [illegible]، [illegible] بە [illegible] بەڕێز عەبدوڵڵا حەسەن زادە بوو کە [illegible] لە [illegible] بۆ [illegible] پاشانیش لە [illegible] لە [illegible] بە [illegible] بە [illegible] بە [illegible] حیزبی [illegible] لە [illegible] [illegible].

بەهەرحاڵ هەروەک ڕۆژی ١٣٨٤/٨/١٨ [illegible] لە ڕەوتی [illegible] ٢ [illegible] ئەم [illegible] ئێوە [illegible] "[illegible] حیزب بێ". [illegible] بە [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] کە [illegible] لە [illegible] بۆ [illegible] و [illegible] بکەن و [illegible] "[illegible] حیزب بە هەموو [illegible] و [illegible] حیزب بدەین".

[illegible] کە ئێمە لەسەر [illegible] دوای ١٣٨٤/٩/٢ [illegible].

لەگەڵ سڵاوی دووبارە

[illegible] حیزب
١٣٨٤/٩/١٠
٢٠٠٥/١٢/١

بەڵگەی (١١)

بەیاننامە

ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران!

کۆمەڵانی خەباتکەری خەڵکی کوردستان!

حیزب و ڕێکخراوە سیاسییە کوردستانی و ئێرانییەکان!

دۆستانی گەلی کورد و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستان!

لە یەکێک لە ناسکترین هەلومەرجەکانی مێژووی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەی کورد و بزووتنەوەی دێموکراسیخوازی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، ئێمە بە دووسالاری [illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، حیزبی جێگای متمانە و پشتیوانی زۆربەی زۆری خەڵکی کوردستان، حیزبێک کە بە دەستی بە توانای پێشەوا قازی محەممەد دامەزراو بە خوێنی [illegible] قاسملوو و [illegible] ئاوداوە، لە ئاکامی چەند هۆکاری زۆرایەتیی کومیتەی ناوەندیدا [illegible] ئەرکێکی [illegible] کە [illegible] لە [illegible] بە کردەوە [illegible]. پاش زیاتر لە دوو ساڵ هەوڵی ئێمە بۆ [illegible] و یەکگرتوویی بەکەڵکی بۆ نێو حیزبی دێموکرات، ڕۆژی ٧ی گەلاوێژی ١٣٨٥ ئێمە بە ناوی "[illegible]" یاداشتێکی بیست مادەییمان خستە بەردەمی زۆرایەتیی کومیتەی ناوەندی کە [illegible] بۆ چارەی [illegible] و یەکپارچەیی بۆ ڕیزەکانی حیزب بە [illegible]، هەر چەند ئەم یاداشتە [illegible] ئامادە کرابوو، بەڵام بێ ئەوەی [illegible] نێو [illegible] و [illegible] جارەنووسی بزووتنەوەی کورد و حیزبی دێموکرات لێی ئاگادار بوون.

[illegible] چەند کۆبوونەوەی [illegible] لەسەر ئەو یاداشتەی [illegible] لە [illegible] کورد لە [illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و [illegible] حیزبی کوردستانی [illegible] دێموکراتی کوردستان و [illegible] کوردستان و [illegible] کوردستانی [illegible] بە [illegible] بۆ ئاکام [illegible] کومیتەی ناوەندی بە [illegible] ڕۆژ بە ڕۆژ [illegible] قووڵتر کرد. لە [illegible] ئەو [illegible] بە [illegible] سەر حیزبی دێموکراتدا [illegible] بە [illegible] "[illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران" لە دوای [illegible] پیادە بکا.

ئێستا [illegible] ئەوە ئاگادار بکەین کە هەوڵی [illegible] ئێمە بۆ پاراستنی [illegible] بۆ یەکپارچەیی بۆ ڕیزەکانی [illegible] دێموکرات [illegible] و ئەگەر ئێمە [illegible] بە [illegible] حیزبێک کە بە [illegible] کە [illegible] بەسەر ئێمەدا [illegible]. لەو پێوەندییەدا حەز دەکەین چەند مەسەلەی گرنگ بەم جۆرە ڕابگەیەنین:

١. [illegible] سیاسییەکان و بنەما تەشکیلاتییەکانی ئێمە کە [illegible] لە سیاسەتی [illegible] تەشکیلاتییەکانی حیزب [illegible] و لەگەڵ [illegible] هەلومەرجی [illegible] ئەم [illegible]. [illegible] لە [illegible] تێکۆشەرانی حیزب و [illegible] گشتی [illegible]. مەبەست لە دەرکردنی ئەم بەیاننامەیە زیاتر ئەوەیە کە ڕایبگەیەنین ئەمڕۆ بە [illegible] ئێمە [illegible] سیاسی و تەشکیلاتیمان بە جیا لە [illegible] زۆرایەتیی کومیتەی ناوەندی [illegible] لەو ڕێگایەدا بە پشتیوانیی [illegible] لە [illegible] بە

ئەزموونترین کادیرو پێشمەرگەکانی و هەزاران کەس لە ئەندامە دڵسۆزەکانی حیزب لە کوردستان و دەرەوەی کوردستان پشت ئەستوورین.

٦- مل ڕێکخراوەکانمان بۆ ئەشبوونی حیزب تەنیا بۆ ئەوەیە کە چیدیکە توانا و ئیرادەی تێکۆشەرانی حیزب بە فیڕۆ نەچێ و سەرفی گیروگرفتی نێوخۆیی نەکرێ بەڵکوو هەوڵەکان ڕووبەڕووی پێکهاتە و مەبەستی ئامانجەکانی خەڵکی کوردستان و بەرەوپێشبردنی مافە ڕەواکانی گەلی کورد بکرێ نەک لایەنەکانی نێوحیزب. بۆیە بەرەسمی ڕادەگەیەنین کە کاری ئێمە دژی بەرپرسانی سیاسی و ئەخلاقی و .... هیچ هاوسەنگەرەکانی پێشوومان نیەو لە هیچ مەیدانێکدا دەستپێشخەر نابین. ئاواتمان ئەوەیە لایەنی بەرامبەریش هەر ئەم هەڵوێستە بگرێتەبەر و ڕێگە نەدا دوژمنانی بزووتنەوەی کورد پیلان لە دژی بزووتنەوەکەمان دا بۆ ئەوەی دڵیان بگرێ.

٧- ئاشکرایە کە ڕێبەرایەتی حیزبی دێموکرات و بەشێکی زۆر لە کادیرو پێشمەرگەکانی و بە سەدان بنەماڵەی تێکۆشەرانی حیزب لە کوردستانی عێراق و لە ژێر سێبەری حکوومەتی هەرێمی کوردستاندا دەژین، کە لە هەموو کەمپەکاندا بنەماڵەکان تێکەڵ بە یەکترن، ئەم وەزعە تا پێش کۆنگرەی سێزدە زۆر سروشتی و لە دوای کۆنگرەش تا ئێستا بە هەرحاڵ "قابیل تحمل" بووە، بەڵام ئێستا ئیدی هەموو شتێک پێویستی بە لێک جیاکردنەوە هەیە. لەو پێوەندییەدا ئێمە لە لایەنی بەرامبەر داوا دەکەین هاوکاریمان بکا تا بە شێوەیەکی شارستانیانە و بێ کێشە و ناخۆشی لێک جیابینەوە و دوژمنان بە خۆمان دڵخۆش نەکەین.

بەڵام ئەگەر بە پێچەوانەی ئارەزووی ئێمە ئەوان مل بەو کارە نەدەن، سروشتییە کە بەرپرسایەتی ئەو کارە دەکەوێتە سەر شانی کاربەدەستانی هەرێمی کوردستان. هیوادارین هەم سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان، هەم حکوومەتی هەرێم و هەم دوو حیزبی دۆست و برامان پارتی دێموکراتی کوردستان و یەکیەتی نیشتمانی کوردستان بەرپرسایەتی نەتەوەیی و ئەخلاقیی خۆیان لەو پێوەندییەدا بەجێ بێنن و هەموو ئاواتمان ئەوەیە لەم هەلومەرجەی کوردستان و ئێران و ناوچەکەدا کە چاوەڕوانی سیاسییەکان ئاڵوگۆڕی قووڵی سیاسی لە ئێران و ناوچەکەدا پێش بینی دەکەن هەموو لا جۆرێک ڕەفتار بکەن کە زەبر لە یەکیەتیی ڕیزەکانی خەڵکی کوردستان نەدرێ و ئەگەر ئەمان توانیوە لە نێو حیزبی دێموکراتیکی یەکپارچەدا هەڵکەین و هەسەر بەینە، ڕێگای ئەوە کە لە چوارچێوەی هاوپەیمانییەکی کوردستانیدا پێکەوە کار بکەین بەربەست نەکرێ.

سڵاو لە گیانی پاکی شەهیدانی حیزب و گەلی کورد لە ڕەوتی پێشماوەیاندا قازی ، قاسملوو، شەرەفکەندی

سڵاو لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

سەرکەوتن بۆ بزووتنەوەی میللی - دێموکراتیکی گەلی کورد

کۆمەڵێک لە ئەندامانی دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی و ڕاوێژکاران و چاودێرانی
کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

٢٥/٩/٨٥ی هەتاوی
٦/١٢/٢٠٠٦ی زایینی

بەڵگەی (١٢)

هاوڕێیانی بەڕێز

سڵاوێکی گەرم

[illegible] 1386/1/14 [illegible] 2007/4/3 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

کەوتووین کە ئەگەر کاک مستەفا بەرنامەیەکی هاوبەشی دەربکەین و بە خەڵک ڕابگەیەنین کە لە پێناوی ئازادیی گەلی کورددا بڕیارمان داوە کار بۆ یەکگرتنەوەی حیزبی دێموکرات بکەین، ئەتۆ نەزەرت چییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە وەڵام دا دەڵێم سیاسی نووسراوە عەرزێ ئەتێکی هەروەها خۆلاکانی کرد، دیارە بەدەمی ئەو پێشنیارە بەڕێوە دەکەوێ سیاسی کە بڕیاری لەسەر بدا. بەڵام تەزویر خۆم ئەوەیە کە:

1- ئێمە بۆ هەر هەنگاوێکی یەکگرتنەوە ئامادەین بەبێ هیچ ئەوەی کە بە مەرجی دەکەوێ.

2- بەڵام بەرنامەی هاوبەش بۆ ئەوەی لەسەر ئۆسوولێک ڕێک کەوتبین سەرەتا پێویستە سیاسەت کە ڕێک ئەکەوتین ئازادیی حەتا ئێستا گوتە؟ چونکە پێشنیار دەکەم ئێوە نووسینی یەکلاکان هیوادارن هەمووین پێکەوە ئێوەشمان و لەسەر کەم مەسەلەکە تر کە باسمان کرد ڕێگامان بدا. ئەگەر حازر بوون موزاکەرات لەسەر ئەو چوار خاڵە بکەن، ئەوە ئەم بەرنامەکە دەردەکەوێت هەوڵ بدەین بە ئاگاداریی ئیدارەی بەرپرسان لەسەر هەڵوێستی سیاسی دەکەین و ئاوایە ئەوانیش بۆ ئاکامی مێژوو بکەین. دیارە تا ڕێککەوتنی یەکجاری هەر کامەمان وەک حیزبێکی سەربەخۆ ئێشکالی دەبین.

بەڕێز کاک مستەفاو هەڤاڵانی سەرکردایەتیی هەردوو لەو پێشنیارانە بە ئەو بیستوونی ڕاستی و بڕیار بدا ئێمە چاوەڕوانی نوێنەرانی سەرکردایەتیی هەردوو بۆ باس لەسەر پێشنیارەکانی ئێمە و سەرکەوتنی بەرنامەی هاوبەش بین. ئێستا پەیوەندیمان ئەوەیە کە کەسێکی بەڕێز کاک مستەفا نوێنەری خۆی دەنێرێ.

هاوڕێیانی تێکۆشەر!

لە کاتێک دا ئەو ڕاپۆرتانەتان دەگەیەنین، چەند داوای تۆمەتیشمان لێتان هەیە:

1- هەوڵ بدەن لە هەموو جێیەک ئەندامانی حیزب لەو خەبەرە و لە هەڵوێستی حیزب ئاگادار بکەن.

2- بە هیچ جۆر لەو باسانە سەبارەت بەو ڕووداوەی حیزب بە تایبەتی لە ئەنتەرنێت و باسی ناشکرا دا قسەی لەسەر مەکەن. تەنانەت ئەگەر ئەوانیش باسیان کرد.

3- وەک هەمیشە هەوڵ بدەن هەوای نێوانی ئێوە و هەمبەرانی ئاسایی بەرانبەر سالم بێ و لە هەر جۆرە ئیهانەیەک خۆ بپارێزن.

4- لەگەڵ هەمووی ئەمانە دا دەبێ ئێوە زیاتر لە جاران بۆ کاری حیزبی و پێشمەرگایەتی و بەرەپێشبردنی ڕیزەکانی حیزب تێبکۆشن. چونکە جگە لەوە کە جاری هیچ نەکراوە و هیوایەکیش بۆ یەکگرتنەوە بەرچاو ناکەوێ، لە هەمووی حاڵەتی یەکگرتنەوە و یەکنەگرتنەوە دا ئێمە بە هێزی ئێمە سەرکەوتن و تێکۆشەرانی ڕیزەکانمانە. ئاگادارییمان ئەوەیە کە ئەو هەڤاڵانەمان هەیبە و بەرپرسایەتی بکەن و بەڵێنە بۆ یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی حیزب هەوڵ بدەن. بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە تا ئێستا هیچ نیشانەیەک بەدی ناکەین کە ئەوان خوازیاری یەکگرتنی حیزبی دێموکرات بن.

سەرکەوتن دەکەینەوە ئەم نووسراوە بۆ دەرەوەی حیزب نییە.

دەفتەری سیاسیی

حیزبی دێموکراتی کوردستان

2007/4/3 - 1386/1/15

کۆنگرەی چاردەی حیزبی دیموکراتی کوردستان

عەباس کاروان: پێمخۆشە هەلومەرجی گرتنی کۆنگرەی چاردەتان کە یەکەم کۆنگرەی دوای لێکدابڕان بوو باس بکەی، بەرنامەرێژیتان بۆ کۆنگرەو بەربەستەکانتان. ڕادەی بەدەنگەوەهاتنی ئەندامانی حیزبو خەلکی کورد لە ڕۆژهەلاتی کوردستان. کۆنگرە چۆن گیراو چۆن تەواو بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: لەباری بەربەستەوە بە دوو مانگ، سێ مانگ بەر لە کۆنگرەی، لە نێو وڵات نیگەرانییەکی سەیر پەیدا بوو. بەبێ شک بە دەیان تەلەفۆن، ئەگەر نەڵێم بە سەدان تەلەفۆن ئی مەیلد ئەوە کرا کە زانیومانە حکوومەتی ئێران، هەر دوو حکوومەتەکە - ئەو وەختی دوو ئیدارە هەبوو کە بە داخەوە ئێستاشی دەگەڵ بێ سروشتی دوو ئیدارەیی هەر ماوە، زۆر کەم بۆتەوە بەڵام هەر ماوە - هەردوو ئیدارەکە پێیان ڕاگەیاندوون کە نابێ کۆنگرە بگرن، ئەگەر کۆنگرەش بگرن دەبێ ناوی کۆنگرەی یەک(۱) بێ، حەقتان نیە ناوی کۆنگرەی چاردە(۱٤)ای لەسەر دانێن. ئەمن ئەو وەختی لە دوو، سێ مەورێدا مەجبوور بووم بڵێم با تەلەفۆن بۆ من بکەن، ئەگەر ژمارەی منیشیان نیە، بیاندەنێ. گوتم دڵنیا بن هەتا ئێستا هیچ کەس بە ئێمەی نەگوتوە کۆنگرە مەگرن. بە دڵنیاییەوە دەڵێم لەمەودواش هیچ کەس پێمان نالێ کۆنگرە مەگرن. بەڵام ئەگەر هەموو دنیا پێمان بڵێ، کۆنگرە مەگرن هەر دەی گرین. ئەگەر هەموو دنیاش پێمان بڵێ هەر کۆنگرەی چاردە دەگرین.

ئەو شایعاتە هەبوو، بەڵام وەکوو بەربەست لەواقیعدا بەربەستێکمان لەپێش نەبووە. هەلومەرجەکە باشتر بوو، دەگەڵ ئەوە ڕەئیی جۆراوجۆر هەبوو کۆنگرە بەرینە کوێ، گوتم کۆنگرەی ئا لێرە دەگرین، لە هەموو جێگایەک باشترە. بەخۆشییەوە لایەنگرم زۆر بوون. کۆنگرەمان لە مەقەڕەکەی خۆمان گرت.

کۆنگرە ئامادەیی تەواوی بۆ کرابوو، کۆمیتەی ئامادەکردنی کۆنگرە پێشتر دامەزرابوو. ئێمە هەر لە مانگەکانی دوای لەتبوونەوە بڕیارێکمان دابوو کە دەبێ لە ماوەی شەش(٦) مانگ هەتا ساڵێک دوای لەتبووندا کۆنگرە بگرین. بەداخەوە کەمێک وەدرەنگ کەوت. دەتوانین بڵێین دوو، سێ مانگ وەدرەنگی کەوت. دەقیق سێ مانگ وەدرەنگی کەوت چونکی لە ١٦ی مانگی ڕەشەمەدا گیرا. کۆمیتەی ئامادەکردن کارەکانی خۆی کردبوون، هەڵبژاردن لە هەموو جێیەک بە شێوەی دیمۆکراتیک کرابوو. لەو کۆنگرەیەشدا وەک کۆنگرەکانی دیکەمان دوای کۆنگرەی پێنج(٥) بەداخەوە ئەندامانی حیزب لە نێوخۆی وڵات نەیانتوانی

بەشدار بن. دەنا لەباری دیکەوە هەموو کەرەسەکانی باش ئامادە کرابوون. دەنگۆی ئەوەیان بڵاو دەکردەوە کە ئیختیلافمان هەیەو بڕمان ناگیرێ. ئەمن لە کۆنگرەی سێ‌وە هەتا کۆنگرەی چاردە، یانی لە دوازدە کۆنگرەدا بەشدار بووم. لە دوو کۆنفرانسیشدا کە بەپێی ئەساسنامە حوکمی کۆنگرەیان هەبووە بەشدار بووم. ئەوە چاردە. بە ئاسانی دەڵێم کۆنگرەم لەوە زیندووترو فەعەعالتر نەدیوە. لە‌حاڵێکدا بەرخوردی بیروباوەڕەکان یەکجار زۆر بوو، هیچ دوو جەناحێک لە مرقابیل یەکدا ڕانەوەستابوون. کەسێک کە دەگەڵ نەزەری تۆ موخالیف بوو ڕاست لەبەر ئەوە بوو بیروباوەڕی وابە، نەک لەبەر ئەوەی ئەتۆ وا دەڵێی. بۆیە ئەمن بە جۆرێکی دیکە بیر دەکەمەوە. شتی ئاوا ئەسڵەن لەئارادا نەبوو. بەڵام بیروباوەڕی جۆراوجۆر هەبوو لەسەر مەسەلەکان. بەرخوردیان دەکرد تەنیا لەبەر ئەوەی بیرو دەنگیان جودایە. لە هەموو کۆنگرەو کۆبوونەوەیەکیشدا هەوڵ‌دەکەوێ کە قسەیەک دەکرێ کە ڕەنگە گوتنەکەی بەو جۆرە باش نەبێ. ئەرمشی تێدا هەبووە. بەڵام ئەوەندەی فکری منی پێ‌ڕاگەیشتوە نیازی هەمووان هەر ئەوە بووە کۆنگرەیەکی سەرکەوتوتر بێ، پەسندکراوەکانی دروستترو جێی پەسندتر بن.

هەباس کاردۆ: بۆ یەکەمجار وا دیار بوو بۆ ئەزموورگرتن لەسەر گەڵاڵەڕێژیی بەرنامەو ئەساسنامە خەڵکی ناحیزبییشتان بەشدار کرد. ئەوەتان بۆ کردو داخوا خێری دایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانەی کە کۆمەگیان کردین لەوبارەیەوە، کەمتر بوون لەوانە کە داوای یارمەتیمان لێ‌کردن. داوای کۆمەگمان لەزۆرکەسی دەرەوەی حیزب کرد کە دۆستی حیزب بوون. خاوەن‌نەزەر بوون‌و هەر لەوکاتەدا دۆستی حیزبیش بوون. ئەتۆ ئەگەر شتێکی نهێنیت هەیە نابێ پێ‌بەیە کن خەڵکی دیکە. بەڵام ئێمە نەک هەر بەرنامەمان بگرە پێڕەوی نێوخۆشمان خۆ جوزیبەکی نهێنی نیە. چونکی چاپ دەکرێ‌و بڵاو دەکرێتەوەو دەدرێ بە هەموو لایەک. یانی وەکوو بڵاو کراوەیەکی دەروونحیزبی نیە، بۆیە ئەمن پێموایە زۆر کارێکی چاکە ئەگەر بۆ کۆنگرەکانی ئایندەش داوای کۆمەگ لە خەڵکی خاوەن‌نەزەر بکەین. ئەوە کارێکی باش بوو کردمان. حەتمەن کەڵکیشی بۆ باشتر گەڵاڵەکردنی بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب هەبووە. هیوادارم بۆ کارەکانی ئایندەش لەو هەوڵانە هەر بدرێن.

هەباس کاردۆ: مامۆستا ئێوە دوای لەتبوون سەرەتا خۆتان بە ناوی "حیزبی دێموکراتی کوردستان- ئێران" ناساندو دوای کۆنگرەی چاردە ئێرانەکەش لاچوو. ئەو مانای چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئێمە ناوی حیزبمان نەگۆڕی بەڵام ئەو وەختەی لەت بوونەکە ڕووی دا تەنیا بۆ جیاوازی دەگەڵ لایەنەکەی دیکە وامان لێ‌کرد. یانی بەو خەتە تیرەیە خۆمان لەوان جیا کردەوە. ویستمان

بڕیارەکە هەڵگرین بۆ کۆنگرە، هەرچەند هەر ئەو وەختیش ئەوانەی دەستەبەرکاری کارەکان بوون باوەڕمان وا بوو ناوەکە هەر دەبێ حیزبی دێموکراتی کوردستان بێ. بە دەلایلێکی مەنتقییش ڕامان بیر دەکردەوە. یەکیان ئەو حیزبە هەر لەبنیڕا ئەوە بووە. هەتا ئەو وەختێ و تەنانەت هەتا ئێستاش زیاتر لە نیوەی عومری هەر حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە. چونکی لە کۆنگرەی چوارەمدا ناوی بۆتە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. ڕاستە لە کۆنگرەی سێشدا ئێرانی تێدا بوو بەڵام لەنێو پەڕانتێزدا بوو. یانی ناوەکە هەر حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو. دووهەم ئەوە بوو کە ئێمە لە هەلومەرجێکدا دەژین کە خەڵک زیاتر ئیحساسات و شعووری نەتەوایەتیی تێدا بە قووەتە. بۆیە تەئکید لەسەر هوویەتی کوردستانی بۆ خەڵکەکە خۆشترو جەزابترە. ئەوە بۆ هەمووان وایە بۆ منیش وایەو بۆ ئێوەش وایە. سێهەمیش کە ڕەنگە جانبیی بێ: ئەوە بوو کە دەگەڵ ئەو ڕەفیقانەی پێشوومان کە ناوی حیزبەکەیان حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە فەرقمان هەبێ.

جا ئیدی کە گەڵاڵەکان بۆ کۆنگرە ئامادە کران هەر دەوێندا ئاوا ئامادە کرا. نەک بڵێی لە کۆنگرەدا گۆڕابێ، بەڵام کۆنگرە دەنگی پێدا. دوائییەدا هەر بۆیە بوو کە کۆنگرە ئەو ناوی تەعیین کردبێ. بۆیە لە ئەورۆڵەوە دامان ئەناو تیرمەکمان خستە بەینێ.

عەباس کاردۆ: بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ لێک‌نزیک‌بوونەوە یان بۆ ئەوەی بتوانن دەگەڵ ئێوە دابنیشن، پێیانوایە ئەو ناوە ئی وانەو دەبێ بیگۆڕن. ئەوە لە حاڵێکدایە لایەنی دیکەش کە تووشی لێک‌دابڕان بوون ناوی خۆیان گۆڕیوە. مەسەلەن دەبینین ئێستا شتێک پەیدا بووە بە ناوی "گۆڕان" کە لە یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان جیا بوونەوە. یان پێشتریش کە یەکیەتیی نیشتمانی دروست بوو لەڕاستیدا لە پارتی دێموکرات جیا بۆوە. ئێوە بیانووتان چییە کە ناوی خۆتان ناگۆڕن.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە مەسەلەکە ئەوە نییە. ئەووەڵەن لە تاریخدا یەکجار زۆرن ئەو نموونانەی کە حیزبێک لەت بووەو هەردووک بەشەکە بەهەمان ناو تێکۆشانیان بووە. مەسەلەن ماوەیەکی زۆر حیزبی شیوعیی عێراق، دوو حیزبی شیوعیی عێراق بوون. فەرقەکەیان ئەوە بوو یەکێکیان لیژنەی مەرکەزیی هەبوو، بەشێکیان قیادەی مەرکەزی هەبوو. یەکیان ڕۆژنامەکەی ئەوە بوو یەکیان ڕۆژنامەکەی ئەمە بوو. لەسەر ئەوەی یەکتریشیان نەدەکوشت. چریکەکان یەک، دوو جار حاڵەتی ناخۆشیان کەوتە بەینێ، بەڵام کە لەت بوون بوون بە چەند دانە کە هەموویان هەر ناوی چریکیان لەسەر بوو. تەنانەت پارتی دێموکراتی کوردستانیش کە لەت بوو، بۆ ماوەیەکی زۆر هەردوو لا ناویان پارتی دێموکراتی کوردستان بوو کە بەداخەوە شەڕو ناخۆشییان کەوتە بەینێ.

مەسەلەکە لێرەدا ئەوەیە ئەو ئیدیعایەی ئەوان دەی‌کەن شتێکە کە فارس پێی دەڵێ "من درآوردی". ئەوە بۆ ئی وانە؟ ناوی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ ئی وانە؟ ئاخر ناوێک وەختێک دەبێتە ئی یەکێک کە بەناوی وی سەبت کرابێ. قانوون دەبێ بی‌داتێ. هیچ قانوونێک لەو بارەوە نییە. حیزبی دێموکراتی کوردستان ئێستاشی دەگەڵ بێ لە هیچ جێیەک لەسەر هیچ کەس سەبت نەکراوە. دوایەش ئەو دوو ناوە لە هەموو دنیایەدا دوو ناوی جیاوازن. ئێستا لە قەوانینی دنیایەدا ئەگەر دوو ناو تەنیا بە یەک وێرگوول(،) فەرقیان هەبێ سەبت دەکرێن‌و موجەووەز وەردەگرن. تەنانەت ئەگەر کەلیمەکە بە دوو ئیملا بنووسرێ دیسان سەبت دەکرێ. مەسەلەن وای دابنێین لەوڵاتێکی لاتینی زماندا کۆمپانیایەک دروست دەبێ ناوی "حەریرە". حەریرەکەی دەنووسێ(HAREER)، یەکی دیکەش ناوی "حەریر"ەکە دەنووسێ(HARIR)، ئەویش موجەووەز وەردەگرێ‌و سەبت دەکرێ.

ئەوە لەلایەک کە دیارە ئی ئێمە لەسەر هیچ کەس سەبت نەبووە. پاشان نایکەمە موناقەشە چونکە باسەکەمان زۆر درێژ دەبێتەوە. بەڵام ئەو ئەکسەرییەتەی ئەوان لە کۆنگرەی سێزدەدا بەدەستیان هێنا، بە ڕێگایەکدا وەدەست هات کە کۆنگرەی دوازدە بە تێکڕای دەنگ بە خیانەتی زانیوە. کۆنگرەیەکی مەشرووع بڕیارێکی داوە کە ئەوان شکاندیانە‌و بەوە زۆرایەتی‌یان وەدەست هێنا. جگە لەوە دەگەڵ هەموو ئەو تەفاوەتەی هەمانە، ئەوەی پێی دەڵێن ئیسکلێت یان پەیکەری ئەساسیی هەر دووک حیزبەکە، ئەگەر لێکی بدەیەوە بەشی هەرە زۆری ئەوانەی کە کۆنترن پتریان زەحمەت بۆ کێشاوە‌و پێناسەی حیزبن هەر دەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانن. بەڵام دەگەڵ هەمووی ئەوانە زۆر شتێکی نامەنتیقی‌یە کە ئێمە بڵێین شانازی‌یەکانی حیزب، شەهیدەکانی‌و ڕابردووەکەی هەر ئی ئێمەیە. بە تەریقی ئەولا ئەگەر ئەوان ئەوەی بڵێن زۆر هەڵەترە. چونکی لە ڕێبەرایەتی‌یەکەیاندا تەنیا یەک نەفەریان هەیە کە بۆخۆی ئیدیعا دەکا- ئەمن بۆم سابیت نەبووە- کە پێش ساڵی ١٣٥٨ ئەندامی حیزب بووە. دەنا هەموویان دوای ئەو وەختی بوونە ئەندامی حیزب، لە ٤٦ەوە هەتا ٥٨ دەبێتە ٣٤ ساڵ. ٣٤ ساڵ هەیە کە ئەوانە هەر ئەندامی حیزب نەبوون. ئێستێ ئەو حیزبە بۆ ئی وانەو بۆ ئی ئەوانە نییە کە زۆر پێشتر تێی‌دا بوون. ئەوەی کە فارس دەڵێ "تێسکیان تێی‌دا هاوردراوە".

بۆیە ئێمە بە پێی هیچ شتێکی قانوونی ئەو حەقە بە ئی وان نازانین. هەر وەک بە حەقی ئینحیساریی خۆشمانی نازانین. ئەو دوایی‌یانە دیدارێکی ئیجباری بەبوو بەبێی سکرتێری ئەو سکرتێری وان. بیستم کە کاک خالیدی عەزیزی پێی گوتوە ئێمە موشکیلێک نابینین. ئەگەر ئێوە موشکیلێک دەبینن ئێوە بی گۆڕن. یانی سەیرە هەر بۆخۆی دەڵێ‌و بۆخۆشی باوەڕی پێ دەکا. باشە ئەوە نیە دەگەڵ هەموو حیزبە کوردستانی-یەکان ئێمەش پێوەندیمان هەیەو ئەوانیش هەیانە. دەگەڵ کۆمەڵگای نێونەتەوەیی، لە هیچ جێگایەک ئەوە

نەبووەتە کۆسپ کە ئێمە ناومان ئەوەیە. مسەلەن کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆناڵ سۆسیالیست گیراوە کە جامیعەیەکی تێرنەتەوەیی‌یە. هەر دووکمانی تێدایین، هەر دوو حەفتەی دیکە ئیجلاسی ئەنتەرناسیۆنالی سۆسیالیست دەگیرێ کە هەر دووک لامان دەعوەت کراوین. گوتم ئەوە یەکیەتیی ئیشتمانی کۆنگرەی گرتوە، هەر دووکمانی لێ بووین. یانی ئەو بۆخۆی دای‌ناوە دەبێ ئاوا بێ. حەتتەمن دەزانین ئەوە بەمانایەکی مەنتیقی نیە، بەڵام دەبێ شتێک بۆ ناتەبایی بیننەوە. وەکی عەرزم کردی ئەو بۆخۆی ئیعتیراف دەکا ئەمن قورەتی خۆم لە یەکرێزیی حیزبدا دەبینم. بەڵام ئەو قورەتی خۆی لەوەدا دەبینێ.

هیاس کاوەژ: بۆ لە کۆنگرەی چاردەدا خۆت بۆ ئەندامەتیی رێبەری کاندیدا نەکردەوە؟ ئایا ئەوە بە مانای کۆتایی کاری سیاسەت لە بواری ئیجرایی‌دایە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: وەڵامی ئەو پرسیارەم داوەتەوە پێم‌خۆش نیە تیکراری کەمەوە. ئەمن گوتم هەر لەمەوبەرەوە قەت خوازیاری ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم. بۆ کاری ئیجرائیش بەڵێ بە مانای کۆتایی کاری ئیجرایی‌یە. ئەمن ئێستا لە دوورو نیزیک هیچ ئیرتیباتێکم بە کاری ئیجرایی حیزبەوە نیە. حەتتا دوێنێ بۆخۆشت لەوێ بووی برادەرێک گوتی دەمەوێ وتووێژێکت دەگەڵ بکەم. گوتم ئەگەر موساحەبەی سیاسی دەکەی ئەوە سیاسی‌یەکان هەن دەگەڵ ئەوانی بکە. ئەگەر باسی گوڵ و بولبول و شێعرو شاعیرییش دەکەی دەخزمەت دام.(مەبەستی مامۆستا میوانداری‌یەکە کە ڕۆژی پێش ئەو پرسیارانە لە سکرتاریای حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بۆ ژمارەیەک ڕۆژنامە نووس و ڕووناکبیری باشووری کوردستان ساز کرابوو کە بۆ سەردانی خۆی هاتبوون. منیش بەشدار بووم. هیاس). دیارە ئەمە بەو مانایە نیە کە ئەمن هیچ‌وەخت لەسەر مەسائیلی سیاسی وتووێژ ناکەم. بەڵام ئەگەر باس باسی هەڵوێستەکانی حیزب بێ بە باش دەزانم بەرپرسانی ئەمڕۆی حیزب قسەیان لەسەر بکەن مەگەر لەو حاڵەتانەدا کە سیاسەت و هەڵوێستی حیزب بۆ منیش ڕوونە.

وەمەوێ بڵێم قسە لە سیاسەت ناکەم. ئەگەر پرسیاری سیاسیم لێ بکەن وەڵام دەدەمەوە چونکی ئەمن ئەگەر ئەندامی هیچ حیزبێکیش نەبم حەقم هەیە ئەو کارە بکەم. ئێستێ کە ئەمەتێک د حیزبێکی سیاسی‌دا بووم ئێستاش هەر هەم، مەعلوومە حەقم هەیە. خۆ ئەوە مافەکەی لە من کەم نەکردۆتەوە ئەگەر زیادی نەکردبێ. بەڵام هەر بۆچوونێکی سیاسی دەربڕم ئەمن وەک خۆمی تەلەققی دەکەم هیچی لەسەر حیزبی دێمۆکرات ماڵ نیە. زۆرجار لە هێندێک قسە خۆم دەپارێزم چونکی دەزانم ئەمن کەسێکی زۆر ئاسایی نیم. زۆر کەس قسەی من وەک قسەی حیزبی دێمۆکرات وەردەگرن بۆیە هەوڵی من ئەوەیە زۆرجار قسەی وا نەکەم کە شتی تازەی تێدابێ، یانی وەکوو هەڵوێست‌گرتنێکی تازە بێتە بەرچاو. بەڵام هەڵوێستی حیزبێک هەیە ئەگەر

کەسێکی شارەزا لە دەرەوەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانیش لێی بپرسن ئەری حیزبی دێمۆکرات لەفلان مەسەلەدا چۆن بیر دەکاتەوە، زۆر تەبیعی‌یە حەقی خۆیەتی بڵێ ئاوا بیر دەکاتەوە.

عەباس کاردۆ: گرینگترین کارو سەرقاڵی‌یەکانت دوای کۆنگرەی چاردە هەتا ئێستا چی بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: رەنگە ئەوە ئیعتیرافێکی زۆر خەراپ بێ بەڵام گرینگترین سەرقاڵی‌یەکانم دیدارو چاوپێکەوتنی دۆستانە. دیارە زۆرتریش هەوڵ دەدەم ئەگەر کرا رۆژنامە بخوێنمەوە. لە رۆژنامەش زیاتر، تەماشاکردنی سایتەکانو خۆخافڵاندنە بە ئینتێرنێتەوە. جاری وایە کاری دیکەش دەکەم وەک تەرجەمەو ئەوانە. خولاسە کەم‌وزۆر لە کارە حیزبی‌یەکەی دەرچم، زیاتر کە هەر وەک جاران دەگوزەرێ. بەڵام شانازیی پێوە دەکەم کە خەڵکێکی زۆر بەسەرم دەکەنەوە. ئەگەر بڵێم ئەو وەختی سکرتێری حیزب بووم ئەوەندە خەڵک بەسەری نەدەکردمەوە هیچ زیادم نەگوتوە. دەگەڵ ئەوەی زۆرجاریش خۆ لەو دیدارانە دەبوێرم کە داوا دەکرێن، بەڵام خێر هەیە، چ لێرە لە بنکەی حیزبی، چ لەماڵێ ئەو دیدارانە هەر هەن. یانی وەختێکی زۆرم دەگەڵ ئەو دۆستانە دەگوزەرێ.

ئاوڕدانەوە لە ڕووداوێکی کۆن

عەباس کاردۆ: پێش ئەوەی کۆتایی بەو بەشە لە پرسیارەکان بێنم کە باسی حیزبایەتی و سیاسەتە، پێم‌خۆشە یەک پرسیاری دیکەش بکەم کە نازانم لەم بەشە دەگرێتەوە یان نا. گۆیا زەمانێک جەنابت سەفەری یەکیەتیی شووڕەویت کردوە کە نازانم بۆ کاری حیزبی بووە یان بۆ مەبەستی دیکە. دەکرێ باسێک لەو سەفەرە بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەمن سەفەری شووڕەوی بەتایبەتی بۆ دەکەم؟ شووڕەوی هیچکەسی ناسیاوی منی لێ‌نەبوو تا بڵێم بۆ سەردانی دۆستان سەفەر دەکەم. شووڕەویی ئەو وەختی کە ئەمن چووم هێندێک فەرقی هەبوو دەگەڵ شووڕەویی پێشوو کە وەکی بڵێیە دۆزەخێکەوە وا بوو ئەوەندە مەحدوودیەتی تێدا هەبوو. بەڵام بە هەرحاڵ هەر وڵاتی سۆسیالیستی بوو. لەبیرمە لەوێ ساختومانی دەزگای جاسووسیی شووڕەوییان پێ‌نیشان بەڵام قەت باوەڕم وا نەبووە کە دەبێ ئێمە وەکوو چەمسەر بێ‌بینین و تەنیا چەمسەر بێ کە دەبێ هەر پێوەندیمان دەگەڵی هەبێ، یانی بە زۆری خۆی بەسەردا بسەپێنێ. بەڵام ئەو وەختی هەرچەندە کەمڕەنگ ببۆوە، ئەو فکرە هەر هەبوو لەنێوماندا کە:

"ڕێی نەجاتمان پەنا بۆ ئیتیحادی شووڕەوی   سورمەیە بۆ چاوی ئێمە خاکەڕۆڵی مسکۆوی"

ئەوەی وەختی خۆی لە زەمانی جومهووریدا ڕەحمەتی هەژار گوتوویەتی.

ئەو سەفەرە بۆیە بوو کە ئێمە دەگەڵ نوێنەرانی حیزبی کۆمۆنیستی یەکیەتیی شووڕەوی دانیشین. بەڵام ئەوەندە سازشکار بوون ئەوەندە پێوەندییان دەگەڵ تاخۆش بوو کە حەتتا حازر نەبوون ئەوەش بە تەواوی بکەن.

ئەوەڵەین دەگەڵ دەوڵەت دانەدەنیشتین، دەگەڵ ئەفەراتی حیزبی دادەنیشتین. کە عادەتەن لە سیاسەتەکانیاندا ئەوانەیان لێک جودا دەکردەوە. لەو جێگایانە کە پێیان خۆش بوو دەیانگوت ئەوە حیزبە کردوویەتی. مەسەلەن ئێران ئەتۆ بۆ گلەیی لە ئێمە دەکەی؟ ئەتۆ دەگەڵ دەوڵەتی ئیتیحادی جەماهیری شووڕەوی ئەمڕەفی، خۆ دەوڵەت شتی وای نەکردوە. ئەوە حیزبی کۆمونیستە بۆخۆی پێوەندییەک دەگرێ بە دەوڵەت مەربووت نیە. دەحاڵێکدا هەموو کەس دەیزانی وا نیە. بە هەر حاڵ وایان لێ کرد کە ئەوە ئێمە سەفەری ئەفغانستان دەکەین، بەڵام بە شووڕەوی‌دا دەڕۆین. سەفەرەکەمان لەپاریسڕا کرد. ئەمن و کاک فەتاحی کاویان بووین. ئەوە ساڵی ١٩٨٥ واتە ١٣٦٤ی هەتاوی بوو. یانی پێش کۆنگرەی حەوتەم.

لەڕاستیدا لە چوونیش‌دا و لە هاتنەوەش‌دا میوانی حیزبی کۆمونیستی شووڕەوی بووین. میوانی وان بووین بەو مانایە کە هوتێلەکیان دەئیختیار نابووین. تەنیا ئەوەندەیان میوانداری لێ کردین. ئەویش هەر ئەوەندە بوو کە هوتێلەکیان بە قیمەتی ڕەسمی دابووینێ. چونکی وڵاتانی سۆسیالیستی شتی عەنتیکەیان هەبوو. ئەو هوتێلەی کە ئێمەی لێ بووین ژوورێکی دوو نەفەریان دابووینێ کە گەورە ڕێک‌وپێک بوو. ژوورەکە بە قیمەتی ڕەسمی بە پازدە ڕوبڵ بوو. پازدە ڕوبڵ ئەگەر چووبای ئەبانکێ کرباتایە نیزیک بیست دۆلاری دەویست. بەڵام لەبازاڕی ئازاد پازدە ڕوبڵت بە پێنج دۆلار دەکڕی. ئەگەر وا نەبایە، ئەو هوتێلە بە نەوەد(٩٠) ڕوبڵی بوو کە دەیکردە سەد و بیست(١٢٠) دۆلار. جا ئەوەیان دابووینێ دەنا خوردو خۆراکمان لەسەر خۆمان بوو، پووڵمان دەدا.

دوو جەلسەی درێژ دەگەڵ ئەفەراتیان دانیشتین لە ڕێگای تەرجەمەوە. نازانم بۆ وایان دانابوو، کوردی کە هیچ، کەسیان نەبوو بە فارسیش قسان بکا. ناچار بە ئینگلیسی قسەمان دەکرد کە کاک فەتاح تەرجەمەی دەکرد. قسەکانیشمان دەتوانم بڵێم زیاتر باسی وەزعیەتی خۆمان و کوردستان و حیزب و بەرەکانی دەگەڵ جمهووری ئیسلامی بوون.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئێوە داواتان کردبوو بیانبینن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەڵێ. بەڵام وایان ڕێک‌خست کە گۆیا ئێمە بە تڕانزیت بەرێدا دەڕۆین بۆ وەی وایان نیشان نەدابێ کە حیزبێکی ئوپۆزیسیۆنی ئێرانی‌یان دیوە. باسی ئیمکانی کۆمەگ و هاوکاریمان دەگەڵ کردن بە تایبەتی کۆمەگی مەعنەوی. بە تایبەتی ئینعیکاسی ئەو ناحەقی‌یانەی لەئێرانێ لە کورد دەکرێن و چاوەڕوانی‌یەکانی خەڵکی ئێران و بە تایبەتی خەڵکی کوردستان لەو وڵاتە. باسی ئەو شتانەمان دەکرد. دیارە کاک فەتاح زۆر بە حەوسەڵە زیمنی ئەوەی تەرجەمەی دەکرد، پرسیار و وەڵامەکانیشی دەنووسین. چاکم لەبیر نیە بەڵام پێموابێ سەد، سەدو بیست لاپەڕە شتێکی وای نووسیبوو. یانی ئەوەندەمان قسە کرد کە زۆر زۆر درێژ بوو.

لەوێرا هەر بە کردەوە چووینە ئەفغانستان. پێموایە سێ شەو یان چوار شەوانیش لە ئەفغانستان بووین. لەوێ ئەو وەختی رەئیسی حیزب "بەبرەک کارمەل" بوو. ئەو نەیدیتین هەرچەند سەلامی ئەویان بۆ هێناینو دڵیلیان هێنایەوە کە گرفتارو چی. ئێمەش زۆرمان بە لاوە گرینگ نەبوو داخوا ئەوی دەیبینین کێ‌یە. گرینگ ئەوە بوو ئێمە چووبووین دەگەڵ حیزبەکەی وی دانیشین کە حیزبی مەردومی ئەفغانستان بوو. پیاوێکیان دەگەڵمان دادەنیشت بە ناوی "محمود بریالی" کە پێموایە دایکبرای کارمەلی بوو. پیاوێکی زۆر تێگەیشتوو، زۆر مەنتیقیو زۆر ناسک بوو. نازانم دوایە چیی بەسەر هات! داخوا لەو ڕووداوانەدا کوژرا یان ماوە.

لەوێش خۆ داوای چی‌یان لێ دەکەی؟ ئەوان بۆخۆیان لەمە فەقیرتر بوون. دیارە خودا هەڵناگرێ گوتیان ئێمە ئیمکانی کۆمەگی ماددیمان نیە. بەڵام ئەگەر پێتان خۆش بێ خەڵک بێن لێرە لەسەر هەرچی پێویستیتان هەیە ئاموزیشتان بۆ دانێین، با بێن لەسەر زۆر شتان لێرە تەمرین بکەن. حەتتا بۆ چوونێ بلێتی مفتیان کرێ. ئەویش ئەوە بوو کە گوتم ئێمە پووڵی بلێتەکەمان هەیە نەک بلێی نیمانە. بەڵام وەختێکی دەعوەتمان دەکەن ئەگەر ئەوەندە قەدر دانەنێن بلێتەکەمان بدەنێ، ئەمن نایەم جا پووڵی بلێتی مفتیان دا بەڵام نی کاک فەتاحیان نەکرێ. یانی ئەوەندە فەقیر بوون دەنا لەبەر سەقیلی نەبوو.

لەوێ دیارە هەستمان دەکرد لە ماڵی خۆمانین. جا ئەو تەعاروفەیان کرد کە ئەفرادی نیزامی بۆ تەمرین لەسەر چەکی جۆراوجۆر بنێرن ئێمە دەتزەمەتتاندایین. گوتمان بابە ئێمە لەو بارەیەوە ئیحتیاجمان نیە. ئەو سیلاحانەی لەبەر دەستماندایە کورد هەر دەگەڵیان گەورە بووە، وەکوو ئاو ڕەوانیەتی. تەنانەت گوتیان ئەگەر ڕێگاتان هەبێ دەتوانین کۆمەگی سیلاحیشتان بکەین. گوتمان یەجگە لەوی ڕێگامان نیە، ئیحتیاجیشمان بە سیلاح نیە. گوتمان هەر پێوەندی‌یە دۆستانەکە بۆ ئێمە گرینگە. بەڵام جالیب ئەوە بوو لەوێ سەفارەتی شووڕەوی وەریان گرتین. ئەوەم زۆر پێ جالیب بوو، سەفیری شووڕەوی لەوێ ناوی "یووری وێرۆنسۆف" بوو کە دواتر بوو بە سەفیری شووڕەوی لە ئەمریکا یان سازمانی میلەل. باوەڕ بکە دەتگوت لە کۆڵانەکانی تارانی گەورە بووە. فارسی‌یەکی ئەوەندە جوانی دەزانی کە هیچ غەیرە فارسێک نەی‌دەتوانی بڵێ لەهجەی هەیە. ڕەنگە فارسێک زانیبای. تەنیا ئەوە نەبێ جاری وا بوو لەسەر کەلیمەیەک تێ‌دەما، ئەویش لە دیدارێکی دوو، سێ سەعاتەدا ئەگەر یەک، دوو جار گیری کردبا‌و کەلیمە فارسی‌یەکەی بۆ نەهاتبا. ئەویش کاک فەتاح کە ئینگلیسی دەزانیو ئەویش دەی‌زانی، لەوی دەپرسی. لەباری سیاسی‌یەوە پیاوێکی زۆر وشیار بوو، لە عەینی‌حاڵدا زمانیشی ناوا دەزانی. دەگەڵ ویش دیارە هەر ئەو باسانەمان کرد.

دیتنی وڵاتی سۆسیالیستیو بە تایبەتی شووڕەوی بۆ من جالیب بوو. چونکی ئەحزابی کۆمۆنیستیی سەر بە مۆسکۆیە بەهەشتێکیان لەو وڵاتە دروست کردبوو، یانی لەپێش چاوی خەڵکیان ئەو بەهەشتە جۆرێک موجەسسەم کردبوو مەپرسە. بەڵام کە دیم لە زۆر بارەوە بۆ من جێی عیبرەت بوو. بە کۆمەگی ئەو دۆستەمان

کە ئەفغانی بوو، لە سەفارەتی ئەفغانستان لە مۆسکۆیە کاری دەکردو زمانی ڕووسیی باش دەزانی، لە زۆر شت ئاگادار بووین. ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی سینەمای تایبەتی‌یان هەبوو. تیاتری تایبەتی‌یان هەبوو. فرۆشگای تایبەتی‌یان هەبوو. حەقیان هەبوو لە هێندێک فرۆشگا کە شتی وڵاتانی غەربی‌یان تێدابوو بە هەرزان شت بکڕن. هۆتێلی تایبەتی‌یان هەبوو. تەنانەت دوو جۆر ماشێنی فۆلگای نیشان داین. یەکێکیان تەنیا بۆ ئەندامانی دەفتەری سیاسی دروست دەکرا. کەسی دیکە لە یەکیەتیی شووڕەوی حەقی نەبوو بیبێ. دەشی گوت ماشێنێکی زۆر باشە، ڕەقابەت دەگەڵ ماشێنە باشەکانی وەک پێنزو شۆڤرلێتو ئەوانە دەکا. ئەوعێکی دیکەشی نیشان داین. گوتی ئەویش ئەوەندە بۆ ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی‌یە. یانی ئەو نابەرابەری و جیاوازی‌یە.

جارێکی چووین بۆ فرۆشگایەکی. فرۆشگاکە زۆر گەورە بوو، دوو سەعات تێی‌دا خولاینەوە. یەک شتی لێ‌نەبوو بڵێم ئەوە جالیبە دەی‌کرم دەی‌بەمەوە، ئەوەندە مەحرووميیەتی لێ‌بوو. ئەوە تازە شووڕەوی زەمانی گۆرباچۆفی بوو کە بەحیساب ئازادیی تێدا بوو. لە هەمووی سەیرتر ئەوە بوو ئەو فرۆشگا گەورەیە کە ئەگەر هەڵە نەکەم سێ(٣) قات بوو بەڵام یەکجار زۆر گەورە بوو. یانی هەر تەبەقەیەکی موبالەغە نیە بە قەت هەموو ئەم قەڵایەی دەبوو. ئەوە هەمووی کرابووە دایرە دایرەو ئەوعێک دیواری ناسکی لێ‌ساز کرابوو کە تێکیان جوێ بکاتەوە. وەک سەربازخانەی، یەکێک دەچوو شتێکی دەکڕی. ئەوە خەڵک بە سەف ڕاوەستاون. ئەو دەچوو تەماشای دەکردو هەتا ئەو تەماشاوە دەرێ کەسی دیکە حەقی نەبوو بچێتە ژوور. یانی حەقیان نەبوو بەسەر یەکەوە بچن. چونکی ئیحتیمالی دزیشیان دەکرد لەبەر ئەوەی خەڵکەکە ناوا فاسید بار هاتبوو. یان مەسەلەن ئەوەم پێ جالیب بوو. هەر ئەو وەختی ئێمە لەوێ بووین شاڵواری "کاوبۆی"(جین) هاتبوو. بە قیمەتی معادلە دەگەڵ جێگای دیکە زۆر گران بوو. بەڵام سەفی بۆ گیرا چەند سەت کەسی. کە گوتیان تەواو بوو پێموایە سەفەکە زیاتر لە سەت کەسی لێ‌مابوو. یانی بۆ شتێکی ئاوا دەبوو سەف بگرن ئەوەندە مەحروومیيەتی تێدا بوو. جا بۆ من کەشفی حەقیقەتەکە خۆش بوو. بەڵام دیتنی ئەو هەموو مەحروومییەتەی خەڵک بەڕاستی زۆر تاڵ بوو.

شتی سەیرو سەمەرە لەو شتانە زۆر بوون. ئەووەڵین جار بوو چووینە ڕستووراێک نان بخۆین. هەر چووین‌و گوتیان جێگا نیە. مێزیش دیار بوو بەتاڵ بوون. گوتمان ئەوە نیە مێز؟ گوتی نا ئەوە گیراوە. کاک فەتاح گوتی پێموایە حەل دەبێ شتێکان پێ نیشان دەین. ئەمن دوو دۆلارم پێ بوو. هەر پێم نیشان دان مێزیش هەبوو و قەدریشیان گرتین. یانی خەڵکەکەی لەبەر مەحروومییەت ئاوا تووشی فەساد ببوون. ئەو وەختی هەردووکمان سیغارمان دەکێشا. سیغارمان دەرێنا کە سیغاری خاریجی بوو، دەورمان گیراو هەرکەس داوای سیغارێکی

کرد. چونکە سیغاری خۆیان زۆر سەیر بوو. ئاخر داستانی سیغاری گاگارین خۆش بوو. سیغارێکیان بە ناوی گاگارین دروست کردبوو کە عەکسی سەگەکەشی لەسەر بوو. ئەوە ڕووداوێکی عیلمیە ئیدی.

ساڵێکیان لە عێراقدا هەیئەتێک لەلایەن کۆڕی زانیاریەوە چوو بۆ شوورەوی. لەوێ گێڕابوویانەوە لە ئاخری سەفەرەکەیاندا یەکێ بۆ کەسێکیان لەو سیغارەی دابووەوێ. مام هەژار کە پیاوێکی عەجوول بوو، دەستبەجێ هەڵی دەپچڕێ بزانێ چۆنە. پاکەتێک دەکاتەوە سیگارێکی لێ دەر دێنێ و دای دەگیرسێنێ و دەی کێشێ. ئەوانیش پێیان وابە سیغارێکی زۆر خۆشە چونکە تاریفی زۆر بووە، لە هەژاری دەپرسن پێت چۆنە؟ ئەویش کە زمان نازانێ دەست بۆ قوونی سەگەکەی دەبا و دەڵێ ئاوایە. وەک گوویی ئەو سەگەیە ئەوەندە ناخۆشە.

بە دوور لە سیاسەتو حیزبایەتی

عەباس کاروخ: مامۆستا هەتا ئێستا زیاتر باسی ژیانی سیاسیی ئێوەمان کردووە لە بوارەکانی دیکە کەم دواوین. رێگام بدە بگەڕێینەوە سەر باسە ئەدەبیو زمانەوانییەکانو لەو بوارانەشدا هێندێک پرسیار بێنمە گۆڕێ. بەڵام بەر لەوە ئەگەر لە بواری تێکۆشانی سیاسیو حیزبیتدا :هەموو شتی دیکە بڵێی تکایە بفەرمووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: با ئێمە ئەوەی سەبت کەین کە کارەکەی ئێمە دوو بە دوو وەک کاری خەبەرنیگارێک نیە کە چووە وتووێژ دەگەڵ کەسێک بکا. کارێکە دۆستانەو برایانەو هاوچارەنووسانە. بۆیە لەدوای ئەو قسانەش لەوێدا چوونەوەی ئەو قسانەدا کە کراون بە پەسەندی جەنابت یان پەسەندی من، دەشوانین شتێکی لێ کەم کەینەوە یان لێی زیاد بکەین. ئەگەر شتێکمان وەبیر هاتەوە پێمان وابوو زەروورە دەتوانین زیادی بکەین. بۆ ئێستا هیچی وام دەنەزەردا نیە.

عەباس کاروخ: جەنابت وابزانم خۆت شێعرت گوتووەو دەگەڵ شێعری شاعیرانیش ئاشنای. دەزانم لە سەنعەتی شێعر دەزانیو زۆریشت لەبەرن. دەکرێ ئەزموونەکانی خۆت لەو بوارەدا باس بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیسان دەگەڕێینەوە ئەو شتەی لەسەرەتاوە باسم کرد. پیاو نازانێ چۆن دەست پێدەکا. بەڵام لە ژیانی ئینسانیدا هێندێک ئۆگری هەن هەر بۆیە ڕشتەی جۆراوجۆر پەیدا بوون. مەسەلاً دەچنە مەدرەسەی بۆ خوێندن، یەک بەرەو وەرزش دەکشێ، یەک عەلاقە بە مووزیک پەیدا دەکا، یەکێکی دیکە عەلاقە بە ئەدەبیات پەیدا دەکا. ئەوە توانا و قابیلییەتی ئینسانەکان دەری دەخا چییان دەوێ. دیارە ئۆگری بە شێعر دەکوردا دەلیلێکی دیکەشی هەیە، ئەویش بەرهەمەرە لاواز دەبێ بەڵام لە کۆنەوە هەبووە. لەنێو میللەتانی دیکەشدا وایە، ئەو میللەتانەی خوێندەوارییان دەنێودا نیە ڕوو دەکەنە شێعر. لەبەر ئەوەی شێعر- دوور لەڕووی شێعری ئێستا- وەزنێکی هەیەو قافیەو ئاهەنگێکی هەیە. فێر بوونو لەبەرکردنی ئاسانە. لە پاشان دەتوانی بە گۆرانی بیڵێی. عیبارەتو مەتنێکی ئەدەبی لەبەرکردنی زەحمەتە. ئاکرێتە گۆرانیو ئەگەر جوملەیەکو وشەیەکی لێ حەزف بوو مەعلووم نیە. بەڵام کەلامی مەوزوون وا نیە. بۆیە ئەمن لەبیرم نایە لەبەرچیو لە کەیەوە ئۆگریم بە شێعر پەیدا کردووە. پێموایە لەجێیەکی دیکەش گوتم، وا بزانم یەکەمین شێعرەکانی کە

ئەمن فێریان بووم، تەنانەت پێش ئەوەی بچمە مەدرەسەش، ئەو سروودانە بوون کە دە زەمانی دێمۆکڕاتیدا هەبوون، ئەوانە لە ڕێگای خوێندەوارەکانەوە هاتبوونە دێهاتی. بە تایبەت دێنی مە هەروەک عەرزم کردی دەگەڵ ئەوەی ئەمن پیاو بووم کە مەدرەسەی دەوڵەتیی بۆچوو، بەڵام مەدرەسەی ئایینیی لێ‌بوو، بۆیە خوێندەواریی تێدا هەبوو.

دواتر سەروکارم دەگەڵ شێعری فارسییش پەیدا کرد، چونکی بەشێک لەو شتانەی دەمانخوێند فارسی بوون. مەسەلەن لەحاڵێکدا زۆری لێ فێر نەبووم، چونکی مامۆستاکان نەیاندەزانی هەتا ئەمن لێیان فێر بم لەو کتێبانەی ئەمن خوێندوومن، خۆ ئەو کتێبانەی لە مەدرەسە هەبوون هیچیانم نەخوێندوون. هێندێک شتی دیکە هەبوون وەک: ئەی شەرەدو ئەحمەدیو نازانم چی. ئەوانەمان دەخوێند لەپاشان گولستان و بووستانم خوێندەوە. کتێبێکی دیکە هەبوو بە ناوی "پندنامە عطار" کە پێنج باب بوو هەمووی شێعر. ئەوانەم خوێندەوە. بە تایبەت ئەو پەندنامەی عەتارە نە مامۆستاکەم تێی دەگەیی و نە ئەمنیش تێی دەگەیشتم، بەڵام دەبوو بخوێندرێ. زۆر درەنگتر دەگەڵ شێعری کوردی سەروکارمان پەیدا کرد. زۆر چاکم لەبیرە یەکەم دیوانی شێعری کوردی کە چاوم پێی کەوت، دیوانی تاهیر بەگی جاف بوو. تاهیر بەگ زیاتر شاعیرێکی میللییە هەتا ئەوەی بڵێی سەنعەتی شێعریی زۆر لەسەرێیە. بەڵام ئینسانێکی ئیشتاپەروەر بووە، شێعرەکانیشی سادەو ڕەوان و خۆشن. دەکرێ بڵێم زۆر درەنگتر، یانی هەتا ڕێگام کەوتە کوردستانی عێراق بە کەمی دیوانەکانی دیکەم دەست کەوتوون. پێموایە درەنگتر دیوانی نالییشم دیتە، یان هەر ئەشعاری نالی بوون، بەڵام نی خۆم نەبوون، نی خەڵکی دیکە بوون.

بە هەرحاڵ ئۆگریم بە شێعر زۆر بوو، لەهەمان کاتدا تواناشم زۆر بوو. زۆر ئاسان شێعرم دەهاتە بەر. لەنێو خوێندنی مەلایەتیدا عادەتە ئەو دەرسانەی دەیانخوێنن، بە تایبەت هەتا فۆناخەکانی سەروو لە خوێندنەکەیان هەمووی لەبەر دەکەن. بەڵام ئەمن نەک هەر شێعر بەڵکوو دەرسەکانیشم وەک وان لەبەر نەدەکرد. لەو بارەیەوە قابیلییەتێکم تێدا بوو کە هەر دەگەڵ خوێندنەوەی دەهاتە بەرم، یانی بە جارێک پێدا چوونەوەی تەماشام دەکرد هاتۆتە بەرم، ئەوە ئیدی دەگەڵم لەدایک ببوو. شێعریش زۆر ئاسانتر دەهاتە بەرم هەتا پەخشان. پێموایە بۆم باس کردی، هەژار شێعرێکی هەیە "بەرەو مرکوریان" کە پێنج سەد و شێست و هەشت(٥٦٨) بەیتە. جارێک نووسیمەوەو سێ جار بۆ خەڵکیم خوێندەوە هەمووم هاتە بەرێ. قاچاغیش بوو ئەو وەختی بۆیە کاغەزەکانم سووتاندن گوتم مەبادا لێم بگیرێ. بەڵام ئیدی هەموویم لەبەر کردبوو خەمم نەبوو. تەنانەت لەبیرمە چوومە مەهاباد. هەر وەختیش دەچوومە مەهاباد تەغلەب بۆ دانیشتن و حەسانەوە دەچوومە مزگەوتەکەی مامۆستا مەلا شێخ عیززەدین کە فەقێشی هەبوون و مەحفەلێکی خۆمانە بوو. لەوێ ئەو شێعرەم خوێندەوە. دواتر ڕۆژێکی دیکە چوومەوە کە چووم خودا عافووی بکا کاک سەعدی حاجی بایزئاغای لەوێ بوو. کاک

سەعد مامی کاک سەلاحو کاک عەبدوڵڵای موعتەمەدیو ئەوانە بوو. پیاوێکی زۆر ئەدیبو ئەهلی غەزەلو تەسەوفیش بوو. پیاوێکی زۆر موحتەرەم بوو. هەروا کە دانیشتبووین باسی شێعرو شاعیریو شێعری ئیشتمانی کراو هەندێک خوێندرانەوە. کاک سەعد باسی کرد گوتی بیستوسە هەزار شێعرێکی زۆر جالیبی داناوە، هەر بیستبووی هێشتا نەیدیبوو. ئەویش تەماشای منیان کردو پێ کەنین. گوتی ئەوە چییە هەمووو تەماشای مامۆستای دەکەنو پێ دەکەنن؟ هەر ڕاست ئەو کەلیمەیەی بەکار هێنا، بۆیە وەک خۆی دەی گێڕمەوە دەنا دەی ناسیم. گوتیان لەلای وی دەست دەکەوێ. گوتی یانی هەیەتی؟ گوتیان ناوەڵڵا نیەتی بەڵام لەبەریەتی. گوتی هەر نیە، ئەوێ ئەمن دەڵێم شێعرێکی زۆر دوورودرێژە. ئەوانیش گوتیان هەروەسەو لەبەریشیەتی. گوتی چۆن؟ ئەوجار ڕووی دەمن کردو گوتی پێمڵێ بزانم چۆنە ئەوە. گوتم ئەوەندە شێعرییە بەڵام لەبەرمە. ئیدی خوێندمەوە.

لەپاشان بە ڕەحمەت بێ خاڵەمینی شاعیر کە ماڵی لە ئەغەدە بوو زانیبووی. نازانم چۆن ئاوا زوو دەنگی دابۆوە. کاغەزی بۆ مامۆستا مەلا شێخ عەزیزدەینی نووسیبوو. گوتبووی دەمێ لایەکی ڕیشی لەوێ بتاشێو لایەکی لێزە. حەتمەن دەبێ بۆم بنێری. کە چووم گوتی کەیفی خۆتە بە چەند ڕۆژانێ دەنووسیمەوە. پاییز بوو ئەو وەختە بەڵام هەتا بەهارێ نەی‌نووسیەوە هەر لێرێ. زۆر ئینسانێکی موحتەرەم بوو. ئەمنیش هەر مەمنوون بووم ئەو لوتفەم دەگەڵ بکا. ئەوە گەورەیی بوو نواندبووی. دوو ڕۆژان لەوێ بووم بۆم نووسیەوە، چونکی زۆر بوو نووسینەوەی ئاسان نەبوو.

عەباس کاریزی: شێعرەکانی مامۆستا هێمنیشت لەبەر کردبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی شێعری هەر شاعیرێکم خوێندبایەوە زۆر عەجایبم لەبەر دەکرد. تەنانەت جارێک ئەو کاک خالیدی حیسامی‌یە لە سەنگەسەر پێی گوتم وەڵڵاهی حەیفە پیاو شێعر بۆ هیچ کەس بڵێ بۆتۆ نەبێ. چونکی شێعری دەخوێننەوە پازدە بیست شێعر. لە دوایە وەک ئەواری بۆم دەگوتەوە. جا زۆری پێ سەیر بوو. دیارە ئەوە هەمووی بەشێکە لە مێژوو. دەبێ بڵێم بەرحەسەت بێ وا بوو، ئێستا زۆر زۆر کەمی کردوە. وەختێکی بە سەدان هەزار شێعرم لەبەر بوون. فارسیو کوردی. ئێستێ جارویار وەبیرم دێتەوە. دیارە شێعرم کەمتاکورتێک هەر لەبەرن. بەڵام وەختێکی ئەگەر پێنج شێعریان خوێندبانەوە کە قەتم نەبیستبوون، دەستبەجێ هەڵدەستام قەڵەمم ئاو دەدایەو هەر پێنجم دەنووسیەوە. ئیدی بە یەک‌جار خوێندنەوە هەر پێنج شێعرم دەهاتنە بەرێ.

عەباس کاریزی: مامۆستا چ شێعرێک زۆری کار تێ کردووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە ئەگەر باسی ئەوە بکەم ئەوەک هەر بۆمن، بۆ زۆر کەسی دیکەش- نەک بڵێم لە باری سەنعەتی شێعرییەوە لە هەموو شێعرێک بەرزتر بووە- بەڵام شێعری "بەرەو موکریان"ی هەژاری لای ئەوانەی شارەزای مەسیری حەرەکەتی ئەو شێعرە بوون وا بزانم لە هەموو شێعرێک تەئسیری پتر بووە. ئاخر داستانی شێعرەکەی ئەوەیە کە بە شەوێک سەفەرێکی خەیاڵیی کردووە بۆ موکریان، جا بە کوێدا ڕۆیشتووە لە کوێ ژیاوە کێی دیوە ئەوانە باس دەکا. تەنانەت هەڵەیەکیشی تێدا کردووە. هەڵەکەم بۆ هێمنی باس کرد، گوتم مامۆستا هەژار بە غەڵەت چووە ئەو شێعرەیدا. بۆم ئەوزیحدا قەبووڵی نەکرد. لەپاشان کە دەگەڵ مامۆستا هەژاری پێکەوە دانیشتین، گوتم لەسەر شتێکی ئاوا دەگەڵ مامۆستا هێمنی کێشەمانە، گوێی دا بێ لێوە، بۆم باس کرد. گوتی وەڵڵا ڕاست دەکا، ئەمن بە غەڵەت چووم. شێعرەکەی ئاوا دەست پێ دەکا:

شەوە تاریکە، گڕ و ماتە زەوی   چۆتە خەو کێوی، کەوی، دار و دەوی
تووتەک و گۆیژە کوند و شیارن   ڕۆژ وچانیانە، بە شەو پڕ کارن

لەپاشان دیمەنەکە دەڕوا دەڕوا زۆرم لەبەرە. دەڵێ:

مانگ ئەوا تازە لە ئاسۆ دەردێ   کۆمەڵێ هەورە سپیلکەی بەر دێ

جا پێیەوە دەڕوا و ئەوانە. کە ئەتۆ ئەو دیمەنە دەبینی چەندی مانگییە؟ تاریکەو تازە مانگ هەڵدێ. دەبێ لانی کەم حەڤدە یان هەژدەی مانگی بێ کە شەو تاریکەو دوایە مانگ هەڵدێ. چونکی مانگی شەوی چاردەی دەگەڵ غورووب دێتە دەرێ. شەوەکانی پێشتری مانگی یانی لە یەکەوە هەتا چاردەی لە ڕۆژدا مانگ هەڵدێ، جا مانگی شەوی پازدەی دواتر لە غورووب دێتە دەرێ. ئیدی مانگی حەڤدە و هەژدەی وای لێدێ کە پێش دەرکەوتنی مانگ شەو تاریکە. کەوابێ ئەو مانگە مانگی حەڤدە و هەژدەیە. سەفەرەکەش بە یەک شەوی کراوە. لە ئاخرەکەیدا دەڵێ:

مانگە هەر چەند بە لەزی تێدەپەڕی   لێم گەڕێ تاوێ ترێش بڕوانم
سەر بکێشم بە بڕێک ماڵاندا   چاو بگێڕم بە خەتو خاڵاندا
کیژە بۆکانی خەواڵووی ئاتن   پلو پەل ڕووتو پێخەف لاتن

یانی بە مانگ دەڵێ بەپەلەی بۆ ئاوابوون، بەڵام تۆزێکم لەسەر ڕاوەستە هەتا لەبەر ڕووناکایی تۆ تەماشایەک بکەم و چاو بە کوێ و کەلێناندا بگێڕم. ئاخر مانگی حەڤدە و هەژدەی ڕۆژ ڕووناک دەبێ، ئاو گەرمیش دەبێ، دەگاتە لای نیوەڕۆیە جا ئاوا دەبێ. ئیدی ئەوە پاڕانەوەی بۆ چییە؟ غەڵەتەکە ئەوەیدایە. گوتی بابم وەڵڵا ڕاست دەکا ئەمن غەڵەتم ئیدی.

بەڵام بۆ شێعری خۆم پێموایە جارێکی دیکە لە خسووسی‌دا باسم کرد، ئەمن زۆرم شێعر گوتووە. ڕەنگە ئەو شێعرانەی گوتوومن بە سێ، چوار هەزار بەیت تەخمین بکرێن. ئێستاش هەر وەخت پێم‌خۆش بێ بە ئاسانی دەتوانم شێعر ڕێک بخەم. بەڵام دەزانی نابمە شاعیری چاک‌و پێشم خۆش نەبوو شاعیرێکی خەراپ بم. شێعرەکانیشم هەموویان تەقریبەن لەبەین چوون. یەک، دوو شێعرم هەن کە لەملاو ئەولا چاپ بوون بەڵام قەت خۆم لێی نەکردوونە ساحێب.

عەباس کارەزا: مامۆستا تۆ گوتت "بەرەو موکریان" زۆری کار تێ کردووی. ئەمن لەو ئاخرانەدا شتێکم دیت کە تۆ وەختی خۆی نامەیەکت بۆ مامۆستا هێمنی نووسیوە لەسەر شێعری "تێوارەی پاییز". دیرتدا هەم شێعرێکی خۆت نووسیوە هەم سۆزێکی زۆرت نیشان داوە. ئایا ئەو شێعرەش ئاوا کاری تێ کردبووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە ڕاستە بەڵام ئەو سۆزە لەبەر شێعرەکەی نەبوو، لەبەر حادیسەکەی بوو. ئەو شێعرە پاییزی نووسرابوو. بەڵام وەختێک بەدەستی من گەیشت کە ڕێک‌کەوتننامەی ئەلجەزایر ئیمزا کرابوو. ئەمن لە سلێمانی بووم، هەموو ئوتووبووسەکان کە دەنێو شاری‌دا هاتوچۆیان دەکرد، دروشمیان لە دژی مەلا مستەفاو لە دژی بزووتنەوەی کورد پێوە هەڵواسرابوو. مەسەلەن زۆر بێ‌ئەدەبی‌یە نووسرابوو مەلا مستەفا ئەسپێکی دۆڕاوە ئەگەر خۆی بەدەستەوە نەدا میللەت دەی‌هاوێ. یان ئاقمی خائین دوو ڕێ‌یان لەپێشە: یان خۆیان تەسلیمی عێراق دەکەنەوە یان هەتا هەتایە لە ئێران دەمێننەوە. لەو وەختەی‌دا ئەمن ئەو شێعرەم دەست کەوت. دواقیدا دیمەنەکەی بۆمن ئەو ڕۆژە بوو. ئەمن ئەوەم دەدیت دەنا ئەو وەختی کە شێعرەکەی گوتبوو، ئەگەر ئەوکات خوێندبامەوە ڕەنگە ئەو تەئسیرەی تێ‌نەکردبام. بەڵام ئیدی باسی ئەوە دەکا کە وەزع چەند خەراپە و ئەوە، لە کۆتایی‌دا دەڵێ:

گوتم کە وابوو ئاشنا، بەشی ئێمە لەنێو چوونە گوتی ئاڵا دووو بتواڕە دووو بتواڕە ئاسۆ ڕوونە

ئەمن نامەکەشم کە بۆ نووسی هەر بۆیە بوو بڵێم شێعرەکەت جوان بوو. بەڵام هەر قەڵەمم گەیشتە سەر کاغەزو هەمووی ئاوا بە شێعر هات. جا لەوێ لەجێ‌یەک‌دا دەڵێم. هەر ئاوا دەست پێ‌دەکا کە دەڵێ:

مامۆستای دووره وەتەنم بولبولی عاشقە چیمەنم
کە شێعری تۆ دەخوێنمەوە دەش‌گریم پێشڕەکەنم
دەگریم چونکە ئەمەوەکەم گرفتاری ئەم ڕۆژەیە

پێدەکەنم کە دەبینم   شاعیرێکی وەک تۆی هەیە
هەرچەند دەیبینی گەلەکەت   دیلی زۆردەستی زەبوونە
دیسان هاواری لێ دەکەی   دوور بفڕە ئاسۆ ڕوونە

ئەوجار باسی شێعرەکانیم کردوە. ئەمن دەزانم لەکوێت دیوە، ڕەنگە لە کتێبی "یادی هێمن"دا دیتبێتت کە کاک کەریمی حیسامی چاپی کردوە. بەڵام بە داخەوە دەستێکی ناپاکی تێوەرداوە، هێندێک شێعری تێدان کە پێی خۆش نەبووە ئەمن شێعری وام گوتبێ. مەسەلەن ئەمن گوتوومە:

ڕاستە کە دوژمن دەیەوێ   هەرچوار دەوری لێ بتەنێ (بە ئیلهام لە شێعرەکانی هێمن)
بەڵام کورد بەڵێنی داوە   تا سەرکەوتن چەک دانەنێ (هەر بەڕاستی پێشم وا بوو)
با ئەو دڵی پڕ هیوامان   بە گوللە دابێژ دابێژ کا
ڕۆژێک دێ سروەی ئازادی   کۆنە برینان سارێژ کا

ئەو شێعرانە کە ئومێدیان تێدایە ئەو شتی جوانیان تێدایە حەزفی کردوون. یانی دەستێکی ناپاکی تێ وەرداوە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا "نالەی جودایی" بە قەد "بەرەو موکریان" تەئسیری تێنەکردووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر، عەرزم کردی ئەتۆ پرسیارەکەت ئەوە بوو کە چۆن بووە. دەنا نالەی جودایی زۆر شێعرترە لە بەرەو موکریان. حەتتا هەزار بۆخۆشی شێعری دیکەی هەن وەک "من و بولبول" کە لە باری شێعرییەوە زۆر لە بەرەو موکریان دەوڵەمەندترن. بەڵام بەرەو موکریان بە حوکمی ئەو شتانەی باسیان دەکا و خەڵکەکە دەگەڵیان ئاشنان، شوێنی تایبەتیی داناوە. مەسەلەن بزانە چ بە هێمنی دەکا کە دەڵێ:

هێمن ئەو بولبولە سەر بێتروکە   چۆنە لێی نایە چ جووکەو تووکە
کوانێ ئەو سینگە کە مازێنی بوو   سەر لە مەیدانی ئەبەردا گۆ بوو
وەکوو بیستوومە لە مێروولە بەزێ   دڵی وا گەرم و گوڕی سەیرە تەزێ

ئەوە هەمووی ئیشارەیە بە شێعری هێمنی. بۆیە دەڵێ هێمن ئەو بولبولە سەر بێتروکە، چونکە هێمن لە شێعرێکیدا دەڵێ:

ئەو بولبولەم ئەمن کە دەمم کرد بە ناڵەناڵ   یەکسەر بزوە میللەتی کوردی بەخوێندنم

یان مەسەلەن دەڵێ:

وەختێ گیانە سەروماڵم فیدای تۆ   وەگیانی من کەوێ دەرد و بەلای تۆ

لەپاشان دەڵێ:

لەباتی ماژینێ سینگم تەلای تۆ

ئەو شێعرەش کە دەڵێ: وەکوو بیستوومە لە مێروولە بەزێ، ئیشارە بەو شێعرەی هێمن کە دەڵێ:

تازە تا ماوم دەگەڵ مێروولەیەک تاکەم خەبات

ئەوی لە وەختی ناهومێدیدا گوتوە.

عەباس کاردۆ: ئەوە لێ ئەو کاتەیە کە جیا بوونە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر ئەوە لێ زۆر پێشترە. ئەو وەختی هەڵنەهاتبوو. زۆر زووتر مەسەلەن هێمن شێعرێکی بۆ وەلیمەحدی نووسیبوو:

بیحەمدیللا بە کوێریی چاوی دوژمن   وەلیمەحدی لە باوەش گرت شاژن

جا هەژار ناوای لەسەر دەنووسێ:

لێم گەڕێ دڵ بە زوخاو خۆشێم   با لەحەوز دووره بڕام بخوێنم
کاکە هەرچی من و تۆ کەی وابوون   کەی لیاتا بوو لەیەکتری جیابوون
هەرچی دەردو کوڵە بەر من بکەوێ   تۆش وەکوو خۆشی بەجێ مێنێ لەوێ

لەئاخرەکەیدا دێتە سەر ئەو بەشەی کە دەڵێ:

بولبولی کورد وەکوو قەل دەترێنێ   بێژێ بێ بۆ کوڕی شا بخوێنێ
باڵی بشکێ و پەڕوبۆی هەڵبوەرێ   مەل بکا زەمزەمە بۆ چاشە کەرێ

ئەو شتانەم کە دەدیت، ئەوانە تەئسیرێکی عەجاییبیان هەبوو. کەسێک موکریانی نەدیبێ ڕەنگە بەرەو موکریان ی بخوێنێتەوە نەزانێ دەڵێ چی. بەڵام بۆ ئێمە هەمەو هەر شت بوو وەبیری دێناینەوە. بۆیە تەئسیرەکەی یەکجار زۆر بوو.

عەباس کاردۆ: لە شاعیرانی کۆن و نوێی هەموو پارچەکانی کوردستان دەگەڵ کامیان ئاشنایەتیت هەبووە، یان هەیە؟ لە کاری کێ زۆر ڕازی و کامیان زۆریان کار تێ کردووی؟ شێعری کێت زۆر پێ خراپ بووە بەتایبەت ئەوانەی ناسراون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی بەشی دوایە هیچ عاقڵێک جوابی ناداتەوە. بەڵام لە شاعیرانی کۆن و نوێ بە تایبەتی شاعیرە ناسراوەکان، ئەمن شانازیی ئەوەم هەبووە کە لە نیزیکەوە دەگەڵ "هەژار" و "هێمن" و "خاڵەمین"ی نیزیک بەو بەدرێژی دەخزمەتیاندا بم. لە شاعیرانی باشووری کوردستانیش دەگەڵ شاعیرە ناسراوەکانی وەک مامۆستا "شێرکۆ بێکەس"، مامۆستا "عەبدوڵڵا پەشێو" و زۆری دیکەش ناشتایەتیم هەیە کە ئێستا ناوی هەموویانم وەبیر نایەتەوە. بەڵام دەگەڵ زۆران لە نیزیکەوە ئاشنا بووم و چێژم لە بەرهەمەکانیان وەرگرتوە. بەڵام ئەگەر بڵێم یەکیان بە سەر ئەوی دیکەدا تەرجیح دەدەم کارێکی ئاقڵانە نیە.

عەباس کاردۆ: پرسیاری من ئەوە نەبوو کامیان بە سەر ئەوی دیکەدا تەرجیح دەدەی. بەڵام گوتم لە کاری کامیان زۆر رازی یان ڕەخنەت لە کاری کامیان هەبووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی شتی وا ڕووی داوە بۆ شێعری هەمووان. نە گۆرانیی هەمووکەس هەموویان خۆشن، نە شێعری هەمووکەس هەموویان سەرکەوتوون و تەئسیری گەورە دادەنێن. شێعرێکی زۆر جوانی فارسی هەیە کە بەداخەوە نازانم خاوەنەکەی کێیە. دەڵێ:

"در بیان و در فصاحت چون بود یکسان سخن   گرچه گوینده بود چون جاحظ و چون اصمعی". (جاحظ و اصمعی دوو ئەدیبی زۆر گەورەی عەرەبن). لەپاشان دەڵێ:

"در کلام ایزد بی‌چون که وحی منزل است   کی بود "تبت یدا" مانند "یا ارض ابلعی"؟

"تبت یدا" و "یا أرض ابلعي" دوو ئایەتی قورئانێن. ئەوانەی کە زەوافەتی زمانی عەرەبی دەزانن باش دەزانن کە "یا أرض ابلعي" تەعبیراتی ئەدەبیی زۆر قووڵی تێدایە. بەڵام "تبت یدا" کە یەکێکە لە سوورەتە چکۆلەکانیش ئەو فەساحەت و زەرافەتەی تێدا نیە. جا دەڵێ دە کەلامی خودای‌دا هەمموو وەک یەک نین هەتا دەگا بە کەلامی شاعیران. ئەوانە دیارە هەموو شتی جوان جوانیان هەیە بۆیە ناسراون. بە خۆشی‌یەوە دەگەڵ شاعیرانی موعاسیر دەگەڵ زۆریان لە نیزیکەوە ئاشنام.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لەنێو کاری سیاسی و حیزبی‌دا. مەبەست حیزبی دێموکراتی کوردستانە، کەسانێک هەڵکەوتوون ببنە شاعیر؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: حیزبی دێموکرات شاعیری تێدان بەڵام دیرەمە حیزبی دێموکرات شاعیری لەشێعر خستوون. مەسەلەن یەکێک لەوانە کاک "قادر وریا"یە. هێندێک شێعری هەبوون زۆر جوان بوون. یەک، دوو جاریشم بە چاوی‌دا داوەتەوە کە بۆ لە شێعرەکانت بوویەوە. بەڵام دیسانەکە شاعیرمان دەنێودا بوون و ئێستاش هەن. بۆ وێنە کاک "ڕەسووڵ سوڵتانی" شاعیرێکی خۆش زەوق و سەلیقەیە. خەیاڵی زۆر جوانی هەن. یان

مەسەلەن لەبیرمە مامۆستا "پەیمان" شێعری جوانی هەبوون. مامۆستا "عاشق" هەروا. کاک "ئەنوەر سوڵتانپەنا"ش یەک لەوانەیە کە هەستی جوانیان هەیە. کاک "ئەحمەد قادری" و مامۆستا "بێبەش" کە هەموویان شتی جوانیان هەیە. دیارە هەم حیزبی دێمۆکراتو هەم حیزبەکانی دیکەش کەسە وشیارەکانی کە هەڵیاندەسووڕێنن. ئەوە بەو مانایە نیە هەرکەس لەحیزبدا نەبوو وشیار نیە. بەڵام ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە کەسە وشیارەکانی کە حیزبەکان بەڕێوە دەبەن. ئەوانیش زۆربەیان ئەدیبن، شاعیرن نووسەرن، هونەرمەندن. یانی دەمەوێ بڵێم ئەو جۆرە هەستانە زیاتر دەچێو ئەو ئینسانانەدا وەدیار دەکەون کە بە ئیستیعدادن. زۆرتر ئەوانیشن کە دەبنە سیاسی‌و حیزبی.

عەباس کاروخ: زۆر زیاتر لەشێعر، تۆ لە بواری وەرگێڕانی ڕۆمانو چیرۆک و قەتعەی ئەدەبی‌دا وا بزانم ئەزموونت هەیە. تکایە یەکەم کارەکانت لەو بوارانەدا چی بوونو کەی بوون؟ پێشتر باسی وەرگێڕانی حەمەدۆک‌و دان چەرمووماں کرد، چیی دیکەت وەک وەرگێڕان هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە ئەو باسە بە نیسبەتی ئەم وتووێژەوە کۆن نیە، بەڵام لەسەر یەک زۆرجارم ئەو پرسیارە لێ کراوەو دوویات بۆتەوە. ئەمن نووسینم پترە لە وەرگێڕان. زۆر کەس پێیان وایە ئەمن زیاتر وەرگێڕم هەتا نووسەر. بەڵام نووسینەکانم زیاتر نووسینی سیاسی لەقالبی وتاردا بوون. ئەگەر باسی وەرگێڕان بکەین، یەکەم کارم لەو بوارەدا کتێبێکی چووکەلانە بوو بە ناوی "واقیعییەتی گەلانی ئێرانو ئەفسانەی میم. ماکان". ئەوە جوزوەیەک بوو کە دوکتۆر قاسملوو بەناوی ڕوونا کیرانی کوردی ئێران لەدەرەوەی وڵات نووسیبووی. لە جوابی کەسێک‌دا نووسرابوو کە وابەستە بە جەبهەی میللی بوو. ئەو کابرایە جوزوەیەکی نووسیبوو بەناوی "افسانەی خلقهای ایران". یانی گاڵتەی بەوە کردبوو کە لەئێراندا شتێک بە ناوی گەلان هەبێ. جا بەناوی میم. ماکان نووسیبووی. ئەو جوزوەیەی دوکتۆر قاسملووش هەر بە فارسی نووسرابوو کە ئەمن کردمە کوردی. ئەوە ساڵی ١٩٧٠، یان ٧١ بوو.

دووهەم کار کە کردم کارێکی قورسو عیلمی بوو. واتە کتێبەکەی دوکتۆر قاسملووی بە ناوی "کوردستانو کورد" بوو. تەرجەمەی ئەو کتێبەی بە زۆر دەلیل گران بوو. یەکیان لەبەر ئەوەی عیلمی بوو. چونکی باسێکی سیاسی- ئابووری‌یە. دیارە وەکوو پێشەکی شتێکی بۆ نووسیوە کە مێژوویی، جوغرافیایی‌یە چونکە بۆ دنیای دەرەوەی نووسیوە دەنا کتێبەکە عیلمی‌یە. دووهەم بە زمانی عەرەبی بوو. عەرەبیم دەزانی بەڵام وەکوو فارسی بۆم هاسان نەبوو. سێهەمیش ئەوە بوو چاپێکی کە دەستمان کەوتبوو، پڕ بوو لە غەڵەت. بێجگە لەوە کە مەسەلەن کەلیمە زیادە یان کەوتوە یان پێچەوانە نووسراوە، زۆر جار مەتنو حاشیەش جێگایان گۆڕابوو. ڕەنگ‌بوو ئەگەر لەو وەختەی‌دا دوکتۆر قاسملوو لەوێ نەبایە کە جاروبار بۆ ئەو شتانە موراجەعەی

پێی بکەم زۆر گرانترم بۆ تەواو بووایە. دوای ئەوە زۆر شتی چووکەڵە چووکەڵەم وەک وتار و چیرۆک وەرگێڕاونەوە داومن بە گۆڤار و بڵاو کراوە کوردی یەکان. بەڵام پێموایە لە پاش "کوردستان و کورد"، کتێبێک کە کردمە کوردی "گێلە پیاو" بوو کە بە فارسی "پخمە" بوو. دواتریش کتێبێکی چووکەڵەی دیکەی عەزیزی نەسینم وەرگێڕا بە ناوی "بیرەوەری یەکانی دوور خراوەیەک". دوایە لە چاپی دووەمدا ناوەکەیم گۆڕی و کردمە "بیرەوەریی دوور خراوەیەک" بۆ ئەوەی ناوا درێژ نەبێ. ناوە فارسی یەکەی "خاطرات یک تبعیدی" بوو.

دواتر نۆرەی "حەمەدۆک" هات و دەستم پێ کرد. دوای حەمەدۆکیش کە "دان چەرموو"م کردە کوردی. لەو دوایی یانەدا "دوعا برای آرمین"ی دوکتور برایمی یوونسیم وەرگێڕا. پاشان "سەرکەوتنی بێ سنووری ئانتۆنی ڕابینز"م کردە کوردی. پێشتر کۆمەڵە چیرۆکێکی "علی اشرف درویشیان"م کردبووە کوردی بە ناوی "همتاو". لە فارسی یەکەی دا ناوی "از این ولایت" بوو کە نەدەکرا بە کوردی. ئەگەر کردبامە کوردی شتێکی جوانی لێ پەیدا نەدەبوو. بۆیە بە ناوی یەکێک لە چیرۆکەکانیم کرد. ڕەنگە شتی دیکەش هەبێ بەڵام ئێستا وەبیرم نایەتەوە.

عەباس کاردۆ: کتێبێکت بە ناوی "نیو سەدە تێکۆشان" لە دوو جلددا چاپ کراوە کە باسی مێژووی حیزبی دێموکرات دەکا. تۆ کە مێژوونووس نی بۆ ئەو باسەت بۆ نووسین هەڵبژارد؟ پێتوایە تێی دا سەرکەوتووی؟ هیچ هەیە لەو بارەیەوە باسی بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە قسەی خۆم لەو بارەیەوە هەر دەکتێبەکەدا کردوە. گوتوومە ئەمن مێژوونووس نیم. بەڵام دەبوو شتێک لەو پێوەندی یەدا بنووسرێ. وەختێ خۆشی کە قەرار دانرا شتێکی ئاوا بنووسرێ، دوکتور قاسملوو پێشنیاری کرد ئەمن بی نووسم. ئەووەڵمن بڕیار بوو ئەمن وەک نوێنەری حیزب بچمە فەڕانسە. پاشانیش بە حوزووری دوکتور قاسملووی گوتم نادروستە ئەمن شتێکی ئاوا بنووسم. گوتم ئەخێر دەبێ بۆخۆت بی نووسی. ئەوە بوو کە نووسی. دیارە بە نیازی پڕۆژەیەکی گەورە بوو. سەرەتا ئەوڵ وابوو بۆ جێژنی چل ساڵەی دامەزرانی حیزب فریا کەوێ. بەڵام ئەو کە بۆخۆی وای دانابوو ببێتە سێ(٣) جلد، تەنیا یەک جلدی فریا کەوت بە ناوی "چل ساڵ خەبات لەپێناوی ئازادی". ئەو جلدە بۆ جێژنی چل ساڵەی دامەزرانی حیزب بڵاو کرایەوە. دوایە ویستی درێژەی بدا کە دیسان پڕ کاری مەجالی ئەدا غەیری ئەوەی دوو فەسڵی دیکەی نووسی کە قەرار بوو چوار فەسڵی دیکەشی دەگەڵ بێ هەتا ببێتە جلدی دووهەم ئیدی دوکتور قاسملوو بە سەردا شەهید بوو و پڕۆژەکە پەکی کەوت.

ئەوجار نێزیک بووینەوە لە بەرەبەری پەنجا ساڵەی حیزب. برادەران ڕوویان دەمن کرد، چونکی ئەو وەختی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێر جودا ببوو کە کەسانی وەک کاک جەلیل و کاک حەسەنی ڕستگار و کاک

حوسێنی مەدەنی و کاک فەتاحی کاویان وەک ئەندامە کۆنەکانی حیزب لەوێ بوون. لەنێو ئەواندەی خۆماندا لەمن بە سابیقەتریان تێدا نەبوو. بۆیە ڕوویان لەمن کرد کە دەبێ بی‌نووسم. ئەمنیش شتێکم نووسی کە ناوم لێ‌نەناوە مێژوو. پێموایە مێژوونووسین کاری مێژوونووسانەو ئەمنیش مێژوونووس نیم. بەڵام بە هەرحاڵ هەرچەند نی دوکتور قاسملووی زۆری فەرق هەبە دەگەڵ نی من. کەچی دەکرێ بڵێم ئەویش هەر مێژوو نیە. بەو حاڵەش ناومان ناوە کورتە مێژووی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان. دەنا وەک عیلمی مێژوو ئەویش بە عیلمی مێژوو نەنووسراوە. ئەویش خەسڵەتی وەبیرهێنانەوەی شتەکانی هەر تێدایە.

عەباس کاروخ: لەبواری ئەدەب لێکۆڵینەوەدا چیت کردوە. جگە لە وتارو بابەتی نێو ڕۆژنامان هیچی چاپ کراوت لەو بوارانەدا هەیە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: لەباری ڕەخنەوە دەتوانم بڵێم نە چاپ کراوی نامیلکەو کتێبم هەیەو نە تەنانەت وتارێشم هەیە. یانی شتێکم نیە ناوی ئەدەبی لێ‌بنێم. چەند جارێک لەباری زمانی کوردی‌یەوە چ موساحەبەیان دەگەڵ کردبم یان وەکوو نووسین نووسیومە. ئەوانە زیاتر لە گۆڤارو ڕۆژنامەکاندا چاپ بوون. بەڵام بڵێی لێکۆڵینەوەی ئەوەو دوورودرێژم کردبێ، شتی وام نیە. یان مەسەلەن لە وتارێکی زۆر کورتدا لە وەزعییەتی زمانی کوردی لەحاڵی ئێستادا گلەییم هەبووە. هەرچەند عادەتمن کە قسان دەکەم پێم‌خۆشە هەمیشە بوارە باشەو خراپەکان باس بکەم. هەر بە باوەڕیشەوە پێموایە دەورانی ئێستا دەورانێکی زێڕینە بۆ نووسین، تەرجەمەو گەشەی زمانی کوردی. لەهەمان کاتدا ناتەواوی و کەموکوڕی و گیروگرفتی زۆریشی پێوە دیارە کە جاروبار لەو بارەشەوە دواوم. بەڵام نە نووسراوەی دوورودرێژو نە وەک کتێبیش چاپ کراون. هێندێک شتم هەبووە لەسەر زمانی کوردی کە یەک، دوو جار دە سمینارو شتی وادا گوتوومن، زاهیرەن دەنگێشیان داوەتەوە. نەک بڵێم هەر تەئیید کراوە بەڵکوو موخالەفەتیشی دەگەڵ کراوە. بە تایبەتی ئەوەی لەسەر زمانی یەکگرتووی کوردی نووسیم ئێستاش باوەڕم پێی هەیە.

عەباس کاروخ: ئەزقەزا یەکێک لە پرسیارەکانم ئەوەیە کە جەنابت هەوڵت داوە بۆ یەکگرتووکردنی زمانی کوردی. لەو ئێوەشدا پێتوایە زاراوەی کرمانجیی خواروو(سۆرانی) دەبێ بکرێتە بنەما بۆ ئەو زمانە یەکگرتووە. پرسیار ئەوەیە دەلیلت بۆ ئەو شتە چیەو هەتا چەند تێی‌دا چوویتە پێش؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بە باوەڕی من چوونەپێش وەک ئەوەی بڵێی لەباری قانوونی‌یەوە سەر بگرێ، نا نەچۆتە پێش. بەڵام لەباری عەمەلی‌یەوە نەک بڵێی ئەوە هەر کاری من بێ، کاری من نیە کاری واقیعییەتێکە کە ڕووی داوە. ئەگەر کەسانێک هەن- کە هەشن- ئەو ڕاستی‌یە لەبەر چاو ناگرن، بە داخەوە

دەبێ بیبەینە خانەی هێندێک دەمارگرژیی ناوچەیی و لەهجەیی و ئەوانە. ئەمن دەزیەنی ئەم قسانەدا دەلایلەکەشم باس دەکەم.

هەوڵی من وەک خۆم جارێ بۆ ئەوەیە کە کورد وەکوو هەموو میللەتانی دنیایە یەک زمانی هەبێ کە بۆ نووسین و خوێندنی ڕەسمی بە کار بێ. مەسەلەن ئێستا چاو لێ بکە بیست و دوو (٢٢) دەوڵەتی عەرەبیمان هەن، ئەو زمانەی دە ڕۆژنامە یان دە وتاری ڕەسمی دا، دە تەلەڤیزیۆن یان ڕادیۆ دا، یان چاپی کتێب و شتی ئاوادا پێی دەنووسن هەمووی یەک زمانە. یانی لە ڕاستی‌دا تەنیا لە داستان و گۆرانی‌دا لەهجە ناوچەیی‌یەکان کە یەکجار زۆریشن بەکار دەبرێن. پێم وا نیە لەهجە مەحەللی‌یەکانی عەرەب لە سەت (١٠٠) کەمتر بن. دەبێ زۆر زیاتر لەسەت لەهجە بن چونکی ٢٢ دەوڵەتن عادەتەن لە هەموو وڵاتانیش شتی وا هەیە کە ناوچە بە ناوچە جۆری قسەکردنەکە فەرق دەکا. ئێمە لەعێراق ژیاوین و ئەمن کەمێکیش شارەزایی لە عەرەبیی عێراق هەیە. مەسەلەن ئەگەر ناوەند و باشوور و باکووری عێراق- تەنیا ناوچە عەرەبی‌یەکان دەڵێم نەک کوردستانەکەی- چاو لێ بکەی یەکجار جیاوازی‌یەکی زۆر لە لەهجەی مەحەللی‌یاندا هەیە. بەڵام دە زمانە یەکگرتووەکەدا هەموو یەکن. هەوڵەکەی من ئەوەیە کە کوردیش زمانێکی یەکگرتووی هەبێ لە ڕووی نووسین. جارێ لەپێشدا بۆ من کێشەکە لەسەر ئەوەیە کە کورد یەک زمانی هەبێ. دەبێ ساغ بینەوە کە زەرووڕەتی هەیە کورد یەک زمانی هەبێ. چونکی ئەگەر یەک زمانی نەبێ، بە باوەڕی من دەبێتە دوو یان چەند میللەت.

بەڵام ئەگەر لەمن بپرسن ئەو زمانە کامەیە، یانی ئەو زمانە لە کام زاراوە دروست دەبێ. چونکە کەس پێی ناڵێ زاراوەی یەکگرتوو، دەڵێن زمانی یەکگرتوو، یان زمانی ستاندارد. لە هەموو دنیایەش هەر وایە. مەسەلەن دەڵێن زمانی عەرەبی، لەهجەی بەغدادی یان لەهجەی خەلیجی و چی و چی. یانی ئەوەی دەبێتە زمانی خوێندنەوە و نووسین بەوەی دەڵێن زمانی عەرەبی، بەوانی دیکە دەڵێن لەهجەی فلان جێگا. بۆ فارسییش هەر وایە. ئێستێ دەڵێن مەسەلەن "ترانەهای ایرانی"، یانی گۆرانیی فارسی کە بە شێعری فەسیح گوتراوە، لەپاشان دەڵێ "ترانەهای محلی شیرازی"، ترانەهای محلی یزدی". بەوانە دەڵێن مەحەللی. هەرچەند بە ناحەق گۆرانیی کوردی و ئازەری و ئەوانەش بە ترانەهای محلی ناو دەبەن. چونکی ئەوە فەرقی هەیە. ڕاستە مەحەللین بەڵام ئەوانە زمانی سەربەخۆن.

جا ئەگەر ئەو کارە بکەین، ئەوەی بە ناحەق پێی دەڵێن سۆرانی دەبێ بکرێتە مەبنا. بۆیە دەڵێم بە ناحەق چونکی ئەوانەی زمانناسن زمانی کوردی دابەش دەکەن بە سەر چەند زاراوەی ئەسڵی‌دا، وەکوو کرمانجیی ژووروو، کرمانجیی خوارووو و شتی دیکە. جا سۆرانی بن زاراوەی کرمانجیی خوارووە. پێموایە کرمانجیی خواروو بریتی‌یە لە: موکریانی، سۆرانی، شارەزووری و ئەردەڵانی. ئەوانە چوار بنزاراوەی ئەو زاراوە ئەسڵی‌یەن.

ئەوەش دەزانین کە هەر لە سۆرانییەکەشدا دیسان لەهجەی جۆراوجۆر هەیە. لە موکریانییەکەشدا دیسان هەروا بەڵام ئەوانە زۆر حیساب ناکرێن. جا ئەوەی پێی دەڵێن سۆرانی مێژوو بۆی هێناوە کە بۆتە زمانی خوێندنەوەو نووسین.

مەسەلەکە بەو جۆرەیە، تەقریبەن لەنێو هیچ نەتەوەیەکدا، لانی کەم ئەوەی ئەمن بزانم، زمانی ستاندارد بە بڕیاری سیاسی دروست نەبووە. زمانی ستاندارد لە ڕەوتی مێژوودا دروست بووە بەڵام هێندێک عامیل تێیدا شوێندانەر بوون. وەکوو دین و مەزهەب وەک سیاسەت، وەکوو ئابووری. ئەوانە تەئسیریان تێیدا هەبووە. بۆ نموونە چونکە ئەمن دایرەی زمانزانیم بەداخەوە زۆر بەرتەسکە، ئەوانەی شتێکیان لێ دەزانم هەر ئەو دوو زمانەی دەوروبەرمانە کە فارسی و عەرەبین. بۆیە باسی عەرەبی دەکەم.

عەرەبی زمانێکی ستانداردی هەیە. ئەو زمانە ستانداردە بە دەوجەی یەکەم زمانی حیجازییە، نەک سەعوودی. چون سەعوودی هەمووی سەتو بیست ساڵێکە هەیە. بەڵام زمانی حیجازی و لەوەش بەرتەسکتر زمانی قورەیشە. بۆ ئەو زمانە بۆتە زمانی هەموو عەرەبان؟ دوو عامیلی ئەساسی هەبوون: یەکێکیان عامیلی ئابووری کە بازاڕی "عوکاظ" هەبووە لە حیجاز. ساڵێ دوو جار هەموو قەبایلی عەرەب بۆ ئاڵوگۆڕی کالای بازرگانی لەوێ کۆبوونەوە. کە لەوێ کۆبوونەتەوە، عادەت بووە بە تایبەت دەنێو عەشایردا کە خۆیان بناسێنن و شانازییەکانی خۆیان باس بکەن. بۆیە کۆڕی وتارخوێندنەوەو شێعرخوێندنەوەیان داناوە. باشە خۆ ئەو هەموو قەبیلە عەرەبانە لێک حاڵی نابن، دەبێ لەهجەیەک هەبێ کە هەموویان بیزانن. کام لەهجە؟ باشتر ئەوەیە هەموویان پێێ لەهجەی خانەخوێی فێر بن. دەنا هەر کامێکیان دەبێ چەندین لەهجە فێر بێ. بەڵام لەو حاڵەتەدا هەموویان تەنیا یەک لەهجە فێر دەبن. بۆیە دەستیان کردوە بە فێربوونی لەهجەی حیجاز.

عامیلی دیکە دین بووە. بوتخانەی کابەی هەبووە کە هەموو قەبایلی عەرەب ڕوویان تێ کردوە بۆ پەرستن. دەی باشە کابرا دێ میوانی بوتخانەی دەبێ زمانی کاروانسەرادارەکەی و زمانی خەڵکی کووچەو کۆڵان و بازاڕ و زمانی خەدەمەی بوتخانەی بزانێ. هەموو دێن ئەوەی فێر دەبن چونکە خەڵکی ئەو شوێنەی خۆ ناتوانن سەت لەهجە فێر بن. بەڵام ئەوان دەتوانن فێری لەهجەیەک بن و هەولیشی بۆ دەدەن. بۆیە ئەو زمانە بووەتە زمانی عەرەبان. ئەمن زۆر جار ئەوەم گوتوە دووبارە دەیڵێمەوە. زۆر کەس پێیان وایە ئەوە بۆیە بووەتە زمانی عەرەبی چونکی قورئان بەو زمانە نووسراوە. لەحاڵێکدا ڕاست بە پێچەوانەیە. ئەو زمانە ئەگەر نەڵێم بە هەزاران ساڵ، هەرنەبێ بە سەدان ساڵ پێشتر بووەتە زمانی هەموو عەرەبان. قورئان کە هاتوە بۆیە بووە خەڵک لێی حاڵی بێ، بۆیە هەر بەو لەهجەیە هاتوە. یانی قورئان مەجبوور بووە تابیعی وان بێ، نەک ئەوان تابیعی قورئان بن.

لە هەمووی سەرنجڕاکێشتر ئەوەیە عەرەب بە سەدان و بگرە هەزاران ساڵ پێش ئەوەی بزانێ عەرەبە، وەکوو میللەت زمانی ستانداردی هەبووە. فارسیش هەروا پێش ئەوەی وەک نەتەوە خۆی بناسێ و دەوڵەتی نەتەوەیی هەبێ ئەو زمانەی بۆ دروست بووە لە ئاکامی هێندێک شتدا. لەنێوانی زیاتر دوو عامیل هەن. یەکیان عامیلی ئەدەبی‌یە چونکی وەک شارەزایان دەڵێن ئەو زمانەی ئێستا وەک فارسی دەناسرێ، تێکەڵاوێکە لە لەهجەی تارانێ دەگەڵ لەهجەی شیرازێ. شیراز چونکی مەڵبەند و مەکۆی شاعیران و ئەدیبانی گەورەی ئەو نەتەوەیە بوو، تارانیش بە حوکمی ئەوەی بووەتە مەرکەز بەڵام دیارە زیاتری هەر ئی شیرازێ تەئسیری داناوە.

بەهەر حاڵ لە زمانی کوردیشدا وایە. زمانی کوردەی دوو، سێ هەوڵی داون. مەسەلەن وەختێک ئەمارەتی بۆتانمان هەبووە. تەماشا دەکەی شاعیری کرمانجی خواروو بە کرمانجی سەروو شێعر دەڵێ لەبەر ئەوەی خەڵکی بۆتان بەو لەهجەیە دەدوێن. وەختێک عامیلی تەریقەت باعیس بووە تەنانەت مەزهەبیش تا. خانەقای بیارەی بووەتە ناوەندێک بۆ کۆبوونەوەی هەموو لایەنگرانی ئەو تەریقەتی نەقشبەندی‌یە. بۆیە دەبینی گەورەترین شاعیری کورد بە باوەڕی من، دەگەڵ ئەوەی بۆ خۆی هەورامی نیە بەڵام شێعرەکەی بە هەورامی گوتوە کە ئەویش مەولەویی تاوەگۆزی‌یە. ئەو بۆخۆی خەڵکی شارەزووری‌یە. شارەزوور خۆی بەشێکە لەبن لەهجەکانی زاراوەی کرمانجیی خواروو. بەڵام دەبینی بەو لەهجەیەی شێعر گوتوە.

وەختێک دەسەڵاتی کوردی گوێزراوە بۆ جێی دیکە. مەسەلەن لە حدوودی سەت ساڵ لەوە پێشەوە چاو لێ بکە، بزووتنەوەی کورد کە دەسەڵاتی کوردی پەیدا دەکا، لە دوو بەشی کوردستاندا زەقە، بە نۆرە هەر جارەی لە یەکیاندا گەشە دەکا. یانی لە ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستان. لە هەردووکیشیاندا وا ڕێ کەوتوە کە ناوەندی بزووتنەوەکەی کەوتۆتە ئەو ناوچەیەی کە خەڵکەکەی بە کرمانجیی خواروو قسە دەکەن. بۆیە دەبینی خەڵکی هەموو ناوچەکان ئەو زاراوەیە فێر بوون. هەر ئێستا لە باشووری کوردستان بە دەیان و سەدان نووسەری باش هەیە کە بە کرمانجیی خواروو دەنووسن بەڵام بۆخۆیان یان کرمانجی سەروون یان هەورامین یان سەر بە بنزاراوەیەکی دیکەن. بەڵام ئەوە بووەتە زمانێک کە هەموویان پێی دەنووسن. ئەمن ڕەفیقێکم هەبوو لەمێژە لە دەرەوەیە. لە ڕۆژنامەدا پێکەوە هاوکار بووین. سەریەست بامەڕنی‌یان پێ دەگوت یادی بە خێر بێ. بۆخۆی بادینی بوو کە دەبێتە کرمانجی ژووروو بەڵام سۆرانیی وا دەنووسی و وای قسە پێ دەکرد کە هیچ کەس نەی-دەزانی خەڵکی ناوەندی کوردستان نیە. کاتێکیش میوانی کرمانجی ژوورووی دەبوون دەستی دەکرد بە بادینی-قسە کردن. ئەمن هەموو جارێ دەمگوت ئای کوڕە خۆ کاک سەریەست بادینییش دەزانێ. خۆشی ئەوە بوو ئەویش هەموو جارێ لەبیری دەچوو کە ئەمن بە شۆخی وا دەڵێم بۆیە دەیگوت کوڕە ئەمن بۆخۆم بادینیم.

دەلیلی زۆر جالیبی دیکە ئەوەیە کە ئەوە بۆ ماوەی زیاتر لە شێست ساڵ دەچێ لە ڕەئسی بزووتنەوەی کورددا کەسێک هەیە کە لەهجەی خۆی کرمانجیی ژووروویە. مەرحوومی مەلا مستەفای بارزانی و لەدوای

ویش کاک مەسعوود بارزانی. کەچی دەبینین هەموو وتارو قسە ڕەسمی‌یەکانیان بە لەهجەی سۆرانی‌یە مەگەر ئەو وەختەی بۆ خەڵکێک قسە دەکەن کە بادینین، مەسەلەن بۆ خەڵکی دهۆکێ. هەموو نامە ڕەسمی‌یەکانیان هەر بەو لەهجەیە دەنووسرێن. یانی لە باتینی خۆی‌دا پێ ئەوەی بە خۆی بزانێ ئەوە بووەتە زمانی کوردی. جا لەوەش گەڕێ کە لە میرنشینی بابانەوە تا ئێستا هەر بەو زمانە دەنووسرێ، لە هەمووی گرینگتر ئەوە بۆ سەد ساڵ دەچێ- پێموایە لە ساڵی ١٩٢٧وە بۆ یەکەم جار- زمانی کوردی لە عێراق بە ڕەسمی ناسراوە کە پێشی دەنووسرێ، هەر بەو لەهجەیە دەنووسرێ. یانی کتێبی دەرسی‌و هەموو ئەو شتانە بەو لەهجەیە بوون.

ئەوانە هەموو دەلیلن بۆ ئەوەی ئەو زمانە ببێتە زمانی هەمووان. ئەمن لە سیمینارێک‌دا کە لە هەولێر گیرا گوتم بە باوەڕی من پرسیارەکە ئەوە نیە داخوا چ بکەین بۆ ئەوەی زمانی ستاندارد دروست بێ. پرسیارەکە دەبێ جۆرێکی دیکە تەرح بکرێ کە دەبێ ئاوا بێ: ئەرێ چ بکەین کە زمانی ستانداردی خۆمان پەرە پێ بدەین؟ چ بکەین لێی گەڕێین بۆخۆی گەشە بکا؟ چ بکەین کۆسپی نەیەنە پێشی؟ بەڵام مەسەلەکە ئەوەیە لەحاڵی ئێستادا- هەر چەند پێشتر گوتم قەت زمانی ستاندارد بە بڕیاری سیاسی دروست نەبووە- بەڵام ئێستا کە بە تەنیشت لەهجەی سۆرانی‌یەوە لەهجەکانی دیکەش لە ئەنجامی هێندێک شتدا- بەداخەوە لە ئەنجامی حیزبایەتی‌و شەڕە گەڕەکێ‌دا- کاریان لەسەر کراوە بە تایبەت لەهجەی کرمانجیی ژوورو، هێندێک دەڵێن با دوو لەهجە بێ‌و تەنانەت بەشێک گەورەیی نیشان دەدەن‌و دەڵێن با چوار لەهجە بێ واتە چوار زمانی ستانداردمان هەبێ. ئیدی بیر لەوە ناکەنەوە ئەدی بۆچی وڵاتێکی پڕحەشیمەتی وەک چین یەک زمانی هەیە، بۆ ئەوانەی چینین. بۆچی میللەتی هیندوستان بۆ هەموو هیندووەکان یەک زمانی هەیە. میللەتی عەرەب هەموو یەک زمانی هەیە. بۆیە ئەمن پێموایە کارەکە بەستراوەتەوە بە هەڵوێستی ڕێبەرایەتیی سیاسیی کورد. ئەو ڕێبەرایەتی‌یە دەبێ پشتی ئەوە بگرێ کە زمانی یەکگرتووی کوردی هەبێ. دیارە هیچ بێ ئەدەبی نیە لە خزمەت ڕێبەرایەتیی سیاسیی کورددا کە بڵێم بۆخۆی ساحێبنەزەر نیە. بەڵام لەو بارەیەوە ساحێبنەزەرە کە زەرووڕەتی هەیە کورد یەک زمانی ستانداردی هەبێ. ئەو کە زەرووڕەتەکە دەرک دەکا دەبێ دەستوور بدا پسپۆڕانو لێزانانو زمانناسان پێی بڵێن کە بە دەلایلی جێی پەسند کامە لەهجە دەبێ بکرێتە بنەمای زمانی یەکگرتوو. ئەو وەختی ئەمر دەکا کە ئەوە زمانی خوێندن‌و نووسینە. کتێب دەبێ بەو زمانە بێ. وتار لە ڕادیۆو ڕۆژنامەو ئەوەدا بەو زمانە بێ. تابلۆی ئیداراتو ئەوە هەمووی بەو زمانە بێ. ئەتۆ هەموو وڵاتانی عەرەبی بگەڕێ تابلۆیەک نابینی بە لەهجەی مەحەللی نووسرابێ. لە ئێرانێ تابلۆیەک نابینی بە لەهجەی مەحەللی بێ. هەمووی بەو زمانەیە کە خوێندن‌و نووسینی پێ دەکرێ. ئەو وەختەیە کە ئەوە

دەچەسپێ. دەنا هەتا هەر کەسە بە لەهجەی شاری خۆیو ناوچەی خۆیو گەڕەکو دێی خۆی بنووسی ئومێدی گەیشتن بە زمانێکی یەکگرتووی کوردی یەکجار لاوازە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەتۆ لێرە مەبەستت دەسەڵاتی باشووری کوردستانە کە ئەو بڕیارە بدا یان دەسەڵاتی چوار پارچەی کوردستان. چون هیچ زمانەتێک نیە کوردی بەشێکی دیکەی کوردستان بڕیاری دەسەڵاتی باشوور بەڕێوە بەرێ.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دەسەڵاتی چوار پارچەمان نیە. ئەمن لە عالەمی فەلسەفەدا قسە ناکەم. لە عالەمێکدا قسان دەکەم کە واقیعییەو تەزموون پێمدەڵێ ئەگەر ڕووناکبیرو حیزبییەکان لێ گەڕابانایە هەموو کورد زمانی هەولێری، وەک پایتەختی هەرێمی کوردستان نەک وەک لەهجە، وەک بولبول فێر دەبوون هەر وەک وەختی خۆی زمانی مەهابادیو وەک بولبول فێر ببوون. ئەمن لەبیرم ناچێ ساڵی ١٩٨٠(١٣٥٩) کە بۆ ماوەی دوو، سێ مانگێک چووبوومە ناوچەی جنووبی کوردستان. مەبەست ناوچەکانی مەریوان، کامیاران، هەورامانو سنەیە. دیارە هەموو جۆرەکی نەگەڕاوین بەڵام لەو نێوەدا دەچووینە ئەو شوێنانە کە هێزو کۆمیتە شارستانەکانی لێ بوون. دەچووینە دێهاتیش دەگەڕاین. چوومە هەر ماڵە هەورامییەک هیچ پیاوێکم نەدیت لە ئێمە حاڵی نەبێو قسەمان دەگەڵ نەکا. دیارە هەورامی لەهجەیەکی دوورتریشە. هەڵبەت پیاوی هەورامی کە سەنعەتکارن زۆر دەگەڕێنو سروشتییە کە لەهجەکانی دیکەش فێر بن. بەڵام سەیر ئەوە بوو ژنو منداڵیش هەموو قسەیان دەگەڵ ئێمە دەکردو لێمان حاڵی دەبوونو ئێمەش لێیان حاڵی دەبووین. یانی بە زمانێکیان قسە دەکرد کە لێیان حاڵی ببین دەنا ئێمە هەورامیمان نەدەزانی. ڕادیۆی دەنگی کوردستانیان دەگرت هەموو بێ گرێوگۆڵ لێی حاڵی دەبوون. ئەوە زۆر تەبیعییە ئەگەر لێ گەڕێین بۆخۆی دەبێتە زمانی ستاندارد.

جا ئێستێ ئێمە مەوجوودییەتی کورد تەنیا لە باشووری کوردستان دەبینین. بەڵام ئەگەر ئەو باشووری کوردستانە زمانێکی یەکگرتووی هەبێ، هیچ گومانم نیە بە ماوەی دوو، سێ ساڵان لە هەموو جێگایەک دەبێتە زمانی خوێندنی کوردی. دەنا ئەو هەلە بەئاسانی بۆ کورد پێک نایە هەموو ڕێکرا بڕیاری لەسەر بدەن. ئەگەر هەر پارچەش زمانێک بۆخۆی دابنێو کاری بە لایەکەی دیکە نەبێ ئیدی ئەوە کورد دەبێتە چوار میللەت.

عەباس کاردۆ: دەڵێن مامۆستا کەم دەخوێنێتەوە. هەر بەڕاستی ئێوانت دەگەڵ خوێندنەوە چۆنە؟ لەمێژە نووسینێشت بەرچاو ناکەوێ، ئەوە بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن جارێکی دیکە ئەوەم گوتوە ئەقریبەن دازیەگرتاوجاوانانە. ئەمن خوێندنەوەم زۆر نەبووە هەر چەند ڕەنگە بۆ ئێستا ڕاست نەبێ چونکی ئێستا پتر دەخوێنمەوە. دەڵێ‌کە دوو شتن کە هیچیان هونەری من نین یان خەتای من نین. بەڵام یەکیان باشەو یەکیان خەراپە. باشەکەیان ئەوە بوو کە بێ ئەدیبیشە وا دەڵێم، بەڵام بیرتیژ بووم. بە ئاسانی شت فێر دەبووم دەماتە بەرم. زیاتر لە ڕێگای بیستنەوە فێری دەبووم. زۆر پێویستیم بەوە نەبوو خۆم بە کتێبەوە ماندوو بکەم. ئەوە شتێکی موسبەت بوو. بەعەرەیەکە کە هونەری خۆمی تێدا نیەو خوداداد‌ی‌یە. ئەوی خەراپیشیان ئەوە بوو کە ئەمن هەتا ماوەیەکی زۆر لە عومری خۆم گوزەراوە- دەکرێ بڵێم هەتا ئەو وەختەی لە نەتیجەی کاری سیاسی‌دا قاچاغ بووم- زۆر بە دەگمەن دەستم وە کتێبی غەیری دەرسی‌و ڕۆژنامەو مەجەللەو ئەوە ڕاگەیشتوە. بۆ خۆم لە دێهاتی لە تێو مەلاو فەقێ‌یاندا خوێندوومەو تەنیا ئەو شتانەم دیوە کە وەک دەرس دەگوتران. ئەو وەختەی زۆر شانسم هەبوو ئەو کتێبەی دەرسم تێدا دەخوێند نی خۆم بوو. دەنا دەکرێ بڵێم لە نیوەی حاڵەتەکاندا حەتتا ئەو کتێبەشم نەبوو. ئەو کتێبانەشم زیاتر بە ئەمانەت وەردەگرت یان ئەگەر ڕەفیقێکم هەی‌بوو لە کتێبەکەی وی کەڵکم وەردەگرت. دیارە بۆ هەموو شتێکیش کەسایەتیی ئینسان لەو دەورانی سەرەتاوە شکڵ دەگرێ. یانی لە سەرەتای لاوەتیمەوە کە دەبوو فێری خوێندنەوەی زۆر بم کتێبێک نەبووە بی‌خوێنمەوە. کتێبە دەرسی‌یەکەشم بۆ خۆشبەختی یان بۆ نەگبەتی وا بوو کە دەرسەکەم دەخوێندو ئاوا تەماشایەکم دەکرد، دەماتە بەرم. ئەوە بە خۆشی‌یەوە خەڵکێکی زۆر لە ژیاندا ماون کە لە ژیانی من شارەزابوون‌و دەزانن ولیە یان نا. بۆیە دوایە کە کەوتوومە نێو ئەدەبی ئیدی مێشکم تەمبەڵ فێر بووە. بەڵێ ئەوە ئیعتیراف پێ‌دەکەم چونکی خەسڵەتێکی خەراپەو دەبێ خەڵکی دیکە خۆی لێ بپارێزن. بەو حاڵەش وەکی گوتم ڕەنگە بۆ ئێستام دروست نەبێ. ئێستا ئەوەندەی بۆم بکرێ کە وەختیشم زۆر نیە. نەک لەبەر کاری زۆر بەڵکوو لەبەر پێوەندی‌یەکان‌و وەزعێکی کە هەمە ڕەنگە وەختم زۆر نەبێ- بەڵام وەختی بەتاڵی خۆم بە خوێندنەوەی ڕۆژنامەو کتێب، بە تایبەتی تەماشاکردنی سایتەکانی ئینتێرنێت پڕ دەکەمەوە. خوێندنەوەم ئێستێ پترە.

عەباس کاردۆ: ئەدی نووسین؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دە واقیعدا نووسینی من وەکوو کتێب غەیری نیو سەدە تێکۆشان هەرچی نووسیمە هیچی بەتاوی خۆم نیە. ئەمن دوو جۆر نووسینم هەبووە. ئەوانەی کە بە شێوەی نامیلکە دەنێو حیزبدا بڵاو بوونەوە. وەکوو مەسەلەن چوار پێنج ڕاپۆرتی کۆمیتە مەرکەزی، یان هێندێک جزووی دیکە کە ڕەنگە بگەنە دە، دوازدەیەک. ئەوانە هیچیان ناوی منیان لەسەر نیە. بۆ ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بە خیلافی ئەحزابی دیکە کە دەڵێن تەحلیلی سکرتێر، لەنێو حیزبی ئێمەدا دەڵێ سکرتێر خوێندوویەتەوە. جاری واش هەبووە

کە مەسەلەن ڕاپۆرتی کۆمیتە مەرکەزی بۆ کۆنگرەی پێنجەم ئەمن نووسیومە بەڵام دوکتور قاسملوو خوێندوویەتەوە کە بە شانازیی دەزانم.

وتاریشم هەروایە. هەموو وتارەکانم ئەگەر حیساب بکەی ڕەنگە دە وتارم نەبێ وەکوو وتار کە ناوی خۆمیان لەسەر بێ. ئەگەر وتووێژی ڕۆژنامەوانی بووە کە دیارە بە ناوی خۆم بووە، یان لە موناسەبەتێکدا قسەم کردووە دراوە بڵاو بۆتەوە ناوی منی لەسەر بووە. ئێستاش ئەگەر کەموزۆر دەنووسم کە دیارە قبووڵی دەکەم کەم دەنووسم. بەڵام کە دەنووسم دیسانەکە بە ناوی خۆم نایانووسمو بڵاوی ناکەمەوە. جا ئەگەر خەراپە ئەوە شتێکی دیکەیە بەڵام عادەتم وا بووە. ئەمن بە ئاسانی دەتوانم بڵێم ئەو شتانەی نووسیومن لەزۆرترین حاڵەتدا ڕەنگە سەتی سێی ناوی منیان لەسەر بێ دەنا هەمووی بە ناوی دیکەن یان بێناون.

عەباس کاردۆ: بۆ ماوەیەکی بەردرێژ نووسەری وتارە سیاسیو کۆمەڵایەتییەکان لە ڕۆژنامەی ئۆرگانی حیزبەکەتدا بوویو زیاتریش وەک سەرنووسەر کارت کردوە. ئەزموونی خۆت لەو بوارە دا چۆن پێناسە دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەزموونی من لەو بارەیەوە بە داخەوە ئەزموونێکی قابیلی لێفێربوون نیە. لەبەر ئەوەی ئەمن فێری نەبووم. ئەوەڵەن لێی ناڕازیم چونکی ئەوەی کردوومە ڕۆژنامەنووسییەکی حیرفەیی نەبووە. لە ڕووی میتۆدی عیلمییەوە فێری نەبووم. بە قاعیدەو قانوون نەبووە. لەپاشان جارێکی بە وتارم نووسیوەو ناوی خۆشمی لەسەرە کە نووسیومە ڕۆژنامەی حیزبی ڕۆژنامە نیە. هەموو شانازییەکم بە ڕۆژنامەی حیزبییەوە هەیە، بە پیرۆزی دەزانم. ئەسڵەن ڕۆژنامەی حیزبی پێشەنگی ڕۆژنامە نووسیی کوردی بووە. ئەوە هەمووی بە جێی خۆی. بەڵام ڕۆژنامە نیە. چونکی مەجبوورە پەیڕەوی لە خەتێکی فکری بکا. مەجبوورە زۆر بەرتەسک بڵاو بێتەوە. ئەسڵەن لە هەموو کوردستاندا عومدەتەن ڕۆژنامەی حیزبی قاچاغ بووە جگە لە ئێستای باشووری کوردستان. ژمارەیەکی کەم دەتوانن بیخوێننەوە. پاشان فکری ژمارەیەکی مەحدوودە. هەر بۆیە ڕۆژنامە نیە.

بۆیەش گوتم قابیلی لێفێربوون نیە چونکی بۆخۆم لە ڕووی فەننییەوە فێری نەبووم هەتا خەڵکی دیکە فێر کەم. تەنیا ئۆگریو عەلاقەو لەعەینی حاڵیشدا ئیحتیاجی حیزبەکە بە کاری من منی کردۆتە ڕۆژنامەنووس یان سەرنووسەری سیاسی. لەو بارەیەوە ئەزموونەکەم ئەگەر بۆخۆم قەزاوەت بکەم، کە حەق نیە ئەمن قەزاوەت بکەم، لە دوو شتانی ڕازیم. ئەوەم قەبووڵە کە وەک ڕۆژنامەنووسێکی فەننی عەمەل نەکراوە کە جێی داخە، بەڵام لە دوو شتانی ڕازیم. یەکیان ئەوەیە هەتا ئەو جێیەی ئەمن وەک سەرنووسەر کارم کردوە سەلاحییەتم هەبووە دەستکاریی زمان بکەم، زمانەکە زمانێکی باش بووە. مەسەلەن وەختێکی ئێمە

ڕۆژنامەیەکی مانگانەمان دەردەکرد کە ئەووەڵی چوار لاپەڕە بوو و دوایە بوو بە هەشت لاپەڕە. ئەوکات لە باشووری کوردستان دەرمانەدەکرد، گەورە نووسەرەکانی کوردی عێراق دەیانگوت ئەو ڕۆژنامەیە بۆیە دەخوێننەوە کوردیی لێ فێر بین. دیارە نووسەری قەڵەمبەدەستی کوردی تێدا بوون. عەرزتان بکەم ئەو وەختی کە هەموومان بەسەر یەکەوە بووین مامۆستا هێمنی شاعیر، ڕووحی شاد بێ، لەباری زمانی کوردییەوە مەسئوول بوو. بەڵام بێ لەخۆبایی بوون ئەمنیش دیار بووم. با ئەوەش بگێڕمەوە:

ساڵی ١٩٧٤ بڕیار درا کە تیمە بەش بین. ئەمن دەچوومە کوردستان. دوکتور قاسملوو دەچووە دەرێ کە مەسئوولی سیاسی بوو. کە دانیشتین باسی ڕۆژنامەی کوردستانمان کرد، دوکتور قاسملوو فەرمووی لێرە بەولاوە لەباری سیاسییەوە با کاک کەریم مەسئوولی ڕۆژنامە بێ کە هەر لە بەغدایە دەردەچوو. لەباری ئەدەبییشەوە با مامۆستا هێمن مەسئوولی بێ. مامۆستا هێمن گوتی بۆ هەتا ئێستاش هەر ئەمن نەبووم؟ دوکتور قاسملوو گوتی بەڵێ ئەتۆ بووی بەڵام واقیعییەت ئەوەیە هەتا ئێستا مامۆستا لێرە بوو. جا بەمنی هەر دەگوت مامۆستا. ڕاستیشی دەکرد مامۆستا هێمن هەمووی بۆ من بەجێ دەهێشت. دیارە هێمن زۆر لەمن

عەباس کارەز: لەنێو حیزبی دیمۆکراتدا ڕەنگە دەیان کەس لەتەنیشت تۆوە دەگەڵ تۆ کاری ڕۆژنامەگەری‌و ڕاگەیاندنیان کردبێ. دەتوانی ئاماژەیەک بەو کەسانە بکەی؟ ئەگەر ئەوەش ناکرێ دەتوانی لە هەر قۆناغەی کەسانێک بناسێنی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە : ناوەکان یەکجار زۆرن بەڵام ئەوەندەی لەبیرم بێ دیارە لە سەرەتادا کە لە ڕۆژنامەی کوردستاندا کارمان دەکردو ئەمن واریدی ڕۆژنامە بووم ئەو کەسانە بوون، ڕەنگە بە تەرتیبی کارە زۆرەکەیان یان گرینگیی کارەکەیان بڵێم. ئەوانە بریتی بوون لە: شەهید دوکتور قاسملوو، مەرحوومی کەریمی حیسامی بوو، بەداخەوە هەموویان هەر مەرحوومن، مامۆستا هێمنی شاعیر بوو، کاک حەمەدەمینی سیراجی بوو، ئەوەی کارەکەی بڕێک کەمتر بوو برادەرێکمان هەبوو بە ناوی عوسمانی یەزدانپەنا ناسراو بە(جەلال میراوەیی)، پاشان لە باری فەنیی‌یەوە کاک مەلا ڕەحمانی کازمی بوو، کاک مەلا حەسەنی شیوەسەڵی بوو.

ئینجا کە هاتووینەتەوە وڵات خەڵکێکی زۆر کاریان تێدا کردوە. بەڵام لەوانەی دەرپێبەرێ‌دا بوون کاک بابە عەلیی میهر پەروەر بووە کاک حەسەنی شەرەفی بووە، هەرچەند بەزمان زۆرو بە مەسئوولییەتیش زۆر بەڵام لەباری بەرهەمەوە کەمتر، کاک مستەفای هیجری بووە، کاک مستەفای شەڵماشی ماوەیەک هەر بەرپرسیشی بوو. پاشان دوکتور شەرەفکەندی کە ماوەیەک وەخت هەر بەرپرسی بووە. ئەمجار ئەوانەی تێی‌دا بوون مەسەلەن بۆخۆت بووی، کاک قادر وریا بووە زۆری دیکەش کە بەڕاستی وەبیرم نایەنەوە. لەوبارەیەوە داوای لێبووردن دەکەم ئەگەر ناتوانم ناوی هەمووان بڵێم.

عەباس کارەز: دەقیق لەبیرتە هەتا کەی کاری ڕۆژنامەی کوردستانت کردوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: یەکێک لە خەسڵەتە خراپەکانم کە دەبێ ئیعتیرافی پێبکەم ئەوەیە: ئێستێ داوام لێبکەی بڵێی کەنگێ چوویە ڕۆژنامەی، کەنگێ چوویە دەرێ، کەنگێ دیسان ڕۆیشتی‌و کەی دیسان چوویەوە نەک ڕۆژو حەفتەو مانگەکانیان تەنانەت ساڵەکانیشیان نازانم ئەگەر بشمەوێ وەبیریان بێنمەوە دەبێ زۆریان بەدوادا بگەڕێم.

عەباس کارەز: ئەی تەکلیف چیە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمنیش نازانم. هێندێک کەس کە زۆر ئەهلی تاقیقن بە خوێندنەوەی وتارو شتەکان دەزانن. مەسەلەن ئێستێ ڕۆژنامەی کوردستان لەو مەرحەلانەدا کە ئەمن کارم تێدا کردوە زۆری وتاری من تێدان. وەکی جارێکی دیکەش باسم کرد ژمارەی وا هەیە هەموری نی منە غەیری خەبەرەکانی. ژمارەی وا

هەبووە زۆری ئی من بووە. بەڵام بە هیچجارێدا ئاچمەوە کەچی ئەگەر وتارەکەم خوێندەوە ئاگەمە ئیبوی دەزانم ئی منە یان ئی من نیە. تەنانەت ئی هێندێک قەڵەمی دیکەش دەناسمەوە. مەسەلەن ئەو وەختەی ڕەحمەتیی هێمن بووە هەموو وتارەکانی دەناسمەوە بە سەبکەکەی‌را. ئی دوکتور قاسملووی دەناسمەوە. ئی دوکتور شەرەفکەندی دەناسمەوە. ڕەنگە ئیحتیمالێکی کەمی هەڵەکردن هەبێ بەڵام ئی زۆریان دەناسمەوە.

عەباس کاروان: بەڵام خەڵک چۆن ئی تۆ بناسێتەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: جا خەڵکیش عەرزم کردی ئەوانەی کە نووسینی خەڵکی دەخوێننەوە ڕەنگە بی‌ناسنەوە. دیارە خۆ هەموو کەس نای‌ناسێتەوە. بۆم باس کردی کە لەسەر قەبری دوکتور قاسملووی قسەم کرد بە ناوی کاک حەسەنی شەرەفی بڵاو بۆوە. بەڵام بەشێک لە خەڵکەو ڕەنگە یەکێشیان بۆخۆت بووبی ناسیبوویانەوە کە ئی منە.

عەباس کاروان: لە نووسیندا زیاتر گرینگیت بەچی داوە؟ بابەتی جێگای باس، ناو، نێوەرۆک، بواری زمانەوانی، یان تەبلیغات؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: چونکی بەشی زۆری نووسینی من سیاسی بووە، سروشتی‌یە کە نێوەرۆک‌و گرینگیی مەسەلەکە بۆمن بە نیسبەتی ئەو ڕۆژەو ئەو هەلومەرجە لەبەر چاو بووە. لەباری تەبلیغاتیشە دیارە پیاو دەبێ سەعی بکا تەبلیغ لەدژی دوژمنی خۆی‌و بە قازانجی سیاسەتەکەی خۆی بکا. یانی هەموو نووسینێکی سیاسی تەبلیغە بۆخۆت‌و بیروباوەڕت، جا فکرەکە شەخسی‌یە یان سیاسی‌یە، یان تەبلیغە لە دژی دوژمنێک کە پێتوایە مافەکانی تۆی پێشێل کردوە. یان ئیحتیمالەن تەبلیغە زیدی ئەفکارێک کە دەگەڵ ئەفکاری تۆ یەک ناگرێتەوە بەڵام شەرت نیە کردەوەیەکی دوژمنانە بێ. لە عەینی کاتدا هەمیشە هەوڵم داوە نووسینی من نووسینێکی ڕەوان بێ‌و ئەگەر کرا ئەدەبیش بێ. یانی قەتعەیەکی جوانی ئەدەبی لی‌دەرچێ کە ئەوە هەمیشە ئاسان نیە. ئەوە نە کاری هەموو کەسەو نە بۆ ئەو کەسانەش کە لە توانایاندا هەیە کاری هەموو وەختانە، چونکی کارەکە بڕێک زەحمەترە. بەڵام ئەوە لانی کەم بۆ من زۆرجار زەحمەت نەبووە کە قەڵەمەکەم وا بێ ئەوەی دەیڵێم خەڵک بە ئاسانی لێم حاڵی بێ. لەو بارەیەوە شاهیدیی هێندێک کەسی شارەزام هەیە. یانی کەسانێک کە دەتوانی ئیستینادیان پێ بکەی.

مەسەلەن کتێبی حەمەدۆکم بە دیاری بۆ دۆستێک ناردبوو کە کوردیی خەراپ دەخوێندەوە. ئەویش کە دەستی بەخوێندنەوەی کردبوو، پێی خۆش ببوو. هەمووی خوێندبۆوەو پاشان لەپاریسێ بۆ ڕەحمەتیی هەژاری باس کردبوو. هەژار چووبووە پاریس‌و ئەویش موقیمی پاریس بوو. گوتبووی بە حەمەدۆکی عەبدوڵڵای حەسەن

زادە- حەمەدۆک نی من نیە بەڵام وای گوتبوو- فێری خوێندنەوەی کوردی بووم. ئەویش گوتبووی ڕاست دەکەی. زۆر کەس دەڵێ لە خوێندنەوەی کوردیی فلان کەسی فێری خوێندنەوە بێ چونکە خوێنەری ماندوو ناکا. نووسینەکەی ئەوەندە ڕەوانە کە خەڵکی ئەمیەڵ و کوردی نەخوێنێ وەکوو تۆش فێر دەکا. دیارە شۆخیی دەگەڵی هەبوو. جا ئەو دۆستە دەنامەیەک‌دا بۆی نووسیبووم کە کتێبەکەم ئاوا خوێندۆتەوەو پاشان دەگەڵ هەژاریم باس کردوەو ئەویش ئاوای گوتوە. یانی هەوڵی ئەوەم داوە ئەگەر مەتڵەبەکە ئەدەبی نیە، لانی‌کەم زەوانو ئاسان‌فەهم بێ. پێموایە خەڵک نابێ مەجبوور بێ چوارجار بگەڕێنەوە سەر نووسراوەیەک هەتا بزانن نووسەر دەڵێ چی.

عەباس کاردۆ: لەبیرتە باشترین و خراپترین نووسینت چ بوون؟ قەت وا هەڵکەوتوە لە نووسینێکی خۆت پەشیمان بوویتەوە؟ ئەگەر بووە بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە شتی وام لەبیر نەبێ کە لە نووسینێک بە موتڵەقی پەشیمان بووبمەوە، بەڵام دەتوانم بڵێم زۆرتری نووسینەکانم وەختێکی پێیاندا چوومەتەوە هەڵکەوتوە کە لە نووسینی ڕستەیەک یان بەکار هێنانی وشەیەک پەشیمان بووبمەوەو گوتوومە ئەگەر ئێستا نووسیبام جۆرێکی دیکەم دەنووسی. پاشان بۆ باش و خراپی ڕەنگە ئینسان بۆ خۆشی تێبگا کە وتارێکی باشترە یان شاعیر بزانێ شێعرێکی باشترە. بەو حاڵە پێموایە نووسەرو شاعیر بۆخۆیان حەکەمێکی باش نین. حەکەمە باشەکە خەڵکە. مەسەلەن ئەمن دیومە یەکێک وتارێکی نووسیوە. یان بۆخۆشم ڕێ‌کەوتوە وتارێکم نووسیوە پێم وتارێکی زۆر سادەو عادەتی بووە. کەچی ئەماشا دەکەم خەڵک پێی جوانە. دەنگ دەداتەوەو دەپرسن ئەوە کێ نووسیویەتی. ڕەنگە پێچەوانەی ئەوەش ڕووی دابێ. بۆیە پێموایە ئەو حەکەمیەتە نەدەینە دەست نووسەرو شاعیرو ساحیب مەتڵەب. قەزاوەتەکە بەخەڵکی بسپێرین.

ئەوەندەی بۆ من دەرکەوتوە، خەڵک لە نووسینی من وەکوو نووسینی زمانی کوردی ڕازین. وەکوو ئیوەرۆکی سیاسیی مەتڵەبەکە دیارە یەکێک بەدڵیەتی و یەکێک بەدڵی نیە. بەڵام ڕەنگە لە باری نووسینی کوردی‌یەکەیەوە ئەمپیستبێ کە خەڵک سەرکۆنەی بکا. جاری وا هەبووە ڕەخنەم لێ گیراوە کە وشەی عەرەبیم بەکار هێناوە، حەتتا بەنامە بۆم هاتبوو کە دەڵێ لەو وتووێژەدا ئەمن شێستو چوار(٦٤) جار وشەی عەرەبیم بەکار هێناوە. گوتراوە ئەوە لەتۆ چاوەڕوان ناکرێ. ئەمنیش جوابم بۆ نووسیەوە کە ئەوە وتووێژێک بووە بۆ لێک‌حاڵی‌بوون بەتایبەتی لە باری سیاسی‌یەوە. ئەمنیش دەو وەختەی‌دا ئامەوێ کوردیی فێر کەم. دەمەوێ مەبەستەکەمی باشتر تێبگەیەنم. لە وتووێژ بە زمانی کوردیی‌شدا زۆر وشەو زاراوە هەن کە کوردیی ڕەسەن نین. بەڵام ئەوەندە بەکار هاتوون کە لە کوردی‌یەکەیان کوردیترن. زۆر جارم گوتووە هەر ئێستاش

دووپاتی دەکەمەوە کە "سەعات"م هەزارجار لە "کاتژمێر" یان "دەمژمێر" پێ کوردیترە. برۆ بە نێو دێهاتییانی نەخوێندەواردا بگەڕێ، سەدجار بڵێ دەمژمێر کەس نازانێ باسی چ دەکەی. بەڵام بڵێ ئەوێ سەعات چەندە دەسبەجێ جوابت دەدەنەوە. یان مەسەلەن کتێبیان کردۆتە "نێنووس" و قەڵەم بۆتە "پێنووس" و ئەو شتانە. جا بۆیە نووسیبووم بەشێکیان هەر ئەوانەن بوونەتە مڵکی کوردو کورد چاکتریان تێ‌دەگا. بەشێکیشیان ئەوەیە ئەو دۆستەی وتووێژی دەگەڵ کردووم ئاوا تێبەگاو ئەمنیش دەمەوێ بزانێ دەڵێم چی، نامەوێ کوردیی فێر بکەم.

عەباس کاردۆ: لە یەکەم ساڵەکانی دوای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی‌دا حیزبی دێموکراتی کوردستان دەستی بەکاری فێرکردنو بارهێنانی منداڵانی کورد بەزمانی خۆیان کرد. لەو بوارەدا کتێبی کوردی چاپ کراو زۆر مامۆستا ئاموزیش دران، بۆ خۆت لەو بوارەدا چ نەخشێکت هەبووە چەندە توانیت خزمەت بە زیندووکردنەوەی زمانەکەمان بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو کارە زیاتر کاری پسپۆڕانی بواری پەروەردەیە نەک ئەوە کە یەکێک داخرا

نوختەیەکی لەسەرەوە بۆ دابنێ دەبێتە (تا). نوختەکەی لە خوارێ دابنێ دەبێتە (با). لەجیاتی یەک نوختە دوو دانەی لە خوارێ دابنێ دەبێتە (یا). دوو نوختەی لەسەرێ بۆ دابنێ دەبێتە (تا). سێ نوختەی لە خوارێ بۆ دانێ دەبێتە (پا). بەڵام بەر هەمزەیەوە دەبێتە (ئا). باشە بۆ لە هەموو حاڵەتەکاندا دوو پیتە بەڵام ئەو یەکەیان-دا یەک پیتە؟ جا ئێمە لەسەر ئەو سیستەمەمان دانابوو کەچی کە بۆیان ئاردینەوە بە خەتی درشت و جوان نووسیبوویان و کاریان لەسەر کردبوو. ئەو وەختی پیتی کۆمپیوتێری نەبوو، عەکسیان دەگەڵ دانابوو. بەڵام سیستەمەکەیان گۆڕیبوو و دەستکارییان کردبوو. ئێمەش دەستکاریمان نەکرد و هەر بەو جۆرە لە بەیرووت دامان چاپی بکەن، هەر بۆخۆشم دام بە چاپ کە ئەوەش خۆی داستانێکی هەیە.

چەند مانگی پێڕا خرا چاپیان نەکردبوو. دوایە ئەمن چووم وەرمگرتەوە چاپم کرد. لە هەوەڵەوە قەوڵ وابوو فەلەستینییەکان بۆمان چاپ بکەن. لە نێو فەلەستینییەکانیشدا پیاوێکی ناسراو هەیە کە وەختێکی سەفیری فەلەستین لە تاران بوو بە ناوی "هانی الحسن". دەیتیشدا چاوم پێی کەوت گوتم بۆ چاپ نەکرا؟ دیارە ببوو بە دۆستی ئێران ئەک بەڵێنی ببوو بە پیاوی ئێران. جا قەول وابوو بە خەرجی خۆشیان بۆمان چاپ بکەن. گوتی وەڵڵا ئەوە داومانە بە ڕەقابە. گوتم ڕەقابەی چی و گەزی چی و جاوی چی؟ ئەوە کتێبێکە لە لوبنان هەر کەس نای بینێ. لە عێراقیش کەس نای بینێ. لە ئێرانیش کەس نای بینێ. ئەوە کتێبێکە بۆ بزووتنەوەی کورد و لە ناوچە ئازادەکانی کوردستاندا دەخوێندرێ. ئاچێتە فەلەستینیش و کەسیش نای ناسێ. گوتم کتێبەکە ماوە؟ گوتی بەڵێ چۆن نەماوە. گوتم بێنە بەدوە. پێموایە هەر تەنیا بۆیە ڕای گرتبوو نەک بەڵێنی لەسەر خەرجێک کە تێی دەچوو، بەڵام لەبەر ئەوەی کارێکی ناوای بۆ ئێمە نەکردبێ، ئەوەکوو ئێران پێی ناخۆش بێ. بۆیە کتێبەکەم وەرگرتەوە و بردم لە چاپخانەیەک دامنا گوتم بۆم چاپ بکەن. ڕۆژی شەممە بوو دام بەوان. پەنجا هەزار(٥٠٠٠٠) نوسخەشم لێ چاپ کرد. ڕۆژی شەممەی ئایندە کە چووم بەرێیان کردبوو بۆ بەغدایە، چونکە قسەم دەگەڵ کردبوون هەتا وەنان بۆ بەرێ کەن. تەنیا یەک، دوو جڵدیان ڕاگرتبوو کە بی بینم. ئەوی دیکەیان هەموو بەرێ کردبوو.

لەپاشان کە کتێبی کوردی بۆ ساڵی دووهەم نووسرا ئەو وەختە بوو کە ئێمە بەرەبەرە هاتبووینە ئەوەی ناوچەی ئازاد لەدەست بدەین. دەفتەری سیاسی ببوو بە دوو بنکە، ژمارە یەک و ژمارە دوو. ئەمن ئەو کات لە دەفتەری سیاسیی ژمارە یەک بووم لە مەنتەقەی "پاراستان" و "ئەڵۆسە" لە ناوچەی ڕەبەت. دەفتەری سیاسیی ژمارە دووش کە دوکتۆر قاسملوو و دوکتۆر سەعیدو ئەوانی دیکەی لێ بوون لە ناوچەی "ئالان"ی بوو. ئەمن و کاک جەلیل لە دەفتەری ژمارە یەک بووین. دۆستێکی فازیلمان - کە ئێستێ لە ئێرانێیە بۆیە ناوی نابەم-، کتێبەکەی نووسیبوو. کە پێشانی دوکتۆر قاسملووی دابوو دوکتۆر گوتبووی ئەوە کاری من نییە دەبێ پێشانی فلانکەسی بدەی، یانی ئەمن. بۆیە هات و لەوێ لە ئەڵۆسەی دانیشتین، پێموایە سێ ڕۆژ،

چوار ڕۆژی خایاند هەتا پێی‌دا چووینەوە چونکی زۆر بوو. دەستکاری‌یەکی زۆری کرا لەباری زمانی کوردی‌یەوە. لەبارێکی دیکەشەوە کە کاری منیش نەبوو بەڵام زۆر ئاشکرا بوو کە دەبێ بیکەی، بۆیە بە مەجبووری کردم. زۆر درێژ بوو. تەقریبەن دەکرێ بڵێین مەتڵەبەکان ئەگەر تێکڕا بی‌گرین تێزێک بە نیوەی لێ فڕێ درا. بێجگە لە ئاڵوگۆڕی کەلیماتو ڕستەو شتی وا ئەویش هەر کرا. هەر وەکی عەرزم کردی ئەو پیاوێکی فازیل بوو و ئەو کارە هەر بەوی دەکرا بەمن نەدەکرا. بەڵام هەموو مولاحەزەکانی قبووڵ کردن.

لە ئاخری‌دا قسەیەکیشمان لەبەین‌دا ڕەدووبەدڵ بوو کە پێم‌خۆشە ئەویش باس بکەم. کە لێی‌بووینەوە گوتم ئەو تێبینی‌یانەت پێ‌چۆن بوون؟ گوتی زۆر سوپاس زۆرم پێ باش بوون. هەر ئەوەشە کە هەمووم قبووڵ کردوون. ئەگەر پێم باش نەبان قبووڵم نەدەکردن. گوتم جا ئێستا ئەمن قسەیەکم لەسەری هەیە. گوتی چیە؟ گوتم پێموایە ئێستا ئەو کتێبە پاش ئەو دەستکاری‌یانە کتێبێکی خراپی سالی یەکی دانیشگایە نەک کتێبێکی چاکی دەوری سەرەتایی. گوتی بۆ؟ گوتم ئەتۆ بۆخۆتت نووسیوە. ئەتۆ ئەهلی فەزڵو زانینو ئەوەی. کتێبی دووهەمی منداڵان نابێ پایەی عیلمیی ئەوەندە لەسەرێ بێ. دەبێ سادە بێ‌و لە توانای زیهنی وانیشدا بێ. جا بەڕاستی کتێبەکەی لەباری نووسینو شتی ئاواوە کتێبێکی باش بوو بەڵام قورس بوو. بۆیە وای لێ‌هات کە هاتینە ئێرە زۆر زوو وازمان لێ‌هێنا. یانی لە هەرێمی کوردستان وازمان لێ‌هێنا هەر لەبەر قورسی‌یەکەی دەنا مەتڵەبەکەی باش بوو. ئەوجار بۆ پۆلی یەکەم تێ خۆمانمان دەدا بە منداڵان بێ‌خوێنن بۆ پۆلی دووهەم تێ باشووری کوردستانمان دەدانێ، چونکی ئەوەی ئێمە لە کتێبی پۆلی سێهەمیشو چوارەمیش قورستر بوو.

پێوەندی دەگەڵ کەسایەتی‌یەکان

عەباس کاردۆ: مامۆستا دەکرێ باسی پێوەندی‌یەکانت دەگەڵ کەسایەتی‌یە سیاسی‌و کۆمەڵایەتی‌یە جۆراوجۆرەکان بکەی‌و ئەگەر بکرێ ناویشیان بێنی؟ یان ئەو سەفەرانەی کردووتە‌و ئەو دانیشتنانەی هەتبوون کە دیارە دەزانم دوورودرێژ دەبێ بەڵام ئەگەر بکرێ ئاماژە بە هێندێکی گرینگیان بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە ئەکەمەر کاری من کاری کەس نیە بەرۆژێک‌و دوو ڕۆژو تەنانەت بە مانگیش تەواو نابێ. چونکی بەتایبەت پێوەندیی کۆمەڵایەتی ڕەنگە هەر لە منداڵی‌یەوە دەست پێ‌بکا. خۆ پێوەندیی کۆمەڵایەتی هەر شەرت نیە دەگەڵ کەسایەتی‌یە پایەبەرزەکان بێ، پێوەندیی کۆمەڵایەتی ئەگەر لەماڵێ ترازا دەگەڵ دراوسێکەشەو دوایە بەربڵاوتر دەبێ. ئەوە کارێکی گرانە بەڵام دنیای سیاسەت دەرفەتێکی دیکە بۆ ئینسانی دەڕەخسێنێ. بەتایبەت ئەگەر لەو دنیایەدا یەکێک ڕێی کەوتە تورگانەکانی ڕێبەرایەتی. بۆیە ئەمن لەو بارەیەوە دەگەڵ زۆر کەسایەتیی کوردو ئێرانی‌و عەرەب‌و خاریجی ناشنایەتیم پەیدا کردوە. ئەو ناشنایەتی‌یە جاری وا بووە تەنیا بەدیدارێک یان دوو دیدار تەواو بووە، جاری واش بووە بووەتە پێوەندی‌یەکی زیاترو تەنانەت هەتا ڕادەی ئەوە کە بتوانی پێی بڵێی دۆستایەتی چۆتە پێشێ. لەنێو ئەوانەدا ئەگەر بمەوێ باس بکەم پێموایە بەجۆرێک لەجۆران لەجێ‌یەکی دیکەدا باسی هێندێک کەسایەتیی ئەدەبی‌و بەتایبەت شاعیرمان کرد. بەڵام ئەگەر بێمە سەر کەسایەتی‌یە سیاسی‌یەکان پێمخۆشە لە حیزبەکەی خۆمەوە دەست پێ‌بکەم. چونکی ئەوانیش کەسایەتیی سیاسیی گەورەن. ئەوە بەداخەوە زۆرجار وەبیر نایەتەوە.

مەسەلەن هەر لەدنیای سیاسەتدا بووە ئەمن ئەگەر بە تەرتیبی ناسینیان باس بکەم دەگەڵ کەسایەتیی وەکوو مەلا ئاوارە، ئەحمەد تۆفیق یان سەید عەبدوڵڵای ئیسحاقی، سولەیمانی موعینی، سمایلی شەریفزادەو بەگشتی زۆربەی تێکۆشەرانی ساڵەکانی ٤٦-٤٧ ناشنا بووم. ئەوجار دەگەڵ کەسایەتیی گەورەی وەکوو دوکتور قاسملوو، کەریمی حیسامی‌و لەڕاستیدا هەموو ڕێبەرانی حیزب ئەوانەی بوون‌و هەن ناشنا بووم. ئەوانە هەر وەک نموونە باس دەکەم ئێستا ئەگەر ناوێک باس ناکرێ بەو مانایە نیە لەبەر چاو نەبێ. دیسان وەک جەلیل گادانی، حەسەن ڕەستگار، حوسێنی مەدەنی، فەتاحی کاویان هاشمی کەریمی، مستەفای هیجری، سەید سەلامی عەزیزی، بابە عەلی میهرپەروەر، عەبدوڵڵای شەریفی‌و زۆری دیکەش.

لە نێو ڕێبەرانی کوردی غەیری حیزبی، جاری هەر لە وڵاتدا تەقریبەن دەگەڵ بەشی هەرە زۆری ئەوانە کە دە سازمانەکانی دیکەدا هەبوون ئاشنا بووم. دەگەڵ هێندێکیان هەر وەک پێوەندیی سیاسیو دەگەڵ هێندێکیان پێوایە دەخۆڕا دەبێنم بڵێم دۆستایەتیمان پەیدا کردوە. بەتایبەتی ئەوانەی ئێستا هەن وەک سەید برایمی عەلیزادە، کاک عەبدوڵڵای موهتەدی، کاک عومەری ئێلخانیزادە، کاک حوسێنی یەزدانپەنا. یەکی وەک مامۆستا مەلا شێخ جەلالی حوسێنی، مامۆستا مەلا خدری عەبباسی، مامۆستا مەلا شێخ عیززەددین هەرچەند وەک ڕێبەری حیزبێکی سیاسی نەبوو، بانی دەگەڵ هەموویان. پاشان ڕێبەرانی کوردی دەرەوەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەگەڵ شەخسییەتە گەورەکانیان ئاشنا بووم. ئەگەر بەهۆی ئاویان بەرم ڕەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی، دوو ڕێبەری ئێستای کورد، مام جەلال تاڵەبانیو کاک مەسعوود بارزانی. لەپاشان کەسانی دیکە لەو حیزبانەدا. تەقریبەن هەموو ڕێبەرانی پارتی لە تۆتاڵێکدا نەمن لێیان نیزیک بووم ناسیومن. بەتایبەتی ئەوەی زۆرم دیون خوالێخۆشبوو سەیدا ساڵح یوسفی، کاک سامی عەبدولڕەحمان. ئەوانەی ئێستێ بەخۆشییەوە لەژیاندان کاک حەبیب موحەممەد کەریم کە سکرتێری پێشووی پارتی بوو، کاک عەلی عەبدوڵڵا کە ئێستاش هەر لەژیاندا ماوە هەرچەند بێتاقەتە، کاک ئازاد بەرواری، کاک

دیکە پێوەندیی تەلەفۆنی. ئەو پیاوە زۆریش شوجاع بوو. چەندجار هەر پەیامی پیرۆزبایی بۆ کۆنگرە دەنارد کە چاپیشمان دەکرد. جارێک لێیپرسی چاپی بکەین. گوتی جا ئەمن پەیامم بۆ کۆنگرەی ناردوە هەتا چاپی بکەن یانی چی ئەتۆ دەپرسی. ئەمنیش هەروا قسەم دەکرد کە گۆیا ئەوەی گوێی لێیە نەزانێ دەگەڵ کێ قسە دەکا. گوتی ئاغای حەسەنزادە ئێستێ لەوێ گوزمارە قسەی خۆت بکە. دەزانم ئەو تەلەفۆنە گوێی لێدەگیرێ، بەڵام ئەتۆ قسەی خۆت بکە. هاشمی سەباغیان بوو، سەحابی کە ئەوانە جوزوی هەیئەتی دەوڵەت بوون بۆ وتووێژ. هەروەها ئەوانەی لەدەرەوەن وەکوو ئاغای مەتین دەفتەری، عەبدولکەریمی لاهیجی، عەلیڕەزا نووریزادە، مەهدیی تیهرانی، کامبیزی ڕووستا، حەسەنی شەریعەتمەداری، باقری مونیمیی، حەسەنی حیسام پەرویزی نەویدی، هەژیری تەیموورپان مرحەممەدڕەزا شالگوونی، نازانم یەکجار زۆرن کە ناوەکانیانم بۆ باس ناکرێن ئەو شەخسییەتە سیاسی و ئەدەبییانەی ئێرانی کە دیومن و ئاشنا بووین.

لە عەرەبانیش دەگەڵ زۆر شەخسیاتی سیاسییان دانیشتووم ناسیومن کە ڕەنگە ناوی هەموویان نەتوانم باس بکەم یان مەسڵەحەت نەبێ ناویان بەرم. هەر لە عێراقیی دەگەڵ زۆر کەسیان دیدارم هەبووە ڕەنگە نەبوویتە حەددی دۆستایەتی. بەتایبەت ئەوانەی حیزبی شیوعیم لە نێزیکەوە دیتوون. لە عێراق مەسەلەن سەددام حوسێنم دیوە بەحوزووری. ئەحمەد حەسەن بەکرم بە حوزووری دیوە کە دیارە تێ ڕۆی بەکەمی بوو. هەر دە مەجلیسەکەیدا دانیشتین، کۆنفرانسێک بوو لەسەر نەوت گیرابوو. ئەو هەیئەتانەی بەشدار بوون داوەت کرابوون بۆ دیدار دەگەڵ سەرۆک کۆمار. هات دەکۆنفرانسەکەشدا قسەی کرد بە عموومی، بەڵام هەیئەتەکانی دەعوەت کرە بۆ کۆشکی سەرکۆماری. لەوێ ئەمن و مەرحوومی دوکتور قاسملوو بەشدار بووین. بەڵام دەگەڵ سەددام حوسێنی دەخزمەت دوکتور قاسملووی‌دا بە تەفسیل دەگەڵی دانیشتین و قسەمان دەبەینێدا ڕەدوبەدڵ بوو. یانی نەک هەر دوکتور قاسملوو ئەمنیش قسەم کرد. دەگەڵ شەخسیاتی فەلەستینی زۆر دانیشتنم هەبووە وەک مەرحوومی یاسر عەرەفات. بەداخەوە هەموو ڕۆیشتوون. ئەبوو ئەیاد، ئەبوو جیهاد، هانی الحسن چەند جار دیوە. لە ئاراشیم هەر دیوبوو لە بەیرووتیم هەر دیوە. زۆر کەسی دیکەیانم دیون و ناسیومن.

لە دنیای دەرەوەی وڵاتانی عەرەبییش شەخسیاتی گەورەی وەکوو پییەر مۆرۆوا کە ماوەیەکی زۆر ڕەئیسی ئەنتێرناسیونالی سۆسیالیست بوو. لە پاشانیش وەختێکی سەرۆک وەزیری فەڕانسەی بوو، لیۆنێل ژۆسپەن هەروا سەرۆک وەزیری دیکەی فەڕانسەی بوو کە دیدارم دەگەڵی بووە. مادام میتڕان وەک دۆستی نێزیکی کورد چەندین جارم دیوە. بێرنارد کۆشنێر کە هەر زۆرمان لێ نێزیک بوو، ماسیمۆ دالیما سەرۆک وەزیری ئیتالیا، فیلیپی گۆنزالێس سەرۆکی پێشووی حیزبی سۆسیالیستی کرێکاری و سەرۆک‌وەزیری پێشووی ئیسپانیا، دوکتور گرانتژان سەرۆکی پێشووی ڕێکخراوی پزشکانی جیهان لۆرد ئێقبووری بەرپرسی

کۆمیسیۆنی مافی مرۆڤی مەجلیسی لۆردانی ئینگلستان لێرەش دیسان هەر وەک گوتم هەمووم وەبیر نایەنەوە شەخسیاتی زۆری ئورووپایین کە مولاقاتم کردوون یان دەگەڵیان ئاشنام. هەر سەرۆک کۆماری ئێستای ئوتریش، دوکتور هانس فیشێر کە چەندجار لە نیزیکەوە دەگەڵی دانیشتووم. ئەوانەش سەر لەدەیان بگرە سەدان کەس دەبن. ئەوە دنیای سیاسەتە دەگەڵ هەموو کەند و کۆسپەکانی، ئەو دەرفەتەش بۆ ئینسانی دەخولقێنێ کە ئەو هەموو خەڵکەی ببینێ و بناسێ.

عەباس کارەوژ: ماموستا بۆ چەند وڵات سەفەرت کردووە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەویش ڕەنگە بە ئاسانی وەبیرم نەیەتەوە. لە وڵاتانی عەرەبی، جگە لە عێراق کە زۆری لێ بووم، ئوردون، سووریە، کوەیت، لوبنانم زۆر دیوە. بەعبووری میسریشم دیوە. بەڵام وڵاتانی دیکەی دەرەوە، زۆربەی وڵاتانی ئورووپای غەربیم دیون، دەکرێ بڵێم هەموویانم دیوە. باسی شووروی و ئەفغانستانیشم کە پێشتر کرد. لە وڵاتانی ئورووپای ڕۆژهەڵاتی پێشوو بولغارستان و چێکوسلوڤاکیم دیون، جارێک بۆ کۆنگرەی ئەنتەرناسیونال سۆسیالیست چوومە ئەمریکا. کۆنگرەکە لە نیویۆرک بوو کە هەر لەوێش بووینە ئەندامی ئەنتێرناسیونالی سۆسیالیست. دوایەش چوومە واشینگتۆن و لەوێش هێندێک دیدارم بوون. ئەوێش دیوید وێڵچ کە لە چەند دەورەدا جێگری وەزیری خاریجە بوو چاوم پێی کەوت. کەسانی دیکەشیانم بینی، جارێک چوومە ئارژانتین دیسان هەر بۆ کۆبوونەوەی ئەنتێرناسیونالی سۆسیالیست، هاتوومە ئوستڕالیای تۆش. ڕەنگە جێگای دیکەش هەبن بەڵام لەبیرم چووبن باسیان بکەم.

عەباس کارەوژ: ماموستا لەو کەسایەتییانەی ناسیوتن و دەگەڵیان بوویە دۆست کامیانت زۆر وەبەر دڵی کەوتوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەبوو لە نێو شەخسیاتی ئەنتێرناسیونالی سۆسیالیستدا حەتمەن ناوی لۆئیس ئەیالام بردبایە کە لەبیرم چوو. ئەو ماوەیەکی زۆر سکرتێری ئەنتێرناسیونالی سۆسیالیست بوو و ئێستاش هەیە کە زۆرم دیوە و زۆریش دۆستانە بەر خوردی کردوە. وەکوو خۆشەو وەکوو حیزبیش. مەسەلەن جالیبە پێش ئەوەی ئێمە ببینە ئەندام لە ئەنتێرناسیونال سۆسیالیستدا ئیجازەیان دا کە ئەمن قسەم هەبێ. ئەوە زۆر کەم هەڵدەکەوێ، ئاخر کاک مەسعوود بارزانی چەند جاری قسە کردوە بەڵام مەوقیعییەتی وی دەگەڵ منی حیزبی دیموکرات فەرق دەکا. ئەو حاکمی وڵاتێکە. بەڵام ئەوەندە ئێزیکایەتییان هەبوو کە ئیجازەیان دا ئەمن قسە بکەم، بۆیە ئەمن چەندجار لە کۆبوونەوەکانی ئەنتێرناسیونالی سۆسیالیستدا قسەم کردوە.

ئەوجار لەباری شەخسییەتەکانەوە هەر یەکەی دەبێ لەبارێکەوە سەیری بکەی. بەڵام زۆرم حەز لە سۆسیالیستی لاچوو لەتیمر ئەوەی بوو قەسەمتی چوویتەوە سەری. بەڵام لە هەتمان کۆنگرەدا کە لاچوو، هەڵیان-بژارد وەک سەرۆکی ئیفتیخاری. وەکی بزانم ئەو عینوانەی هەتا ئیستێش هەر هەیە. دەنا وەکی عەرزم کردی هەرکام لە شەخسیات بیگری بۆخۆی جەزابییەتی خۆی هەیە.

عەباس کاردۆ: لەژیانتدا کێ یان چ شتێک زۆری ناڕەحەت کردووی؟ هەڵوێستت چ بووە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ناکرێ لەژیاندا شت نەبێ پیاو پێی ناڕەحەت بێ. بەڵام بۆ ئەفراد بە دروستی نازانم ناوی هیچ کەس بەرم. ئەوەی دەمەوێ باسی بکەم دوو شتە. یەکیان ئەوەیە، زۆرجار موخالەفەتێکی کە دەگەڵ من کراوە لە ناڕوونیی مەوزیعو تێنەگەیشتنی بیروبۆچوونی من بووە. تەنانەت زۆرجار لە ژیانمدا ڕێ-کەوتوە کە یەکێک بەناحەق لەمن تۆراوە. چووم داوای لێبووردنم لێ کردووە بۆم تەوزیح داوە. ئەوی دیکە کە کارم بەوەی نیە کێ باوەڕ دەکاو کێ باوەڕ ناکا، بۆ ویژدانی خۆم دەڵێم دەگەڵ ویژدانی خۆشم سادقم، ڕەنگە زۆریش ناسروشتی بێتە بەرچاو. لە ژیانمدا هەڵکەوتوە یەکێکم خۆش نەوێ. بەڵام لە ژیانمدا ڕقم لە هیچ کەس نەبووە. هەر لە هیچ کەس. ئیستێ ڕقم لە ئەحمەدەدی‌نژاد ی نیە. چم بۆ بکرێ دەیکەم بۆ ئەوەی شەڕی ئەحمەدی‌نژادی لەسەر خەڵکی ئێرانێ کەم بێتەوە. بەڵام وەکوو ناخۆشەویستی، ڕقی خۆم نەکردۆتە عەمباری ڕقی هیچ کەس. زۆرم پێ‌خۆشە دڵم خەزێنەی خۆشەویستیی هەمووان بێ. هەموو منداڵی دنیایەم خۆشدەوێن. هەموویان جا نی هەرکەس بێ، یان سەر بە هەر نەتەوەیەک بێ. دۆستایەتیم دەگەڵ زۆر کەس هەیەو هەر وەک گوتم پێم‌خۆشە دڵم گەنجینەی خۆشەویستیی هەمووان بێ. بەڵام ئیدی ڕقم عەمباری ڕقی هیچ کەس نیە. یەکێک دەتوانێ دەرکی بکا یان دەرکی نەکا، ئەوە مەسەلەی خۆیەتی. بەڵام دەگەڵ خۆم دەگەڵ ویژدانم دەگەڵ میللەتم دەگەڵ خودای خۆم سادقم.

عەباس کاردۆ: بۆ چ شتێک زۆر بەداخ بووی؟ هەبووە کارێک بکەی و دواییە لەناخی دڵەوە لێی پەشیمان بی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: لە جێیەکی دیکەدا باسم کرد، گوتم تسمیەکم کردوە هەتا دەمرم لەسەر دڵم مەراقەو زۆری لێ‌پەشیمانم. بە بێ مەورید ناتوانم باسیان بکەم. بەڵام هەرکات مەوریدێک بێتە پێشێ کە بزانم وەختی خۆی خەراپ بووە ئیعتیراف پێ‌دەکەم پێشم وایە ئەوە شوجاعەتە. لەزیمنی ئەو باسانەدا پێموایە تێ گەیشتی

کە ئەمن ئەگەر شتێکم کردبێ‌و ئێستاش باوەڕم پێی هەبێ باسی دەکەم، جا کێ پێی خۆشە یان پێی ناخۆشە کەیفی خۆیەتی. مەسەلەن گوتم بەیاننێک کە لەبارەی گرووپی حەوت کەسی‌یەوە بڵاوەمان کردەوە بەناوی حیزب بوو بەڵام ئەمن نووسیبومە. ئەوکاتیش پێم وابوو کارەکەیان خەراپ بوو و ئێستاش هەر پێموایە خەراپ بوو، بەڵام زۆرجاریش بووە کەسێک هێندێک شتی بووە کە خەیاڵی خۆیەتی. مەسەلەن ئێ وا هەیە ژیانی تەرخان کردووە بۆ موخالەفەتی من. هەرچەند دەکەم دەکرێنم نازانم بۆ؟ بۆ وێنە هەر ئەو کابرایەی ئەمڕۆ وتارێکت دەموقابیلدا نووسی، حەسەنی ئەییووبزادە. ئێستێش تێناگەم بۆچی موخالیفی منە. بەحیسابم هیچ خەراپییەکم بۆی نەبووە. ئەمن یەک‌جارم جواب دایەوە گوتم لێرە بەولاوە چ دەڵێ با بیڵێ. هەتا دنیاش دنیایە جارێکی دیکە جوابی نادەمەوە. چونکی پێموایە هەموو بەوێژدانێک دەزانێ ئەو هیچ بەرهەمێکی لەو قسانەی وەرنەگرتووە. نە ئەوو نە ئەو کەسانەش کە لەپشت سەری ڕاوەستاون هیچ بەرهەمێکیان بێ نابڕێ. ئاخر خەڵکێک هەیە کە هانی دەدەن. ئەگەر زانیبام چیەر خەتایەکم شک بردبایە، پاش ئەو هەموو جێنێو بوختانەی بۆی هەڵبەستم بەتایبەتی دەچووم داوای لێبووردنم لێ‌دەکرد. بۆیەش وا نالێم واز بێنێ. گەردنی خۆشبێ ئازا بێ هەتا هەیە با هەر درێژەی بدا.
[illegible]
ناوی جمهووری ئیسلامی لەسەر کار بێ هیچ ئومێدێکم بەوە نیە مەسەلەی میللەتی ئێمە حەل ببێ. لەحاڵێک‌دا لە سیاسەتدا ئەوە موتڵەق نیە. ئەگەر لە باری سیاسی‌یەوە لە من بپرسن دەڵێم بۆ نا؟ جمهووری ئیسلامی ئەگەر ڕۆژێک مەجبوور بێ دەتوانێ بیکا. ئەو حوکمەتی‌یەی پەیامی بیستوشەشی خەرمانانی بڵاو کردەوە کە زاهیرەن دەستی ئاشتی‌و دۆستایەتی بۆلای کورد درێژ دەکرد، هەر ئەو حوکمەتی‌یە بوو کە فەرمانی حەملە بۆ کوردستانی دەرکرد. ئەو حوکمەتی‌یەی جامی ژاری نۆشی، هەر ئەو حوکمەتی‌یە بوو کە لە واقیعدا بەشێوەی جۆراوجۆر وای کرد کە بیانوو بداتە دەست عێراق بۆ هێرش بۆ سەر ئێران. یانی نامومکین نیە ئەو جۆرە شتانە، بەڵام ئەگەر وەکوو خۆم بیر دەکەمەوە هیچ ئومێدێکم بەوە نیە. شتی ئاوا هەیە بەڵام حەتتا ئەویش بە موتڵەقی نیە.

عەباس کاریز: خۆشترین‌و سەرکەوتووترین دەورانی ژیانت کەی بووە؟ هۆیەکانی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: باسی سەرکەوتووترین هاسان نیە بەڵام ڕەنگە خۆشترینی ئەو دەورانە بێ کە دەمدی دەنێو خەڵکی خۆمدام، هەر بەڕاستیش ئەو کات خۆم زۆر خۆشحاڵ دەدیت. ئێستاش پاش ئاواتە گەورەکە کە ڕزگاریی نەتەوەکەمانە، ئاواتی دووهەمم ئەوەیە جارێکی دیکە لەنێو خاک و خەڵکی ڕۆژهەلاتی کوردستاندا خۆم ببینمەوە. یانی ئاواتی دووهەمم ئەوەیە. ڕەنگە بەداخەوە ئاواتە گەورەکە پڕێک دوور بێ. با بە خەیاڵ دڵی خۆم خۆش نەکەم، ڕەنگە ئەویان نەبینم. بەڵام زۆرم ئارەزوویە ئەمری ئەوی دیکەیان ببینم. یانی جارێکی دیکە دەنێو خەڵکی خۆماندا بژیم و لەخۆشی و ناخۆشی یەکانیاندا بەشدار بم. ڕەنگە ئەوە نیشتمانپەروەریی مەحدوود بێ، بەڵام ئارەزووم ئەوەیە خۆم لەو گوندە دێیەدا ببینمەوە کە لێی لەدایک بووم و لێی گەورە بووم.

مەسەلەن ئەوساڵ دوو شت هەبوون کە یەکجار زۆریان پێ خۆشحاڵ بووم. یەکێکیان ئەوە بوو کە جێژنی نەورۆزی بە شێوەیەکی زۆر ڕێک و پێک لە دێیەکەی ئێمە گیرابوو. چەند دڵخۆش بووم ئەمن کە ڕۆژێکی ڕەنگ‌بوو شانازی بەخۆشیەوە بە دێیەکەشمەوە بکەم کە ئەدێیەکی دوورەدەست کەسێک هەڵکەوتوە وەک سکرتێری حیزبێکی گەورەی کوردی خزمەت دەکا. بەڵام کە ئەوەم دیت یانی دێیەکەی مە وای لێهاتوە کە جێژنی نەورۆز بەشکۆیەکی ئاوا گەورەوە دەگرێ و سروودی نەورۆزەی بۆ دەخوێنن تێ گەیشتم چ-ئاڵوگۆڕێک ڕووی داوە. ئەی دێیەکەشم دەست کەوتوە کە بۆخۆی نیشانەی پێشکەوتنێکی گەورەیە و زۆرم دڵ پێی خۆش بوو.

ئەوی دیکە، ئەو بەیانانە بۆیان باس کردم کە تیمی فووتبالی "گۆڵێ"- چونکە ئەمن هەتا تەمەنی سێزدە ساڵیم ماڵمان لە "سیسیرێ" بوو و دوای ئەوە ماڵمان چووە "گۆڵێ"- دەگەڵ تیمی بەسیجی ڕەبەتێ یارییان کردوە، تیمی فووتبالی گۆڵێ لێی بردۆتەوە. یانی پیاو پێی خۆشحاڵ دەبێ. جا مەبەستم ئەوەیە نیشتمان-پەروەری لە شوێنی لەدایک‌بوونەوە دەست پێ‌دەکا هەتا دەچێتە ولاتی گەورەت. یانی یەکێک خەڵکی گوندێکە لە ناوچەی پیرانشار. لەپێشدا ئەوێی خۆشدەوێ، دوایە پیرانشار و لە دوایە ڕەنگە بچێتە ڕۆژهەلاتی کوردستان و ئەوجار دەگاتە ولاتی کوردستان. تەنانەت ڕەنگە لە بەینی ئوستانی خۆی و ئوستانێکی دیکەدا هەر لە ڕۆژهەلاتی کوردستان دڵی بۆ ئوستانەکەی خۆی زیاتر لێبدا. مەبەستم ئەوەیە بڵێم ئەو ئارەزووە چووکانەشم دەدڵدا هەر هەن.

عەباس کاوەڕۆ: مامۆستا با پرسیارێک هەر لەو پێوەندییەدا بکەم. دەبینی کابرا خەڵکی مەهابادە ماڵی دەبا بۆ سنەی، ڕەنگە بۆ ماوەیەکی کورت ئەمی خۆی بە غەریب نەزانێ. بەڵام بۆچی ئێوە لە خاکی باشووری کوردستان خۆتان بە غەریب دەزانن لە کاتێکدا هەمووی هەر کوردستانە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دەگەڵ ئەوی دیکەش هەر نیم. ئەو وەختەی لە فۆلکلۆری کوردیدا دەڵێ: **"لە وڵاتی خۆمان کێژێک دیارە بە قەت ئەو کێژەی غەم لەعڵم بارە"**، ڕۆژێک ئەو بەیتە فۆلکلۆرییە بە قەت بیری لە کوردستانی ئێران و عێراق نەکردۆتەوە. ڕەنگە خەڵکی پیرانشاری بووبێ وا ڕێ کەوتبێ ماڵی چووبێتە بانێ. ئەگەر لەلای بانێ چووبێتە مەسەلەن سەر گەلیخان و لەوێرا جیایەکی پیرانشاری دیبێ ڕەنگە ئەو بەیتەی بۆ هاتبێ. یانی دەداخڵی وڵاتیشدا لە دێیەکەوە دەچیە دێیەکی دیکە بۆ ماوەیەک غەریبی. بەڵام ئەوە کە لە بەشێکی کوردستانەوە دەچیە بەشێکی دیکە، قەیدو بەندێکی سیاسیی زۆر دروست بووە کە ئەتۆ دەگەڵی بێگانەی. ئێستا بمانەوێو نەمانەوێ ئێمە لە باشووری کوردستان هاونیشتمان نیین. ئێمە خەڵکی وڵاتێکی دیکەین. لە باسی شوعارو ئارەزوودا جۆرێکی دیکەیە. بەڵام لەدنیای واقیعدا وا نیە. ئێستا زۆر کەس لە ئێمە بەتایبەت ئەوانەی لە دەرەوەن باسی ئەوە دەکەن کاکە ئەمن ئێرانی نیم یان عێراقی نیم، ئەمن کوردستانیم. لە دنیای واقیعدا دیارە تاڵە بەڵام دەبێ ئەو تاڵییەی ببینین. ئێستا ئێران هەیە، عێراق هەیە، تورکیە هەیەو سووریەش هەیە بەڵام کوردستان نیە. لە پاسپۆرتی هیچ کوردێک نانووسرێ کوردستانی چونکی بەداخەوە وڵاتێکمان بەناوی کوردستان نیە. خۆش یان ناخۆش ئەوە واقیعە. بۆیە پێموایە فەرقی هەیە. ئەگەر کوردێکی خەڵکی قەڵادزێ بچێتە هەولێرێ یان دهۆکێ دەگەڵ ئەوەی بچێتە سەردەشتێ فەرقی هەیە. خۆ سەردەشت و قەڵادزە ئێنک نیزیکن و زۆریشیان بنەماڵیان ئەت بووە کە بەشێکیان لە سەردەشتێ و بەشێکیان لە قەڵادزێ. کەچی وەختێک قەڵادزێیەکە دەچێتە سەردەشتێ لە زۆر حەقی کۆمەڵایەتی و قانوونی بێبەش دەبێ. بۆیە بتەوێو نەتەوێ وڵاتی خۆت نیەو هەر بۆیە غەریبی.

عەبباس کاروان: مامۆستا لەژیانی خۆت ڕازیی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە کەس ناتوانێ ئاوا مرتڵەق جواب داتەوە. چونکی ژیان خۆشیی هەیەو ناخۆشیی هەیە. دڵخوازی هەیەو نادڵخوازی هەیە. بەڵام لە ژیانی خۆمدا ئەمن وا دەبینم، بەخۆم و بەژیانی خۆم ناڕازی نەبووم. لە ناموڵایمەتی ژیانم کە زۆریشم دیوە، زۆرم ڕەنج کێشاوە، بەڵام هەمیشە پێمخۆش بووە بۆخۆم بم. مەسەلەن لەحزەیەکی بیرم لەوەی نەکردۆتەوە سەرم ڕەش کەمەوە. سمێڵیشم و ڕیشیشم بتاشم کە دیار نەبێ سپی بووە. پێمخۆش بووە ئەوە بم کە هەم. ئێستێ زۆر کەس هەیە نووسەرە، وتارێک یان کتێبێک کە چاپ دەکەن، ئەگەر وێنەی خۆیانی دەگەڵ دابنێن، وێنەی چەندین ساڵ زووتر دادەنێن. ئەمن پێمخۆشە ئەگەر وتارێکم نووسی یان مەرساحبەیەکم دەگەڵ کرا، عەکسی ئەو ڕۆژەمی دەگەڵ دابنێن. ئەوە بم کە هەم. یانی خەڵک ئەمن ببینێ وەک چۆن هەم. لەو بارەیەوە لەخۆم ناڕازی نیم.

دیارە پێم‌خۆش بوو جێگەو پێگەی کۆمەڵایەتیم بەرزتر بایە. پێم‌خۆش بوو جوان‌چاک بایەم. پێم‌خۆش بوو زیرەک‌و زانا بوومایە. چووزانم پێم‌خۆش بوو لەباری ئیمکاناتی دارایی‌یەوە ئیمکاناتی باشترم هەبایە. یان پیاوەتیم پتر پێ کرابایە. هەمووی ئەوانەم پێ‌خۆش بوو، بەڵام بەوەی کە هەمە ڕازیم. پێم‌خۆشە لێرەدا ئەوەی بڵێم ئەمن کوڕە جۆڵام. هەتا ساڵی ١٣٦٥ ئەمن هەموو نامەکانم کە نووسراون بە ناوی "عبدالله حیاکی" بوون. حەیاکی یانی جۆڵازادە. لەوەی کە کوڕە جۆڵام هیچ پێم کەمو عەیب نەبووە، بەڵکوو شانازیم بە بابو باکانی خۆمەوە کردوە. دوایە دوکتور قاسملوو کە زۆرم حورمەت بۆی هەبوو گوتی ئەری ئەتۆ دە سجیلیش‌دا هەر حەیاکیی؟ گوتم نا حەسەنزادەم. گوتی باشە لە هەموو دنیایە قانوونە کابرا بە پێی شناسنامە خۆی دەناسێنێ. ئەتۆ بۆ حەسەنزادەکەی نانووسی؟ لەو وەختی‌ڕا ئەمن حەسەن زادەم بەکار هێناوە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا شتێکی دیکە. جەنابت مەلا بووی. ئێستا هێندێک کەس هەر بە مەلا عەوڵا ناوت دەبەن. ئایا ئەوەت پێ‌ناخۆشە؟ داخوا لە مەلابوونی خۆت پەشیمانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ڕەنگە لەبارێکەوە پێم ناخۆش بێ، چونکی هێندێک لەوانەی کە ئەمن بە مەلا ناو دەبەن لەڕاستی‌دا پێیان وایە تەوهینم پێ‌دەکەن بۆیە وا دەڵێن. چونکی وا هاتوە خەڵک یان پێم‌دەڵێن عەبدوڵڵای حەسەنزادە یان لەمێژە بەسەرەوە براوە پێم دەڵێن مامۆستا. مەسەلەن هەمیشە دوکتور قاسملوو هەتا ناوی من هاتبێ هەر نووسیویەتی مامۆستا. جا ئەوانەی پێم دەڵێن مەلا تەنیا ڕەنگە لەو بارەیەوە پێم ناخۆش بێ چونکی لە واقیعدا دیانەوێ تەوهینم پێ بکەن. بەڵام لەسەر یەک ئەمن شانازی بە مەلایەتی‌یەوە دەکەم، بە دەلایلێکی زۆر:

یەکیان ئەوەیە ئەگەر مەلا نەبامایە نەخوێندەوار دەبووم کە ئێستا دەبێ خوێندەوار بێ هەتا بزانێ نەخوێندەواری چەندە ناخۆشە. مەسەلەن ئێستا کە ئەمن مەتنێکی ئەڵمانی دەبینم یان مەتنێکی ڕووسی دەبینم دەزانم دەردی نەخوێندەواری چەندە ناخۆشە. ئەگەر ئەمن دەرسی مەلایەتیم نەخوێندبایە دەرفەتی خوێندنم نەدەبوو، کەوایێ بێ‌سەواد دەبووم. هەموو ئەو شتانەی پێشتر باسمان کردن فەرعی ئەوەن کە ئەمن بوومە مەلا. ئەمن کە لە کۆمەڵی کوردەواری‌دا لەقەدەر خۆم ڕێزو حورمەتێکی زۆرم لێ گیراوە، بەشی هەرە زۆری بۆ ئەوە بووە کە مەلا بووم. جگە لەوە مەلابوون بۆ من بەمانای چوون بۆ نێو هێندێک کۆڕو کۆمەڵیشە. لەنێو مەلایاندا ئەوە هیچ کە بەیەکەوە بووین، بەڵام ئەگەر تەماشا بکەی مەلایەتی بۆ من بەمانای هاومەسلەکی دەگەڵ مەسەلەن شاعیرانی وەکوو نالی، وەکوو ناری، بێخود، مەحوی‌و ئەدیبانی گەورەیە. ئەوانەو زۆری دیکەش هەموو مەلا بوون. زانایانی زۆر گەورە، بەتایبەتی ئەوانەی لە بواری نیشتمانپەروەری‌و سیاسی‌دا خزمەتیان کردوە. ئەمن دەبمە هاومەسلەکی شێخ سەعیدی پیران شێخ عوبەیدوڵڵای شەمزینی، مەلا

مستەفای بارزانی، قازی موحەممەد، مەلا ئاوارە، مەلا مەحموودی زەنگەنەو بەدەیانو سەدان گەورەپیاوی سیاسی کورد. یان ئەدیباتی شۆڕشگێڕی وەک مەلای گەورەی کۆیە، حاجی قادری کۆیی‌و زۆری دیکەش.

دارای ئێپووردن دەکەم بەڵام پیاو دەبێ زۆر بێ‌عاقڵ بێ کە پێی ناخۆش بێ دەگەڵ ئەوانە ناوی ببرێ. ئەوانەش کە بەقەستی تەوهینی ناوی من ئاوا دەبەن یانی مەلا عەوڵا- دەنا خەڵکێکی زۆر هەیە پێمدەڵێن مەلا عەوڵا ئەوە تەبیعی‌یە- ئەوانە ئیدی بێ ئەوە بەخۆیان بزانن تەوهین بەو شەخسییەتە گەورانە دەکەن. ئەتۆ تەماشای ڕابردووی کورد بکە، گەورەپیاوانی کورد لەباری کۆمەڵایەتی، دینی، ئەدەبی، سیاسی‌و نیشتمانپەروەری‌یەوە زۆربەیان مەلان. خوێندنیان مەلایەتی بووە. کەوابوو ئەگەر پێ‌یان وایە بەو ناوە تەوهین بەمن دەکەن تەوهینیان بەو گەورە پیاوانەش کردوە. نازانم تەوهین بەو گەورە پیاوانە شانازی‌یە یان عەیبە. ئەمن پێم- وایە عەیبە.

دوو پرسیار لەبارەی ئێستای ئێران و مەسەلەی کوردەوە

هێلین کاروز: مامۆستا هەرچەندە زۆر پێوەندیی بە زیانی ڕابردووی خۆتەوە نییە، بەڵام پێمخۆشە ئەزموونی جەنابت لەسەر یەک دوو مەسەلەی گرنگی ڕۆژ بزانم: دوای هەڵبژاردنی ساڵی ڕابردووی سەرکۆماری لە ئێران و دزینی دەنگی خەڵک لەلایەن دەسەڵاتبەدەستانەوە، خەڵک تەکانێکی دا بەخۆی و هەروەک دەبینین لە ساڵڕۆژی ئەو ڕووداوەشدا جموجۆڵی زۆر نیشان درا. کۆی ئەو ئاڵوگۆڕانە چۆن دەبینی؟ ئەسڵەن بۆ هەڵوێستەکانی حیزبەکەت لە پێوەندیی دەگەڵ هەڵبژاردنەکانی ئێراندا باس ناکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن لەجێیەکی دیکەی ئەو وتووێژەدا باسی ئەوەم کرد کە یەکێک لەو شتانەی لێیان ناڕەزایەتیم وەکوو خۆم، ئەوەیە کە پێمڤایە لە چوارچێوەی جمهووریی ئیسلامی‌دا کورد بە مافە ئازادی‌یەکانی خۆی ناگا. بەڵام ئەوکاتانەش کە دە دەسەڵاتی حیزبی‌دا بەشدار بووم ئەو باوەڕەی خۆم تەبلیغ کردووە بەڕواڵەتیش سەرکەوتووە چونکی ئەوە هەر باوەڕی من نیەو پێش من باوەڕی دوکتور قاسملووی بووە کە مامۆستای هەمووومان بوو، ئەوەی کە زۆرجار دوکتور قاسملوو دەیگوت سیاسەت هونەری مومکیناتە. ئەمن وا تێدەگەم کە ئینسانی سیاسی دەبێ لەسەر هەلومەرجی سیاسی بڕیاری سیاسی بدا. نەک ئەوە کە یەک دەندە بێ یان وەک ئەوەی لە کوردەواری‌دا دەڵێن قسەی پیاوان یەکە، ناوا بێ. ئەمن زۆرجار بەگاڵتە دەڵێم لە سیاسەتدا قسەی پیاوی عاقڵ سەتە. وا نیە ئەتۆ قسەکەت هەر یەک بێ، هەر ئەوەشە دەبینی ڕۆژێک دوو هێز دۆستن، ڕۆژێک موخالیفن ڕۆژێک تەنانەت دوژمنی یەکیشن.

جا هەلومەرجێک کە لە ئێراندا هاتۆتە گۆڕێ، هەرچەند تەقریبەن لەسی و یەک (۳۱) ساڵی ڕابردوودا ئەو هەلومەرجە هەمووی لە چوارچێوەیەکی بەرتەسکدا بووە. لە نێوخۆی ئێراندا قانوونێک هەیە، سیستمێک و نیزامێک هەیە کە ئەوعەناسیرەی تێیدان دەبێ لەو چوارچێوەیەدا بجووڵێنەوە. ناتوانن زیاتر لەو چوارچێوەیە کە بۆیان دانراوە پێی ڕاکێشن. ئێمە هەر لە کۆنەوە هەتا ئێستا وەکوو حیزبی دیمۆکرات زۆرجار بە پێی ئەو هەلومەرجە هەڵسوکەوتمان کردووە. بۆ نموونە بۆچوونێک هەیە، هەم پێشتر بووەو هەم ئێستا هەیە کە دەڵێ سەرانی جمهووریی ئیسلامی هەموویان وەک یەکن. بەقەولی مەشهوور بەروێشتی سکەیەکن یان وەک فارس دەڵێ "سرو تە یک کرباسند". کورد شتی خراپتریش دەڵێ. ئەمن پێمڤایە دە سیاسەتدا نابێ وا بێ. یانی بە شتێکی مەنتیقیی نازانم. ئێستا لە بەینی ئەوانەدا کە لە ئێران وەک سەرۆک‌کۆمار هاتوونە سەرکار، قەت

ناتوانی بەنی‌سەدرو ڕەجایی‌و خامنەیی‌و ڕەفسەنجانی‌و خاتەمی‌و ئەحمەدی‌نژادی وەک یەک دابنێی. ئەڵبەت بە عاقڵانەی نازانم ئینسان بڵێ خاتەمی‌و ئەحمەدی‌نژاد لە یەک‌قوماشن. ڕاستە لە چوارچێوەی ئیزامێک‌دا مەحدوودن بەڵام ئیزامی چاک یان خەراپ ئەو عونسورەی کاری تێدا دەکا دەتوانێ لەسەر باشتر یان خەراپتر کردنی ڕەفتارەکان تەئسیر دابنێ.

ئەگەر ئیزامەکە ئیزامێکە دڕندە کە دەیەوێ خەڵکی بخوا مەئموورەکەش بۆخۆی خوێن‌خۆرە مەعلوومە پتر خوێن دەخوا. ئەگەر تا مەئموورەکە بۆخۆی ئینسانێکی سالمە، هەوڵ دەدا خۆی دەگەڵ ئیزامەکە بگونجێنێ بەڵام چەندی بۆی بکرێ کەمتر خوێن دەخوا. ئەگەر ئیزامەکە ئیزامێکی گەلی‌یەو مەئموورەکە بۆخۆشی گەلی‌یە، هەوڵ دەدا پتر خزمەت بکا. ئەگەر مەئموورەکە دژی گەلی بوو، بەشی خۆتەتبیق‌کردنی خزمەت دەکا بەڵام چەندی بۆی بکرێ کەمتر چاکە دەگەڵ خەڵکی دەکا.

جا هەر لەو چوارچێوەیەدا ئەمڕۆ حیزبەکەشم ئەگەر تەماشا بکەین لە ڕابردوودا هەڵوێستی جۆراوجۆرمان گرتووە. مەسەلەن هەر لە ئاخرهەڵبژاردندا کە پارەکە ڕووی‌دا، حیزبی دێموکرات نەک ئەوە کە بڵێ خەڵکینە بەشدار بن - کە پێم‌وایە دەبوو وا بڵێ‌و دەبوو بشڵێ دەنگ بە کام کاندیدا بدەن - ئەوە ڕوانگەی خۆمە. دەبا دەستی حیزب خۆش بێ‌و ئەمنیش تەبەعییەتم لێ کردوە چونکی هەشت مانگ پێش هەڵبژاردنێ لەمۆڕا ڕادیۆ ئەمریکا تەلەفۆنی بۆ کردم‌و لەسەر هەڵبژاردنی ئێرانێ پرسیاری لێ کردم. گوتم دەنگی ئینسانێک دەگەڵ دەنگی حیزبێکی سیاسی ئەرقی هەیە. ئینسانێک کە ئەداخلێ وڵاتدا دەچێتە سەر سەندووقی دەنگدان ڕەنگە هەر بۆیە بچێ چونکە ئەگەر شناسنامەکەی مۆری هەڵبژاردنی وێ‌نەکەوتبێ سبەینێ کەتلوکۆسپی بۆ دروست دەکەن. بۆ ڕێ ئەوەندە کافی‌یە بۆ ئەوەی بچێ دەنگ بدا. بەڵام حیزبی سیاسی دەبێ چاوی لە بەرنامە بێ، دەبێ بزانێ کاندیداکە بەرنامەی چیە. ئەگەر بەرنامەکەی باش بوو دەنگی دەداتێ‌و ئەگەر باش نەبوو دەنگی پێ نادا.

لە یەکەم هەڵبژاردنی سەرکۆماری‌دا ئێمە وەک حیزبی دێموکرات بڕیارماندا بەشدار بین‌و داوامان لە خەڵک کرد بەشدار بن‌و دەنگیش بدەن بە مەسعوودی ڕەجەوی چونکی دای‌نابوو ئەگەر بێتە سەرکۆمار گەڵاڵەی ٢٦ ماددەیی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد بکاتە مەبنایەک بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد. دوایە کە ئەویان حەزف کرد حیزبی دێموکرات گوتی بەشدار نابین چونکی کاندیداکانی دیکە شتێکی وایان نەگوتبوو کە دڵی پێ‌خۆش کەین. لە هەڵبژاردنی پارەکەدا دیارە لە ناکامی هەوڵی بەشێک لە دڵسۆزانو بژاردەکانی کورد لە نێوخۆی وڵاتدا بوو کە چوونە لای کاندیدەکانو قسەیان دەگەڵ کردنو گوتیان باشە ئێوە دەبنە سەرکۆمار چیتان بۆ خەڵکی ئێرانو بۆ نەتەوە زۆرلێکراوەکانی ئێران پێ‌یە. دوو کەس لە کاندیداکان لەو پێوەندی‌یەدا بەرنامەیەکیان دا. بەرنامەی هەر دووکیان زۆر ناقیس بوو. هەم ئی کەڕووبی‌و

هەم ئی مووسەوی. بەڵام لە چوارچێوەی جمهووریی ئیسلامی‌داو لەچاو ئەوەی هەتا ئێستا عەمەلی کراوە هەنگاوێک بوون بەرەو پێش، بەتایبەتی ئی کەڕڕوبی شتی باشی تێدا بوو بەو مانایە لەو چوارچێوەیەدا نەک هەموو داخوازەکانی ئێمەی باس کردبێ. لە سیاسەتیش‌دا خۆ ئەوە نیە ئەتۆ بتەوێ هەموو شتێکت دەست کەوێ. باشە ئەوانەی سەختگیرن ئەوانە چ دەکەن؟ ئەمن دەڵێم خەڵکی نێوخۆی وڵات وەک ئازادیخوازان کە زۆرجار موخالەفەتیان دەگەڵ دەکرێ‌و جنێویان پێ‌دەدرێ، بەڵام ئەوە دەچێتە خەیابانی، دەچێتە زیندانی، ئەشکەنجە دەکرێ‌و چ دەکرێ. ئەوانەی لە دەرەوە قسەی گەورەگەورە دەکەن چی‌یان کردووە؟ زۆرجار تەنانەت ئەوانە ئامادە نین بچن لە خەیاباتی دوو سەعاتان ڕاوەستن بۆ ئەوەی داخوازەکانی میللەت بێننە گۆڕێ. حەتتا بۆ ئەوە حازر نین. کەچی هەزار قسە بەوانە دەڵێن کە لە نێوخۆی وڵاتدا ئامادەن لە چوارچێوەی ئەو نیزامەدا هێندێک دەسکەوتی کەم وەدەست بێنن.

جا ئەگەر تەماشای تاریخی حیزبی دێموکراتی کوردستان بکەین، ئاوای کردوە. وەکی گوتم لە یەکەم ڕیفراندۆم‌دا کە کرا بەشدار نەبووین لەبەر ئەوەی ئینتیخابی تێدا نەبوو. گوترابوو جمهووریی ئیسلامی، ئا، یان نا؟ لەواقیع‌دا وا گوترا بوو، چونکی گوتبوویان جمهووریی ئیسلامی یان ڕێژیمی پاشایەتی؟ ڕێژیمی پاشایەتی بە خوێنو فرمێسکی خەڵک ڕووخا بوو، مەعلووم بوو کەس نایەوێ. بەڵام جمهووریی ئیسلامی‌یەک کە تاریف نەکراوو نەناسراوە، یان نیزامێکی دیکەیان لە موقابیل‌دا دانەناوە کە خەڵک بتوانن دەنگی پێ‌بدەن بۆیە گوتمان نا. هەڵبژاردنی سەرکۆماری بەو دەلیلە بەشدار نەبووین کە مەسعوودی ڕەجەوی‌یان حەزف کرد دەنا بەشدار دەبووین. بەڵام ئەووەڵین هەڵبژاردنی مەجلیس ئێمە بەشدار بووین‌و نوێنەرەکانیشمان لە بەشێکی زۆری حەوزەکانی هەڵبژاردن‌دا هەڵبژێران. وەکوو مەهاباد، بۆکان، سەقزو بانە کە یەک حەوزە بوون، پیرانشارو سەردەشت کە یەک حەوزە بوونو شنۆو نەغەدە کە یەک حەوزە بوون. لەزۆر جێی دیکەش کەوتنە مەرحەلەی دووهەم بە دەنگی لەپێشەوە.

دواتر لە هێندێک هەلومەرج‌دا ئێمە تەحریمسان کردوە. جاری وا بووە تەحریمەکەمان زۆر دروست دەرنەچووە. مەسەلەن ئەووەڵین دەورەی هەڵبژاردنی موحەممەدی خاتەمی ئێمە تەحریممان کرد. وا تێ‌دەگەم هەتا ئێستا هیچ هەڵبژاردنێک ئەوەندە خەڵک تێی‌دا بەشدار نەبوون. یانی دەرکەوت ئێمە هەڵسەنگاندنەکەمان تەواو نەبووە چونکی هەلومەرجی وڵاتمان نەناسیوە. ئەمن ئەوکات لە پاریس بووم کە دەگەڵ ڕەفیقێکی حیزبیمان لە کرماشان قسەمان دەکرد. ڕەفیقەکەمان گوتی هەڵوێستی حیزب دەزانم بەیانییەکەم دەبەر دەستدایە، بەڵام ئێستا ئەو گووشی‌یە تەلەفۆنەی دادەنێمو دەچم ڕەئی دەدەم، چونکی ئێستا ڕەستاخێزە. باشە خۆ دەورانی خاتەمی دەورانی سەعادەتی ئەتەوە بندەستەکانو خەڵکی ئێران نەبوو. بەڵام دەورانێک بوو کە فەرقی دەگەڵ ئەوانی دیکە هەبوو.

دوایە نۆرەی مەجلیسی شەشەم هات. دەورەی شەشەمی مەجلیس ئەگەر لەبیرمان بێ دوای هەڵبژاردنی خاتەمی بوو. خاتەمی فەزایەکی کردەوە. فەزایەکی ڕیفۆرمخوازانە بوو، ئینقیلابی نەبوو. جا ئیختیلافەکە ئەوەیە. ئەمن پێم وا نیە ئینسان هەر دەبێ ئینقیلابی بێ. ئیسلاح یان ڕیفۆرم هەنگاوی چووکەڵە چووکەڵەیە، پلیکانە بۆ ئینقیلابیە گۆڕانی گەورەتر. بۆیە ئێمە وامان تەشخیص‌دا کە ڕەنگە ئێستا خەڵک بتوانێ نوێنەری خۆی بنێرێتە مەجلیس. یانی وا نیە ڕژێم بتوانێ هەموواتیان بەکەیفی خۆی دیاری بکا. داوامان لە خەڵکی کورد بەشدار بن و داواشمان لەو کەسانە کرد کە پێیان وایە جێگای باوەڕی خەڵکن خۆیان کاندیدا بکەن. بۆ هەردووکی لەبیەیکمان پێ گرترا. هەم خەڵکێکی موحتەرەم لە کوردستان خۆیان کاندید کرد، هەمیش هەڵ-بژێران. ئەوە هەنگاوێک بوو. خۆ باش نیە حیزبی سیاسی حەتمەن خۆی لە دامودەزگاکان دوور خاتەوە. حیزبی سیاسی مەنتیقی دەبێ هەوڵ بدا لە هەمەو دامودەزگایەکی ڕژێمدا حوزووری هەبێ. ئەگەر توانی تەغییر دابێنێ، ئەگەر نەی‌توانی با لە نێزیکەوە جوزئیاتی سیاسەت و ڕەفتاری ڕژێم بزانێ.

لە واقیعدا هەمەو حیزبە سیاسی‌یەکانی کوردستان ئەو هەڵبژاردنەیان تەحریم کرد جگە لە حیزبی دێمۆکرات کە تەحریمی نەکرد و داوای لە خەڵک کرد بەشداری بکەن. بەشداریی خەڵکیش بۆ هەڵبژاردنی مەجلیسی شەشەم دەتوانم بڵێم بێ‌وێنە بوو. دواتریش ئەگەر لەبیرمان بێ "فراکسیۆنی نوێنەرانی کورد" پێک‌هات. فراکسیۆنی نوێنەرانی کورد ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە بە ئینیتیکاری حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دروست بوو. ئێمە نامەمان نووسی بۆ ئەو نوێنەرانە. دیارە پێشنیاری من بوو بە شانازی‌یەوە دەی‌ڵێم هیچ شەرمیشم پێی نیە و وەکوو هەنگاوێکی دروست باسی دەکەم. نامەکەش ئەمن نووسیومە بەڵام دیارە بە ناوی حیزبەوە بوو. بۆمان نووسین و هەلومەرجەکەمان بۆ شەرح دان. لەوێدا نووسیبوومان بۆخۆتان دەزانن ئەگەر حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەعوەتی بۆ هەڵبژاردن نەکردبایە نە ئەو هەمەو خەڵکە بەشدار دەبوو، نە ئێوەش خۆتان کاندید دەکرد. بۆیە داواتان لێ‌دەکەین فراکسیۆنی نوێنەرانی خەڵکی کوردستان دروست بکەن. بۆیەش ئێستا باسی دەکەم چونکی ڕژێم لەمێژە زاتیبوەتی ئێمە داوامان کردوە دروست بکرێ. گوتمان با فراکسیۆنی نوێنەرانی خەڵکی کوردستان بێ بۆ ئەوەی غەیرە کوردەکانیش کە لە کوردستان هەڵبژێراون ڕەگەڵیان کەون. بۆیە کردمانە فراکسیۆنی نوێنەرانی کورد چونکی پێموایە بەداخەوە ئەوانی دیکە ڕەگەڵیان نەکەوتن.

نە ئەمن دەتوانم بڵێم و نە ڕەنگە هیچ ئینسانێکی بە ئینسافیش بتوانێ بڵێ ئەو دەورەیەی مەجلیس دەگەڵ دەورەکانی دیکە فەرقی نەبوو. بەڵێ ڕاستە نوێنەرانی مەجلیس کوردستانیان ڕزگار نەکرد. بەڵام لەماوەی چوار ساڵ دەورەی مەجلیسی شەشەمدا هەمیشە مەسەلەی کورد تەنیا مەسەلەی زیندوو لەپارلمانی تاراندا بوو. هەمیشە لەسەر ئاتێن بوو. ئەوە کارێکی کەم نیە.

جا ئەوە وەکوو پێشەکی بۆ ئەو باسە هێنامە گۆڕێ هەرچەند زۆریش درێژ بۆوە. با بێینەوە سەر باسی ئەوەی ئێستا. ئەمن پێم وابوو کارێکی باشە کە ئەوەمان کرد. ئەو سەفەرەش بەشی زۆری حیزبە سیاسی-یەکانی کورد داوای بایکۆتیان کرد. ئەوانەی داوای تەحریمیان نەکرد حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو دەگەڵ پارتی ئازادیی کوردستان. دیارە پارتی ئازادیی کوردستان باوەڕی بەوە هەبوو هەر داواش بکەین خەڵک بەشدار بێ و کاندید بناو ئەوانە. یانی لەو بارەیەوە ئەو ڕادیکاڵتر بوو بەڵام بەیانە هاوبەشەکەی دەگەڵ ئێمە ئیمزا کرد. ئەمن زۆرجارم گوتوە، ناکامی هەڵبژاردن نیشانەی یەکێک لە دوو شتان بوو: یان نیشانەی ئەوە بوو خەڵک بەقسەی ئەو دوو حیزبەی کردوو بە قسەی ئەوانی دیکەی نەکرد کە ئەمن وای بۆ ناچم یان نامەوێ ئەو ئیدیعایە بکەم، یان نیشانەی ئەوە بوو ئەو دوو حیزبە خوێندنەوەیەکی باشتریان لە هەلومەرجەکە هەبوو. بەڕاستییش ئەو ئیدیعایە دەکەم دروستیشە. چونکی ئێمە پێوەندییەکی بەرینمان دەگەڵ ڕووناکبیران و بژاردەکانی کورد لە داخڵی وڵاتدا هەبوو. ئەگەر لەبیریشمان بێ لەنێو خۆی وڵاتدا هیچ ڕێکخراوێک ئەوەی کە مەرکیتە لەوێ هەبێ، هیچ ڕێکخراوێک داوای تەحریمی نەکرد. هەموویان داوای موشارەکەتیان کرد. بەڵام نەی وابوو داواکانی زیاتر بوون نەی وا بوو داواکانی کەمتر بوون.

پاشان ئێمە پێمان وا بوو کە هەروا دەرچوو، خەڵکی ئێران لەو مورقابەلەیەدا دەتوانن لە دوو شتان یەکێک لە خامنەیی و ئەحمەدی‌نژاد بستێنن. یان پۆستی سەرکۆماری‌یان لەدەست دەربێنن. یانی ئەحمەدی نژاد نەیێتەوە سەرکۆمار و خامنەییش نەفەری خۆی دانەنێ. یان ئەگەر ئەوە نەکرا دەتوانن مەشرووعییەتی لێ‌بستێنن. بەڵێ خەڵکی ئێران نەیانتوانی ئەو پۆستە لە ئەحمەدی‌نژادی بستێننەوە. چونکی بە کوودیتایەکی ئینتیخاباتی ئەحمەدی‌نژاد بۆوە بە سەرکۆمار. وەختی خۆی شتێک بڵاو بۆوە ئەگەر لەبیرتان بێ. ڕاپۆرتێکی مەخفیی وەزارەتی ئێوخۆ کە بۆ خامنەیی چووە. دەڵێ لەسەر تەوسیەی حەزرەتی عالی تەرتیبی کارەکانمان وا دا کە ئاغای ئەحمەدی‌نژاد بۆ دووهەمین جار بێتەوە بە سەرکۆمار. بەڵام ناکامی واقیعیی هەڵبژاردن ئاوایە. مووسەوی دەوری هەژدە میلیۆن دەنگ، کەڕووبی دەوری سێزدە میلیۆن و ئەحمەدی‌نژاد دەوری پێنج میلیۆن و چەند سەت هەزار دەنگ. یانی ڕاستە پۆستەکیان پێ لێ‌نەستێنرایەوە. بەڵام مەشرووعییەتەکیان لێ-نەستاندەوە.

لەپاشان ئەوەی ڕووی داوە دەماوەی ئەو یەکساڵەی‌دا هەتا ئێستا، بە باوەڕی من بەرەوپێش‌چوونە. ڕاستە ڕێژیم بە سەرکوتی بێ‌ڕەحمانە توانیویەتی شەقامەکان بێدەنگ بکا، بەڵام لەوەتا ڕێژیم هەبووە نە بەقەد ئێستا لە تەنگانەدا بووە، نە بەقەد ئێستا ئیزۆلە بووە نە بەقەد ئێستا بەدناو بووە و نە بەقەد ئێستا بەخەراپیی دە دنیادا ناسراوە. هەر ئەوەی ئێستا ڕووی داوە سەرکەوتن بۆ هێزی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانییە نەک بۆ ڕێژیم. مەسەلەن ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی کەنگێ گوتوویەتی ڕێژیم ناتوانێ سەرکوت بکا. کەنگێ گوتوویەتی بەدەستی بەتاڵ

بەشانک و تۆپ و هێلی کۆپتێرەکەی دەوێرێ. ئەوپۆزسیۆن گوتوویەتی ئەو ڕژێمە ئازادی کوژە. ئەو ڕژێمە مافی مرۆڤ پێشێل دەکا. ئەو ڕژێمە خەڵکی دەکوژێ. هەتا ڕژێم زیاتر جووڵاوەتەوە چاکتر ئەو ڕاستی-یەی دەرخستوە. چاکتریش دروستیی تێزی ئوپۆزیسیۆنی ئێران بۆ خەڵکی دنیایە دەرکەوتوە. بۆیە ئێستاش پێم-وایە ئەو کارەی کرا باش بوو. خەڵک بەهانەی مەشروعیان هەبوو بۆ ئەوەی بێنە مەیدان و بەرەنگاری دەگەڵ ڕژێم بکەن. دەربکەوت ئەو، کە "کوانێ دەنگەکانمان"- خەڵک بەو دروشمەوە هاتە مەیدان -، ئەوە تەنیا بیانوویە بۆ ئەوەی مەتڵەبەکانیان. دەنا گەیشتە جێگایەک کە دروشمی مردن بۆ دیکتاتۆر و مردن بۆ خامنەیی‌یان هێنایە گۆڕێ. تەنانەت کوللی نیزامیان هێنایە ژێر پرسیار. هیوادارم هەموو هێزە سیاسی‌یەکان چ کوردی و چ ئێرانی، هەم هەوڵ بدەن یەکدەنگی دەنێو خۆیاندا پێک بێنن. هەم سەعی بکەن پێکەوە بە هێزی یەکگرتووەوە لە فورسەتەکان کەڵک وەرگرن بۆ ئەوەی پێ بەپێ ئەو ڕژێمەی ناچار بە پاشەکشە بکەن. ئەوەش درێژەی هەیێ هەتا ئەو ڕۆژەی بە جارێکی تێکیەوە دەپێچن. با پێشمان بڵێن "براندان" چونکە قەت حاشامان لەوەی نەکردوە کە بەرەنداژین. بەرەنداژیی کۆماری ئیسلامی یان هەر ڕژێمێکی دیکتاتۆر شانازی‌یە. بەڵام نابێ چاوەڕوان بین مووسەوی یان کەڕووبی شوعاری بەرەنداژی بەرز کەنەوە. چونکە ئەوان دەیانەوێ لە چوارچێوەی قانووندا عەمەل بکەن. خۆ لەو چوارچێوەیەدا ناتوانن بۆ لەبەینبردنیشی هەوڵ بدەن. ئەمن نالێم ئەوان شۆڕشگێڕن بەڵام ئەوەی بڵێ ئەحمەدی‌نژاد دەگەڵ مووسەوی و کەڕووبی یەکێکە، دەبێ هەر بڵێین خوا ڕەحمی پێ‌بکا. یان ئەوەی کورد دەڵێ خوا عەقڵ بدا بە منداڵی.

عەباس کاردۆ: پرسیارێکی دیکە. وەک خۆت، خوێندنەوەت لەسەر دەسەڵاتی ئەوڕۆی کورد لە باشووری کوردستان چیەو داهاتووەکەی چۆن دەبینی؟ چاوەڕوانی‌یەکانت لێی و بەربەستەکانی سەر ڕێگای. بەگشتی وەزعی ئێستای ئەو حکوومەتە چۆن هەڵدەسەنگێنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرجار گوتوومە ڕەنگە دووپاتکردنەوە بێ کە دەسەڵاتی کورد لە باشووری کوردستان ڕەخنەی لەسەرە. بەڵام ئەو دەسەڵاتە لە زۆر بارەوە پیاو دەبێ ئەوەی باشی بزانێ. هەرکەس داوەری دەکا پێم‌وایە ناکرێ ئەو کارە باشانەی نەبینێ. ئەگەر بێ تەعەسوبو واقیعبینانە تەماشا بکەین ئەو سیستەمە حکوومەتی‌یەی لە باشووری کوردستان هەیە. دەگەڵ ئەوەی کورد ئەزموونی دەوڵەتداریی زۆر کەم هەیە، هێندێک ئەزموونی کورت ماوەی لە تاریخدا هەن کە هیچیان ئەزموونەکەیان بۆ پاش خۆیان نەماوەتەوە. لەحاڵێکدا دەوڵەتانی دەوروبەرمان لە دوو هەزار و پێنج سەت ساڵەوە هەیانە هەتا ئەوەی هەرە تازەیان کە سەد ساڵ زیاترە تەجرەبەی دەوڵەتداریی بەردەوامی هەیە. بەو حاڵەش سیستەمی ئیدارەی دەوڵەتی لە کوردستان بە باوەڕی من لە مەجموودا دواکەوتووتر لە هیچیان نیە. ئێستێ زۆر باسی گەندەڵی دەکرێ. گەندەڵی بەڕاستی هەیە.

کەس حاشای لێ ناکا. بەڵام حەتتا لەو بارەیشەوە کوردستان نەگەیوەتە جێگاکانی دیکەی عێراق. ئێستێ شەش مانگ تێنەپەڕیبوو کە باسی حەیفو مەیلی یەک میلیارد دۆلاری لە وەزارەتی دیفاعی عێراقدا هەبوو، ئەوە هەر لەچەند مانگی ئەوەڵدا. ئەوەش هەیەو عەیبی دیکەش هەن. دەبێ هەوڵ بدرێ و دەبێش هەموو کەسێکدا سەرکردەکان دەبێ هەوڵ بدەن ئەو دیاردە ناحەزانە بنبڕ بکەن.

ئەوە کە داهاتووەکەی چۆن دەبینین، پێشبینی کردنی کارێکی زۆر ئاسان نیە. بەڵام ئەمن ئەو ئومێدەم هەیە کە کورد نە لە عێراقو نە لە جێگاکانی دیکە ئەت نەگەڕێتەوە ئەو وەزعەی کە پێشتر تێیدا بووە. دەزانین مەسەلەی کورد لە هەموو جێگایەک هاتۆتە پێش. ئەگەر وەزعییەتەکە هەڵسەنگێنین و واقیعبینانە تەماشا بکەین، ئەمن پێموایە کورد لە تورکیە پێشکەوتنی پتر وەدەست هێناوە تا لە عێراق. ڕاستە لە عێراق فیدڕالیزم بەڕەسمی ناسراوە، حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەڕەسمی ناسراوە. بەڵام ئاخر لە عێراق لە نیزیک سەت ساڵ پێش ئێستاوە کورد لە دەسەڵاتدا بەشدار بووە، خوێندنی بەزمانی خۆی بووە، ئیعتیرافی پێ کراوە بە شەریکی ئەو وڵاتە ناسراوە. دیارە ئەوانە قۆناغ بە قۆناغ بوون نەک بڵێی هەمووی لە سەدساڵ پێشەوە هەبوون. بەپێی ئامارێک کە ئەمن خوێندوومەتەوە ساڵی ١٩٢٧، لەسەدا هەشتاو پێنجی (٨٥%) هەموو کارمەندانی ناوچەی کوردستان کورد بوون. لە هەموو عێراقیشدا سەدا پازدەی (١٥%) هەموو کارمەندەکان هەر کورد بوون. زۆر دەسکەوتی پتری بووە.

بەڵام لە تورکیەی هەتا پازدە بیست ساڵ پێش هەر وجوودی کورد ئینکار دەکرا. ئێستا ئیعتیرافی پێ دەکرێ. ئێستێ کۆنفرانسی کوردی لە دیاربەکر دەگیرێ و کوردی لە هەموو جێگایەکەوە بۆ داوەت دەکرێ، ئەوە پێشکەوتنێکی زۆرە. دیارە زۆری ماوە کورد بە مافەکانی خۆی بگا بەڵام لەو ماوەیەدا پێشکەوتنی زۆری بووە. لە ئێراندا دیسان کورد زیندوو بۆتەوە. کورد خوێندەواری هەیە. ئێستا ئازەربایجانی ڕەنگە لەباری ژمارەوە دوو بەرابەری کورد زیاتر بێ بەڵام لە بواری سیاسەتدا بە قەد نیوەی کوردیش خوێندەوریان بەرچاو نیە. دیارە وەک باسی میللی دەڵێم دەنا ئازەری وەک ئێرانی نفووزیان زۆرە. بۆیە پێموایە کورد ناگەڕێتەوە جێگای خۆی، بەڵام ڕێیەکی سەختو پڕ هەوراز و نشێوی لەپێشە، وا نیە بڵێی لێ بۆتەوە.

جگە لەوەش ئەگەر دەوڵەتی قانوون تەواو دابمەزرێ و ئیستقراری تەواو بەرقەرار بێ، تەنانەت ئەگەر دەستووری عێراق کە ئێستا بەشێک لە عێراقییەکان لێی پەشیمانن هەمووی جێبەجێ بکرێ، ئەمن پێموایە کورد لەو وەزعییەتەی ئێستا تێیدایە کەمتری دەدرێتێ. چونکە فیدرالیزمەکە ئەوپەڕی وەک دێموکراتیکترین وڵاتی دنیا دەبێ، تۆ بڵێ عێراق دەبێتە ئەمریکا، دەبێتە سویس، دەبێتە بێلژیک یان دەبێتە هیندوستان، لەو حاڵەتەشدا مەنتەقەی کوردستان کە هەرێمێکە لە چوارچێوەی عێراقی فیدراڵدا، ئەو ئیمتیازو وەزعییەتەی ئێستا هەیەتی لێی کەم دەبێتەوە. یانی ئێستا کورد **"با دەرکەی لێ ناکاتەوە"**. مەسەلەن ئێستا لە

ئەمریکا کە دەوڵەتێکی فیدراڵە، مەگەر (FBI) لە هەموو جێیەک نیە؟ ئەرتەشی ئەمریکا لە هەموو جێ-یەک نیە؟ ئیدارەی دارایی لە هەموو جێیەک نیە؟ لەحاڵێکدا ئیستا دەوڵەتی کوردی هەر وەک بە حەقیقەت ناوی دەبەن بەرەسمی سەربەخۆ نیە دەنا لە هەموو شتەکانیدا سەربەخۆیە. ڕەنگە لەو بارەیەوە کورد لێی کەم بێتەوە. بەڵام ئەمن ئەو کەموکورتیەم دەگەڵ سەقامگیری و زەمانەت وەرگرتن پێچاکترە لەوەی ئیستا ئیمتیازاتێکی زۆری هەیە بەڵام نەبووەتە شتێکی موئەسسەسانی. نەبووەتە شتێکی قانوونی کە بڵێی چەسپاوە تازە گەڕانەوەی بۆ نیە.

هێندێ مەسەلەی تایبەتی

عەباس کاروخ: مامۆستا پرسیارێکی خسووسی ئەگەر پێت خۆش بێ وەڵام بدەیەوە. تکایە ئەختی هاوسەری خۆشەویستت لە قۆناغە جۆراوجۆرەکانی ژیانتدا باس بکە. چەندە هاوکارت بووە هەتا چ رادەیەک بەربەستی بەرەوپێشەوەچوونت؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: خێزانەکەم ژنێکی نەخوێندەواری دێهاتی‌یە. لەو بارەوە، ڕەنگە چاوەڕوانیی سەیرو سەمەرە لەوی بەجێ نەبێ. بەڵام لەو بارەوە جێگای ڕەزامەندی و تەنانەت سوپاسە کە لە ژیانی مندا قەت لەمپەری ئەو کارانە نەبووە کە کردوومن یان پێویست بووە بیانکەم. وەکوو هەموو ژنە پێشمەرگەو ژنە تێکۆشەرێک، زەحمەتێکی یەکجار زۆری لە پێناوی سەرکەوتنی کارەکانی مندا کێشاوە. زۆرجار هەڵکەوتوە کە بە چەند مانگ چاوی پێم نەکەوتوە. بەتایبەتی دوو جاریان پێم‌خۆشە باس بکەم.

جارێکیان لە وڵاتی خۆمان لە ئێران بەخۆی و دوو منداڵەوە، دوو کچ بوون و هەر دووکیشیان منداڵ بوون کە یەکیان شیرەخۆرە بوو و یەکیان پێی هەڵگرتبوو، بەجێم هێشتوە بۆ ماوەی شەش، حەوت مانگ. جارێکی دیکە بەخۆی و شەش منداڵەوە لەوڵاتی غەریبایەتی بەجێم هێشتوە. لە بەغدایەم بەجێ هێشتووە بۆخۆم گەڕاومەوە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆکارو تێکۆشانی حیزبی. مەبەستم ئەوە نیە ئەمنیش پیاوێکی گەورەم بەڵام گوتراوە: لەپشت هەموو پیاوێکی گەورەوە ژنێکی گەورە هەیە. ئەوە حەقیقەتێکە لە باری ڕیشەدا سیدق دەکا. ئەگەر کۆمەگی وی نەبایە ڕەنگە زۆر لەو کارانەی کردوومن نەمتوانیبا ئاوایان ڕاپەڕێنم. لەو بارەوە جێگای تەقدیرە.

عەباس کاروخ: دیسان پرسیارێک. خێزانت لە هەموو تەمەنی حیزبایەتیی تۆدا دەگەڵت بووە. ئەو زەحمەتانەشی کێشاوە ڕەنگە هەر وەک بۆخۆت باست کرد هێندێک جار زەجری زیاتریشی کێشابێ. بەڵام بۆ ئەو لەو حەقە سیاسی‌یە ناتوانی بەهرەمەند بێ؟ وەک ئەوە حقوقێکی حیزبی هەبێ یان وەک کەسێکی سیاسی چاوی لێ‌بکرێ. یانی هەر دەبێ ئەندامی ڕەسمی بێ هەتا بتوانێ بە شتێک بگا؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دیارە ئەو ئەندامی حیزب هەیە. بەڵام هێندێک شت هەن کە دێنە پێش. ئەوە بەدڵخواز نیە بڵێی ئوتۆماتیک بێن. لە حیزبدا ئەوە نیە هەرکەس چەند ساڵ ئەندام بوو ڕێزە مافێکی بۆ لەبەر چاو

بگیرێ یان پاداشێکی ماددی وەربگرێ. بەڵکوو ئەسڵ ئەوەیە کە ئەندامی حیزب تەنیا ئەوکاتە پارەیەکی وەردەگرێ کە تەواو وەخت کار بۆ حیزب بکا. بەداخەوە ئەویش چونکە نەخوێندەوارە کارێکی وای لەدەست نایە.

باشە ئێستا خێزانی مام جەلال تاڵەبانی دەگەڵ زۆر شەخسییەتو مەقاماتی کوردو غەیرە کورد پێوەندیی هەیە. ئەوە بۆیە نیە ژنی جەلال تاڵەبانییە، بۆ خۆی ژنێکی خوێندەوارە، زمانزانو زیرەکە. بەداخەوە خێزانم نەخوێندەوارە. لەبەر ئەوە لە هێندێک شت مەحرووەمە. بەو حاڵەش ئەمن پێموایە لەنێو کۆڕو کۆمەڵی خۆماندا خێزانم حورمەتی دەگیرێ. بەهۆکمی ئەوەی عومرێکی ڕابواردوە مەسەلەی یەک، دوو جار جایزەیان داوەتێ وەکوو ڕێز لە خەباتەکەی. ئەوە ڕەنگە بەشێکی ئەوە بێ کە موشەخەسەن خێزانی منە، بەڵام بەشی زیاتری بێ ئەوەیە ئەویش ڕەنجی لەو پێناوەدا کێشاوە.

هیاس کاردۆ: ئەگەر پێت خۆشە باسی منداڵەکانت بکەی کە دیارە جارێکی دیکە ئاماژەیەکت پێ کردن. ناوەکانیان، خوێندەوارییان، کاریان، پێوەندییان دەگەڵ یەکەو هەرچی پێت باشە باسی بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو باسکردن ڕەنگە شتێکی وا تایبەتی بۆ گوتن نەبێ. وەکی گوتم دوو کچم هەن کە هەر دووکیان لە کوردستانن، ساحێب ماڵو مێردو منداڵی خۆیانن. یەکیان هەر ئێستا لە مەدرەسەی مامۆستای بنەڕەتییە(پێشتر ناوەندی بوو) کە لیسانسی هەیە، یەکێشیان لە مامۆستای قوتابخانەوە دەستی پێ کردو ماوەیەکی زۆر مامۆستای سەرەتایی بوو کە زۆریشی لێ ڕازی بوون. بەڵام ئێستا لە یەکیەتی ژناندا چالاکەو لە فێرگەی سیاسی- ئیزامیی حیزبیش مامۆستای زمانی کوردییە. کوڕەکانم ئەوی گەورەم موحەممەد لە فەڕانسەیە لە نەخۆشخانە کار دەکا. بەڵام کاری دەرمانیو پزیشکی ناکا. وا بزانم لەسەر ئامبوڵانسە. ئامبوڵانسیش بەو شێوەیە نیەو جۆرێکی تایبەتە لەکاری نەخۆشخانەی کە بەینی دوو نەخۆشخانان هاتوچۆ دەکاو نەخۆشان دێنێو دەبا. ئەوی دیکە ئاکۆیە کە کوڕی سێهەمە. ئەو بەتازەیی چۆتە وڵاتی سوێدو لەڕاستیدا هەتا ئێستا کاری وەرنەگرتوە چونکە لە قۆناغی زمانفێربووندایە. ئەویش لیسانسی هەیە. کوڕی دووهەم بەداخەوە وەکی باسم کرد لە باری مێشکییەوە تەواو نیە. ئێستێ بۆ ٣٢ ساڵ دەچێ بەڵام لە باری عەقڵییەوە دوکتۆرەکان دەڵێن عەقڵی چوار ساڵە. مێشکی ڕوشد ناکاو زمانیشی هەر ناتەواوە. ئەومان بەسەر کۆمەڵی سوێدیدا سەپاندوە. ئاخر کوڕم دوکتۆرای لە حقووقی ئێنتەرنەسیۆنالیدا وەرگرتوە. لە ماوەی هەشت نۆ، دە ساڵی ئاخری دەرسەکەیدا کە ماوەی دوکتۆراکەی پێنج شەش ساڵی خایاند هەر لەپاش ئەوەی فەوقی لیسانسی وەرگرت وەک ئوستادیار دەستی بە دەرسگوتنەوە کرد. ئەو بەینانە دەستی هەڵگرتو قەرارە بێتەوە بۆ کوردستان لە ئیدارەی حکوومەتی هەرێم کار بکا. دێتەوە بە دایمی کار

بکا جا چەندێ دەوام کردو چەندە لە کارەکەی ڕازی دەبێ ئەوە بۆخۆی دەزانێ. ڕەنگە پێتەوە هەم کار لە ئیدارەدا بکاو هەم ئیحتیمالەن لە دانیشگاش دەرس بڵێتەوە.

هیوای کاردۆ: جگە لە سیاسەت و ئەدەب ئۆگریت بە چیی دیکە هەبووە یان هەیە؟ دەگەڵ وەرزش و جووڵەی فیزیکی چۆن بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیسان ئەوەی باسم کرد ڕاتە شوێنی لەدایکبوون و پەروەردەبوون تەئسیر لەسەر هەموو چارەنووسی بنیادەمی دادەنێ. هەموو گیانم ئۆگری بە وەرزش بوو بەڵام وەرزشی چ دەکرا؟ تەنیا شتێک کە وەک وەرزش پیاو دەتوانێ حیسابی لەسەر بکا، ئەگەر لە قۆناغی منداڵی تێ‌پەڕێ، تۆپێن هەبوو. دوو جۆر تۆپێن هەبوو. یەکیان پێیان دەگوت تۆپێنی جەغزێ. یاریکەرەکان دەبوونە دوو دەستە. دەستەیەکیان دەنێو جەغزەکەی‌دا ڕادەوەستان و دەستەی دیکەش لە دەرێ بوون. ئەوانەی دەرێ تۆپەکەیان بۆ یەکتر داوێشت و بەوانەی نێو جەغزەکەیاندا دەدا. ئەگەر ئەوانەی ژوورێ تۆپەکەیان گرتبایەوە نۆرەی وان دەهات بچنە دەرێ. ئەگەر پێی‌دا دابایەو نەی ئەنگاوتبا، دیسان ئەوانەی ژوورێ دەچوونە دەرێ و ئەوانی دەرێ دەهاتنە ژوورێ. ئەوە قانوونەکەی بوو. جۆرەکەی دیکەش تۆپێنی داری بوو. بەدار لە تۆپەکەیان دەدا پێیان دەگاتە کوێ. پاشان دەڕۆیشتن بۆ مەیدانێکی کە پێیان دەگوت شار. ئەویش دەبوونە دوو دەستە. دەستەیەک لە مەیدانەکەی‌دا بوونو دەستەیەکیش ئاتیان دەخوارد کە وایان پێ‌دەگوت. ئەگەر لەو مەیدانەی‌دا توانیبایان یەکیان بە تۆپەکە بنگێون یان بیگرنەوە ئەوە دیسان جێگاکان دەگۆڕاو ئەوجار ئەوانی دیکە ئاتیان دەخوارد.

جگە لەوەی هیچ جۆرە وەرزشێکی دیکەمان نەبوو، شتێکی دیکەش هەبوو کە پێیان دەگوت قەڵاشکەری. منداڵیش دەیانکردو گەورەش دەیانکرد. سێ‌بازیش هەبوو. ئیدی هیچ کام لەو وەرزشانە کە ئێستێ باون لە دێیەکەماندا نەبوون. یاریی منداڵانەی وەک هەڵورکێنو مزراقو ئەو شتانە هەبوون کە وەک وەرزش زۆر حیسابیان لەسەر ناکرێ. بەڵام دواتریش فورسەت نەبووە وەرزش بکەم. بەو حاڵەش تەماشاکردنی زۆر وەرزشان بەتایبەتی فووتباڵم زۆر پێ‌خۆشە. ئەگەر فورسەتم هەبێ بەتایبەت ئەو فووتباڵانەی لەڕادەی جیهانی‌دا هەن وەک ئەوەی ئێستێ لە ئەفریقای جنووبی دەستی پێ‌کردوە، یانی جامی جیهانیی فووتباڵ تەماشاکردنیم پێ‌خۆشە.

هیوای کاردۆ: ئەدی دەگەڵ مۆسیقا چۆنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مۆسیقا یەکێک لەو شتانەیە کە زۆر ئۆگریم پێیان هەیە. ئێستاش کۆمپیوتێرەکەم ئەگەر تەماشا بکەی بەشێکی زۆری بە مووزیک داگیر کراوە. زۆرجار کە کارێک دەکەم دەبێتەدا

مۆسیقایەک دادەنێم دوایە دەست پێدەکەم. زۆرجار کە دەشخەوم ئەوارێک یان سێ دێیەک دادەنێم بۆ ئەوەی بە دەنگی ڕێی خەوم لێبکەوێ. لێرەدا با ئەوەش زیاد بکەم هەتا گەنج بووم دەنگێشم هەبوو. ئەمن نالێم دەنگم خۆش بوو، بەڵام خەڵک پێیان خۆش بوو چونکە بە تێگەیشتنەوە گۆرانیم دەگوت. هەر گۆرانییەک وە کوردەواریدا هەبایە هەمووییم دەزانی جا مەگەر وەبەر گوێم نەکەوتبا. ئێستاش باوەڕ بکە بەسەدان ئەگەر نەڵێم بەهەزاران گۆرانی دەزانم، بەڵام دەنگەکە هەر ئەوەندەیە کە بەحاڵەحاڵ گوێت لێیە. بۆیە ئێستا ئیدی نایڵێم چونکی ئەو دەنگە ئیدی بە کەڵکی هیچ نایە. ئاخر گۆرانی نەفەسی دەوێ بۆ ئەوەی دەوبیبڕێ. مەسەلەن دیوتە ئەو گۆرانیبێژانە کە تەمەنیان دەچێتە سەرێ وەکوو مامۆستا عەلی مەردان لەکاتی خۆیدا، یان مامۆستا کەریم کابان کە ئێستا هەیە، کە گۆرانی دەڵێ بە دەنگێکی کەمی دەڵێ بەڵام دیسان هەناسەی ڕێی پێنادا بەیتەکەی تەواو بکا. جا ئی منیش ناوایە. ئەگینا ئەوەندەم ئۆگری بە هونەری گۆرانی هەبوو و هێندەم پێخۆشبوو ئەگەر ئێستا دەنگم هەبایە پێمخۆش بوو بچم بۆ ڕادیۆ و تەلەفیزیۆن گۆرانی بڵێم.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا دەنگبێکی زۆری کار تێکردووی یان زۆرت پێخۆش بووە یان ئێستا پێت خۆشە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە جارێکی دیکەمان ئەو قسەیە کرد کە نە گۆرانیی هەموو کەس هەموویان خۆشن نە شێعری هەموو کەس هەموویان وەکیەک جوانن. یانی هیچ هونەرمەندێک نیە هەموو کارەکانی وەک یەک بن. هەروەک هیچ نووسەرێکیش نیە هەموو نووسینەکانی وەک یەک بن. بەڵام لە گۆرانی‌بێژەکان با باسی مردووەکان بکەین باسی زیندووەکان نەکەین. وەکوو حەقیش بڵێم ئەوەی لە تایەر تۆفیقی ڕەحمەتی فێر بووم لە وتووێژێکدا کە دوای مردنی بڵاو بۆوە پێی خۆش نەبوو باسی زیندووەکان بکا هەتا یەکێکیان هەڵنەبژێرێ.

لەمردووەکان سەید عەلی ئەسغەری کوردستانی، ماملێ، حەسەن زیرەک، موحەممەد عارف جەزراوی، عیسا بەرواری، ئەسرین شیروان، مەلاکەریم ئەوانە بەشێک لەو گۆرانیبێژانە بوون کە گۆرانییەکانیانم زۆر پێخۆش بوون.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا تێڕوانت دەگەڵ مەزهەب و بەڕێوەبردنی دابونەریتە مەزهەبییەکان چۆنە؟ دەگەڵ کەسانی نامەزهەبی چۆن مودارا دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن لە هەوەڵەوە هەتا ئێستاش موسوڵمان بووم و هەر موسوڵمانیش دەمێنمەوە. بەڵام دوو شتم نەبوون. یەکێکیان ئەوە وەک لە کوردەواریدا پێی دەڵێن "بەرماڵم لەسەر ئاوێ نەگەڕاوە". یانی کە بڵێم قەت نوێژێکم نەچووە یان ڕۆژووم نەخواردووە ڕاست نیە. دیارە پێم خۆش نیە وا هەڵکەوتوە بەڵام ئیدی هەڵکەوتوە کە نەمتوانیوە هەموو واجباتی دینی بەجێ بگەیەنم. ئەوی دیکەش ئەوەیە قەت مەزهەبییەکی

وشک و کۆنەپەرست نەبووم. تەنانەت وەختێک لەبیرمە ئەمن تەکفیر دەکرام لەسەر ئەوەی مەزهەبی‌یەکی ڕووناکبیر و ڕووناکبیر بووم. دیارە ئەوە لەو وەختەدا هەر ئەمن نەبووم. نی لە من گەورەتریش تەکفیر دەکران. مەسەلەن پیاوی وەک مەلا هادیی سەرایە کە مەلایەکی زۆر گەورە بوو. یان مامۆستا مەلا شێخ عیززەدینی حوسێنی. لەپێش ئەوانیشدا کەسانی وەک شێخ موحەممەد عەبدی تەکفیر دەکران. هەر چونکە ئەوانە ڕووناکبیری دینی بوون. باوەڕیان بە خورافات نەبوو. بەقەولی مامۆستا مەلا هادیی سەرایە جارێکی ئەو قسەیەی کرد کە: قسەیان بەدار و بەرد دەگوت. یانی خورافات. جا ئەمن مەزهەبی‌یەکی ئاوا بووم و ئێستاش هەروام.

هیاس کارۆ: ئایا خۆت بە ئینسانێکی دڵئاوەڵا دەزانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە هیچ کەس ناتوانێ بۆخۆی قەزاوەت بکا. پێموایە جارێکی دیکەم ئەو قسەیە کرد کە ئەوە دەلیلی دڵئاوایی‌یە کە ڕقی کەسم دەدڵدا نیە. ئەگەر تەشخیص بدەم گوناحێکم دەرحەق بە کەسێک کردوە حازرم تەنانەت بە دەستماچ کردن دڵی بێنمەوە جێگای خۆی. لێبووردنم هەزارجار لە تۆڵەسەندنی پێ‌خۆشتر و پێ گەورەترە. ئەگەر کەسێک خراپەم دەگەڵ بکا لەو بارەیەوە خۆم بە دڵئاوەڵا دەزانم کە لێی بېووردم.

هیاس کارۆ: لە ژیانی خسووسیتدا ئەهیستوە دڵت بەماڵەوە بێ. هەمیشە ماڵت پڕ لەمیوان بووە. بەڵام لە کاری حیزبی‌دا گلەییت لەسەرە کە زۆر دەستت بە ئەموالەوە گرتوە و دڵی خەڵکت ڕەنجاندوە. ئەو باڵانسە چۆن ڕاگیراوە. یانی لەماڵە خۆت وا نەبی بەڵام لە کاری حیزبی‌دا ئاوا دڵت بە ماڵەوە بێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەماڵی خۆشما ئەگەر ویستباشم نەمدەتوانی حاتەمی تەی بم چونکی تووەتەم نەبووە بە دڵی خۆم خەرج بکەم. بەڵام لەوەتا ژیانم وەبیر دێ، لە باری خۆمەوە هەمیشە بە قەولی دەڵێن "تۆم دەگرەوی دێ‌دا بووە". ئەوەی دەستم کەوتوە پێمخۆش بووە زیاتر خەرج کەم. ئێستاش پێمخۆشە ئەگەر هێندێک گیروگرفتی ئەوەم نەبێ کە بۆخۆم بەتەنێ و خێزانم پیرو ئەوە. حەزم دەکرد زۆر زیاتر لەوە کە دەخزمەت میوان و دۆستاندا هەم لە خزمەتیاندا بایەم. بەڵام زۆرجار تەماشا دەکەم دەوری ناباو پێ‌ڕاناگا. تەخۆشە. ئەخۆشێکی وا تا لەجێ‌دا کەوتبێ، بەڵام بەهەر حاڵ عومری چۆتە سەری و تواناى لە کەسیی داوە.

بەڵام بۆ ئەموالی حیزبی، ئەمن پێموایە ئینسانێک کە ماڵی عومورومی بەدەستەوەیە جا حیزبی یان دەوڵەتی، هەرچەند دڵی وا پێوە نیە، بەڵام حەق وایە پتر لەماڵی خۆی هەوڵ بدا بە ڕێ‌دجی سەرف بکرێ. لە ژیانی شەخسیشدا و لە ماڵی شەخسی و حیزبیشدا باوەڕێکم هەیە: لەو جێیەی پێویستە هیچ دڵم بە میلیۆنێکەوە

نیە، جا لە هەرواحیدێکی پووڵ بیگری. بەڵام ئەو جێیەی پێویست نیە دڵم بە یەک دانەو تەنانەت یەک لەدەی واحیدی پووڵیشەوە هەبێ. ئێستا ئەگەر بڵێن تمەنە، لەجێی خۆیدا یەک میلیۆن تمەنم پێ هیچ نیە. بەڵام تمەنو تەنانەت قڕانێکیشم بەخۆڕایی پێناخۆشە کە بچێتە یەک لەدەی تمەنێک. زۆرجار ئەوەی دەڵێم لەسەر بەحری ئاو بەخۆڕایی خەرج بکرێ پێم ناخۆشە. لەماڵی خۆم کە زۆرجار هەبووە پووڵی بەرقم داوەو زۆرجاریش نەمداوە، بەڵام زۆرجار وا بووە لامپێکی یازدە واتیم کوژاندۆتەوە چونکی ڕۆژ بووەو پێویست نەبووە. بەڵام جاری وا بووە ئێرکۆندیشنێکم هەڵکردوە کە سێ کیلۆواتی دەوێ. ئەو وەختەی زەڕووڕەت هەیە دەبێ خەرج بکرێو کە زەڕووڕەت نیە دەبێ پێشی بگیرێ. لەپاشان بەتەریقی ئەولا ئەگەر بگاتە سووئی ئیستیفادە ئەوەی شتێکی زۆر نامەشرووعە. وەبیرم نایە ئەو حەقەی لەسەر حیزبە بۆ کەسێک، ئەو وەختەی بەرپرسایەتیم هەبووە حەقی هیچ کەسێکم فەوتاندبێ. بەڵام وا بووە یەکێک چاوەڕوانی‌یەکی هەبووە کە پێم بەجێ نەبووە یان ئیمکانی نەبووە جوابم نەداوەتەوە.

عەباس کاردۆ: قەت کەست لەسەر ئەموالی حیزبی سزا داوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو فەرد تا کەسم سزا نەداوە. بەڵام لە جەمعی دەفتەری سیاسی‌دا لەسەر ئەموالی حیزبی بەڵێ بڕیاری سزا دراوەو ئەمنیش دەنگم داوە. ئەوە ئەو کاتە بووە کە تەخەللوفەکە ئاشکرا بووەو دەفتەری سیاسی ئەسەری کۆ بۆتەوە، دەنا بۆخۆم شتی وام نەکردوە. وەکوو باری دیکەش بۆ سزادان دوو جارم وەبیر دێ کە کردوومە. یەکیان نامەیەک بوو کە بەناوی خۆم نووسیم. نامەکە بۆ ڕەفیقێکی حیزبی بوو، ناوی نابەم چونکی بەداخەوە نەماوە. هێندێک کاری کردبوو کە زیانی لە ئیعتیباری حیزب دەدا. بۆیە نامەیەکی سەرزەنیشم هەر بەناوی خۆم بۆ نووسی. بۆم نووسی ئەو کارانەی تۆ ئاوا خەراپن، ئەگەر تەواویان نەکەی وا دەکەم سزای حیزبیت بۆ دیاری بکرێ. جارێکی دیکە خەڵک شکایەتیان لە یەکێکی دیکە کرد. یانی زۆری شکایەت لەسەر هەبوو. بۆم نووسی ئەگەر واز نەهێنی هیچ پێویست ناکا خەڵک نازی تۆ بکێشێ. خەڵک جوابت دەداتەوەو حیزبیش جوابت دەداتەوە. لەو پێوەندی‌یەدا لێی پەشیمان نیم. جارێکیش هەڵکەوتوە یەکێکم بە دەسەڵاتی خۆم سزا داوە بێ ئەوەی بی‌بەمە تۆرگانی دیکە. سزاکەش لەسەرکارلابردنی بوو. جگە لەوانە قەتم لە دەسەڵاتی خۆم بۆ سزا کەڵک وەرنەگرتوە.

عەباس کاردۆ: قەت کەسێکتان سزا داوە - بەجەمع یان بەتەنیا- بەڵام دوایە دەرکەوتبێ بێ‌گوناحە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ هەڵکەوتوە، بەداخەوە لە حیزبیشدا و لە کۆمەڵیشدا و لە دادگاشدا شتی وا هەڵدەکەوێ. ئەوجۆرە شتانە دەبێ. هەر ئەو ڕۆژانە لە ڕادیۆکان بڵاو بۆوە کابرایەک بۆ ماوەی دە ساڵ بە

تاوانی کوشتنی کەسێک دە زیندانێدا بووە، بەڵام پاش دە ساڵان کوژراو پەیدا دەبێتەوە. ئەوە هەر حەفتەیەک، دوو حەفتە دەبێ کە خەبەرێکی ئاوام گوێ لێ‌بووە.(وایە ئەمساڵیش لەئەمریکا کابرایەک ۲۷ ساڵ بوو بە تۆمەتی تەجاوزی جینسی‌و کوشتنی کچێکی منداڵ دەزیندانێدا بوو بەڵام تازە تێستی DNA دەری خستوە بێ‌گوناحە، بۆیە ئازاد کرا. عەباس)

عەباس کاکەدۆ: لەژیانتدا لەکێ شت زۆر فێر بووی‌و چۆنی لێ فێر بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە خوێندنو شتی ئاوادا لە مامۆستای جۆراوجۆر فێر بووم. تەنانەت هەڵ‌کەوتوە لە مامۆستای وا فێر بووم کە بەقەت منی دەرسەکە نەزانیوە. لە کاری سیاسیشدا هەوڵم داوە لە هەموو کەس فێر بم، کارم بەوە نەبووە ئەو شەخسە لەمن گەورەترە، ڕەفیقی منە یان کەمتەمەنترە. پیاو دەتوانێ لە هەموو کەس فێر بێ. بەڵام لەباری کاری سیاسی‌یەوە بەڕاستی هیچ پێ‌هەڵاگوتن نیە دوکتۆر قاسملوو بۆ من زۆر مامۆستایەکی گەورە بووە. ئەوەی فێری بووم بەشی زۆری لەو فێر بووم. ئەو زاناترو سیاسیترین کەس بووە کە لێی نێزیک بووم. ئەگینا هەر بۆخۆم باوەڕم وا بووەو ئەو شێعرە فارسی‌یەشم هەر بۆ بیرو بڕوا بە دەروس کە دەڵێ:

"مرد باید کە گیرد اندر گوش   ور نبشتەاست پند بر دیوار" (پێنوابێ ئی سەعدی‌یە).

پیاو دەتوانێ لە هەموو کەس فێر بێ. یانی ئەگەر کەسێکی زۆر زانا لە یەکێکی عادی هیچ فێر نەبێ دەگەڵ ئەوەی ماوەیەکی زۆری دەگەڵ بژی، پێنوایە دەبێ سەرزەنشتی خۆی بکا. دەبێ عەیبێکی تێدا هەبێ دەنا چۆن فێر نابێ. هەرکەس لە دەوروبەری خۆی شت وەردەگرێ‌و شتیشیان دەداتێ.

عەباس کاکەدۆ: نوسەرولەن دۆستایەتی لە ژیانی تۆدا چەندی جێگا بۆ کراوەتەوە؟ دۆستانی خۆت بەپێی چ میلاکێک هەڵ‌دەبژێری؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێنوایە ناتوانی حەددی دۆستایەتی دیاری بکەی. ڕەنگە لەباری ئەسمی‌و قانوونی‌یەوە بەجۆرێکی دیکە بێ بەڵام دەتوانم ئەوە بڵێم زۆرجار دۆستایەتی لە برایەتی خۆشترە. زۆر دۆستم بوون لە ژیانمدا کە نۆگرێم بەسوحبەتیان لە نۆگرێم بە براکانمو ئامۆزاکانم زیاتر بووە. بەتایبەتیش کە ئەو سەمیمییەتو باوەڕپێ‌کردنەی لە بەینی دۆستاندا هەیە، لە بەینی برایانو تەنانەت خزمی دوورتریشدا ڕەنگە نەبێ. ئەو نێزیکی‌یە ئەسمی‌یە وەکوو شتێک پەردەیەکە لە بەینی خزماندا. بەڵام کە دەگەڵ بێگانەیەک دەبیە دۆست لەڕاستی‌دا ئەو نێزیکی‌یە ئەخلاقی‌و ڕوحی‌یەیە کە دەت‌کاتە دۆست، بۆیە دەتوانی هەموو شتێکیان دەگەڵ باس بکەی.

عەباس کاروخ: هەرکەس دڵی بەشتێک دەکرێتەوە. بۆ نموونە یەک بە گوڵی جوان دەگەشێتەوە، یەک بە شاری خاوێن و خۆش، یەک بە شاخ و داخ یان یەکی دیکە بە دەریا. چ شتێک ئەتۆ دەگەشێنێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هێمن دەڵێ:

"شەیدای جوانی دەهەرچی‌دا هەبێ خۆشم دەوێ
ڕۆژێ کوشتەی مینی‌ژۆپەو ڕۆژێ گیرۆدەی شەدەم"

ڕەنگە هەموو کەس هەر وابێ نەک هەر ئەمن. جوانی لە هەرچی‌دا هەبێ لەززەتی لێ دەبەم. لە پارچەیەکی جوان لە دیمەنێکی جوان لە گوڵێکی جوان لە خەتێکی جوان لە گۆرانی‌یەکی جوان و خۆش، لە شێعرێکی جوان و لە هەمووان. بەڵام ئینسانی جوان - ژن یان پیاو - لە هەموو شتێک زیاترم خۆشی دەداتێ. جوانیی مرۆڤ شتێکە بەرفرەوانتر لە هەموو جوانی‌یەک. مەودا زۆرن بۆ دەرکەوتنی جوانیی مرۆڤ. با هەر لە منداڵی‌یەوە سەیری بکەین. ئاخر بەڕاستی شت هەیە لە منداڵ جوانتر؟ لەچی‌دا منداڵی ناحەز هەیە؟ دوایە تەماشای لاوێک بکە. چ بوونەوەرێک دەتوانێ قەرە لە قەدی بدا؟ لەوانە بگوزەرێن مەودا بۆ دەرکەوتنی جوانیی مرۆڤ یەکجار زۆرە. بە ئازایەتی جوانە، بە زیرەکی جوانە، بە ئاکاری جوان و پەسند جوانە و بەکورتی جوانی‌یەکانی لە بژاردن نایەن. با لەو پێوەندی‌یەدا شتێکت بۆ باس بکەم: جارێکیان لە کۆڕێکی خۆماندا باسی ئەوە دەکرێ کە لە هەموو زیندەوەرێک‌دا نێرەکە جوانترە لە مرۆڤ‌دا ئەبێ کە ژن جوانترە. خانمێکی ژیرو قسەلەڕوو هەڵدەداتێ دەڵێ سەلا لە ئەقڵتان. ئێوە بەچاوی پیاو تەماشای پیاو دەکەن بۆیە وا دەزانن. ئەگینا پێش هەمووان لە مرۆڤ‌دا نێرینە لە مێینە جوانترە.

عەباس کاروخ: دڵداری خۆ هەر ئەوە نیە هەوەسی کەلکی خراپ‌وەرگرتنی جینسیی تێدا بێ. دوای ئەوەی ژیانی هاوسەریت پێک‌هێناوە قەت دڵداری کردووە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێش ئەوە بەڵێ بەڵام دوای ئەوە ئەخێر نەمکردووە. ناڵێم کەسم خۆش نەویستووە. پیاو یەکێکی خۆش دەوێ بەڵام خۆشەویستن بە مانای ڕابیتەی جینسی قەتم نەبووە. حەتتا ڕابیتەی جینسیی خراپ ئەمن پێشتریش هەر نەمبووە، جاری دیکەشم باس کردووە. بەخۆشی‌یەوە هەرگیز هەوەسباز نەبووم، بەڵام بە هەرحاڵ ئینی کە دڵ هەیە دڵداریش هەبوو دڵداریش هەیە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا بە جۆرێکی دیکە ئەو پرسیارم لێ کردووی. شانازی بە چ شتێکی خۆتەوە دەکەی؟ یانی ئەوەی کردووتە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن شتی هێندە گەورەم نەکردوە وەکوو شاکار، بەڵام بە هێندێک شتی خۆم خۆشحاڵم. مەسەلەن سەربەرزم وەختێک تووشی هەر کەسێکی بۆخۆم نەناسراو دەبم دەڵێ کاکە ئەمن لەمێژە ئەتۆ دەناسم لە ڕێگای نووسینەکانتەوە لە ڕێگای زمانەکەتەوە. بالابەباڵا پێی گەورە دەبم ئەگەر یەکێک لەبەر نیشتمانپەروەری بەکەم خۆشی دەویم یان لوتفم دەگەڵ دەکا. ڕەنگە جاری دیکەم گێڕابێتەوە، بەڵام ئێستا بۆ سەبت لە مێژوودا شتێک دەگێڕمەوە. ئەو وەختێم گوتوو ئیمانیشم پێی هەیە.

ئەندامێکی حیزبمان شەهید بوو. ئەمن لە دەرێ بووم کە جێژن بەسەردا هات. لە فەڕانسەڕا تەلەفۆنم بۆ بابی کرد. ویستم جێژنەپیرۆزی لێ بکەم چونکی بەتایبەتی نۆجێژنی بوو. ئەو پیاوە دوو کوڕی هەبوون. کوڕی گەورەی شەهید ببوو ئەوی چووکەی مابوو. هەرکە زەنگی تەلەفۆن لێیدا و گوێشیی تەلەفۆن هەڵ-گیرا، دەنگی بابی نەبوو چونکی دەنگی بابیم باش دەناسی. کوڕەکە جوابی دایەوە. بەداخەوە ناتوانم ناویان بێنم چونکی لەنێو خۆی وڵاتن. گوتم ماڵی فلان کەسییە؟ گوتی بەڵێ. گوتم بابت تەشریفی لە ماڵێیە؟ کوڕەکە گوتی نەخێر. گوتم ئەگەر بۆخۆی لەماڵێ بایە دەمناسیم بەڵام پێم‌خۆش بوو بە بۆنەی ئەم جێژنەوە بەتایبەتی پیرۆزبایی عەرز بکەم. پیرۆزبایی عەرزی تۆش و خانەوادەش بکەم و جارێکی دیکەش هاودەردیتان دەگەڵ بکەم. گوتی ئەمن دەنگی تۆ دەناسم، بە قوربانی دەنگت بم. ناوی شەهیدەکەی بردو گوتی ئەویش و خۆشم و دایکیشم و خوشکیشم هەموو بەقوربانی تۆ بین. ئەو وەختی گوتم هەرچی لە ژیانمدا کردوومە بایی ئەو قسەیەی تۆ نایێ. ئێستاش هەر باوەڕم وایە.

ئاخر کەسانێک زۆر خۆیان بە تەڵەبکار دەزانن بۆ ئەو خەباتەی کردوویانە. پێموایە هەرچی تێکۆشەرێک کردوویەتی بە قەد ئەو پاداشە نایێ کە دڵسۆزانی میللەت دەیدەنەوە. ئەیاندیوی، ناتناسن، دەنگت خۆش نیە، جوانچاک نی، قسەت خۆش نیە، بەڵام چونکی خزمەتێکت کردوە خەڵک حورمەتت دەگرێ. ئەوە یەکجار زۆر جێی شانازییە. ئەمن بەخۆشییەوە لەو گەورەییانەم زۆر دەگەڵ کراوە ئێستاشی دەگەڵ بێ. ئێستێ کە ئەمن بە جۆرێک لەجۆران لە کاری حیزبی وەکوو کاری ڕۆژانە و بڕیاردانی حیزبی کشاومەوە، لە شتی دیکەش هەر دەمەوێ زیاتر خۆم دوور خەمەوە. بەڵام بەو حاڵە ڕووی خەڵکێکی زۆرم تێیە. لەخۆمی بەزیاد دەزانم بۆیە پێی سەربەرزم. پێموایە زیاد لەحەددی ئەوەیە کە کردوومە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەمن پرسیاری دیکەم نەماون. پێم‌خۆشە سفرەی دڵی خۆت بکەیەوە و چیت پێ-خۆشە پێوەی زیاد کەی. تکایە فەرموو.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شتێک کە پێمخۆشە لێرە بیڵێم ڕەنگە وەختی بڵاو بوونەوەی ئەمن نەمێنم. شتێک کە لە ژیانمدا زۆرم عەزاب پێوە چاشتوە ئەوە بووە کە ئەمن، ئێستاشی دەگەڵ بێ زۆرجار هەستم کردوو هەست دەکەم کە نیزیکترین کەسانیش وەک هەم نەیانناسیوم. بەتایبەتی مەبەستم فەزڵو گەورەیی و سیاسەتمەداری و زانایی و ئەوە نیە کە بۆخۆم ئەوانە نیم. بەڵام سەفای قەلبیی من نەناسراوە. مەسەلەن زۆرم دوژمنایەتی و موقابەلە کراوە با بڵێین لەسەر پۆستێک. دەحاڵێکدا ئەمن قەتم نەویستوە. ئەوەی کە دەڵێ:

"هرکسی از ظن خود شد یار من   وز درون من نجست اسرار من"

بۆخۆی چۆنە ئاوای ئەمن حیساب کردوە. ئەوەی پێی دەڵێن قیاسی ئەفس یان **"کافر همه را به کیش خود پندارد"**. زۆرجار موقابیلەکانی من خۆیان چۆن بوون پێیان وابوو ئەمنیش وام. لەحاڵێکدا ئەمن بەتەواوی جۆرێکی دیکە بووم. پێشتریش باسی ئەوەم کرد کە کەس هەبووە موقابەلەی دەگەڵ کردووم ئێستاش و ئێستاش نەمزانیوە لەسەر چیە. هەتا جورئەتی ئەوەشی نەبووە بڵێ بابە لەسەر ئەوەیە. لەوە زۆرم عەزاب چاشتوە. هیوادارم ئەو زوڵمە لە هیچ کەسی دیکە نەکرێ. ئارەزوو دەکەم.

******

عەباس کاردۆ: مامۆستا ڕۆژی بیست و پێنجی(٢٥) مانگی(٥) مای ٢٠١٠ ئێمە دەستمان بە وتووێژ کرد بە هاوکاریی دۆستی بەڕێزمان کاک پێشەوا عەلیپوور کە کوڕێکی لێهاتووی تێز حیزبە. ئەمن بۆخۆم سوپاسی دەکەم. ئەگەر هاوکاریی وی نەبا ڕەنگە نەمانتوانیبا ئاوا درێژەی بدەین و بچینە پێش. تەقریبەن هەموو ڕۆژێ ئێمە درێژەمان بە وتووێژەکانمان داوە دەزانم زیاتر لەسی سەعات(٣٠) وتووێژمان کردوە.(دەقیقەن ٣٦ سەعات بووە). ئەوڕۆش کە دوازدەی(١٢) مانگی(٦) جوونە وا وێدەچێ ئاخرین دانیشتنمان بۆ درێژەی وتووێژەکان بێ. ئەمن پڕ بەدڵ سوپاست دەکەم. وەک خۆشم زانیاریەکی زۆرم وەگیر کەوت. هیوادارم تەمەنت درێژ بێ و بتوانی زیاتر خزمەتی کوردو کوردستان بکەی

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سوپاسی جەنابت دەکەم کە ڕێگای هەزاران فرسەت بڕی بۆ ئەوەی ئەو دیدارە پێک بێنی. هەر وەها سوپاس لە کاکە پێشەواش لاوی جێگای ئومێدمان. هیوادارم بەردی بناغەی کارێکی باشمان دانابێ. ئەوەی هەتا ئێستا کردوومانە دەبێ وەکوو هەنگاوی یەکەمی کارەکەمان چاوی لێبکەین. ئەم وتووێژە دەتوانێ لە ئایندەدا تەکمیل بکرێ. شتی لێزیاد بکرێ یان شتی لێ کەم بکرێتەوە. ئەگەر هەڵەیەک

ڕووی داوە لەپاشان بۆمان دەردەکەوێ، بۆ من یان بۆ جەنابت، ئەوانە ڕاست دەکەینەوە. لەباری ڕێک ڕێکی و دیزاینەوە دەبێ ویراستاریی باشی بۆ بکرێ.

لەسەریەک وەکی پێشتریش گوتم ئەوە مێژوو نیە. بیرەوەریی هیچ کەس مێژوو نیە. بەڵام ئەو بیرەوەری یانە دەبنە سەرچاوەی باش بۆ ئەوانەی دەیانەوێ مێژووی وڵاتەکەمان بنووسن. ئاواتم ئەوەیە جەنابت لەو ڕێگایەدا بەردەوام و سەرکەوتوو بی. شوکور تەمەنت زۆری بە بەرەوە ماوە، ئینشەڵڵا فریا دەکەوی ئەم جۆرە وتووێژە دەگەڵ کەسانی دیکەش لەوانە کە ڕابردوویەکی سیاسی یان هەیە و ئەزموونیان هەیە ئەنجام بدەی. جارێکی دیکە سوپاس و بە ئاواتی سەرکەوتن. بە هیوای ئەوەی ڕۆژانی خۆشتر لەو ڕۆژانەی کە دیومانن ببینین.

تێبینی:

سەعات یەکی شەوی شەممە ٤ لەسەر ٥ی مانگی دووی ساڵی ٢٠١١ بەخۆشی یەکی زۆرەوە لە تایپ- کردنی بوومەوە.

دوا قسە

هەروەک برای بەڕێزم کاک عەباس نووسیویە ئەم باسە بەرهەمی وتووێژێکی ٣٦ سەعاتی یە کە بە دەست- پێشخەری و زەحمەتی کاک عەباس کاردۆ و هاوکاریی لاوی بەبەهرە کاک پێشەوا عەلی پوور ئەنجام دراوە. دوای ئەوەی کاک عەباس تەواوی وتووێژەکەی بە حەوسەلەو ئەمانەتەوە هێناوەتە سەر کاغەز ئەمن زیاتر لە جارێک پێی دا چوومەوە و دەسکاریم کردوە. دەسکاری یەکە لایەنی جۆراوجۆری گرتۆتەوە: ڕاستکردنەوەی هەڵەی نووسین (کە زۆر کەم بوون)، گۆڕینی ڕێنووس، ڕاستکردنەوەی ڕستەبەندی، کەمکردنەوە و تێ- زیادکردن و وردترکردنی مێژووی ڕووداوەکان و زۆر شتی دیکە. دەکرێ بڵێم جێی وا هەیە کە نووسراوەکە تەواو دەگەڵ فایلە دەنگی یەکە لێک جیاوازە.

هەربۆیە بە پێویست دەزانم ڕایگەیەنم هەروەخت لە نێوان فایلە دەنگی یەکەو نووسراوەکەدا جیاوازی هەبوو، ئەوەی لە نووسراوەکەدا هاتوە بیروباوەڕی ئەسڵەو خۆمی لێ بە بەرپرس دەزانم. لە کەموکوڕی یەکان داوای لێبووردن دەکەم و دووپاتی دەکەمەوە هەر هەڵەیەک بەرچاو بکەوێ بەرهەمی لەبیرنەمانی ڕووداوەکانە، نەک گۆڕینی ڕاستی یەکان بە قازانجی لایەنێک و بە زیانی لایەنێکی دیکە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە

٢٠١١/١٠/٠٣

ئەمن دەزانم نە مەوقیعییەتی ماموستا ئەوە هەڵ دەگرێ هەموو شتێک باس بکاو نە هەلومەرجی خەباتی کورد لە ڕۆژهەلاتــــی کوردستانیش وای لێ هاتــوە هەموو شاراوەکانی ئاشکرا بکرێن، هەر بۆیە چاوەڕوانی ئەوە نەبووم بێ پەردە پرسیار بخــولقێنــم و بێ ســنووریش وەڵام وەرگــرمـــەوە. بەو حاڵەش هەموو هەوڵی خۆم داوە هەم داوای ڕوون کردنەوەی زۆر قۆناغی جێگای پرسیار بکەم و هەم سەرنجی ماموستا بۆ گرینگیی ڕوون کردنەوەی هێندێک شتی "حەسساس" ڕاکێشم. هەڵبەت پێی لـــێ دەنێم نەم توانیوە وەڵامی هـــەموو پــرسیارێـــک بەو جۆرەی مەبەستی خــۆم بووە وەربگرمەوە. بەڵام دەبێ بزانین ئــەوە ماموستا حەسەن زادەیە وەڵام دەداتەوە نەک کەسێکی ئاسایی، ئاوبراو کە لە هەموو ژیانی سیاسیی خۆی دا بۆ تاقەجارێک لەسەر ئاشکراکردنی نهێنی یەکی تەنانەت چووکی حیزبییش نەهاتوتە ژێر پرسیار، زۆر ئاساییە کە نەکرێ وەڵامی هەموو پرسیارێکی لێ وەرگیرێتەوە. ئەوەی لە وەڵامی پرسیارەکان دا بۆم ڕوون بووە ماموستا زۆر مەسئوولانە وەڵامـــی داونەتـــەوە، قازانجـــی گشتـــی و دوارۆژی زۆر لەبەر چاو بووەو بێ هۆکەس یان لایەنێکی تاوانبار نەکردوە.

هەیاس کاردۆ